

SVEDOČANSTVA 17
HELSINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA
U SRBIJI

ki Nebojša Popov Mićunović
Dušan Makavejev Dragoljub
Dajić Mihailo Marković Miodrag Milić
Ilija Ranko Savić Kosta Čav
loš Aleksić Moljković Aleksandra Čosić
je Đokić Danilo Nanović Ranković Dobrar Mil
Milan Nikolić Dobroslav Paraga
Artuković Mića Popović Zoran Stojković
Zvonka Gajer- Vojišlav Šešel Svetolik Mitić
Ivan Đ. Milorad Vučelić Svetozar
Pintar Đ. Lj. Amir Radović Stojanović

srđa popović

POSLEDNJA INSTANCA

KNJIGA 2

POSLEDNJA INSTANCA

KNJIGA 2

SVEDOČANSTVA 17

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Srđa M. Popović

POSLEDNJA INSTANCA

KNJIGA 2

Beograd, 2003

Biblioteka Svedočanstva
knjiga br. 17

Srđa M. Popović
POSLEDNJA INSTANCA

priredio
Zoran Purešević

izdavač
Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

za izdavača
Sonja Biserko

uređivački kolegijum
Latinka Perović
Sonja Biserko
Seška Stanojlović

oblikovanje i slog
Ivan Hrašovec

štampa
"Zagorac", Beograd

CIP – Каталогизacija y публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.919(497.1)"1968/1990"(094.8)
323.281(497.1)"1968/1990"(094.8)

ПОПОВИЋ, Срђа М.
Poslednja instanca. Knj.2 / Srđa M. Popović. – Beograd : Helsinški
odbor za ljudska prava u Srbiji, 2003 (Beograd : Zagorac). – Str. 337-
1058 ; 23 cm. – (Biblioteka Svedočanstva / [Helsinški odbor za ljudska
prava u Srbiji] ; br. 17)

Tiraž 1.000. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 86-7208-081-5 (knj. 2)
ISBN 86-7208-078-5 (niz)

a) Политички процеси – Југославија – 1968-1990 – Документи

COBISS.SR-ID 109504780

SADRŽAJ

KNJIGA 2

POGLAVLJE III

NEPRIJATELJSKA PROPAGANDA

Uvod	339
Vladimir Mijanović, 1970–1971	353
Milan Nikolić, 1972	443
Božidar Jakšić, 1972–1973	513
Ljiljana Mijanović – Jovičić, 1973–1974	535
Miodrag Stojanović – Zoran Đinđić, 1974	555
Jovo Ilić, 1979–1980	573
Mihailo Mihailov, 1979–1990	633
Momčilo Selić, 1980–1981	647
Dobroslav Paraga, 1981–1982	673
Gojko Đogo, 1981–1982	733
Marko Veselica, 1981	759
Vladimir Šeks, 1981–1983	785
Ranka Čičak, 1982–1984	821
Vojislav Šešelj, 1984–1986	849
“Beogradska šestorica”, 1984–1985	931
Dragoljub Ignjatović, 1974	1027

POGLAVLJE III

NEPRIJATELJSKA
PROPAGANDA

PRILOG RASPRAVI O KRIVIČNOM DELU NEPRIJATELJSKE PROPAGANDE

(Srđa M. Popović – “Theoria”, 1-2/1987.)

(Umesto uvoda)

Od trenutka kada se u javnosti počelo diskutovati o eventualnoj dekriminaciji tzv. drugog oblika krivičnog dela neprijateljske propagande (prvi oblik inkriminiše pozivanje i podsticanje na protivustavnu promenu, a drugi neistinito i zlonamerno prikazivanje prilika u zemlji) izneti su brojni argumenti za i protiv dekriminacije. Oni se najgrublje mogu podeliti u četiri grupe:

prvo, propis treba brisati jer predstavlja tzv. delikt mišljenja (délit d'opinion), pa se njime ograničava Ustavom zajemčena sloboda mišljenja (prof. Marjanović);

drugo, propis treba brisati jer je suvišan (Lex reiecit superflua) obzirom da se njegova proklamovana svhra, tj. kažnjavanje “posrednog podsticanja na neprijateljsku delatnost” već ostvaruje drugim zakonskim odredbama (opštim odredbama o kažnjavanju za podsticanje na dela “neprijateljske delatnosti iz glave XV Krivičnog zakonika SFRJ) (prof. Bavcon);

treće, propis treba menjati jasnijim određivanjem njegovih obeležja (naročito obeležja “zlonamernosti”) (na pr. prof. Perović);

četvrto, propis treba zadržati bez ikakvih izmena, s tim što bi se “obezbedila njegova pravilna primena” (prof. Bačić).

Pored ova četiri stanovišta, postoji i peto, da ni u samom propisu ni u praksi ne treba ništa menjati, ali ono nije ni teorijski zasnovano ni argumentovano. To je stanovište koje ponekad ističu politički činioци kada izriču političke osude raznih zahteva za dekriminaciju. Tu se uopšte i ne ulazi u bit spora već se samo diskvalifikuju zagovornici dekriminacije, pa se zato njima posebno ne bavimo. Uostalom, od kada su se inicijative za dekriminaciju proširile i na institucionalizovane segmente društvenog, pa i političkog, sistema (stručna udruženja, Socijalistički savez itd.) ovakve ocene su ređe ili opreznije.

Lično smatram da propis treba brisati, ali iz drugih razloga, različitih od onih koje navode prof. Marjanović i prof. Bavcon. Smatram, naime, da propis nije protivustavan

obzirom na način na koji Ustav SFRJ garantuje slobodu mišljenja. Tu pre svega mislim na odredbe Ustava koje građanima SFRJ ne garantuju jednaki položaj pred zakonom bez obzira na političko uverenje (čl. 154 Ustava), na odredbe Ustava kojima se dozvoljava zakonodavcu da ograničava ovu slobodu u zaštiti određenih, u Ustavu nejasno definisanih, interesa (čl. 203 Ustava SFRJ) i, konačno, obzirom na odredbu Ustava koje ovlašćuju jednu određenu društveno-političku organizaciju (SKJ), koja inače nije nosilac javnopravnih ovlašćenja, da definiše i redefiniše te interese u skladu sa svojim političkim ciljevima (glava VIII Ustava SFRJ). "Mandat" (stavljamo reč pod navodnice upravo zato što se ne radi o klasičnom nosiocu javno-pravnih ovlašćenja) ove društveno-političke organizacije kao tumača interesa pomenutih u čl. 203 Ustava je istorijski ("po istorijskoj nužnosti"), pa je i odgovornost istorijska, za razliku od političke odgovornosti državnih funkcionera. Sve ovo, po Ustavu SFRJ, ima za posledicu da je zakonodavac vlastan da ograničava slobodu mišljenja, a da, s druge strane, to njegovo ovlašćenje nije jasno Ustavom ograničeno.

Drugim rečima, smatramo da Ustav zakonodavcu daje dovoljno određene ruke da slobodu mišljenja može u granicama Ustava ograničavati i na način na koji se to čini odredbom člana 133 st. 1 KZ SFRJ. Treba, međutim, napomenuti da to ne čini zahtev za dekriminacijom protivustavnim, jer zakonodavac ne mora učiniti ono što po Ustavu može učiniti.

Sa stanovištem prof. Marjanovića ovde samo usput polemišemo, jer smo ga pomenuli. Ono zaslužuje mnogo temeljniju analizu.

Sa stanovištem prof. Bavcona bismo se složili na strogo teorijskom nivou, jer pravnotehnički stvarno bi se propis odredbe o neprijateljskoj propagandi pokazivao kao suvišan, ako bismo kao nesporno prihvatili da je svrha ovog propisa da kažnjava prikrivene "posredne" oblike podsticanja na neprijateljsku delatnost. Ali ta svrha, kako ćemo kasnije videti, niti je nesporna, niti se tumači jednoznačno, niti predstavlja, po mome mišljenju, pravi zakonodavni motiv. Prof. Bavcon je, čini mi se, "uhvatio za reč" zagovornike i braniocce ovog propisa. To je možda mudra taktika, ali takva kritika propisa (mada vrlo korisna), po mome mišljenju, ne iscrpljuje svoju temu. Prof. Bavcon polemiše sa jednim argumentom (da se tu radi o "posrednom pozivanju" na neprijateljsku delatnost), koji niko ne uzima ozbiljno, pa čak ni oni koji ga ističu. I najpovršinja analiza prakse pokazala bi da ono što se praktično kažnjava ne može biti nikako dovedeno u vezu sa (ma kako) "posrednim" pozivanjem na neprijateljsku delatnost. Dakle, ponašanja koja se sada kažnjavaju ostala bi nekažnjena kada bi se propis brisao, a to zagovornici zadržavanja propisa upravo ne žele iz istog onog razloga iz koga se ta ponašanja i kažnjavaju. Argument prof. Bavcona koristan je upravo toliko koliko otkriva da je suština spora dublja.

Stanovište dr Perovića, mada se zalaže samo za izmene za bolje definisanje subjektivnog obeležja "zlonamernosti", blisko je stanovištu dr Bavcona, jer se zalaže za jasno definisanje proklamovane svrhe ovog propisa u samoj odredbi. Naime, prof. Perović takođe polazi od toga da je nesporna (proklamovana) svrha propisa da kažnjava "posredne oblike" pozivanja na protivustavnu promenu, obaranje vlasti radničke klase itd., pa traži da se u samom propisu učini jasnijim da za ovo delo može biti odgovoran samo onaj učinilac kod koga bi se utvrdila ovakva "kontrarevoluciona-

rna namera", koja se traži i kod prvog oblika neprijateljske propagande – dakle, kod neposrednog pozivanja i podsticanja na neprijateljsku delatnost.

Svakako, da bi ovakva izmena stvorila određene teškoće sadašnjoj praksi primene ovog propisa, ali po našem mišljenju te teškoće praksa bi "prevazišla". Naime, utvrđivanje namere kao subjektivnog elementa dela uvek je skopčano sa velikim teškoćama. Namera se u teoriji definiše kao "motivisuća predstava cilja", tj. da bi se utvrdila mora se utvrditi sadržaj predstava koje je učinilac imao pred očima i tok motivacionog procesa. Budući da je taj zadatak očigledno pretežak, sudovi se zadovoljavaju i sada, a činili bi to i posle izmena koje predlaže dr Perović, time da samo ustvrde postojanje zabranjene (kontrarevolucionarne) namere u osuđujućoj presudi, nalazeći za to opravdanje u realnoj teškoći da se u sudskom postupku dokazuju tako fluidne "činjenice" kao što je sadržaj nečijih predstava ili tok motivacionog procesa.

Rezultat ovakvih izmena bi bio, po našem mišljenju, jedino taj da bi presude bile još malo slabije argumentovane nego što su sada.

Čini nam se da sva ova stanovišta previđaju jednu volju i jedan interes da se kažnjava upravo ono što se do sada i kažnjavalo i da "popravljanje" ovog propisa upravo zato nije moguće. Praksa će uvek naći puteve novih interpretacija da ostane jednaka prošloj.

Po našem mišljenju, ta volja i taj interes usmereni su na one efekte koje ovaj propis u sadašnjoj primeni stvarno ima: (a) onemogućava uspostavljanje javnosti, (b) samim tim i demokratsku kontrolu nosilaca javno-pravnih ovlašćenja, odnosno (c) uspostavljanje ustanove političke odgovornosti. Taj interes, logično, imaju na prvom mestu sami nosioci javno-pravnih ovlašćenja i, normalno, nisu voljni da taj interes bude ugrožen. Naprotiv, interes je građana da se uspostavi javnost, kontrola i odgovornost. Dokle god polemika ovo previđa, razgovor o neprijateljskoj propagandi mora ostati neplodan, jer se obe strane ustručavaju da kažu o čemu se zapravo radi i takav spor ne može da angažuje društvene sile sposobne da ga reše.

Iz tog ugla gledano nalazimo da su stanovišta dr Bačića (izneta u članku "Kriminalno-politički i pravno-državni pristup uređenju krivičnih djela protiv države", objavljen u "Našoj zakonitosti" br. 5/1986, str. 737 i dalje), veliki korak napred u odnosu na dotadašnju polemiku. Ovo kažemo ne zato što bi se slagali sa tim stanovištima, već zato što argumenti dr Bačića, koji se zalaže za zadržavanje propisa, približavaju polemiku njenoj suštini. Dr Bačić otkriva prave razloge i prave motive zagovornika zadržavanja ovog dela u našem Krivičnom zakoniku, što će svakako pomoći i pravom opredeljivanju javnosti.

I zato smo o drugim argumentima govorili samo usputno, dok po našem mišljenju stanovišta dr Bačića zaslužuju iscrpniju analizu i diskusiju.

U citiranom članku dr Bačić prvo iznosi gledište da je propis "sam po sebi" dobar i da samo treba obezbediti njegovu pravilnu primenu, a zatim iznosi svoje viđenje te pravilne primene. U analizi ćemo slediti ovaj redosled.

I

Na str. 750 dr Bačić u ovom obliku odbija kritiku samoga propisa:

“Smatram da se težište kritike i njezina opravdanost više odnose na život ove odredbe u praksi nego na samu odredbu. Jer ima osnova za sumnju da su u odnosu na neke konkretne presuđene slučajeve izostale pravilne interpretacije i pravilna primjena ove odredbe ...” (sva podvlačenja ovde i dalje – S.P).

Bilo bi, naravno, plodotvorno da je dr Bačić imenovao “konkretne presuđene slučajeve” koje je imao u vidu, jer bi se onda videlo šta “konkretno” dr Bačić smatra nepravilnom primenom odredbe čl. 133 KZ SFRJ, ali on to, nažalost, ne čini.

U svakom slučaju, smatramo da je ovakvo stanovište podložno ozbiljnoj kritici, čak i pre nego što bi saznali išta o interpretaciji koju zagovara dr Bačić.

Čini nam se neprihvatljivom već sama pomisao da bi mogao biti “dobar” propis koji tako nejasno definiše uslove svoje primene da omogućava razne, “pravilne” i “nepravilne”, interpretacije u “konkretnim” slučajevima.

Ovaj argument manifestacija je one pojave o kojoj govori dr Vesna Pešić u svom radu “Konceptcija društvene jednakosti u zvaničnoj političkoj ideologiji” (recenziran rad, Institut društvenih nauka, 1986.) i koju naziva ideologijom raskoraka. (Videćemo kasnije da je ova ideologija na delu i kod praktične ocene sudova o tome kada je prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji istinito, a kad nije.) Ideologija raskoraka između vrednosnog (idealnog) i stvarnog kod dr Bačića se pokazuje kao odbrana norme (idealnog) pomeranjem kritike na praksu (stvarno), neodređene konkretne slučajeve akcidentalnog odstupanja od norme, koja je imanentno “dobra”, idealna. Takva “kritika”, naravno, predviđa da je funkcija norme da određuje praksu, te da norma koja to loše čini, ne vrši svoju funkciju, te ne može biti “dobra”.

Zakonodavac je uvek dužan, pogotovo kada ograničava slobode i prava građana, temeljno opravdati intervenciju državne prinude u područje građanskih sloboda, a on to čini pre svega jasnim, preciznim i nedvosmislenim propisivanjem uslova primene propisa. Propis koji objektivno, praktično, vodi različitim interpretacijama (čak i u pravnoj doktrini) ne može biti “sam po sebi dobar”. Ne može biti dobar propis o čijoj se sadržini spore čak i profesori pravnih fakulteta! Takav propis ugrožava osnovne ciljeve prava, ugrožava pravnu sigurnost građana. “Sam po sebi” propis mora biti takav da se kod adresata, razumno, ne može postaviti nikakva sumnja o volji zakonodavca.

Govoreći o “nekim konkretno presuđenim slučajevima” dr Bačić ne pomaže ni malo da se čak i vidi koje “konkretne primene” su nepravilne. Ostaje svakom na volju da ovu “kritiku” adresuje kako mu odgovara. No, još je mnogo važnije da dr Bačić stvara pogrešan utisak da su “konkretni slučajevi nepravilne primene” rezultat usamljenih i pojedinačnih grešaka ovog ili onog okružnog suda.

Taj utisak je pogrešan iz dva razloga. Prvo, mada je jurisprudencija u ovoj oblasti, nažalost, teško dostupna (do te mere da publikacije koje objavljuju ovu jurisprudenciju podležu sudskim zabranama!), svim praktičarima je poznato da sporni slučajevi

koji su dolazili do javnosti (i na koje dr Bačić verovatno aludira) ne predstavljaju nikakav izuzetak, već pravilo. Štaviše, jasno je da su interpretacije i primena ovog propisa u slučajevima koji se rešavaju bez učešća javnosti, još ekstenzivniji, iz razumljivih razloga.

Drugo, dr Bačić previđa da kao drugostepeni sudovi u predmetima neprijateljske propagande nastupaju vrhovni sudovi republika i pokrajina, a da u trećem stepenu postupa Savezni sud (ako je kazna veća od jedne godine, što je zakonski minimum kazne za ovo delo). Zadatak ovih sudova je da unificiraju praksu, što oni i čine, i "spor-ni konkretni slučajevi" time dobijaju sankciju najvišeg sudskog autoriteta. Budući da su ovi sudovi (valjda?) stručno osposobljeni da interpretiraju zakon koji je "sam po sebi dobar" – nije uopšte jasno kako do "konkretnih slučajeva" pogrešne primene uopšte dolazi, ako problem nije u samom propisu.

Još je manje jasno kako bi se, što dr Bačić predlaže, "obezbedila" pravilna (ona koju zagovara dr Bačić) primena ovog propisa, kada pravilnu primenu propisa jedino obezbeđuju ti isti, najviši sudovi?

Pravna doktrina to svakako ne može učiniti, pa ni sam dr Bačić bez obzira na svoj nesumnjivi autoritet, jer pravna doktrina ni po zakonu nije izvor prava u našem pravnom sistemu, niti se sudovi praktično obaziru na mišljenje pravnih teoretičara, kada ih recimo odbrana u ovakvim predmetima citira. A ako se primena za koju se zalaže dr Bačić ne može praktično "obezbediti", onda se dr Bačić u stvari zalaže za to da se ništa, ni u zakonodavstvu, ni u praksi, ne menja.

Na ovom mestu želimo da pokažemo na dva-tri primera da "pravilnu primenu", koju zagovara dr Bačić, pre svega ne prihvataju najviši sudovi u zemlji, koji bi jedini mogli u okviru postojećeg sistema "obezbediti" drugačiju praksu, te da je ta nada dr Bačića jalova.

Recimo, dr Bačić se zalaže za ovakvu primenu propisa:

"Za ocenu istinitosti inkriminiranih iskaza o društveno-političkim prilika-ma u zemlji sud nikako ne bi smio uzeti kao istinu ono što se u zvaničnim političkim istupima iznosi kao istina o stvari" (cit. članak, str. 750).

Sa ovim bih se složio i to sam stanovište često i bezuspešno zastupao pred sudovima, ali u jednoj skorašnjoj presudi Okružni sud u Beogradu, iako to "ne bi smio" (A zašto ne bi? Kako ga sprečiti? Kako dr Bačić predlaže da se to "obezbedi"?) ovakvom metodologijom dokazuje neistinitost inkriminiranih iskaza:

"Dovoljno je otvoriti bilo koje novine, slušati radio ili gledati televiziju i vide-ti..." da su tvrdnje optuženih neistinite (presuda Okružnog suda u Beogradu, K-469/84 od 4. februara 1985. godine, potvrđena presudama Vrhovnog suda Srbije i Saveznog suda)*.

Uzmimo drugi primer. Po stanovištu dr Bačića odredbe krivičnog dela nepri-jateljske propagande ne mogu se tumačiti tako da se njima dira u slobodu izražava-nja mišljenja (cit- članak, str. 749).

* V. predmet "Beogradska šestorica".

Vrhovni sud Srbije prividno prihvata takvu interpretaciju, ali na takav način interpretira samu slobodu mišljenja da od nje ne ostaje ništa. Tu slobodu sud ograničava na "slobodno funkcionisanje korteksa", a ne na slobodno izražavanje mišljenja.

"Žalba (odbrane okrivljenog – prim. S.P) očigledno namerno ili iz neznanja meša pojmove izgovorene ili napisane reči sa pojmom mišljenja, ideja ili opredeljenja, iako su to sasvim različite kategorije. Opšte je prihvaćeno (na delu je argument lažne univerzalnosti (Allport) vidi dalje pod II.) da mišljenje, ideje i opredeljenja kao unutrašnji psihički procesi ne mogu biti radnja krivičnog dela. Nasuprot tome, reči (izražavanje mišljenja, ideja, opredeljenja -prim. S.P) mogu biti i radnja krivičnog dela." (Presuda Vrhovnog suda Srbije, KŽ-357/85 od 9. jula 1985. god.)*

(Uzgred samo ukazujemo na arogantni ton kojim je izrečeno ovo gledište, način na koji se, pošto se ustvrdi da je nešto "opšteprihvaćeno", potpuno nepotrebno za svrhe sudskog postupka, žalilac optužuje da je ignorant ili mutivoda. Ovaj "višak" argumentacije otkriva emociju, a emocija ukazuje na prisustvo propagandnog sadržaja u samoj "argumentaciji", o čemu će kasnije biti više reči.)

Ovde je za nas bitno da je praktično sloboda mišljenja redukovana na jednu psihosomatsku funkciju ljudskog organizma, na "slobodno" funkcionisanje korteksa homo sapiens-a. Vrhovni sud Srbije u stvari redukuje ovu slobodu na (takođe Ustavom garantovano) pravo na život kao skup svih psihosomatskih funkcija. Naime, odvijanje "unutrašnjih psihičkih procesa" nužna je životna funkcija, koja se čoveku može oduzeti (zabraniti) jedino fizičkim uništenjem. Redukujući bez ostatka slobodu mišljenja na pravo na život, Vrhovni sud Srbije u stvari slobodu mišljenja ukida.

"Unutrašnji psihički procesi" nalaze se van pravne regulacije, jer, nemanifestovani u spoljašnjem svetu, nemaju karakter ponašanja, koje je, s druge strane, jedini predmet pravne regulacije.

Pogledajmo i treći, poslednji primer, iz koga možemo videti da i najviša sudska instanca u zemlji, Savezni sud, po dr Bačiću nepravilno primenjuje zakon. Naime, govoreći o subjektivnom odnosu učinioca prema delu dr Bačić kaže:

"Odgovornost za djelo traži uz posebnu neprijateljsku namjeru i to da učinilac zna da je neistina ono što iznosi, da je svjestan da sije laž, da je uvjeren da neistinu govori kao istinu. I to treba dokazati. Bez toga dokaza otpada svaka odgovornost za ovo djelo" (cit. članak, str. 751)

Očigledno je da dr Bačić smatra, a u tome se sa njim moram složiti, da se jedino ovakvom interpretacijom može izbeći ugrožavanje slobode savesti građana SFRJ, koju im garantuje Ustav, prava čoveka da bude ono što jeste, prava na moralni integritet čoveka, pa čak, i prava manjine uopšte. Jer bez prava manjine da se uključi u borbu za istinu i eventualno postane većina, nemoguć je bilo kakav društveni napredak, jer će većina večno samozadovoljno ponavljati svoje "istine".

Ali šta to vredi ako je Savezni sud drugačijeg mišljenja?

"Za postojanje predmetnog krivičnog dela (čl. 133 st. 1 KZ SFRJ – prim. S.P.), odnosno za utvrđivanje krivice njegovom učiniocu", kaže Savezni sud, "nije

---

* Ibidem

bitno da li je on pri izvršenju radnje izražavao lično uverenje, što mu po shvatanju branioca S.P., daje pravo i na ličnu istinu..." (presuda Saveznog suda Kps-96/85 od 24. decembra 1985. godine)

Po praksi Saveznog suda, koji unificira praksu nižih sudova, učinilac je odgovoran i kada nije uopšte "svjestan da sije laž" i kada je uveren da iznosi istinu, jer niko nema prava na "ličnu" istinu. Jedina istina je kolektivna istina, istina onoga koji na odlučujuć način utiče na formiranje te kolektivne istine i čiji se odlučujući uticaj ovakvim presudama monopoliše. Onaj ko ima moć da presudno utiče na formiranje kolektivnih istina ovakvim presudama stiže i monopol na bilo kakvo uticanje, jer sud naređuje primenu državne prinude u cilju suzbijanja svih konkurentnih, "ličnih" istina.

Mislimo da smo time pokazali da "pogrešna primena" nije stvar stručnih promašaja ovog ili onog suda, već da ima sankciju najviših sudova u zemlji, kao i da se "pravilna primena" ne može obezbediti, kako predlaže dr Bačić, jer faktički "nepravilna primena" ima sankciju upravo onih instanci koje bi novu praksu mogle da obezbede u stvarnosti.

Kod takvog stanja stvari očigledno je da treba menjati ono što se menjati jedino može, a to je zakonodavstvo. Član 133 st. 1 (drugi oblik) treba brisati.

II

A priori smo bili spremni da verujemo da se dr Bačić stvarno zalaže, makar bio nemoćan da to u praksi "obezbedi", za takvu interpretaciju odredbe Krivičnog zakonika o drugom obliku neprijateljske propagande, kojom se "ne bi diralo u slobodu mišljenja", kojom bi se u sudskom postupku na pouzdan i objektivna način utvrđivale relevantne činjenice, kojom se ne bi diralo u slobodu savesti.

Nažalost, dr Bačić nam to znatno otežava kada počne da iznosi svoju interpretaciju ovog propisa. Ako pobliže ispitamo tu interpretaciju, videćemo da dr Bačić jednom rukom daje, a drugom uzima, tj. da bi i takva interpretacija vodila istoj onoj praksi koja i danas vlada i koja izaziva zahteve za dekriminaciju, s tim što dr Bačić samo, na drugi način, opravdava tu praksu.

Ovde mislimo pre svega na ona mesta u članku dr Bačića gde on iznosi shvatanje da se

"djelom podriva ugled i autoritet zemlje i države pa se slabi povjerenje ljudi u zemlji" (str.750),

odnosno da se delo može izvršiti i iznošenjem

"notornih izmišljotina, besmislica, postavki suprotnih neoborivim dokazima i dokumentima (str. 751),

u kom slučaju, po dr Bačiću,

"iznošenje takvih stvari (predstavlja) istovremeno i znak zlonamernosti" (str. 751).

Podimo od poslednjeg stava. Veoma često sudovi usvajaju stanovište dr Bačića da iz notorne, "očigledne" neistinitosti inkriminiranih iskaza proizilazi i zlonamernost okrivljenog.

Ovakvo stanovište predstavlja tipično tumačenje contra legem. Naime, krivično delo neprijateljske propagande ima dva nezavisna elementa: (1) objektivni – neistinito prikazivanje prilika u zemlji i (2) subjektivni – zlonamernost. Ovo su takozvana konstitutivna obeležja dela – odsustvo bilo kojeg od ova dva elementa znak je da dela nema. Sledstveno tome, postojanje ili nepostojanje bilo koga od ova dva elementa mora se nezavisno i dokazivati. Nedopušteno je iz postojanja jednog elementa dela išta zaključivati o postojanju drugog, jer bi se time, u stvari, menjala (proširivala) zakonska definicija kažnjivog ponašanja. Motiv, pobuda, namera, ako predstavlja element dela, kao što je ovde slučaj, može se dokazivati jedino činjenicama i okolnostima koje ne ulaze u biće dela.

Notorne neistine o društveno-političkim prilikama moguće je iznositi i bez kontrarevolucionarnih namera. Nećemo ovde pominjati, recimo, pričanje viceva o "društveno-političkim prilikama" kod kojih namera svakako nije kontrarevolucionarna. To je već postalo opšte mesto u kritici ovog propisa. Uzmimo drugi lako zamisliv primer: okrivljeni optužen za neprijateljsku propagandu učinjenu iznošenjem notornih neistina i besmislica, iznosi druge notorno neistinite stavove i besmislice kojima nastoji da dokaže istinitost onih za koje je optužen. Čini li on novo delo neprijateljske propagande? Naravno, ne. Zašto? Zato što je njegova namera očigledno usmerena na izbegavanje krivične odgovornosti, a ne na protivustavnu promenu. Međutim, po logici dr Bačića moralo bi postojati novo delo, jer je samo iznošenje notornih neistina o društveno-političkim prilikama u zemlji istovremeno i znak zlonamernosti.

Međutim, ono što verovatno najbolje pokazuje neodrživost ovakvog stanovišta dr Bačića je procesualna posledica ovakve interpretacije da ona svodi celokupni dokazni postupak na nulu. Ako su inkriminirane izjave notorno neistinite (a one se, videćemo, takvima mogu uvek proglasiti) onda (1) nije uopšte potrebno njihovu neistinitost dokazivati, jer notorne činjenice dokazivanju ne podležu, a obzirom da iz same notorne neistinitosti proizilazi i zlonamernost; (2) nije potrebno dokazivati ni zlonamernost. Dakle, ni jedno od dva obeležja krivičnog dela nije potrebno dokazivati. Na žalost, praksa sudova je često upravo takva.

[Zanimljivo je napomenuti da su sudovi razvili upravo raskošnu leksičku maštu u izboru atributa kojima čitalac treba da bude uveren u notornost neistinitosti inkriminiranih iskaza: presude za ovo delo vrve od izraza kao što su "očigledno", "opšte-prihvaćeno", "očevidno", "notorno", "opštepoznato", "nesumnjivo", "svakom je jasno", "van svake je sumnje" itd. Odsustvo argumentacije nadoknađuje se jednom veherentnom retorikom osporavanja, koja takođe upućuje na prisustvo propagandnog sadržaja u samoj presudi kojom se kažnjava neprijateljska propaganda, bar po onim kriterijumima koje neki autori (recimo Lumley, The Propaganda Menace) predlažu za otkrivanje propagandnog sadržaja iskaza. Mislim, da bi se moglo empirijski pokazati primenom ovakvih merenja da je koeficijent propagandnog sadržaja u presudama često viši u presudi nego u inkriminiranim iskazima, naročito u tekstovima akademski obrazovanih okrivljenih koji po pravilu raspolažu, za razliku od ovakvih pre-

suda, makar nekakvom argumentacijom. Napominjemo to uzgred na ovom mestu, a vratićemo se na ovu naizgled čudnu pojavu kada budemo polemisali sa citiranim stano-
vištem dr Bačića da se "ovim delom slabi poverenje ljudi").

Ovde smo samo hteli da pokažemo neodrživost stanovišta dr Bačića da se ele-
ment zlonamernosti izvodi iz notorne neistinitosti inkriminiranih stavova. Smatramo
da je to bilo važno istaći, jer se to često čini i u praksi, koja sada neočekivano dobija i
"teorijsku verifikaciju" iz pera jednog nesumnjivog autoriteta.

* * *

No, još je mnogo opasnije ono osnovno stanovište dr Bačića da se neprijateljska propa-
ganda uopšte može izvršiti iznošenjem "notornih izmišljotina i besmislica".

Smatramo da je ovo duboko pogrešno stanovište, iako je vrlo često u praksi su-
dova. Naime, mišljenja smo da se u slučaju "notornih izmišljotina i besmislica" mora
usvojiti jedno od ova dva stanovišta:

- (1) da su iskazi ove vrste apsolutno nepodobno sredstvo izvršenja dela kojim se štite
osnovi društveno-političkog uređenja, tj. da se u tom slučaju, čak i kada bi postojala
"zlonamernost" radi o nekažnjivom apsolutno nepodobnom pokušaju, ili, što
mislimo da je ispravnije;
- (2) da dela uopšte nema, ni neprijateljske propagande ni bilo kog drugog dela, zbog
potpunog odsustva štetnih posledica odn. neznatne društvene opasnosti takvog
dela (član 9 stav 2 Krivičnog zakona SFRJ: nije krivično delo ono delo koje, iako
sadrži obeležja krivičnog dela određena zakonom, predstavlja neznatnu društ-
venu opasnost zbog malog značaja i zbog neznatnosti ili odsutnosti štetnih po-
sledica).

Zašto smatramo da je iznošenje "notornih neistina i besmislica" lišeno svake
društvene opasnosti po dobra zaštićena članom 133 KZ SFRJ?

Mislimo da nema teškoća da prihvatimo onu definiciju notornih činjenica u
krivičnom postupku koju prihvata većina autora u ovom ili onom obliku, a koju daje
recimo jedan Haim Perelman:

"Među činjenicama koje mogu imati nekog uticaja na ishod procesa, nije
potrebno dokazivati opštepoznate činjenice (notorne činjenice – prim. S.P.)
tj. one koje u našem društvu svaki normalan čovek poznaje".

Ako sada uzmemo u obzir još samo činjenicu da neprijateljska propaganda, bar po
braniocima ovog dela u koje spada i dr Bačić, inkriminiše u stvari "posredno poziva-
nje" na nasilno i protivustavno obaranje društveno-političkog uređenja (upor. dr
Franjo Bačić i dr. Komentar KZ SFRJ, SA, 1978, str. 468), postavlja se logično pitanje:

Kako mogu "notorne izmišljotine" i "besmislice" koje kao takve prepoznaje
"svaki normalan čovek u našem društvu" predstavljati društveno-opasnu pro-
pagandu, koja bi čak, mogla normalne ljude pokrenuti na nasilnu akciju?

Jasno je da je to nemoguće i zamisliti, jasno je da takvoj "propagandi" nedostaje karakter društvene opasnosti, da su odsutne štetne posledice ugrožavanja osnova sistema, tj. da se uopšte ne radi ni o kakvom krivičnom delu (čl. 8 st. 2 KZ SFRJ).

(Parentetički spominjemo da tu upravo leži i osnovni paradoks ovog propisa, paradoks koji zbunjuje i sudove u primeni i javnost u razumevanju ovog propisa. Naime, iznošenje notornih izmišljotina, videli smo, nije društveno opasno, a društvena opasnost raste što je neistinita ocena društveno-političkih prilika više nalik na istinu, jer tek tada je propaganda efikasna. No, što je propaganda više nalik na istinu, to je istovremeno (a) i teže dokazati njenu neistinitost (b) i teže opravdati njeno kažnjavanje budući da sama istina (ako nije tajna, državna, poslovna, profesionalna) ne može biti kažnjiva. Ispada da su društveno najopasnije normalne razlike u mišljenju koje sve podjednako "liče na istinu", a mišljenje je, opet, slobodno. Normalno je da ne može postojati "pravilna interpretacija" koja bi omogućila jasnu i uniformnu primenu ova-ko paradoksalnog propisa.)

* * *

Međutim, svakako najznačajnije i najdalekosežnije posledice za razumevanje ovog propisa, pa i za njegovu praktičnu primenu, ima ono shvatanje dr Bačića kojim on određuje zaštitni objekt ovog dela:

"Djelom se", kaže dr Bačić "podriva ugled i autoritet zemlje pa se slabi i poverenje ljudi u zemlji" (str. 750).

Pre nego što ispitamo šta ovde ustvari dr Bačić tvrdi moramo postaviti jedno pitanje: da li dr Bačić ovde napušta napred citirano gledište da neprijateljska propaganda predstavlja "posredno pozivanje" na obaranje postojećeg društveno-političkog uređenja, ili to svoje stanovište samo precizira definišući instrument takvog "posrednog pozivanja" na prevrat kao "podrivanje poverenja" građana? To ostaje nejasno u članku dr Bačića. Međutim, ako je dr Bačić napustio svoje shvatanje izneto u citiranom Komentaru KZ SFRJ da se neprijateljskom propagandom posredno poziva na prevrat, smatramo da je to morao i reći. S druge strane, ako dr Bačić smatra da se "slabljenjem poverenja" vrši posredno pozivanje na prevrat, smatramo da je takav način "pozivanja" isuviše posredan, odnosno kauzalno isuviše udaljen od posledice (prevrata ili mogućnosti prevrata), u normalnim okolnostima s kojima zakonodavac isključivo mora da računa, da bi opravdao teške sankcije krivičnog progona.

Druga primedba koja se može odmah staviti dr Bačiću je da je očigledno pogrešno smatrati da su ugled i autoritet zaštitni, odnosno napadani objekti ovog dela. Povreda ugleda SFRJ predmet je drugog, posebnog krivičnog dela, koje se upravo tako i zove: povreda ugleda SFRJ i inkriminisana je članom 157 Krivičnog zakonika SFRJ, pa ne može, dakle, biti kažnjiva po čl. 133 KZ SFRJ.

No, to su manje važne primedbe. Citirano mišljenje dr Bačića koje se svodi na to da neprijateljska propaganda ustvari inkriminiše "slabljenje poverenja", otkriva nešto mnogo ozbiljnije. Ona otkriva prave uzroke spora između zagovornika zadržavanja, odnosno brisanja ovog dela.

Iz citiranog mišljenja dr Bačića vidimo, naime, da dr Bačić smatra da se ovim delom u stvari štiti legitimitet. Mislim da bi se sa tim mišljenjem mogli složiti i zagovornici brisanja ovog dela iz našeg zakonodavstva, a sa tog stanovišta polazi i sudska praksa.

Zasluga je dr Bačića da je time pomerio polemiku na pravi teren. Spor između "abolicionista" i "retencionista" otvorenim iznošenjem ovakvog stava je pročišćen. Radi se o tome da li neko smatra poput dr Bačića i sudske prakse da se legitimitet može štiti sredstvima državne prinude ili, poput većine onih koji zagovaraju brisanje, smatra da to nije moguće u pravnoj državi.

Pre nego što iznesemo argumente zbog kojih smatramo da se legitimnost ne sme i ne može braniti silom, moramo da pokažemo da se izneto stanovište dr Bačića da se ovde kažnjava "slabljenje poverenja" stvarno svodi na shvatanje da neprijateljska propaganda štiti legitimitet.

Legitimitet se u pravnoj teoriji najčešće definiše kao "vera u optimalnu prirodu postojećih društveno-političkih institucija" (Neumann).

Dr Bačić u citiranom stavu doduše ne kaže o kakvom se tu "poverenju ljudi" radi, ali je to jasno već iz sistematizacije ovog dela koje je uvršćeno u glavu XV Krivičnog zakonika SFRJ, dakle, u dela protiv osnova društveno-političkog uređenja SFRJ. Očigledno je da se radi o "poverenju ljudi" u osnove društveno-političkog uređenja SFRJ, a to je definicija legitimiteta.

Smatramo da legitimitet ne može biti zaštitni objekt krivičnog dela neprijateljske propagande. Budući vera, legitimitet je nešto na šta se ne može i ne sme uticati (sloboda savesti) sredstvima državne prinude. Otkada je 1808. godine Napoleon ukinuo špansku inkviziciju to je opšte mesto svih modernih ustava i svake ozbiljne pravne teorije i smatramo da se ne mora posebno obrazlagati. Znamo, doduše, da je praksa ponekada i ponegde bila i drugačija i posle toga, čak i u ovom veku, ali se uglavnom morala prikrivati i dovijati ne računajući na otvorenu podršku pravne teorije. U tom smislu je shvatanje dr Bačića veoma originalno u svojoj anahroničnosti.

Dozvoljavajući u svojoj interpretaciji člana 133 KZ SFRJ da se građani kažnjavaju za "slabljenje poverenja" u optimalnu prirodu postojećih društveno-političkih institucija, dr Bačić ozakonjuje kažnjavanje jeresi i heterodoksije, što je suština inkvizicije.

Legitimitet se stvara optimalnim funkcionisanjem političkih institucija, a brani političkim sredstvima, uključujući, zašto da ne, i oficijelnu propagandu. Ako ta propaganda ima teškoće da uveri svoje adresate, državna prinuda se ne sme prizivati u pomoć, niti ta pomoć može biti efikasna. To su jednostavne politikološke jednačine, koje su u modernim ustavima našle svoj izraz u ustavnom načelu slobode savesti i opredeljenja.

Shvatajući neprijateljsku propagandu kao instrument zaštite legitimiteta, tj. kao instrument prinudnog uspostavljanja vere (poverenja), kaže se u stvari da se ovim krivičnim delom ne zabranjuje laž i ne brani istina, nego štiti monopol uticanja na svest građana. Iznoseći otvoreno ovo stanovište dr Bačić je znatno pomogao da se rasprava povede na pravom terenu i njeni učesnici opredele: da li su za to da se sredstvima državne prinude brani monopol nosilaca javno-pravnih ovlašćenja (oficijelne propagande) na uticanje na svest i poverenje građana ili ne? Ovako jasno postavljaje-

na dilema smatramo da će olakšati racionalno opredeljivanje. Jer, ljudi se mogu izjašnjavati i za inkviziciju po svojoj slobodnoj savesti, ali im mora biti jasno za šta se izjašnjavaju.

* * *

Smatramo, na kraju, da smo još dužni da dokažemo, ili bar damo neke argumente za svoju tvrdnju da vladajuća sudska praksa polazi od istih onih shvatanja neprijateljske propagande kao instrumenta zaštite legitimiteta koja zastupa i dr Bačić, te da između shvatanja dr Bačića i vladajuće prakse ("nekih konkretnih slučajeva pogrešne primene") nema nikakve razlike, uprkos prividne kritike takve prakse koju nalazimo kod dr Bačića.

Da sudska praksa takođe smatra neprijateljsku propagandu instrumentom zaštite "poverenja ljudi" u postojeće institucije sistema vidi se iz metodologije obrazlaganja presuda u slučajevima neprijateljske propagande.

U obrazloženjima ovakvih presuda po pravilu se odbijaju svi dokazni predlozi odbrane kojima se nastoji stvarno utvrditi istinitost, odnosno neistinitost inkriminiranih iskaza, pa čak i kada se ti predlozi odnose na službene evidencije nadležnih državnih organa ili predloge da se sporne činjenice utvrde posredstvom veštačenja od strane stručnjaka, naučnih radnika i naučnih institucija. O istinitosti spornih činjenica zaključuje se uglavnom tako što sud (1) proglašava inkriminirane iskaze za notorno neistinite, čak i kada se radi o veoma složenim ocenama i mišljenjima koji su u najmanju ruku sporni, (2) suprotstavlja inkriminiranim tvrdnjama svoje ničim obrazložene tvrdnje sa kojima se "svi slažu" (iluzija univerzalnosti), (3) suprotstavlja inkriminiranim tvrdnjama o stvarnosti idealnu sliku normativnog modela, (4) suprotstavlja inkriminiranim iskazima o sadašnjosti idealne projekcije budućnosti. Pošto utvrdi nesaglasnost inkriminiranih tvrdnji sa "notornim istinama", "opšteprihvaćenim stavovima", normativnim modelom i projekcijama budućnosti – sud zaključuje da su inkriminirani stavovi neistiniti, bez obzira na eventualne dokaze koje bi o suprotnom nudila odbrana. Oni su po pravilu "suvišni" jer bi (dokazivali samo akcidentalno i trenutno (prolazno) odstupanje od istine o imanentno optimalnim institucijama društveno-političkog sistema, koje je postulirano a priori i koje ni broj, ni značaj odstupanja ne može dovesti u pitanje [jer su stvar vere]).

Sličnom metodologijom služe se sudovi i u tumačenju subjektivnog elementa zlonamernosti. Utvrde li sudovi "zlu nameru" učinioca prema sasvim konkretnoj odluci, pojavi, pa čak i pojedinačnom nosiocu nekog javno-pravnog ovlašćenja, biće to dovoljno za zaključak da je učinilac zlonameran prema osnovama društveno-političkog sistema. Očigledna je logička greška pars pro toto, jer je i u idealnom sistemu koji učinilac potpuno prihvata moguće neslaganje sa ovom ili onom odlukom, ovom ili onom pojavom, ovim ili onim čovekom na određenom mestu. Međutim, ovakva metodologija je potpuno ispravna i razumljiva ako sudovi dele shvatanje dr Bačića da se neprijateljskom propagandom u stvari štiti vera. Onda je jasno da se kažnjava "zlonamernost" prema svakoj konkretnoj manifestaciji funkcionisanja sistema, jer iznošenje svakog pojedinačnog slučaja disfunkcije može slabiti "poverenje ljudi" u

celinu. (Zanimljivo je da se ovaj stav obično projektuje na optuženog pa mu se u tzv. "preambuli" presude inkriminiše da je "u nameri da predstavi da kod nas" (ne funkcionišu ili pogrešno funkcionišu institucije sistema) "neistinito tvrdio..." sledi inkriminacija koja se odnosi na neki konkretni, čak manje značajan, primer lošeg funkcionisanja. Namera optuženog često nije bila da napada način funkcionisanja sistema, ali je namera suda da poverenje u funkcionisanje sistema brani. Zato govorimo o projekciji.)

Nemoguće je u okvirima ovog rada, što nam je inače bila želja, potkrepiti gornje generalizacije koje se tiču tipologije argumenata i metodologije dokazivanja sudske prakse u predmetima neprijateljske propagande i izneti primedbe na ovakav način obrazlaganja sudskih presuda (koje su uostalom prilično očigledne). Takav napor, međutim, bio bi veoma koristan. Zadovoljavamo se ovde samo time da takvom eventualnom budućem radu damo okvire formulisanjem radnih hipoteza za koje mislimo da zavređuju ispitivanje.

Koristimo samo još priliku da ukažemo na neke dalje zaključke koji bi mogli slediti ukoliko bi se ove hipoteze potvrdile. Jedan od osnovnih je da je u samim sudskim presudama prisutan začuđujući koeficijent propagandnog sadržaja i iskaza tipičnih za tehniku propagande (zaključci bez premisa, podrazumevanje, iluzija univerzalnosti, neproverive implikacije itd.), tj. da se tu radi o "propagandi drugim sredstvima".

U trenutku kada se vode rasprave o ustavnim promenama zanimljivo bi bilo ta-kođe ispitati, na šta smo samo letimično ukazali ranije, da li i koliko ovo krivično delo proizilazi iz osnovnih načela Ustava SFRJ ili im protivreči, posebno imajući u vidu, s jedne strane, proklamovano načelo slobode mišljenja i slobode savesti, i s druge strane, ograničenja koja se ovim slobodama postavljaju postuliranjem načela celishodnosti formulisanim u članu 203, uvodnim načelima (glava VIII) i članu 154 Ustava SFRJ, koja dozvoljavaju da se slobode građana ograničavaju u skladu sa nedovoljno određenim i promenljivim interesima. Bez obzira o kakvim se interesima radi (a radi se o klasnim ili onim koje kao takve "po istorijskoj nužnosti" percipira jedna društveno-politička organizacija), za postojanje pravne države je nužno da se načelu pravne sigurnosti građana da prednost nad načelom bilo kakve celishodnosti i da se to u Ustavu učini jasnim.

Ako se danas plebiscitarno izjašnjavamo za pravnu državu kao jedini garant ne samo napretka već i opstanka jugoslovenske zajednice, morali bismo znati šta pravna država jeste, a šta to nije, da bismo stvarno znali šta to hoćemo i šta nećemo.

Vladimir Mijanović, 1970 –1971

(Uvod)

Suđenje Vladimiru Mijanoviću, tadašnjem predsedniku Fakultetskog odbora Saveza studenata Beograda, bio je prvi značajan represivni korak režima uzdrmanog studentskim buntom iz juna 1968. godine. Nakon njega usledila je prilično široka represija (prekršajnih i krivičnih postupaka, zabrana studentskih listova i časopisa, smena redakcija) koja je imala za cilj zastrašivanje studenata i koja je kulminirala u odstranjivanju "praksisovaca" sa beogradskog Filozofskog fakulteta 1975. godine.

U svojoj završnoj reči na suđenju Vlada je to prilično dobro sumirao: "Celokupna moja delatnost odvijala se u skladu sa odlukama Fakultetskog odbora Saveza studenata Filozofskog fakulteta. Sa svoje strane, FOSS je delovao u skladu sa Akciono-političkim programom Saveza studenata Beograda. Mi smo u junu 1968. bili izigrani i ovde se sudi junu 68."

To je politički bila prilično visprena odbrana. Tito je 10. juna 1968. godine pokušao da smiri studentsku pobunu tako što bi studentima (a) načelno dao za pravo "ogromnoj većini dobronamernih", a zatim (b) represijom smirio "šačicu" radikalnih studenata. "Mi smo izigrani u junu 1968. godine" odnosi se na Titov govor, i u tom smislu Vladina odbrana je bila ne samo politički oštroumna u tome što je parirala pokušaju da se bunt pocepa, već i prilično hrabra.

Još pre suđenja, Vlada je tekst ove odbrane doturio Fakultetskom odboru i ona je pročitana na vanrednoj Skupštini Saveza studenata Filozofskog fakulteta, nakon čega je prvo Filozofski fakultet, a zatim još deset fakulteta stupilo u štrajk sa zahtevom da se Mijanović pusti iz zatvora.

U dogovoru sa Vladom odbrana je odugovlačila sa podnošenjem žalbe na pritvor (sve do poslednjeg trenutka trodnevnog roka) da bismo dozvolili štrajku da se rasplamsa. Jasno, sa odbijanjem žalbe ("sud je odlučio") izgledi da se štrajkački zahtev ispuni bili bi mnogo manji. Dokle god rešenje o pritvoru nije pravosnažno štrajk je lakše braniti. Gradski komitet je ovo uznemiravalo i on je preko partijske organizacije fakulteta vršio pritisak da se što pre podnese žalba (kako bi bila odbijena)!

Zanimljivo je da je Vladina strategija zamalo uspela. Vlada Mijanović mi je pričao da su ga 11-og dana štrajka izveli iz ćelije i rekli mu da ponese sve stvari – da ide kući. U toku samog postupka otpusta stigla je upravniku zatvora vest da je štrajk prestao i da se zaustavi izvršenje odluke o ukidanju pritvora. Vlada je vraćen u ćeliju.

Sudija Vrhovnog suda Srbije pričao mi je mnogo kasnije da je Vrhovni sud stvarno doneo odluku o ukidanju pritvora, a da mu je zatim traženo da u istoj stvari donese novu, suprotnu odluku, što je on odbio. Našlo se, međutim, drugo veće koje je prista-

lo da donese novu odluku, pod istim brojem, u već presuđenoj stvari.

Da je štrajk studenata uspeo i da je iznuđeno puštanje Mijanovića na slobodu, mislim da do suđenja ne bi ni došlo. Studenti bi bilo ohrabreni i pitanje je kako bi se situacija razvijala, tj. da li bi po oceni režima u tom slučaju bila celishodnija politika ustupaka od politike široke represije.

Naravno, opšte ocene o značenju i domašaju događaja iz 1968. godine daleko prevazilaze okvire ove zbirke dokumenata.

Optužnica Okružnog javnog tužilaštva

Okružno javno tužilaštvo u Beogradu
Kt. br. 1155/70
29.08.1970. god.
B e o g r a d

K 684/70

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU B E O G R A D

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 2 ZKP podižem

OPTUŽNICU

protiv

MIJANOVIĆ VLADIMIRA, studenta Filozofskog fakulteta u Beogradu, rođenog 15.08.1946. godine u selu Mosko, SO Trebinje, od oca Tome i majke Jovanke rođ. Berdović, Srbina, drž. SFRJ, neoženjenog, pismenog – apsolvent Filozofskog fakulteta, vojsku nije služio, vodi se u vojnoj evidenciji SO Trebinje, bez imovine, neosuđivan, nalazi se u istražnom zatvoru Okružnog suda u Beogradu od 24. jula 1970. godine,

što je

u vremenu od marta 1969. godine pa do kraja juna 1970. godine, kao član a kasnije predsednik Fakultetskog odbora Saveza studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu, govorima, napisima i na drugi način – pozivao i potsticao na otpor prema odlukama predstavničkih tela i njihovih izvršnih organa koje su od značaja za zaštitu i razvitak socijalističkih društvenih odnosa, i u propagandne svrhe zlonamerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji, pa tako:

- na kandidacionom zboru radnih ljudi Filozofskog fakulteta u Beogradu na dan 28. marta 1969. godine, istupajući protiv liste kandidata SSRNJ, govorio da u našoj zemlji nema demokratije i da demokratije nema ni u izbornom sistemu, a 24. aprila 1969. godine na ponovljenom kandidacionom zboru, nezadovoljan utvrđenom listom kandidata za odbornike i poslanike predstavničkih tela, pozivao sve prisutne na bojkot predstojećih izbora;

- dana 05. maja 1970. godine u svojstvu predsednika Fakultetskog odbora Saveza studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu organizovao i naručio štamparije "Kosmos" u Beogradu u kome je listu odštampao nekoliko napisa koji u formi satire, a u propagandne svrhe, na negativan i uvredljiv način zlonamerno i neistinito prikazuju karakter društveno političkih prilika u našoj zemlji, kao i naše političke odnose sa drugim zemljama, pa se tako u napisu "Odvodni logos", aludirajući na najviše državne i političke forume između ostalog navodi: "Naime eksplicitno smatramo da nam sadašnjost ne odgovara, sa svoje pseudopodičnosti, antikulinarstva i senki velikog samita Krematorijuma. Naša teorijska osnova zasniva se na učenju o manuelnoj logici Šizifa iz Blejade. Suština tog učenja je u fiktivnoj imagarativnosti svega postojećeg. Iz svega ovog da se zaključiti da je svet u kojem živimo (u užem smislu) kvintesencija gnusobe...", i dalje: "Strukturu na kolac! Uopšte, mi svoju majeutiku suprotstavljamo svim gnjusmagazinima", a u napisu pod naslovom "Grčki basileus orgija konfront u poseti prijateljskim barbarskim zemljama" koji se odnosi na posete Predsednika republike nekim afričkim zemljama u toku januara i februara meseca 1970. godine, na alegoričko uvredljiv i zlonameran način prikazuje spoljna politika naše zemlje prema afričkim zemljama kao i društveno politički odnosi u našoj zemlji, kao na primer: "... Upitan o uspesima u razvijanju robovlasničkih odnosa, Bazileus je odgovorio da je Grčka na veoma dobrom putu i da je njena privreda jača nego ranije, a njeni impotencijali su neiskorišćeni do optimuma. Drugi sistemi imaju mnogobrojne nedostatke, rekao je Orgija Konfront, a grčki robovlasnički sistem ima samo jedan – manjak robova, no naši privredni stručnjaci se već nalaze pred rešenjem ovog problema. Govoreći o robovskom problemu, grčki Bazileus je izrazio spremnost da obnovi zastarele ugovore sa eminentnim gusarskim asocijacijama";
- povodom događaja u Kambodži od maja meseca 1970. godine, koristeći atmosferu negodovanja građana zbog intervencije SAD-a, kao predsednik Fakultetskog odbora Saveza studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu učestvovao prethodno u sastavljanju letka pod naslovom "Slavimo" a zatim na organizovanom protestnom mitingu 07. maja 1970. godine u dvorištu Filozofskog fakulteta u Beogradu isti u svom govoru pročitao, u kome se zlonamerno i tendenciozno upućuje zahtev za "obustavu izvoza jugoslovenske radne snage kapitalistima Zapadne Evrope, koji radeći za evropsku buržoaziju suštinski rade za američku fašističku buržoaziju...", i da ukoliko ti zahtevi ne budu ostvareni "na one koji ih nisu shvatili i podržali pašće teška epohalna odgovornost da su u presudnim trenucima svetske istorije bili pomagači najvećeg zla savremenog čovečanstva: američkog fašizma";
- kao predsednik Fakultetskog odbora Saveza studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu, u drugoj polovini juna 1970. godina učestvovao u organizovanju, štampanju i rasturanju letka pod naslovom "Saopštenje fakultetskog odbora Filozofskog fakulteta u Beogradu" u kome se zlonamerno iznosi: "U poslednje vreme veliki broj studentskih i omladinskih listova širom Jugoslavije bio je na

udaru kako kritike velikog broja foruma društveno-političkih organizacija, tako i na udaru administrativnih mera", pa se zatim protestuje "protiv izrazitih tendencija gušenja omladinskih i studentskih listova..."; i

- u vezi sa obustavom rada u rudniku "Kakanj", da bi se realizovao cilj ekstremne grupe na Filozofskom fakultetu u Beogradu udruživanja studenata sa radnicima i da bi se neprijateljski elementi u ovom trenutku potstakli na neprijateljsku delatnost, tobože u znak solidarnosti sa rudarima – inicirao štrajk glada kod jedne grupe svojih istomišljenika sa početkom od 22. juna 1970. godine, pa s tim u vezi napisao i organizovao štampanje i rasturanje kako u Beogradu tako i van Beograda letka pod naslovom "Svima! Drugovi" u kome se pored ostalog navodi: "U znak solidarnosti sa gladnim rudarima u Kakanju i sa ostalim gladnim ljudima u Jugoslaviji, stupamo u štrajk glada i štrajkujemo sve dok se ne ispune naši zahtevi. Zahtevamo da se svakoj porodici kakanjskih rudara dâ iz sredstava Federacije onoliko novca koliko je potrebno da svaka porodica ima jedan mesni obrok nedeljno, da se ne sprečava stvaranje štrajkačkog komiteta sastavljenog isključivo od rudara..." te tako u stvari potsticao rudare da i dalje ostanu pri obustavi rada i da stvore štrajkački odbor, te nakon dva dana pripremio za umnožavanje i rasturanje letak pod naslovom "Proglas štrajkača glada" u kome se zlonamerno govori o položaju radničke klase i između ostalog navodi: "Zahtevamo uspostavljanje takvih oblika planske organizacije privrede u kojima će radnička klasa stvarno učestvovati i kroz plan ostvarivati svoje klasne interese...", dok je na sednici Fakultetskog odbora održanoj 24. juna 1970. godine, govoreći o štrajku glada iznosio da su oni tu zbog gladi, da će oni imati podršku radnika i da je ovaj štrajk pretposlednje sredstvo, pa je u razgovoru oko dnevnog reda za miting koji se trebao održati, rekao: "Svaki pojedinačno neka razmišlja o tome ko bi mogao da govori i šta bi trebalo da govori, da skuplja informacije o problemu gladi i eksploatacije u Jugoslaviji..."

čime je počinio krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ SFRJ.

Stoga,

PREDLAŽEM

Da se zakaže i održi glavni pretres i na isti pozovu:

- 1) Okružni javni tužilac u Beogradu,
- 2) Okrivljeni Mijanović Vladimir, koga privesti iz istražnog zatvora Okružnog suda u Beogradu,
- 3) Svedoci:
  - Bulatović Milan iz Zemuna, Đure Đakovića 13,
  - Kostić Aleksandar, Beograd, ul. Cvijićeve br. 69,
  - Golubović Marko, Beograd, Bul. Revolucije 75,
  - Kojić Svetlana, Beograd, Bul. Revolucije br. 246,

- Ćirić Aleksandar, N. Beograd, Otona Župančića 10/49,
- Kuzmanović Dušan, Beograd, Cara Lazara br. 11,
- Slomović Dragoslav, Beograd, Studentski dom na Voždovcu, soba br. 201-b,
- Gavrić Branko, Beograd, Požeška br. 53,
- Subotić Stojan, direktor štamparije "Kosmos" iz Beograda.
- Živković Tihomir, Novi Beograd, Otona Župančića br. 27, soba br. 222,
- Borjan Božidar, Zrenjanin, Ruže Šulmana br. 29,
- Delić Milomir iz Foče, Maše Hanjića br. 11,
- Đorđević Ljubomir iz Subotice, Nušićeva 2/VI,
- Vojvodić Vladimir iz Prištine, ul. JNA br. 6,
- Dimitrijević Slavko iz N. Sada, ul. Ilije Ognjanovića br. 26/II,
- Barović Jovan, adv. iz Beograda, Nar. Fronta 66,
- Cvijetić Slobodan, Beograd, Gospodara Vučića 237,

da se na pretresu pročita krivična prijava Odeljenja SDB iz Beograda Sp. br. 1318 od 30.06.1970. godine, krivična prijava GSUP-a KU. br. 18370 od 24. juna 1970. godine,

da se izvrši uvid u priložene spise Prvog opštinskog suda KRI. br. 407/69, pročita priloženi zapisnik uz predmet Prvog opštinskog suda pod KRI. br. 64/70 od 26.06.1970. da se izvrši uvid u fasciklu popisa spisa pod 3. KRI. br. 64/70 – rukopisi i redakcija raznih letaka pronađenih u stolu Vlade Mijanovića prilikom pretresa dana 26.06.1970. godine na Filozofskom fakultetu, da se izvrši uvid u fasciklu IV popisa spisa – prepiska između štamparije "Kosmos" i FOSS-a, da se izvrši uvid u fasciklu X popisa spisa KIO. br. 892/72, i to: u letke dostavljene Rudniku "Kakanj" i drugim mestima u zemlji, u inkriminirani list "Frontisterion" i fotokopiju pisma upućenog Tanjugu, kao i u priloženi zapisnik odnosno izveštaj sa sastanka FOSS-a Filozofskog fakulteta održanog u petak 08. maja 1970. godine, da se izvrši uvid u priložene reprodukcije snimaka sa magnetofonske trake sa Filozofskog fakulteta snimljene od Dejana Đurkovića, predstavnika "Dunav filma" iz Beograda sa skupova od 24. i 25. juna 1970. godine, da se izvrši uvid u priložene inkriminirane letke (fascikla X/4), da se pročita letak pod naslovom "Slavimo" i uporedi sa istim letkom koji je pronađen prilikom pretresa kod okr. Mijanovića koji je svojeručno redigovao (fascikla X/5 – fascikla III), da se pročita priložena službena beleška radnika SDB – Savatić Vladimira od 23.06.1970. godine i izvrši uvid u priloženi letak, da se pročita tekst govora Mijanović Vladimira održanog na protestnom zboru studenata Filozofskog fakulteta dana 07. maja u 18 časova a povodom invazije na Kambodžu i eventualno ovaj tekst uporedi sa snimljenim govorom na priloženoj magnetofonskoj traci, da se izvrši uvid u zaplenjenih 20 komada koverata sa lecima "Svima – drugovi" koji su bili spremljeni za ekspediciju a pronađeni prilikom pretresa na dan 26. juna 1970. te da se izvrši uvid u priloženi primerak fotokopije članka pod naslovom "Umesto zborra – lakrdija" objavljenog u "Ekspres politici" 27. marta 1969. od strane dopisnika – saradnika pomenutog lista Dragosavac Nebojše, kao i priložene fotografije okr. Mijanović Vlade,

OBRAZLOŽENJE

Činjenično stanje iz dispozitiva optužnice utvrđeno je saslušanjem predloženih svedoka i priloženom dokumentacijom.

Prvi odeljak radnje izvršenja dela iz dispozitiva optužnice utvrđuje se iskazom svedoka Živković Tihomira, uvidom u priloženu fotokopiju članka "Umesto zbora – lakrdija" koju je objavio u "Ekspres politici" saradnik istog lista Nebojša Dragosavac dana 27. marta 1969. godine. Ovim dokazima nesumnjivo je utvrđeno da je okr. Mijanović u toku marta i aprila meseca 1969. godine na kandidacionim zborovima radnih ljudi Filozofskog fakulteta u Beogradu svojim istupima – govorima sve prisutne pozivao na otpor i potsticao ih protiv odluke o sprovođenju izbora za odbornike i poslanike, suprotstavljajući se kandidatskoj listi SSRNJ, te istom prilikom pozvao prisutne da bojkotuju izbore odnosno da ne glasaju, da u našoj zemlji nema demokratije, kao i da demokratije nema u izbornom sistemu. U pogledu ove radnje, okr. Mijanović odbija da dâ ikakvu odbranu.

Drugim odeljkom izvršenja radnje stavlja se na teret okr. Mijanoviću da je u svojstvu predsednika FOSS Filozofskog fakulteta u Beogradu organizovao i naručio štampanje lista "Frontisterion" kod štamparije "Kosmos" u Beogradu. Ovaj list satirično humorističkog karaktera imao je za cilj da svojim napisima zlonamereno i neistinito prikazuje društveno-političke prilike u zemlji. Inkriminisani članci u ovom listu pod naslovom "Odvodni logos", "Grčki bazileus", "Orgija", "Konfront" u poseti prijateljskim barbarskim zemljama, kao i drugi napisi, očigledno su smišljeni u neprijateljske propagandne svrhe. Pored ostalog ovakvim napisima u ovom listu izlažu se poruzi država SFRJ, najviša predstavnička tela i Predsednik Republike. Istragom je nesumnjivo utvrđeno da je okr. Mijanović bio jedan od organizatora izlaženja ovakvog lista i kao predsednik FOSS-a uporno radio da se ovaj list odštampa i potom prodaje odnosno rastura. Postojanje dela i krivična odgovornost okr. Mijanovića utvrđuje se uvidom u odnosni list i čitanjem inkriminiranih pomenuatih napisa, saslušanjem svedoka Subotić Stojana, direktora štamparije "Kosmos", kao i svedoka Gavrića, tehničkog rukovodioca pomenute štamparije i dr., po kojima je okr. Mijanović imao glavnu organizatorsku ulogu da ovaj list izađe. Priložena dokumenta: prepiska FOSS-a sa štamparijom "Kosmos" koju je vodio okr. Mijanović, nesumnjivo ukazuje da je bio najaktivniji od članova FOSS-a kao predsednik da se ovakav list štampa. Ni u pogledu ove radnje u toku istrage okr. Mijanović odbija da dâ ikakvu svoju odbranu.

Povodom događaja u Kambodži od maja meseca 1970. godine treći odeljak dispozitiva optužnice na teret okr. Mijanoviću da je koristeći se atmosferom negodovanja građana zbog intervencije SAD i to kao predsednik FOSS-a Filozofskog fakulteta u Beogradu najpre organizovao i učestvovao u sastavljanju inkriminisanog letaka pod naslovom "Slavimo", a zatim organizovao protestni miting u vezi pomenutog događaja na dan 7. maja 1970. godine u dvorištu zgrade Filozofskog fakulteta u Beogradu i tu pred skupom građana i studenata kroz svoj govor pročitao inkriminirani letak u kome se zlonamereno i neistinito takođe prikazuju društveno-

političke prilike u zemlji. Naime, tom prilikom u svom govoru kroz nekakav zahtev inkriminisanog letka neistinito i zlonamerno se govori o izvozu jugoslovenske radne snage kapitalistima Zapadne Evrope koji radom za evropsku buržoaziju suštinski rade za američku fašističku buržoaziju itd.

Ovakvo činjenično stanje utvrđuje se iskazom svedoka Đorđević Ljubomira i dr. naročito materijalnim dokazom: čitanjem teksta govora okr. Mijanović Vladimira održanog na protestnom zboru studenata Filozofskog fakulteta dana 07. maja u 18 časova povodom invazije na Kambodžu, koji je snimljen na magnetofon i sa magnetofonske trake skinut. Okrivljeni Mijanović i u odnosu na ovu radnju odbija da dâ ikakvu odbranu.

Četvrtim odeljkom dispozitiva optužnice okr. Mijanoviću se stavlja na teret da je kao predsednik Fakultetskog odbora Saveza studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu učestvovao u organizovanju, štampanju i rasturanju inkriminisanog letka pod naslovom "Saopštenje Fakultetskog odbora Filozofskog fakulteta u Beogradu". U ovom letku se takođe zlonamerno iznosi u propagandne svrhe da se u poslednje vreme u našoj zemlji studentski omladinski listovi neosnovano napadaju, da je čitava omladinska štampa na udaru ne samo kritike velikog broja foruma društveno-političkih organizacija, nego i na udaru administrativnih mera. Izraženim protestom u pomenutom letku navodi se da se FOSS navodno bori protiv izrazitih tendencija gušenja omladinskih i studentskih listova.

U odnosu na ovu radnju okrivljeni Mijanović u nađenim spisima prilikom pretresa prostorija FOSS-a priznaje tekst svojeručno napisan koji sadrži veliki deo elemenata teksta inkriminisanog letka "Saopštenje Filozofskog fakulteta – Fakultetskog odbora u Beogradu". Priznaje takođe da je ovaj tekst ili pročitao ili parafrazirao na sednici Fakultetskog odbora predlažući ga da se usvoji za sadržinu inkriminisanog letka. Ovakvo utvrđeno činjenično stanje nesumnjivo pruža dovoljno dokaza da je okr. Mijanović učestvovao kao predsednik FOSS-a u organizovanju, štampanju i rasturanju inkriminisanog letka. Brani se da ovaj letak nije rasturan i da je bio čisto internog karaktera. Međutim, ovakva njegova odbrana opovrgava se priloženom službenom beleškom operativnog radnika SDB iz Beograda – Savatić Vladimira od 23.06.1970. godine, koji je lično ovaj letak pronašao na ulici ispred zgrade Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Konačno, u poslednjem odeljku dispozitiva optužnice istragom je nesumnjivo utvrđeno da je okr. Mijanović takođe u svojstvu predsednika FOSS-a organizovao štrajk glađu na Filozofskom fakultetu, iako sam u njemu nije učestvovao, da je takođe organizovao sastavljanje, štampanje i rasturanje inkriminisanog letka pod naslovom "Svima! Drugovi", kojima se potstiču rudari Kaknja da istraju u obustavi rada, da organizuju svoj štrajkački komitet itd., da je učestvovao u pripremanju, umnožavanju i rasturanju još jednog letka u vezi obustave rada u Kaknju pod naslovom "Proglas štrajkača glađu" u kome se zlonamerno govori o položaju radničke klase u zemlji, te da je za vreme štrajka glađu u prisustvu štrajkača i drugih studenata takođe zlonamerno i neistinito iznosio neistine o društveno-političkim prilikama u zemlji, pozivajući prisutne da i dalje skupljaju informacije o problemu gladi i eksploatacije u Jugoslaviji. Upravo ovakvo činjenično stanje utvrđeno je iskazom Cvijetić

Slobodana, kome je okr. Mijanović lično dao jedan broj letaka da ih rastura po gradu, uvidom u inkriminisane letke, a naročito saslušanjem svedoka Bulatović Milana, snimatelja "Dunav-Filma" i priloženim reprodukcijama snimaka sa magnetofonske trake od 24. i 25. 06.1970. godine. U odnosu na ovu radnju izvršenja dela okr. Mijanović u toku istrage uskraćuje svaku odbranu.

U svim inkriminisanim radnjama predstavljenim u pet odeljaka dispozitiva optužnice stiču se svi elementi predstavljenog krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ.

Sa svega izloženog ova optužnica je pravilna i na zakonu zasnovana.

ZAMENIK JAVNOG TUŽIOCA
KRSTA NENKOVIĆ s.r.

Presuda Okružnog suda u Beogradu

U I M E N A R O D A

Okružni sud u Beogradu, kao prvostepeni krivični, u veću sastavljenom od sudije Dušana Lukića kao predsednika veća i sudija porotnika Ljubomira Mrđe i Radoslava Dimitrijevića kao članova veća sa zapisničarem Dušankom Stojičić, u krivičnom predmetu protiv optuženog VLADIMIRA MIJANOVIĆA iz Beograda, zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 118 stav 1 KZ, koga brani Srđa Popović, Savo dr Strugar, Miloš Tasić, Miodrag Popović i Rade Mikijelj advokati iz Beograda, po punomoćju izdatom od optuženog, po optužnici Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Kt. – 1155/70 od 29. avgusta 1970. i izmenjenoj od 13. oktobra 1970. godine, po održanom usmenom glavnom javnom pretresu u dane 21, 22 i 23. septembra i 13, 19 i 20. oktobra 1970. godine koga dana je doneta i u prisustvu zastupnika javne tužbe Milana Dajića zamenika javnog tužioca Srbije, branilaca optuženog i optuženog javno proglašena sledeća

P R E S U D A

OPTUŽENI VLADIMIR MIJANOVIĆ – student Filozofskog fakulteta iz Beograda rođen 15. avgusta 1946. godine u selu Mosko SO Trebinje, od oca Tome i majke Jovanke rođene Berdović, po narodnosti Jugosloven, neoženjen, pismen, vojsku nije služio, vodi se u VE SO Trebinje, bez imovine, neosuđivan, nalazi se u pritvoru od 24. jula 1970. godine –

K R I V J E

Zato što je:

U vremenu od maja do kraja juna meseca 1970. godine koristeći funkciju predsednika Fakultetskog odbora Saveza studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu, govorom, napisom i na drugi način zlonamerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji, pa je tako:

1. na dan 05. maja 1970. godine u svojstvu predsednika Fakultetskog odbora Saveza studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu organizovao i naručio štampanje lista "Frontisterion" kod štamparije "Kosmos" u Beogradu, u kome je listu otšampano nekoliko napisa koji u formi satire na negativan i uvredljiv način zlonamerno i neistinito prikazuju društveno-političke prilike u našoj zemlji, kao

i naše političke odnose sa drugim zemljama, pa se tako aludirači na najviše državne i političke forume, u napisu "Odvodni logos" između ostalog navodi: "naime, eksplicitno smatramo da nam sadašnjost ne odgovara, sa svoje pseudo-podičnosti, antikularstva i senki velikog Samita Krematorijuma. Naša teorijska osnova zasniva se na učenju o manuelnoj logici Šizifa iz Blejade. Suština tog učenja je u fiktivnoj imagarativnosti svega postojećeg. Iz svega ovog da se zaključiti da je svet u kojem živimo (u užem smislu) kvintesencija gnusobe", i dalje: "Strukturu na kolac?" "Uopšte, mi svoju majeutiku suprotstavljamo svim gnjusmagazinima", a u napisu pod naslovom "Grčki bazileus orgija konfront u poseti prijateljskim barbarskim zemljama", između ostalog se kaže: "Upitan o uspesima u razvijanju robovlasničkih odnosa, Bazileus je odgovorio da je Grčka na veoma dobrom putu i da je njena privreda jača nego ranije, a njeni impotencijali su neiskorišćeni do optimuma. Drugi sistemi imaju mnogobrojne nedostatke, rekao je Orgija-konfront, no naši privredni stručnjaci se već nalaze pred rešenjem ovog problema. Govoreći o robovskom problemu, Grčki bazileus je izrazio spremnost da obnovi zastarele ugovore sa eminentnim gusarskim asocijacijama";

2. povodom događaja u Kambodži od maja meseca 1970. godine, sazvaio je na dan 07. maja 1970. godine hitan sastanak Fakultetskog odbora Saveza studenata Filozofskog fakulteta, koji nije bio u punom sastavu i na kome je pod njegovim rukovodstvom protivno odluci Fakultetskog odbora sa sastanka od prethodnog dana, doneta odluka da se protestni miting studenata Filozofskog fakulteta održi 07, a ne 08 maja 1970. godine i istovremeno sastavljen je letak pod naslovom "Slavimo", koji je istog dana na zakazanom mitingu on i pročitao i u kome se, – u nameri da se društvene i političke prilike u zemlji prikažu tako kao da se uvozi američki kapital, izvozi radna snaga koja radi za američku fašističku buržoaziju, a nosioci rukovodećih funkcija u zemlji prikažu kao potencijalni pomagači američkog fašizma – zlonamerno i tendenciozno navodi: "zahtevamo – obustavu uvoza američkog kapitala bez obzira na oblik, način ili uslov, obustavu izvoza jugoslovenske radne snage kapitalistima Zapadne Evrope, koji radeći za evropsku buržoaziju suštinski rade za američku fašističku buržoaziju, ne budu li ostvareni svi zahtevi, na one koji ih nisu shvatili i podržali pašće teška epohalna odgovornost da su u presudnim trenucima svetske istorije bili pomagači najvećeg zla savremenog čovečanstva, američkog fašizma";
3. u nameri da se političke prilike u zemlji u pogledu položaja omladinske štampe prikažu tako kao da se od strane političkih foruma širom Jugoslavije vrši gušenje i opšti atak na omladinske listove putem političkog pritiska i administrativnih mera i represija, polovinom juna 1970. godine, a povodom zabrane novosadskog studentskog lista "Index", svojeručno sačinio letak pod naslovom "Drugovi studenti" u kome se navodi: "Iz dana u dan sve beskrupuloznije, činovničko – policijskim metodama vrši se napad na osnovna prava čoveka i osnovne tekovine socijalizma – na slobodu izraza i slobodu kritike. Na udaru se naročito našla omladinska štampa. Pamtimo kako je izrežirana i s maksimal-

nim iskorišćenjem svih manipulativnih i represivnih sredstava oborena redakcija "Studenta", lista koji je u našim uslovima bio istinsko demokratsko glasilo studentske inteligencije. Znamo takođe – da je za poslednje dve godine, izvršeno desetine sudskih zabrana koje su, direktno bile korak ka potpunoj birokratskoj cenzuri štampe i mišljenja. Omladina je suočena s uništenjem elementarne stvaralačke atmosfere, proleterska omladina je stavljena pred gotovu činjenicu intelektualne smrti. Sad se ide i dalje. Od obračuna sa redakcijom prešlo se na obračun sa pojedincima, od kako tako motivisanih optužbi došlo se do sasvim proizvoljnog sudskog gonjenja. Došlo se do situacije koja preti veoma opasnim presedanima i nagoveštava totalan mrak", pa je zatim sazvao sednicu Fakultetskog odbora na kojoj je pročitao i usmeno interpretirao ovaj tekst, na osnovu koga je uz ostalu diskusiju sačinjen definitivni tekst letka pod naslovom "Saopštenje fakultetskog odbora Filozofskog fakulteta u Beogradu", u kome se doslovno navodi: "U poslednje vreme veliki broj studentskih i omladinskih listova širom Jugoslavije bio je na udaru kako kritike, velikog broja foruma, društveno-političkih organizacija, tako i na udaru administrativnih mera. Različita po svojoj usmerenosti, sve ove listove karakteriše povećana kritičnost u obavljanju društvenih problema, u čemu se razlikuju od velikog dela ostale štampe. Međutim, napadi koji su vršeni i koji se i dalje vrše na ove listove, po sadržaju su gotovo identični. Oni su usmereni protiv autonomnosti i kritičnosti omladinskih i studentskih listova, a iscrpljuju se u etiketiranju i neargumentovanom političkom diskreditovanju", i dalje: "Fakultetski odbor Saveza studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu najenergičnije protestuje protiv izrazite tendencije gušenja omladinskih i studentskih listova", posle čega je ovaj letak istaknut u fakultetskoj auli i rasturan van fakulteta;

4. povodom pisanja u dnevnoj štampi i obustavi rada jedne grupe rudara u rudniku "Kakanj", na dan 21. juna 1970. godine učestovao u sastavljanju letka pod naslovom: "Svima? Drugovi", koji je on naknadno redigovao i crvenim flomasterom precrtao reč "Socijalistička", koja je stajala ispred reči Jugoslavija i izvršio još neke ispravke, a u kome se, – u nameri da se prikaže kao da Jugoslavija nije socijalistička zemlja, da u Jugoslaviji vlada glad, da se ne vodi računa i briga o socijalno-ekonomskom položaju rudara, da su rudari obespravljani, jer im se sprečava stvaranje štrajkačkog komiteta, pored ostalog navodi: "U znak solidarnosti sa gladnim rudarima u Kakanju i sa ostalim gladnim ljudima u Jugoslaviji, stupamo u štrajk glađu i štrajkujemo sve dok se ne ispune naši zahtevi. Zahtevamo da se svakoj porodici kakanjskih rudara dâ iz sredstava federacije onoliko novca koliko je potrebno da svaka porodica ima jedan mesni obrok nedeljno. Zahtevamo da se ne sprečava stvaranje štrajkačkog komiteta sastavljenog isključivo od rudara, bez učešća direktora i birokratije", a na kraju ovog letka svojom rukom napisao: "sa štrajkom počinjemo 22. juna 1970. godine u 14 časova", pa je posle umnožavanja tako sačinjenog letka organizovao njegovo rasturanje u Beogradu i drugim mestima širom Jugoslavije, a sutradan 22. juna 1970. godine posle početka štrajka, u nameri da podrži stvorenu napetu

atmosferu i potstiče studente na štrajk, zakazao sednicu Fakultetskog odbora, na kojoj su pored članova odbora bili prisutni i štrajkači i veći broj studenata i na kojoj je, protivno stavovima Univerzitetskog odbora Saveza studenata, tražio da se ovaj štrajk podrži i informisao čitav skup da je jedna radna grupa studenata započela štrajk gladu u znak solidarnosti sa gladnim rudarima Kaknja, da ima informacija da je ovaj štrajk prihvaćen sa simpatijama; da je ovo predposlednje sredstvo u borbi protiv gladi; da je sredstvima informacija naređeno da čute; na jednom skupu štrajkača neistinito ih obavestio da je Fakultetski odbor poslao delegaciju – delegata studenata u Kakanj i podneo je izveštaj o tome na kakav je prijem ona tamo naišla.

čime je navedenim radnjama izvršio krivično delo neprijateljske propagande, predviđeno i kažnjivo po članu 118 stav 1 KZ.

pa ga sud na osnovu istog zakonskog propisa, primenom člana 3, 28, 38 i 45 KZ

OSUĐUJE

Na kaznu strogog zatvora u trajanju od 1-jedne godine i 8-osam meseci, u koju kaznu mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 24. jula 1970. godine.

Optuženi se oslobađa dužnosti plaćanja troškova krivičnog postupka i paušala.

Obrazloženje

Okružno javno tužilaštvo u Beogradu optužnicom Kt. – broj 1155/70 od 29. avgusta 1970. godine optužilo je Vladimira Mijanovića, zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 118 stav 1 KZ. Na pretresu od 13. oktobra 1970. godine, zastupnik javne tužbe posle dovršenog dokaznog postupka izjavio je da želi da optužnicu u izvesnim delovima izmeni i precizira, a s obzirom, na rezultat dosadašnjeg izvedenog postupka. U novoformulisanoj optužnici odustaje za radnju opisane pod 1) optužnice od 29. avgusta 1970. godine, jer smatra da nije dokazano učešće na kandidacionim zborovima na način kako je to u optužnici izloženo.

Primerak izmenjene optužnice zastupnik javne tužbe predao je sudu, koji će biti istovremeno sastavni deo zapisnika, a predhodno je u celini pročitao izmenjenu optužnicu. Jedan primerak izmenjene optužnice predat je braniocima optuženog.

Na današnjem pretresu zastupnik javne tužbe ostao je u svemu pri izmenjenoj optužnici, jer nalazi da je činjenično stanje za svaku radnju iz optužnice u potpunosti dokazano, kako delimičnim priznanjem optuženog, tako i ostalim izvedenim dokazima. Predlaže da sud optuženog za ovo krivično delo oglasi krivim i da mu odmeri kaznu.

Optuženi izjavljuje da je razumeo zašto se optužuje, u svoju odbranu iznosi:

U vezi radnje pod 1 –Izmenjene optužnice

Izjavljuje da niti je organizovao, niti naručio štampanje ovoga lista. Bio je prisutan na jednom sastanku FOS-a kada je odlučeno da se štampa za internu upotrebu humorističko – satirični list. Nezna od koga je potekla inicijativa, a on lično je bio nezainteresovan za izdavanje jednog ovakvog lista, jer su im sredstva bila minimalna. Nije bio prisutan sastanku kada su napisi, koji su dati za prvi broj lista čitani. Organizovanjem štampanja ovog lista učinili su Ćirković, Svetlana Kojić i Bošković. Potpisao je dopise koji su upućeni štampariji, ali je to njegova dužnost bila kao predsednika FOS-a. Nije bio u štampariji sve dok nije išao da traži list kada je bio gotov. Štamparija je tražila da se odvede izdavač i urednik, i pošto je list trebao da bude interne prirode, jer je tako odlučeno, to je FOS njega delegirao sa ostalima da objasni rukovodstvu štamparije ko je izdavač. Održan je sastanak FOS-a i tada je odlučeno da 12 članova odbora FOS-a budu izdavači, a tri spoljna saradnika kao odgovorni kolegijum izdavača. Rukovodstvo štamparije se sa ovim nije složilo. Sve što je preduzeo, bilo je po odluci FOS-a. Prvi put je video šta je štampano – objavljeno u ovom listu kada je dobio optužnicu. Naručeno je za štampanje preko 2.000 primeraka i njegova je dužnost bila da pazi da li je taj izdatak odobrio FOS. On nije pisao nijedan članak koji je objavljen u ovom listu i nikada nije imao literarnih ambicija. List je trebao da bude humorističko satiričnog karaktera, jer je postojalo interesovanje za jednim ovakvim listom. Nijednom prilikom nije video da je neko doneo neku od odštampanih stranica ovog lista.

U vezi radnje pod 2 – u svoju odbranu navodi:

Na dan 06. i 07.maja 1970. godine održana su dva sastanka FOS-a. Na sastanku od 06. maja 1970. godine, odlučeno je da se sastanu na dan 07. maja 1970. godine, te prema tome, nije on sazvaio sastanak za 07. maj 1970. godine. Nije ni predsedavao sastanku FOS-a od 07. maja 1970. godine, već je predsedavao Bošković, FOS može da menja svoje odluke. Bilo je pomeranje datuma održavanja mitinga, a to je učinjeno zbog zainteresovanosti studenata, te je FOS odlučio da se miting ranije održi, na kome FOS nije bio u punom sastavu. Ni prethodni sastanak nije bio u punom sastavu, a nije bio ni ovaj. Tačno je da su se neki članovi odbora od ovoga ogradili dopisom "Tanjuga". Tačno je da je 07. maja 1970. godine, na mitingu pročitao sadržinu, ali da on nije učestvovao u sastavljanj toga saopštenja koje je pročitao. Danas pred sudom on tvrdi da se uvozi kapital, tvrdi da se izvozi radna snaga, ali to nije bilo glavno u ovom saopštenju, suština teksta je antiratna i to je celina teksta. Tačno je da je na narednom sastanku FOS-a kritikovano i ono što je odbor izvršio pomeranje datuma, a kritikovan je i stav ovih drugova koji su se ogradili. Ne seća se da li je na sastanku od 06. maja 1970. godine bilo govoreno o sadržini letka, a misli da nije bilo kritikovanja letka na sastanku FOS-a od 08. maja 1970. godine.

U vezi radnje pod 3 – optuženi navodi u svoju odbranu:

Da tekst koji je on napisao crvenim flomasterom na četiri strane i koji nosi naslov "Drugovi studenti", i koji se nalazi u spisima je on pripremio na osnovu saopštenja FOS-a i u ovom saopštenju se dugo diskutovalo. On je to pripremio da bi dalje izneo na Plenumu univerzitetskog odbora na čijem je zakazivanju i radio. U vezi održavanja toga Plenuma odlazio je kod Smoljanovića nekoliko puta i siguran je, da je u vezi Plenuma bio kod Smoljanovića 19. juna 1970. godine. Plenum univerzitetskog odbora nije održan, a u razgovoru sa Smoljanovićem saznao je, jer mu je ovaj to rekao da u obzir dolazi jedino nedelja, a kao razlog je navodio održavanje ispita. Saopštenje je sačinila komisija u kojoj su bili Neda Nikolić, Goranko Đapić i Sonja Liht. Neda Nikolić je bila autor rezolucije Saveza studenata u vezi štampe od 02. decembra 1969. godine. On niti je sačinio, niti je istakao, niti je rasturao ovo saopštenje, a istakla ga je Neda Nikolić. Saopštenje nije rasturano, a jedini primerci koji su došli do saznanja, to su primerci koji su oduzeti od strane organa vlasti od onih koji su saopštenja umnožavali. On nije sazvao FOS, to je učinio Goranko Đapić kao jedan od sekretara i njegovo je učešće bilo utoliko što je njegova dužnost da obavesti FOS o zaključcima Centralnog odbora Saveza studenata Jugoslavije u vezi studentske i omladinske štampe. Saopštenje FOS-a sadrži zaključke Centralnog odbora Saveza studenata Jugoslavije po ovom pitanju.

U odnosu na radnju pod 4 – u svoju odbranu optuženi navodi:

Da je o štrajku radnika u rudniku Kakanj pročitao u novinama i to u "Večernjim novostima". Novine je čitao u svojoj sobi i ne seća se da li je još neko bio prisutan. Ne može da se seti časa kada je kupio i kada je čitao ove novine. Nije učestvovao u sastavljanju letka i objašnjava da kada je na dan 22. juna 1970. godine, po podne oko 16 časova navratio na Filozofski fakultet, neko mu je rekao da jedna grupa studenata u znak solidarnosti stupa u štrajk glada. Od članova FOS-a mu je sugerisano da se sazove sednica. Imao je tačne adrese svih članova FOS-a i lično je učestvovao u njihovom pozivanju za 22. juni 1970. godine u 16 časova. Sastanak je počeo u zakazano vreme, bio je otvoren i bilo je prisutno puno studenata. Lično je on predsedavao tom sastanku FOS-a. Seća se dobro da je učesnik u štrajku Vasiljka Rajičević donela tekst sa molbom da fakultetski odbor pomogne da se tekst umnoži. Tekst je bio otkucan na mašini. Taj tekst pre nego što ga je dobio od Vasiljke nije pročitao nigde, a nezna ni da li je pre toga bio negde istaknut. Posle pročitano teksta počela je diskusija i diskutanti su stavljali razne primedbe. On je svojeručno činio ispravke u tekstu. On je precrtao reč "Socijalistička" i to na inicijativu nekoga od prisutnih. Kroz diskusiju je konstatovano da je stavljanje ove reči, u jednom takvom tekstu bezpredmetno i tekst bi dobio prizvuk ironičnosti, a to se želelo izbeći po svaku cenu, tekst je trebao da bude dostojanstven i ozbiljan, a ova reč upotrebljena dovela bi do kontroverznosti. FOS, štrajkači, kao i drugi studenti koji su bili prisutni saglasi-

li su se sa ovom primedbom. Vasiljka mu je rekla da štrajk počinje u 14 časova toga dana i on je to svojeručno uneo u ovaj tekst. Nijednu ispravku u ovom tekstu nije samoinicijativno učinio. FOS je doneo odluku da podržava štrajk glađu i odluku o umnožavanju ovoga teksta. Nije organizovao rasturanje ovoga saopštenja, a on lično ne vidi ništa loše da se javnost upozna sa jednom tako važnom situacijom. U optužnici pogrešno stoji da je sastanak održan 22. juna 1970. godine, već je održan 23. juna 1970. godine i nije ga on zakazao, već je bio zakazan 22. juna kada je sastanak i održavan. Tada stavovi univerzitetskog odbora nisu mu bili poznati. Na dan 23. juna 1970. godine informisao je i štrajkače i Univerzitetski odbor da ima informacije da je štrajk prihvaćen sa simpatijama. Sva sredstva informacija obaveštena su o štrajku, ali kako je on obavešten naređeno je da ćute. Dolazili su novinari i filmski snimatelji i obećali su da daju informacije tako važnoj akciji o štrajku solidarnosti, a od svega toga ništa nije bilo. Umnoženi tekst trebao je da stoji u krugu fakulteta i da studenti sami uzimaju, a FOS je primio obavezu da se daje svim zainteresovanim drugovima. Dobio je obaveštenje da se ovaj tekst šalje i dalje, ali on nezna ko mu je to obaveštenje dao i ko šalje. Svakodnevno su održavani sastanci FOS-a, ali on nije obavezno svima predsedavao, jer je nekada bio otsutan. Nezna ništa da je neka delegacija bila pripremljena, a čuo je da izvesna delegacija studenata je išla u Kakanj i da su se vratili. Ne seća se šta su rudari Kakanja odgovorili studentima preko dnevne štampe, a zna samo za odgovor u 14 tačaka koji mu je lično dao dekan fakulteta. Na dan 26. juna 1970. godine štrajkači glađu su odlučili da traže mišljenje od štrajkača rudara i to je taj odgovor u 14 tačaka.

Njegova aktivnost bazirala se isključivo na odlukama FOS-a i Univerzitetskog odbora, kao i aktivima samoupravnih organa. Smatra da treba da stoji u optužnici "vršeći funkciju predsednika", jer izraz koji je stavljen "koristeći funkciju predsednika" može da se shvati kao zloupotreba funkcije, a on to poriče. Skupština saveza studenata Filozofskog fakulteta je u celini prihvatila izveštaj o radu FOS-a pa i ove radnje koje se njemu stavljaju na teret.

Sud je izveo sve predložene dokaze, a na ime saslušao je svedoka Milana Bulatovića, Aleksandra Kostića, Marka Golubovića, Svetlanu Kojić, Branka Gavrića, Stojana Subotića, Tihomira Živkovića, Aleksandra Čirića, Dušana Kuzmanovića, Miomira Delića, Ljubomira Đorđevića, Vladimira Vojvodića, Slavka Dimitrijevića, Slobodana Cvijetića i Jovana Barovića, pročitani su prilozi u dokumentima pod I, II, IV, V, VII, dokumenta iz spisa Kri: 4107/69, pa je po oceni svih ovih izvedenih dokaza, kao i oceni konačne reči zastupnika javne tužbe, branilaca optuženog, kao i optuženog sud utvrdio sledeće činjenično stanje:

U odnosu na radnju pod 1 –

Iz kopije zapisnika o sastanku FOS-a održanog u aprilu 1970. godine, nesumnjivo se utvrđuje da je istome prisustvovao optuženi. U samom zapisniku se ne konstatuje odsustvo optuženog. Iz sadržine toga zapisnika vidi se da je list trebao da

izlazi pod naslovom "Frontisterion" list za varvarizam i klasiku. Međutim, iz iskaza svedoka Aleksandra Kostića koji je bio prisutan FOS-u vidi se da je ovaj list trebao da iznosi problematiku antičke Grčke. Iz ove kopije zapisnika, kao i iz iskaza svedoka Svetlane Kojić i Aleksandra Kostića vidi se da su sa sadržajem nekoliko uvodnika i ostalih članaka bili upoznati svi prisutni i da su tada odabrani članci za prvi broj. Prema tome, optuženi i ostali znali su za sadržinu lista i zato su izbegavali da postupe po Zakonu o štampi i drugim sredstvima informacije i odrede glavnog i odgovornog urednika kao i druge organe koje po ovom Zakonu list mora da ima. Zakonom je regulisano šta se smatra "internim", i u vezi ovoga rukovodstvo štamparije je tražilo stručno mišljenje od Sekretarijata za informacije i o tome je bio upoznat i optuženi i ostali ili preko optuženog, ili im je neposredno saopšteno. Saradnici lista su trebali da ostanu anonimni. Optuženi je organizovao i naručio štampanje ovog lista, a to se zaključuje iz pismenih dokumenata, sa kojima se optuženi obratio štampariji "Kosmos". Optuženi je bio u stalnom kontaktu sa rukovodstvom štamparije i to posebno od onog momenta kada po mišljenju rukovodstva štamparije nisu bili ispunjeni svi uslovi po Zakonu napred navedenom. Svedok Subotić direktor štamparije "Kosmos" izjavio je pred sudom da je optuženi dolazio više puta u štampariju da se sa njim objašnjavao u vezi štampanja ovog lista, kao i oko određivanja glavnog i odgovornog urednika, što je tražio napred navedeni Zakon. Po nalaženju suda optuženi je koristeći funkciju predsednika FOS-a preduzimao sve ove radnje, jer je znao sadržinu svih članaka koji su odabrani za prvi broj i želeo je da ovaj prvi broj sa ovim člancima što pre se pojavi i bude dostupan širokom krugu čitalaca. Iz inkriminiranih članaka, kao i ostalih napisa objavljenih u prvom broju vidi se kakvi su oni po svojoj sadržini, a naime, iz njihove sadržine se vidi očigleno zlonamerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u našoj zemlji. Nije teško u inkriminiranim člancima prepoznati o čemu se radi i na šta su po svojoj sadržini upravljani. Na sastanku FOS-a kada je bilo odabiranje članaka za prvi broj nije određen ni korektor lista, niti je pak neko drugi dobio neko zaduženje, a što je pred sudom izjavio svedok Aleksandar Kostić. Da, na tome sastanku FOS-a zaista nije niko dobio nikakvo zaduženje vidi se i iz iskaza svedoka Dušana Kuzmanovića koji kaže da ne zna ko mu je saopštio da je određen za korektora ovoga lista. Iz iskaza svedoka Kostića vidi se da su zaduženja data bez odluke FOS-a. Svedok Aleksandar Kostić je izjavio dalje da je odštampanu prvu i drugu stranu lista imao u rukama i to je kružilo po dvorištu Fakultetu od jednog do drugog studenta. Iz ovoga se izvodi zaključak da je deo lista sa inkriminiranim člancima došao do saznanja i trećih lica.

Po nalaženju suda ne može se prihvatiti odbrana optuženoga da on nije organizovao, niti naručio štampanje ovoga lista, kao ni odbrana da nije bio prisutan sastanku kada su čitani napisi koji su odabrani za prvi broj lista. Iz napred izloženog, a posebno iz iskaza svedoka Svetlane Kojić koja je na glavnom pretresu izjavila "da je optuženi svakako bio prisutan kada su odabirani članci za prvi broj". Iz iskaza Aleksandra Kostića vidi se da je na sastanku FOS-a kome je on bio prisutan pročitano nekoliko članaka. Iz samog zapisnika od aprila 1970. godine kome su bili prisutni svi članovi FOS-a vidi se da su upoznati sa sadržajem nekoliko uvodnika reportaža, agencijskih vesti, i komentara iz pripremnih brojeva "Frontisterion". Prema tome,

ne može se prihvatiti odbrana optuženog da nije bio prisutan čitanju i odabiranju članaka za prvi broj, već kako kaže da je prvi put video šta je objavljeno u ovom listu kada je dobio optužnicu. Zar bi po nalaženju suda optuženi se toliko zalagao za izlazak ovoga i ovakvog lista, da nije bio upoznat sa njegovom sadržinom kao i sa onim što se želelo objavljivanjem ovih članaka da se postigne. Upornost koju je optuženi pokazao u ličnim kontaktima sa rukovodiocem štamparije "Kosmos", bez obzira na činjenicu što se optuženi pojavljivao u grupi studenata, takođe je dokaz činjenice da je optuženi znao sadržinu ovoga lista, čije je štampanje organizovao i naručio.

U odnosu na radnju pod 2 –

Odlučeno je na sastanku FOS-a 06. maja 1970. godine povodom događaja u Kambodži da se održi miting na dan 08. maja 1970. godine. Tome sastanku bili su prisutni svi članovi FOS-a. Na tome sastanku nije doneta odluka da se sastavi, umnoži i rastura letak, koji se kasnije pojavio na mitingu od 07. maja 1970. godine. Ovaj letak pročitao je optuženi Mijanović na mitingu od 07. maja 1970. godine. Letak nosi naslov "Slavimo", a zatim ima i naslov "Zahtevamo". Optuženi je bez ikakve odluke izmenio datum održavanja mitinga, a pošto je predhodno imao dogovor sa nekim članovima FOS-a koji nije bio u punom sastavu. Ovo je odluka jednostrana, jedne grupe koja je oko optuženog i ova je grupa izmenila datum održavanja mitinga. U vezi izmene ovoga datuma održan je sastanak na dan 08. maja 1970. godine kojom prilikom je došlo do kritikovanja optuženog, kao i do kritikovanja članova FOS-a koji su 08. maja 1970. godine uputili pismo u vidu obaveštenja FOS-u, dekanu Filozofskog fakulteta i sredstvima javnog informisanja, u kome iznose da oni kao članovi FOS-a nisu upoznati o izmeni datuma održavanja mitinga i da je studentima i građanima deljeno tri vrste letaka o kojima nije bilo reči na sastanku FOS-a od 06. maja 1970. godine. Na sastanku od 08. maja 1970. godine vođen je zapisnik od strane sekretara Aleksandra Ćirića i sadržina toga zapisnika bila je istaknuta na tabli Fakulteta.

Napred izneto činjenično stanje u odnosu na ovu radnju sud je utvrdio iz pročitano pisma – saopštenja koje su potpisnici 08. maja 1970. godine uputili FOS-u, dekanu Filozofskog fakulteta i sredstvima javnog informisanja. Iz ovog obaveštenja vidi se da je FOS na svom sastanku 06. maja 1970. godine, a kome su prisustvovali i potpisnici ovoga obaveštenja donet zaključak "neophodno je reagovati na upad američkih i sajgonskih trupa na teritoriji Kambodže, kao i na divljački postupak policije prema studentima u antiratnim demonstracijama u SAD-u, kada je, kao što je poznato ubijeno četvoro studenata. U vezi sa ovim FOS Filozofskog fakulteta zakazuje protestni zbor studenata u dvorištu Fakulteta u petak 08. maja 1970. godine u 17 časova". Potpisnici ovoga obaveštenja su Ćirić Aleksandar, Đorđević Ljubomir i Lazić Mladen kao članovi FOS-a. Oni su u ovom obaveštenju naglasili da njima kao članovima FOS-a i studentima Filozofskog fakulteta nije poznata nikakva druga odluka FOS-a, a pogotovu ne odluka o štampanju nekog od pomenutih le-

taka. Naglasili su da se ograđuju od izmene održavanja mitinga i da je to učinjeno mimo odluke FOS-a od 06. maja 1970. godine, da ne stoje iza sadržine letka, ili letaka. Svedok Kostić Aleksandar je izjavio da on nezna na kojoj sednici je done-ta odluka da se promeni održavanje mitinga i prema njemu kako on kaže radilo se o nedemokratskom postupku. Svedok Ćirić Aleksandar, u svemu je izjavio kao što je sadržina obaveštenja koje je napred citirano. Potpisnik je obaveštenja. Svedok Đorđević Ljubomir, koji je takođe potpisnik obaveštenja izjavio je da je bio revolti-ran kada je čuo objavu o održanom mitingu i razbijanju izloga američke čitaonice u Beogradu i da su deljeni leci, te je zato i potpisao citirano obaveštenje. Povodom izmene održavanja mitinga to jest, da se održi 7, a ne 8. maja 1970. godine i pis-ma – obaveštenja koje su uputili potpisnici – članovi FOS-a održan je sastanak. O ovom sastanku postoji zapisnik koji je vodio Ćirić Aleksandar, koji je saslušan i pred sudom kao svedok. Iz diskusije koja je vođena vidi se da u FOS-u postoje dve grupe, i to grupa koja je oko optuženog Mijanovića i ostalih članova FOS-a. Kostić Aleksandar saslušan kao svedok na tome sastanku je izjavio da je on iako je bio prisutan na Fakultetu i u kontaktu sa ostalim članovima FOS-a nije konsultovan, niti uopšte obaveštavan o pomenutim akcijama. Izrazio je neslaganje sa tajnim radom dela FOS-a. Đorđević Ljubomir potpisnik navedenog obaveštenja na tome sastanku je izneo detaljno nekoliko primera nedemokratskog rada jednog dela FOS-a i nije mu jasno kome je bila potrebna farsa dogovaranja o mitingu kada je deo članova FOS-a unapred tajno doneo odluku o održavanju mitinga dan ranije i načinu organi-zovanja mitinga. Postavlja pitanje zbog čega je bilo potrebno mimo studenata i javno donetih odluka organizovati miting i deljenje letaka. Karakteristično je za ovaj sas-tanak da su od optuženog Mijanovića tražili da on pripremi svoje izlaganje kako bi se čuli njegovi stavovi i objašnjenja mnogih pitanja. Ovo zbog toga što se je kroz dis-kusiju utvrdilo da optuženi Mijanović u FOS-u predvodi jednu grupu, sa kojom on od-lučuje mimo svih članova FOS-a.

Optuženi priznaje da je pročitao letak koji nosi naslov "Slavimo", a zatim u drugom delu nosi naslov "Zahtevamo". Optuženi na pretresu tvrdi da se uvozi kapi-tal i tvrdi da se izvozi radna snaga.

Sud nalazi da je sadržina ovoga letka "Zahtevamo", takva da se zlonamerno i neistinito iznose društveno-političke prilike u našoj zemlji, a cilj je da se kod građa-na naše zemlje stvori sumnja u politiku naše zemlje, iako je opšte poznat i u sve-tu priznat stav Jugoslavije po pitanju osude svakog imperijalizma i nasilja u međun-arodnim odnosima, kada se zna da je osnovni princip naše spoljne politike aktivna i miroljubiva koegzistencija u svim domenima međunarodnih odnosa. Po nalaženju suda ovaj deo letka je zlonameran, jer je svima poznato da se ne uvozi američki kapital, niti se izvozi jugoslovenska radna snaga, a pogotovu ne može se prihvatiti da se izvozi da radi za američku buržoaziju. Poznato je svima, pa i sastavljačima ovog letka da je SFRJ osnivač međunarodne banke i da je kao član Međunarodne banke dobijala i dobija kredite, na koje plaća kamate i uredno vraća. Opšte pozna-ta je činjenica da građani SFRJ mogu slobodno sa putnom ispravom da putuju u sve zemlje Evrope, ili van Evrope, i to ili kao turisti, ili da odlaze na rad. Prema tome, neistinito je i zlonamerno iznošenje da se izvozi radna snaga. Po nalaženju suda

ovome nije bilo mesta u ovom letku i ovakvim iznošenjem na mitingu događaja u Kambodži, optuženom nije mnogo stalo da stvarne tragedije u Kambodži, već mu je to poslužilo da stvori napetu situaciju i dovede u sumnju politiku naše zemlje. Sve ovo ukazuje da je optuženi navedenim letkom kao krajnji cilj imao da saopštavanjem ovih neistina, kao što je napred rečeno stvori sumnju u opšte priznati stav naše zemlje.

Sud je cenio odbranu optuženog u odnosu na ovu radnju koja je napred citirana, pa sud nalazi da se ova i ovakva odbrana optuženog ne može prihvatiti kao tačna, a s obzirom, na sve što je napred izloženo, a pogotovu na napred citirani sastanak FOS-a od 08. maja 1970. godine.

Sud je cenio činjenicu da je navedena sadržina ovoga zapisnika vođenog sa sastanka od 08. maja 1970. godine na jednom od narednih sastanaka stavljena van snage jer sadržina, koja je objavljena na tabli, nije odgovarala stvarnoj diskusiji koja je vođena, pa sud nalazi da se ta okolnost ne može shvatiti tako da ima uticaja na bitnu sadržinu ovoga sastanka, a to je da je postojala izmena datuma održavanja mitinga i van odluke pročitani leci i deljeni. To ne spori ni optuženi, jer kaže da je pročitao na mitingu od 07. maja 1970. godine ovaj letak, koji on naziva saopštenjem, a to ne spore ni ispitani svedoci Kostić, Čirić, Đorđević. Svedok Kojić Svetlana na glavnom pretresu je izjavila da je optuženi pročitao letak, koji je kasnije izdat. Dalje je izjavila da su letak sastavili svi članovi FOS-a, jer se za ovako ozbiljne stvari prestalo sa praksom da ih sačinjava komisija. Po nalaženju suda to, ko je sastavio letak za postojanje ovog krivičnog dela koje se optuženom stavlja na teret nije ni bitno, ali ipak od ocene je da letak nisu sastavili svi članovi FOS-a, jer se iz saopštenja potpisnika od 08. maja 1970. godine vidi da njih četvorica kao članovi FOS-a nisu učestvovali u sastavljanju a što je bitno na sastanku FOS-a od 06. maja 1970. godine je odlučeno da se nikakav letak ne sačinjava.

U odnosu na radnju pod 3 –

U junu mesecu 1970. godine posle zabrane lista "Index" studenata novosadskog univerziteta, a povodom saopštenja Univerzitetskog komiteta SK Vojvodine i saopštenja Plenuma Izvršnog odbora Skupštine Saveza studenata Vojvodine od 03. juna 1970. godine održan je sastanak FOS-a na kome je optuženi pročitao unapred pripremljeni tekst napisan crvenim flomasterom koji ima naslov naslov "Drugovi studenti". Sadržina ovoga teksta poslužila je da se sačini "Saopštenje FOS-a Filozofskog fakulteta u Beogradu". I tekst svojeručno napisan od strane optuženog kao i sadržina saopštenja su po svojoj sadržini identični. U njima se zlonamerno i neistinito iznose društveno-političke prilike u našoj zemlji u odnosu na omladinsku i studentsku štampu. Iz saopštenja Univerzitetskog komiteta SK Vojvodine, vidi se kakve su sadržine bili članci objavljeni u studentskom listu "Index". Iz saopštenja se vidi da su članci objavljeni u ovom listu duboko protivni ideologiji i politici Saveza komunista, da se osporava, napada i vređa samoupravni i politički proces revolucionarnog razvoja našeg društva. Na redovnoj skupštini studenata beogradskog uni-

verziteta u vezi stava redakcije lista "Student" bilo je dosta diskusije pre nego što su doneti zaključci koji su ocenjujući objavljene članke, ocenili i redakciju lista i savet. Na skupštini doneti su zaključci o smenjivanju redakcije lista i saveta. Optuženi priznaje u prethodnom postupku da je tekst napisan crvenim flomasterom, napisan njegovom rukom i sastavljen je kao predlog za sastanak FOS-a posvećen pitanju omladinske štampe, a u vezi sa slučajem lista "Index". Izjavio je da se ne seća da li je ovaj tekst pročitao, ili usmeno izložio. Svedok Kostić Aleksandar je izjavio da njemu uopšte nije poznato da je na tom sastanku FOS-a govoreno da se saopštenje umnoži i deli kao letak, niti uopšte da se šira javnost obaveštava. Svedok je rekao da je bila diskusija da li da se samo podrži stav Saveza studenata Vojvodine, ili da i oni napišu svoje saopštenje. Svedok Đorđević Ljubomir izjavio je da je saopštenje trebalo dostaviti raznim forumima, kulturnim i prosvetnim institucijama. Ovakav iskaz svedoka Đorđevića je u suprotnosti sa iskazom svedoka Kostića u pogledu ove okolnosti. Da je ovo saopštenje umnoženo u većem broju primeraka vidi se iz iskaza svedoka Delića Miomira i Vojvodića Vladimira, koji su radili na umnožavanju istoga.

Sud je na osnovu izloženoga zaključio da je optuženi inicijator i tvorac sastavljena saopštenja Fakultetskog odbora Filozofskog fakulteta u Beogradu, iz čije sadržine se izvodi nesumnjiv zaključak, da je ista zlonamerna i neistinita i da se ovakvo stanje kako je izneto u ovom saopštenju iznosi samo iz razloga da se neistinito prikažu društveno-političke prilike u našoj zemlji u odnosu na omladinsku i studentsku štampu. Stoji činjenica da je bilo zabrana pojedinih listova i časopisa, no te zabrane nisu vršene administrativnim aktima, već je o tim zabranama odlučivao sud kako niži, tako i viši.

Sud je cenio odbranu optuženog koju je dao na glavnom pretresu u vezi ove radnje, pa sud nalazi da se i ova i ovakva odbrana data na glavnom pretresu ne može prihvatiti, jer sud veruje onome što je optuženi rekao u prethodnom postupku u prisustvu svoga branioca. Pošto sud veruje onome što je optuženi rekao u prethodnom postupku u vezi momenta sačinjavanja svojeručno napisane sadržine ne može se prihvatiti odbrana njegova na glavnom pretresu da je on to sačinio za Plenum univerzitetskog odbora, koji kako optuženi kaže nije ni održan.

U odnosu na radnju pod 4 –

U rudniku uglja u Kaknju došlo je do obustave rada od strane rudara jedne ekonomske jedinice. O tome je izašlo saopštenje u dnevnoj štampi. U vezi ovog saopštenja u dnevnoj štampi do čijeg saznanja je došao i optuženi, došlo je do odluke da i jedan broj studenata stupi u štrajk glađu. Odlučeno je da štrajk glađu počne 22. juna 1970. godine u 14 časova i da će isti se nalaziti u zgradi Filozofskog fakulteta u Beogradu Studentski trg broj 1. Pre nego što je odlučeno da štrajk počne ovoga dana sačinjen je letak u čijem sastavljanju je učestvovao i optuženi, a zatim je optuženi izvršio konačno redigovanje toga letka, iz koga je iz naslova precrtao crvenim flomasterom "ljudi" i stavio reč "svima". Zatim je u tekstu precrtao

“Socijalističkoj” i svojeručno dodao dalje u tekstu “i štrajkujemo”. Zatim je izbrisao reč “omogućiti”, a dodao reč “ne sprečava”. Još izvesne izmene je izvršio i na kraju plavom hemijskom olovkom dodao “sa štrajkom počinjemo u ponedeljak – 22. juna 1970. godine u 14 časova”. Ovaj, ovako sačinjen letak umnožen je i optuženi je organizovao njegovo rasturanje u Beogradu i drugim mestima. Na dan 22. juna 1970. godine, a posle konačnog redigovanja ovog letka optuženi je zakazao sastanak FOS-a na kome je bilo prisutno pored štrajkača još studenata, a bio je prisutan i sekretar univerzitetskog odbora Saveza studenata Marko Golubović zajedno sa Ristićem. U toku štrajka optuženi je obavestavao štrajkače da je štrajk naišao na prijem i prihvaćen je sa simpatijama, govorio je i o slanju delegacije u rudnik u Kaknju, da je sredstvima informacija naređeno da čute o ovome.

Optuženi priznaje da je svojeručno precrtao reč “Socijalističkoj”, zatim da je izvršio i druge ispravke, ali to je rezultat diskusije u kojoj on nije učestvovao. Priznaje dalje da je plavom hemijskom olovkom dodao reči “sa štrajkom počinjemo 22. juna 1970. godine u 14 časova”, jer toga nije bilo u prvobitnom tekstu. Da je letak već bio izdat pre nego što je zakazan sastanak FOS-a na kome je po pozivu optuženog bio svedok Golubović i kada je optuženi informisao prisutne da je jedna grupa studenata spontano započela štrajk glađu u znak solidarnosti, sud je to utvrdio na osnovu iskaza svedoka Golubovića. Ovaj svedok je u prethodnom postupku rekao da je na ovom prvom sastanku koji je otvorio i vodio optuženi još optuženi rekao da su leći rasturani i to u Beogradu i u unutrašnjosti. Da je letak izdat pre sastanka FOS-a utvrđuje se i iskazom svedoka Svetlane Kojić koja je izjavila da je na dan 22. juna 1970. godine došla na fakultet između 10 i 11 časova, jer je trebala da polaže ispit. Međutim, ispit je bio otkazan, pa je istog dana između 15 i 16 časova u dvorištu Fakulteta videla letak koji je izdat, ali ne može da kaže u koje vreme. Ako se uporedi iskaz ovoga svedoka sa iskazom svedoka Golubovića koji je izjavio da je sastanak održan u 20 časova, a da je letak već bio izdat, onda se izvodi nesumnjiv zaključak da je dokaz svedoka Kojić Svetlane tačan da je ona videla letak u popodnevnom časovima. Ovo znači da redigovanje letka nije bilo na sastanku FOS-a kako to optuženi prikazuje, već je letak redigovan i umnožen pre sastanka FOS-a, a FOS je samo dao podršku štrajku kao takvom. Sud je cenio iskaz svedoka Kuzmanovića koji je pred sudom izjavio da je u ponedeljak pre podne video optuženog u dvorištu Fakulteta, a da je u nedelju pre podne pošto je pročitao članak o štrajku – obustavi rada rudara u rudniku Kaknju, upoznao neke svoje drugove i to kada su se u nedelju sreli na Fakultetu. Dalje je izjavio da su sve to vreme proveli zajedno i raspravljali o zahtevu koji će postaviti i da se tada iskrystalisao tekst letka. Ako se uzme u obzir činjenica da se letak pojavio pre sastanka FOS-a, onda je nesumnjivo utvrđeno da je optuženi učesnik u sačinjavanju letka. Da je ovaj letak deljen sud je utvrdio na osnovu iskaza svedoka Cvijetić Slobodana koji je dao u prethodnom postupku i kada je izjavio da je njemu optuženi pošto ga je prethodno pozvao dao desetak komada letaka da podeli što je on i učinio u Knez Mihajlovoj ulici. U prethodnom postupku ovaj svedok je izjavio da je optuženi dao još nekolicini letke iste sadržine. Da su leći slati i u unutrašnjost to se vidi iz priloženih, na terenu pronađenih letaka, a takođe veliki broj je i pripremljen za slanje samo što adrese nisu napisane.

Sadržina ovog letka po nalaženju suda je takva da je ona sačinjena isključivo u propagandne svrhe, jer optuženi ovakvom sadržinom iznosi zlonamerno i neistinito prilike u našoj zemlji. Ovakvom sadržinom želi se predstaviti stanje u našoj zemlji onakvim kakvo nije. Obustavu rada rudara u rudniku Kakanj u konkretnom slučaju želeli su optuženi i njegovi istomišljenici da iskoriste i organizuju jednu širu akciju i na taj način stvore jednu situaciju koja ne odgovara stvarnom stanju. Letkom se želi da predstavi da u Jugoslaviji vlada glad i da zbog toga studenti stupaju u štrajk gladu u znak solidarnosti sa gladnim rudarima i štrajkovaće sve dok se ne ispune njihovi uslovi postavljeni u letku. Međutim, kada su u rudniku Kakanj saznali za ove zahteve, jer su leci koji su upućeni od strane studenata došli do saznanja, onda je radnički savet rudnika ogradio se od svega ovoga, dajući ocenu ovoj studentskoj akciji, kao akciji delovanja neprijateljskih elemenata. Posle ovoga studenti su sa štrajkom gladu na fakultetu prestali.

Sud je cenio odbranu optuženog datu na glavnom pretresu u vezi ovoga optuženja, pa sud nalazi da se ova i ovakva odbrana ne može prihvatiti, jer je ista u surotnosti sa napred utvrđenim činjeničnim stanjem. Optuženi u svoju odbranu iznosi, da je on sazvaio hitan sastanak za 22. juni 1970. godine u 16 časova i da je on lično predsedavao tome sastanku. Tome sastanku prisutni su bili i drugi studenti kao i štrajkači i da je tada donela Vasiljka Raičević otkucan tekst na mašini. Pošto je taj tekst pročitana počela je diskusija i rezultat diskusije je ispravljanje teksta u letku. Ali, kad se uzme u ocenu ova odbrana optuženog i iskaz svedoka Golubovića koji je napred citiran, onda se izvodi nesumnjiv zaključak da odbrana optuženog nije tačna u pogledu bitne okolnosti kada je letak sačinjen, umnožen i rasturan. Sud je takođe cenio odbranu optuženog da kada je bio zakazan sastanak FOS-a 22. juna 1970. godine, da nisu bili poznati stavovi Univerzitetskog odbora. Međutim, iz iskaza svedoka Golubovića vidi se da saopštenje Univerzitetskog odbora nije bilo sačinjeno, ali se Univerzitetski odbor bio sastao i sa potrebnim kvorumom doneo odluku da se štrajk ne podrži. Ovaj svedok je to izneo i u svojoj diskusiji na sastanku FOS-a, a ova saopštenje je kasnije dostavljeno FOS-u Filozofskog fakulteta. Sud je cenio odbranu optuženog da je umnoženi letak trebalo da stoji u krugu Fakulteta i da sami studenti treba da ga uzimaju, a da mu nije poznato da je iznošen iz zgrade. Sud nalazi da se i ovakvoj odbrani optuženog ne može pokloniti vera, jer je optuženi na prvom sastanku FOS-a kome je bio prisutan i svedok Golubović izjavio da se letak rastura u Beogradu i u unutrašnjosti, a dokaz toga je i činjenica da su mnogi leci upućeni, ili na ime, ili na ustanovu u razne krajeve unutrašnjosti. Sud je cenio kazivanje optuženog zašto je iz letka izbačena reč "Socijalističkoj", pa nalazi da je ova i ovakva tvrdnja optuženog neumesna, nelogična i neverljiva.

Sud nalazi da kako svaka pojedinačna radnja optuženog, tako i sve radnje skupa kao celina predstavljaju krivično delo neprijateljske propagande iz člana 118 stav 1 KZ, jer su ispunjeni svi bitni elementi za postojanje ovog krivičnog dela. Obrazlažući svaku od radnji optuženog, sud je utvrdio da je optuženi na izloženi način, povodom određenih situacija zlonamerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji. Sud je optuženog za ovo krivično delo oglasio krivim i odmerio mu kaznu kao u izreci ove presude.

Sud je cenio okolnost koju je optuženi istakao u svojoj reči da se njegova aktivnost bazirala isključivo na odlukama FOS-a i da je on vršeći dužnost predsednika te odluke izvršavao. Sud nalazi da u konkretnom slučaju aktivnost optuženog u iznetim konkretnim situacijama nije se bazirala isključivo na odlukama FOS-a. Jer se iz utvrđenog činjeničnog stanja vidi da je optuženi koristeći svojstvo predsednika postupao i van odluka FOS-a.

Sud je odbio predloge odbrane da se u dopunu dokaznog postupka na određene okolnosti saslušaju svedoci, odbio je da se u dokaz određenih činjenica pročitaju pismena, jer po nalaženju suda iskazima ovih svedoka, koji su navedeni u pismenim podnescima odbrane i koji su trebali na te okolnosti da se izjasne ni u čemu se ne bi izmenilo utvrđeno činjenično stanje, a posebno uloga optuženog i rad optuženog u odnosu na radnje za koje je oglašen krivim. Za postojanje krivičnog dela za koje je optuženi oglašen krivim, a za navedene radnje, bez uticaja je činjenica, koja bi se dokazivala pismenim dokumentom da je FOS prihvatio sve radnje optuženog kao radnje FOS-a.

Sud je cenio tezu odbrane branioca optuženog advokata Tasića – koju je dao na glavnom pretresu u vezi lista "Frontisterion", a koju je u pismenom podnesku podneo sudu, da se tekstovi objavljeni u ovom listu ne mogu smatrati aluzijama i alegorijama, već da predstavljaju parodiju na stil i manir novinskih izveštača. Sud nalazeći da se ovo ne može prihvatiti, jer sadržina inkriminiranih članaka nije parodija na stil novinskih izveštača dnevnih listova, već je to aluzija na društveno-političke prilike u našoj zemlji.

Zastupnik javne tužbe prilikom podnošenja na glavnom pretresu izmenjene optužnice izjavio je da odustaje od optužbe za radnju pod 1) – iz optužnice Kt. – 1155/70 od 29. avgusta 1970. godine, i da za tu radnju ne tuži optuženog. Sud u odnosu na ovu radnju optuženog, za koju je zastupnik javne tužbe odustao nije doneo posebnu odbijajuću presudu, jer nalazi da je ova radnja sa ostalim radnjama optuženog, za koje je oglašen krivim činila jedno krivično delo i da nije potrebno donositi posebnu odluku.

Prilikom odmeravanja kazne optuženom sud je cenio sve okolnosti iz člana 38 – koje su od uticaja da kazna bude blaža, ili stroža. Sud nalazi da se kao olakšavajuće okolnosti optuženom mogu uzeti u obzir neosuđivanost, delimično priznanje dato na glavnom pretresu, relativna mladost. Od otežavajućih okolnosti sud je uzeo u obzir činjenicu da je optuženi pokazao naročitu upornost kod izvršenja ovog krivičnog dela. Sud nalazi da je ova i ovako odmerena kazna optuženom srazmerna stepenu društvene opasnosti učinjenog krivičnog dela i stepenu krivične odgovornosti optuženog kao učinioca istog. Sud nalazi da je ova i ovako odmerena kazna u konkretnom slučaju dovoljna mera da se postigne cilj i svrha kazne.

U izrečenu kaznu sud je optuženom uračunao vreme provedeno u pritvoru od 24. jula 1970. godine pa nadalje, jer je sud odbio predlog odbrane da se prema optuženom ukine pritvor do pravosnažnosti presude, jer po nalaženju suda stoje i dalje razlozi iz člana 176 stav 2 tačka 3 ZKP.

Sud je odlučio da se optuženi oslobodi dužnosti plaćanja troškova krivičnog postupka i paušala – član 91 stav 4 ZKP.

OKRUŽNI SUD U BEOGRADU
Dana 20. oktobra 1970. godine
K. – 684/70

Zapisničar,
Dušanka Stojičić

Predsednik veća
Dušan Lukić

Pravna pouka:

Nezadovoljna strana ima pravo žalbe Vrhovnom sudu Srbije u roku od 8 dana od dana prijema odpravka presude. Žalba se podnosi preko ovog suda, a u DVA PRIMERKA.

Žalba Vrhovnom sudu Srbije

K – 684/70

VRHOVNOM SUDU SRBIJE
Beograd

Ž a l b a

MIJANOVIĆ VLADIMIRA, studenta filosofije iz Beograda, koju podnose njegovi branioci, protiv presude Okružnog suda u Beogradu K-684/70 od 20. oktobra 1970. godine, kojom je zbog krivičnog dela iz čl. 118 KZ st. 1 proglašen krivim i osuđen na kaznu strogog zatvora u trajanju od jedne godine i osam meseci sa

Predlogom

da Vrhovni sud Srbije preinačenjem prvostepene presude svojom presudom OSLOBODI OD OPTUŽBE optuženog Vladimira Mijanovića, ma i uz primenu čl. 342-344 ZKP, ili je ukine i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovni pretres i odluku.

RAZLOZI:

1. Bitne povrede odredaba kr. postupka – čl. 333 tač. 1 ZKP

Na pretresu 13. oktobra 1970. godine, javni tužilac je povukao optužnicu Kt. br. – 1155/70 od 29. avgusta 1970. godine i to za radnju izvršenja opisanu u prvom stavu optužnice, a u pogledu radnji opisanih u stavu 2-5 podneo je novu, pismeno sastavljenu izmenjenu optužnicu Kt. br. 1155/70, opisujući u istoj izmenjene radnje izvršenja pod tačkom 1-4.

Po mišljenju odbrane, što je stvarno i pravno obrazložila i u svojoj konačnoj reči na glavnom pretresu, izmenjena optužnica ne može uživati zaštitu legalnosti, i to sa sledećih razloga:

- a) – Optužnica Kt br. 1155/70 od 29. avgusta stala je na pravnu snagu. Tek posle toga, na osnovu nje je zakazan i vođen pretres sve do 13. oktobra 1970. godine. Jednom stala na pravnu snagu po Zakonu, optužnica se može menjati samo na osnovu Zakona, dakle, samo pod uslovima koji su propisani u čl. 308. st. 1 ZKP.

Ovim propisom Javni tužilac je ovlašćen da izmeni optužnicu ako nađe da u toku glavnog pretresa izvedeni dokazi ukazuju da se izmenilo činjenično stanje izneseno u optužnici.

Za nastanak ovako izmenjenog činjeničnog stanja na osnovu dokaza izvedenih u toku glavnog pretresa, bitno je da dokazi na kojima se zasniva ova izmena činjeničnog stanja ranije nisu postojali, ili ako su postojali da se za njih nije znalo u momentu podnošenja optužnice, na osnovu koje je i zakazan i održan pretres.

b) – Pretres zakazan i vođen na osnovu prvobitne optužnice ne samo da nije otkrio i pružio nikakve nove dokaze koji bi svojom sadržinom ukazivali na izmenjeno činjenično stanje u onom smislu, kako to zahteva čl. 308 st. 1 ZKP, nego ni nove dokaze uopšte. Najbolji okaz za ovo nalazi se u samoj izmenjenoj optužnici, koja se zasniva na istim dokazima, na kojima se zasnivala i prvobitna optužnica.

U nedostatku takvih novih dokaza izmenjena optužnica posegnula je “za dokazima” koji za nju nisu ni malo novi, a još manje nepoznati, kao što je slučaj sa letkom “Drugovi, studenti” i Saopštenje Filozofskog fakulteta u Beogradu, što je tek nedopušteno, baš zbog toga što otkriće ovih dokaza nije rezultat suđenja na glavnom pretresu.

Pri iznetom, izmenjena optužnica ne ispunjava uslove iz čl. 308 st. 1 ZKP, pa s toga nije ni zakonita, a kada nije zakonita ona nije ni dopuštena po Zakonu.

Pojedinačna analiza sve četiri radnje izvršenja iz izmenjene optužnice, koja se niže daje, to će najbolje pokazati.

c) – Po pojedinim radnjama izvršenja iz izmenjene optužnice stvar stoji kako sledi **uz tačku 1 optužnice**

Ovde se izmenjena optužnica služi istim dokazima kao i prvobitna optužnica, a to su sastavi dopisi, nepoznatih saradnika koje je trebalo da objavi list “Frontisterion”.

Stoga, tužilac u pogledu ove radnje nije bio ovlašćen po Zakonu da menja bilo u čemu svoju prvobitnu optužnicu. Međutim, tužilac je izmenio, jer je u izmenjenoj optužnici ispustio pasus, koji je stajao u prvobitnoj optužnici, u kome je dat – str. 2 pri dnu i str. 3 pri vrhu prv. optužnice – krivično pravni sadržaj i značaja spornih dopisa, označavajući ga kao

“alegoričko uvredljiv i zlonameran način prikazivanja spoljne politike naše zemlje prema afričkim zemljama kao i društveno političke odnose u našoj zemlji...”

Ovakva tvrđenja u prvobitnoj optužnici koja sadrže osnovnu subjektivnu stranu radnje, koja je i jedini osnov odgovornosti – odgovara se samo za ono što je skrivljeno! – i upućuje da bi u ovakvom umišljaju optuženog moglo eventualno stajati, uz ispunjenje ostalih uslova, krivično delo iz čl. 174 KZ, a nikako delo iz čl. 118 st. 1 kako je tužen.

Da bi izbegao ovakav krivično pravni sadržaj ove radnje, koji je bezuslovno utvrđen u prvobitnoj optužnici, pa i njenu ocenu i prihvatanje od strane suda, kao

krivično pravno relevantno za delo i krivca iz čl. 174 KZ, on je u izmenjenoj optužnici ovo tvrđenje ispustio, bez čega je po njoj ova radnja po svom krivično pravnom značaju i sadržaju, daleko teža.

Uostalom, tužilac u izmenjenoj optužnici nije izostavio ni dodao nijedno slovo da bi pomogao optuženom, već naprotiv, da bi na taj način održao jednu optužnicu, za koju je i on baš ovakvim izmenama najočitije priznao da je bila neodrživa.

– uz tačku 2 optužnice

I ovde je, mutatis mutandis, sve kao gore pod 1. Postoji jedan jedini dokaz od početka pa do kraja postupka: sadržaj letka "Slavimo" koji je izdat za Kambodžu. Razlika je ipak u tome što se u izmenjenoj optužnici kao potpuno "novo" između ostalog tvrdi:

"... u nameri da se društvene i političke prilike u zemlji prikažu tako kao da se uvozi američki kapital, izvozi radna snaga koja radi za američku fašističku buržoaziju, a nosioci rukovodećih funkcija u zemlji prikažu kao potencijalni pomagači američkog fašizma..."

Ako se uporedi sadržaj prvobitne optužnice sa ovako izmenjenom onda je više nego očigledan krivično pravni značaj i sadržaj izmenjene optužnice u ovom delu, koji je potpuno nedostajao u prvobitnoj optužnici.

Sem toga, u podnetoj optužnici se tvrdi i inkriminiše da je optuženi 07. maja 1970. godine na mitingu pročitao onaj letak o Kambodži u čijem je sastavljanju prethodno učestvovao.

Umesto ovoga, sada se u izmenjenoj optužnici tereti opt. Mijanović da je 07. maja 1970. godine sazvao hitan sastanak FO, koji nije bio u punom sastavu i na kome je pod njegovim rukovodstvom, protivno (odluci) FO od prethodnog dana, doneta odluka da se protestni miting studenata FF održi 07. a ne 08. maja 1970. godine...

Ovo tužilac, sasvim protivno čl. 308 st. 1 ZKP, tek sada inkriminiše izmenjenom optužnicom, iako je o svemu imao dokaze još u istrazi, u iskazu svedoka – članova FO Aleksandra Čirića, Ljubomira Đorđevića, Mladena Lazića i Aleskandra Kostića u njihovom pismu od 08. maja 1970. godine, upućenom "Sredstvima javnog informisanja".

Naravno, i kod navedene izmene pod 1 i ovim dopunama, tužilac se rukovodio istim ciljem: da podnetu optužnicu sa ovako bitnim činjeničnim nedostacima, izmeni da u ovom njenom najbitnijem delu i to tako da inkriminisane radnje kao celina, tek ovim i ovakvim izmenama dobijaju krivično-pravni sadržaj i kvalitet, koji u podnetoj optužnici nisu imale.

I u jednom i u drugom slučaju, da to i ovde još jednom podvučemo, tužilac je vršio ove izmene i dopune na osnovu dokaza, koje je imao u rukama i u momentu sastavljanja podnete optužnice od 29.08.1970. godine, bilo da se oni nalaze u sadržaju dopisa, saopštenja, letaka ili iskazima svedoka.

A ova činjenica autentično potvrđuje da se za mogućnost ovih izmena i njihovu pravnu osnovu nisu stekli uslovi iz čl. 308 st. 1 ZKP, što same izmene i na njima zasnovanu izmenjenu optužnicu čini nedopuštenom po samom zakonu.

– uz tačku 3 optužnice

Izmene u ovoj radnji, prosto su školski primer nedopuštenosti i nezakonitosti učinjenih izmena.

Naime, inkriminisana radnja u podnetoj optužnici ne sadrži ništa što bi upućivalo ne samo na izvršenje bića dela iz čl. 118 st. 1 KZ nego ni bilo kojeg drugog krivičnog dela.

Treba imati na umu, što presuda nema, i to je njen veliki nedostatak da je opt. Mijanović radio, sve što je radio, pa i ovo, kao deo svoje obavezne društveno-političke aktivnosti što sledi iz njegovog članstva u FO.

Posmatrano i cenjeno u tom okviru, i njime datim uslovima, sve ono što je navedeno ovde u izmenjenoj optužnici, i uz ispunjenje ostalih uslova potrebnih za to, moglo bi jedva, upućivati na event. mogućnost postojanja samo krivičnog dela iz glave XV KZ, posebno čl. 169-171 u vezi sa čl. 173 KZ, a ovo utoliko pre u pogledu inkriminacija u podnetoj optužnici.

Razume se, ovakva mogućnost, i potpuno odsustvo elemenata dela iz čl. 118 st. 1 KZ iz inkriminisane radnje po podnetoj optužnici, a da bi je kako tako “održao” primorale su tužioca da u ovom delu u potpunosti izmeni činjenično stanje njeno, i to u takvim, ne samo kvalitativnim, nego i kvantitativnim razmerama, da ova radnja sada u izmenjenoj optužnici obuhvata i sadrži ravno 46 napisanih redova prema 12 redova u podnetoj optužnici od kojih je izmenjena optužnica zadržala nešto oko 6 redova!

Kao i u prva dva slučaja i ovde je pravno i po Zakonu pogibeljno za izmenjenu optužnicu to, što je tužilac i sadržaj letka “Drugovi, studenti” i sadržaj službenog Saopštenja FOS-a FF, imao u rukama i na dan sastavljanja optužnice od 29. avgusta 1970. godine, jer mu je dostavila istraga, kao što se utvrđuje iz spisa. Sadržaj ovog letka, kao i većinu sadržaja Saopštenja, tužilac tek sada inkriminiše, čak iako je pored sadržine ovih pisanih “dokumenata” imao i u odbrani optuženog Mijanovića ceo njegov odnos prema njima, koja se nalazi u zapisniku njegovom kod istražnog sudije od 27.08.1970. godine!

Ako je do toga što je od ovoga izneseno na glavnom pretresu, onda je opt.

Mijanović u svojoj odbrani na pretresu porekao delimično svoju odbranu u istrazi u vezi sa letkom i Saopštenjem, te je na osnovu toga još manje bilo razloga da ga baš sada optužuje za ovo, kao što čini izmenjenom optužnicom.

Sve ovo, međutim, nesumnjivo pokazuje da je tužiocu svejedno kada je došao do pojedinih i kakvih dokaza! Međutim, po Zakonu to je sasvim drukčije.

Postupajući ovako, sastavljajući izmenjenu optužnicu, on je ispoljio stav prema kome nije od uticaja kada je on saznao za pojedine dokaze, u odnosu na sastav i podizanje optužnice, a koji je stav potpuno protivan Zakonu, o čemu će kasnije još biti reči.

– uz tačku 4 optužnice

Izmenjena optužnica u tački 4 ima, između ostalog i jednu posebnu odliku i karakteristiku.

Naime, u optužnici od 29. avgusta 1970. godine stoji, kao prvo i najvažnije, da je opt. Mijanović terećen da je "inicirao štrajk studenata gladu kao izraz solidarnosti sa rudarima u Kaknju".

Pošto je u toku pretresa, izvedenim dokazima utvrđeno da ovo ne može da stoji, tužilac je bio ovlašćen da od ovog optuženja odustane, ili da ga ostavi pa da sud odluči presudom o njemu, na osnovu utvrđenih, odn. izvedenih dokaza.

I umesto da ovako postupi, tužilac preduzima nešto na šta nikako nije ovlašćen po Zakonu u datim uslovima. On menja optužnicu u ovom delu i u njoj izostavlja ovo saopštenje, a na mesto njega stavlja na teret optuženom sasvim druge, nove inkriminacije, zasnivajući ih, razume se, na sadržaju isprava na osnovu kojih je sastavio i optužnicu, pa u ovom slučaju i na odbrani opt. Mijanovića datoj na citiranom zapisniku od 27.08.1970. godine – dakle, i odve svi dokazi, za koje je tužilac znao do u tančina, kada je podigao optužnicu.

Koliko je tužilac činjenično izmenio ovu radnju vidi se i iz upoređenja teksta za istu u izmenjenoj optužnici sa onim iz podnete optužnice.

Ovo upoređenje pokazuje, da u sadržaju teksta izmenjene optužnice ravno 29 pisanih redova predstavljaju potpuno novo optuženje uz koje je iz optužnice uneto još samo 9 redova, tako da optuženje po izmenjenoj optužnici u ovoj tački sadrži 38 redova, dok je u optužnici iznosilo samo 35, što takođe ukazuje da nije reč samo o izmeni činjeničnog stanja, koje smo konstatovali, nego i o njegovom proširenju skoro u istoj meri kao i optuženju pod tačkom 3, koje smo gore naveli! U suštini, i stvarno i pravno, tužilac je izmenjenom optužnicom, posebno, njenim enormnim proširenjem činjenično u tački 3 i 4 u potpunosti izmenio celokupno činjenično stanje iz optužnice. To je učinio zbog toga što ono u ranijem svom sklopu po optužnici nije bilo krivično-pravno relevantno, pa stoga ni sposobno da ostvari bitne elemente krivičnog dela u pitanju, što je u potpunosti otkrio i dokazao glavni pretres.

Pri ovoj izmeni na osnovu toga postavljenoj formulaciji izmenjene optužnice, ono što predstavlja proširenje činjeničnog stanja, to je u svakom slučaju i NOVO OPTUŽENJE u izmenjenoj optužnici.

Međutim, i ukoliko je u izmenjenoj optužnici preuzeto nekih stavova iz optužnice, ni oni nemaju više raniji značaj, jer su izmenjeni tako što su smeštajem u nove formulacije – nova optuženja, dobili potrebnu krivično-pravnu sadržinu, koju nisu imali u optužnici.

Zaključak je stoga, da su sve radnje u izmenjenoj optužnici po svojoj krivično pravnoj relevantnosti i u pojedinostima i u celini nove. Zbog toga je izmenjena optužnica potpuno nova optužnica!

Kako nije rezultat dokaza koji su otkriveni u toku glavnog pretresa, kako smo to napred izneli veća dokaza koji su svi bili poznati tužiocu u vreme podizanja optužnice od 29. avgusta 1970. godine, izmenjena optužnica je potpuno nedopuštena po Zakonu.

Da se i inače, kako u očima tužioca, tako i suda, radi o novoj, sasvim samostalnoj optužnici, dokaz je i njena samostalno sastavljena pisana struktura.

U istom smislu je tretira i zapisnik o glavnom pretresu – str. 52 gde stoji da tužilac želi da izmeni optužnicu u izvesnim delovima i precizira(!), a s obzirom na rezultat izvedenog dosadašnjeg postupka.

“... Dalje tužilac izjavljuje:

da u ново formulisanoj optužnici odustaje za radnju opisanu pod 1) optužnice od 29.08.1970. godine, a zatim je pročitao izmenjenu optužnicu i jedan primerak predao sudu, a jedan braniocima optuženog.”

Na osnovu ovako podnete izmenjene optužnice, sud je prekinuo pretres i isti je zakazao da se nastavi 19. oktobra 1970. godine, a to s obzirom na karakter novoizmenjene optužnice, kako bi se optuženi mogao pripremiti za odbranu po istoj, – čl. 308 st. 2 u v. čl. 266 st. 4 ZKP.

Javni tužilac novopodnetu izmenjenu optužnicu nije, ni na pretresu ni pismeno, ničim obrazložio.

Zbog svega izloženog, a posebno što je data protivno propisima čl. 308 st. 1 ZKP, izmenjena optužnica ne može proizvesti svoje pravno dejstvo, i njenim ovakvim sastavom i podnošenjem bez dejstva, ceo proces ostao je bez optužbe, pa je sud pogazio Zakon kada je na osnovu predloga odbrane, a i inače, ex lege, nije odbio na osnovu člana 320 st. 3 ZKP u vezi čl. 308 st. 1 ZKP.

Sem svega napred izloženog, u prilog jedino ovakvog rešenja kao zakonitog govori i sledeće:

Optužnica nije stvar ni tužioca ni suda, da je prvi može uzimati i menjati kako želi i hoće, a sud da je u istom smislu shvata i prihvata, kao što je ovde nažalost učinjeno.

Ne! Optužnica je nadasve mnogo ozbiljan akt, ne samo vlasti nego i same državne sile! Zbog toga je ona, i mora biti, strogo zakonit akt našeg javnog poretka zasnovan na samom zakonu. Naš javni poredak, i zakoni na kojima počiva, između ostalih, čuvaju štite i brinu se za integritet ljudske ličnosti i to kao svojeg najvišeg dobra.

I jedino je optužba takav akt koji u ime zakonitog poretka može posegnuti na ta najviša dobra, na integritet ljudske ličnosti. Ali, kada to treba da učini, ona to mora činiti na strogo zakonit način, a to će reći uz ispunjenje svih zakonskih uslova propisanih za to – čl. 240-253 i čl. 308 i 309 ZKP. Stoga su svi propisi krivičnog postupka samo propisi o tome kako moraju raditi i postupati organi pravosuđa, posebno tužilac i sud, pa uz njih i odbrana, da bi njihove radnje, naročito optužba i presuda, kao daleko najvažnije bile zakonite, što je conditio sine qua non, ne samo njihovog nastanka, nego i opstanka, a posebno njihove pravednosti – čl. 1 ZKP.

Očigledno je, u našem slučaju, kao zemlja, da izmenjena optužnica, a još više napadnuta presuda, koja ju je ovako nekritično prihvatila za svoju osnovu, nisu i ne mogu biti zakonite, kako je gore već izneto.

2. Presuda nema razloga – čl. 334 tač. 10 u v. čl. 327 st. 7 ZKP

- a) Kao što smo već izneli odbrana je povodom nove izmenjene optužnice stavila predlog – str. 66 Zapisnika o glavnom pretresu – i to veoma obrazloženi predlog da sud odbije izmenjenu optužnicu i optužnicu uopšte kao nedopuštenu – čl. 320 tač. 3 ZKP.

Sud se u presudi ni jednom rečju nije čak ni osvrnuo na ovaj tako ozbiljan i zakonito osnovan predlog odbrane, iako je to morao učiniti po st. 7 navedenog člana 327 ZKP, koji naređuje da sud u razlozima presude navede razloge iz kojih nije “uvažio pojedine predloge stranaka”, a naročito “kojim razlozima se je rukovodio pri rešavanju pravnih pitanja”, očigledno je, da je sud doneo presudu povredom i ovog propisa.

Ovo utoliko pre, što je stavljeni predlog u prvom redu i stvarno i pravno celu optužnicu stavio pod ozbiljnu sumnju, pa je sud u razlozima svoje presude, kada se je “odlučio” da ne prihvati ove predloge, prvo trebalo da reši pitanje osnovanosti ovih predloga, ili ne, i da u tom pravcu dade i razloge, a ne da pristupi obrazlaganju svoje presude, kao da ovaj predlog nije ni stavljen.

- b) No, ne samo da sud o ovakvoj odlučnoj stvari, kao što je predlog da se optužba odbije kao nedopuštena, nije u presudi izneo ne samo razloge protiv, nego ni svoju ocenu ovog predloga, – sud je i brojne svoje druge razloge i naročito zaključke dao tako kao da oni proizilaze iz utvrđenog činjeničnog stanja, posebno odbrana optuženog i pojedinih svedoka. Analiza činjeničnog stanja i stvarna provera ovakvih zaključaka suda, koja se iznosi dole pod II. ove žalbe, neotklonjivo govori da su pojedini zaključci suda, o postojanju određenih činjenica, koje sve stavlja na teret optuženom, sasvim u suprotnosti sa onim, što sadrže iskazi pojedinih svedoka, pa je i ovim istaknuta povreda dokazana i opravdana.

Kod ovako očiglednih i drastičnih propusta suda, odbrana i razume ovakav njegov stav u presudi iz koga nesumnjivo proističe da je sud potpuno uveren da je optuženi izvršio delo, za koje ga je proglasio krivim i osudio. Sa te strane savest suda može da bude sasvim spokojna.

Međutim, sasvim je druga stvar sa stanovišta postojećih dokaza, kako onih koje je sud izveo i cenio, tako i još više onih koje je odbio da prihvati i izvede. Kratko rečeno, u oblasti ovih dokaza presuda je potpuno promašila: ona nema dokaza. I zbog toga, presuda ne može ubediti nikoga, prvo, u postojanje dela i krivicu opt. Mijanovića, drugo, da je zakonita, a što je najnepodnošljivije za jednu sudsku presudu, pa i ovu, ona nikoga ne može ubediti da je pravедna.

II POGREŠNO I NEPOTPUNO UTVRĐENO ČINJENIČNO STANJE

A) U odnosu na radnju pod I. presude

Prvostepeni sud u odnosu na ovu radnju stavlja optuženom na teret da je:

- a) organizovao i
- b) naručio štampanje lista "Frontisterion",
- c) sa namerom da na negativan i uvredljiv način zlonamerno i neistinito prikaže prilike u našoj zemlji.

Ni za jedan od ovih navoda sud nije pružio uverljive dokaze u razlozima presude, tako:

a) organizovanje

Obrazloženje presude u odnosu na ovu inkriminaciju glasi:

"Optuženi je organizovao štampanje ovog lista.

...Optuženi je bio u stalnom kontaktu sa rukovodstvom štamparije i to posebno od onog momenta kada po mišljenju rukovodstva štamparije.

... Da je optuženi više puta dolazio u štampariju."

Svi ovi navodi su neistiniti, suprotni dokazima izvedenim u dokaznom postupku, niti pak, sve i da su istiniti ne ukazuju na zaključak da je optuženi organizovao štampanje ovoga lista.

[1]

Organizovati štampanje podrazumeva održavanje veze između izdavača i štampara, tokom dugotrajnog i komplikovanog tehnološkog procesa štampanja. To je posebno predaja materijala štamparu, izbor slova, sloga i vrsta klišea, obavljanje korekture i lekture, odobrenje preloma, dizajn, grafička oprema, mašinska revizija i konačno odobrenje za štampu.

Ni jedan od ovih poslova nije vršio optuženi.

Sve ove poslove su vršili svedoci SVETLANA KOJIĆ, DUŠAN KUZMANOVIĆ i MILAN ĆIRKOVIĆ.

Saslušani svedoci SVETLANA KOJIĆ i DUŠAN KUZMANOVIĆ su to i potvrdili, a sud je odbio da sasluša ponuđenog svedoka MILANA ĆIRKOVIĆA.

Svedok BRANKO GAVRIĆ JE NA pretresu od 21.09.1970. godine potvrdio da su sve ove poslove vršili SVETLANA KOJIĆ i MILAN ĆIRKOVIĆ, koje je i prepoznao u sudnici, dok je izjavio da se uopšte ne seća da je optuženi dolazio u štampariju. Svedok BRANKO GAVRIĆ je tehnički direktor štamparije i on je po svojoj funkciji ta osoba koja je odgovorna za organizovanje štampanja, da se sve korekture vrše na vreme, da se svi tehnološki postupci u štampariji tako poklapaju da su ljudi i mašine optimalno iskorišćeni. Upravo ova činjenica i dokazuje da optuženi nije imao nikakvog udela u organizovanju štampanja jer bi bilo nužno da je tesno saradivao sa

svedokom BRANKOM GAVRIĆEM, a ovaj je posvedočio da ga nikada nije video pre pretresa.

(2)

Navod presude da je optuženi bio u stalnom kontaktu sa rukovodstvom štamparije, a naročito kasnije, indirektnom tvrdnjom ukazuje da je bio u stalnom kontaktu i pre nego što je list bio gotov.

Ovo je pogrešna i proizvoljna činjenička pretpostavka, koja je suprotna svim izvedenim dokazima.

Svedoci SVETLANA KOJIĆ, DUŠAN KUZMANOVIĆ i BRANKO GAVRIĆ su saglasno izjavili da optuženi NIJEDNOM nije otišao u štampariju dok list nije bio gotov.

Svedok STOJAN SUBOTIĆ je izjavio da je optuženi dolazio u štampariju UVEK U GRUPI studenata i da su ga svi ubeđivali da im preda gotov list, dakle tek po završenom štampanju.

I odbrana optuženog je saglasna izjavama ovih svedoka.

NI JEDAN izvedeni dokaz ne ukazuje da je optuženi ikada bio u štampariji pre nego što je list bio gotov. Pa ni sam prvostepeni sud uopšte ne obrazlaže ovaj svoj zaključak.

(3)

Svedok STOJAN je izjavio da optuženog poznaje jer je dolazio u štampariju.

Odve su svedok STOJAN i optuženi saglasni da je optuženi samo dva puta bio u štampariji.

Onda je navod presude da je optuženi “dolazio više puta u štampariju”, potpuno proizvoljan, jer “više” ne znači dva (koliko je tačno) već najmanje tri (što je suprotno izvedenim dokazima).

b) narudžba

Obrazloženje presude u odnosu na ovu inkriminaciju glasi:

“Optuženi je... naručio štampanje ovoga lista, a to se zaključuje iz pisмениh dokumenata, sa kojima se optuženi obratio štampariji “Kosmos”. Ovaj navod je proizvoljan i suprotan pisмениm dokumentima na koje se poziva.

(1)

Pisмени dokumenat na koji se sud poziva glasi u celosti:

“Molimo vas da donosiocu ovog pisma učinite štamparskih usluga (štampanje lista “Frontisterion”) u vrednosti od 3.000. – (tri hiljade novih dinara). Donilac Ćirković Milan, l.k. br. 22297, sa vama će precizirati specifikaciju, obim i rok posla.

Plaćanje ćemo izvršiti u zakonskom roku, po prijemu računa virmanskim

putem.
Uz drugarski pozdrav,

Predsednik FOSS-a,
Vladimir Mijanović, s.r.”

Odbrana prepušta višem sudu da proceni na koji je način prvostepeni sud došao do gore navedenog zaključka.

(2)

Iz same sadržine ovog pismena je jasno da je naručilac Savez studenata FF, kao pravno lice, a da je samu faktičku narudžbinu izvršio svedok Milan Ćirković, koji je predao materijal, odredio vrstu i kvalitet štampe, vrstu hartije, oblik i tiraž.

Da je pogrešan zaključak prvostepenog suda ukazuje i činjenica da je štamparija KOSMOS, prema izjavi svedoka Stojana Subotića na pretresu od 21.09.1970. godine, i utužila za neplaćeni račun Saveza studenata FF, a ne niti svedoka Milana Ćirkovića, koji je list naručio, niti optuženog koji je potpisao obavezu da u ime SSFF da će račun platiti.

Ovo pismo po svojoj sadržini predstavlja garantno pismo, jednu finansijsku obavezu, koja je štampariji služila samo za obezbeđivanje potraživanja.

(3)

Ovim svojim zaključkom prvostepeni sud upravo dokazuje da ne želi da shvati okolnosti pod kojima su učinjena dela koja se stavljaju na teret optuženom. Optuženi je delao u sklopu svojih društvenih funkcija koje je preuzeo u jednoj društveno-političkoj organizaciji, koja je konstituisana saglasno Ustavu, i koja je inkorporisana, u naš društveno-politički sistem. Optuženi je po demokratskom principu izvršavao odluke izvršnog tela na čijem je čelu stajao, bez obzira što za ovu konkretnu odluku nije ni glasao niti se sa njom saglašavao.

Međutim, sud neće da shvati ovu očiglednu istinu, i bez ikakvog obrazloženja odbacuje ovakvu odbranu optuženog (mada je ona potvrđena iskazima svih svedoka), i čineći nedozvoljene činjeničke pretpostavke zaključuje da je optuženi delao sa umišljajem, a da je samo zloupotrebljavao svoju funkciju u SSFF.

c) namera

Da bi obrazložio svoj zaključak da je optuženi zlonamerno organizovao i naručio štampanje ovog lista prvostepeni sud koristi dva elementa:

- da su optuženom bili poznati svi tekstovi odštampani u listu, kako bi on mogao da se sa njima složi i želi njihovo štampanje, i
- da je sama organizacija štampanja bila izvršena mimo odluke FOSS-a (mada ni u ovom slučaju ne navodi radi čega je to navodno učinio optuženi),

kao i da se je optuženi za ovo posebno zalagao.
Oba ova zaključka su pogrešna i suprotna izvedenim dokazima.

(1)

Prvostepeni sud navodi:

“Iz kopije zapisnika o sastanku FOSS-a održanog u aprilu 1970. godine, nesumnjivo se utvrđuje da je istom prisustvovao optuženi. U samom zapisniku se ne konstatuje odsustvo optuženog.”

I ova činjenica da u zapisniku nije konstatovana jedna činjenica ne predstavlja dokaz da ona postoji.

Zapisnik kaže da su sastanku prisutni “članovi FOSS-a”, ali ne kaže svi, niti ih nabroja koji jesu, a koji nisu. Tako je i svjedok Ljubomir Đorđević izjavio da nije prisustvovao sastanku kada je odlučeno o štampanju lista “Frontisterion”, pa ipak o tome nema ništa u zapisniku. Isto tako svjedok Aleksandar Ćirić kaže:

“Nisam prisustvovao odabiranju, ukoliko je uopšte vršeno odabiranje.”

Ovde sud na osnovu jedne negativne činjenice izvlači zaključak o postojanju jedne pozitivne činjenice.

Radi ovoga je ovaj navodni dokaz u krivično-pravnom smislu bezvredan.

(2)

Prvostepeni sud dalje navodi:

“Iz iskaza svjedoka Svetlane Kojić i Aleksandra Kostića vidi se da su, sa sadržajem nekoliko uvodnika i ostalih članaka, bili upoznati svi prisutni i da su tada odabrani članci za prvi broj. Prema tome, optuženi i ostali znali su za sadržinu lista...”

Prvostepeni sud ovde iskrivljuje iskaze svjedoka, ne bi li ih prikazao tako da se može zaključiti da su čitani naročito inkriminirani članci, od kojih je jedan uvodnik.

Međutim, navedeni svjedoci su izjavili:

- svjedok Svetlana Kojić: “Pre odlučivanja čitani su neki napisi.”
- svjedok Aleksandar Kostić: “Pročitano je nekoliko tekstova.”

Prema ovome, tvrdnja prvostepenog suda da su čitani inkriminirani članci, je nepotvrđena i suprotna izvedenim dokazima.

(3)

Optuženi nije prisustvovao delu sastanka kada su čitani inkriminirani članci, ukoliko su oni uopšte čitani na ovome sastanku.

Optuženi je napustio sastanak pre završetka.

U ovom delu je odbrana optuženog identična sa izjavama svjedoka Svetlane Kojić i Milomira Delića.

(4)

Prvostepeni sud dalje navodi:

“Da na tome sastanku FOSS-a zaista nije niko dobio nikakvo zaduženje vidi se i iz iskaza svedoka Dušana Kuzmanovića koji kaže da ne zna ko mu je saopštio da je određen za korektora ovoga lista.”

Ovakva tvrdnja prvostepenog suda je protivrečna izvedenim dokazima.

U glavnom pretresu je svedok Dušan Kuzmanović, u odnosu na ovu tačku presude samo ostao pri izjavi u prethodnom postupku, i nije ništa dodavano u zapisnik.

Međutim, u prethodnom postupku od 12.08.1970. svedok Dušan Kuzmanović je izjavio:

“Ja sam bio kreator lista. FOSS me je odredio za korektora, ali nisam bio na tom sastanku. Ovu odluku mi je saopštio sekretar FOSS-a, Đapić, ili drugi sekretar Ćirić.”

Ovo je potpuno suprotno od onoga što prvostepeni sud u presudi navodi da je svedok kazao.

(5)

Dalje sud navodi:

“Iz iskaza svedoka Kostića vidi se da su zaduženja data bez odluke FOSS-a.”

Ovo predstavlja neosnovan i proizvoljan činjenički zaključak iz svedočkog iskaza.

Svedok je izjavio:

“Ne zna da je neko dobio neko zaduženje u vezi lista.”

Po shvatanju odbrane ova izjava nije istovetna delu presude u kome je citirana, ni po obliku niti po sadržini.

(6)

Svedok Svetlana Kojić je izjavila da je od strane FOSS-a bila određena tehnička redakcija u koju su bili određeni ona, Dušan Kuzmanović i Milan Ćirković.

Na ovu okolnost je bio predložen i svedok Milan Ćirković ali je sud odbio da ga sasluša sa obrazloženjem da se ne bi ništa novo moglo utvrditi, a potom izvlači proizvoljne činjenične pretpostavke, suprotne okolnostima na koje je svedok predložen.

Prvostepeni sud ponovo netačno piše u presudi:

“Svedok Aleksandar Kostić je izjavio dalje da je odštampanu prvu i drugu stranu lista imao u rukama, i to je kružilo po dvorištu Fakulteta od jednog do drugog studenta. Iz ovoga se izvodi zaključak da je deo lista sa inkriminiranim člancima došao do saznanja i trećih lica.”

Inkriminirani članci se zaista nalaze na prvoj i drugoj strani lista, i zaključak suda bi bio ispravan, samo da je tako svedok rekao.

Međutim, svedok je rekao suprotno od onoga što sud navodi kao iskaz svedoka, i to:

“Samo jedan list “Frontisteriona” je kružio po fakultetu.”

Svedok ničim nije specificirao koji list.

Međutim, sud pored "ijednog lista" dodaje još jedan, i verovatno slučajem ih označava kao "prvu i drugu stranu", verovatno opet slučajem se dogodilo da su i inkriminirani članci na prvoj i drugoj strani.

Zaključak bi bio tačan, ali premise su suprotne činjenicama, iz kojih bi trebalo da su izvedene.

(7)

Prvostepeni sud, mada to nije citirao u dispozitivu presude, stavlja na teret optuženom i sledeći zaključak suda:

"... optuženi i ostali znali su za sadržinu lista i zato su izbegavali da postupe po Zakonu o štampi i drugim sredstvima informacija i odrede glavnog i odgovornog urednika, kao i druge organe koje list po Zakonu mora da ima."

Ova pretpostavka nema apsolutno nikakvog oslonca u spisima ovoga predmeta. Na ove okolnosti sud nije ispitivao optuženog, niti svedoke, to čak ni javna optužba ne tvrdi.

Ovaj navod presude predstavlja u potpunosti nedokazanu i nedopustivu pretpostavku prvostepenog suda, kojoj nema ni mesta u ovoj presudi.

(8)

U pogledu neistinitosti tvrdnji koje iznosi list "Frontisterion" odn. inkriminirana članka, kao i u pogledu navodne zlonamernosti optuženog, sud se zadovoljava sledećim obrazloženjem:

"Iz njihove sadržine (tj. sadržine članaka) se vidi očigledno (?) zlonamerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u našoj zemlji. Nije teško u inkriminiranim člancima prepoznati o čemu se radi i našta su upravljani".

Ni reći više! Međutim prva rečenica sadrži samo tvrdnju suda da je postojanje zakonskog obeležja "očigledno" sudu. To, naravno, ni blizu nije dovoljno. Presuda se mora obrazložiti. Ova tvrdnja da "očigledno" postoji zakonsko obeležje dela – ne predstavlja nikakav razlog.

U drugoj rečenici sud izriče mišljenje koje se uopšte ne tiče pitanja krivice: naime, da nije teško "prepoznati o čemu se radi" i "našta su članci upravljani". Dobro je što sud smatra da to nije teško, ali zašto onda nije "prepoznao" našta su članci upravljani" i "o čemu se radi"?

Ako je sud smatrao da manifestni, spoljni sadržaj tih izjava krije neki drugi, koji se ustvari inkriminiše, – onda je bio dužan da ga u obrazloženju otkrije, eksplicira i podvede pod odgovarajući propis čl. 118 KZ. Naime, iz gornjeg obrazloženja se ne mogu niti utvrditi niti poreći neistinitost i zlonamernost ovih tvrdnji, već sud odlučuje nekim diskrecionim i arbitrarnim pravom, kome nema mesta u krivičnom postupku.

Na ovaj način prvostepena presuda je u ovom delu nejasna i neobrazložena, tako da je nemoguće ispitati je.

(9)

Pogrešno sud zaključuje da je optuženi pokazao neku "upornost" i da se posebno "zalagao" za izlaženje lista. Naprotiv, svjedoci izjavljuju da je optuženi pokazivao veoma slab interes za ovaj list. Tako svjedok Aleksandar Kostić ne pridaje nikakvu ulogu optuženom u štampanju lista. Svjedok Svetlana Kojić kaže: "Optuženi nije imao nikakvog udela posebnog u donošenju odluke i pripremanju lista... On je imao drugojačiji stav o izdavanju lista od ostalih članova." Svjedok Aleksandar Ćirić: "Ne znam ko je vodio postupak oko štampanja... Mislim da to nije bio optuženi". Tako svjedok Dušan Kuzmanović: "Mislim da se optuženi manje od ostalih zalagao za "Frontisterion".

Prema tome, optuženi niti je znao za sadržinu inkriminiranih članaka, niti je naručio list, niti je organizovao njegovo štampanje, niti je se posebno zalagao, niti je sadržina inkriminiranih članaka dospela do čitalaca lista.

Prvostepeni sud istina tvrdi suprotno, ali za takvo svoje stanovište jedino nudi svoje slobodno sudijsko uverenje.

Međutim, u krivičnom postupku to nije dovoljno.

B) u odnosu na radnju pod II. presude

1.

Prvostepeni sud u odnosu na ovu radnju stavlja optuženom na teret da je:

- a) sazvaio hitan sastanak FOSS-a FF, koji nije bio u punom sastavu,
- b) pod njegovim rukovodstvom doneta odluka da se miting održi dan ranije i da je sastavljen letak "Slavimo" i ako je to bilo suprotno odluci FOSS-a od prethodnog dana, i
- c) pročitao ovaj letak na održanom mitingu.

Ni za jedan od ovih navoda sud nije pružio uverljive dokaze u razlozima presude, mada ni jedna od ovih radnji ne može ni da sadrži elemente bića krivičnog dela iz čl. 118 KZ.

a) sazivanje sastanka FOSS-a koji nije bio u punom sastavu

Sve i kada bi bilo tačno da je optuženi zaista učinio ovakvu radnju, to bi bila i na skupštini Saveza studenata prazna i neargumentovana kritika. Ovakvom navodu ne može da ima mesta niti u razlozima presude kao neka od okolnosti koja bi ukazivala na neku drugu krivičnu radnju, a pogotovo mu nema mesta u dispozitivu presude u krivičnom postupku.

(1)

Ovde prvostepeni sud ponovo stavlja na teret optuženom radnje koje je optuženi bio dužan da učini u svojstvu predsednika FOSS-a.

Sazivanje sastanaka je jedna od dužnosti koja je pravilnikom predviđena kao dužnost predsednika.

Optuženi je delao u okviru svojih pravilnikom predviđenih obaveza. Nema krivičnog dela čije bi obeležje moglo da bude sazivanje izvršnog tela jedne društveno-političke organizacije čije je delovanje javno i odobreno od nadležnih vlasti.

(2)

Međutim, pored ovoga, prvostepeni sud ovde pravi i pogrešnu činjeničku pretpostavku da je ovaj sastanak sazvaio optuženi.

Odluka da se održi sastanak FOSS-a na dan 7. maja 1970. je doneta na sastanku održanom 06. maja 1970. godine, i ovakva odluka je uneta u zapisnik sa sastanka od 06. maja 1970. godine.

Mada se optuženi ovako branio na glavnom pretresu prvostepeni sud ne nalazi za potrebno niti da navede ovu odbranu optuženog.

Odbrana je predložila da se u dopunu dokaznog postupka izvede čitanje ovog zapisnika, ali je to prvostepeni sud odbio, a uzima kao utvrđenu činjenicu, koja je suprotna pismenim dokazima, i na koju uopšte nije izvodio nikakve dokaze tokom dokaznog postupka.

(3)

Potpuno je pogrešno i proizvoljno insistiranje prvostepenog suda na činjenici da ovaj sastanak FOSS-a održan 07.05.1970. godine nije bio u punom sastavu. Taj sastanak je imao kvorum, i to je sastanak kao i svaki drugi. Ne može se po želji suda jedan sastanak koji je imao potreban kvorum tretirati kao sastanak druge vrste od svih ostalih sastanaka.

Prvostepeni sud ide toliko daleko u diskvalifikaciji ovog sastanka, koji je zakan na samom sastanku od 06. maja 1970. godine (kome inače sud nema nikakvog prigovora) i kome je prisustvovala potrebna većina članova da ga u razlozima presude ovako opisuje:

“Optuženi je bez ikakve odluke izmenio datum održavanja mitinga, a pošto je prethodno imao dogovor sa nekim članovima FOSS-a koji nije bio u punom sastavu.”

Ovde prvostepeni sud prethodno inkriminiše optuženom da je “sazvaio sastanak FOSS-a”, da bi zatim ovaj sastanak, za čije je sazivanje optuženog oglasio krivim i izrekao mu kaznu, naziva “pošto je prethodno imao dogovor sa nekim članovima FOSS-a”.

Ovo nije bio nikakav dogovor sa nekim članovima FOSS-a, već je to bio punovažan i regularan sastanak FOSS-a FF, koji je bio sazvan dan ranije odlukom samog FOSS-a (a ne optuženog kako to sud tvrdi, ali nigde ne obrazlaže), koji se sastao u kvorumskom sastavu, raspravljao i demokratski i punovažno doneo odluku, kojom je stavio svoju odluku od prethodnog dana van snage.

Svaka druga interpretacija ovog sastanka spada u domen nedopustivih činjeničkih pretpostavki, a eventualna kritika ovog sastanka je isključiva kompetencija odgovarajućih studentskih foruma, čiji je FOSS izvršni organ, i tu nema mesta tumačenju od strane suda.

(4)

Činjenica da je eventualno ovaj sastanak kasnije kritikovan na sastanku FOSS-a od 08. maja 1970. godine je potpuno bez uticaja na njegovu pravnu punovažnost i regularnost odluka koje su na njemu donete.

Pored ovoga prvostepeni sud uopšte nije na odgovarajući način utvrdio šta je bila sadržina sastanka održanog 08. maja 1970. godine.

Obrana je predložila da se saslušaju svedoci koji su prisustvovali ovome sastanku, ali je sud ovaj predlog odbio kao suvišan.

Po svemu sudeći, prvostepeni sud nije ni razumeo odnos koji postoji između ova tri sastanka FOSS-a održanih 06. 07. i 08. maja 1970. godine. Ovakav zaključak se nameće iz ovog dela obrazloženja presude:

“Sud je cenio činjenicu da je navedena sadržina ovoga zapisnika vođenog sa sastanka od 08. maja 1970. godine na jednom od narednih sastanaka stavljena van snage, jer sadržina, koja je objavljena na tabli, nije odgovarala stvarnoj diskusiji koja je vođena, pa sud nalazi da se ta okolnost ne može shvatiti tako da ima uticaja na bitnu sadržinu ovoga sastanka, a to je da je postojala izmena datuma održavanja mitinga i van odluke pročitani leci i deljeni.”

Iz ovoga nesumnjivo proizilazi da sud ne razlikuje sastanak od 07. maja 1970. godine, za čije je sazivanje optuženog oglasio krivim, i ovog sastanka od 08. maja, 1970. godine čiji je zapisnik stavljen kasnije van snage, kao pristrasno vođen, do te mere da je čak i sam zapisničar glasao za njegovo stavljanje van snage.

b) donošenje odluke o pomeranju datuma mitinga i sastavljanju letka pod rukovodstvom optuženog

1)

Osnovna premisa ovog navoda presude je pogrešna.

Ovome sastanku nije predsedavao niti rukovodio optuženi već Dušan Bošković.

Obrana je predložila ovog svedoka da se saslušaju na ovu okolnost, ali je sud ovaj predlog odbio i ponovo je uzeo kao dokazanu jednu okolnost na koju uopšte nije izvodio dokaze, i ako su nudi dokazi koji bi potvrdili suprotno.

Ni jedan dokaz izveden tokom dokaznog postupka ne ukazuje da je optuženi rukovodio ili predsedavao ovom sastanku.

U spisima o ovome ima traga samo u optužnici, i to tu samo kao gola tvrdnja, a niti u razlozima optužnice se na ovu okolnost ne nude dokazi, niti javni tužilac objašnjava kako je došao do ovog zaključka.

Razumljivo je onda što je u zaključak prvostepenog suda u ovom delu lišen svakog obrazloženja.

(2)

Na sastanku od 07. maja 1970. doneta je odluka da se miting održi dan ranije i sastavljeno je saopštenje pod nazivom "Slavimo", koje je optuženi pročitao otvarajući miting, i koje je kasnije umnoženo.

Bez ikakvog je pravnog značaja što prvostepeni sud navodi da je ovo odlučeno suprotno odluci FOSS-a od 06. maja 1970. godine.

Pre svega ova konstatacija nije ni tačna.

Na sastanku 06. maja 1970. godine doneta je odluka da se miting održi 08. maja 1970. dok o saopštenju nije uopšte diskutovano, jer se je ostavilo da se to kao i ostali detalji utvrde na sastanku od 07. maja 1970. godine koji je tom prilikom zakazan.

Međutim, iz stilizacije prvostepene presude moglo bi se zaključiti da je na sastanku od 06. maja 1970. godine decidirano odlučeno da se nikakvo saopštenje neće sastavljati i da se neće ono umnožavati.

Ovo je netačno, i predstavlja nedopustivo činjeničku pretpostavku prvostepenog suda.

FOSS je na sastanku održanom 07. maja 1970. jedino promenio datum održavanja mitinga, što je svakako bio ovlašćen da učini, jer je tako isti organ bio doneo odluku da se miting održi 08. maja, pa je normalno da je ovlašćen da svoju sopstvenu odluku i izmeni.

Taj isti organ je sasvim ispravno na svome sastanku održanom 08. maja i raspravljao o ovoj odluci, i to je jedino mesto gde se o ovome može raspravljati, jer sud tu nema šta da traži.

(3)

Činjenica da je ovome sastanku sačinjen letak koji je optuženi pročitao na mitingu je pravno irelevantna u ovom krivičnom postupku. Nesumnjivo je da je ovaj sastanak održan pod rukovodstvom svedoka Dušana Boškovića, a ne optuženog, pa se ne može ništa u vezi sa njegovim sastavljanjem ni staviti optuženom na teret.

b) čitanje letka prilikom otvaranja mitinga

(1)

Optuženi priznaje da je pročitao ovaj letak.

Međutim optuženi je u svoju odbranu istakao da je FOSS na svome sastanku od 07. maja sačinio ovaj letak i doneo odluku da optuženi kao predsednik FOSS-a otvori miting i to na taj način što će pročitati ovaj letak. Ovakvu odbranu optuženog je potvrdila i saslušani svedok Svetlana Kojić.

Međutim, prvostepeni sud uopšte nije cenio ovu odbranu optuženog.

Optuženi je ovde delao po izričitom nalogu izvršnog tela SS na čijem čelu stoji. Prvostepeni sud je propustio da u obrazloženju presude konstatuje ovakvu odbranu optuženog, pa da je tek potom oceni.

(2)

Prvi sud opet pravi nedopustivu činjeničku pretpostavku kada tvrdi da "optuženom nije mnogo stalo do stvarne tragedije u Kambodži..."

Bez ikakvog je pravnog uticaja da li je optuženom stalo do tragedije u Kambodži ili nije. Ovo nije ni od uticaja na eventualnu zlonamernost optuženog, pa ovakvoj tvrdnji nema mesta u presudi, pogotovu što ništa od izvedenih dokaza ne upućuje na ovakav zaključak, već je to slobodna i neobrazložena pretpostavka suda.

2.

Analizirajući sadržinu letka povodom agresije SAD u Kambodži, prvostepeni sud nalazi da su neistinite tvrdnje:

- a) da se izvozi radna snaga iz SFRJ u zemlje Zapadne Evrope
- b) da višak rada naših radnika u inostranstvu jednim delom prisvaja i američka buržoazija,
- c) da se uvozi američki kapital.

a) Izvoz radne snage iz Jugoslavije

(1)

Optuženi ukazuje na čl. 3 Zakona o dopunama osnovnog zakona o organizaciji i finansiranju zapošljavanja ("Sl. list SFRJ" br. 47/76) prema kome je očigledno da se ne radi o

"poznatoj činjenici da građani SFRJ mogu slobodno sa putnom ispravom da putuju u sve zemlje Evrope ili van Evrope, i to ili kao turisti, ili da odlaze na rad"

kako se navodi na str. 16 presude na način koji je objektivno ciničan, jer se izjednačavaju turistička putovanja sa ekonomskom migracijom, već da su kod nas čak ozakonjene ustanove koje

"primaju ponude inostranih poslodavaca, organa i organizacija (u daljem tekstu: inostrani poslodavci) za zapošljavanje jugoslovenskih radnika u inostranstvu i zaključuju opšte ugovore o zapošljavanju jugoslovenskih radnika u inostranstvu..."

Na osnovu opštih ugovora jugoslovenski radnici koji prihvate zapošljenje zaključuju sa inostranim poslodavcem pojedinačno ugovore o radu."

(2)

Kada se uzme u obzir – kao što je objavila "Politika" u broju od 09.09.1970. godina (koji se nalazi u spisima uz podnesak za dopunu dokaznog postupka branio-
ca Radeta Mikijelja od 19. oktobra 1970. (da je samo u ovoj godini zemlju napustilo oko 700.000 radnika, da svakog časa zemlju napušta 38 radnika koji se zapošljavaju

u inostranstvu, onda je jasno da te radnike na to može nagnati samo nužda, a da se ne radi ni o kakvoj slobodnoj odluci kojom jugoslovenski građani odlaze da rade "ili kao turisti"!

(3)

Zatvaranje očiju pred ovim problemom koji ugrožava same osnove naše privrede nedopustivo je od jedne ustanove kao što je sud. "Politika" u broju od 02. oktobra 1970. godine (takođe u spisima uz pomenuti dokazni predlog) donosi naslov "Dalje zapošljavanje u inostranstvu kritično za našu privredu".

Prema tome, istinit je stav da naši radnici odlaze na rad u inostranstvu protiv svoje volje. Ta je činjenica toliko notorna, da bi se inače morali pitati, zašto, iz kojih razloga ako ne iz ekonomske nužde naši ljudi napuštaju svoju zemlju?

Sam izraz "izvoz" radne snage potpuno je odomaćen u našoj svakodnevnoj praksi i kada se pravdala ekonomska mera uvoza stranog kapitala, visoki ekonomski stručnjaci ove zemlje su govorili da je "bolji uvoz kapitala nego izvoz radne snage". Negirati postojanje izvoza radne snage iz SFRJ može se samo nategnutim sofisticiranim konstrukcijama, kojima nema mesta u ozbiljnom raspravljanju o krivici optuženog.

b) Prisvajanje viška rada naših radnika

Tvrdnja optuženog da višak ostvarene vrednosti koji ostvare naši radnici radom kod kapitalista Zapadne Evrope, delimično prisvaja i američka buržoazija – takođe je nesumnjivo istinit i prvostepeni sud nigde i ne pokušava da ovu tvrdnju argumentovano ospori.

(1)

Naime, notorna je činjenica da privreda većine zemalja Zapadne Evrope počiva na američkom kapitalu, kao što je notorno da sopstvenik kapitala prisvaja višak ostvarene vrednosti, jer inače ne bi ni investirao.

Na primer, u instruktivnoj knjizi poznatog francuskog političara i publiciste Žan-Žak Servana Šrajbera "Američki izazov", navodi se i podatak da jedna trećina celokupne francuske privrede počiva na američkom kapitalu! I to u Francuskoj, zemlji sa tradicionalno jakim nacionalnim osećanjem i pored toga što je jedan od ključnih principa De Golove politike bilo obuzdavanje američkog upliva u privredu. Šta onda da se kaže za Zapadnu Evropu čiji spektakularni privredni uspon skoro isključivo počiva na američkom kapitalu, i koja privlači najveći broj naših radnika zaposlenih u inostranstvu.

(2)

Jedno nužno zlo se ne može otkloniti tako što će se pred njim zatvarati oči. Jugoslovenski radnici su prinuđeni da se zapošljavaju u inostranstvu, organizovana je služba koja se pogađa oko uslova njihovog zapošljavanja, višak vrednosti koji oni

ostvaruju u inostranstvu prisvajaju kapitalisti, tj. vlasnici kapitala koji je velikim delom američki. Sve te činjenice mogu se jednostavno negirati, kako čini prvostepeni sud, ali se ne mogu argumentovano osporiti.

Prema tome, i ovaj iskaz koji se optuženom inkriminiše – i to samo zato što ga je uz ostali tekst letka pročitao – potpuno je istinit i našoj javnosti opštepoznat.

c) Uvoz američkog kapitala

U vezi stava pod (c) gore citiranog, prvostepeni sud nalazi da je on neistinit, jer objašnjava da zajmovi od Međunarodne banke ne predstavljaju uvoz kapitala, pogotovo ne američkog. Ne radi se, međutim, uopšte o tome.

(1)

“Ilustrovana politika” u broju od 625 od 27. oktobra 1970. godine donosi članak mr Vladimira Grečića, saradnika Instituta za međunarodnu politiku i privredu pod naslovom “Uvoz stranog kapitala”, iz koga se vidi da se u našu zemlju uvozi kapital iz Zapadne Evrope, dakle velikim delom američki kapital, pa čak da se uvozi i neposredno iz SAD. Uostalom o ulaganju američkog kapitala bilo je reči i za vreme posete Maknamare Jugoslaviji. Štaviše, to je bio i osnovni cilj te posete. Da je za to ulaganje uobičajen naziv uvoz kapitala takođe se vidi iz ovog članka iz pera jednog magistra nauka i stručnjaka za međunarodnu privredu.

Čak iako je ovaj izraz pogrešan – zašto bi se on inkriminisao optuženom kada ga ceo svet upotrebljava? Neka je on i pogrešan, čitanjem naše štampe optuženi je bio doveden u izvinjavajuću zabludu – čl. 9 KZ.

(2)

Posebno optuženi ističe da ne samo što se američki kapital uvozi, već se čine jasni i određeni naponi da se taj uvoz poveća. “Politika” od 02. novembra 1970. godine donosi izveštaj o poseti člana Saveznog izvršnog veća Marka Bulca Kanadi i SAD, pod naslovom “Stvaranje klime za ulaganje američkog i kanadskog kapitala u našu privredu”. Kakve logike ima u tome da se s jedne strane na nivou Vlade SFRJ čine naponi da se obezbedi uvoz američkog kapitala (odn. ulaganje američkog kapitala, što je prema gore citiranom članku uvoz stranog kapitala sinonim za uvoz), a s druge strane se isticanje te činjenice smatra neprijateljskom propagandom!

Dokaz:

- a) “Ilustrovana politika”...
- b) “Politika”...

c) U odnosu na radnju pod III presude

1.

Prvostepeni sud u odnosu na ovu radnju stavlja optuženom na teret da je:

- a) svojeručno sačinio letak
- b) sazvao sednicu FOSS-a, na kojoj je
- c) pročitao i usmeno interpretirao ovaj tekst, na osnovu koga je uz ostalu diskusiju sačinjen definitivni tekst saopštenja,
- d) da je istaknuto na fakultetskoj tabli u auli, – i
- e) da je rasturan van fakulteta.

Za neke od ovih radnji prvostepeni sud nije dao uopšte nikakvo obrazloženje a za ostale nije pružio uverljive razloge u razlozima presude. Pored ovoga ove inkriminacije nemaju obeležja krivičnog dela iz člana 118 KZ.

- a) svojeručno sastavljanje letka

O ovoj inkriminaciji će biti reči uz tvrdnju suda da je tekst pisan crvenim flomasterom poslužio kao osnova za sastavljanje Saopštenja FOSS-a o položaju studentske štampe.

- b) sazivanje sednice FOSS-a

Ovde sud ponovo inkriminiše optuženom njegovo delanje kao predsednika izvršnog tela društveno-političke organizacije, koje je u skladu sa pravilnikom.

Ova radnja ne može, ni pod kojim uslovima, da ima obeležje ni jednog krivičnog dela.

Ni prvostepeni sud nigde u presudi ne pokušava da obrazloži na koji način ovu radnju podvodi pod odredbe krivičnog dela iz čl. 118 KZ.

- c) čitanje i usmeno interpretiranje teksta koji je poslužio kao osnova za sastavljanje saopštenja

Pogrešno sud utvrđuje da je ovaj inkriminirani tekst "Drugovi studenti", pisan crvenim flomasterom i koji je po sadržini veoma sličan Saopštenju FOSS-a o položaju studentske štampe, optuženi pisao kao predlog za ovo saopštenje.

Sud do ovakvog zaključka dolazi na osnovu iskaza optuženog datog u prethodnom postupku.

Ovaj zaključak je pogrešan i nepouzdan sa sledećih razloga:

(1)

Optuženi je na glavnom pretresu prilikom prvog saslušanja objasnio da je u prethodnom postupku pogrešno iskazao da je ovaj tekst čitao na sastanku FOSS-a od 19. juna 1970. godine, a da je do toga došlo zbog toga što od njega nije ni traženo tom prilikom ništa drugo nego da identifikuje rukopis kao svoj. Takođe je dalje ob-

jasnio da je ovo bilo u skladu i sa njegovom odlukom da ne daje nikakvu odbranu, sem na javnom pretresu, pa da ukoliko je i dao takav iskaz ne smatra ga svojom odbranom, već neoprezno i olako datom izjavom koju nije smatrao bitnom. Takođe je objasnio da nije uopšte imao prilike da se upozna sa sadržinom toga rukopisa, niti je na tome insistirao, jer mu je bilo rečeno da treba samo da identifikuje rukopis. Ovo utoliko pre, što u trenutku kada je davao ovu izjavu nije bio ni optužen za zaustavljanje ovog pismena. Ne može sud da uzima kao dokaz za postojanje izvesnih činjenica ukoliko ih je optuženi potvrdio onda kada nije očekivao da mu se one stavljaju na teret. Prvo stvarno ispitivanje optuženog u odnosu na ovu činjenicu je posle izmene optužnice kada je ovo kategorički porekao.

Prema tome, optuženi je logično i uverljivo objasnio razloge zbog kojih menja svoj iskaz (koji to ustvari i nije s obzirom da je optuženi odbio da dâ bilo kakvu odbranu u prethodnom postupku).

(2)

Nasuprot tome, prvi sud koji se našao pred dva potpuno protivrečna iskaza ničim ne obrazlaže zašto je dao prednost iskazu datom u prethodnom postupku. Sud ima prava da slobodno ocenjuje dokaze, ali mora tu ocenu da obrazloži. Sud to u konkretnom slučaju čini na sledeći način (v. str. 18 presude): sud "nalazi da se ova odbrana data na glavnom pretresu ne može prihvatiti, jer (i to prvi sud smata obrazloženjem!) sud veruje onom što je optuženi rekao u prethodnom postupku." I nalazi dalje: "Pošto sud veruje onom što je optuženi rekao u prethodnom postupku... ne može se prihvatiti njegova odbrana na glavnom pretresu..." Dakle, umesto obrazloženja sud samo zaključuje da su ova dva iskaza protivrečna, pa obrazlaže da jednom veruje zato što drugom ne veruje. Ali pitanje i jeste ZAŠTO jednom veruje, a drugom ne veruje, a prvi sud na to pitanje ne daje apsolutno nikakav odgovor.

Utoliko je pre sud dužan da obrazloži ovakvu ocenu, kada se zna da u sumnji sud mora prihvatiti za utvrđeno ono činjenično stanje koje je za optuženog povoljnije.

(3)

Svedok Goranko Đapić na saslušanje 29.07.1970. godine izjavljuje da optuženi ni na koji način nije učestvovao u pisanju Saopštenja o položaju studentske štampe, već da su to saopštenje napisali ovaj svedok zajedno sa Nedom Nikolić i Sonjom Liht, koje je odbrana takođe predložila da ovu okolnost posvedoče, ali je sud i ovaj predlog odbio. Ovi svedoci bi kao autori saopštenja najbolje mogli posvedočiti da li je optuženi na bilo koji način učestvovao u sastavljanju istog. Da su oni autori saopštenja potvrdio je i svedok Ljubomir Đorđević na saslušanju u prethodnom postupku 27.08.1970. i na glavnom pretresu...?

Na ponovnom saslušanju u prethodnom postupku 27. avgusta 1970. svedok Goranko Đapić ponovo upitan (budući da je istog dana pre ovog svedoka optuženi dao svoj iskaz po ovoj radnji) svedoči:

"Sasvim je sigurno da optuženi nije imao nikakvog udela u sastavljanju ovog saopštenja. Siguran sam da kod sebe nisam imao nikakve beleške koje bi sastavljao Vladimir Mijanović prilikom pisanja saopštenja. Pokazan mi je

pismeni sastav pisan crvenim flomasterom na četiri strane. Nisam siguran da je to Vladin rukopis, ali dozvoljavam takvu mogućnost. Taj pismeni sastav sada prvi put vidim.”

Treba napomenuti da je optuženi čekao u hodniku suda dok je ovaj svedok davao prednji iskaz, ali da istražni sudija nije smatrao da treba da ga suoči sa optuženim u pogledu ove nesaglasnosti u iskazima, iako je svedok Goranko Đapić, kako se vidi bio veoma kategoričan. Odbrana je predložila da se ovaj svedok sasluša na glavnom pretresu, ali je sud ovaj predlog odbio i odlučio da se koristi omaškom optuženog.

(4)

Iskaz optuženog dat u prethodnom postupku očigledno je neodređen i nesiguran: optuženi naime izjavljuje da se

“Ne seća da li je ovaj tekst čitao ili usmeno iznosio”,

izjavljuje da je “mogao” poslužiti za sastavljanje saopštenja itd. Za razliku od toga iskaza njegov iskaz, kao i iskazi svedoka Goranka Đapića, autora saopštenja i Ljubomira Đorđevića veoma su kategorični, kao što je to i iskaz optuženog na glavnom pretresu, kada je bio upoznat sa sadržinom teksta pisanog crvenim flomasterom.

(5)

Konačno na istu okolnost odbrana je predložila saslušanje svih članova FOSS-a koji su prisustvovali sastanku od 19. juna 1970. godine na kome je doneto ovo saopštenje i sud je imao mogućnost da pouzdano utvrdi ovu činjenicu, ali je ipak odlučio da sve ove svedoke odbije.

(6)

Da je ovo saopštenje prema odluci FOSS-a trebalo da se umnoži posvedoči je takođe svedok Ljubomir Đorđević. Sud pogrešno uzima da je njegov iskaz u suprotnosti sa iskazom svedoka Aleksandra Kostića, jer ovaj potonji na glavnom pretresu svedoči da on nije ni bio prisutan na sastanku FOSS-a na kome je prihvaćen tekst saopštenja i na kome je odlučeno da će se umnožiti radi slanja raznim forumima, kulturnim i prosvetnim institucijama. Prema tome u iskazu ova dva svedoka nema nikakve protivrečnosti.

d) Isticanje na tabli u auli fakulteta

Ovo je bila stalna praksa sa svim odlukama FOSS-a, pa je i ovo učinjeno po odluci FOSS-a. Uostalom u ovoj radnji nema obeležja ni jednog krivičnog dela, pa nema uopšte razloga da se ovo pominje u ovoj presudi.

e) rasturanje van zgrade fakulteta

Sud ne navodi nikakve dokaze na činjenicu koju u dispozitivu utvrđuje, a naime da je ovo saopštenje rasturano van fakulteta. U tom pogledu presuda ne daje nikakvo obrazloženje.

Dokaz koji na ovu okolnost nudi javni tužilac je službena beleška operativnog radnika SDB Vladimira Savatića, koji je navodno našao jedan primerak ovog saopštenja pred zgradom Filozofskog fakulteta. Budući, pak, da su organi SUP-a zaplenili dvadesetak primeraka ovog saopštenja (što se vidi iz iskaza svedoka Milomira Delića u prethodnom postupku i na glavnom pretresu), a činjenica da je operativni radnik SDB našao jedan primerak ovog saopštenja ispred Filozofskog fakulteta, ne dokazuje uopšte da je ovo saopštenje rasturano, a najmanje da se ovo može pripisati umišljaju optuženog!

Prema tome, niti je dokazano da je optuženi učestvovao u pisanju saopštenja, niti da je imao ikakvog učešća u njegovom umnožavanju, niti rasturanju.

SUD NALAZI DA SE U SAOPŠTENJU O POLOŽAJU STUDENTSKE ŠTAMPE, NEISTINITO I ZLONAMERNO PRIKAZUJU

“DRUŠTVENO-POLITIČKE PRILIKE U NAŠOJ ZEMLJI U ODNOSU NA OMLADINSKU I STUDENTSKU ŠTAMPU”

JER

“STOJI ČINJENICA DA JE BILO ZABRANA POJEDINIH LISTOVA I ČASOPISA, NO TE ZABRANE NISU VRŠENE ADMINISTRATIVNIM AKTIVIMA, VEĆ JE O TIM ZABRANAMA ODLUČIVAO SUD KAKO NIŽI, TAKO I VIŠI”.

(1)

Pre svega, sofizam je reći da sudske odluke ne predstavljaju “administrativne mere” (jer u Saopštenju se upotrebljava taj izraz, a ne “zabrane administrativnim aktima”). Izraz “administrativne mere” upotrebljava se u tekućem, dnevnom jeziku da označi mere koje nisu političke, već se preduzimaju sa pozicija vlasti. Dakle, svejedno je da li se jednoobrazna izriče od strane suda ili nekog drugog državnog organa koji je ovlašćen na korišćenje aparatom prinude.

Ovo je suviše jasno da bi trebalo posebno dokazivati, ali primera radi, optuženi navodi da je prilikom sudske osude književnika Zorana Gluščevića, vođena javna polemika o opravdanosti “administrativnih mera” (iako se radilo o sudskoj presudi). Dalje, u dodatku “Borbe”, “Reflektoru”, od 2. novembra 1969. godine Eli Finci pod naslovom “Šta se postiže administrativnim merama” govori o opravdanosti zabrana književnih dela, iako se očigledno ovakve zabrane mogu izreći jedino sudskim putem.

Očigledno je, dakle, da je i sudska odluka “administrativna mera”, jer podrazumeva zabranu sa pozicija vlasti i da se taj termin upotrebljava u svakodnevnom političkom žargonu radi diskriminiranja ovakvih mera od “političkih mera”, kao što su javne diskusije, ideološko angažovanje na suzbijanju politički štetnih pojava itd.

Sud ne može uspešno ni da ospori, već prvo vrši zamenu termina koji je stvarno upotrebljen (“administrativna mera”) sa svim drugim terminom koji ima precizno

tehničko-pravno značenje (“administrativni akt”) pa onda osporava ovu zamenjenu tezu.

Dokaz: C) “Borba”, (“Reflektor”)

(2)

Pored toga omladinska i studentska štampa našla se ne samo na udaru sudskih zabrana, već i administrativnih akata, kao što su, na primer, obustavljanje dotacija, (“Studentu” privremeno tokom oktobra i novembra 1969, “Susretu”, privremeno maja i juna 1969, “Razlog” trajno ukinute u jesen 1969, “Polet”, trajno ukinute u jesen 1969. godine, itd.), smenjivanje redakcija od strane izdavača (“Susret”, “Razlog”, “Polet”, “Omladinski tjednik”, “Tlo”, “Index” dva puta, “Naši dani”, “Lica”, “Katedra” itd.

Dakle, čak i ovakva zamenjena teza stoji – na studentske listove primenjivane su i zabrane administrativnim aktima.

(3)

Sudske zabrane izrečene su u slučajevima sledećih omladinskih i studentskih listova: “Student” tri puta juna 1968. godine, “Vidici” juna 1968. i avgusta 1970. godine, “Razlog” jula 1968. godine, “Omladinski tjednik” maja 1970. godine, “Tlo” juna 1969. godine, “Index” juna 1968. i juna 1970. godine, “Naši dani” novembra 1969. godine, “Lica” u jesen 1969. godine, “Bumerang” marta 1970. godine itd.

Pored toga, vođeni su krivični postupci protiv urednika omladinskih i studentskih listova Ilije Moljkovića (oglašen krivim i pravosnažno osuđen), Bore Krivokapića, urednika “Studenta”, urednika “Naših dana”, Sarajevo (oglašen krivim i pravosnažno suđen), i drugih, kao i prekršajni postupci, koji su imali za posledicu faktičku zabranu rasturanja (postupak protiv Božidara Borjana zbog toga što nije naveo ime glavnog i odgovornog urednika na časopisu “Krug”, Filozofskog fakulteta u Beogradu).

Konačno i u ovom postupku se optuženom za veoma daleku i posrednu aktivnost upravljenu na izdavanje jednog studentskog lista sudi.

(4)

Napisi koji se pojavljuju u skoro svakom broju omladinskih i studentskih listova rečito govore o sinhronizovanom pritisku na omladinske i studentske listove, bez obzira kako se on vrši. Problem na koji se želi ukazati Saopštenjem FOSS upravo ima taj cilj, da skrene pažnju na ovu negativnu tendenciju (i taj izraz je upravo upotrebljen u Saopštenju) diskriminacije studentske štampe. Ovaj problem nesumnjivo postoji, jer iako omladinska štampa ne predstavlja ni 1% celokupne jugoslovenske štampe, u istom periodu od 1968 do 1970. godine izrečeno je svega četiri zabrane, dva puta raznih pornografskih časopisa (“Magazin za muškarce” i “Adam i Eva”) i dva puta drugih časopisa (“Glas koncila” i “HKL”).

Ako su svi omladinski listovi negativno politički orijentisani, onda je to podatak koji je u krajnjoj meri alarmantan, jer je odraz političkog stava čitave jedne generacije koja će uskoro zauzeti svoja mesta u društvu. Naravno, da je takvo stanovište

za omladinu uopšte, pa i za studente Filozofskog fakulteta u Beogradu neprihvatljivo i da smatraju da je daleko prihvatljivije stanovište da otpor prema studentskim i omladinskim listovima dolazi od onih koji se opiru zauzetom kursu demokratizacije društva. Njihovo je pravo i dužnost da ovakvu latentnu opasnost otkriju.

Oni su to i učinili, a taj njihov akt sud kvalifikuje kao neprijateljsku propagandu. Čiji je neprijatelj omladina.

(5)

Ilustracije radi optuženi ukazuje na primer lista "Index", koji se citira u presudi na strani 17 u nastojanju da se pokaže da su zabranjeni listovi takvi da zabranu i zaslužuju. U presudi se doslovno kaže:

"Iz saopštenja Univerzitetskog komiteta SK Vojvodine, vidi se kakve su sadržine bili članci objavljeni u studentskom listu "Index",

tj. da su ovi članci:

"duboko protivni ideologiji i politici Saveza komunista."

Međutim, skupština Saveza studenata Vojvodine odbacila je ovo saopštenje Univerzitetskog komiteta, izglasala poverenje staroj redakciji, a sekretar Univerzitetskog komiteta dao je ostavku "iz zdravstvenih razloga".

Studenti predstavljaju aktivnu snagu ovog društva, i imaju pravo da utiču (kao i svi ostali građani) i na ideologiju i politiku Saveza komunista i da ovu ideologiju i politiku u svakom trenutku političkog života zemlje i ocenjuju.

(6)

Takođe je nesrećan primer lista "Student", koji navodi presuda na str. 17 u nameri da opravda smenjivanje redakcije "Studenta" time što je "bilo dosta diskusije" pre nego što je ona smenjena. Međutim, opšte je poznato da je Skupština smenila redakciju na taj način što je tu "diskusiju" radno predsedništvo (koje se i samo zalagalo za raspuštanje redakcije) prekinulo u trenutku kada je bilo još 40 prijavljenih govornika, među kojima su se nalazili i članovi redakcije koja je trebalo da bude smenjena.

(7)

Prema svemu izloženom, jasno je da neosnovano prvostepeni sud tvrdi da je neistinita tvrdnja da se veliki broj studentskih listova nalazi na udaru administrativnih mera.

Konačno, i optuženi na to posebno ukazuje, ni sam sud ne poriče postojanje određene represivne politike u odnosu na studentske listove, ali za to nalazi opravdanje u činjenici da su one vršene putem suda.

d) u odnosu na radnju pod IV. presude

1.

Prvostepeni sud u odnosu na ovu radnju stavlja optuženom na teret da je:

- a) učestvovao u sastavljanju letka "Svima drugovi",
- b) redigovao i crvenim flomasterom precrtao reč "Socijalistička",
- c) organizovao rasturanje ovog letka,
- d) i tek potom zakazao sednicu FOSS-a, na kojoj je
- e) tražio da se štrajk podrži i informisao štrajkače.

Za ove navode prvostepeni sud ne daje uverljive razloge i ne poziva se ni na kakve dokaze u razlozima presude.

- a) učestvovao u sastavljanju letka "Svima drugovi"
prvostepeni sud ne daje apsolutno ni jedan razlog na osnovu koga je došao do zaključka da je optuženi učestvovao u sastavljanju ovog letka.

Jedini razlog koji sud navodi je indirektan dokaz sadržan u ovom citatu presude:
"Ako se uzme u obzir činjenica da se letak pojavio pre sastanka FOSS-a, onda je nesumnjivo utvrđeno da je optuženi učesnik u sačinjavanju letka."

Ovakvom zaključivanju ne sme da bude mesta u krivičnom postupku, gde važi pravilo pretpostavke nevinosti optuženog dok se suprotno ne dokaže. Međutim sud samo na osnovu činjenice što po stanovištu suda nije dokazana odbrana optuženog da je letak redigovan i usvojen na sastanku FOSS-a, pa tek potom umnožen, zaključuje da je optuženi učestvovao u njegovom sastavljanju.

(1)

Suprotno ovakvom zaključku prvostepenog suda tvrde i svi učesnici štrajka glađu.

Dokaz: D) izjava štrajkača glađu

(2)

Na glavnom pretresu održanom 22.09.1970. godine saslušan je svedok Dušan Kuzmanović, koji je izjavio da je ovaj tekst pod nazivom "Drugovi Ljudi" sastavila sama grupa koja je nameravala da stupi u štrajk glađu, i to je doslovno izjavio:

"Bili su zajedno i raspravljali su o svojim zahtevima posle kojih će prestati sa štrajkom glađu. Tada se je iskristalisao tekst koji je u spisima. To su njih šestoro sačinili i naslov je "Drugovi Ljudi", i to pre nego što su počeli sa štrajkom glađu."

Prvostepeni sud uopšte ne ocenjuje ovaj dokaz koji je protivurečan zaključku suda.

(3)

Pored ovoga je odbrana na glavnom pretresu ponudila da se saslušaju svi čla-

novi FOSS-a i učesnici u štrajku gladu koji su prisustvovali prvom sastanku FOSS-a na dan 22. juna 1970. godine u 16 časova, kada je ponuđeni svedok Vasiljka Raičević, donela ovaj tekst već otkucan na mašini.

Međutim, prvostepeni sud je odbio ovaj predlog za dopunu dokaznog postupka tvrdeći da se ovim dokazima ne bi ništa bitno novo utvrdilo, a uprkos tome uzima kao dokazanu činjenicu koja je suprotna ponuđenim svedocima. A dokazanom je smatra na osnovu komplikovane logičke konstrukcije, da je ovaj letak umnožen pre prvog sastanka FOSS-a (što je uostalom netačno i nedokazano), mada nema apsolutno nikakvih dokaza koji bi ukazivali da je optuženi na bilo koji način učestvovao u sastavljanju ovog letka.

b) redigovao i crvenim flomasterom precrtao reč "Socijalistička" u tekstu ovog letka

Optuženi je priznao da je on učinio faktičku redakciju ovog letka i da je zaista svojom rukom precrtao reč "socijalistička".

Međutim, ovo je optuženi uradio na sastanku FOSS-a, na osnovu diskusije i primedbi prisutnih članova FOSS-a i učesnika u štrajku gladu.

(1)

Prvostepeni sud ne daje nikakav razlog radi čega nije poverovao odbrani optuženog da je ovu redakciju izvršio na sastanku FOSS-a održanom 22. juna 1970. godine u 16 časova.

I ovde sud pribegava indirektnom dokazivanju i utvrđuje (uostalom pogrešno) da je prvi sastanak održan 22. juna 1970. godine u 20 časova, ali se ipak ne obazire na izjavu optuženog i svedočenje svedoka Dušana Kuzmanovića da je sastanak održan u 16 časova.

(2)

Svi učesnici u štrajku gladu i članovi FOSS-a koji su prisustvovali ovom sastanku su ponuđeni kao svedoci na okolnost da je ovaj sastanak održan i da je na sastanku izvršena kolektivna redakcija teksta. Međutim, prvostepeni sud je i ovaj predlog za dopunu dokaznog postupka odbio, tvrdeći da se ništa bitno novo ne bi moglo da utvrdi. Ali je ipak suprotno ovim ponuđenim dokazima zaključio da je prvi sastanak održan tek 22. juna 1970. godine u 20 časova, i to opet indirektnim zaključivanjem.

Dokaz: D) izjava štrajkača gladu

(3)

Pored činjenica da su svi članovi FOSS-a predloženi da se saslušaju kao svedoci na okolnost da je prvi sastanak FOSS-a povodom štrajka gladu održan na dan 22. juna 1970. u 16 časova odbrana prilaže i izjavu – izveštaj sa sastanka FOSS-a održanog na dan 12.11.1970. godine, u kome je ova činjenica konstatovana na osnovu ličnog saznanja većine prisutnih članova.

Dokaz: E) izveštaj sa sastanka FOSS-a od 12.11.1970. godine

c) organizovanje rasturanja ovog letka

Pogrešno sud utvrđuje da je optuženi organizovao rasturanje ovog letka u Beogradu i unutrašnjosti.

Za ovakvu svoju tvrdnju sud nudi jedino iskaze svedoka Marka Golubovića i Slobodana Cvijetića.

(1)

Prvi sud u presudi ovako citira iskaz svedoka Marka Golubovića:

“Ovaj svedok je u prethodnom postupku rekao da je na ovom (sastanku) prvom sastanku koji je otvorio i vodio optuženi još optuženi rekao da su leci rasturani i to u Beogradu i u unutrašnjosti.”

Međutim na saslušanju kod istražnog sudije 29. jula 1970. godine ovaj svedok je izjavio:

“Tada je već bio izdat letak u kome se obaveštava javnost o štrajku glađu. ... da pored toga što nemaju moderna sredstva informisanja uspevaju da obaveste građane na drugi način.”

Ova dva iskaza su po svojoj formi i suštini protivrečni. Međutim uprkos tome prvostepeni sud ovaj svedočki iskaz iskrivljuje i predstavlja onako kako to odgovara tezi, presude.

Iz ovog iskaza svedoka se ni na koji način (čak ni posrednim putem) ne može izvesti zaključak da je letak bio rasturan, dok sud uprkos ovome dodaje još i “u Beogradu i u unutrašnjosti”.

(2)

Sve kada bi i bilo tačno da je svedok Marko Golubović izjavio kako sud pogrešno citira u presudi, opet to ne bi bilo dovoljno da se dokaže da je baš upravo optuženi organizovao rasturanje.

Ovaj dokaz bi mogao da posluži da se konstatuje da je rasturanje, samo po sebi organizovao a tek bi onda bilo na javnoj tužbi da predloži dokaze, da ih sud izvede i tek potom eventualno izvuče zaključak da je to učinio optuženi.

Ovde je flagrantno povređeno pravilo da je zakonska pretpostavka da je optuženi nevin dok se suprotno ne dokaže.

(3)

Svedok Slobodan Cvijetić prvi put je saslušan na ovu okolnost u prekršajnom postupku koji je vođen protivu njega kod Gradskog sudije za prekršaje pod brojem UP. 4408-09/70 kao okrivljeni i tada je izjavio da je letke dobio od optuženog, želeći da od sebe otkloni krivicu (prilikom privođenja i kasnije u Dežurnoj službi bio je fizički maltretiran). Na glavnom pretresu, u prisustvu optuženog, jasno menja svoj iskaz i čak tvrdi da suprotan iskaz nije ni dao.

Na ovakvom iskazu sud ne može da zasniva svoju presudu.

(4)

Sud ne daje uopšte nikakvo obrazloženje za svoju tvrdnju da je optuženi organizovao deljenje letaka u unutrašnjosti. Iz činjenice da je komandir stanice milicije Kaknja Boro Puzigaća našao neke letke u Kaknju, ne proizilazi uopšte zaključak da je njihovo rasturanje organizovao optuženi kako to sud tvrdi na str. 19 presude.

d) zakazivanje sednice FOSS-a i posle sastavljanja i rasturanja letka "Svima drugovi"

Ovde prvostepeni sud ponovo optuženom inkriminiše zakazivanje sednice FOSS-a.

Ova inkriminacija zaista više ne zaslužuje odbranu.

Međutim, ovoga puta prvi sud pogrešno i netačno zaključuje da je ova sednica zakazana i održana tek pošto je letak "Svima drugovi" bio sastavljen, umnožen i rasturan.

Ovo je pogrešno.

(1)

Jedan od razloga na koje se sud poziva za ovu svoju tvrdnju je iskaz svedoka Marka Golubovića. Tako sud u prvostepenoj presudi navodi:

"Ovaj svedok (Marko Golubović) je u prethodnom postupku rekao da je ovom prvom sastanku..."

Međutim, ovaj citat iz iskaza svedoka je neistinit. Ovu reč prvi, svedok nije uopšte upotrebio. Čak se ni iz konteksta njegovog svedočkog iskaza ne može zaključiti da on misli da je ovo prvi sastanak.

(2)

Štrajk je započeo 22. juna 1970. godine u 14 časova.

Prvi sastanak FOSS-a povodom štrajka glađu je održan 22. juna 1970. godine u 16 časova.

Sastanak FOSS-a o kome govori svedok Marko Golubović je održan tek 24. juna 1970. godine u 20 časova.

Na ovo ukazuju sledeće okolnosti:

svedok Marko Golubović tvrdi da je pre nego što je on prisustvovao ovome sastanku Univerzitetski odbor održao sastanak na kome je odlučio da ne podrži štrajk glađu na Filozofskom fakultetu.

Malo je verovatno da bi Univerzitetski odbor, telo koje ima oko 20 članova, moglo u toku jednog poslepodneva da sazna za pokretanje štrajka, da sazove sednicu, da sakupi kvorum i zauzme svoj stav.

Za ovo je logično pretpostaviti da je bilo potrebno bar nekoliko dana.

Svedok Dušan Kuzmanović je izjavio da je bio odsutan sa fakulteta na dan 22. juna 1970. godine od 16 do 20 časova. Nigde u svom iskazu ne govori da je kada se

je vratio zatekao sednicu FOSS-a. Međutim izjavio je:

“FOSS je bio izvešten na samom početku, smatrali su da je potrebno da zauzmu stav. Nije bio na sastanku, a misli da su svi štrajkači prisustvovali sastanku. Nije mu poznato da je tekst menjan, verovatno neke izmene na sastanku FOSS-a i štrajkača.”

Iz ovoga se može zaključiti, istina posrednim putem, da je ovaj sastanak održan za vreme njegove odsutnosti u vremenu od 16 do 20 časova na dan 22. juna 1970. godine.

- U rešenju o pokretanju istrage protivu optuženog i Goranka Đapića koje se nalazi u spisima stavlja se na teret Goranku Đapiću da je 24. juna 1970. godine na sednici FOSS-a na kojoj se diskutovalo o štrajku glađu zlonamer- no izneo – govorio da je naša zemlja za proteklih 25 godina zahvaljujući vođenoj politici, uspela da od nekonjuktivnih stvori gladne i da su proteklih 25 godina, godine ćutanja.

Svedok Marko Golubović na ovom istom saslušanju kod istražnog sudije na dan 29.07.1970. godine u odnosu na ovu inkriminaciju koja se stavlja na teret Goranku Đapiću rekao je:

“Zatim, posle Ristovića govorio je Đapić... i polemisao sa stavovima Ristovića. Posle mog izlaganja govorio je neko o potrebi stvaranja jednog opštreproleterskog zbora... i neko je tada ubacio, ne sećam se ko, da li Bošković koji je štrajkovao ili Goranko Đapić da je ovo društvo od 25 nerentabilnih godina uspelo da napravi 25 godina gladi.”

Iz ovoga je očigledno da se u rešenju o otvaranju istrage i u svedočkom iskazu svedoka Marka Golubovića govori o istom sastanku.

Ovaj sastanak je bio 24. juna 1970. godine u 20 časova. Pored ovog nesumnjivog dokaza može se ova činjenica proveriti i pregledom izlaganja na ovom sastanku koje su snimili snimatelji “Dunav filma” i koje je skinuto sa trake i nalazi se u spisima ovog suda. To je takođe navedeno da je ovaj sastanak na kome su govorili Ristović i svedok Marko Golubović održan 24. juna 1970. godine u 20 časova.

- Očigledno je da i prvostepeni sud misli na ovaj isti sastanak koji je održan 24. juna 1970. godine u 20 časova jer navodi:
“... bio je prisutan sekretar univerzitetskog odbora SS Marko Golubović, zajedno sa Ristovićem...”

I u iskazu svedoka Marka Golubovića i u rešenju o otvaranju istrage se govori da je bio prisutan i Ristović.

- Uostalom svedok Marko Golubović je bio samo jedanput na sastanku FOSS-a povodom štrajka glađu.

(3)

Pored ovoga prvostepeni sud se poziva i na iskaz svedoka Svetlane Kojić
“... koja je izjavila da je na dan 22. juna 1970. godine došla na fakultet između 10 i 11 časova, jer je trebala da polaže ispit. Međutim, ispit je bio otkazan, pa je istog dana između 15 i 16 časova u dvorištu fakulteta videla letak koji je izdat, ali ne može da kaže u koje vreme.”

Ovde sud opet pribegava netačnom citiranju svedočkih iskaza, jer je svedok na ovu okolnost izjavila:

“22. juna 1970. godine došla je između 10 i 11 časova na ispit. Ispit bio otkazan. Ponovo je došla oko 16 i videla je u dvorištu fakulteta parolu “Solidarnost sa rudarima Kaknja”. Letak je videla tek posle podne. Ne zna tačno kada se je letak pojavio.”

Iz citata koji je sud naveo, – a koji je suprotan iskazu svedoka, i moglo bi se zaključiti da je letak videla između 15 i 16. časova.

Radi čega sud insistira u tolikoj meri da je to bilo između 15 i 16 časova, da mu je za to bilo potrebno da neistinито citira svedoka. Zato da bi predupredio tezu odbrane, pa da može da tvrdi da je ovaj letak izdat čak i pre 16 časova, kada je održan sastanak FOSS-a, za slučaj da se dokaže, kao što jeste, da cela teorija sa svedokom Markom Golubovićem ne može da se održi.

Svedok se je konkretno izjasnila da je videla parolu, i to posle 16 časova, kada je došla na fakultet, a letak tek posle podne, iz čega izlazi tek po održanom sastanku FOSS-a i štrajkača.

(4)

Pored ovoga na ovu okolnost da je sednica FOSS-a na kojoj je izvršena redakcija letka “Svima drugovi” i doneta odluka da se podrži štrajk i letak umnoži, održana 22. juna u 16 časova, odbrana je predložila da se saslušaju svi članovi FOSS-a učesnici u štrajku glađu međutim sud je i ovaj predlog odbio.

Namesto da izvede ovaj dokaz, na osnovu čega se je ova činjenica mogla na siguran i pouzdan način utvrditi, sud je pribegao neposrednim dokazivanju putem iska za svedoka Marka Golubovića, čime se nažalost ova činjenica nije mogla dokazati.

Odbrana nudi kao dokaz na ovu okolnost izjavu samih štrajkača glađu i izvod iz zapisnika sa sednice FOSS-a održane 12.11.1970. godine.

- Dokaz:
- d) izjava štrajkača glađu
  - e) izveštaj sa sastanka FOSS-a od 12.11.1970. godine.

e) zahtev da se štrajk podrži i informisanje štrajkača

Na sednici FOSS-a održanoj 24. juna 1970. godine u 20 časova je optuženi upoznao sve prisutne o trenutnoj situaciji na Univerzitetu.

Kako su svi ovi sastanci uvek bili otvoreni, i kako je prisustvovalo po stotinak studenata koji nisu članovi FOSS-a, i koji možda nisu upoznati sa razvojem situacije bila je praksa da onaj ko predsedava sastanku (to nije uvek bio optuženi) izloži razvoj situacije od samog početka. To je i navelo svedoka Marka Golubovića da možda veruje da prisustvuje prvom sastanku, mada on to nije izjavio, ali je sud na osnovu te činjenice da je optuženi izneo razvoj od samog početka zaključio da se radi o prvoj sednici.

Optuženi je ovde opet delao kao predsednik FOSS-a, i bio je dužan da se zauzima za stavove koje je ovaj kolektivni organ, kome on stoji na čelu, usvojio.

2.

(1)

Sadržinu proglasa štrajkača gladu sud ovako predstavlja:

“Sadržina letka je po nalaženju suda takva da je ona sačinjena isključivo u propagandne svrhe (“u propagandne svrhe” je izraz iz starog Krivičnog zakonika u kome nije postojalo obeležje neistinitosti kao element dela – prim. S.P.), jer, (dakle, sledi razlog – S.P.) optuženi ovakvom sadržinom iznosi zlonamerno i neistinito prilike u zemlji (kako je utvrđeno? S.P.). Ovakvom sadržinom želi se predstaviti stanje u našoj zemlji onakvo kakvo nije. (Ovo je samo parafraza zakonskog obeležja dela: predstavljanje prilika onakvim kakve nisu isto je što i neistinito prikazivanje – S.P.). Obustavu rada u radniku Kakanj u konkretnom slučaju želeli su optuženi (množina? – S.P.) i njegovi istomišljenici da iskoriste i organizuju jednu širu akciju i na taj način stvore situaciju koja ne odgovara stvarnom stanju. (Kako je utvrđena ova dalekosežna namera optuženog sud ne navodi – na osnovu kojih dokaza sud to tvrdi, na osnovu kojih drugih event. sudu poznatih činjenica, to se u presudi ne navodi).

Mada ovaj stav presude počinje rečima “Sadržina letka je...” iz gornjeg izlaganja se uopšte ne da videti kakva je ta sadržina, već se samo čine pretpostavke o namerama optuženog, koje se ni na čemu ne zasnivaju. Tačno je da se sadržina kvalifikuje kao neistinita, ali se ne kaže šta je to neistinito u letku.

Tek u daljem toku obrazlaganju prvostepeni sud sledećom rečenicom ovlaš dodiruje ovo pitanje:

“Letkom se želi predstaviti da u Jugoslaviji vlada glad (iz sadržine letka se to ne vidi, jer letak sadrži samo reči “gladni rudari Kaknja i ostali gladni ljudi u Jugoslaviji – S.P.) i da zbog toga studenti stupaju u štrajk u znak solidarnosti sa gladnim rudarima i štrajkovače sve dotle dok se ne ispune njihovi uslovi postavljeni u letku.”

To je jedina rečenica u čitavoj presudi kojom se obrazlaže ocena suda da je sadržina letka neistinita.

Međutim, i na ovom mestu se pribegava tehnici zamene teze. U proglašenju štrajkača gladu nigde se ne tvrdi da u Jugoslaviji “vlada glad”, već ovaj Proglas jedino govori o “gladnim rudarima Kaknja” i “ostalim gladnim ljudima u Jugoslaviji”. Dakle, sadrži samo indirektnu tvrdnju o postojanju gladnih ljudi u Kaknju odn. Jugoslaviji.

Prvostepeni sud svakako da ne može da ospori da su rudari Kaknja tada (u doba štrajka) bili gladni, kao i da je u tom trenutku bilo još ljudi u Jugoslaviji koji su zbog malih primanja osuđeni na gladovanje.

Ta istina vrlo lako se može utvrditi. Odbrana je na glavnom pretresu predlagala da se od rudnika u Kaknju zatraži službeni izveštaj o visini prihoda rudara u Kaknju koji su štrajkovali juna 1970. godine. Sud je odbio ovaj dokazni predlog.

Ipak, već na osnovu članka “Na slepom koloseku” objavljenom u “Večernjim novostima” od 21. juna 1970. godine u kome se govori o štraku rudara u Kaknju, može se videti da su rudari stvarno gladovali. U tom članku se, po mišljenju novinara koji

piše reportažu, navodi karakterističan primer: na pitanje novinara o visini primanja u proteklom mesecu rudar Ašid Amidžić odgovara:

“Ništa: 420 dinara. Možemo li nas devetoro da živimo od toga? Od januara nismo u kući videli meso. Počeli smo jedan drugom da uzimamo hleb iz torbe...”

[Ovaj broj “Večernjih novosti” nalazi se u spisima suda, uz podnesak branioca Srđe Popovića od 19. oktobra 1970. godine, kao dokaz koji je sud odbio da izvede].

Iz ovoga članka se vidi da na svakog člana porodice rudara Amidžića dolazi po din. 50 (pedeset) mesečno, tj. po nešto manje od jednog kilograma hleba dnevno, ako se celokupna suma troši isključivo na hleb!

Neumesno bi bilo reći da porodica Amidžić ne gladije. Novinar je zabeležio, jer to mu je dužnost, karakterističan slučaj! Ali, čak, i da nije karakterističan, da je usamljen, činjenica da makar i samo devet ljudi u Kaknju dovodi svoj život u opasnost zbog gladi, opravdava svaku društvenu akciju usmerenu na to da se takva situacija okonča. To svakako prihvata i prvostepeni sud. Njegova presuda, međutim, pokazuje suprotno.

Što se tiče navoda (indirektno sadržanog u Proglasu) da ovakvih slučajeva ima i u drugim mestima u Jugoslaviji, oni su potvrđeni pisanjem lista “NIN” u članku “Rudari opet na mukama” (koji se takođe nalazi u spisima uz pomenuti podnesak branioca Srđe Popovića, i koji je sud takođe odbio da izvede kao dokaz). Naime, iz toga članka se vidi:

- da rudar sa 20 godina staža Husein Zenurović pokušava da izdržava porodicu od 10 članova sa 850. – dinara mesečno (85. – dinara mesečno po članu porodice),
- da rudar Mijo Stojak izdržava četvoročlanu porodicu sa 650 – dinara mesečno,
- da rudar Avdo Fejzić izdržava sedmočlanu porodicu sa 600. – dinara mesečno,
- da rudar Fejtim Musić izdržava osmočlanu porodicu sa 1.100 dinara mesečno, itd. itd.

Prednje izjave su dali rudari jednog drugog rudnika u Jugoslaviji – rudnika Kreka – Banovići.

U listu rudara Ibarskih rudnika od 12. marta 1969. godine, urednik lista Ibarski rudari, Živojin Stefanović, rudar, objavljuje svoju pesmu “Kazna”:

O ljudi
Mi smo kažnjeni bez saslušanja
Možda doživotnom robijom
I ostavljeni
Da se iz slobode borimo
Ali kako
Kada za naše molbe
Marke još nisu i štampane
Ja plačem
Da li mi vidite suze

I vi plačete
Ja vidim vaše suze
Ja molim
Da li mi čujete glas
I vi molite
Ja čujem vaš glas
Ali
Koga moliti sada
U doba gluvih ljudi

Dokaz: f) fotokopija strane 6 "Ibarskih rudara" od 12. marta 1969. godine. U svetlu ovih činjenica ne treba dokazivati da li u Jugoslaviji ima gladnih ljudi ili ne, a to je jedino što prvostepeni sud u obrazloženju označava kao neistinito, mada ne navodi nikakve dokaze za takvu tvrdnju.

(2)

U svetlu gornjih činjenica treba posmatrati i inače krivično-pravno irelevantnu činjenicu da su rudari Kaknja ocenili akciju beogradskih studenata kao akciju neprijateljskih elemenata. Ta ocena i njeno mesto u presudi podsećaju na stav novinara Tihomira Lešića u pomenutom članku "NIN-a": i tamo se prvo navode porazni podaci o gladovanju rudara u rudniku Kreka-Banovići, a zatim se dodaje: "Tako celo ovo pleme garavih koji su navikli da rade i jedino to žele u životu. Oni ne traže veće nadnice. Oni se uopšte ne bune..."

Isto tako, ocena rudara Kaknja o akciji beogradskih studenata (ne o inkriminisanom Proglasu) potpuno je irelevantna i ni u čemu ne vezuje sud, ali predstavlja potresan sociološki podatak, ukoliko nije delo istih onih birokratskih snaga koje su obeležene kao uzročnici štrajka u Kaknju.

(3)

Sud dalje nalazi da je optuženi kriv i zato što je obavestio studente "da je štrajk naišao na prijem i prihvaćen sa simpatijama, govorio o slanju delegacije u Kakanj, da je sredstvima informacija naređeno da čute".

Iako prvostepeni sud optuženog oglašava krivim i za ove iskaze, prvostepeni sud ne navodi uopšte šta u sadržini tih iskaza dozvoljava kvalifikaciju tih iskaza kao neprijateljske propagande.

Ne predstavlja neprijateljsku propagandu tvrdnja optuženog da je štrajk naišao na simpatije, jer je ona tačna, a ni sud ne tvrdi suprotno, a i da nije tačna trebalo bi utvrditi da je optuženi toga bio svestan i da je u okviru njegovog umišljaja bilo da tu okolnost neistinito prikaže.

Propustom prvostepenog suda ostalo je takođe potpuno neutvrđeno da li je studentska delegacija bila u Kaknju ili ne, kao i da li je optuženi možda u pogledu te činjenice bio u zabludi, ako ta činjenica ne stoji. Štaviše, ne vidi se ni kakav je krivično-pravni značaj takve izjave i kako se njome neistinito i zlonamerno prikazuju društveno-političke prilike u zemlji!

Prvostepenom sudu sve to nije smetalo da optuženog i za ovu izjavu oglasi krivim.

(4)

Konačno, optuženi se oglašava krivim i što je izjavio da je sredstvima informisanja "naređeno da čute".

Ni ovde sud ne navodi razloge ni dokaze koji bi upućivali na neistinitost ovakve tvrdnje, iako je po Zakonu dužan. Do toga dolazi verovatno usled toga, što je već javni tužilac propuštanjem da dokaže neistinitost svih tvrdnji koje inkriminiše optuženom, faktički prebacio teret dokazivanja na optuženog, što je protivno osnovnom načelu krivičnog postupka, načelu prezumpcije nevinosti – čl. 3 ZKP. Sud je, naime, izvodio samo one dokaze koje je javni tužilac predlagao.

Činjenica, pak, stoji: 1) da su mnogobrojni novinari posećivali štrajkače gladu na Filozofskom fakultetu, o čemu je čak sniman i film (?!), kao i 2) da nijedne beogradske novine nisu objavile o tome nikakvu informaciju.

Ova koincidencija dozvoljava sumnju u spontanu odluku svih urednika beogradskih novina da ovu vest ne objave uprkos tome što su svi slali svoje reportere na lice mesta (dok su, na primer, čak, inostrane agencije smatrale da događaj zaslužuje da bude registrovan).

I više od sumnje je dozvoljeno, kada direktor NIP-a "Vjesnik", Božidar Novak kaže da je

"štampa... nerijetko izložena pritisku zastarjelih shvaćanja, bilo da joj se pokušava odrediti što će registrirati, a što neće, bilo da je guraju da bude cenzor za nekoga, da sputa sudar mišljenja, stavova i zaključaka".

Još korak dalje ka zaključku da je vrlo moguće da je naređeno sredstvima informisanja da čute, predstavlja činjenica da je već u mnogim prilikama štampa netačno i tendenciozno izveštavala javnost o događajima vezanim za akcije beogradskih studenata, tako da je, na pr. Univerzitetski komitet ocenio informisanje svih sredstava informisanja o događajima iz juna 1968. godine, kao neobjektivno i uvredljivo.

Dokaz: g) "Večernje novosti" od 04. juna 1968. godine, str. 5 i članak "Informisanje neobjektivno i uvredljivo"
g) "Novinarstvo danas", VUS br. 966 od 04.11.1970.

Još pouzdanije se može zaključiti da je verovatno naređeno sredstvima informisanja da čute ako se zna kakav su stav zauzela sredstva informisanja povodom smenjivanja redakcije lista "Student". Najbliži primer iz ovoga krivičnog postupka najbolje to pokazuje: javni tužilac predlaže za dokaz prvog odeljka prvobitne optužnice jedan napis iz lista "Politika ekspres" od 27. marta 1969. godine, a zatim odustaje od te tačke optužnice, jer činjenično stanje kako se prikazuje u tom članku nije dokazano!

I dalje, povodom obaveštenja koje je "Politika" objavila maja 1969. godine u vezi prekršajnog postupka koji se vodio protiv optuženog, optuženi je dao ispravku u smislu Zakona o štampi, koja je štampana tek posle odluke Vrhovnog suda Srbije,

van svih zakonskih rokova, a glavni i odgovorni urednik "Politike" Milojko Drulović do dana današnjeg duguje studentu – optuženom 190. – dinara parničnih troškova!

Dokaz: spis P-3803/69 Okružnog suda u Beogradu.

Prema tome, s obzirom na sve ove okolnosti prvostepeni sud nije mogao oceniti kao dokazanu tvrdnju javnog tužioca da je izjava optuženog da je sredstvima informisanja naređeno da ćute – neistinita. Za to ne postoje nikakvi dokazi, a postoje mnogobrojne indicije koje ukazuju na njenu istinitost.

U svakom slučaju, optuženi je imao sasvim dovoljno osnova da u ovo poveruje, naročito s obzirom na svoje lično iskustvo, pa čak ako tvrdnja i nije istinita može se prihvatiti da je bio u stvarnoj zabludi – čl. 9 KZ.

(5)

Prvostepeni sud je takođe pogrešno ocenio odbranu optuženog da je iz rečenice "U znak solidarnosti sa gladnim rudarima Kaknja i ostalim gladnim ljudima u socijalističkoj Jugoslaviji" precrtao reč "socijalistička", kao odbranu "neumesnu, nelogičnu i neverljivu".

Optuženi je, naprotiv, umesno, logično i uverljivo objasnio da je dovođenje postojećeg društvenog sistema u vezu sa pojavom gladi – provokativno, politički štetno i neumesno u jednoj akciji koja je imala isključivo humane ciljeve. Svakako da je politički neutralnije reći: "ima gladnih ljudi u Jugoslaviji", nego "ima gladnih ljudi u socijalističkoj Jugoslaviji".

Optuženi je logično objasnio da bi u datom kontekstu reč "socijalistička" dobila ironičan prizvuk, s obzirom da atribut "socijalistička" upravo označava, između ostalog, društveni sistem u kome radnici raspolažu proizvodom svoga rada i ne mogu biti gladni. Izbacivanjem reči "socijalistička" htelo se reći da se tim tekstom ne insistira na ovoj protivrečnosti jer cilj akcije nije politički.

Šta je tu nelogično i neverljivo i – pre svega zašto!?

Prvostepeni sud za to ne daje nikakve razloge.

III – Povrede krivičnog zakona

A.

Prvostepeni sud je pogrešio kada je zlonamernost optuženog izvodio iz samog sadržaja inkriminiranih izjava.

Subjektivni element namere predstavlja nezavisno zakonsko obeležje koje se mora posebno utvrđivati u postupku i koje se ne može dedukovati iz samog sadržaja datih izjava. Moguće je da jedna izjava po svojoj sadržini bude, čak, i neprijateljska ali da ne bude izrečena zlonamerno.

Tako, stanovište doktrine po ovom pitanju je sledeće:

"Vrhovni sudovi su tu liniju korigirali i sve više težište postavljaju na nedvojbeno utvrđenje namjere kao subjektivnog elementa ovog krivičnog djela čl. 118) ne izvođeci ovu već iz samog sadržaja izjave"

(dr Bogdan Zlatarić, Krivični zakonik u praktičnoj primeni, Narodne novine, Zagreb, 1958. str. 43)

Isto stanovište zauzima i praksa: Vrhovni sud SR Hrvatske u odluci Kž-582/53 od 13. maja 1963. godine smatra da se iz izjave optuženog da je naš državni i društveni sistem "sistem jedne privilegirane pljačkaške kaste bivših boraca" ne može izvlačiti zaključak o nameri optuženog, odn. da se ne može samo na osnovu ovakve izjave, zaključivati o njenoj zlonamernosti!

Prvostepeni sud upravo to čini – nigde ne navodi kako (kojim dokazom i zašto, na osnovu kojih drugih event. okolnosti) utvrđuje da je optuženi istupao zlonamerno, već upravo polazi od ove proizvoljne pretpostavke ili je izvlači iz sadržaja samih inkriminisanih izjava.

Naprotiv, celokupna dosadašnja aktivnost optuženog, koju prvostepeni sud nije ni želeo da ispituje, pokazuje na njegovu veliku požrtvovanost u vršenju društvenih funkcija, ozbiljno shvatanje društvenih problema, angažovanje u svim akcijama organizacije kojoj pripada, a naročito u onim sa humanim ciljevima kao što je bila akcija prikupljanja pomoći postradalim u Banja Luci u kojoj je optuženi bio verovatno najaktivniji student u Beogradu.

Sve ove okolnosti, koje je sud bio dužan da ispita i iz drugih razloga (čl. 38 KZ), sud je potpuno propustio da utvrdi.

Zato presuda ostaje neobrazložena u jednom svom bitnom delu, u pitanju postojanja jednog zakonskog obeležja dela – navodne zlonamernosti optuženog, za koju govori samo gola tvrdnja prvostepenog suda.

B.

Već sama činjenica da je sud pogrešno i nepotpuno utvrdio činjenično stanje, tj. da nije utvrdio postojanje činjenica koje bi se mogle podvesti pod zakonska obeležja krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ, sama po sebi uslovljava povredu krivičnog zakona.

Međutim, baš i da su činjenice onakve kakvim ih utvrđuje prvostepeni sud, u radnjama optuženog ne stoji delo za koje je osuđen ili stoji samo u pokušaju ili su učinjene u izvinjavajućoj zabludi ili nedostaje umišljaj ili je usled drugih okolnosti isključena protivpravnost delovanja, pa je sud pogrešio što je primenio čl. 118 KZ, odnosno što nije primenio čl. 16 i 17 KZ, odn. čl. 9 KZ odn. čl. 7 KZ, st. 4.

(1) U pogledu radnje pod 1 –

Prvostepeni sud je pogrešio, bez obzira na činjenično stanje, kada nije primenio čl. 16 ili 17 na radnje optuženog u vezi izdavanja lista "Frontisterion". Ovo zbog toga:

- a) što radnje koje je optuženi preuzeo nakon štampanja lista, tj. posete štampariji "Kosmos" i razgovori sa direktorom štamparije, kao i nastojanja da se dobije list i bez imena urednika, nisu proizvele posledicu koju je optuženi navodno želeo, a to je da list dođe do ruku čitalaca. Štaviše, ovaj pokušaj je nepodoban, jer štamparija ne sme da izda takav list, jer bi time počinila prekršaj.
- b) između radnje optuženog koja se sastoji u potpisivanju garantnog pisma i štampanja članka određenog optuženom nepoznatog sadržaja, nema potrebne uzročne veze koja bi opravdala kvalifikaciju.
- c) Nije utvrđeno da je ijedan primerak lista sa člancima inkriminisane sadržine dospelo do čitalaca (str. 1 i 2 lista "Frontisterion")

(2) U pogledu radnje pod 2 –

Isečcima iz dnevne štampe, pokazano je da izrazi “uvoz kapitala” i “izvoz radne snage”, predstavljaju uobičajene termine za označavanje pojava zapošljavanja naših radnika u inostranstvu i ulaganju stranog kapitala u našu privredu.

Takvim pisanjem štampe optuženi je bio doveden u zabludu (ako se uopšte uzme da nije istina da se izvozi radna snaga i uvozi strani kapital), pa je prvostepeni sud primenom čl. 9 KZ morao optuženog da oslobodi od optužbe u ovom delu.

U inkriminisanoj radnji optuženog da je “sazvao na dan 7. maja hitan sastanak FOSS-a, koji nije bio u punom sastavu i na kome je pod njegovim rukovodstvom, protivno odluci FOSS-a sa sastanka od prethodnog dana, doneta odluka da se protestni miting studenata Filozofskog fakulteta održi 7. a ne 8. maja 1970. godine...” uopšte ne stoje zakonska obeležja iz čl. 118 st. 1 KZ.

Prvostepeni sud, međutim, optuženog oglašava krivim i za ove radnje.

(3) U pogledu radnje pod 3 –

Prvostepeni sud i ovde oglašava krivim zato što je navodno sazvao sastanak FOSS-a i zato što je na tom sastanku navodno na određeni način istupao, ali ga oglašava krivim i zato što je Saopštenje sastavljeno na tom sastanku kasnije, od drugih lica, rasturano.

Ničim nije dokazano da je u okviru umišljaja optuženog bilo sastavljanja Saopštenja, a pogotovo ne njegovo umnožavanje i rasturanje.

Ovo tim pre, što sam sud u presudi na strani 17 utvrđuje da je ovo Saopštenje umnožavano i rasturano mimo odluke FOSS-a a da ga nije ni umnožavao, ni rasturao optuženi.

Optuženi, dakle, čak ni svojim glasom kao član FOSS-a nije niukoliko doprineo umnožavanju i rasturanju ovog saopštenja – čak i po nalazu samog suda.

Ipak, sud ga i za ovo oglašava krivim.

Štaviše, treba imati u vidu da samo sazivanje FOSS-a i diskusija na tom sastanku ne mogu biti predmet optužbe, a pogotovo ne predmet osuđujuće presude.

Dalje, ukoliko se uzme da i nije istinit navod iz Saopštenja da se protiv studentskih listova preduzimaju “administrativne mere”, već sudske, prvostepeni sud je pogrešio što na ovaj iskaz optuženog nije primenio čl. 9 KZ, jer je iz priloženih novinskih isečaka očigledno, kao što je i opštepoznato, da je u dnevnoj terminologiji izraz “administrativna mera” sinonim za svaku meru koja nije politička mera, tj. za svaku intervenciju državnih organa (sudskih ili upravnih) iza koje stoji aparat pri-nude. Zato je razumljivo – ukoliko se uopšte i radi o nepodesnom terminu – da je optuženi taj event. nepodesan termin upotrebio povodeći se za redovnom upotrebom toga termina u našoj štampi, te da je u tom pogledu bio u stvarnoj zabludi. Ne može se od mladog čoveka, koji nema nikakvog pravnog obrazovanja tražiti da razlikuje takve finese, pogotovo kada se one ni u tekućoj žurnalistici ne razlikuju.

(4) U pogledu radnje pod 4 –

I ovde se pored oglašavanja krivim za navodno učestvovanje u redakciji progla-

sa štrajkača glađu i za navodno redigovanje ovog letka, optuženi oglašava krivim i zato što je sazvao sastanak Fakultetskog odbora i obavestio prisutne da je štrajk primljen sa simpatijama, da je delegacija štrajkača bila u Kaknju itd. u kojim radnjama nema zakonskog obeležja krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ, jer se njima uopšte i ne prikazuju (istinito ili neistinito, zlonamerno i nezlonamerno) društveno-političke prilike u zemlji.

C.

“Ako su moja opažanja i saznanja na nivou trenutka, onda političku kulturu u nas karakteriše:

Prvo, strah u korišćenju slobodom koju nudi sistem samoupravljanja.

Da bi se postigao takav cilj, nužna je sloboda (izgradnja samoupravnih odnosa). Ako nemamo nužan stepen ljudske slobode, onda to ostaje adaptirana fraza posredstvom koje jedna socijalna grupa čuva stečene pozicije.

Samoupravljanje – deklarativno, pravno, politički, pa i praktično-svakodnevno nudi bogatstvo formi političke participacije, zapravo stvaraju se nužne pretpostavke za reprodukovanje političke kulture, a rezultati velikog broja empiričkih istraživanja upozoravaju da se praksa kreće u nezavisnom smeru. Ta hipotetička premisa, dakako zaslužuje dalje proveravanje, da li mogućnosti ostaju neiskorišćene usled nedostatka političke kulture ili se radi o fikciji slobode u političkoj participaciji.”

Međutim, izgleda da nije slučajno što se optuženom inkriminišu i takve radnje kao što je sazivanje sastanaka FOSS-a.

Naime, Vanredna skupština Saveza studenata Filozofskog fakulteta podržala je 21. septembra 1970. godine celokupnu aktivnost predsednika ovoga odbora Vladimira Mijanovića, uključujući tu i onu aktivnost za koju se krivično gonio već u tom trenutku i izglasala mu ponovo poverenje bez obzira na postupak koji je bio u toku.

Dalje, ni sud ne tvrdi da je optuženi delovao bilo van okvira postavljenih programom organizacije, bilo da je ma u čemu prekoračio svoja ovlašćenja.

Dakle, optuženom se sudi i oglašava se krivim za radnje koje je preduzimao u vršenju jedne javne društvene funkcije, u skladu sa svojim ovlašćenjima datim mu postojećim poslovnikom organizacije, u okviru programa organizacije, a koje konkretne radnje je usvojilo članstvo organizacije preko svoje Skupštine, priznajući ih za učinjene u ime članstva i u skladu sa stavovima toga članstva.

Dokaz: h) Odluke Vanredne skupštine Saveza studenata Filozofskog fakulteta od 21. septembra 1970. godine

Naime, javno izraženu volju članstva da prihvati u svemu aktivnost optuženog, presuda oglašava kriminalnom voljom i nedvosmisleno stavlja do znanja svim članovima organizacije Saveza studenata Filozofskog fakulteta, da ukoliko ostanu kod postojeće ocene društvenih pojava izlažu sebe opasnosti krivičnog gonjenja!

Šta onda biva sa pravom studenata da kao aktivni građani ove zemlje ocenjuju slobodno sve društvene pojave? Šta onda biva sa načelom društvenog samoupravljanja?

Očigledno je da ili sud nije uspeo da pravilno oceni delatnost optuženog ili,

pak da postoji takav sukob između društva i beogradskih studenata (povodom produženja pritvora optuženom štrajkovalo je oko 8.000 studenata) da je aktivnost čitave organizacije Saveza studenata na Filozofskom fakultetu, koja broji više hiljada članova – kriminalna.

Lakše je, ipak, poverovati u grešku suda!

3. – Povreda prava odbrane – čl. 334 st. 2 u v. čl. 256 st. 4 ZKP

A. Kada je sud našao da posle novoformulisane optužnice, treba da odloži pretres (ili da prekine, svejedno), kako bi se optuženi mogao da pripremi za odbranu po novoj optužnici, onda je sud bio dužan, da pri toj odluci vodi računa o propisu čl. 256 st. 4 ZKP i tako ostavi optuženom najmanje 8 dana za pripremu odbrane.

Sud je, međutim, prekinuo pretres 13.10. i zakazao nastavak za 19.10.1970. godine ostavljajući pri tom optuženom za pripremu odbrane samo 5 dana!

Ovako nešto, nesumnjivo predstavlja povredu prava na odbranu optuženog, koja je u svakom stadijumu postupka zagarantovana Zakonom. U ovom slučaju i izričito, iako posredno u čl. 256 st. 4 ZKP.

Ovo stoga, kada je sud našao da je optuženom potrebno određeno vreme da pripremi svoju odbranu po novoj optužnici, pošto je u pitanju priprema odbrane nužna za zakonito vođenje postupka i suđenja, sud u takvim slučajevima, ne može dati manji rok, od onoga koji je kao minimalan da bi bio zakonit, odredio Zakon a to je 8 dana po navedenom čl. 256 ZKP.

B. Odbijajući da prihvati i izvede predloge odbrane, koja je dala u dopunu dokaza, sud je takođe povredio Zakon, jer bi tek ispitivanje ovih dokaza, naročito putem saslušanja predloženih svedoka, činjenično stanje moglo biti dovedeno do one izvesnosti, koja se traži za utvrđivanje istinitosti relevantnih činjenica.

Ovo je utoliko više pogodilo pravo odbrane, što se za biće krivičnog dela, za koje je sud našao krivim i osudio opt. Mijanovića, kao jedan od bitnih elemenata traži neistinitost onoga što se tvrdi da je učinio, i zašto ga je sud osudio.

Na nužnost da je bilo potrebno prihvatiti i izvesti predložene dokaze na istaknute okolnosti, govore i brojni nedostaci same presude, u činjeničnom stanju, koje ona na osnovu izvedenih dokaza utvrđuje koji su ovde dodirnuti, a u potpunosti prikazani u već istaknutom II delu ove žalbe. Sa izloženog stoji u svemu i ovde istaknute povrede u napadnutoj presudi, zbog čega kao nezakonita ne može opstati.

VLADIMIR MIJANOVIĆ
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ, advokat

Presuda Vrhovnog suda Srbije

Kž. I. 1408/70

U IME NARODA

Vrhovni sud Srbije u Beogradu u veću sastavljenom od sudija: Pejanović Milovana, kao predsednika veća, Vujčić Dušana i Stojanović Selimira, kao članova veća i stručnog saradnika Brković Veselina, kao zapisničara, u krivičnom predmetu optuženog Mijanović Vladimira zbog krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ, rešavajući o žalbama branioca optuženog Mijanović Vladimira iz Beograda izjavljenih protiv presude Okružnog suda u Beogradu K.684/70 od 20.10.1970. godine, u sednici veća održanoj u smislu čl. 341 ZKP-a, dana 4. januara 1971. godine, po saslušanju zamenika javnog tužioca SRS Vlajković Živorada i branioca optuženog Mijanović Vladimira – advokata dr Save Strugara, advokata Srđe Popovića i advokata Mikijelj Rada, svih iz Beograda, doneo je

PRESUDU

Preinačava se presuda Okružnog suda u Beogradu Br. K. 684/70 od 20.10.1970. godine u pogledu odluke o kazni, tako što Vrhovni sud optuženog Mijanović Vladimira za krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ, za koje je navedenom presudom oglašen krivim – osuđuje na kaznu strogog zatvora u trajanju od 1 – jedne godine u koju se uračunava i vreme provedeno u pritvoru počev od 24. jula 1970. godine.

Obrazloženje

Presudom Okružnog suda u Beogradu K. 684/70 od 20.10.1970. godine, oglašen je krivim optuženi Mijanović Vladimir za krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ, izvršeno na način kako je to opisano i uzreci pobijane presude, za šta je osuđen na kaznu strogog zatvora u trajanju od 1 godine i 8 meseci, u koju mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru počev od 24. jula 1970. godine.

Optuženi Mijanović Vladimir je oslobođen od dužnosti plaćanja paušala i naknade troškova krivičnog postupka.

Protiv prvostepene presude izjavili su dve žalbe branioci optuženog Mijanović Vladimira, zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, zbog povrede krivičnog zakona, zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, i zbog odluke o kazni, pa su predložili da se pobijana presuda ukine ili preinači u smislu žalbenih

navoda.

Branioci optuženog Mijanović Vladimira su podneli i nove pismene priloge kojima dokumentuju neke svoje žalbene navode.

U žalbi branilaca optuženog Mijanovića je stavljen predlog da budu obavešteni o sednici veća u smislu člana 341 ZKP-a.

Okružni javni tužilac u Beogradu je podneo i odgovor na žalbu branioca optuženog Mijanović Vladimira.

Pošto je u vezi obaveštenja o sednici veća u svemu bilo postupljeno u smislu čl. 341 ZKP-a, Vrhovni sud je održao sednicu veća, na kojoj su bili prisutni branioци optuženog Mijanović Vladimira – advokat dr Savo Strugar, advokat Srđa Popović i advokat Mikijelj Rade, koji su ostali pri predlozima i navodima iz izjavljenih žalbi, dok je prisutni zamenik Republičkog javnog tužioca Vljaković Živorad ostao pri navodima iz odgovora na žalbu Okružnog javnog tužioca u Beogradu.

Potom je Vrhovni sud razmotrio krivični predmet optuženog Mijanović Vladimira, zajedno sa pobijanom presudom koju je ispitao u smislu čl. 346 ZKP-a, pa je po oceni navoda i predloga iz izjavljenih žalbi, odgovora na žalbu, kao i sadržine zapisnika sa održane sednice veća, našao:

Prvostepenu presudu pobijaju branioци optuženog Mijanović Vladimira, zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pri čemu u bitnome navode sledeće:

da je izmenjena optužnica na glavnom pretresu od 13.10.1970. godine protiv optuženog Mijanović Vladimira nedopuštena. A naime, optužnica br. Kt. 1155/70 od 29.08.1970. godine je stala na pravnu snagu, a pretres koji je zakazan i vođen na osnovu prvobitne optužnice nije pružio nikakve nove dokaze. Sve radnje u izmenjenoj optužnici po svojoj krivičnopravnoj relevantnosti, i pojedinačno i u celini su nove – tako da je izmenjena optužnica, ustvari nova optužnica, s obzirom da ona nije rezultat novih dokaza koji su otkriveni u toku glavnog pretresa, već dokaza koji su bili poznati javnom tužiocu u vreme podizanja optužnice (29.08.1970. godine) – stoga je izmenjena optužnica po nalazu žalbe nedopuštena po zakonu. Ovo tim pre što javni tužilac izmenjenu optužnicu nije obrazložio, pa je prvostepeni sud pogrešio što nije doneo presudu kojom se optužba odbija – čl. 320 st. 3 ZKP-a u vezi člana 308 st. 1 ZKP-a).

Dalje se u žalbi navodi da:

Pobijana presuda nema razloga o bitnim činjenicama i da se sud nijednom rečju nije osvrnuo na predlog odbrane da se donese odbijajuća presuda. Činjenično stanje i zaključci do kojih je došao prvostepeni sud u suprotnosti su sa onim šta ukazuje sadržina pojedinih dokaza. Iz presude se takođe ne da zaključiti da postoji krivično delo i krivična odgovornost na strani optuženog Mijanovića, a povredeno je i pravo odbrane jer je prekoračen rok od 8 dana predviđen čl. 256 st. 4 ZKP-a.

Međutim, po nalaženju Vrhovnog suda prvostepeni sud nije učinio ni jednu bitnu povredu odredaba krivičnog postupka na koje se ukazuje žalbenim navodima branilaca optuženog Mijanovića, a ne stoji ni povreda odredaba krivičnog postupka na koje je Vrhovni sud, kao drugostepeni sud dužan da pazi u smislu čl. 346 ZKP-a, po službenoj dužnosti.

Ocene i zaključci prvostepenog suda kao i donete odluke su u dovoljnoj meri ob-razložene, i te ocene i date razloge usvaja i Vrhovni sud, jer su po njegovom na-laženju logične, ubedljive a oslanjaju se na stanje u spisima ovog krivičnog predme-ta, tako da se svi žalbeni navodi koji se odnose na navedene bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pojavljuju kao neosnovani.

Branioци optuženog Mijanović Vladimira pobijaju prvostepenu presudu zbog povrede krivičnog zakona i zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, pri čemu u bitnome navode sledeće:

Tačni su navodi u žalbi branioca optuženog da je izvršena izmena i delimič-na dopuna optužnice protiv optuženog Mijanović Vladimira na osnovu dokaza koji su i pre izmene optužnice postojali u spisima, ali je neosnovan navod o tome da je time izmenjen i krivično pravni značaj ranijih izvršenja optuženog, jer je po nalazu Vrhovnog suda očuvan objektivni i subjektivni identitet između prvobitne optužnice od 29. avgusta 1970. godine i izmenjene optužnice od 13. oktobra 1970. godine, i to u odnosu na optuženog, krivično delo i činjenice o bitno istom događaju, te post-oji istovetnost osnovnog događaja između prvobitnog spisa krivičnog dela i opisa krivičnog dela u izmenjenoj optužnici pod 2, 3 i 4 dispozitiva.

Ovakav zaključak nesumnjivo proističe iz nesporne činjenice da su u prvobitnoj optužnici bile inkriminisane radnje iz natpisa listova i letaka iz kojih su u izmenjenoj optužnici samo unete bliže i jasnije precizirani pojedini delovi tih pismena kao inkriminacije, i to kao rezultat izvedenih dokaza u toku glavnog pretresa o pro-tivpravnoj delatnosti optuženog.

Na glavnom pretresu od 13.10.1970. godine izmenjena optužnica u pismenoj for-mi uručena je odbrani. Na zahtev branilaca optuženog, radi pripreme odbrane o izmenjenoj optužnici, prvostepeni sud je prekinuo glavni pretres za 19. oktobar 1970. godine i time ostavio rok od šest dana za pripremu odbrane. Na izmenjenu optužni-cu i na rešenje o prekidu glavnog pretresa odbrana nije stavila zamerke. U nastavku glavnog pretresa 19.10.1970. godine, optuženi je dao svoju odbranu po navodima izmenjene optužnice, a branioци su stavili predloge za dopunu dokaznog postupka. Tek u završnoj reči jedan od branilaca, pored ostalog, predložio je da se optužba od-bije u smislu čl. 321 st. 1 tač. 3 ZKP.

Sa izloženog neosnovan je zaključak žalbe da se u ovoj krivičnoj pravnoj stvari radi o potpuno novoj optužnici zasnovanoj na ranije postojećim dokazima, te da ona kao takva, nije mogla da proizvede pravno dejstvo, i da je navodno prvostepeni sud pogrešio kada optužbu nije odbio na osnovu člana 320 st. 1 tač. 3 ZKP.

Takođe se, po nalazu Vrhovnog suda, ne može prihvatiti kao osnovan navod žalbe da je povređeno pravo na odbranu optuženog, time što mu je, po izmeni optužnice, ostavljen rok od šest dana za pripremanje odbrane umesto najmanje osam dana u smislu odredbe čl. 256 st. 4 ZKP. Ovo sa razloga što je rok u ovoj odredbi prekluzi-ivan samo u odnosu na poziv optuženog za glavni pretres po optužnici koja je stala na pravnu snagu a ne i za glavni pretres po izmenjenoj optužnici. Po odredbi čl. 308 st. 1 ZKP kada se radi o izmenjenoj optužnici prvostepeni sud je ovlašćen da odre-di vreme koje je potrebno za pripremu odbrane, i nije vezan propisom čl. 256 st. 4 ZKP. Iz prednjeg izlaganja nesumnjivo proizilazi da je prvobitna optužnica o bitnom

dogadaju ostala nepromenjena, pa i Vrhovni sud nalazi da je ostavljeni rok odbrane bio dovoljan za pripremu iste i da ostavljeni rok u kraćem trajanju od osam dana ne predstavlja povredu odredbe čl. 256 st. 4, pa ni bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz čl. 334 st. 2 ZKP. Ovo tim pre, što branioci i optuženi, koji su bili prisutni na glavnom pretresu kada im je rešenje o prekidu glavnog pretresa i zakazivanja nastavljenja za 19. oktobar 1970. godine saopšteno, nisu prigovorili u pogledu dužine vremena koje im je sud ostavio za pripremu odbrane, pa je optuženi u nastavku glavnog pretresa dao svoju odbranu po izmenjenoj optužnici.

Navodi žalbe, ali bez upuštanja u analizu i navođenja konkretnih okolnosti o tome da se činjenični zaključci u prvostepenoj presudi ne zasnivaju na stanju izvedenih dokaza o odlučnim činjenicama u spisima, a naročito onih dokaza koje je prvostepeni sud odbio da dozvoli i izvede na glavnom pretresu i koji bi navodno bitno uticali na utvrđivanje materijalne istine, time i na izmenu činjeničnog stanja koje je prvostepeni sud utvrdio u pobijanoj presudi, su neosnovani.

Prvostepeni sud je u obrazloženju presude dao ubedljive razloge o tome koje je odlučne činjenice utvrdio i sa kojih je razloga iz tako utvrđenih odlučnih činjenica izveo činjenične zaključke koji se zasnivaju na stanju izvedenih i pravilno ocenjenih dokaza o tim odlučnim činjenicama. Prema tome, ne stoji nikakva protivrečnost između dokaza koji se nalaze u spisima i obrazloženja u prvostepenoj presudi.

Isto tako prvostepeni sud je dao i razloge u rešenju o odbijanju predloga za dopunu dokaznog postupka stranaka na glavnim pretresima od 13. i 20.10.1970. godine, i u obrazloženju prvostepene presude sa kojih nije prihvatio predloge branioca i javnog tužioca, koje i Vrhovni sud prihvata, s obzirom na to da su relevantne činjenice potpuno utvrđene i dovoljne za činjenično i pravno zaključivanje u ovoj krivično pravnoj stvari, te da predloženi dokazi ne bi doprineli boljem razjašnjavanju stvari i potpunijem utvrđivanju materijalne istine.

Stoji činjenica da prvostepeni sud nije posebno obrazložio zašto je odbio predlog jednog od branilaca dat u završnoj reči o tome da optužnicu treba odbiti na osnovu čl. 320 st. 1 tač. 3 ZKP. No, nezavisno od toga što se po ovoj odredbi optužbe može odbiti samo ako je ovlašćeni tužilac odustao od optužnice, što u konkretnom predmetu ne stoji time što je prvostepeni sud optuženog oglasio krivim za krivično delo opisano u izmenjenoj optužnici i dao razloge sa kojih je tako postupio u suštini je ostvareno i o prednjem predlogu branioca, a obrazloženje osuđujuće presude je istovremeno i obrazloženje sa kojih razloga nije prihvaćen predlog ovog branioca.

Po nalaženju Vrhovnog suda prvostepeni sud nije učinio ni jednu bitnu povredu odredaba krivičnog postupka na koje se ukazuje žalbenim navodima branioca a ne stoje ni povrede odredaba krivičnog postupka na koje Vrhovni sud kao drugostepeni sud je dužan da pazi po službenoj dužnosti u smislu čl. 346 ZKP-a. Konačno, zaključci prvostepenog suda su u dovoljnoj meri obrazloženi i te ocene i razloge usvaja i Vrhovni sud, jer su logični i ubedljivi a oslanjaju se na stanje u spisima ovog krivičnog predmeta, tako da se svi žalbeni navodi koji se odnose na navedene bitne povrede odredaba krivičnog postupka pojavljuju kao neosnovani.

Branioci optuženog pobijaju prvostepenu presudu zbog povrede krivičnog zakona i zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, po čemu u bitnom

navode sledeće:

U odnosu na radnje opisane u dispozitivu prvostepene presude pod I – žalbom se pobijaju činjenična utvrđenja prvostepenog suda kao pogrešna. Nasuprot njima žalbom se ponavljaju navodi odbrane sa glavnog pretresa da optuženi nije znao za sadržinu inkriminiranih članaka, niti je učestvovao u organizovanju i naručivanju lista "Frontisterion", već da su to, po odluci FOSS-a činili drugi studenti, a da je optuženi, pri tom, delovao u sklopu svojih društvenih funkcija koje je preuzeo kao predsednik u ovoj društveno-političkoj organizaciji koja je inkorporirana u naš društveno-politički sistem, pri čemu je samo izvršavao odluke izvršnog tela, tako da on za te odluke ne može biti krivično odgovoran.

Žalba u odnosu na inkriminirane radnje pod II dispozitiva pobijane presude pozivajući se na dokaze koji nisu izvedeni na glavnom pretresu (neoverena kopija izvoda iz zapisnika od 06.05.1970. godine), na razne dopise u dnevnim i nedeljnim listovima i na svedoke koji nisu saslušani, pobija prvostepenu presudu zbog pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja te analizirajući dokaze koji nisu izvedeni dolazi do činjeničnog stanja da je optuženi postupao samo u granicama svoje dužnosti na osnovu postojećih internih normativnih akata i da inkriminacije koje su stavili na teret optuženom ne predstavljaju neistinu, već su istinite pa sa tih razloga ne može da stoji krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ. Sem toga, čak, da one predstavljaju i neistinu optuženi ne bi mogao krivično da odgovara jer je u odnosu na njih bio u stvarnoj zabludi pošto se radi o činjenicama i terminologiji koja se upotrebljava u svim dnevnim listovima – čl. 19 KZ.

U odnosu na radnje pod III dispozitiva presude žalbom se ističe da prvostepeni sud nije obrazložio zašto je poverovao iskazu optuženog datom u prethodnom postupku kojom prilikom je priznao da je on sačinio tekst sa inkriminiranim izrazima koji su kasnije prepisani u "saopštenju" a ne iskazu na glavnom pretresu kada je prednje priznanje povukao i branio se da je ovaj tekst pisao na bazi "saopštenja" u nameri da mu posluži kao podsetnik za diskreciju za predstojeći sastanak univerzitetskog odbora. Iskaz optuženog iz prethodnog postupka navodno je neopredeljen i nesiguran te mu nije trebalo pokloniti veru već iskazu datom na glavnom pretresu.

Sem toga, činjenica da je "saopštenje" istaknuto na tabli u auli fakulteta ne predstavlja nikakvu zlonamernu radnju jer se radi o stalnoj praksi isticanja svih odluka FOSS-a, pa i ovoj. Činjenica pak, da je radnik SUP-a našao jedan primerak ovog saopštenja ispred Filozofskog fakulteta u Beogradu ne dokazuje da je ovo "saopštenje" rasturano, a najmanje da se to može pripisati osumišljaju optuženog. Pored iznetog u žalbi se daju podaci kojima se pobija utvrđenje prvostepenog suda da su u "saopštenju" iznete neistinite tvrdnje, već se i dalje tvrdi da se veliki broj studentskih i omladinskih listova nalazi na udaru administrativnih mera i za te tvrdnje predlažu se novi dokazi. Prema tome, žalba zaključuje da tvrdnje u saopštenju pošto su istinite ne mogu da predstavljaju zlonamernost, te da sa tih razloga u tim radnjama nema elemenata krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ.

Dalje, žalbom se u odnosu na radnje opisane pod IV prvostepene presude navodi da prvostepeni sud nije dao ni jedan razlog na osnovu kojih je činjenica došao do zaključka da je optuženi učestvovao u sastavljanju letka "Svima drugovi", da je op-

tuženi priznao samo to da je on izvršio redakciju toga letka i da je svojom rukom precrtao reč "Socijalistička", ali da je sve ovo učinio na sastanku FOSS-a i na osnovu stavljenih primedbi od prisutnih članova. Po nalazu žalbe pogrešno je prvostepeni sud utvrdio da je optuženi organizovao rasturanje tog letka po Beogradu i unutrašnjosti. Tvrdnje optuženog da je štrajk naišao na simpatije i da je štampi naređeno da čuti su neistinite, te ne mogu da predstavljaju elemente krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ.

Takođe je, po nalazu žalbe prvostepeni sud pogrešio kada je zlonamernost optuženog Mijanovića utvrdio iz same sadržine iz inkriminisanog letka, pošto je moguće da letak po svojoj sadržini bude čak i neprijateljski ali da ne bude napisan zlonamerno. Pri oceni ovoga, prvostepeni sud je trebao da ima u vidu celokupnu ličnost i aktivnost optuženog. Konačno po nalazu žalbe činjenično stanje je pogrešno i nepotpuno utvrđeno i da i u tako utvrđenom činjeničnom stanju za neke radnje može da stoji samo pokušaj, za neke pak izvinjavajuća zabluda, pa je prvostepeni sud pogrešio što nije primenio čl. 16 i 17 odnosno čl. 9 KZ.

Analizirajući prvostepenu presudu u celosti Vrhovni sud nalazi da je prvostepeni sud izveo sve dokaze koji se pojavljuju kao nužni za utvrđivanje odlučnih činjenica u konkretnom predmetu, i da je iste detaljno ocenio kako pojedinačno tako i u njihovoj logičkoj povezanosti, za svoje ocene dokaza dao je dovoljno ubedljivih razloga, koje usvaja i Vrhovni sud. Sve odluke koje je prvostepeni sud u toku upravljanja postupkom doneo pravilne su i celishodne, jer Vrhovni sud nalazi da bi se izvođenje predloženih dokaza o kojima se u žalbi govori očigledno išlo na odugovlačenje ovog postupka i da bi se izvođenjem istih činjenično stanje ničim ne bi izmenilo. Na pravilno utvrđeno činjenično stanje prvostepeni sud je pravilno primenio odredbe krivičnog zakona time što je pravno okvalifikovao radnje optuženog Mijanovića kao elemente krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ. Stoga su svi žalbeni navodi koji se odnose na nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i povredu krivičnog zakona neosnovani, i bez oslonca u spisima, pošto se žalbenim navodima ustvari ponavlja odbrana optuženog data pred prvostepenim sudom a koja je od strane toga suda pravilno i detaljno ocenjena.

Pravilno je prvostepeni sud utvrdio činjenično stanje o tome da je optuženi organizovao i naručio kod štamparije "Kosmos" list "Frontisterion", mada je znao sadržinu članka koja je inkriminisana i da je nastojao da se i protivno odredbama Zakona o štampi i dr. vidovima informacija list izuzme iz štamparije i rasturi. Za ovako utvrđeno činjenično stanje prvostepeni sud je dao ubedljive razloge, a naime, da se iz zapisnika FOSS-a iz aprila 1970. godine vidi da je optuženi bio prisutan sastanku kada se raspravljalo o organizovanju ovoga lista i da su tom prilikom pročitani inkriminirani članci, da je on potom u ime FOSS-a pismenim aktom naručio štampanje ovog lista u 3.000 primeraka. Ovako činjenično stanje proističe iz uvrđenih i odlučnih činjenica. Naime, iskazima svedoka utvrđeno je da je na sastanku FOSS-a odlučeno da se izda humorističko-satirični list za pitanja kulture u našoj zemlji i proučavanja staro-grčke kulture. Međutim, inkriminirani članci tretiraju sasvim drugu problematiku na način kojim se ide na diskreditovanje našeg društveno-

političkog sistema i akcija preduzetih na planu spoljne politike. Dalje, iz utvrđenih činjenica da je optuženi uporno nastojao kod direktora štamparije "Kosmos" da mu se izda odštampani list iako nisu ispunjeni iz Zakona o štampi i drugim vidovima informacije kao da je izbegavao da odredi glavnog i odgovornog urednika, a kada se pri tome ima u vidu sadržina članka, nesumnjivo upućuje na pravilnost prvostepenog suda da je optuženi nastojao da se zlonamerno i neistinito prikaže naša spoljna politika u cilju kompromitovanja iste.

Neosnovani su žalbeni navodi da inkriminirani članci nisu došli do saznanja trećih lica, te da kao takvi nisu proizveli nikakva dejstvo, a da inkriminirane radnje i ukoliko bi bile utvrđene mogle bi da predstavljaju samo pokušaj krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ u vezi čl. 16 KZ. Ovo sa razloga što se iz iskaza svedoka Aleksandra Kostića nesumnjivo utvrđuje da su dve strane, od kojih jedna sa naslovom "Frontisterion" kružile od ruku do ruku studenata u dvorištu fakulteta, a iz uvida u list vidi se da su inkriminirani članci odštampani baš na 1. i 2. strani ovoga lista.

Sem toga, po nalazu Vrhovnog suda neosnovan je i navod u žalbi da ukoliko bi i bilo utvrđeno ovako činjenično stanje da bi u radnji optuženog moglo da stoji samo pokušaj krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ, ovo sa razloga što krivično delo iz čl. 118 st. 1 KZ u konkretnom predmetu predstavlja jedno produženo krivično delo izvršeno radnjama od 1 do 4 dispozitiva presude. Prema tome, i pod pretpostavkom da su neke radnje iz dispozitiva pod I presude izvršene u pokušaju one zajedno sa radnjama iz dispozitiva od II do IV, koje predstavljaju svršene radnje, čine jednu celinu, a time sadrže i sva bića označenog krivičnog dela.

Takođe treba napomenuti, da žalba pogrešno razdvaja i navodi svaku odlučnu činjenicu ponaosob iz dispozitiva od I do IV presude, analizira je i nalazi da ona ne sadrži obeležje krivičnog dela iz čl. 118 KZ st. 1 KZ, što je nedopustivo s obzirom na prirodu ovog krivičnog dela. Posebno treba istaći da žalba proizvoljno pripisuje prvostepenom sudu da on neke činjenice smatra kao obeležje krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ, pa te činjenice analizira i pobija (sazivanje sastanka FOSS-a) gubeći iz vida da ih prvostepeni sud nije shvatio kao elemente ovoga dela već da su one poslužile kao prikaz i logična povezanost toga događaja.

Iz izvedenih dokaza na glavnom pretresu, ispita svedoka, a posebno iz pisma koja su neki članovi FOSS-a uputili dekanu Filozofskog fakulteta i nekim predstavnicima javnog informisanja o tome da se oni ograđuju od postupka optuženog Mijanovića, prvostepeni sud je pravilno utvrdio da je dana 06.05.1970. godine održan sastanak FOSS-a povodom događaja u Kambodži; da je tada zaključeno da se održi miting 08.05.1970. godine i da nije doneta odluka da se izdaju bilo kakvi leci, ali da je dana 07.05.1970. godine optuženi uz konsultaciju još nekih članova FOSS-a izmenio datum održavanja mitinga za 07.05.1970. godine, na kojem je optuženi unapred pripremljeni letak pod nazivom "Slavimo" i "Zahtevamo" letak pročitao.

Iz prednjeg činjeničnog stanja i sadržine letka prvostepeni sud je pravilno zaključio, da je optuženi ovako postupao u nameri da iskoristi postojeću spoljno-političku situaciju i napad jednog agresora na miroljubivu zemlju da bi neosnovano napao celokupnu Jugoslovensku politiku zlonamerno i neistinito prikazujući da

naša zemlja uvozi američki kapital a izvozi radnu snagu u Zapadnu Evropu u čiju je privredu uloženi američki kapital i da na taj način pomaže Američki imperijalizam uprkos dobro poznatog stava Jugoslavije prema svim oblicima nasilja i eksploatacije bilo sa koje strane oni dolazili.

Na prednji zaključak upućuje i priznanje optuženog Mijanovića o tome da je on na Zboru pročitao letak "Slavimo" i "Zahtevamo". Sadržina ovog letka je neistinita, te saopštavanje iste predstavlja zlonamernost optuženog, s obzirom na poznat stav naše vlade i osude okupacije Kambodže od nje. Prema tome, pravilno je prvostepeni sud, po nalazu Vrhovnog suda utvrdio da ovakvim postupanjem i povezivanjem američke agresije sa navodnom pomoći naše vlade američkoj buržoaziji putem izvoza radne snage iz Jugoslavije i uvoza kapitala iz Amerike predstavlja zlonamernost i izvrtnjem naše spoljne i ekonomske politike, sa težnjom da se diskredituje naša celokupna politika i stvori neraspoloženje građana.

U odnosu na radnje pod III – dispozitiva presude prvostepeni sud je pravilno poverovao iskazu optuženog datom u prethodnom postupku da je on svojeručno napisao inkriminisan tekst "Drugovi studenti" i na osnovu sadržine toga napisao je i došlo do saopštenja FOSS-a Filozofskog fakulteta, a odbio izmenjenu odbranu optuženog datu na glavnom pretresu da je on letak napisao na osnovu sadržine saopštenja kao podsetnik za sednicu univerzitetskog odbora. Ovo zbog toga što optuženi ne navodi ni jedan logičan razlog zbog koga je izmenio odbranu iz prethodnog postupka, niti pak nudi bilo kakav dokaz o tome.

Uvidom u letak utvrđuje se da je sadržina saopštenja ista sa sadržinom u napisanom tekstu koju je sačinio optuženi. Iz sadržine inkriminisanog letka proizilazi zlonamernost i neistinitost u prikazivanju društveno-političkih prilika u zemlji u odnosu na studentsku i omladinsku štampu, jer je optuženom poznato da je pitanje zabrane izlaženja i rasturanja regulisano zakonom i da odluke o tome donosi redovan sud, te da se tu ne radi o primeni administrativnih mera.

Izvedenim dokazima a posebno iskazima svedoka Marka Golubovića, Svetlane Kojić i Slobodana Cvijovića kao i delimičnim priznanjem optuženog, prvostepeni sud je pravilno utvrdio da je optuženi učestvovao u sastavljanju letka i da je izvršio redigovanje istog, jer sam optuženi priznaje da je on lično precrtao reč socijalistička i dalje izvršio ispravke u tekstu. Da je letak redigovan a zatim umnožen i da je optuženi organizovao njegovo rasturanje u Beogradu i u unutrašnjosti. Da je odbrana optuženog data na glavnom pretresu u žalbi neosnovana, ukazuje i sama sadržina letka koja je takve prirode da očigledno ukazuje da je sačinjeno isključivo u propagandne svrhe, iz čega prvostepeni sud pravilno zaključuje, da je optuženi takvom sadržinom želeo da neistinito i zlonamerno prikazuje prilike u zemlji kao da u našoj zemlji vlada nemaština i glad i da su rudari primorani da pribegnu štrajku kao pretposlednjem sredstvu za rešenje ovog pitanja.

Po nalazu Vrhovnog suda neprihvatljiv je stav žalbe da optuženi ne može biti odgovoran za odluke koje je doneo FOSS. Ovo prvenstveno stoga što je njegova uloga u svim inkriminisanim delatnostima bila odlučujuća, što se vidi iz njegovog upornog i energičnog zalaganja na formiranju i sprovođenju u život inkriminisanih napisa i akcija, pa se ne može prihvatiti stanovište da predsednik društveno-političke orga-

nizacije ne može biti krivično odgovoran ni onda kada inicira i sprovodi odluke koje predstavljaju društveno-opasne radnje odnosno krivična dela.

Optuženi je sistematski koristio određene situacije i prilike u zemlji i inostranstvu i baš tada je preuzimao radnje i akcije koje zlonamerno i neistinito prikazuje društveno-političke prilike u zemlji i celokupnu spoljnu politiku Jugoslavije. Stoga, Vrhovni sud prihvata kao pravilan zaključak prvostepenog suda da svaka napred opisana pojedinačna radnja u dispozitivu I do IV pobijane presude, tako i sve elemente krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ.

Prvostepenu presudu branioci optuženog pobijaju i zbog odluke o kazni pri čemu ističu da je optuženi priznao sve radnje koje mu se stavljaju na teret, ali da u njima ne postoji umišljaj i da je sve što je radio, radio u svojstvu predsednika FOSS-a, pa je izrečena kazna prestroga.

Vrhovni sud nalazi da je prvostepeni sud trebao u većoj meri ceniti prilike pod kojima je delo izvršeno, aktivnost optuženog u ostalim društveno korisnim akcijama kao i ostale okolnosti iz čl. 38 KZ, pa mu je stoga odmerio strogu kaznu.

Sa tih razloga, a posebno po pravilnoj oceni stepena društvene opasnosti izvršioca kao mladog čoveka, Vrhovni sud je prvostepenu presudu preinačio tako što je optuženom izrečenu kaznu strogog zatvora u trajanju od jedne godine i osam meseci smanjio na kaznu strogog zatvora u trajanju od godine dana strogog zatvora u uverenju da će se ovakvom kaznom postići svrha kažnjavanja.

Sa iznetog a na osnovu čl. 357 ZKP Vrhovni sud je odlučio kao u izreci.

Zapisničar,
Veselin Brković, s.r.

Predsednik veća
Milovan Pejanović, s.r.

Za tačnost otpravka
Upravitelj sudske pisarnice,
Branko Kovačević, s.r.

Predlog za podizanje Zahteva za zaštitu zakonitosti

SAVEZNOM JAVNOM TUŽILAŠTVU
B e o g r a d

PREDLOG

osuđenog Vladimira Mijanovića, studenta iz Beograda

ZA PODIZANJE ZAHTEVA ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI

zbog povreda učinjenih

1. presudom Okružnog suda u Beogradu K-684/70 od 20. oktobra 1970. godine i
2. presudom Vrhovnog suda Srbije Kž-1408/70 od 04. januara 1970. godine

sa sledećim

predlogom

da se ukinu obe presude i predmet vrati na ponovnu odluku, ili

da se pravosnažna presuda Okružnog suda u Beogradu preinači tako što će se osuđeni osloboditi optužbe,

O b r a z l o ž e n j e

1. Bitne povrede postupka – čl. 333 tač. 1 ZKP

U trenutku kada je bilo jasno da izvedenim dokazima nije utvrđena krivica osuđenog, na pretresu 13. oktobra 1970. godine, Javni tužilac je izmenio optužnicu Kt. br. 1155/70 od 29. avgusta 1970. godine, na način koji je protivan izričitoj odbrani čl. 308 st. 1 ZKP, jer činjenice na kojima se zasnivaju novi delovi (preko jedne polovine) izmenjene optužnice nisu došle Javnom tužiocu do saznanja na glavnom pretresu, već su mu bile poznate od samog otvaranja postupka.

Budući da Zakon ne dozvoljava ovakve izmene optužnice (pom. čl. 308 st. 1 ZKP) branioci osuđenog su podneli žalbu, ali je Vrhovni sud Srbije, kao drugostepeni, našao da nema povrede odredbe čl. 308 st. 1 ZKP, jer su po nahođenju toga suda u izmenjenoj optužnici

“samo unete bliže i jasnije precizirani delovi tih pismena kao inkriminacije, i to kao rezultat izvedenih dokaza u toku glavnog pretresa...”

Ova tvrdnja drugostepenog suda je jednostavno neistinita.

Sva “pismena” poznata su bila Javnom tužiocu još 18. jula 1970. godine, kada je otvorena istraga. Sva proširenja optužnice sastoje se ili u tome što se inkriminišu novi delovi tih pismena, ili što se inkriminišu čitavi novi napisi (odeljak 3 izmenjene optužnice), za koje je još u prethodnom postupku Javni tužilac znao, budući da se od početka postupka nalaze u spisima. (Letak povodom agresije SAD u Kambodži, tekst pisan rukom osuđenog o položaju studentske štampe, list Frontisterion, letak povodom štrajka gladu na Filozofskom fakultetu u Beogradu, citiraju se dokazi još u Rešenju KIO-892/70 od 18. jula 1970. godine).

Javnom tužiocu je takođe bio poznat i odnosu osuđenog prema ovim pismenima.

U odeljcima 3 i 4 optužnice Javni tužilac iz prvobitne optužnice od ukupno 75 re-dova preuzima u novu samo 15. Tačno 80% predstavlja potpuno novu inkriminaciju! Javni tužilac poseže čak za čitavim jednim tekstom koji mu je bio poznat od samog početka postupka (osuđeni ga je čak priznao za svoj na saslušanju 29. avgusta, a na glavnom pretresu porekao da on predstavlja njegovo izlaganje na sastanku FOSS-a 19. juna 1970. godine), a koji nije bio inkriminisan prvobitnom optužnicom.

Kako onda drugostepeni sud može tvrditi da je u pitanju “bliže i jasnije preciziranje” kao “rezultat izvedenih dokaza na glavnom pretresu”? Koji su to dokazi i koje su to nove činjenice njima utvrđene, drugostepeni sud ne kaže, niti takve činjenice i dokazi postoje.

Ne samo da se ne radi o “preciziranju” optužnice, već o drastičnoj izmeni optužnice za koju je sud na glavnom pretresu smatrao za shodno da odloži pretres radi pripremanja odbrane – čl. 308 st. 2 ZKP.

Pored toga, nije dovoljno (baš i da je tačno kao što nije) samo navesti u drugostepenoj presudi da je izmenjena optužnica “rezultat izvedenih dokaza na glavnom pretresu”, već je bilo nužno konkretno navesti te dokaze, jer ovako drugostepena presuda nema razloga, pa je već i sa toga razloga nezakonita.

Zašto Zakon ne dozvoljava izmenu optužnice na temelju činjenica koje su Javnom tužiocu poznate još u vreme pokretanja postupka? Zato što su Javnom tužiocu data široka ovlašćenja da pre pokretanja postupka ceni između ostalog i celishodnost pokretanja postupka, pa kada je Javni tužilac jednom odlučio, podizanjem optužnice, šta smatra da treba goniti, a šta ne, onda budući da Javni tužilac vrši tako odgovornu funkciju u društvu, on tu svoju odluku ne može više menjati, ne može se poigravati svojim ovlašćenjima.

Nova činjenica koju je Javni tužilac saznao na glavnom pretresu je: da optužnica kako je prvobitno podignuta ne može opstati i sve izmene rezultat su jedino toga saznanja, a ne nekih novih krivično relevantnih činjenica.

Naravno, da na temelju takve “činjenice” optužnica ne može da se menja. Ako se optuženi odbrani od jedne optužnice, da se podiže nova, jer nije interes pravosuđa da se jedno lice pošto-poto osudi, već ukoliko postoji delo koje je krivično delo, da se učinilac toga dela kazni. Ako je javni tužilac pri podizanju optužnice odlučio da za određenu radnju učinioca ne treba kazniti onda znači da je on ocenio da je delo

takvo da ne opravdava gonjenje (napr. tekst pisan rukom osuđenog iz odeljka 3. optužnice, ili pojedini delovi drugih tekstova). Ta odluka je konačna. Zašto je javni tužilac sada iznenada na pretresu 13. oktobra 1970. godine promenio svoje mišljenje njemu poznatim radnjama osuđenog?

Na ovo se može naći odgovor u celokupnom toku postupka:

Rešenjem KIO 892/70 od 18. jula 1970. godine protiv osuđenog se pokreće postupak za ukupno 8 različitih radnji opisanih u 8 odeljaka toga rešenja.

Po provedenom postupku utvrđeno je po oceni javnog tužioca da se optužnica može podići samo za radnje opisane u 5 od ovih 8 odeljaka, jer je bilo isuviše očigledno da se za radnje opisane u 3. odeljku osuđeni ne može goniti.

Zatim je nakon dokaza izvedenih na glavnom pretresu postalo očigledno da se za još jedan odeljak optužnice osuđenom ne može suditi – javni tužilac je povukao optužnicu i u tom delu. Zahtev je prepolovljen

Zatim je utvrđeno da osuđeni nije učestvovao u sastavljanju letka “Slavimo”, da nije učestvovao u organizovanju, štampanju i rasturanju Saopštenja FOSS-a o položaju studentske štampe, da nije napisao i organizovao štampanje letka povodom štrajka gladu, da nije pripremio za umnožavanje i rasturanje letak “Proglas štrajkača gladu”, za šta ga je sve teretila optužnica i Javni tužilac je morao da povuče optužnicu i u tom delu već prepolovljene optužnice!

Od optužnice nije ostao ni kamen na kamenu. Pokazalo se da osuđeni ne može odgovarati za svih 90% svih radnji koje su mu na početku postupka stavljane na teret. Ovde treba pomenuti da je osuđeni tokom prethodnog postupka čak ispitivan na okolnost da li je “održavao veze sa inostranim ambasadama”, kao i da je tri puta ispitivan u vezi materijalnog poslovanja FOSS-a čiji je bio predsednik, sve bez ikakvog negativnog rezultata!

U takvoj situaciji, kada je postalo i više nego očigledno svima da pokretanju postupka uopšte nije bilo mesta, javni tužilac poteže za njemu poznatim dokazima i činjenicama i naglo i nezakonito menja svoje mišljenje o tome da li ove radnje predstavljaju delo ili ne i – menja optužnicu, a prvostepeni i drugostepeni sud samo sankcionišu ovakav nezakonit postupak.

Prema tome, ne radi se o nekom formalnom nedostatku pobijanih presuda, radi se o tome da je narušen duh i smisao Zakona formulisanih u čl. 1 KZ – da se društvo zaštiti od društveno-opasnih dela, a ne od ličnosti a priori proglašanih za društveno opasne! Presuda je rezultat suđenja, a ne obratno.

2. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

Pa čak ni ovako osakaćena optužnica nije mogla biti dokazana na glavnom pretresu.

Osuđeni se branio i na glavnom pretresu i u žalbi da mu sadržaj inkriminiranih napisa u listu “Frontisterion” nije bio poznat.

Drugostepeni sud nalazi da su navodi žalbe neosnovani, jer je osuđeni prisustvovao sastanku FOSS-a na kome su svi napisi pročitani, a to utvrđuje na osnovu Zapisnika sa sednice FOSS-a od 16. aprila 1970. godine.

Prvo, takav “zapisnik” uopšte ne postoji – postoji samo Izveštaj sa sastanka, koji

ne sadrži sve pojedinosti koje zapisnik mora sadržati, pa ni imena prisutnih, niti nazive članaka koji su pročitani.

Optuženi se brani da je sastanak napustio pre kraja i da nije prisustvovao čitanju članaka. To potvrđuje i svjedok Svetlana Kojić i u prethodnom postupku i na glavnom pretresu. Pored toga, iako se u izveštaju kaže da su sastanku prisustvovali "članovi FOSS-a" (ne kaže se "svi članovi"!), svjedok Ljubomir Đorđević i svjedok Aleksandar Ćirić, iako članovi FOSS-a, posvedočili su da nisu prisustvovali tom sastanku. Na osnovu ovog Izveštaja, dakle, ne može se utvrditi da je osuđeni sastanku prisustvovao. Pored toga, osuđeni je ponudio da se na ovu okolnost sasluša 12 svedoka – članova FOSS-a, ali je sud odbio da izvede ovaj dokaz. Dalje, uz žalbu osuđeni prilaže Izveštaj istog tog tela na koje se drugostepeni sud poziva, tj. FOSS-a od 12. oktobra 1970. godine u kome se izričito tvrdi da je osuđeni napustio sastanak pre čitanja članaka (v. prilog E/ uz žalbu).

Pa uzmimo, čak, da sud ne poveruje ovim svedocima, da oceni pismeno dokaze kao neistinite – neka je to stvar slobodnog sudijskog uverenja, makar da se radi o tolikom broju svedoka i ispravama kojima sud inače kada osuđenog terete, poklanja poverenje.

Ipak, na osnovu kog pozitivnog dokaza sud utvrđuje da je osuđeni bio prisutan čitanju članaka? Iz izveštaja na koji se sud poziva ne vidi se uopšte u kom sastavu je zasedao FOSS, a svjedok Svetlana Kojić potvrđuje odbranu osuđenog da je napustio sastanak pre čitanja članaka. Ni prvostepeni ni drugostepeni sud ne daju nikakav dokaz za ovu svoju pretpostavku. Sud prosto misli da je osuđeni verovatno bio na tom sastanku – to ni izbliza nije dovoljno!

Istim postupkom i prvostepeni i drugostepeni sud utvrđuju da su na tom sastanku čitani inkriminirani članci. To apsolutno niko ne tvrdi od saslušanih 15 svedoka, niti čak dozvoljava takvu mogućnost. Iz izveštaja sa sednice 16. aprila na koji se drugostepeni sud poziva takođe se ne vidi koji su članci čitani. Na osnovu čega sud smatra da je od ukupno preko 40 napisa na sastanku čitano upravo ono što je optuženom inkriminirano – 2 određena članka? Naprotiv, mora se uzeti prema načelu "in dubio pro reo", da nisu bila u pitanju baš ta dva članka!

Na drugom mestu, drugostepeni sud nalazi još jedan dopunski razlog zbog koga nalazi da su osuđenom bili poznati inkriminirani članci po sadržini: optuženi, kaže sud, ne bi pokazao takvu upornost da mu upravo ova dva članka nisu bila poznata! Dakle, sud a priori pretpostavlja neprijateljski stav osuđenog, tj. da se on ne bi interesovao za članke koji nisu neprijateljski po sadržini – pa onda na osnovu te svoje pretpostavke utvrđuje krivično-pravno relevantne činjenice kojima će dokazati da je osuđeni vršio neprijateljsku propagandu! Prvo presuda, pa suđenje!

I opet, dosledno, putem pretpostavki utvrđuje drugostepeni sud da su inkriminirani članci došli do čitalaca:

"Iz iskaza svedoka Aleksandra Kostića nesumnjivo se utvrđuje da su dve strane, od kojih jedna sa naslovom "Frontisterion" kružile od ruku do ruku do ruku studenata..."

Svedok to nikada nije rekao!

Svedok ničim nije odredio koji list je kružio po dvorištu od ukupno četiri lista ko-

liko "Frontisterion" sadrži. Svedok je doslovno rekao:

"Samo jedan list 'Frontisteriona' je kružio po fakultetu".

Ako je sud izvukao zaključak iz toga što je svedok znao naslov lista, onda to nije ništa čudno, svedok je bio član FOSS-a koji je odlučio da se list pokrene i kao i ostalim članovima sigurno da mu je naslov lista bio poznat.

Na osnovu čega i prvostepeni i drugostepeni sud zaključuju da je od četiri mogućnosti nastupila upravo ona koja je jedina po optuženog nepovoljna? Tu, čak, ne pomaže ni pretpostavka da je osuđeni neprijateljski raspoložen, jer je to rezultat čistog slučaja.

Ništa ne govori za to da je upravo strana 1 i 2 stigla do čitalaca.

U pogledu 2. odeljka

Pošto je Javni tužilac izmenom optužnice morao da prizna da osuđeni nije učestvovao u sastavljanju teksta pod nazivom "Slavimo", glavno težište optužnice u ovom odeljku bačeno je na krivično-pravno irelevantnu činjenicu oko pomeranja datuma održavanja mitinga povodom američke agresije u Kambodži i odluke o izdavanju letka.

Sud prihvata raspravljanje o ovoj irelevantnoj činjenici, koja treba verovatno da predstavi osuđenog kao lice koje uzurpira svoje društvene funkcije. Kada osuđeni protiv tako utvrđenog činjeničnog stanja žalbom ustaje – drugostepeni sud mu odgovara, da to ionako nije krivično-pravno relevantno već da samo "služi kao prikaz i logična povezanost toga događaja". Međutim, taj prikaz je neistinit. On je potreban jedino da se koliko-toliko učine verovatnima sve kasnije, ostale, ničim nedokazane pretpostavke suda!

Tako sud na zaobilazan način osporava i samo postojanje sastanka FOSS-a od 06. maja 1970. godine, nazivajući taj sastanak "konsultacijom optuženog sa još nekim članovima FOSS-a"! Niko ne osporava da je sastanak i 06 i 07. maja imao potreban kvorum, s tim što je jedna manjina (četiri člana FOSS-a bila odsutna na drugom sastanku), na kome je po urednom postupku izmenjena odluka FOSS-a od prethodnog dana. To potvrđuju čak i oni članovi koji su bili protivni tim odlukama donetim 07. maja na drugom sastanku. Čak ni oni ne osporavaju legalnost toga sastanka. Sud, međutim, naziva taj sastanak "konsultacijom optuženog"!

Izgleda da je to bilo nužno da bi se u ostalom delu presuda učinila uverljivijom.

U pogledu 3. odeljka

Pošto je javni tužilac izmenom optužnice morao da prizna da osuđeni nije ni pisao, ni razmnožavao, ni rasturao Saopštenje FOSS-a o položaju studentske štampe, Javni tužilac poteže za tekstom pisanim rukom osuđenog, nađenim u njegovom stolu na Filozofskom fakultetu prilikom pretresa prostorija.

Pa, iako je "rezultat izvođenja dokaza na glavnom pretresu" pokazao" da osuđeni ovaj tekst nije nikom čitao, već ga sastavio na osnovu Saopštenja FOSS-a za sednicu Univerzitetskog odbora koja nije održana inkriminiše tek sada osuđenom ovaj tekst.

Pri tome se javni tužilac poziva na saslušanje osuđenog u prethodnom postupku.

To saslušanje nije predstavljalo odbranu osuđenog, jer je on na tri uzastopna saslušanja izjavio da neće da se brani do glavnog pretresa. Osuđeni je tom prilikom pristao jedino da identifikuje neke rukopise kao svoje – ne da se brani, jer je želeo samo da ubrza istragu.

Njegova neodređena i neobavezna izjava koju je tom prilikom dao: da ovaj tekst “verovatno” predstavlja njegovo izlaganje na FOSS-u, sada se spremno upotrebljava kao dokaz, iako je prilikom davanje odbrane na glavnom pretresu osuđeni argumentovao i logično drugačije iskazao. Sud “poklanja veru njegovom prvom iskazu”, ničim to ne obrazlažući.

Međutim, sa odbranom osuđenog na glavnom pretresu (jedinom njegovom odbranom, uostalom), saglasan je i svedok Goranko Đapić saslušan u prethodnom postupku 29. jula 1970. godine i ponovo 27. avgusta 1970. godine, koji dva puta, energično i određeno svedoči da:

“sasvim sigurno optuženi nije imao nikakvog udela u sastavljanju Saopštenja i da nije niko drugi učestvovao u sastavljanju Saopštenja izuzev njega, Nede Nikolić i Sonje Liht... kao i da nije imao nikakve beleške koje bi sastavljao Vladimir Mijanović...”

a kada mu je pokazan inkriminirani tekst, izjavio je da “taj tekst sada prvi put vidi”.

Njegov iskaz potvrđuje i svedok Ljubomir Đorđević u prethodnom postupku na Zapisniku od 27. avgusta 1970. godine. Konačno, na ovu okolnost ponuđeno je i saslušanje svedoka – članova FOSS-a, koji bi mogli da potvrde da to nije bilo izlaganje osuđenog na sastanku 19. juna 1970. godine.

Dalje, na tu okolnost osuđeni je dao uz žalbu izveštaj Fakultetskog odbora od 21. oktobra 1970. godine iz koga se vidi da osuđeni nije uzimao učešća u sastavljanju toga Saopštenja, već da je naprotiv svoj tekst pisao na osnovu Saopštenja, ali se sud na sve te dokaze nije osvrtao.

Posebno se ističe da je svedok Goranko Đapić svoj iskaz dao u trenutku kada se i protiv njega vodio postupak za krivično delo iz čl. 118 KZ, te da njegov iskaz ima značaj priznanja. Kako mu ne poverovati kada on, iako se protiv njega vodi postupak, tereti sam sebe? Njegov iskaz potkrepljuje svedok Ljubomir Đorđević, kome kada tereti osuđenog sud inače poklanja punu veru? Kada i sam osuđeni iznosi takvu odbranu i nudi 12 svedoka i pismene isprave?

Sud, ipak, poklanja veru jedinom, usamljenom iskazu samog osuđenog koji je dao kada nije imao prilike ni da se upozna sa sadržinom teksta, kada nije ni davao svoju odbranu, već jedino identifikovao rukopis kao svoj, kada je izlagao potpuno van konteksta događaja idući samo od jedne isprave do druge, od jednog teksta do drugog ne obračunajući pažnju na njihovu tačnu sadržinu.

Pri svemu tome treba imati u vidu da optužnica osuđenog nije teretila za ovaj tekst u trenutku kada je izmenio svoj iskaz na glavnom pretresu 21. septembra 1970. godine i to je najbitnije za ocenu njegovog iskaza. Iz istog razloga ne može se smatrati ni da su svedoci eventualno želeli da zaštite osuđenog, jer ni kada su oni davali svoje iskaze osuđenom ovo nije stavljano na teret.

Osuđenom je ovo inkriminirano tek kada je porekao svoje “priznanje” u prehod-

nom postupku! I to jedino na osnovu toga poreknutog priznanja.

Opet se sud poveo za svojim pretpostavkama i za nastojanjem Javnog tužioca da spase jednu razrušenu optužnicu.

U pogledu 4. odeljka

Pošto je javni tužilac izmenom optužnice na glavnom pretresu 13. oktobra 1970. godine morao da prizna da osuđeni nije napisao i organizovao štampanje letka "Svima drugovi" povodom štrajka glađu, pošto je morao da prizna da osuđeni nije pripremio za umnožavanje i rasturanje "Proglas štrajkača glađu", javni tužilac izmenjenom optužnicom inkriminiše osuđenom da je "bar" učestvovao u sastavljanju letka "Svima drugovi" i da je redigovao isti (redakcija predstavlja opet potpuno novo optuženje, iako je redigovani tekst letka od početka u spisima).

Sud utvrđuje da je osuđeni stvarno učestvovao u sastavljanju letka na osnovu iskaza svedoka Marka Golubovića, Svetlane Kojić, i Slobodana Cvijetića.

Ovi svedoci nisu nikada posvedočili tu činjenicu. Svedok Marko Golubović i svedok Svetlana Kojić svedočili su jedino kada se pojavio letak, a uopšte nisu svedočili o tome ko je sastavljao letak, niti da li je osuđeni učestvovao u njegovom sastavljanju, niti je to njima poznato, pošto ni jedan ni drugi svedok uopšte nisu bili prisutni sastavljanju letka.

Iz činjenice kada je letak sastavljen uopšte se ne može ni zaključiti da je u njegovom sastavljanju učestvovao osuđeni.

Svedok Slobodan Cvijetić takođe nije ni saslušan na ovu okolnost, niti mu je poznato ko je sastavljao letak.

To su jedini dokazi na koje se sud poziva, kako prvostepeni, tako i drugostepeni.

Naprotiv, svedok Slomović izjavio je u prethodnom postupku (v. zapisnik od 13. avgusta 1970. godine) da osuđeni nije učestvovao u sastavljanju letka.

Svedok Dušan Kuzmanović u prethodnom postupku i na glavnom pretresu potvrđuje odbranu osuđenog da nije učestvovao u sastavljanju letka.

Dalje, iz izjave štrajkača glađu priložene uz žalbu pod D) takođe se vidi da su ovaj letak sastavili sami štrajkači glađu (kako je i potpisan) i da osuđeni nije učestvovao u njegovom sastavljanju. Ovu izjavu potpisali su sami učesnici štrajka glađu koji svojom izjavom protestuju što osuđeni odgovara za njihove postupke.

Konačno, osuđeni je nudio na glavnom pretresu da se izvede dokaz saslušanjem svedoka – učesnika u sastavljanju ovog letka iz čijeg bi se svedočenja videlo da osuđeni nije imao nikakvog udela u sastavljanju letka.

Preko svih ovih dokaza, kako ponuđenih tako i izvedenih sud ćutke prelazi i poziva se na svedoke koji niti znaju ko je sastavio letak, niti o tome uopšte i svedoče!

Ovo bi izgledalo neverovatno kada se jednostavnim čitanjem spisa ne bi moglo veoma jednostavno i nepobitno utvrditi. Sud ne daje nikakav dokaz za ovu svoju tvrdnju, a prenebregava čak i da ceni dokaze kojima se utvrđuje suprotno.

Sama redakcija teksta nešto je što treba razlikovati od učestovanja u sastavljanju. Osuđeni ne spori da je svojom rukom uneo redakciju po sugestijama članova FOSS-a na sastanku na kome je odlučeno da se letak uz pomoć FOSS-a umnoži. Uostalom, i prvostepeni i drugostepeni sud tu razliku i prave pošto osuđenog

oglašavaju krivim i za učestvovanje u sastavljanju i za redakciju kao posebne radnje.

Prema tome, očigledno je da osuđeni nije učestvovao u sastavljanju ovog letka, na to upućuju svi izvedeni dokazi bez izuzetka.

Na sve ove propuste u utvrđivanju činjeničnog stanja, čak i mnogo detaljnije, dokumentovano je osuđeni ukazao preko svojih branilaca u žalbi. U drugostepenoj presudi, međutim, preko svih ovih drastičnih pogrešaka: proizvoljnog i netačnog citiranja svedočkih izjava, ničim neobrazloženih pretpostavki, prećutkivanja izjava svedoka koji su potvrdili u potpunosti odbranu osuđenog do te mere da se one čak i ne uzimaju u ocenu, preko svega toga drugostepeni sud samo prelazi ili duplicira upravo napadnute stavove prvostepenog suda bez ikakvog obrazloženja. Jasno je da se svaka presuda može potvrditi, ali se svaka ne može zakonito potvrditi. To je slučaj i sa ovom presudom.

3. Povrede krivičnog zakona

Međutim, čak ni nezakonito menjanje optužnice, ni potpuno proizvoljno činjenične pretpostavke nisu mogle otkloniti najveći nedostatak postupka koji je protiv osuđenog vođen – delo za koje je osuđen uopšte ne predstavlja krivično delo. Ta činjenica stoji i uvek će stajati.

Osuđeni je oglašen krivim i kažnjen za radnje koje predstavljaju društvenu kritiku, za izražavanje svoga mišljenja koje mu je Ustavom zagarantovano i koje ne prelazi granice postavljene Krivičnim zakonom, jer su u pitanju vrednosni sudovi koji izmiču egzaktnom dokazivanju ili su dokazano istinite.

U pogledu 1. odeljka

Tekstovi koji se inkriminišu ovim odeljkom očigledno su izneti na takav način da ne dozvoljavaju jednoznačna tumačenja – tj. oni se mogu tumačiti na više načina.

Ni prvostepeni, ni drugostepeni sud čak i ne pokušavaju da ove tekstove dešifruju, da daju svoje tumačenje, uviđajući da je to nemoguće učiniti na objektivni i opšteprihvatljiv način.

U tekstovima se pominju izmišljena imena i izmišljene zemlje, ali prvostepeni i drugostepeni sud ne daju nam nikakav ključ: na osnovu čega, kako su prepoznali da se radi o našim društveno-političkim prilikama.

Ovde nije slučajno da su se sudovi našli u neugodnoj situaciji: jer, ili se mora priznati da se objektivno ne može utvrditi da se radi o našim prilikama u zemlji, ili se to prepoznavanje može izvršiti jedino na osnovu toga što se ocene ličnosti i prilika u tim izmišljenim zemljama poklapaju sa prilikama u našoj zemlji, a u tom drugom slučaju znači da su one tačno i istinito prikazane.

Ova naizgled nerešiva zagonetka rešava se vrlo jednostavno na taj način što se nigde i nikada alegorijski tekstovi ne inkriminišu zakonom, niti gone u praksi. Alegorijski tekstovi su naime namenjeni nečistoj savesti i ako nekoga pogađaju znači da taj i treba da bude pogođen.

U pogledu 2. odeljka

Drugostepeni sud je konačno ispravio grešku prvostepenog suda priznajući da

činjenice da se izvozi radna snaga i uvozi američki kapital same po sebi nisu neistinite. O tome se, uostalom toliko piše – i to baš uz upotrebu izraza “izvoz” i “uvoz” da je i nemoguće, sem za prvostepeni sud, da ovu činjenicu osporava. O tome je odbrana dala obilje primera, ovde može da navede samo još ediciju Instituta za međunarodnu politiku, Zajednički poslovni poduhvati jugoslovenskih preduzeća, Beograd, 1968. gde ovaj ugledni Institut na 40-ak strana uporno govori o “uvozu kapitala” kada misli na inostrana ulaganja u našu privredu, pa se čak i tri poglavlja ove knjige služe tim izrazom!

Drugostepeni sud, međutim, smatra da ove tvrdnje u kontekstu događaja, koji su inicirali pisanje letka predstavljaju našu spoljnu politiku u iskrivljenom svetlu, jer povezuje američku agresiju sa navodnom pomoći naše vlade američkoj buržoaziji i američkom imperijalizmu.

Nažalost, te stvari su objektivno povezane. Sigurno je da višak vrednosti koji ostvare naši radnici radeći za američki kapital u Evropi, kao i eventualni profiti od uloženog američkog kapitala u Jugoslaviji, jačaju ekonomsku snagu vlasnika toga kapitala – američke buržoazije, koja isto tako nesumnjivo vodi jedan imperijalistički rat u Kambodži. Ove činjenice su objektivno povezane.

Tačno je da je opštepoznat stav naše vlade prema “svim oblicima nasilja i eksploatacije” kao i prema “okupaciji Kambodže”, koju naša vlada osuđuje. Tačno je, međutim, i ono što tvrdi osuđeni, koji dakle, kritikuje nedosledno praktično provođenje ove politike i ovog stava u životu. Ako činjenice protivreče izraženim stavovima za to nije kriv osuđeni. Naprotiv, on možda jedini nije kriv, jer ukazuje na jednu protivrečnost upravo da bi se ona otklonila ukoliko je to moguće.

Pri tome je bez značaja što i izvoz radne snage i uvoz kapitala izgleda da predstavljaju nužnost. Time se ne može osporiti činjenica da se i jednim i drugim, možda u neznatnoj meri, ekonomski jača upravo onaj sloj američkog društva u čije ime se rat u Kambodži vodi!

Nije takođe tačno da se na taj način “nosioci rukovodećih funkcija u zemlji” prikazuju kao glavni vinovnici ovakvog stanja. Vinovnici su svi oni koji su doveli do takvog stanja u kome je izvoz radne snage i uvoz američkog kapitala nužnost, dakle, svi naši građani, kao subjekti društvenog odlučivanja u našem samoupravnom društvu, celo društvo. Zašto bi to bili rukovodioci?

U pogledu 3. odeljka

Drugostepeni sud implicite priznaje tezu žalbe (koja je bogato primerima dokumentovana) da se protiv omladinskih i studentskih listova u Jugoslaviji od 1968. godine naovamo vodi jedna široko zasnovana i sinhronizovana represivna politika, koja ima svoj uzrok u obliku društvene kritike koji se neguje u ovim listovima.

Drugostepeni sud zato sofisticirano tvrdi da je, ipak, neistinita tvrdnja da se veliki broj omladinskih listova našao na udaru administrativnih mera, jer

“odluke o tome (tj. zabranama) donosi redovan sud, te se tu ne radi o primeni administrativnih mera”!

Kao i da to nešto menja na suštini stvari!

Pored toga, osuđeni je u žalbi pokazao primere da se izraz “administrativna

mera" u svakodnevnom jeziku upotrebljava da označi sve mere koje nisu političke, već se preduzimaju sa pozicija vlasti, a to je svakako i presuda redovnog suda!

Štaviše, osuđeni je naveo primere (i to obilje primera) u kojima su protiv omladinskih listova preduzimate baš administrativne mere u užem smislu: ukidanje dotacija, smenjivanje redakcija, prekršajni postupci i sl.

Drugostepeni sud se, međutim, na sve to i ne obazire, već ovu tvrdnju proglašava neistinitom bez ikakvog obrazloženja. Kako osuđeni može da se brani kada on pokaže i dokaže slučajeve administrativnih mera preduzetih protiv omladinskih časopisa i listova, a drugostepeni sud mu jednostavno odgovara – da to nije istina.

Štaviše, na ovom mestu to treba posebno istaći – dužnost je bila Javnog tužioca da dokaže da se ne izvozi radna snaga, da se ne uvozi američki kapital, da se time ne pomaže američki kapital, da se ne preduzimaju administrativne mere protiv studentskih listova, da ljudi u Jugoslaviji ne gladuju, jer je sve to istina dok javni tužilac suprotno ne dokaže – čl. 3 ZKP. Javni tužilac to nije ni pokušao da dokaže, a kamoli da je u tome uspeo.

Naprotiv, osuđeni je pored navedenih mnogih primera predlagao da se zatraži izveštaj od redakcija čitavog niza omladinskih časopisa o merama koje su preduzimate protiv ovih listova, ali je sud odbijajući sve predloge odbrane odbio i ovaj.

Zašto je onda ova tvrdnja neistinita?

U pogledu 4. odeljka

Osuđeni je predlagao da se od rudnika Kakanj pribavi izveštaj o prosečnim mesečnim primanjima rudara u tome rudniku, da se utvrdi jasno i očigledno – da li je takvim primanjima ugrožena egzistencija rudara koji su bili primorani da stupe u štrajk juna 1970. godine.

Sud je odbio da izvede ovaj dokaz, ali, ipak, tvrdi da rudari Kakanja nisu bili gladni kako se u inkriminisanom letku tvrdi.

Opšte je poznato da su rudari među najslabije plaćenim radnicima u Jugoslaviji. Takođe je poznato da se u svim republikama u Jugoslaviji prosek mesečnih primanja kreće oko 1.000 dinara. Prosek! Tročlana porodica već sa ovim prosečnim primanjima nalazi se na granici egzistencijalnog minimuma. Sve što je ispod toga proseka mora biti neishranjeno. S druge strane, poznato je da upravo u zaostalim sredinama, gde su i primanja ispod proseka, (a) obično radi samo jedan član porodice – muškarac i (b) da su te porodice daleko brojnije, jer se porodica ne planira i da imaju i po 7, 9 i više dece. Oni gladuju. Gladuju takođe i sve porodice koje žive od minimalnog ličnog dohotka. Gladuju takođe i sve porodice koje žive od minimalnih penzija, jer se i jedni i drugi kreću oko 500 dinara (100 kg hleba i 100 lit. mleka na celu porodicu, mesečno, bez ikakvih drugih izdataka). Računica je, dakle, vrlo jednostavna i zasnovana na podacima Saveznog statističkog zavoda.

Uostalom, "Večernje novosti" i "NIN" pisali su svojevremeno o položaju rudara (članci "Na slepom koloseku" i "Rudari opet na mukama" priloženi su od strane odbrane na pretresu 19. oktobra 1970. godine i nalaze se u spisima, iako je sud i ovaj dokaz odbio da izvede). U ovim člancima obaveštava se javnost da porodice rudara žive od 50 do 100 dinara mesečno po članu domaćinstva!

Netačno se navodi i u prvostepenoj i u drugostepenoj presudi da je inkriminirana letkom iznošena tvrdnja da u Jugoslaviji “vlada” glad i nemaština. Rečeno je jedino da u Jugoslaviji ima gladnih ljudi, a da su to i rudari Kaknja.

I to je istina, koju ne može nijedna presuda pobiti!

U pogledu odeljaka 1. do 4. u celini

Pošto je drugostepeni sud i sam uvideo da je teško braniti tezu prvostepenog suda da se bilo koja i svaka od ovih radnji opisanih od 1 do 4 može podvesti pod čl. 118 KZ, drugostepeni sud pribegava svojevrsnoj “dijalektici”, pa kaže:

“Takode treba napomenuti da žalba progresno razdvaja i navodi svaku odlučujuću činjenicu ponaosob iz dispozitiva od I do IV presude, analizira je i nalazi da ona ne sadrži obeležja krivičnog dela iz čl. 118 KZ, što je nedopustivo s obzirom na prirodu ovog krivičnog dela.” (!?)

Kakva je to “priroda” ovog dela? Kako to da su pojedini istupi osuđenog po svojoj sadržini svaki za sebe istiniti, a nisu to u svojoj ukupnosti? Kako treba shvatiti tvrdnju koju implicira ovaj stav: da pojedini istupi predstavljaju dozvoljenu društvenu kritiku, a da njihova ukupnost predstavlja krivično delo? Treba li shvatiti da se sme kritikovati, ali ne mnogo...?

Ova primedba mogla bi se shvatiti i tako da je osuđeni iznosio uvek samo negativne pojave u našem društvenom životu i na takav način neistinito prikazivao prilike u zemlji kao da se tim iscrpljuje slika naših prilika. Međutim, to na prvom mestu nije tačno, jer sud nije ni ispitivao celokupnu delatnost osuđenog iz čijeg konteksta je istrgnuto par rečenica. Drugo, takvim kvalifikovanjem javnih istupanja onemogućio bi se svaki javni život, jer bi se u svakom javnom nastupu morala davati ocena celokupne društvene situacije, što je naravno apsurdno.

Povodeći se za ovom pogrešnom metodološkom postavkom i prvostepeni i drugostepeni sud praktično odbijaju da uopšte ocenjuju odbranu osuđenog, služeći se pri tom ovim argumentom: ne вреди ispitivati ponaosob svaku odlučujuću činjenicu, jer je bez značaja da li stoji ova ili ona činjenica kada stoji njihova ukupnost.

Međutim, ta ukupnost se ne može ispitati drugačije nego da se ispita svaka odlučujuća činjenica ponaosob. Ako se osuđenom uskrati to pravo, uskraćuje mu se pravo da se uopšte brani, jer se a priori polazi od činjenice njegove krivice.

Ovaj metodološki postupak samo je verna replika tehnike nagomilavanja optužbi, koju smo opisali na početku ovog predloga, a kome je pribegao Javni tužilac da bi potkrepio jednu veoma slabu optužnicu: nešto će otpasti, ali će nešto i ostati... Iako se optuženi uspešno odbrani od najvećeg dela senka ovih optužbi pada na preostale optužbe i čini njegovu odbranu sve težom.

Naravno, da ovakvom rezonovanju “gde ima dima ima i vatre” nema mesta u krivičnom postupku u kome se slobodno sudijsko uverenje stvara na temelju utvrđenih činjenica, a ne na temelju predrasuda. Po oceni osuđenog ni prvostepeni ni drugostepeni sud nisu uspjeli da se otmu posledicama ovog nagomilavanja optužbi.

Apsolutno ništa ne menja na stvari što je drugostepeni sud suočen sa neodrživšću prvostepene, presude kaznu skoro prepolovio, doprinoseći tako i sa svoje strane svojevrsnom “osipanju” celoga ovoga postupka. Time presuda prvostepenog

suda nije postala zakonita.

S obzirom na izloženo jasno je da je napadnutim presudama teško povređen zakon. Da je ovo tačno pokazuje i potpuno promašena svrha kažnjavanja. Sredina u kojoj je djelovao osuđeni na svojoj Vanrednoj skupštini izabrala je osuđenog ponovo za predsjednika studentske organizacije na svom fakultetu – s tim da će ostati u toj funkciji sve dok bude lišen slobode. Posle izricanja presude 11.000 beogradskih studenata 10 dana je štrajkovalo, na skupštinama Akademije za likovne umetnosti, Pozorišne akademije, Filološkog fakulteta, Filozofskog fakulteta, postupak prema osuđenom ocenjen je kao “sudeње idejama”, kao tolerisanje nezakonitosti od strane suda, kao osuda koja je unapred spremljena, kao “presuda mišljenju”, kao “lov na veštice”.

Smatra li se sud pozvanim da oceni da li je osuđeni uzurpirao prava studenata koje predstavlja ili je za to pozvanije ipak to predstavljano članstvo? Kakva svrha je postignuta presudom koju nazivaju studenti “nezakonitom”, “unapred spremljenom presudom mišljenju”.

Ako je sud imao na umu da deluje na okolinu osuđenog, onda je potpuno promašio upravo zato jer je presuda očigledno, svakome ko je imao neku sliku o toku postupka – nepravedna. Što se tiče dejstva na samog osuđenog, on je po izricanju presude, mada je do toga trenutka iskreno i ozbiljno saradivao sa sudom, ovu nazvao “odmazdom”.

Šira javnost reagovala je slično. Vanredna skupština Saveza književnika Srbije izražava “zabrinutost” zbog ovog postupka koji po oceni srpskih književnika “podseća na neka prošla vremena”.

SKJ na Filozofskom fakultetu oštro je osudio ceo postupak protiv osuđenog. Grupa književnika iz Beograda uputila je pismo republičkoj Skupštini u kojoj se zahteva obustavljanje postupka.

Naučnici svetskog glasa, Ernst Bloh (najveći živi marksistički mislilac), Žan Pol Sartr, Lorens Dali (Generalni sekretar engleskog sindikata rudara), direktor Raselove fondacije za mir Kris Farli, Lisjen Goldman, jedan od najvećih svetskih sociologa i mnogi drugi, ocenili su ovaj postupak kao “ograničavanje demokratskog delovanja”. Izrazili svoj protest i zahtevali obustavljanje postupka.

Svetska štampa veoma negativno je ocenila ovaj postupak. “New York Herald Tribune” piše o “zatezanju lanca” u Jugoslaviji. Slična gledišta izražavaju najeminentniji svetski listovi, pariski “Express”, londonski “Times”, pariski “Le Monde”, minhenski “Bayern Kurier”, milanska “Rinascita”, pa čak i južnoamerički (!) “O Globo”, pod naslovom “Loše idu stvari u Jugoslaviji”.

Svi studentski listovi u zemlji od ljubljanske “Tribune” do zagrebačkog “Studentskog lista”, novosadskog “Index-a”, beogradskog “Studenta” osudili su postupak protiv osuđenog kao “presudu Junu”, “rešavanje političkih konflikata sudskim putem”, izražavajući istovremeno mišljenje da postupak podseća “na jednu minulu epohu”, da “postoje uvek razlozi da se presuda donese u kraljevu korist” itd. itd.

Očigledno je da presudom nije postignuta svrha kažnjavanja, jer niti je nju bio u stanju da prihvati osuđeni, niti je bila u stanju da je prihvati njegova sredina u kojoj je ona ocenjena kao anahronična i nepravedna. Ova reagovanja upravo odražavaju

sve one drastične nedostatke postupka koji su napred opisani – i laici su osetili da je presuda nezakonita.

Osuđeni u prilogu dostavlja zahtev koji su studenti, naučnici naši i svetski i književnici uputili Republičkoj skupštini za obustavljanje ovog postupka, da potkrepi svoje gornje izlaganje.

Sve još nije kasno. Bez obzira što osuđeni može i izdržati kaznu, jer je to za njega od trećerazredne važnosti.

U Beogradu,
23. februara 1971.

VLADIMIR MIJANOVIĆ
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ

Odgovor Saveznog javnog tužilaštva

SAVEZNO JAVNO TUŽILAŠTVO

Ktz. br. 348/71

Beograd

02. juni 1971.

DV/Sm

POPOVIĆ M. SRĐA, advokat

BEOGRAD

Prote Mateje 6

Obaveštavate se da smo razmotrili Vašu molbu kojom predlažete da se podigne Zahtev za zaštitu zakonitosti protivu pravosnažne presude u predmetu Okružnog suda u Beogradu K. br. 684/70 u korist osuđenog Mijanović Vladimira, studenta iz Beograda. Razmotrili smo takođe i navedeni sudski spis, ali nismo mogli uvažiti predlog molbe za našu intervenciju u ovom predmetu.

Kao osnov za pobijanje zakonitosti prvostepene i drugostepene presude ističete u molbi povredu odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i povredu krivičnog zakona. Ponavljajući u bitnom navode žalbe protivu prvostepene presude u molbi se posebno podvlači da je javni tužilac na glavnom pretresu od 13.10.1970. godine izmenio ranije (29.08.1970. godine) podnesenu optužnicu, iako je takva izmena protivna odredbi čl. 308/l ZKP, pošto su javnom tužiocu bile poznate činjenice na kojima se zasnivaju nove inkriminacije izmenjene optužnice. Prigovarate i razlozima drugostepene presude u vezi navoda žalbe zbog povrede čl. 308 ZKP, jer, navodno, drugostepena presuda nema razloga u pogledu dokaza i novih činjenica za inkriminacije u izmenjenoj optužnici. Prema navodima molbe činjenična podloga presuda oba suda pogrešno je ustanovljena i to u odnosu na sve inkriminisane radnje opisane u izreci prvostepene presude pod t. 1), 2), 3) i 4). Tako se ističe da se odgovornost osuđenog Mijanovića za odnosne inkriminisane radnje ne temelji na izvedenim dokazima, već po nizu okolnosti na pretpostavkama suda; da sud nije prihvatio predloge odbrane za dopunu dokaznog postupka; da su razlozi presuda u protivrečnosti sa materijalom u spisu; da je sud pogrešno cenio izjavu okrivljenog Mijanovića datu u prethodnom postupku, a koja je u suprotnosti sa njegovim iskazom na glavnom pretresu. Povredu krivičnog zakona, po stanovištu molbe, predstavlja pogrešna pravna ocena dela za koje je Mijanović Vladimir proglašen krivim, je su inkriminisani navodi u izreci presude po svojoj sa-držini ili društvena kritika ili su istiniti, te da prema tome ovde nema krivičnog dela, pa ni dela iz čl. 118/l KZ, kako su to našla oba suda.

Po našoj oceni ne stoje povrede zakona istaknute u molbi. Iz spisa se vidi da su u izmenjenoj optužnici ispravljani i dopunjeni neki navodi ranije podnete optužnice, ali u bitnom, optužnica nije izmenjena (isti događaj, isti okrivljenik, ista pravna kvalifikacija dela), pa prihvatamo argumentaciju drugostepene presude po tome pitanju. Dokazni materijal u spisu pruža dovoljno osnova za uverenje suda o odgovornosti osuđenog Mijanovića za opisane radnje, a ocena toga materijala i analiza okolnosti od pravne važnosti data je u obrazloženju presude oba suda. Smatramo da u pogledu odlučnih činjenica nema protivrečnosti između razloga presuda i dokaznog materijala, a prigovor u pogledu ocene izvedenih dokaza ne mogu se usvojiti pošto se ocena dokaza od strane suda ne može napadati zahtevom za zaštitu zakonitosti. U inkriminisanim navodima, i po shvatanju ovog Tužilaštva, stoje obeležja krivičnog dela iz čl. 118/I KZ, pa nalazimo da nije povređen u ovom slučaju ni krivični zakon.

Vraćaju se prilozi priključeni molbi.

ZAMENIK SAVEZNOG JAVNOG TUŽIOCA,
Vladimir Žugić, s.r.

Milan Nikolić, 1972 (Uvod)

Suđenje Milanu Nikoliću, Pavlušku Imširoviću i Jelki Kljajić, studentima Beogradskog univerziteta, bilo je svojevremeno poznato kao "suđenje trockistima". Ono je bilo deo nastojanja da se razbije studentski pokret na beogradskom Univerzitetu nastao iz studentske pobune 1968. godine.

Pod uticajem tzv. "grupe profesora", marksista, sa beogradskog Filozofskog fakulteta, pokret je zadobijao karakteristike ideološki neugodne leve kritike, koja je uglavnom definisala svoju poziciju kao antistaljinističku i eurokomunističku. Studentski pokret uglavnom se politički zalagao za dosledno sprovođenje Programa Saveza komunista Jugoslavije, doktrinu nesvrstanosti i samoupravljanje, dok se teorijski oslanjao na takozvane Marksove rane radove. Etiketa trockizma trebala je po mišljenju političkih pokretača suđenja da ideološki kompromituje ovu poziciju, kao ultralevu. U stvari, među studentima je vladalo prilično ideološko šarenilo: jedni su dosledno sledili ovu poziciju, drugi su je prihvatili samo kao taktičku platformu kritike sistema, treći su gravitirali građanskim liberalnim teorijama, a neki su se stvarno opredeljivali za levi radikalizam. Etiketa "trockizma", po mišljenju političkih pokretača ovog suđenja, trebalo je da ideološki razbije i kompromituje studentski pokret.

Pravno je bilo zanimljivo da je javna tužba pokušala optuženima da stavi na teret i nameru da osnuju političku partiju. Režim je bio ekstremno osetljiv na svaki pokušaj ili čak i sam nagoveštaj političkog organizovanja. To je bila prva takva optužba posle grupe Mihaila Mihailova iz 1965. godine. Međutim, na samom suđenju se pokazalo, reklo bi se na iznenađenje tužioca i većeg dela publike, da organizovanje u političke stranke u tom trenutku još uvek nije bilo zakonom zabranjeno. Naime, višepartijski život nakon Drugog svetskog rata ugušen je političkom represijom ali nije nikada formalno stavljen van zakona (pre svega iz propagandnih razloga, naročito u odnosu na zapadne saveznike koji su kumovali Titovom dolasku na vlast). Strah je bio dovoljan, i bio je takav da nikome do Mihailova nije padalo na pamet da u stvarnosti testira mogućnost osnivanja političke partije. Bilo je zato zanimljivo pokazati na sudu da su političke partije u Jugoslaviji (nominalno) postojale i donekle funkcionisale, (izdavale svoju štampu, na primer "Republiku") i nakon donošenja Krivičnog zakona iz 1951. godine, zakona po kome su "trockistima" sudili. Tužilac je odlučio da je bolje da se mane tog dela optužnice.

Novim Ustavom iz 1974. godine i novim Krivičnim zakonom ova opasna dvosmislenost je otklonjena.

Optužnica Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO
U BEOGRADU
Kt. br. 8/72
Beograd, 18. IV 1972.
SM/TM

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU BEOGRAD

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 2 ZKP, podnosim tome sudu

OPTUŽNICU protiv

1. NIKOLIĆ MILANA, studenta Filozofskog fakulteta u Beogradu iz Beograda, sa stanom u ulici Učiteljskoj broj 2, rođenog 8. juna 1947. godine u Beogradu, od oca Miloša majke Milke rođene Milovanović, Srbin, državljanin SFRJ, neoženjen, pismen, završio srednju školu i četiri godine fakulteta, vojsku nije služio, vodi se u vojnoj evidenciji SO Zvezdara, neosuđivan, nalazi se u pritvoru od 7. januara 1972.godine.
2. IMŠIROVIĆ PAVLUŠKA, studenta Saobraćajnog fakulteta iz Bijeljine, sa stanom u ulici Fadila Jahića broj 8, rođen u Banovićima, 14. oktobra 1948. godine od oca Avde i majke Anice, rođene Mitrović, Srbin, državljanin SFRJ, neoženjen, pismen, završio dve godine Saobraćajnog fakulteta, neosuđivan, nalazi se u pritvoru od 7. januara 1972. godine.
3. KLJAJIĆ JELKE, studenta III stepena Sociologije iz Beograda, studentski dom "Slobodan Penezić", rođena 01. septembra 1947. godine u Baču, od oca Draga i majke Draginje, jugoslovenka, SFRJ, neudata, pismena završila Filozofski fakultet i III stepen, neosuđivana, nalazi se u pritvoru od 21. januara 1972. godine.

ŠTO SU

U toku 1970. pa do januara meseca 1972. godine, kada su lišeni slobode, u Jugoslaviji i inostranstvu a u cilju da silom protivustavnim putem obore vlast radnog naroda i svrgnu izborna Ustavom utvrđena predstavnička tela društveno-političkih zajednica, kao i političko-izvršne organe odgovarajućih predstavničkih tela – stvorili grupu i delovali na stvaranju neprijateljske partije, javno istupali, pisali, umnožavali i rasturali neprijateljski materijal u vidu programa, izveštaja, referata i letaka, i zlonamerno i neistinito prikazivali prilike u našoj zemlji, pozivajući istovremeno na nasilnu i protivustavnu promenu, pa su tako:

- 1) Osnovali "Inicijativnu grupu za revolucionarnu radničku partiju" – IGRRP koja je radila na stvaranju ilegalne političke partije u našoj zemlji;
- 2) Napisali odnosno kao inicijativna grupa zajednički sastavili: "Predlog demokratske organizacije za radničku revolucionarnu partiju" – IGRRP kojim se bliže razrađuju organizacioni principi te partije, pa se između ostalog predviđa:
  - a) "Podela grupe na ćelije u kojima će biti najviše pet članova međusobno vrlo dobro povezanih, tako da svaki član ćelije u toku jednog sata može uspostaviti kontakt sa svim ostalima..."
  - b) "Isto tako potrebno je celokupno angažovanje grupe razdeliti na dva fronta: studentski i radnički. Težište angažovanja biće na političkoj aktivnosti među radnicima: praćenje njihovih reagovanja na društvene događaje, permanentno studiranje uslova njihovog života i rada, propagiranje naših ideja među njima, pridobijanje radnika u naše ćelije i pomaganje osnivanja ćelija u preduzećima kao i ostvarivanja osnovnog cilja naše inicijativne grupe – stvaranje revolucionarne radničke partije".
- 3) Napisali pod nazivom "Politički sistem globalnog samoupravljačkog društvenog sistema", u kome se, pored ostalog, izlažu principi budućeg društvenog uređenja u Jugoslaviji, a smisao pomenutih pamfleta zasniva se na političkim koncepcijama i praktičnom političkom delovanju i to:
  - međunarodnog organizacionog komiteta za obnovu četvrte trockističke internacionalne,
  - jugoslovenske grupe organizacionog komiteta komunista Istočno-evropskih zemalja člana Međunarodnog komiteta za rekonstrukciju Četvrte internacionalne, kao i
  - komiteta za vezu studenata Istočno-evropskih zemalja, čija su sedišta u inostranstvu, a delovanje prema Jugoslaviji neprijateljsko i zasnovano na tvrdnjama da se tobože:
    - a) u Jugoslaviji kažnjavaju studenti komunisti koji protestuju protiv penetracije stranog kapitala u našoj zemlji, protiv socijalne nejednakosti i bede,

- i da je takav “zločin” sud birokratije organizovao i protiv Ivana Kambana, pukovnika partizanske armije iz jugoslovenske revolucije;
- b) da je birokratija u Jugoslaviji svim snagama krenula ka uništavanju žarišta junskog pokreta, protiv “studenata”, protiv profesora i studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu, zatim su upućeni pozivi “novoj komunističkoj opoziciji da se bori” za obaranje birokratske diktature u zemljama istočne Evrope, spominjući pritom i Vladimira Mijanovića i Božidara Borjana koji se prikazuju kao revolucionarni studenti Jugoslavije i da su bačeni zbog toga u zatvor, jer su branili prava jugoslovenskih naroda;
- 4) Primili iz inostranstva letke i to:
- a) “Rezoluciju” koja ustvari predstavlja protest zbog stavljanja u pritvor Božidara Borjana i Vladimira Mijanovića, koga je Okružni sud u Beogradu 1970. godine osudio zbog krivičnog dela neprijateljske propagande;
- b) “Hronologija Beogradskog studentskog pokreta”, na nemačkom jeziku u kojoj se između ostalog prikazuju događaji od 1966. pa do 1970. godine i navodi kako se tobože “progone” “vođe” na Filozofskom fakultetu, izbacuju iz Partije, kažnjavaju i krivično gone, koje su rasturali sa ciljem da izazovu neraspoloženje kod građana naše zemlje i da se razbije jedinstvo naroda Jugoslavije;
- 5) Napisali u većem broju primeraka, umnožili i rasturali letke:
- a) “Pročitaj i daj dalje”,
- b) “Zahtevamo”,
- c) “Neki značajni podaci relevantni za raspravu o socijalnoj nejednakosti”,
- d) “Neki značajni podaci o obrazovanju u SFRJ relevantni o socijalnoj nejednakosti u obrazovanju”,
- e) “Dve vrste letaka povodom suđenja i nastavka suđenja Vladimiru Mijanoviću u Okružnom sudu u Beogradu”, i letak
- f) “Drugovi radnici”, namenjen našim radnicima privremeno zaposlenim u inostranstvu, u kome se tvrdi, da se navodno:
- “Naše društvo deli na bogate i siromašne, da bogati postaju sve bogatiji a siromašni sve siromašnijim, da su radnici i seljaci eksploatisani od strane birokratije, koja je, ustvari eksploatatorska klasa u našoj zemlji, pa se radnici i seljaci pozivaju da se organizuju u borbi za pobeđu ove eksploatatorske klase”;
- 6) Koristili tribinu Filozofskog fakulteta u Beogradu “Crveni konjić” za širenje svojih ideja, dovodeći čak i Ernesta Mandela, predstavnika jedne trockističke grupe da istupa na ovoj tribini, i za rasturanje letaka: “Neki značajniji podaci relevantni za raspravu o socijalnoj nejednakosti” i “Neki značajniji podaci o obrazovanju u SFRJ relevantni o socijalnoj nejednakosti u obrazovanju”, kojom prilikom je okrivljeni Milan Nikolić predao Mići Stojanoviću podmetnute letke da bi ih podelio radnicima, pa je on to i učinio;

- 7) Kao grupa IGRRP pristupili prema Jugoslaviji neprijateljskim organizacijama:
- Međunarodnom organizacionom komitetu za obnovu četvrte trockističke internacionale,
  - Komitetu trockista Istočno-evropskih zemalja, potom se povezali i sa grupama trockista iz više zemalja, dok je na međunarodnom skupu komiteta za vezu studenata Istočne Evrope održanog u Esenu na dan 3. i 4. jula 1971. godine prisustvovao, kao delegat grupe, okrivljeni Pavluško Imširović, čiji je odlazak organizovan po direktivama datih u "bezbednoj revoluciji", koja je prilikom pretresa stana pronađena kod okrivljene Jelke Kljajić, a kojom se naročito upozorava:
    - a) "Za vreme trećeg i četvrtog jula: svi drugovi iz istočnih zemalja ili iz drugih zemalja, izabraće pseudonim..."
    - b) "Drugovi treba da pazе da ne bude fotografisani..."
- 8) Primali propagandni materijal međunarodnog organizacionog komiteta, Komiteta za obnovu četvrte trockističke internacionale, njegovih regionalnih delova i pojedinih trockističkih grupa u vidu informacije, biltena, časopisa, listova, letaka i dr., pa sve to koristili za sopstveno neprijateljsko delovanje, jer su se služili neistinama koje su pisane o Jugoslaviji i pozivima usmerenim za protivustavnu promenu u našoj zemlji;
- 9) Podnosili izveštaje o stanju na Filozofskom fakultetu u Beogradu i o stanju u listu "Student" u vidu pisama koje je okrivljeni Milan Nikolić uputio Valu Duseku i Žan Klodu pripadnicima trockističkih grupa, izveštavajući ih o neuspesima koje su doživeli na fakultetu, "da su izgubili list "Student" čija će redakcija (sastavljena od naših ljudi) biti uskoro smenjena...", a u izboru rektora Beogradskog univerziteta izveštava da je to: "čovek koji predstavlja najkonzervativniju orijentaciju, i da su kod nas u ofanzivi desne snage, dok se mi za sada samo branimo..."
- 10) Preko Imširović Pavluška primili šifrovani izveštaj u vidu pisma poslatog od jednog, za sada nepoznatog lica, Arhangleska, koji ga izveštava: gde se nalaze neke stvari, koje to lice upozorava na budnost, traži podatke za pojedina lica, pa i okrivljenu Jelku Kljajić kao i adrese preko kojih može dostavljati čestitke, telegrame, pisma i sl.
- 11) Prevodili na naš jezik spise raznih trockističkih grupa i to: u vezi događaja u Mađarskoj, zatim o delovanju podzemne štampe u jednoj socijalističkoj zemlji, davali uputstva trećim licima povodom njihovog istupanja u inostranstvu radi širenja ideja grupe, sakupljali beleške i pisma u kojima se navodi da treba: "Sagraditi iz zapečka busiju... Onda više busija, delovati kao slobodan strelac. Stvoriti grupu. Odred. Odrede. Armiju." Kao i pojedine zabranjene časopise i listove, a sve u svrhu da se to iskoristi za propagandu i za ostvarenje njihovih ideja da bi se silom i protivustavnim putem oborila vlast radnog naroda a sem toga;

- 12) Okrivljena Kljajić Jelka po lišenju slobode okrivljenog Milana Nikolića i Pavluška Imširovića, delila je na dan 8. januara 1972. godine ranije pripremljeni letak "Zahtevamo" u Centru za stručno usavršavanje radnika Poljoprivrednog kombinata "Beograd", gde je radila kao nastavnik pri Omladinskoj političkoj školi, koji je predala slušaocu Vladislavljević Rodoljubu u prisustvu Vranić Radojice i rekla da ga pročitaju, i jedan i drugi, a oni su omladinski rukovodioci, s tim što je o sadržaju ovog istog letka govorila na prethodnom času i tvrdila da su ga studenti Filozofskog fakulteta u Beogradu, na skupštini od 23. decembra 1972. godine usvojili, mada to nije tačno, pozvala sve slušaoce političke škole da dođu na jedan skup studenata Filozofskog fakulteta i da tamo čuju o čemu se sve i kako raspravlja, a još pre svega ovoga se interesovala se kod Vladislavljevića i Vranića kada će držati omladinski sastanak i tražila da i nju pozovu, raspitujući se tom prilikom o tome: kako žive, šta rade svi omladinci u njihovom preduzeću, i čime su oni sve nezadovoljni – čime su izvršili krivično delo udruživanja protiv naroda i države iz člana 117 stav 1 u vezi člana 100 KZ i krivično delo neprijateljske propagande iz člana 118 stav 1 i 2 Krivičnog zakona.

PREDLAŽEM

Da se pred tim Sudom zakaže i održi glavni pretres na koje će da se pozovu:

1. Okružni javni tužilac iz Beograda,
2. Okrivljeni:
  - Milan Nikolić,
  - Pavluško Imširović, i
  - Jelka Kljajić,koje privedi iz pritvora;
3. Svedoci:
  - dom učenika PK "Beograd" – Padinska skela
  - Vladislavljević Rodoljub i
  - Vranić Radojica.

Da se pročita zapisnik o pretresanju stana i prostorija okrivljenog Milana Nikolića od 06.01.1972. godine, zapisnik o pretresu stana okrivljenog Imširović Pavluška od 06.01.1972. godine i zapisnik o pretresu stana okrivljene Kljajić Jelke od 21.01.1972. godine.

Da se u dokaznom postupku pročita izveštaj odeljenja za Službu državne sigurnosti iz Beograda (strogo poverljivo) broj 753/2 od 28.03.1972. godine.

Da se u dokaznom postupku pročita zapisnik o veštačenju biroa za kriminalističku tehniku iz Beograda broj 308/72 od 17.04.1972. godine i da se izvrši uvid u izveštaj iz kaznene evidencije za okrivljenog.

Obrazloženje

Činjenično stanje iz dispozitiva optužnice utvrđuje se delimičnim priznanjem okrivljenih, pismenim dokazima, izveštajem odeljenja za Službu državne bezbednosti iz Beograda, zapisnikom o veštačenju i iskazima svedoka.

Pismenim dokazima se utvrđuje da su okrivljeni Nikolić Milan, Imširović Pavluško i Kljajić Jelka stvorili: "Inicijativnu grupu za revolucionarnu radničku partiju – IGRRP", da su napisali program i utvrdili plan delovanja ove grupe. To delovanje okrivljenih kao osnivača i istovremeno kao članova grupe, realizuje se kroz sve one krivično-pravne radnje pobrojane u dispozitivu.

Dalje, se utvrđuje, istim dokazima, da su okrivljeni kao grupa povezani, odnosno da su pristupili prema Jugoslaviji neprijateljskim organizacijama:

- Međunarodnom organizacionom komitetu za obnovu četvrte trockističke internacionale,
- Komitetu trockista Istočno-evropskih zemalja i povezali se sa pojedinim trockističkim grupama iz više zemalja.

Takođe je utvrđeno da je na međunarodnom skupu Komiteta za vezu studenata Istočne Evrope održanog u Esenu 3. i 4. jula 1971. godine, kao delegat grupe prisustvovao okrivljeni Pavluško Imširović. Njegov odlazak organizovan je ilegalno i po direktivama datih u "bezbednosnoj rezoluciji", koja je prilikom pretresa pronađena kod okrivljene Kljajić Jelke. Utvrđeno je da su okrivljeni kao grupa održavali stalnu vezu sa pomenutim organizacijama i pojedinim grupama, jer su od njih primali propagandne materijale, letke, listove i izveštaje. Istovremeno, oni su i slali izveštaje, a održavali su i kontakte sa predstavnicima pojedinih grupa.

Sve gore pomenute organizacije, kao i pojedine grupe, deluju neprijateljski prema Jugoslaviji, jer u svojim informativnim biltenima štampaju članke u kojima se tvrdi kako navodno u Jugoslaviji vlada birokratija, koja se pretvorila u eksploatorsku klasu, da se jedan sloj u Jugoslaviji bogati, dok je drugi sloj građana – radnici i seljaci – sve siromašniji i da je jugoslovenska privreda kapitalistička, da bi se na kraju postavilo kao zadatak, odnosno poziva se u otvorenu borbu protiv eksploatorske klase – jugoslovenske birokratije, ali uz predhodno organizovanje radnika i seljaka u posebnu ilegalnu partiju. Netačno se i zlonamerno prikazuje i spoljna politika naše zemlje, kao i stavovi predsednika Republike.

U vezi sa ovakvim delovanjem pisani su razni pamfleti, pa je u vidu letaka, u kojima se zlonamerno i neistinito prikazuju društveno-političke prilike u našoj zemlji, jer se tvrdi kako se u našoj zemlji progone svi oni koji se bore za radnička prava, koje su proturane u našu zemlju i rasturane preko okrivljenih.

Sa ovakve političke platforme polazili su i okrivljeni kao politička grupa, i njihovo praktično delovanje se zasnivalo na istim tvrdnjama, pa su prema tome oni svojom neprijateljskom aktivnošću izvršavali zadatke koji su im postavljeni iz inostranstva, budući da su prihvatili sve koncepcije tih organizacija, njihovo praktično delovanje prema Jugoslaviji. Oni su pisali, umnožavali i rasturali letke, često puta i parole, čija je sadržina isto takva kao što je ona iz pamfleta dobijenih iz inostranstva. Sa is-

tih pozicija i ciljeva su istupali i u svojim usmenim izlaganjima a i u davanju saveta. S druge strane, u vezi održavanja stalne saradnje i koordiniranja akcije sa inostranim organizacijama slali su svoje izveštaje, prikazujući stanje u Jugoslaviji zlonamerno i neistinito.

Sve je to imalo za krajnji cilj da se organizuje kontrarevolucionarni napad na državno i društveno uređenje u našoj zemlji i da se širenjem neprijateljske propagande izazove neraspoloženje među našim građanima i tako podrije bezbednost Jugoslavije, jer je izazov usmeren na razbijanje njenog jedinstva i mobilizaciju neprijatelja svih boja protiv državnog uređenja naše zemlje.

Iz izveštaja odeljenja za Službu državne bezbednosti iz Beograda (strogo poverljivo 753/2) od 28.03.1972. godine najbolje se vidi kako i na koji način deluju one organizacije iz inostranstva sa kojima su se okrivljeni kao grupa povezivali. Upravo, iz ovog izveštaja se vidi stalna i subverzivna delatnost prema našoj zemlji. Sve one ne biraju načine u tome na koji će se način širiti neprijateljska aktivnost prema Jugoslaviji, počev od stvaranja grupa, pozivanja na protivustavnu promenu i u vezi s tim ubacivanje propagandnog materijala.

Ovakvo utvrđeno činjenično stanje okrivljeni pokušavaju da opovrgnu, i brane se na sledeći način:

Okrivljeni Nikolić pored svog priznanja da je zajedno sa Imširovićem napisao: "Predlog demokratske organizacije za radničku revolucionarnu partiju – IGRRP", "Politički sistem totalno samoupravljačkog društvenog sistema" i letak "Drugovi radnici", a zatim i sam neke druge stvari, a na svojoj pisačkoj mašini marke "Biser" u svom stanu, objašnjava da je ovako delovao što nije bio zadovoljan sa postojećim socijalističkim organizacijama, gde ubraja omladinu, Savez studenata i Savez komunističara. Po njegovom mišljenju ove organizacije su bez demokratskog ustrojstva i bez ikakvog uticaja. Zatim je izjavio da je postojala namera da prvo deluju kao grupa, a kasnije kao partija. No, i pored ovako datog priznanja, ističe da nisu stvorili grupe, već da je samo on vodio diskusije sa okrivljenim Imširovićem, i da su posle toga napisali gore pomenute tekstove od kojih je on zadržao jedan primerak a drugi uzeo okrivljeni Imširović. Dalje se brani tako što navodi da nije rasturio letke, a pored toga da u nekima od njih stoje tačni podaci.

Okrivljeni Imširović Pavluško kao srž svoje odbrane ističe to da je materijal koji je prilikom pretresa nađen kod njega dobio 03.01.1972. godine na tramvajskoj stanici linije broj 7 preko puta glavne železničke stanice, od njemu nepoznatog lica, koje ga je zamolilo da mu pridrži jedan paketić i uz to još napomenulo, ukoliko se ne vrati, da ga može zadržati. Pored ovoga, naveo je u svoju odbranu da je nešto od materijala kupio u knjižarama u Nemačkoj, jer je boravio u Frankfurtu, Esenu i Bohumu, gde je došao da radi. Brani se da nije rasturio letke, da nije radio na stvaranju grupe, niti na pisanju programa i plana delovanja grupe, i da nije predstavnik grupe učestvovao na skupu u Esenu.

Odbrana okrivljene Kljajić Jelke slična je odbrani okrivljenog Nikolića i Imširovića, jer i ona tvrdi da nije radila na stvaranju grupe, da čak ne zna ni da postoji takva grupa, a sledstveno tome da nije ni mogla biti član takve grupe. Međutim, za materijal koji je pronađen prilikom pretresa kod nje, ističe da nije neprijateljske sadržine, dok o poreklu tog materijala samo navodi da je nešto kupila u Zapadnoj Nemačkoj a nešto dobila od trećih lica.

Priznaje da je u svojstvu honorarnog predavača u Centru za stručno usavršavanje radnika PK "Beograd", čitala učenicima tekst "Zahtevamo", ispod koga stoji potpis "Skupštine studenata Filozofskog fakulteta" sa datumom 23.12.1971. godine. Ističe da je ovaj tekst proučavan na tribini "Crveni konjić", ali da joj nije poznato ko je njegov sastavljač. Po njenom shvatanju tekst nije neprijateljske sadržine dok joj je cilj bio da upozna slušaoc sa situacijom na Filozofskom fakultetu u Beogradu i socijalnim nejednakostima u našem društvu. Ne osporava činjenicu da je jedan primerak dala slušaocu Vraniću, sa napomenom da ga pročita i Vladislavljević Rodoljub.

Deo priznanja okrivljenog Nikolića da je neke propagandne materijale u vidu projekata i letaka štampao na svojoj pisačkoj mašini marke "Biser" broj 143375 potvrđen je zapisnikom o veštačenju IV-broj 307/72 od 18.04.1972. godine, jer se iz zaključaka vidi da su inkriminisani tekstovi napisani na pomenutoj pisačkoj mašini.

Međutim, ostali deo njegove odbrane, kao i odbrana okrivljenog Imširovića i Kljajić Jelke su u potpunosti nepodobne i u suprotnosti sa materijalnim dokazima. Kod okrivljenih je prilikom pretresa, pronađen veći broj propagandnog materijala, koji je umnožavan a neki i u većem broju primeraka, a ta činjenica govori da su u delovanju bili međusobno povezani, zatim povezani sa inostranim organizacijama, i da su te materijale rasturali, ili da su se njima služili u programiranju delovanja grupe i za svoja individualna istupanja. Činjenica je da su neki pronađeni leci kod okrivljenih istovetni i u većem broju, a to znači da je njihovo delovanje povezano, da se radi o "grupi", dok veći broj primeraka upućuje da su rasturani, a ovaj zaključak potvrđuju i svedoci Vranić i Vladislavljević kao i Mića Stojanović, koji je dobio letak od okrivljenog Nikolića. Dalje, u nekima se govori i o grupi i potpisuje se grupa IGRRP.

Neosnovana je odbrana okrivljenog Imširovića da je do materijala koji je kod njega pronađen došao na onaj način kako on to tvrdi. Nemoguće je da mu neko nepoznato lice preda njemu upućeno pismo, koje je on lično preveo sa ruskog jezika, kao i vozne karte na kojima je svojom rukom pravio beleške povodom boravka u Esenu. Baš iz ovih beležaka se utvrđuje i njegovo prisustvovanje skupu Komiteta za vezu studenata Istočne Evrope koji deluju u okviru međunarodnog komiteta za obnovu Četvrtre (IV) Trockističke internacionale čija je aktivnost prema Jugoslaviji već objašnjena. U vezi sa ovim boravkom, odnosno odlaskom u Esen, pronađena je i "bezbednosna rezolucija", kod okrivljene Kljajić Jelke. Iz nje se vidi da je odlazak ilegalan.

Na kraju, odbrana okrivljenog Imširovića nije u skladu ni sa priznanjem okrivljenog Nikolića, koji je i prilikom suočenja sa njim izjavio da su neke stvari zajedno sastavili i to posle vođenih diskusija.

Sama činjenica, u vezi sa načinom delovanja okrivljene Kljajić Jelke, kada je dezinformacijom u vezi sa letkom "Zahtevamo" tražila i podatke od svedoka

Vladislavljevića i Vranića, o tome kako žive omladinci u njihovom preduzeću i čime su sve nezadovoljni, ukazuje na jedino mogući zaključak da je grupa na svaki način nastojala da sakuplja podatke da bi ih kasnije zlonamerno isticala, a neki netačno prikazivali, a sve radi ostvarenja svog cilja kontrarevolucionarnog karaktera.

Prema ovako izloženom činjeničnom stanju, zaključuje se da su okrivljeni stvorili grupu i da su kao grupa i izvršili krivično-pravne radnje opisane u dispozitivu od 1-12. tačke a na način kako je to predstavljeno. Iz ovih radnji proizilaze i zakonski elementi krivičnih dela iz člana 117 stav 1 u vezi člana 100 Krivičnog zakona i člana 118 stav 1 i 2 KZ pa je zbog toga ova optužnica opravdana i na zakonu zasnovana.

ZAMENIK JAVNOG TUŽIOCA
Stojan Miletić

Završna reč branioca

Drugovi sudije,

Mislim da je potrebno na samom početku da vam kažem da ne ustajem da bih vas u bilo šta uverio. Zakon kaže, zakon nalaže da vi do ovoga trenutka ne smete imati izgrađen sud o tome jeli moj branjenik kriv za ono što mu se optužnicom stavlja na teret ili nije. Nisam ustao da ni u šta vas uveravam, jer znam da je ono što zakon nalaže nemoguće. Do ovoga trenutka vi ste stekli svoje mišljenje, zakon vas samo sprečava da ga izrazite.

Moj položaj zato izgleda paradoksalan – ako ste odlučili da moj branjenik nije kriv, sve što bih mogao reći suvišno je – ako ste došli do zaključka da je kriv, na temelju izvedenih dokaza, na temelju njihovih saslušanja, na temelju svog neposrednog utiska o njima – kako bih ja mogao golom rečju da vas uverim u suprotno? Kako mogu očekivati da ćete nakon mojih reči vi pomisliti, gle pogrešili smo!

Tragajući tako za smislom svog zadatka. Shvatio sam da se on može sastojati samo u tome da pred vas iznesem činjenice i razloge očišćene od svake emocionalne primese i prečišćene pre svega od političkih primesa.

Ovo zbog toga što ja imam svoje mišljenje o odnosu politike i prava i što ja smatram da nema političkih procesa i političkih delikata i političkih krivaca. Kada se kaže politički proces obično se ustvari misli na nezakonit, namešten proces. Sudeње idejama je u svim pravnim sistemima naime nezakonito. Sudeње bez dokaza je takođe u svim pravnim sistemima nezakonito. Politički delikt ne postoji – sve što je zakonom određeno kao krivično delo – jednostavno je krivično delo a postoje naravno reakcionarni zakoni koji inkriminišu i ono što se po shvatanju pravne doktrine ne sme inkriminisati slobodnim ljudima. Ali ta razmatranja o političkom kvalitetu pojedinih dela spadaju u skupštinu a ne u sudnicu. Ne postoje politički krivci, postoje, međutim, ljudi koji se nezakonito progone.

Rođaci i prijatelji moga branjenika tokom postupka ukazivali su mi, na primer, na napise i istupanja pojedinih političkih autoriteta, koja stvarno idu u prilog odbrane. Ja sam odbijao da ovakav materijal uvedem u ovaj pretres, jer je to po mom shvatanju za posao koji mi treba ovde da obavimo irelevantno. Isto tako kao što bih se usprotivio i kada bi bilo koji politički autoritet javno ili tajno tražio da se osude nevini ljudi.

Moj branjenik optužen je za jedno od najtežih dela u Krivičnom zakoniku, za delo koje u klasičnim sistemima nosi naziv veleizdaja, veleizdaje koja je u našem Krivičnom zakoniku materijalno određena kao kontrarevolucija, prvo delo posebnog dela KZ.

Optuženi su za delo upereno protiv sopstvenog naroda, optuženi za delo kojim bi se srušile, anulirale, poništile tekovine revolucije, oborila vlast radnog naroda.

Na vama je, drugovi sudije, da odgovorite da li verujete u ovakvu optužbu, a na meni da pokažem da vi u takvu optužbu, sudeći po svojoj savesti, NIKAKO NE MOŽETE POVEROVATI.

Međutim, teškoća odbrane sastoji se upravo u tome što zdravom razumu izgleda suvišno dokazivati neosnovanost jedne optužnice koja čak i laiku, već i na prvi pogled otkriva svu svoju ispraznost, nelogičnost i nezakovitost. Odbrana je dovedena u situaciju da dokazuje stvari očigledne, notorne, stvari koje se razumeju same po sebi. Najteže je dokazivati očigledne stvari, jer se čovek sam pita zašto uopšte takve stvari dokazuje.

Tokom ispitivanja optuženih i tokom izvođenja dokaza u sudnici, pa usudujem se čak da kažem i među članovima veća, više puta je dolazilo do spontnih izliva veselosti, koji su inače nespojivi sa ozbiljnošću i težinom optužbe. Podsetiću vas samo da se to dogodilo kada je čitan tekst moga branjenika "Sistem globalno – samoupravljačkog društva" – u kome moj branjenik objašnjava svoje ideje o idealnom društvu budućnosti, jedan papirnat, detinjast, naivan tekst, kakav je svako od nas napisao u mladosti.

Drugi put je to bilo kada Milan nije mogao ozbiljno da shvati moje pitanje da li te "njegove ideje" za čije širenje ga Javni tužilac optužuje podrazumevaju i obaranje vlasti radnog naroda, on se zbunjeno osmehivao na to pitanje, mislim da se sud dvoumio da li da dozvoli takvo pitanje (ali je ono moralo biti dozvoljeno jer takva tvrdnja je ušla u opis dela, u dispozitiv optužnice); očigledno je bilo da je moje pitanje smešno, ali upravo zbog toga optuženi sede već šest meseci u zatvoru.

Treći put, na primer, bilo je to kada se ovde pojavio "svedok" – tužilac predložen optužnicom da potvrdi nešto što niko ne spori, kada je postalo očigledno kako je sastavljen zapisnik o saslušanju ovog svedoka u istražnom postupku. Šteta što nije odmah pročitani zapisnik o saslušanju svedoka VRANIČA, on liči onom prvom zapisniku kao jaje jajetu, itd. itd.

Nijednog trenutka nije u sudnici nastala ona značajna tišina koja precizno označava da je odbrana zabrinuta, da je Javni tužilac obavio svoj posao, da Veće već jasno shvata krivicu optuženog, da je dalji tok postupka samo nužna formalnost.

Naprotiv, od jednog optuženog do drugog, od jednog dokaza do drugog – raslo je čuđenje u ovoj sudnici: zar je moguće, da se jedna tako ozbiljna, tako teška optužnica zasniva na takvim dokazima, odnosi na takve radnje, na sve optužene... Sa zaključivanjem dokaznog postupka postalo je konačno jasno da nikakve krivice tu i nema, da jednostavno postoji samo optužnica, samo gola reč, nelogična reč, Javnog tužioca, samo njegov ničim neobrazložen zahtev da se ovi optuženi, ipak, uprkos svemu, uprkos logici, uprkos zakonitosti, uprkos najelementarnijem osećanju pravde kazne.

Štaviše, priznajem da je mene ton optužbe posebno tokom ovog postupka zbunjivao.

Javni tužilac je smatrao celishodnim da nas na ovom pretresu izrekom podseti da je u njegovoj ličnosti ovde predstavljena SFRJ sa svim njenim suvozem-

nim, pomorskim i vazduhoplovnim snagama, raketnim naoružanjima, milicijom, državnom bezbednošću. Pa kada se ta moćna SFRJ navali na troje vezanih studenata a preteškom optužbom da su neprijatelji njeni i sopstvenog naroda, onda bi ton optužbe morao biti nadasve ozbiljan, svakako ispunjen iskrenim žaljenjem da su se deca toga naroda okrenula protiv naroda, nadasve nepristrasan, bezličan i objektivno van u izlaganju činjenica, oprezan i uzdržan u zaključcima.

Ja nisam, međutim, stekao utisak da je ton optužbe bio takav. Nisam stekao utisak da je Javni tužilac ispunio zadatak koji pred njega stavljaju zakoni te SFRJ da s podjednakom pažnjom ispituje i utvrđuje i okolnosti koje terete optužene i one koje im idu u korist – čl. 9 st. 2 ZKP. Ne mogu da zamislim, na primer, da bi Javni tužilac mogao izjaviti žalbu u korist ovih optuženih pa ma kakva bila presuda i kazna...

Zašto je to tako?

Zašto je potrebno toj SFRJ da tvrdi da je MILAN NIKOLIĆ primio "Hronologiju beogradskog studentskog pokreta" sa ciljem da razbija jedinstvo Jugoslavije kada je to očigledna i totalna besmislica? Zašto je potrebno toj SFRJ da tekst "Politički sistem..." proglašava neprijateljskom propagandom ili kontrarevolucionarnim napadom na SFRJ, kada taj tekst zagovara iste ove ciljeve koje zagovara i sama ta SFRJ?

Sve je to jednostavno NEVEROVATNO. Samo zato je zadatak odbrane težak. Meni bar, ovo suđenje izgleda kao neki težak san. Očekujem svakog trenutka da se probudim i vidim da to sve nije istina.

Čoveku se čini je svaka odbrana suvišna: da je dovoljno reći – ovo nije istina, ono je nelogično i besmisleno, a ovo opet nije nikakvo krivično delo... Ali ja se ne usuđujem da se na to ograničim, jer počinjem da sumnjam, da li mi svi govorimo istim jezikom, da li imamo pred očima iste zakone, da li se služimo istom logikom...

Sada da vidimo kako izgleda optužnica.

Optuženog tereti optužnica za krivično delo iz čl. 117 u v. čl. 100 KZ i krivično delo iz čl. 118 st. 1 i 2.

Dve osnovne primedbe želim da istaknem na samom početku:

prvo, ne može se inkriminisati optuženim istovremeno i čl. 100 i čl. 118, i drugo, ne može se optuženima istovremeno stavljati na teret i stav 1 i stav 2 člana 118.

To je toliko očigledno da na to ne bi trebalo trošiti reči, ali je sasvim u duhu optužnice, u duhu namogilavanja teških reči, optužbi i dela, koje bi trebalo da prikriju unutrašnju ispraznost i siromaštvo ove optužnice.

Nelogičnost takvog optuživanja takođe je sasvim u duhu nelogičnosti činjeničnih zaključaka.

Zašto se isključuje optuživanje za čl. 100 i 118 KZ istovremeno?

Zato što čl. 118 kojim se između ostalog inkriminiše i "pozivanje na nasilnu protivustavnu promenu društvenog i državnog uređenja – eksplicite izdvajaju radnje koje se sastoje u kontrarevolucionarnoj verbalnoj akciji iz opsega radnji inkriminisanih članom 100 KZ, pa se dakle, član 118 javlja kao lex specialis, poseban blaži vid dela iz člana 100 KZ.

Naravno, onda se ne može jednovremeno inkriminisati i opšte i posebno delo, jer

postojanje posebnog dela isključuje inkriminisanje opšteg.

Dr Miloš Radovanović i dr Miroslav Đorđević u Posebnom delu Krivičnog Zakonika, na strani 13 kažu to lepo

“delo kontrarevolucionarnog napada (čl. 100) predstavlja opšte i osnovno krivično delo protiv naroda i države. Ostala krivična dela iz ove grupe pojavljuju se prema njemu kao posebna krivična dela i stoje u odnosu posebnog prema opštem. Usled toga kod krivičnih dela protiv naroda i države dolazi do primene propisa o kontrarevolucionarnom napadu ukoliko ne postoje elementi nekog drugog Krivičnog dela iz ove glave Krivičnog zakonika.

Drugim rečima, oni kažu: ukoliko postoje elementi nekog drugog krivičnog dela iz ove glave (napr. elementi krivičnog dela iz člana 118 KZ), ne može doći do primene člana 100 KZ, a samim tim ni do primene čl. 117, koji se primenjuje samo u vezi sa članom 100, a ne u vezi sa članom 118 KZ.

Mislim da je to kristalno jasno!

Nikakvom verbalnom akcijom, makako, drastičnom, makako kontrarevolucionarnom, makako otvorenom neprijateljskom, kao što bi bila napr. “Svi na oružje protiv vlasti radnog naroda” ne može se izvršiti delo iz člana 100 KZ.

Član 100 – da to nije suvišno – mogao bi tačno imati i stav 2 koji bi glasio:

“Neće se smatrati delom iz prethodnog stava ako bi neko govorom, napisom ili na drugi način pozivao na nasilnu i protivustavnu promenu društvenog ili državnog uređenja... itd.”

jer je to delo iz člana 118 KZ.

Delo iz stava 2, člana 118 KZ javlja se u odnosu na osnovno delo iz člana 118 stav 1 KZ, kao delo kvalifikovano posebnom okolnošću, kvalifikatornom okolnošću da je delo izvršeno pod uticajem iz inostranstva.

Dakle, delo iz stava 2 javlja se kao kvalifikovani oblik dela iz stava 1.

Ako kvalifikatorna okolnost postoji – tuži se za stav 2 ako ne postoji – tuži se za stav 1 Optužnica, dakle, tužeći i za stav 1 i za stav 2 istovremeno tvrdi da ova kvalifikatorna okolnost i postoji i ne postoji.

Ne možete nekoga tužiti i za osnovno delo i za isto to delo kvalifikovano posebnom okolnošću istovremeno, kao da su u pitanju dva dela!

Opet se tuži i za opšte i za posebno.

Već samo čisto teoretska analiza optužbe, svodi, dakle, ova tri dela:

iz čl. 117 u v. čl. 100,

iz čl. 118 stav 1, i

iz čl. 118 stav 2

samo na jedno jedino delo: ono iz stava 2 čl. 118 KZ ili stava 1 ili čl. 117 u v. čl. 100 KZ.

Da ni jedno delo ne stoji pokazaće činjenička analiza optužnice.

Već prilikom saslušavanja optuženi su i sami govorili da im je optužnica nerazumljiva. Ja se ne čudim – nerazumljiva je i meni.

Ona u stvari sadrži takve nedostatke da se po ovoj optužnici ustvari ne može ni postupati.

Prvo, ovom optužnicom se stavljaju sve radnje svih optuženih na teret, ne samo

optuženom koji je navodno učinilac takve radnje, već svima optuženima. To čak i kod radnji koje se ne mogu zajednički izvršiti po samoj svojoj prirodi, napisati jedan tekst, ili primiti propagandni materijal koji se šalje na jednu adresu, jednom licu i to jedno lice materijal i prima.

Ovo je utoliko važnije što se optuženim stavlja na teret delo kod koga je potreban ne samo umišljaj, već i namera i to specijalna namera (tzv. dolus coloratus) upravljena upravo na zabranjenu posledicu odn. ugrožavanje.

Kada je potreban specijalni psihički odnos prema delu onda je jasno da se taj psihički odnos mora utvrđivati za svakog pojedinog optuženog ponaosob. Nema tu nikakvog kriminalnog solidariteta da bi krivica jednoga mogla pretpostaviti krivicu drugog.

Optužnica se mora individualizirati: pa reći ti si učinio to sa takvom i takvom namerom, a ti si učinio to sa takvom i takvom namerom.

Kako se na pr. mome branjeniku može stavljeti na teret što je optuženi Imširović primio pismo koje je pisalo lice nepoznato čak i Javnom tužiocu, a pogotovo mome branjeniku (pismo koje mome branjeniku nije čak ni predočavano u istrazi). Javni tužilac jednostavno čini odgovornim moga branjenika što je neko lice X u ArhangelSKU napisalo neko pismo licu Y. To je nečuveno.

Ili drugi slučaj, kada se optuženoj Jelki Kljajić stavlja na teret da je inkriminirani tekst Zahtevamo predala svedocima onda je to jasano, ali nije jasno zašto se stavlja na teret optuženom Nikoliću i Imširoviću, kada se čak ni u optužnici ne tvrdi, da su oni bilo koga pomagali, podstrekavali, nagovarali optuženu Jelku da daje ovaj tekst trećim licima.

Pri tom se njima posebno inkriminiše pisanje i rasturanje ovog teksta u tač. 5! Kakvom su onda drugom fizičkom radnjom izvršili delo inkriminirano tač. 12?

Ovakvih primera ima daleko više, ustvari cela optužnica je na ovakvim konstrukcijama sastavljena.

Drugo, u opis dela Javni tužilac kao inventar preuzima čitave pasuse iz Krivičnog zakonika – citirajući kao “radnje” optuženih sama zakonska obeležja dela u nekoj vrsti preambule optužnice koju zakon ne poznaje. To je sasvim normalno, jer naravno, da iz zakonskih obeležja dela mora proizilaziti delo. Kada zakonska obeležja dela stavite u opis dela, onda naravno da je takvo delo krivično delo. Apstraktno optuživanje.

Naime, nijedna radnja nije konkretizovana, optuženima se stavlja na teret neke posledice, a da se ne vidi kojom svojom radnjom su oni te posledice prouzrokovali.

Na primer, kaže se da su se oni “služili” ili “koristili” propagandnim materijalom koji su primili za sopstvena istupanja.

Ne kaže se kada se moj branjenik, kojom prilikom, u kom tekstu ili kom izlaganju, “služio” tim materijalom, šta je rekao, šta je napisao, šta je preuzeo iz toga materijala?

Na stranu, što se to nikako ne dokazuje. Nije to u pitanju. U pitanju je što se mome branjeniku stavlja na teret jedna potpuno apstraktna optužba od koje je od-

brana potpuno nemoguća. Moguća je takođe samo apstraktna odbrana: dovoljno je i jedino moguće reći nisam se služio, nisam se koristio. Drugačije se on nije ni mogao braniti. Optuženi se paušalno optužuju da su primali: časopise, biltene, listove, informacije, pojedine zabranjene časopise, beleške i pisma, ali se nigde ne kaže koje. Sud je bio doveden u situaciju da nije mogao ni da saslušava optužene po takvoj optužbi.

Pitao je jedino Milana da li je primio neki časopis Ruž... i sećate se da sam ja intervenisao i opomenuo Milana da za to nije optužen. Pošto se Javni tužilac ne saslušava ja nemam načina da saznam šta Javni tužilac smatra da treba inkriminirati od materijala koje je primio Milan. Šta on smatra trockističkom literaturom... jer videli smo da on smatra trockističkom literaturom i istinu o Kronštatu koja je antitrockistička po svom sadržaju.

Sud je doveden u situaciju da ne zna Milanu da kaže za primanje kojih listova je optužen!

Zamislite za trenutak da sud nekako izrekne osuđujuću presudu. Šta će reći u dispozitivu? Ne može osuditi Milana što je primao neke časopise, neke listove, neke informacije.

Ako bi sud konkretizovao te časopise, te listove i te novine, on bi prekoračio optužnicu i osudio Milana za nešto za šta nije uopšte tužen, ni pitan na glavnom pretresu.

Ako sud ne bude konkretizovao o kakvim se listovima, časopisima itd. radi, onda za godinu ili dve, tužilac može ponovo tužiti Milana za primanje istih tih listova i časopisa i Milan neće moći da ističe da je stvar presuđena, jer se ne može utvrditi iz dispozitiva presude identitet, objektivni identitet dela.

Na taj zgodan način mogli bi mu suditi svakih godinu dana za istu stvar.

Ne, u optužnici se moralo reći: što je primio taj i taj časopis, od toga i toga, i toga datuma, taj i taj broj.

Prilikom moje intervencije da Milan nije dužan da odgovara na pitanja, nitu mu se smeju postavljati pitanja koja nisu ni u kakvoj vezi sa optuženjem, Javni tužilac je ovako preko stola primetio da bi "onda optužnica morala imati hiljadu strana".

Pošto je bilo već isuviše varnica ostavio sam da mu repliciram u završnoj reči. "Pa šta, ako bi imala hiljadu strana". Ako treba da ima hiljadu strana, neka ima. Mene je ta primedba zgranula, jer sam shvatio da je u pitanju izgleda nekakav komoditet. Jer, znate, možda je komotno ovako đutore sve staviti na teret optuženom, možda je komotno, ali nije zakonito.

Jer, na ovaj način optuženi su lišeni svake mogućnosti odbrane.

Dalje, optuženima se stavljaju na teret radnje koje ne mogu ni pod kakvim uslovima predstavljati krivično delo.

Na primer, njima se stavlja na teret da su nešto

- napisali... (tač. 2 i 3) Pazite samo – napisali. Ne tvrde se ni da su to nekome čitali, ni da su rasturali... ništa... jedina je radnja "napisali".

To ne može biti delo. Pisati je dozvoljeno. Bilo šta. Dozvoljeno je sve pisati.

- Optuženima se, na primer, stavlja na teret da su prevodili, primali neke časopise... Molim vas dozvoljeno je prevoditi, dozvoljeno je primiti poštu, makar šta vi prevodili i makar šta vi primali.

Ono što zakon dozvoljava ne može postati kažnjivim ni pod kakvim uslovima, ni uz kakvu nameru. Biti adresatom propagande ne može biti kažnjivo. Inače bi se ova-ko izgrao svaki zakon. Sva bi nam prava mogla biti eskamotirana pod vidom da mi šetajući ulicom šetamo u kontrarevolucionarnoj nameri – prema tome ne smemo se šetati.

Na mnogim mestima optužnica sama sebi protivreči. Tako na primer, u jednoj od bitnih tačaka optužnice od kojih zavisi cela konstrukcija "povezivanja s inostranim neprijateljskim organizacijama" optuženima se stavlja na teret da su istovremeno pristupili dvema organizacijama koje su antagonističke i po svojim političkim koncepcijama, i po svom praktičnom delovanju, pa čak i po svome nazivu.

Ovde se optužnica našla u logičkom ćorsokaku: naime, tzv. "pristupanje" se verovatno dokazuje posedovanjem publikacija ovih organizacija, zato se optuženima istovremeno inkriminiše i pristupanje organizacijama Četvrte internacionale, ali i organizacijama Komiteta za obnovu četvrte internacionale, jer su posedovali i materijale i jednih i drugih. Optužnici pri tom ništa ne smeta što je članstvo u tim organizacijama nespojivo, jer je očigledno da ako se nešto zove Komitet za obnovu četvrte internacionale da takav Komitet ne priznaje postojanje Četvrte internacionale, odriče legitimnost te Četvrte internacionale.

Ja ću vam taj antagonizam i ilustrovati.

Pogledajte samo čemu je sve poslužio tekst "Neki značajni podaci..."

Prvo se Milanu inkriminiše da je napisao taj letak, umnožio ga i rasturao, zatim to isto Jelki, pa to isto Imširoviću (tač. 5).

Pa se zatim u tač. 6 posebno inkriminiše što su taj tekst, opet Milan i Jelka i Pavluško Imširović rasturali na tribini "Crveni konjić", ali se sada ne inkriminiše što su tekst rasturali, već što su koristili tribinu "Crveni konjić" radi rasturanja. Ja tu ni-jansu ne vidim. Rasturanje, kada je zabranjeno, predstavlja produženo krivično delo. Ne mogu optuženi jednom odgovarati zato što su rasturali ovaj tekst uopšte, pa još jednom što su ga rasturali na tribini "Crveni konjić", posebno.

Optuženi Nikolić kaže se u optužnici, kriv je što je napisao i rasturao taj tekst, a posebno je kriv što ga je Jelka dala svedoku Vladislavljeviću. Da li bi on bio posebno kriv i da je taj tekst svedok Vladislavljević dao nekom trećem licu i opet posebno kriv ako bi to treće lice dalo tekst nekom četvrtom i posebno kriv svaki put kada taj tekst pređe iz ruke u ruku.

Svakako da ne, a njemu se to posebno inkriminiše.

Optuženom Jelki Kljajić ovo se delo čak tri puta stavlja na teret.

Prvi put – "je tekst napisala, umnožila i rasturala" u tač. 5;

Drugi put – "što je za to koristila tribinu "Crveni konjić" tač. 6, dakle drugi put što je tekst tamo rasturala;

Treći put – "što je jedan primerak dala svedoku Vladislavljeviću, iako je jasno da se sve vreme radi o jednoj istoj radnji inkriminisanom tač. 5 optužnice koja se sastoji u rasturanju toga teksta.

Dosada sam govorio samo o optužnici – samo o onim nedostacima optužnice koji svakom padaju u oči, ako se o samom predmetu i ne zna ništa drugo.

Sada bih prešao na rasvetljavanje činjeničnog stanja i zatim na pitanje kvalifikacije.

U činjeničnom stanju srećemo dve vrste činjenica:

U prvu grupu, spada pisanje tekstova "Politički sistem", "Predlog...", "Pročitaj i daj dalje...", "Zahtevamo", "Neki značajni podaci...", "Drugovi radnici...", pismo Valu Duseku, pismo Žan Klodu, pismo njegovoj devojci.

U ovu grupu spada i primanje raznih publikacija dovođenje Ernesta MANDELA na tribinu "Crveni konjić".

U ovim radnjama nema nikakvog krivičnog dela.

U drugu grupu spadaju optužbe:

- da je sa drugo i treće-optuženom stvorio – osnovao grupu,
- da je "radio" na stvaranju ilegalne partije,
- da se ono što je pisao "zasniva" na idejnim koncepcijama Jugoslaviji neprijateljskim organizacijama,
- da je rasturao "Rezoluciju" i "Hronologiju...",
- da je rasturao i umnožavao "Pročitaj i daj dalje",
- da je napisao, umnožio i rasturao dva teksta povodom suđenja Vladimiru Mijanoviću,
- da je umnožio i rasturao tekst "Drugovi radnici..."
- da je pristupio Jugoslaviji neprijateljskim organizacijama,
- da je delegirao opt. Imširovića da i u njegovo ime ide u Esen,
- da je primio izveštaj od nepoznatog lica iz Arhangelska
- da je bilo šta prevodio ili se prevodio, sakupljao beleške i pisma.

U vezi svih ovih spornih činjenica primetićete da nasuprot odbrani moga branjenika uvek stoji samo gola reč Javnog tužioca.

U ovom postupku to je od posebnog značaja. Načelo na koje se pozivam, načelo prezumpcije nevinosti, sud će u konkretnom slučaju imati često prilike da prime-ni. Naime, uvek onda kada se nasuprot tvrdnji Javnog tužioca nađe tvrdnja koga od optuženih.

Ovo načelo ponekada, baš zbog svoje opštosti, smatra se više kao neki ukras ZKP-a. Ustvari to načelo je sam temelj svakog modernog postupka, pa i našeg. Samo po sebi ono je beživotno, sud je taj koji mu daje život.

Šta kaže to načelo. Da je optuženi uvek nevin. Da se namere optuženog uvek moraju smatrati dobrim, jer je svaki čovek dobronameran, da teret dokazivanja su-protnog pada na Javnog tužioca.

Međutim, ono što je još važnije i ovde najvažnije – to načelo naređuje sudu, kada Javni tužilac i optuženi jedan drugom protivreče golim tvrdnjama, istina je ono što kaže optuženi. To načelo znači kaže: reč optuženog jača je od reči javnog tužioca. Često izneveravano kao sva velika načela.

Kada Javni tužilac i optuženi jedan drugom protivreče, vi ćete morati da uzmete da je istina ono što kaže optuženi. Ja vas najbolje molim da nijednog trenutka ovo ne smetnemo s uma.

Zašto kažem da je u ovom postupku to posebno važno? Zato što svi dokazi predloženi od Javnog tužioca tiču se isključivo i samo činjenica koje su potpuno ne-sporne:

- da je Milan kucao neke tekstove na svojoj mašini;
- da je Jelka dala svedoku Vladislavljeviću jedan primerak teksta Zahtevamo;
- da su trockističke organizacije u inostranstvu organizovane tako i tako;
- da su od optuženih oduzeti ti i ti materijali;
- sadržina materijala.

Sve je to nesporno i irelevantno. S druge strane, činjenice relevantne za presuđenje ne utvrđuju se dokazima, već se oslanjaju na gole tvrdnje, pretpostavke i pogrešne zaključke Javnog tužioca, koje optuženi osporavaju.

Zato je primena ovog načela od posebne važnosti u ovom postupku. Zato vas podsećam da je reč optuženog najstarija, da ona pada samo pod nepobitnim dokazom. Da reč Javnog tužioca nema nikakvu dokaznu snagu, da optužnica ne može sama sebi biti dokaz.

Pazite samo... molim vas... ne radi se o tome da li Javni tužilac u nekom konkretnom slučaju greši ili ne, ne radi se i o tome da je i Javni tužilac čovek koji može pogrešiti u svojim procenama pa da treba da budemo oprezni... radi se o imperativnoj odredbi zakona koju moramo primenjivati: reč optuženog starija je od reči javnog tužioca, u reč optuženog se ne sme sumnjati u presudi, njena istinitost se može samo dokazano pobiti...

Zato ćete vi morati uvek odlučujući o ovim spornim činjenicama da vodite najstrožije računa o tome: šta je Javni tužilac samo ustvrdio, a šta je i dokazao.

Nije dovoljno da kažete da vi niste poverovali odbrani moga branjenika, vi ćete morati da kažete čemu jeste poverovali, a to čemu jeste poverovali mora biti neki dokaz, a ne gola reč optužnice.

Zato, dakle, moj branjenik nije osnovao grupu, nije radio na osnivanju ilegalne partije, nije svoje tekstove zasnivao na idejnim koncepcijama Jugoslaviji neprijateljskih organizacija, nije rasturao tekstove čije mu se rasturanje inkriminiše... itd. itd.

Vi ste čuli da sam ja jednom generalnom izjavom ustvrdio da radnje za koje se moj branjenik optužuje predstavljaju jedan koktel radnji koje ili nisu dokazane ili ne predstavljaju krivično delo ili niti su dokazane, niti predstavljaju krivično delo.

“Preambula”

Moj branjenik je porekao da je imao za cilj da silom ili protivustavnim putem obori vlast radnog naroda, svrgne izborna Ustavom utvrđena predstavnička tela, da je pisao umnožavao i rasturao neprijateljski materijal, isto onako generalnom i apstraktnom izjavom, kakva je i ona koju je u opis dela uveo Javni tužilac. Javni tužilac nije za ove apstraktne radnje naravno ni mogao pridoneti nekakav dokaz, pa vi Druga je to stvar da li ćete vi zaključiti da njegove konkretne radnje zaslužuju takvu ocenu – to je stvar kvalifikacije.

Tačka 1, tačka 2 i tačka 3 čine svojevrsnu celinu, predstavljaju ustvari suštinu optužbe i o njima ću posebno na kraju govoriti.

Tačka 4 optužnica tereti moga branjenika da je “primio” protest koji su najugledniji evropski naučnici, javni radnici i sindikalni funkcioneri potpisali povodom suđenja Vladimiru Mijanoviću. On to ne poriče.

Ali tu nema nikakvog dela. Može meni poslati bilo ko bilo šta – ja ne mogu odgovoriti za tuđa dela. Ja se pojavljujem kao adresat neke propagande, a to nije delo.

Može neko sutra održati neprijateljski govor preko radija – mogu li ja krivično odgovarati kao slušalac toga govora? Jasno da ne. Ja sam tu samo pasivan objekt tuđeg delovanja.

Iz istih razloga ne može moj branjenik ni odgovarati što je primio “Hronologiju beogradskog studentskog pokreta”, tim pre što je ova na jeziku koji on ne razume, pa on čak ovde nije ni adresat propagande. U pogledu ovog teksta optužnica tereti moga branjenika da ga je rasturao.

To se ničim ne dokazuje, moj branjenik to poriče, znači taj navod optužnice ne stoji.

Najmanje mi je jasno kako se može tom “Hronologijom...” baš i da je optuženi razumeo, baš i da ju je rasturao – “Razbijati jedinstvo naroda Jugoslavije” kada taj tekst ni jednom rečju ne pominje međunacionalne odnose, niti ima ikakve veze sa tom temom, budući da se odnosi samo na beogradski studentski pokret, koji niko nikada nije kvalifikovao kao nacionalistički ili šovinistički.

Posebno vam obraćam pažnju na to da se ne može uvesti ovakvo optuženje u optužnicu pod izgovorom da je ostala aktivnost optuženih navodno neprijateljska, pa da je usled toga i ova aktivnost koja je krivično-pravno irelevantna, zbog toga takođe neprijateljska.

Tom logikom bi mogli inkriminisati optuženima i vožnju trolejbusom na tribinu “Crveni konjić”.

Molim vas da posebno pazite na ovu logiku – ona je veoma prisutna u ovoj optužnici.

Tačka 5

- “Pročitaj i daj dalje” – nije rasturao, ne nudi se nikakav dokaz, dok tekstovi:
- “Zahtevamo”,
- “Neki značajni podaci o socijalnoj razlici”,
- “Neki značajni podaci o obrazovanju”

predstavljaju deo normalne redovne i dozvoljene delatnosti SS FF – i ne mogu se uopšte inkriminisati obzirom na svoj sadržaj, jer ne sadrže ništa što bi bilo neprijateljsko.

I ne samo to, optužnicom se čak i ne tvrdi da su neki stavovi neistiniti ili zlonamerni, niti se navode uopšte ti stavovi, da bi se optuženi mogao od takvih optužbi braniti.

Sud ne može utvrditi da su ovi stavovi zlonamerni ili neistiniti kada se to ni u samoj optužnici ne tvrdi.

Ovo optuženje je ravno onom kada bi neko bio optužen da je rasturao današnji broj “Politike”, a ne kaže se zašto ga on ne bi smeo rasturati.

To se upravo čini kod ove tačke.

Ako se htelo reći da je to učinjeno u svrhu obaranja vlasti radnog naroda itd. onda se mora reći kako, kojim stavom u tim tekstovima, kojom tvrdnjom se ide na taj cilj.

Optužnica nam daje samo naslove koji u sebi ne sadrže ništa što bi se moglo inkriminisati.

Mi smo videli ovde da su to opštepoznati podaci statističkih službi puno puta objavljivani u dnevnoj i stručnoj štampi.

To su goli podaci. I oni su uvek tačni.

Kako se to uopšte može inkriminisati?

“Dve vrste letaka povodom suđenja Vladimiru Mijanoviću” optuženi: niti je pisao te tekstove, niti ih je umnožavao, niti ih je rasturao.

Sve je to učinio, kako se lepo vidi iz samih tih tekstova FOSS FF, FOSS Filološkog fakulteta, FOSS Akademije za pozorište, film i umetnost i FOSS Likovne akademije.

Za to postoje dokazi u spisima budući da su ti tekstovi overeni pečatom.

Jedan od tih tekstova predstavlja najsuvlje obaveštenje o danu, času i mestu suđenja Vladimiru Mijanoviću. Dan, čas i mesto su tačno označeni. Komentara nikakvog nema.

Je li to upravljeno na obaranje vlasti radnog naroda i kakve uopšte veze moj branjenik može imati s tim?

Štaviše on je izjavio da u doba kada je tekst napisan i rasturan nije bio u Beogradu. Kakav još dokaz je tu potreban.

Tekst “Drugovi radnici” jeste napisao moj branjenik – neću da se zadržavam sociološkim analizama o istinitosti toga teksta, a njihovu istinitost je nemoguće dokazati ili pobiti jer se radi o najsloženijim društvenim pojavama koje ne podležu egzaktnoj verifikaciji koju sudski postupak zahteva, ali što je za ovu obuhvatnost optužbe bitno – on taj tekst nije rasturao, niti je ijedan dokaz izveden na tu okolnost, već je to gola i ničim nepotkrepljena optužba.

To je, inače jedini tekst koji se citira.

Tačka 6

U ovoj tački se ponavlja optužba iz prethodne tačke da je rasturan tekst “Neki značajni podaci o obrazovanju...” i “Neki značajni podaci o socijalnoj razlici...”

O tim tekstovima i njihovom rasturanju sam već govorio. Radi se podacima koji su tačni i ne predstavljaju nikakvu tajnu.

Dalje se kaže da je moj branjenik koristio tribinu “Crveni konjić” – radi “širenja svojih ideja”. Nema ničeg lošeg niti nedozvoljenog u tome da se šire ideje, a šire se uvek svoje ideje, uglavnom.

Ne kaže se kakve su to ideje, kaže se jednostavno “radi širenja svojih ideja” iz čega jasno proizilazi da Javni tužilac zabranjuje širenje svojih ideja, a možda dozvoljava širenje tuđih ideja, ili zabranjuje širenje ideja uopšte.

Ja se pri tom ne šalim, već najozbiljnije logički analiziram optužnicu.

Dalje se inkriminiše da je moj branjenik doveo na tu tribinu čak i Ernesta Mandela. U dispozitivu optužnice se ne kaže ništa ko je to? To je kao da je napisano da je optuženi kriv što je na tribinu doveo Nikolu Nikolića. Zašto bi to bilo nedoz-

voljeno? Da li je našim Krivičnim zakonom zabranjeno negde dovesti Ernesta Mandela. Ja taj član našeg zakona ne poznajem. I to izgleda da je u pitanju neko teško delo jer se kaže čak i Ernesta Mandela.

Ako je reč o nekom neprijatelju ove zemlje – onda je to moralo u dispozitivu da se kaže, pa ni onda to nije delo.

Trebalo bi da je taj neprijatelj naše zemlje neprijateljski na toj tribini i istupao. Pa ni to ne bi bilo dovoljno. Trebalo bi dokazati da je moj branjenik njega upravo zato i doveo da neprijateljski istupa, po prethodnom dogovoru.

Međutim, prvo Ernest Mandel nije neprijateljski istupao na toj tribini. Drugo, on i nije nikakav neprijatelj, makar se tako tvrdilo u Izveštaju SDB, a najmanje da je moj branjenik to mogao pretpostavljati, jer on nema svoju obaveštajnu službu. Ako se tom Ernestu Mandelu da ulazna viza za Jugoslaviju – i to upravo od organa koji moraju voditi računa kome daju ulaznu vizu, od organa koji imaju načina da utvrde kome je daju, ako taj Ernest Mandel dolazi na tribinu Studentskog kulturnog centra uz saglasnost Univerzitetskog komiteta SKJ, ako tom Ernestu Mandelu plaćaju oficijelne studentske organizacije boravak u Jugoslaviji i oglašavaju u dnevnoj štampi njegovo istupanje, ako jedna ugledna izdavačka kuća kao što je Veselin Masleša iz Sarajeva objavljuje dva debela toma Rasprave o marksističkoj ekonomiji, što košta zajednicu milione, ako se u pogovoru te knjige kaže da “autor pokazuje začuđujuću svežinu živog marksizma” da je njegovo delo “životvorna interpretacija autentične marksističke misli”, i “primer trajne vrednosti izvorne marksističke misli” (prof. dr Hasan Hadžiomerović),

kako onda možemo očekivati da moj branjenik pokazuje neku opreznost u svojim kontaktima sa tim čovekom, kako ga možemo još krivično optuživati što je iskoristio priliku da takvog uglednog naučnika, kakvim je on kod nas predstavljen, dovede na svoj fakultet?

Tu nikakvog dela, niti može biti.

Tačka 7

Mom branjeniku se stavlja na teret da je kao član grupe pristupio Jugoslaviji neprijateljskim organizacijama – o tome da li grupe ima ili nema u smislu čl. 117 govoriću kasnije – a ustvari ovom tačkom se inkriminiše optuženom Imširoviću odlazak u Esen i prisustvovanje jednom kongresu koji je oglašavan u našoj štampi.

U tome nema čak ni pristupanja optuženog Imširovića tim organizacijama, akamoli pristupanja Milana Nikolića, čak i da grupa postoji. Jer čime se dokazuje da je Imširovića moj branjenik slao u Esen, ili čak i da je znao za njegov odlazak u Esen. Zašto bi to bilo obuhvaćeno planovima grupe čak i da ona postoji. Zašto bi i sam odlazak Imširovića – koji je nota bene, otišao drugim poslom u Nemačku – značilo pristupanje organizacijama, jer radi se o više organizacija, koje su organizovale taj kongres.

Kada sam bio u Italiji ja sam prisustvovao političkim zborovima fašista, jer me je interesovala kako to izgleda. Ja nisam zato fašist. Da li neko postaje komunist kada prisustvuje kongresima komunističke partije? Da li je našim krivičnim zakonom zabranjeno prisustvovanje kongresima, makar bili oni i fašistički...?

Da li je to krivično delo?

Veza moga branjenika sa tim putovanjem Imširovića nije nikako dokazivana, niti je onda mogla biti i dokazana. Ona se svodi na apriornu tezu tužioca.

Tačka 8

Rekao sam već da primanje materijala samo po sebi, makar kakav on bio nikada ne može predstavljati krivično delo.

Posebno želim da skrenem pažnju da je ovde optužnica potpuno neodređena i kao što sam rekao dovodi sud u opasnost da usvajanjem ove tačke ili prekorači optužnicu i konkretizuje na kakve se časopise optužnica odnosi ili osudi optužene za nedovoljno opredeljeno delo, delo koje ustvari uopšte nije konkretno opredeljeno, tako da se za to isto delo optuženima može bezbroj puta suditi.

Ovde se, međutim, takođe stavlja mom branjeniku na teret da se ovim materijalima "koristio" i "služio" "za sopstveno neprijateljsko delovanje".

Moj branjenik je rekao da to nije istina – i to je dovoljno. Jer, to se ničim i ne pokušava dokazati, niti se takva uopštena tvrdnja i može dokazivati.

Kada se služio, gde se služio, kako se služio, šta je rekao, šta je napisao, što je u tome preuzeto iz tih fantomskih časopisa... ništa se ne kaže.

Na apstraktnu optužbu moglo se samo apstraktno i uopšteno braniti.

Tačka 9

Ovom tačkom se inkriminiše mome branjeniku što je napisao dva pisma svojim poznanicima, vrlo kratka i štura u kojima piše da je smenjena redakcija "Studenta" i naziva se rektor Beogradskog univerziteta čovekom konzervativne orijentacije...

Da li su ti ljudi trockisti – to zna samo SDB.

U sadržaju pisma nema ničega što bi se moglo inkriminisati, sem možda na privatnu tužbu rektora – uvreda.

Ako se time htela dokazati nekakva organizaciona povezanost sa trockističkim organizacijama – onda je jako nedovoljno za takve zaključke.

To su ljudi koje je moj branjenik upoznao na Korčulanskoj letnjoj školi uz mnoge druge pozvane učesnike. Oni su legalno došli na jedan naučni skup, oni su kolege moga branjenika, koji je i sam učestvovao i istupao na tom skupu.

U svakom slučaju, a to je ono što je najbitnije – moj branjenik tvrdi da ta pisma nije ni poslao. A znate, u tom ima neke logike, jer su ona nađena kod njega.

Štaviše ona su na srpsko-hrvatskom jeziku, koji ti ljudi najverovatnije ne razumeju. Pa bi trebalo prvo da budu prevedena, pa onda poslata.

A o tome mi nemamo nikakvog dokaza.

Pisanje pisama koja čak nisu stigla do svog adresata – ne mogu se nijednim zakonom na svetu inkriminisati.

Tačka 10

Ovom tačkom se moj branjenik optužuje što je neko njemu nepoznato lice, na jeziku koji moj branjenik ne razume, poslalo pismo jednom poznaniku moga branjenika.

Tvrđi se doduše da je moj branjenik to pismo “primio”, ali se to ničim ne dokazuje. To odriče i on sam, to odriče i adresat toga pisma.

Ako se i time htelo reći da postoji povezivanje sa nekim trockistima – onda moram još i to da primetim da je nama politička orijentacija toga lica potpuno nepoznata.

Kaže se da je to pismo šifrovano. Ne znam, možda i ne interesuje me. Ali kakav je sadržaj toga pisma kada se dešifruje?

Nije zabranjeno čak ni primati šifrovana pisma.

Implicira se da se tu nešto skriva. Ali šta se skriva? Mi to ne znamo. Ne mogu se ljudi osuđivati za “svaki slučaj”.

Je li to krivično delo samo po sebi – nešto skrivati.

I ko tu nešto skriva – lice X nastanjeno u Arhangeljsku. Zar to nije posao tajne policije u Arhangeljsku da otkriva šta to lice skriva. Ne razumem šta to može interesovati Okružno javno tužilaštvo u Beogradu.

Delo – upravo tako kako je opisano u dispozitivu ne predstavlja krivično delo.

Tačka 11

Ovom tačkom inkriminiše se mome branjeniku što su druga lica prevodila razne tekstove koji nisu neprijateljskog sadržaja. Samizdat izdanja prenosi i list Borba.

Kako se može obarati vlast radnog naroda i pozivati na nasilnu promenu društvenog i državnog uređenja istorijskim tekstovima o događajima u Mađarskoj pre 15 godina?

Mome branjeniku se još inkriminiše pismo koje je napisao svojoj devojci – takođe neposlato, a da se pri tom ne navodi uopšte šta se u tom sadržaju inkriminiše. Sadržaj je inače pun podataka objavljenih u časopisu Praxis broj 3-4 iz 1971. godine.

Mom se branjeniku zatim inkriminiše da su treća lica “sakupljala beleške” u kojima se tvrdi da treba stvoriti “armiju”. Iz teksta se uopšte ne vidi na šta se to odnosi i zašto treba stvoriti armiju i da li se radi možda o literarnom sastavu i gde treba stvoriti tu armiju.

Ponuden je dokaz iz koga bi se utvrdilo da se radi o tekstu psihički obolelog lica, taj dokaz je odbijen. Beleška je nađena sa još čitavim nizom sličnih, koje su potpuno logički inkoherentne, egzaltirane i nerazumljive. Posebno je izdvojena, jer se na neki način izgleda, po shvatanju optužbe uklapa u unapred postavljeni okvir optužnice.

Taj materijal nije, kako se u optužnici bez ikakvog dokaza tvrdi, prikupljen da se iskoristi za propagandu, što se takođe izvođenjem predloženog dokaza moglo utvrditi, već zato što je sestra autorova koja je delila sobu s optuženom Kljajić sve te beleške ostavila u zajedničkoj sobi koju je delila s optuženom Jelkom Kljajić.

Konačno moj branjenik nikada taj tekst nije ni video, niti bilo ko tvrdi suprotno, sem optužnice.

Tačka 12

Radnja iz ove tačke već je dva puta ranije inkriminisana, pa se na njoj neću zadržavati, pogotovo što branilac trećeoptužene svakako da o tome ima mnogo više da kaže.

Moj branjenik se u vreme izvršenja nalazio u pritvoru, sama po sebi ova radnja ne predstavlja krivično delo.

LOGIČKI SISTEM OPTUŽNICE – SINTETIČKI PRIKAZ

Celokupna optužnica temelji se ustvari na jednoj jedinoj pretpostavci, koja ničim nije dokazana: to je da optuženi predstavljaju grupu u smislu čl. 117 KZ.

Logika optužnice zatim je sledeća:

Postoji grupa (to se uzima kao aksiom, to je a priori dato)

- (a) Iz toga po optužnici sledi da se sve radnje svakog optuženog mogu staviti na teret svima, jer je svako (to je opet aksiom) delao u okviru programa grupe na koji je pristao, na celokupnu aktivnost grupe, pristupanjem grupi;
- (b) Samim tim odlazak optuženog Imširovića u Esen, dokazuje da je cela grupa pristupila Jugoslaviji neprijateljskim organizacijama;
- (c) A pošto je pristupila grupa tim organizacijama onda je i delovala pod uticajem tih organizacija.

Pre svega ovi zaključci ne slede iz prve pretpostavke, i što je glavno, tu osnovnu pretpostavku osporavaju sve troje optuženih.

Sa nepostojanjem grupe pada i pristupanje Jugoslaviji neprijateljskim organizacijama i delovanje pod uticajem tih organizacija i sve ostalo... To je kamen temeljac optužnice.

Videćemo zato prvo, da li postoji grupa, da li su ovo troje optuženih grupa u smislu čl. 117 KZ, a zatim kakva je sadržina, kakvi su ciljevi koje optužnica imputira toj navodnoj grupi.

Svaki od optuženih pojedinačno saglasno su još u istrazi, priznajući mnogo toga što nisu morali priznavati, kategorično odricali postojanje bilo kakve grupe u smislu čl. 117 KZ (ponavljam uvek u smislu čl. 117 KZ, jer grupu sačinjavaju tri lica u smislu ovog zakonskog propisa).

Čime se onda dokazuje postojanje grupe. Tekstom koji je napisao Milan i potpisao ga sa Inicijativna grupa za revolucionarnu radničku partiju.

Ostavimo za trenutak po strani pitanje: da li je optuženi Nikolić pisao ovaj tekst zajedno sa Imširovićem ili sam, jer njih dvojica niukom slučaju ne mogu sačinjavati grupu.

Postavlja se pitanje: kako se dokazuje da je optužena Jelka Kljajić uopšte znala za postojanje ovog teksta, a posebno kako se dokazuje da je ona pripadala toj grupi, a kako se dokazuje da je MILAN izraz grupa upotrebio u smislu člana 117 KZ, tj. da označi grupu veću od dva lica?

Ostavljajući još uvek po strani pitanje da li je optuženi Nikolić pisao tekst "Predloga" sam ili sa opt. Imširovićem, kako se dokazuje da je optužena Jelka Kljajić napisala taj tekst, ili pristala na takav tekst?

To se nikako ne dokazuje.

Da li to proizilazi iz nekih okolnosti. Ne proizilazi. Optuženoj Jelki Kljajić kao

neposredno učešće stavlja se na teret samo rasturanje teksta "Zahtevamo", koji tekst poseduje još 200 studenata Filozofskog fakulteta i koji je nastao u okviru redovne, legalne aktivnosti Saveza studenata na Filozofskom fakultetu.

Bez obzira da li je taj tekst usvojen ili ne od Skupštine kojoj je predložen na usvajanje. To nije bitno.

Dalje, kako se može dokazivati da grupa postoji zbog toga što je potpisana Inicijativna grupa za radničku revolucionarnu partiju, kada je ovde pred nama dokazano da je moj branjenik napisao još jedan tekst i potpisao ga sa Komisija ili Komitet ili ne znam šta za radničku kontrolu:

da je i takva grupa postojala, da li je to tekst nekakve takve grupe?

Mi takođe znamo da je moj branjenik napisao i tekst "Zahtevamo" i potpisao ga sa Skupština saveza studenata Filozofskog fakulteta, pa ipak mi znamo da to nije tekst te Skupštine nego moga branjenika.

Mogao je on svašta potpisivati – svašta je i potpisivao, ali mi ne možemo na osnovu toga ništa zaključiti o nekom navodnom postojanju grupe.

Dalje, predpostavimo za trenutak da je takva grupa postojala i da su troje optuženih bili njeni članovi: ja vas pitam da li bi Jelka Kljajić – koja nipošto nije grupa u što ste se mislim uverili – da li bi Jelka Kljajić, saznajući da je navodna "grupa" otkrivana deset dana posle hapšenja Nikolića i Imširovića javno nastavljala s aktivnošću navodne "grupe"? Ima li tu ikakve logike? Ili je mnogo prirodnije predpostaviti da bi ona istoga dana sklonila iz svoje sobe sve trockističke materijale, sve što bi moglo ukazati na bilo kakvu njenu vezu sa optuženima?

Dakle, ima li ikakvog smisla da optuženi Nikolić i Imširović znajući da je sekretar UK još u decembru 1971. objavio javno da je na Fakultetu prisutna trockistička grupa, da li bi optuženi mirno sedeli u svome stanu, čekajući na pretres sa svim svojim "predlozima" i trockističkom literaturom?

To nema nikakvog smisla.

To se može objasniti samo tako da optuženima ni na pamet nije padalo da se to može odnositi na njih, jer jednostavno nikakvoj grupi nisu ni pripadali.

Možda je ovo trenutak da se ukaže da udruživanje samo po sebi nije krivično delo, pa ni udruživanje u svrhu političkog delovanja, pa ni stvaranju političke partije. Naprotiv, građanima ove zemlje, zajemčeno je pravo udruživanja i pa pravo udruživanja u političke svrhe. To ne može biti krivično delo. Niti postoji bilo kakva ustavna odredba prema kojoj bi takvo udruživanje bilo zabranjeno.

Zakon o udruživanju građana takođe ne zabranjuje udruživanje u političke svrhe.

Štaviše, želeo bih da vam skrenem pažnju da je u doba kada je donet naš Krivični zakon, 1951. godine, u Jugoslaviji postojalo sedam političkih partija:

- Demokratska stranka (rad odobren rešenjem objavljenim u "Službenom listu" 73/45 – str. 736);
- Narodna radikalna stranka (78/45 – 789);
- Jugoslovenska republikanska demokratska stranka (86/45 – 410);
- Socijalistička partija Jugoslavije (88/45 – 941);
- Socijal-demokratska partija Jugoslavije (97/45 – 1046);
- Narodna seljačka stranka (78/46 – 957) i

– Samostalna demokratska stranka (7/47 – 92).

Uredba o utvrđivanju propisa saveznih organa uprave koji su prestali da važe ("Sl. list" br. 42/53) ne navodi ova rešenja, pa se zato i u Registru pravnih propisa "Službenog lista" ova rešenja označavaju znakom koji označava odluke za koje "postoji određeni osnov po kome bi se možda moglo uzeti (kondicional – S.P.) da ovi pravni akti više nisu na snazi". Možda... a možda bi se moglo uzeti i da su na snazi!

Ustvari, one postoje još i dan danas, jer nisu prestale da postoje na jedina dva načina na koje bi mogle prestati: raspuštanjem i zabranom delovanja.

Da je zakonodavac želeo inkriminisati svako političko udruživanje, stvaranje partije kao takve, onda bi istoga časa celokupno članstvo svih ovih partija dospelo smesta pod udar člana 117 KZ. Hiljade ljudi bi toga časa postali kontrarevolucionari.

Ništa slično se nije dogodilo. Još četiri godine posle toga u Beogradu izlazi "Republika", u zaglavlju piše "Organ republikanske demokratske stranke".

Ono na što se nije tada odnosio član 117 ne odnosi se ni danas. Političko organizovanje u političku stranku nema samo po sebi elemente krivičnog dela iz čl. 117 KZ!

Zašto vam ja to govorim?

Zato što je potrebno da vam skrenem pažnju na ono što je bitno. Kakvi bi prema optužnici trebalo da budu ciljevi tog navodnog udruživanja?

Jer to je ono što prvenstveno treba da nas interesuje. Da li su ti ciljevi protivustavni, da li su zabranjeni? Prema samoj optužnici se vidi da "predlog" sadrži organizacione principe navodne buduće partije. On ne upućuje na ciljeve.

Opet prema samoj optužnici, ti ciljevi, program ako hoćete ili kako se u optužnici kaže "Principi budućeg društvenog uređenja" izloženi su u tekstu moga branjenika "Politički sistem globalno samoupravljačkog društvenog sistema".

Došli smo do srži optužnice.

Šta su optuženi, pod predpostavkom udruživanja, pod predpostavkom da su delali s istim ciljem: šta su optuženi hteli?

Karakteristično je da se u optužnici to najvažnije, ta srž, to bitno, taj cilj i ne pominje niti se citira bilo koji deo tog teksta.

Za taj tekst se samo kaže da se "zasniva" na političkim koncepcijama Jugoslaviji neprijateljskih organizacija.

Vi ste slušali taj tekst. Mislim da ste ga pažljivo slušali. Tvrđim da je za vreme čitanja toga teksta u ovoj sudnici nastala konsternacija:

- tvrdim da su tamo izloženi ciljevi, ciljevi čitavog ovog društva;
- tvrdim da nema zdravog i normalnog čoveka koji ne bi želeo da živi u tom društvu budućnosti;
- tvrdim da samo organizacije prijateljske prema ovoj zemlji mogu imati takve političke koncepcije;
- tvrdim da ne možete iščupati ni jednu jedinu rečenicu iz toga teksta koji može zvučati neprijateljski, koja je uperena protiv vlasti radnog naroda, protiv načela samoupravljanja, protiv jedinstva Jugoslavije, protiv postojećeg društveno-političkog uređenja kako je to uređenje Ustavom definisano. Principi toga društva su veoma stari, zbog tih principa su stradali, pa i ginu-

li najbolji ljudi ne ove zemlje, nego čovečanstva – maštari, vizionari, revolucionari, poštenjaci, mladost... i ti principi preživeće ovu optužnicu i sve nas...

Dolazio sam u iskušenje da vam ponovo čitam čitav tekst, ali sećam se da je pažljivo saslušan. Vi se sećate da se buduće društvo zasniva na globalnom samoupravljanju, ostvarena je istorijska uloga radničke klase, kontrola nad raspodelom u rukama je radničke klase, to je besklasno demokratsko slobodno društvo na čijem je čelu Kongres radničkih saveta, Kongres samoupravljača.

Da li su politički ciljevi koji se pojavljuju kao svrha udruživanja protivpravni u smislu čl. 16 osnovnog zakona o udruženjima građana odnosno da li su inkriminirani čl. 117 KZ?

Milan:

Sistem radničkih saveta kao organi samoupravljanja odlučuju o celokupnoj društvenoj reprodukciji.

Čl. 9 st. 2 Ustava:

Ostvarujući samoupravljanje radni ljudi odlučuju... o raspodeli društvenog proizvoda.

Milan:

Politički sistem u užem smislu čini pluralitet radničkih, seljačkih i drugih partija, diskusionih klubova i neformalnih grupa koje imaju pravo da stvaraju, brane i propagiraju različite ideje, koncepcije i programe o društvenom razvoju.

Pod uslovom:

Poštovanja društvene svojine nad sredstvima za proizvodnju;
poštovanja ovako ustanovljenog društvenog sistema u celini;
poštovanja demokratičnosti i javnosti;
poštovanja kontrole radničke klase nad viškom vrednosti.

Ustav: čl 40 st. 1

Zajemčena je... sloboda udruživanja.

Jovan Đorđević:

Sloboda udruživanja znači pravo građana da se udružuju radi ostvarivanja najraznovrsnijih svojih zajedničkih interesa. Najvažniji oblici slobode udruživanja su na političkom polju.

Član 16 Osnovnog Zakona o udruženjima građana (Sl. List 16/65) pod uslovom: da njegova aktivnost nije uperena na nasilno obaranje socijalističkog društvenog uređenja.

Milan

Radnička država biće samo tehnički i administrativni aparat za sprovođenje volje radničke klase... Njen rad će biti potpuno javan, rezultati će se objavljivati i javno kritikovati.

Ustav

Član 87: Rad državnih organa... javan je i oni su dužni obavestavati javnost o svome radu.

Član 34 tač. 5: Radi ostvarivanja društvenog samoupravljanja građaninu se zajemčuje pravo da bude obavешten o radu predstavničkih tela i njihovih organa... Tač. 6: da pretresa rad državnih organa... i da iznosi mišljenje o njihovom radu.

Milan:

Politička policija će biti ukinuta kao i svi drugi oblici političke represije... Policija će biti mali aparat čija će briga biti otkrivanje društveno-devijantnih pojava i preventiva, a ne represija...

Ustav, Osnovna načela, glava VIII, stav 5:

Svi su pozvani da celokupnom svojom aktivnošću... proširuju i razvijaju sve oblike... socijalističkog demokratizma, naročito u oblastima u kojima preovlađuju funkcije političke vlasti, ograničavaju prinudu i stvaraju uslove za njeno otklanjanje...

Milan:

Državna diplomatija... Njena aktivnost biće vođena interesima radničke klase naše zemlje... i interesima međunarodnog proletarijata i drugih revolucionarnih snaga.

Ustav, Osnovna načela, glava VII, 1, 3 i 7:

U svojim međunarodnim odnosima... Jugoslavija se zalaže... za razvijanje demokratskih i socijalističkih odnosa... za međunarodnu podršku narodima koji vode pravednu borbu za nacionalnu nezavisnost i oslobođenje od kolonijalizma...

Milan:

Sve funkcije koje omogućuju i najmanju akumulaciju društvene moći... biće izborne a ličnosti koje ih budu vršile u svakom trenutku smenjive...

Ustav, čl. 72:

Niko ne može vršiti javna ovlašćenja ako mu ona nisu... poverena od građana.

Član 77:

Izbor i opoziv članova svih predstavničkih tela vrši se tajnim glasanjem.

Milan:

Jednu vrstu štampe i jedan deo programa radija i televizije plaćaće se ... iz društvenih sredstava... i biće otvoreni za sva istupanja radnika i seljaka...

Čl. 4 Zakona o štampi:

Društvena zajednica pomaže osnivanje organizacije koje se bave objavljivanjem i širenjem informacija... obezbeđuje materijalne i druge olakšice za vršenje njihove delatnosti.

Član 2:

Građani Jugoslavije... imaju prava da putem sredstava informacija izražavaju i objavljuju svoja mišljenja...

Milan:

Osim ovih visoko-tiražnih listova... radnici će moći da objavljuju svoje stavove i preko nezavisnih publikacija koje može pokrenuti grupa radnika...

Član 24 st. 1 Zakona o štampi:

Novine može izdavati i grupa građana.

Milan:

... školovanje će biti besplatno... permanentno obrazovanje svih biće obezbeđeno u raznim oblicima... Za decu radnika malih primanja... biće besplatna i ishrana, kao i odeća i obuća...

Ustav, član 44 st. 1:

Građani imaju pravo pod jednakim uslovima... da stiču potrebna znanja... u svim vrstama škola...

U nekim stavovima Milan postavlja i druge ciljeve, kao način nagrađivanja, besplatno obrazovanje, zdravstvo, javni saobraćaj, jačanje principa ljudske solidarnosti... koji su oduvek bili i ciljevi komunističkog pokreta.

Pa i Ustav, glava VIII ne zastaje na načelima koja je deklarirao izrikom, nego kaže:

“Društveno politički odnosi i oblici utvrđeni ovim ustavom usmereni su ka:

– razvijanju takvih društvenih odnosa u kojima će se ostvariti načelo komunizma ‘Svako prema sposobnostima – svakome prema potrebama’”.

Zakon o krivičnom postupku dozvoljava Javnom tužiocu da posle odbrane opet uzme reč pa ja pozivam Javnog tužioca da mi ukaže:

- da li sam iscrpno izložio sve Milanove stavove;
- da li je izbor koji sam izvršio u tim stavovima u bilo čemu jednostran, netačan, tendenciozan;
- pozivam ga da navede, makar istrgnutu iz konteksta, makar jednu jedinu rečenicu koja bi imala drugačiji smisao, protivustavan.

Tvrdim da nijedne takve rečenice nema. Tvrdim da je Milan u svome tekstu izneo kao načela i ciljeve društvenog razvoja, načela i ciljeve koje formuliše Ustav SFRJ – i to sam vam sasvim jasno i dokumentovano pokazao i dokazao.

Frapantno je da Javni tužilac smatra da se ovi Ustavni ciljevi i načela mogu postići samo protivustavnim putem, nezakonitim kriminalnim udruživanjem, upotrebom sile i promenom društveno-političkog uređenja.

Izgleda da smatra – da li je to i stanovište suda čućemo u vašoj presudi.

Na ovom mestu bi možda bilo zgodno da rasvetlimo još jedan inače nerazumljiv momenat.

Vi se možda sećate da sam ja pitao Milana posle čitanja ovog teksta – odn. da ga je sud pitao na moje traženje – zašto je, za ime sveta, ovaj tekst skrivao u nekim budžacima, pod nekim sanducima?

Mogao je mirno da ga objavi gde hoće – mogao je da ga istakne kao plakat nasred Terazija!

To isto pitanje važi i za ideju Javnog tužioca da bi takav program trebalo da ostvaruje “ilegalna partija”? Zašto ilegalna? Odgovor na to pitanje sadržan je u tekstu “Predloga”, gde se kaže da je sva ta konspiracija potrebna, jer u Jugoslaviji nema političkog prostora za opoziciono političko delovanje?

Ali zašto bi delovanje sa tih pozicija bilo opoziciono. Izgleda da tako misle samo Javni tužilac i Milan!

I tako – date li za pravo Javnom tužiocu, dali ste za pravo i Milanu.

Srećom, nas ovde njihova mišljenja ne obavezuju.

Dakle, ničim nije dokazano da je grupa postojala i ničim nije dokazano da je radila bilo šta na stvaranju partije.

Ali baš da je i postojala i da je radila na stvaranju partije čiji bi ciljevi bili oni koji su sadržani u inkriminisanom tekstu “Politički sistem globalno samoupravljačkog društva” u tome ne može biti nikakvog dela, jer biste onda mogli staviti na op-

tuženičku klupu i osnivače Komunističke partije Jugoslavije... ako su živi... ja ne znam...

Onima koji se bave politikom ostavljam da objasne kako je do jednog ovakvog optuženja moglo uopšte doći. Moje je bilo samo da ga činjenički rasvetlim.

Ovaj tekst je centralno mesto optužnice. On dokazuje i to – budući da u optužnici figurira kao program grupe i buduće partije – kakve su namere optuženih.

On to dokazuje bez trunke sumnje jer se radi o tekstu koji Milan nije pisao ni za sud ni za Javnog tužioca, već je to tekst koji je on pomno sakrio i koji mu se upravo inkriminiše. On ga je uprkos tome u celosti ovde priznao za svoj i iskazao da stoji iza njega.

Mi nemamo nikakvog razloga zato da sumnjamo da su to i njegove prave namere. Uostalom to upravo tvrdi i Javni tužilac.

Grupa koja se osniva sa takvim ciljevima ne bi bila primljena ni u jednu Jugoslaviji neprijateljsku organizaciju.

Sa takvim namerama i ciljevima ne može se vršiti neprijateljska propaganda, već samo dobronamerna – jer su namere očigledno dobre, društvena kritika.

Sa takvim namerama ne može se obarati vlast radnog naroda.

Zato predlažem da sud optuženog Milana Nikolića oslobodi optužbe.

Presuda Okružnog suda u Beogradu*

K. br. 348/72

U IME NARODA

Okružni sud u Beogradu, u veću sastavljenom od sudije Milivoja Đokića, kao predsjednika veća, Todorović Slobodana i sudija porotnika Đošić Stevana, Lučić Milete i Najčić Galine, kao članova veća, sa zapisničarem Stamenković Olgom, u krivičnom predmetu protiv opt. NIKOLIĆ MILANA i dr. zbog krivičnog dela udruživanja protiv naroda i države iz čl. 117 st. 1 u vezi čl. 100 KZ i krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 i 2 KZ, a po optužnici Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Kt-br. 8/72 od 18.04.1972. godine, po održanom glavnom javnom presretsu na dan 6, 13, 14, 17, 18 i 20 jula 1972. g. u prisustvu zastupnika javne tužbe Miletić Stojana, opt. Nikolić i njegovog branioca Popović Srđe, adv., opt. Imširović Pavluška i njegovog branioca Strugar dr Save, adv., opt. Kljajić Jelke i njenog branioca Knežević Vitomira, adv. iz Beograda, doneo je i na dan 21. jula 1972. u prisustvu istih lica javno objavio

PRESUDU

- 1) Opt. NIKOLIĆ MILAN, student Filozofskog fakulteta u Beogradu, sa stanom u ul. Učiteljska br. 2, rođen 08.06.1947. g. u Beogradu, od oca Miloša i majke Milke, rođene Milovanović, Srbin, drž. SFRJ, neoženjen, završio srednju školu, sada apsolvent, vojsku nije služio, vodi se u VE-ji SO Zvezdara, neosuđivan, nalazi se u pritvoru od 07.01.1972. g.,
- 2) Opt. IMŠIROVIĆ PAVLUŠKO, student Saobraćajnog fakulteta u Beogradu, iz Bijeljine, – ul. Fadila Jahića br. 8, rođen u Banovićima 14.10.1948. god. od oca Avda i majke Anice, rođene Mitrović, Jugosloven, drž. SFRJ, neoženjen završio 2 godine Saobraćajnog fakulteta, neosuđivan, vojsku nije služio, vodi se u vojnoj evidenciji SO Bijeljina, nalazi se u pritvoru od 07.01.1972. godine i

---

* "Filosofija", 4/72. str. 149-161.

- 3) Opt. KLJAJIĆ JELKE, student trećeg stepena Sociologije iz Beograda – Studencki dom “Slobodan Penezić”, rođena 01.09.1947. g. u Baču, od oca Draga i majke Draginje, Jugoslovenka, drž. SFRJ, neudata, završila gimnaziju i Filozofski fakultet, neosuđivana, nalazi se u pritvoru od 21.01.1972. g.

KRIVI SU

Što su u toku 1970. g. pa do januara 1972. g. kada su lišeni slobode u Beogradu, a u cilju da silom i protivustavnim putem obore vlast radnog naroda i svrgnu izabrana ustavom utvrđena predstavnička tela društveno-političkih zajednica kao i političko izvršne organe odgovarajućih predstavničkih tela, stvorili grupu i delovali na stvaranju neprijateljske partije u kom cilju su javno istupali, pisali, umnožavali i rasturali neprijateljski materijal u vidu programa, izveštaja, referata i letaka, pa su tako:

1. Osnovali “Inicijativnu grupu za revolucionarnu radničku partiju – IGRRP” koja je radila na stvaranju ilegalne političke partije u našoj zemlji;
2. Napisali odnosno kao inicijativna grupa zajednički sastavili “Predlog demokratske organizacije za radničku revolucionarnu partiju” sa potpisom “IGRRP” kojim se bliže razrađuju organizacioni principi te partije, pa se između ostalog predviđa:
  - a) podela grupe na ćelije u kojima će biti najviše pet članova međusobno vrlo dobro povezani, tako da svaki član ćelije u toku jednog sata može uspostaviti kontakt sa svim ostalim...”
  - b) “Isto tako potrebno je celokupno angažovanje grupe razdeliti na dva fronta: studentski i radnički. Težište angažovanja biće na političkoj aktivnosti među radnicima: praćenje njihovih reagovanja na društvene događaje, permanentno studiranje uslova njihovog života i rada, propagiranje naših ideja među njima, pridobijanje radnika u naše ćelije i pomaganje osnivanja ćelija u preduzećima kao i ostvarenja osnovnog cilja naše inicijativne grupe – stvaranje revolucionarne radničke partije...”;
3. Napisali pod naslovom “Politički sistem globalno-samoupravljačko društvenog sistema” u kome se pored ostalog izlažu principi budućeg društvenog uređenja u Jugoslaviji;
4. Držali radi rasturanja tekst “Hronologija beogradskog studentskog pokreta” u kojoj se između ostalog prikazuju događaji počev od 1966. g. pa do 1970. g. i navodi kako se tobož progone “vođe” na Filozofskom fakultetu i izbacuju iz partije, kažnjavaju i krivično gone, iz inostranstva primili radi rasturanja letak “Rezolucija” koja ustvari predstavlja protest zbog stavljanja u pritvor Božidara Borjana i Vladimira Mijanovića koga je Okružni sud u Beogradu 1970. godine osudio zbog krivičnog dela neprijateljske propagande, a radi rasturanja držali i dve vrste letaka povodom suđenja i nastavka suđenja Vladimiru Mijanoviću, kao i letke sa porukom “Pročitaj i daj dalje”;

5. a) Napisali, u većem broju primeraka umnožili i rasturali letke: "Zahtevamo", "Neki značajni podaci relevantni za raspravu o socijalnoj nejednakosti", "Neki značajniji podaci o obrazovanju u SFRJ relevantni za raspravu o socijalnoj nejednakosti u obrazovanju" i "Drugovi radnici" namenjen našim radnicima privremeno zaposlenim u inostranstvu, u kome se tvrdi, da se navodno:
- "Naše društvo deli na bogate i siromašne, da bogati postaju sve bogatiji, a siromašni sve siromašniji, da su radnici i seljaci eksploatisani od strane birokratije, koja je ustvari eksploatatorska klasa u našoj zemlji, pa se radnici i seljaci pozivaju da se organizuju u borbi za pobedu ove eksploatatorske klase";
- b) Koristili tribinu Filozofskog fakulteta "Crveni konjić" za istupanje u cilju ostvarenja svoga plana i za rasturanje letaka: "Neki značajni podaci relevantni za raspravu o socijalnoj nejednakosti", "Neki značajniji podaci o obrazovanju u SFRJ relevantni za raspravu o socijalnoj nejednakosti u obrazovanju" kojom prilikom je optuženi Milan Nikolić predao radniku Stojanović Mići pomenute letke da bi ih podelio radnicima pa je on to učinio.
- c) Opt. KLJAJIĆ JELKA po lišenju slobode, opt. NIKOLIĆ MILANA i IMŠIROVIĆ PAVLUŠKA, dala je na dan 8. januara 1972. godine ranije pripremljen letak "Zahtevamo" u Centru za stručno usavršavanje radnika Poljoprivrednog kombinata "Beograd" gde je radila kao nastavnik pri omladinskoj političkoj školi koji je predala slušaocu Vladislavljević Rodoljubu u prisustvu Vranić Radojice i rekla da ga pročitaju i jedan i drugi, a oni su omladinski rukovodioci, s tim što je o sadržaju ovog letka govorila na času i tvrdila da su ga studenti Filozofskog fakulteta na skupštini od 23.12.1971. g. usvojili, mada to nije tačno, pozvala slušaocce Političke škole da dođu na jedan skup studenata Filozofskog fakulteta i da tamo čuju o čemu se i kako raspravlja, a interesovala se kod Vladislavljevića i Vranića kada će održati omladinski sastanak i tražila da i nju pozovu, raspitujući se tom prilikom o tom: kako žive, šta rade svi omladinci u njihovom preduzeću i čime su sve oni nezadovoljni;
6. Radi ostvarenja plana grupe uspostavili veze u inostranstvu, pa su tako:
- a) slali izveštaje o stanju na Filozofskom fakulteta u Beogradu i o stanju u listu "Student" u vidu pisma koje je opt. Milan Nikolić uputio u inostranstvo Valu Duseku i Žan Klodu izveštavajući ih o neuspesima koje su doživeli na fakultetu, "da su izgubili list 'Student' čija će redakcija (sastavljena od naših ljudi) biti uskoro smenjena..." a o izboru rektora Beogradskog univerziteta izveštava da je to čovek koji predstavlja najkonzervativniju orijentaciju i da su kod nas u ofanzivi desne snage, dok se mi za sada samo branimo", a davali i uputstva trećim licima povodom njihovog istupanja u inostranstvu radi širenja ideja grupe;
- b) Opt. IMŠIROVIĆ PAVLUŠKO ispred grupe prisustvovao međun-

arodnom skupu Komiteta za vezu studenata Istočne Evrope održanom u Esenu na dan 3. i 04. jula 1971. g. a njegov odlazak organizovan je po direktivama datim u "Bezbednosnoj rezoluciji" koja je prilikom pretresa stana pronađena kod optužene Kljajić Jelke, a u njoj se naročito upozorava: "Za vreme 3. i 4. jula svi drugovi iz Istočnih zemalja ili/i drugih zemalja izabraće pseudonim...", "Drugovi treba da paze da ne budu fotografisani...";

- c) Primili materijal Međunarodnog komiteta za obnovu IV Internacionale, njegovih delova i pojedinih trockističkih grupa u vidu informacija, biltena, časopisa, listova i drugi iz publikacija, pa su tako koristili za sopstveno neprijateljsko delovanje služeći se neistinama koje su pisane o Jugoslaviji u tim materijalima kao na primer: u Jugoslaviji se kažnjavaju studenti komunisti koji protestuju protiv prodora stranog kapitala, protiv socijalne nejednakosti i nezaposlenosti. Za jedan takav zločin sud birokratije je organizovao proces protiv Ive Kambana pukovnika partizanske armije iz jugoslovenske revolucije

čime su izvršili krivično delo udruživanja protiv naroda i države iz čl. 117 st. 1 u vezi čl. 100 KZ pa ih sud primenom ovih propisa i člana 42 i 43 KZ

OSUĐUJE

Opt. NIKOLIĆ MILANA i opt. IMŠIROVIĆ PAVLUŠKA na kaznu strogog zatvora u trajanju od 2-DVE GODINE u koju im se uračunava vreme koje provode u pritvoru od 07.01.1972. g.

Opt. KLJAJIĆ JELKU na kaznu strogog zatvora u trajanju od 1-JEDNE GODINE i 6-šest meseci, u koju joj se uračunava vreme koje provodi u pritvoru od 21.01.1972. g.

Na osnovu člana 62 KZ od optuženog Nikolić Milana ODUZIMA SE mašina marke "Biser" koja se vodi pod KDP-br. 20-83-72, kao i svi materijali nađeni kod optuženih prilikom pretresa stana.

Optuženi se oslobađaju plaćanja troškova krivičnog postupka i paušala.

Obrazloženje

Okružni javni tužilac u Beogradu optužnicom Kt-br. 8/72, od 18. 04. 1972. g. teretio je opt. Nikolić Milana, Imširović Pavluška i Kljajić Jelku, da su izvršili krivično delo udruživanja protiv naroda i države iz čl. 117 st. 1 u vezi čl. 100 KZ i krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 i 2 KZ.

Na osnovu izvedenih dokaza, svestrano cenjenih u smislu čl. 10 i 318 ZKP a ceneći i navode optužbe i odbrane sud je utvrdio sledeće činjenično stanje:

Opt. Nikolić Milan, Imširović Pavluško i Kljajić Jelka u toku 1970. godine stvorili su ilegalnu grupu – Inicijativnu grupu za revolucionarnu radničku partiju, kako su je oni nazvali, sa zadatkom da stvore ilegalnu političku partiju, a u cilju da protivustavnim putem i silom obore vlast radnog naroda u našoj zemlji. Zajedno su sastavili “Predlog demokratske organizacije za radničku revolucionarnu partiju” – u dve varijante, sa potpisom “IGRRP” – skraćenica za pun naziv grupe.

U ovom “Predlogu” razradili su organizacione principe te buduće partije, odredili njen karakter i zadatke, a istovremeno i organizacionu strukturu grupe i njen plan aktivnosti na stvaranju partije. Za ustrojstvo partije i grupe i njihov način političkog delovanja navodi se da moraju odgovarati uslovima postojanja snažne i grube političke represije prema svakoj opozicionoj aktivnosti kod nas, pa se zato predlaže:

“Podela grupa na ćelije u kojima će biti najviše pet članova međusobno vrlo dobro povezanih tako da svaki član ćelije u toku jednog sata može uspostaviti kontakt sa svima ostalima.

Povezivanje ćelija u što jednostavniju mrežu komunikacija mora biti tako prohodna da se veza između jedne i ostalih ćelija može uspostaviti najviše za jedan sat.

Usvajanje zbira preventivnih mera protiv otkrivanja i denuncijacije čije će poštovanje biti obavezno.

Podela rada između ćelija i pojedinaca tako da se ostvari princip: jedan povereni zadatak – jedan odgovoran čovek. Svako je lično odgovoran od onog trenutka kada zadatak prihvati”.

Prema ovom planu politička aktivnost grupe deli se na otvorenu ili legalnu – u okvirima postojećeg pravnog poretka i prema postojećoj praksi organa represije i centara moći – i zatvorenu ili ilegalnu i to onda kada je potrebno u interesu bezbednosti grupe i veće efektivnosti njene aktivnosti.

Celokupno angažovanje grupe razdeljeno je na dva fronta: studentski i radnički. Predviđeno je da će težište angažovanja biti na političkoj aktivnosti među radnicima: “Praćenje njihovih reagovanja na društvene događaje, permanentno studiranje uslova njihovog života i rada, propagiranje naših ideja među njima, pridobijanje radnika u naše ćelije i pomaganje osnivanja ćelija u preduzećima, kao i ostvarenje osnovnog cilja naše inicijativne grupe – stvaranje revolucionarne radničke partije. Na studentskom frontu koji je takođe važan, cilj angažovanja naše grupe biće pridobijanje najspособnijih i najprogresivnijih studenata, propagiranje naših ideja, koncepcija i programa među studentima i vršenje uticaja na političko događanje na Univerzitetu, učestvovanje u radu postojećih organizacija, u cilju stvaranja revolucionarnog studentskog pokreta i njegovog vezivanja za revolucionarni pokret partija.”

Optuženi su kao grupa sastavili i napisali “Politički sistem globalno samoupravljачkog društvenog sistema” u kome su izložili principe budućeg društvenog uređenja koje bi trebalo da stvori ova ilegalna grupa, odnosno partija. U ovom političkom sistemu postoje tri relativno autonomna dela:

- a) Sistem radničkih saveta – od radničkih saveta svakog posebnog preduzeća do radničkih saveta privrednih grana i Kongresa Radničkih saveta koji ima zakonodavnu i izvršnu vlast.
- b) Politički sistem koji u užem smislu čini pluralitet radničkih, seljačkih i dru-

gih partija, diskusionih klubova i neformalnih grupa koje imaju pravo da stvaraju, brane i propagiraju različite ideje, koncepcije i programe o društvenom razvoju.

- c) Radnička država koja će biti samo tehnički i administrativni aparat za sprovođenje volje radničke klase i ostalih slojeva društva.

Ova koncepcija šire je obrazložena i na kraju se navodi da je to samo jedna od onih koncepcija koje će biti predložene radničkoj klasi, a da će je autori dalje dograđivati (i menjati), braniti i propagirati u cilju da je prihvati i ostvari radnička klasa.

U ostvarivanju ovakvog postavljenog plana i zadatka proistekla je kasnija aktivnost optuženih, bilo zajedno ili pojedinačno u ime grupe, podelivši međusobno uloge.

Delujući na "Radničkom frontu" optuženi su napisali i rasturili letak "Drugovi radnici" kojim su se obratili našim radnicima privremeno zaposlenim u inostranstvu. U ovom letku, pored ostalog, navode da su naši radnici prodati kapitalistima kao robovi, da se u našem društvu od oslobođenja razdvajaju dve grupe stanovištva – bogati koji postaju sve bogatiji i siromašni koji su sve siromašniji. Zatim da su radnici i seljaci eksploatisana klasa da ih eksploatiše birokratija kao eksploatatorska klasa kojoj treba oduzeti ono što je otela i sprečiti je da dalje otima. Radnici i seljaci pozivaju se da se udruže i organizuju u borbi za pobjedu ove eksploatatorske klase.

Ovaj letak sadrži poruku "pročitaj, razgovaraj o ovome sa drugovima, daj drugom da čita", a potpisala ga je "Revolucionarna grupa za radničku kontrolu".

Optuženi su zatim napisali i letak "Zahtevamo" obraćajući se CK SKJ, CK SK Srbije, Saveznoj Skupštini, Skupštini SRS, Veću sindikata Jugoslavije, Univerzitetskom komitetu SKJ, Univerzitetskom odboru Saveza studenata, BU, svim sredstvima javnih komunikacija. U ovom letku optuženi praktično obezvređuju svu brigu i napore koje naša zajednica čini u oblasti prosvete i obrazovanja, traže korektivne promene u privredi i društvu. Na ovom letku potpisali su Skupštinu studenata Filozofskog fakulteta stavljajući datum 23.12.1972. godine, iako skupština studenata nije usvojila ovaj tekst.

U istom periodu napisali su i letke "Neki značajniji podaci relevantni za raspravu o socijalnoj nejednakosti" i "Neki značajniji podaci o obrazovanju u SFRJ relevantni za raspravu o socijalnoj nejednakosti u obrazovanju" u kojima tendenciozno koriste nedovoljno proverene podatke i zaključuju: "da se troškovi zdravstvene brige, kulture i obrazovanja prepuštaju da budu zadovoljeni iz budžeta svake porodice. Kako to izgleda, jasno je iz podataka da preko 85% radnika prima platu koja je daleko od one koja bi bila dovoljna za najnužnije životne potrebe..." U pogledu odnosa najnižih i najviših primanja tvrde da taj odnos ide od 1-100. Tvrdi se da radnici ne mogu da utiču na popravljanje svog društvenog položaja učešćem u radu društveno-političkih organizacija i državnih organa. Takođe ne mogu da utiču na donošenje društveno-značajnih odluka kroz organe samoupravljanja. Zbog toga radnici sve češće pribegavaju štrajkovima i navodi se da je u poslednje dve godine bilo 2.000 većih štrajkova. Radnička klasa se poziva da preuzme punu kontrolu nad celokupnom društvenom reprodukcijom preko sistema radničkih saveta na čelu sa Kongresom radničkih saveta.

Ovi leci predstavljaju razrađivanje stavova iznetih u “Predlogu” i “političkom sistemu”, tako što se u pojedinim oblastima društvenog života tendenciozno predstavlja stanje koje bi zahtevalo potrebu rušenja postojećeg uređenja i stvaranje onakvog sistema čiju su koncepciju optuženi izložili u “Političkom sistemu”.

Sve ove letke optuženi su rasturali, našta ukazuje i broj primeraka u koliko su leci bili umnoženi – oko 200, kao i poruka na letku “Drugovi radnici”. Posebno leci “Neki značajniji podaci...” – obe vrste rasturani su na tribini Filozofskog fakulteta “Crveni konjić”. Optuženi su organizovali i raspravu o tim temama na ovoj tribini, uzimali su učešća u diskusiji braneći stavove u ovim lecima, a u cilju da pridobiju više pristalica radi ostvarenja plana grupe. Tom prilikom optuženi Nikolić dao je više primeraka letaka “Neki značajniji podaci...” radniku Stojanović Mići da bi ih rasturio, što je Stojanović i učinio, pa je zbog rasturanja tih letaka osuđen nepravosnažnom presudom Trećeg opštinskog suda u Beogradu za krivično delo širenja lažnih vesti iz čl. 292-a KZ.

Optuženi Nikolić angažovao se i oko dovođenja drugih radnika na ovu tribinu tražeći preko svog poznanika Anđelković Jovana da dovede radnike koji su kao predstavnici pojedinih kolektiva učestvovali na Drugom kongresu samoupravljača, što se utvrđuje iz pisma od 27.05.1971. godine koje je optuženi uputio Anđelkoviću.

Optužena Kljajić Jelka posle hapšenja opt. Nikolića i Imširovića početkom januara 1972. godine u Centru za stručno usavršavanje radnika “PK Beograd” najpre je na času govorila slušaocima o sadržini ovog letka, a onda je na jednom času pročitala letak “Zahtevamo” govoreći da je on usvojen na Skupštini studenata Filozofskog fakulteta. Tom prilikom primerak letka predala je slušaocu Vladislavljević Rodoljubu u prisustvu Vranić Radojice za koje je znala da su omladinski rukovodioci, da bi ga obojica proučili i eventualno dopunili.

U ovom Centru optužena Kljajić Jelka, radila je kao nastavnik, zaposlila se preko Radničkog univerziteta “Đuro Salaj” po preporuci Anđelković Jovana, koji radi u tom Kombinat, a on je poznanik optuženog Nikolića. Za to vreme ona se interesovala kod slušaoca o tome pod kakvim uslovima živi i radi omladina u preduzeću, a posebno čime su nezadovoljni, tražila da i nju pozovu na omladinski sastanak, a istovremeno pozvala je slušaoca Centra da dođu na Skupštinu studenata Filozofskog fakulteta da bi čuli o čemu se i kako raspravlja.

Upravo na ovaj način optužena Kljajić Jelka u potpunosti izvršava postavljeni plan grupe za delovanje među radnicima koristeći položaj predavača, kao formu za otvorenu političku aktivnost, kako je i izloženo u “Predlogu”.

Pored toga optuženi su držali radi rasturanja tekst “Hronologija beogradskog studentskog pokreta” u kojoj se prikazuju događaji od 1966. godine do 1970. godine. U ovom tekstu u vezi smenjivanja redakcije lista “Student” tvrdi se “da je birokratska intervencija Komunističke partije onemogućila svaku demokratsku debatu”, da se Komunistička partija proklamuje kao uzurpator istine. U celom tekstu nastoji se da se prikaže progresivnim i avangardnim delovanje studenata Filozofskog fakulteta, a da se taj pokret guši represivnim merama, progonima i kažnjavanjem “vođa na tom fakultetu”. Tendenciozno se prikazuje da iza tih studenata koji se, navodno, progone stoji studentska organizacija i njeni forumi.

Istog je karaktera i letak "Rezolucija" koju su optuženi primili iz inostranstva na stranom jeziku. Ovaj letak je preveden i optuženi su ga držali radi rasturanja u cilju ostvarivanja predviđenog delovanja na "studentskom frontu". "Rezolucija" predstavlja protest zbog stavljanja u pritvor Vladimira Mijanovića osuđenog u 1970. godini zbog neprijateljske propagande. U tom letku govori se o navodnom ugušivanju progresivnih snaga i pripremanja nacrtu tzv. "zakona izolacije" kojim treba da otpočne opasni proces ugušivanja. I u dva primerka različitih letaka koji su nađeni kod opt. Nikolića i Imširovića govori se o suđenju i nastavku suđenja Vladimiru Mijanoviću uz tvrđenje da je to najizrazitiji primer represivnih mera protiv studenata Beogradskog univerziteta i da se Mijanoviću sudi za aktivnost iza koje stoje studenti, Savez studenata Filozofskog fakulteta i njegovih foruma.

Očigledno je da su optuženi držeci letke sa ovakvom sadržinom, prevodeći najpre "Rezoluciju" i "Hronologiju" sa stranih jezika hteli da njihovim rasturanjem izazovu kod studenata nezadovoljstvo postojećim stanjem na Univerzitetu i u društvu da bi ih na taj način pridobijali za ostvarenje plana grupe. U tom cilju držali su i letak sa porukom "Pročitaj i daj dalje" u kome se predlaže formiranje diskusionog kluba za slobodno diskutovanje o svemu što se bude smatralo značajnim. Takvi klubovi predviđeni su i u "Političkom sistemu". U ovom letku tvrdi se: "Sve je jasnije da se mora delati zajednički i osmišljeno, a udruživati se treba prema onom kako se misli. Utvrđene strukture postojećih organizacija ne mogu pomoći u ovome, one postaju sve mrtvije, sve više tehnokratske i birokratske... sadašnji naš život ne pruža zato prilike, a želja za dijalogom se stalno oseća".

Radi ostvarivanja plana grupe optuženi su uspostavili vezu sa njihovim istomišljenicima u inostranstvu. Te veze uspostavljali su preko učestvovanja na Korčulanskog letnjoj školi, putovanjima i na druge načine. U inostranstvu su slali izveštaje u vidu pisama, koje je opt. Nikolić slao Žan Klodu, za koga optuženi navodi da je francuski student filozofije i Valu Duseku, američkom asistentu fakulteta. U ovim izveštajima optuženi ih obaveštavaju da su izgubili list "Student" čija će redakcija, sastavljena od njihovih ljudi, biti uskoro smenjena, da je za rektora ponovo izabran čovek najkonzervativnije orijentacije, da su u ofanzivi desne snage, a da se oni samo brane.

Početak avgusta 1971. godine optuženi Nikolić napisao je i pismo svojoj devojci Vidaković Svetlani, koja je boravila u Londonu. U tom pismu daje joj uputstvo kakav treba da bude njen intervju i podatke za takvo njeno istupanje. Analiza našeg društveno-političkog uređenja koju daje opt. Nikolić u tom pismu sasvim je identična sa analizom i stavovima iznetim u "Predlogu", "Političkom sistemu" i lecima "Neki značajniji podaci..." i "Zahtevamo". Optuženi u ovom pismu navodi da je jedina šansa za socijalizam kod nas sadržana u mogućnosti da radnička klasa organizovano preduzme razvlašćivanje birokratije i uspostavljanje globalno samoupravljačkog društvenog sistema. Na kraju je upozorava da intervju dâ pod drugim imenom, a ne svojim, da naglasi da intervju daje u svoje ime i da ni na koji način ne da do znanja da postoji grupa. Na poštovanje ovih uslova da obaveže i ljude sa kojima bude saradivala.

U ovom pismu opt. Nikolić govori da će kolima izvesnog lica M. ići na more, da

moraju povesti i Jelku (opt. Kljajić Jelku) uz ovo pismo prihvatajući svakako njegovu sadržinu, nekoliko rečenica svojom rukom je napisala i optužena Kljajić Jelka, napominjući da se sa opt. Nikolić Milanom dogovara oko nekog "referatčića" za Korčulu.

Ispred grupe opt. Imširović Pavluško prisustvovao je početkom jula 1971. godine međunarodnom skupu u Esenu. Prema "Informativnom biltenu" br. 4 koji je nađen kod opt. Imširovića, Komitet za vezu studenata istočno-evropskih zemalja bio je jedan od inicijatora i učesnika ovog skupa čiji je cilj bio stvaranje Revolucionarne omladinske internacionale. U ovom biltenu stoji da Međunarodni komitet za rekonstrukciju IV Internacionale pruža okvir u kome omladina, ovako organizovana, može da stane uz proletarijat. Na tom skupu opt. Imširović uzeo je učešće u diskusiji, kako sam navodi. Njegov odlazak organizovan je prema uputstvima datim u "Bezbednosnoj rezoluciji" koja je nađena kod opt. Kljajić Jelke. U toj rezoluciji predviđene su posebne mere kako učesnici ne bi bili otkriveni. Pored ostalog predviđeno je korišćenje pseudonima izbegavanje fotografisanja i davanja adresa, a daje se uputstvo za kontaktiranje samo sa jednim licem koje je odgovorno za delegacije studenata iz istočno-evropskih zemalja. I način boravka koji se utvrđuje prema za beleškama opt. Imširovića vođenim na voznim kartama, ukazuje na ilegalno organizovan odlazak i njegov boravak u Nemačkoj.

Optuženi su iz inostranstva primali materijal Međunarodnog komiteta za obnovu IV Internacionale, njegovih regionalnih delova i pojedinih trockističkih grupa. Kod opt. Nikolića nađena su dva primerka lista "Ruž" od 30. oktobra i 31. decembra 1971. godine koji izdaje Francuska trockistička organizacija Savez komunistički, dva lista "Red Mole" od 1. i 15. septembra 1971. godine koji izdaje trockistička organizacija u Engleskoj. Kod opt. Kljajić Jelke nađen je primerak časopisa "Junge Garde" koji izdaje istoimena trockistička organizacija u Nemačkoj, a kod opt. Imširovića nađeno je 9 primeraka toga časopisa – brojevi iz 1970. godine. Pored toga kod opt. Imširovića nađena su 4 primerka Informativnog "Biltena" br. 1, 2, 3 i 4 koji izdaje Komitet za vezu studenata istočno-evropskih zemalja, 3 biltena "Proleterska avangarda" br. 2, 3 i 4 iz 1971. godine. Ovo je diskusioni bilten Jugoslovenske grupe organizacionog komiteta komunista istočno-evropskih zemalja – člana Međunarodnog komiteta za rekonstrukciju IV Internacionale. Kod opt. Imširovića nađen je časopis "La verite" br. 549 – za juli 1970. godine. U ovim primercima "Informativnog biltena" i "Proleterske avangarde" koji su pisani na srpsko-hrvatskom jeziku i prevedeni iz drugih časopisa, posebno časopisa "La verite", na isti način se iznose neistine o prilikama u našoj zemlji kao i u navedenim tekstovima koje su pisali optuženi. Piše se o navodnom eksploatiranju radničke klase kod nas, birokratiji kao eksploatatorskoj klasi bedi i nezaposlenosti, štrajkovima, progonoima studenata, poziva se na stvaranje radničke partije radi borbe za novo društveno uređenje itd.

Ova podudarnost sadržine nesumnjivo ukazuje da su optuženi koristili ove neistine o prilikama u našoj zemlji za svoje sopstveno delovanje. Pored ostalog to ih je učvršćivalo u aktivnosti koju su postavili planom.

U "Informativnom biltenu" br. 1 – u "Memorandumu o represalijama" usvojenom

na konferenciji studenata istočno-evropskih zemalja održanoj krajem 1970. godine predlaže se formiranje jedne Istražne komisije međunarodnog radničkog pokreta – “koja će ispitati stepen poštovanja demokratskih prava koja garantuju ustavi zemalja u kojima je svrgnuta buržoazija i koliko se poštuje radnička demokratija”. Opt. Imširović u listu “Student” od 16.12.1971. godine u članku “Riječ uz tekstove” “Samizdata” predlaže i to u množini (svakako u ime grupe) formiranje Međunarodne komisije radničkog pokreta. Na glavnom pretresu opt. Imširović tvrdi da bi takvu komisiju trebalo formirati i za našu zemlju zbog nedemokratskih suđenja studentima. Pored toga na letku “Drugovi radnici” stoji potpis “Revolucionarna grupa za radničku kontrolu”, što sve nesumnjivo ukazuje da su optuženi iznete stavove u tim inostranim materijalima, koji ne odgovaraju našoj društvenoj stvarnosti koristili i za svoju aktivnost.

Ovako činjenično stanje sud je utvrdio na osnovu priznanja opt. Nikolić Milana u istrazi, nalaza i mišljenja veštaka Milenković Josifa, iskaza svedoka Vladislavljević Rodoljuba, zapisnika o pretresu stana optuženih, izvedenih pismenih dokaza čija je sadržina već izložena, kao i drugih dokaza i na osnovu priznanja određenih činjenica od opt. Imširović Pavluška i Kljajić Jelke, kao i opt. Nikolića na glavnom pretresu.

U istrazi, opt. Nikolić priznao je da su tekstove “Predlog demokratske organizacije za revolucionarnu radničku partiju”, “Politički sistem globalno-samoupravljačkog društvenog sistema” i “Drugovi radnici” sastavili zajedno on i opt. Imširović u proleće 1970. godine i to posle raspravljanja i diskusije o mnogim pitanjima. Tekstove je otkucao on na svojoj pisačkoj mašini u 4-5 primeraka, oni su zadržali po jedan primerak a ostale primerke on je spalio. Primerke, tekstova koje je zadržao sklonio je ispod sanduka za posteljinu jer se plašio da ih neko ne pronađe i tu su ovi tekstovi i nađeni prilikom pretresa stana.

Optuženi Nikolić u istrazi je objašnjavao da oni nisu bili zadovoljni postojećim društveno-političkim organizacijama: Savezom omladine, Savezom studenata i Savezom komunista, jer te organizacije nemaju demokratsko ustrojstvo. Namera im je bila da najpre deluju kao grupa, a kasnije, ako postoji mogućnost, i kao partija. Smatrali su da će sudbina postojećih društveno-političkih organizacija kod nas, ukoliko bi se formiralo više alternativnih radničkih partija, zavisi od toga koju bi koncepciju prihvatila radnička klasa. Pošto nisu bili zadovoljni ni sa društveno-političkim sistemom, jer radničko samoupravljanje nije razvijeno, to su napisali projekt “politički sistem globalno samoupravljačkog društvenog sistema”.

Pri ovakvom priznanju opt. Nikolić ostao je i prilikom suočenja sa opt. Imširović Pavluškom na zapisniku od 29. marta 1972. godine, iako opt. Imširović nije ništa priznavao. Na suočenju opt. Nikolić bio je kategoričan i uverljiv u svom tvrđenju ističući i da je svestan da oni moraju da podnesu deo tereta zbog svojih stavova.

Na glavnom pretresu opt. Nikolić izmenio je odbranu utoliko što navodi da je on sam napisao ove tekstove. Objašnjavajući ovu izmenu u odbrani optuženi navodi sasvim neubedljiv razlog – da je prizanjem u istrazi o postojanju grupe i učešću opt. Imširovića hteo da pokaže koliko je istraga bila nekorektna. Po nalaženju suda do ove izmene došlo je zbog nastojanja opt. da olakša svoj položaj i položaj drugih optuženih.

Priznanje opt. Nikolića koje je dao u istrazi, tj. da je postojala grupa potvrđuje se i nalazom veštaka Milenković Josifa od 18. jula 1972. godine, prema kome je primedbe ispisane rukom uz tekst "politički sistem" pisala opt. Kljajić Jelka. Ovaj nalaz veštak je dao sasvim stručno, i iscrpno, u njegovom nalazu nema nikakvih protivrečnosti, pa se zbog toga pojavljuje kao nepotrebno ponovno veštačenje, odnosno veštačenje preko Grafološkog zavoda u Zagrebu, zbog čega je sud takav predlog odbrane odbio.

To što je opt. Kljajić Jelka dodavala rukom primedbe koje se odnose na upotpunjavanje teksta "Politički sistem" ne znači njeno neprihvatanje toga teksta, kako ističe odbrana već upravo usvajanje koncepcija u tom tekstu uz dopunjavanje, kako su optuženi kao autori i naglasili na kraju ovog teksta – da će ga oni dograđivati i menjati.

I stav opt. Imširovića i opt. Kljajić Jelke u završnoj reči upućuje na zaključak da su optuženi zajedno sastavili tekst "Politički sistem", jer opt. Kljajić Jelka izjavljuje da je spremna svakog trenutka da potpiše taj tekst s obzirom na njegovu sadržinu, a opt. Imširović ističući da kod nas nije vlast radnog naroda istovremeno ističe da vlast radnog naroda znači vlast Kongresa radničkih saveta, a taj organ kao najviši ustvari predviđa i "politički sistem". Zato je sud našao da su opt. Imširović i Kljajić Jelka nepriznavajući učešće u sastavljanju ovih tekstova, odnosno da su članovi grupe nastojali da izbegnu krivičnu odgovornost.

Činjenice koje se tiču delovanja svih optuženih kao grupe utvrđuju se i drugim dokazima, kao i pokazanom aktivnošću optuženih.

Tekst "Predloga" potpisan je od inicijativne grupe, a tekst "Drugovi radnici" tačke od grupe – za radničku kontrolu. U navedenom pismu opt. Nikolića Vidaković Svetlani izričito se pominje postojanje grupe, a to pismo potpisala je i optužena Kljajić Jelka. U pomenutom listu "Student" od 16. decembra 1971. godine opt. Imširović napisao je članak i dao prevode uz tekst "Samizdati" – podzmena štampa u SSSR-u koji je priredila za ovaj list devojka opt. Nikolića, Vidaković Svetlana. U svom članku opt. Imširović je predlog za formiranje međunarodne komisije za radnički pokret stavljao u množini (sasvim je neuverljivo njegovo isticanje da je to novinarski običaj), a i opt. Nikolić u svojim pismima – izveštajima Žan Klodu i Valu Duseku piše "mi". Kod opt. Kljajić Jelke pronađena je "Bezbednosna rezolucija" po kojoj je organizovan odlazak opt. Imširovića u Esen, a za ovu rezoluciju opt. Imširović najpre je priznavao da je dao opt. Jelki da bi kasnije svoju odbranu posedio odbrani opt. Kljajić Jelke, tj. da je verovatno ona tu rezoluciju dobila od nekoga na moru zajedno sa časopisom "Mlada garda". U šifrovanom pismu koje je opt. Imširović primio iz Arhangelska traže se bliži podaci za Jelku tj. za opt. Kljajić Jelku, jer prema priznanju opt. Imširovića pošiljalac toga pisma Jurijev Vladimir poznavao je opt. Kljajić Jelku, što ona i priznaje.

Pored toga kod opt. Imširovića i Kljajić Jelke pronađeni su više primeraka letaka "Neki značajniji podaci o socijalnoj nejednakosti i u obrazovanju", ti letci pronađeni su i kod opt. Nikolića, a kod njega je pronađen i letak "Zahtevamo" koji je rasturala Kljajić Jelka. Kod opt. Imširovića pronađene su i njegove beleške o društvenom položaju radničke klase u našem društvu koje sadrže iste, tendenciozno prikupljene

podatke koji su sadržani i u ovim lecima. Kod opt. Nikolića pronađen je i prevod opt. Kljajić Jelke "Istina o Kronštatu" koju su bili pripremili za tribinu "Crveni konjić", a kod opt. Imširovića njen prevod "Mađarska revolucija". Opt. Kljajić Jelka posle hapšenja opt. Nikolića i Imširovića sakupljala je sve novinske članke u kojima se pisalo o njihovom hapšenju i delatnostima. Najzad i optuženi priznaje da se poznaju i da su se na neki način zblížili kroz susrete na raznim tribinama i diskusije kako za sebe navode opt. Nikolić i Imširović.

Sve ove okolnosti posmatrane u međusobnoj povezanosti, a imajući u vidu i ove radnje koje su optuženi preduzimali upućuju na nesumnjiv zaključak o postojanju grupe i zajedničkom delovanju na ostvarenju njenog plana.

Zbog toga sud je kao nepotrebne odbio predloge opt. Imširovića za saslušanje svedoka Nikolić Milke i Miloša, roditelja opt. Nikolića, Vidaković Svetlane, Marović Nade i Radinski Dobrinke koji je predlagao na okolnost od kada se on poznaje sa opt. Nikolićem i opt. Kljajić Jelkom.

Opt. Nikolić priznaje da je na fakultetu umnožio i to po 200 primeraka letaka "Neki značajniji podaci" i "Zahtevamo". Oni su trebali da posluže kao materijal za diskusiju o socijalnim nejednakostima na tribini "Crveni konjić" za koju je on napisao i program rada i sa još nekoliko studenata rukovodio radom ove tribine. O socijalnim nejednakostima diskutovalo se na ovoj tribini, umnoženi materijal na geštetneru stajao je na fakultetu – u biblioteci i svakome je bio dostupan. Radniku Stojanović Mići koga inače poznaje on je na ovoj tribini dao dva primerka letaka, ističe da je možda Stojanović sam uzeo više primeraka. Na letku "Zahtevamo" napisao je Skupštinu studenata FF očekujući da će Skupština prihvatiti ovaj predlog u vidu zahteva što je bilo i stavljeno na dnevni red skupštine, ali je raspravljanje odloženo. Priznaje i da je napisao pisma Valu Duseku i Žan Klodu, ali nije siguran da li je ta pisma poslao, jer ih je trebalo prevesti. Za sadržinu pisma Vidaković Svetlani navodi da je to pismo ličnog karaktera. Njegovo upozorenje u pogledu njenog eventualnog istupanja za neki klub učinio je zbog mogućnosti da ona bude saslušavana od organa bezbednosti koji su je i ranije saslušavali. To pismo nije poslao, jer se Svetlana u međuvremenu vratila.

Sadržina pisma upućenih Valu Duseku i Žan Klodu nesumnjivo ukazuje za njihovu zainteresovanost za određene događaje na fakultetima, o čemu opt. Nikolić i piše u ime grupe, jer je sasvim neuverljivo njegovo isticanje da pod tim "mi" podrazumeva napredne studente, uopšte progresivni tip ljudskog roda. Uputstva u pismu Vidaković Svetlani odnose se na njeno sasvim određeno istupanje – intervju i upozorenja su konkretna da se ne bi otkrila grupa. Isticanjem da pisma nisu poslata, opt. Nikolić hteo je da olakša svoj položaj. To što su nađena otkucana pisma na našem jeziku ne znači da prevedena pisma nisu poslata Žan Klodu i Valu Duseku, a pismo koje je primila Vidaković Svetlana ona ga je sigurno vratila prilikom dolaska.

Za tekst "Hronologija zbivanja" na Beogradskom univerzitetu od 1966. do 1970. godine "koji je nađen kod opt. Nikolića u tri primerka na stranom jeziku i "Rezoluciju" nađenu u četiri primerka takođe na stranim jezicima opt. Nikolić navodi da ih je dobio od učesnika Korčulanske letnje škole iz inostranstva. Rezoluciju su sačinili strani studenti, kako on navodi. Na kraju "Hronologije" stoji da su je sačinili-

li jugoslovenski studenti čija se imena ne pominju iz predostrožnosti. S obzirom na sadržinu oba teksta očigledno je da su ih pisali naši studenti ili uz njihovo učešće. Za "Rezoluciju" opt. Nikolić navodi da je neko u Beogradu taj tekst preveo i on ga je potpisao, a za "Hronologiju" da je isti tekst čitao na engleskom jeziku.

Očigledno je da su ovi tekstovi primljeni i držani sa namerom da se posle prevođenja rasture. S obzirom na sadržinu tih tekstova koja odgovara ciljevima grupe, bez uticaja je ko su potpisnici "Rezolucije".

I sadržina letka sa porukom "Pročitaj i daj dalje" sasvim odgovara koncepciji ove ilegalne grupe i njenoj aktivnosti. Broj ovih nađenih letaka kod opt. Nikolića – 11 primeraka i ovakva poruka nesumnjivo ukazuju da su leci držani radi rasturanja. Isticanje opt. Nikolića da je taj tekst napisao koliko se seća 1967, godine – na prvoj godini studija nema značaja za ovakav zaključak suda. Ukoliko bi i bilo tačno tako isticanje, tj. da je tekst napisao ranije, onda je sasvim moguće da je opt. držao te letke upravo zbog uklapanja njihove sadržine u koncepciju aktivnosti grupe. Neuverljivo je isticanje opt. Nikolića da se taj tekst odnosi na stvaranje kluba u kome bi se diskutovalo o atomskoj opasnosti i da se ono što piše o organizacijama odnosi na Ujedinjene nacije. Upravo u petom stavu za koji optuženi navodi da je njegov, govori se o prilikama na fakultetu koja ne omogućavaju dijalog što očigledno ukazuje na neosnovanost ovakvog isticanja optuženog.

Pored priznanja optuženog Nikolića da je istupao na tribini "Crveni konjić" zalažući se za stavove iznete u lecima "Neki značajniji podaci" i "Zahtevamo", on priznaje i da je učestvovao u diskusiji koju je organizovala redakcija časopisa "Gledišta". U toj diskusiji o studentskom pokretu opt. Nikolić govori o sistemu represija kod nas i u drugim zemljama, o potrebi udruživanja studenata sa radničkim pokretom i da će studentski pokret dovesti do stvaranja studentske internacionale. Optuženi poziva na efikasniju organizaciju studentskog pokreta radi preduzimanja revolucionarnih akcija i završava rečima: "Jer kako je rekao Max Weber politika je borba za bolji položaj u raspodeli društvene moći, pa i onaj koji ima želju da transcendira tu situaciju, mora delovati upravo tako – snagom, nasiljem". Praktično u jednoj diskusiji, kao legalnoj formi delovanja, sadržan je čitav plan grupe uz ideje primljene preko publikacija iz inostranstva – o internacionali.

U svetlu svih ovih činjenica i ovakvog delovanja optuženih svakako je neuverljivo isticanje opt. Nikolića na glavnom pretresu da je na navedenim tekstovima potpisivao grupu i stavljao poruke da se daje drugima na čitanje i pozive za organizovanje samo da bi se na taj način zabavljao i da je to projekcija njegovih želja i maštanja.

Obrana optuženih Imširović Pavluška i Kljajić Jelke delimično je već analizirana.

Nastojanje opt. Imširovića da svoj odlazak u Esen gde je prisustvovao međunarodnom skupu i diskutovao prikaže kao legalan odlazak da bi se zaposlio i prikupio neke materijale po bibliotekama, a da na tom skupu nikoga nije predstavljao, opovrgnuto je sadržinom beleški na njegovim voznim kartama i činjenicama da je taj odlazak, kako se vidi i iz ovih beleški, organizovan po načelima sadržanim u "Bezbednosnoj rezoluciji". Činjenica da je postojala ilegalna grupa koja je u svom planu obuhvatala i ovakvu aktivnost nesumnjivo upućuje na zaključak da je optuženi na ovaj skup išao ispred grupe.

S obzirom na ovako organizovan odlazak opt. Imširovića u Nemačku, pojavljuje se kao nepotrebno pribavljanje izveštaja od SUP-a Bijeljina da je optuženom izdat pasoš, a i sam optuženi navodi da je pasoš zagubio, pa je takav predlog sud odbio.

Neodrživo je i isticanje opt. Imširovića da je biltene koji su kod njega pronađeni na srpskohrvatskom jeziku dobio od nepoznatog lica na dan 3. januara 1972. godine na železničkoj stanici kada mu je to lice dalo kesu sa ovim materijalima da je pridrži. U "Informacionom biltenu" br. 1 sadržan je predlog za formiranje Istražne komisije međunarodnog radničkog pokreta, a takav predlog opt. Imširović dao je u svom članku u listu "Student" od 16. decembra 1971. godine "Informacioni bilten" br. 4 posvećen je skupu u Esenu i sadrži dokumenta sa tog skupa za koja optuženi navodi da se sa njima upoznao, tj. da ih je čitao, što nesumnjivo ukazuje da je opt. ranije došao do tih časopisa i koristio ih za svoje delovanje.

Kod opt. Imširovića i Kljajić Jelke nađeni su u više primeraka leci izvučeni ne geštetneru "Neki značajniji podaci..." Optuženi priznaju da su na tribini "Crveni konjić" uzimali učešća u diskusiji o temama sadržanim u ovim lecima i zalagali se za stavove iznete u tim tekstovima. Sasvim je neprihvatljivo njihovo isticanje da su se ti leci kod njih našli u više primeraka zato što nisu znali da su leci iste sadržine. Broj nađenih letaka – kod opt. Imširovića 14, a kod opt. Kljajić Jelke 15 primeraka nesumnjivo ukazuje da su ih oni rasturali.

Optužena Kljajić Jelka prizaje da je slušaocima Centra za stručno usavršavanje radnika "PK Beograd" čitala letak "Zahtevamo", da je jedan primerak dala Vladislavljević Rodoljubu u prisustvu slušaoca Vranić Radojice, ali ističe da je to činila u okviru tematske jedinice o socijalnim nejednakostima. Priznaje i da je sa slušaocima vodila razgovor o uslovima u njihovoj menzi, da ih je pitala kada će biti omladinski sastanak da bi i ona prisustvovala jer kao nastavnik i treba da prisustvuje.

Prema iskazu svedoka Vladislavljević Rodoljuba, opt. Kljajić Jelka više puta se interesovala o uslovima njihovog života, kako su plaćeni, kakva im je ishrana i smeštaj, kakvi su im uslovi na poslu i o drugim problemima. Jedne subote držala je predavanje o socijalizmu i socijalnim nejednakostima i rekla im je da će uskoro da se održi Skupština studenata Filozofskog fakulteta za koju su pripremili materijal koji će i njima doneti. Sledeće subote na predavanje su došli Anđelković Jovan i opt. Kljajić Jelka. Anđelković im je držao predavanje o Programu SKJ, a onda je opt. Kljajić Jelka rekla da je donela obećani materijal i pročitala ga. Jedan primerak toga teksta "Zahtevamo" predala je njemu u prisustvu Vranić Radojice, a znala je da su oni omladinski rukovodioci. Pritom je rekla da tekst dobro prouče i ako u nečemu imaju da ga dopune. Tražila je da nju pozovu na omladinski sastanak i rekla je da će slušaocima obavestiti kada će se održati Skupština studenata na koju i oni mogu doći.

Sud je u potpunosti prihvatio iskaz svedoka Vladislavljević Rodoljuba i s obzirom da je na iste okolnosti predlagan i svedok Vranić Radojica sud je otklonio odnosno odbio kao nepotreban predlog za njegovo saslušanje.

Uzimajući u pravnu ocenu ovako utvrđeno činjenično stanje sud je našao da u izvršenim radnjama optuženih stoje sva bitna obeležja krivičnog dela udruživanja protiv naroda i države iz čl. 17 st 1 u vezi čl. 100 KZ, pa ih je za ovo delo oglasio krivim i osudio na kaznu. S obzirom da su optuženi sve radnje, kako one koje su izvršili za-

jedno, tako i one izvršene pojedinačno, preduzimali u cilju ostvarenja unapred zajednički određenog plana, to je svako od njih odgovoran i za one radnje koje su drugi pojedinačno preduzimali u ime grupe. Umišljaj optuženih, odnosno njihova namera u vršenju ovakve aktivnosti upravljena je na obaranje, silom i drugim oblicima protivustavnog delovanja, vlasti radnog naroda, svrgavanje izabranih predstavničkih tela društveno-političkih zajednica i njihovih političko-izvršnih organa.

Po nalaženju suda sve ove radnje preduzete od optuženih kao ilegalne grupe po unapred stvorenom planu koji je upravljen protiv društvenih dobara zaštićenih članom 100 KZ čine obeležja dela iz čl. 117 st. 1 u vezi čl. 100 KZ i ne mogu istovremeno predstavljati i obeležja dela neprijateljske propagande iz čl. 118 KZ, pa zbog toga sud nije prihvatio datu kvalifikaciju u optužnici.

S obzirom na izloženi plan i ciljeve optuženih kao ilegalne grupe, za ocenu njihove odgovornosti bez uticaja je činjenica da su neke radnje preduzimali koristeći odgovarajuće forme za javna istupanja na fakultetu – tribinu "Crveni konjić" i druge organizovane diskusije, preko predavanja opt. Kljajić Jelke, kao nastavnika u Centru za stručno usavršavanje radnika i da su tekstovi "Neki značajniji podaci..." i "Zahtevamo" iznošeni na dnevni red Skupštine SS Filozofskog fakulteta održane 24. decembra 1971. godine. Ovaj vid otvorene aktivnosti za ostvarenje postavljenog plana optuženi su i predvideli u planu grupe i oni su upravo sistematski koristili sve forme njima dostupne za ispunjavanje te aktivnosti i postizanje svog cilja. Zbog ostvarivanja plana i cijeva grupe opt. Imširović putovao je na Međunarodni skup u Esen, pa je zbog toga bez uticaja okolnost da je održavanje ovoga skupa objavljeno i u listu "Ekonomska politika" od 28. juna 1971. godine.

Prilikom odmeravanja kazne sud je optuženim kao olakšavajuće okolnosti uzeo mladost i dosadašnju neosuđivanost, okolnost da se optuženi još školuju, a opt. Nikoliću i priznanje određenih odlučnih činjenica u istrazi. S obzirom na sve olakšavajuće okolnosti sud je našao da ima mesta ublažavanju kazni, pa je optuženima na osnovu čl. 42 i 43 KZ ublažio kazne.

Ceneći ove olakšavajuće okolnosti težinu izvršenog krivičnog dela i stepen društvene opasnosti kao izvršilaca uz brojnost radnji i različitih formi neprijateljskog istupanja, sud je opt. Nikoliću i Imširoviću izrekao kazne strogog zatvora u trajanju po dve godine, a opt. Kljajić Jelki kaznu strogog zatvora u trajanju od jedne godine i šest meseci. Po nalaženju suda izrečene kazne pojavljuju se kao dovoljna, a istovremeno i nužna mera da se u potpunosti mogla ostvariti svrha kažnjavanja iz čl. 3 KZ.

S obzirom na visinu izrečenih kazni i činjenicu da su optuženi mladi, sud je našao da u ovom slučaju nije nužno i izricanje mere bezbednosti zabrane javnog istupanja iz čl. 61-g KZ, pa takav predlog zastupnika javne tužbe i nije prihvatio.

Na osnovu čl. 45 KZ sud je optuženim Nikoliću i Imširoviću u izrečene kazne uračunao vreme koje provode u pritvoru od 07. januara 1972. godine, a opt. Kljajić Jelki vreme od 21. januara 1972. godine.

Primenom čl. 62 st. 1 KZ od optuženih su kao predmeti krivičnog dela oduzeti materijali nađeni prilikom pretresa stana, a od opt. Nikolića i pisaača mašina marke "Biser" koja je bila upotrebljena za izvršenje ovog dela.

Pošto se optuženi školuju i nemaju stalnih prihoda sud ih na osnovu čl. 91 st. 4 ZKP oslobodio dužnosti plaćanja troškova krivičnog postupka i paušala.

Sud je našao da nema sigurnih dokaza za zaključivanje da su optuženi kao grupa pristupili "Međunarodnom organizacionom komitetu za obnovu IV trockističke internacionale" i "Komitetu trockista istočno-evropskih zemalja" od kojih su dobijali razne materijale, pa zbog toga nije prihvatio te navode optužbe, nalazeći istovremeno da to, s obzirom na druge utvrđene činjenice, i nije od posebnog značaja za ocenu odgovornosti optuženih.

Zbog toga su kao nepotrebni i odbijeni predlozi zastupnika javne tužbe da se čitaju listovi "Permanentna revolucija" i "Radničke informacije" koje izdaju trockističke organizacije, kao i izveštaj SDB br. 1474 od 17. jula 1972. godine radi utvrđivanja da listovi tih organizacija neprijateljski pišu o Jugoslaviji. Takođe je očigledno da se pojavljuje kao nepotreban i predlog odbrane za saslušanje profesora Vranicki Predraga radi utvrđivanja da li tekstovi koji su nađeni kod optuženih stoje na koncepcijama trockističkih organizacija, kao i predlog za saslušanje Ernest Mandela i Ignjatović Petra, pa je sud takve predloge odbio.

Nepotrebno je i saslušanje svedoka Anđelković Jovana, jer je sud prihvatio kazivanje opt. Kljajić Jelke da su neki delovi u tački 11 optužnice uzeti iz dnevnika Anđelkovića, pa to sud i nije stavio na teret optuženim.

Sud je ocenio i druge izvedene dokaze koji nisu posebno pomenuti, pa nalazi da i oni idu u prilog ovakvom zaključivanju i odluci suda.

Zbog svega izloženog odlučeno je kao u izreci presude.

Zapisničar,
Olga Stamenković

Milivoje Đokić
Predsednik veća – sudija,

POUKA:

Protiv ove presude suda može se izjaviti žalba Vrh. Sudu Srbije u roku od 8 dana po prijemu presude. Žalba se podnosi u 2 primerka preko ovog suda.

Žalba Vrhovnom sudu Srbije

K – 348/72

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

ŽALBA

optuženog MILANA M. NIKOLIĆA, studenta Filozofskog fakulteta iz Beograda, ul. Učiteljska br. 2, sada u pritvoru

protiv presude Okružnog suda u Beogradu od 21. jula 1972. godine, K-348/72

VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Optuženi napada prvostepenu presudu U CELOSTI

- zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, čl. 333 stav 1 tačka 1 ZKP,
- zbog povrede krivičnog zakona – čl. 333 stav 1 tačka 2 ZKP,
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja – čl. 333 stav 1 tač. 3 ZKP, i
- zbog odluke o merama bezbednosti – čl. 333 stav 1 tačka 4 ZKP,

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

da drugostepeni sud, po održanoj sednici veća o kojoj će u smislu člana 341 stav 1 ZKP obavestiti optuženog i njegovog branioca, ŽALBU USVOJI, a prvostepenu presudu UKINE i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovnu odluku ili PREINAČI tako što će optuženog Milana Nikolića OSLOBODITI OPTUŽBE.

Obrazloženje:

Bitne povrede odredaba postupka – 333 st. 1 tač. 1 ZKP

- I. U obrazloženju presude nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama – čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP

Čitav niz činjenica prvostepeni sud veoma olako predstavlja ili njihovo postojanje zasniva na goloj sumnji ili logički neodrživim zaključcima, pa zatim tako utvrđene "činjenice" kombinuje i stvara nove činjeničke zaključke kojima se, onda, "dokazuje" krivica optuženih.

Primeri su bezbrojni, optuženi ilustracije radi, navodi samo sledeće:

1.

Na strani 18, treći stav presude doslovno se kaže:

"Očigledno je da su ovi tekstovi primljeni i držani sa namerom da se posle prevođenja rasture"

Zašto je to očigledno? Možda je to utisak suda, ali to ne može biti razlog presude.

U obrazloženju presude se mora određeno navesti zašto je sud neku činjenicu uzeo kao dokazanu. Uopštene konstatacije o tome da je "sud poklonio veru", "nije poklonio veru", "našao", "ocenio", kao i da je sudu nešto "očigledno", "verovatno" i sl. ne predstavljaju nikakvo obrazloženje, već tautološki dupliciraju izreku presude.

2.

Na strani 18, stav drugi presude ne prihvata se logična odbrana opt. Nikolića da pismo Svetlani Vidaković nije poslao upravo zato što je ono i nađeno kod njega (to je prilično logično), sa sledećim "obrazloženjem":

"a pismo koje je primila (?) Svetlana Vidaković ona ga je sigurno vratila prilikom dolaska".

"Sigurno"! Sud nagađa! Mora biti da ga je vratila! Zašto je to "sigurno"? Nasuprot logičnoj odbrani optuženog da pismo koje je nađeno kod njega nije poslato, prvostepeni sud čini ravno tri proizvoljne pretpostavke: 1. da je Milan pismo poslao, 2. da ga je Svetlana Vidaković primila i vratila u Jugoslaviju, i 3. da ga je zatim odnela optuženom Milanu Nikoliću, gde je onda i nađeno! Čitav roman umesto logičnog objašnjenja!

Ovakvim postupkom "dokazivanja" može se sve dokazati.

3.

Na strani 16 u trećem stavu presuda kaže (pošto se bez uspeha prethodno dokazuje postojanje grupe):

"Činjenice koje se tiču delovanja svih optuženih kao grupe utvrđuju se i drugim dokazima, kao i pokazanom aktivnošću optuženih".

Kojim drugim dokazima? Kojom aktivnošću? O tome nema ni reči.

4.

Na strani 18, u drugom stavu sud obrazlaže zašto ne prihvata odbranu opt. Milana Nikolića da pisma izvesnom Žan Klodu i Valu Duseku nije poslao, jer nisu bila prevedena pa kaže:

“To što su nađena otkucana pisma na našem jeziku ne znači da prevedena pisma nisu poslata”.

Prvostepeni sud previđa da se na taj dokaz (pisma Žan Klodu i Valu Duseku) pisana na našem jeziku – poziva optužba da dokaže da pisma JESU poslata.

Međutim, pošto ta pisma, budući da su nađena kod optuženog i da su pisana na našem jeziku, dopuštaju i takvu pretpostavku da su možda prevedena i možda poslata, po načelu prezumpcije krivice, zaključuje: pošto nije isključeno da su poslata, onda su sigurno poslata! Pošto nije isključeno da je optuženi izvršio delo – sigurno ga je izvršio!

Na takvim dokazima se zasniva ova presuda.

5.

Ne prihvatajući odbranu optuženog Pavluška Imširovića da na skupu u Esenu nije nikoga predstavljao, prvostepeni sud to ovako obrazlaže:

“a da na skupu nije nikoga predstavljao opovrgnuto je sadržinom beleški na njegovim voznim kartama”

Nigde iz cele presude ne saznajemo kakva je sadržina tih beleški i zašto iz sadržine tih beleški izlazi da je opt. Imširović nekoga “predstavljao” na skupu u Esenu. Sadržina tih beleški, uzgred budi rečeno, ništa o tome ne govori.

6.

Na strani 20 presude obrazlaže prvostepeni sud svoj zaključak da su optuženi Imširović i optužena Kljajić “rasturali” diskusione materijale tribine “Crveni konjić” na sledeći način:

“Broj nađenih letaka (!?) kod opt. Imširovića 14, a kod opt. Jelke 15 primeraka nesumnjivo ukazuje da su ih oni rasturali”.

Taj “broj nađenih primeraka”, naprotiv, “nesumnjivo” ukazuje samo jedno: da ih nisu rasturali.

Ovde se prećutno od strane prvostepenog suda implicira jedna sasvim proizvoljna pretpostavka: da su opt. P. Imširović i opt. J. Kljajić imali više od 15 odn. 14 primeraka toga teksta, ali da su ih u međuvremenu rasturili.

Na osnovu čega to prvostepeni sud pretpostavlja – ne može nikom živom biti jasno!

Da je prvostepeni sud zaključio da su optuženi hteli da rasturaju, u budućnosti, te tekstove, imalo bi nekog smisla, ali da su nesumnjivo, čak RASTURALI, to je čista pretpostavka!

7.

Tačkom 5-a presude optuženi se oglašavaju krivim za rasturanje 4 vrste “letaka”, a da su ih rasturali dokazuje se ovako:

“Sve ove letke optuženi su rasturali, na šta ukazuje i broj primeraka u kojem su leci bili umnoženi – oko 200”.

Poverovalo se da su svi ovi “leci” umnoženi u po 200 primeraka. Međutim, u 200 primeraka umnožen je samo tekst “Zahtevamo”, tekst podnet Skupštini saveza studenata beogradskog Filozofskog fakulteta na zasedanju od 23.12.1971. godine!

8.

Da je rasturen “letak” “Drugovi, radnici”, prvostepeni sud dokazuje ovako (na strani 10 presude):

“Sve ove letke optuženi su rasturali, na šta ukazuje... i poruka na letku “Drugovi, radnici”

Kakva je to poruka u samom “letku” koja dokazuje da je taj isti letak pošto je već napisan i rasturan? Kakvo to može biti proročanstvo?

Možda se iz te “poruke” može videti da je pisac u vreme pisanja nameravao da letak rastura, ali da ga je rasturao to se ne može nipošto videti! Možda se može videti da je postojala namera da se on rastura, ali da je ta namera i ostvarena – to se iz teksta ne može videti, a optuženima se ne sudi za namere, nego za dela.

Prvostepeni sud, međutim, ovako zaključuje: “eto, namere, mora biti da je ostvarena”, dakle, osudimo optužene na 2 godine strogo zatvora.

Primeri ima još bezbroj. Presuda vrvi od izraza kao što su “očigledno”, “sigurno”, “to nesumnjivo ukazuje”, “to nesumnjivo upućuje”, i sl., sve na štetu optuženih, a protivno načelu prezumpcije nevinosti prema kojoj je svako nevin dok se suprotno ne dokaže.

O tome će podrobnije biti reči kada budemo govorili o pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju, ali i ovde izneti primeri dovoljni su za ukidanje presude, budući da se za odlučne činjenice ne navode razlozi, već se pribegava nagađanju i proizvoljnim pretpostavkama na štetu optuženih.

Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje – član 333 st. 1 tač. 3 ZKP

Rukovodeći se ovakvim metodom “dokazivanja” prvostepeni sud je, naravno, pogrešno utvrdio i činjenice odlučne za presuđenje.

Te činjenice tiču se, pre svega,

1. postojanja grupe u smislu čl. 117 KZ,
2. aktivnosti optuženih
3. povezivanja “grupe” s inostranstvom i
4. namere optuženih.

Ad 1

Celokupna konstrukcija presude ruši se na pitanju postojanja odnosno nepostojanja grupe. Prvo, zbog toga što onda više nije moguće svakom od optuženih stavljati na teret i oглаšavati ga krivim za dela ostalnih optuženih, drugo, što u tom slučaju, naravno, aktivnost svakog od optuženih pojedinačno ne može opravdati težinu op-

tužbe za kontrarevolucionarni napad (na pr. opt. Jelka Kljajić bi odgovarala jedino što je dala tekst "Zahtevamo" jednom učeniku), čime se svakako ne može "obara-ti vlast radnog naroda", i treće, što u tom slučaju pada i cela "teorija" o povezivanju s inostranstvom, jer se ono bazira skoro isključivo na odlasku Imširovića u Esen, sa kojim opt. Nikolić i opt. Kljajić nemaju nikakve veze.

Prvostepena presuda ulaže znatan napor da ovu činjenicu nekako dokaže. Međutim, cela ta pretpostavka o postojanju neke "grupe" ruši se u jednoj kritičnoj tački, a ta kritična tačka je optužena JELKA KLJAJIĆ, jer bez "trećeg" nema grupe u smislu čl. 117 KZ, a tvrdnja suda da je ona bila član grupe nedokazana je, nelogič-na i neodrživa.

Nesporne su, naime, sledeće činjenice:

- a. da optuženoj JELKI KLJAJIĆ nije bio poznat tekst "Predlog de-mokratske organizacije za radničku revolucionarnu partiju" (to se ni u presudi nigde ne tvrdi, a najmanje dokazuje),
- b. optuženoj JELKI KLJAJIĆ bio je poznat tekst "Politički sistem global-no-samoupravljačkog društvenog sistema", ali u tom tekstu se izlažu samo principi, on ne sadrži nikakav poziv na akciju, nije potpisan gru-pom, već jedino opisuje kako autor zamišlja buduće jugoslovensko društvo.
- c. Jedino što je optužena JELKA KLJAJIĆ učinila to je da je tekst "Zahtevamo" koji je iznošen na dnevni red skupštine Saveza studena-ta, čiji je član, dala na čitanje, na času, javno, u vezi i u okviru jedinice o kojoj je govorila po programu škole, učeniku Rodoljubu Vladislavljeviću, koji je omladinski funkcioner.

Pošto optuženoj JELKI KLJAJIĆ nije bio poznat tekst "Predloga..." i pošto je up-ravo to tekst u kome se jedino i pominju "grupe" i "partije" i određuje način delova-nja jedne i druge, jasno je da se ni po čemu ne može zaključiti da je opt. Jelka Kljajić delovala po planu neke "grupe" kada je dala svedoku Vladislavljeviću i to javno, na času, radi potreba nastave, jedan tekst koji je dobila na skupštini Saveza studena-ta kao šapirografisani materijal potpisan Skupštinom Saveza studenata, o kome se raspravljalo na toj skupštini među stotinama delegata...

Prvostepeni sud, ipak, izvlači taj zaključak! Kako?

Prvostepeni sud smatra da je

"bez uticaja činjenica da su neke radnje preduzimane koristeći odgo-varajuće forme za javna istupanja na fakultetu – tribinu "Crveni konjić" i druge organizovane diskusije, preko predavanja opt. Jelke Kljajić, kao nas-tavnika u Centru za stručno usavršavanje radnika i da su tekstovi "Neki značajni podaci.." i "Zahtevamo" iznošeni na dnevni red skupštine SS Filozofskog fakulteta održane 24.12.1971. godine" (strana 21 i 22 presude).

Zašto prvostepeni sud smatra da su te činjenice "bez uticaja"? Zašto je bez uti-caja činjenica da se kod nekih radnji delovalo u okvirima postojećeg pravca poretka (str. 8 presude)?

Zato, kaže prvostepeni sud na str. 22 presude, što je "plan grupe" obuhvatao i ovakvu legalnu aktivnost:

“Ovaj vid otvorene aktivnosti optuženi su i predvideli u planu grupe”.

Prvostepeni sud se, dakle, poziva na tekst “Predloga...” u kome se stvarno kaže, kako i prvostepeni sud citira na 8. strani:

“... aktivnost grupe deli se na otvorenu ili legalnu... i zatvorenu ili ilegalnu...”

Sada sledi ovakva neverovatna logika kojom se “dokazuje” da je optužena Jelka Kljajić “član grupe” i da je kao takva i “delovala”:

Pošto je (inače Jelki nepoznat) tekst “Predloga...” predviđao i legalnu i otvorenu aktivnost grupe, a pošto je optužena Jelka Kljajić tako i delovala, tj. otvoreno i legalno, onda je ona član grupe!

“Upravo na ovaj način optužena Jelka Kljajić u potpunosti izvršava postavljeni plan grupe za delovanje među radnicima koristeći položaj predavača, kako je izloženo u ‘Predlogu’...” (str.11)

Ništa drugo se ne stavlja opt. Jelki Kljajić na teret, nijedan drugi lično njen čin i delo, samo legalna i otvorena aktivnost kao nastavnika, ničim drugim ni prema prvostepenoj presudi ona nije “izvršavala plan grupe”!

Tako bi mogao biti proglašen članom grupe bilo ko – svako ko nije znao za tekst “Predloga...” i ko je delovao radeći svoj posao, legalno i otvoreno! Jer, samim tim (čak “upravo tim”) izvršava se kontrarevolucionarni plan grupe upravljn na obaranje vlasti radnog naroda!

Prvostepeni sud, dakle, osuđuje Jelku Kljajić zbog aktivnosti koju i sam naziva i smatra “otvorenom i legalnom” u odsustvu svakog dokaza da je čak i samo znala za postojanje grupe ili njen “plan delovanja”, a umesto tog dokaza stavlja tu njenu “otvorenu i legalnu” aktivnost.

To je jednostavno neverovatno: reći optuženom da je osuđen za delovanje legalno!

Posebno se ovde ističe da je za pitanje postojanja grupe potpuno bez značaja da li je opt. JELKA KLJAJIĆ čitala tekst “Politički sistem globalno-samoupravljačkog društvenog sistema” ili nije. Ovo stoga, što čitanje nikada ne može biti delo, a tim pre što se presudom čak i ne inkriminiše sadržina ovog teksta (v. tačku 3 presude).

Prema tome, kada optužena Jelka Kljajić na pretresu kaže da se slaže sa sadržinom takvog teksta iz toga ne sledi a) ni da je ona njegov koautor, ni b) da bi ona prihvatila bilo kakvo ilegalno organizovanje radi ostvarivanja takvog društva koje se u tom tekstu samo opisuje, bez ikakvog poziva na akciju ili plana za ostvarivanje (legalno ili ilegalno) takvog društvenog sistema.

Njeno, pak, slaganje sa takvom ili onakvom koncepcijom budućeg jugoslovenskog društva ne dokazuje nikakvo delo, već je njena privatna stvar, čin mišljenja koji ne spada u domen pravnog, pa ni krivično-pravnog regulisanja.

Iz toga što optužena MISLI ne može se zaključiti, kako čini prvostepeni sud, šta je ona RADILA. Iz njenih ideja ne može se zaključivati da je ona pribegla krivičnom delu da bi ih ostvarila.

Ako se htelo dokazati da je ona član grupe moralo se zato dokazati da je ona kontrarevolucionarno delovala, šta je ona učinila sem što je LEGALNO DELOVALA I MISLILA.

A, evo šta je ona, prema presudi, sem toga učinila:

- pitala učenike kako su plaćeni, kakva im je ishrana i smeštaj, kakvi su im uslovi na poslu i o "drugim problemima" (Je li to zabranjeno?);
- vodila razgovor o uslovima u njihovoj menzi;
- pitala kada će biti omladinski sastanak da bi prisustvovala;
- rekla da će to kazati učenicima kada će biti skupština studenata na koju oni mogu doći;
- dala jedan prevod Milanu Nikoliću i jedan opt. Pavlušku Imširoviću (sadržina nije inkriminisana, prevodi se tiču mađarske revolucije i Kronštata, ovaj drugi je antitrockistički po sadržini);
- poznavala izvesnog Vladimira, koga je poznao i opt. Pavluško Imširović;
- štaviše, dopisala je par reči na pismu koje je opt. Nikolić pisao svojoj devojci;
- najzad, i "optuženi priznaju da se poznaju" – str. 17 presude.

Pred drugostepenim sudom se nalazi presuda i može se uveriti da li je, i prema samoj prvostepenoj presudi, opt. Jelka Kljajić još nešto učinila.

A gornje nabranje njenih "zlodela" završava prvostepeni sud trijumfalno:

"Sve ove okolnosti... upućuju na nesumnjiv zaključak (opet nesumnjiv zaključak!) o postojanju grupe"

Iz zbira dozvoljenih aktivnosti ne može proizaći nedozvoljena, makar kako kombinovali te aktivnosti i "povezivali" ih.

Za vrlo sumnjičav duh otuda može proizaći i sumnja, na pr. kod organa bezbednosti, ali odatle ne može proizaći ni ona "osnovana sumnja" za podizanje optužnice, a kamoli osuđujuća presuda na 18 meseci strogog zatvora!

Opt. Jelka Kljajić osuđena je zato što je poznavala optužene i u po nečem mislila kao oni. U onome što je ona ČINILA nema ni senke protivpravnosti, a kamoli krivičnog dela.

Ako je iko ikada osuđen zbog mišljenja, onda je to opt. Jelka Kljajić.

Iz ovoga, dakle, proizilazi da opt. Jelka Kljajić nije bila član nikakve grupe, a kada ona nije bila član grupe onda grupe ni nema.

Prema tome, ako u pojedinim radnjama optuženih, posmatranim izolovano, postoje elementi nekog krivičnog dela, onda optuženi mogu odgovarati samo za ta dela, i to samo za svoja sopstvena.

Ad 2

Jasno je da grupa u smislu čl. 117 nije postojala. Međutim, prvostepeni sud iz tog navodnog postojanja grupe dedukuje i pogrešne zaključke, koji protivreče utvrđenim činjenicama.

Kao što smo već rekli zaključak o postojanju grupe sa određenim "planom" delovanja prvostepeni sud zasniva na tekstu "Predlog...":

"U ovom 'Predlogu...' razradili su organizacione principe te buduće partije, odredili njen karakter i zadatke, a istovremeno i organizacionu strukturu grupe i njen plan aktivnosti..." (str. 7)

"Prema ovom planu celokupna aktivnost grupe... itd" (str. 8)

Ostavljajući za trenutak po strani činjenicu da optužena Jelka Kljajić nije znala ništa ni o organizacionim principima te buduće partije, ni o njenom karakteru i zadatku, ni o planu aktivnosti (jer nikada očima nije videla taj "Predlog..."), a najmanje da je po takvom planu delovala, dakle, ostavljajući po strani činjenicu da nikakve grupe nije ni bilo, optuženi skreće pažnju drugostepenom sudu na takođe nespornu činjenicu da je optuženi ovaj "Predlog" napisao "u proleće ili leto 1971. godine", kako je izjavio u istrazi i na glavnom pretresu i da prvostepeni sud u ovom delu poklanja punu veru iskazu optuženog Milana Nikolića, kvalifikujući njegov iskaz kao "kategoričan i uverljiv", pa na njemu čak zasniva krivicu opt. Imširovića a Nikoliću ovo priznanje uzima kao olakšavajuću okolnost (str. 22).

Prema tome, "plan" aktivnosti navodne grupe utvrđen je u proleće-leto 1971. godine. Ova činjenica je od kapitalnog značaja.

Zašto?

Zato što se celokupna inkriminisana aktivnost optuženih – izuzimajući samo i jedino LEGALNU i OTVORENU aktivnost u okviru organizacije Saveza studenata, tj. tekstove "Neki značajni podaci" i "Zahtevamo" – odvijala u 1970. godini ili ranije, dakle, pre stvaranja plana, pa samim tim nužno i van okvira toga plana!

Tako sud optužene oglašava krivim što su:

- tačka 4: "primili radi rasturanja letak, 'Rezolucija'",
 "radi rasturanja držali i dve vrste letaka povodom suđenja i nastavka suđenja Vladimiru Mijanoviću",
 "kao i letke sa porukom 'Pročitaj i daj dalje'" i
 "držali radi rasturanja tekst 'Hronologija beogradskog studentskog pokreta od 1966. do 1970. godine'";
- tačka 6a: "Slali izveštaje o stanju na Filozofskom fakultetu... Val Duseku i Žan Klodu";
- tačka 6c: "Primili materijal Međunarodnog komiteta za obnovu IV Internacionale, njegovih regionalnih delova i i pojedinih trockističkih grupa..."

Nijedna od ovih radnji nije mogla biti izvršena u "sprovođenju" navodnog "plana", iz jednostavnog razloga što u doba izvršenja tih radnji toga "plana" nije ni bilo! Štaviše, optuženi, Nikolić i opt. Imširović još u istrazi SAGLASNO IZJAVLJUJU DA SE PRE 1971. GODINE NISU NI POZNAVALI. Ove iskaze optuženi su dali u trenutku kada 1) nisu imali nikakve mogućnosti da usklađuju svoje iskaze i 2) naravno, bez svesti o bilo kakvom krivično-pravnom značaju te činjenice.

Zato nema nikakvog razloga da se u te tvrdnje sumnja, niti, čak, prvostepeni sud te tvrdnje i dovodi u pitanje, već ih prenebregava pogrešno uzimajući da su one za presuđenje irelevantne (v. str. 17 presude gde sud obrazlaže dokazno rešenje kojim se odbija saslušanje predložanih svedoka Nikolić Milke i Miloša).

Rekli smo da nijedna od gore pobrajanih radnji nije mogla biti izvršena posle stvaranja "plana", dakle, posle proleća-leto 1971. godine.

Najdrastičniji primer u tom pogledu svakako predstavljaju tzv. "dve vrste letaka povodom suđenja i nastavka suđenja Vladimiru Mijanoviću".

U jednom od tih "letaka" – ustvari saopštenja Fakultetskog odbora Saveza

studenata Filozofskog fakulteta, koji i nosi takav naziv i overen je pečatom toga Odbora (!) – samo se obaveštavaju studenti kada i gde će se održati suđenje Vladimiru Mijanoviću!

Na stranu “opasna”, “subverzivna”, “na obaranje vlasti radnog naroda upravljena” sadržina ovakvog obaveštavanja kojim jedna društvena organizacija obezbeđuje javnost jednog pretresa (što je, naprotiv, društveno korisno – čl. 262 ZKP), ovaj “letak” je pisao Fakultetski odbor septembra meseca 1970. godine.

Iz prirode samog saopštenja potpuno je jasno da rasturanje ovakvog saopštenja ima smisla jedino do održavanja pretresa.

Kakvog smisla može uopšte imati u tom slučaju tvrdnja, proizvoljan i skroz nelogičan zaključak prvostepenog suda da su optuženi “radi ostvarivanja plana” iz 1971. god. “držali radi rasturanja” obaveštenje da će se jedno suđenje održati u letu 1970. godine?

Kako se to “uklapa” u njihov plan?

Dakle, i pisanje i rasturanje (od strane Fakultetskog odbora) i suđenje o čijem se datumu obaveštava, padaju u 1970. godinu, kada ne samo da nije postojao tzv. “plan” koji datira iz 1971. godine, već se optuženi Nikolić i Imširović nisu, čak, ni poznavali.

Dalje, iz samo teksta “Rezolucije” vidi se da je on pisan u letu 1970. godine, tj. pre početka suđenja Vladimiru Mijanoviću u predmetu K-684/70 Okružnog suda u Beogradu, koje je počelo septembra 1970. godine. Naime, iz teksta “Rezolucije” vidi se da prvostepena presuda još nije doneta, traži se puštanje Vladimira Mijanovića iz istražnog zatvora i obustavljanje postupka protiv GORANKA ĐAPIĆA, protiv koga je postupak i obustavljen i to još u 1970. godini, što se može videti iz pom. spisa K-684/70 Okružnog suda u Beogradu.

Ovaj tekst po svojoj sadržini predstavlja zahtev nadležnim jugoslovenskim vlastima za obustavljanje postupka protiv Vladimira Mijanovića i Goranka Đapića, koji je postao bespredmetan obustavljanjem postupka protiv Goranka Đapića ujesen 1970. godine odn. 4. januara 1971. godine kada je presudom Vrhovnog suda Srbije Kž-1408/70 presuda protiv Vladimira Mijanovića postala pravosnažna.

Kakvog bi onda imalo smisla rasturanje jednog teksta kojim se traži obustavljanje postupka u 1971. godini, kada je on pravosnažno okončan u 1970. godini odn. 4. januara 1971. godine, dakle pre stvaranja “plana”, pa čak i pre nego što su se opt. Nikolić i Imširović upoznali.

Opet, na stranu to što su ovu peticiju potpisali naučnici, pisci i marksisti svetskog glasa (Bloch, Goldman, Sartr), novinari i publicisti uglednih listova progresivne orijentacije i sindikalni funkcioneri (Sindikata britanskih rudara i sl.), na stranu i to što je ovo dokument iz sudskog spisa K-684/70 Okružnog spisa u Beogradu, koji je samim tim javan i čije rasturanje se ne može ni pod kojim uslovima zabraniti (v. rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž-1049/71), na stranu i to što se optuženi oglašavaju krivim samo za predpostavljenu nameru rasturanja (koju bi od 1970. do danas svakako i ostvarili da su je stvarno imali), što se dakle sudi ne delima, nego nam-erama, na stranu sve to – ovde je bitno da rasturanje toga materijala nije imalo ni-kakve svrhe u 1971. godini, a da se pre 1971. godine opt. Imširović i Nikolić nisu ni

poznavali, kao i da pre 1971. godine nikakav "plan" delovanja nije ni postojao, niti je mogao postojati.

Zar to nije igra rečima kada se kaže da se optuženima ne sudi što su imali taj tekst 1970. godine (kada je njegovo rasturanje jedino imalo smisla!) kada su navodno stvorili "plan", jer iz činjenice da su optuženi taj tekst i dalje držali, sledi po logici suda zaključak, da ga nisu bacili jer se uklapao u njihov plan!?

Nije li to malo previše? Nije li mnogo logičnije objašnjenje da su optuženi i u 1971. godini držali taj tekst iz istog razloga iz koga su ga držali i 1970. godine – a taj razlog očigledno nije bio "rasturanje", jer je tekst i nađen "nerasturen"!?

Istu logiku prvostepeni sud zagovara i u vezi teksta "Pročitaj i daj dalje", za koji dozvoljava mogućnost da je pisan još 1966. ili 1967. godine!

Naime, od 1966. do 1971. godine optuženi Milan Nikolić je držao taj tekst i nije ga rasturao, jer nije očigledno ni imao nameru da ga rastura (imao je za to vremena ravno 4 godine!). Međutim, od proleća 1971. godine on ne drži više taj tekst sa istom namerom sa kojom ga je držao 4 godine (jer mnogi ljudi jednostavno čuvaju ono što napišu). Zašto? To prvostepeni sud nikako ne objašnjava.

Dalje, iz sadržaja "Hronologije beogradskog studentskog pokreta" od 1966. do 1970. godine (kao i iz naslova uostalom) vidi se da je taj tekst takođe pisan 1970. godine i da ga je optuženi Nikolić "držao" i pre 1971. godine, svakako ne sa namerom da navodno "ostvaruje plan" stvoren 1970. godine, već zato što ga taj pokret interesuje u 1970. godini, kao i u 1971. ili 1972. godini!

Dalje, pismo Val Duseku i Žan Klodu, što se vidi opet iz same sadržine pisma "izveštava" se o smenjivanju redakcije "Studenta" kao poslednjem događaju na Univerzitetu – ne na Filozofskom fakultetu kako se to tvrdi u prvostepenoj presudi, (do koga je došlo januara 1970. godine) pisano je u zimu 1970. godine, a tvrdi se u prvostepenoj presudi da je ono pisano "radi ostvarenja plana grupe", čiji se navodni članovi u to doba nisu ni poznavali, niti je takav "plan" do proleća 1971. godine uopšte i postojao!

Praktična posledica ove očigledne i teške pogreške prvostepenog suda u utvrđivanju činjeničnog stanja, sastoji se u tome:

Prvo, što je prvostepeni sud ne vodeći računa o hronološkom sledu radnji koje se optuženima stavljaju na teret, naročito na s obzirom na pisanje "Predloga" u kome je sadržan "plan" aktivnosti i s obzirom na vreme kada su se opt. Imširović i Nikolić upoznali, na primer, osudio opt. Imširovića zbog toga što je opt. Nikolić pisao pisma Val Duseku i Žan Klodu u doba kada opt. Imširović nije ni sanjao da neki Milan Nikolić uopšte i postoji, a najmanje da je znao kakva pisma piše taj Milan Nikolić, a još manje da se to "uklapalo" u neki njihov zajednički plan!

To zvuči neverovatno, ali to piše u presudi Okružnog suda u Beogradu K-348/72!

Ili, Milan opet odgovara zato što je opt. Imširović, pre nego što su se uopšte i upoznali "primio" 9 brojeva časopisa "Junge Garde" iz 1970. godine (strana 13 presude) i časopis "La Verite", br. 549 za juli 1970. godine! Pazite, inkriminiše se sama radnja "primanja" (v. tač. 6c presude), jer su ovi časopisi navodno "primljeni" u "ostvarenju plana grupe" odn. radi povezivanja grupe s inostranstvom, a taj "plan" je iz 1971. godine.

Drugo, pošto je pogrešno utvrdio da je ova “aktivnost” proizašla iz plana grupe, prvostepeni sud izvodi ovakav zaključak: ova “aktivnost” dokazuje postojanje grupe!

“Činjenice koje se tiču delovanja svih optuženih kao grupe utvrđuju se... i pokazanom aktivnošću optuženih” (strana 16 presude).

Dakle, prvo se pogrešno utvrdi da je aktivnost proistekla iz “plana” (iako je ta aktivnost “planu” prethodila), a onda se iz tako pogrešno utvrđene činjenice izvlači zaključak o postojanju grupe! Jednom pogreškom dokazuje se druga!

Treće, i možda najvažnije, kada uspostavimo pravilan hronološki sled radnji koje se optuženima stavljaju na teret, odjednom vidimo da su nakon navodnog “udruživanja” i stvaranja “plana” aktivnosti, optuženi delovali jedino u okviru Saveza studenata, jer posle proleća-leta 1971. godine njima se jedino stavlja na teret pisanje ili rasturanje dokumenata “Neki značajni podaci...” i “Zahtevamo...”, koji su stvoreni, umnožavani i rasturani u okviru dozvoljene i legalne delatnosti organizacije Saveza studenata!

Neka je, čak, “plan aktivnosti” odn. “Predlog...” i podrazumevao i otvoreno i legalnu aktivnost naporedo sa ilegalnom ili zatvorenom, optuženi Imširović i Nikolić (opt. Jelka nije ni znala za neki plan), delovali su isključivo na planu te “otvorene i legalne” aktivnosti, nakon stvaranja “plana” u proleće-letu 1971. godine.

To znači, da ako je opt. Imširović i bio upoznat sa takvim “planom” i on i Nikolić nisu pristupili njegovom ostvarenju nikakvim delom, već su ostali na goloj nameri! Jer, ono što taj “plan” može da čini protivpravnim to nije ta otvorena i legalna aktivnost, već ona druga, zatvorena i ilegalna, kojoj nakon stvaranja “plana” ni opt. Nikolić, ni opt. Imširović nisu pribešli.

Jasno je, dakle, da ako su opt. Imširović i opt. Nikolić i stvorili “plan” ilegalne delatnosti u proleće-letu 1971. godine /a grupu njih dvojica nisu mogli stvoriti/, oni nisu preduzeli nikakvu protivpravnu radnju kojom bi taj “plan” ostvarivali.

Takvo “udruživanje” opt. Nikolića i opt. Imširovića ne sadrži elemente dela iz čl. 117 u v. čl. 100 KZ.

Zato oni mogu odgovarati jedino za svoja sopstvena dela ako u njima postoji neki element protivpravnosti.

Ad 3

Optuženima se (tačka 6 presude) posebno stavlja na teret i optuženi oglašavaju krivim što su se “radi ostvarenja plana grupe povezali s inostranstvom”. Vidimo iz presude da je navodno “povezivanje grupe s inostranstvom” izvršeno:

tačka 6a: pismima koje je Milan Nikolić pisao Žan Klodu i Val Duseku u zimu 1970.,

dakle, u doba kada se opt. Nikolić i opt. Imširović nisu ni poznavali, pa nije moglo ni biti nekakve “grupe”, kao i

pisanjem pisma opt. Nikolića njegovoj devojci, Svetlani Vidaković, koja je jugoslovenska državljanka, i NIJE član grupe, ni prema prvostepenoj presudi.

Na stranu to, što nema nikakvog dokaza da su ova pisma poslata, što opt. Nikolić negira, a što potvrđuje upravo činjenica da su ta pisma kod njega i nađena.

Dakle, na ovaj način se nikakvo povezivanje "grupe" s inostranstvom nije moglo izvršiti.

Dalje je povezivanje "grupe" s inostranstvom navodno izvršeno:

tačka 6b: tako što je "opt. Pavluško Imširović ispred grupe prisustvovao međunarodnom skupu Komiteta za vezu studenata Istočne Evrope održanom u Esenu".

Ničim se ne dokazuje da je opt. Pavluško Imširović išao u Esen "ispred grupe". Ovaj skup je "reklamirala" EKONOMSKA POLITIKA (dokaz je ponuđen sudu na glavnom pretresu), a iz naziva organizatora ne može se zaključiti ništa o event. neprijateljskoj delatnosti ovog Komiteta prema Jugoslaviji. Naprotiv, to je međunarodno udruženje studenata socijalističkih zemalja.

Posebno se naglašava da "Predlog..." koji sadrži "plan" aktivnosti grupe nigde ne uključuje povezivanje s bilo kakvim inostranim organizacijama, te je sasvim proizvoljan zaključak suda da je opt. Imširović išao u Esen po nekom prethodnom dogovoru sa ostalim optuženima. To ne sledi čak ni iz činjenice da je opt. Imširović po povratku iz Esena navodno dao opt. Jelki jedan primer rezolucije toga Komiteta.

Pošto se ovakva aktivnost ne uklapa u "plan" aktivnosti kako je ovaj izložen u "Predlogu..." sud je morao naći dokaz da je opt. Imširović išao u Esen, makar samo i sa znanjem ostalih optuženih, a u odsustvu takvog dokaza proizvoljna je činjenična pretpostavka, da je on tamo išao "ispred grupe".

Sve ovo, tim pre, kada smo videli da nikakve grupe tu nije ni bilo i da se radnje opt. Pavluška Imširovića ne mogu tako olako stavljati na teret ostalim optuženima, a i opt. Imširoviću samo ako sadrže element protivpravnosti, što takođe nije slučaj, budući da je s urednim pasošem išao na međunarodni skup studenata za koji je saznao iz domaće štampe!

Konačno, optuženi su se navodno "kao grupa" povezali s inostranstvom tako što su:

tačka 6c: "primili materijal Međunarodnog komiteta za obnovu IV Internacionalne, njegovih regionalnih delova i pojedinih trockističkih grupa u vidu biltena, listova... itd."

Ni ovaj "dokaz" o navodnom povezivanju ne stoji, jer, prvo, takve materijale nisu primali samo optuženi, već i mnogi drugi pojedinci u Jugoslaviji, što je opšte poznato i što se čak tvrdi u Izveštaju SDB koji je sud izveo kao dokaz na glavnom pretresu, i drugo, što su optuženi primali ove materijale i pre 1971 godine, iz čega se jasno vidi da primanje ovih materijala ne može biti povezivano s "planom" grupe iz 1971. godine.

Posebno se ističe da ne stoji tvrdnja kako su navodno optuženi u svojoj "aktivnosti" navodno koristili sadržinu ovih materijala radi sopstvenog delovanja.

Naime, u ovoj tački presude (tačka 6c) tvrdi se da su optuženi "koristili za sopstveno neprijateljsko delovanje neistine pisane o Jugoslaviji u tim materijalima", kao na primer:

1. da se u Jugoslaviji kažnjavaju studenti komunisti koji protestuju protiv prodora stranog kapitala, protiv socijalne nejednakosti i nezaposlenosti, i

2. da je za jedan takav zločin birokratija organizovala proces protiv Ivana Kambana, pukovnika partizanske armije iz jugoslovenske revolucije.”

Apsolutno ne odgovara istini da je bilo ko od optuženih, bilo kada i bilo na koji način uzimao u zaštitu ili čak uopšte i pominjao Ivana Kambana!

Što se tiče prve tvrdnje, Vladimir Mijanović jeste kažnjen i jeste kažnjen zbog toga što je protestovao protiv uvoza kapitala i izvoza radnika, jer je sud ove tvrdnje okvalifikovao kao neistinite (!). Za ovu tvrdnju nisu optuženi morali da se “koriste” inostranom štampom, o tom procesu pisao je opširno “Student” citirajući izreku presude i nazivajući ovu presudu “pobedom tame” i “ogledalom nezakonitosti i nes-tručnosti”.

Konačno, ni o tome slučaju nisu nigde i nikada optuženi ni pisali ni govorili, sem što su kod njih nađeni materijali Saveza studenata u kojima se govori o ovom slučaju i pomenuta peticija uglednih svetskih naučnika i publicista kojom se zahteva obustavljanje postupka.

Nije, dakle, optuženom Nikoliću, baš i da je iznosio ovakve stavove o proce-su Vladimiru Mijanoviću, bilo potrebno da “crpi ideje” iz strane štampe. Naprotiv, najverovatnije da su iz jugosloveske studentske štampe i preuzeti ovi citati u po-menute inostrane listove.

Navodna veza s inostranstvom, prema prvostepenom sudu ogleda se i u činjenici (strana 19 presude) da je u diskusiji optuženog Milana Nikolića koju je redakcija časopisa “Gledišta” organizovala 25. marta 1969 (!) “sadržan čitav plan grupe” (čiji su se članovi upoznali u 1971 godini!), kao i da su u tom izlaganju opt. Milana Nikolića prisutne

“ideje primljene preko publikacija iz inostranstva – o internacionali”.

Međutim, sve, doslovno sve publikacije koje se u presudi pominju datiraju najra-nije iz januara 1970. godine. Prema tome:

1. opt. Milan Nikolić nije mogao 25. marta 1969. iznositi “ideje primljene preko publikacija” iz 1970. godine, i
2. ako je opt. Milan Nikolić imao već čitav “plan” 1969. godine, onda mu za stvaranje toga plana nije ni bila potrebna strana štampa.

Iz svega se vidi da su optuženi jedino primali inostrane materijale, koje in-ostrane organizacije–izdavači šalju i drugim pojedincima i institucijama (odbrana je na pretresu priložila primerak nekog trockističkog biltena koji redovno stiže na ad-resu Studentskog kulturnog centra!).

Ne treba ni reći da u tome nema nikakvog elementa protivpravnosti, jer su op-tuženi mogli primati ovakve publikacije čak i da je njihovo rasturanje zabranjeno, a tim pre što takva zabrana nikada u pogledu ovih publikacija nije izricana.

Ad 4

Sve ove proizvoljnosti, nelogičnosti, nategnute predpostavke, nedokazane sumnje, protivrečnosti i hromo zaključivanje po nezakonitosti prevazilazi suš-tinski promašaj presude da utvrdi činjenicu odlučnu za presuđenje, činjenicu koja predstavlja obeležje bića krivičnog dela: činjenicu kontrarevolucionarne na-mere. Manjkavost presude je u ovom pogledu dvostruka: prvo, što je utvrđena na-

mera, konkretna namera optuženih, morala biti sadržana u izreci presude tj. opisu dela, što nije slučaj i drugo, što su u obrazloženju presude morali biti navedeni razlozi zbog kojih sud drži da su te konkretne namere – kontrarevolucionarne odn. upravljene na obaranje vlasti radnog naroda itd.

1.

Prema čl. 322 st. 1 tač. 1 ZKP izreka presude (mora!) sadržati “naznačenje činjenica i okolnosti koje čine obeležje krivičnog dela”.

Činjenica namere, naravno, predstavlja obeležje krivičnog dela iz čl. 100. KZ (“delo upravljeno na to...”).

Prema tome konkretna namera optuženih, onako kako je sud tu nameru utvrdio, morala je ući u izreku presude. Prvostepeni sud tako nije postupio i ogrešio se o imperativnu normu postupka koja određuje sadržaj presude.

Iz obrazloženja presude vidimo da prvostepeni sud smatra da su namere (ili motivisujući cilj radnje, kako doktrina definiše nameru) sadržane u tekstu “Politički sistem globalno-samoupravljačkog društvenog sistema” u kome se, prema presudi:

“izlažu principi budućeg društvenog uređenja koje bi trebalo da stvori ova ilegalna grupa, odnosno partija” (strana 8 presude)

odn. da je odatle

“proistekla kasnija aktivnost optuženih”.

Međutim, u izreci, u opisu dela, prvostepeni sud se ne usuđuje da inkriminiše te motivisujuće ciljeve, te principe koje je trebalo ostvariti, te namere, nego se kaže:

tačka 3: “Napisali pod nazivom “Politički sistem globalno-samoupravljačkog društvenog sistema” u kome se pored ostalog izlažu principi društvenog uređenja u Jugoslaviji”

Prema navodima same presude, grupa je stvorena upravo u cilju ostvarenja tih principa i takvog društva, sva inkriminisana aktivnost motivisana je tim ciljem, ali koji je to cilj – to se ne kaže! A to je konstitutivni element bića dela!

Prvostepeni sud je, dakle, načinio grubu i drastičnu grešku, on je iz opisa dela izostavio činjenicu bez čijeg postojanja nema dela.

Budući da je lako anticipirati jedan površan prigovor ovom žalbenom razlogu, a naime, da je namera definisana u “preambuli” izreke u kojoj se kaže da su optuženi delovali

“u cilju da silom i protivustavnim putem obore vlast radnog naroda i svrgnu izabrana ustavom utvrđena predstavnička tela društveno političkih zajednica, kao i političke izvršne organe odgovarajućih predstavničkih tela”.

Međutim, ovo nije nikakva činjenica, jer je tu prosto PREPISAN ZAKONSKI TEKST ČLANA 100 KZ, prosto je prepisana definicija kontrarevolucionarne namere. To nije činjenica, to je citat primenjenog propisa!

U izreci se mora citirati konkretna činjenica na koju se taj propis primenjuje. U presudi se mora citirati činjenica koja predstavlja obeležje krivičnog dela, a ne samo to obeležje! Jer, naravno, ako citiramo obeležje krivičnog dela da ono mora predstavljati opet i samo obeležje krivičnog dela.

Mutatis mutandis stvar je ista kao kada bi kao činjenicu u izreci presude nave-
li da je N.N. "oduzeo tuđu pokretnu stvar i time učinio krivično delo krađe", jer se,
naravno, krađa upravo tako i definiše. Šta je ukrao, kada i kome? To su činjenice,
citiranje obeležja nije opis dela.

Sve je ovo toliko jasno da ne bi trebalo, da je sreće, ni pominjati, ali kada pr-
vostepeni sud u opis dela unosi njegovu zakonsku definiciju, pa na tu "činjeni-
cu" primenjuje propis i kvalifikuje tako "opisano" "delo" kao krivično delo, što ono
mora biti kada je prepisano iz krivičnog zakona, onda je nažalost, iz opreznosti nuž-
no takvu situaciju razjasniti.

Naravno, da se ovakva pogreška ne može nikako drugačije sanirati nego ukida-
njem prvostepene presude.

2.

Međutim, kada kasnije (tek iz obrazloženja presude) vidimo koji su principi koje
su optuženi želeli da ostvare svojom aktivnošću, koji su to motivišući ciljevi, dak-
le, namere, koje su pokretale optužene, onda zaključujemo da možda nisu slučajno
izostavljene iz opisa dela. Na strani 8 presude te se namere ovako definišu:

- "Optuženi su kao grupa sastavili i napisali 'Politički sistem globalno-sa-
moupravljačkog društvenog sistema' u kome su izložili principe budućeg
društvenog uređenja koje bi trebalo da stvori ova ilegalna grupa odnosno
partija. U ovom političkom sistemu postoje tri relativno autonomna dela:
- a) sistem radničkih saveta – od radničkih saveta svakog posebnog preduzeća do
radničkih saveta privrednih grana, i Kongresa radničkih saveta koji ima zakono-
davnu i izvršnu vlast,
  - b) politički sistem koji u užem smislu čini pluralitet radničkih, seljačkih i drugih
partija, diskusionih klubova i neformalnih grupa koje imaju pravo da stvaraju,
brane i propagiraju različite ideje, koncepcije i programe o društvenom razvoju,
i
  - c) Radnička država koja će biti samo tehnički i administrativni aparat za spro-
vođenje volje radničke klase i ostalih slojeva društva".

Dalje se kaže na strani 9 presude:

"U ostvarivanju ovakvog plana i zadatka proistekla je kasnija aktivnost
optuženih" (ustvari "plana" tu nema nikakvog, već samo "zadatka", cilja).
Ostavljajući za trenutak po strani tačku c) o kojoj ćemo posebno govoriti, pog-
ledajmo kakvo je to društveno uređenje u kome je država samo administrativno-
tehnički aparat, a vlast je koncentrisana u rukama Kongresa radničkih saveta?

To je komunističko društvo, per definitionem! Za to ne treba posebno mark-
sističko obrazovanje, dovoljno je bilo da je prvostepeni sud otvorio Enciklopediju
Leksikografskog zavoda Jugoslavije, gde na strani 320, IV knjige pod "Komunizam"
piše:

"Pod komunizmom u užem smislu reči podrazumeva se baš ta viša
faza razvitka komunističkog društva: ...kada sa nestankom klase, nes-
tane i država kao organ klasnog nasilja i njeno mesto zauzme mehanizam
društvenog samoupravljanja (upor. gore pod a/ sistem radničkih saveta do

Kongresa radničkih saveta S.P.) i kada sa nestankom posebnog aparata javne vlasti nestane i podela na upravljače i upravljane, i vladanje ljudima bude zamenjeno administracijom tehničkih procesa (upor. gore pod c) radnička država koja će biti samo tehnički i administrativni aparat..."

Naravno, da ostvarivanje ovakvog komunističkog društvenog uređenja podrazumeva promenu (mislim da je notorno da ne živimo u komunizmu, /pa to posebno ne dokazujem), ali ta promena nije protivustavna, pa ne može ni podrazumevati upotrebu sile.

Naprotiv, takva promena podrazumeva dosledno sprovođenje Ustava SFRJ, pa se prema tome ne radi o promeni kontrarevolucionarnoj, protivustavnoj i nasilnoj kakvu inkriminiše član 100 KZ.

Naime, Ustav SFRJ smatra samoupravljanje osnovom društveno-ekonomskog uređenja SFRJ (čl. 6 Ustava SFRJ).

Tačno je da globalno samoupravljačko društvo tj. komunističko društvo prevazilazi pozitivne odredbe Ustava, ali opet u onom pravcu koji postavlja sam Ustav (odsek VIII osnovnih načela):

"Društveno-politički odnosi i oblici utvrđeni ovim ustavom usmereni su ka proširivanju uslova za dalji razvitak socijalističkog društva..."

U tom cilju svi državni organi, organi društvenog samoupravljanja, organizacije i građani pojedinci pozvani su da celokupnom svojom delatnošću: ... stav 6: "proširuju i razvijaju sve oblike društvenog samoupravljanja... naročito u oblasti u kojoj preovlađuju funkcije političke vlasti..."

Osnovne funkcije političke vlasti su zakonodavna i izvršna. Dosledno "proširivanje" i "razvijanje" "oblika samoupravljanja u oblasti zakonodavne i izvršne vlasti, ima samo jedno moguće ishodište: poveravanje ove vlasti vrhovnom organu (upor. gore pod a/), a samo je nužna posledica da država tada postaje (bez izvršne i zakonodavne vlasti) tehničko-administrativni servis (upor. gore pod c/).

Cilj komunizma, dakle, inkorporiran je u ustavna načela. Namera optuženih sastojala se u ostvarenju principa komunističkog društvenog uređenja, dakle, ona ne može biti protivustavna, a samim tim ni zabranjena čl. 100 KZ.

U odseku IX osnovnih načela građanima, pa dakle i optuženom Milanu Nikoliću, garantuje se i ovo:

"Izražavajući osnovna načela socijalističkog društva i njegovog napretka, ovaj deo Ustava je i osnova tumačenja ustava i zakona, KAO I DELOVANJA SVIH I SVAKOGA."

O nameri da ostvare društveno uređenje u kome će postojati "pluralitet radničkih, seljačkih i drugih partija" (gore pod b/), rekli smo da ćemo posebno govoriti. Ovo zato što nikakva akcija nije potrebna za ostvarenje ovog cilja, on je stvarnost!

Naime, prema čl. 40 Ustava SFRJ građanima je zajemčeno pravo udruživanja i u političke svrhe (i to prvenstveno u političke svrhe, jer je sloboda udruživanja politička sloboda par excellence) znači i u političke partije. Takvo udruživanje dozvoljeno je i Osnovnim zakonom o udruživanju građana ("Službeni list SFRJ" br. 16/65), pa znači nije potrebna nikakva akcija da se takvo uređenje tek stvori.

A da li se može izvršiti, čak, krivično delo ostvarivanjem zakonitih i ustavom

proklamovanih ciljeva, o tome ćemo govoriti kada budemo govorili o kvalifikaciji. Ovdje je bitno to da je svaka "aktivnost radi ostvarivanja" ovakvog cilja bespredmetna, jer je taj cilj stvarnost u kojoj živimo, pa ne podrazumeva NIKAKVU promenu društvenog uređenja, ni ustavnu ni protivustavnu!

Isto, naravno, važi i za stvaranje "sistema radničkih saveta" na nivou preduzeća i Kongresa radničkih saveta, jer takvo telo postoji (zasedalo je prvi put u Beogradu od 25. do 27. juna 1957. godine – v. Kongres radničkih saveta, "Rad", Beograd, 1957.).

Prema tome, motivišući ciljevi (ili namere) optuženih, kako su definisani u samoj prvostepenoj presude na str. 8 pod a/, b/ i c/ ne podrazumevaju nikakvu protivustavnu promenu društvenog uređenja (a/ i c/) odnosno nikakvu promenu uopšte (b/).

Na ovom mestu je posebno važno da se pojam namere pravilno shvati. Kada optuženi Milan Nikolić u istrazi kaže da oni (tj. on i opt. Imširović) "nisu bili zadovoljni postojećim društveno-političkim organizacijama: Savezom omladine, Savezom studenata i Savezom komunista", ili kada opt. Imširović na glavnom pretresu kaže da kod nas "nije vlast radnog naroda", onda se iz toga ne može zaključivati ništa o njihovim namerama.

Otuda se može zaključivati nešto samo o njihovim MIŠLJENJIMA. Namera, pak, nije mišljenje, namera je volja. Volja za određenom akcijom. Ta volja je nekada u skladu sa mišljenjem, ali često i nije. Na primer, sud može misлити, u načelu, da je optuženi nevin i istovremeno hteti da ga kazni, i obratno.

Optuženima se ne sudi za ono što su MISLILI, nego za ono što su hoteći učinili, za objektiviziranu nameru. Ta, pak, namera, kao što smo videli i kao što je sam prvostepeni sud utvrđuje nije protivustavna! To je jedino što je krivično-pravno relevantno. Svako drugo stanovište vodi suđenju mišljenju.

Oni su mogli biti nezadovoljni i Savezom omladine i Savezom studenata i Savezom komunista, hoteći istovremeno ostvarenje ustavnih načela, smatrajući svejedno pogrešno ili tačno da ove organizacije ta načela ne ostvaruju uopšte ili ne u dovoljnoj meri. Ne samo da je to moguće, nego upravo prvostepeni sud takvo činjenično stanje i utvrđuje. Ako su oni pri tom, po oceni suda mislili pogrešno, onda ih za to MIŠLJENJE ne možemo suditi (još manje ako su mislili tačno), jer ostaje jedino bitna činjenica da su njihove namere, kako ih, ponavljam, prvostepeni sud definiše, namere ostvarivanja komunističkog društvenog uređenja.

Zato je citiranje ovakvih mišljenja optuženih samo politička kvalifikacija, a ne i krivično-pravna i kao takvoj joj nema mesta u presudi. Biti nezadovoljan sa SKJ nije krivično delo, niti "namera", već mišljenje na koje svako ima pravo.

Takođe je važno napomenuti da je bez značaja što prvostepeni sud (uostalom pogrešno) nalazi da su optuženi, odn. optuženi Milan Nikolić u ostvarenju ove namere delovali konzpirativno.

Ovo zbog toga što se to može objasniti:

ili tako što je nepoznavanje pozitivnog pravnog i ustavnog sistema opt. Milana Nikolića dovelo u pravnu zabludu da je političko organizvanje radi ostvarivanja komunističkog društva protivpravno (u kome slučaju se radi o putativnom krivičnom delu, umišljenom delu),

ili je optuženi možda zaključio da praksa ugrožava ostvarenje zakonom i ustavom dozvoljenih ciljeva, pa da je ovo moguće postići samo konspirativnom akcijom, u kom će slučaju, opet, drugostepeni sud optuženog izvesti iz ove zablude oslobađajućom presudom, jer krivično delo nije ono što optuženi misli, već što zakon kaže da je krivično delo.

C. Povreda krivičnog zakona

čl. 333 st.1 tač. 2 ZKP

Na ovako pogrešno utvrđeno činjenično stanje u pogledu odlučnih činjenica koje predstavljaju posebno obeležje dela, prvostepeni sud je morao pogrešno primeniti i krivični zakon, što posebno važi za činjenicu navodnog udruživanja i protivpravnosti namera optuženih.

Međutim, čak i bez obzira na tačnost ili pogrešnost utvrđenog činjeničnog stanja, prvostepeni sud je i utvrđene činjenice pogrešno kvalifikovao.

Doduše, prvostepeni sud je usvojio pravno stanovište odbrane da ne može stajati istovremeno i krivično delo iz čl. 100 KZ i krivično delo iz čl. 118 KZ, jer se krivično delo neprijateljske propagande (čl. 118) odnosi prema krivičnom delu kontrarevolucionarnog napada na društveno i državno uređenje (čl. 100 KZ), kao posebno delo prema osnovnom i opštem, pa je jasno da se optuženi ne mogu istovremeno oglasiti krivim, kako su tuženi, i za posebno delo i za opšte.

Tako, uostalom ispravno obrazlaže i prvostepena presuda na strani 21 kada kaže da radnje

“upravljene protiv društvenih dobara zaštićenih članom 100 KZ... ne mogu istovremeno predstavljati i obeležja krivičnog dela neprijateljske propagande”

Tačno je da se ne može istovremeno inkriminisati i član 100 KZ i član 118 KZ, ali sud propušta da uoči veoma važnu činjenicu da razlog tome nije razlika u zaštićenim dobrima odn. napadnom objektu.

Naprotiv, dobra zaštićena članom 100 KZ i članom 118 KZ su identična!

Sam prvostepeni sud kaže da su optuženi napali sledeća dobra:

- vlast radnog naroda,
- izabrana predstavnička tela društveno-političkih zajednica i njihovih političko-izvršnih organa.

To su upravo dobra zaštićena članom 118 KZ:

“Ko napisom, govorom ili na drugi način poziva ili podstiče na nasilnu ili protivustavnu promenu društvenog ili državnog uređenja, na svrgavanje predstavničkih tela ili njihovih političko-izvršnih organa... itd.”

To je stanovište izraženo i istaknuto i u literaturi. Dr Miloš Radovanović i dr Miroslav Đorđević, govoreći o čl. 118 KZ kažu:

“Ovo krivično delo ima sličnosti sa krivičnim delom kontrarevolucionarnog napada na državno i društveno uređenje (čl. 100 KZ), pošto su im objekti isti”

(dr Miloš Radovanović i dr Miroslav Đorđević, Krivično pravo, Poseban

deo, "Savremena administracija", Beograd, 1967.).

Prema tome, primena člana 100 KZ ili člana 118 KZ ne može zavisiti od napadnutog društvenog dobra odn. od zaštićenog dobra, jer je ovo dobro kod oba dela identično.

Kada je imao da bira u primeni dva dela koja se uzajamno isključuju, sud je morao da se posluži nekakvim drugim merilom, pa da time i obrazloži primenu ovog ili onog propisa. Zato je u ovom delu presuda i neobrazložena.

Koje je to drugo merilo? Koja je to razlika između ova dva dela, kada su zaštićeni objekti identični.

"... među njima (čl. 100 i čl. 118 KZ – S.P.) razlika je u tome, što se kod kontrarevolucionarnog napada navedeni objekti napadaju delom, dok se kod neprijateljske propagande vrši propaganda za napad na iste."

Dakle, da li su optuženi zaštićene objekte napadali delom ili vršili propagandu za napad na iste?

Evo, šta kaže prvostepeni sud: svoj plan ostvarivali su optuženi

"tako što su u pojedinim oblastima društvenog života tendenciozno predstavljali stanje koje bi zahtevalo potrebu rušenja postojećeg uređenja i stvaranje onakvog sistema čiju su koncepciju optuženi izložili... itd."

"Tendenciozno predstavljanje stanja" je propaganda po definiciji (i to čak blaži oblik propagande, jer je poziv na "rušenje postojećeg uređenja" samo impliciran, po nalaženju suda, a u okviru člana 118 KZ spada eksplicitan, izričit poziv na rušenje postojećeg uređenja).

Znači sredstvo kojim se zaštićeni objekt napada je i po nalaženju prvostepenog suda propaganda (tendenciozno predstavljanje stanja u pojedinim oblastima društvenog života), dakle, sredstvo člana 118 KZ, a ne delo, dakle, ne sredstvo člana 100 KZ.

Da je ovakav zaključak prvostepenog suda tj. da je upotrebljeno sredstvo propaganda, a ne delo (tj. neposredna fizička akcija kojom se napada zaštićeno dobro), tačna vidi se i iz analize radnji koje se optuženima izrekom presude stavljaju na teret:

tačka 1: "Osnovali" (ovo je radnja člana 117 KZ, čija primena dolazi u obzir tek subvencionarno, ako stoji delo iz čl. 100 KZ, a isključuje se ako stoji samo delo iz čl. 118);

tačka 2: "Napisali" (tipično za 118 KZ, isključuje 100 KZ);

tačka 3: "Napisali" (isto);

tačka 4: "držali radi rasturanja" (isto);

tačka 5a: "napisali", "umnožili", "rasturali" (isto);

tačka 5b: "istupali" (na tribini "Crveni konjić) – (isto);

tačka 5c: opt. Jelka "dala letak", "rekla", "govorila" "pozvala", "interesovala se", "tražila da je pozovu";

tačka 6a: "slali izveštaje u vidu pisama" (isto);

tačka 6b: "prisustvovao Kongresu" [samo po sebi ne može biti delo ni pod kakvim uslovima, možda jedino kvalifikatorna okolnost za primenu stava 2, čl. 118]

tačka 6c: "primili materijal" (takođe ne može biti delo samo po sebi, ni pod kakvim okolnostima),
 "koristili taj materijal za sopstveno neprijateljsko delovanje" (čl. 118 st. 2).

Dakle sa izuzetkom radnji "primanja materijala" i "prisustvovanja Kongresu" (koje ne mogu nikada i ni pod kojim uslovima predstavljati radnju krivičnog dela, jer se primanju bilo kakvih štampanih stvari i prisustvovanju bilo kakvim kongresima, zakonom ne stavlja apsolutno nikavkog ograničenje, i te radnje zato nikada ne mogu biti protivpravne, a bez protivpravnosti nema ni krivičnog dela), dakle s izuzetkom te dve radnje koje nikada ne mogu predstavljati delo, sve ostale su, čak tipične za neprijateljsku propagandu.

Prema tome, čak pri činjeničnom stanju kakvo prvostepeni sud utvrđuje u radnjama optuženih moglo bi eventualno stajati delo neprijateljske propagande, a nipošto delo iz čl. 100 KZ.

Primena člana 117 KZ u tom slučaju potpuno otpada, jer udruživanje u cilju vršenja neprijateljske propagande nije posebno delo, pa čak ni kvalifikatorna okolnost dela iz čl. 118 KZ, već ukoliko udruživanje postoji može biti samo okolnost iz čl. 38 KZ, tj. okolnost izvršenja dela.

Međutim, u radnjama optuženih nema ni dela iz člana 118 KZ, jer nema nikakvog dokaza da su rasturali ono što su pisali tj. da je ta propaganda stigla do adresata propagande, izuzev kod tri teksta: 1. "Neki značajniji podaci o socijalnim razlikama", 2. "Neki značajni podaci o obrazovanju" i 3. "Zahtevamo".

Ova tri teksta su, međutim, ne samo po sadržini istinita (što, naravno, isključuje primenu čl. 118 KZ) budući da sadrže samo statističke podatke, već se njihova sadržina optužnicom ne inkriminiše, niti se presudom ta sadržina stavlja optuženima na teret kao zlonamerna i neistinita.

Štaviše, upravo ova tri jedino rasturena teksta stvorena su i rasturana u okviru legalne, normalne i redovne delatnosti društveno-političke organizacije kojoj sve troje optuženih pripadaju, u okviru Saveza studenata Jugoslavije, i sva tri teksta su bila pretresana na skupštini ogranka te organizacije.

Prema tome, u radnjama optuženih nema uopšte krivičnog dela.

A. Odluka o meri bezbednosti

Pogrešio je sud kada je od opt. Milana Nikolića oduzeo mašinu marke "Biser" i sve materijale koji su kod njega nađeni.

Nezavisno od pitanja krivice, prvostepeni sud je pogrešio kada je od Milana Nikolića oduzeo pisaču mašinu marke "Biser", a posebno što to nije obrazložio.

Prvostepeni sud oduzimanje mašine obrazlaže samo time što je ona upotrebljena u navodnom izvršenju dela. To nije dovoljno obrazloženje, jer je baš u tom slučaju oduzimanje fakultativno ("sud može..."). Kada se sud poslužio ovom zakonskom mogućnošću bio je dužan da obrazloži zašto je u konkretnom slučaju tako postupio, kada mu zakon dozvoljava da postupi i drugačije.

Fakultativno oduzimanje predmeta ne znači arbitrerno po ničim neobrazloženom nahodjenju suda.

Oduzimanju nije bilo mesta, jer se ovo izriče kao mera bezbednosti da isti predmet ne bude ponovo upotrebljen za izvršenje dela. Sud očigledno ovakvu bojazan ne nalazi u konkretnom slučaju, jer je odbio da izrekne meru zabrane javnog istupanja – čl. 61g, nalazeći da nema bojazni da će optuženi, s obzirom na visinu kazne i mladost, delo pokušati da ponove!

Ako nije bilo mesta zabrani javnog istupanja, a po stanovištu suda nije bilo, onda nije bilo mesta ni oduzimanju mašine, jer su sud u oba slučaju morali rukovoditi isti razlozi: postoji li bojazan da po eventualnom izdržavanju kazne optuženi ponove delo.

Sve ovo tim pre što pisaca mašina ne služi samo za pisanje letaka i što je sudu poznato da se "optuženi školuju i nemaju stalnih prihoda", kao i da potiču iz siromašnih radničkih porodica. Nezakonita odluka suda utoliko je teža po posledicama.

Takođe je prvostepeni sud pogrešio kada je od opt. Milana Nikolića oduzeo materijale navedene u Zapisniku o pretresanju stana i prostorija od 6. januara 1972. god. pod brojevima 1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 12, 13, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 45, 46 i 48, jer ovi materijali ne predstavljaju predmet izvršenja krivičnog dela, kako se netačno navodi na str. 22 presude, niti se uopšte i pominju u presudi, a najmanje da je njihovo oduzimanje pojedinačno obrazloženo, kako se po zakonu moralo učiniti.

Radi se o domaćim časopisima koji su bili u slobodnoj prodaji, materijalima Veću Saveza sindikata Jugoslavije, katalogu knjiga, geografskih karti, fotografija prijatelja optuženog, kao i stvari koje pripadaju – prema samom zapisniku – drugim licima i ne mogu se, naravno, ni iz tog razloga oduzeti od optuženog.

Tipično je za presudu da je čak i u ovoj odluci o merama bezbednosti, nezakonita.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na zakonu osnovan.

U Beogradu
25. septembar 1972 god.

MILAN NIKOLIĆ
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ, adv.

---

* Povodom donošenja presude Vrhovnog suda Srbije novinska agencija Tanjug obavestila je javnost na sledeći način:

Rešavajući žalbe okružnog javnog tužioca, zatim optuženih studenata Beogradskog univerziteta Milana Nikolića, Pavluška Imširovića i Jelke Kljajić, kao i žalbe njihovih branilaca, Vrhovni sud Srbije potvrdio je je prvostepenu presudu kojom su Nikolić i Imširović osuđeni na po dve godine strogog zatvora. Istovremeno, krivično veće ovog suda, kome je predsedavao sudija Dušan Vujčić, odlučio je da preinači presudu kojom je Jelka Kljajić osuđena na godinu i šest meseci stro-

Presuda M. Nikoliću, P. Imširoviću i J. Kljajić (uvodni deo)

Kž. I. broj 166/72

U IME NARODA

Vrhovni sud Srbije u Beogradu, u veću sastavljenom od sudija: Dušana Vujčića, kao predsednika veća, Milivoja Seratlića, Milutina Đukića, Slobodana Radakovića i Dragoslava Bogičevića, kao članova veća i stručnog saradnika Milana Perkovića, kao zapisničara, u krivičnom predmetu opt. Milana Nikolića, Pavluška Imširovića i Jelke Kljajić, svih iz Beograda, zbog krivičnih dela iz čl. 117 st. 1 u vezi čl. 100 KZ, rešavajući o žalbama Okružnog javnog tužioca u Beogradu, optuženih Milana Nikolića, Imširović Pavluška i branilaca optuženih, izjavljenim protiv presude Okružnog suda u Beogradu K. broj 348/72 od 21. jula 1972. godine, u sednici veća održanoj u smislu čl. 341 ZKP dana 25. decembra 1972. godine, po saslušanju zamjenika Javnog tužioca SR Srbije Miloša Aleksića, branilaca optuženih Milana Nikolića, advokata Srđe Popovića, optuženog Pavluška Imširovića, advokata Save Strugara, i optužene Jelke Kljajić, advokata Vitomira Kneževića, doneo je

PRESUDU

- I. ODBIJAJU SE kao neosnovane žalbe: Okružnog javnog tužioca u Beogradu i optuženih Milana Nikolića i Pavluška Imširovića i njihovih branilaca, a presuda Okružnog suda u Beogradu K. broj 348/72 od 21. jula 1972. godine, u odnosu na njih POTVRĐUJE.
- II. PREINAČAVA SE presuda Okružnog suda u Beogradu K. broj 348/72 od 21. jula 1972. godine u odnosu na optuženu Jelku Kljajić samo u pogledu odluke o kazni, tako što je Vrhovni sud Srbije za krivično delo iz čl. 117 st. 1 a u vezi čl. 100 KZ za koje je istom presudom oglašena krivom – OSUĐUJE na kaznu strogog zatvora u trajanju od 1-jedne godine, u koju joj se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 21. januara 1972. godine.*

---

gog zatvora u kaznu strogog zatvora u trajanju od jedne godine. Kvalifikaciju dela i činjenično stanje u odnosu na sve optužene Vrhovni sud Srbije prihvatio je u potpunosti, a Jelki Kljajić je smanjio kaznu zbog toga što neke olakšavajuće okolnosti, koje je, inače prvostepeni sud utvrdio, nisu u dovoljnoj meri uticale na visinu kazne koja je njoj izrečena. Prema iznalaženju najviše sudske instance Srbije, "prvostepeni sud je u svemu postupio po zakonu". Ova odluka Vrhovnog suda Srbije je pravosnažna. (Tanjug) [Cit. prema "Filosofija", 4/72, str. 191, Beograd]

Božidar Jakšić, 1972-1973

(Uvod)

Suđenje Božidaru Jakšiću izazvalo je prilično interesovanje u Sarajevu kao jedno od retkih "disidentskih" suđenja u tome gradu. BiH je bila jedna od ideološki tvrdih jugoslovenskih republika i strah je bio dovoljan instrument generalne prevencije. Iz istog razloga sarajevski mediji nisu imali milosti u denunciranju političkih jeretika.

Uoči poslednjeg dana suđenja, dok smo Zdravko Radović (Jakšićev sarajevski branilac) i ja stajali pred sudnicom, prišao nam je čovek koji je očigledno poznao Radovića, da nas konspirativno obavesti da "pouzdana zna da će kazna biti uslovna ukoliko se Jakšić u završnoj reči pokaje, a odbrana bude umerena". Pitao sam Radovića ko je taj čovek, a njegov odgovor je bio da on "ima odlične veze". Preneli smo, naravno, poruku Jakšiću. Pitao nas je šta mi mislimo. Moje je mišljenje bilo da njegov stav na sudu neće imati nikakvog uticaja na presudu, da je presuda već doneta, da je verovatno blaga i da se sada želi ta blagost pred javnošću nekako opravdati Jakšićevim "kajanjem". Jakšić se složio sa takvom ocenom. I on i mi ostali smo kod zamišljene odbrane. Optuženi se nije "pokajao", a odbrana je nastupila vrlo energično.

Svejedno, TANJUG je sutradan doneo vest da je Jakšić osuđen uslovno "jer je na sudu izrazio svoje kajanje". Ne samo da je još pre suđenja napisana presuda, unapred je napisana i vest o toj presudi.

RJEŠENJE OKRUŽNOG SUDA U SARAJEVU

OKRUŽNI SUD U SARAJEVU

Broj Ki: 972/72

Sarajevo, 29.11.1972.

U krivičnom predmetu protiv JAKŠIĆ BOŽIDARA zv. BOŽO", sin Ljubomira i majke Škobo Saje, rođen 08.01.1937. godine u Han Pijesku, sa boravkom u Sarajevu, Hajduk Veljkova broj 17, po zanimanju asistent Filozofskog fakulteta. u Sarajevu, razveden, otac jednog djeteta, staro 10 godina, vojsku služio, neosuđivan,

zbog krivičnog djela iz člana. 118 stav 1 KZ, istražni sudija ovog suda, odlučujući o zahtjevu Okružnog javnog tužioca u Sarajevu Kt br. 1254/72 od 27.11.1972. godine, donosi

RJEŠENJE

I. SPROVODI SE ISTRAGA protiv JAKŠIĆ BOŽIDARA iz osnova člana 146 stav 1 u vezi sa članom 148 stav 1 ZKP-a, zbog toga, jer postoji osnovana sumnja da je:

u vremenu od početka 1969. godine do mjeseca septembra 1972. godine kao asistent Filozofskog fakulteta u Sarajevu, koristeći razne događaje i skupove u našoj zemlji, putem članaka i govora podsticao na protivustavnu promjenu društvenog i državnog uređenja, te zlonamjerno i neistinито prikazivao društveno-političke prilike u Jugoslaviji, pa je tako:

1) U Studentskom listu, Naši dani" broj 311 od 25.02.1969. godine objavio članak pod naslovom "Studentski pokret 1968" u kojem je naveo da se studenti ne bore za svoje uske interese, nego za revolucionarne društvene promjene, da po mišljenju studenata svjetske probleme ne mogu riješiti postojeće političke partije i rukovodeće političke strukture i garniture, da ti nisu sposobni da vide probleme jednog novog svijeta koji se rađa i da to moraju da rješavaju nove snage, da spontanım pokretom studenti žele da se odbrane od strahovitih pritisaka koje na njih vrše institucije organizovanog društva, da kod mijenjanja Univerziteta treba neophodno mijenjati postojeći poredak, da je naše društvo bilo opterećeno hipertrofijom organizacijskih formi koja je sputavala stvaralačke društvene inicijative, prije svega mladih, da su studenti protestova-

li protiv onih koji su naredili da se na beogradskim ulicama pendrek loše plaćenog i siromašnog milicionara spusti na leđa još siromašnijeg studenta, da su nakon beogradskih demonstracija tokom nedelje dana održavani mitinzi i debate, te da je tada vladao besprekoran red što dokazuje staru istinu da je svaki revolucionarni zanos zasnovan na samodisciplini, da je "Studentski pokret 68" potvrdio staru istinu: borba za progres će se uvijek razvijati van postojećih formalnih političkih struktura i organizacija kada se ove pokažu sporijim i neefikasnim, da je prema stavu studenata štampa posljednje mjesto gdje se može naći istina, te da se on pridružuje stavu studenata.

- 2) Dana 28.02.1969. godine u Vijećnici Doma kulture u Banja Luci, u organizaciji Zavičajnog kluba studenata održao predavanje sa temom "Studentski pokret 1968" kojom prilikom je ponovio većinu stavova iz članka navedenog pod tačkom 1) naglasivši da je studentski pokret postao simbol protesta protiv postojećih institucija da je nastao, pored ostalog, zbog nezadovoljstva postojećim političkim organizacijama, da su studenti izolovani iz aktivnog društveno-političkog života i da imaju status sličan penzionerima, da su studenti uzeli u zadatak da rješavaju opšte probleme društva, da je cilj studentskog pokreta pripremanje revolucionarnih promjena, da taj pokret treba da van postojećih formi političkog života bude kritičar organizovanog društva te da isticanje Filozofskog fakulteta kao žarišta studentskog pokreta je u stvari osveta političkih faktora zbog rasprave oko "Praxisa",
- 3) dana 10.12.1969. godine na Narodnom univerzitetu u Sarajevu, povodom razgovora o jugoslavenskoj omladinskoj štampi kojeg je organizovala Omladinska katedra ovog Univerziteta, zamjerio listu "Mladost", da je suviše "državotvoran", zatim rekao da je list beogradskih studenata "Student" zadržao najprogressivnije tendencije i došao u konflikt sa rukovodstvima na svim nivoima u Beogradu, da su "Naši dani" ponovo došli u poziciju mirnog i beskonfliktnog tretiranja problema, pa je to ovom listu zamjerio te da sve više intelektualca odlazi iz Sarajeva u druge gradove tražeći tamo više razumijevanja;
- 4) u časopisu "Praxis" broj 3/4 iz 1971. godine objavio članak "Jugoslavensko društvo između revolucije i stabilizacije" u kojem je naveo da je danas u glavama mnogih snažno prisutna svijest o dezintegraciji jugoslavenskog društva, da je iz rata ostala "Apsolutni pobjednik Komunistička partija" i da je nakon toga život tekao u znaku apsolutnog monopola tog "Pobjednika", da je seljaštvo potisnuto i da je radi uroka jedan jedini seljak našao mjesto u klupama Savezne skupštine, da je samoupravljanje daleko od seljaka skoro toliko kao i od rimskog Pape, da je od svoga samoupravljanja seljaku najbliži samodoprinos, a od vlasti kao službe poziv za porez, za vojsku, sud i sudije za prekršaje, da seljaštvo prestaje biti socijalni oslonac partijskog aparata, da je sistem u trenutku uvođenja samoupravljanja imao birokratsku strukturu vlasti i političku policiju čije se moć osjeća veoma snažno i danas, da je partija neko vrijeme pred-

stavljala konture kolektivnog policajca, da se birokratskom mentalitetu partije pridružio i policijski, da je radničko samoupravljanje zatvoreno u ograde preduzeća i ustanova i pritisnuto tehno-birokratskom strukturom koja drži veze sa strukturama političke moći van preduzeća, da ta struktura za promašaje okrivljuje samoupravljanje, da partijske strukture imaju politički monopol u društvu, da je zastupljenost radnika u centrima društvene moći slaba, da jedan direktor za četiri godine zaradi koliko radnik za 40 godina, da od 1961. godine do danas kvalitet ishrane jugoslavenskog stanovništva stagnira, da se jugoslavenska radnička klasa nalazi u rezervatu, da su od 1958. do 1969. godine zabilježena kod nas 1.732 štrajka, da radnička klasa traga za putevima svog samsvješćenja, da je osnovni interes poretka ustvari interes birokratske strukture, a ne radničke klase, da se dominacija nad radničkom klasom održava nad apsolutnom ideološkom i političkom monopolu partijskog aparata, da se stvorene društvene suprotnosti prikrivaju tezom o tome da smo svi radni ljudi, iako jedni imaju vilu drugi motiku, jedni idu na ljetovanja u Švajcarsku i Engleske koledže, a drugi izrabljuju svoju djecu da bi održali domaćinstva, te da jedan ima dvadeset puta veću platu od drugoga, da ova teza o radnim ljudima mistificira klasnu i represivnu ulogu države, jer stvara iluzije da tako imamo državu koja glumi bezbrižnost, jer je navodno prepustila funkcije samoupravnog dogovaranju, da su za mistificiranje stvarne uloge države odgovorni centri političke moći i brojni jugoslovenski intelektualci koji šire ove mistifikatorske teze, da se pokušava uspostaviti jedinstvo svih klasa u jednoj naciji tako da na primjer eksploatacija Srbina od strane Srbina nije važna, jer su jednaki zato što pripadaju istoj naciji, da ovo pruža odličnu šansu tehnobirokratskoj strukturi, političkom aparatu i finansijskoj oligarhiji da sakriju svoj klasni interes iza paravana nacionalnog jedinstva, da ove strukture nude nacionalne mitove i simbole, nacionalne institucije i jezičke varijante umjesto rješenja istinskih socijalnih problema, da nacionalna ravnopravnost najčešće znači ravnopravnost nacionalnih centara društvene moći, da je došlo do snažne sprege nacionalnih birokratija u republikama, da su seljaštvo i radnička klasa objekt društvene dominacije i predmet raznih manipulacija političkog aparata, da jezgro društvene elite sačinjavaju tehnobirokratska struktura u privredi i državnoj upravi, politički aparat centara moći, finansijska oligarhija i propagandni aparat, da se ovoj eliti pridružuju brojni intelektualci i menadžeri, da se ova "Elita moći" ne oslanja na radničku klasu, već na inteligenciju, rutinske službenike, pripadnike svih tipova aparata prinude i reda, a djelom i na pripadnike samostalnih zanimanja, da ove kategorije "Bezbrizni" u egzistencijalnom pogledu čine osnovnu masu u SK, da je vijeće proizvođača ukinuto, a zaposleni u zdravstvenim, socijalnim i prosvjetnim službama imaju posebna skupštinska vijeća, da postoji čvrsta sprega između političkog aparata koji ima monopol u društvenom odlučivanju i srednjih slojeva koji su postali glavni oslonac tog monopola i saveznih u dominaciji, da politički aparat nije spreman da ovaj monopol ispusti iz svojih ruku, da su IV Brionskim plenumom pojedinci žrtvovani i politički osuđeni, ali je učinjeno sve da se monopol političkog aparata sačuva u cjelini, da

je u raspravama o političkoj policiji prosuto dosta magle, da srednji slojevi prihvataju svaku mjeru i politiku ako time obezbjeđuju svoju poziciju, da se jugoslavensko društvo kao klasno sastoji od novog tipa buržoazije, radničke klase i seljaka, da se buržoazija još nije dovoljno konstituisala kao klasa, da svoju društvenu moć zasniva za sada na političkoj moći i da svoju moć prenosi na sve ostale sfere života što našem društvu daje karakter posebnog tipa građanskog društva, te da se jugoslavensko društvo nalazi između revolucije i stabilizacije u dubokoj političkoj, ekonomskoj i duhovnoj krizi, što mu prijete da ostanu na granici nerazvijenosti i malograđanskog tavorenja, tako da će biti čudo kako uopšte postoji kao organizovano, ako radnička klasa ne osvoji društvenu moć i dominantnu poziciju,

- 5) u svojoj diskusiji na skupu "Zimski Filozofski susreti – Tara" održanom od 08. do 10.02.1971. godine a po temi "Liberalizam i socijalizam" koja diskusija je objavljena u časopisu "Filozofija 71" rekao: "Nisu li centri društvene moći u našem društvu posegli za nekim liberalističkim elementima da bi time i dalje sproveli autoritarni princip? Nije li uvođenje liberalističkog principa u naš društveni sistem jedna velika obmana", zatim rekao, da moderno društvo napušta liberalne vrijednosti prije svega građanske slobode i građansku sigurnost, da centri društvene moći nemaju namjeru da se ozbiljno pridržavaju političkih deklaracija, da se donose "istorijske odluke koje poslije šest mjeseci bivaju zaboravljene, da ideje komunizma sve više postaju ukrasi na fasadama, da li se može govoriti o socijalizmu ako jedna zemlja izvozi četvrtinu radne snage, a ima ih stotine hiljada nezaposlenih, šta znači ako jedna generacija preuzima na sebe javne dugove koje će vraćati njeni unuci, te nije li u tim zemljama retorika centara moći sredstvo koje prikriva furije grupnih i privatnih interesa,
- 6) u svojoj diskusiji na skupu "Zimski filozofski susreti -Tara" održanom od 05. do 07.02.1972. godine, a po temi "Građansko društvo, socijalizam, komunizam i naš nacionalizam" koja diskusija je objavljena u časopisu "Filozofija 72" rekao da se ne može borba protiv nacionalizma voditi time što će se lijeva marksistička inteligencija izlagati sve većem i većem pritisku od strane centara političke moći, da ovi centri nisu u stanju da se nacionalizmu ozbiljno suprotstave, jer se ne oslanjaju na proleterске snage u društvu, da nismo u moći da iskorijenimo nacionalizam, da je marksistička humanistička inteligencija pod stalnim pritiskom centara političke moći, da je ta inteligencija često u nepovoljnijem položaju od klerikalne inteligencije, da među nama sjede kolege kojima su ljudska prava povrijeđena oduzimanjem pasoša i da zbog toga treba protestovati, da centri političke moći nemogu da iskorijene nacionalizam a da time ne dovedu u pitanje vlastitu poziciju, da novim bogatašima kod nas neće biti oduzet cio kapital, jer onaj koji takve mjere treba da donese takođe ima određeni kapital, a taj sebi neće sve oduzeti pa ni drugima, da je neophodno mijenjati društvenu strukturu u kojoj su bogataši mogući, da su dvije do petstotina studena-

ta uglavnom iz Imotske krajine i zapadne Hercegovine predstavljali neki vid "jurišnog odreda" takozvanog masovnog pokreta, da je komunistička orijentacija jugoslavenske omladine suzbijana za račun nacionalističke, da naša zemlja omogućuje biološku reprodukciju političke emigracije, da se navedenim mladima iz Imotske krajine i zapadne Hercegovine umjesto dobijenih pendreka mora odmah vratiti oduzeta komunistička vizija i obezbjediti bolji život – ne za grobni, niti u Njemačkoj nego sada i ovdje, da se boji da je nacionalizam potreba politike koju centri političke moći svakodnevno vode, da se često prikrivaju stvarni nacionalistički tokovi sa nekoliko "žrtvenih jaraca" u oblasti kulture, tako što rad nekog književnika od strane centra političke moći bude osuđen kao nacionalizam, da je u Bosni pred popis stanovništva besplatno dijeljena brošura i držana predavanja izrazito usmjerena protiv jugoslavenskog opredjeljenja stanovništva, da su time centri političke moći podsticali nacionalizam, da se oni služe nacionalizmom za primjenu raznih oblika manipulacije i represije, da je našim radnicima u inostranstvu "bliža" Njemačka nego Jugoslavija, da su nezaposleni radnici najpodobniji za nacionalističku manipulaciju, da manipulacije centara političke moći otežavaju borbu proletarijata protiv nacionalizma da ta manipulacija ima za cilj da ponašanje proletarijata drži pod kontrolom, da je jedno od sredstava te manipulacije raspirivanje nacionalističkih raspoloženja, te da je osnovni zadatak marksističke inteligencije borba protiv takvih oblika manipulacije.

- 7) u hrvatskom listu za pitanje kulture "Telegram", broj 49 od 08. juna 1972. godine objavio članak "Kritika nije isto što i politika" u kojem je naveo da je radikalna kritika svega postojećeg u listu "Praxis" na udaru političkog aparata, da politički aparat ne može da tolerira to što "Praxis" djeluje protiv nacionalizma ne čekajući nikakvu 21. 23. i/ili 27. sjednicu, da politički aparat teži potpunoj kontroli ljudskog ponašanja a naročito totalnoj kontroli intelektualnog života, da se mogu očekivati još veći pritisci na "Praxis" kako bi se autentični ljudski glas u našem društvu prigušio, da centri političke moći vrše pritisak na marksiste intelektualce, dok su blagonakloni prema klerikalnim i primitivnim sredinama u našem duhovnom životu, da za njih marksističko obrazovanje ne znači spoznaju i razvijanje principa na kojima bi naše društvo trebalo da počiva, jer se ti principi guše i odbacuju, da borba za stvarnu pobjedu marksističkih ideja tek nam predstoji, te da nas jedino pobjeda tih ideja može osloboditi balkanskog primitivizma, udruženog sa modernim oblicima represije,

čime da bi počinio krivično djelo iz člana 118 stav 1 KZ.

- II. ODREĐUJE SE PRITVOR protiv JAKŠIĆ BOŽIDARA iz osnova člana 176 stav 2 tačka 3 ZKP-a, koji teče od 28.11.1972. godine od 16,45h i po ovom rješenju može trajati najviše mjesec dana od dana lišenja slobode.

- III. Protiv ovog rješenja okrivljeni Jakšić Božidar ima pravo žalbe Krivičnom vijeću Okružnog suda Sarajevo i to: protiv odluke o sprovođenju istrage u roku od tri dana od dana prijema ovog rješenja, a protiv odluke o određivanju pritvora u roku od 24 sata od časa prijema ovog rješenja.

OBRAZLOŽENJE

Osnovana sumnja da bi okrivljeni Jakšić Božidar, počinio navedeno krivično djelo koje mu se stavlja na teret, temelji se na krivičnoj prijavi, službenim izvještajima organa unutrašnjih poslova, studentskom listu "Naši dani", izvodu iz časopisa "Praxis", "Filozofija 71", "Filozofija 72", "Telegram" i na iskazu okrivljenog, pa je stoga valjalo protiv Jakšić Božidara odrediti sprovođenje istrage iz osnova člana 146 stav 1 ZKP-a i donijeti rješenje o sprovođenju istrage iz osnova člana 148 stav 1 ZKP-a.

Iz izloženog vidi se da postoje osobite okolnosti koje opravdavaju bojazan da će okrivljeni ponoviti krivično djelo, stoga je valjalo protiv Jakšić Božidara odrediti pritvor iz osnova člana 176 stav 2 tačka 3 ZKP-a, kao mjeru obezbjeđenja.

ISTRAŽNI SUDIJA
Maljukanović Velimir

OPTUŽNICA OKRUŽNOG JAVNOG TUŽILAŠTVA U SARAJEVU

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO SARAJEVO

KT. br. 1254/72

Sarajevo, 25. I 1973. godine

MS/MC

PRITVOR

OKRUŽNOM SUDU SARAJEVO

Na osnovu člana 44 ZKP podnosim tome sudu

OPTUŽNICU

protiv:

JAKŠIĆ BOŽIDARA, sina Ljubomira i Saje rođene Škobo, rođen 8. januara 1937. godine u Han Pijesku, nastanjen u Sarajevu ulici Hajduk Veljka br. 17, Jugosloven, državljanin SFRJ, asistent Filozofskog fakulteta u Sarajevu, razveden, otac 1 djeteta od 10 godina, završio Filozofski fakultet i postdiplomski studij, vojsku služio u JNA, rezervni poručnik, vodi se u evidenciji kod GS Sarajevo, izdržava se od zarade, neosuđivan, protiv njega se ne vodi drugi postupak, nalazi se u pritvoru od 28. XI 1972. godine. ŠTO JE:

U vremenu od početka 1969. godine do mjeseca septembra 1972. godine kao asistent Filozofskog fakulteta u Sarajevu, koristeći razne događaje i skupove u našoj zemlji, putem članaka i govora pozivao na svrgavanje predstavničkih tijela i njihovih političko izvršnih organa, te zlonamjerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u Jugoslaviji, pa je tako:

- 1) u Studentskom listu "Naši dani" broj 311 od 25. II 1969. godine objavio svoje predavanje pod naslovom "Studentski pokret 1968", u kojem je naveo da se studenti ne bore za svoje uske interese nego za revolucionarne društvene promjene, da po mišljenju studenata svjetske probleme ne mogu riješiti postojeće

političke partije i rukovodeće političke strukture i garniture, da ti nisu sposobni da vide probleme jednog novog svijeta koji se rađa i da to moraju da rješavaju nove snage, da spontanim pokretom studenti žele da se odbrane od strahovitih pritisaka koje na njih vrše institucije organizovanog društva, da kod mjenjanja univerziteta treba neophodno mjenjati postojeći poredak, da je naše društvo bilo opterećeno hipertrofijom organizacijskih formi koja je sputavala stvaralačke društvene inicijative, pre svega mladih, da su studenti protestovali protiv onih koji su naredili da se na beogradskim ulicama pendrek loše plaćenog i siromašnog milicionera spusti na leđa još siromašnijeg studenta, da su nakon beogradskih demonstracija tokom nedelje dana održavani mitinzi i debate, te da je tada vladao besprekoran red što dokazuje staru istinu: borba za progres će se uvijek razvijati van postojećih formalnih političkih struktura i organizacija kada se ove pokažu sporim i neefikasnim, te da se on pridružuje stavu studenata.

- 2) Dana 28. II 1969. godine u vijećnici Doma kulture u Banja Luci, u organizaciji Zavičajnog kluba studenata, održao predavanje sa temom "Studentski pokret 1968", kojom prilikom je ponovio stavove navedene pod tač. 1 optužnice.
- 3) u časopisu "Praxis" broj 3/4 iz 1971. godine objavio članak "Jugoslovensko društvo između revolucije i stabilizacije" u kojem je naveo da je danas u glavama mnogih snažno prisutna svijest o dezintegraciji jugoslovenskog društva, da je iz rata ostala apsolutni pobjednik – Komunistička partija i da je nakon toga život tekao u znaku apsolutnog monopola tog pobjednika, da je seljaštvo potisnuto i da je radi uroka jedan jedini seljak našao mjesto u klupama Savezne skupštine, da je samoupravljanje daleko od seljaka skoro toliko kao i od rimskog pape, da je od svog samoupravljanja seljaku najbliži samodoprinos, a od vlasti kao službe poziv za poret, za vojsku, sud i sudije za prekršaje, da seljaštvo prestaje biti socijalni oslonac partijskog aparata da je sistem u trenutku uvođenja samoupravljanja imao birokratsku strukturu vlasti i političku policiju čija se moć oseća veoma snažno i danas, da je partija neko vrijeme predstavljala konture kolektivnog policajca, da se birokratskom mentalitetu partije pridružio i policijski, da od 1961. godine do danas kvalitet ishrane jugoslovenskog stanovništva stagnira, da se jugoslovenska radnička klasa nalazi u rezervatu, da su od 1958. do 1969. godine zabeležena kod nas 1.732 štrajka, da radnička klasa traga za putevima svog samoosvešćenja, da je osnovni interes poretka u stvari interes birokratske strukture a ne radničke klase, da se dominacija nad radničkom klasom održava na apsolutnom ideološkom i političkom monopolu partijskog aparata, da se stvorene društvene suprotnosti prikrivaju tezom o tome da smo svi radni ljudi, iako jedni imaju vilu drugi motiku, jedni idu na ljetovanje u Švajcarsku i engleske koledže a drugi izrabljuju svoju decu da bi održali domaćinstva, te da jedan ima 20 puta veću platu od drugog, da ova teza o radnim ljudima mistificira klasnu i represivnu ulogu države jer stvara iluzije, da tako imamo državu koja glumi bezbrižnost jer je navodno preputila funkcije samoupravnom dogovaranju, da su za mistificiranje stvarne uloge države odgovorni centri političke moći i brojni ju-

goslovenski intelektualci koji šire ove mistifikatorske teze, da se pokušava uspostaviti jedinstvo svih klasa u jednoj naciji, tako da npr. eksploatacija Srbina od strane Srbina nije važna, jer su jednaki zato što pripadaju istoj naciji, da ovo pruža odličnu šansu tehno-birokratskoj strukturi, političkom aparatu i finansijskoj oligarhiji da sakriju svoj klasni interes iza paravana nacionalnog jedinstva, da ove strukture nude nacionalne mitove i simbole, nacionalne institucije i jezičke varijante umjesto rješenja istinskih socijalnih problema, da nacionalna ravnopravnost najčešće znači ravnopravnost nacionalnih centara društvene moći, da je došlo do snažne sprege nacionalnih birokratija u republikama, da su seljaštvo i radnička klasa objekt društvene dominacije i predmet raznih manipulacija političkog aparata, da jezgro društvene elite sačinjavaju tehno-birokratska struktura u privredi i državnoj upravi, politički aparat centara moći, finansijska oligarhija i propagandni aparat, da se ovoj eliti pridružuju brojni intelektualci i menadžeri, da se ova "elita moći" ne oslanja na radničku klasu, već na inteligenciju, rutinske službenike, pripadnike svih tipova aparata prinude i reda, a djelom i na pripadnike samostalnih zanimanja, da ove kategorije "bezbriznih" u egzistencijalnom pogledu čine osnovnu masu u SK, da je vijeće proizvođača ukinuto a zaposleni u zdravstvenim socijalnim i prosvjetnim službama imaju posebna skupštinska vijeća, da postoji čvrsta sprega između političkog aparata koji ima monopol u društvenom odlučivanju i srednjih slojeva koji su postali glavni oslonac tog monopola i saveznik u dominaciji, da politički aparat nije spreman da ovaj monopol ispusti iz svojih ruku, da su IV Brionskim plenumom pojedinci žrtvovani i politički osuđeni, ali je učinjeno sve da se monopol političkog aparata sačuva u cjelini, da je u raspravama o političkoj policiji prosuto dosta magle, da srednji slojevi prihvataju svaku mjeru i politiku, ako time obezbjeđuju svoju poziciju, da se jugoslovensko društvo kao klasno sastoji od novog tipa buržoazije, radničke klase i seljaštva, da se buržoazija još nije dovoljno konstituisala kao klasa, da svoju društvenu moć zasniva za sada na političkoj moći, i da svoju moć prenosi na sve ostale sfere života što našem društvu daje karakter posebnog tipa građanskog društva.

- 4) U svojoj diskusiji na skupu "Zimski filozofski susreti, Tara" održanom od 8. do 10. II 1971. godine a po temi "Liberalizam i socijalizam", koja diskusija je objavljena u časopisu "Filozofija 71" pored ostalog rekao: "da ideje komunizma sve više postaju ukrasi na fasadama, da li se može govoriti o socijalizmu ako jedna zemlja izvozi četvrtinu radne snage, a ima i stotine hiljada nezaposlenih što znači ako jedna generacija preuzima na sebe javne dugove koje će vraćati njeni unuci, te nije li u tim zemljama retorika centara moći sredstvo koje prikriva furi-je grupnih i privatnih interesa.
- 5) U svojoj diskusiji na skupu "Zimski filozofski susreti, Tara" održanom od 5. do 7. II 1972. godine, a po temi "Komunistička perspektiva i nacionalistička alternativa" koja diskusija je objavljena u časopisu "Filozofija 72", rekao da se ne može borba protiv nacionalizma voditi time što će se lijeva marksistička inteligencija

izlagati sve većem i većem pritisku od strane centara političke moći, da ovi centri nisu u stanju da se nacionalizmu suprotstave jer se ne oslanjaju na proleter-ske snage u društvu, da nismo u moći da iskorijenimo nacionalizam, da je mark-sistička humanistička inteligencija pod stalnim pritiskom centara političke moći, da je ta inteligencija često u nepovoljnijem položaju od klerikalne inteligencije, da među nama sjede kolege kojima su ljudska prava povrijeđena oduzimanjem pasoša i da zbog toga treba protestovati, da centri političke moći ne mogu da iskorijene nacionalizam a da time ne dovedu u pitanje vlastitu poziciju, da novim bogatašima kod nas neće biti oduzet cio kapital, jer onaj koji takve mjere tre-ba da donese takođe ima određeni kapital, a taj sebi neće sve oduzeti, pa ni dru-gima, da je neophodno mjenjati društvenu strukturu u kojoj su bogataši mogu-ći, da su dvije do pet stotina studenata uglavnom iz Imotske Krajine i Zapadne Hercegovine predstavljali neki vid "Jurišnog odreda" tzv. masovnog pokreta, da se ovim mladima umjesto dobijenih pendreka mora odmah vratiti oduzeta ko-munistička vizija i obezbjediti bolji život – ne zagrobni, niti u Njemačkoj već ovd-je, da je komunistička orijentacija jugoslovenske omladine suzbijena na račun nacionalističke, da naša zemlja omogućuje biološku reprodukciju političke em-igracije, da se boji da je nacionalizam potreba politike koju centri političke moći svakodnevno vode, da se često prikrivaju stvarni nacionalistički tokovi sa neko-liko "žrtvenih jaraca" u oblasti kulture, tako što rad nekog književnika od strane centara političke moći bude osuđen kao nacionalizam, da je u Bosni pred pop-is stanovništva besplatno dijeljena brošura i držana predavanja izrazito usmjer-ena protiv jugoslovenskog opredjeljenja stanovništva, da su time centri političke moći podsticali nacionalizam, da se oni služe nacionalizmom za primjenu raznih oblika manipulacije i represije, da je našim radnicima u inostranstvu "bliža" Nemačka nego Jugoslavija, da su nezaposleni radnici najpodobniji za nacio-nalističku manipulaciju protiv nacionalizma, da ta manipulacija ima za cilj da ponašanje proletarijata drži pod kontrolom, da je jedno od sredstava manipulaci-je raspirivanje nacionalističkih raspoloženja, te da je osnovni zadatak marksis-tičke inteligencije borba protiv takvih oblika manipulacije.

- 6) U Hrvatskom listu za pitanje kulture "Telegram" broj 49 od 8. rujna 1972. godine, objavio odgovor na anketu redakcije "Telegram" pod naslovom "Kritika nije isto što i politika", u kojem je naveo da je radikalna kritika svega postojećeg u listu "Praxis" na udaru političkog aparata, da politički aparat ne može da tolerira to što "Praxis" djeluje protiv nacionalizma ne čekajući nikakvu 21, 23 i 27 Sjednicu, da politički aparat teži potpunoj kontroli ljudskog ponašanja a naročito totalnoj kontroli intelektualnog života, da se mogu očekivati još veći pritisci na "Praxis" kako bi se autentični ljudski glas u našem društvu prigušio, da centri političke moći vrše pritisak na marksiste intelektualce dok su blagonakloni prema kleri-kalnim i primitivnim sredinama u našem duhovnom životu, da za njih mark-sističko obrazovanje ne znači spoznaju i razvijanje principa na kojima bi naše društvo trebalo da počiva, jer se ti principi gube i odbacuju, da borba za stvarnu pobjedu marksističkih ideja tek nam predstoji, te da nas jedino pobjeda tih

ideja može osloboditi balkanskog primitivizma udruženog sa modernim oblicima represije.

Čime je počinio krivično djelo neprijateljske propagande iz čl. 118/I KZ, kažnjivo po istom zakonskom propisu.

Stoga predlažem da se:

- 1) kod tog suda održi glavni pretres na koji pozvati okrivljenog Jakšić Božidara rbr. 6.
- 2) pozove i sasluša svjedok Rakić Ćiro rbr. 29.
- 3) pročitaju spisi rbr. 1, 1/1, 1/2, 30, 30/1, 31/1 do 31/7, 32/1, do 32/8, 33,
- 4) okrivljenom Jakšić Božidaru izrekne mjera bezbjednosti zabrane javnog istupanja iz čl. 61 g KZ.

Obrazloženje

Navodi ove optužnice zasnivaju se na djelimičnom priznanju okrivljenog Jakšić Božidara, izjavama saslušanih svjedoka te drugim priloženim dokazima.

Okrivljeni Jakšić Božidar je zaposlen kao asistent iz predmeta sociologije na Filozofskom fakultetu u Sarajevu od 1. VIII 1967 .godine. Kao takav okrivljeni je istupao na raznim skupovima i štampi, te tada vršio neprijateljsku propagandu na način opisan u dispozitivu optužnice.

Svoju neprijateljsku djelatnost okrivljeni je počeo sa objavljivanjem svog predavanja pod naslovom "Studentski pokret 1968" u studentskom listu "Naši dani" od 25. II 1969. godine. U ovom članku – predavanju okrivljeni je pozivao studente na svrgavanje predstavničkih tjela i njihovih političko izvršnih organa time što je naveo da se studenti bore za revolucionarne društvene promjene, da postojeće političke partije i strukture nisu sposobne da riješe probleme novog svijeta i da to moraju rješavati nove snage, da spontani studentski pokret ide protiv pritiska institucija društva, da kod mjenjanja Univerziteta treba neophodno mjenjati postojeći poredak, kada će se borba za progres uvijek razvijati van postojećih političkih struktura i organizacija kad se ove pokažu neefikasnim. Ostalim navodima opisanim pod tačkom 1 optužnice okrivljeni je zlonamjerno i neistinito prikazivao društveno političke prilike u našoj zemlji.

Tri dana kasnije okrivljeni Jakšić je u Banja Luci održao predavanje sa istom temom kako je to navedeno pod tač. 2 optužnice. Ovom prilikom održao je predavanje istovjetno sa onim koje je objavljeno u listu "Naši dani" pa je i tada pozivao na svrgavanje predstavničkih tijela i njihovih političko izvršnih organa, te zlonamjerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike, na način kako je gore obrazloženo.

Svoju neprijateljsku djelatnost okrivljeni je nastavio svojim člankom

“Jugoslovensko društvo između revolucije i stabilizacije” koji je objavio u časopisu “Praxis”. U tom članku okrivljeni je na način opisan pod tač. 3 optužnice, zlonamjerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u našoj zemlji od završetka rata do 1971. godine, naročito u pogledu uloge Komunističke partije, seljaštva, samoupravljanja, radničke klase, države, političkog aparata, organa bezbjednosti i slično.

Okrivljeni Jakšić je učestvovao u diskusijama “Zimskim filozofskim susretima Tara” održanim u februaru 1971. i 1972. godine. U ovim diskusijama koje su objavljene u časopisima “Filozofija 71” i “Filozofija 72”, okrivljeni je takođe zlonamjerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji, okomivši se naročito na centre društvene i političke moći, pitanje nacionalizma i drugo, kako je to navedeno pod tač. 4 i 5 optužnice. Pored toga pod tač. 5 optužnice okrivljeni je pozivao na svrgavanje predstavničkih tijela i njihovih političko izvršnih organa, tako što je naveo da je neophodno mjenjati društvenu strukturu u kojoj su bogataši mogući, a kao bogataše prikazuje rukovodeće ljude u našoj zemlji, te da je osnovni zadatak marksističke inteligencije borba protiv manipulacije Centra političke moći kod nas.

Najzad, okrivljeni je u svom članku objavljenom u listu “Telegram”, na način opisan pod tač. 6 optužnice takođe zlonamjerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike kod nas, okomivši se na politički aparat i njegov odnos prema “Praxisu” i inteligenciji.

Okrivljeni Jakšić Božidar priznaje da su pisani tekstovi u listu “Naši dani” i časopisima njegovi i da nema šta da tome doda, zatim da je u Banja Luci održao predavanje koje je identično tekstu objavljenom u listu “Naši dani”, te da je učestvovao u diskusijama na “Zimskim filozofskim susretima Tara” u 1971. god. i 1972. god. Brani se da on nije na ove načine vršio neprijateljsku propagandu već da su sva njegova istupanja bila usmjerena prema unapređenju Jugoslovenske socijalističke zajednice.

Ovakva odbrana okrivljenog nije osnovana. Iz priloženih časopisa i lista “Naši dani” u kojima su objavljeni članci, predavanja i diskusije okrivljenog Jakšića vidi se da je on naveo sve ono što je u dispozitivu optužnice istaknuto. Takav sadržaj istupanja okrivljenog očigledno predstavlja poziv na svrgavanje predstavničkih tijela i njihovih političko-izvršnih organa. Ako se ima u vidu da je to činio u dužem vremenskom periodu na većem broju istupa, te da je u raznim oblicima iznosio svoje neprijateljske stavove prema našoj društvenoj stvarnosti, onda je očigledno da je sve to vršio u cilju neprijateljske propagande a ne da bi unaprijedio jugoslovensku socijalističku zajednicu. Postaje jasno da se naša jugoslovenska socijalistička zajednica ne može unaprijediti kriminalnim radnjama ma kakve ove bile i od koga dolazile, već da te radnje kao društveno opasne podrivaju tu zajednicu, kao, uostalom, i svaku drugu. Prema tome iz svega izloženog slijedi da se u ovim njegovim radnjama stiču sva zakonska obilježja krivičnog djela iz čl. 118 stav 1 KZ.

Raznovrsna i veoma široka neprijateljska djelatnost okrivljenog nije prestajala unazad nekoliko godina, pa ni u vrijeme kada je naše društvo i svi njegovi članovi, izuzev onih koji su radili i djelovali kao optuženi, poduzimalo sve da se nagomilani propusti i problemi u našem daljem razvoju prevaziđu upravo radi unapređenja ove zajednice i svih njenih članova. Ova neosporna činjenica ukazuje na upornost

okrivljenog u vršenju krivičnog djela označenog u dispozitivu optužnice, što je, u smislu čl. 38 KZ, otežavajuća okolnost.

Prilikom pretresa pronađeno je kod okrivljenog protestno pismo koje je napisao okrivljeni u ime redakcije "Praxis", kao i optužnica Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu protiv Nikolić Milana i drugih studenata zbog krivičnih djela udruživanja protiv naroda i države i neprijateljske propagande protiv koje je okrivljeni napisao protestno pismo ističući da su oni optuženi jer da su želeli da formiraju radničku revolucionarnu partiju, a zatim naveo čemu služe sudski procesi jugoslovenskoj ljevici, da li će jugoslovensko društvo suđenjem ljevičarskim studentima da se svrsta u red zemalja kao što su Grčka i Turska, da li je potrebno sudskim procesima terati ljevičare u očaj ekstremizma, da je socijalizam dolazio u pitanje kad god je ljevica bila izložena represiji i sl. Ovo protestno pismo nije objavljeno pa zato protiv okrivljenog nije u pogledu njega pokretan postupak, ali ovo pismo ukazuje na dosljednost okrivljenog u svojim neprijateljskim istupima. Okrivljeni je također predao svoj pasoš Pasoškom odjeljenju SUP grada Sarajevo, navodeći u dopisu da je to jedini način da izrazi svoju solidarnost sa dr Vojinom Milićem i drugim profesorima iz Beograda kojima su pasoši oduzeti, pa i ovo pokazuje njegov stav prema mjerama naših organa. Prilikom pretresa stana kod okrivljenog su pronađeni i njegovi koncepti članaka navedenih pod tač. 1, 4, 5 i 6 optužnice, zatim aforizmi neprijateljskog sadržaja i dr.

Iz izjave svjedoka Rakić Ćire vidi se da je prisustvovao predavanju okrivljenog u Banja Luci na temu "Studentski pokret 68", da se okrivljeni držao teksta i povremeno davao usmeno objašnjenje, da je pristup okrivljenog odisao nepovjerenjem i ignoriranjem političke strukture itd. U smislu navoda teksta pod tač. 1 optužnice, te da je istup Jakšića primljen bez efekta koga je pokušao stvoriti. Iz izjave svjedoka Grubor Dragana vidi se da je kao odgovorni urednik lista "Naši dani" prisustvovao razgovoru o omladinskoj štampi, te da je okrivljeni tada u vezi ove štampe ekstremistički nastupao. Najzad iz izjave Šućur Milana vidi se da mu je okrivljeni prilikom predaje pasoša rekao: "Šta vi, zar ne znate šta se radi u Beogradu".

Na osnovu izloženog utvrđeno je da je okrivljeni Jakšić Božidar izvršio krivično djelo za koje se optužuje, pa je time ova optužnica opravdana i na zakonu osnovana.

ZAMJENIK OKRUŽNOG JAVNOG TUŽIOCA

Mirko Soknić

Završna reč branioca na glavnom pretresu*

Drugovi sudije, biću veoma kratak i to iz dva razloga: prvo, zato što sam danas čuo reč Zastupnika javne tužbe koji je doslovno rekao: "Svako ko pravilno politički misli MORA se složiti sa mnom u oceni inkriminiranih tekstova", a ja kao branilac optuženog Jakšića ne slažem se sa tim inkriminacijama. Moram priznati da sam se uplašio...

PREDSEDNIK VEĆA: Molim Vas da budete korektni...

BRANILAC: Ja sam korektan, ali Zastupnik javne tužbe čini pritisak na sve nas...

ZASTUPNIK JAVNE TUŽBE: A Vi pravilno politički mislite?

PREDSEDNIK VEĆA: To ne služi odbrani...

BRANILAC: Ja smatram da služi, vrši se pritisak. Dozvolite da nastavim... Drugi razlog zbog koga ću biti kratak je taj što uopšte ne nameravam da analiziram inkriminirane stavove optuženog. Mislim da je u tom pogledu i sam optuženi taktički i procesualno pogrešio kada je juče onako iscrpno i detaljno analizirao i opovrgavao kvalifikaciju svakog inkriminiranog stava pojedinačno. Prvo zato što je time stvorio jedan utisak da se "suviše brani", te da je verovatno za nešto i kriv prema onom uverenju da "ko mnogo dokazuje, ništa ne dokaže", i drugo, zato što na optuženom ne leži teret dokazivanja istinitosti inkriminiranih stavova, već je zakonska prezumpcija iz čl. 3 ZKP da su svi inkriminirani stavovi istiniti dok optužba suprotno ne dokaze.

Začuđujuća ravnodušnost optužbe prema ovom procesualnom zahtevu postulira ustvari načelo prezumpcije krivice, jer se optužnica ni najmanje ne trudi da iznese bar neki argument, ako ne pouzdan dokaz, u prilog teze o neistinitosti inkriminiranih stavova, iako je neistinitost tih stavova jedno od konstitutivnih obeležja bića dela iz člana 118 KZ. Kada bi odbrana prihvatila teret dokazivanja istinitosti ona bi ustvari sankcionisala ovakvo postulirano načelo prezumpcije krivice. Zato ja nemam nameru da analiziram inkriminirane stavove. Zakonska je prezumpcija, koju optužba nije ni pokušala da obori, da su ti stavovi istiniti.

Istini za volju treba priznati da se istinitost ili neistinitost tih stavova ne može u sudskoj dvorani ni dokazati, jer se radi o vrednosnim sudovima koji se tiču najslabijih društvenih pojava, čija se istinitost ne može konačno utvrditi sudskom presudom, bar ne na "pouzdan način" (koji bi, dakle, isključivao svaku sumnju, kako to nalaže krivični postupak). Kada bi to bilo moguće, onda bismo mi danas ovde rešili neke od suštinskih problema i sporova jugoslovenske sociologije i naše društvene misli uopšte... Ove dileme i ove sporove mogu se, međutim, rešiti samo u procesu društvenog mišljenja, koje se neće zamrznuti u jednoj tački, ni po naredbi suda...

Dakle, molim sud da svoje gledanje na odbranu optuženog shvati s obzirom da

---

* "Praxis", Zagreb 1-2/1973

to da je optuženi na ovakvu odbranu bio prinuđen pomenutim nedostatkom optužnice, bio prinuđen da dokazuje svoju nevinost.

Jer, makako bila logična i ubedljiva analiza koju je tokom jučerašnjeg dana dao sam optuženi, ona pretila upravo svojom iscrpnošću da skrene pažnju suda sa suštinskih pitanja, drveće pretila da zakloni šumu...

Naime, treba poći od toga da svaki od članaka iz kojih su uzeti inkriminirani stavovi predstavlja jednu misaonu celinu. Svaka od tih misaonih celina ima svoj zaključak u kome je sublimirana osnovna misao autorova, optuženog Jakšića, pa svi navodi moraju biti shvaćeni kao stepenice koje takvom zaključku vode. Svako drugo shvatanje inkriminiranih stavova besmisleno je i neumesno.

Ako tako gledamo na aktivnost optuženog videćemo da se u stvari tačkom 1 i 2 optužnice optuženom inkriminiše pozitivan stav prema studentskom pokretu iz juna '68, tač. 3 kritika nacionalizma i dosadašnjeg odnosa SK prema radničkoj klasi i seljaštvu, koji je i omogućio pojavu nacionalizma jer je "odsustvovanje radnika i seljaka sa političke scene, pre svega u SKJ, stvorilo prostor za druge interese, interese srednje klase, tehnokratije, birokratije i svih drugih konzervativnih snaga u društvu; tačkom 4 inkriminišu se optuženom pitanja, što je posebno paradoksalno, jer pitanja kao pitanja ne mogu biti nikada "neistinita", neistiniti mogu biti samo odgovori na ta pitanja (mada se to ne kaže, možda se htelo optužnicom inkriminisati da su tvrdnje implicirane u tim pitanjima neistinite, ali onda, kako se može kao neistinita inkriminisati napr. Tvrdnja da se ¼ radne snage nalazi van zemlje – te implicirane tvrdnje su, naime, istinite, i to notorno istinite!); tačkom 5 inkriminiše se autoru što suprotstavlja komunizam nacionalizmu, opredeljujući se za onaj prvi, a označavajući u zaključku članka onaj drugi kao osnovnog neprijatelja marksističke inteligencije; tačkom 6, konačno, inkriminiše se optuženom što stupa u odbranu "Praxis"-a, tvrdeći nesumnjivu istinu da je ovaj časopis bio izložen političkim napadima i diskvalifikacijama, osobito u doba procvata nacionalističkog masovnog pokreta, kada je ovaj časopis predstavljao jedan redak, ako ne i usamljen glas u borbi protiv nacionalizma.

Ovakvo delovanje optuženog kvalifikuje optužba kao neprijateljsko. Očigledno je, međutim, ko su neprijatelji optuženog: nacionalisti, birokrati, tehnokrati, građanski ideolozi, rankovićevci, staljinisti... Jasno je takođe i sa kojih pozicija nastupa optuženi: sa pozicija marksističkih, sa pozicija komunističkog životnog opredeljenja i pozicija samoupravnog socijalizma. On je u tom pogledu savršeno jasan i ja Vas pozivam da ponovo pročitate zaključke inkriminiranih članaka. Jasno je, takođe, i čije interese on zastupa: to su interesi radničke klase, seljaštva, naprednih studenata i marksističke inteligencije... Jedna jednostavna analiza sadržaja pokazala bi svakako da se reči "radnička klasa", "marksizam" i "komunizam" pojavljuju u tekstovima sa najvećom učestalošću i uvek u pozitivnom kontekstu. Takva analiza sadržaja dala bi čak kvantitativnu meru opredeljenja optuženog prema osnovnim vrednostima za koje se ovo društvo izjasnilo.

Pa kako je onda uopšte bilo moguće da ovakva optužnica ugleda svetlost dana?

Odbrana nema nikakvog interesa, da svesno previda da u svim ovim tekstovima postoji jedna tačka, jedna jedina tačka koja je mogla i morala privući profesionalnu pažnju Javnog tužioca, koja je da tako kažemo, mogla "privući gromove": to je klas-

no definisanje jugoslovenskog društva i mesto koje u toj klasnoj strukturi optuženi dodeljuje onome što on naziva "centrima političke moći", "političko upravnoj birokratiji" i sl. i što suprotstavlja interesima radničke klase.

U vezi s tim, želim da odmah ukažem na dve stvari: prvo, da je mišljenje koje zastupa optuženi, ako ne dominantno u jugoslovenskoj sociologiji, ono veoma snažno prisutno, i drugo, da su poslednji politički događaji u punoj meri dali za pravo ovom mišljenju. Prema tome, optuženi se ne može činiti krivično odgovornim kada zastupa ovakvo mišljenje.

Da potkrepim prvu tvrdnju, od mnoštva autora, citiraću samo dvojicu koja svojim društvenim ugledom ne mogu ni kod ovog suda izazvati bilo kakve sumnje u pogledu političkog opredeljenja i kompetentnosti nosilaca shvatanja o klasnoj strukturi našeg društva:

Prvo je mišljenje jugoslovenskog sociologa Stipe Šuvara, koji je inače i Predsednik ideološke komisije CK Hrvatske.

"Mnogo je složenija slika naše društvene strukture pružio S. Šuvar u svom radu 'Srednja klasa u jugoslovenskom socijalističkom društvu'... On smatra da se NASUPROT RADNIČKOJ KLASI I SELJACIMA (podvukao S.P.) u nas formira JEDNA 'KONTRAKLASA' ILI 'SREDNJA KLASA' koju odlikuju razne povlastice u odnosu na radničku klasu iako je inače vrlo heterogena i sastavljena iz više slojeva. Tako Šuvar nabroja sledeće slojeve: privatni preduzetnici, rentijeri i 'mešetari', (POLITIČKO-UPRAVNA i poduzetničko poslovna) itd... Šuvar ne govori ništa o eksploataciji koju bi srednja klasa vršila nad radničkom klasom i seljaštvom, ali utvrđuje da ONA ŽIVI OD VIŠKA RADA RADNIČKE KLASI NA OSNOVI "državnog, grupnovlasničkog i privatnog MONOPOLA vlasništva i 'VLASTI', iz čega bi proizlazilo da on utvrđuje postojanje eksploatacije kao osnove ovog raslojavanja..." (kurziv – S.P.).

Dakle, Predsednik Ideološke komisije CK Hrvatske misli da političko-upravna birokratija živi od viška rada radničke klase koji prisvaja na osnovu monopola vlasti.

Akademik, profesor dr Radomir Lukić smatra da se naše društvo deli na tri osnovna sloja: viši, srednji i niži, pri čemu viši društveni sloj sačinjavaju podslorjevi, među kojima su i "birokrati" (MEĐU NJIMA SU VISOKI POLITIČKI RADNICI... i VODEĆE OSOBLJE U POLITICI) U DRŽAVNIM I DRUŠTVENIM ORGANIMA... ovaj sloj kao celina ima značajne zajedničke crte. To je pored imovnog stanja, relativno udoban, pa i za naše prilike RASKOŠAN ŽIVOT, VISOKI DRUŠTVENI UGLED... ISTOVETNA DRUŠTVENA SVEST O INTERESIMA SVOJIH SLOJEVA I ODGOVARAJUĆE PONAŠANJE KOJIM SE ONI BRANE. Pošto neki od ovih SLOJEVA zauzimaju vodeća i ODLUČUJUĆA MESTA U DRŽAVI i društvu gde se o ovim interesima rešava, to se ONI I ZAISTA EFIKASNO BRANE.

Ovi stavovi nisu, čak, ni citirani iz "Praxisa", nego iz jedne publikacije koju je prošle, 1972. godine izdao "KOMUNIST", pod nazivom "Kritika socijalnih razlika".

Ne vidim da se suštinski stavovi optuženog u bilo čemu razlikuju od citiranih, UMERENIH stavova koje zauzima nauka kojom se optuženi bavi, prema posmatranim pojavama.

Rekao sam takođe da poslednji politički događaji u zemlji daju za pravo ovakvim stavovima. Zasto?

Pogledajte pre svega činjenicu da se današnja politička događanja u zemlji nazivaju "PRELOMNIM", da sekretar Izvršnog biroa govori o "menjanju karaktera vlasti" u našem društvu, da su čitava jezgra centralih komiteta demisionirala, da se svakodnevno apostrofira potreba radničke većine u predstavničkim telima i Savezu komuista, da se danas uzroci svih brojnih političkih teškoća nalaze upravo u činjenici da je radnička klasa bila potisnuta na margine političkog života i da se objašnjenja za pojave nacionalizma i liberalizma nalaze upravo oni isti razlozi na koje ukazuje i optuženi i to u trenutku kada u javnosti ta pitanja nisu bila ni pokrenuta.

Konstatuje se danas takođe da se ne može efikasno boriti za interese radničke klase partija u kojoj $\frac{3}{4}$ članstva ima standard iznad prosečnog jugoslovenskog standarda – jer je to jedna od osnovnih postavki marksizma – da mesto u proizvodnji i raspodeli određuje prirodu društvene svesti... Iluzorno je očekivati da će se oduševljavati određenim merama, ili ih čak sprovoditi, ljudi koje te mere pogađaju. Takvo stanovište je idealističko, voluntarističko i protivno osnovnoj Marksovoj misli o zakonitosti društvenog kretanja, protivno je, čak i zdravom razumu, logici i životnom iskustvu.

Prema tome, jedina neuralgična tačka optužnice, koja očigledno može da zabrine određeni način mišljenja i jednu određenu svest, privukla je, po mom mišljenju, i pažnju optužbe i njen profesionalni interes... Ta je briga anahronična, toj istini je ovo društvo pogledalo jednom u oči i nema smisla pred njom ponovo otvoriti oči... To bi značilo ili ne shvatiti prirodu i značaj proklamovanih promena ili sumnjati u te promene. Ni jedno ni drugo ne može koristiti njihovom prevazilaženju.

Rekao bih samo još nekoliko reči o kvalifikaciji i posebno o namerama optuženog, kao konstitutivnim elementima bića dela.

Posebno bih govorio o optužbi da je optuženi navodno "pozivao na svrgavanje predstavničkih tela i njihovih izvršnih organa". Evo, šta o tome kaže optužnica na strani 7:

"Pored toga pod tačkom 5 optužnice okrivljeni je pozivao na svrgavanje predstavničkih tijela i njihovih političko izvršnih organa TAKO ŠTO JE naveo da je neophodno MENJATI društvenu strukturu u kojoj su bogataši mogući..."

Neshvatljivo je da optužba smatra da je ova promena moguća jedino putem DRŽAVNOG PREVRATA! Iz ovakvog zaključka javne tužbe nužno sledi da "društvenu strukturu u kojoj su bogataši mogući" – NIJE MOGUĆE MENJATI U OKVIRIMA POSTOJEĆEG POLITIČKOG SISTEMA!

Ja ne verujem da javna tužba zastupa ovakve defetističke i u krajnjoj liniji subverzivne ideje i očigledno je da se radi o kolosalnom nesporazumu, koji nam javna tužba još uvek može razjasniti.

Dalje, na istoj strani, u nastavku, optužuje se optuženi da je pozivao na svrgavanje predstavničkih tela i njihovih izvršnih organa tako što je "naveo da je osnovni zadatak marksističke inteligencije borba protiv manipulacije "Centara političke moći" (Karakteristično je ovde da se u tekstu govori o "CENTRIMA" političke moći i da se, naravno, ti centri ne pišu velikim slovom!).

No, bez obzira na iskrivljavanje smisla inkriminisanog stava, bitno je ovde: prvo, da se svakako protiv MANIPULACIJE treba boriti, i drugo i najvažnije, što javni tuži-

lac očividno previđa, da su CENTRI MOĆI u ovom društvu nepoželjni KAO TAKVI, te da je borba protiv njih u svakom slučaju, bar, LEGITIMNA. Naime, u društvu koje je politički DECENTRALIZOVANO i koje je proklamovalo SAMOUPRAVLJANJE, jasno je da UPRAVLJANJE DRUGIMA iz bilo kakvog "Centra" nije poželjno. Notorno je takođe, treba samo prelistati bilo koje današnje novine, da takvi centri postoje, pa, dakle, takvi centri predstavljaju UVEK centre od građanina i samoupravljača OTUĐENE, UZURPIRANE vlasti. O tome govori druga glava Ustava SFRJ, koju smo svi čitali, pa Vam ja tu glavu Ustava neću ovde, na sudu čitati.

Najmanje, pak, da se pod centrima moći mogu podrazumevati predstavnička tela i njihovi izvršni organi na koje građani delegiraju svoja ovlašćenja, niti optuženi igde pominje predstavnička tela i njihove izvršne organe. O tome govori i Predsednik Savezne skupštine u svom ekspozeu, ali objavljuje "Borba" 9. novembra 1971. godine:

"Činjenica je da je sam predsednik Skupštine Mijalko Todorović našao za shodno da u svom ekspozeu ukaže na pojave REZIGNACIJE i pasivnosti u redovima SAVEZNIH POSLANIKA, UVERENIH DA IH PRAKSA POLITIČKOG ODLUČIVANJA PO NEKIM DRUGIM KANALIMA SVE VIŠE ZAIBILAZI I STAVLJA PRED SVRŠEN ČIN."

Očigledno je, da predstavnička tela nisu ni teoretski ni praktično centri političke moći protiv kojih bi se optuženi borio. Naprotiv, on se jasno zalaže za to da otuđena, uzurpirana vlast vrati građaninu, odnosno onome na koga je on svoju vlast preneo, da se u odlučivanju ta tela više ne "zaobilaze po nekim kanalima". Upravo je zapanjujuće kako je ova stvar u optužnici postavljena naglavce. Optuženi se tereti za napad na dobro koje BRANI. Zapanjujuće je da optužba izjednačava ove centre moći (koje piše čak velikim slovom!) sa predstavničkim telima.

Dalje, optužnica na strani 6 navodi da je optuženi pozivao na svrgavanje predstavničkih tela i njihovih izvršnih organa tako što je: 1. naveo da se studenti bore za revolucionarne društvene promjene, 2. da postojeće političke partije i strukture nisu sposobne da reše probleme novog sveta i da to moraju rešavati nove snage, 3. da spontani studentski pokret ide protiv pritiska institucija društva, 4. da kod menjanja univerziteta treba neophodno menjati postojeći poredak, i 5. da će se borba za progres uvek razvijati van postojećih političkih struktura i organizacija kad se ove pokažu neefikasnim.

Optuženi je juče savršeno jasno pokazao, a to je uostalom lako i videti da su prva četiri inkriminisana stava preuzeta iz onog dela njegovog članka objavljenog u "Našim danima", koji se bavi analizom studentskog pokreta na Zapadu. Lako bi bilo pokazati da ni u prva četiri stava nema pozivanja na svrgavanje predstavničkih tela, ali je to suviše s obzirom da je na pretresu utvrđeno da se ovi navodi ne odnose na Jugoslaviju.

Zadržaću se zato samo na petom inkriminisanim stavu. Prvo, dobro je optuženi juče primetio da se radi o jednom sociološkom zakonu, a drugo, ovaj zakon je tačan i treće, dobro je što je tačan. Jer, ako treba, birati između progressa i neke organizacije, ako je izbor usled neefikasnosti te organizacije nužan, onda će samo slepi birokrata izabrati organizaciju, pa makar propao zajedno s njom... svako drugi izabraće progres.

Dalje, ovde se, naravno, opet nigde ne pominju predstavnička tela, pa je zaključivanje optužnice lišeno svakog osnova u inkriminisanom napisu.

Tačno je i opšteprihvaćeno, s druge strane, da se ovaj sociološki zakon s puno prava može primeniti na događaje iz juna '68., bar prema onome što smo pročitali u listu "Politika" 10. juna 1968. godine u govoru Predsednika Republike. U tom govoru, između ostalog, sadržane su i tri za nas ovde bitne ocene: prva je da je pokret studenata bio SPONTAN, dakle, da je do njega došlo van postojećih organizacija, i to je sigurno nesumnjivo, drugo, da je taj pokret PROGRESIVAN, pa je i pozitivno politički ocenjen, i treće da su događaji "preduhitrili" postojeće organizovane snage društva, "da je zaista bilo zadnje vreme da se pre svega odstrani sporost koja je dolazila do izražaja u rešavanju raznih problema". Odavde nesumnjivo proizlazi da je do progresivnog pokreta studenata došlo usled neefikasnosti ("sporosti") u rešavanju društvenih problema. Kako se može ovakav stav onda optuženom stavljati na teret? Kako se, čak, u ovakvom stavu može videti poziv na prevrat!

U vezi s ovom istom, prvom tačkom optužnice želeo bih da kažem nešto o nameramama optuženog. Neću Vas golim rečima uveravati u dobre namere optuženog, pokazacu Vam na jednom ubedljivom primeru da optuženi nije želeo svojim istupima da izazove efekte neprijateljske propagande, pored toga što sadržina tih istupa ni sama po sebi nije bila podobna da takve efekte proizvede.

Evo, tog rečitog primera: pri čitanju članka koji je optuženi objavio u listu "Naši dani" čuli smo kako optuženi opisuje sukob studenata sa milicijom juna 1968. godine kod Novog Beograda:

"bio je to jedan od blažih sukoba čuvara reda sa studentima".

Da je optuženi želeo efekte neprijateljske propagande, pa čak i pozivao na prevrat, zar bi mogao da propusti sasvim bezopasno po njega, citiranje "Politike" od 4. juna 1968. godine i knjige "Dokumentacija – juni 67", gde učesnici njihovi profesori, novinari i očevidci prikazuju ovaj sukob kao brutalan obračun, a profesor Bunuševac, doslovno kaže:

"Ja sam i pre rata učestvovao u studentskim demonstracijama i dolazio u sukobe sa ondašnjom policijom, ali nešto slično ovome što se dogodilo u Novom Beogradu, nikada nisam doživeo!"

Neću Vam čitati, mada sam imao nameru, šta o tome piše na stranama 66 o 67 ove "Dokumentacije", poštedeću Vas toga, jer se opisuju scene brutalnog nasilja... Molim Vas samo da sada uporedite ovo sa ocenom optuženog da je to "bio blaži sukob". Molim Vas da uporedite i procenite koliko je objektivnosti, akademske suzdržanosti, racionalne kontrole i zrelog odnosa prema pojavi koju ispituje pokazao optuženi u oceni ovih događaja, kada su mu na raspolaganju stajale činjenice koje su bile veoma podesne upravo za delovanje na raspoloženje, na afektivne i iracionalne reakcije auditorijuma, na koje propaganda uvek računa.

Ovakav stav optuženog, optužnica naziva zlonamernim.

Da zaključim, pred sobom, drugovi sudije, imate čoveka koji je nesumnjivo autentičan komunist i njegove tekstove koji su isto tako autentično marksistički. Ja ne zaboravljam da pred sobom imate i ogromni autoritet koji optužnica sobom nosi kao takva – kao akt, čin i volju države, koju ovde predstavlja optužba... Ali

ja sam siguran odvagnete li ovo dvoje pažljivo, savesno i precizno, da će pretegnuti čovek, da će pretegnuti istina... Zato sam potpuno miran, i u najčvršćem uverenju da zastupam interese, ne samo svoga branjenika, već sviju nas, uključujući tu i interese Javnog tužioca i interese koje on po Zakonu zastupa, kada Vam predlažem da optuženog oslobodite od optužbe. Štaviše, Vaš zadatak će biti utoliko lakši što naša pravda nije potpuno slepa kao ona koja je predstavljena sa maramom zavezanim očima, što je njoj dozvoljeno da ispod te koprene malo proviri i ugleda gde se nalazi klasni interes radničke klase za koji se optuženi zalaže.

NOVINSKA VIJEST O PRESUDI OKRUŽNOG SUDA U SARAJEVU

BOŽIDAR JAKŠIĆ OSUĐEN NA DVIJE GODINE ZATVORA, USLOVNO

Vijeće Okružnog suda u Sarajevu, poslije dvodnevnog suđenja, juče je osudilo Božidara Jakšića (36), asistenta na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na dvije godine zatvora, uslovno na četiri godine zbog neprijateljske propagande. Odlukom vijeća Jakšiću je zabranjeno javno istupanje u vremenu od četiri godine.

Sud je našao da je optužnica opravdana i došao do zaključka da sadržaj svih članaka, objavljenih u pojedinim periodičnim listovima i časopisima, kao i javni nastupi, odražavaju stav optuženog sa tendencijom zlonamjernog prikazivanja prilika u zemlji. Ovaj njegov stav, prema ocjeni suda, predstavljao je napad na društveni sistem Jugoslavije.

U optužnici se navodi da je Jakšić "pozivao na svrgavanje predstavničkih tijela i političkih izvršnih organa". Sud je donio uslovnu kaznu jer je konstatovao da Jakšić poslije 1969. i 1970. godine, kada je objavio napise koji ga terete, nije više vršio djelatnost za koju je optužen. Pri tom je uzeto u obzir njegovo korektno držanje u toku procesa kojom prilikom je izrazio kajanje za djela za koja je optužen.

(Tanjug) "Oslobođenje", 9. III 1973, str. 3

Ljiljana Mijanović – Jovičić, 1973–1974 (Uvod)

Slučaj Ljiljane Mijanović-Jovičić ilustruje dramu svedoka u političkim suđenjima. Vrlo efikasan način da se politički protivnik "strpa u zatvor" bila je optužba za nešto što je optuženi navodno izgovorio u privatnom razgovoru. Trebalo je samo naći svedoke voljne da to potvrde i stvar je bila svršena.

UDBA je takve svedoke obezbeđivala bilo tako što je upotrebljavala tzv. agente-provokatore, bilo što je zastrašivala, ucenjivala ili korumpirala poznanike čoveka kome je trebalo nešto "namestiti".

Svedoci bi u ovom drugom slučaju potpisivali izjavu kojom terete (istinito ili neistinito) svoga sagovornika, a zatim tokom daljeg toka postupka, u istrazi, ili češće na glavnom pretresu (kada bi morali da pogledaju u oči čoveka koga terete) ili nastojali da ublaže svoju izjavu, ili da je povuku. Neki se, pak, na to nisu usuđivali i ostajali bi pri svojoj izjavi do kraja.

Takvi svedoci su bili tragična "kolateralna šteta" ovih procesa, možda i veće žrtve od optuženog. Nakon što bi potpisao neistinitu izjavu protiv svoga poznanika ili čak prijatelja, svedok bi bio suočen sa sudom svoje sredine. Bilo je slučajeva da pred ovom mogućnošću svedoci izaberu emigraciju, a bar po mom mišljenju, bar u dva slučaja došlo je samoubistva (Radomir Radović i Ernest Brajder – suprotno raširenoj teoriji da ih je UDBA likvidirala).

U slučaju Ljiljane Mijanović-Jovičić upotrebljen je svedok koji je već jednom bio slomljen, kada je svedočio pred vojnim sudom protiv njenog supruga Vladimira Mijanovića. I to kao JEDINI svedok.

Konačno, zanimljiv je i stav suda da trudnoća (budući da "nije akutna bolest") ne može biti razlogom odlaganja izvršenja kazne, naročito u ranom stadijumu (implicitirajući mogućnost pobačaja). Ne govorimo toliko o zakonitosti takve odluke, koliko o njenoj surovosti.

Optužnica Okružnog javnog tužilaštva u Titogradu

Kt. br. 57/73

Titograd, 19.06.1973.

OKRUŽNOM SUDU Titogradu

Na osnovu člana 44 st. 3 ZKP podižem

Optužnicu

Protiv Mijanović-Jovičić Ljiljane, od oca Radoslava i majke Radmile, rođene 02.11.1946. godine u Bresnici, profesor – završila Filozofski fakultet, udata, živi od zarade, nalazila se u pritvoru od 16.02. do 16.05.1973. godine,

1. da je, u toku 1972. i početkom 1973. godine u Tuzli, u prisustvu drugih lica, zlonamerno i neistinito prikazivala društveno-ekonomske prilike u našoj zemlji govoreći da naše društvo ide u kapitalizam, da Pismo Izvršnog biroa i Druga Tita, ustavna reforma i amandmani predstavljaju izvjesno rastezanje i natezanje te bacanje prašine narodu u oči, da je posledica amandmana eksploatacija, da je samoupravljanje u nas deklarativno postavljeno, da kod nas nema dovoljno demokratije, da jedni imaju demokratiju i slobodu, a drugi ne, da ljudi ne smiju da govore te da je svojim đacima dijelila jedinice koji su o buržoaskoj demokratiji govorili kao o formalnoj a o socijalističkoj demokratiji kao stvarnoj, a u pismima pisanim u Herceg Novom a upućenih Mijanović Vladimiru, koji se nalazio u Tuzli, pored ostalog pisala: "Počeću sa Prudonovom koncepcijom radi nekih paralela, a zatim ću govoriti o Marksovoj analizi Pariske komune i najzad o našem (pih!) komunalnom uređenju" (Pismo od 02.01.1973.) i "Sutra putujem za Titograd na nekakvu konferenciju u marksističkom obrazovanju mladih. Sra.." (pismo od 08.11.1972. godine),

čime je izvršila krivično delo neprijateljske propagande iz člana 118 st. 1 KZ;

2. Da je, januara 1973. godine u stanu Mikić Janka, u Tuzli, u prisustvu Mikić Janka i Mijanović Vladimira, izložila poruzi Predsjednika Republike govoreći da je Tito mučka, probisvjet i svinja, da je mnogo na vlasti, da treba da ode, da se lukavo drži i da će Jovanka naslijediti Tita,

čime je izvršila krivično djelo povrede ugleda Države, njenih organa i predstavnika iz čl. 174 KZ,

Predlažem

Da se pred tim sudom zakaže glavni pretres na koji pozvati okrivljenu. Da se o danu pretresa obavijesti ovo Tužilaštvo. Da se na pretres pozovu svjedoci: Džuović Nikola iz Herceg Novog, Mikić Janko, Mijanović Vladimir, Udovički Danilo i Kuzmanović Dušan.

Da se na pretresu pročita zapisnik o saslušanju svjedoka: Ponorac Dragice, Terzić Katice, Žmukić Vladimira, Ivanović Ljubice, Radman Ljiljane, Kosić Krsta, Urošević Denisa, Pavlović Borisa, Fanfani Snežane, Marić Dušana i Kamilić Biljane; zapisnik sa sastanka Osnovne organizacije SKJ u Školskom centru "Ivan Goran Kovačić" u Herceg Novom od 17.02.1973. godine, te pisma okrivljene od 26.10., 08.11. i 15.11.1972. godine te pismo okrivljene od 02.01.1973. godine koja su pisma upućena Mijanović Vladimiru, te pismo od 10.11.1972. godine.

Da se izvrši uvid u dnevnik okrivljene koji se nalazi u kolegij bloku a počinje sa tekstom Vladimir u Hercegovini.

Da se izvrši uvid u rad okrivljene: "Teorija socijalističke revolucije Lava Trockog".

Da se pribavi i pročita izvod iz kaznene evidencije za okrivljenu.

Obrazloženje

Predloženim dokazima se utvrđuje postojanje krivičnog djela koja se okrivljenoj stavljaju na teret.

Okrivljena je u toku istrage tri puta pozivana radi ispitivanja, ali ona nije bila voljna da pruži svoju odbranu.

Okrivljena je radila kao profesor Državnog i društvenog uređenja u Školskom centru "Ivan Goran Kovačić" u Herceg Novom. Međutim, kako je konstatovano u zapisniku sa sastanka Osnovne organizacije Saveza komunista u Školskom centru "Ivan Goran Kovačić", njena destruktivna djelatnost nije bila zapažena.

Aprila 1972. godine, na odsluženje vojne obaveze u Tuzli je došao Mijanović Vladimir. Okrivljena je, u nekoliko navrata, posjećivala svoga muža, okrivljenog Mijanović Vladimira u Tuzli. Isto tako, kako to proizilazi iz prikupljenih dokaza, okrivljenog Mijanović Vladimira su u Tuzli posjećivala i druga lica koja su te sastanke i koristili da bi širili neprijateljsku propagandu.

Iz priložene dokumentacije te iskaza Mikić Janka proizilazi da je okrivljena Mijanović – Jovičić Ljiljana izvršila i krivično djelo koje joj se stavlja na teret u tački 2 ove optužnice.

Sa izloženog je podizanje optužnice opravdano i osnovano na zakonu.

ZAMJENIK JAVNOG TUŽIOCA
Miomir Radunović

Presuda Okružnog suda u Beogradu

Okružni sud u Beogradu u veću sastavljenom od sudije Milivoja Đokića, kao predsednika veća, sudija porotnika Radoman Dimitrija i Ristivojević Milidraga, kao članova veća, sa zapisničarem Milevom Delić, u krivičnom predmetu protiv opt. Mijanović-Jovičić Ljiljane, zbog krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 i 174 KZ, a po optužnici Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Kt. 57/73 od 19.06.1973. godine, po održanom glavnom javnom pretresu na dan 02. jula 1974. godine, u prisustvu Zastupnika javne tužbe Pavićević Milote, optužene i njenog branioca Srđana Popovića, advokata iz Beograda, doneo je i javno objavio

PRESUDU

I.

Opt. Mijanović-Jovičić Ljiljana, iz Beograda, ulica Kumodraška nova 5, stan 22, rođena 02.11.1946. godine u Bresnici od, oca Radoslava i majke Radmile Pavlašević, udata, bez dece, pismena – završila Filozofski fakultet, zaposlena na Filozofskom fakultetu sa mesečnom zaradom od 2.070 dinara, neosuđivana.

Kriva je

Što je u januaru 1973. godine u stanu Mikić Janka u Tuzli ulica Rudarska br. 117-b u prisustvu Mikić Janka izložila poruzi Predsednika SFRJ Josipa Broza Tita govoreći da je Tito mućka, probisvet i svinja,

čime je izvršila krivično delo povrede ugleda države, njenih organa i predstavnika iz čl. 174 KZ.

Stoga je sud primenom ovog propisa iz čl. 38 KZ,

Osuđuje

Na kaznu zatvora u trajanju od 3 – tri meseca u koju joj se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 16. februara do 16. maja 1973. godine.

Obavezuje se optužena da plati na ime paušala 200 dinara u roku od 15 dana po pravosnažnosti presude pod pretnjom izvršenja.

II.

Optužena Mijanović-Jovičić Ljiljana,
Na osnovu čl. 320 tač. 3 ZKP,

Oslobađa se od optužbe

da je u toku 1972. i početkom 1973. godine u Tuzli, u prisustvu drugih lica, zlonamerno i neistinito prikazivala društveno-političke prilike u našoj zemlji govoreći da naše društvo ide u kapitalizam da Pismo Izvršnog biroa i Druga Tita, Ustavna reforma i amandmani predstavljaju izvesno rastezanje i natezanje te bacanje prašine narodu u oči, da je posledica amandmana eksploatacija, da je samoupravljanje u nas deklarativno postavljeno, da kod nas nema dovoljno demokratije, da ljudi ne smiju da govore, te da je svojim đacima delila jedinice koji su o buržoaskoj demokratiji govorili kao o formalnoj, a o socijalističkoj demokratiji kao stvarnoj, a u pismima, pisanim u Herceg Novom, a upućenih Mijanović Vladimiru, koji se nalazio u Tuzli, pored ostalog, pisala: "Počeću sa Prudonovom koncepcijom radi nekih paralela, a zatim ću govoriti o Marksovoj analizi Pariske komune i najzad o našem (pih) komunalnom uređenju" (pismo od 02.01.1973. godine) i "Sutra putujem za Titograd na nekakvu konferenciju o marksističkom obrazovanju mladih. Sra..." (pismo od 08.11.1972. godine).

Kt. br. 57/73 od 16.06.1973. godine, koju je prihvatilo Okružno javno tužilaštvo u Beogradu pod Kt. br. 312/74 od 03.04.1974. godine, teretilo je opt. Mijanović-Jovičić Ljiljanu da je izvršila krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ i krivično delo povrede ugleda države, njenih organa i predstavnika iz čl. 174 KZ.

Optužena u istrazi nije htela da daje svoju odbranu. Na glavnom pretresu u svoju odbranu optužena je navela da su svi navodi u optužnici neistiniti, osim pisama koja je uputila svom mužu Vladimiru, a delovi pisama obuhvaćeni su u optužnici.

Ceneći izvedene dokaze u smislu čl. 10 i 318 ZKP, kao i navode optužbe i odbrane sud je utvrdio da je opt. Mijanović-Jovičić Ljiljana izvršila krivično delo iz čl. 174 KZ na način opisan u izreci presude, a da u pogledu krivičnog dela iz člana 118 stav 1 KZ nije dokazano da je optužena izvršila ovo delo.

Na osnovu iskaza svedok Mikić Janka utvrđuje se da su u 1972. godini i početkom 1973. godine, u njegov stan u Tuzli dolazili muž optužene Mijanović Vladimir dok je bio na otluženju vojnog roka, Kuzmanović Dušan, Udovički Danilo, optužena i još neki njihovi poznanici. Vodili su razgovore kojima je nekada i on prisustvovao i u tim razgovorima izražavali su neslaganje sa društvenim sistemom u našoj zemlji, kako svedok navodi u svom iskazu u istrazi. U januaru 1973. godine, optužena je za druga Tita rekla da je mučka, probisvet i svinja.

Sud je prihvatio ovakav iskaz svedoka Mikić Janka u pogledu izvršenja dela iz čl. 174 KZ od strane optužene. Na zapisniku u istrazi od 06.04.1973. godine, svedok Mikić je sasvim određeno izjavio da je optužena na ovaj način u njegovom prisustvu

izložila poruzi Predsednika Tita i to je dva puta ponovio u svom iskazu. Na glavnom pretresu svedok Mikić u svom iskazu nije određeno potvrdio da je optužena ovako nazvala Predsednika Tita, ali nije to ni porekao. Objašnjavajući kako je dao iskaz u istrazi svedok navodi da je pre davanja iskaza razgovarao sa jednim potpukovnikom, a u toj izjavi svedoka Mikića od 15.02.1973. godine, koja se nalazi u spisima, ta-kođe stoji da je optužena na isti način izložila poruzi Predsednika Republike. Svedok Mikić ne tvrdi da mu je potpukovnik koji je uzeo tu izjavu od njega prvi pominjao ove inkriminacije i ne tvrdi da mu je pre davanja iskaza pred istražnim sudijom bila predočena ova ranija izjava.

Zbog toga je sud našao da je u pogledu ovih inkriminacija iskaz svedoka Mikić Janka određen i siguran a da je neosnovano isticanje optužene o neistinitosti navoda optužbe u vezi dela iz čl. 174 KZ.

Kod ocene utvrđenog činjeničnog stanja, sud je našao da su u izvršenoj radnji optužene sadržana sva bitna obeležja krivičnog dela povrede ugleda države, njenih organa i predstavnika iz čl. 174 KZ, jer se izrečenim inkriminacijama u prisustvu drugog nesumnjivo izlaže poruzi Predsednik Republike.

Prilikom odmeravanja kazne optuženoj sud je imao u vidu sve okolnosti iz čl. 38 KZ, pa joj je kao olakšavajuće okolnosti uzeo dosadašnju neosuđivanost i porodične prilike. Ceneći ove okolnosti, kao i težinu izvršenog krivičnog dela i stepen društvene opasnosti optužene kao izvršioca, sud je optuženoj za navedeno delo izrekao kaznu zatvora u trajanju od tri meseca, nalazeći da se izrečena kazna pojavljuje kao dovoljna, a istovremeno i nužna mera da bi se u potpunosti mogla ostvariti svrha kažnjavanja iz čl. 3 KZ.

Primenom čl. 45 KZ, sud je optuženoj u izrečenoj kazni uračunao vreme koje je provela u pritvoru od 16. februara do 16. maja 1973. godine.

Imajući u vidu imovno stanje optužene i dužinu trajanju i složenost postupka, sud je optuženu obavezao da na ime paušala plati sudu 200 dinara, dok drugih troškova nije bilo.

U vezi krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 stav 1 KZ, sud je našao da nema sigurnih dokaza na osnovu kojih bi se na nesumnjiv način moglo utvrditi da je optužena izvršila to delo, pa je na osnovu čl. 320 tač. 3 ZKP optuženu za ovo delo oslobodio od optužbe. Svedok Mikić Janko, na čijem iskazu se zasniva optužba za ovo delo u svojim iskazima koje je dao u postupku protiv optužene Mijanović-Jovičić Ljiljane, kao i u postupku protiv Mijanović Vladimira nije bio sasvim određen i kategoričan koje je inkriminacije izgovorila optužena, a koje bi predstavljale obeležje dela iz čl. 118 stav 1 KZ.

Na zapisniku u istrazi od 06.04.1973. godine, svedok Mikić Janko izjavljivao je da su u njegovom stanu razgovarali Mijanović Vladimir, Kuzmanović Dušan, Udovički Danilo, optužena i druga lica koja su kod njih dolazila i u tim razgovorima izražavali nezadovoljstvo sa našom demokratijom i poretkom. Od navoda u optužnici za ovo delo svedok je za optuženu izjavljivao da je ona govorila da ljudi ne smeju da govore i da je posledica amandmana eksploatacija, dok je za ostale navode isticao da su o tome komentarisali svi u zajedničkom razgovoru. U tom iskazu svedok Mikić Janko je isticao da se on ne može svega setiti, a možda ni sve tačno da prenese iz tog nji-

hovog razgovora. Za optuženu je govorio da je u tim razgovorima bila neodređena i kontradiktorna, da nije znala šta hoće, jer je nekad podržavala naš poredak, ustavnu reformu i Pismo Izvršnog Biroa i druga Tita, a nekad je kritikovala. Ono što je ona govorila o Trockom i njenom radu sa đacima u školi u Herceg Novom, svjedok je shvatio kao nelogično i da se ona pred njim hvalila.

Na glavnom pretresu svjedok Mikić Janko ističe da se u njegovom stanu govorilo u žargonu više glasova i on ne može da razgraniči koji je od njih to rekao. U pogledu ovog iskaza u istrazi i izjave koju je dao potpukovniku svjedok ističe da ni tada nije razlučivao ko je od njih šta govorio, da on nije mogao dovoljno ni da razume tu diskusiju, pogotovo razgovor o amandmanima.

U predmetu K-111/73 po kome je odgovarao Mijanović Vladimir kod Vojnog suda u Sarajevu saslušan je dva puta svjedok Mikić i u tim iskazima je isticao da ne može da razgraniči šta je govorio ko od lica koja su učestvovala u tim razgovorima. Pažljivim upoređivanjem njegovog iskaza u tom predmetu sa onim što se optuženoj Ljiljani stavlja na teret utvrđuje se da je svjedok Mikić za neke od tih inkriminacija govorio da ih je iznosio Mijanović Vladimir.

Zato je sud našao da ovaj iskaz svjedoka Mikić Janka u vezi dela iz čl. 118 st. 1 KZ nije određen i siguran. Pri tome je imao u vidu da se radi o verbalnom deliktu, da se mora tačno utvrditi koje je inkriminacije optužena izgovorila i kakav je smisao onoga što je ona rekla, a to se sa sigurnošću ne može utvrditi iz iskaza svjedoka Mikića.

U pogledu delova pisama obuhvaćenih u optužnici, koja je optužena uputila svom mužu Vladimiru dok je bio na odsluženju vojnog roka, sud je našao da nema dokaza o postojanju namere kod optužene da njen muž sadržinu tih pisama prenosi na druge, a ta namera predstavlja bitno subjektivno obeležje dela iz čl. 118 KZ. Postojanje takve namere, pored karaktera pisama između supružnika, treba da se ceni i u vezi sa sadržinom izjave koja se optuženoj stavlja na teret. Za postojanje dela iz čl. 118 KZ, nužno je da je izjava po sadržini takva da se njom može propagandno delovati, a u konkretnom slučaju sadržina izjave očigledno nije podobna da se njom to postigne.

Sud je odbio predlog zastupnika javne tužbe za saslušanje svjedoka Marković Mitra, kao i predlog branioca za saslušanje više svjedoka kako u vezi događaja u Tuzli tako i u vezi ponašanja i rada optužene u školi u Herceg Novom, jer je našao da je činjenično stanje u ovoj stvari dovoljno rasvetljeno, tako da se izvođenjem ovih dokaza ni ukoliko ne bi izmenilo utvrđeno činjenično stanje, već bi se samo nepotrebno odugovlačio postupak i stvarali troškovi.

Zbog svega izloženog odlučeno je kao u izreci presude.

Zapisničar – Mileva Delić

Predsednik veća
Sudija Milivoje Đokić

POUKA O PRAVNOM LEKU: Protiv ove presude može se izjaviti žalba Vrhovnom sudu Srbije u roku od osam dana po prijemu pismenog opravka presude. Žalba se podnosi u dva primerka, a preko ovog suda.

ŽALBA VRHOVNOM SUDU SRBIJE

K – 52/74

ŽALBA

optužene LJILJANE MIJANOVIĆ-JOVIČIĆ, iz Beograda

protiv presude Okružnog suda u Beogradu
K – 52/74 od 2. jula 1974 god.

VRHOVNOM SUDU SRBIJE

- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja – čl. 333 st. 1 tač. 2 ZKP, i
- zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, čl. 333 st. 1 tač. 1 ZKP u vezi čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP.

Optužena pobija prvostepenu presudu U OSUĐUJUĆEM DELU i stavlja sledeći

žalbeni predlog

USVAJA SE ŽALBA, a prvostepena presuda
UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku,

ili

PREINAČAVA tako što se optužena OSLOBAĐA OD OPTUŽBE.

Istovremeno optužena moli da se ona i njen branilac obaveste o sednici veća u smislu čl. 341 st. 1 ZKP.

Obrazloženje

Nepotpuno i pogrešno utvrđeno činjenično stanje samo je rezultat bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, te će optužena u ovoj žalbi govoriti samo o ovim potonjim.

Ovde navodi samo da je prvostepeni sud pogrešno utvrdio da je optužena izgovorila inkriminacije koje čine supstrat dela iz čl. 174 KZ.

I.

Optužena nalazi da je

1. – izreka presude protivrečna razlozima presude,
2. – da su razlozi nejasni i u znatnoj meri protivrečni, i
3. – da postoji znatna protivrečnost između onog što se navodi u razlozima presude o sadržini zapisnika o izkazima danim u postupku i samih tih zapisnika – čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP.

1) Izreka presude je protivrečna razlozima presude

Optužena je oglašena krivom što je (izreka presude):

“... u januaru 1973. god. u stanu Mikić Janka u Tuzli ulica Rudarska br. 117-b u prisustvu Mikić Janka izložila poruzi... itd.,

iako je bila tužena (optužnica):

“da je u januaru 1973. godine u stanu Mikić Janka u Tuzli u prisustvu Mikić Janka i Mijanović Vlada izložila poruzi... itd.”

Naravno, time nije dirao sud u objektivni identitet dela, jer se radi o okolnosti koja nije bitna za suštinu dela.

Međutim, do ove izmene u opisu radnje, nije došlo kao posledica činjenica saznatih na glavnom pretresu, i što je najvažnije, ova izmena opisa radnje protivrečna je ne samo toku dokaznog postupka, već i samim razlozima presude, gde se na strani 3 stav 4 presude iz koje se vidi, da je optužena navodno delo izvršila u prisustvu svedoka Mikić Janka, Vladimira Mijanovića i drugih lica.

Važnost ove protivrečnosti između izreke presude i razloga, leži u tome što optužena poriče delo, što je izkaz svedoka Janka Mikića krajnje nepouzdan (vidi niže) i što je odbrana predlagala saslušanje svedoka Vladimira Mijanovića, a sud je izvođenje ovog dokaza odbio.

2) Razlozi su nejasni i u znatnoj meri protivrečni

Prvostepeni sud na strani 4 presude, stav drugi, navodi da je

“u pogledu ovih inkriminacija iskaz svedoka Mikić Janka određen i siguran...”

dok na str. 3, poslednji stav, doslovno kaže:

“Na glavnom pretresu svedok Mikić Janko u svom iskazu nije određeno potvrdio da je optužena ovako nazvala Predsednika Tita, ali nije to ni porekao.”

Svakako da ovde postoji potpuna protivrečnost između razloga. Za iskaz svedoka koji nije “određeno potvrdio” inkriminacije kaže se već u sledećoj rečenici, da je određen i siguran.

Važnost ove protivrečnosti je u tome što je prvostepeni sud zasnovao svoju presudu isključivo na iskazu ovog svedoka, uprkos poricanju optužene, a odbio

saslušanje svedoka kojima je protivrečnosti i neodređenost u iskazu ovog svedoka (neodređenost koju i sam prvostepeni sud na jednom mestu priznaje) mogla biti otklonjena.

3) Postoji znatna protivrečnost između onoga što se navodi u razlozima presude o sadržini zapisnika o iskazima danim u postupku i samih tih zapisnika

U presudi na str. 3 poslednji stav navodi se da

“svedok Mikić ne tvrdi da mu je potpukovnik koji je uzeo tu izjavu od njega, prvi pominjao ove inkriminacije i ne tvrdi da mu je pre davanja iskaza pred istražnim sudijom bila predočena ova ranija izjava”.

Međutim, na glavnom pretresu 2. jula 1974 god. ovaj svedok izjavljuje da je “samo potvrđivao” ono što ga je potpukovnik, koji ga je saslušavao, i koji je sam sastavio izjavu i dao je svedoku na potpis – pitao.

Dalje, svedok je na pretresu izjavio da je prilikom saslušanja kod Istražnog sudije sam rekao “da se ide po zapisniku” i da je izjava “tačna – kada sam je jednom potpisao”.

Odatle je sasvim jasno kako je došlo do davanja iskaza u prethodnom postupku, što u prvostepenoj presudi nije ocenjeno.

Posebno i ovde optužena naglašava da se iskaz ovoga svedoka ne može nipošto smatrati “sigurnim i određenim”, jer on zapravo “ništa sigurno i određeno NE TVRDI, kao što to kaže i sama presuda, a na onome što svedok NE TVRDI ne može se zasnivati osuđujuća presuda, jer se time postulira načelo krivice, nasuprot zakonom postularanog načela nevinosti, jer se od svedoka očigledno očekuje da dokazuje nevinost optužene, a ne da daje dokaza o njenoj krivici, što svedok nije ni učinio.”

II.

Uopšte govoreći o ovome svedoku, optužena ističe da poštuje pravo suda na slobodnu ocenu dokaza, i da ovom žalbom i ne napada tu ocenu.

Međutim, optužena želi da podseti da je ljudsko i pravno iskustvo formulisalo jedno načelo prema kome je “Testis unus – testis nullus” (jedan svedok, kao nijedan).

Mada je ovo formalističko načelo napušteno u našem zakonodavstvu, time nisu ukinuti razlozi za nepoverenje i posebnu opreznost u oceni verodostojnosti iskaza JEDNOG JEDINOГ svedoka, kada se isključivo na tome iskazu zasniva presuda i donosi odluka o krivici optuženog.

Postoji niz okolnosti koje su otkrivene na glavnom pretresu, a koje bacaju ozbiljnu sumnju u iskaz ovog svedoka. Optužena prihvata da je prvostepeni sud mogao savesno steći uverenje da je svedok, uprkos tim okolnostima, govorio istinu u prethodnom postupku, ali ocenjujući verodostojnost svedoka Janka Mikića, prvostepeni sud je propustio da te okolnosti uzme u obzir i izrekne o njima svoj sud. Naime, princip slobodne ocene dokaza ne oslobađa sud dužnosti da argumentuje svoju ocenu, a ocena prvostepenog suda nije argumentovana, i previđa čitav niz okolnosti koje diskvalifikuju ovaj iskaz.

Te okolnosti su ukratko sledeće:

- 1) svjedok Janko Mikić dao je svoj iskaz lišen slobode od organa bezbednosti;
- 2) svjedok je dao iskaz oboleo od akutnog išijasa, (zbog čega se nalazio ne samo na bolovanju, već nepokretan u postelji, kako je i zatečen od organa bezbednosti);
- 3) svjedok na glavnom pretresu izjavljuje da je prilikom davanja iskaza odn. izjave "bio u košmaru";
- 4) svjedok na glavnom pretresu iskazuje da je "samo potvrđivao" ono što mu je iznosio potpukovnik bezbednosti: da je već sastavljenu izjavu "samo potpisao", a da je u postupku pred Istražnim sudijom "ponovio ono što je potpisao";
- 5) svjedok je saslušan u prethodnom postupku bez prisustva branioca optužene (koji je bio uredno pozvan da prisustvuje saslušanja) ili optužene lično; međutim, bitno je da je iskaz dao sam pred Istražnim sudijom;
- 6) svjedok na glavnom pretresu izjavljuje da ne može da razgraniči "šta je ko govorio", načelno i uopšte, pa i u odnosu na inkriminacije koje se stavljaju na teret optuženoj;
- 7) pojedine inkriminacije (v. presudu, str. 5, četvrti stav) svjedok je stavljao na teret u prethodnom postupku i optuženoj i Vladimiru Mijanoviću u predmetu K-111/73 pred Vojnim sudom u Sarajevu – uvek "sigurno i određeno";
- 8) na glavnom pretresu svjedok izjavljuje da je izjavu kod organa bezbednosti potpisao "da se sve to jednom svrši i da zaboravi"(!?);
- 9) u predmetu K-111/73 koji je prvostepeni sud pribavio od Vojnog suda u Sarajevu, vidi se da je isti svjedok, na isti "siguran i određen" način teretio i u tom predmetu optuženog Vladimira Mijanovića, a da je na glavnom pretresu prilikom suočenja, bio prinuden da povuče ceo svoj iskaz, te da je usled toga tužilac u tom predmetu odustao od optužbe u delu u kome se ona zasnivala na iskazu ovog svedoka;
- 10) isti svjedok s jedne strane tvrdi da je optužena
"... ponekada... podržavala naš poredak, ustavnu reformu i Pismo Izvršnog Biroa i druga Tita... itd."
A s druge strane, doduše samo nasamo s Istražnim sudijom, tvrdi da je optužena istog tog druga Tita nazivala
"mučkom, probisvetom i svinjom"
što je za svako rezonovanje nespojivo i krajnje neverovatno;
- 11) držanje svedoka na glavnom pretresu, kada je uziman od njega iskaz bukvalno reč po reč, koju je svjedok skoro šapatom izgovarao.

Sve ove okolnosti po stanovištu optužene nesumnjivo ukazuju da svjedok nije govorio istinu na glavnom pretresu, i da je njena odbrana istinita.

Optužena ponavlja da ne napada ocenu dokaza, mada misli da je i sam prvostepeni sud morao videti da svjedok ne govori istinu, ali ističe da su sve gore navedene okolnosti takve prirode da je prvostepeni sud morao obrazložiti u prvostepenoj presudi zašto uprkos ovim okolnostima – poklanja veru iskazu ovog i ovakvog svedoka u odnosu na inkriminaciju za koje je optužena oglašena krivom.

Dakle, ne samo da postoje u iskustvu razlozi koji zahtevaju da se postupa sa

izuzetnom oprežnošću kada je u pitanju samo jedan svedok, već i ovaj konkretni svedok pruža obilje razloga da se bude posebno oprezan. Prvostepeni sud, naprotiv, veoma lako prelazi preko svih tih okolnosti i ne daje dovoljno razloga kojima bi objektivno mogao da uveri i sve nas, učesnike postupka, da je imao razloga da ovom i ovakvom svedoku poveruje.

III.

Kod ovakvog stanja stvari pogrešio je prvostepeni sud što nije saslušao predloženog svedoka Vladimira Mijanovića, čime bi neodređen, nesiguran i nepouzdan iskaz svedoka Mikića nasuprot energičnom i doslednom poricanju optužene, mogao da bude jasnije ocenjen. Ovo bez obzira što je svedok Vladimir Mijanović suprug optužene, jer ovu okolnost mogao je prvostepeni sud, u okviru svih ostalih, takođe ceniti.

Kao posledica ovih povreda odredaba postupka, došlo je i do toga da je prvostepeni sud pogrešno utvrdio činjenično stanje i to u pogledu odlučnih činjenica, odn. upravo u pogledu postojanja samoga dela.

S obzirom na izloženo ova žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu
31. jula 1974. god.

LJILJANA MIJANOVIĆ-JOVIČIĆ
koju brani
SRĐA M. POPOVIĆ

Presuda Vrhovnog suda Srbije

U IME NARODA

Vrhovni sud Srbije u Beogradu, u veću sastavljenom od sudija: Seratlić Milivoja, kao predsednika veća, Đukić Milutina i Nikolić Vlastimira, kao članova veća i stručnog saradnika Žikić Ljiljane, kao zapisničara, u krivičnom predmetu opt. Mijanović-Jovičić Ljiljane, zbog krivičnih dela iz čl. 174 KZ i čl. 118 st. 1 KZ, rešavajući o žalbi Okružnog javnog tužioca u Beogradu i branioca optužene Ljiljane Mijanović-Jovičić, izjavljene protiv presude Okružnog suda u Beogradu K. 52/74 od 02. jula 1974. protiv presude Okružnog suda u Beogradu K. 52/74 od 02. jula godine, održao je sednicu veća u smislu čl. 341 ZKP dana 15 novembra 1974. godine, u prisustvu zamenika Javnog tužioca Srbije Aleksić Miloša, pa je doneo

PRESUDU

- I. PREINAČUJE SE presuda Okružnog suda u Beogradu K. 52/74 od 02. jula 1974. godine u osuđujućem delu izreke pod I samo u pogledu odluke o kazni tako što Vrhovni sud optuženu Mijanović-Jovičić Ljiljanu za krivično delo povrede ugleda države, njenih organa i predstavnika iz čl. 174 KZ, za koje je tom presudom oglašena krivom, – OSUĐUJE na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) meseci u koju da joj se uračuna vreme provedeno u pritvoru od 16. februara do 16. maja 1973. godine.
- II. ODBACUJE SE kao nedozvoljena žalba Okružnog javnog tužioca u Beogradu, izjavljena na oslobađajući deo presude Okružnog suda u Beogradu K. 52/74 od 02. jula 1974. godine.

Obrazloženje

Prvostepenom presudom delom izreke pod I oglašena je krivom optužena Mijanović-Jovičić Ljiljana za krivično delo povrede ugleda države, njenih organa i predstavnika iz čl. 174 KZ i za isto osuđena na kaznu zatvora u trajanju od tri meseca uz uračunavanje vremena provedenog u pritvoru od 16. februara do 16. maja 1973. godine.

Optužena je obavezana da plati 200 dinara na ime paušala.

Izrekom pod II prvostepene presude optužena Mijanović-Jovičić Ljiljana oslobođena je od optužbe da je izvršila krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ.

Protiv ove presude izjavili su žalbu:

- Okružni javni tužilac u Beogradu u odnosu na osuđujući deo izreke presude samo zbog odluke o kazni s predlogom da se prvostepena presuda u tom delu preinači tako što će se optuženoj Ljiljani izreći strožija kazna, a u odnosu na oslobađajući deo izreke presude zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, s predlogom da se prvostepena presuda u tom delu ukine; i
- branilac optužene Ljiljane u odnosu na osuđujući deo izreke presude zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka i pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, s predlogom da se prvostepena presuda u tom delu ukine ili preinači, tako što će se optužena Mijanović-Jovičić Ljiljana osloboditi od optužbe.

U žalbi branioca stavljen je predlog da optužena i njen branilac budu obavešteni o danu održavanju sednice veća pred drugostepenim sudom.

Vrhovni sud je održao sednicu veća u smislu čl. 341 ZKP u prisustvu zamenika Javnog tužioca Srbije a u odsustvu uredno obaveštenog branioca optužene i optužene kojoj obaveštenje nije moglo biti uručeno na adresu označenu u spisima, razmotrio spise ovog predmeta, ispitao pobijanu presudu u smislu čl. 346 ZKP i saslušao predlog i objašnjenja prisutne stranke. Zamenik Javnog tužioca Srbije je podržao navode žalbe Okružnog javnog tužioca u odnosu na pobijanje prvostepene presude u osuđujućem delu i predlog da se optuženoj Ljiljani izrekne strožija kazna, ali je istovremeno odustao od žalbe Okružnog javnog tužioca ukoliko se ona odnosi na oslobađajući deo presude. Ocenjujući navode i predloge izjavljenih žalbi, Vrhovni sud je našao da je žalba branioca optužene neosnovana, a da je žalba Okružnog javnog tužioca u Beogradu u odnosu na osuđujući deo prvostepene presude osnovana, a ovo iz sledećih razloga:

Citirajući inkriminacije koje su optuženoj Ljiljani izrekom pod I prvostepene presude stavljanu na teret, branilac u žalbi izražava sumnju u verodostojnost iskaza svedoka Mikić Janka koju, prema stanovištu te žalbe, pojačavaju dva momenta:

Svedok Mikić je jedini svedok na osnovu čijeg je kazivanja dokazano postojanje inkriminacija koje se optuženoj stavljanu na teret, te ta činjenica sama po sebi, upućuje na nužnost da se oceni ovog dokaza pristupi sa posebnom oprežnošću kako bi se na nesumnjiv način utvrdilo postojanje dela i krivične odgovornosti optužene. Prema žalbi branioca prvostepeni sud prilikom ocene iskaza svedoka Mikića nije imao u vidu niz okolnosti koje mogu da eliminišu dokaznu vrednost tog iskaza. Tako, svedok Mikić je dao iskaz kada je od strane organa bezbednosti bio lišen slobode, a osim toga u vreme davanja iskaza svedok se loše zdravstveno osećao što potvrđuje i sama njegova izjava da se prilikom saslušanja osećao kao da je "bio u košmaru".

Drugi momenti koji prema žalbi branioca ukazuju na sumnju u verodostojnost iskaza Mikića je taj što ovaj svedok u toku postupka nije uvek bio dosledan i precizan. Tako, saslušan svedok u predhodnom postupku svedok Mikić je potvrdio da je optužena izgovorila inkriminacije navedene pod I izreke prvostepene presude, ali pri oceni tog iskaza ne treba gubiti iz vida da je isti dat u odsustvu branioca optužene i optužene tj. da je dat samo u prisustvu istražnog sudije. Saslušan na glavnom pretresu svedok Mikić nije bio kategoričan u svom kazivanju jer kaže da on "ne može

da razgraniči šta je ko govorio”, a da je svoju izjavu datu pred organima bezbednosti potpisao “samo da se sve to jednom svrši i zaboravi”. Osim toga, u predmetu Vojnog suda u Sarajevu K. br. 111/73, koji je združen spisima, taj isti svedok je u predhodnom postupku na “siguran i određeni” način teretio i optuženu Ljiljanu i osuđenog Vladimira Mijanovića, da bi kasnije prilikom suočenja sa osuđenim Vladimirom povukao svoj predhodno dat iskaz. Isti svedok s jedne strane tvrdi da je optužena “... ponekad... podržavala naš poredak, ustavnu reformu i Pismo Izvršnog Biroa i druga Tita...”, a s druge strane, istina samo pred istražnim sudijom, tvrdi da je optužena o drugu Titu izgovorila inkriminaciju. To je po oceni žalbe branioca nespojivo i krajnje neverovatno, što ujedno ukazuje da je dokaz na osnovu kog se temelji osuđujuća presuda – nesiguran.

U žalbi branioca se ističe da se ne pobija ocena iskaza svedoka Mikića koju je dao prvostepeni sud iako je sud morao zapaziti da ovaj svedok ne govori istinu, ali se podvlači da su sve okolnosti o kojima je napred bilo reči, takvog značaja da su zahtevale posebno obrazloženje u pobijanoj presudi o tome zašto se, uprkos tim okolnostima, veruje iskazu svedoka Mikića. Prema tome, opreznost pri oceni ovog dokaza nije nalagalo samo to što je to jedini dokaz, već i to što u načinu svedočenja svedoka Mikića kako u ovom predmetu, tako i u drugom krivičnom predmetu, postoji obilje razloga zbog kojih se dokazna vrednost njegovog kazivanja morala oprežno oceniti. Kod takvog stanja stvari u žalbi se smatra da je prvostepeni sud pogrešio što je odbio predlog odbrane da se sasluša Vladimir Mijanović jer bi to, po mišljenju odbrane, doprinelo da se nedoslednost u iskazu svedoka Mikića otkloni.

U odnosu na utvrđenje pod I izreke pobijane presude u žalbi branioca se ističe da stoji i bitna povreda odredaba krivičnog postupka, iz čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP jer je optužena Ljiljana Mijanović-Jovičić optužena za jedno, a oglašena krivim za drugo činjenično stanje koje, ako se istom pride sa stanovišta nesigurnosti iskaza svedoka Mikića, i ne sadrži elemente krivičnog dela iz čl. 174 KZ izvršeno izlaganjem poruzi Predsednika SFRJ za koji je vid tog krivičnog dela optužena oglašena krivom.

Sa izloženog u žalbi branioca se zaključuje da pobijana presuda sadrži bitne povrede odredaba krivičnog postupka i da je doneta na pogrešno i nepotpuno utvrđenom činjeničnom stanju.

Vrhovni sud nalazi da prvostepena presuda ne sadrži bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz čl. 334 st. 1. tač. 10 ZKP. U poređivanjem teksta optužnice sa tekstem izreke pod I prvostepene presude, vidi se da je iz činjeničnog opisa dela iz optužnice koji se odnosi na delo iz čl. 174 KZ izostavljeno da je optužena izgovorila inkriminacije i u prisustvu Vladimira Mijanovića. Međutim, to izostavljanje u izreci pobijane presude, nije takvo da bi predstavljalo pomenutu bitnu povredu odredaba krivičnog postupka od značaja za pravilno utvrđenje činjeničnog stanja. Preostali bitan deo izreke pod I prvostepene presude identičan je sa činjeničnim opisom dela iz čl. 174 KZ iz optužnice i suštinski uopšte ne menja opis one delatnosti optužene koja čini inkriminaciju krivičnog dela u pitanju. Kod takvog stanja stvari prvostepena presuda ne sadrži bitnu povredu odredaba krivičnog postupka ni onu istaknutu u žalbi branioca, niti druge na koje je drugostepeni sud dužan da pazi po službenoj dužnosti.

Činjenično stanje izreke pod I prvostepene presude je po nalaženju Vrhovnog suda pravilno i potpuno utvrđeno, na osnovu kazivanja svedoka Mikić Janka onakvom kakvo je dao u predhodnom postupku kod istražnog sudije Okružnog suda u Tuzli.

Naime, svedok Mikić saslušan u predhodnom postupku na zapisniku od 06. aprila 1973. izjavio je da je optužena Ljiljana u januaru 1973. godine u njegovom stanu u Tuzli za druga Tita izgovorila inkriminacije označene u izreci pod I prvostepene presude. Navodima žalbe branioca koji su napred navedeni ide se za tim da se obezvređi upravo taj iskaz svedoka Mikića. U oceni tih žalbenih navoda, Vrhovni sud nalaži sledeće:

Stoji činjenica da je svedok Mikić na zapisniku o glavnom pretresu od 17. juna 1974. godine, a u vezi sa izjavom koju je dao u predhodnom postupku objasnio "da mu je sad košmar u glavi", tako da, kada bi pokušao da konkretno interpretira sve ono o čemu su prisutna lica govorila, da bi možda, zbog proteka vremena, optuženoj Ljiljani pripisao reči koje je izgovorio Vladimir Mijanović, ili obratno. Na pitanje odbrane da li je optužena izgovorila inkriminacije koje joj se stavljaju na teret, svedok je odgovorio "da ne može potvrditi da je tako bilo". Ovakvim iskazom svedoka Mikića nije ni formalno ni suštinski negirao svoj iskaz dat u predhodnom postupku. Ustvari on je tom prilikom samo uopštenije govorio o toku događaja, istina dosta neodređeno, iznoseći istovremeno svoje psihičko stanje, koje čak, i da se prihvati kao istinito, a ne kao želja da se ublaži krivična odgovornost optužene, ne može se tretirati na načine koji se ocenjuje u žalbi branioca, niti ukazuje na potrebu za izvođenjem bilo kojih drugih dokaza. Uostalom, iskaz svedoka Mikića iz predhodnog postupka obiluje mnogim detaljima o toku i sadržini razgovora koji se kritičnom prilikom vodio u njegovom stanu. To kazivanje se skoro vremenski poklapa sa vremenom izvršenja dela, kada su i sećanja na te detalje, a i na izgovorene inkriminacije od strane optužene, kod svedoka bila i najsvežija. Prema tome, izmena iskaza svedoka Mikića na glavnom pretresu, ukoliko se može takvom smatrati, nije, kako je to napred navedeno opovrgla iskaz iz predhodnog postupka. S druge strane određeno... *

---

* Poslednju stranicu originalne Presude Vrhovnog suda Srbije Ljiljana Mijanović-Jovičić, koja mi je omogućila uvid u ovaj predmet, nije sačuvala, i tekst presude se ovde prekida.

Poziv na izdržavanje zatvorske kazne

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA SRBIJA
TREĆI OPŠTINSKI SUD U BEOGRADU
Služba za izvršenje kazni
IK br. 2554/74
Dana, 05.12.1974.g.
Ul. Bačvanska br. 14
B E O G R A D

Na osnovu člana 41 stav 1 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija i člana 47 Zakona o izvršenju kazne lišenja slobode i mera bezbednosti SR Srbije,

POZIVA SE

Osuđena Mijanović-Jovičić Ljiljana, od oca Radoslava i majke Radmile, rođene Pavlašević, rođena 02.11.1946. godine u Bresnici, stalno nastanjena u Beogradu, ul. Kumodraška nova 5, stan br. 22, da se na dan 19.12.1974. godine, javi u vremenu do 10 časova u Okružni zatvor u Beogradu – Padinska Skela, a radi stupanja na početak izdržavanja kazne lišenja slobode u trajanju od šest meseci zatvora, a na osnovu presude Okružnog suda u Beogradu, K. br. 52/74 od 02.06.1974. i Kž. 1718/74 od 15.11.1974. godine.

U izrečenu kaznu osuđenoj se uračunava vreme provedeno u pritvoru i to od 16. februara pa do 16. maja 1973. godine, a kazna joj je izrečena zbog krivičnog dela iz člana 174 KZ-a, ranije NEOSUĐIVANA.

Napomena: Ako se ne odazovete ovom pozivu bićete prinudno sprovedeni u naznačeni zatvor – kazneno-popravni dom i sami ćete snositi sve troškove prinudnog (Član 41 stav 1 i 2 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija).

Poziv obavezno sačuvati i sa njim se javiti određenog dana navedenom kazneno-popravnom domu – zatvoru.

Sa sobom poneti ličnu kartu.

ŠEF SLUŽBE ZA IZVRŠENJE KAZNI

Slobodan Jovanović

Molba za odlaganje izvršenja zatvorske kazne

PRESEDNIKU III OPŠTINSKOG SUDA
B e o g r a d

Kao branilac osuđene LJILJANE MIJANOVIĆ, službenika iz Beograda, koja je osuđena presudom Okružnog suda u Beogradu K-52/74 od 2. jula 1974. godine, na kaznu zatvora u trajanju od TRI MESECA, a koja je presuda PREINAČENA presudom Vrhovnog suda Srbije broj Kž-1718/74 od 15. novembra 1974. godine na kaznu zatvora od ŠEST MESECI, u koju se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 16. februara do 16. maja 1973. godine, podnosim

MOLBU ZA ODLAGANJE IZVRŠENJA KAZNE LIŠENJA SLOBODE

sa predlogom za donošenje rešenja kojim će se izvršenje kazne
ODLOŽITI ZA NAJMANJE 18 MESECI.

O b r a z l o ž e n j e

Osuđena se nalazi u drugom mesecu trudnoće, a inače je lošeg zdravstvenog stanja, te joj je u interesu deteta potrebna u ovom periodu (do porođaja) pojačana ishrana, higijenski uslovi, posebna nega i, što je najvažnije redovni pregledi i neprekidan stručni medicinski nadzor i kontrola toka trudnoće.

DOKAZ: Overeni prepis lekarskog izveštaja Zavoda za zaštitu zdravlja studenata broj 6996 od 13.12.1974. godine.

Jasno je da joj se ovo ne može obezbediti na izdržavanju kazne, prilikom koga je svako izložen posebnim fizičkim i psihičkim naporima.

Osuđena posebno skreće pažnju da je i sama saznala za trudnoću tek 13.12.1974. godine, te da je u smislu čl. 44 st. 1 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija ova molba BLAGOVREMENA, bez obzira što je uložena nakon proteka roka predviđenog Zakonom.

U Beogradu,
16. decembra 1974.

LJILJANA MIJANOVIĆ
koju brani
SRĐA M. POPOVIĆ, advokat

Rešenje vršioca dužnosti predsednika Trećeg opštinskog suda u Beogradu

IK. 2554/74

Vršilac dužnosti predsednika Trećeg opštinskog suda u Beogradu Barović Miomir rešavajući po molbi osuđene Mijanović-Jovičić Ljiljane iz Beograda, doneo je dana 18. decembra 1974. godine sledeće

REŠENJE

Odbacuje se molba osuđene Mijanović-Jovičić Ljiljane iz Beograda podnetoj radi odlaganja početka izvršenja kazne lišenja slobode po presudi Okružnog suda u Beogradu K. 52/74 kao neblagovremena.

Osuđena je dužna da se narednog dana po prijemu ovog rešenja a sa kojim i pozivom koji je primila od strane ovog suda javi Okružnom zatvoru u Beogradu – PADINSKA SKELA a radi stupanja na izdržavanje izrečene joj kazne. Protivu ovog rešenja dozvoljena je žalba predsedniku Okružnog suda u Beogradu u roku od tri dana po prijemu istog a koja se predaje u dva primerka preko ovog suda.

Žalba ne odlaže izvršenje rešenja.

Obrazloženje

Osuđena Mijanović – Jovičić Ljiljana iz Beograda – Kumodraška br. 5, stan 22, podnela je dana 16.12.1974. godine neposredno preko ovog suda molbu za odlaganje izvršenja kazne mada je poziv za izdržavanje kazne primila dana 07.12.1974. godine pa je u smislu čl. 44 st. 1 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija bila dužna da istu podnese u roku od tri dana po prijemu poziva ili ako se radi o akutnoj bolesti osuđene što ovde nije slučaj (graviditet prvi mesec) molba se može podneti do dana kada osuđeni treba da se javi na izdržavanje kazne.

Iz svega gore izloženog a u smislu čl. 44 st. 3 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija odlučeno je kao u dispozitivu ovog rešenja.

VRŠILAC DUŽNOSTI PREDSEDNIKA SUDA
Miomir Barović

Miodrag Stojanović – Zoran Đinđić, 1974 (Uvod)

Januara meseca 1974. godine, na poziv Fakultetskog odbora Saveza studenata Filozofskog fakulteta u Ljubljani održan je skup predstavnika fakultetskih odbora svih jugoslovenskih filozofskih fakulteta. Beogradski fakultet predstavljali su Zoran Đinđić i Miodrag Stojanović. Na kraju skupa je donet Nacrt rezolucije.

Nacrt te rezolucije, kao što se može videti vrvi od zaklinjanja u socijalizam i samoupravljanje, u marksizam i Program SKJ, ali sadrži i "levu kritiku" konkretnih društveno-političkih prilika u zemlji.

Ta kritika bez obzira na njenu ideološku boju morala je biti suzbijena, ali je možda, sa stanovišta vlasti bilo još mnogo važnije onemogućiti "horizontalno političko povezivanje" kritičara sistema preko republičkih granica. Republike su mogle opštiti samo posredstvom svojih zvaničnih političkih predstavnika. Motiv vlasti je, naravno, bio da se politički protivnici razbiju i izoluju unutar republičkih granica radi lakše kontrole, ali je to imalo i pogubne posledice (sa stanovišta kasnijih događaja) po organsko integrisanje građana SFRJ u nešto što bi bilo jugoslovensko društvo.

Sa pravne tačke gledišta u ovom procesu bila je zanimljiva metodologija kojom su sudovi utvrđivali "neistinitost" inkriminsane kritike aktuelnih prilika u zemlji. Neistinitost se nije utvrđivala upoređivanjem tih stavova sa činjanicama života, već sa partijskim rezolucijama, deklaracijama, normativnim dokumentima, optimističkim projekcijama budućnosti, željama i planovima. Ako bi se u inkriminisanim stavovima tvrdilo nešto što ovoj normativno propisanoj slici ne odgovara, to bi bilo proglašavano za "neistinito", makar bilo činjenično tačno.

Druga zanimljiva osobenost sudske metodologije sastojala se u tome da identična kritika koju nosioci javnopravnih ovlašćenja upućuju sami sebi, postaje "neprijateljska propaganda" ako je ponovi bilo ko drugi. To je ona odlika totalitarnih sistema koju je uočila još Hana Arendt, u kojima totalitarnoj vlasti "nije toliko važno kuda vodi, dokle god ona stoji na čelu kolone". U partijskom jeziku to se ovde formulisalo kao potreba da se "SKJ stavi na čelo kritike".

Optužnica Okružnog javnog tužilaštva u Ljubljani

Kt 124/74 – Sk/a
28.06.1974.

OKROŽNO SODIŠČE LJUBLJANA

Na osnovi čl. 44/II tč. 2 ZKP vlagam pri naslovnem sodišču, ki je po čl. 19 in 25 stvarno in krajevno pristojno za razsojo te kazenske zadeve, zoper:

Miodraga STOJANOVIČA, ki je sin Vojislava in Leposave, roj. Djokič, roj. 21.10.1952. v Beogradu, stan. Novi Beograd, ulica Hošiminova št. 18, Srba, drž. SFRJ, študenta 3 letnika filozofske fakultete, dovršil 8 razredov gimnazije in 2 letnika filozofske fakultete, samskega, brez premoženja, vpisanega VE pri SO Novi Beograd, nekaznovanega, na prostosti,

Zorana DJINDJIČA, ki je sin Radomira in Mile roj. Dušanič, roj. 1.8.1952. v Bosanskem Šamcu, stan. Novi Beograd, ul. Narodnih heroja št. 31/XI, študenta 4 letnika filozofske fakultete, dovršil 8 razredov gimnazije, 3 letnike filozofske fakultete in 2 letnika sociologije, neopredeljenega, drž. SFRJ, samskega, brez premoženja, vpisanega VE pri SO Novi Beograd, nekaznovanega, na prostosti,

Lina VELJAKA, ki je sin Line in Jelene Valjentič, roj. 15.5.1950. v Rijeki, stan. Zagreb, Nalješkovičeva št. 33, profesorja filozofije, Hrvata, drž. SFRJ, poročenega, brez otrok, dovršil filozofsko fakulteto, vojske ni služil, brez premoženja, že kaznovanega, na prostosti,

Maria RUBBIA, ki je sin Antona in Regine roj. Židov, roj. 26.8.1952. v Puli, stan. Zagreb, Horvačanska bb. SD "S. Radič" II/116, študenta filozofske fakultete, Hrvata, drž. SFRJ, samskega, dovršil 8 raz. gimnazije, vojske še ni služil, brez premoženja, nekaznovanega, na prostosti,

Darka ŠTRAJNA, ki je sin Jožeta in Milice roj. Pivec, roj. 18.9.1949. v Titovem Velesu, stalno stan. Črnomelj pod smreko št. 2, začasno stan. Ljubljana, Nade Ovčakove št. 48, študenta, Slovenca, drž. SFRJ, samskega, dovršil 8 razredov gimnazije in 4 letnike filozofske fakultete, vpisanega VE pri SO Črnomelj, brez premoženja, nekaznovanega, na prostosti,

Vinka ZALARJA, ki je sin Ivana in Marije roj. Turšič, roj. 9.7.1947. v Ljubljani, stalno stan. Rakek, Cesta heroja Iztoka št. 9 začasno stan. Ljubljana, Spomeniška 7, študenta, poročenega, brez otrok, Slovenca, drž. SFRJ, dovršil 8 raz. gimnazije in 2 letnika sociologije, vpisanega VE pri SO Cerknica, brez premoženja, nekaznovanega, na prostosti,

o b t o ž b o :

Miodrag Stojanović, Zoran Djindjić, Lino Veljak, Mario Rubbi, Darko Štrajn in Vinko Zalar, so s hudobnim namenom in neresnično prikazovali družbene in politične razmere v Jugoslaviji s tem, da so kot predstavniki fakultetnih odborov zveze študentov filozofskih fakultet iz Beograda, Zagreba in Ljubljane na skupnem sestanku odborov dne 30. in 31.1.1974. v Ljubljani, ki ga je sklical fakultetni odbor zveze študentov filozofske fakultete v Ljubljani, izbrani v redakcijsko komisijo za pripravo načrta resolucije, ki bi jo sprejeli ob zaključku sestanka in nato posredovali študentom vseh filozofskih fakultet v Jugoslaviji v javno razpravo, sestavili "Nacrt resolucije Saveza studenata filozofskih fakulteta u Beogradu, Ljubljani i Zagrebu" ter ga skupno z ostalimi u deleženci ob zaključku sestanka sprejeli, razmnožili v natančneje neugotovljenem številu izvodov in dali v razširjanje, pri čemer pa so v njem glede obstoječih družbenih in političnih razmer v naši državi zlasti navedli:

v odstavku pod I:

"Sijenka ekonomske, političke i moralne krize šezdesetih godina još uvijek se nadvija nad nacijom"

v odstavku II:

"Kada se nije dogodilo i kada se nije moglo dogoditi da se radnička klasa, poluproleterizirane mase, te socijalistički opredeljeni deo inteligencije i omladine postavse svojim zahtjevima i programom nasuprot privilegiranim klasama, kriza je promijenila smjer, uvukla se u organizam ekonomsko-političke vlasti počela ga raztakati u frakcije i grupe.

Daljni tok krize karakterizira međusobna borba ovih frakcija, prvenstveno njihova borba za mase, pri čemu dolazi do niza duboko neprincipijelnih saveza.

I kada je katastrofa bila na pragu, kriza je prividno riješena razčišćavanjem javne političke scijene."

v. odst. pod III; v podnaslovu "Mi vidimo":

"da centralna pitanja ovog društva nisu ni približno riješena: – društvena moć koncentrirana je u rukama političke i ekonomske elite,

- razpodijela dohotka se – i pored proklamiranih načela – zasniva na kapitalu, ne na radu, a posredovana je tržištem,
- socijalne razlike su u stalnom porastu i predstavljaju goruću opasnost po

- tekovine revolucije,
- nezaposlenost je narasla do katastrofalnih razmera, što je uvjetovalo velik odliv naših radnika na kapitalistička tržišta radne snage,
  - monopolizam u ekonomskoj i političkoj sferi rada monopole u informativnoj dijelatnosti, obrazovanju, znanosti i kulturi,
  - guši se marksistička kritika društvenih protivuriječja,
  - sloboda stvaralaštva i prečesto ovisi od dobrohotnosti političkih foruma,
  - sredstva informiranja ne kreiraju slobodno javno mnijenje, već su dirigirana potrebama dnevne politike.”

v. odst. pod IV:

“Neriješena ključna pitanja društva onemogućila su konstituiranje socialističke fronte, a za korijenite zahvate u društvenu strukturu ona je neophodna.

Ugrožavajući samoobstojnost stvaralačkog marksizma, birokracija i njeni saveznici čine još jedan korak podsijecanja korijena komunističke alternative.

Osuđujemo svaku politiku koja ugrožava socijalistički put Jugoslavije. U tom smislu upozoravamo, i na opasnosti koju po socijalistički razvitak zemlje nosi primjena politikantskih kriterija na bilo koju oblast stvaralaštva (kampanja protiv “crnog vala” u umijetnosti, napr.).”

Storili so s tem kaznivo dejanje sovražne propagande po čl. 118/I KZ in

pre d l a g a m,

da naslovno sodišče na javni glavni razpravi:

- 1) prebere ovadbo Republiškega sekretariata za notranje zadeve SR Slovenije, zapisnika o zaslišanju prič Marjana Kovačevića in Biljane Blažerski, zapisnika o sestanku z dne 30. in 31.1.1974. in ostale listine v spisu, inkriminirani načrt resolucije, vpogleda v kazenski spis Okrožnega sodišča v Zagrebu opr. šte. Kr. 4/74 ter v kazenske liste obdolžencev,
- 2) spozna vse obdolžence za krive k. d. po obtožbi in jih kaznuje po čl. 118/I KZ.

OBRAZLOŽITEV:

Iz podatkov ovadve RSNZ SR Slovenije z dne 18.2.1974. in njenih prilog je razvidno, da je fakultetni odbor zveze študentov filozofske fakultete v Ljubljani sklical za 30. in 31.1.1974. v Ljubljani skupni sestanek predstavnikov in sodelavcev fakultetnih odborov vseh Jugoslovanskih filozofskih fakultet, na katerem pa so potem razen predstavnikov organizatorja sodelovali le predstavniki fakultetnih odborov filozofskih fakultet iz Zagreba in Beograda. Ob zaključku dvodnevnega sestanka, na katerem so bila prvega dne v ospredju vprašanja medsebojnega sodelovanja, zlasti problemi medsebojnega informiranja, medtem ko je bil drugi dan v celoti posvečen pripravljavanju dokumenta, ki so ga potem sprejeli, so udeleženci sprejeli "Nacrt rezolucije saveza studenata filozofskih fakulteta u Beogradu, Ljubljani i Zagrebu", katerega so po podatkih citirane ovadbe sestavili zgoraj navedeni obdolženci, kot člani posameznih fakultetnih odborov, izbrani v redakcijsko komisijo za pripravo zaključnega dokumenta sestanka.

Osnutek sprejete resolucije, ki je bila namenjena študentom namenjenih fakultet v javno razpravo, z njo pa bi bili seznanjene kot to izhaja iz nje same, tudi ostale filozofske fakultete v Jugoslaviji, predstavlja po svoji vsebini v bistvu dokument, ki neposredno napada današnjo družbeno in politično ureditev v Jugoslaviji. Predstavlja neke vrste nov politični program, novo politično platformo in obenem poskus, ki naj pripelje k ustvarjanju posebnih političnih subjektov ob že obstoječih družbeno-političnih organizacijah. Iz vsebine posameznih odstavkov načrta resolucije, ki so podrobneje navedeni vtenorju obtožbe, pa rezen tega izhaja, da so njegovi avtorji v njem na izkrivljen in neresničen način prikazovali družbene in politične razmere pri nas, takšno prikazovanje pa predstavlja po objektivni plati dejanski stan kaznivega dejanja sovražne propagande po čl. 118/I KZ, ka terega storitve so bili glede na zbrane podatke ovadbe utemeljeno sumljivi obdolženci kot člani komisije, ki je sestavila inkriminirani načrt in ga predložila udeležencem sestanka v sprejem. Zaradi tega je bila zoper njih s sklepom preiskovalnega sodnika z dne 19.3.1974. uvedena preiskava v smeri suma naznačenega kaznivega dejanja.

Iz zbranega preiskovalnega gradiva izhaja, da so obd. Miodrag Stojanović, Zoran Djindjić in Lino Veljak v preiskavi zagovor odklonili. Iz zagovorov ostalih treh obdolžencev pa je razvidno, da ti obdolženci dejanje po objektivni plati v bistvu priznavajo, zanikajo le očitek, da bi imelo njihovo ravnanje znake očitane jim kaznivega dejanja in da bi ravnali v danem primeru z namenom iz čl. 118 KZ.

Po zagovoru obd. Vinka Zalarja in Darka Štrajna je bila naloga redakcijske komisije v bistvu v tem, da je na podlagi osnutkov resolucij, ki so jih drugega dne sestanka udeležencem obrazložili predstavniki fakultetnih odborov iz Beograda in Zagreba in stališč same razprave o njih, pripravila dokončen predlog načrta in ga udeležencem predložila v razpravo in sprejem. Po njihovem mnenju naj bi komisija razpravljala le o vrstnem redu posameznih stavkov in pri končnem oblikovanju načrta ne bi dodajala ničesar novega. O posameznih odstavkih se je v komisiji sicer razpravljalo ter sproti zapisovalo dokončno izoblikovan tekst, kar je bila naloga

soobd. Lina Veljaka, ki je drugega dne predsedoval skupnemu sestanku, obrazložil udeležencem tudi zagrebški osnutek resolucije ter tudi sicer zelo zavzeto sodeloval v sami razpravi. K končnemu vsebinskemu oblikovanju resolucije sta po mnenju obeh obdolžencev oba predosnutka v bistvu največ soprispevala. Obrazlagali so jih in sicer beograjskega obd. Miodrag Stojanovič in Zoran Djindjič, zagrebškega soobd. Lino Veljak, Mario Rubbi in še nekateri drugi udeleženci iz Zagreba, ki pa niso bili zbrani v redakcijsko komisijo. Položaj obd. Vinka Zalarja in Darka Štrajna naj bi bil torej povsem podrejen, njen prispevek pa v bistvu minimalen v primerjavi z ostalimi. Tako obd. Vinko Zalar po lastni izjavi ni samostojno izoblikoval niti enega samega stavka, medtem ko naj bi soobd. Darko Štrajn na dopoldanski razpravi zadnjega dne celo zavzemal se, da se ne bi pisala nobena resolucija, ker da bi takšen dokument glede na potek i in vsebino razprave izval le očitke, da so bili njeni sestavljavci anti-samoupravno in antisocialistično usmerjeni.

Opisanima zagovorima obd. Vinka Zalarja in Darka Štrajna pa ne bo moč slediti.

Delo redakcijske komisije gotovo ni bilo tako nepomembno kot sta ga skušala oba obdolženca označiti. Tudi dejstvo, da si je komisija pri oblikovanju končnega besedila posluževala obeh predosnutkov bistveno v stvari sami prav nič ne spremeni. Komisija je šla od odstavka do odstavka, kar kaže, da se je dela lotila odgovorno, saj je končno besedilo izoblikovala šele po končani razpravi. O delu te komisije sicer ne obstoja kakšen zapisnik, iz katerega bi bil razviden kakšen je bil dejanski prispevek obeh obdolžencev h končno izoblikovanemu besedilu resolucije. Ne gre pa prezreti dejstva, da je obd. Vinko Zalar, kot je to razvidno iz pribavljenega zapisnika o dopoldanski razpravi na sestanku zadnjega dne, ko je razpravljal o predloženih osnutkih, ocenil oba, da sta kot osnova bodoče resolucije na visokem teoretskem nivoju. Iz istega zapisnika izhaja v pogledu soobd. Darka Štrajna ugotovitev, da se je ta obd. v razpravi vendarle izjasnjeval za resolucijo, pri čemer je opozarjal ostale udeležence, da jih komentarji sredstev informacij, ki bodo govorili o rovarjenju, ne smejo preplašiti.

Kot nesprijemljiv pa se pokaže končno tudi zagovor obd. Maria Rubbia. Ta obdolženec svoje sodelovanje na sestanku in v sami redakcijski komisiji sicer priznava, smatra le, da resoluciji ni moč očitati, da so v njej prikazane (neresnične) obstoječe družbene in politične razmere v državi neresnične.

Že zgoraj je navedeno, da ostali trije obd. v preiskavi niso podali svojih zagovorov, zato do njih ni bilo moč zavzeti nobenega stališča. V tej zvezi pa velja pripomniti, da sta bila obd. Miodrag Stojanovič in Zoran Djindjič v fazi zbiranja podatkov za sestavo ovadbe po delavcih iz Odjeljenja službe državne bezbednosti Beograd informativno izprašana. Pri obeh obdolžencih je bila prav tako opravljena hišna preiskava in pri obd. Zoranu Djindjiču tudi najden zgoraj omenjeni "beograjski predosnutek resolucije", ki se nahaja v spisu. Sicer pa iz zagovorov ostalih treh obdolžencev določno izhaja, kakšna je bila vloga teh obdolžencev na samem sestanku, kakšno je bilo njihovo delovanje v razpravi, kar je razvidno posebej iz že omenjenega zapisnika, in pri delu redakcijske komisije.

Iz vsebine posameznih odstavkov načrta, ki so podrobneje navedeni v tenorju obtožbe, izhaja kot povsem jasna ugotovitev, da so njegovi avtorji na izkrivljen in

neresničen način prikazovali družbene in politične razmere v Jugoslaviji. Tako se med drugim zatrjuje, da senca ekonomske, politične in moralne krize 60. let še vedno lebdi nad narodom in da je stanje za delavski razred brezizgledno. Avtorji načrta želijo s svojimi stališči pokazati, da je naš samoupravni sistem nezmožen reševati gospodarska, pa tudi druga politična vprašanja in odnose pri nas, skratka, da se je kriza vpletla tudi vanj. Po njihovi oceni bistvena vprašanja naše družbe še vedno niso niti približno rešena. Družbena moč je skoncentrirana v rokah politične in ekonomske elite. Socialne razlike so v stalnem porastu, nezaposlenost je že dosegla katastrofalni obseg. Kakor obstajajo monopoli v ekonomski in politični sferi, obstajajo tudi na področju informativne dejavnosti, izobraževanja znanosti in kulture. Takšno prikazovanje razmer je nedvomno samovoljno in izmišljeno. Pomeni nedopustno posploševanje posameznih ekscesov, s čimer se želi prikazati, kot da gre za stanje, v katerem se ne da ničesar več popraviti. Tudi v naši družbi se objektivno porajajo vzroki za razne konflikte, kajti tudi naša družba ni brez njih. Vendar pa prehojena pot jasno kaže, da je odpravila že marsikatero bolečo točko, sam samoupravni sistem in pa zgodovinski interesi delavskega razreda, pa so razen tega tisti garant, da bodo ostale ovire, ki še zavirajo nadaljni razvoj, na najadekvatnejši način odpravljene. Stanje za delavski razred torej ni brezizgledno, saj je ta vendarle dosegel takšne uspehe, kakršnih doslej v svojem razvoju ni dosegla nobena druga družba. Končno pa se pri nas ustvarja takšen družbeno-politični sistem, ki daje delovnemu človeku resnično možnost, da neposredno odloča o tem, kakšne družbene odnose bo narekoval in kako bo v njih ravnal. Očitno pa je to tisto, kar najbolj bode reakcionarne sile v sodobnem svetu, ki iščejo somišljenike tudi pri nas. Zanje je značilno, da izrabljajo objektivne težave za napad na naše državno in politično vodstvo v smeri njegovega diskreditiranja in ki poskušajo na vse mogoče načine negirati uspehe, ki jih je delavski razred dosegel v obdobju po oboroženi revoluciji.

Zbrano dokazno gradivo z ozirom na obrazloženo utemeljuje sklep, da so obdolženci v inkriminiranem dokumentu prikazali razmere v naši državi na način, ki po objektivni plati predstavlja dejanski stan kaznivega dejanja, ki je pod obtožbo. Pri ocenjevanju obstoja subjektivne plati pri obdolžencih, ne gre prezreti dejstvo, da gre pri obdolžencih za razgledane in razsodne osebe, ki so jim razmere v naši družbi vsekakor dobro poznane. Ker pa so ti kljub vsemu v inkriminiranem dokumentu zavzeli povsem nasprotno stališče, razen tega pa so dokument sam tudi razumnožili in ga dali v razširjanje, je zaključek, da so ravnali s hudobnim namenom, torej z namenom, da na ta način oškodujejo politične in druge koristi države, docela utemeljen, s tem pa tudi ta obtožba.

Okrožni javni tožilec
dr Anton Skobir

Dopuna žalbe Vrhovnom sudu Slovenije

K – 319/74

OKRUŽNOM SUDU U LJUBLJANI

DOPUNA ŽALBE

optuženih MIODRAGA STOJANOVIĆA, ZORANA ĐINĐIĆA i LINA VELJAKA

protiv presude Okružnog suda u Ljubljani od 27. septembra 1974. god., K-319/74

VRHOVNOM SUDU SR SLOVENIJE

Optuženi napadaju prvostepenu presudu u CELOSTI

zbog bitnih povreda odredaba postupka, čl. 333 tač. 1 ZKP

zbog povrede krivičnog zakona – čl. 333 tač. 2 ZKP, i

zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, čl. 333 tač. 3 ZKP

dana 21. oktobra 1974. godine

Ostajući u svemu kod datog žalbenog predloga, optuženi dopunjuju svoju žalbu sledećim

O b r a z l o Ź e n j e m

A. Bitne povrede odredaba postupka

U presudi nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama – čl. 334 st. 1 tač. 10 ZKP.

U presudi se, naime, ne navode razlozi iz kojih sud uzima da su inkriminisan stavovi neistiniti.

U presudi se takođe ne navode razlozi iz kojih prvostepeni sud zaključuje o postojanju zle namere kod optuženih, tj. namere upravljene upravo protiv osnovna državnog i društvenog uređenja SFRJ.

Razlozi presude su protivrečni sami sebi, čl. 333 st. 1 tač. 10.

Na primer, prvostepeni sud uzima da na zlu nameru optuženih ukazuje činjen-

ica “da su znali da će nacrt rezolucije biti umnožen i svakako dostupan javnosti”?! Međutim, optuženi su oglašeni krivim između ostalog (vidi dispozitiv presude) zato što su nacrt rezolucije “umnožili u točno neodređenom broju primeraka i dali u rasturanje” – i to nedozvoljenoj nameri iz čl. 118 KZ (jer inače nema dela).

Dakle, protivrečnost leži u tome što su optuženi oglašeni krivim što su zlonamerno umnožili i rasturali nacrt, a zla namera se dokazuje time što su nacrt umnožili i rasturili!

Drugim rečima, optuženi se oglašavaju krivim za zlonamernu propagandu, a zlonamernost se ogleda u vršenju propagande!

Prvostepeni sud je naprosto eliminisao iz definicije dela subjektivni element namere.

Razlozi presude su protivrečni sadržini isprava – čl. 333 st. 1 tač. 10 ZKP.

Analizirajući tekstualno rezoluciju, prvostepeni sud doslovno navodi, naprimera, da optuženi

“Svakako ne navode istiniski značaj i borbu Saveza komunista za ulogu radničke klase u neposrednom odlučivanju u osnovnim organizacijama udruženog rada... itd.”

U odeljku pod III Nacrta rezolucije navodi se, međutim, doslovno da je Savez komunista:

“proklamirao radničko samoupravljanje 1950 god.”

“zacrtao daljnji pravac razvitka socijalističkih odosa Programom donijetim na VIII Kongresu SKJ”;

“inicirao kongrese samoupravljača”.

Dakle, protivno sadržini isprava u presudi se tvrdi da uloga SKJ u borbi za neposredno odlučivanje radničke klase – nije ni spomenuta.

Ili, u presudi se protivno sadržini isprava tvrdi da

Optuženi također ne spominju rasprave za usvajanje ustava SFRJ i ustava pojedinih republika, koje znače konačnu pobjedu i afirmaciju radničke klase pri neposrednom odlučivanju”

Dok, naprotiv, optuženi i to “spominju” navodeći u odeljku pod III Nacrta da je Savez komunista inicirao i vodi ustavnu reformu.

Dakle, opet se netačno govori o sadržini isprava.

Pošto se presuda zasniva na ovakvim razlozima u pogledu odlučnih činjenica za presuđenje – jasno je da je njome povređen Zakon o krivičnom postupku.

Prema tome, u presudi se ne navode razlozi o odlučnim činjenicama, razlozi presude su protivrečni sami sebi i postoji znatna protivrečnost između onoga što se navodi u razlozima presude o sadržini isprava i samih tih isprava.

Zbog toga presuda mora biti ukinuta.

B. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

- 1) Prvostepeni sud oglasio je krivim i osudio optužene zato što su zlonamerno i neistinito prikazivali društveno-političke prilike u zemlji s tim da su... sastavili Nacrt Rezolucije... u kome su posebno naveli inkriminisane stavove.

Međutim, iz iskaza svih optuženih i svih svedoka jasno proizilazi da su čitave reči, rečenice i stavovi menjani od strane skupa, nakon što je radna grupa dala svoj predlog Nacrta!

Prema tome, tekst koji optužba inkriminiše optuženima NIJE tekst sa kojima je radna grupa izašla pred skup.

Drugim rečima, optuženi su učestvovali u donošenju Nacrta, ali prvostepeni sud nije sa sigurnošću (čl. 9, st. 1 ZKP) utvrdio da su optuženi autori baš inkriminiranih stavova.

Budući da se radi o verbalnom deliktu, čak i svaka terminološka izmena mora uticati na krivično-pravnu ocenu inkriminiranih stavova.

Prema tome, prvostepeni sud je propustio da sa sigurnošću utvrdi osnovnu činjenicu: jesu li optuženi počinio delo koje im se stavlja na teret.

Veću pogrešku sud, kao sud, uopšte ne može učiniti.

2) Prvostepeni sud ne navodi nikakve razloge zbog kojih smatra da su inkriminiranih stavova neistiniti.

Štaviše, na jednom mestu (str. 7 presude) prvostepeni sud i priznaje da po mišljenju suda

“Nije potrebno posebno naglasiti da je takva tvrdnja neistinita” (da je društvena moć skoncentrisana u rukama političke i ekonomske elite).

Zašto nije potrebno posebno naglasiti? Ne samo da je to potrebno “naglasiti”, već se to mora i na pretresu DOKAZATI i to na pouzdan i nesumnjiv način, i ne samo to da se mora na pouzdan i nesumnjiv način dokazati, već se u presudi mora navesti i kojim dokazima je to utvrđeno.

Tako veli Zakon o krivičnom postupku u svome članu 327 stav 7 ZKP, govoreći o sadržini presude.

O ovome nedostatku presude bilo je, međutim, govora tamo gde su iznete bitne povrede odredaba postupka.

Umesto da dâ razloge zbog kojih smatra da je prikazivanje društveno-političkih prilika od strane optuženih neistinito, dakle umesto obrazloženja, prvostepeni sud se služi sledećom metodologijom:

a) ili pogrešno citira Nacrt rezolucije, tvrdeći da u njemu nema nečega što ima, tako da se dobija utisak da su optuženi izvršili tendenciozan odbir činjenica, te da se neistinitost sastoji u tom odbiru, što pokazali smo – nije tačno,

b) ili prvostepeni sud čini logičku grešku zamene teze pa dokazuje da kod nas nisu takve društveno-političke prilike kakvim ih prikazuju optuženi, jer (?) se čine nastojanja da se takve prilike izmene tj. poprave.

Međutim, jasno je da upravo nastojanja da se te prilike izmene pokazuje da prilike jesu takve kakvih ih prikazuju optuženi, a u svakom slučaju ta nastojanja NIPOŠTO ne dokazuju da prilike nisu takve.

Ako ta nastojanja i kada ta nastojanja urode plodom (dakle, u budućnosti koju niko ne zna) tvrdnje optuženih će biti neistinite. Međutim, optuženima se sudi sada, pa nastojanja za promenom prilika ne mogu imati nikakvog uticaja za ocenu stavova optuženih.

Tako, na primer, prvostepeni sud tvrdi da su neistinite tvrdnje optuženih da je nezaposlenost narasla do katastrofalnih razmera

“jer je stvarno stanje posvema drugačije, ako se uzmu u obzir sva nastojanja za vraćanje radnika iz tuđine, za povećanje zaposlenosti, izgradnju novih objekata itd”.

Jedno su “nastojanja”, a drugo “stvarno stanje”. Stvarno stanje je baš takvo da zaposlenja u zemlji nema za 25% aktivnog stanovništva. To je stvarno stanje. A optuženi govore o stvarnom stanju.

Isto tako se govori o “nastojanjima društva da smanji socijalne razlike” – ali stvarno stanje je takvo da Sekretar Izvršnog biroa opisuje to stvarno stanje, samo godinu dana pre optužbe kao stvarno stanje “stravičnih socijalnih razlika”, kao stravično stvarno stanje. (Govor održan na sastanku političkog aktiva opštine Koprivnica, 09.01.1972. god.)

Na isti način prvostepeni sud se poziva na Ustav SFRJ i nove Ustave republika i pokrajina, kao i na ustavne amandmane, koji “znače konačnu pobjedu i afirmaciju radničke klase pri neposrednom odlučivanju”. Ustavi i ustavni amandmani, bez obzira na svoj značaj, predstavljaju samo dokument. Konačna pobjeda može se, pak, dobiti samo u stvarnosti, u stvarnom stanju, kako kaže prvostepeni sud, a o tom stvarnom stanju konkretno nigde ne govori.

I svi merodavni faktori u društvu ne slažu se sa stanovištem prvostepenog suda da je donošenje ustavnih amandmana – konačna pobjeda, svi se slažu u tome da je suština sprovedenju ideja formulisanih u tim dokumentima u živu stvarnost, o kojoj optuženi i govore.

Međutim, prvostepeni sud ne upoređuje stavove optuženih sa stvarnošću, već sa željama, nastojanjima i dokumentima.

U tome je prvostepeni sud drastično pogrešio, jer samo upoređivanjem inkriminiranih stavova sa stvarnošću mogao je prvostepeni sud utvrditi njihovu istinitost ili neistinitost.

3) Da je prvostepeni sud tako postupio, morao bi prvo utvrditi šta je istina u pogledu onih činjenica koje optuženi iznose, šta je stvarnost?

A, recimo, stvarnost je:

– da na 4,2 miliona zaposlenih u SFRJ dolazi 1 milion onih za koje nema zaposlenja u zemlji, dakle 25%, a da se od toga 671.908 lica nalaze na radu u inostranstvu, (Statistički godišnjak Jugoslavije za 1973. godinu, str. 96-100);

- da je u 1974. godini

42 hiljade ljudi ili 10% primalo manje od 800 din. mesečno,
180 hiljada ljudi ili 4% primalo manje od 1.000 din. mesečno,
950 hiljada ljudi ili 20% primalo manje od 1.400 din. mesečno
("Politika", od 06. aprila 1974. godine),

dok samo troškovi ishrane (bez stana, ogreva, obuće, odeće, pokućstva, da ne spominjemo higijenu, kulturu i obrazovanje, rekreaciju) za prosečno radničko domaćinstvo iznose din. 952. (SGJ, tabela 124-8, str. 299).

Dakle, 42 hiljade ljudi nema ni da jede (što sa članovima domaćinstva iznosi i više), dok 180 hiljada ljudi može samo da jede, ali bez stana, odeće i obuće.

Milijon domaćinstava može samo da jede, stanuje i da se oblači. Ne može da se greje, da troši na obrazovanje, higijenu ili pokućstvo.

Sa tim podacima trebao je prvostepeni sud da upoređuje inkriminirane stavove optuženih jer to je stvarno stanje.

Stvarnost je takođe, bar po oceni jednog člana Ideološke komisije CK SKH, da

“Danas u našoj zemlji ima oko 7 hiljada političkih profesionalaca u društveno-političkim organizacijama”.

“To je grupacija koja još donosi sve bitne odluke u općinama, pokrajinama, republikama i federaciji, koja se vrti u vlastitim krugovima, koja je povezana hijerarhičnošću i istovetnošću interesa i pogleda uprkos klikaškim borbama koje vodi i usprkos činjenici da više nije jednomonolitna već su u njoj formirani mnogi relativno osamostaljeni centri političke moći. Oko tog profesionalnog jezgra okupila se šira politička ELITA u općinama i na višim nivoima. Privilegiran položaj sloja političkouppravne birokracije ogleda se u njezinim materijalnim “prinadležnostima”. Ona u pravilu ima najviše osobne dohotke, djelom i velike zarade izvan radnog mjesta, vezane za reprezentiranje, predstavljanje, počasti, nagrade isl. Njezin standard života je zagarantirano visok i nikada ne ide naniže; njezini pripadnici zaštićeni su od nezaposlenosti, oskudice stambenog prostora i sl. U tu grupaciju ulazi se po kriterijumima vjernosti i istomišljeništva, a ispada samo u slučaju kakve grube greške, putem “slučajeva” i ekskomunikacije u klikaškim obračunima”.

(dr Stipe Šuvar, “Samoupravljanje i druge alternative”, str. 204)

Tako član ideološke komisije CK SKH, a optuženima se inkriminiše, kao očigledna neistina, koja ne zasluđuje čak ni argumentovano pobijanje, tvrdnja da je “društvena moć koncentrirana u rukama političke i ekonomske elite”.

5) Stvarnost je ta da Sekretar Izvršnog biroa CK SKJ, kaže da je

“tržišna privreda, a u prvom redu način na koji se sprovodi društvena raspodjela rada, dovela do privilegiranih položaja nekih i do stravičnih socijalnih razlika”

a optuženima se inkriminiše, kao neistinit, stav da se

“raspodjela dohotka – i pored proklamiranih načela – zasniva na kapitalu, ne na radu, a posredovana je tržištem”

6) Mitja Ribičič na 25. Sednici Predsedništva SKJ iznosi mišljenje da naše društvo nije rešilo bitna pitanja:

“Još postoje mnogi otuđeni centri političke i finansijske moći i naše društvo neće riješiti bitna pitanja dok Savez komunista... itd.”

a optuženima se inkriminiše stav da

“centralna pitanja ovog društva nisu ni približno riješena”

iako je to gotovo doslovan citat člana Predsedništva SKJ!

- 7) Stvarnost u oblasti informisanja Predsednik Ideološke komisije CK SKH, vidi ovako:

“Da, imam utisak da među novinarima još uvek vlada poslušnički mentalitet u smislu služenja onim institucijama od kojih mogu očekivati pohvalu ili pokudu, unapređenje ili smenjivanje, zaštitu vlastitog ili grupnog interesa, materijalni ili politički probitak. Ali možemo se tešiti da je u nas poslušnički mentalitet i inače još vrlo proširen... i da ga na svakom koraku pothranjuje i naša današnjica i svakidašnjica, u kojoj se lepi, samoupravni ideali često razbijaju o hridine oligarhijskog načina odlučivanja i najrazličitijih materijalnih i duhovnih monopola.” (Intervju NIN-u)

Dakle, prema Predsedniku ideološke komisije CK SKH novinari služe institucijama u očekivanju materijalnog ili političkog probitka, a optuženima se inkriminiše, kao neistinit, čak očigledno, notorno neistinit stav:

“sredstva informisanja ne kreiraju slobodno javno mnjenje, već su dirigovana potrebama dnevne politike.”

Koliko su optuženi umereniji u svojoj oceni!

- 8) Izneto mišljenje Predsedniku Ideološke komisije CK SKH treba takođe uporediti sa stavom optuženih da

“monopolizam u ekonomskoj i političkoj sferi rađa monopole u informativnoj delatnosti...”

Očigledno je da je ideja identična, dok je opet samo način na koji optuženi izražavaju istu misao – umereniji. Ne pominje se “služenje”, ne pominje se “poslušnički mentalitet”, ne pominje se “materijalni ili politički probitak”! Ne otkriva se ceo mehanizam!

- 9) Optuženima se takođe inkriminiše, kao neistinit odeljak II Nacrta u kome se navodi:

“Kada se nije dogodilo i kada se nije moglo dogoditi da se radnička klasa, poluproleterizirane mase, te socijalistički opredeljeni deo inteligencije i omladine postave sa svojim zahtevima i programom nasuprot privilegiranim klasama, kriza je promjenila smer, uvukla se u organizam ekonomsko-političke vlasti, počela ga rastakati u frakcije i grupe.

Daljnji tok krize karakterizira borba ovih frakcija, prvenstveno njihova borba za mase, pri čemu dolazi do niza duboko neprincipijelnih saveza.

I kada je katastrofa bila na pragu, kriza je prividno riješena raščičavanjem javne političke scene”.

Prvostepeni sud ni ovde, kao ni u drugim slučajevima ne obrazlaže zašto smatra ove stavove neistinitima.

Međutim, ako samo za trenutak uporedimo ove stavove sa stvarnošću “masovnog pokreta” u Hrvatskoj, na primer, videćemo da ovi stavovi odgovaraju toj stvarnosti.

Tako je, svakako, i za prvostepeni sud nesumnjivo:

da, naprimer, hrvatski nacionalizam nije imao uporište u radničkoj klasi, poluproleteriziranim masama, socijalistički opredeljenoj inteligenciji i omladini – već u privilegovanim slojevima, tj. drugim rečima da je taj nacionalizam klasne prirode, kao što i tvrdi u prvom stavu odeljka II;

da je delovanje rukovodstva CK SKH ocenjeno kao frakcijsko, da je nacionalizam imao uporišta u organizmu ekonomsko-političke vlasti – kao što se takođe tvrdi u pom. odeljku II;

da je ova frakcija stupala u neprincipijelne saveze (napr. sa Maticom hrvatskom) u borbi za mase (“masovni pokret”).

A ako prvostepeni sud sumnja da li je ili ne kao posledica ovih događaja “katastrofa bila na pragu”, onda se optuženi pozivaju na ocenu Predsednika Republike:

“Da nismo mi sada išli u borbu i to spriječili... možda bi za šest mjeseci došlo i do pucnjave, do građanskog rata.” (“Politika”, 19. decembra 1971)

Ako je, po oceni Predsednika Republike, za šest meseci moglo doći do građanskog rata, onda je svakako tačna ocena da je “katastrofa bila na pragu”.

Kod ovakvog stanja stvari, konačno, svakako da je jasno da demisioniranje rukovodstava centralnih komiteta ili personalne promene u organizmu vlasti ne rešavaju konačno i stvarno probleme (“kriza je prividno riješena raščičavanjem javne političke scene”), na što optuženi i upozoravaju.

- 10) Godinama se protiv osmoro nastavnika Filozofskog fakulteta u Beogradu, putem svih mogućih sredstava javnog informisanja, iznosilo da su opoziciona grupa, da “deluju sa antisocijalističkih i antisamoupravnih pozicija”, da su “u sukobu sa SKJ”, da “zloupotrebjavaju funkciju vaspitača”. Istovremeno, zagovarana je primena “administrativnih mera” protiv njih, uzvikivalo se da je “strpljenju kraj”, da ove nastavnike “treba oterati” sa Fakulteta, da akciju protiv njih treba voditi “bez rukavica” itd. itd.

Zakon o visokom školstvu, međutim, predviđa poseban postupak kojim se istinitost ovakvih optužbi ocenjuje.

U tom postupku, koji je okončan 05. jula 1974. god., najviši samoupravni organ, poslednja instanca samoupravnog postupka, Savet Filozofskog fakulteta u Beogradu (u kome sedi čak ½ tzv. “spoljnjih članova”, tj. predstavnika šire društvene zajednice (usvojila je izveštaje komisije) u kojima je sedelo 40 najeminentnijih naučnih radnika sa teritorije cele SFRJ, prema kojima je ova grupa nastavnika moralno-politički podobna za vršenje nastave tj.

“u nastavnoj funkciji prihvata program i politiku SKJ i njegovu vodeću ulogu u razvitku našeg društva”.

Ako se ova konačna i meritorna odluka i ocena koju ona sadrži uporedi sa citiranim optužbama, onda se tek može oceniti i istinitost inkriminisanog stava optuženih da se

“guši marksistička kritika društvenih protivurečja”.

Očigledno je, naime, da je se nastojalo da se sa Fakulteta “oteraju” nastavnici

ci koji u "nastavnoj funkciji prihvataju program i politiku SKJ i njegovu vodeću ulogu u razvitku našeg društva" – i da je u toj akciji učestvovao gotovo celokupni aparat sredstava informisanja. I to da se oteraju kao "moralno-politički nepodobni"!

DOKAZ: službenim putem pribaviti od Filozofskog fakulteta u Beogradu: izveštaje Komisije za ocenu moralno-političke podobnosti za prof. Mihaila Markovića, prof. Svetozara Stojanovića, prof. Miladina Životića, prof. Zagorku Pešić-Golubović, dr Dragoljuba Mićunovića i asistentata Nebojše Popova i Trive Indića; zapisnik sa redovne sednice Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta od 1. jula 1974. god., zapisnik sa sednice Saveta Filozofskog fakulteta u Beogradu od 5. jula 1974. god.

11) Tek po savesnoj oceni svih napred iznetih stavova, mogao je prvostepeni sud ocenjivati i istinitost generalnog, uvodnog inkriminisanog stava da se:

"sjenka ekonomske, političke i moralne krize šestdesetih godina još uvijek nadvija nad nacijom".

Možda bi onda i ocena suda o istinitosti ovoga stava bila drugačija, tim pre što se radi samo o "sjenci" krize (dok je kriza, prema Nacrtu, prošla) koja se "još uvijek" (ali samo "sjenka") nadvija nad nacijom.

Iz svega napred izloženog tj. iz pojedinačne analize inkriminiranih stavova i njihovog upoređivanja sa egzaktnim službenim podacima i društveno opšte-prihvaćenim ocenama društveno-političkih prilika u našoj zemlji, s jedne strane, i inkriminiranih stavova, s druge strane – prvostepeni sud ne bi nipošto mogao utvrditi neistinitost inkriminiranih stavova.

Prvostepeni sud, međutim, ovako nije postupio, već je upoređivao stavove optuženih o društveno-političkim prilikama u zemlji, sa ciljevima, sa nekim budućim i eventualnim društveno-političkim prilikama, pa je, naravno, morao naći da ovi stavovi nisu istiniti, tj. da ne odgovaraju društveno-političkim prilikama u budućnosti kakvu vidi sud. Drugim rečima, prvostepeni sud, uoprostičeno rečeno, tvrdi da "problema nema, jer ćemo ih mi rešiti".

Prvostepeni sud je, dakle, pogrešno i nepotpuno utvrdio činjenično stanje, ukoliko se ono odnosi na istinitost inkriminiranih sudova, što je na prvom mestu posledica sasvim pogrešnog i nelogičnog zaključivanja suda, koje se uglavnom sastoji u zameni teze. Naime, prvostepeni sud negira postojanje društvenih problema na koje optuženi ukazuju nedokazivom tvrdnjom da će oni, u budućnosti, biti rešeni!

Prvostepeni sud je takođe pogrešno i nepotrebno utvrdio činjenično stanje ukoliko se ono odnosi na postojanje zlonamernosti na strani optuženih.

Naime, pokazali smo već da prvostepeni sud izvodi postojanje zlonamernosti iz činjenice da su optuženi Nacrt umnožili i pristupili njegovom rasturanju, odn. iz činjenice da su inkriminirani stavovi navodno neistiniti.

Čak i kada bi obe ove činjenice stajale, iz njih se ne sme izvoditi nikakav za-

ključak o zlonamernosti delovanja na strani optuženih.

Zlonamernost je posebno i nezavisno obeležje krivičnog dela neprijateljske propagande, koje se mora dokazivati činjenicama i okolnostima koje leže VAN BIĆA DELA iz člana 118 KZ.

Drugačijim, pogrešnim postupanjem, prvostepeni sud je de facto suzio zakonsku definiciju krivičnog dela neprijateljske propagande, rezonujući ovako: ako su stavovi neistiniti i ako su oni propagirani – onda je samim tim i delovanje zlonamerno.

Po takvom, pogrešnom, pravnom rezonovanju zlonamernost i ne predstavlja poseban element krivičnog dela neprijateljske propagande, jer se nužno podrazumeva, kada god se utvrdi postojanje ostalih elemenata.

U tom pogledu prvostepeni sud je i pogrešno primenio krivični zakon, čl. 333 st. 1 tač. 3 ZKP.

O subjektivnom elementu dela, tj. o zlonamernosti sud je mogao zaključivati samo na osnovu činjenica i okolnosti pod kojima su inkriminirani stavovi izneti.

Ove činjenice i okolnosti, pak, prvostepeni sud nije ni cenio, a najmanje da je na njima i njihovoj oceni zasnovao svoj zaključak o zlonamernosti.

Te činjenice i okolnosti, međutim, jasno ukazuju da na strani optuženih nije bilo zlonamernosti uperene protiv zaštitnog objekta člana 118 KZ, tj. države SFRJ, kako je ova definisana u čl. 1 Ustava SFRJ.

Te činjenice i okolnosti su sledeće:

- Optuženi su se na sastanku u Ljubljani 30. januara 1974. godine sakupili kao predstavnici svojih Fakulteta, odn. kao predstavnici društveno-političke organizacije čiji su članovi i funkcioneri – Saveza studenata Jugoslavije oni nisu delovali prikriveno, konspirativno, niti van postojećih društveno-političkih organizacija;
- Skupština Saveza studenata Filozofskog fakulteta u Beogradu, davanjem razrešnice članovima svoga Fakultetskog odbora, opt. Miodragu Stojanoviću i Zoranu Đinđiću, odobrila je i njihovo učešće na izradi Nacrta (Skupštini je bio poznat tekst Nacrta, jer je na Skupštini čitan u okviru rešenja o privremenoj zabrani, a Skupština je takođe upoznata i sa pokretanjem postupka protiv optuženih Stojanovića i Đinđića), dakle, članstvo organizacije u čije ime su optuženi istupali odobrilo je radnje optuženih, za koje im se sudi, kao radnje koje odgovaraju društveno-političkoj organizaciji koja ih je i delegirala;
- To dokazuje da optuženi nisu istupali, kao pojedinci u svoje lično ime, neodgovorno, već da su zastupali mišljenja i stavove društveno-političke organizacije koja ih je delegirala. U uslovima društveno-političkog sistema samoupravljanja, ova činjenica, već sama po sebi isključuje mogućnost zlonamernosti – optuženi su bili dužni da postupe kako su postupili, a u jednom pravnom sistemu ne može biti ista stvar istovremeno obavezna i zabranjena;
- Na sastanku u Ljubljani 30. i 31. januara 1974. god., bili su prisutni i predstavnici drugih društveno-političkih organizacija: sekretar Univerzitetskog komiteta SKJ, Iztok Vinkler, organizacijski sekretar istog Komiteta, Olga

- Kersnik, Predsednik Skupnosti ljubljanskih visokoškolskih zavodov, Boris Mužević, i još nekoliko članova ovih foruma;
- Da je namera optuženih bila da ovaj skup iskoriste za napad na Državu – da li je logično da bi na taj skup pozivali sekretare UK Saveza komunista?
  - Da li je dalje logično da ovi sekretari Komiteta, a za jednoga od njih optuženi Rubbi na pretresu, čak tvrdi da je danas član CK SKJ, ni jednom jedinom rečju ne reaguju na ovaj napad na Državu? Očigledno je da se ni o kakvom napadu na Državu nije ni radilo;
  - Da li je, dalje, logično da optuženi koji su izvršili jedno ovako teško delo, koje čini napad na državu, o tome izveštavaju Okružnog javnog tužioca?! (v. iskaz opt. Darka ŠTRAJNA na glavnom pretresu);
  - Očigledno je da je to okolnost koja jasno pokazuje da zle namere na strani optuženih nije bilo;
  - Partijska organizacija kojoj pripada i danas (kao lice osuđeno za delo protiv Države) optuženi ŠTRAJN ocenilo je da on nije postupao zlonamerno, s obzirom na sve okolnosti događaja;
  - Optuženi su i sami u “propagandnom materijalu” zbog koga im se i sudi izneli svoje ciljeve (a namere se u krivično-pravnoj teoriji definišu kao “motivirajući ciljevi”;

Oni u tač. 5 Nacrta pišu:

“Mi smo za takav samoupravni socijalizam u kome će proletarijata kroz radničku demokraciju kao specifičnu formu proletrske diktature odlučno razbijati sve oblike eksploatacije, monopola i privilegija – za jačanje fronte svih društvenih snaga koje su za socijalizam i afirmaciju te fronte kao subjekta realizacije ciljeva socijalističke revolucije...”

Jesu li ovo neprijateljski “motivirajući ciljevi”, jesu li to neprijateljske namere? Svakako da nisu!

Neka se, čak, posumnja u iskrenost optuženih kada iznose ovakve stavove, ovakve ciljeve, mada za to nema nikakvog osnova. Njihova iskrenost, ipak, ostaje irelevantna.

Ratio inkriminisanja “neprijateljske propagande” sastoji se u sprečavanju verbalne podrške i angažovanja neprijatelja postojećeg društveno-političkog uređenja SFRJ.

Budući da su optuženi, na napred opisan način, jasno izneli svoje ciljeve (“ciljevi socijalističke revolucije”) u samom “propagandnom materijalu” za koji im se sudi – jasno je kao dan da takav “propagandni materijal” mora odbiti (a ne privući ili podržati) svakog neprijatelja postojećeg društveno-političkog uređenja odn. samoupravnog socijalizma, za koji se optuženi zalažu.

Dakle, efekat ovakvog propagandnog materijala ne može biti neprijateljski, a to je efekat koji su optuženi želeli: angažovanje za ciljeve samoupravnog socijalizma.

Propagiranje takvih ciljeva, bez obzira na objektivnu političku ocenu konteksta u kome se propagiraju ti ciljevi, mora isključiti svaku zlonamernost.

Prema tome, očigledno je da je sud propustio da ceni one činjenice i okolnosti iz kojih je mogao pouzdano utvrditi postojanje ili nepostojanje zlonamernosti na strani optuženih.

Ova činjenica, međutim, odlučna je za presuđenje, jer bez postojanja zlonamer-
nosti na strani optuženih – nema ni krivičnog dela neprijateljske propagande.

C. Pogrešna primena krivičnog zakona – čl. 333 st. 1 tač.3

Na osnovu ovako pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja, prvostepeni sud je
nužno morao pogrešiti i u supsumiranju radnji optuženih pod odredbu člana 118 KZ.

Međutim, nezavisno od toga, prvostepeni sud je, čak i pod pretpostavkom da su
izneti stavovi neistiniti pogrešno podveo ove pod čl. 118 KZ.

Naime, budući da krivično delo neprijateljske propagande sistemski ulazi u onu
glavu krivičnih dela koja su uperena protiv naroda i države, čak i neopravdana kriti-
ka društvenih pojava, da bi bila inkriminisana kao delo protiv Države, tj. kao delo iz
čl. 118 KZ, mora ići za tim da traži ili bar podrazumeva rešenje problema u promeni
postojećeg društveno-političkog uređenja.

U tom pogledu, međutim Nacrt je jasan i eksplicitan – on traži rešenja u okviru
samoupravnog socijalizma, te znači NIJE usmeren ka promeni društveno-političk-
og uređenja.

Nije uopšte jasno zašto prvostepeni sud implicite zaključuje (nasuprot izričitom
stavu Nacrta u tački V) da optuženi podrazumevaju da treba srušiti Državu, da bi se
rešili problemi na koje oni ukazuju.

Takav zaključak je neodrživ i suprotan stanju u spisima.

S druge strane, svakako da je jasno, da član 118 KZ štiti postojeće društveno-
političko uređenje kako je definisano u Ustavu SFRJ, a ne i nosioce pojedinih funkci-
ja, koji mogu biti i jesu politički odgovorni za eventualne greške i propuste u vođenju
dnevne politike.

Nije svaka kritika aktuelne politike ili njenih nosilaca, napad na Državu, čak i
kada je neopravdana, a pogotovo ako nije.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na
Zakonu zasnovan.

U Beogradu,
21. oktobra 1974. god.

MIODRAG STOJANOVIĆ
ZORAN ĐINĐIĆ
LINO VELJAK
koje brani:
SRĐA M. POPOVIĆ

Jovo Ilić, 1979-1980 (Uvod)

Jovo Ilić, gastarbajter na radu u fabrici "Mercedes-Benz" u Düsseldorfu, došao je u svoje rodno selo za praznike zajedno sa grupom svojih sunarodnika. Doputovao je svojim srebrnim "Mercedesom" (kupljenim uz popust za radnike fabrike) donevši sa sobom poklone za porodicu i prijatelje kao i ušteđevinu od 50.000 DM namenjenu izgradnji kuće. Delio je poklone, čašćavao je po kafanama i hvalisao se svojim uspehom. To je bilo dovoljno.

Lokalni SUP, na prijavu nekog meštana, uhapsio je Jovu Ilića sa optužbom da je širio neprijateljsku propagandu. Dokaze su obezbedili njegovi poznanici, gastarbajteri koje je SUP priveo, oduzeo im pasoše a onda počeo da ispituje šta Jovo radi u Nemačkoj i naročito šta priča. Usput im je nagoveštavao da će pasoše dobiti natrag "kada svršimo posao" (uobičajena policijska formulacija ucene – svedoku se ostavlja da sam zaključim u čemu se "posao" sastoji). Ljudi su počeli da se "prisećaju" i "posao je svršen".

Za vreme suđenja diskretno sam prišao jednom od ovih svedoka i pitao ga "Kako možeš da pričaš ovakve izmišljotine?" Njegov spokojni odgovor me je iznenadio: "Svet je pun Jova, i on bi meni tako".

Zanimljiva je u ovom slučaju i anegdota koju sam čuo od samog Jove u fočanskom zatvoru. Prilikom uobičajene posete, u prisustvu zatvorskog čuvara, saopštava mi Jovo Ilić da mu je upravnik zatvora ponudio da od njega otkupi potpuno novi Mercedes 300 za pet hiljada maraka, jer auto "ionako samo trune u dvorištu SUP-a". Međutim, Jovo se dosetio: "A nikako upravniče, ja ću vama Mercedes da poklonim". "To nije zgodno", kaže upravnik, "to može da liči na mito". Ali Jova je uporan: "Ne, ne, ne, družite upravniče, samo da vam poklonim". Tako je spašen Mercedes.

Čitajući žalbu posle 20 godina vidim kako je loše napisana. Sve je tu neorganizovano, nesistematično, nabacano, tek građa za žalbu. Najgore presude najteže je savladati, one vas zatrpaju svojim nedostacima, ne znate odakle da počnete pred brdom neistina, gluposti, nepismenosti, konfuzije, izvrtanja, nelogičnosti i proizvoljnosti. Moj stariji kolega i uzor, dr Savo Strugar, govorio je "glupost je nepobediva"!

Predlog branioca Okružnom sudu u Tuzli za odlaganje glavnog pretresa

K – 185/79

OKRUŽNOM SUDU U TUZLI

Branilac opt. JOVE ILIĆA predlaže da se glavni pretres zakazan za 21., 22. i 23. o.m. NE ODRŽI, iz sledećih razloga:

Nedošavši svedoci nalaze se na privremenom radu u SR Nemačkoj. Skoro je izvesno da će svi biti u Jugoslaviji od 25. decembra do 10. januara kada u SR Nemačkoj počinju božićni praznici.

Načelo neposrednosti i usmenosti krivičnog postupka, kao i načelo kontradiktornosti, nalažu da se ovi svedoci saslušaju na glavnom pretresu.

Interesi ekonomičnosti postupka nalažu da se izvrši koncentracija dokaza, što je takođe i u interesu nalaženja materijalne istine.

Pored toga, raspravno veće je verovatno i samo već zaključilo da se iskazi ovih svedoka NEĆE MOĆI ČITATI.

Greškom toga Suda braniocu optuženog omogućeno je da se sastane sa optuženima tek 19. o.m. dok je pretres zakazan za 21. o.m. Na taj način, optuženom nije osigurano dovoljno vremena za pripremanje odbrane – čl. 11 tač. 3 ZKP.

Naime, podneskom od 11. o.m. koji je primljen u Sudu 13. o.m. branilac optuženog tražio je sastanak sa optuženim radi pripremanja odbrane. Dana 15. o.m. branilac optuženog zatražio je od predsedavajućeg raspravnog veća sastanak sa optuženim, ali je odbijen suprotno odredbi čl. 74 st. 2 ZKP. Predsednik suda bio je službeno odsutan u Sarajevu, pa branilac nije mogao uputiti pritužbu istom. Istoga dana 15. o.m. branilac je uputio pritužbu Predsedniku suda sa plaćenim odgovorom. Sud je obavestio branioca optuženog da razgovor može obaviti 19. o.m.

Tek nakon razgovora sa optuženim branilac je došao do potrebnih obaveštenja o dokazima koje treba pribaviti, a koje je za 36 časova, koliko je posle razgovora bilo ostalo do pretresa, bilo nemoguće pribaviti, tim pre što se neki od njih moraju pribaviti iz SR Nemačke. Da nije bilo propusta Suda zbog koga je odbrana izgubila 4 puna dana (od 15-og kada je tražen razgovor od 19-og kada je obavljen), ovi dokazi možda i bili pribavljeni, makar telex-om.

S tim u vezi valja primetiti, da ni prethodni branilac adv. MILORAD GAJIĆ nije imao prilike da razgovara sa optuženim, jer mu je i nakon dizanja optužnice uskraćivan sastanak, tako da se do potrebnih informacija od optuženog nije moglo doći pre 19-og o.m., što svakako da nije dovoljno za pripremanje odbrane, – čl. 11 tač. 3 ZKP.

U Tuzli,
21. novembra 1979. god.

JOVO ILIĆ
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ

Predlog Okružnom sudu u Tuzli za izdvajanje iz spisa izjava svjedoka i zāpisnika

Odbrana okrivljenog JOVE ILIĆA na osnovu čl. 83 i 333, stav 3 stavlja

PREDLOG DA SE IZDVOJE IZ SPISA

1. izjave koje su organima unutrašnjih poslova dali okr. JOVO ILIĆ kpo. 6 i kpo. 14, svjedoci STANA SIMIĆ kpo 1, LAZAR POLJIĆ kpo. 2, STANKO MITROVIĆ kpo. 7, GOSPA ILIĆ, kpo. 8, MILORAD MILJIĆ, kpo. 9, ILIJA PANIĆ kpo. 10, ABDULAH SULJIĆ kpo. 13, MIĆO KOJIĆ kpo. 15, LJUBOMIR MILOŠEVIĆ kpo. 19, JEFTO SIMIĆ kpo. 20, MILAN LAKIĆ kpo. 37, ŽIVKA LAKIĆ kpo. 38, DUŠAN GAVRILOVIĆ kpo. 39, VINKO ŠTRBAC kpo. 42 i STEVO SIMIĆ kpo. 57 i ZLATAN TURKUŠIĆ kpo. 35
2. zapisnik o saslušanju okr. JOVE ILIĆA pred Istražnim sudijom kpo. 21 i
3. zapisnik o saslušanju okr. JOVE ILIĆA pred organima unutrašnjih poslova, kpo. 21,
4. zapisnik o saslušanju pred organima unutrašnjih poslova, svjedoka: MIĆE KOJIĆA kpo. 26, MILORADA MILJIĆA kpo. 27, ABDULAHA SULJIĆA kpo. 28, LAZARA POLJIĆA kpo 29, STANE SIMIĆ kpo 30, STEVANA ILIĆA kpo. 31, JEFTE SIMIĆA kpo. 32, ILIJE PANIĆA kpo. 33, LJUBOMIRA MILOŠEVIĆA kpo. 34, ZLATANA TURKUŠIĆA kpo. 40, STANKA MITROVIĆA kpo. 41, VINKA ŠTRBACA kpo. 43, DUŠANA GAVRILOVIĆA kpo. 44, MILANA LAKIĆA kpo. 45, ŽIVKE LAKIĆ kpo. 46, SLAVOJKE ARSENOVIĆ kpo. 47, ĐORĐA MIRKOVIĆA kpo. 48, STEVE SIMIĆA kpo. 58, GOSPE ILIĆ kpo. 61, VLADETE MILADINOVIĆA kpo. 66, DOBRIVOJA TOMOVIĆA kpo. 67, MILAKA GAJIĆA kpo. 68, PETRA MILOŠEVIĆA kpo. 70, NENADA MIRIĆA kpo 71 i RADIVOJA GAJIĆA kpo. 72

budući da se ovim ispravama ne može zasnovati sudska odluka, te da se ove isprave zatvore u poseban omot i predaju na čuvanje Istražnom sudiji.

Obrazloženje:

1. Na izjavama koje su okrivljeni i svjedoci dali u smislu čl. 151 ZKP organima unutrašnjih poslova ne može se zasnovati sudska odluka.
Odbrana upućuje na objašnjenje koje daje prvi jugoslovenski procesualista, prof. dr Vladimir Bayer, u Jugoslovenskom krivičnom procesnom pravu, Zagreb, 1978. izd. Informator, knj. II, str. 122:

“Iz propisa člana 151 stav 3 proizilazi da službene bilješke koje sadrže iskaze običnih presumptivnih svjedoka i vještaka nisu ni iskazi svjedoka ni iskazi vještaka u smislu krivičnog procesnog prava. To mogu biti dokazi samo u spoznajnom smislu ili neformalni dokazi. Kako se presuda ne može zasnivati ni na kakvim neformalnim iskazima osoba danim organima unutrašnjih poslova... slijedi da se na iskazima običnih presumptivnih svjedoka i presumptivnih vještaka ne smije temeljiti presuda. Ako se presuda ipak temelji na takvim iskazima, to je, po analogiji, bitna povreda krivičnog procesnog prava iz čl. 364 st. 1 t. 8 ZKP, sa svim pravnim posljedicama koje se na to mogu nadovezati ako se protiv takve presude izjavi žalba.”

Ove je izjave morao Istražni sudija po službenoj dužnosti izdvojiti iz spisa kako mu nalaže čl. 83 stav 1 ZKP, no kako to nije učinjeno, po završenom dokaznom postupku dužan je to učiniti sud odn. raspravno veće, ex officio, odn. na predlog stranke.

2. Okrivljeni je saslušan kod Istražnog sudije bez prisustva branioca – protivno odredbi čl. 218 stav 9 ZKP.

Prvo, okrivljeni nije poučen o svome pravu da uzme branioca, što je jasno vidljivo iz samog zapisnika. Naime, pouka o pravu na branioca štampana je na formularu zapisnika, koji okrivljeni, kako je vidljivo iz samoga zapisnika – NIJE ČITAO:

“Zapisnik sam slušao, glasno je diktiran, sve je upisano što sam ja izjavio, što potvrđujem kao svoje”.

Prema tome, u spisu ne postoji zapisnički fiksirana i od okrivljenog potpisana pouka o pravu na branioca u smislu čl. 67 stav 2 ZKP.

Okrivljeni je svojim potpisom overio samo sadržaj diktiranog dela zapisnika u kome nema pouke o pravu na formalnu odbranu.

3. Iz istog zapisnika se vidi da se okrivljeni nije izričito odrekao prava da bude ispitivan u prisustvu branioca – čl. 218 stav 9 ZKP.

Od okrivljenog je uzeta na zapisnik samo izjava “da sebi za sada nije odabrao branioca.”

Ovakva izjava nije izjava o izričitom odricanju od prava na formalnu odbranu. Naprotiv, ova izjava, čak, pre upućuje na želju okrivljenog da uzme branioca: izrazi “za sada” i “nije odabrao” ne mogu se nikako tumačiti kao da okrivljeni ne želi prisustvo branioca. Uostalom, zakon i ne dozvoljava nikakvo tumačenje – Zakon nalaže da se od okrivljenog uzme jasna i nedvosmislena izjava o ODRICANJU OD PRAVA, i to IZRIČITOM. Takva izjava ne postoji.

Dakle, okrivljeni niti je poučen o svome pravu na formalnu odbranu, niti je od njega uzeta izjava kojom se izričito odriče od svog prava. Odbrana ne može, a da ne stavi ove povrede postupka u kontekst drugih, po smislu identičnih povreda prava odbrane tokom postupka protiv okr. JOVE ILIĆA: naime, po podizanju optužnice, protivno odredbi čl. 74 st. 2 braniocima okrivljenog nije dozvoljen razgovor sa okrivljenim od strane predsjedavaju-

ćeg raspravnog veća, a potpisani branilac dobio je dozvolu za sastanak, tek nakon pritužbe Predsjedniku suda.

Kada okrivljeni izjavljuje da za sada nema branioca, morao mu se ili ostaviti rok od 24 časa u smislu čl. 218 st. 9 ZKP ili uzeti od njega izjava o izričitom odricanju od prava na formalnu odbranu. Istražni sudija nije učinio ni jedno ni drugo, već je protivno Zakonu pristupio saslušanju okrivljenog.

Štaviše, iz izjava GOSPE ILIĆ i okr. JOVE ILIĆA može se osnovano pretpostaviti da je u trenutku kada je okrivljeni predstao Istražnom sudiji – punomoćje za branioca već ležalo u predmetu. Punomoćje je predato Istražnom sudiji u ranim jutarnjim časovima 16. jula o.g. a istog dana je obavljeno i saslušanje okrivljenog.

DOKAZ: saslušanje okrivljenog svedoka MILORADA GAJIĆA, adv. iz Tuzle, svedoka GOSPE ILIĆ

“Okrivljenikovu izjavu o tome da li želi (a ne da li je odabrao – prim. S.P.) da njegovu ispitivanju prisustvuje branilac, istražni sudija mora uneti u zapisnik (čl. 218, st. 9 ZKP). Ako se okrivljenik izričito ne odrekne toga prava, istražni sudija ne smije preći na ispitivanje okrivljenika o samoj stvari prije nego što je okrivljeniku dao najmanje 24 časa vremena da njegov branitelj dođe istražnom sucu da prisustvuje ispitivanju okrivljenika. Taj rok od 24 sata teče od časa u koji je istražni sudac saopćio okrivljeniku da ima pravo da branitelj prisustvuje njegovom ispitivanju. Da je istražni sudac dužan saopćiti okrivljeniku prije prvog ispitivanja o samoj stvari, da ima pravo da njegovom ispitivanju prisustvuje branitelj, slijedi indirektno iz propisa čl. 218 st. 9 ZKP, kao i iz propisa čl. 193 st. 1 ZKP. Da bi nakon saopćenja okrivljeniku da njegovu ispitivanju ima pravo prisustvovati branitelj, objasnio procesnu situaciju, istražni sudac mora odmah upitati okrivljenika da li hoće (a ne da li je odabrao – prim. S.P.) da njegovu ispitivanju prisustvuje branitelj i njegov odgovor (hoću ili neću – prim S.P.) mora upisati u zapisnik.”

/Prof. dr Vladimir Bayer, op. cit., str. 149)

Da bi situacija bila još jasnija, okrivljeni je polupismen!

4. U pogledu zapisnika o saslušanju pred organima unutrašnjih poslova okrivljenog, važi sve gore rečeno, obzirom na propis čl. 163 ZKP, a pored toga, organi unutrašnjih poslova nisu bili ovlašćeni na Zakonom propisan način, da izvrše istražnu radnju saslušanja okrivljenog – čl. 162 st. 4 ZKP, o čemu će biti bliže reči pod tačkom 4 ovog predloga.

Na citiranim zapisnicima o saslušanju svedoka pred organima unutrašnjih poslova presuda se ne može zasnivati (čl. 83 ZKP) iz sledeća dva razloga:

Prvo, organima unutrašnjih poslova mogu se poveriti samo pojedine (v. čl. 162, st. 1 ZKP), tačno određene istražne radnje, a ne celokupna istraga en bloc. Takva paušalna ovlašćenja protivna su odredbi čl. 161 ZKP, gde se u stavu 1 kaže jasno:

“Istragu sprovodi istražni sudija nadležnog suda”.

Međutim, ako se paušalnim ovlašćenjem na organe unutrašnjih poslova prenese izvršenje svih istražnih radnji predloženih zahtevom (kako je to učinjeno u konkretnom slučaju) – onda de facto istragu sprovodi organ unutrašnjih poslova, što je protivno odredbi člana 161 st. 1 ZKP.

Drugo, i najvažnije Istražni sudija može organima unutrašnjih poslova poveriti izvršenje pojedinih istražnih radnji – samo formalnom odlukom: naredbom.

“Poveravanje istražnih radnji treba izvršiti naredbom iz koje treba da se vide koje su istražne radnje poverene i kada”.

(Zakon o krivičnom postupku, “Službeni list SFRJ, Beograd, 1977., komentar uz član 162).

Takve naredbe u spisu jednostavno – nema.

Organi unutrašnjih poslova, dakle, nisu bili na Zakonom propisan način ovlašćeni da sprovode bilo kakve istražne radnje u postupku, pa se zapisnici o izvršenim istražnim radnjama ne mogu koristiti da bi se na njima zasnovala presuda (čl. 83 ZKP).

S obzirom na izloženo napred stavljeni predlog na izdavanje cit. isprava iz spisa – na Zakonu je osnovan.

U Tuzli,
22. XI 1979. god.

JOVO ILIĆ
koga brani:
Srđa M. Popović, adv.

Presuda Okružnog suda u Tuzli

Broj: K. 185/79
Tuzla, 7.12.1979.

U IME NARODA !

Okružni sud u Tuzli u vijeću sastavljenom od sudija Dumić Dragiše, kao predsjednika vjeća, sudije ovog suda Ninković Milene, kao člana vjeća. te sudije potroznika Bjelac Branka, Delibegović Omera i Kerošević Bože, kao članova vjeća, uz sudjelovanje zapisničara Kurtić Vasvije, u krivičnom predmetu protiv optuženog Ilić Jove, zbog krivičnih djela iz čl. 131, 133 st. 1 i 157 KZ SFRJ, nakon održanih glavnih i javnih pretresa dana 21.11.1979., 22.11.1979., 23.11.1979., 28.11.1979., 6.12.1979. i 7.12.1979. godine u prisustvu zamjenika OJT Tuzla Stanišić Ljubomira, optuženog, branioca optuženog Srđe Popovića, advokata iz Beograda, donio je i dana 7.12.1979. godine javno objavio

PRESUDU

OPTUŽENI ILIĆ JOVO SIN ĐORĐA i majke Ilinke Garić, rođen 2.3.1946. godine u Jasenicima, SO Srebrenik, privremeno nastanjen u SR Njemačkoj u Dizeldorfu, gdje je i zaposlen kao radnik u fabrici "Mercedes", Srbin, državljanin SFRJ, oženjen, otac dvoje mladb. djece, pismen, završio 6 razreda osnovne škole i PK građevinski radnik, vojsku služio, vodi se pri vojnoj evidenciji SO Srebrenik, neosuđivan, nalazi se u pritvoru kod Okružnog zatvora Tuzla od 11.7.1979. godine.

Kriv je

što je:

- a) Boraveći na privremenom radu u SR Njemačkoj – Dizeldorfu u vremenu od 1973. godine do jula 1979. godine, stupio u vezu sa članovima glavnog odbora, rukovodstva emigrantske organizacije "Srpska narodna odbrana (SNO)", koja u svom programu poziva na nasilno rušenje društveno-političkog uređenja u našoj zemlji, Sedlar Dušanom predsjednikom i Šuković Božidarom blagajnikom ove organizacije i emigrantima Nišović Svetislavom iz Kruševca i Šučurović Aleksom iz Bosankog Broda od kojih je dobijao štampane propagandne materijale "Sloboda" i "Bijeli orao", knjige i brošure primao od njih i koristio nepri-

rateljske aktivnosti protiv naše zemlje upućujući našim građanima na privremenom radu u SR Njemačkoj protivno njihovoj volji i donosio propagandni materijal u našu zemlju u namjeri vršenja neprijateljske aktivnosti,

dakle, u namjeri vršenja neprijateljske djelatnosti stupio u vezu sa izbjegličkom organizacijom i njenim rukovodstvom,

- b) U toku 1976. i 1977. godine u više navrata u Dizeldorfu u svojoj kući i kontaktima sa našim građanima koji rade u SR Njemačkoj, govorio da mrzi Muslimane, Muslimane ne može očima vidjeti, da su Srbi i Muslimani u stalnom sukobu, da su svi Muslimani ustaše, da mrzi Hrvate i da ih ne može očima vidjeti, zatim kako u Dizeldorfu tako i u Jesenicama prilikom svojih dolazaka govorio pred više svojih seljana da će poslije Tita pod uticajem emigracije Jugoslavija se raspasti, da će doći na vlast četnici, da će se izdvojiti Hrvatska iz sastava SFRJ, da se Srbi i Hrvati mrze, da u Jugoslaviji nema slobode štampe, ne smije se da piše, da nema slobode u Jugoslaviji kao u Njemačkoj, da je veća demokratija u Njemačkoj nego u Jugoslaviji, da će poslije Titove smrti doći do intervencije SSSR-a na našu zemlju, da nema ravnopravnosti među našim građanima, nagovarao naše građane u SR Njemačkoj da ostanu, da u našoj zemlji građani pate i cijeli dan rade za komad hljeba i prinuđeni su da prose da bi održali goli život, da su u Jugoslaviji veliki porezi i da se sve uzme od strane državnih organa ono što građani zarade, da građani nemaju zaradu i da se u Njemačkoj bolje živi nego u Jugoslaviji, našim građanima pokazivao fotografije sa likom kralja Petra II Karađorđevića, Draže Mihajlovića i episkopa Dionisija koji se nalazi u emigraciji, a jedan je od organizatora neprijateljske propagande protiv naše zemlje,

dakle, govorom i na drugi način podsticao na obaranje vlasti radničke klase na protivustavnu promjenu socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja, na razbijanje bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti i zlonamjerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji.

- c) U junu i julu u više navrata u toku 1977. godine i pred više lica u svom selu Jasenica u kući Panić Ilije govorio "Tito je u Jugoslaviji obična šahovska figura, on ništa ne znači za naše narode i narodnosti, u Jugoslaviji vladaju drugi a ne Tito i Partija",

dakle, izložio poruzi najviše predstavnike SFRJ i njihovog vrhovnog komandanta,

čime je počinio krivična djela i to:

pod tačkom a) dispozitiva presude učestvovanja u neprijateljskoj aktivnosti iz čl. 131, pod tačkom b) krivično djelo neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ i pod tačkom c) krivično djelo povrede ugleda SFRJ iz čl. 157 KZ SFRJ,

pa mu se primjenom istih zakonskih odredaba za krivično djelo iz čl. 131 KZ SFRJ utvrđuje kazna zatvora u trajanju od 5 (pet) godina, a za krivično djelo iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ utvrđuje kazna zatvora u trajanju od 4 (četiri) godine, a za krivično djelo iz čl. 157 KZ SFRJ utvrđuje kazna zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine,

pa se primjenom istih zakonskih odredaba i čl. 48 KZ SFRJ

OSUĐUJE

NA JEDINSTVENU KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 9 (DEVET) GODINA I 6 (ŠEST) MJESECI.

Po čl. 50 KZ SFRJ optuženom se u izrečenu kaznu zatvora uračunava vrijeme provedeno u pritvoru od 11.7.1979. godine pa nadalje.

Po čl. 98 st. 1 ZKP optuženi je dužan platiti sudu troškove krivičnog postupka u iznosu od 23.697,95 dinara i paušalni iznos od 500 dinara.

Obrazloženje

Okružno javno tužilaštvo iz Tuzle optužnicom br. KT 154/79 od 24.09.1979. godine stavilo je na teret optuženom Ilić Jovi da je na način opisan pod tač. a), b) i c) dispozitiva presude počinio kriv. djela iz čl. 131, 133 st. 1 i 157 KZ SFRJ, predlažući da se za ista oglasi krivim i kazni po zakonu.

Optuženi Ilić Jovo u cijelosti poriče navode optužbe, a u svoju odbranu između ostalog navodi sljedeće:

Krajem jula 1969. godine je sa grupom radnika preko tuzlanskog Zavoda za zapošljavanje otišao na privremeni rad u SR Njemačku. Njegova supruga Gospa je preko istog Zavoda sa grupom žena prije njega otišla u SR Njemačku i našli su se po njegovom dolasku u Dizeldorfu gdje su radili i ostali do jula 1979. godine. Oboje su bili zaposleni u firmi "Mercedes" gdje su u posljednje vrijeme zarađivali od 15.000 do 20.000 DM u početku je stanovao u hotelu firme, kasnije skupa sa suprugom privatno, a onda su 1970. godine kupili u Derendorfu – predgrađe Dizeldorfa kuću sa malom baštom za 5.500 DM koju je kasnije preuredio i osposobio za stanovanje. Objašnjavajući kako je kupio ovu kuću optuženi je istakao da mu je u tome pomogao njemački državljanin Oto Veroneze – bivši službenik kriminalistike sa kojim se upoznao preko bivšeg gazde kod koga je stanovao. Naime, on ga je preporučio Veronezeu a i drugim stanařima tog naselja za obavljanje sitnih građevinskih poslova, opravku stanova i održavanje bašta. Veronezeu je pomogao oko izgradnje vikendice i tu uslugu mu nije naplatio, a ovaj je u znak zahvalnosti njega i njegovu porodicu pozvao u goste u okolinu Štutgarta gdje je ostao 7 dana. O tome mu je pomogao da sredi papire oko kupovine ove kuće, a bilo mu je poznato da je u ovom naselju strancima zabranjeno čak i stanovati, a pogotovu i kupiti kuću. Između

ostalog je od Veronezea saznao da je ovaj u svojstvu službenika Njemačke kriminalne policije dolazio jednom prilikom u Sloveniju u sastavu Njemačke delegacije, te da je potom prije par godina sa porodicom proveo godišnji odmor u Sloveniji. Prenoseći mu svoje utiske Oto mu je rekao da je stekao dojam da u Jugoslaviji ima bogatih ljudi i da je tih malo, da je Jugoslavija ipak siromašna zemlja, a sjeća se da mu je on govoreći o sebi pričao da je u toku II svjetskog rata bio oficir Njemačke vojske na istočnom frontu. Otkako je unazad tri godine odselio iz Dizeldorfa u mjesto rođenja sa Veronezeom se rede viđao.

Velikim odricanjem kako njega tako i supruge Gospe, prekovremenim radom i već pomenutim angažovanjem kod stanara u tom naselju uspjeli su sakupiti nešto novaca pa su u martu 1975. godine kupili drugu kuću u centru Dizeldorfa koja ga je koštala oko 200.000 DM. To je bila jedna starija kuća koju je kao i prvu adaptirao i osposobio za stanovanje i istu je potom izdavao za stanovanje, tako da je u njoj u posljednje vrijeme stanovalo trinaest porodica. Sredstva za kupovinu kuće obezbjedio je od uštedevine koja je iznosila oko 70.000 DM, a ostalo od kredita dobijenog od njemačke banke. U junu 1979. godine tu kuću je prodao nekom njemačkom državljaninu za 370.000 DM, ali mu nije isplaćena sva prodajna cijena, a od iste je potrebno da vrati kredit, plati porez i misli da će mu ostati sve ukupno 250.000 DM. Pred polazak na godišnji odmor ove godine od te sume novca Komerc banke podigao je 50.000 DM, što mu je isplaćeno u pet paketa u novčanicama od po 100 DM, pa je isti donjeo u zemlju u namjeri da kupi kuću, a razmišljao je o tome da novac uloži u našu banku jer posjeduje otvoren devizni račun u Beogradskoj i PBS – Osnovna banka Tuzla. Kako to reče opt. Ilić Jovo drugih kuća i vikendica u SR Njemačkoj nema, niti u bilo kojoj drugoj zemlji sem u Jugoslaviji tj. u Jesenicama ima kuću sa dvije prostorije i započetu gradnju druge kuće. Govoreći o imovini za koje vrijeme je stekao radeći sa suprugom u SR Njemačkoj optuženi je naveo da posjeduje putnički automobil marke "Mercedes 220 D" proizveden 1978. godine koji je platio 18.000 DM, a tu mu je uračunat i popust obzirom da je zaposlen u toj firmi jer bi ga ta kola inače u suprotnom koštala 23.000 DM, te putnički automobil "Holc Mobil Rokat 442" koji je kupio juna 1979. godine za 13.500 DM. Međutim, ovaj automobil mu je ostao na prodaju u SR Njemačkoj. Posjedovao je i automobil "Audi 100 LS" koji je u Jugoslaviji dovezao 6. maja 1979. godine i prodao ga Galić Dušanu iz sela Rašljevo SO Brčko, koji je isti ustupio Bilalović Seadu kamenorescu iz Brčkog. Optuženi je objasnio da je Galić radio dvije godine u Austriji pa je na osnovu toga imao pravo da uveze auto strane registracije. Naime, taj automobil je od njega kupio Bilalović ali na ime Galić Dušana. Dušan je u vezi ovih kola kod njega u Dizeldorfu boravio dva dana, a sa Bilalovićem se nije dogovarao o cijeni kola, jer ovaj pravi spomenik njegovom pokojnom puncu.

Objašnjavajući poznanstvo sa Šučurović Aleksom, optuženi je naveo da je odmah po dolasku u Dizeldorf tj. u firmu "Mercedes" upoznao neke od emigranata, u ovom slučaju i Šučurovića, koji su se počeli obraćati ne samo njemu nudeći im svoju pomoć. Za Šučurovića zna da je rodom negdje iz okoline Bosanskog Broda, da je oženjen sa Poljakinjom i u tom braku ima dvoje djece, ali da ne zna gdje stanuje te da se nikada nisu posjećivali. U razgovorima koji su sa Šučurovićem obično vođe-

ni u pauzama u toku radnog vremena saznao je da je Šučurović u Njemačkoj ostao kao ratni zarobljenik, da je služio kod engleske vojske u Njemačkoj, te da posjećuje redovno pravoslavnu crkvu koja pripada Dionisiju i koja ne priznaje Beogradsku Patrijaršiju. Poznato mu je da su neki od naših radnika koji rade sa Šučurovićem u istoj hali došli sa njim u sukob oko nacionalnog pitanja u kome se nisu složili. Zna da je Šučurović u toku 1977. godine boravio u Jugoslaviji, a potom je od nekih radnika čuo kako je pričao da se tom prilikom dobro proveo. Susreti sa Šučurovićem su isključivo bili u halama firme gdje su se nakratko sretali i usput razgovarali. Od njega je saznao da je ovaj angažovan na uključivanju naših radnika u fudbalske klubove, nezna koje jer se sportom nije bavio.

Po dolasku u istu firmu upoznao je i Šuković Božidara, čovjeka starog oko 70 godina koji je rodom iz Leskovca i njegovog sina Dobrivoja starog oko 40 godina koji je sa urednom putnom ispravom došao na rad u SR Njemačku skupa sa suprugom Lepom. Za Šukovića zna, tj. ovaj mu je pričao da je kao ratni zarobljenik Jugoslovenske vojske bio u Njemačkoj gdje je i ostao jer se nije želio vratiti u Jugoslaviju. Šuković radi skupa sa Šučurović Aleksom i sinom Dobrivojem u istoj firmi gdje i on, a nastanjen je u istom naselju – Derendorfu gdje i on ima kuću i od njega je udaljen oko 500 metara. Dok nije penzionisan, a to je bilo negdje 1974. godine sa njim je ponekad skupa od kuće išao na posao i to su bili obični slučajni susreti na ulici. Međutim, optuženi je istakao da se ni sa Šukovićem nije posjećivao kući i da su se njihovi kontakti svodili na susrete na ulici i fabričkoj hali. U tim, kako navodi optuženi Ilić Jovo rijetkim kontaktima saznao je da je Šuković u firmi "Mercedes" zaposlen oko 15 godina, a da je prije radio kod engleske vojske u Njemačkoj. On mu je govorio kako nikada ne misli da se vrati i živi u Jugoslaviji, jer mu se ne sviđa politika koja se tamo vodi, on ima svoju politiku i bolje mu je tu u Njemačkoj nego u Jugoslaviji. Iz razgovora sa Šuković Dobrivojem – sinom Božidara saznao je da Dobrivojeva supruga Lepa došla prije Dobrivoja nazad u Dizeldorf i da ju je njegov otac Božidar zaposlio u četnički klub, da je potom Božidar sa njom živio što je bio razlog da se sa njom posvađa i konačno odseli iz Dizendorfa. Poznato mu je da je Šuković Božidar bio posjetilac tog četničkog kluba, a od Dobrivoja je saznao da je Božidar čak sekretar ili blagajnik tog kluba. Neka Klimek Rada, rodom od Požarevca pričala mu je i potvrdila da je Šuković Božidar još negdje 1973. ili 1974. godine postao blagajnik četničkog kluba pa je kasnije smjenjen zbog neke krađe. Poriče da ga je Šuković bilo kad nagovarao da pristupi četničkoj emigraciji odnosno da postane član četničkog kluba.

Upravo od Klimek Rade je čuo gdje se taj klub nalazi tj. da se početkom 1978. godine, kada mu je ona to pričala, u ul. Rizenštrase u Dizendorfu, da to nije stalno sjedište kluba već da je ono mjenjano nekoliko puta. Tvrdi da u taj klub nikada nije odlazio.

Klimek Rada mu je pričala za Sedlar Dušana koga je inače samo jednom vidio na željezničkoj stanici i to u prolazu kada je od nekih naših radnika saznao da je to Sedlar Dušan, da je on predsjednik četničkog kluba u Dizendorfu, da je emigrant, ali se ne sjeća odakle je rodom, da je bio podoficir u ratu, da je poslije rata služio kod engleske vojske u Njemačkoj i da se sada nalazi u penziji. Saznao je da je Sedlar

glavni za emigraciju i sređivanje papira emigrantima u SR Njemačkoj pa čak i za ostale zemlje. Sjeća se još jednog događaja vezanog za saznanja o Sedlar Dušanu tj. da je jednog dana idući iz grada slučajno se sreo sa Šuković Božidarom koji je bio u društvu njemu nepoznatog čovjeka za koga je Šuković primjetio da je Bosanac, a ovaj se pretstavio kao Serdarović Milenko, da je rodom od Bijeljine, da je pop po zanimanju i da je u tom svojstvu radio u Jugoslaviji. Ovaj Serdarović je tom prilikom ispričao da je iz Jugoslavije pobjegao u Italiju 1968/69 godine, potom iz Italije u SR Njemačku tj. Dizeldorf i da mu je boravak u SR Njemačkoj sreo Sedlar Dušan napominjući pri tome da je Sedlar glavni za emigraciju u SR Njemačku.

U Dizeldorfu se upoznao i sa Nišović Svetislavom rodom iz Kruševca, starim oko 45 godina koji je tamo ostao kao ratni zarobljenik do 1977. godine i koji je do 1977. godine radio kod engleske vojske, kada je penzionisan. Upoznao ga je krajem 1970. ili početkom 1971. godine odmah nakon što je kupio kuću u naselju Derendorf, jer je i Nišović u tom naselju imao nasljeđenu kuću i ista se nalazila preko puta njegove kuće. Da Nišović posjeduje kuću u tom naselju saznao je od Oto Veronezea, koji je u to vrijeme bio kao neki predsjednik naselja. Prvi kontakt sa Nišovićem je bio negdje u ljeto 1971/72 godine kada je ovaj došao na kapiju njegovog dvorišta kuće, pitajući ga pri tome da mu izvrši adaptaciju jedne sobe, našta je on i pristao. Kod njega je radio jedan dan, kojom prilikom je i upoznao Klimek Radu koja je živjela sa Nišovićem u nevjenčanom braku. Potom se i sa Nišovićem sretao slučajno, iz tog kontakta sa njim ovaj mu je pričao da on ide u njihov klub objasnivši pri tome da je to klub dionisijevaca – ustvari četnički klub pozivajući pri tom i njega da pođe tamo, pa čak da se i učlani u isti, jer je pravoslavnik. Na pitanje optuženog Nišović mu je objasnio da tamo dolaze obično stariji ljudi – “njihovi ljudi”, a da ponekad ima i mlađih, da taj klub nema ništa zajedničkog sa jugoslovenskim vlastima, da oni jugoslovenske vlasti ne priznaju, da imaju svoju organizaciju čija je uprava u Americi koja ima organizovanu srpsku vladu spremnu da u slučaju proglašenja Jugoslavije vrati se u Srbiju. Kako mu je to objasnio Nišović on i ostali posjeduju članske karte, da plaćaju članarinu te da im te članske karte služe i kao ulaznice u klub. Od Nišovića je došao do saznanja da tu njihovu organizaciju finansira i njemačka vlada a nisu zanemarljivi ni dobrovoljni prilozi. Po ovom saznanju opt. Ilić Jovo tvrdi da je Nišović mu rekao kako sa njim u taj klub ne smije ići jer ne želi ostati u SR Njemačkoj i da će se nakon izvjesnog vremena vratiti u Jugoslaviju i tamo živjeti. Poznato mu je da je u taj klub išla i Klimek Rada kojoj je otuda i poznato sve ono o čemu mu je pričala.

Onom prilikom kada je kod Nišovića radio na adaptaciji sobe ovaj mu je pokazao emigrantske novine “Srbobran” štampane ćirilicom, pa mu je vezano za onaj njegov razgovor o tom klubu i organizaciji u istom i da bi ga uvjerio u to, ponudio iste da ih pročita. Kako reče opt. Ilić Jovo te novine su prilično velikog formata kao naše “Oslobođenje”, a Nišović mu je objasnio da su to njihove emigrantske novine, tj. kanadsko izdanje i da u njima piše o emigrantskoj organizaciji, o radu te organizacije i njihovoj aktivnosti. Nakon što je pregledao novine i vidio da u njima ništa ne piše o Jugoslaviji, te vidio neke od naslova, rekao je Nišoviću da ih ne želi čitati. Pri odlasku od Nišovića ovaj mu je rekao da mu može pripremiti nešto za čitanje što bi poneo kući našta je on pristao. U jednu najlonsku kesu Nišović mu je spremio

knjigu čije se naslovne strane ne sjeća, ali zna da je u njoj pisalo o borbama četnika na kraju rata, a u njoj je bilo i nekoliko slika među kojima slike kralja Petra II, Draže Mihajlovića i episkopa Dionisija. Ova knjiga je takođe bila štampana ćirilicom, misli u Engleskoj tako da je jedna stranica bila na engleskom a druga na srpskohrvatskom jeziku. Sem te knjige u ovoj kesi bila je i jedna razglednica na kojoj je Kralj Petar II u hramu svetog Spiridona u Trstu 1962. godine i dvije krune. Objasnio je da on nije znao šta je sve Nišović pri njegovom polasku stavio u tu najlonsku kesu i da se u to uvjerio tek nakon što je došao svojoj kući. Razglednicu sa slikom Kralja Petra II Nišović je adresirao na njega, a na njoj se nalazi i tekst koji je pisan ćirilicom. Tu razglednicu koja je glasila na njegovo ime i adresu on je precrtao plavim mastilom, a što se knjige tiče pročitao je samo neke članke iz kojih je došao do saznanja da se tu piše u borbama četnika u toku rata pa je istu kasnije pocjepao i bacio s tim što je isjekao fotografije Kralja Petra II, Draže Mihajlovića i Episkopa Dionisija što je zadržao za sebe. Sve ove slike, razglednice i ambleme držao je u svom stanu u Dizeldorfu do 1975. godine kada je na polasku kući u Jasenicu sve to ponio što je i pronađeno prilikom pretresa. Optuženi ističe da je ovo ponio u Jugoslaviju u namjeri da to preda našim vlastima kako bi se znalo čime se tamo emigracija služi, dodajući pri tome da je sve to davno prošlo i da se sve zaboravilo, a mislio je da tim isječcima iz novina, slikama i krunama ukrasi zid u svojoj kući u Jasenicama, što bi ga ujedno i posjećalo na SR Njemačku. Kako to navede opt. Ilić Jovo ove novine, slike i krune bi, ako bude stani-pani pokazao našim vlastima. Sve ovo je preko granice prenio u jednom njemačkom časopisu "Praline" kako ne bi imao problema ako bi to granični organi slučajno otkrili. Međutim, kada je ovo donio kući u Jasenice zaboravio je to predati našim organima bezbjednosti tako da je isto nađeno u njegovoj kući.

Po predodčenju razglednice na kojoj se sa jedne strane vide četiri lika ljudi u proćelju ikone, a među tim ikonima su i bivši Kralj Petar II Karađorđević, a sa druge strane razglednice piše jugoslovenski Kralj Petar II govori o hramu Svetog Spiridona u Trstu 1962. godine, a ispod toga rukom i to ćirilicom tekst koji počinje sa "o grudo sveta", a završava se "imaš šta drugo što sramotu pere sem borbe i mača", adresiranu na "Srpska pravoslavna crkvena opština", sa plavo obojenim u donjem uglu stoji ime i prezime optuženog i adresa, pa optuženi objasni da je to ona razglednica koju mu je pored isječaka iz novina i amblema Nišović spremio što je on ponio od Nišovića svojoj kući.

Na predodčene isječke iz knjige sa fotografijom Draže Mihajlovića iznad koje stoji "pod krstom", a ispod nje "Dragoljub Mihajlović", sa desne strane sa natpisom "Freska srpskog svetiteljstva" i ispod nje fotografije i ispod koje piše "jedna srpska religiozna manifestacija" i isječak iz knjige sa fotografijom Kralja Petra II, njegove supruge i još dva uniformisana lica na kome sa leđa piše pri dnu "Na Novu 1949. godinu" – "Autor", zatim isječak iz knjige na kome pri vrhu piše "Gračanica na polju Kosovu", a ispod toga crkva Gračanica, te ispod toga Kralj Petar II sa episkopom dr Nikolajem i više uniformisanih lica a sa leđa je ikona Sv. Save, kao i isječak iz knjige na kojem je u desnom uglu br. 23, a na sredini piše "Razgovor duše" a u drugom djelu tog lista fotografija episkopa Dionisija i natpisom "Nj. P. Episkop američko-kanadski", pa u vezi predodčenih isječaka i istrgnutih listova iz knjige kao i još jednog

isječka iz iste knjige sa fotografijom na kojoj piše "King Nikola and Prince Petar at a Monastery of Cetinje", a sa leđa krupnim slovima "Ispod crnih oblaka", optuženi objasni da su to isječci i istrgnuti listovi iz knjige koju mu je Nišović spakovao u najlon-sku kesu onom prilikom kad je kod njega radio i što je skupa sa razglednicom o kojoj se izjašnjavao poneo svojoj kući, napominjući pri tom da, iako je išao u školu šest razreda, nikada nije čuo za Dragoljuba Mihajlovića i Kralja Petra II, pa ne znajući o kome se radi, a što ga je zainteresovalo, isjekao je te slike iz knjige i na način kako je to već rekao prenio u Jugoslaviju.

Po predočanju dvije metalne krune od kojih je jedna bijele boje u sredini sa velikim slovima ER, a između njih rimski broj II, a druga žute boje, koja pri vrhu ima krst, optuženi objasni da su to upravo krune koje je takođe istom prilikom dobio od Nišovića i koje je skupa sa isječcima iz knjige i novina prenio u Jugoslaviju tj. u svoje Jasenice, dodajući da je po skupovima u SR Njemačkoj na našim građanima, odnosno djevojkama ove grbove vidao kao ukras ili pak prilikom nekih priredbi za izbor ljepotica.

Između ostalog optuženi je dalje istakao da je neke 1973. ili 1974. godine u nekim njemačkim novinama našao objavljen kratak članak i fotografiju sa vjenčanja princa Aleksandra Karađorđevića sina Petra II Karađorđevića, pa je isjekao taj članak sa fotografijom i zadržao u svom stanu u Dizeldorfu, što je skupa sa već pomenutim isječcima i slikama, te amblemima prenio na način kako je već rekao u njemačkom časopisu "Praline" u svoje Jasenice, a po predočanju isječka iz novina na kome se vidi fotografija jednog sveštenika, jednog mladića i mlađe žene sa kratkim člankom na njemačkom jeziku, optuženi izjavi da je to taj isječak iz nekih njemačkih novina sa fotografijom princa Aleksandra Karađorđevića, odnosno sa njegovog vjenčanja o kome je već naprijed rekao.

U vezi poznanstva sa Nišović Svetislavom sjeća se da je negdje 1974. godine od Klimek Rade čuo da je Nišović nekuda otišao, znao je da se Nišović nalazi u Jugoslaviji jer se to pričalo u komšiluku, pa kada je Radi to rekao došao je s njom u sukob. Po povratku iz Jugoslavije Nišoviću je Klimek Rada ispričala da se sa njim posvađala pa je nakon toga Nišović došao radi objašnjenja do njegove kuće tj. samo na kapiju nakon čega se i s njim posvađao. Od tada sa Nišovićem više nije govorio, niti se sretao. Poslije ove svađe sa Nišovićem jednom prilikom je u svom poštanskom sandučetu našao ubačen emigrantski list "Sloboda" i bilo je očito da taj list nije došao preko pošte već da ga je neko ubacio u sanduče. Iz tog lista isjekao je dva članka jedan pod naslovom "Dan ujedinjenja srpstva" i drugi sa fotografijom jedne grupe ljudi. Oba ova isječka je zadržao i skupa sa već pomenutim isječcima iz knjiga, razglednicama i amblemima, što je dobio od Nišovića prenio je u Jugoslaviju što je i pronađeno u njegovoj kući u Jasenicama prilikom pretresa. Nakon predočanja dva isječka iz emigrantskog lista "Sloboda", jedan pod naslovom "Mjesni odbor Srpske narodne odbrane u Blanuši Viskonsin, proslavice Dan ujedinjenja srpstva", a i sa lijeve i sa desne strane do tog naslova nalazi se neka kruna sa orlovom glavom i krilima a u sredini ćirilicom piše "SNO", a ispod članka piše "Srbi na okup", dok se sa leđa tog isječka vidi vojska na maršu

na jednoj fotografiji i na drugom uniformisana lica u stojećem stavu, a drugi isječak sa fotografijom osmorice ljudi ispod koga piše "Grupa rodoljuba koja je učestvovala u radu Kongresa SNO za zapad...", a sa leđa dvije fotografije vojnika od kojih je jedna fotografija vojnika u boji a druga u stojećem stavu, optuženi izjavi da su to dva isječka iz emigrantskog lista "Sloboda" koje je jednom prilikom našao u poštanskom sandučetu, što je isjekao i zadržao te potom skupa sa već pomenutim slikama iz novina, razglednicom i amblemima prenio u Jugoslaviju.

U njegovoj kući u Dizeldorfu stanovao je i neki Mirković Branko star oko 50 godina, rodom iz Korduna. Negdje u ljeto 1975. godine Mirković mu je pokazao jedne emigrantske ustaške novine u kojima se između ostalog nalazio i jedan članak pod nazivom "Pad srpstva", pa je on taj članak izrezao i zadržao. Na tom članku napisao je datum izdanja novina i naziv tih novina, pa je taj isječak skupa sa već pomenutim isječcima, fotografijama, razglednicama i amblemima prenio kući u Jasenice. Napominje da je Mirković ove emigrantske novine dobio na svoje ime, a poznato mu je da osim ovih novina Mirković dobijao i novine "Rakovica", adresirane na njegovu staru adresu, pa mu ih je neko znajući gdje stanuje, donosio na adresu stana u njegovoj kući. I ove druge novine koje mu je Mirković pokazao on je pročitao i sjeća se da je u njima pisalo nešto o tome kako "njihove vođe" ginu, o mjerama koje s tim u vezi preduzima "njihovo rukovodstvo", te nešto o aktivnosti UDBE. I ove novine je zadržao kod sebe u stanu, imao je namjeru i njih prenijeti u Jugoslaviju i ovdje predati našim organima bezbjednosti, ali ih pri polasku nije mogao pronaći, tako da su ostale zabačene negdje u stanu. Nakon predodjenja jednog isječka iz novina pa sa člankom štampanim latinicom pod naslovom "Kako je palo srpsko vođstvo" na kome je pri dnu rukom napisano "3. mart 1973. Nova Hrvatska", optuženi izjavi da je to upravo isječak iz emigrantskih novina "ustaške emigracije" koje mu je pokazao Mirković i što je sa ostalim slikama isječcima, razglednicama i amblemima prenio u Jugoslaviju što je pronađeno prilikom pretresa.

Od popa Čilerdžić Dobrivoja, kao i ostali vjernici koji su dolazili u pravoslavnu crkvu u Dizeldorf gdje je Dobrivoje obavljao bogoslužjenje, dobio je vizit kartu. Optuženi je objasnio da je to pravoslavna crkva koja priznaje Beogradsku Patrijaršiju i da je u tu crkvu povremeno odlazio. Sam je u nekoliko navrata slikao ovog popa u crkvi pa se i jedna od tih fotografija našla među onim isječcima iz knjiga, novina, fotografijama, razglednicama i amblemima, što je prenio u Jugoslaviju.

U januaru 1975. ili 1976. godine dobio je poziv za proslavu praznika pravoslavnog "Svetog Save" u pravoslavnoj crkvi u Dizeldorfu i na tom pozivu bila je ikona ovog sveca, a na poleđini objašnjenje gdje će se proslava održati. Odazvao se tom pozivu i zajedno sa suprugom i djecom prisustvovao proslavi o čemu je fotokamerom ostao ovekovečen jedan film, a između ostalog snimio je i jednu folklornu grupu zv. "Sveti Nikola" o kojoj ima fotografiju u boji i na kojoj se nalazi njegov sin Radislav. Po predodjenju fotografije – ikona Sv. Save sa pozivom na proslavu Sv. Save u Dizeldorfu 26.01.1975. godine optuženi izjavi da je to poziv o kome se već izjasnio i koji je dobio povodom proslave pravoslavnog praznika "Svetog Save" koja je održana u pravoslavnoj crkvi u Dizeldorfu.

U istoj ovoj crkvi u Dizeldorfu kupio je knjigu "Ženidba Kralja Petra II" koja je iz-

data i štampana u Engleskoj na srpskohrvatskom jeziku i sadržaj iste se svodio na ženidbu Kralja Petra II u toku rata sa osvrtom da li se on tada trebao ženiti ili ne. Ova knjiga mu je ostala u njegovom stanu u Dizeldorfu.

U Dizeldorfu se upoznao sa popom Jović Jovom, rodnom iz Puškovca kod Lopara koji je 1973. godine emigrirao iz Jugoslavije u SR Njemačku pa potom u Čikago. U trenutku poznanstva sa Jovićem ovaj mu je pokazivao pasoš kao što posjeduju svi Jugosloveni koji se nalaze na privremenom radu, ali mu je pri tom ispričao kako je u SR Njemačku došao preko Italije. Sa Jovićem je kum jer mu je on krstio djete u Dizeldorfu, na to se odlučio jer mu je Jović pokazao naš uredan pasoš, a kasnije se ispostavilo da ga je prevario, jer mu je upravo on jedne prilike ispričao kako je naš pasoš likvidirao, sredio papire i otišao u Čikago odakle mu se javio jednim pismom obavještavajući ga pri tome da su ga tamo dobro dočekali njegov kum od prvog djeteta i neki drugi. Pisao mu je između ostalog da radi u fabrici žileta, ali i kao sveštenik, te da je tamo i kuću kupio.

U vezi sa iznjetom odbranom u odnosu na navode optužnice pod tačkom a) optužnice Ilić Jovo je objasnio da nema ni jednog našeg čovjeka koji se nalazi na privremenom radu u SR Njemačkoj koji nije upoznao bar dva do tri emigranta. Takav je bio slučaj i sa njim, Šučurovića i Šukovića je upoznao sticajem okolnosti u firmi gdje su skupa radili, Nišovića takođe slučajno, jer mu je bio komšija, ali sa ovim ljudima nije bio nikakav prijatelj, nisu se posjećivali i svi susreti sa njima bili su takoreći u prolazu. Iz onoga samog što je mogao čuti od njih, te iz priče drugih naših građana zaključio je da su se Šučurović, Šuković i Nišović bavili nečasnim radnjama. Naime, oni kao i i Sedlar Dušan koga nikada nije upoznao, kako to reče opt. Ilić Jovo "utopljavali su naše ljude". Naše građani koji su dolazili na privremeni rad u SR Njemačku oni su rasturali i liferovali tamo kako su to oni htjeli. Sjeća se nekog popa Serdarović Milenka za koga je čuo da je ilegalno došao u SR Njemačku preko Italije i koji se poslije uz pomoć Sedlar Dušana zadržao u SR Njemačkoj. Smatra da je taj Sedlar Dušan pomogao i njegovom kumu popu Joviću da ode u Kanadu. U vezi onih isječaka iz knjiga i novina, razglednica i amblema što je donio kući u Jugoslaviju optuženi je istakao da to nije donio zbog toga da bi iste pokazivao našim građanima, za to nije znala njegova supruga Gospa i sve je to držao u svojoj kući u Jasenicama koja je bila zaključana i u koju su samo povremeno mogli navratiti njegova majka i punica. U vezi pomenutih okolnosti protiv njega su mogli pričati Arsenović Ivan sa kojim je došao u sukob zbog njegove bivše supruge Slavice jer ju je ovaj tukao pa je on vrlo često zaštićujući Slavicu obraćao se njemačkoj policiji, potom nenjenčani muž njegove svastike Simić Stane – Poljić Lazar sa kojim je imao porodičnih nesporazuma, Suljić Abdulah iz Dubokog Potoka kod Srebrenika sa kojim se odmah po dolasku u Dizeldorf potukao i od tada sa njim ne govori, Milošević Petar i Gajić Milak koji su dolazili kod njega u Dizeldorf i sa kojima je vodio određene razgovore, što su ovi mogli sve to iskoristiti i opanjkati ga.

Optuženi Ilić Jovo u cijelosti negira navode dispozitiva optužbe pod tač. b), te s tim u vezi ističe da nikom od naših radnika koji se nalaze na privremenom radu u SR Njemačkoj ili pak nekom drugom nije govorio da je u Jugoslaviji bjeda i sirotinja, da je Jugoslavija zaostala zemlja i da joj je bilo bolje da je ostala Kraljevina, te s

tim u vezi da je kapitalizam bolji od socijalizma i da je savjetovao našim građanima da je zarađeni novac bolje štediti u Švajcarskoj ili drugim inostranim bankama, nego u Jugoslovenskim. Kategorički pobija navode optužbe da je sa našim radnicima sa kojima je dolazio u kontakt govorio da će se Jugoslavija poslije Tita raspasti i da će doći do stvaranja nezavisne države Hrvatske, a da će u Jugoslaviju doći Rusi koji će svu ušteđevinu radnika u našim bankama oduzeti. Optuženi takođe negira da je govorio kako u Jugoslaviji nema slobode i prava i demokratije kakva je u zapadnim zemljama, jer svoja prava radnici u zapadnim zemljama mogu ostvariti putem štrajka. S tim u vezi on ne negira da je između njega i nekih naših radnika zaposlenih u Dizeldorfu, s tim što se ne može sjetiti o kome se radi, bilo govora o štrajku i da je on pričao kako u našoj socijalističkoj Jugoslaviji zakonom štrajk nije dozvoljen po pitanju rada, ali da je dozvoljen proces svih radnika i ostalog naroda protiv onih koji su protiv Jugoslavije, kao što je to bio slučaj sa Italijom po pitanju Trsta i Pule o čemu je uostalom pisalo u svim našim novinama, pa i u listu "Oslobođenje" koje je uredno dobijao jer je bio pretplaćen na taj list.

Optuženi Ilić Jovo ističe da nikada u razgovoru sa našim radnicima zaposlenim u SR Njemačkoj i bilo s kim drugim nije govorio da mrzi Muslimane i Hrvate, jer za njega je važno da je neko pošten, a ne kojoj naciji pripada, pa je s tim u vezi naveo da je on kao nadzornog organa pri gradnji kuće u svojoj Jesenici uzeo Buljubašić Hamdiju – građevinskog tehničara iz Srebrenika i da je konačno, o čemu se već izjasnio, pomogao Bilalović Seadu, kamenorescu iz Brčkog oko uvoza automobila. Negira da je bilo kada i pred bilo kim isticao da su Muslimani u pojedinim organima, kao npr. u organima SO Srebrenik lako i veoma brzo dolazili do radnih mjesta i da Muslimani sve svoje poslove tamo veoma brzo završavaju, pa s tim u vezi da se na području SO Srebrenik muslimanska sela izgrađuju, da se dozvoljava gradnja džamija, a da je zabranjeno čak i održavanje crkava.

U vezi dispozitiva optužbe pod tač. c) optuženi je istakao da nikada nije vređao i omalovažavao Druga Tita, niti da je govorio da je Drug Tito obična šahovska figura i da on ništa ne znači za naše narode, te da on kao Hrvat dugo upravlja Jugoslavijom i Srbima. Negira da je bilo kada govorio da želi da Drug Tito što prije umre. Naprotiv optuženi je naveo da u svojoj kući u Dizeldorfu ima dvije Titove uramljene slike i ispod njih ispisane pisačom mašinom zasluge Druga Tita, a to je on sam ispisao. Koliko se sjeća tekst ispod tih slika glasi da je Drug Tito Vrhovni komandant oružanih snaga SFRJ, da je ujedinitelj naših naroda i Predsjednik SFRJ. S tim u vezi optuženi je naveo da u svom stanu u Dizeldorfu ima istoriju Jugoslavije, koju je sam čitao i knjigu o radničkom samoupravljanju sa čijom se sadržinom takođe upoznao te još nekih knjiga štampanih u Jugoslaviji. Objašnjavajući privrženost našem sistemu i najvišim rukovodiocima opt. Ilić Jovo je napomenuo da se skupa sa svojom suprugom Gospod upisao u knjigu žalosti u našem konzulatu u Dizeldorfu povodom smrti Druga Kardelja.

Objasnio je da su protiv njega mogli pričati samo oni koji su mu bili zavidni što je daleko više uspio u inostranstvu nego oni nazvavši ih pri tom "moji neprijatelji", pa je napomenuo da je upravo protiv tih mogao mnogo toga reći, tj. da iza njih ima crnih tragova, a što ih nije prijavio optuženi je objasnio strahom za sebe, jer šta u

slučaju da za iste ne bi mogao pronaći svjedoke. Uostalom, kako to reče opt. Ilić Jovo ove "svoje neprijatelje" nije mogao ni prijaviti jer su svi ti razgovori vođeni nasamo, a objašnjavajući da ih je mogao "odati" istakao je da su se ti razgovori svodili na tako sitne stvari i da su i ovi sa kojima je razgovarao govorili isto što i on.

Povodom navoda optužbe i odbrane optuženog, sud je proveo dokaze saslušanjem svjedoka Kojić Miće, Miljić Milorada, Poljić Lazara, Ilić Stevana, Simić Steve, Gajić Milaka, Gajić Radivoja, Arsenović Ivana, Panić Ilije, Milošević Ljubomira, Milošević Steve, Gavrilović Dušana, Lakić Milana, Ilić Gospe i Ilić Đorđa, na glavnom pretresu pročitao iskaze svjedoka Simić Jefte, Turkušić Zlatana, Lakić Živke, Štrbac Vinka, Arsenović Slavice, Suljić Abdulaha, Mitrović Stanka, Mitrović Đorđa, Miladinović Vladete, Milošević Petra, i Mirnić Nenada, izvršio uvid i pročitao izvještaj Republičkog Sekretarijata za unutrašnje poslove SR BiH – Službe DB sektor II o neprijateljskoj aktivnosti Sedlar Dušana i dr. u SR Njemačkoj, emigrantske novine SNO "Bijeli orao", statut "SNO za Evropu", spisak delegata i članova sa 12 kongresa SNO u SR Njemačkoj održanog 28.10.1978. godine u Dizeldorfu, informativni bilten zajednice organizacije izbjeglica iz Jugoslavije u SR Njemačkoj, članak objavljen u listu "Borba" br. 109 pod naslovom "Proces antijugoslovenskim teroristima u Čikagu – optuženi za teška teroristička djela", izvršio uvid u propagandni materijal nađen prilikom pretresa kuće optuženog u selu Jasenica, zapisnik o pretresu stana optuženog u selu Jasenica, potvrdu o privremeno oduzetim predmetima, izvod iz kaznene evidencije za optuženog i uvid u ostali dokazni materijal u spisu, pa je na osnovu ovako provedenog dokaznog postupka, pri tome svestrano cijeneći i analizirajući sve provedene dokaze pojedinačno i u međusobnoj povezanosti jednih s drugim, posebno cijeneći odbranu optuženog, našao utvrđenim sljedeće činjenično stanje: Srpska narodna obnova (u daljem tekstu SNO), formirana 1908. godine kao iseljenička organizacija na području SAD, ostala je početkom II svjetskog rata najgrlatiji pobornik četništva. U njenom okrilju našli su utočište razni politikanti, kolaboracionisti, ratni zločinci, špijuni i svi oni koji su zbog počinjenih zločina i otvorene saradnje sa okupatorom pobjegli ispred jedinica NOV-e. Vremenom dolazi do osnivanja SNO-e za područje Australije a potom 1952. godine do osnivanja SNO-e za Zapadnu Evropu sa sjedištem u Dizeldorfu u SR Njemačkoj, kada se pojavilo i njeno glasilo "Bijeli orao". Svoje ciljeve – borbu društveno-političkog i društveno-ekonomskog uređenja u SFRJ postižu putem štampe – izdavanje novina, knjiga, brošura, letaka, proglaša i drugih publikacija, te živom rječju – putem predavanja, konferencija, pojedinačnog ili grupnog razgovora itd. Članom SNO-e postojao je svaki onaj koji je prihvatio pomenute ciljeve i koji je bio odlučan na "borbu sa komunističkom okupacijom i svim drugim srpskim dušmanima sa ciljem da se postigne oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda i srpskih zemalja" (iz teksta Statuta SNO-e za Evropu).

Članom, a potom i predsjednikom SNO-e za Evropu postao je Sedlar Dušan, ekstremni emigrant i SR Njemačkoj rođen 1908. godine u Budimpešti. Sedlar je prije II svjetskog rata bio žandarmerijski kapetan, a za vrijeme okupacije pripadnik – oficir Nedićeve srpske državne straže, a u toku II svjetskog rata je dospio u Njemačku gdje je i ostao. Njegova neprijateljska aktivnost protiv SFRJ je perma-

nentno od oslobođenja do danas u raznim emigrantskim i izbjegličkim organizacijama, posebno na subverzivno-propagandnom planu, vrbovanja naših građana za rad protiv naše zemlje i dr. Od formiranja emigrantske organizacije "Srpske narodne obnove" za SR Njemačku i Evropu, Sedlar kontinuirano zauzima ključna mjesta u rukovodstvu organizacija najprije kao generalni sekretar i potpredsjednik, a potom i predsjednik iste.

Božidar Šuković, rođen 1910. godine u Gajtanu SO Medveđa, ekstremni emigrant u SR Njemačkoj, gdje je ostao kao zarobljenik, je prilikom napada na našu zemlju bio pripravnik graničnih trupa bivše jugoslovenske vojske. 1942. godine pušten je iz zarobljeništva i po dolasku u zemlju odmah stupa u Nedićevu SDS gdje ostaje do oslobođenja kada se sa okupatorom i drugim kvistlinškim formacijama povlači ispred jedinica NOB u inostranstvo. U SR Njemačkoj se angažuje u neprijateljskom radu organizacije i izbjeglica. Bio je sve vrijeme zaposlen pri engleskim okupacionim trupama stacioniranim u SR Njemačkoj (MSO) do nedavno kada je penzionisan. Njegova neprijateljska aktivnost odvijala se kod više organizacija ("Demokratski savez Srba", "Udruženje boraca kraljevske jugoslovenske vojske", a posebno u "Srpskoj narodnoj odbrani" gdje je biran za člana glavnog odbora i blagajnika organizacije. Na propagnadno-subverzivnom planu je naročito aktivan, a isto tako i na vrbovanju novih članova iz redova naših radnika.

Jedan od inicijatora raznih skupova i manifestacija protiv SFRJ je i Čilerdžić Dobrivoje, rođen 1919. godine u Gračacu – SO Vrnjačka Banja, sveštenik koji je bogosloviju završio u Prizrenu. Kao mlad sveštenik Čilerdžić se opredelio za Ljotičev "Zbor" propagirajući njegove ideje, a po kapitulaciji stare Jugoslavije napušta sveštenički poziv i odlazi u SDK (Srpski demokratski kler) gdje je imao čin oficira i u tom svojstvu obavljao dužnost ideologa. Učestvovao je u borbi protiv jedinica NOB kao Ljotičev oficir. Po oslobođenju sa okupatorskim i drugim kvistlinškim jedinicama povlači se ispred jedinica NOB u Italiju gdje je njegova aktivnost bila usmjerena na održavanje "zborša" na okupu i njihovoj pripremi za upad u SFRJ računajući na moguću sukob zapadnih sila i SSSR-a i prevratom u Jugoslaviju. Iz Italije Čilerdžić je prešao u SR Njemačku gdje se i sada nalazi u svojstvu sveštenika. Idejno i dalje pripada "Zboru", ali je u bliskim odnosima i sa drugim emigrantskim organizacijama i pojedincima uključenim u neprijateljskom radu prema SFRJ. Pored toga što je inicijator raznih skupova i manifestacija protiv SFRJ, Čilerdžić rastura emigrantsku štampu, drži govore protiv naše zemlje i nastoji da podstiče pojedine naše radnike na aktivnost protiv SFRJ.

Optuženi Ilić Jovo, rođen, 1946. godine u selu Jasenica, SO Srebrenik, pismen sa završenih 6 razreda osnovne škole i zvanjem polukvalifikovanog građevinskog radnika, je krajem 1969. godine sa grupom naših radnika preko tuzlanskog Zavoda za zapošljavanje otišao na rad u SR Njemačku zaposlivši se u firmi "Mercedes" gdje je ostao do jula 1979. godine. Odmah po dolasku u SR Njemačku opt. Ilić Jovo je stupio u kontakt sa vođama četničke organizacije Sedlar Dušanom, Nišović Svetislavom, Šuković Božidarom, Šučurović Aleksom i dr. Neosnovana je odbrana optuženog Ilić Jove da on uopšte nije poznavao Sedlar Dušana i da mu ga je samo jednom prilikom neko pokazao u prolazu, da se sa Nišovićem upoznao preko svog bivšeg gazde i

da mu je Nišović kasnije postao susjed te da sa njim nije bio kućni prijatelj, a da je Šukovića i Šučurovića sasvim slučajno upoznao, kao i drugi naši radnici u krugu firme gdje su skupa radili i da su se kontakti sa njima svodili na razgovore koji su vođeni u toku pauza u fabričkoj hali ili pak prilikom slučajnih susreta pri odlasku ili dolasku sa posla. Vezu optuženog Ilić Jove sa prvacima emigrantske četničke organizacije u svojim iskazima potvrdili su svjedoci Ilić Stevo, Arsenović Ivan, Simić Stevo, Simić Jefto, te Gajić Radivoje, Poljić Lazar, Kojić Mićo i Miljić Milorad.

Svjedok Ilić Stevan koji se 1971. godine obreo u Dizeldorfu kod opt. Ilić Jove obraćajući mu se da mu nađe posao nesumnjivo je upućen u vezu optuženog sa članovima ekstremne četničke organizacije Sedlar Dušanom, Nišović Svetislavom i dr. Prvi razgovor vođen sa opt. Ilić Jovom u vezi zaposlenja bio je ujedno prvo saznanje za Sedlar Dušana, sekretara emigrantske organizacije – tog "uglednog čovjeka" koji može obezbjediti posao, bar mu ga je kao takvog predstavio optuženi. Svaka sumnja u tu vezu otklonjena je novim saznanjem svjedoka da je opt. Jovo kontaktirao sa Sedlar Dušanom, tako mu je rekao optuženi i konačno dogovoren sastanak sa njim. Dan kada je svjedok došao do saznanja o Sedlar Dušanu je bio i dan njihovog prvog susreta na jednoj tramvajskoj stanici. Svjedok Ilić Stevan se dobro sjeća tog susreta ispred nekog semafora i u blizini reklame "Aran", vizije tog čovjeka koga je optuženi Ilić predstavio kao Sedlar Dušana i koji je to potvrdio. Razgovor vođen tom prilikom sa Sedlar Dušanom u prisustvu optuženog te potom indiskretan tekst moralne podobnosti i nacionalne svijesti svjedoka Ilić Stevana, te potom susret svjedoka sa Nišović Svetislavom u kući kuma optuženog, koji je kako se svjedok sjeća pop, gdje je bio prisutan i optuženi Ilić Jovo i veći krug društva, je konačno saznanje svjedoka o opredjeljenju tih ljudi pa i samog optuženog Ilić Jove. Rezultat ovakvog saznanja svjedoka o optuženom, Sedlaru, Nišoviću i dr. je odbijanje ukazanog povjerenja da u tom krugu u kući kuma optuženog ruča. I dalji iskaz svjedoka upućuje na vezu optuženog i Sedlar Dušana, jer kako to ističe svjedok optuženi je, u želji da mu pomogne oko zaposlenja, predlagao da mu prihvati sve što mu Sedlar predloži i da je klub konačno mjesto dogovora, iz čega proizilazi nesumnjiv zaključak da su opt. Ilić Jovi itekako bili poznati svi uslovi koje je Sedlar postavljao svjedoku, jer otkud u suprotnom ovakva reakcija – sugestija optuženog i prije konačnog dogovora svjedoka i Sedlar Dušana. Ilić Stevan je upućen i u vezu optuženog sa Nišović Svetislavom, kapetanom bivše Jugoslovenske vojske, bar tako mu se ovaj predstavio u kući optuženog gdje je svakodnevno dolazio dok je on tu bio i koji je nastojeći da mu pomogne ubjeđivao ga da se ne vraća u Jugoslaviju omalovažavajući pri tom naš samoupravni sistem i Druga Tita, a veličajući emigrantsku organizaciju i Sedlar Dušana. Konačno negativan odgovor svjedoka i ne prihvatanje ponuđenih prijedloga pa s tim u vezi i otvorena reakcija optuženog Ilić Jove i Nišovića i prijetnja policijom je i kraj boravka svjedoka u SR Njemačkoj. Sem neubjedljive odbrane optuženog u djelu gdje je negirao iskaz ovog svjedoka optuženi nije pružio ni jedan ubjedljiv dokaz kojim bi se posumnjalo na vjerodostojnost iskaza Ilić Stevana, tim prije što je isti u bitnom potkrijepljen iskazom svjedoka Arsenović Ivana.

Naime, iz iskaza svjedoka Arsenović Ivana proizilazi da je opt. Ilić Jovu znao iz viđenja u vremenu od 1973. do 1977. godine kada su se konačno upoznali i kada se

svjedok sa porodicom nastanio u kući u Dizeldorfu. Kako to reče Arsenović, Ilića je upoznao u društvu u kome se kretao. Svjedok je naveo da je bio upućen da postoji emigrantska četnička organizacija, interesovao se ko su ti ljudi, pa je stoga u nekoliko navrata i sam odlazio u njihov klub. Opt. Ilić Jovu viđao je u tom klubu u društvu sa Sedlar Dušanom, čije ime je saznao od drugih i Nišović Svetislavom, a kad se nastanio kod optuženog ti "visoki gosti" – kako ih je Jovo predstavljao bili su često kod Jovine kuće, a i njemu je ukazivana čast da bude u tom društvu. Ne jednom, kao u slučaju svjedoka Ilić Stevana tako ističe Arsenović Ivan, Ilić, Sedlar i Nišović izlagali su ga ustaljenim testovima provjere, ubjeđivanja i vrbovanja da pristupi njihovoj organizaciji, kojom prilikom nisu izostajale ni otvorene simpatije "da je dobar za njih", a kao primjer istican je opt. Ilić Jovo. Svjedok Arsenović se sjeća Jove iz četničkog kluba, utisak svjedoka da je Jovo tamo bio glavni, Jovo mu je lično davao svakom prilikom da čita četničke novine "Orao", a sem toga sjeća se i letaka koje je opt. Ilić djelio svim prisutnim u kojima se poziva na ujedinjenje Srba. U prilog tvrdnji u vezi opt. Ilić Jove sa vođama i pripadnicima ekstremne četničke organizacije, svjedok je istakao jedan njegov susret sa opt. Ilić Jovom i nekim "mačkom" u kući optuženog krajem 1977. godine. Naime, opt. Ilić Jovo mu je, nakon neuspjele provokacije sa slikom Druga Tita pa s tim u vezi šta misli o njemu i svjedokovog odgovora da je za njega Drug Tito najbolji čovjek, kučivši se sa laktovima "velikim mačkom" i klimnući glavom primjetio da ga se treba pripaziti, što je svjedoka uputilo na zaključak da je i taj "mačak" isto što i opt. Ilić Jovo. Kod ocjene vjerodostojnosti iskaza ovog svjedoka treba istaći okolnost da je Arsenović Ivan krajem 1977. godine poslije nekoliko mjeseci stanovanja u kući optuženog došao sa njim u sukob, kako to reče svjedok zbog njegove reakcije na Jovino upozorenje da mu "balije" ne trebaju u njegovoj kući pa s tim u vezi i fizičkog obračuna sa njim, nakon čega je opt. Ilić koristeći njegovu nesređenu bračnu situaciju našao način da ga izbací iz kuće, a ta okolnost, po ocjeni suda nije svakako bila razlog da svjedok optuženog neosnovano tereti tim prije što je svjedok Arsenović ostavio na sudu sasvim određen i jak dojam čvrste ličnosti i poštenog čovjeka, a u bitnom iskaz ovog svjedoka potkrijepljen je iskazom Ilić Steve, daljeg rođaka opt. Ilić Jove koji je sa Jovom bio u sasvim dobrim odnosima i koji svakako nije imao razloga neosnovano ga teretiti.

Krajnje ubjedljiv je u svom iskazu i svjedok Simić Stevo – stric supruge optuženog koji se sa optuženim pozna od djetinjstva i kome je optuženi našao posao u firmi "Mercedes" gdje i sam radi. Kako to ističe svjedok Simić Stevo optuženi ga je lično u ljeto 1975. godine upoznao sa Nišovićem, a potom se sjeća jednog razgovora sa opt. Jovom kada mu je on pričao da se sa Nišovićem posjećuje te nešto kasnijeg razgovara kada mu je optuženi rekao da je sa Nišovićem došao u sukob zbog navodno nekog posla koji mu ovaj nije dobro platio. Optuženi mu je pričao i za Šukovića za koga je takođe rekao da su prijatelji i da se posjećuju. Da je optuženi Ilić Jovo bio povezan sa četničkom organizacijom na to upućuje i dio iskaza ovog svjedoka gdje navodi da mu je optuženi jednom prilikom u njegovoj kući nudio na čitanje četničke novine, bar tako mu je optuženi govorio, a sem toga on je sa Jovom išao i u četnički klub gdje je Jovin brat Nedeljko pravio svadbu. Vjerodostojnost iskaza ovog svjedoka u ovom djelu potvrdio je i sam optuženi svojom odbranom kada

je negirajući iskaz ovog svjedoka naveo da i Stevo ima itekako lošeg u sebi napominjući pri tome da mu je poznato da je on išao u jednu emigrantsku kafanu kod nekog Miše, da je svjedok u njegovoj kući psovao Poljić Lazaru komunističku majku u čemu ga je on spriječio, a opaska optuženom upućena na kraju na iskaz svjedoka Simić Steve “kad treba odati, odati”, negira odbranu optuženog gdje ovaj poriče svaku vezu sa članovima ekstremne četničke organizacije, pa s tim u vezi i neznanje za taj četnički klub i posjete istom. Sud se nije bavio rasvjetljavanju okolnosti zbog čega je svjedok Simić Stevo u više navrata sa optuženim išao u četnički klub, da li je svjedok posjećivao i druge emigrantske kafane, pogotovo kad ovaj svjedok, za razliku od drugih, nije bio izložen uobičajenoj provjeri tim prije što je ovaj imao i redovno zaposlenje što je svakako eliminiralo mogućnost ucjene, pa je po ocjeni suda upravo taj povoljan status svjedoka pored otvorene sumnje u apsolutnu političku ispravnost istog okolnost koja potkrepljuje vjerodostojnost iskaza ovog svjedoka tim prije što je taj iskaz, kako je to već naprijed navedeno u bitnom potkrijepljen iskazima svjedoka Ilić Stevana i Arsenović Ivana.

Da je optuženi Ilić Jovo bio povezan sa članovima emigrantske četničke organizacije na to upućuje i iskaz svjedoka Simić Jefte koji je naveo da je početkom 1975. godine kod kuće optuženog sreo sa nekim Paunovićem, za koga mu je optuženi rekao da je to njegov “visoki gost”, a siže tog monologa “doktora Paunovića”, tako da je Jovo predstavio sveo se na njegove utiske iz II svjetskog rata, priče o četničkim vođama sa područja sjeveroistočne Bosne, njegove sukobe sa Milošem Zekićem, a ni on nije bio pošteđen testa i provokacija sa slikom Karađorđa. Maja 1979. godine, kako navodi svjedok Simić Jefte, u kući opt. Ilić Jova sreo se sa nekim Draganom koji je takođe nakon uobičajenog testa, da li je Srbin, ko mu je bio otac u toku rata i slično, prešao na svoj monolog iz koga nije bio teško zaključiti da se i u ovom slučaju radi o pripadniku ekstremne četničke organizacije i zagovaraču njihovih zadataka i ciljeva. Treba li, da bi se provjerila nacionalna obojenost i otklonila sumnja da li i ovaj Jovin prijatelj pripada članstvu te ekstremne četničke organizacije, istaći u prilog tome i vic koji je ovaj tom prilikom ispričao svjedoku Simić Jefti iz sadržine tog vica tj. da je navodno neki starac boraveći u Topoli rodnom mjestu Karađorđa primjetivši bistu nekog vojskovođe pitao mještane čija je to bista, pa kad su mu odgovorili da je to bista nekog čovjeka koji je mnogo doprinjeo pobjedi nad Turcima, starac je rekao da bi tu bistu trebalo razbiti jer da taj čovjek čija je bista nije doprinjeo da se u Jugoslaviji poboljša situacija i da je situacija bila bolja kada su vladali Turci koji su uzimali 3/10, a ovi danas uzimaju 9/10. Ne treba zanemariti okolnost da je za cijelo vrijeme ovog razgovora tu bio prisutan i opt. Ilić Jovo koji se na sve to oduševljavao.

Povezanost optuženog sa članovima četničke organizacije i ostavarenje ciljeva SNO-e, kako proizilazi iz njegovog iskaza spoznao je i lično osjetio svjedok Poljić Lazar. On je kao badžo optuženog u decembru 1977. godine pozvan od opt. Ilića otišao kod njega u Dizeldorf. U svakoj prilici, a to nije bilo rijetko, prilikom obilazaka ugostiteljskih objekata Jovo ga je predstavljao svojim “dobrim ljudima” koji će mu pomoći da se zaposli i kako je to Jovo govorio doći do bogatstva. Svaki odlazak sa Jovom na željezničku stanicu za njega je bila neizvjesnost kao i obećani pos-

ao zbog uslovljavanja ispunjenjem uslova koji su postavljeni kod svih onih s kojima ga je Jovo upoznao. Kako to svjedok navodi i on od optuženog Jove nije bio pošteđen ucjene da bi do eventualnog zaposlenja mogao doći jedino ispunjenjem uslova postavljenih od ljudi koji su mu navodno mogli pomoći. Poljić se sjeća susreta sa nekim Vladom u jednoj kafani, gdje je bio prisutan i optuženi, njegovih riječi "partizan – partizan" upućenim mu u trenutku dok ga je ovaj tapšao po ramenu i za koga je kasnije čuo da je četnik, pa to kao i upozorenje njegove sestre koja se nalazi na privremenom radu u SR Njemačkoj jedanaest godina, da se Jovo kreće u društvu emigranata te saznanje da članovi emigracije rade na tome da naše radnike koji rade na crno kad izgube posao i ostanu bez sredstava za život ucjenjuju i privolejavaju da im se pridruže nalazeći im posao, a u suprotnom prijavljivanjem policijski budu protjerani iz SR Njemačke, učvrstili su kod njega ubjeđenje da su opt. Ilić Jovo i ostali sa kojima ga je dovodio u vezu pripadnici te četničke organizacije. Sud ne sumnja u vjerodostojnost iskaza ovog svjedoka tim prije što su saznanje ovog svjedoka o opt. Ilić Jovi i onima sa kojima se on druži potvrdili u svojim iskazima i svjedoci Kojić Mićo, Miljić Milorad, Gajić Milak i Milošević Steva – radnici i zemljaci opt. Ilić Jove koji su privremeno zaposleni u SR Njemačkoj koji su u međusobnom razgovoru i po saznanju od drugih, koji su poznavali opt. Ilić Jovu izražavali čuđenje Jovinim imetkom, navodeći da su čuli priče o njegovoj pripadnosti četničkoj organizaciji.

Sa ovako izloženih nespornih okolnosti, po ocjeni suda, nelogična je i krajnje neubjedljiva odbrana opt. Ilić Jove kad, izjašnjavajući se šta znači SNO, navodi da je to po njemu "Srbin, pravoslavac, a odbrana je odbrana i ja neznam dalje", da nikada nije čuo ko je Kralj Petar II Karađorđević i Dragoljub Mihajlović, jer kako to opt. Ilić navede on je nepismen i u školi nikada nije čuo za njih. Naime, takva odbrana optuženog nelogična je zbog same nesporne okolnosti da je opt. Ilić Jovo dolazio do glasila "Bijeli orao" iz koga je sasvim sigurno mogao doći do saznanja šta znači SNO, a potom i do programa i ciljeva te organizacije i ostvarivanja istih, a nesporne okolnosti da je optuženi isjecajući iz emigrantskih novina i knjiga slike Kralja Petra II Karađorđevića, Draže Mihajlovića, episkopa Dionisija, sliku sa vjenčanja princa Aleksandra, što optuženi ne poriče u svojoj odbrani, upravo potkrijepljujući saznanje o vezi optuženog sa članovima ekstremne četničke emigracije SNO-e. Ovakav zaključak proizilazi nakon analize iskaza saslušanih svjedoka i iskaza samog optuženog, jer kako drugačije tumačiti, nego neposrednu vezu sa prvacima emigrantske četničke organizacije, odbranu optuženog da mu je poznato da je Sedlar Dušan duže vremena emigrant u SR Njemačkoj i da je ostao kao zarobljenik poslije pobjede nad fašizmom imao mogućnosti svakom našem građaninu obezbjeđiti posao ili pak papire za odlazak i dolazak u SR Njemačku, da je Nišević Svetislav takođe emigrant i od koga je upravo dobio pomenuti propagandni materijal, te da je sasvim dobro bio upućen da je i Šuković Božidar bio član ekstremne četničke organizacije i njen blagajnik. Upravo ovaj način zaposlenja naših građana, kako to optuženi Jovo navede "utopljavanje naših ljudi", je jedan od način ostvarivanja programa i ciljeva te ekstremne četničke organizacije tj. način uvlačenja naših ljudi u istu, a sasvim je sigurno, o tome su se već izjašnjavali pomenuti svjedoci Poljić

Lazar, Ilić Stevan i dr. da je i opt. Ilić Jovo bio sasvim upućen u način ostvarivanja tog programa čime se konačno i bavio. Po ocjeni suda postojao je duži kontinuitet te veze i saradnje optuženog sa članovima ekstremne četničke organizacije SNO na što nesumnjivo upućuje i propagandni materijal neprijateljske sadržine koji je optuženi držeći kod sebe u SR Njemačkoj pokazivao nekom od naših građana i koji je konačno prenio u Jugoslaviju u svoje Jesenice gdje je u slučajevima kada je to mogao, u namjeri da upozna nekog od mještana pokazivao dio od tog materijala kao u slučaju svjedoka Milošević Steve koji ni sam ne zna da objasni da li je slika Kralja Petra II Karađorđevića, između tolikih slika koje mu je opt. Jovo u tom trenutku pokazivao, sasvim slučajno ispala. Sama okolnost iz odbrane optuženog da je taj materijal, ako bude "stani pani", htio pokazati organima vlasti upućuje na zaključak u kojoj namjeri je taj materijal opt. Jovo prenio u zemlju.

Ako se povežu sve nesporne okolnosti međusobno tj. da se optuženi boraveći u SR Njemačkoj svakodnevno družio sa licima za koje je znao da su neprijatelji SFRJ, da se međusobno posjećivao sa ljudima koji su na svaki način izražavali svoje opredjeljenje i neslaganje sa društveno-političkim uređenjem u našoj zemlji od kojih je dobijao već pomenuti propagandni materijal koji je u svakoj situaciji pokušavao prezentirati našim građanima bilo to na radu u SR Njemačkoj ili pak u svojim Jesenicama, onda se sasvim sigurno može zaključiti da je opt. Ilić Jovo održavajući kontakte sa odgovornim rukovodiocima ekstremne četničke organizacije SNO i prateći redovno glasila "Bijeli orao", "Sloboda" i "Srbobran" još ranije usvojio i potpuno pravilno prihvatio programe i ciljeve neprijateljske ekstremne četničke organizacije, na taj način politički istupao i svoje političko opredjeljenje jasno manifestovao kroz preduzete aktivnosti, a sve u cilju da lično doprinese ostvarivanju programa i ciljeva uperenih protiv naše samoupravne i nesvrstane politike, sa čega se u takvim radnjama optuženog stiču sva bitna obilježja krivičnog dela iz čl. 131 KZ SFRJ.

Nema sumnje da je opt. Ilić Jovo dolazio u kontakt sa našim građanima koji se nalaze na privremenom radu u SR Njemačkoj pogotovo sa onim koji su radili kao i on u Dizeldorfu što sam on i ne poriče. Nesporno je da je opt. Ilić, ozbirom na svoj sasvim zadovoljavajući materijalni položaj i nesumnjivu komunikativnost bio taj kod koga su ovi veoma često dolazili, a kako to rekoše neki od njih u Jovinom baru se moglo čak nešto popiti, a da se ne plati. Sasvim sigurno, što u svojoj odbrani potvrđuje i optuženi, optuženi je sa svim našim građanima sa kojima je dolazio u kontakt vodio razgovore o stanju u Jugoslaviji o odnosima naših naroda i narodnosti, o pravima i slobodama, o samoupravljanju, o načinu organizovanja udruženog rada, o položaju radnih ljudi, o obavezama prema društvenoj zajednici i svim drugim pitanjima za koje su živo zainteresovani naši građani. Međutim, nisu to bili, kako navodi opt. Ilić uobičajeni razgovori na koje ne treba obraćati pažnju. Svoju nacionalnu obojenost, pa s tim u vezi i tema razgovora o odnosima među nacijama u našoj zemlji, optuženi je na svakom mjestu i u svakoj prilici isticao. Ovo su nesumnjivo u svojim iskazima potvrdili svjedoci Poljić Lazar, Simić Stevo, Gajić Milak, Gajić Radivoje, Gavrilović Dušan, Simić Jefto, Turkušić Zlatan, Dakić Živka, Arsenović Slavica, Mitrović Branko i Mirković Đoko, počev od razgovora vođenog sa svjedo-

kom Poljić Lazarom, kada ga je optuženi, kako navodi Poljić, pitao kada je on tek bio došao u SR Njemačku iz Jugoslavije po pozivu optuženog, dokle je stigla mržnja između Srba i Hrvata u Jugoslaviji navodeći da je to pročitao u zapadnoj štampi koja jedino vjerodostojno informiše o tom stanju povezujući to sa demonstracijama u Hrvatskoj – Zagrebu 1971. godine kada su Hrvati navodno pjevali “Druže Tito otjeraj Jovanku, Srpkinja j... ti majku, dovedi nam Dapčevića Savku, da imamo i oca i majku”, preko razgovora vođenog sa svjedokom Simić Stevom – stricom supruge optuženog kada je optuženi čuvši da se svjedok druži sa Suljić Abdulahom, koji je takođe rodom sa područja SO Srebrenika, rekao da je Suljić balija i da on kao Srbin kod balije ne bi trebao da ide, dodajući da on lično u njih – balije nema povjerenja. Svoju nacionalnu pripadnost i mržnju prema ostalim nacijama, kako ističe svjedok Simić Stevo, optuženi je ispoljio u toku daljeg razgovora navodeći da je zabranio Arsenović Slavici – bivšoj supruzi svjedoka Arsenović Ivana koja je stanovala u njegovoj kući u Dizeldorfu, da se zabavlja sa Drnić Pavlom, jer je Pavlo ustaša dodajući pri tom da su svi Hrvati ustaše, što je u svom iskazu nesumnjivo potvrdila i sama svjedokinja Arsenović Slavica. Ovakvo svoje raspoloženje opt. Ilić je ispoljio i u razgovoru sa svjedokom Gajić Milakom navodeći u razgovoru da svu vlast u SO Srebrenik drže Muslimani koji su inače poturčeni Srbi, a na upit svjedoka Gajića kako mu je sve to poznato, Jovo je tako Gajić ističe, govorio da on sve zna od postanka svijeta do danas i da bi to i on trebao znati, ali je aljkav i nepismen, Gajić Radivoje prilikom jednog njihovog susreta, svjedok se sjeća da je to bilo negdje 1975. godine pred nekom robnom kućom u Dizeldorfu, kada je optuženi izražavajući čuđenja kako je u Jugoslaviji srpska nacija zapostavljena istakao da su Srbi ostali bez svojih dva najpametnija čovjeka Milovana Đilasa i Aleksandra Rankovića i poredeći to sa položajem koje je u to vrijeme imao drug Džemal Bijedić, što je optuženog jako iznenadilo i koji je svojom politikom kao Musliman počeo razdvajati nacije, a da je upravo to razlog što su se, po optuženom Iliću počela izgrađivati muslimanska sela, graditi džamije i sela, svjedokom Gavrilović Dušanom kome je iznoseći navodno sukob nacija u našoj zemlji, pričao da su međunacionalni odnosi veoma loši i da među narodima vlada mržnja i zavist, napadajući pri tome i vređajući hrvatski narod za koga je govorio da su gadni, da ne priznaju srpski jezik i da ga ne čudi mnogo da se upravo u Zagrebu dešavaju teške saobraćajne nezgode u kojima ginu “naši ljudi”, do razgovora sa svjedokom Simić Stevom kada je optuženi, bar tako je svjedok Simić nedvosmisleno izjavio, optuženi rekao da bi Hrvate, Muslimane iz Jugoslavije trebalo istjerati, omalovažavajući pri tom i slovenačku naciju. Ovakvo Jovino raspoloženje i mržnju prema ostalim nacijama osjetili su i svjedoci Turkušić Zlatan, koji je prilikom jedne posjete Jovi i iz razgovora sa njim čuo da optuženi mrzi muslimansku naciju ističući pri tome da je to pogana i prljava nacija, da su to Turci i da ih treba protjerati u Tursku, Lakić Živka na koju se jednom prilikom opt. Ilić bio naljutio što je ona primila u goste nekog Miku i Ružu koji su Hrvati i kojom prilikom je Jovo naslavljajući vredati hrvatsku naciju još jednom potvrdio da su Hrvati ustaše te da mrzi Turke, bar tako je, ističe svjedok, optuženi Ilić nazivao Muslimane i Mirković Đoko koji takođe nije bio pošteđen saznanja da optuženi Muslimane naziva “baliještina-ma” i da su Hrvati ustaše.

Koristeći ovakve susrete optuženi je u svakoj prilici, u razgovoru sa Poljić Lazarom, Simić Stevom i Gajić Milakom isticao da je stanje u Jugoslaviji teško, da će se Jugoslavija poslije Titove smrti raspasti kada će na vlast doći četnici, kada će se Hrvatska izdvojiti iz SFRJ i formirati novu nezavisnu državu Hrvatsku tj. da će poslije Titove smrti doći do intervencije SSSR i podjele Jugoslavije na interesne sfere napominjući pri tome da je tu Tito Rus i da je kao takav on upravo kriv za stanje u Jugoslaviji. Vezano za ovo, kako ističu svjedoci Lakić Živka i Simić Jefto, bilo je neskriveno raspoloženje optuženog, njegovo oduševljenje kada je saznao za navodnu bolest Druga Tita što je nedvosmisleno govorio svjedokinji Lakić Živki odmah po jednom njenom povratku u Dizeldorf iz Jugoslavije, pa do konačno direktnog razgovora vođenog sa Simić Jeftom u prisustvu prijatelja optuženog Dragana kada je govoreći o Drugu Titu, što je ovaj svjedok shvatio kao provokaciju, optuženi naveo da Drug Tito neće dugo i da će umrijeti prije nego što treba, misleći na atentat, a na primjedbu svjedoka da su pokušali i drugi, ali da u tome neće uspjeti, optuženi je dodao da se nije našao pravi, da vjerovatno nisu bili dobro plaćeni i da bi ga sasvim sigurno neko smakao za 100.000 DM ponudivši čak otvoreno svjedoku da on bude taj.

Ne može se prihvatiti odbrana optuženog Ilić Jove gdje navodi da su razgovori vođeni sa našim građanima, bilo da se radi o tome koliko se zarađuje u Jugoslaviji i to poredi sa zaradom u SR Njemačkoj, o tome kako se živi u Jugoslaviji i u SR Njemačkoj, ili pak o čuvanju novca, ili razgovori na uobičajene teme koje interesuju sve naše građane. Tematski ti razgovori su se svodili na ovo što i sam optuženi ističe u svojoj odbrani, ali su suštinski drugačiji. U tim razgovorima optuženi je, govoreći da je u Jugoslaviji glad i bijeda, da treba cio dan raditi za komad hljeba, da su porezi veliki i da vlast otima sve što se zaradi, da novac ne treba štedeti u našim bankama gdje može propasti, jer će poslije Tita doći Rusija i da će svu imovinu srušiti, poslije sasvim logične reakcije sagovornika – svjedoka Poljić Lazara, Simić Stevana, Gajić Milaka, Gavrilović Dušana, Simić Jefte, Lakić Živke, Štrbac Vinka i Mirković Branka, o čemu svakako govore i objektivni uslovi života u našoj zemlji, zlonamjerno prikazivao društveno-političke prilike u Jugoslaviji. Sud ni u jednom trenutku nije posumnjao u vjerodostojnost iskaza ovih svjedoka ni u ovom djelu. Naime, ovi svjedoci su se izjašnjavali i na prethodne okolnosti, ti razgovori vezani su za iste susrete optuženog sa pojedinim od pomenutih svjedoka i potkrijepljeni su u bitnom međusobno i ničim dovedenim u sumnju.

Optuženi Ilić Jovo ne negira da je sliku Kralja Petra II Karađorđevića, Dragoljuba Mihajlovića, episkopa Dionisija i dr., jula 1975. godine prenio u Jugoslaviju – u svoje Jesenice što je pronađeno prilikom pretresa kuće. Međutim, ne može se prihvatiti odbrana optuženog u tom djelu gdje navodi da je to učinio zbog toga da isto preda našim vlastima i da ih uvjeri šta sve emigracija radi. Naime, sam način prenošenja tog materijala, što optuženi ne negira navodeći da je sve ovo prenio ilegalno tj. zamotano u njemačkom časopisu "Praline", ukazuje upravo i na smisao donošenja ovog materijala tj. namjeru da se kod naših građana izazove određeni interes i u njihovim očima prikažu prilike u našoj zemlji u svjetlu kako to prikazuje strana emigracija u sprovođenju svoje neprijateljske aktivnosti koja je prisutna kroz različite vidove što svakako ne odgovara istini.

Po analizi ovako navedenih nespornih okolnosti da se zaključiti da je opt. Ilić Jovo prihvatajući u cijelosti programe i ciljeve ekstremne četničke organizacije SNO-e, u razgovoru sa našim građanima kako onim koji se nalaze na radu u SR Njemačkoj tako i u Jugoslaviji iznosio svoja politička shvatanja i ubjeđenje i da je na taj način, što se sa sigurnošću može tvrditi, pokušao uticati na ta lica da prihvate takva shvatanja i ideje, neprijateljski istupao u cilju širenja propagande s namjerom da širi, razvija i učvršćuje ideje u ispravnosti svojih idejnih opredjeljenja i namjerom da dođe do promjene u društvenom sistemu Jugoslavije i razbijanja bratstva i jedinstva naših naroda. Tokom našeg društveno-ekonomskog i samoupravnog razvoja, te međunarodni položaj naše zemlje, te s tim u vezi i priznanje cjele svjetske javnosti našim zaslugama za međunarodni mir i saradnju, sasvim su siguran demant zlonamjernom i neistinitom prikazivanju društveno-političkih prilika u SFRJ kako je to optuženi činio. Sa izloženog po ocjeni suda u ovakvim radnjama optuženog stiču se sva bitna obilježja krivičnog djela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ.

Ne može se prihvatiti odbrana opt. Ilić Jove da nije vređao Druga Tita. Naime, svjedok Panić Ilija je bio sasvim određen kada je izjavio da je optuženi u junu ili julu 1977. godine, kada je sa suprugom došao na odmor u Jesenice, pozvan u goste kod svjedoka, došao sa suprugom Gospom i ocem Đorđem njegovoj kući i u razgovoru koji je za optuženog postao uobičajen, između ostalog u jednom trenutku, kada je svjedok na pitanje optuženog odgovorio da u našoj zemlji rukovodi Drug Tito, partija i čitav narod, rekao kako se u Njemačkoj priča za Druga Tita da je on obična šahovska figura, da Drug Tito ne znači ništa za naše narode i narodnosti, da u našoj zemlji vladaju sasvim drugi, a ne Drug Tito i partija. U prilog ovakvoj tvrdnji svjedok je naveo da ga je poslije njegovog komentara, da ga iznenađuje da on tako priča o Drugu Titu jer Druga Tita cijeni i voli sav naš narod, začudio Jovin osmjeh koji je on shvatio kao omalovažavanje onog što je on rekao za Druga Tita a konačno taj razgovor je prekinula supruga Gospa obraćajući se Jovi na njemačkom jeziku nakon čega je prestao razgovor na tu temu. Kod ocjene vjerodostojnosti iskaza svjedoka Panić Ilije, treba istaći da je svjedok Panić dalji rođak optuženog i da svakako nepozajmljeni novac od optuženog, kako to tvrdi optuženi, nije razlog da on neosnovano tereti optuženog. U prilog ovakvoj ocjeni iskaza svjedoka Panić Ilije, treba istaći jedan momenat, koji proizilazi iz iskaza svjedokinje Lakić Živke, kada je njemački državljani Telen Endrik – poslodavac svjedokinje Živke, nakon što mu je svjedokinja prenijela Jovino raspoloženje u vezi zdravstvenog stanja Druga Tita i njegova radost zbog navodne bolesti Druga Tita, rekao da je žalosno što imamo takvog Jugoslovena, pa s tim u vezi i okolnosti iz iskaza svjedoka Mirnić Nenada, tj. utisak koji je svjedok stekao prilikom jedne posjete optuženom Ilić Jovi u njegovu stanju, kada je gledajući slike Karađorđa sa revolverom u ruci i sliku Druga Tita koja je bila lijeva od slike Karađorđa i nešto niže, da takav raspored slika nije sasvim slučajan i da je svakako odraz određene namjere. Očigledno je, a što je razumljivo imajući u vidu i političko opredjeljenje optuženog zasnovano na programima i ciljevima ekstremne četničke organizacije čiji cilj je borba za promjenu i društvenog uređenja u SFRJ, da je optuženom smetalo što se Drug Tito cijeni i poštuje i što je na svaki način i u svakoj prilici prenosio tako svoje raspoloženje i na one sa kojima je dolazio u kontakt.

Svakako da takvo njegovo ponašanje ide u sklop programa i ciljeva ekstremne četničke organizacije koje je optuženi Ilić Jovo u cijelosti prihvatio, pa sa izloženog, po ocjeni suda u ovakvim radnjama optuženog, stiču se obilježja kriv. djela iz čl. 157 KZ SFRJ.

Uzimajući u ocjenu iskaz svjedoka Ilić Gospe i Ilić Đorđa treba istaći da su ovi svjedoci, upravo zbog okolnosti da je svjedokinja Gospa supruga optuženog, a svjedok Đorđe otac optuženog, potvrđujući u cijelosti odbranu optuženog, nesumnjivo na svaki način htjeli olakšati položaj optuženog. Imajući u vidu iskaze brojnih svjedoka koji su se izjašnjavali na okolnosti na koje i svjedoci Ilić Gospe i Ilić Đorđe i čije iskaze je sud u cijelosti prihvatio i cijenio kao krajnje vjerodostojne, iskazi svjedoka Ilić Gospe i Ilić Đorđa ne samo da su neubjedljivi nego i krajnje neobjektivni i sračunati da se izbjegne svaka krivična odgovornost optuženog.

Pri ocjeni stepena krivične odgovornosti i odmjeravanju kazne optuženom, sud je cijenio sve okolnosti iz čl. 41 KZ SFRJ pa je od olakšavajućih okolnosti cijenio samo okolnost da je optuženi porodičan i otac dvoje mladb. djece, dok je od otežavajućih okolnosti cijenio povećan stepen društvene opasnosti konkretnih kriv. djela i optuženog kao njihovog izvršioca, imajući pri tome u vidu upornost optuženog pri izvršenju ovih kriv. djela, te okolnost da je optuženi osuđivan istina ne za istovrsna kriv. djela.

Imajući u vidu sve ove okolnosti sud je optuženom za krivično djelo iz čl. 131 KZ SFRJ utvrdio kaznu zatvora u trajanju od 5 (pet) godina, za kriv. djelo iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ kaznu zatvora u trajanju od 4 (četiri) godine i za kriv. djelo iz čl. 157 KZ SFRJ kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine, pa je na osnovu istih zakonskih odredaba i primjenom čl. 48 KZ SFRJ izrekao jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 9 (devet) godina i 6 (šest) mjeseci, nalazeći da je ovakva kazna primjerna i u cijelosti adekvatna težini počinjenih krivičnih djela i da će se izvršenjem ove kazne popravno djelovati da ne poćini novo krivićno djelo na koji naćin će se ostvariti svrha kaćnjavanja predvićena zakonom.

Po čl. 50 KZ SFRJ u izrećenu kaznu zatvora uraćunava se vrijeme provedeno u pritvoru od 11.7.1979. godine pa nadalje.

Imajući u vidu materijalne mogućnosti optuženog sud ga je na osnovu čl. 98 st. 1 ZKP obavezao da naknadi troškove krivićnog postupka u iznosu od 23.697,95 dinara, koji se odnose na naknade isplaćene svjedocima i paušal u iznosu od 500 dinara, nalazeći da se isti mogu naplatiti a da se time ne dovede u pitanje materijalno zbrinjavanje ćlanova porodice koje optućeni izdrćava.

Zapisnićar
Kurtić Vasvija

Predsjednik vijeća
Dumić Dragiša

POUKA: Protiv ove presude moće se uložiti ćalba Vrhovnom sudu BiH Sarajevo u roku od 15 dana po prijemu iste, s tim da se rok za ćalbu optućenog raćuna od dana presude po braniocu. ćalba se podnosi u dva primjerka putem ovog suda.

Žalba Vrhovnom sudu Bosne i Hercegovine

K – 185/79

OKRUŽNOM SUDU U TUZLI

ŽALBA

optuženog JOVE ILIĆA, radnika iz Düsseldorfa, SR Nemačka

protiv presude Okružnog suda u Tuzli od 7. decembra 1979. god., K-185/79

VRHOVNOM SUDU BOSNE I HERCEGOVINE

Optuženi pobija prvostepenu presudu u CELOSTI

- zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka (čl. 363 tač. 1 ZKP),
- zbog povrede krivičnog zakona (čl. 363 tač. 2 ZKP),
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja (čl. 363 tač. 3 ZKP), i
- zbog odluke o kazni (čl. 363 tač. 4 ZKP)

i stavlja sledeći:

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepena presuda UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovni pretres i odluku

ili

PREINAČAVA tako što se optuženi OSLOBAĐA OD OPTUŽBE.

Obrazloženje

Optuženi u svojoj žalbi neće iznositi odvojeno one razloge koji se tiču bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, a odvojeno one razloge koji se tiču povrede krivičnog zakona ili pogrešno i nepotpuno utvrđenog krivičnog stanja, nego će prateći hronološki greške i nepravilnosti učinjene tokom postupka uvek samo istaći o kakvom se žalbenom razlogu radi. Na taj način, po mišljenju odbrane, drugostepeni sud će imati jasniji uvid u celokupni tok postupka, nepravilnosti koji su tokom postupka učinjene, kao i razloge zbog kojih optuženi pobija prvostepenu presudu.

1)

Celokupnu istragu (izuzev jedne stranice zapisnika o saslušanju okrivljenog) sproveli su organi unutrašnjih poslova.

Način na koji je organima unutrašnjih poslova povereno vođenje istrage, nezakonit je. Pre svega zbog toga, što se organima unutrašnjih poslova mogu poveriti samo pojedine (vidi član 162 stav 1 ZKP), tačno određene istražne radnje a ne celokupna istraga. Takva paušalna ovlašćenja protivna su odredbi člana 161 ZKP, gde se u stavu 1 jasno kaže:

“Istragu sprovodi istražni sudija nadležnog suda”

Međutim, ako se paušalnim ovlašćenjem na organe unutrašnjih poslova prenese izvršenje svih istražnih radnji predloženih zahtevom (kako je to uobičajeno u konkretnom slučaju) – onda u stvari istragu sprovodi organ unutrašnjih poslova, što je protivno odredbi člana 161 stav 1 ZKP.

2)

Što je još mnogo važnije Istražni sudija može organima unutrašnjih poslova poveriti izvršenje pojedinih istražnih radnji – samo formalnom odlukom: naredbom.

“Poveravanje istražnih radnji treba izvršiti naredbom iz koje treba da se vide koje su istražne radnje poverene i kada”

(Zakon o krivičnom postupku, “Službeni list SFRJ, Beograd, 1977., komentar iz člana 162).

Takve naredbe u spisu, jednostavno – nema.

Organi unutrašnjih poslova, dakle, nisu bili na Zakonom propisan način ovlašćeni da sprovedu bilo kakve istražne radnje u postupku pa se zapisnici o izvršenim istražnim radnjama nisu uopšte mogli koristiti da bi se na njima zasnovala presuda, (čl. 83 ZKP).

3)

Prema iskazu svedoka GOSPE ILIĆ na glavnom pretresu 28. novembra 1979, a koji iskaz nije osporen nijednim drugim dokazom, organi SUP-a Tuzla, su oduzeli putne isprave svedocima koji rade sa optuženim u Düsseldorfu, u SR Nemačkoj, i koji su, kao i optuženi, jula 1979. godine došli na godišnji odmor u Jugoslaviju. Od kakve su važnosti putne isprave u životu tih ljudi lako je zamisliti. Potom ih je isti taj SUP, ali sada u svojstvu ovlašćenih organa istrage, saslušao kao svedoke, nakon saslušanja putne isprave su im vraćene sa izuzetkom svedoka GOSPE ILIĆ koja je pozivajući se na član 227 ZKP odbila da svedoči. Saslušanje svih ovih svedoka odvijalo se bez prisustva okrivljenog i njegovog branioca.

4)

Okrivljeni je saslušan kod istražnog sudije bez prisustva branioca – protivno odredbi člana 218 stav 9 ZKP.

Prvo, okrivljeni nije poučen o svome pravu da uzme branioca – što je jasno vidljivo iz samog zapisnika. Naime, pouka o pravu na branioca štampana je na formularu zapisnika, koji okrivljeni, kako je vidljivo iz samog zapisnika – NIJE ČITAO:

“Zapisnik sam slušao, glasno je diktiran, sve je upisano što sam ja izjavio, što potvrđujem kao svoje”.

Prema tome, u spisu ne postoji zapisnički fiksirana i od okrivljenog potpisana pouka o pravu na branioca u smislu čl 67 stav 2 ZKP.

Okrivljeni je svojim potpisom overio samo sadržaj diktiranog dela zapisnika u kome nema pouke o pravu na formalnu odbranu.

Iz istog zapisnika se vidi da se okrivljeni nije izričito odrekao prava da bude ispitivan u prisustvu branioca – čl. 218 stav 9 ZKP.

Od okrivljenog je uzeta na zapisnik samo izjava

“da sebi za sada nije odabrao branioca”.

Ovakva izjava nije izjava o izričitom odricanju od prava na formalnu odbranu. Naprotiv, ova izjava, čak, pre upućuje na želju okrivljenog da uzme branioca: “za sada” i “nije odabrao” ne mogu tumačiti kao da okrivljeni ne želi prisustvo branioca. Uostalom, Zakon i ne dozvoljava nikakvo tumačenje – Zakon nalaže da se od okrivljenog uzme jasna i nedvosmislena izjava o ODRICANJU OD PRAVA, i to IZRIČITOM. Takva izjava ne postoji.

Dakle, okrivljeni niti je poučen o svome pravu na formalnu odbranu, niti je od njega uzeta izjava kojom se izričito odriče od ovog svog prava. Odbrana ne može, a da ne stavi ove povrede postupka u kontekst drugih, po smislu identičnih povreda prava odbrane tokom postupka protiv okr. JOVE ILIĆA: naime, po podizanju optužnice, protivno odredbi čl. 74 st. 2 braniocima okrivljenog nije dozvoljen razgovor sa okrivljenim od strane predsedavajućeg raspravnog veća, a potpisani branilac dobio je dozvolu za sastanak, tek nakon pritužbe Predsedniku suda.

Kada okrivljeni izjavljuje da za sada nema branioca, morao mu se ili ostaviti rok od 24 časa u smislu čl. 218 st. 9 ZKP ili uzeti od njega izjava o izričitom odricanju od prava na formalnu odbranu. Istražni sudija nije učinio ni jedno ni drugo, već je protivno Zakonu pristupio saslušavanju okrivljenog.

Štaviše, iz izjava GOSPE ILIĆ i okr. JOVE ILIĆA može se osnovano pretpostaviti da je u trenutku kada je okrivljeni predstao Istražnom sudiji – punomoćje za branioca već ležalo u predmetu.

Punomoćje je predato Istražnom sudiji u ranim jutarnjim časovima 16. jula o.g., a istog dana je obavljeno i saslušanje okrivljenog.

DOKAZ: saslušanje okrivljenog
svedoka MILORADA GAJIĆA, adv. iz Tuzle,
svedoka GOSPE ILIĆ.

“Okrivljenikovu izjavu o tome da li želi (a ne da li je odabrao – prim. S. P.) da njegovu ispitivanju prisustvuje branilac, istražni sudija mora uneti u zapisnik (čl. 218 st. 9 ZKP). Ako se okrivljenik izričito ne odrekne toga prava, istražni sudija ne smije preći na ispitivanje okrivljenika o samoj stvari prije nego što je okrivljeniku dao najmanje 24 časa vremena da njegov branitelj dođe istražnom sucu da prisustvuje ispitivanju okrivljenika. Taj rok od 24 sata teče od časa u koji je istražni sudac saopćio okrivljeniku da ima pravo da branitelj prisustvuje njegovom ispitivanju. Da je istražni sudac dužan saopćiti okrivljeniku prije prvog ispitivanja o samoj stvari, da ima

pravo da njegovom ispitivanju prisustvuje branitelj, slijedi indirektno iz propisa čl. 218 st. 9 ZKP. Da bi nakon saopćenja okrivljeniku da njegovu ispitivanju ima pravo prisustvovati branitelj, objasnio procesnu situaciju, istražni sudac mora odmah upitati okrivljenika da li hoće (a ne da li je odabrao – prim. S. P.) da njegovu ispitivanju prisustvuje branitelj i njegov odgovor (hoću ili neću – prim. S. P.) mora upisati u zapisnik.”

(Prof. dr Vladimir Bayer, op. cit., str. 149)

Da bi situacija bila još jasnija, okrivljeni je polupismen!

5)

Greškom toga Suda braniocu optuženog omogućeno je da se sastane sa optuženim tek 19. o.m. dok je pretres zakazan za 21. o.m. Na taj način, optuženom nije osigurano dovoljno vremena za pripremanje odbrane – čl. 11 tač. 3 ZKP.

Naime, podneskom od 11. o.m. koji je primljen u Sudu 13. o.m. branilac optuženog tražio je sastanak sa optuženim radi pripremanja odbrane. Dana 15. o.m. branilac optuženog zatražio je od predsjedavajućeg raspravnog veća sastanak sa optuženim, ali je odbijen suprotno odredbi čl. 74 st. 2 ZKP. Predsednik suda bio je službeno odsutan u Sarajevu, pa branilac nije mogao uputiti pritužbu istom. Istoga dana 15. o.m. branilac je uputio telegrafsku pritužbu Predsedniku suda s plaćenim odgovorom. Sud je obavestio branioca optuženog da razgovor može obaviti 19. o.m.

Tek nakon razgovora sa optuženim branilac je došao do potrebnih obaveštenja o dokazima koje treba pribaviti, a koje je za 36 časova – koliko je posle razgovora bilo ostalo do pretresa – bilo nemoguće pribaviti, tim pre što se neki od njih moraju pribaviti iz SR Nemačke. Da nije bilo propusta Suda zbog koga je je odbrana izgubila 4 puna dana (od 15.-og kada je tražen razgovor do 19.-og kada je obavljen), ovi dokazi bi možda i bili pribavljeni, makar telex-om.

S tim u vezi valja primetiti, da ni prethodni branilac adv. MILORAD GAJIĆ nije imao prilike da razgovara sa optuženim, jer mu je i nakon dizanja optužnice uskraćivan sastanak, tako da se do potrebnih informacija od optuženog nije moglo doći pre 19.-og o.m., što svakako nije dovoljno za pripremanje odbrane, – čl. 11 tač. 3 ZKP.

6)

S obzirom na ovu okolnost odbrana je na glavnom pretresu, a pre početka istog, 21. novembra 1979. godine, tražila da se glavni pretres ne održi jer je bilo očigledno da je nezakonitim postupanjem suda odbrani ostavljeno nedovoljno vremena da se spremi.

7)

Prvostepeni sud je, bez ikakvog obrazloženja, predlog odbio. Pretres je započeo 21. novembra 1979. g.

8)

Pročitana je optužnica koja sadrži niz netačnosti, krivično-pravno irelevantnih

tvrdnji, logički neispravnih zaključaka i protivrečnosti (kojeg bez daljeg usvaja i presuda).

Obrana ističe da se ovde ne radi o tumačenju spornih činjenica, kojima će se baviti žalba posebno kada bude analizirala presudu, već o tome da se pokaže, da optužnica nije ni sama bila zasnovana na dokazima pribavljenim u istrazi, već na pukim pretpostavkama, netačnoj interpretaciji sadržine iskaza svedoka saslušanih u istrazi, i logički potpuno nemogućim zaključcima.

Tako, na primer,

- a) u optužnici se govori kako je opt. iz nekih novina izrezao članak "dan ujedinjenja srpstva", i
- b) "Mesni odbor SNO u Kenoši"

U optužnici se dalje kaže, kako se "sa leđa" tih isečaka vide "neka uniformisana lica", "vojska", odn. "neki vojnici" (v. str. 11, poslednji stav).

Kada se pogleda materijal jasno se vidi šta je "lice", a šta "poledina".

Članci o kojima se govori u opt. su delimično oštećeni kod izrezivanja, a izrezivanje je izvršeno po ivicama fotografija. Opt. je, dakle, izrezao fotografije.

Ko je vojska, vojnici, uniformisana lica?

To je očigledno srpska vojska iz Prvog svetskog rata. Zašto se to ne kaže u optužnici?

9)

Na str. 12, prvi stav, kaže se da je optuženi izrezao članak "Pad srpstva". Takav članak ne postoji u spisu. Naslov članka trebalo bi da sugeriše da je to članak o ugroženom položaju Srba u SFRJ (budući da se opt. sudi za vezu s četničkim organizacijama).

Članak je, međutim, naslovljen "Pad srpskog rukovodstva" – i uopšte ne govori o tome. Štaviše, on je objavljen u ustaškim novinama.

10)

Na strani 15, drugi stav kaže se da je optuženi održavao "svakodnevne razgovore sa prvacima četničke organizacije... Sedlar Dušanom".

Niko, doslovno niko, to nije rekao u prethodnom postupku, a optuženi poriče čak i da poznaje ovo lice.

Otkuda onda ova tvrdnja u optužnici?

Doduše, nešto slično je izjavio svedok Ivan ARSENOVIĆ na glavnom pretresu, ali on je saslušan tek mesec dana kasnije. Javni tužilac nije, dakle, mogao znati za iskaz ovog svedoka, mada je svedok mogao znati za optužnicu.

11)

U optužnici se na str. 15, treći stav, tvrdi da "svedoci nisu jedan za drugog znali da bi se mogli dogovarati", a iz iskaza svedoka LJUBOMIRA MILOŠEVIĆA, datog u prethodnom postupku vidi se da je 12. jula 1979. god. svedok STEVAN ILIĆ pozvao na stranu svedoka LJUBOMIRA MILOŠEVIĆA i rekao mu da optuženi ima veze sa četničkom organizacijom i sl.

12)

U optužnici se na str. 16, četvrti red, tvrdi da su pronađeni materijali “dio programa i Statuta SNO”.

Ovo je potpuno netačno i to je moralo biti jasno i optužbi, koja je imala pred sobom materijale. Bliže o tome govorićemo kada budemo analizirali priloge, ali ovdje valja samo reći da oduzeti materijal, bez obzira na njegovu krivično-pravnu relevantnost uopšte, ne sadrži ništa što bi bilo deo programa i statuta SNO.

13)

U istom stavu tvrdi se da je taj materijal optuženi pokazivao “nekima od svojih susjeda” (čak plural), iako to niko, doslovno niko ne svedoči u prethodnom postupku (izuzev svedoka – jednog jedinog – STEVE MILOŠEVIĆA, koji svedoči da je opt. navodno jednom ispala jedna slika (Petra II) i da je to optuženom očigledno bilo ne-prijatno).

Na strani 16 u stavu četvrtom, ponavlja se tvrdnja da je optuženi bio u “neposrednoj vezi i stalnom kontaktu” sa Dušanom Sedlarom.

Pokazali smo da niko od svedoka saslušanih pre podnošenja optužnice to ne tvrdi. Odakle onda ovo u optužnici?

14)

Na strani 16, pretposljednji red, tvrdi se da je proslavu Sv. Save organizovala “četnička organizacija” – tu proslavu je organizovala Srpska pravoslavna crkva, što je jasno iz dokaza pribavljenih u istrazi.

15)

Skoro cele strane 6 i 7 optužnice bave se imovnim stanjem optuženog. Ovo je potpuno irelevantno za delo koje se stavlja optuženom na teret, naročito obzirom na, doduše, kasniju izričitu izjavu javne optužbe na glavnom pretresu 23. i 28. novembra 1979. god. da se javna optužba protivi izvođenju dokaza na okolnost da je optuženi imovinu stekao legalnim putem, jer to “nije sporno”.

16)

U tekstu na str. 12, drugi stav, u optužnici se govori o “fotografiji sina optuženog, Radislava”, “folklorne grupe Sv. Nikola”, o fotografijama koje se “odnose na svetkovine u povodu verskih manifestacija kojima su opt. i njegova deca prisustvovali”. Očigledno je da sve ovo ne može imati nikakve veze sa delima koja se optuženom stavljaju na teret, a naročito obzirom na čl. 174 Ustava SFRJ.

17)

Na istoj strani u istom pasusu, navodi se da je optuženi kupio knjigu “Ženidba kralja Petra II” i da mu se ta knjiga nalazi u Düsseldorf-u. To nije zabranjeno. To je irelevantno za optužbu.

18)

Na strani 18 optužnice navodi se da je optuženi "imao kod nemačke banke otvoren tekući račun". To nije zabranjeno: u smislu naših deviznih propisa lice koje boravi duže od 6 meseci u inostranstvu na privremenom radu, je u smislu toga Zakona stranac, dakle, može imati račun u inostranoj banci.

19)

Na istoj strani u istom pasusu, kaže se da je "kod optuženog vrlo često bilo prisutno da on u Jugoslaviji nikada ne bi mogao imati i zaraditi koliko je stekao u SR Njemačkoj". Ovo je irelevantno za optužbu, jer je notorno da migraciju uslovljavaju prvenstveno: nezaposlenost i veća mogućnost zarade.

20)

Odbrana će, opet, ukazati samo na ključna mesta u kojoj se u optužnici neispravnim logičkim zaključcima dokazuje krivica optuženog:

Tako, na primer,

Govoreći o navodnoj neprijateljskoj aktivnosti optuženog, optužnica kaže:

"Dokaz o toj aktivnosti, kako smo već ranije naveli, je i posedovanje neprijateljskog propagandnog materijala, koji je on držao kod sebe..."

Držanje neprijateljskog materijala u nameri širenja neprijateljske propagande predstavlja delo iz člana 133 stav 4 KZ SFRJ. To nije dokaz o postojanju drugog, različitog dela (iz člana 131 KZ).

21)

Na strani 19 se zaključuje da je optuženi držao kod sebe oduzete stvari, dakle, fotografije koje smo bliže gore analizirali, tzv. ambleme i sl.

"da bi se u očima našeg svijeta prikazale prilike u našoj zemlji u svjetlu kako to ne odgovara istini a kako prikazuje strana emigracija u sprovođenju svoje neprijateljske aktivnosti koja je kroz različite vidove prisutna".

Kako slike kralja Petra II i Draže Mihajlovića, o ostalim tzv. materijalima i da ne govorim (kao porodične fotografije, slike, iz Prvog svetskog rata, Petar I i sl.) mogu da prikažu "prilike u našoj zemlji"?! Nijedan od tih materijala ne bavi se prilikama u našoj zemlji. Zaključak je potpuno proizvoljan.

22)

Što se tiče protivrečnosti u samoj optužnici, njih ne mogu iscrpno nabrojati. Zadržaću se na jednoj, koja odmah upada u oči. U onom delu optužnice, gde se obrazlaže navodna velika društvena opasnost optuženog, optužba stavlja na teret tzv. "aktivnost" optuženog (koja ne znam u čemu se sastojala) u groteskan kontekst: u kontekst "međunarodnog položaja naše zemlje" (v. str. 20, predposlednji red), gde se optuženi Jovo ILIĆ uključuje u međunarodne pritiske na našu zemlju, protiv afirmacije socijalizma kao svetskog procesa (v. str. 15, drugi stav), a sa druge strane kaže: (v. str. 20, treći stav): da je optuženi "jedna primitivna ličnost".

Sa ovim poslednjim bih se složio, mada to ne bi izrekao tako uvredljivo. Optuženi je neobrazovan, ima šest razreda osnovne škole, ponikao je u relativno zaostaloj sredini, poreklom je iz sela do koga nema ni asfaltnog puta, sve je to tačno.

Ali čini mi se onda da je protivrečno, stavljati takvog optuženog u kontekst "svetskih procesa i međunarodnog položaja naše zemlje".

23)

U nedostatku bilo kakvih argumenata kojima bi dokazala navodnu vezu optuženog s četničkom emigracijom, optužnica pribegava i ovakvom metodu patetičnog ubeđivanja:

"Postoji jedan duži kontinuitet te veze i saradnje, zatim određeni pisani materijal i fotografije koje su nađene kod okrivljenog ukazuju da je ta saradnja postojala koja je kod njega izazvala i određene promjene i njegovu svijest da je četništvo kao ideologija razbijenih i krajnje reakcionarnih snaga put ka uspostavljanju jednog novog poretka u Jugoslaviji koji je davno odbačen istorijskim odlukama II zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu a kasnijim snažnim razvojem samoupravnog socijalističkog društva, sve snažnije afirmacije socijalizma kao svjetskog procesa u kojem sve društvene snage i svaki naš građanin uživaju puna prava i sve mogućnosti za svestrani razvoj ličnosti".

"Vrlo brzo je prihvatio ideologiju, ideologiju koja se zasniva na nasilju i nacionalnoj netrpeljivosti, ideologiju koja je osuđena ne samo od naših naroda nego i od naprednih ljudi širom svijeta jer se ne mogu zanemariti zlodjela koja su u toku rata počinili četnici i drugi neprijatelji narodno-oslobodilačkog pokreta i da je vapaj za tim prošlim vremenima koja se nikada ne mogu povratiti ostao samo u svijesti jedne šačice razbojnika i zlikovaca koji su okrvavili ruke vršeći zlodjela nad nevinim stanovništvom i pristalicama NOP-a, da se on tom pokretu priključio".

24)

Zatim je otpočeo dokazni postupak koji je vođen u takvoj atmosferi gde je branilac već drugoga dana pretresa bio prinuđen da se obrati pritužbom Predsedniku Okružnog suda u Tuzli sa zahtevom da u smislu člana 181 stava 2 ZKP, bude izvešten o tome šta je preduzeto povodom pritužbe.

25)

Ni tri meseca nakon ove pritužbe branilac nije dobio nikakvo obaveštenje od Predsednika suda.

Naime na pretresu od 21. novembra 1979. godine, član veća, sudija MILENA NINKOVIĆ i Predsedavajući veća, skoro sve vreme zasedanja su pušili, čime se narušava ugled suda, i omalovažavaju ostali učesnici u postupku (na primer optuženi i svedoci od kojih se istovremeno, i pravilno, zahteva da stojeći daju svoj iskaz).

26)

Predsedavajući, prilikom saslušanja svedoka MIĆE KOJIĆA propušta da svedoka opomene na red zbog psovke ("glagolom"), koju je svedok izgovorio nemogući neče-

ga da se seti, i umesto toga trenutak kasnije, sa osmehom, ponavlja tu psovku, bez ikakve potrebe ("kako ti reče..."), čime svakako teško narušava ugled suda.

27)

Prilikom saslušanja istog svedoka, Predsedavajući, u sred saslušanja svedoka, očigledno nezadovoljan odgovorom svedoka, koji svedoči drugačije nego u istrazi, ponavlja upozorenje da lažno svedočenje predstavlja krivično delo, mada je takvo upozorenje već dato pre nego što je pristupljeno ispitivanju svedoka.

Budući da takvo ponovno upozorenje za vreme saslušanja nije predviđeno krivičnim postupkom – jasno je da se na ovaj način utiče na volju svedoka.

28)

Predsedavajući veća udaljio je iz sudnice lice koje se pojavilo na vratima pitajući da li može da prisustvuje glavnom pretresu, rečima "ne može". Na taj način narušen je princip javnosti glavnog pretresa. Na primedbu branioca, da u vratima sudnice tokom suđenja stoji milicionar (mada dva milicionera čuvaju optuženog u sudnici) i da to kod publike stvara utisak da ulaz u sudnicu nije slobodan, član veća sudija MILENA NINKOVIĆ, odgovara da je "takav običaj u Bosni".

29)

Član veća, sudija MILENA NINKOVIĆ, tokom celog prvog dana pretresa, u više mahova, tako reći neprestano upada u reč optuženom, svedocima i braniocu optuženog i ironiše mimikom i rečju iskaze optuženog i svedoka i otvoreno izražava sumnju u njihove izjave, čime se ispoljava pristrasnost, budući da se dokazi ocenjuju tek nakon završnog dela postupka.

30)

Zatim se prešlo saslušanju svedoka.

31)

Na ovom mestu odbrana želi da učini nekoliko načelnih zapažanja o svedocima saslušanim na glavnom pretresu.

32)

Budući da je optužba verovatno bila svesna načelne nepouzdanosti ovog dokaznog sredstva, u optužnici se na više mesta govori o tome kako svedoci "ne bi imali nikakvog interesa" da optuženog neosnovano terete, kako oni izjavljuju saglasno, kako oni nisu imali prilike da se dogovaraju" i sl. Neobično je da se optužnica time bavi. Pravna je pretpostavka da su svedoci nepristrasni i nezainteresovani. Zašto braniti tu pretpostavku, pre nego što je osporena? To pokazuje izvesnu sumnju i same optužbe u verodostojnost svedoka, ili bar nesigurnost.

Ovo tim pre, što je više nego očigledno da, bar pojedini, ne samo da nisu nezainteresovani nego su upravo fanatično zainteresovani za ishod stvari. Naravno, da ste odmah pomislili na svedoka IVANA ARSENOVIĆA

koji ima "odličnu ideju" da bi optuženog "trebalo objesiti". (No o ovom svedoku će biti posebno reći).

Što tiče dogovaranja, njega je svakako bilo:

Jasenica je mala, svedoci su uglavnom iz Jasenice, mnogi su u rodbinskim odnosima (Gajići, Miloševići, vanbračni par Simić-Poljić, bračni par Lakić, Simići, Stevan Ilić, Ilija Panić itd.). O tome je fiksiran čak i jedan dokaz: iskaz LJUBOMIRA MILOŠEVIĆA i prethodnom postupku.

Što se tiče saglasnog iskazivanja svedoka: ono je u priličnoj meri saglasno (mada ima protivrečnosti: napr. u prethodnom postupku svedok VINKO ŠTRBAC kaže da mu je opt. govorio: "Dobro je dok je Tito živ, ne znam šta će biti u Jug. kada Tito umre", ovo je nespojivo sa iskazom svedoka Ilije PANIĆA da je Tito samo "šahovska figura", kao ni sa izjavom SIMIĆ STEVE da mu je opt. navodno govorio "Kada će Tito jednom umrijeti", itd.). Međutim, iskazi su uglavnom saglasni. No ovo ih ne čini verodostojnim bez prigovora: videli smo da je dogovaranja bilo, možemo predpostaviti da su srodnici i supružnici razgovarali o ovakvom događaju, a posebno, odbrana ističe sledeću činjenicu koja objašnjava ovakvu saglasnost:

Naši radnici zaposleni u inostranstvu izloženi su neprekidnoj propagandi, kako političke emigracije, tako i reakcionarnih nemačkih krugova. Zna se šta se priča, kada se želi ocrniti Jugoslavija. To je svakome od njih pojedinačno poznato. Svedoci su ovde opisivali, da se čovek u SR Nemačkoj ne može odbraniti od emigrantske štampe. Naravno, da ako su svedoci bili motivisani da neosnovano terete optuženog: oni bi ga teretili istim ili sličnim inkriminacijama: onim koje se najčešće sreću u sredini u kojoj žive, kada se radi o neprijateljskoj propagandi protiv SFRJ. Saglasnost je onda potpuno prirodna, iako iskazi nisu istiniti.

Ovo naročito važi za špekulacije o sudbini Jugoslavije nakon Titove smrti, o mržnji i razdoru među jugoslovenskim nacijama, o vojnoj intervenciji SSSR-a i t.sl. Koje su opšte mesto Springerove štampe u SR Nemačkoj kad god se povede reč o Jugoslaviji. Dajem Sudu na uvid, informativno, takav jedan članak koji se pojavio u nemačkom WELT-u 16-og o.m. pod naslovom "Na Balkanu Moskva je spremna na sve". A to je uglavnom suština onoga o čemu svedoci uopšte i govore.

Sledeća primedba koja se odnosi na sve svedoke, je da svi karakteristično svedoče tako da se njihov iskaz ne može proveriti: uvek isto: niko nije bio prisutan kada mu je optuženi ovo pričao! Sve je to "u četiri oka" – ništa se ne može proveriti.

Dalje, o najvažnijoj tački optužbe (sa izuzetkom svedoka IVANA ARSENOVIĆA o kome će posebno biti reći), tj. o navodnom "stupanju u vezu sa četničkom organizacijom" svi svedoci, doslovno svi, svedoče po čuvenju: niko nema nikakvog neposrednog saznanja o toj činjenici, sve se svodi na "priča se..."

Kada se uzme u obzir šta se sve među ovim svedocima "priča", onda možemo da vidimo koliko je to "pričanje" verodostojno. Među njima se priča da optuženi ima još jednu kuću u Holandiji, da ima nemačko državljanstvo, da je novac stekao iz saradnje sa četnicima itd. itd. a videli smo da sve to nije tačno. Priča se da optuženi ima u stanu bombe, pištolje, automate... Šta se sve ne "priča". Priča se da ima kafanu, priča se da je sumnjivo što je posetio svoga punca u tri sata noću (pa se to, čak, prijavljuje miliciji), svašta se priča, a videli smo na ovom pretresu da ništa od toga nije istina.

Svedoci po čuvenju su praktično neupotrebljivi u krivičnom postupku, a posebno su isključeni kao jedini dokaz na neku okolnost. To je najnepouzdanije dokazno sredstvo, jer to i nisu svedoci u pravom smislu reči, koji bi svedočili o nečem do čega su došli vlastitim opažanjem. Štaviše, naročito ovo važi za svedoke koji ne mogu da se izjasne, čak ni o poreklu toga što su čuli (što je ovde slučaj sa svim svedocima). "Čuo sam da se priča da opt. ima veze sa emigrantima, ali ne znam ko mi je to pričao". Takve izjave su beskorisne.

(V. o svedocima "po čuvenju" u "Jugoslovenskom krivičnom procesnom pravu", od prof. dr Vladimira Bayer-a, Informator, Zagreb, 1978. str. 157-8).

33)

Pored svega toga, želeo bih da ukažem na držanje svedoka pred sudom. Ono je bilo jednoobrazno (sa izuzetkom svedoka IVANA ARSENOVIĆA i LAZARA POLJIĆA): uzstezanje, oklevanje, nesigurnost, neubedljivost, nevoljnost. Lako je bilo teretiti optuženog kada on nije bio prisutan, u predhodnom postupku: na glavnom pretresu se sve to izmenilo. Svedoci su povlačili svoje iskaze ili delove ovih iskaza, morali da budu bezbroj puta podsećani predočavanjem iskaza iz predhodnog postupka isl.

Uzmimo samo važan iskaz svedoka MILAKA GAJIĆA, koji (a) u prethodnom postupku tvrdi da se "čuju priče" da je optuženi povezan sa četničkom emigracijom, a na glavnom pretresu ODJEDNOM da se to ne odnosi na optuženog, već na nekoga "popa Jovu"!?

Kao da se ne radi o delu za koje je zaprećena kazna do 15 godina zatvora!

34)

Svedok STANA SIMIĆ, kada se našla u prisustvu optuženog odlučila je da se koristi svojim pravom da ne svedoči. U prethodnom postupku govorila je o onome o čemu nijedan drugi svedok nije govorio: o bombama, o pištoljima, o tome kako optuženi sa svoja četiri razreda osnovne škole crta jugoslovenske aerodrome i druge vojne objekte i to "po skupe pare" prodaje Nemcima!? Da nije stvar ozbiljna: ovi bi iskazi bili smešni.

Toliko uopšte o tzv. "nepristrasnim, saglasnim i pouzdanim svedocima".

35)

Sada nekoliko reči o svakom svedoku pojedinačno:

Svedok Mićo Kojić, Milorad Miljić, Simić Stana i Milan Lakić – nisu na glavnom pretresu posvedočili doslovno NIŠTA o inkriminacijama iz optužbe. (Štaviše, utvrdilo se da svedok Miljić, čak, nikada nije ni bio kod optuženog, da je, čak, i to neistina (jer ovaj svedok govori o nekakvoj kafani u zgradi u kojoj stanuje optuženi, dok ostali svedoci, kao STEVO SIMIĆ, tvrde kao i optuženi da takve kafane nema, isti svedok tvrdi da optuženi ima kafanu u Stuttgart-u, što takođe nije tačno, i što se moglo utvrditi).

Tri svedoka nisu se uopšte pojavila na glavnom pretresu: SIMIĆ JEFTO, ZLATAN TURKUŠIĆ i ŽIVKA LAKIĆ. Oni su dali svoje iskaze u postupku koji nije bio kontradiktoran.

Dakle, to je već SEDAM svedoka i – ništa. Doslovno: ništa. Polovina svih svedoka predloženih od optužnice uopšte ništa nije rekla na glavnom pretresu, što bi potvrdilo teške optužbe iz optužnice. To je porazan bilans.

36)

Osmi svedok, čiji iskaz analiziramo je: STEVO MILOŠEVIĆ. On svedoči dve stvari: prvo, da mu je optuženi pokazivao slike i da se na jednoj od tih slika pojavljuje supruga optuženog sa nekim čovekom s bradom, pa mu je optuženi tu sliku "brže" pokazao od ostalih.

Ova vrsta sumnjičavosti je na granici nezdravog.

Drugo, ovaj svedok svedoči da je optuženom tom prilikom slučajno (i ostaje kod toga slučajno, uprkos sugestiji (to drugačije ne može da se nazove, jer ona to objektivno jeste) Predsedavajućeg da je optuženi to možda izveo tako da izgleda slučajno), dakle, slučajno ispala i jedna fotografija kralja Petra II "u boji" i da je to optuženom bilo neprijatno.

Dakle, opet ništa! Kakav je to agitator bez umišljaja! Kome je, čak, neprijatno kada neko sazna – ono što mu je cilj da saznamo svi!

Štaviše, ovaj svedok opisuje navodnu sliku kralja Petra II, kao fotografiju u boji – sigurno je, dakle, da se ne radi o slici koja je pronađena kod optuženog. Otpada, dakle, i postupanje po nalogu Nišovića, potvrđuje se odbrana optuženog da stvari primljene od Nišovića NIKOME nije pokazivao.

37)

Sada nailazi serija svedoka koji uglavnom potvrđuju ono što se u optužnici odnosi na čl. 133 KZ SFRJ. To su DUŠAN GAVRILOVIĆ, STEVO SIMIĆ, MILAK GAJIĆ, RADIVOJE GAJIĆ, STEVO MILOŠEVIĆ i STEVAN ILIĆ.

Za ove svedoke važi sve ono što je ranije rečeno kada je govoreno o svedocima uopšte. Povlačili su čitave bitne delove svojih iskaza (MILAK GAJIĆ o navodnim vezama s četničkim organizacijama, o vređanju Predsednika Republike, svedok STEVAN ILIĆ o tome kako ga je navodno optuženi nagovarao da pristupi četničkoj organizaciji, svedok DUŠAN GAVRILOVIĆ o netrpeljivosti među nacijama, a prilikom saslušanja svedoka RADIVOJA GAJIĆA Predsedavajući veća je jednom prilikom uzviknuo "Pa, ako je sve to istina, zašto to moramo iz Vas izvlačiti reč po reč"?

Ovde bih primetio da kada se ustanovi ovakav odnos nekoga svedoka prema istini: onda takav svedok ne može više biti tretiran kao verodostojan. Jasno je da se sve ne može proveriti (svi ovi svedoci svedoče o razgovorima u četiri oka), ali ako je svedok uhvaćen u prorivručnosti, uhvaćen da ne govori istinu u jednom delu svoga iskaza: ne možemo mu poverovati u drugi deo iskaza – samo zato što ga ne možemo proveriti!

Zato se iskazi svih ovih svedoka, bez obzira na njihov broj, moraju odbaciti. Broj tu nije bitan. Optužene su nekada spaljivane kao veštice, jer su čitave armije svedoka, saglasno, bez dogovora, bez ličnog interesa – svedočili da su videli optuženu kako leti na metli sa samim nečastivim! Pa je li to bila istina?

38)

Dolazimo do tri najzanimljivija svedoka: ILIJE PANIĆA, LAZARA POLJIĆA i krunskog svedoka IVANA ARSENOVIĆA.

O svedoku ILIJI PANIĆU samo par reči:

nije verovatno da bi optuženi našao baš ovoga svedoka da pred njim izlaže poruzi Predsednika Republike. Svedok je član SKJ, zaposlen u Opštini – i optuženom je naravno to sve bilo poznato. Naznačavam samo, da je i ovaj svedok izjavio da se ne seća da je optuženi rekao da "Tito ništa ne znači za naše narode i narodnosti". Tek kada mu je predočena izjava odn. iskaz iz prethodnog postupka on potvrđuje "Jeste, tako je on rekao".

Od jula meseca do novembra svedok je navodno zaboravio ovako neobičnu izjavu optuženog. To je teško poverovati. A onda to baca senku sumnje na čitav njegov iskaz, koji je, rekli smo, ionako neverovatan.

39)

Svedok LAZAR POLJIĆ i svedok IVAN ARSENOVIĆ imaju nečeg zajedničkog: prvo, obojica su se fizički obračunavala sa optuženim, što i ne poriču, drugo, njihovi su iskazi u najvećoj meri fantastični i treće, iskazom LAZARA POLJIĆA započeo je čitav ovaj postupak (neposredno nakon tuče na železničkoj stanici u Tinji kada su obojica privedeni u Stanicu milicije i zatim u SDB Tuzla), a iskazom IVANA ARSENOVIĆA se praktično završio (ukoliko se radi o predlozima optužbe).

IVAN ARSENOVIĆ naneo je ženi optuženog teške telesne povrede (potres mozga) pošto ju je tukao dok nije izgubila svest. Prema iskazu svedoka GOSPE ILIĆ zbog ovoga je bio osuđen od strane nemačkog suda na visoku naknadu štete. Svedoka LAZARA POLJIĆA optuženi je izbacio iz stana (i praktično lišio mogućnosti da produži boravak u SR Nemačkoj) zbog toga što je tukao ženu – svastiku optuženog. Identična je situacija i sa IVANOM ARSENOVIĆEM, kome je optuženi takođe otkazao stan što je tukao žene: svoju i ženu optuženog.

Oba ova svedoka daju, fantastične iskaze: svedok LAZAR POLJIĆ svedoči o tome "da se bojao da ga ne ubiju Jovo i njegovo društvo", da optuženi ima bombe u stanu (koje niko drugi nije video), da Jovo ima u stanu "filmove jugoslovenskih aerodroma" koje prodaje za teške pare u Nemačkoj" (koje niko nije video), "tablice na njegovim kolima se menjaju na pritisak dugmeta" (može se izvršiti uviđaj – kola su u Tuzli), da ima "crne zastave" u kući (koje niko nije video), da su mu "neki ljudi odn. svi Jugosloveni govorili: "Mani se Jove jer ćeš biti streljan kada dođeš u Jugoslaviju" (ti svi Jugosloveni su ovde saslušani i niko to nije potvrdio), da optuženi ima "pištolje i municiju" (koje niko nije video), da nema u stanu Titove slike (koju su svi videli). Šta više reći o takvom svedoku. Svako pitanje dočekivao je sa "Jeste, jeste" pre nego što ga je i čuo.

Je li to pouzdan svedok?

40)

Identičan je slučaj sa svedokom IVAN ARSENOVIĆEM. On svedoči da je jednom "slučajno vozio "komesara nemačke državne bezbednosti" koji mu se "slučajno"

legitimisao, pa je ovaj u vožnji svedoku rekao da zna Jovu i da je on “dobar čovek”. Drugom prilikom isti svedok “slučajno” je vozio neke nemačke obaveštajce, koji su se vraćali sa aerodroma, a zna da su obaveštajci po tome što su govorili kako su “uhvatili neke ruske špijune”, pa su i oni pominjali Jovu Ilića. Optuženi u Düsseldorfu prodaje oružje, automate i municiju (što nijedan drugi svedok ne zna), optuženi je na njega “potegao pištolj” ali se on nije dao”, već je optuženom izbio pištolj iz ruke, optuženi je zatim “u nameri da ga ubije” ovog svedoka napao na “spavanju” i zamahnuo da ga udari “gvozenom štanglom po glavi”, ali je svedok i ovo izbegao, a sve to jer je Jovo sumnjao da mu svedok “ulazi u trag”, da bi zaključio da optuženog – “treba objesiti”.

Mislim da je svedok ovo mogao naći samo u filmovima o Džemsu Bondu. O tome se ozbiljno ne može raspravljati. Kakvi su to obaveštajci koji se poveravaju jedan drugom u taksiju, kakvi su to “pijani komesari”, gde je optuženi držao sve to oružje, automate i municiju, koje niko od njegovih najbližih, ovde saslušanih nije video u njegovom stanu, kakve logike imaju tzv. pokušaji ubistva, a gde je nepristrasnost u zahtevu za vešanjem!?

41)

Sve je čudno oko toga svedoka, pa čak i način na koji se pojavio na ovom suđenju. Pre svega, na njega prvi ukazuje sam optuženi. To se, čak, konstatuje i u optužnici – na str. 13. Optuženi LAZARA POLJIĆA i IVANA ARSENOVIĆA imenuje kao eventualne svedoke koji bi imali interesa da ga neosnovano terete.

LAZAR POLJIĆ je prvi saslušan, a svedok IVAN ARSENOVIĆ se sam javio Javnom tužiocu. Štaviše, zajedno sa predlogom optužbe da bude saslušan – dat je Sudu, i Sud je to prihvatio, i jedan dokument. Izjava ovoga svedoka data SUP-u 9. novembra 1979 god. “u smislu čl. 151 ZKP”, kako je rečeno.

Ovo je veoma neobično. SUP nije mogao uzimati ničije izjave u ovom predmetu u trenutku kada je ne samo već bila podignuta optužnica koja je stala na pravnu snagu, već je čak bio zakazan i glavni pretres. Izjave u smislu čl. 151 ZKP, tzv. informativni razgovori obavljaju se, čak, pre otpočinjanja prethodnog postupka, a nipošto se ne mogu uzimati kada je optužnica već postala pravosnažna i pretres, čak, zakazan. Smisao ovakvih izjava je prikupljanje informacija za podnošenje krivične prijave. To je jasno kao dan. Nije, međutim, jasno kako i zašto je SUP postupio na način na koji ga ne ovlašćuje ZKP.

Ovom svedoku mogu se izneti svi mogući prigovori. Makar kako bio blag u svojoj oceni, moram doći do zaključka da je svedok o kojem sam letimično govorio apsolutno nedostojan poverenja.

Kod ova dva svedoka LAZARA POLJIĆA i IVANA ARSENOVIĆA možemo razlikovati više kategorija neistina. Jedna je kategorija gde oni sami sebe teraju u laž apsurdnim tvrdnjama. Druga je kategorija neistina gde ove svedoke možemo kontrolisati u tim neistinama, pa ih zaista svaki put i hvatamo. Treća je kategorija neistina gde ove svedoke, nažalost, ne možemo kontrolisati, ali o kojoj možemo sasvim dobro da zaključimo na osnovu prve dve kategorije.

42)

Posle saslušanja svedoka prvostepeni sud je izveo dokaz uvidom u takozvani "neprijateljski propagandni materijal", pronadjen u kući optuženog u selu Jesenica. Prema optužnici ovaj materijal predstavlja "dio programa i Statuta SNO". Nezavisno od činjenice što optuženi ovaj materijal nije nikome pokazivao, o čemu će biti posebno reči odbrana ovde ističe da taj materijal, po svome sadržaju nije ni podoban da posluži kao sredstvo "za obaranje vlasti radničke klase", niti ovaj materijal ima ikakve veze sa programom i Statutom SNO.

Poći ćemo od tzv. "amblema". Prvi od njih nosi na sebi oznaku "E II R", što simboliše reči "Elizabeta druga, regina", reč je, dakle, o engleskoj kraljici. Engleska kraljica ne radi na obaranju vlasti radničke klase u SFRJ: ona je primana u ovoj zemlji sa najvišim počastima.

Reči ispisane na amblemu HONI SOUIT QUI MAL Y PENSE, znače: sram bilo onoga koji zlo pomisli, a predstavljaju devizu reda vitezova, osnovanog 1348. godine od strane Eduarda III, engleskog. Kakve ovo sve veze ima sa "programom i statutom SNO"?!?

43)

Drugi amblem – predstavlja krunu, bez ikakvih drugih oznaka. Takav amblem možemo naći na pivu "Tuborg" ili na cigaretama "HB" koje proizvodi Tutunski kombinat Prilep!

Ovaj amblem, je čak, zaštićen od strane Saveznog zavoda za patente kao robni žig (a prema Zakonu o robnim i uslužnim žigovima, ne može se zaštititi kao robni žig znak koji vređa javni moral, na pr. kukasti krst).

Toliko o tzv. amblemima.

44)

Prelazimo na ikonu: Sv Sava i natpis: "Da živimo svi u slozi, Sv. Savo ti pomози".

S obzirom na ustavno načelo slobode veroispovesti, mislim da se ova ikona nije smela ni privremeno oduzeti. Ono što je dozvoljeno, ne može ni pod kojim uslovima postati kažnjivo.

Kako se ovom ikonom moglo propagirati obaranje vlasti radničke klase?

Kako je ova ikona "dio programa i statuta SNO"?

Optuženi se iskazuje kao vernik-pravoslavac. Slika predstavlja kopiju freske iz Gračanice. Ličnost predstavljena na slici je osnivač Srpske autokefalne arhiepiskopije.

45)

Slika Petra I: možda je dovoljno reći da se i dan-danas jedan grad u ovoj Republici zove po licu predstavljenom na toj slici: Mrkonjić grad (do 1924. VARCAR VAKUF). Naime, Petar Mrkonjić bio je pseudonim Petra Karađorđević kada je kao jedan od prvaka pobunjenika učestvovao u bosansko-hercegovačkom ustanku 1875. godine. Ako se može jedan grad po ovom čoveku nazivati, može li optuženi imati njegovu sliku? Može li se time vršiti neprijateljska propaganda?

Štaviše, kralj Petar I igrao je značajnu ulogu u ujedinjenju južnoslovenskih naroda pre 60 godina. Na čuvenom veleizdajničkom procesu koji je inscenirala Austro-ugarska monarhija 1907. godine, jedna od najtežih optužbi protiv optuženih bilo je posedovanje slike kralja Petra I.

46)

Izrezane fotografije "vojske" – predstavljaju ustvari dokumentarni materijal iz Prvog svetskog rata, bezbroj puta objavljivan i našoj zemlji i posle 1945. god.

To jasno pokazuju i podpisi ispod fotografija:

"Odmah po objavi rata junaci hitaju na front"

"Bratski sastanak generala Vukotića i vojvode Bojovića"

"Slabo opremljena vojska pružila je herojski otpor Austrijancima"

"Naredba je pala: 'Nema odstupanja'"

Po vojvodama iz Prvog svetskog rata nazivaju se ulice u Beogradu, čak bulevari: Bulevar Vojvode Putnika napr.

Kakve sve ovo veze ima sa "statutom i programom SNO"?

47)

Rekli smo da članak "Pad srpstva" ne postoji u spisu. Ako se radi o članku "Pad srpskog rukovodstva" – onda je dovoljno reći da je ovaj članak iz ustaške štampe pa da bude jasno da on ne predstavlja "dio programa i statuta SNO".

48)

Ženidba princa Aleksandra, takođe, naravno, nema nikakve veze, niti je deo programa i statuta SNO, u šta će se Sud najbolje uveriti uvidom u taj program i statut.

49)

Da li treba uopšte govoriti o fotografijama kuma optuženog (popa Jove Jovića) ili fotografijama dece optuženog – to su porodične fotografije i nije jasno kako su mogle predstavljati predmete iz čl. 69 KZ SFRJ!?

50)

I posle najpažljivijeg čitanja teksta na razglednici naslovljenoj "Odboru srpske pravoslavne crkve" nije moguće u tom tekstu naći išta što bi bilo subverzivno. Pesma je pisana u stilu srpskog romantizma, iz doba Đure Jakšića: mi ne znamo ni autora, ni epohu u kojoj je ispevana. Moramo se ograničiti na analizu teksta. On glasi:

"O grudo sveta, zemljo predaka srpskih i moja
Ti ne bi bila pitoma tako
Da nije naših suza, krvi i znoja
Pij zemljo, srpska, napajaj se krvlju miliona svojih
palih na braniku veličine davne
ispijaj čaše sudbine svoje,

gorke, ali slavne
Ti što nisi nikad stenjala od bola
jer si uvek bila od dželata jača
ima li što drugo što sramotu pere
sem borbe i mača”*

U pesmi se ne vređaju drugi narodi. Ona jeste nacionalistička u onom smislu u kojoj je ceo srpski romantizam bio nacionalistički u jednom svakako pozitivnom smislu. Ona ne aludira ninakavke konkretne istorijske okolnosti: govori o žrtvama srpskog naroda u borbi za slobodu i završava se tačnim zaključkom da nema ničeg drugog “što sramotu pere” “sem borbe i mača”.

Pesma sama po sebi, nije podobna za realizaciju zabranjene namere inkriminisane čl. 131 i 133 KZ SFRJ. Radi se o jednoj patriotskoj pesmi, koja nema nikakve ideološke boje.

51)

Razmotrićemo sada sliku Dionisija.

Odbrana tvrdi da niko od žitelja sela Jasenica nikada nije video sliku Dionisija, niti zna išta o Dionisiju. Odbrana pita: kako se takvom slikom može oboriti vlast radničke klase u SFRJ?

52)

Tzv. neprijateljski materijal obuhvata i sliku Petra II Karađorđevića. Kralj Petar II u svesti naših ljudi jedva da predstavlja ikakvu političku figuru. Za naše ljude on je razmaženi balavac koji je nazovi “vladao” svega 18 dana. Program i status SNO se ne zalaže za vaspostavljanje dinastije Karađorđević – to ne čini bukvalno više niko, čak, ni u redovima najcrnje četničke emigracije.

53)

Konačno prelazimo na sliku Draže Mihajlovića.

Da li je ona podobna da posluži kao sredstvo za širenje neprijateljske propagande?

Odbrana ukazuje na dve okolnosti. Prvo, na toj slici Draža Mihajlović je predstavljen na način koji ga čini teško prepoznatljivim. Naime, on nema brade koja je simbol njegovog četništva. Slika prikazuje mladog čoveka u kome je teško prepoznati Dražu Mihajlovića. Zar bi takvu sliku neko upotrebio za propagiranje četničkog pokreta? Podpis ispod slike govori, takođe, o “generalu Dragoljubu Mihailoviću”. Upotrebljava se ime koje je mnogima, čak, i nepoznato. “General Dragoljub Mihailović” – pominje se, bez izuzetka, uvek, kao Draža Mihajlović, pa čak i samo kao “Draža”, “dražinovci” i sl. Zar bi tekst upotrebio neko ko želi da vrši propagandu? To bi bilo vrlo glupo i zato malo verovatno.

---

* Vojislav Ilić

Dakle, ništa od oduzetog materijala nije moglo da posluži kao sredstvo izvršenja dela koja se optuženom stavljaju na teret.

54)

Sve ovo pokazuje da je dokazni postupak dao porazne rezultate po optužnicu: takozvani "neprijateljski propagandi materijal" niti je po svojoj sadržini podoban za izvršenje dela koja se optuženom stavljaju na teret, niti postoji i jedan dokaz koji govori da je bilo šta od toga materijala došlo do saznanja trećih lica. Izuzev iskaza svedoka POLJIĆA i ARSENOVIĆA, koji vrve od besmislica, koji su sa optuženim u sukobu i čiji je iskaz očigledno usmeren na to da se optuženi neosnovano tereti, nijedan od ostalih svedoka nije iskazao apsolutno ništa što bi potvrđivalo tezu optužbe o nekoj navodnoj saradnji optuženog sa četničkom organizacijom SNO.

55)

Pošto je završen dokazni postupak stranke su dale završnu reč, pa je sud izrekao presudu:

Jedna decenija zatvora (primenom člana 48, umanjena za 180 dana).

Presuda je uručena braniocu optuženog bez strane 15, na kojoj se nalazi iskaz "krunskog" svedoka IVANA ARSENOVIĆA. Branilac je reagovao telegramom – tražeći naknadno dostavljanje strane 15 presude, i ispravku pouke o pravnom leku – budući da je jasno da rok za žalbu može teći tek od prijema potpunog otpravka presude.

Pouka o pravnom leku nije ispravljena – rok za žalbu je skraćen protivno zakonu.

56)

Pobijena presuda sadrži brojne nedostatke formalne i suštinske prirode. Pre svega, presuda je u toj meri opterećena gramatičkim, pravopisnim, sintatičkim i daktilografskim greškama da je u izvesnim delovima i nerazumljiva.

Tako na primer na strani 4 govori se o "50 000 DM... u pet paketa u novčanicama od po 100 DM" (?), ili na strani 6 govori se o čoveku "starom oko 45 godina koji je u Nemačkoj ostao kao ratni zarobljenik" (sa 10 godina ?), ili na strani 14 postoji ovakva rečenica lišena svakog smisla: "Svaka sumnja u tu vezu otklonjena je novim saznanjem svjedoka da je opt. Jovo kontaktirao sa Sedlar Dušanom, tako mu je rekao optuženi i konačno dogovoren sastanak sa njim", ili na strani 15 gde se pominje nekakav: "indiskretan tekst moralne podobnosti", ili na istoj strani gde se navodi opet rečenica koja je potpuno nerazumljiva: "Rezultat ovakvog saznanja svjedoka o optuženom, Sedlaru, Nišoviću i dr. je odbijanje ukazanog povjerenja da u tom krugu u kući kuma optuženog ruča."

Neshatljivo je da je ovako obrazložena presuda kojom je jedan čovek osuđen na devet i po godina zatvora.

Presuda je preuzela iz optužnice doslovno čitav dispozitiv ali ono što je daleko čudnije presuda preuzima iz optužnice i doslovnu ocenu dokaza, tako da se, dakle, celokupni dokazni postupak pojavljuje kao suvišan.

Radi se o rečenici na strani 18 presude koja glasi: "jer kako drugačije tumačiti, nego neposrednu vezu sa prvcima emigrantske četničke organizacije, odbranu

optuženog da mu je poznato da je Sedlar Dušan duže vremena emigrant u SR Nemačkoj i da je ostao kao zarobljenik poslije pobjede nad fašizmom imao mogućnosti svakom našem građaninu objezbediti... papire za odlazak”.

Koja je preuzeta sa strane 16 optužnice.

Prvostepeni sud je bio dužan sam ocenjivati dokaze. Pritom treba zapaziti koliko je i sam argument lišen svakog smisla: iz činjenice što je optuženi znao izvesne podatke iz života DUŠANA SEDLARA potpuno bezrazložno zaključuje se da je optuženi “stupio u neposrednu vezu sa prvacima emigrantske četničke organizacije”. Očigledno je da se ovako postupa samo zato što za ovakvu vezu nema nikakvih dokaza.

Pored toga presuda ne sadrži nikakvo obrazloženje zašto je sud odbio izvođenje brojnih dokaza koje je odbrana ponudila na glavnom pretresu. Ovakvo obrazloženje nije dato ni na zapisnik o glavnom pretresu, pa je na taj način grubo povređeno pravo odbrane. Naime, optuženi ima pravo žalbe na odluku suda donetu u dokaznom postupku uz žalbu, o glavnoj stvari. Međutim, propustom suda da svoju odluku u presudi obrazloži, optuženi je lišen mogućnosti da ispita osnovanost takve odluke.

57)

Odluka je manjkava i u tome što njome nije odlučeno o stvarima koje su oduzete u ovom krivičnom postupku. Ovakvim nepravilnim postupanjem ugrožena je egzistencija supruge i dece optuženog, budući da je u predhodnom postupku od okrivljenog oduzeto, između ostalog, i DM 50 000 koji predstavljaju desetogodišnju ušteđevinu optuženog i njegove supruge.

Zbog ovog propusta suda supruga optuženog, budući bez zaposlenja, stana, imovine, i putne isprave (koja joj je takođe oduzeta), prinuđena je bila da se obrati za socijalnu pomoć.

58)

Prvostepeni sud takođe je propustio da odluči o predlogu odbrane za izdvajanje iz spisa pojedinih zapisnika. Kada je predlog za izdvajanje spisa stavila neka od stranaka, a sud ne prihvati taj predlog, tada mora doneti negativno rešenje, jer stranka povodom ovakvog rešenja ima pravo posebne žalbe – vidi komentar člana 83 ZKP u Zakonu o krivičnom postupku u izdanju službenog lista SFRJ, Beograd 1977. strana 69.

59)

Odbrana je do sada navela samo formalne nedostatke presude. Međutim, ono što je naravno bitno to je da je ova presuda potpuno neobrazložena i to baš u odnosu na činjenice koje su bitne za presuđenje. Tako na primer uopšte nije jasno na osnovu čega se u dispozitivu prvostepene presude tvrdi da je optuženi “stupio u vezu sa ŠUČUROVIĆ ALEKSOM... u namjeri vršenja neprijateljskih djelatnosti”. Optuženi u svojoj odbrani objašnjava da je sa ovim licem bio zaposlen u istoj firmi, da se s njim susretao slučajno, kao i sa ostalim jugoslovenskim radnicima i da je

vodio uobičajene neobavezne razgovore. Odbrana postavlja pitanje: kojim dokazom je osporen ovakav iskaz optuženoga?

Odbrana tvrdi da niko, apsolutno niko u čitavom sprovedenom postupku (pa ni svedoci POLJIĆ i ARSENOVIĆ) ovo ne tvrde. Drugostepeni sud može se u to uveriti uvidom u spise. Međutim, ostaje neverovatno kako je prvostepeni sud mogao doći do takvog zaključka.

60)

Identična je situacija sa BOŽIDAROM ŠUKOVIĆEM, sa kojim je optuženi takođe radio u istoj fabrici i sa kojim je, uz to, još bio i komšija. Niko, doslovno niko nije posvedočio da je optuženi sa ovim licem imao ikakvih drugačijih veza nego što su one o kojima govori optužba.

Šta više ova dva lica niko sem optuženog i ne spominje. Prema tome ne može sud prihvatiti kao istinitu izjavu optuženog da je ova lica poznavao, a kao neistinitu izjavu optuženog o prirodi toga poznanstva. "Priznanje" optuženog o poznanstvu sa ovim licima prvostepeni sud može ili uzeti onako kako je taj iskaz dat ili u celini odbaciti, ali ne može rezonovati kako to čini prvostepeni sud: optuženi priznaje da je ova lica poznavao, ali ne priznaje da je njihova veza bila političke prirode. Sud prvi deo iskaza prihvata a drugi deo tumači kao pokušaj izbegavanja odgovornosti. Takvim metodom dokazivanja mogli bi za veze sa četničkom organizacijom da budu osuđeni svi naši radnici koji rade sa ova dva lica u firmi "Mercedes Benz" jer naravno svi oni poznaju ova dva Jugoslovena.

61)

Potpuna je proizvoljna tvrdnja da je optuženi primao bilo kakve materijale od BOŽIDARA ŠUKOVIĆA, kako se to tvrdi u dispozitivu presude. Ni u samoj presudi ne navodi se ni jedan jedini dokaz kojim bi bio potkrepljen ovakav zaključak.

62)

U presudi se potpuno neosnovano tvrdi da je optuženi primao bilo kakav neprijateljski materijal od ALEKSE ŠUĆUROVIĆA. Ni u samoj presudi ne navodi se ni jedan jedini dokaz na kome bi se takav zaključak zasnivao.

63)

U presudi se potpuno neosnovano tvrdi da je optuženi dobijao bilo kakav neprijateljski materijal od DUŠANA SEDLARA. Ni u samoj presudi ne navodi se ni jedan jedini dokaz koji bi opravdavao takav zaključak.

64)

U presudi se navodi da je optuženi od NIŠOVIĆ SVETISLAVA dobijao knjige i brošure. U presudi se ne navodi koje su to knjige i brošure pa se stoga uopšte ne može zaključivati ništa o tome da li su ove knjige i brošure bile neprijateljske sadržine. Na tu okolnost ni prvostepeni sud ne navodi nikakav dokaz. Ne može se nikome i ni pod kakvim okolnostima inkriminisati, bez bližeg opredeljenja što je primao "nekakve", nepoznate sadržine, knjige i brošure.

65)

U dispozitivu presude se navodi da je optuženi propagandni materijal koji je primio od NIŠOVIĆA (i drugih) koristio u neprijateljskoj aktivnosti protiv naše zemlje.

Ne postoji ni jedan dokaz, niti prvostepena presuda navodi i jedan dokaz da je optuženi na bilo koji način koristio materijal koji je dobio od NIŠOVIĆA (pokazali smo da od ŠUKOVIĆA, ŠUĆUROVIĆA i SEDLARA nikakav materijal nije ni primio).

Doduše presuda se poziva u odnosu na ovu činjenicu na svedoka STEVU MILOŠEVIĆA ali je baš iz svedočenja ovoga svedoka jasno da optuženi materijal dobijani od Nišovića nije nikome pokazivao, odnosno koristio se njime radi neprijateljske aktivnosti.

Naime ovaj svedok je posvedočio da je optuženom jednom prilikom "sasvim slučajno ispala" JEDNA FOTOGRAFIJA U BOJI NA KOJOJ JE PREDSTAVLJEN PETAR KARAĐORĐEVIĆ.

Uvidom u spis, gde se nalaze svi materijali koji je optuženi primio od NIŠOVIĆA može se videti da takva FOTOGRAFIJA U BOJI formata lista papira – ne postoji. Svedok STEVA MILOŠEVIĆ kategoričan je u svome iskazu da se radi o FOTOGRAFIJI U BOJI, pa je prema tome jasno da ni ovaj svedok nije video NIŠTA od materijala koje je NIŠOVIĆ dao optuženom. Drugim rečima, iskaz ovoga svedoka ne može se upotrebiti da potvrdi zaključak pobijane presude da je optuženi navodno primljeni materijal koristio na bilo koji način.

66)

U dispozitivu presude se tvrdi da je optuženi materijal dobijen od NIŠOVIĆA, upućivao našim građanima na privremenom radu u inostranstvu protivno njihovoj volji. Prvostepena presuda ničim ne dokazuje ovakvu tvrdnju, niti je uopšte jasno kako bi se i moglo utvrditi da je neki neprijateljski materijal eventualno upućen nekom našem građaninu (a) upućen od strane optuženog i (b) da se radi o materijalu koji je optuženi dobio od NIŠOVIĆA.

67)

Iz dispozitiva presude takođe se ne vidi kakav je to "propagandni materijal" optuženi "donosio" u našu zemlju. Šta više, a to je pitanje kvalifikacije, prebacivanje propagandnog materijala na teritoriju SFRJ predstavlja krivično delo iz člana 133 stav 3 KZ. Budući da se i prema samoj presudi celokupna aktivnost "stupanje u vezu" iscrpljuje u činjenici što je optuženi doneo u SFRJ slike i razglednice dobijene od NIŠOVIĆA, optuženom se mogao inkriminisati samo član 133 stav 3 KZ SFRJ.

No, budući da se optuženom sledećom tačkom optužnice inkriminiše delo iz člana 133 stav 1, radi se samo o jednom jedinom delu neprijateljske propagande. Naime, odnos između dela iz stava 1 i dela iz stava 3 člana 133 KZ SFRJ isključuje mogućnost sticaja, budući da

"Postoji odnos subsidijariteta, jer je delo iz stava 3 ustvari pripremanje dela iz stava 1".

(v. "Komentar krivičnog zakona SFRJ", Savremena administracija, Beograd, 1978., str. 472)

Dakle, umesto inkriminisanja dela iz člana 131 i člana 133 st. 1 KZ SFRJ, moglo se inkriminisati samo jedno delo iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ. Ipak ono što je najbitnije to je da se presudom nije pokušalo ni dokazati da postoji bilo kakva druga veza između optuženog s jedne strane i ŠUKOVIĆA, SEDLARA i NIŠOVIĆA, s druge strane, izuzev što je optuženi primio neke slike od NIŠOVIĆA i doneo ih u Jugoslaviju. Karakteristične su pri tom dve okolnosti, prvo, da je sud došao do saznanja na osnovu iskaza samog optuženog i drugo da ne postoji ni jedan dokaz da je sadržina ovog "materijala" došla do ičijeg saznanja, iako je od trenutka kada je optuženi doneo "materijal" u Jugoslaviju pa do trenutka kada je lišen slobode proteklo pune četiri godine, što najbolje pokazuje da optuženi nije ni doneo ovaj "materijal" u nameri vršenja neprijateljske aktivnosti, jer je četiri godine optuženom bilo sasvim dovoljno vremena da ovu svoju nameru i ostvari, da je stvarno takvu nameru imao. Suprotan zaključak sasvim je nelogičan.

68)

U tački (b) dispozitiva tvrdi se da je optuženi "našim građanima pokazivao fotografije sa likom kralja Petra II Karađorđevića, Draže Mihajlovića i episkopa Dionisija.

U presudi se ne navodi ime ni jednoga od tih "naših građana" kojima je optuženi navodno pokazivao sliku Draže Mihajlovića. U presudi se ne navodi ni jedan jedini dokaz za ovu činjenicu, međutim, sud je ovakvu "radnju" optuženoga osudio.

69)

U presudi se ne navodi ime ni jednog "našeg građanina" kome je optuženi pokazivao sliku episkopa Dionisija. U presudi se ne navodi ni jedan dokaz koji bi ovu činjenicu potvrdio. Međutim, sud je i za ovu "radnju" optuženog osudio.

70)

Svedok STEVO MILOŠEVIĆ bio je kategoričan na glavnom pretresu da mu optuženi nije pokazivao sliku Petra II Karađorđevića već da mu je ona slučajno ispala.

Kako je onda moguće da je prvostepeni sud i za ovo "delo" optuženoga osudio.

71)

Dispozitiv prvostepene presude je protivurečan. Naime, pod tačkom (b) prvostepeni sud je osudio optuženog što je "podsticao na obaranje vlasti radničke klase", a tačkom (c) presude za izlaganje poruzi vrhovnog komandanta, time što je rekao da u Jugoslaviji "ne vladaju Tito i Partija".

72)

Posebno odbrana ističe da se inkriminisanim stavom da u Jugoslaviji "ne vlada Partija" ne mogu izložiti poruzi "najviši organi SFRJ", niti "predstavnicima tih organa", jer "Partija" očigledno ne predstavlja zaštitni okvir iz člana 157 KZ SFRJ, pa se iskazom da u Jugoslaviji "ne vlada partija" ne može ni ostvariti biće krivičnog dela iz člana 157 KZ SFRJ.

73]

Odbrana želi posebno da ukaže da se optuženi branio logično i ubedljivo, čak i kada je naivna, i možda pogotovo onda. On je preneražen i prestrašen, po njegovom mišljenju, neverovatnim optužbama koje se protiv njega iznose. Ponekada zato odriče sve živo: ne zna ko je Draža Mihailović, ne zna ko je Kralj Petar II... itd. Naravno, to je naivno, ali ujedno to je suviše naivno: zar bi se tako branio prevejani zaverenik kakvim ga optužnica predstavlja? Svoj život u Nemačkoj on je ovde jasno nama pokazao: rad, rad i rad, štednja, štednja i štednja. Tu je očigledni početak i kraj njegovih interesovanja. Zar bi za nešto drugo imao i vremena? Kada bi stekao tu "neobičajeno veliku imovinu" da se zamlaćivao sa emigrantskim dangubama? Njegov iskaz u svemu je podržan iskazom svedoka GOSPE ILIĆ, koja je možda još bolje nego sam optuženi opisala njegov život u SR Nemačkoj.

Mada, naravno, postavlja se pitanje zašto bi svedoci (sem LAZARA POLJIĆA i IVANA ARSENOVIĆA, čiji su motivi jasni, a iskazi fantastični), bez razloga teretili optuženog. Odbrana priznaje da je to naizgled teško pitanje i odbrani izvesno vreme pričinjalo teškoće da ga shvati uprkos uveravanjima optuženog da se radi o čistim izmišljotinama.

Karakteristično je za iskaze skoro svih svedoka, da oni ne propuštaju da pomenu imovno stanje optuženog, kojim se on očigledno hvalio. Svi iskazi u kojima se iznose pretpostavke o navodnim vezama sa četničkim organizacijama, počinju od ove činjenice: "ne može se to pošteno zaraditi", "mora da se povezao sa nekom bandom kada ima tolike pare", "novac mu sigurno daju četničke organizacije" i sl. To su i ti svedoci "po čuvenju", to je bilo bitno ono što se "priča" i što je konačno došlo i do ušiju našega SUP-a. Pitamo se sada kada je jasno da je imovinu optuženi stekao na legalni način, kako računice pokazuju, šta bi sada ti svedoci rekli?

Druga karakteristična stvar u iskazima svedoka je da su svi do jednog netrpeljivi prema razmetanju i hvalisanju optuženog, koje je nesumnjivo postojalo. To kod ljudi stvara neprijateljstvo. Svi kažu "Jovo ima dug jezik, voli da se hvali, niko ništa ne zna, sem njega, on je najpametniji" itd. itd.

Ali to nije sve: optuženi je proveo deset godina na radu u SR Nemačkoj, imao je nepokretnu imovinu u SR Nemačkoj, zaposlenu ženu, decu u školi i – dobio je trajni boravak. Štaviše, on je mogao i drugima srediti trajni boravak, tako što bi im izdao fiktivnu ili stvarnu potvrdu da raspolažu stanom koji odgovara propisanim standardima u Nemačkoj i bez koje se ne može dobiti boravak. Nije ni to sve – optuženi je budući dobar radnik, deset godina zaposlen kod iste firme, mogao je i naći posao:poručiti – i mnogima je našao.

Šta hoće ovim da se kaže?

To da je optuženi načinio greh koji je svuda i uvek izazivao odmazdu: odskočio je od svoje sredine. Suviše je mogao. Ostali Jugosloveni nisu ga više smatrali za svoga. Ako može da učini dobro, znači može i zlo, znači opasan je. Ako može da nađe mesto – može i da ne nađe! Ako može da izda potvrdu o raspolaganju stanom – može i da je ne izda! Ako može da obezbedi boravak u SR Nemačkoj – može i da protera!

Optuženi nije sa ostalim Jugoslovenima delio opštu situaciju u kojoj su se oni

našli. On je pre bio nalik na Nemca, koji stranog radnika u Nemačkoj ugrožava, objektivno, ali u mnogo većoj meri ugrožava ga u pogrešnoj predstavi, koja potiče od straha i nesigurnosti u kojoj svaki "gastarbeiter", "die Nieger Europeas" (levropski crnac), kako se pogrdno nazivaju strani radnici u Nemačkoj, bez prestanka živi.

Postoji jedna izvanredna studija Univerziteta u Tübingen-u (koja obuhvata i jugoslovenske radnike zaposlene u SR Nemačkoj) u kojoj su pokušani da se rasvetle tzv. "statusni strahovi" stranih radnika u Nemačkoj.

"Životne prilike stranih radnika u okrugu Tübingen". Podaci o ovoj studiji objavljeni su u časopisu "Socijalna politika i socijalni rad", broj 4, Beograd 1979 godine.

Prema navedenom istraživanju 38% anketiranih stranih radnika odgovorilo je da su zastrašeni od mogućnosti da i zbog neke sitnice "Kleinigkeit" budu proterani iz SR Nemačke. "Sitnica" kao razlog proterivanja bila je posebno istaknuta kako bi se obuhvatio strah od neosnovane, neizazvane, nepredvidive i trajno preteće ugroženosti od proterivanja.

(Zoran Petrović, "Međunarodni odnosi i migranti povratnici").

Ovom studijom potvrđena je i prisutna ugroženost od gubitka radnog mesta: od onih koji se boje da će izgubiti radno mesto 70% ispoljava i strah da će biti proterani. "Predpostavlja se da je veliki deo stranih radnika u stanju trajne ugroženosti egzistencije". Dalje se kaže da "strah od proterivanja nužno mora postati difuzan budući da strani radnik jedva da može razlikovati s jedne strane akutnu ugroženost egzistencije od – široke, udaljene, statusne obespravljenosti i s druge strane, koje je povezano sa nepoznavanjem kompetencija sa područja prava stranaca u pojedinostima." Drugim rečima, radnik misli da ga može svako proterati. "Ovo utiče i na sve druge oblike ponašanja stranih radnika. Studija otkriva da postoji jasna povezanost između trajnog difuznog straha od proterivanja i običnog grubljeg posmatranja šefa ili predradnika, komšijske naduvenosti ili nepredusretljivosti državnih organa".

"Kako osećanje ugroženosti ostaje difuzno, ono se proteže svojim zastrašujućim efektima ne samo u slučaju ponašanja stranca pred državnim organima, nego i na sve odnose zavisnosti u kojima se nalazi strani radnik".

U takvom odnosu "zavisnosti" radilo se napr. u slučaju LAZARA POLJIĆA: od toga da li će ga optuženi zadržati u kući ili ne zavisio mu je boravak, radno mesto, sve. Svedoka IVANA ARSENOVIĆA optuženi je i izbacio iz stana (što mu može ugroziti boravak) i prijavio policiji zbog fizičkog napada (što može izazvati proterivanje).

Ne kaže odbrana da svedoci jednostavno lažu iz zavisti: Odbrana kaže da u stanju posebne ugroženosti, koja je postala njihov život oni primećuju: prvo, da optuženi nije na taj način ugrožen i drugo, da ih on čak može ugroziti.

Ne mogući da objasne otkuda njemu takav status: oni prizivaju mračne sile. Mislim da iskaze ne možemo razumeti, ako ne uzmemo u obzir ove krajnje specifične i po mnogo čemu nama neshvatljive odnose.

Pričale su se priče: a kada su se svedoci našli pred SUP-om trebalo je te priče i ponoviti – nije bilo lako! Povlačeni su iskazi, menjani i ublažavani, ali se nije imalo kud – ono što se "pričalo" moralo se i pred SUP-om ispričati. I svedoci su onda

dodavali: da njima nije ništa lično poznato iz neposrednog opažanja, da se tako priča, da je nemoguće zaraditi toliki novac... ali nazad se nije moglo.

Delom da svedoci ne bi sami sebe demantovali, delom i iz zavisti, delom iz neprijateljstva koje im je nerazumljivi status optuženog izazivao. Svesni da ne mogu ostati kod famoznog "priča se" dodavali su i ukrašavali – šta? Pa ono što su čuli da se govori u Nemačkoj protiv naše zemlje. Nije isključeno da, čak, donekle i sami veruju da "tu ima nešto", mada oni ne znaju šta.

74)

I tako na osnovu jednog potpuno nepravilno vođenog prethodnog postupka, na osnovu tzv. "materijala" koji nije nikakav propagandni materijal, i koji nije nikada stigao do adresata propagande, na osnovu protivrečnih, neodlučnih, kolebljivih, nelogičnih iskaza svedoka, koji su na pretresu listom povlačio iskaze date u predhodnom postupku, na osnovu svedočenja dva krvna neprijatelja optuženog (na koje je on sam ukazao, pre nego što su svedočili i pre nego što su optužbi bili i poznati kao na potencijalne svedoke koji bi ga neosnovano, iz mržnje, teretili), na osnovu proizvoljnih i ničim nedokazanih tvrdnji koje su bezbroj puta ponavljane u presudi ne bi li stekle neku verodostojnost, na osnovu krajnje nelogičnih zaključaka, povodeći se za pravno neodrživom kvalifikacijom, prvostepeni sud je osudio optuženog na tešku vremensku kaznu, kojom će mu – ukoliko drugostepeni sud ovu situaciju ne izmeni – biti, ni zbog čega, upropašćen život. I to ne samo život optuženog, već i život njegovo dvoje maloletne dece.

Pri tome sud ne uzima u obzir dokazanu činjenicu da je optuženi kao veoma mlad (23 godine) napustio zemlju. Kao čovek jedva pismen, dolazeći iz zabiti, optuženi je svakako – i to odbrana nijednog trenutka ne zaboravlja – bio izložen ne samo jednoj propagandi, nego i jednom svetu, i jednom načinu života, koji je na njega morao izvršiti nekakav uticaj. Tragična je činjenica da je to tako, ali za to ne snosi odgovornost jedino i samo optuženi. Kao što ne snosi ni odgovornost za to što nije umeo i nije mogao ponekada, i u nebitnim stvarima možda, takvom uticaju da se odupre. Ova činjenica nije našla svoga odraza u oceni stepena krivično-pravne odgovornosti optuženog i odmeravanja kazne, ako je prvostepeni sud i našao da je optuženi izvršio nekakvo delo.

S obzirom na izloženo ova žalba je umerena i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu je osnovan.

U Beogradu
15. marta 1980.

JOVO ILIĆ
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ, advokat

Presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine

VRHOVNI SUD
BOSNE I HERCEGOVINE
KŽ. 320/80
Sarajevo, 15. maja 1980. g.

U IME NARODA!

Vrhovni sud Bosne i Hercegovine u Sarajevu, u vijeću sastavljenom od sudija: Kljajić Milana, kao predsjednika vijeća, Tomić Nadežde, Degan Ante, Tufek Ibrahima i Vrca Adema, kao članova vijeća, te Turnadžić Bahrije, kao zapisničara u krivičnom predmetu protiv Jove Ilića, zbog krivičnog djela iz člana 131, 133 stav 1 i 157 Krivičnog zakona SFRJ, povodom žalbe optuženog, protiv presude Okružnog suda u Tuzli, broj K. 185/79 od 7.12.1979. godine, na sjednici održanoj u prisutnosti zamjenika republičkog javnog tužioca Kapetanović Knise, dana 15. maja 1980. godine donio je ovu:

PRESUDU

Žalba optuženog Ilića Jove se odbija i presuda Okružnog suda u Tuzli broj K. 185/79 od 7.12.1979. godine potvrđuje.

Obrazloženje

Presudom Okružnog suda u Tuzli broj K. 185/79 od 7.12.1979. godine, oglašen je krivim Ilić Jovo da je radnjama opisanim u izreci te presude izvršio krivična djela iz člana 131, 133 stav 1 i 157 KZ SFRJ, pa nakon što su mu utvrđene pojedinačne kazne, primjenom člana 48 KZ SFRJ, osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od devet godina i šest mjeseci u koju kaznu mu je po članu 50 KZ SFRJ uračunato vrijeme provedeno u pritvoru od 11.7.1979. godine pa nadalje.

Protiv te presude u zakonskom roku izjavio je žalbu optuženi sam i putem svoga branioca i presudu pobija zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, povrede krivičnog zakona, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i odluke o kazni. U obrazloženju žalbe optuženi ponavlja navode odbrane i ističe da se na osnovu izvedenih dokaza nije mogao izvesti zaključak u pogledu radnji za koje ga je prvostepeni sud proglasio krivim. Prije svega navodi da su iskazi svjedoka nepouzdati i neistiniti, posebno svjedoka Ilića Stevana, Arsenovića Ivana, Simića Stevana i Lazara Poljića kao i drugih na kojima sud temelji svoje utvrđenje u pogledu njegove krivične

odgovornosti. Mišljenja je da su iskazi ovih svjedoka neubjedljivi iz razloga što se ne temelje na vlastitim opažanjima i saznanjima, nego na informacijama dobivenim preko trećih lica, te da su tvrdnje ovih svjedoka o pojedinim inkriminacijama takve da se ne mogu provjeriti, a što posebno ukazuje da su izmišljene i netačne. Posebno ističe da su iskazi svjedoka Arsenovića i Poljića pristrasni i da ga ovi svjedoci terete iz razloga što su sa njim bili u sukobu i što ih je on izbacio iz svoje kuće. Pored toga da su iskazi ovih saslušanih svjedoka nepouzdana da proizlazi iz činjenice što je većina svjedoka na glavnom pretresu mijenjala svoje iskaze i izjašnjavali se tako da im o inkriminacijama nije ništa poznato, a ova odstupanja svjedoka od prethodnih iskaza da sud nije posebno cijenio, a ni u tom pravcu dao bilo kakvo obrazloženje da li svjedocima vjeruje ili ne. Posebno ističe, da se slike, isjecci iz novina koje su kod njega pronađene ne mogu smatrati bilo kakvim propagandnim materijalom podobnim za vršenje neprijateljske propagande i realizacije inkriminacija iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ, a ovo tim prije što taj materijal nije nikom pokazivao niti rasturao, a po svom sadržaju da nije ni podoban da posluži kao sredstvo "za obaranje vlasti radničke klase niti ima ikakve veze sa programom i statutom emigrantske organizacije SNO. Smatra da se fotografijama Petra I Karadorđevića, Svetog Save, fotografijom ženidbe princa Aleksandra, episkopa Dionisija i drugih, kao i amblesimima ne može ni vršiti neprijateljska propaganda, a nema ni dokaza da je taj materijal koristio u neprijateljskoj aktivnosti protiv naše zemlje. Takođe ističe da nema dokaza da je stupio u vezu sa članovima Glavnog odbora rukovodstva emigrantske organizacije SNO, a da nije ni utvrđeno da postoji bilo kakva veza između njega s jedne strane i Sedlara, Nišovića, Šukovića i Šučurovića s druge strane, da nema dokaza da je izložio poruzi najviše predstavnike SFRJ i njihovog vrhovnog komandanta a dokazi na kojima sud u tom pravcu temelji svoje uvjerenje da su nepouzdana. Dalje navodi da se na osnovu dokaza koje je proveo prvostepeni sud, a koji da su nepodobni uz to i pogrešno cijenjani, nije mogao izvesti zaključak da je učinio krivična djela za koja je optužen optužnicom javnog tužioca, a kako ga je sud oglasio krivim za ta djela da je povrijedio krivični zakon na njegovu štetu. Posebno navodi da je u postupku koji je protiv njega vođen učinjen niz povreda odredaba krivičnog postupka. Prije svega, da su istragu sproveli organi unutrašnjih poslova, što da je protivno odredbi člana 162 stav 1 ZKP, jer da u spisu nema naredbe iz koje bi se vidjelo koje istražne radnje su povjerene navedenom organu. Nadalje, tvrdi da je saslušao bez prisustva branioca, iako se nije izričito odrekao prava da bude ispitao bez prisustva branioca čime je povrijeđena odredba člana 218 stav 9 ZKP, a nije mu ni dozvoljen razgovor sa braniocem što je protivno odredbi čl. 74 stav 2 ZKP, radi čega njegov branilac nije ni imao dovoljno vremena za pripremanje odbrane, a odbijen je prijedlog da se pretres odloži radi pripremanja branioca za odbranu. I na kraju navodi da presuda nema razloga o odlučnim činjenicama, a razlozi da su protivrječni izreci presude i izvedenim dokazima. Predložio je da se pobijana presuda ukine i predmet vrati prvostepenom suda na ponovno suđenje ili da se preinači i on oslobodi od optužbe.

Zamjenik republičkog javnog tužioca predložio je da se žalba optuženog kao neosnovana odbije.

Ovaj sud je ispitao prvostepenu presudu u granicama žalbenih razloga a po

službenoj dužnosti i u smislu člana 376 stav 1 ZKP, pa je odlučio kao u izreci iz slijedećih razloga:

Razmatrajući pravilnost utvrđenog činjeničnog stanja u vezi sa prigovorima iznesenim u žalbi optuženog, ovaj sud je našao da je prvostepeni sud na osnovu dokaza izvedenih na glavnom pretresu na koje se poziva u obrazloženju pobijane presude, pravilno utvrdio više činjenica i okolnosti koje su po svom značaju takve da su pružile dovoljno osnova za zaključak da je optuženi Ilić Jovo učinio krivična djela za koja je oglašen krivim. Po nalaženju ovoga suda, prvostepeni sud je na osnovu izvedenih dokaza, imao dovoljno osnova za zaključak u pogledu izvršenja krivičnih djela iz člana 131, 133 stav 1 i 157 KZ SFRJ, jer je utvrđeno da je optuženi stupio u vezu sa članovima rukovodstva emigrantske organizacije "Srpska narodna odbrana" (SNO) Sedlar Dušanom, predsjednikom, Šuković Božidarom, blagajnikom organizacije, te emigrantima Nišović Svetislavom i Šučurović Aleksom, a koja organizacija se u svom programu poziva na nasilno rušenje društveno-političkog uređenja u našoj zemlji, pa je od navedenih lica dobivao propagandne materijale koje je koristio u neprijateljskoj aktivnosti protiv naše zemlje. Naime nesporno je da se optuženi po dolasku u SR Njemačku zaposlenja u firmu "Mercedes", da se prvo upoznao sa Šukovićem Božidarom, Šučurovićem Aleksom i Nišovićem Svetislavom od kojih i saznaje da su u Njemačkoj ostali kao zarobljenici i da pripadaju četničkoj emigrantskoj organizaciji te da je Šuković i blagajnik te organizacije, a Nišović ga upoznaje o aktivnosti emigrantske organizacije i njenom radu, jer ove činjenice ni optuženi ne osporava, kao što ne osporava ni to da je od Nišovića dobivao emigrantske novine "Srbobran" knjige o borbi četnika i drugi materijal, koji je kasnije prenio u Jugoslaviju, te da ga je Nišović pozivao da se učlani u četnički klub. Međutim, optuženi se brani da su kontakti sa navedenim licima bili slučajni i povremeni i to sa Šukovićem i Šučurovićem samo za vrijeme pauze u fabričkoj hali, a sa Nišovićem da je kontaktirao kao sa susjedom, dok da se ni sa jednim od njih nije družio a ni posjećivao. Što se tiče emigranta Sedlara Dušana, za kojeg je znao da je predsjednik emigrantske organizacije tvrdi da nije poznavao i da ga je vidio samo jedanput i to u prolazu. Prema tome, poznanstva sa pomenutim licima optuženi svodi kao slučajna i koja nisu imala za cilj pomaganje u vršenju neprijateljske delatnosti. Prvostepeni sud je ovakvu odbranu optuženog ocjenio kao neosnovanu, a na neosnovanost njegove odbrane u odnosu na djelo iz člana 131 KZ SFRJ upućuju provedeni dokazi, koje je po ocjeni ovoga suda prvostepeni sud pravilno cijenio i naveo određene razloge radi čega ih prihvata tačnim. Naime, iz iskaza svjedoka Ilića Stevana, Arsenovića Ivana, Poljić Lazara, Simića Steve, Simića Jefte te Gajić Radivoja proizlazi da je optuženi bio u vezi sa rukovodstvom emigrantske organizacije, da je svjedoke lično upoznao sa Sedlar Dušanom i Nišović Svetislavom, pa čak šta više da ih je sa ovim licima podvrgavao određenom testu radi učlanjivanja u emigrantsku organizaciju. Iz iskaza svjedoka Ilića Stevana proizlazi i to da ga je optuženi lično povezao sa Sedlarom i Nišovićem, preko kojih lica je za njega tražio posao, i da ga je nagovarao da prihvati sve uslove koje mu oni budu postavljali u vezi sa zaposlenjem, dok iz iskaza svjedoka Arsenovića proizlazi i to da ga je optuženi u više navrata vodio u četnički emigrantski klub gdje se

optuženi i sastajao sa rukovodstvom ove organizacije. Iz razgovora koje je optuženi vodio u njihovom prisustvu sa Sedlarom, Nišovićem, Šukovićem i Šučurovićem svjedoci su i saznali da optuženi pripada pomenutoj organizaciji SNO, tim prije što je i pred njima napadao Jugoslaviju i socijalističko uređenje, te bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. Da je optuženi izvršio radnje opisane pod tačkom a) izreke presude, prvostepeni sud je pravilno utvrdio i na osnovu propagandnog materijala koji je kod njega pronađen, a za koji i sam priznaje da ga je dobivao od Nišovića, a neki i sam izrezivao iz emigrantske štampe i ostavljao da bi ga kasnije unio u Jugoslaviju. Kod činjenice da je optuženi stupio u vezu sa Sedlarom, Nišovićem, Šukovićem i Šučurovićem da je znao da su oni članovi glavnog odbora rukovodstva emigrantske organizacije SNO da je čak šta više od Nišovića bio upoznat sa programom i aktivnosti organizacije "SNO" koja se u svom programu poziva na nasilno rušenje društveno-političkog uređenja u našoj zemlji, da se sa njima družio, primao od njih emigrantsku štampu koju je čitao, po ocjeni ovoga suda ukazuje da se optuženi saglasio sa neprijateljskim djelovanjem ove grupe, a time da su ostvarena sva obilježja krivičnog djela iz člana 131 KZ SFRJ. Prema tome, ovaj sud nalazi da je činjenično stanje u odnosu na radnje opisane pod tačkom a) izreke presude potpuno i pravilno utvrđeno, pa se žalbeni prigovori optuženog istaknuti u tom pravcu ukazuju kao neosnovani.

Isto tako ovaj sud nalazi da je pravilno utvrđenje prvostepenog suda i u odnosu na radnje optuženog navedene u tač. b) izreke a u kojim radnjama su sadržana obilježja krivičnog djela iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ. Optuženi izvršenje i ovih radnji osporava pa je istakao da nije učinio ni jednu radnju koja bi predstavljala neprijateljsku propagandu. Međutim, i u ovom pravcu prvostepeni sud je odbranu optuženog ocjenio kao netačnu, a na tu ocjenu upućuju ne samo iskazi svjedoka nego i objektivni dokazi na koje se prvostepena presuda u razlozima poziva, a koji dokazi su i po ocjeni ovoga suda takvog karaktera da jasno ukazuju na njegovu neprijateljsku djelatnost. Iz iskaza svjedoka Ilića Stevana, Poljića Lazara, Simića Jefte, Simića Steve, Gajića Radivoja, Gajića Milaka i Arsenovića Ivana proizlazi da je optuženi u svom kontaktu sa njima započinjao razgovor u Jugoslaviji, da bi taj razgovor pretvorio u napad ne samo na društveno-političko uređenje u našoj zemlji, nego i na razbijanje bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti, a posebno na neistinito prikazivanje ekonomskih prilika u zemlji. Iz iskaza pomenutih svjedoka proizlazi da je optuženi govorio da mrzi Muslimane, da ih ne može očima vidjeti, da su Srbi i Muslimani u stalnom sukobu, da su Muslimani ustaše, da mrzi Hrvate, a ove riječi da je dovodio u vezu i sa demonstracijama u Zagrebu 1971. godine. Posebno je govorio o stanju koje će nastati u Jugoslaviji poslije smrti druga Tita, koja da će se po njemu raspasti i da će doći do intervencije Rusa. Navedeni svjedoci potvrdili su i činjenicu da je optuženi pored navedenog govorio i o ravnopravnosti među građanima kojeg po njemu nema u Jugoslaviji, da nema demokratije i slobode štampe, veličajući pri tom demokratiju u Njemačkoj. Uz navedene riječi optuženi je svjedocima pokazivao i slike Petra II Karađorđevića, Draže Mihajlovića i episkopa Dionisija koji se nalazi u emigraciji, a jedan je od organizatora neprijateljske propagande protiv naše zemlje. Kod činjenice da je

optuženi stupio u vezu sa rukovodstvom emigrantske organizacije “Srpska narodna odbrana” od kojih je pored knjiga i brošura primao i listove “Sloboda”, “Bijeli orao” a upoznat je i sa programom navedene organizacije, to je i po ocjeni ovoga suda prvostepeni sud sa dovoljno osnova primio utvrđenim da se optuženi i solidarisao sa programom te organizacije i da je njegov identitet djelovanja takav da očigledno upućuje na zaključak da je optuženi na način opisan u izreci presude pod tačkom b) vršio neprijateljsku propagandu, a samim tim učinio i krivično djelo iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ. Iskazima saslušanih svjedoka koji su potkrijepljeni i objektivnim dokazima, prvostepeni sud je sa osnovom poklonio vjeru jer ti dokazi na kojima prvostepeni sud temelji svoje uvjerenje o postojanju navedenog krivičnog djela, ni po ocjeni ovoga suda nisu ničim dovedeni u sumnju, pa se žalbeni prigovor optuženog da ti dokazi nisu pouzdani ukazuju neosnovanim.

Ovaj sud nalazi da je i činjenično stanje i u odnosu na postojanje krivičnog djela iz člana 157 KZ SFRJ takođe dokazano jer svi provedeni dokazi, koje je prvostepeni sud pravilno cijenio i u obrazloženju presude ili naveo, upućuju na zaključak da je optuženi na način opisan u izreci presude izložio poruzi najviše predstavnike SFRJ i njihovog vrhovnog komandanta. To što je optuženi u svojoj odbrani naveo da je u svom stanu držao sliku druga Tita na kojoj je i sam napisao funkcije koje obavlja, i što se povodom smrti Edvarda Kardelja upisao u knjigu žalosti, nije dokaz da nije učinio navedeno krivično djelo, tim prije što je, kako to proizlazi iz iskaza svjedoka Mirića Nenada optuženi sliku druga Tita držao ispod slike Karađorđa, a koji raspored slika nije slučajna, i odraz su političkog opredjeljenja optuženog. Obzirom na izloženo navodi istaknuti u žalbi optuženog da se iz izvedenih dokaza nije mogao izvesti zaključak da je on izvršio navedena krivična djela radi čega da je činjenično stanje ostalo pogrešno i nepotpuno utvrđeno ukazuju se neosnovani. Ovo zbog toga što je prvostepeni sud detaljno obrazložio na osnovu kojih dokaza je izveo zaključak u pogledu radnji optuženog, a u kojim radnjama su sadržana sva obilježja krivičnog djela za koja je oglašen krivim, pa je žalbeni prigovor istaknut u tom pravcu kao neosnovan valjalo odbiti.

Bez osnova je i navod optuženog da je prvostepeni sud povrijedio krivični zakon na njegovu štetu, jer ga je oglasio krivim za djela za koja nema dokaza da ih je učinio. Iz obrazloženja pobijane presude vidi se na osnovu kojih dokaza prvostepeni sud prima utvrđenim da se u radnjama optuženog stiču obilježja krivičnih djela iz člana 131, 133 stav 1 i 157 KZ SFRJ, pa je na osnovu tih dokaza izveo zaključak da je optuženi izvršio radnje koje su pravilno kvalifikovane kao krivična djela za koje je i oglašen krivim. Stoga se i žalbeni prigovor povrede krivičnog zakona ukazuju neosnovanim.

Isto tako, po ocjeni ovog suda bez osnova su i žalbeni prigovori koji se odnose na bitnu povredu odredaba krivičnog postupka. U vezi ovoga nužno je napomenuti da je u čl. 162 stav 4 ZKP navedeno kada istražni sudija na predlog javnog tužioca može povjeriti sprovođenje istražnih radnji organu unutrašnjih poslova. Kako je u konkretnom slučaju postupljeno u smislu navedene odredbe to se nemože ni raditi o bitnoj povredi odredaba krivičnog postupka iz člana 161 stav 1 ZKP. Nadalje iz zapisnika o saslušanju okrivljenog vidi se da je optuženi bio upoznat sa odredbom

člana 67 stav 2 ZKP, da može uzeti branioca, ali se isto tako vidi da mu je već 16.7.1979. godine supruga opunomoćila branioca Gajića Milorada. Međutim, iako je optuženi saslušan bez prisustva branioca, što i po nalaženju ovoga suda predstavlja povredu odredaba krivičnog postupka, na tu povredu je optuženi imao mogućnosti ukazati u prigovoru protiv optužnice, a što on nije učinio to po ocjeni ovoga suda, ta povreda, obzirom da je optuženi na glavnom pretresu saslušan uz prisustvo branioca, nije od takvog značaja da je imalo uticaja na pravilno i zakonito donošenje odluke. Nadalje, ovaj sud nalazi da je prvostepeni sud u obrazloženju pobijane presude naveo valjane razloge o svim odlučnim činjenicama te da nema protivrječnosti između izreke i razloga presude, to po ocjeni ovoga suda nije učinjena ni bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 ZKP. Stoga je i žalbeni prigovor koji se odnosi na bitne povrede odredaba krivičnog postupka valjalo odbiti.

Ocjenjujući odluku o kazni u vezi sa prigovorima istaknutim u žalbi, ovaj sud je našao da je prvostepeni sud pri utvrđivanju pojedinačnih kazni pravilno utvrdio sve okolnosti značajne za njeno odmjeravanje, i da su olakšavajuće okolnosti sasvim dovoljno došle do izražaja u izrečenoj kazni, te da ista nije previsoko odmjerena. Po mišljenju ovoga suda s obzirom na težinu učinjenih djela i stepen krivične odgovornosti optuženog sa blažom kaznom od izrečene u konkretnom slučaju ne bi se mogla ostvariti svrha kažnjavanja iz člana 133 KZ SFRJ pa se radi toga žalba optuženog i u pogledu odluke o kazni ukazuje neosnovanom.

Kako ne stoje žalbeni razlozi zbog kojih se presuda odbija, a nema ni povrede zakona na koje ovaj sud u smislu člana 376 stav 1 ZKP, pazi po službenoj dužnosti, valjalo je žalbu optuženog odbiti i prvostepenu presudu potvrditi.

Zapisničar,
Turnadžić Bahrija, s.r.

Za tačnost otpravka tvrdi
Upr. Sudske pisarnice
Kovač Kosta

Predsjednik vijeća
Kljajić Milan s.r.

Mihailo Mihailov, 1979–1990 (Uvod)*

Dragi Srđa,

zaista me je veoma zabavilo čitanje Vaših spisa o “mom slučaju”, koje prvi put vidim. Setio sam se konteksta u kojem se to desilo. Naime, 1979. sam u New Yorku u Freedom House učestvovao u osnivanju Demokratske Internacionale, koja je sledeću deceniju veoma uspešno uspevala da objedini disidente iz komunističkih zemalja sa proganjanom opozicijom iz desnih diktatura. U okviru te internacionale je osnovan bio i Komitet za podršku demokratskih disidenata u Jugoslaviji – CADDY (kopredsednici: Đilas, Tuđman i ja), koji je celu deceniju dvomesečno izdavao Bilten na engleskom u nekoliko hiljada primeraka (štampan je i razaslan bio uz podršku najvećih sindikata AFL-CIO) i sve do početka devedesetih godina smatran za najbolji izvor informacija o stanju ljudskih prava u SFRJ.

Istovremeno sam te godine najavio svoj povratak u Jugoslaviju, koju sam godinu dana ranije napustio. Verovatno je to bio razlog za pokretanje “istrage” beogradskog Okružnog suda, da mi se da na znanje da ću opet u zatvor ukoliko se vratim. Da me hapse i sude nakon velikog publiciteta tih prvih godina mog boravka na Zapadu – nije dolazilo u obzir. Znači, trebalo me je sprečiti da se vratim. Povod je, naravno, bilo lako naći u nekom od mojih javnih istupanja u Americi ili Evropi. Sledeće godine, 1980. me je FBI obavestila da imaju informaciju od tajnih službi da jugo-agenti pripremaju atentat na mene. Saopštili su mi da kako nemam diplomatski status ne mogu da mi pruže punu zaštitu, ali da će mi dati Federal permit za nošenje oružja i spisak telefona da im javim ako primetim nešto sumnjivo. Ja sam (iz gluposti) odbio da nosim revolver – ta nije se moglo očekivati da će me udbini agenti izazvati na dvoboj, već pucaći s leđa na nekom parkingu, te sam smislio bolju zaštitu – političku, a ne policijsku. U ono vreme sam imao prijatelje u redakciji New York Timesa, njima sve ispričao, a onda je NYT 24. marta 1980. godine štampao veliki članak o jugoslovenskoj emigraciji u USA, a jedan pasus je bio posvećen tome, da se “u jugoslovenskoj community u Washingtonu priča kako me je FBI obavestio o mogućem atentatu titovskih agenata itd. itd.”. Posle toga je politički nemoguće postalo moje likvidiranje, barem u Americi. I zbilja, nikada ništa sumnjivo nisam primetio, mada su me tih godina na povremenim putovanjima u Evropi zaista pratili neki agenti. Jednom od Londona do Hamburga i dalje do Frankfurta, pretpostavljam da su bili udbaši, ali mogli su i neki drugi.

---

* Kao uvodni tekst u predmetu g. Mihaila Mihailova i sa njegovom saglasnošću, navodim tekst pisma koje je on povodom objavljivanja ovog predmeta u knjizi uputio g. Srđi Popoviću, 01.09.2002. godine.

Naravno, sasvim je razumljivo da Vam tada nisu dali na uvid nalog za otvaranje istrage, da se i opet ne bi dizala dreka oko nekog mog javnog nastupa ili nekog intervjua ili članka na Zapadu.

Naime, vlasti su tada činile sve što je bilo moguće da dezinformišu jugoslovensku javnost o prirodi mog "slučaja" i da me prećutkuju što je više moguće. U tome su prilično uspeli uprkos velikom publicitetu na Zapadu.

Zahvaljujem Vam još jednom,

Vaš Miša

Punomoćje branioca

Ki 392/79

Advokat
Srđa M. Popović
11000 Beograd
Takovska 19

Okružnom sudu u Beogradu

U gornjem predmetu dostavljam punomoćje, primam se odbrane i molim da mi se vrše sve dostave po Zakonu.

U Beogradu,
31. oktobra 1979.

Srđa M. Popović

Prilog:
punomoćje s overom
Generalnog konzulata u SFRJ
u Njujorku br. 7249 od
9. oktobra 1979. godine

Pritužba branioca Predsedniku Okružnog suda u Beogradu

Advokat
Srđa M. Popović
11000 Beograd
Takovska 19

Ki – 392/79

PREDSEDNIKU OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU Beograd

(1) U gornjem predmetu sam 31. oktobra 1979 god. podneo Sudu punomoćje, kojim me okrivljeni ovlašćuje da ga branim u ovom postupku.

(2) Dana 1. novembra o.g. posetio sam Istražnog sudiju kome je predmet dodeljen na rad i, saznavši od njega da je u predmetu doneto rešenje o sprovođenju istrage, zatražio otprvak rešenja, da bih protiv ovoga izjavio žalbu (čl. 123 tač. 4 ZKP).

(3) Istražni sudija mi je prvo odgovorio

– da bi on “radije prvo saslušao okrivljenog”

a zatim, kada sam mu ukazao na činjenicu da nije moguće saslušavati okrivljenog po rešenju koje nije pravosnažno,

– da mi otprvak rešenja ne može uručiti dok “punomoćje predato pisarnici ne bude združeno predmetu”.

Ovo drugo objašnjenje sam prihvatio i dobio obećanje da će mi otprvak rešenja biti uručen “prekosutra” (tj. 3. novembra), jer je “sutra” (tj. 2. novembra) Istražni sudija “zauzet poslom u Gradskoj skupštini”.

(4) Ne dobivši otprvak ni do 5. novembra, uputio sam Istražnom sudiji toga dana i formalni zahtev da mi se dostavi otprvak rešenja, mada je ovo bilo suvišno, budući da je Istražni sudija na ovo dužan po službenoj dužnosti (čl. 159 st. 1 ZKP).

(5) Dana 8. novembra sam telefonom urgirao Istražnog sudiju, međutim, do danas opravak rešenja nisam dobio.

Kako je sasvim sigurno da je za DESET DANA moje punomoćje stiglo do Istražnog sudije, ne vidim nikakvog opravdanog razloga zašto mi se opravak ne uručuje.

Naprotiv, smatram da je ovakvim postupanjem Istražnog sudije toga Suda povređena odredba člana 14 ZKP, kojom se nalaže Sudu da postupak sprovede bez odugovlačenja, pa ovim izjavljujem

p r i t u ž b u

zbog odugovlačenja postupka od strane Istražnog sudije toga Suda (član 181 st. 1 ZKP) i tražim da budem obavešten o tome šta je preduzeto po ovoj pritužbi (član 181 stav 2 ZKP).

U Beogradu,
12. novembra 1979. god.

Srđa M. Popović

Odgovor predsednika Okružnog suda braniocu Popoviću na pritužbu

OKRUŽNI SUD U BEOGRADU

I Su. br. 11/79-401

3. decembra 1979. god.

Beograd

SRĐA POPOVIĆ, advokat

B e o g r a d

Takovska br. 19

Podneskom od 12.11.1979. godine pritužili ste se na rad istražnog sudije ovog suda u predmetu Ki. 392/79 zbog odugovlačenja postupka.

Uvidom u spise ustanovio sam da je dana 23.11.1979. godine istražni sudija doneo rešenje o prekidu istrage protiv Mihaila Mihailova, zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 st. 2 u vezi st. 1 KZJ, pošto se prema izveštaju organa unutrašnjih poslova, navedeno lice nalazi u bekstvu.

Rešenje o prekidu istrage će vam biti uručeno, a ukoliko se lice protiv koga je određeno sprovođenje istrage prijavi ovom sudu istraga će biti sprovedena u skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku.

PREDESDNIK SUDA

Obrad Cvijović, s.r.

Pritužba branioca Popovića Predsedniku Okružnog suda u Beogradu

PRESEDNIKU OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU
B e o g r a d

- [1] U predmetu toga suda Ki-329/79 tražio sam od Suda da mi dostavi rešenje o sprovođenju istrage, kako bih protiv istoga izjavio žalbu.

Kako mi isto nije dostavljeno do 12. novembra 1979. god. izjavio sam pritužbu zbog odugovlačenja postupka.

Dopisom od 3. decembra o.g. Vi ste me izvestili da je dana 23. novembra (23 dana pošto sam tražio opravak) doneto rešenje o prekidu istrage.

Pritužujem se na odugovlačenje postupka od strane Istražnog sudije toga suda što mi rešenje nije dostavljeno ni za 23 dana od kada sam podneo punomoćje i tražio opravak rešenja.

(Činjenica da je, u međuvremenu prekinut postupak, ne menja ništa na stvari).

Tražim da budem obavešten šta je preduzeto po ovoj pritužbi.

- [2] Istim dopisom od 3. decembra (Su. br. 11/79-401) kojim sam obavešten da je postupak prekinut, rečeno je da će mi rešenje o prekidu postupka od 23. novembra "biti uručeno". Do danas, MESEC DANA kasnije, rešenje mi još uvek nije uručeno.

U vezi toga takođe izjavljujem ovim pritužbu zbog odugovlačenja postupka od strane Istražnog sudije toga suda (čl. 181 st. 1 ZKP) i tražim da budem obavešten o tome šta je preduzeto po ovoj pritužbi (čl. 181 st. 2 ZKP).

U Beogradu,
24.12.1979. god.

Srđa M. Popović

Žalba Istražnom sudiji Okružnog suda u Beogradu

Ki-392/79

ISTRAŽNOM SUDIJI OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU

Na osnovu čl. 392 st. 2 ZKP, okrivljeni, preko svoga branioca po punomoćju u spisima, izjavljuje

ŽALBU

protiv rešenja Istražnog sudije Okružnog suda u Beogradu od 23. novembra 1979. god., Ki-392/79

VEĆU (čl.23 st. 6 ZKP) OKRUŽNOG SUDA U BEOGRADU

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

UKIDA SE rešenje Istražnog sudije Okružnog suda u Beogradu Ki-392/79 od 23. novembra 1979. god.

Obrazloženje:

Osporenim rešenjem povređeno je pravo odbrane, odn. Ustavom zagarantovano pravo žalbe na odluku kojom se ograničavaju prava građana. Istražni sudija "prekinuo" je istragu, kao da okrivljeni nema prava žalbe na rešenje o sprovođenju istrage.

Naime, rešenje o prekidu istrage može se doneti samo onda kada je istraga počela, što je, smatramo, u najmanju ruku, logično: nešto što nije ni počelo, ne može se prekinuti.

Kako protiv rešenja o sprovođenju istrage okrivljeni ima pravo žalbe (čl.159 st. 5 ZKP) – istraga počinje kada rešenje o sprovođenju istrage postane pravosnažno.

Rešenje o sprovođenju istrage protiv okrivljenog NIJE PRAVOSNAŽNO. Istraga, dakle, nije počela, pa se dakle, ne može ni prekinuti.

S obzirom na izloženo žalba okrivljenog je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu je osnovan.

U Beogradu,
30. decembra 1979. god.

MIHAILO MIHAILOV
koga brani:
Srđa M. Popović, adv.

Rešenje Okružnog suda u Beogradu

Ki br. 392/79

Kv. 150/80

Okružni sud u Beogradu u veću sastavljenom od Predsednika suda Obrada Cvijovića kao predsednika veća, Milića Petrovića i Natalije Janković kao članova vijeća sa zapisničarem Jelicom Avramović, stručnim saradnikom, u krivičnom predmetu protiv okr. Mihaila Mihailova, zbog kriv. dela iz čl. 133 st. 2 u vezi st. 1 KZ SFRJ, odlučujući po žalbi branioca okrivljenog izjavljene protiv rešenja o prekidu istrage istražnog sudije Okružnog suda u Beogradu u sednici veća održanoj dana 30. januara 1980. godine, doneo je

Rešenje

Odbija se kao neosnovana žalba branioca okr. Mihaila Mihailova, izjavljena protiv rešenja o prekidu istrage Istražnog sudije Okružnog suda u Beogradu Ki br. 392/79 od 23.11.1979.

Obrazloženje

Rešenjem Istražnog sudije Okružnog suda u Beogradu Ki. 392/79 od 01.08.1979. godine određeno je sprovođenje istrage protivu okr. Mihaila Mihailova, zbog osnovane sumnje da je izvršio kriv. djelo neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 2 u vezi stava 1 KZ SFRJ.

Rešenjem Istražnog sudije Okružnog suda u Beogradu od 01.08.1979. godine protiv okrivljenog je određen pritvor na osnovu čl. 197 st. 2 tač. 1 i 3 ZKP, pa je naredbom Ki br. 392/79 od 01.08.1979. godine naredeno izdavanje poternice.

Rešenjem istražnog sudije Okružnog suda u Beogradu Ki br. 392/79 od 23.11.1979. godine prekinuta je istraga čije je sprovođenje određeno navedenim rešenjem o sprovođenju istrage. Protiv rešenja o prekidu istrage, branilac okrivljenog izjavio je žalbu u zakonskom roku. U žalbi je istakao da je osporenim rešenjem povređeno zagarantovano pravo žalbe na odluku kojom se ograničavaju prava građana, pošto je istražni sudija prekinuo istragu kao da okrivljeni nema prava žalbe na rešenje o sprovođenju istrage. Istraga nije ni počela s obzirom da rešenje o sprovođenju istrage nije postalo pravosnažno te stoga istraga nije mogla ni biti prekinuta.

Odlučujući o žalbi veće je nakon razmatranja spisa predmeta i ocene žalbenih navoda donelo odluku kao u izreci rešenja.

Odredbom čl. 159 st. 2 ZKP predviđeno je da će istražni sudija pre donošenja rešenja o sprovođenju istrage ispitati lice protiv koga se zahteva sprovođenje istrage, osim ukoliko postoji opasnost od odlaganja. Kako proizilazi iz spisa predmeta, okrivljeni je prijavljen u Beogradu, ali se sada nalazi u inostranstvu u begstvu – u Sjedinjenim Američkim Državama, zbog čega je određen pritvor i određeno raspisivanje poternice, pa ove okolnosti ukazuju da postoji opasnost od odlaganja, upravo u smislu navedene odredbe iz čl. 159 ZKP. Stoga je rešenje o sprovođenju istrage zakonito doneto od istražnog sudije i neosnovano se žalbom pobija rešenje o prekidu istrage u pogledu istaknutih bitnih povreda Zakona o krivičnom postupku. Žalbenim navodima se ne dovodi u pitanje pravosnažnost rešenja o sprovođenju istrage i time zakonitost rešenja o prekidu istrage, i kada se ima u vidu da je u vreme donošenja rešenja o sprovođenju istrage – dana 1.8.1979. godine okrivljeni već boravio u SAD i bio nedostupan organima gonjenja, a okrivljeni je braniocu punomoćje izdao preko Generalnog konzulata u Njujorku dana 9.10.1979. godine, i ovo punomoćje je primljeno u sudu dana 31.10.1979. godine kada ga je branilac dostavio. Iz ovih okolnosti proizilazi da okrivljeni branioca nije angažovao u vreme donošenja rešenja o sprovođenju istrage.

Sa svih iznetih razloga pobijano rešenje o prekidu istrage je zakonito i osnovano. Pobijano rešenje je u svemu u skladu sa odredbom čl. 169 st. 2 ZKP zbog čega je doneta odluka kao u izreci rešenja na osnovu čl. 394 st. 1 ZKP.

Zapisničar,
Jelica Avramović, s.r.

Predsednik veća-suda,
Obrad Cvijović s.r.

Rešenje Istražnog sudije Okružnog suda u Beogradu

Ki-392/79

Istražni sudija Okružnog suda u Beogradu, u predmetu protiv Mihaila Mihailova, zbog kriv. dela iz člana 133 stav 2 u vezi stava 1 KZ SFRJ, na osnovu člana 170 ZKP, donosi dana 23. maja 1990. godine

Rešenje

Protiv:

Mihailov Mihaila, sada u inostranstvu, sa poslednjim boravkom u Beogradu, Svetozara Markovića br. 22, rođenog 26.9.1934. godine u Pančevu, od oca Nikolaja i majke Vere, rođene Danilov, drž. SFRJ,

Obustavlja se istraga

za krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 2 u vezi stava 1 KZ SFRJ, a koja je vođena rešenjem istražnog sudije Ki-392/79 od 1.8.1979. godine.

Obrazloženje

Rešenjem istražnog sudije Ki-392/79 od 1.8.1979. godine sprovedena je istraga protiv Mihailov Mihaila, zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično delo neprijateljska propaganda iz člana 133 stav 2 u vezi stava 1 KZ SFRJ a po zahtevu Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu KT-549/79 od 20.7.1979. godine. Kako je Mihailov Mihailo bio nedostižan istražnim organima to je istraga protiv istoga prekinuta.

Okružno javno tužilaštvo svojim aktom KT-549/79 od 14.5.1990. godine obavestilo je istražnog sudiju da odustaje od daljeg krivičnog gonjenja Mihailov Mihaila za krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 st. 2 u vezi stava 1 KZ SFRJ, pa je istražni sudija na osnovu člana 170 ZKP odlučio kao u izreci rešenja.

Istražni sudija,
Dragoslav Rakić

Izjava Srđe Popovića, advokata

Dana 22. oktobra 1979. godine primio sam od njujorškog advokata MARK. K. BENSON-a, 747 Third Avenue, New York, N.Y. 10017, punomoćje za odbranu MIHAILA MIHAILOVA, iz Beograda, pred Okružnim sudom u Beogradu u predmetu Ki-392/79 zbog krivičnog dela iz člana 133 stav 2 u vezi stava 1 KZ SFRJ, overeno od strane Generalnog konzulata SFRJ u Njujorku.

Punomoćje sam predao Okružnom sudu u Beogradu 31. oktobra 1979. god., a sledećeg dana 1. novembra 1979. godine posetio Istražnog sudiju i tražio da mi se uruči rešenje o otvaranju istrage kako bi se protiv istoga žalio. Istražni sudija mi je obećao da će mi rešenje biti dostavljeno čim moje punomoćje stigne Istražnom sudiji tj. za dva-tri dana.

Napominjem da je prema članu 123 tačka 4 ZKP sud dužan da uruči braniocu okrivljenog sve odluke na koje se okrivljeni može žaliti po službenoj dužnosti.

Kako ni do 5-og novembra nisam dobio rešenje o otvaranju istrage, toga dana sam uputio pismeni formalni zahtev za dostavljanje rešenja.

Dana 8-og novembra telefonom sam urgirao Istražnog sudiju, koji mi je ponovo obećao da će mi odmah poslati traženo rešenje.

Kako rešenje nisam dobio ni do 12-og novembra, toga dana sam izjavio pritužbu Predsedniku Okružnog suda u Beogradu zbog odugovlačenja postupka (član 181 stav 1 ZKP) i tražio da budem izvešten o tome šta je preduzeto povodom moje pritužbe (član 181 stav 2 ZKP).

Dana 3. decembra 1979. godine Predsednik Okružnog suda u Beogradu pismeno me je obavestio da je 23. novembra 1979. godine Istražni sudija doneo rešenje o prekidu istrage, jer se "prema izveštaju organa unutrašnjih poslova, navedeno lice nalazi u bekstvu" (putna isprava okrivljenog izdata je od organa unutrašnjih poslova). Dalje me Predsednik suda obaveštava da će mi to rešenje biti dostavljeno.

Kako rešenje o prekidu postupka nisam dobio ni do 24. decembra 1979. godine, toga dana sam izjavio novu pritužbu Predsedniku suda, zbog toga što (a) nisam izvešten zašto mi nije dostavljeno rešenje o otvaranju istrage od 1. novembra, kada je moje punomoćje već bilo kod Istražnog sudije, do 23. novembra kada je doneo rešenje o prekidu istrage, tj. puna 23 dana, i (b) što nisam ni do 24. decembra 1979. godine dobio rešenje o prekidu istrage, tj. ni posle mesec dana od njegovog donošenja.

Dopisom Predsednika suda od 26. decembra 1979. godine izvešten sam u odnosu na pitanje pod (a) da mi rešenje o otvaranju istrage nije dostavljeno od 1. do 23. novembra zbog "zastoja u radu istražnog sudije" do koga je došlo "zbog opterećenosti ostalim redovnim poslovima", a na pitanje pod (b) da mi je rešenje o prekidu istrage "poslato 26. decembra 1979. godine".

Dana 27. decembra 1979. god. primio sam rešenje o prekidu istrage u kome se navodi da se istraga prekida, jer se okrivljeni "nalazi u bekstvu".

Dana 30. decembra 1979. godine izjavio sam žalbu protiv ovog rešenja. Prvo, jer istraga nije pravosnažno ni započela (okrivljeni i njegov branilac imaju pravo žalbe na rešenje o otvaranju istrage, pravo kojim se nisu mogli koristiti pošto im rešenje nije dostavljeno), pa prema tome ne može biti ni prekinuta. Drugo, okrivljeni se nalazi u bekstvu, budući da ima urednu putnu ispravu izdatu od nadležnih jugoslovenskih organa.

Dana 6. februara 1980. god. dobio sam odluku Kv-150/80 Okružnog suda u Beogradu, kojom se moja žalba odbija. Okružni sud nalazi da je žalba neosnovana zato što je "rešenje o sprovođenju istrage doneto 1. avgusta 1979. godine", dok je punomoćje za branioca stiglo u sud tek 31. oktobra 1979. godine, iz čega "proizilazi da okrivljeni nije branioca angažovao u vreme donošenja rešenja o sprovođenju istrage". Ta činjenica je nesporna, ali je potpuno irelevantna.

S obzirom na izloženo, braniocu je bilo nemoguće da sazna za stvarne osnove optuženja protiv okrivljenog, izuzev da se njegovo delo kvalifikuje kao delo neprijateljske propagande (čl. 133 KZ SFRJ) učinjeno "pod uticajem iz inostranstva" (stav 2 istog člana). Braniocu je takođe bilo nemoguće da izjavi žalbu protiv rešenja o otvaranju istrage, jer mu ono nije dostavljeno od trenutka kada je dao punomoćje 31. oktobra 1979. godine, do donošenja rešenja o prekidu istrage 23. novembra 1979. godine (23 dana). Rešenje o prekidu istrage dostavljeno je braniocu sa zakašnjenjem od mesec dana. Sve dostave izvršene su tek nakon pismenih pritužbi.

Prednju izjavu dajem po svom najboljem uverenju, znanju i savesti.

Srđa M. Popović, advokat
Takovska 19,
11000 Beograd

Momčilo Selić, 1980–1981 (Uvod)

Ono što se događalo oko procesa Momčilu Seliću, podjednako je zanimljivo koliko i sam proces.

Selić mi je dao punomoć da ga branim. Obavili smo nekoliko sastanaka u Centralnom zatvoru, razgovarao sam više puta s njegovim ocem (bivšim pripadnikom UDBE), a onda mi je Selić rekao da ne želi da ga branim. Otac mu je našao advokata koji obećava da će Moma dobro proći, pod uslovom da ga ne branim ja i da se na suđenju ponaša "kooperativno". Naravno smesta sam to prihvatio, ali sam mu skrenuo pažnju da će ga najverovatnije prevariti (šta znači "dobro proći"?). Moje iskustvo je bilo da je pomirljivost loša taktika na ovim suđenjima.

Selić se držao "kooperativno", a eksplodirao je tek nakon izricanja drastične presude. Sudija je naložio da ga izvedu iz sudnice, a onda je cinično i pobedonosno zaključio "da upravo ovaj ispad pokazuje da je kajanje optuženog bilo neiskreno i sračunato na izbegavanje odgovornosti". Selića sam branio u drugostepenom postupku pred Vrhovnim sudom.

U političkim procesima žrtve su često bili ljudi koji su samo imali tu nesreću da poznaju okrivljenog, njegovi susedi, kolege, prijatelji, koji često nisu imali nikakve veze sa "subverzivnom delatnošću" političkog delikventa. Shodno tome oni nisu bili spremni da izigravaju heroje, jer često nisu ni delili politička uverenja okrivljenog. Pokušavali su da "žive normalno". U tom smislu bili su veće žrtve i od samog optuženog, koji je na kraju krajeva najčešće znao šta ga očekuje, bio spreman da plati cenu i za to sve imao podršku iz kruga svojih istomišljenika. Policija je prema ovim svedocima bila bezdušna, zastrašivala ih, ucenjivala, obećavala, pretila, lomila – najčešće za vreme trodnevnog policijskog pritvora. Malo je ljudi koji ovakvom pritisku mogu odoleti, baš zato što su nedužni. Neočekivano i iznenadno iščupani iz svoje svakodnevnice, nemajući pojma o svojim pravima, vrlo brzo bi popuštali, potpisivali izjave koje su im tražene, a često i diktirane, i izlazili iz policije slomljeni, poniženi, očajni. Vrlo često njihov život bio je trajno poremećen, naročito kada su potpisanim izjavama teretili svoje prijatelje. U procesu Paragi, takav jedan svedok, Ernest Brajder, čim je pušten iz policije otišao je svojoj kući, otvorio prozor i bacio se na ulicu sa šestog sprata. (Po jednom drugom mišljenju, koje u ovom slučaju ne delim, ubila ga je policija).

Advokati, bar neki, savetovali su ove potencijalne svedoke da se pismeno žale na nezakonito iznuđivanje iskaza od strane policije i to odmah, na što veći broj adresa, jer je to bilo jedino što je moglo donekle da ih zaštiti. I njih i druge. Policija je, sa svoje strane, pretila svakom da "ne smeju ništa pričati" od onoga što se događalo u policiji.

Vremenom ljudi su se sve više ohrabivali da povlače svoje iskaze i da se odupiru ovakvim "saslušanjima". Krajem osamdesetih to je postala gotovo redovna pojava.

Presuda Okružnog suda u Beogradu

K. br. 111/80

U IME NARODA

Okružni sud u Beogradu u veću sastavljenom od sudije Tomice Šekularca, kao predsednika veća, sudija porotnika Dragice Bojanić i Stojana Mitrovića, kao članova veća, sa zapisničarem Milevom Delić, u krivičnom predmetu opt. MOMČILA SELIĆA zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 st. 1 KZ SFRJ, a po optužnici Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu Kt. – br. 115/80 od 11. marta 1980. godine, po održanom glavnom, javnom pretresu na dan 25. aprila 1980. godine, u prisustvu Zastupnika javne tužbe Danila Jovanovića, optuženog Momčila Selića i njegovog branioca Jovana Vukčevića, adv. iz Beograda, doneo je i javno objavio

PRESUDU

Optuženi MOMČILO SELIĆ iz Beograda, Francuska br. 22, gde je i rođen 08.01.1946. godine od oca Vladete i majke Slobode, rođ. Jeftić, Jugosloven, državljanin SFRJ, oženjen – otac dvoje maloletne dece, pismen – sa završenim Arhitektonskim fakultetom, nezaposlen, bavi se povremeno prevodanjem, vojsku služio 1969. godine u Karlovcu, rezervni potporučnik, vodi se u vojnoj evidenciji SO Stari Grad, neosuđivan, sa prosečnim mesečnim primanjima od povremenog rada od 10.000 dinara, nalazi se u pritvoru od 13. februara 1980. godine.

Kriv je

Što je:

Svojim napisom pod nazivom "Sadržaj" koji je krajem januara i početkom februara 1980. godine umnožio i rasturao u Beogradu, a više primeraka poslao i u druga mesta u zemlji i inostranstvu, negirao istorijske istine o Komunističkoj partiji Jugoslavije, narodno-oslobodilačkoj borbi i Revoluciji naroda i narodnosti Jugoslavije i posleratnoj izgradnji naše zemlje kao i doprinos i ulogu Predsednika SFRJ i SKJ Josipa Broza Tita u svemu ovome, koga je ismejavo i omalovažavo kao revolucionara, rukovodioca i državnika, pa time pozivao na obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi, protivustavnu promenu socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i razbijanje bratstva i jedinstva naroda i narodnosti SFRJ i zlonamereno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u našoj zemlji, na taj način što je u ovom napisu između ostalog tvrdio i iznosio:

“Josip Broz je ošljario Evropom, biografu rekao da je tražio posao. U austrougarsku vojsku javio se dobrovoljno, ratovao i u Srbiji. Tridesetih godina poslat je iz Rusije kao odan i proveren, da sredi jugoslovensku kompartiju. Uspešno likvidirao i onemogućio mnoge. Juna 1968. godine bio spreman da baci vojsku na studente. Družio se sa Hailem Selasijem, Kim Il Sungom, Bokasom, Gadafijem, Jaserom Arafatom. Po mnogobrojnim izjavama, najveći čovek svih vremena... Zovemo ga Tutankamon. Tuta... Josip Broz je držao govor. Slušali smo ga kao Mahdija. Od muke i gluposti zaigrali smo kozaračko kolo... Josip Broz farba kosu, nikad u istu nijansu. Uči nas. Sudi nam. Odredio je prauunci kako da nam žive... Naše je samo da pratimo šta se radi i dišemo dok ne utihnemo. I ranije su se ljudi plašili, ali ne ovako... U Mesopotamiji je postojao običaj da se vladaru puši k...c. Velikodostojnici, moćnici, u red pa na zurlu... Agent Kominterne postiže jedinstvo jugoslovenske Partije lenjinsko-staljinističkim načinima. Po napadu na SSSR proglašava Nemce za zlo, namesto Engleza, i poziva narod na vojnu. Uspostavlja svoju vlast već prvih dana ustanka, istovremeno sa apelima na najširu saradnju. Partizani seju eksere po putevima u Srbiji i ubijaju do kraja 1941. oko 400 Nemaca, u zamenu za 44.000 Srba. Bratoubilačkim ratom Jugoslavija gubi 15% stanovništva uz obećanje o demokratskom uređenju nakon oslobođenja... Sedmi jul dan napada na jugoslovenske žandare, postaje ustanak protiv okupatora. Četnici Draže Mihailovića, tri meseca u šumi pre partizana, postaju glavni neprijatelj, jer ne žele da predaju vlast grupi studenata, profesionalnih revolucionara, i zastupnika SSSR-a. Pošto im se ne sviđa odnos 1 Nemač za 100 Srba, postaju izdajnici, a ljudi koji su uspostavili sovjetsku republiku u Užicu, održali defile u čast Velikog Oktobra, i osnovali svoju Prvu proletersku jedinicu na Staljinov rođendan, postaju rodoljubi, prepustivši Srbiju kaznenoj ekspediciji. U Crnoj Gori već od avgusta 1941. komunisti ubijaju protivnike, štampaju im uz imena “nastaviće se”. U Kolašinu 1942. organizuju “Drugu istragu Poturica, pobacavši žrve na “Pasje groblje”. Većina naroda Crne Gore prilazi četnicima. Tito je odgovoran za odmazde u Srbiji, za bratoubilački rat u Crnoj Gori, za pogubne napade na Kupres, za gubitke u Četvrtoj i Petoj ofanzivi. Njegova lična bezbednost koštala je hiljade života, a njegova želja za sovjetskom Jugoslavijom, mnogo više. Koliki su gubici Francuske, Grčke, Danske? Ovo nam je naša borba dala, da imamo Tita za maršala. Svaki dan zlatne plakete... Onda je došla opevana 1948. Za staljiniste otvoreni su konc. logori. I dan danas ljudi sa Golinjaka čute... Posle Golog Otoka došlo je stupanje u NATO. Naše parče pakta zvalo se Balkanski. Amerikanci, koji nisu prestajali da nas hrane od 1943. i dalje su bili krivi za sve naše nevolje, a Rusi, koji su nas urnisali od 1800. pa do danas, ostali nam duhovni i krvni rođaci. Josip Broz i Partija ne zaboravljaju ko ih je odnegovao. “Ako dođe do gustoga, dobro znamo s kime ćemo”, izjavio je Broz i pismeno i usmeno... Kao rezervni oficir u JNA ispalio samo oko 30 bojevih metaka, ili desetak mimo sledovanja. Obuka nam se sastoji od majora koji objašnjavaju čudored revolucije. Oj Josipe, na svemu ti hvala, Tebe imat, nije mala šala”,

- čime je izvršio krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 st. 1 Krivičnog zakona SFRJ.

Stoga ga sud na osnovu istog zakonskog propisa i člana 5, 33, 38, 41 i 69 st. 1 i 2 istog zakona

OSUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 7 – SEDAM GODINA, u u koju mu se ima uračunati vreme provedeno u pritvoru počev od 13. februara 1980. godine, pa nadalje.

Prema optuženom se izriče MERA BEZBEDNOSTI oduzimanje predmeta i to pisaćih mašina "Oliveti" – Tip "Studio 44.", br. 22995 i marke "Olympia" – "Splendid 66", br. 718406 i jednog geštetnera broj 5B 9222, kao predmeta upotrebljenih za izvršenje krivičnog dela.

Obavezuje se optuženi da plati sudu na ime paušala 5.000 dinara u roku od 15 dana po pravnosnažnosti presude pod pretnjom prinudnog izvršenja.

Obrazloženje

Okružni javni tužilac u Beogradu optužnicom Kt. br. 115/80 od 11. marta 1980. godine, optužio je Momčila Selića za krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 st. 1 KZ SFRJ, pa je pri istoj optužnici Zastupnik javne tužbe ostao i na glavnom pretresu i predložio da sud optuženog oglasi krivim za predstavljeno delo i osudi po zakonu.

Optuženi delimično priznaje navode optužbe.

Sud je proveo dokazni postupak saslušanjem svedoka Dragoljuba Ignjatovića, Momčila Živojinovića, Radivoja Veljovića, i Ivana Prekajskog, čitanjem primerka napisu "Sadržaj", uvidom u priložene koverta sa adresom, čitanjem propratnih pisama optuženog, potvrde o privremenom oduzimanju predmeta, nalaza o izvršenom veštačenju Kriminalističko-tehničkog centra, priloženog pisma Uredniku "Politike", pisma upućenog britanskoj enciklopediji i odgovora na ovo pismo, priloženog izveštaja lekara specijaliste, kao i lekarskog izveštaja o zdravstvenom stanju optuženog i uvidom u ostale pismene priloge, pa je nakon ocene izvedenih dokaza i odbrane optuženog utvrdio:

Činjenice i okolnosti predstavljene u izreci ove presude.

Takođe je utvrđeno da se optuženi za pisanje svog teksta "Sadržaj" koristio mašinom marke "Oliveti" tip "Studio 44." br. 22995 kao i da je deo "Sadržaja" preveo i na engleski jezik koristeći za pisanje pisaću mašinu marke "Olympia" – "Splendid 66" br. 718406, dok je isti tekst umnožavao na geštetneru br. 5B 9222, koji je ranije kupio u zajednici sa Milovanom Đilasom i Dragoljubom Ignjatovićem, radi zajedničkog izdavanja zbornika "Časovnik", povodom kojeg su kažnjeni od sudije za prekršaje.

U toku poslednje dve godine optuženi je povremeno lečen od TBC pluća sa leve strane, a takođe ima i cistu u analnom predelu, pa i sada uzima odgovarajuće lek-

ove. Godine 1971. završio je Arhitektonski fakultet u Beogradu i do sada je ukupno bio u radnom odnosu oko dve godine sa prekidima, kod tri radne organizacije u Beogradu. Sada je nezaposlen pošto je samovoljno raskinuo radni odnos i povremeno se bavi prevodjenjem.

Više godina je proveo u inostranstvu, gde je pored ostalog sklopio poznanstva i sa pripadnicima bivšeg četničkog pokreta.

Do ovakvog činjeničnog utvrđenja sud je došao na osnovu neposrednog uvida u primerak napisa "Sadržaj" koji se nalazi u spisima, nalaza o izvršenom veštačenju pisaćih mašina Kriminalističkog-tehničkog centra, potvrde o privremenom oduzimanju predmeta, priloženog primerka prevoda "Sadržaja" na engleski jezik, adresovanih koverata sa priloženim propratnim pismima, u kojima su pronađeni primerci "Sadržaja", lekarskog izveštaja o zdravstvenom stanju optuženog, ostalih pismenih priloga u spisima, iskaza svedoka Dragoljuba Ignjatovića, Momčila Živojinovića, Radivoja Veljovića i Ivana Prekajskog kao i priznanje samog optuženog.

Naime, optuženi priznaje da je tekst "Sadržaj" sam napisao pri tom se koristio označenom pisaćom mašinom i da je ovaj umnožavao na geštetneru kupljenom od ranije u zajednici sa pomenutim licima, kao i da je primerke ovog svog napisa rasturao u Beogradu i drugim našim mestima, a takođe i u inostranstvu i to neposredno ili putem pošte, a ne spori da je deo ovog teksta preveo i na engleski jezik, čiji se primerak nalazi u spisima. Isto tako optuženi je sam priznao i objasnio pomenute okolnosti u vezi njegovog boravka u inostranstvu i tamo sklopljenim poznanstvima, pa pošto je priznanje i objašnjenje optuženog u pogledu svih ovih činjenica i okolnosti u potpunom skladu sa izvedenim dokazima, to ga je sud i prihvatio kao osnovano.

Ovo pogotovu uzimajući u obzir sasvim određeno kazivanje svedoka Ignjatovića, koji je inače bio upoznat sa "Sadržajem" još u toku njegovog nastajanja pa nadalje i trudio se da optuženog odvрати od štampanja, a čijem iskazu, kao i priznanju optuženog, su saglasni i iskazi ostalih saslušanih svedoka, u pogledu bitnih okolnosti o kojima su svedočili, sem iskaza Ivana Prekajskog, datog na glavnom pretresu, u kojem je sada dao drugačiji prikaz okolnosti kako je došao u posed napisa "Sadržaj", u odnosu na njegovo kazivanje iz prethodnog postupka, a u vezi sa tim i drugačiji odgovor na pitanje da li je ovaj napis davao i drugima. No, ova njegova nedоследnost u odnosu na svoj prethodni iskaz, kao i protivurečnost sa kazivanjem svedoka Ignjatovića i nije od bitnog značaja za presuđenje, jer se i ne odnosi na odlučne činjenice, već na pitanja o kojima svedok i nije bio dužan da svedoči, o čemu je i poučen, pa je razumljivo i očigledno da on izmenjenim delom iskaza ublažava sopstveni položaj.

Identifikacija pisaćih mašina koje je optuženi koristio za pisanje "Sadržaja" odnosno njegovo delimično prevodjenje na engleski jezik izvršena je veštačenjem od strane Kriminalističko-tehničkog centra RSUP-a, te se pismeni nalaz o tom veštačenju pokazao nespornim, pa ga je sud i prihvatio kao verodostojan.

Činjenice o zdravstvenom stanju optuženog utvrđene su na osnovu pribavljenog lekarskog izveštaja, kao i objašnjenje samog optuženog, dok u vezi s tim nije bilo okolnosti koje bi navodile na sumnju da je isključena ili smanjena uračunljivost op-

tuženog, odnosno koje bi opravdavale posebno utvrđivanje njegovog duševnog zdravlja.

Sud je posebno cenio odbranu optuženog u delu u kojem navodi da inkriminacije za koje se tereti nemaju karakter prikazan u optužnici, kako po svom značenju tako i po njegovom subjektivnom odnosu prema ovima, pa je našao da je u tom delu odbrana optuženog neprihvatljiva, jer je sama sebi protivurečna i u direktnoj suprotnosti sa utvrđenim činjenicama, koje optuženi sam priznaje.

Ovo zbog toga što u optužnici citirani i u izreci presude označeni, a inače nesporni delovi napisa sami za sebe i u sklopu logičke povezanosti sa celokupnim tekstom "Sadržaja", samim jezičkim izrazom nedvosmisleno opredeljuju kako svoje značenje tako i karakter motivisanosti optuženog kao pisca teksta, te je očigledno da optuženi, boraveći u inostranstvu nije samo prihvatio njemu dopadljivi jezik iz literature o kojoj govori, već i pre svega ideologiju bivšeg pokreta koji nastoji da populariše i koji veliča u svom "Sadržaju". Shodno tome takođe je nesumnjivo da "Sadržaj" predstavlja rezultat tamo sklopljenih prijateljstava optuženog, o kojima govori na glavnom pretresu, odnosno njegov doprinos tom prijateljstvu i sadašnjoj idejnoj opredeljenosti.

Stoga ne može biti nikakve sumnje u to da označene inkriminacije predstavljaju zlonamerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u našoj zemlji, kako po svom jezičkom izrazu, tako i po ciljnom opredeljenju kao subjektivnom odnosu optuženog prema tim društveno-političkim prilikama. Ali ne samo to, već, kada se uzme u obzir celokupna delatnost optuženog – pisanje, umnožavanje, zatim rasturanje napisa i posebno izbor vremena za takvo delanje, koji se ni u kom slučaju ne može prihvatiti kao slučajan i bez sopstvenog značaja, onda se pokazuje očiglednim da celokupna aktivnost optuženog, za koju se tereti, u skladu sa svim napred iznetim, istovremeno predstavlja i najočitije pozivanje na obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi, protivustavnu promenu socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i razbijanje bratstva i jedinstva naroda i narodnosti SFRJ, kao osnovnih vrednosti našega društva.

Na ovakvu kvalifikaciju ne samo u izreci presude citiranih delova, već i celokupnog teksta "Sadržaja", na sasvim određen način ukazuju i iskazi saslušanih svedoka, od kojih posebno Ignjatovića, pa i Živojinovića, kao bliskih optuženom, kada se izjašnjavaju o "Sadržaju", pri čemu ga svedok Ignjatović ocenjuje "razarajućim, nabijenim mržnjom", da "afirmiše četništvo, a negira sve ostalo postojeće", a približnu ocenu ovoj daje i svedok Živojinović, pa i Ivan Prekajski kojima je saglasan i iskaz svedoka Veljovića.

Isto tako kazivanje svedoka Ignjatovića, a u izvesnoj meri i Živojinovića imaju poseban značaj za rasvetljavanje oblika vinosti optuženog, jer je svedok Ignjatović sasvim izričit u svom kazivanju, a ovome saglasan i iskaz svedoka Živojinovića, kada svedok Ignjatović objašnjava da je intenzivno nastojao da odvрати optuženog kako od pisanja tako i umnožavanja teksta "Sadržaj", što na poseban način potvrđuje i Živojinović, pa čak i neposredno u delu kada objašnjava da je i sam rekao optuženom da ni jednom svom prijatelju ne bi savetovao da čini ovo što je optuženi učinio, ali da je optuženi i pored takvih saveta i ukazivanja posebno od svedo-

ka Ignjatovića, svesno preduzeo sve napred označene radnje, a što uostalom, optuženi i sam objašnjava na glavnom pretresu iznoseći da je bio svestan težine svog čina, te ove činjenice i okolnosti na nesumnjiv način i opredeljuju oblik vinosti optuženog kao direktni umišljaj i to kvalifikovani oblik ovog u vidu namere upravljene na ugrožavanje osnova našeg društvenog uređenja.

Na osnovanost prednjih zaključivanja suda, takođe na nedvosmislen način ukazuje razlika stava optuženog, izraženog u pismu upućenom britanskoj enciklopediji u vezi tamošnjeg tretmana četničkog pokreta kao pokreta otpora, u odnosu na stav optuženog ispoljen u "Sadržaju" koji su stavovi u direktnoj suprotnosti po istom pitanju, a pri čemu je od posebnog značaja baš izneto objašnjenje optuženog, na glavnom pretresu, u vezi tih razlika i motiva za pisanje "Sadržaja". Isti karakter imaju i propratna pisma optuženog, pronađena u adresiranim kovertima, zajedno sa primercima "Sadržaja" i pripremljenim za slanje, od kojih posebno pismo namenjeno Božu Vešoviću u Limi, koje takođe razjašnjava svrhu "Sadržaja" i motivisanost optuženog, kao, uostalom i ostala propratna pisma, među kojima i ono namenjeno bratu optuženog, Branislavu Seliću u Kanadi.

U vezi sa iznetim, neprihvatljivo je i stanovište branioca optuženog, izneto u završnoj reči, kojim osporava u optužnici predloženu pravnu ocenu dela, zbog odsustva štetne posledice kao bitnog elementa, odnosno nepodobnosti inkriminacija da očekivanu posledicu prouzrokuju, jer, kako je to napred već izneto, citirani delovi "Sadržaja", kao i celokupan njegov tekst, sadrže izričito negiranje opšte poznatih i u svetu davno priznatih istorijskih istina o Komunističkoj partiji Jugoslavije, narодно-oslobodilačkoj borbi i revoluciji naroda i narodnosti Jugoslavije, kao i o posleratnoj izgradnji naše zemlje, a i njenoj spoljnoj politici, odnosno doprinosu i ulozi Predsednika SFRJ i SKJ u svemu tome, a isto tako i omalovažavajuće navode o Predsedniku kao revolucionaru, rukovodiocu i državniku, zatim navode kojima se četnički pokret veliča i populariše kao pokret za oslobodenje zemlje. Stoga, ne može biti nikakve sumnje u to da inkriminacije za koje se optuženi tereti imaju sva objektivna i subjektivna svojstva pozivanja na neprijateljsku delatnost, odnosno zlonamernog i neistinitog prikazivanja društveno-političkih prilika u našoj zemlji, kao delatnosti upravljene na ugrožavanje društvenog uređenja SFRJ, pa tako i sva zakonom određena obeležja neprijateljske propagande, pri čemu je bez uticaja izostanak željene posledice.

Prema tome, utvrđeno je kao nesumnjivo da je optuženi, na način i u vreme kako je to u izreci bliže opisano pozivao na obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi, protivustavnu promenu socijalističkog-samoupravnog društvenog uređenja i razbijanje bratstva i jedinstva naroda i narodnosti SFRJ, odnosno zlonamerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u našoj zemlji, pa se u takvoj radnji optuženog stiču svi zakonski elementi krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 st. 1 KZ SFRJ, a pošto nije bilo okolnosti koje bi isključivale njegovu krivičnu odgovornost, to ga je sud za ovo delo oglasio krivim i kaznio.

Prilikom odlučivanja o kazni cenjene su sve subjektivne i objektivne okolnosti, koje su od uticaja na odmeravanje kazne u smislu člana 41 KZ SFRJ, pa je pri tom uzeto u obzir optuženom kao olakšica okolnost da ranije nije osuđivan, da je poro-

dičan i otac dva maloletna deteta, kao i zdravstveno stanje optuženog, nalazeći pri tom da se priznanje optuženog ne može uzeti u obzir kao olakšica, pošto ovo nije istovremeno i izraz njegovog kajanja, dok se s druge strane imalo u vidu da je optuženi pri izvršenju dela pokazao izuzetnu upornost pa i najdrastičniju bezobzirnost, obzirom na okolnosti pod kojima je delo učinjeno, te uzimajući u obzir težinu izvršenog dela, stepen društvene opasnosti i krivične odgovornosti optuženog, sud mu je odmerio kaznu zatvora u trajanju od sedam godina, s tim da mu se u ovu uračuna i vreme provedeno u pritvoru, nalazeći da ovakva kazna po vrsti i visini predstavlja najmanju neophodnu meru kojom će se ostvariti svrha kažnjavanja iz člana 5 i 33 KZ SFRJ.

Pošto je u provedenom postupku utvrđeno kao nesumnjivo da se optuženi prilikom pisanja inkriminisanog teksta koristio u izreci označenim pisaćim mašinama, a za umnožavanje istog tamo označenim geštetnerom, to je primenom člana 69 st. 1 i 2 KZ SFRJ optuženom izrečena mera bezbednosti oduzimanje tih stvari, kao predmeta upotrebljenih za izvršenje krivičnog dela, pošto su ispunjeni svi zakonski uslovi za primenu takve mere.

Optuženi je obavezan da na ime paušala plati sudu iznos od 5.000 dinara, što je odlučeno na osnovu čl. 95 i 98 ZKP, pri čemu su cenjene imovinske prilike optuženog kao i dužina trajanja postupka.

Iz iznetih razloga odlučeno je kao u izreci presude.

Zapisničar,
Mileva Delić, s.r.

Predsednik veća – sudija,
Tomica Šekularac, s.r.

TŠ/MD/9

PRAVNA POUKA: Protiv ove presude nezadovoljna strana ima pravo žalbe u roku od 15 dana od dana prijema pismenog opravka Vrhovnom sudu Srbije. Žalba se podnosi u dva primerka, a preko ovog suda.

Presuda Vrhovnog suda Srbije

KŽ. I 556/80

U IME NARODA

Vrhovni sud Srbije u Beogradu, u veću sastavljenom od sudija: Miloša Lukića, kao predsednika veća, Vlastimira Nikolića i Petra Raškova kao članova veća, i stručnog saradnika Lepasave Budimkić, kao zapisničara, u krivičnom predmetu optuženog Momčila Selića, zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ (KZ SFRJ), rešavajući o žalbama branioca optuženog Selića, adv. Srđe M. Popovića, iz Beograda, optuženog Selića, lično, njegovih roditelja Slobode i Vladete Selić i supruge optuženog Ane Selić, izjavljene protiv presude Okružnog suda u Beogradu K. 111/80 od 25. aprila 1980. godine, posle sednice veća održane u smislu člana 371 stav 1 Zakona o krivičnom postupku (ZKP) dana 9. septembra 1980. godine, u prisustvu zamenika Javnog tužioca Srbije Miloša Aleksića i branioca optuženog Selića adv. Srđe M. Popovića, iz Beograda, doneo je

PRESUDU

ODBIJAJU SE kao neosnovane žalbe branioca optuženog Momčila Selića, adv. Srđe M. Popovića, iz Beograda, optuženog Selića, lično, njegovih roditelja Slobode i Vladete Selić i supruge optuženog Ane Selić, a POTVRĐUJE presuda Okružnog suda u Beogradu K. 111/80 od 25. aprila 1980. godine.

Obrazloženje

Presudom Okružnog suda u Beogradu K. 111/80 od 25. aprila 1980. godine, oglašen je krivim optuženi Momčilo Selić za krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133. stav 1 Krivičnog zakona SFRJ (KZ SFRJ) i za to delo, na osnovu navedenog zakonskog propisa primenom čl. 5, 33, 38, 41 i čl. 69 stav 1 i 2 KZ SFRJ osuđen je na kaznu zatvora od sedam godina.

Optuženom je, shodno članu 50 stav 1 napred označenog Zakona u izrečenu kaznu uračunato vreme provedeno u pritvoru od 13. februara 1980. godine pa nadalje.

Prvostepenom presudom optuženi je u smislu člana 95 stav 3 Zakona o krivičnom postupku (ZKP) obavezan da plati 5.000 dinara na ime paušalnog iznosa.

Na osnovu čl. 69 stav 1 i 2 KZ SFRJ prema optuženom je izrečena mera bezbednosti oduzimanja predmeta upotrebljenih za izvršenje krivičnog dela, pisanih mašina na marke "Oliveti", tip "Studio 44" broj 22995 i marke "Olympia" – "Splendid 66"

broj 718406, kao i geštetnera broj 5139222.

Protiv presude donete u prvom stepenu blagovremeno su u smislu člana 359 stav 1 i čl. 360 stav 1 ZKP izjavili žalbe:

branilac optuženog zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 363 tačka 1 u vezi člana 364 stav 1 tačka 11 ZKP, zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja iz člana 363 tačka 3 u vezi člana 366 stav 1 ZKP, zbog povrede krivičnog zakona iz člana 363 tačka 2 u vezi člana 365 ZKP i zbog odluke o kazni iz člana 363 tačka 4 u vezi čl. 367 stav 1 ZKP i stavio predlog da se presuda, shodno članu 385 stav 1 ZKP, ukine a spisi pravne stvari optuženog Momčila Selića vrate prvostepenom sudu na ponovno suđenje ili da se presuda u smislu člana 387 stav 1 ZKP preinači i optuženi na osnovu čl. 350 tačka 3 ZKP oslobodi od optužbe da je učinio krivično delo za koje je oglašen krivim odnosno da bude osuđen na blažu kaznu po vrsti i meri. U smislu člana 371 stav 1 ZKP zatražio je da optuženi sa braniocima bude obavešten o vremenu održavanja sednice veća;

optuženi zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i odluke o kazni s predlogom kao u žalbi;

roditelji optuženog zbog odluke o kazni i odluke o troškovima krivičnog postupka predlažući da se prvostepena presuda preinači izricanjem blaže kazne optuženom ili pak, ukine a spisi ovog predmeta vrate istom sudu na ponovno suđenje, i

supruga optuženog u svoje ime i kao zakonski zastupnik u ime svoje maloletne dece samo zbog odluke o kazni predlažući da se presuda preinači tako što bi optuženi za navedeno krivično delo bio osuđen na blažu kaznu ili pak da se presuda ukine a spisi vrate prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

Okružni javni tužilac nije u smislu člana 369 ZKP podneo odgovor na žalbe.

Javni tužilac Srbije, preko zamenika označenog u aktu KTŽ. 598/80 od 30. juna 1980. godine, zatražio je da bude obavešten o sednici veća.

Vrhovni sud je u smislu člana 371 stav 1 ZKP obavestio o sednici veća Javnog tužioca Srbije, branioca optuženog adv. Srđu M. Popovića, iz Beograda i optuženog, lično.

U drugostepenom veću sastavljenom u smislu člana 23 stav 2 ZKP u prisustvu zamenika Javnog tužioca Srbije koji je pristupio shodno članu 49 ZKP i branioca optuženog koji su dali objašnjenja za svoje stavove i predloge žalbe, a u odsustvu optuženog koji je uredno obavešten, nalazi se u pritvoru čije prisustvo, po oceni veća, nije celishodno, Vrhovni sud je razmotrio sve spise pravne stvari optuženog Momčila Selića, ispitao označenu presudu Okružnog suda u Beogradu u delu u kojem se pobija žalbama i u smislu člana 376 ZKP, ocenio navode i predloge iz žalbi kao i objašnjenja i predloge koje su dali zamenik Javnog tužioca Srbije i branilac optuženog, pa je našao:

Žalbe su neosnovane.

Prvostepena presuda pre svega ne sadrži bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 1, 5, 6, 8 do 11 ZKP, niti je glavni pretres održan u odsustvu optuženog i njegovog branioca u kom delu Vrhovni sud kao drugostepeni povodom žalbe, pazi po službenoj dužnosti, shodno članu 376 stav 1 tačka 1 ZKP. Tom presudom, prema uverenju ovog suda, nije povređen ni krivični zakon na šte-

tu optuženog Momčila Selića, što je u smislu člana 376 stav 1 tačka 2 ZKP predmet ocene Vrhovnog suda takođe, po službenoj dužnosti.

Branilac optuženog naveo je u žalbi da je pobijanom presudom učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 11 ZKP. Ona se, prema ovom žalioocu, ogleda u protivurečnosti izreke i da nisu dati razlozi o pravno relevantnim činjenicama. Opredeljujući bliže predstavljenu suprotnost izreke prvostepene presude branilac optuženog smatra da je sud pogrešio što je "neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u našoj zemlji" utvrdio kroz inkriminisane izraze "negirao istorijske istine", premda se one odnose na društveno-političke prilike koje su dominirale bivšom Kraljevinom Jugoslavijom. Nije saglasan ni sa ocenom suda da se neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u našoj zemlji, supstrat krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 KZ SFRJ, nalazi i u radnji optuženog "ismejao i omalovažavao Predsednika SFRJ" iako je to, prema branioocu optuženog, samo supstrat krivičnog dela povrede ugleda predsednika. Tvrdi više puta u glavnom i kroz sve osnove pobijanja prvostepene presude da dokazima koji su izvedeni na glavnom pretresu nisu utvrđene dve činjenice koje konstituišu delo i to: neistinitost inkriminiranih izraza i stavova i da je namera optuženog usmerena na izvršenje oba oblika činidbi za koju je oglašen krivim. Potencira važeće načelo slobodne ocene dokaza, slobodnog sudijskog uverenja i da ono ne može osloboditi sud obaveze da obrazloži svoju odluku, kao i navedene dokaze i okolnosti na osnovu kojih je sud utvrdio postojanje određenih činjenica. U vezi sa tim je istakao da sud nije naveo razloge na kojima je zasnovao činjenične zaključke prvostepene presude.

Ne prihvatajući da su opravdana takva žalbena isticanja branioaca optuženog u kojima se ogleda, pored ostalog, bitna povreda odredaba krivičnog postupka na koju se on poziva u žalbi u kojoj, zbog njenog karaktera i značaja, ovaj sud se već napred izjasnio pošto na takvu bitnu povredu pazi i po službenoj dužnosti, Vrhovni sud je stao na stanovište da je navedenom presudom, izrekom kao i u razlozima, sa držanim inkriminiranim izrazima Okružni sud obuhvatio pre svega pravno relevantne činjenice koje opredeljuju, konstituišu krivična dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ kao i osporene činjenice i okolnosti koje po svojoj sadržini, motivisanosti optuženog čine sa bitnim činjenicama jedinstvenu celinu kompleksnih elemenata bića krivičnog dela u pitanju te da je prvostepeni sud svoje uverenje o takvoj protivpravnoj delatnosti optuženog određeno s osnovom zasnovao na činjenicama i dokazima koji su izneti, provedeni na glavnom pretresu nakon brižljive ocene svakog dokaza poimenično navedeni u presudi u sklopu ostalih dokaza i pravilno izveo zaključak o dokazanosti odlučnih činjenica i okolnosti, saglasno odredbi člana 347 ZKP zbog čega ne može opstati suprotno isticanje branioaca optuženog u žalbi.

Premda činjenice koje imaju vrednost, značaj istorijski mogu biti podložne kritici, razume se objektivnoj, naučnoj, jer samo kao takve mogu doprineti otkrivanju pravnih istorijskih ocena koje kao izolovane istorijske činjenice ne mogu biti obeležje određenog u zakonu predviđenog krivičnog dela one međutim, ukoliko predstavljaju neraskidivu celinu sa tekovinama društveno-političkog razvoja zemlje, utkana su u društveno-političko uređenje i postale bitni osnov nastanka postojećeg

društveno-političkog sistema, a neistinito i zlonamerno se izvitoperuju, prikazuju, usmeravajući na neprijateljsku aktivnost prema zemlji – prema stanovištu Vrhovnog suda čine tada elemente bića krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ, pošto po svojoj sadržini, karakteru i ciljnoj usmerenosti, izlaze iz okvira objektivnog istorijskog utvrđenja činjenica i dobijaju formu poziva na protivustavnu promenu takvog društveno-političkog sistema i svih njegovih progresivnih tekovina koje čine zaštitni krivičnopravni objekat do koga se jedino moglo doći neminovnim istorijskim revolucionarnim razvojem sistema i društva koji je bio započet u periodu koji je obuhvaćen u ostvarenim radnjama inkriminacije.

Vrhovni sud ocenjuje da je optuženi određene inkriminisane izraze protivpravne delatnosti samo prividno usmerio na Predsednika SFRJ, istakao i stavio u prvi plan njegovu ličnost. Iza takve aktivnosti, ispoljenih ideja i mišljenja optuženog prema Predsedniku SFRJ, posebno kada se one sagledaju u sklopu ostalih preduzetih inkriminacija radi izvršenja odnosnog krivičnog dela, što se mora učiniti, jer se ne mogu izolovano posmatrati i same za sebe ocenjivati, postoji jedinstvena protivpravna delatnost optuženog za koju je on pravilno oglašen krivim pobijanom presudom i osuđen na kaznu zatvora od sedam godina. Delatnost koja je izražena kroz napis optuženog "Sadržaj" istovremeno predstavlja poziv optuženog koji je on uperio na obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi, protivustavnu promenu socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja, razbijanje bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti.

Prvostepeni sud je u razlozima svoje odluke naveo sve dokaze koje je ocenio verodostojnim i dao prihvatljive i dovoljne razloge za činjenično stanje koje Vrhovni sud ocenjuje pravilno utvrđenim, pa se žalbeni navodi branioca kojima se ukazuje da pobijana presuda ne sadrži razloge o odlučnim činjenicama, niti potkrepljuje stavovište o postojanju elemenata krivičnog dela, pokazuju neosnovanim.

Isto tako Okružni sud u Beogradu je u konkretnom slučaju u punoj i pravoj meri poštovao princip slobodne ocene dokaza, postupajući u smislu člana 16 ZKP. Stoga kao ukidani razlozi nisu uvaženi ni oni žalbeni navodi branioca optuženog koji se vezuju za postojanje bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 11 ZKP. Ovo tim pre u odnosu na one žalbene navode branioca optuženog da u žalbi opredeljeni inkriminisani izrazi ne ulaze u zakonska obeležja krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ, pošto se njima ponavlja takvo pravno shvatanje.

Polazeći od dokaza provedenih na glavnom pretresu, a naročito evidentnih materijalnih dokaza, odbrane optuženog u delu u kome on priznaje činjenice da je napisao pomenuti tekst na mašinama koje su mu oduzete kao predmeti upotrebljeni za izvršenje dela u pitanju, da ga je lično umnožio, rasturio u Jugoslaviji i u inostranstvu, neposredno i poštom, da je preveo napis "Sadržaj" na engleski jezik, da je više godina živeo u inostranstvu kada je sklopio poznanstva i sa izvesnim licima neprijateljski orijentisanim protiv SFRJ Vrhovni sud nalazi da je Okružni sud sve pravno relevantne činjenice i okolnosti od kojih zavisi pravilno donošenje odluke u konkretnoj krivično-pravnoj stvari prema tome, i osporene činjenice i okolnosti, pravilno utvrdio i ocenio.

Pri oceni pravilnosti utvrđenog činjeničog stanja Vrhovni sud se nije upuštao u polemičku raspravu sa braniocem optuženog van sfere činjeničnog stanja prvostepene presude i ocene pravilnosti primene krivičnog zakona na protivpravno delovanje optuženog za koje je oglašen krivim tom presudom. Stoga u odluci ovog suda i nije sadržan odgovor na ona pitanja i shvatanje branioca optuženog koja izlaze iz tog okvira, jer oni nisu i ne mogu biti predmet ocene ovog suda, s obzirom na određene radnje izvršenja dela u pitanju, pošto se ocena drugostepenog suda, u skladu sa članom 346 stav 1 ZKP, može odnositi samo na lica koja su optužena i na delo koje je predmet optužbe sadržano u podnetoj odnosno na glavnom pretresu izmenjenoj ili proširenoj optužnici.

Ocenjujući priznanje optuženog da je lično sačinio napis "Sadržaj" terminološko, gramatičko, logično i pravno suštinsko značenje tog teksta, koja značenja sumarno otkrivaju pravno značenje napisa "Sadržaj" – a, činjenica o bavljenju optuženog u inostranstvu, o sklopljenim poznanstvima sa poklonicima bivšeg četničkog pokreta koja su doprinela idejnom opredeljenju optuženog koje je uticalo na njega da preduzme opsežnu protivpravnu delatnost i motivisalo ga da napiše tekst takvog sadržaja baš krajem januara i početkom februara 1980. godine, u vreme izuzetno teškog zdravstvenog stanja Predsednika SFRJ, odgovarajući na više puta učinjena upozorenja svojih prijatelja i njihove intenzivne pokušaje da ga od toga odvrate da je i sam lično svestan težine takvog svog čina ali da ne može od toga odustati, da je umnožio taj napis, rasturio ga u zemlji i inostranstvu, preveo na engleski jezik, uverenja koja su se formirala kod njegovih dotadašnjih prijatelja svedoka Ignjatovića, Živojinovića, Prekajskog i Veljovića povodom takvog ponašanja optuženog i ispoljene upornosti o tom tekstu "razarajuće nabijeni mržnjom" koji "afirmiše četništvo, a negira sve ostalo postojeće" – Okružni sud je, i prema nalaženju Vrhovnog suda, pravilno utvrdio da je optuženi svojom aktivnošću, kao u izreci pobijane presude, uputio poziv na obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi, protivustavnu promenu socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i razbijanje bratstva i jedinstva naroda i narodnosti SFRJ, zlonamerno i neistinito prikazujući društveno-političke prilike u našoj zemlji, da je to učinio sa direktnim umišljajem u nameri da ugrozi osnove našeg društvenog uređenja, osnovne vrednosti ovog društva, izričito i očito ih negirajući kroz tekstualni sadržaj svoga napisa.

Vrhovni sud nije mogao da uvaži ni one žalbene navode branioca optuženog koji sadrže tvrdnju da izvesni izkazi iz izreke prvostepene presude koji se doslovce citiraju u njegovoj žalbi ne predstavljaju bilo koje krivično delo, znači ni određeno krivično delo za koje je optuženi oglašen krivim, s obzirom da ih je branilac izdvojio iz teksta "Sadržaj", izolovano cenio, tako da oni kao takvi gube jedinstveni smisao celine tog teksta. Međutim, ni ti navodno krivično-pravno irelevantni iskazi, kao uostalom i oni kojima žalba branioca daje drugačiji pristup ličnosti predsednika Republike, kao i ranije navedene činjenice kojima ta žalba daje karakter istorijskih – ne mogu se odvojeno posmatrati jer su nerazdvojna celina krivično-pravne radnje.

Prema tome, Vrhovni sud nalazi da je Okružni sud u Beogradu, činjenično stanje dovoljno i pravilno utvrdio, pravilno ocenio da je optuženi Momčilo Selić radnjom opisanom u izreci navedene presude ostvario sva zakonska obeležja krivičnog dela

neprijateljske propagande iz čl. 133 stav 1 KZ SFRJ, da je on za to delo krivično odgovoran kao umišljajni izvršilac, jer je postupao sa direktnim umišljajem u napred predloženoj nameri zbog čega je pravilno oglašen krivim i osuđen. Stoga Vrhovni sud nije mogao da uvaži žalbene predloge optuženog kao i njegovog branioca koji su izneti u tom pravcu.

Imajući u vidu okolnosti koje je prilikom odmeravanja kazne optuženom prvostepeni sud pravilno utvrdio i uzeo u obzir, kako olakšavajuće okolnosti tako i otežavajuće, da pravilno primeni odredbe člana 41 KZ SFRJ, ceneći težinu dela u pitanju, društvenu opasnost optuženog i tog dela, stepen krivične odgovornosti optuženog Vrhovni sud se u potpunosti saglasio sa kaznom zatvora od sedam godina za koju se opredelio Okružni sud u Beogradu i smatra da je ta kazna nužna da bi se postigla svrha kažnjavanja iz čl. 33 KZ SFRJ. Okolnosti koje su u vezi odluke o kazni navode u žalbama optuženog, njegovog branioca, roditelja i supruge u cilju da se optuženom izrekne blaža kazna nisu, prema uverenju Vrhovnog suda, takvog značaja da bi opravdale smanjenje izrečene kazne optuženom za učinjeno krivično delo. Ovo imajući u vidu okolnosti posebnog karaktera pod kojima je optuženi učinio delo i kada je ostvario preduzete inkriminacije, težinu dela u pitanju pošto se tim delom samo ne ugrožavaju nego i teško povređuju interesi zemlje jer delo u celokupnom svom konkretnom obliku s obzirom na radnju izvršenja upućuje na učiniooca koji nije samo neprijateljski raspoložen, nego je inspirisan klasnom mržnjom i bezobzirnošću po svom subjektivnom uverenju, pretpostavljajući ga interesu cele društvene zajednice u datom momentu.

Ocenjujući da je prvostepena presuda pravilna kako u odluci o meri bezbednosti oduzimanja predmeta na osnovu čl. 69 KZ SFRJ s obzirom na nespornost postojanja činjenica koje ukazuju da su ostvareni zakonski uslovi za oduzimanje predmeta upotrebljenih za izvršenje odnosno krivičnog dela, tako i u pogledu odluke o troškovima krivičnog postupka koja je usledila po pravilnoj primeni odredbe člana 95 i člana 98 ZKP, s obzirom na pravilno utvrđene i ocenjene imovinske prilike optuženog kao i dužinu trajanja ovog krivičnog postupka, Vrhovni sud je sa napred iznetih razloga, a na osnovu člana 384 ZKP, odlučio kao u izreci ove presude.

Zapisničar,
Leuposava Budimkić, s.r.

Predsednik veća,
sudija,
Miloš Lukić, s.r.

Za tačnost otpravka
Šef pisarnice
Branka Milanović

Zahtev Saveznom sudu za vanredno preispitivanje presude

K-111/80

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

Na osnovu člana 425 stav 1 u v. člana 426 stav 2 ZKP, osuđeni MOMČILO SELIĆ,
preko branioca po punomoći u spisima, ovim podnosi

SAVEZNOM SUDU ZAHTEV ZA VANREDNO PREISPITIVANJE

pravosnažne presude Okružnog suda u Beogradu K-111/80 od 25. aprila 1980. godine,
potvrđene presudom Vrhovnog suda Srbije Kž 556/80 od 9. septembra 1980. god.

- I. Zbog povrede odredaba krivičnog postupka u žalbenom postupku koje su
bile od uticaja na donošenje pravilne presude čl. 427 stav 1 tačka 3 u v. čla-
na 388 stav 1 tačka 1 ZKP, i
- II. Zbog povrede krivičnog zakona na štetu osuđenog – član 427 stav 1 tačka 1
u v. člana 365 stav 1 tačka 1 ZKP

i predlaže da Sud donese sledeću

PRESUDU

UKIDAJU SE PRESUDE prvostepenog i drugostepenog suda i predmet
vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku,

ili

UKIDA se odluka drugostepenog suda i predmet vraća na ponovnu od-
luku drugostepenom sudu,

ili

PREINAČAVA SE pravosnažna odluka tako što se osuđeni OSLOBAĐA
OD OPTUŽBE

ili

PREINAČAVA SE pravosnažna odluka tako što se osuđenom izriče po
vrsti i meri blaža kazna,

s tim što se prvostepenom sudu, u svakom slučaju, pozivom na član 428 stav 1 tačka 5 ZKP stavlja

predlog

da PREKINE IZVRŠENJE pravosnažne presude.

Obrazloženje:

I. Povrede odredaba ZKP u žalbenom postupku

U obrazloženju presude drugostepeni sud treba da oceni sve žalbene navode – član 388 stav 1 tačka 1 ZKP.

Drugostepeni sud nije uopšte cenio sledeće žalbene navode:

- 1) U odeljku obeleženom sa I (4) žalbe branioca ističe se da je prvostepena presuda protivrečna u izreci (član 364 stav 1 tačka 11 ZKP), jer oglašava osuđenog krivim za oba oblika krivičnog dela iz člana 133 stav 1 KZ, dok je sticaj između ova dva oblika izvršenja nemoguć.

Teži od ova dva oblika izvršenja (pozivanje na obaranje vlasti radničke klase) konzumiran je u lakšem (neistinito i zlonamerno prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji).

Ovaj žalbeni navod drugostepeni sud uopšte ne ceni.

- 2) U odeljku pod II (1) žalbe branioca (strana 6, stav treći) ističe se da je izreka presude protivrečna (član 364 stav 1 tačka 11 ZKP) u tome što radnju osuđenog kvalifikuje sam sud u izreci kao izlaganje poruzi Predsednika SFRJ ("ismejavanje i omalovažavanje"), dakle, kao delo iz člana 157 KZ SFRJ, a osuđuje ga za drugo delo, za neprijateljsku propagandu iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

Ovaj žalbeni navod drugostepeni sud uopšte ne ceni.

- 3) U odeljku obeleženom sa IV (a) žalbe branioca osuđenog ističe se neodrživost pravnog stanovišta prvostepenog suda da se priznanje osuđenog može uzeti kao olakšavajuća okolnost, samo kada je "istovremeno i izraz kajanja". U tom odeljku žalbe ističe se da su i kajanje (koje obuhvata nužno priznanje) i samo priznanje (bez kajanja) olakšavajuće okolnosti, jer prvo predstavlja poželjan stav učinioca prema delu, a drugo (priznanje) poželjan stav učinioca prema postupku (tzv. iskreno držanje).

Držanje učinioca posle krivičnog dela obuhvata i njegovo držanje prema delu i njegovo držanje prema postupku (član 41 KZ SFRJ).

Ako učinilac ima pozitivan stav prema postupku, iako ne izražava kajanje, njegovo priznanje mora se reflektovati na odmerenu kaznu, prema opštim pravilima o odmeravanju kazne.

Ovaj žalbeni razlog drugostepeni sud uopšte nije cenio.

Doduše drugostepeni sud sumarno ocenjuje sve žalbene navode (branioca, roditelja i supruge) i nalazi, opet sumarno, da nisu "takvog značaja" da bi opravdale smanjenje kazne

“imajući u vidu (1) okolnosti posebnog karaktera (?) pod kojima je optuženi učinio delo... (2) težinu dela... i (3) učinioca...”

Međutim, opšta pravila o odmeravanju kazne primenjuju se bez obzira na “posebne okolnosti” (koje, uostalom?), težinu dela i ličnost učinioca!

Ove “okolnosti”, “težina dela” i “ličnost učinioca” moгу biti posebne otežavajuće okolnosti kod odmeravanja kazne, ali nedopustiva je logika po kojoj se olakšavajuće okolnosti ne reflektuju na odmerenu kaznu – zbog postojanja otežavajućih! A to je upravo ono što drugostepeni sud kaže u svojoj presudi.

Ostaje, ipak, kao osnovni razlog ovog zahteva, da drugostepeni sud uopšte nije cenio žalbeni navod da se priznanje osuđenog moralo uzeti kao olakšavajuća okolnost.

Prema tome, navedena tri žalbena navoda, koja su morala imati uticaja na pravilno presuđivanje, drugostepeni sud uopšte nije cenio, čime je povredio odredbu člana 388 stava 1 tačke 1 ZKP, što predstavlja razlog za podnošenje zahteva za vanredno preispitivanje pravosnažne presude – član 427 stav 1 tačka 3 ZKP.

II. Povrede krivičnog zakona na štetu osuđenog

Prvostepenom presudom pogrešno su primenjeni materijalni propisi na utvđeno činjenično stanje u tome što je osuđeni oglašen krivim i osuđen (1) za krivično-pravno irelevantne iskaze i (2) što su njegovi iskazi pogrešno kvalifikovani kao delo iz člana 133 stav 1 umesto pravilno, kao delo iz čl. 157 KZ SFRJ, a u drugostepenoj presudi se pogrešno ocenjuju žalbeni navodi koji se tiču ove dve pogreške prvostepenog suda.

- 1) U drugostepenoj presudi se izričito ne spori da su iskazi navedeni u odeljku I (1) žalbe branioca, a za koje je osuđeni oglašen krivim, krivično-pravno irelevantni, posmatrani sami za sebe, ali se to opravdava mišljenjem drugostepenog suda da se iskazi

“ne mogu odvojeno posmatrati”

(v. stranu 5, treći stav drugostepene presude).

Ovojeno od čega? Od ostalih delova teksta “Sadržaj”? Ali oni se i u presudi (kao i u optužnici) POSMATRAJU ODVOJENO od ostalih delova teksta!

Naime, osuđenom ni optužnica ne stavlja na teret integralni tekst “Sadržaja”, već sama javna tužba izdvaja i bira one delove kojima je, po stanovištu javne tužbe, osuđeni ostvario biće krivičnog dela.

Optužnica je izdvojila pojedine iskaze iz teksta i oni se, naravno, onda moraju kao takvi, izdvojeni, i posmatrati.

Ako su, dakle, pojedini iskazi krivično-pravno irelevantni, a pogrešno su izdvojeni iz teksta od strane javne tužbe, kao da se njima ostvaruje biće dela, onda sud mora o tome odlučiti u svojoj presudi i u tom delu odbiti optužbu.

Ne može drugostepeni sud reći da se “ne mogu izdvojeno posmatrati” oni delovi, koje već optužnica odvojeno posmatra!

Ili je osuđenom mogao biti stavljen na teret integralan tekst kako stoji (i onda bi

se svi delovi posmatrali u vezi sa celinom koja otelotvoruje jedinstvenu radnju osuđenog kako se ona u životu odigrala), ili je svaki od iskaza koje je izabrao javni tužilac za inkriminaciju – mogao posmatrati odvojeno i sam za sebe.

Ovako, celina koju drugostepeni sud neće da naruši, nije jedinstvena celina radnje osuđenog, nego celina stvorena od javne optužbe, koja je po svome na-hođenju birala, izdvajala i u optužnici spajala pojedine iskaze.

Zato osuđeni nije mogao biti oglašen krivim za one njegove iskaze (navedene izrikom u odeljku I (1) žalbe branioca – koji su očigledno krivično-pravno potpuno irelevantni).

A drugostepeni sud je pogrešio kada je našao da se oni navodno ne mogu “odvojeno posmatrati”, kada ih je već sama javna tužba odvojila od integralnog teksta i tako odvojene stavila na teret osuđenom.

(2) Razmatrajući navode koji se tiču kvalifikacije (primena člana 133 stav 1 ili primena čl. 157 KZ SFRJ) drugostepeni sud nalazi da je osuđeni izvršio krivično delo izlaganje poruzi Predsednika SFRJ, jer je optužen navodno svoje iskaze

“samo prividno usmerio na Predsednika SFRJ” (v. str. 4., stav drugi drugostepene presude). “Iza takve aktivnosti krije se prema stanovištu drugostepenog suda – neprijateljska propaganda.

Šta znači stav drugostepenog suda da tekst “prividno” predstavlja izlaganje poruzi Predsednika SFRJ, a “stvarno” neprijateljsku propagandu? Šta znači “prividno” u ovom kontekstu? Hoće li drugostepeni sud da kaže da je ono što je osuđeni rekao član 157 KZ SFRJ, a ono što je mislio i nameravao član 133 KZ SFRJ? Hoće li sud da kaže da on ne sudi onome što je osuđeni rekao, već onome što je osuđeni mislio i nameravao? Hoće li sud da kaže da ne sudi onome što predstavlja aktivnost osuđenog, već onome što je “iza takve aktivnosti”?

Nadamo se da – ne, jer intimna sfera mišljenja i namera ne podleže pravnoj regulaciji – sem u inkviziciji.

Jer inače bi se moglo reći da ja samo “prividno” šetam, a stvarno pozivam na obaranje vlasti radničke klase (“iza takve aktivnosti”), pa da je prema tome kažnjivo šetanje.

S obzirom na izloženo ovaj zahtev je umestan i napred stavljeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
11. januara 1981. godine

MOMČILO SELIĆ
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ

Pismo iz N. svedoka A. Srđi Popoviću

N., 29.09.1980.

Dragi Srđa,

Zaista mi je žao što mi se pružila prilika da ti se na ovaj način javljam – mnogo više volim da povremeno popričam s tobom neopterećen (tvojim) profesionalnim razlozima.

Budući da si bio angažovan kao advokat u Selićevom slučaju, poznate su ti neke okolnosti zbog kojih ti ovako pišem, a ne mogu da ti dođem kad zaželim kao nekada. Okolnosti na koje se, inače, ne bih žalio, da nije bilo događaja u najmanju ruku žalosne prirode koji su me doveli u situaciju da ne rizikujem samo koji mesec zatvora (i to je za ljude, a koliko sam uspeo da vidim sasvim se da podneti), nego da se nađem na ivici moralnog rasula, da osetim kako gubim svoj identitet.

Svemu tome je zaista doprineo čitav niz okolnosti, ponajviše držanje nekih ljudi za koje i danas mislim da su mi prijatelji, ali da su, kao i ja kasnije, uostalom, popustili pod suviše velikim pritiskom. Da sam uhapšen u vreme koje smatram normalnim, verovatno bih se drukčije ponašao. U zatvoru sam se, međutim, našao u trenutku za koji se oduvek govorilo da je najgori za tako nešto: mnogima je u podsvest ušlo to da u času "Stevine" smrti treba biti što dalje, iz čisto preventivnih razloga". I danas, kada znam kako se posle te smrti sve odigralo, ne smatram da je ta ideja o sklanjanju od proždrljive pomrčine bila sasvim bez osnova, samo je aparat ovoga puta imao dovoljno vremena da organizuje kontrolu nad svim što se u zemlji mrda, tako da preventivna hapšenja u trenutku haosa nisu bila potrebna.

Hoću da kažem da sam u zatvoru donekle bio pod psihozom. Pa ipak, prvog dana nisam želeo da razgovaram o onome za šta su me optuživali – zbog tog prvog dana danas još bolje znam da je ćutanje zlato. Ne bi li me raskrivil, obasuli su me optužujućim priznanjima mojih prijatelja (a to deluje jako depresivno), pa posle jedne noći razmišljanja nije ostalo bez rezultata. Izgledalo mi je da možda ipak postoji šansa da samo žele da otkriju razmere cele stvari, i da bi me čak mogli pustiti ako im u tome ne odmažem. To su, doduše, obećavali, ali sam verovao 5%. Međutim, u trenutku Stevinog umiranja, rešio sam da isprobam i tih 5%. Tako sam kao bela lala priznao i time postao izdajnik. Ne može me opravdati ni situacija, ni poprilično opadanje borbenog morala kada sam video da su i mene izdali. Bilo mi je jasno da sam moralno podosta načet i ranjiv, na mene je vršen pritisak da postanem stalni

---

* Žargonsko ime za Josipa Broza

informer, ucenjivali su me, pa sam zbog svega toga rešio da se za izvesno vreme sklonim van domašaja naše policije i njene humanosti. Mada znam: nakon svega što se kasnije zbilo nije verovatno da bih bio zatvoren ja, a neko drugi ostao na slobodi. Ali pritisak može i dalje biti veoma jak pa ne želim da mu se izložim dok ne budem uveren da ću moći i da mu se oduprem. Ponavljam da zatvor i mogu da podnesem, ali da bi me cinkarenje potpuno upropastilo. Po tu cenu se nikada ne bih vraćao.

Inače, ovde mi nije loše. Za nevolju već mogu da se snađem u ... jeziku, što je veoma korisno, kao i iskustvo stečeno ovde, za moja trajnija interesovanja.

Ponekad, pored ovdašnjih uzmem i naše novine, da uporedim, pa sam tako slučajno posle toliko godina natrapao na vest da je, ovoga puta dosta povoljno (ili barem bez etikete "neprijateljska roba") razmatrana jedna naša inicijativa. Jako mi je drago, još više zbog zakašnjenja i značenja koje ono sobom nosi. Nadam se da će i druge inicijative doživeti bolje dane.

Pišem ti, jer si prijatelj, a kao profesionalac možeš da shvatiš. Zato te molim i da mi odgovoriš da li bi prihvatio moj slučaj, ako bi, zlu ne trebalo, došlo do toga da te potražim kao advokata? Ustvari, ovo pismo možeš shvatiti kao definitivno ovlašćenje da me zastupaš pred sudom u svakom sporu ili slučaju, a obećavam da to ovlašćenje neću povlačiti kao neki, niti ću odustajati od zajednički dogovorenih koncepcija.

Najsrdacnije te pozdravljam u želji da te uskoro vidim.

A.

Iz pisma svedoka B. državnom i partijskom (SKJ) vrhu

Na ruke:

(da ne kažu da nisu znali)

- Predsedavajućem i Predsedništvu SFRJ
- Predsedavajućem i Predsedništvu CK SKJ
Bulevar Lenjina 6, Novi Beograd

B.B.:

S A D R Ź A J

- I. – premetačina, hapšenje, zatvor
- II. – istražni sudija
- III. – stanica milicije i vojni odsek
- IV. – pretnja, policijska, ženom i decom ili, reč ruska
- V. – reč srpska

* * * * *

I.

Na dan 16. februara ove godine, pripadnici tajne državne policije, čiji je zvanični naziv Služba državne bezbednosti, u narodu poznata kao UDB-a, upali su mi u stan i izvršili premetačinu. Ništa, za njih od značaja, nisu našli, ništa oduzeli. Prilikom pretresa u stanu se zatekla samo moja supruga, koja je u to vreme bila pred porođajem.

Tri dana nakon ovog, 19. februara, sa radnog mesta odvođe me "radnici" UDB-e u onu veliku zgradu, u ulici Miloša Velikog, sa brojem 90-a; odatle me, nakon "razgovora", sa rešenjem o pritvoru zbog "osnovane sumnje da sam počinio krivično delo neprijateljske propagande", prebacuju u, za ovakve spodobе, prikladnije mesto – Centralni zatvor. Tamo sam držan, u samici, tri dana i tri noći; pa, pošto su me ošišali, slikali za policijsku kartoteku i uzeli otiske prstiju pušten sam na slobodu jednim drugim rešenjem, Službe državne bezbednosti.

Dok sam rešenjem o pritvoru držan u zatvoru, s namerom da samnom razgovaraju, u dva navrata su me "posećivali" pripadnici UDB-e. Pri prvoj "poseti" odbio sam da bilo šta kažem i o bilo čemu razgovaram. Narednog dana pristao sam da dam pismenu izjavu, koju ako želite, imate načina da upoznate, o, verujem, poznatom Vam, "Sadržaju" Momčila Selića, sina pokovnika te iste UDB-e.

Ovde napominjem sledeće: to što ne mogu u celini da se složim sa Selićevim “Sadržajem” ne znači da se slažem sa tim što se Seliću zbog “Sadržaja” sudi. Naprotiv, za reč, izgovorenu ili napisanu, svejedno, u Krivičnom zakoniku ne sme da bude mesta!

II.

Netom, nekoliko dana po puštanju iz zatvora dobijam, najpre, telefonski(!!!), a potom, na moje insistiranje za poštovanje nekog osnovnog reda, i pismeni poziv, za saslušanje kod istražnog sudije Okružnog suda, kao svedok u “slučaju ‘Sadržaj’” okrivljenog Momčila Selića. Uredno poslatom pozivu sudskom, uredno sam se odazvao 27. februara ove godine.

III.

Sad dolazi ono glavno. Početkom marta meseca dobijam pismeni poziv iz Stanice milicije Savski venac, pošto sam po izlasku iz vojske (19...) po nalogu Vojnog odseka opštine, ratnim rasporedom određen u rezervni sastav milicije, da se javim u Stanicu radi dobijanja uniforme (milicijske). Tamo su, svi pozvani, pa i ja, dobili obaveštenje kako je stigla naredba da se podele uniforme, da se niko ne udaljava iz Beograda, a da je to zato, citiram, što: “Tito treba da umre”.

Tom prilikom upoznao sam komandira Stanice o premetačini u stanu i trodnevnom pritvoru, na šta mi je on rekao da “ovog puta ne primim uniformu koje i onako nema za sve”.

Posle toga dolazi mesec dana mirovanja, da bi najzad stigao i poziv iz Vojnog odseka SO Savski venac da se javim na dan 17. aprila. Kad sam se u kazani dan i čas javio, saopšteno mi je da se ratni raspored, koji sam imao, poništava i da ostajem bez ratnog rasporeda!!!

IV.

Najzad, 15. aprila, sat pre no što će poštar da mi uruči poziv kao svedoku na suđenju, sada već optuženom, Momčilu Seliću, “posećuje” me lice sa legitimacijom ovlašćenog lica, pokazuje moju fotografiju iz zatvorske kartoteke, i pod izgovorom da vrši proveru tačnosti adrese na kojoj stanujem, ulazi u stan da bi mi pretio ženom i decom. Napominjem da mi sin ima ... godina a ćerka, na dan “posete” tog uljeza... Zadnja reč koju je taj izgovorio bila je na tuđem jeziku, kojim ne govorim ali, koji razumem – PANJIMAJEŠ!

V.

Pa sad, da ja Vama, koji svi govorite ruski, uprkos tome što se adresa preko koje će Vam ovo pismo biti dostavljeno, nalazi u ulici koja nosi ime Sveca strane vojne sile, kažem na srpskom jer drukčije nit umem nit me je majka učila.

Razumete li Vi TO!?

Ko me je zatvorio i na osnovu kojih ovlašćenja – poznato mi je, i od mene im prosto. Ali, KO mi preti DECOM i po čijem naređenju – to HOĆU da znam, naređenju kažem, jer takva ovlašćenja ne priznajem. Ponavljam, koja me je policija uhapsila

– poznato je: a koja policija preti, ovako preti, to HOĆU da isteram na čistinu. Ko to VRŠLJA po ovoj zemlji – to Vas pitam – i na odgovornost prozivam.

Neznanje Vas ne opravdava; ono može, donekle, da objasni stvar, jer, kako kaže narod: “dokle beše kukavica paša ne znade se ko bejaše baša”.

Ko je u stanju tako da preti, DECOM I DECI, sprema se i spreman je na svako zlo. Zlu se mora suprotstaviti. Stoga od Vas zahtevam da te sile Mraka isterate na čistinu da bi se s njima, jednom, konačno raskrstilo. Slutim da pipci te crne aždaje dosežu i do Vojnog odseka, jer, kako drugačije da objasnim što me u OVOJ situaciji drže ratno neraspoređenim. (Možda sam dobio nekakav drugi raspored, za koji ne znam?)

U slobodarskom Beogradu,
23.04.1980.

B.

P.S. Zadržavam pravo da ovo, jednom, i objavim.

Pismo svedoka C. državnim organima

SAVEZKOM SEKRETARU SUP-a ODBORU SAVEZNE SKUPŠTINE NADLEŽNOM ZA RAD ORGANA UTRUTRAŠNJIH POSLOVA PRESEDNIKU CK SK SRBIJE

Dana 26.02.1980., u mom stanu, posetili su me službenici Državne bezbednosti R. Đorđević i M. Puzović. Zatražili su da im predam tekst "Sadržaj" od M. Selića. Odgovorio sam im da mi je taj tekst nepoznat, da ga nisam ni video ni imao i da ne poznajem nikoga ko se zove Selić. Na to su me odveli na saslušanje u zgradu SDB-a u Beogradu, u ul. Kneza Miloša 90a. Tamo me saslušavao službenik SDB-a Ranko Savić, u prisustvu i uz asistenciju M. Puzovića. Izjavili su da je moj iskaz neistinit, da to mogu da dokažu nekom izjavom mog prijatelja M.M., koji je navodno potvrdio da je meni i mojoj ženi pokazao taj tekst, i insistirali su na tome da "priznam" da sam tekst video i čitao.

R. Savić mi je rekao da zna da sam čitao taj tekst i da je bolje da to priznam nego da privode i saslušavaju moju suprugu za koju znaju da je trudna i bolešljiva. I Savić i Puzović su ponovili da na taj način mogu da uštedim neprijatnosti mojoj trudnoj supruzi. Odbio sam ova "uveravanja" i zatražio da me suoče sa X.Y. ili bilo kim drugim ko bi me teretio za taj "greh čitanja" Selićevog teksta, te da tako okončaju sa tom besmislicom. Odgovorili su mi da oni imaju vremena i da ne žure.

Zatim su počeli da mi postavljaju pitanja o mojim prijateljima i poznanicima i o odnosima sa njima. Izjavio sam da mi nije poznato ništa što bi bilo u vezi sa ikakvom protivzakonitom delatnošću i da zbog toga nemam da izjavim ništa što bi se ticalo Službe državne bezbednosti, da mislim da moje privatne veze i odnosi ne spadaju u nadležnost SDB-a i da stoga odbijam razgovor o tom predmetu. Nakon više od sata ubeđivanja zatražili su da im tu izjavu dam pismeno. Odbio sam jer mi se to činilo besmislenim, ali onda su mi objasnili da im takva izjava treba da bi dokazali svoj rad i opravdali utrošeno vreme. To sam ocenio kao prihvatljiv razlog i zatražio sam olovku i papir da izjavu napišem. M. Puzović mi je doneo dva lista papira i hemijsku olovku. Savić je za trenutak izašao iz prostorije.

Uzeo sam papir i olovku i seo za pisači sto da napišem izjavu. No, pre nego sam i počeo pisati M. Puzović mi se obratio govoreći kako mi je bolje da napišem izjavu nego da nepotrebno sedim u pritvoru. Zapanjen i revoltiran ovakvom bezrazložnom pretnjom, odbio sam da pišem izjavu i zatražio sam od Puzovića da pozove Savića da se vrati u prostoriju. Na Puzovićevo poziv, Savić se vratio i ja sam ga upitao šta znači takav postupak. Odgovorio je da je bez značaja to da li ću, ili ne, napisati izjavu i da

mi se u oba slučaja može desiti da idem u pritvor. Indigniran, odbio sam da dam ikakvu izjavu. Savić je potom pozvao daktilografkinju, izdiktirao joj nekoliko rečenica u kojima je prepričao moju izjavu i zaključio zapisnik rečenicom da ja “iz principa odbijam da potpišem zapisnik”. Zatražio sam da se zapisnik dopuni konstatacijom da mi je prečeno pritvorom rekavši da ću ga u tom slučaju potpisati, ali Savić i Puzović su to odbili. Potom mi je Savić rekao da mogu da idem, da ne smem da se udaljavam iz Beograda i da će mi već biti uručeno rešenje o pritvoru. Zašto?!

Istog dana pozvao sam X.Y., na čiju tobožnju izjavu da mi je pokazao Selićev tekst su se pozivali Savić i Puzović, i upitao ga da li je išta slično izjavio. Preneražen, kategorički je negirao tvrdnje službenika SDB-a. Ja mu verujem. Poznajem ga dovoljno dugo da bih verovao da on ne bi izjavio takvu besmislenu laž.

Na znam šta su razlozi i smisao ovakvog postupka. Lično ga doživljam kao pokušaj iznuđivanja izjave i povredu mog ličnog integriteta. Ne znam kome i kako to može koristiti. Mislim da Službi bezbednosti može samo štetiti. Stoga vam se obraćam sa namerom da upozorim na ova dva službenika SDB-a. Očekujem da preduzmete mere koje bi nešto slično ubuduće sprečile.

Beograd,
27.02.1980.

C.
Beograd

Pismo svedoka M.

**SAVEZKOM SEKRETARU SUP-a
ODBORU SKUPŠTINE SFRJ NADLEŽNOM ZA RAD
ORGANA UNUTRAŠNJIH POSLOVA
PRESEDNIKU CK SK SRBIJE**

Dana 18. februara 1980. godine sa radnog mesta su me odveli u prostorije SB (Kneza Miloša 90a) službenici SB M. Puzović i Siniša Stoisavljević. Uz povremeno prisustvo Ranka Savića tražili su od mene podatke o "Slučaju Selić". Istog dana izvršen je i pretres moga stana u vreme dok mi je dete spavalo.

Kasnije sam saznao da su se prilikom saslušavanja drugih osoba u istom "slučaju" pominjali neki datumi, događaji i "moje" izjave za koje ne znam i koje nisam pominjao (niti su se pominjali) prilikom mog saslušanja. Stoga za pomenuto ne snosim odgovornost.

To se posebno odnosi na to da sam "izjavio" kako sam tekst "Sadržaj" M. Selića pokazao ili dao C. i njegovoj ženi B. (ili bilo kome drugom).

Napominjem:

- a) da je moja izjava iznošena van prostorije saslušavanja radi ispravke, pa nisam proveravao ceo tekst,
- b) da je izjava kucana van prostorije saslušavanja i
- c) na moje traženje da mi daju jedan primerak izjave odgovorili su negativno s obrazloženjem "da mi nije potrebna i da to neće koristiti ni u kakve svrhe".

U "Slučaju Selić" nisam aktivno učestvovao. Pogotovu što Selića nikada nisam video, sreo ili sa njim razgovarao.

Prilikom saslušavanja (i pretresa stana) prećeno mi je višednevnim pritvaranjem, zatvorom, maltretiranjem, pokretanjem postupka (?), opasnošću za ženu i dete. Istovremeno, vršen je i pritisak na mene da razgovaramo o mojim privatnim stvarima.

Sa nadom da ćete preduzeti odgovarajuće mere

M.
Beograd

Dobroslav Paraga, 1981-1982 (Uvod)

Dve nedelje nakon Titove smrti u Beogradu je sastavljena peticija kojom se predlagalo donošenje Zakona o amnestiji koji bi se odnosio na političke zatvorenike osuđene za "verbalni delikt" (izraz je bio loš, netačan, prihvatio sam ga iz praktičnih razloga). Peticiju je potpisalo jedva petnaestak ljudi, jer je potpisivana u doba svakodnevnih komemoracija i ritualnog zaklinjanja u kontinuitet Titove politike ("I posle Tita – Tito"), kada su televizijski programi počinjali pesmom "Druže Tito mi ti se kunemo". U tim okolnostima peticija je bila krajnje provokativna jer je jasno sugerisala da je, bar po mišljenju njenih potpisnika, jedna epoha završena i da je došao trenutak da se prekinu sa praksom progona političkih protivnika.

Primerak peticije je poslat u Zagreb, kao i mnogo puta ranije. Režim se jako plašio stvaranja jugoslovenske opozicije a mi smo u tome videli jedinu nadu za nekakve promene ili bar pomake. Međutim, u Zagrebu na inicijativu dr Marka Veselice peticija je izmenjena tako što je iz nje brisana reč "verbalni". Prema Paragi, Veselica je za ovo naveo dva argumenta: prvo, nije dobro što se već stvara slika o Beogradu kao centru inicijativa za demokratske promene, i drugo, većina hrvatskih političkih osuđenika suđena je za "neverbalna" dela – kontrarevoluciju, povezivanje sa neprijateljskim organizacijama u inostranstvu.

Potpise su u Zagrebu skupljali Ernest Brajder i devetnaestogodišnji student prava Dobroslav Paraga, sin zagrebačkog advokata Smiljana Parage. Obojica su uhapšeni i saslušavani u UDBI. Nakon tri dana Ernest Brajder je nađen mrtav na ulici ispred zgrade u kojoj je stanovao. Našla ga je zagrebačka UDBA. Iz njegovih izjava vidi se da je u njima teretio Dobroslava Paragu za veze s emigracijom. Spekulisalo se da li je Ernest Brajder ubijen ili je izvršio samoubistvo ophrvan krivicom zbog tih izjava

Obzirom da je pisanje peticija bilo legitimno ustavno pravo građana, policija Paragi prišiva još dva dela: obmanjivanje potpisnika peticije u pogledu njene sadržine i saradnju sa neprijateljskim organizacijama u inostranstvu. Pošto za to nema dokaza, policija od Parage iznuđuje priznanje, a istražni sudija naknadno falsifikuje zapisnike o saslušanju okrivljenog da bi ih "uskладio" sa kasnije pribavljenim materijalnim dokazima. Njegov slučaj ilustruje metode UDBE i slugeranjku ulogu sudova.

Kuriozitet u ovom predmetu predstavlja prepiska s Vladimirom Bakarićem. Nikada ranije nisam se obraćao političkim ličnostima i forumima, jer sam smatrao da bi time priznavao legitimnost njihovog mešanja u političke procese. Ali ovde se radilo praktično o detetu sa kojim se brutalno postupalo. Pitao sam se uvek: zašto je Bakarić uopšte odgovorio? To je bilo netipično od strane te arogantne vlasti. Zašto je pismo pisao lično, bez sekretarice (to je vidljivo iz tipografskih grešaka, ispravki un-

etih rukom itd.)? Otkuda u tom pismu pomirljiva rečenica “Ja vas razumem, razumite i vi mene”? Zašto se pominje mogućnost žalbe kada je postupak u toku? Da li je Bakarić, ipak, intervenisao kod Vrhovnog suda?

Činilo mi se tada da je ovaj lisac razumeo bolje od mnogih svojih drugova da su Titovom smrću stvari radikalno i bespovratno promenjene.

Zahtev za izuzeće predsednika Okružnog suda u Zagrebu

K-133/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Kao branilac optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba, na osnovu čl. 41 st. 1 ZKP, u vezi čl. 42 st. 2 ZKP, ovim stavljam

ZAHTEV ZA IZUZEĆE

Predsednika Okružnog suda u
Zagrebu, Milka Gajskog

iz odlučivanja po zahtevu za izuzeće Predsednika veća sudija Vladimira
SUČEVIĆA

- zbog okolnosti koje izazivaju sumnju u njegovu nepristrasnost.
- Čl. 39 st. 1 tač. 6 ZKP.

O b r a z l o ž e n j e:

Izuzeće predsednika sudećeg veća, sudije Vladimira SUČEVIĆA, traženo je zbog protivzakonitog ograničavanja javnosti glavnog pretresa.

Međutim, ovo ograničavanje javnosti glavnog pretresa sprovedeno je uz očigledno znanje i saradnju Predsednika Okružnog suda u Zagrebu.

Naime, sudija V. SUČEVIĆ, čije izuzeće se traži, ograničio je javnost na lica kojima je izdao posebne "ulaznice", dozvole.

Ove "ulaznice" kontrolišu organi bezbednosti na ulazu zgrade Suda (!), i puštaju u zgradu suda samo lica koja poseduju ili poziv za neku raspravu, ili "ulaznicu" (dozvolu) za prisustvovanje suđenju.

Jasno je da je kontrola ulaska u zgradu Suda nemoguća bez naređenja, saglasnosti ili bar znanja Predsednika suda.

Prema tome, logično je da Predsednik suda ne može odlučivati o izuzeću zbog jedne povrede postupka, u kojoj je i sam uzeo učešća. Ističem da je ovim postupkom

Predsednika suda povređena javnost ne samo u ovom predmetu, već i u svim onim predmetima u kojima se eventualno danas održavaju rasprave u Okružnom sudu u Zagrebu i da je Predsednik Okružnog suda u Zagrebu na to očigledno, bar – pristao.

U Zagrebu,
13. maja 1981.

SRĐA M. POPOVIĆ

Dokazni postupak – dok. 1*

K – 133/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Kao branilac optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba, na osnovu člana 333 stav 3 u v. člana 83 stav 1 ZKP stavljam sledeći

PREDLOG ZA IZDVAJANJE IZ SPISA PREDMETA

zapisnika o saslušanja okrivljenog kod Istražnog sudije Okružnog suda u Zagrebu, od 25. novembra 1980. godine obzirom da cit. zapisnik predstavlja apsolutno nevaljan dokaz na kome se ne može temeljiti sudska odluka (član 218 stav 10 u v. člana 10 člana 218 stav 8 člana 202 stav 1 i člana 219 stav 1 ZKP).

Obrazloženje:

- (1) Optuženi se brani da mu je iskaz dat u prethodnom postupku iznuđen tako što je sistematski zastrašivan, što je prećeno njemu lično, članovima njegove porodice i njegovom prijatelju Ernestu Brajderu (koji je u toku ovog postupka izvršio samoubistvo), što mu je onemogućavan odmor, te što je iskaz pribavljen postavljanjem pitanja u kojima je već sadržano kako na njih treba odgovoriti.
- (2) Iz priloženog mišljenja i nalaza jednog renomiranog neuropsihijatra proizilazi da nije nimalo verovatno da bi se optuženi, ukoliko je podvrgnut bio ovakvom pritisku, mogao uspešno odupreti da sebe lažno samooptuži pismenom izjavom pred organima bezbednosti, kao i da bi takvo lažno priznanje optuženi gotovo automatski ponovio i pred istražnim sudijom, pod datim okolnostima koje optuženi opisuje.
U priloženom mišljenju dato je za ove zaključke iscrpno stručno objašnjenje.
- (3) Već i kod najpovršnije analize iskaza optuženog datog na zapisnik od 25. novembra 1980. godine može se lako i smesta uočiti da ono vrvi unutrašnjim protivrečnostima, što čini ovakvu odbranu optuženog verovatnom.

---

* Iz dokaznog postupka koje je u ovom predmetu predložio Srđa Popović – za objavljivanje u knjizi izdvojio sam devet predloga odbrane, Z.P.

- (4) Iskaz dat 25. novembra 1980 godine kod Istražnog sudije protivreči materijalnim dokazima koji se nalaze u spisu, što odbranu optuženog da mu je iskaz iznuđen takođe potvrđuje.
- (5) Priznanje optuženog je potpuno nemotivisano.
- (6) Priznanje je nepotpuno.
- (7) Optuženi je porekao priznanje još u prethodnom postupku, iako je morao da insistira da bude ponovo saslušan.
- (8) Odbranu optuženog potvrđuju i brojne povrede prava odbrane od strane istražnog sudije, na koje ukazuje jedan od branilaca u pritužbi Predsedniku Okružnog suda, a koja prileže ovom predlogu.

Kao što vidimo postoje okolnosti koje dovode u ozbiljnu sumnju da je cit. iskaz dat slobodno i dobrovoljno od strane optuženog.

Kod takvog stanja stvari u interesu je ugleda presude koju će ovaj sud doneti i koja mora biti izvan i najmanje sumnje, da predlogu odbrane bude udovoljeno i da se cit. zapisnik izdvoji iz spisa predmeta.

U Zagrebu,
14. maja 1981. god.

Srđa M. Popović

Dokazni postupak – dok. 2

K – 133/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Kao branilac optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba na osnovu člana 332 st. 1 i 333 st. 1 ZKP ovim se

PROTIVIM ČITANJU SLUŽBENE BELEŠKE (list 93)

Optužnicom OJT Zagreb predlaže se čitanje službene beleške organa unutrašnjih poslova, koja ne predstavlja dokaz, niti može biti pročitana na glavnom pretresu bez povrede odredaba člana 333 stav 1 i čl. 332 st. 1 ZKP.

Naime, službena beleška organa unutrašnjih poslova je interno obaveštenje koje je poslužilo za podnošenje krivične prijave. Kada je zabranjeno na glavnom pretresu čitati krivičnu prijavu, što je notorno, onda pogotovu mora biti zabranjeno čitanje službenih beleški koje su poslužile kao osnov za podnošenje prijave.

Službena beleška je interno obaveštenje podnosioca krivične prijave i, normalno, ne može poslužiti kao dokaz za činjenične navode u prijavi odn. na osnovu nje podignutom zahtevu za sprovođenje istrage, odn. optužnice. Ako se celokupni postupak vodi da bi se utvrdilo da su tačni navodi optužnice, onda je jasno da interna obaveštenja podnosioca prijave ne mogu služiti kao dokaz optužnici, kada to ne može ni sama krivična prijava.

Cit. službena beleška je na temelju čl. 83 ZKP morala biti izdvojena iz spisa predmeta još od strane Istražnog sudije. To nije učinjeno i ova službena beleška se nalazi u spisu.

Međutim, ona se ne sme pročitati na glavnom pretresu, jer se na njoj ne može temeljiti presuda (“ne služe kao dokaz” – član 332 ZKP).

“Presuda se, dakle, ne smije temeljiti na obavijestima sadržanim u bilješkama koje su se po zakonu morale izdvojiti iz spisa, ali stvarno nisu

bile izdvojene i u doba glavne rasprave se nalaze u spisu predmeta, a ako se ipak temelji to je, po analogiji, bitna povreda krivičnog procesnog prava iz člana 364 stav 1 tačka 8 ZKP, sa svim pravnim posljedicama koje se na to mogu nadovezati ako protiv presude bude izjavljena žalba”.

(Dr Vladimir Bayer, Jugoslavensko krivično procesno pravo, knjiga II, Informator, Zagreb, 1978. str. 123)

Zato je prednje protivljenje umesno i na Zakonu osnovano.

U Zagrebu,
maja 1981. god.

Srđa M. Popović

Dokazni postupak – dok. 3

K – 133/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Kao branilac optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba, na osnovu čl. 333 stav 1 tač. 1 u v. člana 262 st. 1 tač. 5 ZKP

PROTIVIM SE ČITANJU NEPRIJATELJSKOG PROPAGANDNOG MATERIJALA

Optužnicom OJT Zagreb predlaže se čitanje “neprijateljskog propagandnog materijala”. Pri tome optužba ne navodi nikakvo bliže opredeljenje o kakvom se to “neprijateljskom propagandnom materijalu” radi (makar broj lista u spisu ili sl.).

Ovakav predlog suprotan je odredbi člana 262 st. 1 tač. 5 ZKP koji nalaže javnom tužiocu da u predlogu o dokazima koje treba izvesti na glavnom pretresu naznači spise koje treba pročitati.

Ovaj predlog je potpuno neodređen.

Štaviše, optužbom se od suda traži da neke (ne zna se koje) spise kvalifikuje kao neprijateljski propagandni materijal (dakle, kao sredstvo izvršenja krivičnog dela neprijateljske propagande (čl. 133 KZ SFRJ) odn. kao sredstvo vršenja neprijateljske delatnosti (čl. 131 KZ SFRJ)) još pre provedenog dokaznog postupka – a time bi jasno sud prejudicirao odluku o glavnoj stvari, sa svim posledicama koje odatle proizilaze po tok postupka.

Zato je prednje protivljenje umesno i na Zakonu osnovano.

U Zagrebu,
maja 1981. godine

Srđa M. Popović

Dokazni postupak – dok. 4

K – 133/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Kao branilac optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba, na osnovu člana 333 stav 1 tač. 1 ZKP

PROTIVIM SE ČITANJU IZJAVE ERNESTA BRAJDERA DATE KOD ORGANA UNUTRAŠNJIH POSLOVA (99-101)

Nesporno je da je ERNEST BRAJDER dao svoju izjavu van krivičnog postupka, neformalno ispitan od organa unutrašnjih poslova.

Zakon izričito propisuje (čl. 151 st. 3 ZKP) da "organi unutrašnjih poslova ne mogu građane saslušavati u svojstvu okrivljenika, svjedoka ili vještaka, ako u ovom zakonu nije drugačije predviđeno (čl. 155 st. 1 ZKP).

"Značenje ove zakonske zabrane je jasno: organi unutrašnjih poslova, kada sakupljaju obavijesti od građana... čine to posve neformalno, što znači da pri takvom ispitivanju građana ne primenjuju propise ZKP o ispitivanju okrivljenika, svjedoka ili vještaka u istrazi i na glavnom pretresu. Posljedica ove potpune neformalnosti ispitivanja odnosnih osoba jest da se njihovi iskazi dobiveni od strane organa unutrašnjih poslova prije započinjanja krivičnog postupka ne mogu uopće smatrati dokazima u pravnom smislu riječi. To mogu biti samo dokazi u spoznajnom smislu. (Dr Vladimir Bayer, Jugoslovensko krivično procesno pravo, knj. II, Informator, Zagreb, 1978. str. 109-110, – sva podvlačenja autorova).

Identičan je i stav Zajedničke sednice Krivičnog veća Saveznog suda broj 2/79 od 19. januara 1979. godine:

"Stoji povreda odredaba čl. 304 (odn. 332) i 305 (odn. 333) Zakonika o krivičnom postupku kada je sud na glavnom pretresu pročitao pismene izjave određenih lica date van krivičnog postupka, a potom na tim izjavama, pored ostalog, zasnovao svoju odluku.

Naime takva pismena izjava nije zapisnik o iskazu svedoka u smislu člana 305 (odn. 333), a ne predstavlja ni zapisnik o sprovedenoj istražnoj radnji, odnosno ispravu, knjigu ili spis koji se mogu pročitati na glavnom pretresu na osnovu člana 304 (odn. 332) Zakonika o krivičnom postupku. Isto tako navedena pismena izjava ne spada ni u druga pismena koja služe kao dokaz obzirom da se njena sadržina utvrđuje saslušanjem samog davaoca izjave kao svedoka. Pismena izjava data

van krivičnog postupka može u smislu člana 210 (odn. 225) Zakonika o krivičnom postupku ukazivati na verovatnoću da će njen davalac moći dati obaveštenje o krivičnom delu i učiniocu i o drugim važnim okolnostima, na glavnom pretresu saslušan kao svedok

Stoga ukoliko zakonom nije drugačije propisano, nije dozvoljeno da se umesto saslušanja navedenih lica u svojstvu svedoka i u zakonom propisanoj formi, koriste kao dokaz izjave koje su ta lica dala van krivičnog postupka."

(v. "Bilten sudske prakse Saveznog suda", br. 10/1979)

Stav zajedničke sednice obavezan je za sve sudove u zemlji.

Pravna situacija ne menja se ništa ni činjenicom da je svedok BRAJDER u međuvremenu umro, jer Zakonik o krivičnom postupku u članu 333 st. 1 tač. 1 predviđa da se na glavnom pretresu mogu pročitati iskazi ispitanih umrlih lica jedino ako su oni registrovani u formi zapisnika ("zapisnici o iskazima svedoka...").

Iskaz BRAJDERA nije sačinjen u krivičnom postupku, niti o njegovom ispitivanju postoji zapisnik. Zato se izjava, data van krivičnog postupka, ne može čitati na glavnom pretresu.

U komentaru dr Branka Petrića uz ZKP izdat od strane "Službenog lista" (str. 239) kaže se doslovno:

"Na glavnom pretresu mogu se pročitati iskazi nedošavših svedoka (dakle, i umrlih - S.P.) samo ako su ti svedoci u prethodnom postupku saslušani od strane istražnog sudije okružnog ili opštinskog suda, odnosno od organa unutrašnjih poslova u slučajevima iz člana 155 stav 1 i 162, stav 4. Ne mogu se čitati iskazi dati pred organima uprave..."

Iskaz BRAJDEROV nije dat ni primenom čl. 155 stav 1 niti člana 162 st. 4, tj. organ unutrašnjih poslova nije bio ovlašćen da saslušava BRAJDERA u svojstvu svedoka, što je uostalom očigledno i iz same forme izjave. Naime, kada postupaju po čl. 155 st. 1 i 162 st. 4 ZKP organi unutrašnjih poslova dužni su da o tome sastave formalni zapisnik (čl. 163 ZKP).

Dakle, neformalna izjava građana ne može se čitati na glavnom pretresu, ni kada je ispitano lice u međuvremenu umrlo, jer takva izjava nije zapisnik koji počinje čl. 333 st. 1 u kome su taksativno pobrojani izuzetci od načela usmenosti glavnog pretresa (izuzeci koji se kao takvi, dakle, moraju još i restriktivno tumačiti). Iz svega izloženog jasno proizilazi da se izjava ERNESTA BRAJDERA ne sme čitati na glavnom pretresu, jer to predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka, prema stanovištu Zajedničke sednice Saveznog suda, koje je obavezno za sve sudove.

Zato je prednje protivljenje umesno i na Zakonu osnovano.

U Zagrebu,
maja 1981. godine

Srđa M. Popović

Dokazni postupak, dok. 5

K – 133/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Kao branilac optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba na osnovu člana 332 stav 1 ZKP

PROTIVIM SE ČITANJU

- (a) krivične prijave (listovi 1-5. spisa)
- (b) dopune krivične prijave (listovi 96-98)

Optužnicom OJT Zagreb predlaže se da se izvrši “uvid” u krivičnu prijavu i dopunu krivične prijave.

Ovakva procesna radnja nije predviđena ZKP, postoji samo uviđaj (koji se vrši na predmetima i stvarima – čl. 238 ZKP) i čitanje pismenih dokaza koje se vrši na ispravama (čl. 332 ZKP), pa odbrana pretpostavlja da se optužnicom traži čitanje cit. prijava.

Ni krivična prijava, ni dopuna krivične prijave ne spadaju u isprave koje se pominju u čl. 322 ZKP, kao jedine koje se mogu čitati na glavnom pretresu.

Naime, ni prijava ni dopuna prijave ne mogu predstavljati dokaz. To je potpuno jasno kada znamo da se celokupni krivični postupak vodi za to da se utvrdi da li su navodi iz prijave tačni ili ne. Kako bi onda prijava mogla biti sama sebi dokaz?

Uostalom, ovo pitanje je potpuno razjašnjeno u teoriji i praksi:

“Krivična prijava, bez obzira od koga je podneta, predstavlja samo obaveštenje nadležnom organu (javnom tužiocu) o izvršenom krivičnom delu, a eventualno i o izvršiocu. Ona može biti povod i osnov za pokretanje krivičnog postupka, ali sama po sebi ne služi kao dokaz činjenica koje bi bile relevantne za krivični postupak.

Pošto krivična prijava nema značaj dokaza, ona se ne može ni čitati na glavnom pretresu – na osnovu člana 332 st. 1. Ako su za odluku u krivičnom postupku važne činjenice koje se navode u prijavi, one se moraju utvrđivati putem svedoka, javnih isprava ili na drugi pogodan način.”

(Zakon o krivičnom postupku, objašnjen sudskom praksom, “Službeni list”, 1977., Beograd, strana 109-110).

Zato je prednje protivljenje umesno i na Zakonu osnovano.

U Zagrebu,
maja 1981. godine

Srđa M. Popović

Dokazni postupak, dok. 6

K – 133/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Kao branilac optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba, na osnovu člana 333 stav 3 u v. člana 83 st. 1 u v. čl. 332 st. 1 ZKP stavljam sledeći

PREDLOG ZA IZDVAJANJE IZ SPISA PREDMETA

fotokopiju vozne karte (list 221)

Ova fotokopija predstavlja tehničku snimku isprave. Pošto postoji mogućnost da se ova ispravka podnese u izvorniku (član 332 st. 1 ZKP) ova tehnička snimka isprave ne može se izvesti kao dokaz, pa se na njoj ne može ni temeljiti odluka.

Kada se, pak, na njoj ne može temeljiti odluka, onda ova fotokopija u smislu čl. 83. mora biti izdvojena iz spisa, a ako to nije učinjeno do glavnog pretresa, izdvajanje se mora izvršiti po dovršenom dokaznom postupku (čl. 333 stav 3 ZKP).

Prema tome, stavljeni predlog je umestan i na Zakonu osnovan.

U Zagrebu,
maja 1981. godine

Srđa M. Popović

Dokazni postupak, dok. 7

K – 133/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Kao branilac optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba, na osnovu člana 333 stav 3 u v. člana 83 st. 1 ZKP stavljam sledeći

PREDLOG ZA IZDVAJANJE IZ SPISA PREDMETA

IZJAVE (listovi 32, 33 spisa), IZJAVE (67, 68) SLUŽBENE BELEŠKE (93), IZJAVE BRAJDER ERNESTA (99-101)

Sve citirane izjave i službena beleška budući da su sačinjeni van krivičnog postupka od organa unutrašnjih poslova i van slučajeva predviđenih u čl. 155 stav 1 odn. člana 162 st. 4 ZKP – prema stanovištu zajedničke sednice krivičnih veća Saveznog suda broj 2/79 od 19. januara 1979. godine, ne predstavljaju dokaze tj. na njima se ne može zasnovati sudska odluka.

Prema članu 83 ZKP takva pismena moraju se izdvojiti iz sudskog spisa, a prema članu 333 stav 3 ZKP, ako to nije ranije učinjeno ovakva pismena se moraju izdvojiti iz spisa po završenom dokaznom postupku na glavnom pretresu.

Prema tome, predlog je umestan i na Zakonu osnovan.

U Zagrebu,
maja 1981. godine

Srđa M. Popović

Dokazni postupak, dok. 8

K – 133/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Kao branilac optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba, na osnovu člana 333., stav 1. ZKP i člana 332. ZKP ovim se

PROTIVIM ČITANJU IZJAVA (listovi 32-33 i 67-68. spisa) DATIH KOD ORGANA UNUTRAŠNJIH POSLOVA VAN KRIVIČNOG POSTUPKA

Optužnicom OJT Zagreb predloženo je čitanje izjava koje su građani davali van krivičnog postupka pred organima unutrašnjih poslova (radi se, dakle, o izjavama, a ne o zapisničkim saslušanjima koje bi ovi organi sačinili nakon što bi bili ovlašćeni na to u smislu čl. 155 stav 1 ili člana 162 st. 4 ZKP).

Prema stanovištu Zajedničke sednice krivičnih veća Saveznog suda broj 2/79 od 19. januara 1979. god. takve izjave ne spadaju u dokaze koji se mogu izvesti na glavnom pretresu, odn. njihovo izvođenje na glavnom pretresu predstavlja bitnu povredu odredaba postupka (v. "Bilten sudske prakse Saveznog suda" br. 10/1979).

Zato je prednje protivljenje umesno i na Zakonu osnovano.

U Zagrebu,
maja 1981. godine

Srđa M. Popović

Dokazni postupak, dok. 9

K – 133/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Kao branilac optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba, na osnovu člana 332 st. 1 ZKP ovim se

PROTIVIM ČITANJU FOTOKOPIJE VOZNE KARTE KOELN-MUENCHEN (list 221)

Optužnicom OJT Zagreb predlaže se čitanje cit. fotokopije.

Međutim, prema članu 332 stav 1 ZKP pismena koja imaju značaj dokaza po mogućnosti se podnose u izvorniku.

Kako postoji mogućnost da se ovo pismeno dobije u izvorniku (cit. vozna karta oduzeta je od strane organa unutrašnjih poslova) to se pred sudom samo taj izvornik i može čitati.

U odnosu na voznu kartu izdatu od nemačke železnice, ističu se još i sledeći prigovori:

- (a) ova isprava nije sastavljena na jeziku koji je u službenoj upotrebi u ovom sudu i u onom obliku u kome se nalazi u spisu ne može se izvesti kao dokaz (član 7 stav 1 ZKP),
- (b) strana javna isprava može biti upotrebljena u postupku kod domaćeg suda jedino ako je u smislu Haške konvencije od 27. oktobra 1962. god. snabdevena tzv. "apostille"-om nadležnog nemačkog mesta, kojim se potvrđuje autentičnost isprave.

U krivičnom postupku ne postoji prezumpcija autentičnosti (naročito inostrane) javne isprave.

(v. Službeni list SFRJ, dodatak, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, broj 10, godina I, str. 35)

Zato je prednje protivljenje umesno i na Zakonu osnovano.

U Zagrebu,
maja 1981. godine

Srđa M. Popović

Pismo Srđe Popovića Vladimiru Bakariću, članu Predsedništva SFRJ

Beograd, 15. maja 1981. godine

Poštovani druže Bakariću,

Uzimam slobodu da Vam se obratim u slučaju svoga dvadesetogodišnjeg branjenika, DOBROSLAVA PARAGE, koji ovih dana odgovara pred Okružnim sudom u Zagrebu zbog neprijateljske propagande i kontakta sa emigracijom.

Branim već dvadeset godina i nikada se još nisam obratio u stvari svoga branjenika nekom partijskom ili državnom organu ili funkcioneru, jer sam uverenja da je to isključivo stvar sudova.

Ovoga puta sam prinuđen da to učinim, jer sam duboko potresen situacijom u kojoj se našao moj branjenik u čiju sam nevinost apsolutno uveren, a profesionalno se osećam osujećenim da ga efikasno i zaštitim.

Znajući za Vaše slabo zdravstveno stanje, trudim se da Vas ne opteretim suvišnim pojedinostima. Iznosim suštinu.

Neprijateljska propaganda moga branjenika sastoji se u tome što je navodno obmanuo potpisnike (poznate Vam) peticije za amnestiju "čime je u javnosti stvorio utisak da je veliki broj" građana SFRJ za amnestiju svih političkih krivaca, čime je ostvario kontrarevolucionarnu nameru usmerenu na podriivanje osnova sistema. Tu obmanu su za sada potvrdila dva (2) svedoka, po mom mišljenju, zastrašeni neslućenim posledicama jedne inicijative kojom se tražila milost.

Kontakti sa neprijateljskom emigracijom sastoje se u navodnom susretu sa Stjepanom Bilandžićem, od koga je navodno moj branjenik dobio propagandni materijal, ideju za pokretanje nekog biltena (u kome bi saradivali ljudi kojima nije zabranjeno javno istupanje (?)) i novac za nabavku ciklostila. Niti je ciklostil nađen, niti je materijal rasturan, niti je materijal uopšte nađen kod moga branjenika (nađen je kod svedoka koji tvrdi da ga je dobio od moga branjenika, ali se taj svedok nakon što je dao svoju izjavu kod organa SDS, tri dana kasnije, ubio, skočivši sa četvrtog sprata svoga stana u kome je živeo sam).

Moj branjenik je imao 19 godina kada je lišen slobode, 21. novembra 1980.

Ne bih Vam se uopšte obraćao, već bih nastojao da dokažem činjenično stanje pred sudom, da nije sledećih okolnosti:

- (1) U štampi i na televiziji moj branjenik je već proglašen krivim ("utvrđeno je..."). Ta ista sredstva informisanja, koja daju nesrazmeran publicitet

suđenju, sada složno prećutkuju njegovu odbranu (moj branjenik tvrdi da mu je tzv. priznaje iznuđeno ozbiljnim pretnjama, izgladnjivanjem (poena inobedientiae), držanjem u tzv. "mračari" (samici bez dnevnog svetla), pretnjama da će biti odveden u Nemačku i likvidiran, pretnjama na adresu njegove porodice i prijatelja, da će biti optužen za terorizam i sl.).

Ta ista štampa, protivno načelu tajnosti istrage, sugerisala je svjedocima, potpisnicima peticije, još pre nego što su saslušani – kako treba da svedoče da bi izbegli teške političke kvalifikacije, pa i pretnje – to bi učinili na taj način što bi tvrdili da su potpis dali obmanuti od moga branjenika u pogledu sadržine predstavke.

- (2) Tokom istražnog postupka svjedoci su sistematski dovođeni u zabludu da Predstavka uopšte nikada nije ni dostavljena Predsedništvu SFRJ, već neprijateljskoj emigrantskoj štampi (što čak ni današnja optužnica ne stavlja mome branjeniku na teret). Pri tome im je čitan izveštaj Predsedništva (?) da takva predstavka (2 meseca nakon što je upućena, tj. do 9. januara 1981. godine) nije stigla u Predsedništvo. Ogorčeni ljudi tada više nisu štedeli moga branjenika, već se spasavali od teških javnih optužbi, tvrdnjom da su bili "obmanuti".
- (3) Navodno "priznanje" moga branjenika dato je u trenutku kada za veze s emigracijom nije ni vođen postupak protiv njega – radi se, dakle, o vansudskom priznanju. Od trenutka kada mu je to stavljeno na teret, on to poriče. Na suđenju se, ipak, uporno govori o njegovom "priznanju" i "povlačenju priznanja".
- (4) Prema iskazu moga branjenika na glavnom pretresu, on je – dok je protiv njega vođen samo postupak za neprijateljsku propagandu – sedam puta izvođen iz istražnog zatvora i vođen u Službi državne sigurnosti gde se od njega tražilo da pred Istražnim sudijom prizna kontakte sa emigracijom, kada istraga bude proširena i na to delo. On je, ipak, to odbio da učini, jer se oporavio od prvog šoka. Tokom toga vremena držan je excommunicado.
- (5) Moj branjenik je u dva maha nastojao da povuče, čak i prvo, vansudsko priznanje, ali mu je to dva puta uskraćeno sa odgovorom "da dobro razmisli" pre nego što to učini.
- (6) Suđenje se odvija u krajnje napetoj atmosferi. Okružni sud u Zagrebu je opkoljen milicijom, milicijskim kolima, civilnim organima SUP-a. Pristup u zgradu suda je zabranjen svima koji nemaju specijalne ulaznice koje izdaje predsedavajući veća koje sudi mome branjeniku ili poziv za neku raspravu (u svim raspravama koje se vode ovih dana u Okružnom sudu u Zagrebu povređen je ustavni princip javnosti). Predsedavajući veća ima spisak lica kojima je izdao dozvole da prisustvuju suđenju (četiri člana uže porodice

moga branjenika, desetak domaćih novinara i desetak nepoznatih mlađih muškaraca koji nastoje sebi dati "opasan" izgled).

Pedesetak lica koja su došla da prate pretres prvoga dana, uglavnom studenti, prijatelji moga branjenika i njegove porodice, nije moglo ući u zgradu suda. Pred sudom i u parku preko puta njega, bili su sistematski legitimisani.

Najavljeni predstavnici Amnesty International-a i strani novinari sa press legitimacijama nisu mogli ući ni u zgradu suda.

Institut javnosti suđenja, kao ustavno načelo, ustanovljen je kao demokratska kontrola rada suda od strane javnosti, a ovde sud kontroliše ko ga može, a ko ne može kontrolisati, a legitimisanjem zastrašuju čak i oni koji su to samo pokušali (među njima i neki strani novinari).

- (7) Tokom proteklih 20 godina koliko branim u raznim našim gradovima, nikada nisam osetio takvu animoznost prema sebi kakvu osećam u ovom suđenju. (To je ujedno i jedina činjenica od svih pobrojanih, koju, prirodno, ne mogu dokazati). Ovo mi pada vrlo teško, jer se bojim da se ne reflektuje i na odnos suda prema branjeniku, a takođe i zato što sam u interesu stranke prinuđen da se uzdržavam od svega što bi moglo (dalje) iritirati sud, a onda na štetu stranke propuštam da efikasno zaštitim njene interese.

Ima još mnogo toga slične prirode čime ne želim da Vam oduzimam vreme.

Jedna ogromna mašinerija pokrenuta je protiv jednog (praktično) deteta, a ja se uprkos povoljnog stanja u spisu i uprkos svoje apsolutne uverenosti u nevinost svoga branjenika, osećam potpuno nemoćnim da išta učinim da ga zaštitim iz razloga koje sam naveo. Doveden sam u nepodnošljivu ljudsku i profesionalnu situaciju da mirno gledam, i čak učestvujem (!), u jednom postupku, kao što je ovaj koji sam opisao.

Protivno svojim shvatanjima o položaju sudstva, takoreći protivno sebi, moram da Vas zamolim da založite svoj ugled i uticaj da se u ovome bar ne ide do kraja, ne samo u interesu toga mladog branjenika, već i u interesu našega pravnog sistema i naše budućnosti.

S poštovanjem,

Srđa M. Popović, adv.

Odgovor Vladimira Bakarića braniocu Popoviću

Dr VLADIMIR BAKARIĆ
član Predsjedništva SFRJ

Poštovani druže Popoviću,

Primio sam Vaše pismo od 15. o.m. Odgovaram na njega s priličnim za-
kašnjenjem jer mi stanje zdravlja ostavlja vrlo malo radnog vremena, a bio sam za-
uzet drugim poslovima iz mojih obaveza.

Slučajem Parage se nisam bavio. Naravno, bio sam čuo da je protiv njega pokre-
nut postupak, ali ga nisam pratio. Bilo mi je rečeno da protiv njega postoje čvrsti
dokazi za sudski postupak. Dalje se nisam interesirao. Poznato mi je bilo da je ne-
prijateljska emigracija bacila oko na zatucane omladince. Neznam, naravno, da li
Paraga spada k njima, ali ako spada onda nije jedini među njima.

Po primitku Vašeg pisma nisam ni mogao ništa poduzeti jer je stvar bila sub iu-
dice, a ja se još nikada nisam miješao u njihov posao.

Molim da shvatite da je, s obzirom na moje dužnosti, odluka suda za mene
obavezna. Pogotovu ako Vam je još pružena mogućnost pravnog lijeka.

Shvaćam da Vam je dužnost da učinite svaki korak u obranu Vašeg klijenta, a
molim da i Vi mene shvatite.

S poštovanjem,

Vladimir Bakarić

Presuda Okružnog suda u Zagrebu (uvodni deo)

Poslovni broj: K-133/81-151

OKRUŽNI SUD ZAGREB

P R E S U D A U I M E N A R O D A

Okružni sud u Zagrebu u vijeću sastavljenom od sudaca ovog suda – Sučević Vladimira, kao predsjednika vijeća, te suca Zmajević mr Branka, kao člana vijeća, kao i sudaca porotnika Havaić Ivica, Kruljac Marije i Ervačić Pavla, kao članova vijeća, uz sudjelovanje Galunić Štefice, kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv Paraga Dobroslava, zbog kriv. djela iz čl. 131 i 133 st. 3 u vezi člana 133 st. 1 KZ SFRJ, povodom optužnice Okružnog javnog tužilaštva Zagreb, broj KT-605/80, na javnoj glavnoj raspravi održanoj na dane 13., 14., 15., 18., 19. i 20. svibnja 1981. godine, u prisutnosti zamjenika OJT-a Pulišelić Petra, te opt. Paraga Dobroslava – osobno sa braniteljima Olujic Željkom, odvet. iz Zagreba, Srđom M. Popovićem, odvjetnikom iz Beograda i dr Rajkom Danilovićem, odvjetnikom iz Beograda, dana 20. svibnja 1981. godine,

presudio je:

Optuženi PARAGA DOBROSLAV, sin Smiljana i Arne r. Pozaić, rođen 9.12.1960. g. u Zagrebu, Hrvat, držav. SFRJ, sa prebivalištem u Zagrebu, Dobri Dol 54, student III godine Teološkog fakulteta u Zagrebu, a II godine Pravnog fakulteta Sveučilišta u Sarajevu, neoženjen, bez djece, bez imovine, vojsku nije služio, neosuđivan,

kriv je

što je:

1. u mjesecu srpnju 1980. godine posredstvom Lukšić Borisa povezao se u Kölnu, SR Njemačka, s Bilandžić Stjepanom, predstavnikom ustaških terorističkih organizacija "Hrvatska mladež", "Hrvatsko križarsko društvo" i "Hrvatsko revolucionarno bratstvo", te sve do lišenja slobode dana 21. studenog 1980. godine

održavao s njime stalne kontakte radi vršenja neprijateljske djelatnosti protiv SFRJ, pa je tako:

- mjeseca srpnja 1980. godine Bilandžić Stjepanu u njegovom stanu u Kölnu dao informacije o političkoj situaciji u Zagrebu i o tome što rade i u kakvom su položaju hrvatski nacionalisti koji su bili smijenjeni, odnosno pozivani na kaznenu odgovornost nakon 1971. godine,
  - zatim te zgrade primio od Bilandžić Stjepana veću količinu štampanog neprijateljskog propagandnog materijala raznih ustaških terorističkih emigrantskih organizacija, koji je materijal ilegalno prenio u zemlju radi rasturanja, i to:
"Nova Hrvatska", br. 11, 12 i 13 iz 1980. godine, "Hrvatski list" br. 1 i 3 iz 1978. godine i br. 6 i 7-8 iz 1980. godine, "Otpor" br. 9 iz 1979. godine i br. 2 iz 1980. godine, "Hrvatski tjednik" br. 136 i 140 iz 1980. godine, "Poruka slobodne Hrvatske" br. 3 i 4 iz 1980. godine, "Hrvatska revija" br. 1-2 iz 1962. godine, br. 3 i 4 iz 1965. godine, br. 2-4 iz 1966. godine, br. 3 i 4 iz 1968. godine, br. 4 iz 1969. godine, br. 1 i 2 iz 1970. godine i br. 1, 2 i 3 iz 1978. godine, "Hrvatska država" br. 300 iz 1980. godine, kalendar "Hrvatski glas", intervju Marka Veselice njemačkom listu Der Spiegel, brošure "Progonjeno Hrvatsvo u Bosni i Hercegovini", "Hrvatski književnici Muslimani", "Nećemo stati dok Hrvatska pati", "Problemi etnogeneze Hrvata", "Hrvatski kockasti grb", "Hrvatska u prošlosti i danas", te knjige "Pred vratima domovine", "Bleiburška tragedija hrvatskog naroda", "Hrvatska danas i sutra" i drugo,
- a što je sve uručio Brajder Ernestu iz Zagreba, Trnsko br. 8-b,
- zatim prihvatio zadatak dobiven od Bilandžić Stjepana, da u Zagrebu organizira i pokrene izlaženje biltena u kojem bi surađivali književnici, muzičari i svi oni koji su bili politički aktivni na nacionalističkoj platformi, a kojima odlukom suda nije zabranjena takva javna aktivnost, te u mesecu rujnu 1980. godine radi financiranja akcije oko izlaženja biltena dobio, posredstvom Lukšić Borisa, od Bilandžić Stjepana 2.000 DM, odnosno 12.000 dinara, za nabavku aparata za umnožavanje, pa je radi ostvarenja tog zadatka stupio u kontakt s Veselica Markom predloživši mu da zajedno pokrenu izdavanje biltena, kao i sa neidentificiranim svećenicima u Zagrebu radi dobivanja prostorija za smještaj aparata za umnožavanje i štampanje biltena,
  - zatim održavao povremene telefonske kontakte s Bilandžić Stjepanom i izvještavao ga o svojoj aktivnosti oko organiziranja i pokretanja biltena,
  - dakle, u namjeri obavljanja neprijateljske djelatnosti protiv svoje zemlje stupio u vezu sa izbjegličkom organizacijom i pomagao joj u vršenju neprijateljske djelatnosti, te prebacio propagandni materijal na teritorij SFRJ radi vršenja krivičnog djela iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ,
2. u cilju da se u inozemstvu stvori neosnovano uvjerenje kako u SR Njemačkoj kod velikog broja kulturnih i društvenih radnika postoji raspoloženje u prilog potrebe da se izvrši potpuna amnestija svih osoba koje su počinile krivična djela protiv osnova socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i sigurnosti SFRJ, odnosno koje su zbog takve djelatnosti osuđene, uključujući i počinioc

najtežih krivičnih djela kao što su terorizam, špijunaža i slično,

u namjeri da obmanom navede pojedine kulturne i društvene radnike da potpišu predstavku naslovljenu Predsjedništvu SFRJ za donošenje zakona o amnestiji svih osoba koje su počinile krivična djela političke naravi, pa i najteža krivična djela kao što su terorizam i špijunaža, prezentirao tim kulturnim i društvenim radnicima i dao im na potpis predstavku naslovljenu na Predsjedništvo SFRJ napisanu na posebnom listu papira u kojoj se traži amnestija osoba koje su izvršile verbalna krivična djela političke naravi, uvjeravajući ih da potpišu predstavku sa takvim sadržajem, a kod toga se nekima od njih lažno predstavljao kao predstavnik navodne grupe studenata, koja predlaže takvu amnestiju, kao što je to učinio početkom mjeseca studenog 1980. godine u stanu odvjetnika Marić Vladimira, ili se lažno predstavio kao novinar tjednih novina Saveza socijalističke omladine Hrvatske "Polet", koji da je pokrenuo takvu akciju za amnestiju počinitelja verbalnih političkih delikata, kao što je to učinio tražeći potpis od književnika Dobriše Cesarića početkom mjeseca studenog 1980. godine u KBC "Rebro",

pa je na taj način uspio obmanom dobiti potpise određenog broja kulturnih i društvenih radnika, a zatim zamijenio list papira na kojem je bio tekst predstavke s novim listom papira na kojem je bio tekst različit od onog kojeg je prezentirao nekim potpisnicima, u kojem se predlaže amnestija svih osoba koje su izvršile krivična djela političke prirode, a nakon toga tu izmijenjenu predstavku za amnestiju svih osoba koja su počinile krivična djela političke naravi s potpisima 43 građana kao prilogom na posebnim listovima papira dana 14. studenog 1980. godine uputio Predsjedništvu SFRJ u Beograd, a zatim nekoliko dana iza toga kopiju predstavke uputio listu "Der Spiegel" u Hamburg, SR Njemačka, radi objavljivanja u tom listu i uz to priložio pisaćim strojem napisani spisak imena potpisnika s opisom njihove profesije i s vlastitim komentarom njihove društvene uloge i aktivnosti, te pored toga kopiju predstavke s navedenim prilogom dostavio novinama ustaško-terorističke emigracije "Nova Hrvatska", tako da je predstavka s imenima potpisnika objavljena u "Novoj Hrvatskoj", br. 23, od 30. studenog 1980. godine, a osim toga spomenuti tekst pripremio za dostavljanje akreditiranim novinarima u Beogradu,

- dakle, na opisani način zlonamjerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji,

čime je djelima pod točkom 1 i 2 počinio krivična djela protiv osnova socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i sigurnosti SFRJ i to pod točkom 1. – sudjelovanjem u neprijateljskoj djelatnosti – opisano i kažnjivo po čl. 131 KZ SFRJ i – neprijateljskom propagandom – opisano u čl. 133 st. 3 u vezi čl 133 st. 1 KZ SFRJ, te djelom pod točkom 2. – neprijateljskom propagandom iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ.

Optuženom se za pojedina djela utvrđuju slijedeće kazne:

- za krivično djelo pod točkom 1 iz čl. 131 KZ SFRJ, na temelju istog propisa – kazna zatvora u trajanju od 2 (dvije) godine,
- za krivično djelo pod točkom 1 iz čl. 133 st. 3, na temelju istog propisa – kazna

- zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine,
- za krivično djelo pod točkom 2 iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, kazna zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine,
- pa se optuženi Dobroslav Paraga, na temelju čl. 131 primjenom čl. 48 st. 2 toč. 3 KZ SFRJ,

OSUĐUJE

na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 3 (tri) godine.

Na temelju čl. 50 KZ SFRJ, optuženom se u izrečenu kaznu uračunava vrijeme koje je proveo u pritvoru od 21. studeni 1980. na dalje.

Na temelju čl. 69 KZ SFRJ, izriče se mjera sigurnosti oduzimanja predmeta te se oduzima sav emigrantski tisak koji je u toku krivičnog postupka pronađen i privremeno oduzet.

Na temelju čl. 98 st. 4 ZKP-a, optuženi se u cijelosti oslobađa dužnosti naknade troškova krivičnog postupka iz čl. 95 st. 2 toč. 1 do 6 ZKP-a.

***

Žalba Vrhovnom sudu Hrvatske

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

ŽALBA

optuženog DOBROSLAVA PARAGE, studenta iz Zagreba, Dobri Dol 54

protiv presude Okružnog suda u Zagrebu od 20. svibnja 1981.
godine, K-133/81
VRHOVNOM SUDU HRVATSKE

Optuženi pobija prvostepenu presudu u CELOSTI

- A. zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka (član 363 tačka 1 ZKP);
- B. zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja (član 363 tač. 3 ZKP);
- C. zbog povrede krivičnog zakona (član 363 tačka 2 ZKP); i
- D. zbog odluke o kazni (član 363 tačka 4 ZKP)

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepena presuda UKIDA i predmet vraća na ponovnu odluku

ili

PREINAČAVA tako što se optuženi OSLOBAĐA OD OPTUŽBE odn. izriče mu se po vrsti i meri blaža kazna s tim što će optuženi i branilac biti obavešteni o sednici veća drugostepenog suda u smislu člana 371 stav 1 ZKP.

Obrazloženje

A. Bitne povrede odredaba postupka

Bitne povrede postupka sastoje se u tome

- (1) što je protivno zakonu sa pretresa bila delimično isključena javnost – član 364 stav 1 tačka 4 ZKP

- (2) što je izreka presude protivrečna razlozima presude – član 364 stav 1 tačka 11 ZKP;
  - (3) što u njoj nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama – član 364 stav 1 tačka 11 ZKP; i
  - (4) što o odlučnim činjenicama postoji znatna protivrečnost između onoga što se navodi u razlozima presude o sadržini zapisnika o iskazima datim u postupku i samih tih zapisnika – član 364 stav 1 tačka 11 ZKP.
- (1) Protivno zakonu, sa pretresa bila je delimično isključena javnost – član 364 stav 1 tačka 4 ZKP

Predsednik veća koje je sudilo optuženom na glavnom pretresu zabranio je pristup javnom glavnom pretresu svim onim licima kojima nije on lično izdao tzv. "propusnice". U te propusnice unošeni su, čak, i brojevi ličnih karata, a predsednik veća imao je spisak sa imenima lica kojima su takve propusnice izdate.

Time je predsednik veća ograničio javnost na uzak krug lica kojima je on posebno dozvolio da prisustvuju pretresu. Ovaj krug lica je poimence određen, a organi bezbednosti su vrlo rigorozno kontrolisali da niko drugi ne uđe ne samo u sudnicu – već ni u zgradu suda (izuzetak su bila samo ona lica koja su imala kod sebe sudske pozive za određeni dan).

Ovakvo postupanje je protivno Zakonu (član 287 stav 1 ZKP), Ustavu SFRJ (član 227 stav 1 Ustava SFRJ), te Ustavu SRH (član 313 Ustava SRH).

Izdavanje dozvola poimenično određenim licima za prisustvovanje javnom pretresu nije predviđeno ZKP-om.

Javnost glavnog pretresa ograničena je jedino na punoletna lica (član 287 stav 2 ZKP).

Javnost glavnog pretresa sastoji se u tome da je glavni pretres pristupačan neodređenom krugu lica, a ne samo poimence određenim licima kojima to dozvoli predsednik veća.

Ova javnost je ustanovljena zakonom i, čak, garantovana Ustavom radi omogućavanja demokratske kontrole javnosti nad radom pravosudnih organa, kojima zakon daje velika ovlašćenja (napr. ovlašćenje slobodne ocene dokaza, član 16 ZKP). Društveni je interes da postoji najšira kontrola javnosti nad upotrebom tih ovlašćenja.

Kada je to tako onda je jasno da sud nad kojim se mora vršiti kontrola javnosti – ne može za to izdavati posebne dozvole uskom poimence određenom krugu. Kakva bi to bila kontrola kada bi bilo dozvoljeno da onaj koji treba da bude kontrolisan, daje dozvole za kontrolu poimence određenim pojedincima, da kontrolisani kontroliše kontrolore!

Javnost glavnog pretresa uspostavljena je u opštem interesu, ali i u interesu optuženog, čije pravo na odbranu uključuje i pravo da mu bude suđeno javno, pa je ovakvim nezakonitim ograničavanjem javnosti glavnog pretresa povređeno i pravo odbrane optuženog – član 364 stav 2 ZKP.

Presuda doneta nakon tako provedenog postupka, naravno, mora biti ukinuta,

čak, da ne stoji nijedan drugi od brojnih žalbenih razloga.

(2) Izreka presude je protivrečna razlozima presude – član 364 stav 1 tačka 11 ZKP

Za delo pod tačkom (2) presude prvostepeni sud je optuženog oglasio krivim i osudio pošto je u izreci utvrdio da je optuženi izvršio krivično delo neprijateljske propagande sledećim fizičkim radnjama:

“što je... prezentirao (radnja izvršenja – S.P.) tim društvenim i kulturnim radnicima i dao im na potpis predstavku naslovljenu na Predsedništvo SFRJ napisanu na posebnom listu papira u kojoj se traži amnestija osoba koje su izvršile verbalna krivična djela političke naravi... a zatim zamijenio (radnja izvršenja – S.P.) list papira na kojem je bio tekst predstavke s novim listom papira... itd.”

Budući da je prvostepeni sud utvrdio da je optuženi izvršio ove radnje (prezentirao jedan tekst, dao ga na potpis, zamenio novim tekstom), te budući da se radi o odlučnim činjenicama tj. da li je optuženi izvršio ove radnje ili ne, prvostepeni sud bi morao u presudi navesti dokaze kojima je utvrdio ove odlučne činjenice.

Prvostepeni sud navodi neke takve dokaze, ali oni po svojoj sadržini protivreče izreci. Prvostepeni sud kaže:

“Služeći se takovim pismenima (dva teksta predstavke sa lista 6 i 7 spisa – S.P.) optuženi je bio u prilici da pojedinim osobama predočava bilo jednu bilo drugu verziju prijedloga Zakona o amnestiji, a pored toga je mogao prikupljati potpise i bez ikakvog predočavanja teksta. Sud je stekao uvjerenje da je optuženi prema određenim osobama (kojim? – S.P.) tako (kako? – S.P.) i postupao.

Naime, ono što je zajedničko u iskazima saslušanih svjedoka, je to, da su oni i danas uvjereni da su potpisali prijedlog za amnestiju osoba osuđenih zbog “verbalnih delikata” političke naravi... Svi svjedoci iskazuju da nikako nisu mislili na delikte kao što su terorizam, špijanaža, sabotaža i sl.”

Dakle, sud je došao do uverenja da je optuženi “prezentirao” i “i dao na potpis” jedan tekst (za verbalne delikte), pa zatim “zamienio” potpisani tekst drugim (za sve političke delikte) – na osnovu toga što su svedoci

“uvjereni da su potpisali prijedlog za amnestiju osoba osuđenih zbog verbalnih delikata”

i što

“svjedoci nisu nikako mislili na delikte kao što su terorizam i sl.”

Šta su svedoci “mislili” i u šta su “uvereni” – potpuno je irelevantno.

Drugim, rečima, ni sam sud ne tvrdi u svom obrazloženju da su svedoci posvedočili da je optuženi izvršio radnje koje mu se stavljaju na teret (prezentirao jedan tekst, pa ga zamenio drugim). Jer, onda bi svedoci znali šta su potpisali, a šta nisu – ne bi “mislili” i bili “uvereni”.

Iskazi o tome šta su svedoci “mislili” i o tome u šta su svedoci “uvereni” ne mogu da posluže kao dokaz o tome šta im je optuženi prezentirao na potpis.

Međutim, obzirom da se radnja izvršenja dela UPRAVO U TOME SASTOJI (prema samoj izreci), u prezentiranju predstavke za amnestiju verbalnih političkih dela, sud je morao navesti dokaze kojima utvrđuje TU činjenicu (šta je optuženi “prezentirao” i “dao na potpis”). Iskazi svedoka o tome šta su “mislili” i u šta su bili “uvereni” TU činjenicu (za koju je prvostepeni sud optuženog oglasio krivim i osudio) – ne dokazuju.

Naprotiv, oni dokazuju činjenicu da svedoci iskazuju da ne znaju šta su potpisali. A ako svedoci TU činjenicu ne znaju – onda o njoj ne mogu svedočiti. A ako ne mogu o njoj svedočiti – onda je protivrečno uzimati njihove iskaze za dokaz činjenice o kojoj ništa ne znaju.

I u tome pogledu je onda, naravno, izreka presude protivrečna razlozima.

- (3) U presudi nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama – član 364 stav 1 tačka 11 ZKP

Prvostepeni sud u pobijanoj presudi ne navodi nikakve razloge na osnovu kojih je utvrdio sledeće odlučne činjenice:

- (a) da je optuženi navodno prezentirao na potpis predstavku koja bi se odnosila samo na verbalne političke delikte;
- (b) da je optuženi ovu predstavku zamenio predstavkom koja se odnosi na sve političke delikte
- (c) da je bilo kakav neprijateljski propagandni materijal preneo u zemlju
- (d) da je bilo kakav propagandni neprijateljski materijal uručio Ernestu Brajderu.

Pri tome se ne radi o event. protivrečnim razlozima, ili nedovoljno ubedljivim razlozima – već o potpunom odsustvu bilo kakvih razloga za utvrđivanje ovih odlučnih činjenica.

- (4) Postoji znatna protivrečnost između onoga što se navodi u razlozima presude o sadržini zapisnika o izkazima datim u postupku i samih tih zapisnika – član 364 stav 1 tačka 11 ZKP

- (a) Na osnovu iskaza optuženog datog na glavnom pretresu prvostepeni sud zaključuje da je optuženi, prema izreci presude, “kopiju predstavke sa navedenim prilogom dostavio novinama ustaške terorističke emigracije “Nova Hrvatska...””

Prvostepeni sud to ovako obrazlaže (str. 20 presude):

“Kako je nesumnjivo utvrđeno da je predstavku i popis potpisnika sam pisao optuženi, kako je pored toga utvrđeno i to da je jedini on kasnije manipulisao sa tim dokumentima... onda je jedini mogući zaključak taj, da je optuženi i nitko drugi dokumente dostavio ustaškoj terorističkoj organizaciji”.

Međutim, optuženi u svome iskazu doslovno kaže (v. str. 6 raspravnog zapisnika):

“Popis prezimena koji sam ja izradio ima ih pet ili šest primjeraka. Ti se primjerci nalaze kod nekih mojih prijatelja čija imena ja neću reći”.

Dakle, prvostepeni sud nije mogao utvrditi iz iskaza optuženog (a drugi dokazi na tu okolnost nisu ni izvođeni), da je on “bio jedini koji je kasnije manipulirao sa tim dokumentima”, jer optuženi iskazuje da je bilo 5-6 kopija koje su se nalazile kod njegovih prijatelja.

Naravno, onda ni zaključak koji sud izvodi iz ovakvih pogrešnih i proizvoljnih premisa – ne može biti ispravan.

- (b) Svedok VLADIMIR MARIĆ i u prethodnom postupku (v. zapisnik od 6.1.1981. godine) i na glavnom pretresu (str. 16 zapisnika) iskazuje da je dao potpis za “amnestiju i aboliciju političkih zatvorenika”.

Prvostepena presuda netačno citira iskaz ovog svedoka (v. str. 18 presude, prvi stav):

“Ono što je zajedničko u iskazima saslušanih svjedoka, je to, da su oni i danas uvjereni da su potpisali predlog za amnestiju osoba osuđenih zbog verbalnih delikata političke naravi”.

Ništa slično svedok MARIĆ nije nikada iskazao.

- (c) Svedok dr KATUNARIĆ i u prethodnom postupku (v. zapisnik od 03.03.1981. godine) i na glavnom pretresu (str. 25 raspravnog zapisnika) iskazao je da je dao potpis na predstavku koja se odnosila “na to da se izvrši amnestija političkih zatvorenika” i da u tom sa-držaju “nije bilo riječi ‘verbalna’”.

Ipak, prvostepeni sud i iskaz ovog svedoka (v. str. 18 presude, prvi stav) citira dijametralno suprotno od onoga kako on glasi:

“Ono što je zajedničko u izkazu saslušanih svjedoka, je to, da su oni i danas uvjereni da su potpisali prijedlog za amnestiju osoba osuđenih zbog verbalnih delikata političke naravi”.

Ništa slično svedok dr KATUNARIĆ nije nikada iskazao.

- (d) Istom formulacijom sa str. 18 presude obuhvata prvostepeni sud i iskaz svedoka MAUROVIĆA, tj. i on je navodno “i danas uvjeren da je potpisao predstavku za amnestiju osoba osuđenih zbog verbalnih delikata političke naravi”, a taj isti sud ovako registruje iskaz svedoka MAUROVIĆA na strani 33 raspravnog zapisnika:

“Utvrđuje se da je svedok MAUROVIĆ iskazao da je on zbog toga što je bio zatvaran od ustaša i što mu je poznat tadašnji težak život političkih zatvorenika, pristao da dâ svoj potpis na prijedlog za amnestiju svih političkih zatvorenika”.

Odakle i kako onda prvostepeni sud utvrđuje da je svedok MAUROVIĆ i "danas uvjeren" da je potpisao nešto drugo – predlog za amnestiju za verbalna politička dela?

- (e) I za svedoka KRŠINIĆA prvostepena presuda tvrdi da je "i danas uvjeren da je dao potpis na predstavku koja se odnosi na amnestiju osoba osuđenih zbog verbalnih delikata".

I opet zapisnici o saslušanju ovoga svedoka govore drugačije.

U prethodnom postupku ovaj svedok je iskazao da je dao potpis na predlogu za amnestiju političkih zatvorenika (koja je i stigla Predsedništvu) – što se jasno vidi iz zapisnika o saslušanju ovog svedoka od 3. februara 1981. godine, a koji je i pročitán na glavnom pretresu.

Dakle, nema nikakve sumnje da prvostepeni sud netačno citira zapisnike o iskazima optuženog i svedoka (5 od ukupno 9 saslušanih) o činjenicama odlučnim za presuđenje.

To je dovoljan razlog, sam po sebi, za ukidanje prvostepene presude.

Prema tome, prvostepeni sud je izvršio toliko apsolutno bitnih povreda odredaba postupka da je već pre nego što smo uopšte i ušli u meritum jasno da takva presuda ne može opstati u pravnom prometu, a kamoli da se njome odlučuje o takvim vrednostima kao što je sloboda građanina SFRJ.

B. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

Prvostepeni sud je pogrešno i nepotpuno utvrdio činjenično stanje

- (1) u pogledu krivičnog dela pod tačkom 2 optužnice iz člana 133 stav 1. KZ SFRJ;
  - (2) u pogledu krivičnog dela pod tačkom 1 optužnice iz člana 133 stav 3 KZ SFRJ, i
  - (3) u pogledu krivičnog dela pod tačkom 1 optužnice iz člana 131 KZ SFRJ.
- (1) Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje u pogledu krivičnog dela iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ

U pogledu ovoga dela prvostepeni sud je pogrešno utvrdio dve odlučne činjenice: prvo, da je optuženi potpisnicima "prezentirao" i "dao na potpis" predstavku kojom se traži amnestija za verbalna krivična dela, a da je kasnije "zamenio" ovu predstavku onom koja je otišla Predsedništvu, i drugo, da je "kopiju predstave... dostavio novinama ustaške terorističke emigracije "Nova Hrvatska", dakle, dve odlučne činjenice koje predstavljaju upravo radnju izvršenja krivičnog dela iz člana 133 stav 1 za koje je prvostepeni sud optuženog oglasio krivim i osudio.

Analiziraćemo dokaze izvedene na glavnom pretresu na prvu i drugu činjenicu.

Na prvu činjenicu, tj. šta je optuženi dao potpisnicima na potpis, šta im je

“prezentirao”, izveden je dokaz saslušanjem devet svedoka i optuženog.

Optuženi tvrdi da je svim potpisnicima bez razlike davao na potpis isti tekst: predlog za amnestiju političkih zatvorenika.

Ovakvu odbranu optuženog potvrđuju izričito:

1. svedok FRANE KRŠINIĆ na zapisniku iz prethodnog postupka od 03.02.1981. godine koji je pročitao na glavnom pretresu. Ovaj svedok svedoči da se predstava odnosila na “amnestiju političkih zatvorenika”;
2. svedok dr DUŠKO KATUNARIĆ izjavio je u prethodnom postupku 03.03.1981. godine i ponovio to na glavnom pretresu (str. 25. Raspravnog zapisnika) da je dao potpis na predstavku koja se “odnosila na to da se izvrši amnestija političkih zatvorenika” i dodaje “u tom sadržaju nije bilo riječi ‘verbalna’”;
3. svedok VLADIMIR MARIĆ u prethodnom postupku iskazuje na zapisniku od 06.01.1981. godine i na glavnom pretresu (str. 16 raspravnog zapisnika) da je dao potpis za “amnestiju i aboliciju političkih zatvorenika”.
4. svedok MAUROVIĆ na strani 33 (sedmi stav) raspravnog zapisnika iskazuje da je “pristao da dâ svoj potpis na prijedlog za amnestiju svih političkih zatvorenika”.

Dakle ova četiri svedoka, čije je saslušanje predložio javni tužilac u optužnici, potvrđuju izričito odbranu optuženog. Oni izričito tvrde da im optuženi NIJE “prezentirao” i “dao na potpis” predstavku koja bi se odnosila na amnestiju osoba koje su počinile verbalne političke delikte.

Ostalih pet saslušanih svedoka koje je predložila optužnica iskazuju da ne znaju šta im je dato na potpis. Dakle, ne potvrđuju izričito odbranu optuženog, ali ne potvrđuju navode iz optužnice.

Tako,

5. svedok JURAJ KALAJ je iskazao “da mu optuženi nije predočio nikakav tekst”, i da je “dao potpis, a da uopće nije vidio tekst” što su konstrukcije, čak, i u samoj presudi na strani 14, poslednji stav. Ni on, dakle, ne može da posvedoči da mu je optuženi “prezentirao” i “dao na potpis” predstavku koja bi se odnosila na osobe koje su počinili verbalne političke delikte.
6. svedok NOVAK SIMIĆ takođe NIJE posvedočio da mu je optuženi “prezentirao” i “dao na potpis” predstavku koja bi se odnosila na verbalne delikte, niti o tome bilo šta iskazuje (v. str. 17 raspravnog zapisnika).

7. svjedok TOMISLAV ĐURINOVIĆ (str. 26 raspravnog zapisnika) iskazuje da "Dobriša Cesarić uopće nije znao šta je potpisao"
pa prema tome, to nije znao ni svjedok TOMISLAV ĐURINOVIĆ koji je jedina saznanja o svemu dobio jedino od DOBRIŠE CESARIĆA.
Nije, dakle, ni ovaj svjedok mogao posvedočiti da je optuženi "prezentirao" i "dao na potpis" neki drugi tekst, a ne onaj koji je stigao Predsedništvu.
8. svjedok IVAN DONČEVIĆ (str. 16 raspravnog zapisnika) kome je sud predočio oba teksta predstavke (onaj koji se odnosi na verbalne delikte i onaj koji se odnosi na sve političke delikte) iskazuje da je njemu optuženi predočio tekst
"ali ja sam ga sam letimično preletio pogledom, te ga danas ne bi mogao prepoznati"
pa, dakle, ni ovaj svjedok ne može da posvedoči da mu je optuženi "prezentirao" i "dao na potpis" tekst predstavke koja bi se odnosila na verbalne delikte.

Od devet saslušanih svjedoka, predloženih optužnicom, četiri svjedoka izričito potvrđuju odbranu optuženog da nikakvog "zamenjivanja" teksta nije bilo (KRŠINIĆ, KATUNARIĆ, MARIĆ i MAUROVIĆ).

Ostalih pet svjedoka NE ZNAJU šta su potpisali, jer im nikakav tekst "nije predočavan", "nisu ga čitali", "letimično su ga preleteli pogledom" ili "ne znaju" šta je optuženi "davao na potpis" i "prezentirao".

Prvostepenom sudu to nije ništa smetalo da optuženog oglasi krivim i osudi da je "dao na potpis" i "prezentirao" predstavku za verbalne delikte!

(Istini za volju treba istaći da svjedok STELLA ČOLAKOVIĆ, mada protivrečna samoj sebi, iskazuje da je, iako "tekst nije čitala" u njemu pročitala (videla, kaže svjedokinja) reči "verbalni delikti").

Naravno, takve reči svjedokinja nije mogla videti jer u tekstu predstavke (v. str. 6 spisa) koja je njoj, navodno, prezentirana tih reči nema, već samo reči "verbalna politička dela".

Optuženi je na samom glavnom pretresu prigovorio iskazu ovoga svjedoka (str. 15 raspravnog zapisnika):

"jer smatra da je htjela amnestiju onakvu kako u predstavi piše (za sva politička dela – S.P.) i da to želi i danas, međutim, da se svjedokinja drugačije ponaša, jer je zastašena pisanjem novinara Jože Vlahovića u "Vjesniku" od 04.12.1980."

Svedokinja je priznala (str. 15, drugi stav raspravnog zapisnika) da je
"nešto o tome u novinama pročitala i prije nego je dala izkaz u sudu"

i da je

"čuła o nekakvoj peticiji iz Čehoslovačke sa potpisima 40 raznih javnih radnika, što se loše ocenjivalo, pa je to djelovalo na nju da ide moliti da se njen potpis briše"

kao i da

"ne bi kao majka ništa potpisala kad bi ocenila da bi moglo škoditi

njezinoj djeci”.

Kada se pri tome ima u vidu ŠTA je svedokinja pročitala pre nego što je svedočila u glavnom zagrebačkom dnevnom listu “Vjesniku” od 04.12.1980. godine onda se prigovor optuženog da je svedokinja svedočila zastrašena, mora ozbiljno oceniti. U tome članku, pisanom pre nego što je saslušan i jedan jedini svedok, javno se lansira priča o navodnoj “zamjeni tekstova” i potpisnici dele na “neprijatelje” i “zavedene”, pa se doslovno kaže:

“Premda imena, a još više životopisi bar jednog djela potpisnika daju naslutiti da bi oni i na ovu novu verziju peticije pristali, desetak drugih, kad je ta stvar do njih došla, odlučno su se ogradili od novog zahtjeva i svoj potpis povukli (ko, kada, gde? otkuda piscu ovakav “podatak” – S.P.). Učinili bi to vjerovatno, i oni malobrojni kojima se društveni (i umjetnički) ugled ne može ni osporiti, ali njima, pretpostavljamo, još nije ni na kraj pameti da je izvršena zamjena teksta (pisac ovo zna ne samo pre odluke suda, već i pre podizanja optužnice, kao utvrđenu istinu – S.P.).”

Svedok STELLA ČOLAKOVIĆ može, pošto pročita ovaj tekst (a pročitala ga je, po sopstvenom priznanju pre svedočenja) da bira: da li spada u “neprijatelje” ili u one kojima se društveni ugled ne može osporiti, da li je zavodnik ili zavedeni. Pa ako neće u neprijatelje, onda neka izvoli sa “desetak drugih” (kojih?) odlučno se “ograditi” i “povući svoj potpis”, a to može slobodno učiniti bez opasnosti po svoj moralni integritet, jer su “tekstovi zamenjeni”.

Kada je istražni sudija još uz to ovog svedoka (netačno) obavestio da predstavka nije stigla u Predsedništvo (na temelju, opet netačnog izveštaja Predsedništva), svedok je kao majka ocenila da bi to njenoj deci moglo škoditi i setila se da je neka čehoslovačka peticija “loše ocijenjena”, pa je odlučila da iskaže da je “pročitala” (iako “tekst nije čitala”) reči “verbalni delikti” u predstavci (iako tih reči nema ni u jednoj verziji predstave koja leži u spisima).

Ova svedokinja, ustvari, sama svedoči o tome da je zastrašena, a na to upućuje i način na koji je dala svoj iskaz.

Uostalom, iz očiglednog straha i drugi svedoci su davali, bar delimično, neistinite iskaze. Tako, na primer, svedok KALAJ, poriče da mu je optuženi bio pacijent, pa tek pri suočenju to priznaje, iz očiglednog straha da se njegov odnos sa optuženim ne pokaže suviše “blizak”. Isti svedok tvrdi da je članak u “Vjesniku” čitao tek posle davanja iskaza kod istražnog sudije. Međutim, članak je izašao u dnevnoj novini 04.12.1980., a svedok je dao iskaz kod istražnog sudije tek 16.12.1980. godine. Nema valjda svedok naviku da dnevnu štampu čita posle 12 dana. Svedok očigledno prikriva da je taj članak odredio njegov iskaz, a to čini da bi prikrio da govori neistinu.

Ili, svedok NOVAK SIMIĆ iskazuje da je dao potpis kada je “vidio potpise ljudi koje cijeni”, kao Dončević i Cesarić. Međutim, kao što se iz spisa vidi svedok SIMIĆ je potpisao pre svedoka DONČEVIĆA i pre CESARIĆA, pa njihove potpise nije mogao videti. Očigledno je svedok nastoji da se zbog nečega PRAVDA, da ga je “povuklo društvo”.

Svedok MARIĆ, čak, priznaje da je prilikom svedočenja kod istražnog sudije “bio

možda malo pod uticajem toga članka”.

Prema tome, očigledno je da prigovor optuženog u odnosu na svedokinju STELLU ČOLAKOVIĆ stoji, te da je neistinita njena tvrdnja da je u tekstu videla reči “verbalni delikti” (što, čak, videli smo protivreči i iskazu samog svedoka da “nije čitala tekst” i materijalnim dokazima – tih reči nema ni u jednoj verziji teksta).

No, kakvo god da je svedočenje ove svedokinje, protivrečno, zastrašeno, nelogično – ono je pre svega USAMLJENO. Od devet svedoka koje je predložila optužnica samo ovaj jedini svedok potvrđuje navode iz optužnice i prvostepene presude.

Kada se, međutim, ima u vidu da je prvostepenom presudom optuženi oglašen krivim i osuđen ne zato što je navodno obmanuo STELLU ČOLAKOVIĆ, već što je obmanuo domaću i stranu javnost da je tekst predstavke kojom se traži amnestija za političke zatvorenike potpisao VELIKI BROJ KULTURNIH I DRUŠTVENIH RADNIKA, onda mora biti jasno da je iskaz svedokinje STELE ČOLAKOVIĆ savršeno irelevantan – taj broj je veliki i sa njenim potpisom i bez njega, jer ako je veliki broj 43, veliki je i broj 42.

Prikazivanjem broja potpisnika kao broja 43, umesto 42 – ne mogu se neistinoto i zlonamerno prikazati društveno-političke prilike u zemlji.

Usamljeni stav STELE ČOLAKOVIĆ ne predstavlja “društveno-političku priliku”.

***

Obrana pri tome ne previđa činjenicu da su svedoci KALAJ, DONČEVIĆ i SIMIĆ iskazali da je “bilo govora o verbalnim političkim deliktima”, ali prvo, i najvažnije optuženi nije osuđen za taj “govor”, već se radnja dela za koje je osuđen sastoji u “prezentiranja” i “davanju na potpis” teksta predstavke koja se odnosi na verbalne delikte (a to ovi svedoci NE potvrđuju), i drugo, očigledno je da bi i ovi svedoci rado optirali u “zavedene” ali se ne usuđuju da u tome idu tako daleko kao STELLA ČOLAKOVIĆ i izreknu pred optuženim ČISTU NEISTINU, kada znaju da im takav tekst amnestije za verbalne delikte NIJE ni “prezentiran” ni “davan na potpis”. Zato oni idu srednjim putem – “nisu čitali”, “ne znaju”, računajući ispravno da će time sebe opravdati, a da ipak neistinoto ne potvrde navode optužnice (što nisu ni učinili).

Kako su, uopšte, saslušavani svedoci tokom celog postupka može najbolje da ilustruje slučaj svedoka MAUROVIĆA. Istražni sudija zabeležio je njegov iskaz da je ovaj svedok potpisao tekst u kome se

“radi o verbalnim političkim deliktima”.

Branilac optuženog S. Paraga, pre pretresa, pritužio se Predsedniku suda da izjava svedoka MAUROVIĆA nije ušla u zapisnik kako je svedok iskazao, tj. da je svedok iskazao [pritužba leži u spisu]

“da je pročitao predstavku i da je to humana stvar i da se traži pomilovanje za političke kažnjene”.

Branilac nije do danas dobio nikakav odgovor, ali je isti svedok saslušan i na glavnom pretresu, gde je opet iskazao da je potpisao predstavku

“kojom se traži amnestija za sve političke zatvorenike (v. str. 33 raspravnog zapisnika).

U zapisnik o glavnom pretresu, ipak, ponovo, ulazi dijametralno suprotno (v. str. 17 zapisnika sa glavnog pretresa):

“izkazuje jednako kao u prethodnom postupku”.

Odbrana traži da se zapisnik ispravi, što je učinjeno na str. 33 zapisnika (odlu-
kom veća):

“Prihvaća se prijedlog odbrane te se vrši ispravak zapisnika o glavnoj
raspravi od 14. svibnja 1981.

Utvrdjuje se da je svjedok Maurović Andrija iskazao... da je pristao da da
svoj potpis na prijedlog za amnestiju svih političkih zatvorenika.”

Dva puta svjedok potvrđuje odbranu optuženog i dva puta sud registruje nje-
gov iskaz u skladu sa navodima optužnice. Konačno, na str. 33 zapisnika ovo se is-
pravlja...

Ali tu nije kraj! Sada stiže pobijana presuda i na str. 15 doslovno kaže:

“Svjedok Maurović je također iskazao da mu je optuženi rekao da se radi
o verbalnim političkim deliktima... Samu predstavku nije čitao”.

Natrag na prvo polje, sve ispočetka! Mukotrpan je put do pravde.

***

U odnosu na ovo delo prvostepeni sud je, rekli smo, pogrešno utvrdio još jednu
odlučnu činjenicu – da je optuženi navodno “kopiju predstavke... dostavio novinama
ustaške terorističke organizacije ‘Nova Hrvatska’”.

Kada smo govorili o bitnim povredama postupka pod odeljkom A, 1, [a] ove žal-
be ukazali smo da do ovog zaključka prvostepeni sud dolazi polazeći od neistinite
premise da je navodno “optuženi jedini koji je rukovao ovim materijalom”.

Tada smo takođe videli da ta tvrdnja protivreči jedinom izvedenom dokazu na ovu
okolnost, iskazu optuženog, koji tvrdi da je popis potpisnika i tekst predstavke ima-
lo još 5-6 njegovih prijatelja. Prema tome nije jasno na osnovu čega prvostepeni
sud nalazi da je “Nova Hrvatska” tekst predstavke sa listom potpisnika mogla dobi-
ti jedino od optuženog.

Ovakva odbrana optuženog potkrepljena je i materijalnim dokazima – jedan
primerak predstavke sa listom potpisa nađen je u stanu Ernesta Brajdera, što se
jasno vidi iz spisa.

Dakle, optuženi NIJE bio jedini u prilici da dostavi tekst “Novoj Hrvatskoj” – ta
tvrdnja prvostepene presude ne stoji, pa ne stoji ni zaključak.

Ovde želimo da istaknemo još jedan ODLUČNI razlog protiv ovakvog zaključiva-
nja prvostepenog suda. Naime, ako se uporedi spisak potpisnika (listovi 11-14) koji
je sastavio optuženi i koji je po prvostepenoj presudi “dostavio ‘Novoj Hrvatskoj’”, sa
listom potpisnika koju je objavila “Nova Hrvatska (list 226) odmah se jasno vidi da ti
spiskovi nisu identični. Lista potpisnika koju je sačinio optuženi sadrži 38 potpisa, a
lista koju je objavila “Nova Hrvatska” 43 potpisa.

Očigledno je, dakle, da listu potpisnika koju je objavila “Nova Hrvatska” NIJE
dostavio optuženi.

Prema tome, prvostepeni sud je pogrešno utvrdio dve odlučne činjenice za post-

ojanje dela neprijateljske propagande: prvo, da je optuženi potpisnicima prezentirao i dao na potpis tekst predstave koja bi se odnosila na verbalna politička dela (to bi proizilazilo, možda i jedino, iz inače protivrečnog iskaza STELLE ČOLAKOVIĆ, koja je u takvom iskazu potpuno usamljena i čiji iskaz ne dokazuje da je javnost obmanuta u pogledu broja potpisnika, 42 ili 43 je irelevantno), i drugo, sud je pogrešno utvrdio da je optuženi dostavio kopiju sa listom potpisnika "Novoj Hrvatskoj", jer to protivreči materijalnim dokazima (listovi 11-14 i 226 spisa) kao i činjenici da su dva primerka teksta predstave nađena kod Ernesta Brajdera (list 103 spisa, potvrda o oduzimanju predmeta, redni broj 23), što potvrđuje odbranu optuženog da su i druga lica bila u prilici da listu potpisnika dostave "Novoj Hrvatskoj", a opovrgava tvrdnju prvostepene presude da je u takvoj prilici bio jedino optuženi.

U odsustvu ove dve činjenice, naravno, nema ni dela neprijateljske propagande, jer optuženi nije izvršio radnje za koje je oglašen krivim i osuđen: "prezentirao", "dao na potpis", "zamenio" tekstove, "dostavio" kopiju "Novoj Hrvatskoj".

Razlozi koje daje prvostepeni sud pri ustvrđivanju ove dve činjenice protivreče sadržini zapisnika o saslušanju svedoka i materijalnim dokazima.

(2) Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje u pogledu krivičnog dela iz člana 133 stav 3 KZ SFRJ

U odnosu na ovo delo prvostepeni sud je pogrešno utvrdio sledeće činjenice: (a) da je optuženi "veću količinu štampanog neprijateljskog materijala... ilegalno prenio u zemlju", i da je (b) "sve to uručio Ernestu Brajderu".

Pre svega, optuženi poriče obe ove činjenice na glavnom pretresu, a u prethodnom postupku o njima nije ništa ni iskazivao budući da o njima nije bio ni pitan (v. iskaz od 25.11.1980. godine).

Svoj zaključak da je optuženi "prenio u zemlju" neprijateljski propagandni materijal" prvostepeni sud zasniva na dva razloga:

- prvo, što je neki neprijateljski propagandni materijal nađen kod Ernesta Brajdera "na istom mjestu" (?) na kome i neke stvari (putna isprava) koje pripadaju optuženom, i
- drugo, što se nađeni materijali "u potpunosti podudaraju sa iskazom optuženog od 25.11.1980. godine".

Prvi razlog je, naravno, krajnje proizvoljan. Po toj logici SVE ŠTO JE NAĐENO U STANU ERNESTA BRAJDERA PRIPADA DOBROSLAVU PARAGI. Naime, sve je nađeno "na istom mjestu"! Takvom logikom nagađanja ne može se osuditi čovek na godinu dana zatvora.

Drugi razlog nije sasvim jasan. Kako se to "materijali" podudaraju sa "iskazom optuženog od 25.11.1980. godine." Izgleda da prvostepeni sud hoće da kaže da se naslovi publikacija koje pominje optuženi u svom iskazu od 25.11.1980. godine podudaraju sa naslovima publikacija nađenih kod Ernesta Brajdera.

To je tačno, ali je ta podudarnost tako APSOLUTNA da upravo potvrđuje odbranu optuženog da mu je iskaz od 25.11.1980. godine, iznuden.

Naime, ta "podudarnost" ide dotle da

- od 18 publikacija koje se navode u krivičnoj prijavi optuženi imenuje naslove šest publikacija i to istih onih šest koje imenuje i krivična prijava (za ostale publikacije krivična prijava kaže "i različite knjige", a optuženi "i drugi materijali");
- u svome cit. iskazu od 25.11.1980. godine optuženi citira naslove ovih publikacija u istom onom redosledu(!) u kome su citirane i u krivičnoj prijavi.

Ova "podudarnost" može se sada logički objasniti samo na dva načina:

prvo, da je ta "podudarnost" između iskaza optuženog i krivične prijave slučajna, i

drugo, da to i nisu reči optuženog, već istražnog sudije koji ima pred sobom krivičnu prijavu iz koje naslove diktira.

Veštačenjem po veštacima matematičke struke može se utvrditi da je verovatnoća da se naslovi "podudaraju" sa naslovima iz krivične prijave usled igre slučaja iznosi 1 : 1,764.322.560.

Naprotiv, budući da se radi o jedine dve mogućnosti, verovatnoća da je istražni sudija pročitao ove naslove iz prijave i izdiktirao ih u iskaz optuženog od 25.11.1980. godine iznosi 1,764.322.560 : 1. Takva verovatnoća u praktičnom životu zove se potpuna izvesnost.

Zato smo kazali da je ova "podudarnost" upravo tako velika da potvrđuje odbranu optuženog.

Nema nikakvog značaja za utvrđenje istine što se naslovi publikacija nađenih kod Ernesta Brajdera "podudaraju" sa naslovima publikacija koje citira optuženi u izkazu od 25.11.1980. godine, jer su ovi naslovi prepisani iz potvrde o oduzetim predmetima u krivičnu prijavu, a zatim, sa ogromnom verovatnoćom se može tvrditi, iz krivične prijave izdiktirani u iskaz optuženog 25.11.1980. godine.

Nije nikakvo čudo, ako se ti naslovi "podudaraju".

Prema tome, prvostepeni sud nije naveo nikakve razloge zašto i kako je mogao utvrditi da je optuženi "veću količinu neprijateljskog materijala... ilegalno prenio u zemlju", ili da je "sve to uručio Ernestu Brajderu". Optuženi to poriče, a ne postoji nikakav dokaz koji bi ovu njegovu odbranu opovrgao.

Kada je to tako, onda prvostepeni sud nije mogao optuženog oglasiti krivim za delo iz člana 133 stav 3 KZ SFRJ.

(3) Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje u pogledu krivičnog dela iz člana 131 KZ SFRJ

Materijalni dokazi koje prvostepena presuda pominje u vezi sa ovim delom odnose se isključivo na krivičnopravno irelevantne okolnosti":

putna isprava – na okolnost da je optuženi srpnja 1980. godine prešao austrijsko-nemačku granicu;

vozna karta – da je neko srpnja 1980. godine putovao na relaciji Köln – München:

ulaznica za muzej – da je neko bio u muzeju u Kölnu, možda i sam optuženi, možda Ernest Brajder čiji brat živi u SR Nemačkoj, predračun za ciklostil da je osoba po imenu Damir Modrić (na koju glasi predračun) ili Ernest Brajder (u čijem stanu je nađen predračun) imala nameru da kupi ciklostil.

Nijedna od ovih okolnosti ne samo što ne dokazuje bilo kakvu radnju koja bi predstavljala krivično delo, već nijedna od ovih radnji nema niti jednog elementa protivpravnosti. Dozvoljeno je putovati u SR Nemačku, ići u muzeje, putovati vozom, kupovati ciklostile.

Sve te okolnosti, sve te radnje krivično-pravno su potpuno irelevantne.

Jedini dokaz za postojanje ovog dela mogao bi predstavljati iskaz optuženog od 25.11.1980. godine, ali optuženi tvrdi da mu je on iznuden.

Prvostepeni sud SVE (i doslovno – SVE) krivično-pravno relevantne činjenice izvlači iz iskaza optuženog datog u prethodnom postupku, a za koji iskaz optuženi tvrdi da mu je iznuden.

Naravno, da je potpuno neprihvatljiva logika prvostepenog suda po kojoj je dokaz da iskaz od 25.11.1980. godine nije iznuden – činjenica da se on "podudara" sa 4 gore citirana materijalna dokaza (o krivično-pravno irelevantnim okolnostima). Takva logika je neprihvatljiva, jer ako je optuženom iznuden iskaz od 25.11.1980. godine, onda je najprirodnija stvar na svetu da je taj iskaz konstruisan oko tzv. "materijalnih dokaza" koji sami po sebi ne dokazuju nikakvu protivpravnu delatnost.

(Naprimera, ako je nađena putna isprava iz koje se vidi da je optuženi putovao u srpnju 1980. godine u SR Nemačku, onda se od optuženog, ukoliko se zaista iznuduje iskaz, naravno iznuduje iskaz da se "srpnja 1980. godine povezao sa emigrantskim neprijateljskim organizacijama", pa se onda, naravno, ti "materijalni dokazi" podudaraju sa iskazom).

Bitno je, međutim, a to je van svake sumnje, da iz samih materijalnih dokaza ne proizilazi nikakvo krivično delo.

Celokupno krivično-pravno relevantno činjenično stanje izvedeno je samo, jedino i isključivo iz osporenog iskaza optuženog od 25.11.1980. godine.

Optuženi se, međutim, brani da mu je taj iskaz iznuden. Centralno i jedino pitanje kod ocene činjeničnog stanja u odnosu na ovo delo je: da li je iskaz od 25.11.1980. godine iznuden optuženom kako on tvrdi, ili nije, kako tvrdi prvostepena presuda.

Ispitaćemo sada razloge za i protiv ovakve teze, ali imajući u vidu, pre svega, da je optuženi u trenutku lišenja slobode i davanja iskaza imao 19 godina, kao i nespornu činjenicu koju prihvata i sud (v. str. 21 presude) da je optuženi sugestibilna i povodljiva osoba, čija je emocionalna zrelost u zaostatku za njegovom kronološkom dobi.

Taj i takav optuženi, prema iskazu datom na glavnom pretresu (str. 4, 5, 9 i 10 raspravnog zapisnika) doživeo je nakon lišenja slobode sledeći tretman:

- "izložen je nasilnom gladovanju (ininitio violenta) koje je trajalo od 20.11.1980. godine naveče, kada je optuženi večerao do 26.11.1980. godine ujutro kada je prvi put nakon lišenja slobode dobio da jede (str.

- 4 i 9 raspravnog zapisnika);
- režim izgladnjavanja produžen je i nakon što je 24.11.1980. godine naveče prebačen u istražni zatvor (str. 9, poslednji stav);
  - kada je tražio hranu odgovarano mu je da "najpre moraju svršiti posao" a sve to vreme je višesatno ispitivan (str. 4);
  - prećeno mu je da će biti "tako izmučen da će požaliti što se rodio", da će prema njemu "biti primjenjene druge metode", "da je terorista i da nije zaslužio da živi", "da će biti izveden preko granice Jugoslavije i ubijen tamo gdje je leglo bandita", da će biti "ubijeni i izmrcvaren" (str. 4 raspravnog zapisnika);
  - od optuženog je traženo da "prizna" da je u stanu Ernesta Brajdera "organizirana tiskara", da je optuženi "iz inozemstva donosio eksploziv, municiju, oružje i tiskarski stroj" (str. 5);
  - kada je odbio, pokazan mu je Ernest Brajder (u lisicama) i prećeno mu da će obojica "biti likvidirani", ako ne "prizna" (str. 4);
  - optuženom je zatim pokazan brat Domagoj Paraga i prećeno je optuženom da će "i njega uhapsiti i podvrći torturi" (str. 4);
  - sve to vreme optuženi se nalazio u samici bez svetlosti i prozora;
  - nakon prebacivanja u istražni zatvor, a pošto je napisao izjavu u Službi državne sigurnosti u kojoj "priznaje veze s neprijateljskom emigracijom", njegov režim se niukoliko ne menja – opet samica, opet gladovanje (str. 9, poslednji stav);
  - sutradan po prebacivanju u istražni zatvor (25.11.1980. godine) predveden je istražnom sudiji sa lisicama na rukama (protivno propisima Pravilnika o kućnom redu u zatvorima za izdržavanje pritvora, NN-24/73, čl. 48/3 prema kome se "mlađa punoletna osoba neće nikada vezati") (str. 5, drugi stav);
  - tu je automatski ponovio iskaz, budući da mu je volja bila slomljena i da mu je bilo svejedno koliko će puta ponoviti jednom dati iskaz (str. 5 stav 3);
  - ispitivan je kod istražnog sudije pet i po časova, a u pauzama ispitivanja vezivan lisicama po naređenju istražnog sudije;
  - istražni sudija mu je sugerirao odgovore (str. 5, drugi stav);
  - optuženi je "dao iskaz po sjećanju na ono što mu je diktirano od strane službenika SUP-a" (str. 5 stav 2);
  - nakon toga je izoliran od branilaca i obitelji (str. 5, poslednji stav);
  - i "u tom razdoblju 7 puta vođen na razgovor u SUP gdje mu je bilo govoreno da ne smije opozvati iskaz" (str. 5, osmi stav);
  - sledeći put optuženi je predveden istražnom sudiji 30.12.1980. godine kada (opet vezan lisicama mada ovog puta još i sa slomljenom nogom u gipsu!) i tada je tražio da opozove svoj iskaz što istražni sudija, ni tada ni sledećeg dana, 31.12.1980. godine nije hteo da unese u zapisnik, (to je učinio tek treći put, na zapisniku od 6. januara 1981. godine);

- istražni sudija je ovo odbio sledećim rečima "dobro promisli šta radiš" (str. 10 stav 3).

Na istom ročištu 30.12.1980. godine, prema pritužbi branioca optuženog koja prileže spisu,

"branitelj dr Andričević upitao je okrivljenog kakav je postupak s njim u pritvoru i da li ga netko ispituje, a istražni sudac Bakula je uzviknuo "Zavežite nemate prava to pitati! To se vas ne tiče". Branitelj je zahtevao da se to zapisnički konstatuje, jer okrivljeni deluje zaplašeno, ali je istražni sudac ustao vičući "Vežite ga i vodite ga van!", što su stražari i učinili." (str. 2 pod (e) pritužbe).

Prema istoj pritužbi, str. 4 istražni sudija je imao ovakav odnos prema braniocima tokom čitavog postupka ("Zavežite", "Vaše je da ćutite", "Izbacit ću vas van!" i sl.).

***

Sve ovo je bilo poznato prvostepenom sudu kada je u pobijanoj presudi cenio odbranu optuženog da mu je iskaz iznuđen, pa je prvostepeni sud odbacio ovakvu odbranu sa sledećih razloga:

- (1) zato što je iskaz "opširan" (str. 12, sedmi stav presude);
- (2) zato što je dat u prisustvu "njegovog oca koji je ujedno kao i odvjetnik bio i njegov branitelj" (str. 12, sedmi stav);
- (3) zato što "prilikom daljih istražnih ročišta optuženi sam niti jedanput nije spomenuo da je bio pod bilo kakvim pritiskom makar je zato svakako imao prilike obzirom da je više puta bio pozivan kod istražnog suca" (strana 13);
- (4) zato što se njegovo "priznanje" "podudara" sa "materijalnim dokazima" (strana 13, drugi stav i strana 14, drugi stav).

Ispitaćemo svaki od ovih razloga posebno.

Ad (1)

Naravno, da se iz činjenice da je "priznanje" "opširno" ne može logički izvesti nikakav zaključak o njegovoj istinitosti ili neistinitosti. To je toliko jasno da na to ne treba trošiti reči.

Ad (2)

Nema nikakvog značaja što je optuženi jednom već iznuđeno priznanje dato pred radnicima SUP-a ponovio u prisustvu branitelja.

Ako je to tačno što iskazuje optuženi, onda je njegova volja slomljena u SUP-u, gde je svojeručno napisao izjavu u kojoj "priznaje" izvršenje dela. Pri tome je irelevantno što se ta izjava ne može koristiti u postupku kao priznanje, jer optuženi to, naravno, ne zna.

Karakteristično je uz to, da se prema odbrani optuženog, nasilno izglednjavanje i držanje u samici bez prozora produžava i kada se optuženi nađe u istražnom zatvoru.

Prema mišljenju jednog istaknutog stručnjaka, psihijatra, dr Veselina Savića, koje prileže spisu – ako je “priznanje” iznuđeno na opisani način od radnika SUP-a “vrlo je verovatno da bi ga optuženi sutradan pred istražnim sudijom automatski ponovio”.

Grub stav i vređanje branilaca od strane istražnog sudije, znak su za optuženog da ne može očekivati od branilaca nikakvu zaštitu.

Iz svega ovoga izlazi da je bez ikakvog značaja što je ispitivanju optuženog kod istražnog sudije prisustvovao njegov branilac.

Ad (3)

Tvrđnju optuženog da mu je iskaz iznuđen niukoliko ne opovrgava činjenica koja se ističe u presudi da “prilikom daljnjih ročišta optuženi sam niti jedanput nije spomenuo da je bio pod bilo kakvim pritiskom”.

Ovo zato što, pre svega, istražni sudija nije dozvoljavao da optuženi o tome govori. Videli smo gore iz cit. pritužbe jednog od branitelja da je dr Andričević pokušao da pita optuženog kakav je postupak prema njemu i zašto je zaplašen, a da je to istražni sudija sprečio grubo i hitno odstranio optuženog.

Kakvog onda ima smisla govoriti o tome da optuženi “nije govorio o pritiscima na daljnjim ročištima” – kada je u tome bio sprečavan, ne samo on već i branitelji kojima je naređivao da “zavežu”.

Ako se pri tom još ima u vidu da se postupak iznuđivanja, kako ga opisuje optuženi sastojao još i u tome što je optuženi nakon davanja iskaza 25.11.1980. godine još 7 puta odvođen u SUP gde mu je prećeno da ne sme povući iskaz, onda je jasno da iz činjenice da optuženi “na daljnjim ročištima ne govori o pritisku” – ne može se zaključiti da pritiska nije bilo, već da je trajao i u vreme tih “daljnjih ročišta”.

Inače, prilikom opozivanja svoga iskaza 06.1.1981. godine optuženi je istakao da je “priznanje” učinio iz razloga koji su navedeni u žalbi njegovog branitelja protiv pritvora a uvidom u tu žalbu se može videti da se u njoj detaljno opisuje iznuđivanje priznanja.

Prema tome, netačna je tvrdnja u prvostepenoj presudi da taj pritisak optuženi prvi put pominje na glavnoj raspravi. On je to učinio još 06.01.1981. godine pozivanjem na pomenutu žalbu, mada se još uvek nije usuđivao da pred istražnim sudijom sam o tome govori eksplicitno (v. str. 10, stav 5 presude).

Ad (4)

O “podudarnosti” iznuđenog priznanja sa tzv. “materijalnim dokazima” (koji se, videli smo, uopšte i ne odnose na krivično-pravno relevantne činjenice), već smo govorili.

Iz te “podudarnosti” ne proizilazi ništa o istinitosti ili lažnosti priznanja. Ako je priznanje iznuđeno, ono je naravno konstruisano oko okolnosti (krivičnopravno irrelevantnih okolnosti) na koje ukazuju tzv. “materijalni dokazi”.

Na primer, prvostepeni sud ističe kao takvu “podudarnost” materijalnih dokaza sa “priznanjem” činjenicu da datum predračuna “odgovara” vremenu kada je prema “priznanju” optuženi dobio upute za nabavku ciklostila”.

Pa naravno da mora "odgovarati" ako je optuženom sa predračunom u rukama diktirano priznanje od strane radnika SUP-a (kao što optuženi tvrdi).

***

Videli smo, dakle, da je prvostepena presuda potpuno neubedljiva kada nastoji da opovrgne odbranu optuženog da je iskaz od 25.11.1980. godine --iznuden.

Postoji, međutim, još čitav jedan niz okolnosti, vrlo brojnih okolnosti, koje idu u potvrdu odbrane optuženog da mu je iskaz iznuden. To su, najpre, neke opšte okolnosti, a zatim i one vrlo konkretne.

Opšta okolnost koja ide u prilog odbrane optuženog svakako je činjenica da je u javnosti ovakva praksa primećena i opisana u nekim skorijim stručnim publikacijama.

Tako, poslednji broj ADVOKATURE, za april-juni 1981. godine donosi članak beogradskog advokata Tome File, "Pravo odbrane u praktičnoj primeni", u kome se doslovno kaže:

"Međutim, praksa je drugačija. Tako u ona famozna tri dana zadržavanja u pritvoru, nigde nema branioca. Doduše, zakon nalaže organima unutrašnjih poslova da daju rešenje pritvorenom licu, i da mu obezbede stručnu pomoć za žalbu. Rok davanja rešenja se ne poštuje uvek a branilac – advokat, kao stručna pomoć se nikada ne obezbeđuje. A zašto – možemo samo nagađati".

"Ovo je veoma važan period u krivičnom postupku, jer se samo u tom periodu zapažaju primedbe pritvorenih lica na upotrebu sile, i druga kršenja zakona. Da branilac ima uvid u spis, kontakt s pritvorenim licima, radi pisanja žalbe na rešenje o pritvoru, sigurno je da sila ne bi bila upotrebljena."

Konkretne okolnosti koje potvrđuju odbranu optuženog su brojne:

- (1) optuženi je držan u pritvoru kod SUP-a bez rešenja i naravno bez kontakta sa braniocem koji bi mu obezbedio stručnu pomoć u pisanju žalbe na rešenje o pritvoru – što je, inače, protivno ZKP-u;
- (2) optuženi je držan u pritvoru u SUP-u duže od zakonskog maksimuma (72 časa);
- (3) optuženi je saslušan kod istražnog sudije 25.11.1980. godine van krivičnog postupka, pre podnošenja zahteva javnog tužioca, a nije postojala nikakva opasnost od odlaganja toga saslušanja (čl. 156, st. 1, čl. 152, st. 1 ZKP).
Naime, istražni sudija je saslušao optuženog (tada samo osumnjičenog) 25.11.1980. godine, a zahtev za otvaranje istrage OJT Zagreb je podnet 26. ili 27. (datum prijema je ispravljan) 11.1980. godine.

Zakon ovlašćuje da sasluša osumnjičenog samo u slučaju ako postoji opasnost od odlaganja. Takva opasnost ovde nije postojala (postojala je jedino "opasnost" da optuženi dođe sebi – i ne ponovi iskaz dat u SUP-u).

"Opasnost od odgode izvršenja neke procesne radnje postoji onda kada se ta radnja ne bi kasnije mogla nikako izvršiti ili bi njezino izvršenje bilo skopčano sa znatnim teškoćama" (dr V. Bayer, Jugoslovensko krivično procesno pravo, knjiga druga, Informator, Zagreb, 1978. str. 145).

Optuženi je mogao biti saslušan i posle podnošenja bez ikakvih teškoća – dakle, nikakva opasnost od odgode nije postojala. Činjenica da je istražni sudija saslušao optuženog čim pre i bez zahteva OJT, a protivno odredbi člana 156 st. 1 i čl. 152 st. 1 ZKP, potkrepljuje odbranu optuženog.

Ako je optuženom iznuđivano priznanje, onda ga je trebalo saslušati što pre posle davanja izjave u SUP-u, gde je prema odbrani optuženog slomljena njegova volja, dakle, pre nego što se oporavi.

- (4) Sredstva pritiska koja opisuje optuženi podobna su da slomiju volju ispitanika, čak, i da se ne radi o dečaku od 19 godina, sugestibilnom i povodljivom, emocionalno nezrelom čak i za svoj uzrast, po mišljenju veštaka koje prihvata i sud.

Naime, nasilno izgladnjavanje (inanitio violenta) u žalosnoj praksi iznuđivanja iskaza je POZNATO EFIKASNO SREDSTVO za iznuđivanje iskaza. To je nekada čak bilo zakonom dozvoljeno sredstvo za iznuđivanje iskaza. Prema paragrafima 363 i 365 austrijskog Kaznenog zakona iz 1803. godine, okrivljeni koji bi "tvrdoglavo poricao" mogao je biti podvrgnut "kazni zbog neposluha" (poena inobedientiae) koja se sastojala u postu, koji bi trajao sve dok okrivljeni ne bi "poslušno" – priznao.

Ako je ovo sredstvo još kombinovano sa držanjem u mračnoj samici bez prozora, višechaosovnim dnevnim i noćnim saslušavanjima u kojima se osumnjičeni grubo vređa i optužuje za terorizam, unošenje eksploziva, municije i oružja tokom koga mu se preta da će biti likvidiran – onda takav pritisak ne može da izdrži ni zreo, odrastao čovek, a kamoli konkretan optuženi.

Takva sredstva apsolutno su podobna da se njima iznudi "priznanje".

Karakteristično je da se u presudi ova sredstva bagatelišu(?), a ističe da optuženi "priznaje" da ga niko NIJE TUKAO!

- (5) U prilog odbrane optuženog da je i nakon davanja iskaza bio zastrašen, pored činjenice da je (nužno) sa znanjem istražnog sudije bio sedam puta odvođen u SUP gde mu je prečeno da ne sme povući iskaz, govori i činjenica da je u SUP-u jednom od tih prilika saopšteno da mu je Ernest Brajder, koga je optuženi poslednji put video u SUP-u sa liscama na rukama, u međuvremenu izvršio samoubistvo.

- (6) Priznanje dato 25.11.1980. godine pokazuje se kao potpuno nemotivisano. Ovo je važna okolnost koja ide u prilog odbrani optuženog da je ono iznuđeno.
- Protiv optuženog u doba davanja iskaza, kao ni danas ne postoji nijedan jedini materijalni dokaz u odnosu na ovo delo.
- Štaviše, ni krivična prijava na osnovu koje se optuženi (tada osumnjičeni) saslušava ne tereti ga za izvršenje ovoga dela!
- Niko živi ne tvrdi, niti ima ikakvog dokaza, niti istražni sudija uopšte predočava optuženom (tada osumnjičenom) ikakav dokaz da je izvršio ovo krivično delo (iz člana 131 KZ SFRJ), a optuženi "priznaje".
- Drugim rečima, optuženi, 25.11.1980. godine i NE PRIZNAJE, jer ga niko i ne tereti za takvo delo – on se samooptužuje, samoprijavljuje!
- Takvo odsustvo svakoga motiva nemoguće je kod jednog postupka kome se protivi najobičniji nagon samoodržanja.
- Takvo nemotivisano priznanje poznato je i opisano u literaturi kao priznanje iz rezignacije:
- "Za ovo priznanje je tipično odsustvo jednog oštro naglašenog povoda (a ovde se radi o potpunom odsustvu povoda – S.P.). Ono nastaje u toku saslušanja i posledica je jednog stanja iscrpljenosti (čak i kada nema petodnevnog gladovanja – S.P.) koje se lagano povećava i u kome sve druge misli pobeđuje želja za mirom i za bekstvom od svih muka koje stvara ispitivanje".
- "Pouzdanost takvog priznanja je ravna nuli".
- "Nema gotovo nijednog okrivljenika koji ne bi mogao da se dovede do takvog priznanja"
- (Dr Ronald Grasberger, Psihologija krivičnog postupka, "Veselin Masleša", Sarajevo, 1958, str. 181-182).
- Dakle, i ovo odsustvo motiva za priznanje (ustvari, ovo samoprijavljiva-nje) govori u prilog odbrane optuženog da mu je iskaz od 25.11.1980. godine – iznuđen.
- (7) "Priznanje" sadržano u iskazu od 25.11.1980. godine je nepotpuno.
- Prema članu 223 ZKP priznanje mora biti jasno i potpuno. Pravila kriminalističke tehnike zato, između ostalog, nalažu istražnom sudiji da priznanje proverava kadagod je to moguće.
- "Priznanje" optuženog ostalo je nepotpuno, na prvom mestu zato što iskusni istražni sudija nije proveravao to "priznanje", onda kada je to bilo moguće. A prilika je bilo napretek.
- Tako, na primer, istražni sudija ne pita optuženog (tada osumnjičenog):
- otkuda mu novac za put u SR Nemačku, kada nema prihoda?
  - da li je nekom govorio o svome putu?
  - u kom hotelu je odseo u Münchenu?
  - gde je odseo u Kölnu?
  - kojim prevoznim sredstvom je putovao?

- u kojoj ulici stanuje Bilandžić, na kome spratu, kako izgleda?
- da li je materijal navodno dobijen od Bilandžića uneo u Jugoslaviju?
- gde mu je sada taj materijal? Šta je učinio sa njim?
- kako se zovu svećenici sa kojima je navodno razgovarao o smeštaju ciklostila?
- šta je bilo sa preostalim din. 7.000 koje su mu preostale nakon što je od 12.000 utrošio din. 5.000? Gde je taj novac?
- da li je on putovao sa voznom kartom koja je nađena u stanu Smiljana Parage?

Tako bi postupio svaki profesionalac. A da je tako postupio mi bismo danas lako utvrdili da je "priznanje" optuženog lažno.

Zašto istražni sudija nije tako postupio kada to nalaže kriminalistička tehnika, ZKP i najobičnija logika?

Zašto se zadovoljio golim priznanjem, koje je nepotpuno, neprovereno i zato i danas neproverivo?

I ova nepotpunost "priznanja" iz iskaza od 25.11.1980. godine govori u prilog odbrane optuženog da mu je iskaz iznuđen. Optuženi jednostavno nije znao odgovore na gore citirana pitanja, niti ih je mogao znati.

- (8) "Priznanje" protivreči materijalnim dokazima. A kada dva puta (06.01.1981. i 13.05.1981. godine) opozvano priznanje protivreči materijalnim dokazima, onda je jasno da se na njemu ne može zasnivati presude, čak i da nema nijedne druge okolnosti koja bi to "priznanje" dovodila u sumnju.

U zapisnik od 25.22.1980. godine koji sadrži "priznanje" optuženog, zapisničar beleži sledeći iskaz optuženog:

"Nakon što sam prikupio ukupno 37 potpisa od osoba koje su vjerujem navedene u krivičnoj prijavi... itd."

Optuženi, dakle, "priznaje" da je prikupio ukupno 37 potpisa.

Iz spisa predmeta vidimo da to nije tačno. Iz iskaza svedoka saslušanih u prethodnom postupku i to: Labaša, Ivančića, Dobrovića, Ivičevića, Gotovca, Balena, Budiše, Puškarića, Znidarčića, Z. Znidarčić-Begovićeve, Zenka, Tuđmana, Kirigina, Veselice, Solda, Čička, Begovića, Kustića, Šegedina, Šošića, Bride, Brozovića... vidi se da optuženi od njih NIJE prikupio potpise.

Odbrana je i na glavnom pretresu ponudila saslušanje ovih svedoka, sud je izvođenje ovog dokaza odbio. Ali oni su svi saslušani u prethodnom postupku i njihovi iskazi priležu spisu.

ZAŠTO onda optuženi na zapisniku od 25.11.1980. godine "priznaje" da je prikupio 37 potpisa, kada to očigledno nije tačno i kada optuženi zna da to nije tačno?

Zato što optuženi i ne iznosi ono što zna, nego ono što piše u krivičnoj prijavi po kojoj se sasluša.

Taj broj (37) koji ne odgovara ni ukupnom broju (43) potpisa koji su prik-

upljeni, ni broju (17) potpisa koje je sam optuženi prikupio – odgovara jedino i tačno broju potpisnika koji se navodi u krivičnoj prijavi broj 238/3 od 24.11.1980. godine (list 1 spisa).

Optuženi je "priznao" ono što piše u krivičnoj prijavi, kao što je "priznao" i sve ostalo čime je terećen, iako je znao da to nije tačno.

Činjenica da "priznanje" optuženog protivreči materijalnim dokazima odlučno potvrđuje odbranu optuženog da mu je iskaz iznuđen.

- (9) Iskaz optuženog od 25.11.1980. godine koji sadrži "priznanje" na nezakonit način je naknadno ispravljan radi usaglašavanja sa materijalnim dokazima.

Neko (ali svakako ne optuženi koji nije imao pristupa spisu) je ispravio zapisnik rukom (a veštačenje bi moglo da pokaže i ko), i to tako što je

- (a) umesto pogrešnog broja 37 upisao ispravan 43;
- (b) precrtao reči "sam prikupio" i upisao reči "je prikupljeno".

Na taj način "priznanje" optuženog koje je glasilo

"Nakon što sam prikupio ukupno 37 potpisa..."

i koje je istražni sudija izdiktirao, zapisničar napisao, a optuženi pročitao i potpisao, pretvara se nešto sasvim drugo:

"Nakon što je prikupljeno ukupno 43 potpisa..."

To je sve jasno vidljivo u samom zapisniku od 25.11.1980. godine.

Ovakav način ispravljanja zapisnika, naravno, nije dozvoljen, budući da član 81 stav 1 ZKP predviđa da se u zapisniku ne može ništa dodavati ili menjati, a stav 2. predviđa da se sva preinačenja, ispravke i dodatci unose na kraju zapisnika i moraju biti overeni od strane lica koja potpisuje zapisnik.

Tako, ovde, nije postupljeno.

Da je ovaj zapisnik na opisani način ispravljen pre nego što ga je optuženi potpisao to bi bila samo formalna greška bez mnogo značaja. Ali ovde je očigledno da je zapisnik ispravljan pošto ga je potpisao sa očiglednom namerom da se njegovo lažno priznanje nedozvoljenom ispravkom usaglasi sa naknadno saznatim činjenicama.

To je van svake sumnje. Evo zašto.

U rešenju Kio-3188/70-7 od 26.11.1980. godine istražni sudija konstatuje da je optuženi

"predstavku za amnestiju svih osoba koje su počinile krivično djelo političke naravi s potpisima 38 građana (37 + optuženi – S.P.) kao prilogom na posebna dva lista... itd."

ovo je pisano SUTRADAN po saslušanju optuženog, dakle, kada je optuženi već potpisao zapisnik, i u tom trenutku, prema samom rešenju, broj potpisnika se utvrđuje kao 38.

(Jasno je i kako je došlo do ove greške. Iz cit. rešenja istražnog sudije Kio-3188/70-7 od 26.11.1980. godine vidi se da su pod-

nosilac prijave i istražni sudija (pogrešno) uvereni da ima samo dva lista sa potpisima, dok listova ima ukupno sedam, kao što se može videti iz originala predstave koji prileže spisu. Optuženi, naravno, zna da je listova bilo sedam, a potpisa 43, ali da on ne iskazuje što on ZNA, već ono što TVRDI podnosilac prijave.

Iz ovoga ne sledi samo da je "priznanje" optuženog lažno već da je licu kome je bio dostupan spis i koje je na nedozvoljen način ispravljalo zapisnik pošto ga je optuženi potpisao, bilo jasno da je "priznanje" lažno i da protivreći materijalnim dokazima, pa je ovu protivrečnost naknadno "otklanjalo" i nedozvoljenim načinom "usaglašavalo" to lažno priznanje sa materijalnim dokazima.

I ova okolnost govori u prilog odbrani optuženog da iskaz od 25.11.1980. godine nije dat dobrovoljno, već da mu je iznuđen.

Kada, sada na kraju, sumiramo sve ove okolnosti i činjenice o kojima govori optuženi u svojoj odbrani o iznuđivanju, moramo doći do zaključka da je dokazna vrednost ovog iskaza od 25.11.1980. godine – RAVNA NULI.

Kada pri tom imamo u vidu da su SVE krivično-pravne relevantne činjenice utvrđene samo, jedino i isključivo iz ovoga iskaza – onda je jasno da je delo iz člana 131. KZ SFRJ za koje je prvostepeni sud oglasio optuženog krivim i osudio – potpuno nedokazano.

C. Povrede krivičnog zakona

Prvostepeni sud je pogrešno primenio materijalne odredbe Krivičnog zakonika kada je optuženog oglasio krivim i osudio za krivična dela iz člana 131, 133/1 i 133/3 KZ SFRJ u sticaju.

Kada bi, čak, stajalo činjenično stanje kako je opisano u presudi koja se pobija, optuženi ne bi mogao biti oglašen krivim i osuđen za ova tri dela u sticaju.

Optuženi bi mogao biti osuđen za jedno jedino delo iz člana 133/1 KZ SFRJ.

Pokazaćemo zašto:

- (1) opis radnje dela kvalifikovanog kao delo iz čl.133/3 pokazuje da se ustvari radi o krivičnom delu iz člana 133/1 KZ SFRJ;
- (2) Nemoguć je sticaj između dela iz člana 133/1 i dela iz člana 133/3;
- (3) Kada imamo dva dela iz člana 133/1 onda je, s obzirom na konkretne okolnosti, jasno da se radi o jednom produženom delu iz člana 133/1;
- (4) Nemoguć je sticaj između člana 133/1 (produženo delo) i člana 131 KZ SFRJ.

Zaključak je jasan: čak i kada bi stajalo činjenično stanje opisano u pobijanoj presudi (što odbrana ni teorijski ne dozvoljava) – optuženi je mogao biti oglašen krivim i osuđen samo za jedno delo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

Argumentovaćemo četiri gore navedene teze, pozivom na Komentar krivičnog zakona SFRJ, Savremena administracija, Beograd, 1978., na koji ćemo se skraćeno pozivati u daljem tekstu ove žalbe kao na "Komentar".

Ovaj Komentar sastavila je grupa vrhunskih stručnjaka iz oblasti krivičnog prava: dr Franjo BAČIĆ, redovni profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu, dr Ljubo BAVCON, redovni profesor Pravnog fakulteta u Ljubljani, dr Miroslav ĐORĐEVIĆ, redovni profesor Pravnog fakulteta u Beogradu, dr Božidar KRAUS, sudija Saveznog suda, dr Ljubiša LAZAREVIĆ, redovni profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Momir LUTOVAC, sudija Vrhovnog vojnog suda, Nikola SRZENTIĆ, redovni profesor Pravnog fakulteta i sudija Ustavnog suda Jugoslavije u penziji, dr Aleksandar STAJIĆ, redovni profesor Pravnog fakulteta u Sarajevu. Jači sastav krivičara u SFRJ ne postoji.

Ad (1)

Prema dispozitivu pobijane presude optuženi je izvršio krivično delo iz člana 133 stav 3 time što je (citiramo):

“materijal ilegalno prenio u zemlju radi rasturanja”

i stvarno ga rasturao time što je “materijal”

“uručio Brajder Ernestu iz Zagrebu, Trnsko br. 8b”.

Kod takvog (hipotetičnog) činjeničnog stanja optuženi bi izvršio krivično delo neprijateljske propagande, koje u sebi konsumira pripremnu radnju dopremanja toga materijala iz inostranstva (čl. 133 stav 3 KZ SFRJ).

Kada je optuženi (hipotetično) dovršio radnju izvršenja krivičnog dela iz člana 133 stav 1 uručenjem materijala trećem licu, onda se to delo NE MOŽE kvalifikovati kao “držanje materijala radi rasturanja” ili “ilegalni prenos radi rasturanja”, kako to čini prvostepeni sud.

Iz opisa radnje u dispozitivu se vidi da je delo dovršeno, a onda ono ne može biti kvalifikovano kao pripremna radnja (“radi rasturanja”) koju ustvari inkriminiše čl. 133 stav 3.

Delo koje sud kvalifikuje kao delo iz člana 133 stav 3 KZ SFRJ moglo je jedino biti kvalifikovano kao delo iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

Time smo dokazali tezu navedenu gore pod (1).

Ad (2)

“Odnos između dela iz stava 1 (člana 133) i dela iz stava 3 ovog člana ISKLJUČUJE MOGUĆNOST STICAJA između ovih dela. U odnosu na delo iz stava 1 delo iz stava 4 pojavljuje se kao specifična radnja pomaganja, a samim tim delo iz stava 1 konsumira delo iz stava 4, dok između dela iz stava 1 i stava 3 postoji odnos subsidijariteta, jer delo iz stava 3 je ustvari pripremanje dela iz stava 1.” (Komentar, str. 471, 472) time smo dokazali tezu navedenu gore pod (2).

Ad (3)

Imamo, dakle, dva dela iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

To su dva

- (a) istovrsna krivična dela neprijateljske propagande (radi se, čak, i o istom obliku ovoga dela), (Komentar, str. 221);
- (b) ostvarena ne samo u vremenskom kontinuitetu (Komentar, str.

221), već doslovno istovremeno, jedno u periodu lipanj – studeni (predstavka) drugo u periodu srpanj – studeni (materijal navodno uručen E. Brajderu), s tim što se radnja izvršenja prvog dela proteže kontinuirano na period lipanj-studeni, a radnja drugog dela pada u neki (neodređeni) trenutak toga perioda;

- (c) izvršena istovrsnim opštim načinom izvršenja (činjenjem), (Komentar, str. 223)
- (d) izvršena istim posebnim načinom izvršenja (napisom);
- (e) istim oblikom vinosti (Komentar, str. 223);
- (f) dakle, u okviru jedinstvenog umišljaja (Komentar, str. 223).

To su svi uslovi koji su potrebni za postojanje jednog produženog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

Time smo dokazali tezu navedenu gore pod (3).

Ad 4

“U pogledu odnosa dela iz člana 131 KZ SFRJ s drugim krivičnim delima važno je uočiti da prvi oblik (stupanje u vezu) predstavlja ustvari pripremnu radnju za vršenje neke neprijateljske delatnosti, a drugi oblik (pomaganje u vršenju neke neprijateljske delatnosti) radnju saučesništva. Ovde su, dakle, radnje pripremanja neke neprijateljske delatnosti i pomaganje te delatnosti predviđene kao oblici jednog posebnog dovršenog dela. Zbog toga, ako učinilac pored stupanja u vezu sam preduzme neku neprijateljsku delatnost koja je određena kao krivično delo protiv društvenog uređenja i bezbednosti (a neprijateljska propaganda to svakako jeste – S.P.) zbog odnosa subsidijariteta, to čini jedno delo, tj. delo učestvovanja u raznim oblicima neprijateljske delatnosti (napr. neprijateljske propagande – S.P.). Isto tako ako učinilac koji, pored pomaganja neke neprijateljske delatnosti, učestvuje u toj delatnosti kao izvršilac, postojaće takođe samo jedno delo, jer izvršilaštvo konzumira sve oblike saučesništva.” (Komentar, str. 463)

Time smo dokazali tezu navedenu gore pod (4).

Pošto smo dokazali sve četiri gore navedene teze, stoji i naš zaključak da je kod (hipotetičnog) činjeničnog stanja opisanog u dispozitivu optužnice (opis dela), prvostepeni sud mogao optuženog oglasiti krivim i osuditi samo za jedno delo (produženo) neprijateljske propagande.

***

Posebno nezavisno od gornje argumentacije odbrana ističe da je prvostepeni sud načinio i niz drugih grešaka u pravnoj kvalifikaciji činjeničnog stanja koje presuđa utvrđuje.

Najočiglednije su četiri sledeće takve pogreške:

- (1) prvostepeni sud previđa da se neistinitim predstavljanjem broja potpisnika koji su za amnestiju svih političkih zatvorenika (43 umesto 42, ili 43 umesto 39) ne može ostvariti kontrarevolucionarna namera usmerena na obaranje vlasti radničke klase;

- (2) da navodno lažno predstavljanje optuženog pred tri potpisnika ne može predstavljati radnju izvršenja krivičnog dela neprijateljske propagande:
- (3) da pripremne radnje za delo iz člana 133 stav 1 nisu kažnjive ("pripremio radi dostavljanja novinarima") pa ne mogu ući u opis dela iz člana 133 stav 1 i
- (4) da dozvoljena delatnost (izdavanje biltena u kome bi surađivali građani kojima nije odlukom suda zabranjena takva delatnost) ne može biti kažnjivo pa da takvu delatnost naručuje i sam đavo. (Pogotovo kada se ne zna ništa drugo o tom biltenu: koncepcija, konkretni saradnici, naziv, i sl.)
Na isti način se ne može nikako inkriminisati odgovor na pitanje: "šta rade ljudi koji su bili aktivni 1971. godine" (pa ni kada se u optužnici i presudi taj odgovor naziva "izveštajem o političkoj situaciji u Zagrebu"), jer trač ("šta rade ljudi") nije kažnjiv ni kada se trača sa đavolom.

***

S obzirom na izloženo jasno je (A) da je presuda doneta u postupku u kome su izvršene brojne i ozbiljne povrede odredaba krivičnog postupka, (B) da činjenično stanje nije pravilno utvrđeno, i (C) da nezavisno od toga prvostepeni sud nije pravilno primenio materijalne propise ni na to pogrešno utvrđeno činjenično stanje.

D. Odluka o kazni

Prvostepeni sud je uzeo optuženom kao olakšavajuću okolnost "da je na samom početku krivičnog postupka bio iskren i priznao izvršenje djela koja su mu stavljena na teret".

Ovo se ne može odnositi na dela iz člana 133/3 i 131 KZ SFRJ (mada prvostepeni sud govori u pluralu o "delima"), jer ova dva dela 25.11.1980. godine optuženom nisu stavljena na teret, pa se, dakle, nije moglo raditi ni o kakvom "priznanju".

Ako se ne uzme da mu je iskaz iznuđen, onda se mora uzeti da je optuženi, bez ikakvog povoda ili motiva, bez ikakvih materijalnih dokaza koji bi mu bili predočeni, potpuno slobodno i spontano, nepitan i neterećen – sam sebe prijavio za dela iz člana 133/3 i 131 KZ SFRJ.

Odbrani se čini daleko verovatnije (iz napred navedenih razloga) da je iskaz optuženom iznuđen, ali ako bi se usvojila ovako slabo verovatna teza da je optuženi sebe spontano samoprijavio – onda se ne radi samo o iskrenom priznanju, već o daleko kritičnijem odnosu optuženog prema sopstvenom delu. Štaviše o nameri da sam sebe onemogućiti u delatnosti koja je do toga časa samo nameravana.

Takav odnos morao bi se onda mnogo drastičnije odraziti na kaznu, jer bi se radilo o izuzetnom i stvarno neobičnom kritičnom odnosu prema delu, kakvo se sreće jednom u hiljadama i hiljadama slučajeva, ako se u praksi kod ovakvih dela uopšte i može naći.

Izraz "priznanje" koji upotrebljava prvostepeni sud tehnički je netačan, a atribut "iskren" predstavlja eufemizam za takav paroksizam samooptuživanja, kakav je

ispoljio optuženi, ako iskaz od njega nije iznuđen.

Takav izuzetan odnos prema delu morao se isto tako izuzetno odraziti i na kaznu koja je onda morala ići i ispod zakonskog minimuma usled osobito olakšavajućih okolnosti iz člana 42 stav 2 KZ SFRJ.

S obzirom na izloženo ova žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu je osnovan.

U Beogradu,
4. jula 1981. godine

DOBROSLAV PARAGA
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ

Presuda Vrhovnog suda Hrvatske (uvodni deo)

VRHOVNI SUD HRVATSKE
ZAGREB
Broj: I KŽ 793/1981-5

PRESUDA U IME NARODA!

Vrhovni sud Hrvatske u Zagrebu u vijeću sastavljenom od sudaca Vrhovnog suda Hiršl Marijana kao predsjednika vijeća, te Rađenović Spasoja, Korač Ive, mr Divljaković Nevenke i Zavada Emanuela kao članova vijeća i stručnog saradnika Potrebica Ante kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv opt. Paraga Dobroslava zbog krivičnog djela iz čl. 131 i dr. KZ SFRJ, odlučujući o žalbama optuženika i javnog tužioca podnesenima protiv presude Okružnog suda u Zagrebu od 20. svibnja 1981. K-133/81-151, u sjednici održanoj 30. rujna 1981. u prisutnosti zamjenika javnog tužioca Hrvatske Kern Ivana i optuženikovih branitelja Olujić Željka, odvjetnika iz Zagreba i Popović M. Srđe, odvjetnika iz Beograda,

presudio je

- I. U povodu žalbi opt. Paraga Dobroslava i javnog tužioca, po službenoj dužnosti, preinačuje se pobijana presuda u pravnoj oznaci djela za koja je optuženik oglašen krivim pod toč. 1 i izriče da je optuženik tim djelima učinio jedno krivično djelo sudjelovanja u neprijateljskoj djelatnosti iz čl. 131 KZ SFRJ.
- II. Usljed odluke pod I, kao i uvažavanjem žalbe javnog tužioca preinačuje se pobijana presuda i o odluci o kazni, te se optuženiku za djelo pod toč. 1 po čl. 131 KZ SFRJ utvrđuje kazna zatvora u trajanju od četiri godine a za djelo pod toč. 2 po čl. 133 st. 1 KZ SFRJ kazna zatvora u trajanju od dvije godine i optuženik za oba krivična djela primjenom čl. 48 st. 2 toč. 3 KZ SFRJ osuduje na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od pet godina, u koju se prema čl. 50 st. 1 KZ SFRJ uračunava vrijeme provedeno u pritvoru od 21. studenoga 1980. dalje.
- III. Žalba opt. Paraga Dobroslava odbija se kao neosnovana, te se u ostalom pobijanom a nepreinačenom djelu potvrđuje prvostepena presuda.

Zahtev Saveznom sudu za vanredno preispitivanje presuda

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

Na osnovu člana 425, stav 1 u v. člana 426 stav 2 ZKP, osuđeni DOBROSLAV PARAGA, preko branioca po punomoći u spisima, ovim podnosi

SAVEZNOM SUDU ZAHTEV ZA VANREDNO PREISPITIVANJE

pravosnažne presude Okružnog suda u Zagrebu K-133/81 od 20. maja 1981. godine, potvrđene presudom Vrhovnog suda Hrvatske Kž-793/81 od 30. septembra 1981. godine

- I. zbog povrede odredaba krivičnog postupka u žalbenom postupku koje su bile od uticaja na donošenje pravilne presude – član 427 stav 1 tačka 3 u v. člana 388 stav 1 tačka 1 ZKP, i
- II. zbog povrede krivičnog zakona na štetu osuđenog – član 427 stav 1 tačka 1 u v. člana 365 stav 1 tačka 1 ZKP,

i predlaže da Sud donese sledeću

PRESUDU

UKIDAJU SE presude prvostepenog i drugostepenog suda i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku,

ili

UKIDA SE odluka drugostepenog suda i predmet vraća na ponovnu odluku drugostepenom sudu,

ili

PREINAČAVA SE pravosnažna odluka tako što se osuđeni OSLOBAĐA OD OPTUŽBE

ili

PREINAČAVA SE pravosnažna odluka tako što se osuđenom izriče blaža kazna,

s tim što se prvostepenom sudu, u svakom slučaju, pozivom na član 428 stav 1 tačka 5 ZKP stavlja

predlog

da PREKINE IZVRŠENJE pravosnažne presude.

Obrazloženje:

I. Povrede odredaba ZKP u žalbenom postupku

U obrazloženju presude drugostepeni sud treba da oceni sve žalbene navode – član 388 stav 1 tačka 1 ZKP.

Drugostepeni sud nije uopšte cenio sledeće žalbene navode:

(1) U odeljku žalbe obeleženom sa A(1), na strani 2 i 3, potpisani branilac ukazao je na povredu načela javnosti glavnog pretresa.

Ta povreda ogleda se u (a) izdavanju specijalnih DOZVOLA za prisustvovanje glavnom pretresu (b) evidentiranju svih lica kojima su izdate propusnice od strane Predsednika sudećeg veća (uzimani su, čak, brojevi ličnih karata) u poseban spisak, i (c) u zabrani pristupa svim drugim licima čak i u zgradu suda (u zgradu suda mogli su ući samo lica koja su pozivom mogla dokazati da za taj imaju zakazano ročište – odatle proizilazi da je rad čitavog suda u danima između 13. maja i 20. maja 1981. godine obavljan uz isključenje javnosti, te da su SVE ODLUKE donete u ovim postupcima nezakonite, što ističemo samo da bi ukazali na težinu ovakvog nezakonitog postupanja).

U žalbi je istaknuto da pojam JAVNOSTI podrazumeva mogućnost da neodređeni krug lica prisustvuje pretresu (to je definicija javnosti). Ta mogućnost u provedenom postupku nije postojala: samo poimence određena lica kojima je to izričito odobrio Predsednik veća, mogla su prisustvovati glavnom pretresu.

Jasno da je time narušeno načelo javnosti. Funkcija javnosti u krivičnom postupku je da vrši demokratsku kontrolu nad radom sudskih organa, a ovde sud kontroliše javnost. Kontrolisana javnost – nije javnost.

Na ovaj žalbeni razlog drugostepeni sud uopšte ne odgovara, već polemiše sa zamenjenom tezom da usled ograničenog prostora nisu pretresu mogli prisustvovati svi koji su želeli, da sud ima prava da omogući "nekoliciini službenih osoba" da prisustvuju pretresu itd. itd., što uopšte i nije bio predmet cit. žalbenih navoda koji se odnose na narušavanje načela javnosti.

Prema tome, citirani žalbeni navod drugostepeni sud uopšte nije cenio.

- (2) U odeljku pod C (4), na str. 34* cit. žalbe istaknuto je stanovište vrhunskih stručnjaka iz oblasti krivičnog zakona SFRJ (Savremena administracija, Beograd, 1978., str. 463.) prema kome zbog odnosa subsidijariteta nije moguć sticaj između dela iz člana 131 KZ SFRJ i bilo kog drugog dela protiv društvenog uređenja i bezbednosti (pa, dakle, i neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 ili 3):

“U pogledu odnosa dela iz člana 131 KZ SFRJ s drugim delima važno je uočiti da prvi oblik (stupanje u vezu) predstavlja ustvari pripremnu radnju za vršenje neke neprijateljske delatnosti... Zbog toga, ako učinilac pored stupanja u vezu sam preduzme neku neprijateljsku delatnost koja je određena kao krivično delo protiv društvenog uređenja i bezbednosti (a neprijateljska propaganda to JESTE – S.P.) zbog odnosa subsidijariteta, to čini jedno delo, tj. delo učestvovanja u raznim oblicima neprijateljske delatnosti (napr. – neprijateljske propagande – S.P.)”

Očigledno je, naime, da je usled važnosti zaštitnog objekta zakonodavac ovde izuzetno inkriminisao, čak, i tako udaljen odnos prema zabranjenoj posledici ugrožavanja ovih vrednosti – kakav predstavljaju preparatorne radnje. Ratio propisa je očigledan: da se onemoguće i same pripreme za event. neprijateljsku delatnost u onim slučajevima kada, inače gonjenje ne bi bilo moguće, jer delatnost nije još ni pokušana (član 18 stav 1-3 KZ SFRJ).

Međutim, sasvim je jasno da – ako je delatnost pokušana ili izvršena (kao što je ovde slučaj) i kada je učinilac za takvu delatnost osuđen, da mu se ne može posebno suditi za pripremanje takve delatnosti tj. “dogovaranje, planiranje, organizovanje” (čl. 18. KZ SFRJ, kako zakonodavac definiše pripremne radnje).

“Stupanje u vezu” dovršeno je kada je “postignuta saglasnost o zajedničkom delovanju” (cit. Komentar, str. 463) tj. kada je postignut dogovor, a dogovor za izvršenje krivičnog dela je pripremna radnja (prema članu 18 KZ SFRJ), kažnjiva samo onda kada to zakon izričito predvidi, stav 1.

Delatnost o kojoj bi se, navodno, osuđeni dogovorio sa izbegličkom organizacijom sastojala bi se u vršenju neprijateljske propagande (v. dispozitiv presude pod 1.).

Kako je sud osuđenog osudio i kaznio za vršenje neprijateljske propagande, onda je jasno da ga nije mogao i osuditi i kazniti i za dogovor za vršenje neprijateljske propagande, tj. za pripremnu radnju.

Ovaj žalbeni navod drugostepeni sud uopšte nije cenio, iako se on isključivo sastojao iz ukazivanja na pravno stanovište vrhunskih stručnjaka iz ove oblasti prava.

* Oznaka se odnosi na redni broj stranice u originalnoj sudskoj presudi – prim Z.P.

- (3) U Odeljku cit. žalbe A(4), (b) – (f), ukazuje se na znatnu protivrečnost između onoga što se navodi u razlozima presude o sadržini zapisnika o iskazima datim u postupku i samih tih zapisnika (član 364 stav 1 tačka 11 ZKP), a u odeljku B (1) (str. 8-15) cit. žalbe iznosi žalbeni razlog da je usled takvog postupanja sa zapisnicima došlo do pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja u pogledu odlučne činjenice

da li je ili nije osuđeni prezentirao na potpis jedan tekst predstave, a zatim ga zamenio drugim.

Međutim, drugostepeni sud otklanja ocenu ovih žalbenih navoda, sa obrazloženjem da se ne radi o odlučnim činjenicama:

“Naime, navedene činjenice u vezi sa prikupljanjem potpisa za predstavku o amnestiranju tzv. “političkih delikvenata”... najviše što mogu predstavljati, u ovakvom slučaju kakav je ovaj, jest da čine NEKAŽNIVI PRIPREMNI STADIJ krivičnog dela neprijateljske propagande.” (str. 6, četvrti stav)

“Bez obzira što iz već navedenih razloga činjenica “prezentiranja predstave potpisnicima” nije uopće odlučna činjenica.”

Te činjenice, budući da nisu element inkriminiranog krivičnog djela, i nisu odlučne činjenice” (str. 6 drugostepene presude).”

Međutim, iz dispozitiva prvostepene presude očigledno je da se ove činjenice navodnog “prezentiranja” i “zamenjivanja” tekstova TRETIRAJU KAO RADNJE IZVRŠENJA krivičnog dela neprijateljske propagande.

Kako drugostepeni sud nije dirao u opis dela, izlazi da je osuđeni PARAGA kažnjen za radnje koje po oceni drugostepenog suda nemaju u sebi elemenata krivičnog dela.

Žalbeni navodi koji ukazuju da su ove činjenice pogrešno utvrđene netačnim citiranjem raspravnih zapisnika morali su zato biti predmet ocene drugostepenog suda, jer se ti žalbeni navodi tiču činjenica koje po sebi prvostepena presuda navodi u opisu dela kao radnje izvršenja.

Moraju biti odlučne činjenice da li je osuđeni izvršio radnje za koje je osuđen i kažnjen prema dispozitivu presude, ili ih nije izvršio, pa je ovaj žalbeni navod drugostepeni sud morao ceniti.

(Primeru radi, ukazujemo na str. 14 i 15 žalbe gde se govori o iskazu svedoka MAUROVIĆA. Ovaj svedok DVA PUTA potvrđuje odbranu osuđenog – da mu je osuđeni prezentirao predstavku koja se odnosila na SVE političke zatvorenike, a ne samo one osuđene za verbalne delikte – a sud DVA PUTA pogrešno zapisnički konstatuje ovaj iskaz, kao da svedok tereti osuđenog. Zapisnik sud

* Ibidem

konačno ispravlja, ali opet u presudi NETAČNO citira ovaj iskaz. U žalbi se na to ukazuje, a u drugostepenoj presudi ističe da ta činjenica "nije odlučna". Pri svemu tome, ta "neodlučna" činjenica pojavljuje se u opisu dela kao radnja izvršenja krivičnog dela za koje je izrečena kazna od 2 godine zatvora!]

Sud nije ničim mogao otkloniti ocenu ovog žalbenog navoda.

- (4) U sklopu gornjeg rezonovanja, dakle u sklopu odricanja krivičnopravne relevantnosti samog skupljanja potpisa, drugostepeni sud ustvrđuje da je delo neprijateljske propagande ustvari izvršeno tek:
"slanjem u inozemstvo... predstavke uz svoj zlonamjerni i neistiniti komentar"

U prvostepenoj presudi ovo "slanje u inozemstvo" sud izvodi iz navodne činjenice "da je optuženi jedini koji je rukovao ovim materijalom". (v. str. 20, drugi stav prvostepene presude)

U žalbi (v. str. 15 i 16), pored ostalog, ukazuje se na činjenicu da iz materijalnih dokaza (zapisnika o pretresu stana Ernesta Brajdera) proizilazi da je u stanu Ernesta Brajdera nađen jedan primerak predstavke sa listom potpisa, te da je, dakle, bar još jedno lice manipuliralo tim dokumentima, tj. da premissa iz koje izvodi zaključak prvostepeni sud protivreči materijalnim dokazima.

O ovom žalbenom navodu drugostepeni sud se uopšte ne izjašnjava, iako se po oceni i drugostepenog suda radi – o odlučnoj činjenici.

Štaviše, savršeno protivrečno drugostepeni sud na strani 16 u trećem stavu presude doslovno kaže:

"Irelevantno je, tko je, naime, izvršio samo dostavljanje" (!?)

Pa, to ispada da su sve činjenice za koje je osuđeni oglašen krivim i kažnjen, sve radnje koje se u opisu dela pojavljuju kao radnje izvršenja – IRELEVANTNE.

Osuđeni je oglašen krivim i kažnjen zato što je "prezentirao na potpis" jednu verziju predstavke, pa je zamenio drugom. Drugostepeni sud kaže, možda i nije bilo tako – ali to je irrelevantno, važno je ko je poslao. A zatim, da je irrelevantno i ko je poslao?! A u tim radnjama (v. dispozitiv presude) sastoji se čitavo delo osuđenog! Pa za šta je onda uopšte oglašen krivim i osuđen?

U presudi se oglašava krivim osuđeni zato što je

"kopiju predstavke s navedenim prilogom (spisak imena potpisnika s njihovim podacima) dostavio novinama ustaške terorističke emigracije "Nova Hrvatska",

a u drugostepenoj presudi se doslovno kaže:

"Uz navedeno treba napomenuti da doista prvostepeni sud, kako to žalbe s pravom ukazuju, nije ničim utvrdio kako je

(ni da li je – S.P.) optuženik navedene materijale osobno(?)
dostavio "Novoj Hrvatskoj".

Treba usput još napomenuti da je ovaj žalbeni razlog (da je jedna kopija predstave nađena kod Ernesta Brajdera suprotno tvrdnji prvostepenog suda da je osuđeni jedini rukovao ovim dokumentima) utoliko jači što je dokazano na sudu da je Ernest Brajder i inače neposredno bio umešan u celu ovu stvar, jer je zajedno sa osuđenim poslao predstavku Predsedništvu sa zagrebačke pošte.

Čime sudovi isključuju realnu mogućnost da je Ernest Brajder bio taj koji je, protiv znanja i volje osuđenog, mogao i sam poslati ovakvu kopiju "Novoj Hrvatskoj"? Ničim!

Kako je osuđeni mogao biti oglašen krivim i kažnjen što je "dostavio" kopiju predstave "Novoj Hrvatskoj"?

Da je drugostepeni sud cenio ovaj žalbeni razlog (uz ostale koji se navode na ovu okolnost, pogotovo) morao bi uvrđiti da NIČIM NIJE DOKAZANO DA BI OSUĐENI SLAO OVU PREDSTAVKU "NOVOJ HRVATSKOJ" – BILO LIČNO BILO PREKO DRUGOG LICA – TE DA SE PRVOSTEPENA PRESUDA U POGLEDU OVE ČINJENICE ODLUČNE ZA PRESUĐENJE ZASNIVA NA POTPUNO PROIZVOLJNIM ČINJENIČNIM PREDPOSTAVKAMA.

Drugostepeni sud, međutim, ovaj žalbeni razlog nije uopšte cenio.

Prema tome, navedena četiri žalbena razloga, koja su morala imati uticaja na pravilno presuđivanje, drugostepeni sud uopšte nije cenio, čime je povredio odredbu člana 388 stava 1 tačke 1 ZKP, što predstavlja razlog za podnošenje zahteva za vanredno preispitivanje pravosnažne presude – član 427 stav 1 tačka 3 ZKP.

II. Povrede krivičnog zakona na štetu osuđenog

Povreda se sastoji u pogrešnoj osudi za delo iz člana 131 KZ SFRJ za koje osuđeni nije mogao biti osuđen u sticaju sa krivičnim delom neprijateljske propagande iz člana 133 st. 1 KZ SFRJ, iz razloga navedenih gore pod I (2), koji se neće ponavljati. Posebno se, međutim, uz gornji razlog navodi i činjenica da je u radnjama osuđenog u vezi sa predstavkom za amnestiju nemoguće naći kontrarevolucionarnu nameru uperenu na obaranje vlasti radničke klase i ostale zabranjene posledice iz prvog oblika ovog dela, u vezi čega odbrana upućuje na članak prof. Mirka Perovića u br. 3 "Naše zakonitosti" iz 1981. godine u kome je ovo stanovište ubedljivo obrazloženo.

U Beogradu,
4. januara 1982. godine

DOBROSLAV PARAGA
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ

Gojko Đogo, 1981-1982 (Uvod)

Slučaj Gojka Đoga (uz slučaj Momčila Selića) označava i ilustruje prve nedoumice i krize post-titovskog perioda. Danas to može izgledati neverovatno, ali Titova smrt, bez obzira na njegovu duboku starost, dočekana je bila sa bizarnom vrstom neverice u zemlji kojom je vladao tridesetpet godina. Nomenklatura se našla u šoku: kao što je izvor svetlosti Sunce, tako je izvor njihovog legitimiteta bio Tito. Kao što je Sunce večno, verovali su oni nesvesno, tako je i Tito večan. Titovom smrću izmenjeni su parametri života. Strah nomenklature od očigledno neumitnih promena ispoljio se onda u iracionalnom sloganu "i posle Tita – Tito", u sloganu koji je poticao iz magijskog mišljenja. Tito je umro, ali nije umro. Stvarnost je zastrašujuća, ali mi je poričemo.

Svaki televizijski dnevnik započinjao je pesmom "Druže Tito, mi ti se kunemo, da sa tvoga puta ne skrenemo". U takvoj atmosferi "Prosveta" je objavila Đogovu zbirku pesama, od kojih su neke svojim naslovima, po mišljenju tužioca, aludirale na Tita: "Svetilište oca Crnoboga", "Balada o ćesarevoj glavi", "Zver nad zverovima". Tužiocu mora da je bilo teško da prizna da je u ovim naslovima prepoznao aluzije na "najvećeg sina naših naroda".

Pošto je protiv Đoga podignuta optužnica, Radnički savet OOUR "Izdavačka delatnost" IRO "Prosveta" "samoupravno" je odlučio da ovu zbirku pesama ne pusti u prodaju pošto je ocenio da je reč o knjizi "sa neprihvatljivim i štetnim idejno-političkim porukama kojom se vređaju najviše vrednosti i simboli naše revolucije". Urednici su tvrdili da nisu nikada odobrili (niti bi ikada odobrili) objavljivanje ovako gnusnih pesama, neko je pesme naknadno ubacio u zbirku. (Bilo bi zanimljivo čitati danas zapisnik sa tog sastanka! Mi ga ovde ne objavljujemo iz milosrđa prema javnim ličnostima koje su na njemu besedile).

Đogova odbrana na prvostepenom sudu (uključen sam u odbranu tek u trećestepenom postupku pred Saveznim sudom – S.P.) poricala je da se pesmama aludira na Tita i pozivala se na "višeznačnost" umetničkog dela i "slobodu umetničkog stvaralaštva".

Međutim, postavlja se mnogo zanimljivije pitanje: da li postoji krivično delo povrede ugleda SFRJ, baš i da se stvarno aludira na Tita, baš i da se stvarno tim pesmama vređa Tito ili se radi o običnoj uvredi za koju bi mogla autora da goni samo Titova porodica privatnom tužbom? Naime, ako u trenutku izvršenja dela Tito više nije bio Predsednik Republike zašto bi njegov ugled bio i dalje zaštićen na način kojim se štiti ugled "najviših organa države"? I to pitanje je postavljeno Saveznom sudu.

Kao što se vidi iz priložene presude, na to pitanje najviši sud u zemlji odgovara sloganom "I posle Tita – Tito". Obrazloženje ovog iracionalnog stava nije moglo biti izraženo u gramatički suvislom obliku. Radilo se, naprosto, bez ikakvog preterivanja, o manifestaciji jednog psihičkog poremećaja poznatog pod nazivom "dvostruke orijentacije u vremenu".

Sudstvo je na kraju poludelo.

Optužnica Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu*

Kt – 663/81
Beograd,
12.06.1981. godine

Okružnom sudu u Beogradu Beograd

K – 460/8

Na osnovu člana 45 stava 2 tačke 3 Zakona o krivičnom postupku, podižem

Optužnicu

PROTIV

Đoga Gojka, od oca Rista i majke Anđe, rođene Krulj, rođen 1. novembra 1940. godine u Vlahovićima – opština Ljubine, Srbin – državljanin SFRJ, po zanimanju: književnik – urednik, zaposlen u Domu omladine u Beogradu, stalno nastanjen u Beogradu, Jurija Gagarina broj 193, stan 82, oženjen, otac dvoje maloletne dece, završio Filološki fakultet, do sada neosuđivan, nalazi se u pritvoru po rešenju istražnog sudije Okružnog suda Ki-488/81 od 29.05.1981. godine

Što je:

u svojoj zbirci pesama "Vunena vremena" objavljenoj aprila 1981. godine u izdanju Izdavačke radne organizacije "Prosveta" u Beogradu, gde je delimično i rasturena, prodajom i na drugi način, a jedan broj primeraka on lično podelio nekim licima, zlonamerno i neistinito prikazao društveno-političke prilike u našoj zemlji, na taj način što je, služeći se očiglednim aluzijama na svojevrstan način izneo tvrdnju da u našoj zemlji nema slobode i demokratije, da je nastupilo beznađe i nerad, da naše društvo nema nikakve perspektive, da se naš sistem zasniva na strahovladi jedne ličnosti kojoj je sve podređeno, da niko ništa ne radi već se samo ta ličnost veliča, želeći pri tom da omalovaži sva dostignuća naših naroda i narodnosti u posleratnoj socijalističkoj izgradnji, obezvredi tekovine naše revolucije i na najgrublji način vredi vrednosti i simbole našeg društva, pa tako, između ostalog

---

* Izvor: "Vreme", 21.01.1991. i 28.01.1991.

- u pesmi "Svetilište oca Crnoboga" karikira prilike u našoj zemlji i neistinito tvrdi da niko ništa ne radi jer "naša sveta nedelja ima 365 dana", što traje već 40 godina, a zatim praveći očigledno aluziju na pokojnog predsednika Tita, dodaje: "naš svetac nikad neće umreti", pa nastavlja kako oko "njega" svi igraju osim mrtvih i vezanih, da tom "svecu" pevaju slavuji, a da on u rukavu drži guje, da "njega" slušaju i crni i beli i da je on svima odredio sudbinu;
- u pesmi "Balada o ćesarevoj glavi" tvrdi: da o nama misli jedna bronzana glava, da tu bronzanu glavu ima svaka kuća, vrt i ulica, da za nju rade jedan rudnik olova i cinka i jedna velika livnica u glavnom gradu, da su za tu glavu pale mnoge druge, kako bi ona bila zašrafljena na ramenima našeg naroda pred kojom on sada povija leđa, da, pred tom bronzanom glavom kleče vojnici, žreci, sluge i sudije bez obzira što bogovi govore da ne obožavamo mračne idole, da i oni što prose i kradu odvajaju procenat za tu glavu koja je, zahvaćena svojom vrtoglavicom izgubila svaki smisao za realnost, da ta glava udarom groma miri žrtve i ubice koje se kolju oko stola, da bi završio pitanjem: šta će biti ako baterija te glave crkne? I raspletom: kako će neko sići s uma i baciti u kotao glavu da se kuva, istopiće se i njena lobanja i doći će kraj bronзанog doba;
- pesmom "Ovidije u Tomima" takođe pravi aluzije na negovanje simbola naše revolucije pa kaže: da svi slave "njegov" rođendan, da je ovo bilo "njegov" vreme, da čitalac čeka "njegov" kraj, da bi konstatovao: "i bolje bi bilo da nisi ni živeo nego što si živeo u njegovo vreme", zatim tvrdi da su u "njegovu" vreme živeli i bili srećni mutavci, izmećari, telali, tunguzi, gmizavci, prelivode, krpelji i gnjide i proriče: "jednoga će dana i njegova zvezda pasti";
- u pemi "Crni dani", želeći da naš put u izgradnju samoupravnog socijalističkog društva prikaže apsurdnim i da smo kao društvo dovedeni u bezizlazan položaj, kaže: "Bože, kako ne vide da rade ćorav posao – ćorava im sveća. Vran peva na grani, došli crni dani – ćuti, dušo, ne krvari";
- u pesmi "Crnokrug na Trgu Republike" čini aluziju na navodno nedostojan položaj srpskog naroda koji poistovećuje sa ovcama koje "mirno pasu na Terazijama i osluškuju zvono na ugiću";
- u pesmi "Zver nad zverovima" govori kako "veliki medved zver", samozvani car svojim gvozdenim zubima i vojskom, po zakonu svoje zverske ćudi kolje sve što mu na žulj stane, davi u mraku, najbolje drugare i guta svoju decu, ali sada mrtav leži dok mu šape ližu bezumne životinje koje ne veruju da je umro već da se samo ućutao i plaše se da zver ne vaskrsne i ponovo ne sedne na "Stolicu", što opet predstavlja jasnu aluziju na pokojnog

predsednika Tita, grubo vređa njegovu ličnost i osećanje naših naroda prema njemu uz tvrdnju da je poštovanje prema Titu lažno i iznuđeno strahovladom,

- čime je izvršio krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

O b r a z l o ž e n j e

Postojanje krivičnog dela iz izreke ove optužnice proizilazi iz dokaza prikupljenih tokom istrage čije se izvođenje predlaže na glavnom pretresu.

Nije sporno da je okr. Đogo Gojko autor zbirke pesama "Vunena vremena", koja je u izdanju Izdavačke radne organizacije "Prosveta" u Beogradu izašla iz štampe krajem meseca aprila ove godine u 1.075 primeraka. Do 12.05.1981. godine delimično je rasturena tako što je 26 primeraka prodato dok je sedam primeraka ove zbirke sam autor razdelio svojim prijateljima, a kod njega je pronađeno još 22 primeraka. Radnički savet OOUR "Izdavačka delatnost" IRO "Prosveta" u Beogradu dana 14.05.1981. godine odlučio je da ovu zbirku pesama ne pusti u prodaju pošto je ocenio da je reč o knjizi sa neprihvatljivim i štetnim idejno-političkim porukama kojom se vređaju najviše vrednosti i simboli naše revolucije.

Uvidom u ovu zbirku pesama nesumnjivo se utvrđuje da mnoge od njih, a posebno one koje su u izreci optužnice navedene, predstavljaju grubu aluziju na društveno-političke prilike u našoj zemlji, pokojnog predsednika Tita i odnos našeg naroda prema njemu. Služeći se direktnim i vulgarnim metaforama, okrivljeni Đogo svojim pesmama iznosi tvrdnje navedene u izreci ove optužnice. Aluzije koje autor čini do te mere su jasne da im se ne može dati nikakav drugi smisao niti se mogu pravdati drugim pesničkim izrazom i slobodom umetničkog izražavanja.

Okr. Đogo se brani da u svojim pesmama nije imao nameru niti je pravio aluzije o kojima je napred reč. Tvrdi da se njegove pesme pogrešno čitaju i tumače i daju im se značenja koja one nemaju. Ovakva njegova odbrana ne može se prihvatiti s obzirom na jasnoću njegovih tvrdnji i poruka, njegovog postupka sa tekstom koji je prvobitno prihvaćen za štampu, o čemu je napred bilo reči.

S obzirom na izneto, okr. Đogo je na opisan način zlonamerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u našoj zemlji pa se ovakvom njegovom postupanju stiču sva obeležja krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ. Polazeći od toga, a imajući u vidu da je okr. Đogo nesumnjivo krivično odgovorno lice, ova je optužnica osnovana.

ZAMENIK JAVNOG TUŽIOCA
Danilo Jovanović s.r.

Zahtev Saveznom sudu za vanredno preispitivanje presuda Okružnog i Vrhovnog suda

K-460/81

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

Na osnovu člana 425 stav 1 u v. člana 426 stav 2 ZKP osuđeni GOJKO ĐOGO, književnik iz Beograda, preko branioca po punomoći koju prilaže, ovim podnosi

SAVEZNOM SUDU

ZAHTEV ZA VANREDNO PREISPITIVANJE

pravosnažne presude Okružnog suda u Beogradu K – 460/81 od 17. IX 1981. godine i presude Vrhovnog suda Srbije KŽ 1167/81 od 16. II 1982. godine.

I – zbog povrede krivičnog zakona na štetu osuđenog član 427 stav 1 tačka 1 u v. člana 365 stav 1 tačka 4 i 1 ZKP;

II – zbog povrede odredaba krivičnog postupka – član 427 stav 1 tačka 2 u v. člana 364 stav 1 tačka 5 ZKP

i predlaže da sud donese sledeću

PRESUDU

UKIDAJU SE presude prvostepenog i drugostepenog suda i predmet vraća prvostepenom sudu na ili ponovnu odluku,
ili

PREINAČAVA SE pravosnažna odluka tako što se osuđeni OSLOBAĐA
OD OPTUŽBE

ili

PREINAČAVA SE pravosnažna odluka tako što se ODBIJA OPTUŽBA

a u svakom slučaju

stavlja se Sudu, pozivom na član 428 stav 1 tačka 5 ZKP

Predlog

DA ODLOŽI IZVRŠENJE pravosnažne presude.

Obrazloženje:

Prvostepenom presudom pesnik GOJKO ĐOGO oglašen je krivim da je objavljivanjem svoje zbirke pesama "Vunena vremena" aprila 1981. godine izvršio krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 2 (dve) godine.

Drugostepeni sud pravosnažno je rešio da objavljivanjem ove zbirke pesama osuđeni NIJE izvršio krivično delo neprijateljske propagande, već krivično delo povrede ugleda SFRJ iz čl. 157 KZ SFRJ, pa je shodno tome izrekao i blažu kaznu od 1 (jedne) godine zatvora.

Prema stanovištu odbrane osuđeni nije izvršio nijedno od ova dva dela. Međutim, kako princip zabrane reformatio in peius obuhvata i kvalifikaciju dela, u ovom zahtevu se neće polemisati sa prvostepenom presudom čija je kvalifikacija pravosnažno odbačena kao pogrešna, jer bi to bilo suvišno. Zahtev će se baviti isključivo stanovištem drugostepenog suda, koji je osuđenog oglasio krivim za delo iz člana 157 KZ SFRJ (povreda ugleda SFRJ).

Pre nego što iznesemo razloge iz kojih smatramo da je i kvalifikacija drugostepenog suda potpuno neodrživa želimo da ukažemo na jedan očigledan paradoks: uprkos svog publiciteta koji je dat ovom "slučaju", izgleda da taj "zločin" izmiče jasnoj krivično-pravnoj kvalifikaciji, u toj meri da se oko nje spore sudovi i tužilaštva. (Ustvari, kao i obično, paradoks je prividan: znatan deo tog publiciteta obrazuju mišljenja književne i neknjiževne javnosti kojima se izražava sumnja u bilo kakvu krivičnu odgovornost Gojka Đoga, o čemu svedoče i naslovi tih napisa – "Suvišna presuda", "Neprikladna presuda", "Ukinite presudu!", "Ne" itd.).

I.

"I ne sudite u strahu od carstva mi"
(Dušanov zakonik, 1349. godine)

Drugostepena presuda nalazi da je osuđeni "grubo vređao i omalovažavao" (str. 7, drugi stav), "izlagao poruzi ličnost" (str. 7, treći stav), "škodio časti i ugledu" (str. 7, treći stav), "negirao vrednost ličnosti" (str. 7, četvrti stav), "štetio časti i ugledu" (str. 8, prvi stav) i "vređao i omalovažavao" (str. 8, treći stav) Josipa Broza – Tita.

Pošto je ovako definisao radnju izvršenja drugostepeni sud je mogao takvu radnju da kvalifikuje samo na dva načina: (a) kao krivično delo iz člana 92 KZ SRS ili (b) kao krivično delo iz člana 157 KZ SFRJ, tj. (a) kao uvredu ili (b) kao kvalifikovanu uvredu (ako objekt uvrede predstavlja najviši organ u SFRJ ili predstavnika takvog organa).

Drugostepena presuda pogrešno se opredelila za drugo rešenje. Pogrešno, jer

Josip Broz Tito u trenutku izvršenja dela nije bio ni (inokosni) najviši organ, niti predstavnik takvog organa.

Naime, vreme izvršenja navodnog krivičnog dela nesporno je: u skladu sa članom 262 stav 1 tačka 2 ZKP optužnica sadrži opis dela, i kao nužni element opisa dela – vreme izvršenja dela: april 1981. godine.

Prvostepena i drugostepena presuda u potpunosti prihvataju ovako definisano vreme izvršenja.

Prema tome, činjenično je nesporno da je “delo izvršeno”, odn. zbirka objavljena – aprila meseca 1981. godine.

Iz obrazloženja drugostepene presude očigledno je da je i sam sud svestan zaključka koji odavde proizilazi: da u vreme izvršenja “dela” Josip Broz – Tito nije bio najviši organ SFRJ, niti predstavnik takvog organa.

Međutim, drugostepeni sud, ipak, osuđenog oglašava krivim za delo iz člana 157 KZ SFRJ, dajući za to sledeće objašnjenje:

“Ovo zato što se inkriminisane izjave odnose na period kada je Josip Broz – Tito vršio određene najviše funkcije u zemlji, a član 157 Krivičnog zakona SFRJ, upravo štiti takve funkcije”.

Ovakvo pravno shvatanje je neodrživo, jer je suprotno jasnom slovu i duhu zakona, a samo zakonom se može odrediti šta je krivično delo (čl. 3 KZ SFRJ).

Neodrživost ovog pravnog shvatanja odbrana će nepobitno i dokazati temeljitom egzegezom ovoga propisa, njegovim jezičkim, logičkim, teleološkim, istorijskim i ustavnim tumačenjem.

(1) Jezička interpretacija

Član 157 KZ SFRJ predviđa da će se kazniti svako

“Ko izloži poruzi SFRJ, njenu zastavu, grb ili himnu, njene najviše organe ili predstavnike tih organa, oružane snage ili vrhovnog komandanta”.

Drugim rečima, to znači, da će se kazniti onaj:

Ko izloži poruzi nekoga ko jeste najviši organ ili nekoga ko jeste vrhovni komandant.

Lice koje je osuđeni navodno uvredio je bilo predsednik republike. Lice koje je bilo predsednik republike nije predsednik republike. Lice koje nije predsednik republike nije najviši organ SFRJ.

Isto tako, lice koje je bilo vrhovni komandant nije vrhovni komandant.

Prema tome, očigledno je da lice koje nije predsednik republike i koje nije vrhovni komandant (a nije ni predstavnik ovih organa) – nije ni zaštićeno odredbom člana 157 KZ SFRJ)

(2) Logička interpretacija

Interpretacija člana 157 KZ SFRJ mora biti restriktivna (a) jer tako nalaže načelo zakonitosti iz čl. 3 KZ SFRJ i posebno (b) jer odredba člana 157 KZ SFRJ predstavlja izuzetak, a izuzeci se ne mogu proširivati preko slučajeva za koje su predviđeni.

Odredba člana 157 KZ SFRJ predstavlja izuzetak od opšte ustavne norme da su svi pred zakonom jednaki (član 154 stav 2 Ustava SFRJ) i opšte norme da se uvrede građana SFRJ gone po privatnoj tužbi (čl. 92 i 101 KZ SRS).

Članom 157 KZ SFRJ predviđeno je izuzetno da će se vredanje građana SFRJ goniti ex officio ako je objekt uvrede inokosni najviši organ SFRJ ili predstavnik tih organa. Budući, dakle, da se ovde radi o izuzetku od opšteg pravila odredbe člana 157 KZ SFRJ moraju se tumačiti krajnje restriktivno, jer to u ovom slučaju ne nameće samo načelo zakonitosti (čl. 3 KZ), već i činjenica da član 157 normira izuzetne slučajeve posebno kvalifikovane uvrede građana SFRJ.

Zato je potpuno nedozvoljeno ekstenzivnim interpretacijama proširivati krug izuzetnih slučajeva (da se radi o licu koje je inokosni najviši organ SFRJ ili vrhovni komandant) na druge slučajeve koje zakon ne predviđa (tj. da lice doduše ne vrši ove funkcije koje ga privileguju, ali da se izjave odnose na period kada je uvređeni te funkcije vršio).

Može se pokazati i na drugi način da je ova interpretacija neodrživa. Naime, iz stanovišta drugostepenog suda da delo iz člana 157 KZ SFRJ stoji iako uvređeni više ne pripada krugu lica privilegovanih ovim propisom, ako se uvredljive izjave "odnose na period" kada je uvređeni pripadao tom krugu lica proizilazi da dela ne bi bilo i ako bi izjave bile uvredljive i ticale se istog uvređenog, ali se ne bi odnosile na period kada je uvređeni vršio funkcije koje ga privileguju po čl. 157 KZ SFRJ.

Takvo stanovište je apsurdno. Potpuno je jasno da bi se i izjavama koje se odnose npr. na poreklo (ukoliko su ove uvredljive) – moglo izvršiti delo iz člana 157 KZ SFRJ ako je objekt uvrede privilegovani krug lica.

Činjenica da se izjave odnose na ovaj ili onaj period iz života uvređenog potpuno je irelevantna za primenu člana 157 KZ SFRJ, ako je izjava uvredljiva.

Takvo stanovište zauzeo je i Savezni sud u presudi Kps 3/81 od 23. juna 1981. godine kada je kvalifikovao kao uvredu predsednika Republike i one izjave koje se uopšte ne "odnose na period" kada je Josip Broz Tito vršio funkciju predsednika Republike.

Logička analiza člana 157 KZ SFRJ, dakle, pokazuje da se on mora interpretirati krajnje restriktivno, dok je interpretacija drugostepenog suda krajnje ekstenzivna. Logička analiza same te interpretacije pokazuje da bi takva interpretacija vodila apsurdnim rezultatima, koji bi uostalom protivrečili i praksi Saveznog suda.

(3) **Sistemska interpretacija**

U istoj glavi Krivičnog zakona SFRJ (dakle, među krivičnim delima koji štite ista ili slična dobra) zakonodavac je propisao još jedno delo sa identičnom radnjom izvršenja. To je delo povrede ugleda strane države iz člana 158 KZ SFRJ. Ovim delom zaštićeni su šef strane države i diplomatski predstavnik strane države.

Ovo delo idealno je za sistemsku interpretaciju, jer se razlikuje samo po nacionalnoj pripadnosti zaštitnog objekta, koja nije razlog različitog tretmana.

Nesporno je u doktrini i praksi da samo aktuelni šef države, dakle, onaj koji ima

to svojstvo u trenutku izvršenja dela iz člana 158 KZ SFRJ uživa zaštitu po ovom propisu.

Da je to i u praksi naših tužilaštava nesporno vidi se iz brojnih napisa u našoj štampi o mnogim bivšim šefovima stranih država (Nikson, Staljin, Haile Selasije, Amin, Reza Pahlavi itd.), koje se ne gone iako su često (a) uvredljivi, a (b) redovno se "odnose na period kada su vršili određene najviše funkcije" u svojim zemljama.

Zaštita diplomatskog predstavnika "počinje momentom podnošenja akreditivnih pisama... i traje do prestanka diplomatske misije" (v. Bečku konvenciju o diplomatskim odnosima od 1961. godine, "Službeni list SFRJ" – Dodatak br. 2/64).

Očigledno je, dakle, da je kod primene člana 158 KZ SFRJ odlučujuće da uvređeni ima privilegovano svojstvo u trenutku izvršenja dela, a da je potpuno irelevantno što bi se eventualno uvredljive izjave "odnosile na period" kada je uvređeni to svojstvo imao.

Kada se radi o dva ovako srodna dela legitimno je zaključiti da je zakonodavac imao na umu identična rešenja za oba slučaja, tj. da se i u primeni čl. 157 KZ SFRJ uvredljive izjave kažnjavaju jedino ako su učinjene u trenutku kada je uvređeni vršio funkcije koje ga privileguju po ovim propisima, a bez obzira na koji se period života uvređenog ove izjave odnose.

(4) Teleološka interpretacija

Iz stanovišta drugostepenog suda sasvim je opravdano zaključiti da drugostepeni sud smatra da je volja zakonodavca bila da zaštiti članom 157 KZ SFRJ, krivičnim delom koje se, dakle, goni po službenoj dužnosti i npr. Aleksandra Rankovića kada se po njega uvredljive izjave odnose "na period kada je vršio najviše funkcije" (potpredsednik Republike) ili Milovana Đilasa, kada se po njega uvredljive izjave odnose na period kada je vršio najviše funkcije" (predsednika Savezne skupštine).

Međutim, potpuno je jasno da volja zakonodavca to nije bila, niti tu volju tako tumače tužilaštva, niti bi je tako tumačili sudovi.

A ako je tako onda je nedopušteno tumačiti volju zakonodavca drugačije ni u konkretnom slučaju, jer tumačenje mora biti valjano za sve slučajeve (što proizilazi iz materijalne definicije zakona kao opšteg pravila i ustavne jednakosti građana pred zakonom) ili nije valjano uopšte. Očigledno je da interpretacija drugostepenog suda nije valjana uopšte.

(5) Istorijska interpretacija

Istorijski posmatrano napad u početku (samo realni) na ličnost poglavara države jedno je od najstarijih, po nekima najstarije krivično delo, koje ima svoje arhaično jezgro u magijskom tabuu vladara, u njegovoj nedodirljivosti koja ga brani od agresije. Sa nastankom jed-

nobožičkih religija i pretenzijom monarha na božansku provenijenciju kraljevske vlasti, uz realni napad inkriminise se i verbalni (kao jedan od oblika svetogrđa), uvreda veličanstva, laesa maeistas. U tom obliku delo je postojalo još u XIX veku kada se obrazlagalo time da se uvredom poglavara države ugrožava opšti interes. Kraljevska ličnost otelotvoravavala je državni suverenitet (“L’etat c’est moi”).

Prelaskom na republikanske oblike vladavine (“oblik vladavine u kojem poglavar države nema nikakve lične privilegije, nije suverena ličnost i podložan je pravu kao i svaki drugi građanin” – Pravna Enciklopedija, Beograd, 1979. str. 1217, odrednica Republika), stupa na scenu stanovište po kojem nema nikakvog razloga verbalni napad na ličnost poglavara države tretirati kao kvalifikovano delo uvrede, jer iz napada na osobu koja je odgovorna, jednaka pred zakonom s drugim građanima, izborna i opoziva ne proizilazi neposredno ugrožavanje opšteg interesa, koje se uzimalo za ratio inkriminacije dela uvrede veličanstva, pa je u jednom broju republikanskih zakonodavstava ovo delo bilo i dekriminisano.

Kod nas je ovo delo napada na čast i ugled poglavara države bilo inkriminisano još članom 91b biv. Kaznenog zakona Kraljevine Srbije od 26. III 1860. godine:

“Ko rečma, pečatnim ili nepečatnim pismenim sastavom ili ma kakvim izobraženjem ili znacima uvredi vladajućeg Kralja... itd.”

Po biv. Krivičnom zakoniku Kraljevine Jugoslavije od 27. januara 1929. godine u čl. 307 ovo delo je bilo inkriminisano na sledeći način:

“Ko uvredi Kralja...”

Iz upotrebe velikog slova potpuno jasno izlazi da se misli opet na vladajućeg kralja”. Tako je propis i primenjivan, tako su ga i tumačili najugledniji komentatori toga vremena:

“Pod kraljem se tu podrazumeva samo vladajući kralj” (dr Mih. P. Čubinski, Naučni i praktični komentar Krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije, Beograd, 1930., str. 469).

“Delo treba da je izvršeno onda, kad je njegov objekt vladalac, da bi sačinjavalo uvredu odn. klevetu vladaoca. Ako su ove radnje izvršene po odstupanju s vlade ili po smrti, ne postoji uvreda odn. kleveta vladaoca”. (Dr Toma Živanović, O uvredi i kleveti, Beograd, 1927, str. 66).

Dakle, tokom 80 godina monarhije na ovom tlu (1860–1941.) kao kvalifikovana uvreda poglavara države smatrala se samo uvreda aktuelnog poglavara države (monarha) “izvršena onda kada objekt dela jeste poglavar države”.

Iako je naš zakonodavac ostao kod inkriminacije verbalnog napada na čast i ugled poglavara države i po prelasku na republikanski oblik vladavine (za šta je svakako imao svojih razloga), ovaj kratki istorijat važan je za istorijsku interpretaciju člana 157 KZ SFRJ i shvatanje pogrešnosti pravnog shvatanja drugostepenog suda.

Naime, ako je uvreda ličnosti poglavara države mogla biti učinjena samo prema aktuelnom poglavaru države u slučaju lično privilegovane, “po milosti božjoj” suverene ličnosti monarha, onda a fortiori to nužno mora važiti za ličnost poglavara

države u republici, gde poglavar ne otelotvorava državni suverenitet, gde je on izbran, opoziv, bez ličnih privilegija i jednak pred zakonom sa ostalim građanima.

(6) Ustavna interpretacija

U primeni ovoga propisa ustavna interpretacija je ustvari obavezna s obzirom da čl. 157 KZ SFRJ ima obeležja tzv. blanketnog propisa, koji upućuje na Ustav SFRJ.

Naime, u čl. 157 KZ SFRJ inkriminiše se izlaganje poruzi “najviših organa”, a tek “Tumačenjem Ustava SFRJ treba utvrditi koje savezne organe treba smatrati najvišim organima u SFRJ u smislu čl. 157 KZ SFRJ” (Komentar Krivičnog zakona SFRJ, Savremena administracija, Beograd, 1978., str. 525).

Dakle, pre nego što je osuđenog oglasio krivim za delo iz člana 157 KZ SFRJ drugostepeni sud je morao utvrditi da li su u vreme izvršenja dela predsednik republike i vrhovni komandant bili najviši organi SFRJ prema Ustavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Nisu.

Od 4. maja 1980. godine nijedan od ova dva organa uopšte više ne postoji, a prava i dužnosti ovih bivših inokosnih organa vrši Predsedništvo SFRJ – član 328 stav 6 Ustava SFRJ (“Službeni list SFRJ” br. 9/74 od 21. II 1974. godine, str. 254).

Prema tome u aprilu 1981. godine (nesporno vreme izvršenja) “predsednik republike” i “vrhovni komandant” nisu bili najviši organi SFRJ i nisu, niti su mogli predstavljati zaštitni objekt člana 157 KZ SFRJ, pa se ni izlaganjem poruzi ovih ne postojećih organa nije moglo izvršiti delo iz člana 157 KZ SFRJ.

I sada se tek vidi do koje mere je nedopuštena ekstenzivna interpretacija člana 157 KZ SFRJ drugostepenog suda: nasuprot kristalno jasnoj odredbi člana 157 KZ SFRJ drugostepeni sud proširuje granice inkriminacije ne samo na lica koja više nisu najviši organi ili njihovi predstavnici, već i na organe koji više ne postoje i nisu postojali ni u vreme izvršenja dela (“ako se izjave odnose na period kada su ta lica bila najviši organi i ako se odnose na period kada su ti organi postojali”)!

U stvari radi se očigledno o tzv. interpretaciji “contra legem” (protiv zakona), koja je isključivi prerogativ zakonodavca, budući da je interpretacija “contra legem” u stvari, materijalno, izmena zakonodavstva, na koju sudska vlast nije ovlašćena po našem (niti bilo kom drugom) ustavu.

Očigledno je takođe da je drugostepeni sud do ovakve “interpretacije” (pod znacima navoda jer je “contra legem”) došao zaveden metapравnim sadržajem konkretnog slučaja, dopisujući zakon u nastojanju da popuni ono što oseća “pravnom prazninom”. To, međutim, nije dopušteno.

***

Na ovom mestu odbrana želi da ukaže na prisustvo još jednog tumačenja u primeni člana 157 KZ SFRJ, koje je u javnost izneo Savezni javni tužilac (v. intervju ob-

javljen u NIN-u od 17. maja 1981. godine), a koje je takođe očigledno pogrešno.

Na pitanje novinara: "Da li se smrću predsednikovom nešto menja u krivično-pravnoj zaštiti njegove ličnosti?" – savezni javni tužilac odgovara:

"Ništa se ne mijenja. Smatramo da je ličnost predsjednika Tita simbol nove Jugoslavije. Kad bi bila posrijedi samo njegova privatna ličnost, smrću bi prestala krivično-pravna zaštita te ličnosti. Ali pošto ona oličava sve ono što Jugoslavija jeste mi i dalje krivičnom sankcijom štitimo uspomenu na Tita."

Naravno, ovde je pre svega pogrešno stanovište da smrću prestaje krivično-pravna zaštita ličnosti uopšte ("privatne ličnosti"). Dela iz člana 92 do 94 KZ SRS mogu se učiniti i prema umrlom licu (v. čl. 101 st. 3 KZ SRS).

Drugo, pogrešno (ekstenzivno) tumačenje je da ličnost Josipa Broza Tita predstavlja simbol zaštićen članom 157 KZ SFRJ.

Simboli koji su zaštićeni tim članom taksativno su nabrojani (u članu 157 Zakona: to su (1) zastava, (2) grb, (3) himna. Ti su simboli određeni u članu 6 do 8 Ustava SFRJ.

Niko, pa čak, ni zakonodavac ne može proširivati krug ovih simbola, a najmanje se može to činiti ekstenzivnim interpretacijama s obzirom da su takve interpretacije u krivičnom pravu (a) nedozvoljene, a u konkretnom slučaju i (b) protivustavne.

***

Iz svega napred rečenog jasno proizilazi da radnja izvršenja koja bi se sastojala u "grubom vređanju i omalovažavanju", "negiranju vrednosti ličnosti", "vređanju i omalovažavanju" itd. (kako tu radnju utvrđuje sam drugostepeni sud) Josipa Broza Tita, ne može predstavljati kvalifikovano delo uvrede iz člana 157 KZ SFRJ, već samo delo uvrede iz čl. 92 KZ SRS, jer su to jedina dva dela koja u našem krivičnom zakonodavstvu imaju ovakvu radnju izvršenja (pored povrede ugleda države – iz člana 158 KZ SFRJ – koji očigledno ne dolazi u obzir). Pošto je kvalifikacija pa čl. 157 KZ SFRJ kako smo videli nemoguća, ostaje jedino kvalifikacija po čl. 92 KZ SRS.

Ali pošto se ovde radi o umrlom licu – gonjenje se preduzima po privatnoj tužbi bračnog druga ili lica koje je sa umrlim živelo u trajnoj vanbračnoj zajednici, dece, roditelja, braće i sestara umrlog lica – čl. 101 stav 3 KZ SRS.

Kako u spisu nema zahteva ovlašćenog tužioca – čl. 17 st. 1 i 2 ZKP, odn. kako je povređeno načelo akuzatornosti krivičnog postupka, odn. načinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz čl. 364 st. 1 tačka 5 ZKP (što po članu 427 tačka 2 ZKP predstavlja valjan razlog za ulaganje zahteva za vanredno preispitivanje pravosnažne presude), odbrana predlaže da taj sud ODBIJE OPTUŽNICU, jer je ceo postupak vođen bez zahteva ovlašćenog tužioca (čl. 349 tač. 2 ZKP).

II.

“Pesnici su nepriznati zakonodavci sveta”
(Šeli)

Potpuno nezavisno od gornje argumentacije želimo da ukažemo na činjenicu da su i prvostepeni i drugostepeni sud pogrešili kada su osuđenog oglasili krivim za bilo koje krivično delo, pa da u tom smislu ne stoji, čak, ni krivično delo obične uvrede iz čl. 92 KZ SRS.

Naime, neoborena je zakonska pretpostavka da zbirka “Vunena vremena” predstavlja umetničko delo, a umetničko delo ne može ni pod kakvim uslovima predstavljati krivično delo. Obrazložit ćemo sve ove tvrdnje.

Da zbirka “Vunena vremena” predstavlja umetničko delo postoje brojne indicije: (1) njihov autor je član udruženja književnika, (2) tu zbirku pesama recenzirali su kao zbirku pesama poznati književnici, (3) tu zbirku pesama – kao zbirku pesama – objavio je ugledni izdavač, (4) autor zbirke “Vunena vremena” objavljivao je i druge zbirke pesama za koje je i nagrađivan, (5) čak i nakon pokretanja postupka protiv autora ova zbirka prikazivana je od stručne književne javnosti kao zbirka pesama u književnim časopisima.

Uz sve te indicije stoji i činjenica da se osuđeni tokom celog postupka branio tvrdnjom da knjiga “Vunena vremena” predstavlja poeziju, dakle, umetničko delo. Načelo materijalne istine zahtevalo je da sud proveri (shodnim dokazom) ovakvu odbranu osuđenog. Ako sud tako nije učinio to može značiti jedino da je takvu odbranu prihvatio, a onda je osuđeni osuđen za umetničko delo.

Štaviše, osuđeni je sam (kao da se ne prezumpira njegova nevinost – čl. 3 ZKP) predložio izvođenje dokaza kojim bi se utvrdilo da li je zbirka “Vunena vremena” umetničko delo na glavnom pretresu 8. jula 1981. godine (v. str. 38 drugi stav zapisnika o glavnom pretresu), ali je sud rešenjem odbio ovaj predlog “kao suvišan” (v. str. 39 istog zapisnika).

Pošto sud može odbiti izvođenje jednog dokaza kao “suvišnog” jedino onda kada će spornu činjenicu na koju je dokaz predložen utvrditi u korist optuženog, ima se uzeti da je i sam sud prihvatio odbranu optuženog da se radi o umetničkom delu. In poenalibus causis benignius interpretandum est (Paulus). (Inače bi se dobila apsurdna slika da sud npr. odbija da izvede “suvišni” dokaz kojim se utvrđuje alibi – a presuđuje da alibija nema!).

Dakle, neoborena je zakonska pretpostavka da je zbirka “Vunena vremena” – umetničko delo. (Budući da je pitanje šta jeste poezija, a šta nije stručno pitanje ova zakonska pretpostavka je mogla biti oborena samo dokazom veštačenja od strane lica koja raspoložu potrebnim stručnim znanjem – čl. 241 ZKP).

Ustvrdili smo takođe da umetničko delo ni pod kojim uslovima ne može predstavljati krivično delo. Obrazložit ćemo i tu tvrdnju.

Ona se osniva na činjenici da je u našem pravnom sistemu sloboda umetničkog stvaralaštva – APSOLUTNA (za razliku od nekih drugih sloboda i prava građana koja su ograničena ustavima i zakonom).

Naime, u glavi V Ustava SFRJ (gde se iznose najopštija načela i koja se, dakle, neposredno uopšte ne može primenjivati, budući da i ne sadrži norme) ograničavaju se (načelno) slobode i prava građana utvrđena Ustavom:

“Slobode i prava čoveka i građanina ograničeni su samo jednakim slobodama i pravima drugih i interesima socijalističkog društva”.

Na temelju ovog opšteg načela posebnim ustavnim odredbama (normama) i ograničavaju se slobode i prava građana na odgovarajućim mestima u ustavu (tamo gde se proklamuju). Na primer,

član 175: (proklamuje) život čoveka je neprikosnoven. (A zatim ograničava) Smrtna kazna se može izuzetno propisati i izreći samo za najteže oblike krivičnih dela,

član 177: (proklamuje) Sloboda čoveka je neprikosnovena. (A zatim ograničava) Niko ne može biti lišen slobode osim u slučajevima i u postupku koji su utvrđeni zakonom,

član 183: (proklamuje) Građanima se zajemčuje sloboda kretanja i nastanjivanja. (A zatim ograničava) Ograničavanje slobode kretanja i nastanjivanja može se predvideti zakonom,

član 185: (proklamuje) Tajna pisama i drugih sredstava opštenja je nepovrediva. (A zatim ograničava) Samo zakonom može se propisati da se može odstupiti od načela nepovredivosti tajne pisama. Itd.

A onda na temelju ovih, ustavnim normama određenih, ograničenja (i u okvirima tih normi) zakoni određuju slučajeve i postupak ograničavanja ovih prava.

Ustavna norma predstavlja samo ovlašćenje zakonodavcu kada i koliko može ograničavati ta prava, a samo ograničavanje, u stvari, vrši samo i jedino zakonodavac. Prema tome, zakon se jedino u praksi neposredno primenjuje.

Međutim, postoje slobode i prava građana koje se ne ograničavaju ni ustavnim normama (pa se, dakle, ne mogu ograničiti ni zakonom). Te slobode i prava su APSOLUTNI. Takav je, na primer, slučaj sa slobodom misli i opredeljenja. Član 166 kaže samo: “Zajemčena je sloboda misli i opredeljenja.” Samo proklamuje, ne ograničava. To znači ne ovlašćuje ni zakonodavca da bilo kako te slobode i prava ograničava.

U ovu kategoriju APSOLUTNIH sloboda spada i sloboda umetničkog stvaralaštva. U članu 169 stav 1 Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kaže se samo: “Naučno i umetničko stvaranje je slobodno”. Nikakva ograničenja se ne navode, što znači da ograničenja ne može uvoditi ni zakonodavac.

Očigledno je da je ustavotvorac (pravilno) stao na stanovište da je u slučaju slobode umetničkog stvaranja načelo iz glave V Ustava SFRJ – jednostavno neprimenljivo. Drugim rečima, da se sloboda umetničkog stvaranja PO PRIRODI SAME STVARI ne može nikada koristiti na uštrb jednakih sloboda i prava drugih ili na uštrb interesa socijalističkog društva. Ili opet drugim rečima, da se sloboda umetničkog stvaranja ne može nikada (kako se to “moderno” kaže) “zloupotrebiti”.

Još jasnije – da je upravo interes socijalističkog društva da umetničko stvaranje bude APSOLUTNO slobodno, bez ikakvih ograničenja.

To opet, u našem slučaju znači da se ne može doneti nijedan zakonski propis ko-

jim bi se ograničavala sloboda umetničkog stvaranja, niti se ijedan doneti propis može i sme tumačiti tako da bi se njegovom primenom ograničavala sloboda umetničkog stvaranja, jer bi to bilo protivustavno, pa takvo tumačenje ne može, naravno, dobiti ni član 157 KZ SFRJ niti član 133 KZ SFRJ, niti bilo koja druga odredba krivičnog zakona.

Pošto smo prethodno utvrdili da zbirka "Vunena vremena" predstavlja umetničko delo (ako ništa drugo po načelu in dubio pro reo), onda je potpuno jasno da ona ne može predstavljati ni krivično delo, jer ono što je APSOLUTNO SLOBODNO ne može ni pod kojim uslovima postati kažnjivo.

Ovo predstavlja nezavistan argument da su sudovi na osuđenog pogrešno primenili materijalno (krivično) pravo.

III.

"C'est plus qu'un crime, c'est une faute"

(Talleyrand u povodu pogubljenja Vojvode od Enghiena)

Kod ovakvog stanja stvari sasvim prirodno se postavlja pitanje kako je uopšte stvoren "slučaj Gojka Đoga" kada su stvari tako neumitno jasne?

Po mišljenju odbrane to je i velikim delom posledica i puka manifestacija jednog kolosalnog nesporazuma (koji ima svoju dugu istoriju, svoje duboke socio-kulturno-političke uzročnike i dimenzije o kojima ovde neće biti reči, jer je to predmet mnogo ozbiljnijih istraživanja).

Mi smo sa čitavim civilizovanim svetom priznali našim ustavom slobodu umetničkog stvaranja. (Valja uzgred napomenuti da ta sloboda nije "data", da ona ne postoji zato što je Ustav "daje", da ona Ustavu prethodi kao civilizacijska tekovina i metappravna činjenica --kao istorijski zatečen uslov pod kojim se mogla i morala u datom istorijskom trenutku konstituisati državno-pravna organizacija). Međutim, mi često zaboravljamo (često to i ne znamo) šta je to – umetničko stvaranje, pa samim tim i čemu sloboda umetničkog stvaranja.

Postoji naročito jedna utilitarna svest, koja se ravnopravno manifestuje u svim oblastima ljudske delatnosti (pravu, nauci, kulturi, politici) i koja čitav svet vidi isključivo kao poprište borbe interesa, a državne oblike društvene organizacije kao instrument prinudnog ostvarivanja tih interesa.

Za tu svest, prirodno, i celokupno umetničko stvaranje jeste ili irelevantna, marginalna, gotovo infantilna lakrdija ili voljni ili nevoljni, svesni ili nesvesni instrument borbe interesa. U ovom potonjem slučaju ta svest onda, sebi dosledno, razlikuje "korisna" i "štetna" umetnička dela. Prema "štetnom umetničkom delu" za tu svest je potpuno legitimno primeniti silu, ako njome raspolaže, u zaštiti interesa koje ta svest zastupa. Zato što ona državnu prinudu smatra pukim instrumentom borbe interesa, zato što interese koje zastupa, po psihološkoj nužnosti, smatra progresivnim i zato što konkretno umetničko delo doživljava kao "štetno" po te interese. Sve je to "logično".

Međutim, tu se nailazi na jednu teškoću. Budući da je nauka i umetnost izuzeta od pravne regulacije, a da je zakon uslov legitime upotrebe sile, ta svest se nalazi pred zadatkom da svoje shvatanje sveta uskladi sa ovakvom ustavnom-pravnom

situacijom.

Ona taj zadatak, po pravilu, rešava dvojako: ili zaboravlja na APSOLUTNU prirodu slobode umetničkog stvaranja (pa govori o "zloupotrebi slobode umetničkog stvaranja", "zloupotrebi slobode naučnog stvaranja", "zloupotrebi slobode misli" i sl.) ili se prećutno priznaju ovakve slobode kao apsolutne, ali se konkretnom ("štetnom") delu odriču svojstva naučnog odn. umetničkog dela. Postoji i mešovita metoda u kojoj se upotrebljavaju oba argumenta.

Kada odriče nekom delu svojstva naučnog ili umetničkog dela, ova svest to ne čini sa stanovišta nauke ili umetnosti, što bi se činilo jedino opravdano (ta svest nije "naivna", ona "zna" da i nauka i umetnost imaju "svoje interese"). Ona to čini tako što jednostavno PROGLAŠAVA da se tom i tom delu ODUZIMAJU SVOJSTVA UMETNIČKOG DELA.

Osećajući negde da je za takvu tvrdnju potrebna nekakva argumentacija, ta svest na mesto argumentacije stavlja jednu agresivnu i bizarnu retoriku punu podsmeha prema "štetnom delu", što je naravno izraz nemoći da se problem reši u ravni u kojoj je nastao.

Takva nauka i takva umetnost, budući da su štetni proglašavaju se za privid (jer "privid" se, ipak, ne može odreći, samo što ta svest "prozire suštinu", a "suština" je važna, pri čemu je suština, naravno, u tome da je delo "štetno").

Tada se, na primer, govori da autor samo "nastupa" "pod vidom nauke", "pod vidom umetnosti", "pod vidom poezije", ili čak "pod maskom" (prizivajući atmosferu oružane pohare) ili (arhaično) "pod plaštom" nauke i umetnosti. Njegova umetnost ili nauka su "lažni", "tobožnji", "nazovi", "kvazi", "nadri", a umetnik ili naučnik su "samozvani", njihove pretenzije "nadobudne" i "umišljene".

Vehementnost izraza ovde je posledica činjenice da ta svest "oseća da je u pravu", samo "ne može to da izrazi". To osećanje svakako dolazi od toga što ono uzima svoju volju za razlog. Njoj je beskrajno daleka misao da možda ne može to da izrazi, zato što nije u pravu.

Budući da deli umetnost na prividnu ("štetnu") i pravu ("korisnu" i irelevantnu), ta svest ne može dozvoliti da joj "pametnjakovići sole pamet" o tome koja je umetnost prava, jer stvarno ta svest sama najbolje može oceniti šta je njoj korisno, a šta štetno. Zato reaguje razdraženo na svako "filozofiranje".

Pokušaj da joj se objasni da se ne sme brkati nadlični motiv stvaraoca – sa stranačkim interesima politikanta; pesnički subjekt – sa autorovom privatnom ličnošću; poezija – sa diskurzivnim, denotativnim jezikom politike; ličnost romana – sa autorom ili modelom; književni prostor – sa realnim; manifestni iskaz – sa njegovom literarnom funkcijom u delu; projekcija – sa stvarnošću... itd. ovoj svesti se nužno pričinjava kao "providni trik" drugog, "tuđeg", čak "neprijateljskog" interesa, koji traži pukotinu u zidu našeg uverenja "pod vidom" teorijske argumentacije. I krug se zatvara.

I ta svest ostaje opet sama da se iskreno pita: kako bi iko mogao iskreno braniti takve slobode, kada njoj samoj ta sloboda uopšte nije potrebna, kada se, eto, ona sama oseća sasvim slobodno i srećno u tim granicama koje postavlja (ako može) drugima, ali "pravedno" i sama sebi. Takvi zahtevi su "elitistički", jer zašto drugi ne bi

bili srećni da nalikuju toj svesti, kada je ona potpuno srećna što nalikuje sama sebi?

Tako se ta svest ispunjava sama sobom – i poriče svaku drugu svest. Tim pre što je ona i aistorična i lišena sposobnosti za apstrakciju.

Aistorična, jer se borba interesa uvek odvija sada i ovde. Za takvu svest ne postoji prošlost koja nas uči nužnosti skepse prema našim uverenjima, koja su se tako često menjala u istoriji, niti budućnost, jer takva svest oseća da će i u njoj opet biti samo jednaka sama sebi, kao što je sebi uvek jednaka strasna borba interesa.

Njoj nedostaje sposobnost apstrakcije koju daje istorijska svest koja, na primer, nalaže da se ustavno institucionalizuje načelo slobode misli ili načelo slobode umetničkog stvaranja, kao svesno konstruisan i ugrađen korektiv ljudskom mišljenju inherentnih zabluda i ljudskoj osećajnosti inherentnih stranputica.

Ona nema šta da koriguje, niti će ikada imati, jer će uvek ostati jednaka sebi. I tako se može desiti da uprkos činjenici što su sva odlučna pitanja slobode umetničkog stvaranja u pravnoj i književnoj teoriji davna raspravljena, što su ona još pedesetih godina raspravljena i u književnoj javnosti, u praksi sporovi još uvek traju.

I tako se može desiti da, na primer, književnik Josić-Višnjić objavi priču, a da bude optužen za “širenje lažnih vesti”, jer je “okrivljeni pisao neistine...” i jer su “događaji i lica izmišljeni...”

Tako se može desiti da sud zabrani roman Ivana Ivanovića, jer iskazi junaka romana predstavljaju “lažne tvrdnje kojima se uznemirava javnost”.

Tako se može desiti da model koji je poslužio književniku Dragoslavu Mihailoviću za njegov roman “Petrijin venac” (uz pomoć pravnih stručnjaka) tuži književnika za povredu autorskog prava koje model ima na svoj život.

Tako se može desiti da književnik Danilo Kiš bude optužen za plagijat pred celom jugoslovenskom javnošću, jer je u njegovom delu nađeno “parče života”.

Ne čini se to s nekakvim demonskim planom, iz nekakve zle volje, već iz stvarne iskrene nesposobnosti da se literatura, kao sfera ljudske delatnosti uopšte shvati, da se shvati potreba čoveka da se kao totalno biće odnosi prema totalitetu sveta, da se shvati da se ta potreba mora zadovoljavati po svaku cenu – te da je besmisleno zabranjivati ono što se ne može zabraniti. Da je to, čak, “štetno” po onoga ko bi to pokušao.

Ne čini se to s nekakvim demonskim planom, već zato što je to utilitarnoj svesti i njenom pogledu na svet inherentno. (Tačno je možda da cinični vlastoljupci mogu takvu svest iskorišćavati i da prestrašeni konformisti mogu tu svest simulirati, ali je bitno da se bez nje ne bi imalo šta iskorišćavati, ni čemu se konformirati). I to je smisao citiranog Talleyrand-ovog paradoksa: to je gore od zločina, to je greška. Gore, ne u moralnom pogledu (jer je u tom pogledu zločin, naravno, gori od greške), već gore utoliko što smo pred ljudskom greškom bespomoćniji nego pred zločinom. Zločin zna da je zločin, greška to ne zna.

U Beogradu
14. aprila 1982. god.

GOJKO ĐOGO
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ, adv.

Presuda Saveznog suda

Kps.36/82

U IME NARODA !

Savezni sud u veću sastavljenom od sudija mr Ivana Belea, kao predsednika veća, Borivoja Nikšića, dr Dušana Cotića, Milke Janković i Petra Leštarova, kao članova veća, sa višim sudskim savetnikom Olgom Borčić kao zapisničarom, u predmetu Gojka Đoga zbog krivičnog dela iz člana 157 KZ SFRJ, odlučujući o zahtevima branilaca osuđenog za vanredno preispitivanje pravosnažne presude Okružnog suda u Beogradu K-460/81 od 17. septembra 1981. godine i presude Vrhovnog suda Srbije Kž-1167/81 od 16. februara 1982. godine, na sjednici veća održanoj dana 9. jula 1982. godine, doneo je

PRESUDU

Zahtevi branilaca osuđenog Gojka Đoga za vanredno preispitivanje pravosnažne presude Okružnog suda u Beogradu K-460/81 od 17. septembra 1981. godine i presude Vrhovnog suda Srbije Kž-1167/81 od 16. februara 1982. godine, odbijaju se kao neosnovani.

Obrazloženje :

Presudom Okružnog suda u Beogradu K-460/81 od 17. septembra 1981. godine Gojko Đogo oglašen je krivim zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 2 godine. Istom presudom na osnovu člana 69 KZ SFRJ oduzeti su mu primerci knjige "Vunena vremena".

Odlučujući o žalbama optuženog i njegovog branioca Vrhovni sud Srbije presudom Kž-1167/81 od 16. februara 1982. godine preinačio je prvostepenu presudu tako što je pod I radnje optuženog Gojka Đoga opisane u izreci prvostepene presude pod tačkom 1, 2, 3 i 6 za koje je oglašen krivim, pravno kvalifikovao kao krivično delo povrede ugleda SFRJ iz člana 157. Krivičnog zakona SFRJ i optuženog za to delo osudio na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, i pod II za radnje opisane pod tačkama 4 i 5 prvostepene presude koje glase:

- 1) U pesmi "Crni dani", želeći da naš put u izgradnji samoupravnog socijalističkog društva prikaže apsurdnim i da smo kao društvo dovedeni u besmisleni položaj kaže" "Bože kako ne vide da rade ćorav posao – ćorava im sveća. Vran peva na

- grani, došli crni dani – čuti dušo, ne krvavi” i
- 2) U pesmi “Crnokrug na Trgu Republike” čini aluziju na navodno nedostojan položaj srpskog naroda koga poistovećuje sa ovcama koje “mirno pasu na Terazijama i osluškuju zvono na ugiču” na osnovu člana 350 tačka 1 Zakona o krivičnom postupku optuženog oslobodili od optužbe nalazeći da opisane radnje ne sadrže zakonska obeležja krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

Branioци osuđenog Gojka Đoga podneli su blagovremeno zahtev za vanredno preispitivanje pravosnažne presude zbog povrede Krivičnog zakona iz člana 427 tačka 1 u vezi sa članom 365 tač. 1 i 4 Zakona o krivičnom postupku i zbog povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 427 tačka 2 u vezi sa članom 364 stav 1 tačka 5 Zakona o krivičnom postupku. U zahtevu se navodi da izlaganje poruzi Josipa Broza Tita posle njegove smrti ne predstavlja krivično delo iz člana 157 Krivičnog zakona SFRJ, da se inkriminirani tekst ne odnosi na Josipa Broza Tita i da inkriminirani tekst iz knjige “Vunena vremena” iako bi se odnosio na Josipa Broza Tita ne predstavlja krivično delo već umetničko delo, te je u zahtevu predloženo da se ukinu prvostepena i drugostepena presuda i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovnu odluku ili da se pravosnažna presuda preinači tako da se donese oslobađajuća odnosno odbijajuća presuda.

Savezni sud je razmotrio predmet i cenio razloge iznete u zahtevu za vanredno preispitivanje pravosnažne presude, pa je našao da je neosnovan.

Po stanovištu Saveznog suda izlaganje poruzi Josipa Broza Tita posle njegove smrti u vezi sa obavljanjem dužnosti Predsednika Republike ili vrhovnog komandanta ili izlaganje poruzi koja se odnosi na njegovu ličnost, – predstavlja krivično delo povrede ugleda SFRJ iz člana 157 Krivičnog zakona SFRJ.

Ovo sa sledećih razloga:

Prema samom nazivu ovog krivičnog dela zaštitni objekat je ugled SFRJ, a tačke i prema tekstu zakonske inkriminacije u kojoj se navodi da se povreda ugleda SFRJ čini izlaganjem poruzi direktno SFRJ ili posredno izlaganjem poruzi njenih simbola: zastave, grba ili himne, što nedvojbeno znači da se izlaganjem poruzi bilo kog od ovih simbola vrši povreda ugleda same SFRJ. Izlaganjem poruzi, prema zakonskoj inkriminaciji, najviših njenih organa ili predstavnika tih organa, oružanih snaga ili vrhovnog komandanta isto tako se vređa ugled SFRJ. U najviše organe spadaju: Skupština SFRJ, sa svojim većima, kao organ društvenog samoupravljanja i najviši organ vlasti u okviru prava i dužnosti federacije, Savezno izvršno veće, kao izvršni organ Skupštine SFRJ i Predsedništvo SFRJ, koje predstavlja SFRJ u zemlji i inostranstvu, kao i do smrti Josipa Broza Tita Predsednika Republike, koji je, između ostalog, predstavljao SFRJ u zemlji i inostranstvu.

Samim povređivanjem ugleda Predsednika Republike Josipa Broza Tita, kao predstavnika SFRJ u zemlji i inostranstvu, povređuje se i ugled SFRJ. Ne može se razdvojiti povreda ugleda Josipa Broza Tita, kao Predsednika Republike, od povrede ugleda SFRJ i tretirati kao dva, međusobno nezavisna, zaštitna objekta, a ovo tim pre što se Josip Broz Tito rukovodeći Narodnooslobodilačkom borbom borio za stvaranje naše države, što je bio na čelu prilikom njenog formiranja i njome rukovo-

dio do svoje smrti, tako da je u zemlji i inostranstvu za sve bio i ostao oličenje SFRJ. Zbog toga svako izlaganje poruzi Josipa Broza Tita i posle njegove smrti predstavlja i izlaganje poruzi SFRJ, te se takvim činjenjem ostvaruje krivično delo povrede ugleda SFRJ, iz člana 157 Krivičnog zakona SFRJ.

Sa navedenih razloga neprihvatljivo je shvatanje izloženo u zahtevu da izlaganje poruzi Josipa Broza Tita posle njegove smrti ne predstavlja krivično delo iz člana 157 Krivičnog zakona SFRJ.

Iz samog inkriminisanog teksta nesumnjivo je da se radi o našoj zemlji, o ličnosti koja se nalazi na čelu države i o vremenu kada je živio i umro Josip Broz Tito, što nesumnjivo znači da se inkriminisanim tekstom očigledno aludira na Josipa Broza Tita, kao Predsednika Republike, te su navodi zahteva da se inkriminisani tekst ne odnosi na Josipa Broza Tita neosnovani.

Izlaganje poruzi Socijalističke Federativne Republike Jugoslaviju, njena zastave, grba i himne, njenih najviših organa ili predstavnika tih organa, oružanih snaga ili vrhovnog komandanta može se izvršiti na razne načine, pa sledstveno tome i rečima izgovorenim ili napisanim, što znači svakim pismenom koje je namenjeno i predato na čitanje drugom licu, te je stoga zahtev i u delu koji se odnosi na način izvršenja ovog krivičnog dela neosnovan.

Iz navedenih razloga Savezni sud nalazi da u pravosnažnoj presudi nema povrede Krivičnog zakona SFRJ i Zakona o krivičnom postupku koje se navode u zahtevu branilaca, pa je stoga zahtev za vanredno preispitivanje pravosnažne presude odbio kao neosnovan – član 429 u vezi sa članom 421 Zakona o krivičnom postupku.

SAVEZNI SUD u Beogradu, 9. jula 1982., Kps-36/82

Presednik veća
mr Ivan Bele, s.r.

Zapisničar
Olga Borčić, s.r.

Zahtev Saveznom javnom tužilaštvu za zaštitu zakonitosti

SAVEZONOM JAVNOM TUŽILAŠTVU
B e o g r a d

Osuđeni GOJKO ĐOGO, književnik iz Beograda, preko branioca po punomoći u spisima, predlaže podizanje

ZAHTEVA ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI

protiv presude Saveznog suda Kps-36/82 od 9. jula 1982. godine zbog povrede Krivičnog zakona čl. 365 st 4 ZKP, na osnovu čl. 10 Zakona o Saveznom sudu, čl. 10 i 17 Zakona o Saveznom javnom tužilaštvu i čl. 416, 417 st. 2 i 418 ZKP, sa sledećim

predlogom

da Savezni sud u Opštoj sednici

UKINE presudu toga Suda Kps. 36/82 i predmet vrati na ponovnu odluku drugom veću Saveznog suda

ili

PREINAČI napadnutu presudu tako što će ODBITI OPTUŽBU primenom čl. 349 st. 2 ZKP.

Obrazloženje

Prema stanovištu odbrane, izraženom u zahtevu koji je odbijen napadnutom presudom. Pesnik GOJKO ĐOGO je neosnovano osuđen za krivično delo povrede ugleda SFRJ uvredom Predsednika Republike, jer (1) u trenutku izvršenja dela (april 1981. godine) Predsednik Republike nije predstavljao "najviši organ u SFRJ", tj. od 4. maja 1980. godine takav organ uopšte i ne postoji, a (2) ne može se uzeti ni da ličnost Josipa Broza Tita predstavlja simbol SFRJ, budući da se simboli koji su zaštićeni čl. 157 Kao simboli SFRJ taksativno nabrojani kako u članu 157 Kz SFRJ, tako i u čl. 6 do 8 Ustava SFRJ.

Stanovište odbrane detaljno je obrazloženo na 13 stranica Zahteva, ali je najviši sud u tri rečenice osporio ovu argumentaciju na sledeći način:

"U najviše organe spadaju: Skupština SFRJ sa svojim većima, kao

organ društvenog samoupravljanja i najviši organ vlasti u okviru prava i dužnosti federacije, Savezno izvršno veće, kao izvršni organ Skupštine SFRJ i Predsedništvo SFRJ, koje predstavlja SFRJ u zemlji i inostranstvu, kao i do smrti Josipa Broza Tita Predsednik Republike, koji je između ostalog, predstavljao SFRJ u zemlji i inostranstvu”.

Pošto je Josip Broz Tito umro 4. maja 1980. godine to znači da Savezni sud ustvari kaže da

U najviše organe spada (prezent) Predsednik Republike do 4. maja 1980. godine

tj. Predsednik Republike više ne spada u najviše organe SFRJ.

Naravno, odmah se uočava u čemu leži manjkavost argumenta: Savezni sud upotrebljava aktuelni prezent kada govori o prošlosti.

Ako je nešto bilo do 4. maja 1980. godine, onda je sasvim jasno da više nije, a ako nešto nije onda se ne može istinito tvrditi da jeste (“spada”).

Takva greška u mišljenju naziva se ambivalencijom: dopušta se da zajednički postoje dve kontradiktorne ideje od kojih obe ne mogu biti tačne – i ne odbacuje se nijedna od njih. Tvrdi se, naime, da Predsednik Republike predstavlja najviši organ SFRJ sada i da je predstavljao najviši organ samo do 4. maja 1980. godine, dakle, da to ne predstavlja sada.

To je kao da je stav Suda dvostruko orijentisan u vremenu: kada Sud tvrdi da Predsednik Republike još uvek “spada” u najviše organe SFRJ, Sud se ponaša kao da još nije nastupio 4. maj 1980. godine, a kada tvrdi da je Josip Broz Tito “predstavljao” SFRJ stav Suda je lociran u sadašnjost.

Ovakva ambivalencija i dvostruka orijentacija u vremenu bi mogla biti i objašnjenja, ali to prevazilazi zadatak odbrane, koja se ograničava samo da ukaže na pogreške u mišljenju Saveznog suda.

U drugoj od tri rečenice Savezni sud kaže:

Samim povređivanjem ugleda Predsednika Republike Josipa Broza Tita, kao predstavnika SFRJ u zemlji i inostranstvu, povređuje se i ugled SFRJ.

Ova tvrdnja bi potpuno stajala da je napisana pre 4. maja 1980. godine. Međutim, kako smo videli da je prema stanovištu samoga Saveznog suda (mada gramatički neispravno izraženom) Predsednik Republike spadao u najviše organe SFRJ do 4. maja 1980. godine i da je “predstavljao SFRJ u zemlji i inostranstvu” do 4. maja 1980. godine, onda ispravno ta rečenica treba da glasi:

Samim povređivanjem ugleda Predsednika Republike Josipa Broza Tita, kao predstavnika SFRJ u zemlji i inostranstvu povređivao se i ugled SFRJ (do 4. maja 1980. godine)

čime bi se, naravno, morala priznati teza odbrane.

Glagol “povređivati” mora da se nađe u prošlom vremenu jer govorimo o jednom prošlom i svršenom vremenu (do 4. maja 1980. godine) kada je Josip Broz Tito bio Predsednik Republike i kada je predstavljao SFRJ u zemlji i inostranstvu.

Međutim, tada je stanovište Suda potpuno irelevantno za presuđenje, jer je dužnost Suda da utvrdi da li je u trenutku izvršenja dela (aprila 1981. godine) Josip

Broz Tito bio zaštićen čl. 157 KZ SFRJ, a ne da li je on to bio u nekom periodu u prošlosti, jer to nije odlučno za primenu zakona.

Sve što je rečeno napred o ambivalenciji i dvostrukoj orijentaciji u vremenu može se ponoviti i ovde.

Konačno, u trećoj i poslednjoj rečenici Savezni sud iznosi dva stava, od kojih je prvi netačan i irelevantan, a drugi predstavlja neodrživo pravno stanovište za koje se ne daju nikakvi pravno zasnovani razlozi. Ona glasi:

“(a) Ne može se razdvojiti povreda ugleda Josipa Broza Tita, kao Predsednika Republike od povrede ugleda SFRJ i tretirati kao dva, međusobno nezavisna zaštitna objekta...”

Nije jasno šta se ovom tvrdnjom obrazlaže i sa čime Savezni sud polemiše, a tvrdnja pored toga protivreči drugim delovima presude.

Naime, odbrana u zahtevu nije nigde “razdvajala” ova dva zaštitna objekta: do 4. maja 1980. godine bilo je moguće povredom jednog od ovih objekata povrediti drugi. To odbrana i sada ne osporava.

Tvrdnja protivreči samoj presudi koja na str. 2 sama ovako “razdvaja” ova dva zaštitna objekta:

Prema samom nazivu ovog krivičnog dela zaštitni objekat je ugled SFRJ, a takođe i prema tekstu zakonske inkriminacije u kojoj se navodi da se povreda ugleda SFRJ čini izlaganjem poruzi direktno SFRJ ili posredno izlaganjem... simbola SFRJ... najviših organa ili predstavnika tih organa... itd.”

Rastavnom svezom “ili” sam Savezni sud “razdvaja” zaštitne objekte čijom se povredom ugled SFRJ direktno vređa od zaštitnih objekata kojima se ovaj ugled posredno vređa.

Međutim, ono što je bitno to je da se i u ovoj tvrdnji opet usled stilističke nejasnosti ne vidi da se radi o bivšem Predsedniku Republike i o organu koji više, po Ustavu SFRJ, ne postoji, niti je postojao u vreme izvršenja dela.

U drugom delu ove poslednje rečenice obrazloženja uvodi se u argumentaciju Saveznog suda novi razlog:

“(b) a ovo tim pre što se Josip Broz Tito rukovodeći Narodnooslobodilačkom borbom borio na stvaranju nove države, što je bio na čelu prilikom njenog formiranja i njome rukovodio do svoje smrti, tako da je u zemlji i inostranstvu bio i ostao oličenje SFRJ”.

“Oličjenje” znači “simbol”. Simboli koji oličavaju SFRJ taksativno su nabrojani u čl. 157 KZ SFRJ i čl. 6 do 8 Ustava SFRJ i to su: (1) zastava, (2) grb i (3) himna.

Krug ovih simbola ne može se proširivati ni zakonom, budući da je Ustavom utvrđen, pa ni Savezni sud ne može u zakonodavstvo unositi nove simbole koji oličavaju SFRJ, jer je to suprotno načelu legaliteta.

Kada to znamo, onda nam gornja argumentacija Suda pre izgleda kao obrazloženje projekta izmena Ustava i zakona, nego kao ispravno tumačenje Zakona (u kome takvog simbola jednostavno nema, a po mišljenju Saveznog suda trebalo bi da ga bude).

Naravno, da je Savezni sud i na takve inicijative ovlašćen, ali dok one ne budu usvojene od za to nadležnih organa u za to propisanom postupku, Zakon se ima primenjivati u svom današnjem obliku.

Ne mogu se ekstenzivnim tumačenjima proširivati odredbe krivičnog zakona na slučajeve koji po tom zakonu nisu kažnjivi, čak i kada Sud smatra da Zakon ne sadrži pravne praznine, jer je to jedno od osnovnih načela pravnog poretka.

U Beogradu

GOJKO ĐOGO
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ, adv.

Marko Veselica, 1981 (Uvod)

Maja 1981. godine u vreme suđenja Paragi, Tuđmanu i Gotovcu, Marko Veselica šalje Jakši Kušanu, uredniku "Nove Hrvatske" pismo u kome opisuje novi talas suđenja u Hrvatskoj. Pismo šalje preko izvesne Mile Šram, koja često putuje u Švajcarsku na radio-terapiju budući da je obolela od karcinoma u odmakloj fazi.

Očigledno po prijavi, carinici izvlače Milu Šram iz autobusa i oduzimaju joj pet koverata sa materijalima sa ovih suđenja i Veseličinim propratnim pismom. Milu Šram drže u policijskom pritvoru osam dana (pet dana više od dozvoljenih tri dana) a istovremeno joj prete da će joj oduzeti pasoš neophodan za lečenje. Na glavnom pretresu za vreme petočasnog svedočenja svedokinja je nekoliko puta počinjala da jeca, tako da se suđenje moralo prekinuti da bi se ona smirila.

Pet oduzetih koverata, čija sadržina je Milu Šram po njenoj izjavi bila nepoznata, otvorena su bez njenog prisustva, bez zapisnika, bez svedoka. I... gle čuda, u njima je UDBA pronašla dokaze o povezivanju s neprijateljskom organizacijom u inostranstvu! Dakle, upravo ono što je Izvršni komitet CK SKH vidovito tvrdio u hrvatskoj štampi čitava tri meseca pre nego što je Mila Šram uhvaćena na graničnom prelazu Šentilj. Ovakva "proročanstva" bila su česta prethodnica političkih suđenja i morala su se uvek "obistiniti". To je bio zadatak UDBe.

Presuda Okružnog suda u Zagrebu (uvodni deo)

Poslovni broj: K. 194/81-82

PRESUDA U IME NARODA

Okružni sud u Zagrebu u vijeću sastavljenom od sudaca toga suda Hamilton Dragutina kao predsjednika vijeća te Gembarovski Ivana kao člana vijeća, te sudaca porotnika Kerežija Ivke, Fadjejev Ivane i Mataušić Stjepana kao članova vijeća, uz sudjelovanje Grimm Maše kao zapisničara, u kriv. predmetu protiv opt. Veselica Marka zbog kriv. djela iz čl. 133 st. 1, 134 st. 1 i čl. 131 KZ SFRJ, nakon provedene glavne javne rasprave po optužnici Okružnog javnog tužilaštva Zagreb broj KT. 44/81 od 05. svibnja 1981. godine, u dane 1., 2., 3., 4., 7., 8. i 09. rujna 1981. godine, u prisutnosti zamjenika Okružnog javnog tužilaštva Zagreb mr Lončarević Darka, optuženog te njegovih branitelja Paraga Smiljana, Gabelica Ivana, Ivković Vladimira i Muslim Nikole svi odvjetnici iz Zagreba, te Popović Srđe i Danilović dr Rajka odvjetnika iz Beograda, dana 09. rujna 1981. godine

presudio je

Optuženi VESELICA MARKO, sin Petra i Kate rođene Sabić, rođen 09. siječnja 1936. godine u mjestu Glavice SO Sinj, po zanimanju doktor ekonomskih nauka, zaposlen u predstavništvu poduzeća "GOI" Zagreb, sa prebivalištem u Zagrebu – Ilica 117/II, Hrvat, državljanin SFRJ, oženjen, otac jednog mladb. djeteta, ranije osuđivan, nalazi se u pritvoru od 24. travnja 1981. godine pa nadalje,

kriv je

što je:

1. u namjeri da u javnom mnijenju u inozemstvu stvori uvjerenje da u SFRJ nije ostvarena ravnopravnost svih naroda i narodnosti, kao i da postoji politički sistem koji terorom guši ustavna prava i slobode građana, te da među građanima u zemlji i državljanima SFRJ koji se nalaze u inozemstvu stvori uvjerenje da je hrvatski narod u SFRJ politički neravnopravan, kulturno potiskivan i ekonomski izrabljiv, a u cilju raspirivanja nacionalne mržnje i razdora među narodima i narodnostima u SFRJ,

stupio u kontakt radi objavljivanja intervjua u inozemnim sredstvima javnog informiranja na Hansom Joachimom Bornemannom, novinarom iz SR Njemačke, kojemu je u razdoblju od 15. do 19. rujna 1980. godine u Zagrebu predao na njegova pismeno postavljena pitanja, pismeni intervju pod naslovom "Radikalno rješavanje neriješenog hrvatskog pitanja – kapitalna karika u budućoj demokratskoj restrukturalizaciji Jugoslavije, ili rješavanje hrvatskog pitanja – temelj promjena u Jugoslaviji",

u kojemu je lažno prikazao politički, ekonomski i kulturni položaj Hrvatske u SFRJ, lažno ustvrdivši da u SFRJ postoji velikosrpska su-premacija putem koje se vrši sistematsko ugnjetavanje, represija i nasilje nad hrvatskim narodom, te da je hrvatski narod politički neravno-pravan u odnosu na ostale narode i narodnosti u SFRJ, da je hrvatski narod kulturno potčinjen, zapostavljen i osporavan, a SR Hrvatska izrabljivana u korist drugih republika i pokrajina, pa je tako pored ostalog lažno naveo:

"Da bi, dakle Crna Gora mogla dostići SR Hrvatsku i ostale razvijene dejelove, ona mora strahovito eksploatirati hrvatsku privredu, s time da ona nema nikakve ni moralne ni ekonomske motivacije da racionalno privređuje. Da je ovaj problem odnosa između nacija i republika prije svega njihov ekonomski odnos ostao i dalje neraščišćen, da se još više zaoštrio nego prije informacije BBC-a pokazuje i činjenica da je liberalni slovenski političar i predsjednik Izvršnog vijeća SR Slovenije dr Antun Vratuša podnio ostavku, radi, po njegovom mišljenju, neopravdanog prelijevanja sredstava na tzv. nerazvijene republike i pokrajine. On je podnio ostavku skupa s nekim članovima Izvršnog vijeća Slovenije", – str. 3 originalnog teksta intervjua, a zatim na str. 4 lažno ustvrdio

"To drugim riječima znači da nacije i republike svoj primarni suverenitet ostvaruju u okviru svojih nacionalnih država i demokratskim metodom odlučivanja. U federaciji su, po tom konceptu, trebali odlučivati samo demokratski izabrani predstavnici svih nacija bez nadglasavanja, s tim da se globalno jugoslovenski interes derivira iz posebnih i autentičnih interesa svih njenih naroda. Takvi reprezentanti koji su trebali zastupati u federaciji hrvatski narod i Socijalističku Republiku Hrvatsku trebali su biti izabrani na najdemokratskiji način, trebali su biti permanentno beneficirani, kako od strane javnog mnijenja tako i od strane masovne demokratske baze koja ih je delegirala. Ništa od toga nije realno ostvareno jer su svi oni koji su zastupali striktno ostvarenje hrvatskog suvereniteta i demokratsko-paritetnu proceduru odlučivanja u federaciji proglašeni separatistima i neprijateljima, na temelju neviđenih falsifikata i montiranih političkih procesa", – a zatim na str. 5:

"Međunarodne funkcije moraju najvećim dijelom prijeći na nacije i republike, jer je bez toga njihov suverenitet obična fikcija. Samo se tako mogu izbjeći sve frustracije i kompleksi koji su se nataložili u Jugoslaviji u svijesti i podsvijesti hrvatskog

i ostalih naroda radi velikosrpske supremacije i na tom, za slobodan procvat nacija tako vitalnom položaju”, – te na str. 5-6:

“Ako se neki običan Hrvat ili hrvatski intelektualac žali da je zaknut ili diskriminiran, njega se odmah proglašava neprijateljem i ustašom, pa čak i zločincem. Pojedinci su toliko u prosjeku ustrašeni da ne smiju reagirati radi nepravilnog odnosa prema njima, jer se boje političke i gospodarske diskriminacije, a često puta i krivičnog progona, naročito kada se vrate u domovinu”, a zatim na str. 6:

“Svi su okupatori, unitaristi i hegemonisti osporavali pravo hrvatskom narodu na njegov identitet, blokirajući valorizaciju njegove baštine u kojoj postoje ogromne zalihe kreativnih energija i nepresušni simboli hrvatskog identiteta i inspiracije. U tom periodu je u Hrvatskoj radi nebrige onih koji nisu htjeli priznati hrvatski identitet i suverenitet, a koji su imali velik utjecaj u strukturi moći odlučivanja propadalo oko 100.000 (stotinu tisuća) spomenika kulture. Napor Matice hrvatske i drugih organa i organizacija kao i naprednih političara u Savezu komunista da se ti spomenici obnove i zaštite, da se oni znanstveno i umjetnički vrednuju i kao takvi postanu organski dio neprolazne svijesti i tvrdokornosti hrvatskog naroda na ovom prostoru, od birokrata, unitarista i velikosrba proglašeni su šovinistima i neprijateljima, iako je to apsurdno i besmisleno”, te na str. 7:

“‘Hrvatski tjednik’ radili su veliki entuzijasti, ljudi visokih intelektualno-moralnih i publicističko-novinarskih kvaliteta. Preko njega je progovorio dugo potiskivani genij hrvatskog naroda, koji je sanjao o većoj slobodi i ravnopravnijim odnosima sa svim narodima Jugoslavije, Evrope i svijeta. No, ta najplemenitija hrvatska čežnja i svijest koja je bila otvorena prema svakome i svemu što je uopće čovječansko proglašena je zločinom”, – a zatim na str. 8:

“Jedan značajan broj Srba u partijskim formacijama kao i u formacijama vlasti, tužilaštva, sudstva, komotno je sebi dao za pravo da sudi i procjenjuje, što je to zdravo hrvatsvo, a što je bolesno šovinističko, koje treba drastično progoniti. Takav metod je kod Hrvata izazivao potištenost i dovodio ih do tragičnog osjećaja da nova Jugoslavija, reproducira velikosrpsku hegemoniju kao i stara Jugoslavija, bez obzira na formalne proklamacije. Takovi velikosrbi i hrvatski unitaristi počeli su pod krinkom jugoslavenstva, bratstva i jedinstva služiti se pritajenim i javnim metodama obračuna protiv Hrvata”, te na str. 9:

“Dakle, na jednoj strani se štite pojedini velikosrbi koji bez ikakvog razloga provode nasilje nad nevinim Hrvatima, a na drugoj strani se progone nevini Hrvati samo zato što se osjećaju pripadnicima svoje domovine i svog naroda”, – i dalje:

“Značajan dio Hrvata iz straha ili zbog karijere negirao je svoj nacionalni osjećaj pripadnosti, te na taj način potpomagao zaoštavanje međunacionalnih odnosa umjesto da se oni unapređuju i harmoniziraju. Ovakvo naše nastojanje su unitaris-

ti – centralisti i veliko-Srbi proglašavali ustaštvom, što je jedan monstruozan falsifikat koji ne vodi ničemu. Moderno je da se Hrvatska stalno drži u kritici fašizma da bi se zaustavio proces njene demokratske ekspanzije, da bi se programirano njegovao osjećaj njene stalne krivnje i frustriranosti i onda kada je ona sasvim nedužna”, – a zatim lažno ustvrdio na str. 12:

“Prema nekim približnim procjenama u Hrvatskoj je nakon sloma u Karadorđevu 01.12.1971. godine bilo direktno progonjeno, diskriminirano i šikanirano cca 32.000 ljudi, što je za jednu malu zemlju od 4.500.000 stanovnika enormno velik broj. Sve ono što se je od 1945. do 1971. godine iz svih slojeva generacija i raznovrsnih političkih formacija formiralo kao otpor ugnjetačkoj represiji i velikosrpskoj hegemoniji, bilo je nemilosrdno progonjeno i šikanirano. Gvozdena metla, načinjena u Karadorđevu počela je mnogo i sustavno čistiti sve one koji su tražili punu ravnopravnost i suverenitet hrvatskog naroda u zajednici naroda Jugoslavije, kao i veći stupanj političkih, ljudskih i ostalih prava te znanstvenu, umjetničku i drugu slobodu stvaralaštva”, te na str. 12-13:

“Narodu se je htjelo ucjepiti strah u kosti preko drastičnog nastupa policijske represije. Također, poznato je da su studenti i nevini građani prilikom mirnih demonstracija na Trgu Republike u Zagrebu, dobili užasne batine a prema nekim informacijama bilo je dosta mrtvih i teško ranjenih. Pristizala su i pojačanja iz drugih republika, čiji pendreci policijski nisu imali milosti prema hrvatskim studentima”, – a zatim na str. 18:

“Dakle, stanje u zatvorima i struktura milicije i policijskih kadrova vrlo je nepovoljna na štetu Hrvata. Hrvati kažu da je to neodrživo i da to treba radikalno mijenjati u interesu ravnopravnosti, slobode i bratstva među njima. Međutim, tada vodeći Srbi u mehanizmu vlasti kažu da smo mi fašisti i zločinci i da nas treba progoniti i uništiti”, – dalje:

“Nikada batine i progona koje neki Srbi provode neopravdano nad Hrvatima i drugim narodima Jugoslavije neće uništiti hrvatski san za većom slobodom i ostvarenjem punog suvereniteta hrvatskog naroda kojeg mu garantira novi Ustav, ali mu to onemogućava realna struktura vlasti u kojoj Srbi u Hrvatskoj imaju apsolutnu dominaciju, koja sada nije ničim ugrožena ni kontrolirana”, te na str. 19-20:

“No, progon nevinih Hrvata u Hrvatskoj i dalje traje, jer se stalno lansiraju novi politički procesi uz primjenu najdrastičnijih metoda u toku istrage od strane organa Službe državne sigurnosti nad pojedincima, sa ciljem da se iznude ona priznanja koja jednom dijelu represivnih, reakcionarnih režimskih snaga odgovaraju. Tako, iako smo mi koji smo suđeni 1972-1973. godine izišli, a suđeni smo kao navodni pripadnici masovnog pokreta i kontrarevolucije, iza nas slijede nove skupine nevino osuđenih sa tragovima terora koji su nepojmljivi za normalan ljudski razum i minimalni kriterij shvaćanja prava čovjeka i naroda. Znači da pored svih verbalnih izjava

Jugoslavije pred svetskom javnošću, Jugoslavija općenito, a Hrvatska posebno pojačava i zaoštava prisustvo represivnih metoda i nasilja nad nevinim pojedincima. Svjetska javnost, a prije svega potpisnici Helsinške povelje Istoka i Zapada, trebali bi da teror koji se čini nad nevinim stanovništvom a naročito nad Hrvatima, u kojem je drastično došla do izražaja velikosrpska komponenta i hegemonizam, osuditi i napraviti stvarni uvid u veličinu bezakonja zajedno sa odlučnim zahtjevom da se sa time prestane”, – a zatim na str. 23:

“Takav rasplet sukoba u Jugoslaviji i na slučaju Hrvatske između konzervativnih, birokratskih i unitarističko-velikosrpskih snaga, na jednoj, i demokratsko samoupravnih i policentričnih nacionalnih snaga na drugoj strani, koje su se borile za veći stupanj slobode u svim smjerovima, pa prema tome i u smjeru potpunog suvereniteta nacija i republika, izvršen je u korist konzervativno represivne i unitarističko hegemonističke grupacije” – i dalje na str. 25-26:

“U stvari mi smo dali glavni doprinos tim promjenama i kada su one usvojene u promjenama saveznog Ustava mi smo bili sasječeni i drastično krivično progonjeni. Nikakvog faktičkog razvoja prema stvarnoj federaciji, a pogotovu ka korjenitoj konfederaciji nema, osim fiktivnih principa koji se ne poštuju i ne postoje realne političke i moralne intelektualne snage u hrvatskom društvu, koje bi danas na vlasti trebalo osigurati poštovanje tih principa. Sve zdrave snage, osim rijetkih izuzetaka su sa pučem u Karađorđevu 1971. godine eliminirani i frustrirani, jer ako odlučno postave bilo koji hrvatski problem pripisuju im se etikete šovinizma i separatizma. U Hrvatskoj ne postoji adekvatno javno mnijenje, politička, znanstvena i ostala sloboda da oblikuje hrvatsku politiku i strategiju za njen argumentirani i fundirani nastup u federaciji. Ako netko imalo iskače iz šablona može odmah biti isključen iz javnog života, smijenjen sa određenog rukovodećeg i stručnog položaja, a u datim okolnostima može biti krivično gonjen ili kao kriminalac ili kao politički protivnik”, – a zatim na str. 27-28:

“No, sa hrvatskih stajališta i dugoročnih interesa hrvatskog naroda pozitivan proces nacionalne afirmacije koji je otpočeo na VII kongresu SKJ 1958. godine, koji je ubrzan sa IV Brionskim plenumom CK SKJ, jer je iz političkog života pokušao otkloniti Službu državne sigurnosti i diskriminaciju svih naroda Jugoslavije od strane velikosrpske hegemonističke grupacije, koji je dobio naročiti zamah u SR Hrvatskoj sa I sjednicom CK SKH u siječnju 1970. godine, nemilosrdno je sasječen u Karađorđevu 01.12.1971. godine, masovnim progonima koji su kasnije slijedili i likvidacijom odgovornih visokih funkcionera Hrvata iz CK Saveza komunista Hrvatske, o čemu je relativno detaljno kazano u odgovorima na prethodna pitanja. Znači da je SKJ i SKH potpomognut sa državotvornom policijom i ostalim strukturama u mehanizmu vlasti nasilnim i brutalnim sredstvima prekinuo prirodni proces afirmacije hrvatskog naroda kako u okviru Hrvatske tako i na nivou Jugoslavije. Progon koji je tome poslužio doveo je Jugoslaviju u ozbiljnu gospodarsku, pravno-političku i mentalno-moralnu krizu, iz koje se ne može naći izlaz stalnim progonom pobornika

hrvatske autonomije, nego u najmanju ruku vraćanjem procesa demokratizacije na točku na kojoj je on prekinut 1971. godine sa pučem u Karadorđevu.

Znači da se nacionalni problemi Jugoslavije mogu riješiti samo ukoliko se svakom narodu priznaju elementarna prava da odlučuju o svojoj sudbini, da slobodno određuju što je, a što nije njegov autentični egzistencijalni interes. Hrvatski narod u tom pravcu nema ni grama prava, jer se od 01.12.1971. godine nalazi pod permanentnom policijskom i ostalom represijom, nalazi se u stanju pasivne rezistencije i pasivnog iščekivanja, što će se desiti poslije smrti Josipa Broza Tita. S druge strane unitarna organizacija SKJ i njegova monopolska i neprikosnovena uloga u operativnom rješavanju svih vitalnih pitanja u federaciji i republikama isključiva uloga u predlaganju i izboru svih kadrova na vodeće društveno-političke funkcije, kako u federaciji tako i u općinama i poduzećima blokira mogućnost bilo kakvog autonomnog djelovanja nacija i republika, kao samostalnih subjekata odlučivanja u svim bitnim pitanjima” – te nadalje na str. 33:

“Ideološke fraze, parole i progoni demokratskih intelektualno-političkih formacija pojedinih naroda, a posebno hrvatskog naroda, ne može unaprijediti nego samo unazaditi njihove odnose”, – i dalje na str. 36:

“Upravo smo mi nosioci hrvatskog demokratskog preporoda javno i argumentirano zastupali takav model društveno-političke organizacije Jugoslavije, koji je de facto nasilno torpediran 1971. i 1972. godine. Mi smo takvoj viziji Jugoslavije i sloboda hrvatskog naroda u njoj preko hrvatskog proljeća poklonili svoje snove, srce, razum i energiju. Naše su težnje bile plemenite, znanstveno fundirane i do kraja dobronamjerne, kako prema Srbima u Hrvatskoj tako i prema srpskom narodu u cjelini, i ostalim narodima Jugoslavije. Pred našim očima bez ikakve mržnje pucala je jedna takva zora njenog gospodarsko-pravnog, političkog i moralnog restrukturiranja. Ali onda je došao mrak, koji je svima poznat, iz kojeg je nikao okrutan i masovan progon nedužne hrvatske omladine, intelektualaca i naroda koji ne vodi ničemu”, – a zatim na str. 41:

“Centralno je dakle, pitanje da svijet spozna koje su to snage u hrvatskom narodu i u svim narodima Jugoslavije koje se bore protiv jedne integralističko-centralističke i hegemonističke Jugoslavije, protiv monopola jedne unitarističke komunističke partije, protiv totalitarno-represivnog nasilja nad nevinim ljudima, za poštivanje moralno-intelektualnog integriteta svakog pojedinca i svake nacije, za likvidaciju nečovječnih logora u kojima se muče i šikaniraju nevini ljudi i dalje obezvređuju klasični kriminalci”, – te na str. 48 lažno ustvrdio:

“Mi, koji smo sve učinili da se zaustavi stoljetni hrvatski egzodus, da ni jedan Hrvat više ne ode iz svoje domovine u tuđinu, a da ih se što više vrati, proglašeni smo šovinistima i separatistima, pa čak i neprijateljima svog vlastitog naroda, za kojeg smo se nesebično žrtvovali i radi naše želje da u većoj slobodi unaprijedimo

gospodarstvo, psihološke i političke pretpostavke života na ovom prostoru, na kojem bi mogli opstati svi Hrvati u tuđini i domovini, smo krivično progonjeni”, –

te je iste zgođe predao Hans Joachim Bornemannu i tekst svoje biografije radi objavljivanja u inozemstvu,

a tekst intervjua i biografije je objavljen u SR Njemačkoj kao brošura pod naslovom “Die Todkrankheit Jugoslaweins – Die Kroatische Frage” u izdanju “Karl Heinz Aldag”, Hamburg 1980., a u publikaciji “Ost-Dienst” – “Die unabhängige deutsche Ostkorrespondenz”, broj 43. od 11.11.1980. godine koju izdaje agent strane obavještajne službe Peter Rullman objavljen je prikaz i izvadci iz navedenog intervjua te je osim toga izvorni tekst intervjua i biografije dostavljen i uredništvu “Hrvatskog lista” mjesečnika ustaško-terorističke organizacije, gdje su u cjelini objavljeni i intervjui i biografija optuženog u broju 16 na strani 4-18, a pored toga su taj intervjui i biografija u izvadcima objavljeni u publikacijama raznih ustaških emigrantskih organizacija, kao što su “Poruka slobodne Hrvatske”, br. 9-10 na str. 11, “Hrvatski list” broj 14-15 na str. 1 i “Nova Hrvatska” br. 24 na str. 10,

dakle, zlonamjerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji, i propagandom izazivao i raspaljivao nacionalnu mržnju i razdor među narodima i narodnostima koji žive u SFRJ,

2. – u vremenskom periodu od lipnja 1980. do ožujka 1981. godine održavao posredstvom Šram Mile iz Zagreba redovite kontakte političkog karaktera s predstavnicima emigrantskih ustaških terorističkih organizacija, u namjeri organiziranja, usklađivanja i vršenja neprijateljske djelatnosti u zemlji i inozemstvu, protiv osnova Socijalističkog samoupravnog uređenja i sigurnosti SFRJ i radi razbijanja bratstva i jedinstva naroda i narodnosti u SFRJ, pa je tako:
  - u lipnju 1980. godine u Zagrebu predao Šram Mili radi prenošenja preko granice i objavljivanja u ustaškoj emigrantskoj štampi, dvije pošiljke pismenih izvještaja upućenih Vidović Mirku, predsjedniku ustaške terorističke organizacije “Hrvatsko-narodno vijeće”, i Rađa Tihomilu, pa je Šram Mila po prelasku granice Vidović Mirku pošiljku poslala poštom i telefonski ga o tome obavijestila, a Rađa Tihomilu pošiljku osobno predala na željezničkoj stanici u Bernu,
  - listopada 1980. godine u Zagrebu ponovno predao Šram Mili dvije pošiljke pismenih izvještaja upućenih predstavnicima ustaških terorističkih organizacija, i to Rađa Tihomilu iz Švicarske i Kušan Jakši uredniku ustaških novina “Nova Hrvatska” iz Londona, radi objavljivanja u ustaškoj emigrantskoj štampi, što je Šram Mila zaista i učinila, te Kušan Jakši pismeni izvještaj poslala poštom i o tome ga telefonski obavijestila, a drugi pismeni izvještaj osobno uručila na željezničkoj stanici u Bernu Rađa Tihomilu, te je tom prilikom Rađa Tihomil uz ostali materijal neprijateljskog sadržaja smješten u plastičnoj torbi poslao za

optuženog šifru "Jack London" i smjernice ustaške emigrantske organizacije, prema kojima treba optuženi dostaviti ustaškim emigrantskim organizacijama što prije, odnosno u roku od tri mjeseca svu dokumentaciju o progonjenima, radi korištenja na Madridskom KEBS-u, zatim podatke o privrednoj situaciji u SFRJ, i kako se ona odražava na hrvatsku ekonomiju u konkretnim primjerima, podatke o dominaciji Srba sa konkretnim podacima za Hrvatsku, te zatim direktivu da okrivljeni Marko Veselica treba sa svojim istomišljenicima uspostaviti suradnju sa disidentima u Beogradu, i to sa Đilasom i drugima, te uspostaviti vezu i sa drugim javnim i kulturnim radnicima i novinarima, radi pokretanja akcije za traženje amnestije za političke krivce, te pored toga da optuženi treba sa svojim istomišljenicima dostaviti emigrantskim ustaškim terorističkim organizacijama proglas s konkretnim prijedlozima što on traži od emigracije,

- početkom ožujka 1981. godine u Zagrebu, ponovno predao Šram Mili radi prenošenja preko granice pet pošiljki izvještaja upućenih predstavnicima ustaških terorističkih organizacija Vidović Mirku, Rađa Tihomilu i Kušan Jakši, te predstavnicima međunarodnih nevladinih institucija u kojima su infiltrirane strane obavještajne službe i to Martin Jozefu iz "Ost Europa Buch" iz Münchena i "Ulrich Kägiju Gesehäftsstelle dov Internationalen Helsinki – Vereinung" iz Züricha, u kojima je lažno prikazivao političke prilike i položaj hrvatskog naroda u SFRJ, te davao smjernice za neprijateljsko djelovanje emigrantskih ustaških terorističkih organizacija u inozemstvu, pa je tako

a) u pismenom izještaju upućenom "Ost Europa Buch" pored ostalog naveo:

"Progone nas radi davanja izjava evropskom tisku. Režim se trudi svim sredstvima da nas prikaže zločincima povezanim sa ekstremnim emigracijom, što je evidentna laž. Cilj ovih napada i progona je da nas potpuno eliminira sa evropske političke scene, da nastane apsolutni muk u Hrvatskoj i da se idućih 10 godina ne čuje ni jedan glas iz nje, što bi moglo imati katastrofalne posljedice za njenu sudbinu i za njeno učešće u evropskim zbivanjima. U tom bi slučaju isključivo srpska liberalistička opozicija imala mogućnost legalnog nastupanja u Evropi i svijetu, što bi za Hrvatski interes bilo također katastrofalno. Zato bi trebalo voditi promišljenu, dugoročnu i svakodnevnu međunarodnu kampanju svim mogućim sredstvima koja vam stoje na raspolaganju u raskrinkavanju režima".

b) u izvještaju pod naslovom "Novi ciklusi progona demokratskih snaga u Hrvatskoj" upućenom Kušan Jakši radi objavljivanja u ustaškom listu "Nova Hrvatska" Rađa Tihomila, Ulrich Kägiju i instituciji "Ost Europa Buch" radi objavljivanja u inozemnim sredstvima javnog informiranja, pored ostalog naveo:

"Jugoslavija se od likvidacije hrvatskog demokratskog proljeća, 1971-1972. korak po korak vraća na čisti staljinizam, na sebi svojstven i originalan način. Cijeli proces demokratizacije koji je otvoren nakon sukoba sa sovjetskim komunističkim

hegemonizmom i imperijalizmom potpuno je sasječen 01.12.1971. godine nasilnim putem u Karadorđevu. Srbija – iza koga je slijedila masovna represija u Hrvatskoj, kao i blaža neutralizacija svih demokratskih i liberalnih snaga u ostalim nacijama i republikama”, te zatim “samo radi borbe za vlast Josip Broz Tito, kada je osjetio da mu je ugrožena, je išao u sukob sa Aleksandrom Rankovićem, a ne nipošto što bi on bio demokratski komunist i socijalista i nosilac nekog prihvatljivog komunizma za narode Jugoslavije. I njegov sukob sa Staljinom nije izvirao iz fundamentalnih razlika između njih dvojice u moralnim i političkim filozofijama i načelima državno-socijalne organizacije nego isključivo iz osobnih ambicija vladanja u okviru istih temeljnih strategija, načela i tehnologija upravljanja. Josip Broz Tito je čitav svoj život ostao komunist staljinističko-lenjinističkog tipa, koji je samo vjerovao u moć partije i sile, time da je imao ogromne sposobnosti obmanjivanja i krivog prikazivanja čitavog društveno-političkog sustava u Jugoslaviji i sebe osobno, kako u razmjerima svoje uže okoline, u jugoslavenskim prostorima, tako i u svjetskim razmjerima, a naročito pred veoma različitim predstavnicima društvenih uređenja na svim meridijanima i paralelama svijeta. On je imao čudesan šarm i magičnu sposobnost da najveću laž prikaže kao istinu, a najveće nasilje kao najveći domet demokratizma i slobode. Kao jedan od lidera nesvrstanosti on je bio nositelj vrhunskog pragmatizma na temelju kojeg je lansirao filosofiju političkog dijaloga i suradnje veoma različitih društveno-političkih uređenja pod parolom borbe za mir i gospodarski progres svijeta, dok je na drugoj strani sjekao i brutalno zabranjivao svako suprotno mišljenje, čak i u okviru socijalističke doktrine. No, nažalost lijenost i krivo proračunati interesi pojedinih nacija i država nije u ovoj mimikriji mogla prepoznati lukavstvo i pokvarenost koja se svijetu htjela nametnuti kao njegova jedina istina i nada”,

- c) u izvještaju pod naslovom “Politički procesi u Hrvatskoj” upućenom Mirku Vidoviću, Tihomilu Rađi, Kušan Jakši i Kägi Ulrichu radi objavljivanja u ustaškoj emigrantskoj štampi i inozemnim sredstvima javnog informiranja, pored ostalog naveo:

“Zapadna politika ne bi smjela skrštenih ruku gledati progone koji se odvijaju u Jugoslaviji, a prije svega u Hrvatskoj, nego bi trebala sve učiniti da se dadu veće slobode pojedincima i narodima koji čine Jugoslaviju, te tako stane na put mediokritetima koji su zaszeli na upražnjenu stolicu Tita i planiraju nastaviti grubu diktaturu bez diktatora”,

- d) u izvještaju upućenom Vidović Mirku, Tihomil Rađi i Kägi Ulrichu, radi objavljivanja u inozemnim sredstvima javnog informiranja, kao i ustaškoj emigrantskoj štampi, pored ostalog naveo:

“već preko dva i po mjeseca traje na različite načine šikaniranje i proganjanje, policijsko i sudsko ispitivanje potpisnika predstavke o amnestiji. Istaknute akademike, sveučilišne profesore, intelektualce i ostale, se u njihovim radnim

sredinama ponižava i prijeti otkazom, samo zato što su se usudili moliti milost za nevine. Ovo je najbolji pokazatelj terora koji vlada u mojoj domovini Hrvatskoj.

U Hrvatskoj je otvorena ekstremna i brutalna partijsko-državna kampanja od strane vodećih i državnih rukovodilaca protiv vodećih hrvatskih intelektualaca, disidenata i opozicionera. Samo radi toga što su davali intervjuue evropskom tisku, njih se kvalificira zločincima, fašistima i kontrarevolucionarima, koje treba ne samo ušutkati nego i uništiti putem progona u zloglasnim zatvorima Hrvatske”,

- e) u izvještaju upućenom Mirku Vidoviću i Tihomilu Rađi, u kojemu daje smjernice za neprijateljsku djelatnost, ustaških terorističkih organizacija, protiv SFRJ, pored ostalog je naveo:

“pokušati organizirati grupu intelektualaca i javnih radnika pojedinih zemalja kao Francuska, Engleska, Njemačka, Švicarska i drugdje, gdje se može, da upute protestna pisma i apele svojoj i našoj vladi, da se obustavi progon u Hrvatskoj radi uvjerenja. Kao što je prije nekoliko dana bio slučaj njemačkih novinara i intelektualaca časopisa “Praxis” koji su uputili otvoreno pismo predsjedniku skupštine Srbije.

Ukoliko se ovo sve skupa ne napravi i ne pokrene svjetska javnost može doći do velikih progona i teških posljedica za sudbinu Hrvatske”,

- f) u izvještaju upućenom Rađa Tihomilu i Kušan Jakši, u kojima daje smjernice za neprijateljsku djelatnost ustaških terorističkih organizacija u inozemstvu protiv SFRJ pored ostalog je naveo:

“Dr Veselica je strašno ogorčen radi pisanja dr Rađe protiv Vidovića. Njima je sloga u inozemstvu naših ljudi velika podrška u njihovoj borbi, a Vijeće je jedini pravi predstavnik naših Hrvata u inozemstvu. Dr Veselica smatra, da ukoliko se ne nađe neki modus za složni rad svih, a dr Rađa bude ovakvim napadima rovaio protiv Vijeća i njegovih članova, on neće više moći i htjeti surađivati sa dr Rađom.

Dr Veselica poslao je preko neke veze za dr Rađu i Vidovića žalbu osuđenog Marković Vinka, gdje on opisuje u svojoj žalbi sva mučenja koja je podnio u zatvoru. To bi trebalo prevesti na engleski jezik i francuski i prezentirati na KEBS-u i publicirati u svoj dostupnoj štampi. Knjiga koju priprema dr Veselica ići će u Njemačku i Vidoviću”,

a posebno je skrenuo pažnju Vidović Mirku, Rađa Tihomilu i Kušan Jakši da žalba Marković Vinka kao i svi drugi materijali ne smiju izići ni u jednim novinama emigrantskih ustaških organizacija dok se ne objave u stranoj štampi, ali da se treba pobrinuti da ti materijali u stranoj štampi iziđu što prije,

dakle, kao građanin SFRJ u namjeri obavljanja neprijateljske djelatnosti protiv svoje zemlje stupio u vezu sa stranom i izbjegličkom organizacijom i grupom osoba, te im

pomogao u vršenju neprijateljske djelatnosti,

čime je počinio krivična djela protiv osnova socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i sigurnosti SFRJ, i to djelom pod toč. 1 – neprijateljskom propagandom iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ i izazivanjem nacionalne mržnje, razdora i netrpeljivosti iz čl. 134 KZ SFRJ, a djelom pod toč. 2 – sudjelovanjem u neprijateljskoj djelatnosti iz čl. 131 KZ SFRJ,

Stoga mu se sa ova krivična djela utvrđuju slijedeće kazne:

- za djelo iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, po tom članu, kazna zatvora u trajanju od 3 (tri) godine,
- za djelo iz čl. 134 st. 1 KZ SFRJ, po tom članu, kazna zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine,
- za djelo iz čl. 131 KZ SFRJ, po tom članu, kazna zatvora u trajanju od 8 (osam) godina.

Za sva ova krivična djela, optuženi se po članu 131 KZ SFRJ, a primjenom čl. 48 st. 2 t. 3 KZ SFRJ

Osuđuje

na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 11 (jedanaest) godina.

Temeljem čl. 50 st. 1 KZ SFRJ, u izrečenu kaznu zatvora optuženom se uračunava vrijeme provedeno u pritvoru počam od 24.04.1981. godine pa nadalje.

Temeljem čl. 67 st. 1 i 2 KZ SFRJ optuženom se izriče mjera zabrane javnog istupanja u trajanju od 4 (četiri) godine.

Temeljem čl. 69 st. 2 KZ SFRJ, štampani materijal, brošure, letci, časopisi i knjige pronađeni u toku procesa kod Šram Mile i u stanu Grković Zdenke, se oduzimaju.

Temeljem čl. 98 st. 4 ZKP-a, optuženi se oslobađa plaćanja troškova krivičnog postupka.

***

Žalba Vrhovnom sudu Hrvatske

K – 194/81

OKRUŽNOM SUDU U ZAGREBU

ŽALBA

optuženog dr MARKA VESELICE, iz Zagreba, Ilica 117a/II

protiv presude Okružnog suda u Zagrebu od 09.09.1981. godine, K – 194/81
VRHOVNOM SUDU HRVATSKE

Optuženi pobija prvostepenu presudu U CELOSTI

- A. – zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka (član 363 tačka 1 ZKP);
- B. – zbog povrede krivičnog zakona (član 363 tačka 2 ZKP);
- C. – zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja (član 363 tačka 3 ZKP); i
- D. – zbog odluke o kazni (član 363 tač. 4 ZKP)

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepena presuda UKIDA i predmet vraća na ponovnu odluku pred potpuno izmenjenim većem (član 385 stav 2 ZKP)

ili

PREINAČAVA tako što se optuženi OSLOBAĐA OD OPTUŽBE odn. izriče mu se po vrsti i meri blaža kazna

s tim što će optuženi i branilac biti obavješteni o sednici veća drugostepenog suda u smislu člana 371 stav 1 ZKP.

Pri tom, optuženi stavlja

ZAHTEV ZA IZUZEĆE

u odlučivanju po ovoj žalbi sledećih sudija Vrhovnog suda Hrvatske:
MILENKA MIHALJEVIĆA, dr VALENTINA VOUKA i mr JELENE ŽUŽENIĆ.

Obrazloženje:

Optuženi će, pre nego što pređe na žalbene razloge, obrazložiti (1) predlog da se ponovni pretres održi pred potpuno izmenjenim većem (član 385 stav 2 ZKP), i (2) zahtev za izuzeće cit. sudija Vrhovnog suda Hrvatske (član 39 tač. 6 ZKP).

(1) Predlog da se ponovni pretres održi pred izmenjenim većem optuženi temelji na sledećim činjenicama i okolnostima:

(a) predsedavajući prvostepenog veća prejudicirao je svoju odluku u ovoj stvari učestvujući kao član veća u donošenju odluke Kv 362/81 K-194/81 od 08.05.1981. godine u čijem obrazloženju se doslovno kaže:

“Kao prvo, na potrebu da se okrivljenom produži pritvor, ukazuje postojanje opravdane bojazni, da bi optuženi ponovno izvršio krivična djela za koja je optužen. U optužnici istaknuta njegova povezanost sa izbegličkim-neprijateljskim organizacijama, kao i druga neprijateljska djelatnost, uz činjenicu da je ranije osuđivan za krivično djelo iz čl. 100 KZ-a upravo nameće, po mišljenju vijeća (dakle, i po mišljenju sudije Dragutina HAMILTONA – prim. opt.) takvo utvrđenje o postojanju ovoga razloga za produženje pritvora”.

Naravno, da “osobite okolnosti” iz tač. 3 člana 191 ZKP koje ukazuju na to da postoji opasnost da bi okrivljeni ponovio delo moraju biti “istinito i potpuno utvrđene” (član 15 ZKP).

Učestvujući u radu i odlučivanju krivičnog veća koje je donelo cit. rešenje o produženju pritvora, sudija Dragutin HAMILTON utvrdio je, po svom mišljenju (“po mišljenju vijeća”) istinito i potpuno da se “osobita okolnost” iz tač. 3 člana 191 ZKP sastoji u tome što POSTOJI “U OPTUŽNICI ISTAKNUTA NJEGOVA POVEZANOST SA IZBEGLIČKIM-NEPRIJATELJSKIM ORGANIZACIJAMA, KAO I DRUGA NEPRIJATELJSKA DJELATNOST”.

Kao član cit. veća sudija Dragutin HAMILTON, kasnije predsestavajući prvostepenog veća, utvrdio je, dakle, još 08. 05. 1981. godine “povezanost optuženog sa izbegličkim-neprijateljskim organizacijama”, kao i “drugu njegovu neprijateljsku djelatnost”, dakle, protivno članu 3. ZKP (načelu prezumpcije nevinosti) utvrdio da je optuženi izvršilac radnji koje mu se optužnicom stavljaju na teret.

(Optuženi posebno ističe da se ovde žalba ne poziva na čl. 364 tač. 2 ZKP, jer bi to bilo neblagovremeno po čl. 377 i neosnovano po čl. 385 ZKP (odluka o sporednom pitanju) već da ističe okolnost koja zajedno sa svim drugim, dole istaknutim, opravdava žalbeni predlog da se novi pretres održi pred izmenjenim većem.)

- (b) Dana 29.05.1981. godine optuženi je stupio u štrajk glađu, jer mu se prema njegovom mišljenju onemogućava normalno pripremanje odbrane (povređuje se tajnost razgovora s braniocima, uskraćuje adekvatan uvid u spis i sl.).
- Dana 11.06.1981. godine optuženi je priveden na glavni pretres nakon 14 dana štrajka glađu (za koje vreme je izgubio 9 kilograma) očigledno nesposoban da prati pretres i daje odbranu, tim pre što je sa optuženim u takvom stanju bilo praktično nemoguće govoriti o predmetu od strane branilaca.
- Optuženi se žalio na akutno oboljenje digestivnog trakta praćeno ozbiljnim krvarenjem i tražio odlaganje glavnog pretresa.
- Predsedavajući veća ex officio saslušava tri veštaka (dr Krpan, dr Košuljandić i dr Ranković) i usvaja njihovo mišljenje da je optuženi "sposoban da prati pretres", a dr Ranković čak izjavljuje da optuženi "nije oslabio niti kilograma" (v. "Večernje novosti" od 12.06.1981. godine).
- Iako optuženi protestuje da ga ovi veštaci nisu ni pregledali, iako je očigledno da dr Ranković tvrdi potpunu neistinu, predsedavajući odbija predlog za odlaganje, tako da je optuženi bio prinuđen da pribegne iznuđivanju odlaganja time što otkazuje punomoćje braniocima.
- Dana 22.06.1981. godine predvodi se ponovno na glavni pretres optuženi u još gore stanju, pa ponovno sud ex officio saslušava ista tri veštaka koji opet saglasno izjavljuju da je optuženi "sposoban da prati pretres".
- Tek po odbrani predloženi veštak dr Ivanišević konstatuje da je optuženi nesposoban da prati pretres i da mu je nužna hitna operacija. Na pitanje suda "Šta bi se dogodilo ako ne bi bio operisan" (?) veštak odgovara "Ukoliko se ne pristupi operaciji to može dovesti do toga da mu bude ugrožen život".
- A zatim Javni tužilac preko Suda, tj. preko predsedavajućeg traži da se optuženi izjasni: da li je obzirom na svoje zdravstveno stanje sposoban za glavni pretres(?).
- Iako mu je time ugrožen život?
- (c) Iako je Javni tužilac raspolagao kopijama celoga sudskog spisa predsedavajući prvostepenog veća nije dozvolio odbrani da fotokopira spis od preko 300 strana gusto kucanog teksta. Od trenutka kada je odbrana obaveštena da je optužnica stala na pravnu snagu i da je zakazan glavni pretres (29.05.) do glavnog pretresa bilo je 8 radnih dana (01.-05.05. i 08.-10.05.), za koje vreme je bilo nemoguće prepisati preko 300 stranica teksta (oko 40 stranica dnevno), za koje vreme se i veće upoznavalo sa spisom i spis išao na krivično veće i Vrhovni sud po žalbama o pritvoru.
- Razlog za ovo?

Predsedavajući prvostepenog veća na raspravnom zapisniku od 11.06.1981. godine:

“jer je njegova praksa da to ne dopušta iz raznoraznih razloga”.

- (d) Predsedavajući prvostepenog veća koje je sudilo optuženom na glavnom pretresu, zabranio je pristup javnom glavnom pretresu svim onim licima kojima nije on lično izdao tzv. “propusnice” (koje ne poznaje ZKP). Te “propusnice” izdavane su na ime i nisu se mogle ustupati drugim licima te se očigledno ne radi o ograničavanju javnosti koje bi imalo razloga u ograničenosti prosvota u sudnici.

Time je predsedavajući veća ograničio javnost na uzak krug lica kojima je on posebno dozvolio da prisustvuju pretresu. Ovakvo postupanje je protivno Zakonu (član 287 stav 1 ZKP), Ustavu SFRJ (član 227 stav 1 Ustava SFRJ) te Ustavu SR Hrvatske (član 313).

Javnost glavnog pretresa sastoji se u tome što je glavni pretres pristupačan neodređenom krugu lica (definicija javnosti).

Ova javnost je ustanovljena Zakonom i garantovana Ustavom radi omogućavanja demokratske kontrole javnosti nad radom suda kome zakon daje velika ovlašćenja (napr. ovlašćenje slobodne ocene dokaza – član 16 ZKP), pa je zato u najvećem interesu društva da se omogući najšira kontrola javnosti nad upotrebom tih ovlašćenja.

Kada je to tako, onda je jasno da sud nad kojim se vrši kontrola ne može za to izdavati dozvole. Kakva bi to bila kontrola kada bi onaj koji treba da bude kontrolisan prethodno kontrolisao i određivao ko će ga kontrolisati?

Javnost glavnog pretresa uspostavljena je u javnom interesu, ali i u interesu optuženog, čije pravo na odbranu uključuje i pravo da mu bude suđeno javno, pa je ovim nezakonitim ograničavanjem javnosti glavnog pretresa povređen i član 364 stav 1 tačka 4 ZKP i član 364 stav 2 ZKP.

- (e) Javna optužba je na glavnom pretresu ponudila u dopunu dokaznog postupka čitanje nekakvog anonimnog izveštaja o ličnostima Kušana, Rađe i Vidovića. Odbrana se protivila izvođenju ovakvog dokaza, jer anonimne isprave naravno nemaju nikakvu dokaznu vrednost, štaviše nemaju ni svojstvo isprave pa se ne mogu izvoditi kao dokaz u smislu člana 332 ZKP.

Javna optužba je replicirala da “za istinitost garantuje Okružno javno tužilaštvo u Zagrebu”, na šta je prvostepeni sud odlučio da izvede ovaj “dokaz”!

Javna optužba traži da joj se veruje na reč, tamo gde je trebalo ponuditi dokaz, a prvostepeni sud prihvata ovakav način “dokazivanja”. Kod takvog stava prvostepenog suda prema nače-

lu materijalne istine i dokaznom postupku, čitav provedeni postupak potpuno je bio suvišan – i kod takvog shvaćanja dokaznog postupka optuženi nije praktično nikako mogao ni da se brani, jer i za "istinitost optužnice garantuje" Okružno javno tužilaštvo u Zagrebu, pa je onda i optužnica takođe sama sebi dokaz.

- (f) U dispozitivu presude prvostepenog suda na ravno šest mesta upotrebljava se atribut lažno umesto tehničkog termina "neistinito" ("lažno ustvrdio..."), koji izraz je uvredljiv, a upotrebljava se umesto tehnički ispravnog bez ikakve potrebe i opravdanja.

Sve ovo ukazuje na potrebu da se, ukoliko drugostepeni sud ukine presudu, ponovni pretres održi pred potpuno izmenjenim većem.

- (2) Na početku ove žalbe optuženi je takođe stavio zahtev za izuzeće određenih sudija Vrhovnog suda Hrvatske iz postupka odlučivanja po ovoj žalbi. Razlozi za to su sledeći:

Imenovane sudije učestvovala su u donošenju rešenja Kž 105/1981-3 od 25.05.1981. godine Vrhovnog suda Hrvatske u kome se između ostalog utvrđuje (kao osobita okolnost koja opravdava pritvor)

"spremnost okr. Veselice da i NADALJE surađuje s takvim organizacijama i sudjeluje u neprijateljskoj delatnosti"

čime se implicira tvrdnja da je optuženi i ranije ("i nadalje") saradivao sa neprijateljskim organizacijama i sudjelovao u neprijateljskoj delatnosti, a što se može utvrditi samo pravosnažnom sudskom presudom (član 3 ZKP) – u čijem donošenju zato ove sudije ne mogu učestvovati.

Prema mišljenju odbrane u opštem je interesu da nepristrasnost Suda bude APSOLUTNO van svake sumnje, a iznete okolnosti mogu svakome ko to želi, poslužiti da tu nepristrasnost dovede u sumnju, pogotovu uz postojanje i drugih okolnosti koje okružuju ovaj predmet, kao što su, na primer:

- pisanje štampe koja je optuženog oglasila krivim još pre nego što je suđenje i započelo;
- iskazi svedoka Zore Heger i Zdenke Grković da su im radnici SUP-a nastojali iznuditi izjave (radi se o dve starice koje imaju ukupno 160 godina, a od kojih je jedna slepa);
- iskaza svedoka Mile Šram da joj je SUP oduzeo putnu ispravu koja joj je neophodna radi lečenja karcinoma;
- činjenice da je Predsednik Sabora Hrvatske "najavio suđenje" optuženom još 12.02.1981. ("Borba" od 13.02.1981.) prejudicirajući bar dve sudske odluke (onu po žalbi na Rešenje o otvaranju istrage i onu po prigovoru na optužnicu);
- činjenice da je Sekretar Izvršnog komiteta CK SKH u jednom izlaganju još 17.12.1980. godine (tri meseca pre nego što je svedok Mila Šram uhvaćena na graničnom prelazu Šentilj) tvrdio da je optuženi "prirepak raznih centara koji služe najcrnijoj reakciji" i da se "sve vani dogovara

tko će koju rabotu započinjati, koji će se članci objavljivati, koji pamfleti pisati”. (Upravo je neshvatljivo da bi optuženi tri meseca kasnije preduzeo sve da ponudi dokaze za ove tvrdnje koje u trenutku kada su izrečene nisu imale apsolutno nikakvog osnova).

Zato odbrana smatra da su i predlog da se eventualni novi pretres održi pred izmenjenim većem i stavljeni Zahtev za izuzeće na Zakonu osnovani, umesni i u opštem interesu poželjni.

A. Bitne povrede odredaba krivičnog postupka

Prvostepeni sud je protivno zakonu ograničio javnost glavnog pretresa – član 364 st. 1 tač. 4 ZKP (v. gore pod 1, d) ove žalbe).

B. Povrede krivičnog zakona

Potpuno nezavisno od toga što je činjenično stanje pogrešno utvrđeno, sve radnje koje se navode u dispozitivu optužnice kao opis dela – mogu se kvalifikovati jedino i samo kao jedno delo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ, čak i kada bi takvo činjenično stanje stajalo.

Prvostepeni sud je oglosio optuženog krivim i kaznio zato što je svojim inkriminisanim intervjuom “zlonamjerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji, i propagandom izazivao i raspaljivao nacionalnu mržnju i razdor među narodima i narodnostima koji žive u SFRJ”.

Pri tom prvostepeni sud ne razgraničava kojim bi tvrdnjama optuženi navodno počinio delo iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ (neprijateljska propaganda), a kojim tvrdnjama bi navodno izazivao nacionalnu mržnju i netrpeljivost (član 134 stav 1 KZ SFRJ).

Prema tome, prvostepeni sud smatra da je svim inkriminisanim tvrdnjama optuženi ostvario i biće dela iz člana 133 stav 1 i biće dela iz člana 134 stav 1 tj. da je svakom od inkriminisanih tvrdnji optuženi istovremeno počinio oba krivična dela – i ono iz člana 133 stav 1 i ono iz člana 134 stav 1 KZ SFRJ.

Međutim, tvrdnje koje predstavljaju neprijateljsku propagandu (član 133 stav 1 KZ SFRJ) ne mogu se inkriminisati kao krivično delo izazivanje nacionalne mržnje i netrpeljivosti (član 134 stav 1 KZ SFRJ).

Jasno je, naime, da se neprijateljskom propagandom može izazivati nacionalna mržnja i netrpeljivost, ali je takođe jasno da se učinilac ne može kazniti jednom za neprijateljsku propagandu, a zatim ponovo za istu radnju (intervju) samo za drugu zabranjenu posledicu (izazivanje nacionalne mržnje i netrpeljivosti).

Ratio propisa iz člana 134 stav 1 jasno leži u tome da se omogućiti i kažnjavanje onog učinioca koji i istinitim tvrdnjama izaziva ili raspaljuje nacionalnu mržnju i razdor.

Uostalom u tome je sasvim jasna i doktrina. Najugledniji komentar Krivičnog zakona SFRJ (u redakciji Nikole Srzentića, redovnog profesora Pravnog fakulteta i

sudije Ustavnog suda Jugoslavije, uz učešće najjemenitnijih pravnika u zemlji, profesora pravnih fakulteta, sudija Saveznog i vrhovnih sudova itd.) izričito raspravlja odnos između dela iz člana 134 stav 1 KZ SFRJ i drugih dela iz Glave XV, na sledeći način:

“... treba imati u vidu da radnje koje čine element nekog drugog krivičnog dela predviđenog u istoj glavi ne mogu biti radnje ovog dela.”

Dakle, radnje koje čine elemente napr. krivičnog dela neprijateljske propagande predviđenog u istoj glavi XV KZ SFRJ ne mogu biti i radnje krivičnog dela izazivanja nacionalne mržnje, razdora i netrpeljivosti.

Prema tome, prvostepeni sud je mogao oglasiti krivim i kazniti optuženog zbog intervjua, samo za krivično delo neprijateljske propagande, makar da se po mišljenju suda ovakvom neprijateljskom propagandom i mogla izazvati i zabranjena posledica iz člana 134 stav 1 KZ SFRJ.

Povredom krivičnog zakona prvostepeni sud je optuženog oglasio krivim i kaznio i za krivično delo stupanja u vezu s izbegličkom organizacijom u nameri vršenja neprijateljske delatnosti (član 131 KZ SFRJ).

Po svojoj prirodi ovo delo predstavlja inkriminaciju pripremnih radnji za dela iz glave XV Karakteristično je da je delo dovršeno samim stupanjem u vezu (u zabranjenoj nameri), dakle, dovršeno iako nikakva neprijateljska delatnost nije preduzeta. Ono je dovršeno samim saglašavanjem o zajedničkom neprijateljskom delovanju.

Raspon predviđene kazne je ogroman (od 1 od 15 godina!), zato što društvena opasnost ogromno varira sa prirodom pripremane delatnosti, koja se kreće od neistinitog i zlonamernog prikazivanja društveno-političkih prilika do nasilnog otcepljenja dela teritorije SFRJ, obaranja ustavnog poretka, oružane pobune, odavanja najvažnijih vojnih i državnih tajni, uništenja najvažnijih privrednih objekata itd. itd. Ta zajednička delatnost može biti usmerena na vršenje bilo kog krivičnog dela iz glave XV, ali biće dela iz člana 131 KZ SFRJ je uvek jednako: stupanje u vezu u nameri neprijateljskog delovanja.

Zakonodavac je želeo da inkriminiše samu pripremnju radnju, da omogući krivično-pravnu zaštitu u onim slučajevima u kojima ona nije moguća (obzirom da ni do kakve neprijateljske delatnosti nije ni došlo) po nekom drugom osnovu, u onim slučajevima, dakle, gde postoji samo namera takvog delovanja manifestovana saglašavanjem o zajedničkom delovanju sa nekom, na primer, izbegličkom organizacijom.

Međutim, postavlja se pitanje može li neko istovremeno odgovarati i za neku neprijateljsku delatnost i za pripremnju radnju za vršenje takve delatnosti? Naravno, da ne može! Vršenje delatnosti, dovršenje dela konzumira sve pripremnju radnje (pa i pokušaj) i učinilac se ne može posebno kažnjavati za pripremnju radnju, posebno za pokušaj i posebno za dovršeno delo.

Pri tom je potpuno bez značaja što je pripremnju radnja inkriminisana kao posebno krivično delo (to je učinjeno iz zakonodavno-tehničkih razloga, budući da pripremnju radnje, inače, nisu nikada kažnjive, za razliku od pokušaja – čije kažnjavanje je predviđeno članom 19 Opšteg dela KZ SFRJ u određenim slučajevima).

Kao posebno delo inkriminisane su i pripremne radnje u članu 138 KZ SFRJ, prema kome će se kazniti ko priprema izvršenje krivičnog dela iz člana 121 do 123 i čl. 125 do 128 KZ SFRJ, pa iz toga, naravno, ne proizilazi da bi se učinilac napr. krivičnog dela iz člana 121 KZ SFRJ mogao kazniti i za krivično delo iz člana 121 KZ SFRJ i za krivično delo iz člana 138 KZ SFRJ, iako je ostvario bića oba krivična dela – formulisana kao posebna krivična dela.

Uostalom, i ovo je pitanje na kristalno jasan način obradila doktrina:

“U pogledu odnosa ovog dela s drugim krivičnim delima važno je uočiti da prvi oblik (stupanje u vezu) predstavlja u stvari pripremu radnju za vršenje neke neprijateljske delatnosti, a drugi oblik (pomaganje u vršenju neprijateljske delatnosti) radnju saučesništva. Ovde su dakle radnje pripremanja neke neprijateljske delatnosti i pomaganje te delatnosti predviđene kao oblici jednog posebnog dovršenog dela. Zbog toga, ako učinilac pored stupanja u vezu sam preduzme neku neprijateljsku delatnost koja je određena kao krivično delo protiv društvenog uređenja i bezbednosti, zbog odnosa subsidijariteta, čini jedno delo, tj. delo učestvovanja u raznim oblicima neprijateljske delatnosti...”

(Komentar Krivičnog zakona SFRJ, “Savremena administracija”, Beograd, 1978. str. 463)

Jasno je, dakle, da prvostepeni sud, po Zakonu, uopšte nije mogao oglasiti optuženog krivim za krivično delo iz člana 131 KZ SFRJ, ako je oglasio krivim za krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ (ili bilo koje drugo delo iz glave XV KZ SFRJ).

Prema tome, prvostepeni sud je povredio krivični zakon kada je optuženog oglasio krivim za krivična dela iz člana 134 stav 1 i člana 131 KZ SFRJ.

C. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

Zato je odbrana u sumnji da li je uopšte potrebno isticati kao posebni žalbeni razlog činjenicu da je u odnosu na ovo delo (iz člana 131 KZ SFRJ) prvostepeni sud pogrešno utvrdio činjenično stanje, pa opreza radi ističe samo sledeće:

- (1) da prvostepeni sud nije uopšte utvrdio čime (kojom to radnjom) bi se optuženi navodno saglasio sa izbegličkom organizacijom iz člana 131 KZ SFRJ o zajedničkom poslovanju i u čemu bi se to navodno delovanje sastojalo; i
- (2) potpuno je nedokazano (dokazano je, čak, suprotno) da je svedokinja Mila Šram nosila preko granice za optuženog pismena navedena od (a) do (f) u dispozitivu presude pod tačkom 2.

Ad (1)

Potpuno je nepoznato šta su sadržavale dve navodne pošiljke iz juna 1980. godine. Nepoznato je dakle i da li su one sadržavale ponudu odn. prihvatanje ponude o nekakvom zajedničkom delovanju. Nepoznata je svrha njihovog upućivanja.

Na tu okolnost su saslušani optuženi (koji poriče uopšte i samo slanje ovakvih

pošiljki) i svedok Mila Šram, koja ne zna ništa o njihovoj sadržini.

Nejasno je zašto se u dispozitivu presude ove navodno prenete poruke nazivaju "izveštajima" (o čemu izveštavaju?), kao što se potpuno proizvoljno tvrdi, bez ikakvog oslonca u spisu, da je ta njihova (nepoznata) sadržina trebalo da bude "objavljena u ustaškoj emigrantskoj štampi".

Neverovatno je, ali u spisu za takve zaključke nema APSOLUTNO NIKAKVOG DOKAZA, to je čista konstrukcija prvostepenog suda.

Sledeća pošiljka koja se spominje u dispozitivu bila bi poruka Tihomila Rađe navodno upućena optuženom (nađena kod svedoka Mile Šram, pisana njenom rukom). Ova pošiljka je ostala neuručena, a svedok Mila Šram svedoči da o njenoj sadržini nije ni obavestila optuženog.

Dakle, ni ta poruka ne može biti sredstvo "stupanja u vezu".

Najzad, pisma od (a) do (f) navedena dalje u dispozitivu presude uzapćena su svedoku na graničnom prelazu Šentilj, pa ni ona nisu mogla poslužiti kao sredstvo za "stupanje u vezu".

Pa, na koji način je onda optuženi "stupio u vezu" i saglasio se o zajedničkom neprijateljskom delovanju sa izbegličkim organizacijama? To se iz presude uopšte ne vidi. Naprotiv, celokupni dokazni postupak potvrdio je: ili da je sadržina pošiljki nepoznata ili da one nisu uručene adresatima. Kod takvog stanja stvari nemoguće je govoriti o "stupanju u vezu", tj. o postizanju saglasnosti za zajedničko neprijateljsko delovanje.

Moglo bi se eventualno govoriti o pokušaju stupanja u vezu (pokušaju pripremne radnje?!), ali iz onoga što sledi pod (2) niže, videće se da ni o tome ne može biti govora.

Ad [2]

Svojevrsnom logičkom greškom zamene teze, prvostepena presuda ističe u prvi plan (kompozicijom obrazloženja) kao bitnu za odluku o postojanju krivičnog dela iz člana 131. KZ SFRJ, činjenicu da je carinska služba oduzela na graničnom prelazu Šentilj od svedoka Mile Šram pet omotnica adresiranih na izbegličke organizacije i neke međunarodne institucije sa oznakom optuženog kao pošiljaoca.

Ova činjenica je NESPORNA i IRELEVANTNA za presuđenje.

Sporna je sadržina tih omotnica. (Subsidijerno, sporno je i da li je te omotnice svedok Mila Šram dobila od optuženog. Subsidijerno, jer ako ove omotnice NE sadrže ono što se optužnicom tvrdi da one sadrže, onda je irelevantno takođe i od koga ih je svedokinja dobila).

Iz izvedenih dokaza proizilazi da omotnice NE sadrže ono što se optužnicom (i prvostepenom presudom) tvrdi da su one sadržale.

Na tu okolnost (sadržaja omotnica) izvedena su samo dva dokaza:

- (a) pročitana je Potvrda o oduzimanja predmeta Postaje mejne milicije Šentilj br. 345/81 od 09.03.1981. godine, i
- (b) saslušana je svedok Mila Šram.

Iz iskaza carinika FRANCA PODKRIŽNIKA očigledno je da ovaj svedok nije ništa znao o sadržini omotnica.

Citirana potvrda neupotrebljiva je kao dokaz u krivičnom postupku budući da nije sačinjena u zakonom propisanom postupku, i u najboljem slučaju može samo predstavljati pismenu izjavu, datu van krivičnog postupka o činjenicama na koje se odnosi.

Naime, svedoci FRANC PODKRIŽNIK i MILA ŠRAM saglasno izjavljuju na glavnom pretresu od 03.09.1981. godine da svedok MILA ŠRAM nije bila prisutna otvaranju omotnica koje su kod nje nađene.

Dalje, svedok FRANC PODKRIŽNIK iskazuje da otvaranju omotnica nisu prisustvovali svedoci, na šta ukazuje uostalom i spis iz koga nije vidljivo da bi omotnice bile otvorene u prisustvu svedoka.

Dalje, o otvaranju omotnica nije sačinjen zapisnik, što takođe proizilazi iz sadržine spisa.

Dalje, svedok MILA ŠRAM je overila svojim potpisom sadržinu potvrde, a da nije čitala, niti joj je bilo čitano, dakle, ne znajući šta overava o navodnoj sadržini omotnica.

Ceo ovaj postupak protivan je odredbama članova 206 do 215 ZKP o pretresanju lica (pretres prtljaga predstavlja pretres lica).

Verovatno zato ovaj "dokaz" prvostepeni sud i ne pominje u svojoj presudi, niti na njemu zasniva svoj činjenični zaključak o sadržini omotnica nađenih kod svedoka MILE ŠRAM na graničnom prelazu Šentilj.

(Karakteristično je da svedok MILA ŠRAM ne bi mogla odgovarati ni za carinski prekršaj da je nosila napr. kilogram zlata, budući da o tome nije sačinjena isprava u zakonom predviđenom obliku i postupku).

Svedok MILA ŠRAM iskazuje da čak ne zna ni da li je "to otvarano na granici ili kasnije u Zagrebu"(!?)

Konačno, omotnice nije otvorilo, čak, ni lice koje je izdalo potvrdu o oduzetim predmetima (radnik Postaje mejne milicije Šentilj). Omotnice je otvorio šef carinske ispostave Peter RAŠKOVIĆ (v. iskaz svedoka Franca Podkrižnika).

Dakle, jedini dokaz koji je prvostepeni sud mogao izvesti (izuzev saslušanja svedoka MILE ŠRAM) u ovom pravcu, bio je saslušanje šefa carinske ispostave Šentilj, Petera RAŠKOVIĆA, ali on nije saslušan(!)

Ostajemo, dakle, samo na iskazu svedoka MILE ŠRAM. To je jedini valjan dokaz izveden tokom čitavog postupka na ovu okolnost.

Svedok MILA ŠRAM izjasnila se o ovoj činjenici (šta su sadržavale omotnice), tek na pitanje odbrane. Ni sama svedokinja to nije spontatno iskazala, a ni prvostepeni sud, ni javna optužba nisu je o tome pitali, iako to predstavlja JEDINU RELEVANTNU ČINJENICU o kojoj bi ona uopšte trebala da svedoči!

Pri tome treba naglasiti da je ova svedokinja davala svoj iskaz čitava četiri časa govoreći (što je sve zapisnički konstatovano) o najbeznačajnijim predmetima, koji ne stoje ni u najdaljoj vezi sa predmetom (v. napr. stranice 3 i 4 Zapisnika od 31.08. gde svedokinja najopširnije govori o svojim poslodavcima u Beču, o tome kako "nije bila zadovoljna kuhinjom", o tome kako joj je bilo "jako lijepo" kod jednog bračnog para kome je kuhala, o tome kako je taj bračni par kasnije otišao u Portugal itd. itd., međutim o tome ŠTA je ona to nosila – NIŠTA!)

Na upit odbrane izjavljuje da se ne seća šta je bio sadržaj ovih omotnica.

Prvostepeni sud za ovo ima puno razumevanje pa na str. 23 presude veli "da ako se ima u vidu" da svedokinja iskazuje da se mnogih drugih stvari ne seća, "onda to nije čudno da se na glavnoj raspravi određenih detalja (?) više nije sjećala".

Moramo zato da pogledamo šta je svedokinja iskazivala onda kada se sećala i kada je o sadržini omotnica kategorički i potpuno određeno iskazivala.

Naime, na zapisniku o saslušanju svedoka MILE ŠRAM kod Istražnog sudije 31.03.1981. godine svedokinja kaže da joj je nepoznata sadržina materijala u omotnicama naslovljenim na dve međunarodne institucije, a da su omotnice za Vidovića, Kušana i Rađu sadržavale sledeća pismena (identično za svu trojicu):

- materijal koji počinje rečima "Poštovani gospodine Hofer" (koji se prema cit. potvrdi NE nalazi u omotnici za Kušana, niti u omotnici za VIDOVIĆA);
- materijal sa naslovom "Politički procesi u Hrvatskoj" (pisan pisačom mašinom same svedokinje) i
- tekst žalbe Đure Perice upućen na Sabor SR Hrvatske, CK SKH i III-stepeni sdu – koji se optužnicom NE INKRIMINIŠE, niti se njegovo slanje pominje u dispozitivu presude prvostepenog suda.

Od svih ovih materijala jedino se inkriminiše materijal "Politički procesi u Hrvatskoj" (pisan mašinom svedokinje), a inkriminiše se još slanje (a) do (f) – pet drugih tekstova koje svedokinja uopšte i ne pominje i prvostepeni sud oglašava za to optuženog krivim!

Svedokinja NIJE potvrdila navode optužnice o sadržini omotnica, ali prvostepeni sud svejedno optuženog oglašava krivim za slanje tih "izveštaja" – i osuđuje na osam godina zatvora!

Pri tome treba naglasiti da je svedokinja kategorična u svom iskazu kod Istražnog sudije i da ga završava rečima:

"Napominjem da je sav ovaj materijal kod mene pronađen 09.03.1981. na graničnom prelazu u Šentilju, prilikom carinskog pregleda, te je odmah taj materijal meni oduzet, a kasnije mi je taj materijal koji mi je oduzet predočavan po radnicima SUP-a Zagreb, u trenutku kada sam ja njima davala svoju informativnu izjavu.

Napominjem, da su meni radnici SUP-a Zagreb, prilikom uzimanja izjave od mene, predočavali mi upravo ovaj materijal koji je meni sada predočen od strane istražnog suca, te ujedno izjavljujem da je to upravo taj materijal što sam ga ja dobila na ruke od Veselica Marka, a sa kojim sam postupila na način kako sam to već ispričala."

A taj materijal nije onaj koji se inkriminiše optužnicom i za koji prvostepeni sud oglašava optuženog krivim!

Irelevantno je čak da li je on nađen kod svedokinje MILE ŠRAM na graničnom prelazu Šentilj – ostaje bitno i nepobitno dokazano da prema svedoku MILI ŠRAM i iskazu optuženog materijal koji se inkriminiše optužnicom, za koji prvostepena presuda optuženog oglašava krivim – svedokinja NIJE DOBILA OD OPTUŽENOG (sa izuzetkom jedino teksta "Politički procesi u Hrvatskoj", pisanog na mašini svedokinje).

Od koga ga je dobila i da li je on uopšte nađen kod nje – potpuno je irelevantno za krivicu optuženog.

Svedok MILA ŠRAM i optuženi jedini znaju da li je i šta optuženi dao svedokinji da prenese preko granice, a oni saglasno poriču navode optužnice.

Ostaje savršeno nejasno kako je prvostepeni sud mogao optuženog oglasiti krivim za ovo delo, ne samo bez ikakvog dokaza, već protiv svih dokaza.

(Usput napominjemo da čak i u pogledu tri fotografije – optuženog, Tomičića i Gotovca – za koje na glavnom pretresu svedokinja tvrdi da je dobila od optuženog, onda kada se bolje sećala, kako kaže prvostepeni sud, tj. u izjavama od 11.03.1981. i 12.03.1981. godine tvrdi da ih je dobila od trećeg lica a NE od optuženog. To svedokinja ponavlja u dve izjave i to 2 odn. 3 dana pošto je uhvaćena na graničnom prelazu Šentilj, kada joj je sećanje dakle moralo biti sasvim sveže).

Štaviše, ovde treba napomenuti da prvostepeni sud poklanja veru ovom svedoku i ničim ne dovodi u pitanje njegovu verodostojnost, štaviše brani svedokinju od “uobičajenih” nastojanja odbrane da diskredituje ovog svedoka – a presuđuje protivno iskazu toga svedoka.

No, uprkos svemu ključno i bitno je u odnosu na ovo optuženje ono što je izneto pod B. gore, tj. da je nemoguć sticaj između člana 131 i člana 133 KZ SFRJ.

***

Ova žalba se neće posebno baviti pogrešno i nepotpuno utvrđenim činjeničnim stanjem u odnosu na tačku 1 presude, obzirom da su ova dela podelom odbrane predmet odbrane drugih branilaca, izuzev što se samo sumarno ističe:

- (1) da javna optužba nije ni pokušala da dokazuje neistinitost tvrdnji koje se u okviru dela neprijateljske propagande stavljaju na teret optuženom;
- (2) da shodno tome u tom delu dokazni postupak sadrži ogromne praznine, koje se moraju tumačiti u skladu sa načelom in dubio pro reo, a da ih prvostepeni sud tako ne tumači;
- (3) te da je to što neistinitost nije ni dokazivana ni dokazana i jeste normalno, obzirom da se radi o tvrdnjama o najsloženijim činjenicama našeg političkog i društveno-ekonomskog života, čija se istinitost odn. neistinitost ne može ni dokazati sa onom izvesnošću koju zahteva član 15 ZKP (“istinito i potpuno”) u sudskom postupku u postupku pred sudom, već jedino u procesu društvenog mišljenja čija sloboda zbog toga i jeste Ustavom zagarantovana.

Želimo međutim, da ukažemo na dva karakteristična mesta u obrazloženju presude prvostepenog suda.

Prvo, presudom se optuženom posebno stavlja na teret što je dajući intervju “jednostavno prelazio preko tekovina NOB-a, preko tekovina 1948. i 1950. godine i preko uloge i značaja predsednika Republike druga Tita za

SFRJ, kao da toga uopće nije bilo”

gubeći valjda iz vida da optuženi učestvuje u jednom intervjuu, da odgovara na pitanja, a da ga o tim tekovinama niko ništa ne pita! Na stranu to što ostaje na ovaj način nejasno odgovara li optuženi za ono što je rekao ili za ono što nije rekao? Je li neprijateljska propaganda i – ćutanje?

Drugo, što pada u oči u obrazloženju ovog dela presude je način na koji prvostepeni sud utvrđuje postojanje dva osnovna konstitutivna elementa bića dela iz člana 133 st. 1 – neprijateljske propagande.

Neka citati govore sami za sebe:

“Točno je, da su njegove određene postavke slične utvrđenim negativnostima u privrednom razvoju zemlje, ali ako se pođe od intervjua... onda se vidi da te postojeće probleme tuženi tumači i tendenciozno (znači “sa nekom namerom” – prim. optuženog) i zlonamerno”.

(str. 34 presude, drugi stav)

“Optuženi je svjesno neistinito prikazivao društvene prilike i odnose u SFRJ, što ujedno znači (!?) da je bio zlonamjieran”.

Neistinitost se dokazuje zlonamernošću, a zlonamernost se dokazuje neistinitošću (koja je dokazana zlonamernošću itd.), a kako su to jedina dva elementa ovog dela – ništa više ne treba ni dokazivati!

Konačno, trebalo bi još ukazati na način kojim prvostepeni sud obrazlaže odluku kojom je odbio izvođenje “niza dokaza koje je optuženi predložio u odnosu na tač. 1 optužnice”:

“S kojom su namjerom stavljeni ti dokazi (misli se na dokazne predloge – prim. opt.) sasvim je jasno. Događaji 1971. godine, dobili su svoju ocjenu i političku i društvenu”.

Ne zna se kakve to posebne namere prvostepeni sud imputira optuženom, koje bi opravdavale odbijanje suda da izvede dokaze: optuženi je imao nameru da dokazuje istinitost onoga za šta optužnica tvrdi da je neistinito (iako teret dokazivanja leži na optužbi). Šta u toj nameri opravdava odbijanje prvostepenog suda da izvede ponuđene dokaze?

Tačno je takođe da su događaji 1971. godine “dobili svoju ocjenu”, ali ako se time želi reći da ono što je dobilo jednom svoju ocenu ne može biti ponovno ocenjivano, načelno je pogrešno i to duboko pogrešno. U krivičnom postupku ne postoje neoborive činjenične pretpostavke, kao uostalom ni u životu.

D. Odluka o kazni

Do neverovatno visoke kazne od 11 godina zatvora prvostepeni sud došao je ovakvom metodologijom: prvo je optuženog kaznio sa osam godina zatvora za pripremne radnje inkriminisane članom 131 KZ SFRJ ne vodeći uopšte nikakvog računa o kakvoj se to nameravanoj neprijateljskoj delatnosti radilo, a zatim je optuženog kaznio za tri dela, iako je njihov sticaj nemoguć.

Navodno nameravana neprijateljska delatnost prema materijalima koje je

navodno optuženi dobijao ili slao sastojala bi se u “angažovanju intelektualaca” u Zapadnoj Evropi radi zaštite ljudskih prava u Jugoslaviji, u obraćanju KEBS-u, pa sve do takvih besmislica kao što je navodna poruka Rađe optuženom da se “poveže sa Đilasom i Šuvarom”(!?). Kada se ima u vidu da su delom iz čl. 131 KZ SFRJ obuhvaćene i pripremne radnje za nasilno odcepljenje dela teritorije, oružanu pobunu, nasilnu promenu ustavnog poretka, uništenje važnih privrednih objekata itd. – onda postaje jasno do koje mere je izrečena kazna od osam godina za ovo delo preterana, neodmerena i drakonska, čak da je uopšte i mogla biti izrečena!

Ali ona nije mogla ni biti izrečena, jer smo jasno pokazali citirajući najveće krivičnopravne autoritete u ovoj zemlji da je nemoguć sticaj ni između čl. 131 i čl. 133 st. 1 ni između ovog drugog i čl. 134 st. 1.

Uz to još prvostepeni sud nalazi na strani optuženog olakšavajuće okolnosti (!) – njegovo zdravstveno stanje i činjenicu da je otac troje dece od kojih je jedno maloletno. Postavlja se pitanje koliko bi ga sud osudio da nije našao ove olakšavajuće okolnosti?

Kazna od 11 godina zatvora ne može biti kazna za BILO ŠTA što čovek kaže – to je stroga kazna za onoga koji ubije.

Primeru radi, navodimo slučaj od pre nekoliko godina kada je izvesni poručnik Trudić osuđen na dve godine zatvora zato što je usmrtio mladića koji je pokušao da provali u njegov automobil – pucnjem iz revolvera.

Dakle, prvostepena presuda doneta je u postupku u kome je protivno zakonu bila ograničena javnost, na temelju pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja u kome činjenice i okolnosti bitne za presuđenje nisu utvrđene ili su pogrešno utvrđene i pogrešnom primenom materijalnog prava, ne poštujući pravna načela o prividnom sticaju, uz kaznu koja je izrečena van svih kriterija individualizacije dela i učinioca.

Zato je ova žalba umesna, a napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
01.11.1981. godine

Dr MARKO VESELICA
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ

Vladimir Šeks, 1981-1983 (Uvod)

Za progon političkih protivnika režim se najčešće koristio pogodnim kaučuk-propisom tzv. "neprijateljske propagande". Ona je najčešće vršena u privatnom razgovoru, a najčešće dokazno sredstvo bilo je svedočenje sagovornika. Ti svedoci bili su ili tajni saradnici UDBE ili lični neprijatelji optuženog ili njegovi zastrašeni poznanici, saradnici, susedi.

Osporavanje verodostojnosti ovih svedoka bilo je uvek vrlo teško, jer čovek koji na sudu jednom izrekne laž odustaje od nje samo na filmu. Slučaj Vladimira Šeksa je u tom smislu zanimljiv, jer je on uspeo da tajno snimi priznanje jednog lažnog svedoka o tome kako i zašto je svedočio protiv njega na sudu. Posebno je bilo zanimljivo može li se ovakva traka upotrebiti kao dokaz? Vrhovni sud je izbegao da odgovori na to pitanje, kaznu je smanjio, ali je ovaj razlog žalbe jednostavno "prevideo". To je bila još jedna osobenost drugostepenih presuda u političkim procesima. Drugostepeni sud je nezgodne argumente jednostavno ignorisao.

Inače Šeks se zamerio UDBI nekoliko godina ranije u tzv. "PTT aferi" kada je kao mlad i ambiciozan tužilac obelodanio da UDBA u Osijeku nezakonito kontroliše poštu građana, pa se čak drznuo da o tome i saslušava lokalnog načelnika UDBE. (U zapisniku o njegovom saslušanju načelnik je objašnjavao da je tako postupao, jer se "neprijateljska delatnost ne može efikasno suzbijati ako se poštuju zakonski propisi"). Šeks je, naravno, ubrzo zatim izgubio mesto u tužilaštvu i prešao u advokaturu. Kao advokat nastavio je da se preganja sa lokalnom policijom. UDBA je odlučila da to više ne trpi.

Žalba Vrhovnom sudu

K – 100/81

OKRUŽNOM SUDU U OSIJEKU

ŽALBA

optuženog VLADIMIRA ŠEKSA, advokata iz Osijeka, Bulevar JNA 3/1
protiv presude Okružnog suda u Osijeku od 17.12.1981. go.dine, K-100/81

VRHOVNOM SUDU HRVATSKE

Optuženi pobija prvostepenu presudu U CELOSTI

- A. zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka (član 363 tačka 1 ZKP);
- B. zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja (član 363 tačka 3 ZKP);
- C. zbog povrede krivičnog zakona (član 363 tačka 2 ZKP)

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepena presuda UKIDA i predmet vraća na ponovnu odluku
ili
PREINAČAVA tako što se optuženi OSLOBAĐA OD OPTUŽBE

s tim što će optuženi i branilac biti obavješteni o sednici veća drugostepenog suda u smislu člana 371 stav 1 ZKP.

Obrazloženje:

A. Bitne povrede odredaba postupka

Izreka pobijane presude je protivrečna razlozima presude, a sami razlozi presude su nejasni i u znatnoj meri sami sebi protivrečni (član 364 stav 1 tačka 11 ZKP). Izrekom presude optuženi je oglašen krivim i kažnjen zato što je "neistinito i zlonamerno predstavljao društveno-političke prilike u zemlji", dok se prema razlozima presude ta

“zlonamjernost... ogleda u tome što je ovako govoreći štetio ugledu zemlje”

Protivrećnost je očigledna: izrekom presude sud utvrđuje kod optuženog postojanje tzv. kontrarevolucionarne namere gde predstava ugrožavanja osnova socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i bezbednosti SFRJ motivirše radnje optuženog, dok iz razloga presude vidimo da je umišljaj optuženog činjenično utvrđen drugačije: sud nalazi da je optuženi imao nameru da šteti ugledu zemlje.

Ugled zemlje nije zaštitni objekt krivičnih dela iz glave XV KZ. Ugled zemlje štiti odredba člana 157 KZ SFRJ (Povreda ugleda SFRJ).

Prema tome, činjenični zaključak suda iz razloga presude (str. 22, 3. stav) očigledno protivreći izreci presude. Jer, sud na str. 22 presude zaključuje da je namera optuženog bila da šteti ugledu zemlje, a u izreci tu nameru utvrđuje kao kontrarevolucionarnu nameru iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

Ili, drugim rečima, u razlozima presude sud utvrđuje da je umišljaj optuženog bio usmeren na zabranjene posledice iz člana 157 KZ SFRJ, a u izreci optuženog oglašava krivim za nameru usmerenu na zabranjene posledice iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

Kako je utvrđivanje umišljaja (odn. namere) bitno za pravilnu kvalifikaciju, ova protivrećnost pobijane presude čini celu presudu neodrživom, budući da je namera konstitutivni element bića dela iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

Pa kada prvostepeni sud u izreci tvrdi da je ovaj element ostvaren, a u razlozima presude utvrđuje drugačije činjenično stanje, tj. da je namera optuženog bila usmerena na ostvarivanje zabranjenih posledica iz člana 157 KZ SFRJ, onda je jasno da se radi o takvoj protivrećnosti koja neposredno dovodi u pitanje – da li je optuženi uopšte izvršio neko delo, i ako jeste koje.

Dalje, izreci presude kojom se utvrđuje postojanje tzv. kontrarevolucionarne namere iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ protivreće i drugi razlozi presude, pored onog gore navedenog.

Tako, na primer, s jedne strane, sud poklanja veru sv. Zecu da je razgovor tekao “u vidu svade i galame” i da je optuženi pozivao svedoka i da se “fizički obračunavaju” (str. 12 presude), sud utvrđuje i da je optuženi “bio pod uticajem alkohola” i da je bio “provociran od Purkara i Zeca” (str. 24, poslednji stav), a s druge strane, utvrđuje u izreci presude da je optuženi u iznošenju inkriminisanih tvrdnji bio motiviran predstvom ugrožavanja osnova socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i bezbednosti SFRJ!?

Drugim rečima, prvostepeni sud pravilno činjenično utvrđuje da je između pijanih ljudi došlo do ličnog sukoba, koji jedna strana koristi za političke provokacije, a onda protivrećno tome zaključku, u izreci presude utvrđuje da je navodno optuženi postupao sa namerom da ugrozi osnove političkog sistema.

Jasno je da između ove dve slike istog događaja postoji bitna protivrećnost. Prema razlozima presude, optuženi je bio motiviran na inkriminisane izjave izazivanjem od strane ljudi sa kojima je došao u lični sukob (svada, psovke, uzajamna vredanja, skoro tučal), a prema izreci presude on je motiviran, ni manje ni više, nego predstvom ugrožavanja osnova političkog sistema. Motivacija optuženog protivrećno je, dakle, predstavljena u izreci i razlozima presude, a ta motivacija odlučna je za

pravilnu primenu materijalnog zakona, pa se radi o protivrečnosti o činjenicama bitnim za pravilno presuđenje.

Konačno, i sami razlozi presude su protivrečni sami sebi.

Tako, prvostepeni sud poklanja punu veru iskazima svedoka Purkara i Zeca (koji jedini i tereti optuženog za inkriminacije izrečene u gostioni "Igman"), nalazeći jedino da "postoje male nejednakosti" u njihovim iskazima, koje su "sasma razumljive", jer su svedoci "ponešto zaboravili".

Međutim, oba svedoka tokom celog postupka kategorično negiraju da su ičim provocirali optuženog, a sam sud utvrđuje suprotno (str. 24 presude), čime i sam sud pokazuje da iskazima ovih svedoka ne veruje.

Svedok Purkar poriče da je pitao optuženog "da li je za proterivanje Srba iz Hrvatske" (iako drugi svedoci to uporno tvrde, pa, čak, navode i da je svedok Purkar to pitanje postavljao više puta – svedok Ilić), dok sam prvostepeni sud uzima kao činjenično utvrđeno da je svedok Purkar takvo pitanje postavljao (v. str. 16 stav 2 presude).

Svedok Zec takođe poriče da je svedok Purkar ovakvo pitanje postavio, pa sud ni ovome svedoku to ne veruje.

Kako je u tom delu presuda zasnovana isključivo na iskazima ova dva svedoka, a kako sud pokazuje da tim svedocima ni sam ne veruje, razlozi su protivrečni u onom delu u kome se, uprkos tome, ovim svedocima poklanja puna vera.

B. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

Prvostepeni sud je propustio da na nesumnjiv način utvrdi dve činjenice bitne za pravilno presuđenje: (a) da li je optuženi izvršio delo (izrekao inkriminacije) i (b) ako jeste, čime je na to bio motiviran.

U pogledu činjenice optuženikovih motiva, videli smo iz prethodnog odeljka ove žalbe da se prvostepeni sud zapleo u protivrečnosti: da jedne motive utvrđuje u izreci, a druge u razlozima presude. Kod takvih protivrečnih stavova samog prvostepenog suda jasno je da ne može biti ni reči o tome da je u pogledu ove činjenice sud utvrdio motive optuženog "potpuno i istinito" (čl. 15 ZKP).

U pogledu činjenice da li je optuženi u kritične dve prilike rekao ono što mu optužnica stavlja na teret i za šta ga prvostepeni sud oglašava krivim, u najmanju ruku se može reći da je ostalo neutvrđeno.

Šta je optuženi rekao kritičnom prilikom utvrđivano je iskazima svedoka, koji su skoro svi bili pijani, koji su se "svađali i galamili" (v. str. 12 presude), da se uzajamno nisu mogli ni čuti (v. iskaz svedoka Ilića na glavnom pretresu), koji su se "provocirali" (v. str. 24 presude) i pretili jedan drugom fizičkim obračunom (v. str. 12 presude, v. iskaz svedoka Todorovića i optuženog na glavnom pretresu). U takvoj situaciji jasno da se nije ni moglo doći ni do kakve "potpune i istinite" verzije događaja.

Na primer, u pogledu inkriminisanog iskaza da je "ovo društvo trulo" imamo s jedne strane iskaze svedoka Rešetara i Ilića na glavnom pretresu i u istrazi, prema kojima se ovaj iskaz odnosio na društvo prisutno za stolom, a prema iskazima sve-

doka Purkara i Zeca (koji provociraju optuženog – v. str. 24 presude) da se taj iskaz odnosio na jugoslovensko društvo i neke “službe”.

Ili, svjedok Purkar na glavnom pretresu kaže da je optuženi navodno rekao da će “Ovo društvo... brzo propasti”, a u istrazi (24.04.1981) da će “ove službe propasti”.

Pominjanje Đilasa, prema svjedocima Zecu i Purkaru (kojima sud poklanja veru) odigralo se u četiri verzije:

1. Prije nekoliko dana bio sam s Đilasom i on je u svemu u pravu (svjedok Zec kod istražnog sudije 24.04.1981. god.);
2. Đilas je u pravu kada tvrdi da to društvo mora propasti te je rekao da je bio kod Đilasa i da su o tome razgovarali (svjedok Zec na glavnom pretresu 17. studenog 1981. god.);
3. Dodao je da je posjetio Đilasa i da se slaže sa njegovom politikom (svjedok Purkar kod istražnog sudije 24.04.1981. god.);
4. Optuženi je dodao da je bio kod Đilasa i da se Đilas s time slaže (svjedok Purkar na glavnom pretresu 17. studenog 1981. god.).

Da li je “Đilas u svemu u pravu” ili je “u pravu kada kaže da to društvo mora propasti”?

Da li se to navodno optuženi slaže sa Đilasom, ili se to Đilas navodno slaže sa optuženim?

U čemu se to optuženi “slaže s Đilasom”? Sa “njegovom politikom” ili s tvrdnjom “da to društvo mora propasti”?

Ništa tu sud nije mogao utvrditi.

Ili, svjedok Todorović u istražnom postupku tvrdi da je optuženi rekao da bi kod nas “trebala čvrsta ruka”, ali to ne potvrđuje na glavnom pretresu dok mu se ne predoči iskaz iz istrage, a svjedok Otković to ne iskazuje ni u istražnom postupku ni na glavnom pretresu.

Pa, ipak, prvostepeni sud oglašava optuženog krivim da je to izjavio “u prisutnosti više građana”(!?)

Ili, svjedok Todorović u istražnom postupku izjavljuje da je optuženi navodno rekao “da bi armije trebalo organizirati slično kao u Njemačkoj u vrijeme Hitlera”, a na glavnom pretresu “kada bi kod nas bila takva disciplina zastupljena da bi bilo dobro”! S druge strane, svjedok Otković u čijem je ovo prisustvu navodno rečeno ne potvrđuje to ni u istražnom postupku ni na glavnom pretresu.

Pa, ipak, prvostepeni sud oglašava krivim optuženog da je to izjavio “u prisutnosti više građana”(!?)

Ili, svjedok Todorović u istrazi navodi da je optuženi navodno rekao “da bi omladinu trebalo organizirati onako kako je to radio Gebels i da je on bio dobar idejni vođa”, a na glavnom pretresu iskazuje drugačije: da je optuženi navodno rekao “da je Gebels bio idejni vođa u Njemačkoj (tačno – prim. S.P.)” i da kada bi kod nas bila takva disciplina zastupljena da bi bilo dobro”.

Svjedok Otković sasvim drugačije ovo predstavlja:

da je optuženi navodno njemu prigovorio: “Ti si omladinac, a da ti je Gebels bio idejni vođa ne bi bio ovakav kakav si” (tačno – prim. S.P.).

Ili, svjedok Todorović u istrazi svjedoči da je navodno optuženi rekao "da je Hitler živ a i Gebels da bi bilo više reda u Armiji, kod nas, i da bi omladina kod nas bila bolja", a na glavnom pretresu to ne iznosi sve dok mu se ne predoči iskaz iz istrage, pa i onda dodaje "da on nije dobar govornik"(?), a svjedok Otković to ne potvrđuje ni u istrazi, ni na glavnom pretresu.

Pa, ipak, prvostepeni sud utvrđuje da je to rečeno i to "u prisutnosti više građana"(?!)

ltd. itd.

Jasno je da svjedoci nisu mogli ni zapamtiti, ni tačno reprodukovati sve ono što je rečeno tom prilikom, jer se pilo, jer su se učesnici razgovora opet provocirali uzajamno ("testirali", v. str. 22 stav 2 presude), ne pridajući mnogo važnosti onome što govore, jednom rečju da je, kako kaže svjedok Todorović u istrazi:

"optuženi počeo lupati svašta bez veze"

i da

"sve to što je govorio optuženi nije bilo baš povezano"

pa je savršeno jasno da svjedoci takvog razgovora niti nastoje, niti su u stanju da memorišu takva "lupetanja bez veze", niti da ih kasnije verno reprodukuju.

Zato na temelju takvih svjedočenja prvostepeni sud nije ni mogao utvrditi "potpuno i istinito" (čl. 15 ZKP) činjenično stanje.

Prvostepeni sud je posebno propustio da ceni opštu verodostojnost svjedoka Zeca, Purkara Otkovića, na čijim iskazima zasniva presudu.

Naime, iz spisa je, na primer, očigledno da je optuženi kritičnom prilikom u kafani, "Igman" bio jako pijan:

"negdje oko 11 sati okrivljeni je popio dva konjaka od 0,5 dcl... a nakon toga smo naručili dve litre vina... mislim da je okrivljeni popio negdje oko jednu litru vina."

"Iz gostionice otišli smo u moj stan... kod mene je okrivljeni popio kavu i nešto vina..."

"Ja sam vidio da je okrivljeni i u gostionici "Igman" pio alkoholna pića"
(svjedok Mudrinić, kod istražnog sudije 24.04.1981)

"za večerom (u "Igmanu") okrivljeni je popio 8 do 10 čaša vina. U jednom momentu onako pijan čak je uzeo čašu sa rakijom sa stola i popio misleći da je vino, on to nije ni primjetio..."

"Oči su mu bile zakrnavljene... a u razgovoru je petljao jezikom"
(svjedok Rešetar kod istražnog sudije 22.04.1981.god.)

"Okrivljeni je nešto frfljao i ništa nisam razabrao od onoga što je govorio"

(svjedok Ilić kod istražnog sudije 24.04.1981.god.)

"Ponašao se nekontrolisano, zažmurio od alkohola, mahao rukama i puno pričao"

(svjedok Ilić na glavnom pretresu)

"Zamuckivao u govoru... oči su mu bile sjajne... vidjele su se promene u ponašanju i u govoru i u očima"

(svjedok Mudrinić na glavnom pretresu)

"Okrivljeni je bio očigledno alkoholiziran"

“Optuženi, je bio potpunu pijan... došao je pijan i u lgmanu je nastavio piti”

(svedok Ilić na glavnom pretresu)

“Okrivljeni je bio jako pijan”

(svedok Vučevac kod istražnog sudije 24.04.1981. god.)

“On je po mojem mišljenju bio temeljito pijan”

(svedok Rešetar kod istražnog sudije 22.04.1981. god.)

Optuženi je, dakle, kritičnom prilikom popio ogromnu količinu alkohola (naročito obzirom na svoju konstituciju), bio je “očigledno pijan”, “temeljito pijan”, “jako pijan”, “nekontrolisano se ponašao”, “zamuckivao”, “frfljao”, “nije se moglo razabrati šta govori”... to je slika koju daju svjedoci Rešetar, Ilić, Vučevac, Mudrinić.

A, evo šta kažu svjedoci Purkar i Zec (na čijem iskazu sud temelji presudu):

Svedok Purkar:

“Nisam primjetio da je okrivljeni bio pod uticajem alkohola”(!?)

(kod istražnog sudije 24.04.1981. god. i na glavnom pretresu)

Svedok Zec:

“Nije mi se činilo da je optuženi pijan”(!?)

(na glavnom pretresu)

Očigledno je, ne samo da ova dva svjedoka ne govore istinu, već da su toga i potpuno svesni. Iz izraza kojim ostali svjedoci opisuju stanje optuženog jasno je da tu nije moglo biti zabune, a onda je takođe jasno da ovi svjedoci svesno, nastoje da otežaju položaj optuženog tvrdnjom da je bio trezan.

Iz ovoga dalje logično sledi da se i njihove izjave u vezi sa inkriminisanim izjavama takođe uzmu sa velikom rezervom, tim pre što i sam sud utvrđuje (str. 24 presude) da su ova dva svjedoka podsticala optuženog na političke razgovore i “provocirala”. Kod takvog stanja stvari jasno je da se radi, u najmanju ruku, o veoma pristrasnim svjedocima. Njihove iskaze, međutim, prvostepeni sud nije tako cenio, iako to iz spisa očigledno proizilazi.

Njihova pristrasnost se dalje ispoljava jasno u činjenici da oni poriču, ne samo da su provocirali optuženog (suprotno od onoga što sam sud utvrđuje), već poriču, čak, i da su imali ikakvog prethodnog saznanja o ličnosti optuženog. Time ovi svjedoci žele da prikriju svoje motive (“zašto bi provocirali potpuno nepoznatog čoveka”?).

Tako, napr. svedok Purkar (prilikom suočenja sa svjedokom Vučevcem na glavnom pretresu) kaže da:

“... nije imao prethodne predodžbe i saznanja o Šeksu, a nije ga ni poznavao”

i slično kod istražnog sudije (24.04.1981. god.):

“Ja nisam ničim provocirao okrivljenog. Nisam nikada ranije čuo za Šeksa.”

Međutim, to očigledno nije istina, jer optuženi u svom iskazu na glavnom pretresu kaže da mu je svedok Purkar odmah pri upoznavanju rekao:

“A vi ste Šeks, mislio sam da ste gora od čovjeka, a vi ste bjeda”

što potvrđuju i drugi svjedoci:

“Purkar i Zec su se upoznali sa optuženim i izazivali su optuženog kako

je u istražnom postupku naveo, govorio mu da je mali, govorio mu je to Purkar”

(svedok Rešetar na glavnom pretresu)

“A ti si taj Šeks, ja sam mislio da je to gora od čovjeka, da je to ljudska-ra, a ti si tako mali” i pokazao je sa dva prsta kako je on mali”.

(svedok Rešetar, kod istr. sudije 22.04.1981. god.)

“Prilikom upoznavanja Šeksa i Purkara došlo je do konfrontacije, jer je Purkar kada je čuo prezime Šeks rekao ‘A ti si taj Šeks’”.

(kod istr. sudije, 24.04.1981. god.)

Očigledno je, naime, da svedok Purkar svesno prikriva činjenicu da je itekako imao “predodžbe i prethodna saznanja” o imenu Šeks, jer je inače njegova primedba “A ti si taj Šeks...itd.” potpuno neshvatljiva.

Time svedok Purkar ustvari nastoji da prikrije (od suda utvrđenu činjenicu) da je optuženog provocirao, svesno nastoji da mu oteža položaj predstavljajući da je optuženi spontano iskazivao ono za šta ga optužnica tereti i za šta ga je sud oglasio krivim na temelju svedočenja istog toga svedoka Purkara.

Isti smisao ima i neistinito svedočenje ovoga svedoka kojim poriče da je pitao (čak više puta, prema ostalim svedocima) da li je za proterivanje Srba iz Hrvatske. Sve to pokazuje da je ovaj svedok, kao svedok ZEC, krajnje nepouzdan, neprijateljski raspoložen prema optuženom, sklon da i neistinama (nedvosmisleno utvrđenim) otežava njegov procesni položaj, pa na iskazima takvih svedoka sud uopšte i nije mogao temeljiti presudu.

Identična je i uloga svedoka Otkovića u ovom postupku. Prema svedoku Todoroviću svedok Otković je “testirao optuženog” (kod istr. sudije i na glavnom pretresu) i “da je ‘imao utisak’ da Otković i optuženi jedan drugog testiraju cijelo vrijeme” (što je samo druga reč za “provociraju”).

Iz Otkovićevog iskaza na glavnom pretresu vidljivo je da je svedok Otković bio svestan da se u gostionici nalaze radnici SUP-a, od kojih jednog poznaje lično (“Bata-Kole”).

Svedok Otković započinje razgovor sa nepoznatim čovekom provokativnom rečenicom:

“Ovo je Jugoslavija, ovo nije Italija, ovde se ne pozdravlja sa ariverderči.”

(Tobož su njegova patriotska osećanja povređena ovim bezazlenim pozdravom!)

Na kraju razgovora udara okrivljenog i prijavljuje ga “Bata-Koletu”.

Kada se uz to ima u vidu da je višestruko osuđivano lice (presude Općinskog suda u Osijeku K-1045/72 od 13.06.1973 godine, K-364/73 od 5.03.1973. god., K-1490/73 od 23.12.1973. god., Okružnog suda u Osijeku K-586/74 od 15.01.1975. god., pored maloletničkih), onda je jasno da se sa ogromnom rezervom mora uzimati ono što on svedoči, a prvostepeni sud na iskazu ovih svedoka Purkara, Zeca i Otkovića, temelji čitavu presudu.

S druge strane, prvostepeni sud potpuno previda da je sa ličnošću optuženog nespojivo da bi on “veličao Hitlera i Gebelsa” i provodio “fašističku propagandu”, kako mu ustvari naivno imputira svedok Otković, budući na svoj raniji život:

Optuženi je, naime, još u gimnaziji član Komiteta omladine,

član SKJ od 1963. godine, biran za predsednika Saveza studenata,
član CK omladine Hrvatske,
udarnik,
komandir čete na radnoj akciji, u Skopju komandant zagrebačke brigade,
u JNA biran za sekretara organizacije SK oklopnih jedinica pri V.

Armijskoj oblasti,
tajnik Sindikata pravosudnih organizacija,
sekretar organizacije SSRNJ-a,
tajnik Društva pravnika,
sekretar mjesne partijske organizacije,
član Komisije za samozaštitu pri SSRNJ
itd.itd.

a prvostepeni sud poklanja veru višestruko osuđivanom svedoku
Otkoviću da je ovakav optuženi vršio fašističku propagandu!?

Takav zaključak prvostepenog suda krajnje je neverovatan.

Prema tome , zato što je propustio da ceni brojne protivrečnosti u iskazima svedoka Purkara, Zeca, Otkovića i Todorovića, zato što je propustio da uoči brojne neis-tine u tim iskazima, zato što je propustio da ceni opštuverodostojnost ovih svedoka, zato što je propustio da ceni da ovi svedoci protivreče ostalim saslušanim svedocima (Vučevcu, Iliću, Rešetaru, Mudriniću), prvostepeni sud je potpuno pogrešno utvrdio činjenično stanje.

C. – Povrede krivičnog zakona

Prvostepeni sud je pogrešno kvalifikovao čak i činjenično stanje koje sam utvrđuje. Naime, u radnjama optuženog za koje je oglašen krivim, nema ni objektivnog, ni subjektivog elementa dela iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

- (a) Objektivni element: prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji. Iskazi kao što su:

“Gebels je bio dobar idejni vođ”

ili

“da je vojska bila dobro organizovana u Španjolskoj kada je Franko bio živ”

ne odnose se uopšte na društveno-političke prilike u SFRJ i za njih optuženi nije mogao biti oglašen krivim.

Pri tome, odbrana ima u vidu iskaz svedoka Todorovića (kod istražnog sudije) da je ove iskaze optuženi davao nepovezano, te da je prema tome, nužno te iskaze posmatrati izolovano, jer i nisu dati ni u kakvom kontekstu.

Iskaz

“da su Hitler i Gebels živi da bi bilo više reda u armiji kod nas, da bi omladina bila bolja”

je potpuno besmislen i ne prikazuje nikako, ni istinito ni neistinito,

društveno-političke prilike kod nas.

Ni za taj iskaz, naravno, prvostepeni sud nije mogao optuženog oglasiti krivim.

Ostali iskazi odnose se uglavnom na sve ono što bi kod nas "trebalo"... (kako bi "trebalo" organizirati armiju, kako bi "trebalo" organizirati omladinu", kako bi "trebalo" zavesti "čvrstu ruku", kako bi "trebalo" zavesti red kao na Kosovu itd.).

Ovakvi iskazi nazivaju se u logici normativnim iskazima, koji nikada ne mogu biti ni istiniti, ni neistiniti:

"Naučni metod je inherentno neprimenljiv na takve sudove ocenjivanja ili vrednosti, kao što su "ovo je lepo", "ovo je dobro", "ovo treba učiniti". Ako se sada složimo da svi sudovi poslednje vrste ne izražavaju ništa drugo osim osećanja, ukusa ili individualnih naklonosti, za takve sudove ne može da se kaže da su istiniti ili lažni"

(Moris Koen i Ernest Negel, Uvod u logiku i naučni metod, Zavod za izdavanje udžbenika SRS, 1977. str. 359).

Može se, naravno, uzeti da su i u normativnim iskazima implicirane neke tvrdnje, utoliko što kada kažemo da nešto "treba", onda znači da to "nije tako, kao što bi tek trebalo da bude".

Ali ni te implicirane tvrdnje u konkretnom slučaju ne bi se mogle optuženom staviti na teret, jer ono što optuženi implicira, to je: da kod nas nema čvrste ruke, da u Osijeku nije kao na Kosovu, da armija nije organizirana kao kod Hitlera, da omladina nije organizirana kao kod Gebelsa... a to je sve tačno!

Presuda ovde protivreći elementarnim znajima iz logike da normativni sud ne može biti ni istinit, ni neistinit, a da su tvrdnje implicirane u ovim normativnim sudovima -tačne, pa da prema tome, ovakvim iskazima optuženi nije mogao neistinito prikazivati društveno-političke prilike u zemlji!

Međutim, ono što je najbitnije za kvalifikaciju ovih iskaza sadržano je u svedočenju svedoka Todorovića. Ovaj svedok pravilno kvalifikuje, na osnovu svog neposrednog opažanja da je optuženi jednostavno lupetao! "Optuženi je počeo lupetati svašta bez veze".

Krivično delo neprijateljske propagande ne može se izvršiti pijanim "lupetanjem"!

U svome članku Kažnjavanje za krivično delo neprijateljske propagande ("Naša zakonitost", br. 53, str. 274) dr Mežnarić citira sledeću odluku Vrhovnog suda Hrvatske:

"Ozbiljnost samog kontrarevolucionarnog djela neprijateljske propagande, te važnost zaštitnih objekata iz člana 118 st. 1 (sada 133 – prim. S.P.) i stroga kaznena sankcija, traže u najmanju ruku, solidan i ozbiljan način vršenja same propagande"

(presuda KŽ-253/53 od 26.02.1953. god.)

Da li je "lupetanje" solidan i ozbiljan način vršenja propagande? Svakako da nije.

Istu misao, daleko lapidarnije i upečatljivije, formulisao je predsednik Saveznog suda dr Mirko Perović, u svom intervjuu novinaru NIN-a, 29.03.1981. god.

Na pitanje novinara:

“Zanimljivo bi bilo čuti vaše mišljenje o takozvanim verbalnim deliktima. Vidim da ste za časopis “Naša zakonitost” o tome napisali i veliki članak. Recimo, konkretno, čovek sedi u kafani i grdi vlast, možda je pijan a možda i nije. Šta biva? Hoće li biti optužen za krivično delo verbalnog delikta po članu 133 Krivičnog zakona?”

Predsednik Saveznog suda odgovara: Ma koješta!

i dalje

da se zbog toga sudi ja bih već odavno sedeo na robiji.

* * *

(b) Subjektivni element: zlonamernost

Pokazali smo već u odeljku A) ove žalbe da i sam prvostepeni sud činjenično utvrđuje umišljaj optuženog kao umišljaj usmeren na ugrožavanje vrednosti zaštićenih članom 157 KZ SFRJ, a ne na ugrožavanje osnova političkog sistema.

Ovde bismo zato ukazali samo na još dve, od suda utvrđene činjenice, čiju pravu krivičnopravnu relevanciju, krivičnopravni značaj i domašaj prvostepeni sud ne uviđa: radi se prvo, o činjenici da je optuženi bio provociran, i drugo da je u obe kritične prilike bio u visokom stepenu alkoholisanosti.

Prvostepeni sud utvrđuje ove dve činjenice (v.str. 24 presude), ali ovim činjenicama daje određeni značaj samo u individualizaciji kazne, dok se prema stanovištu odbrane ove dve činjenice reperkutuju i na pitanje postojanja subjektivnog elementa namere iz člana 133 st. 1 KZ SFRJ.

Provociranje

Prvostepeni sud propušta da uvidi jednostavnu činjenicu da je za postojanje krivičnog dela neprijateljske propagande potrebno da učinioca na određene iskaze motivira predstava zabranjene posledice: ugrožavanje osnova političkog i društvenog uređenja.

Provociranog očigledno ne motivira ovakva predstava. Provociranog motivira onaj koji ga provocira.

Njegove izjave su nevoljne, izazvane, provocirane. Uzrok takvog verbalnog ekscesa ne nalazi se u volji učinioca, već u volji efikasnog provokatora.

Provokator nastoji da izazove afekt (“bijes” – svedok Rešetar) provociranog u kome dolazi do sužavanja svesti (kao kod svakog afekta), usled koga opet provocirani ne uspeva da kontroliše racionalno svoje ponašanje, pogotovo u oblasti tako finih funkcija kakva je verbalizacija, pa biva lako vođen da (recimo) oponira svemu što bi provokator zastupao.

Pri tome, on ne iznosi nikakve svoje ideje ili ubeđenja već je motiviran jedino da se suprotstavlja sagovorniku, da ga porazi, da dokaže svoju polemičku nadmoćnost.

U tom afektu provociranog napušta svaka opreznost i svaki kritički odnos prema verbalizovanim sadržajima. On je u vlasti provokatora – i zato, naravno, ne može biti reći ni o umišljaju, akamoli o nameri kao motivisućoj predstavi cilja – ugrožavanju zaštitnog objekta člana 133 st. 1 KZ SFRJ.

Priznamo li, dakle, kako čini prvostepeni sud da je optuženi bio isprovociran od strane svedoka Purkara, onda moramo utvrditi i da njega nije motiviralo na inkriminisane iskaze ugrožavanje političkog i društvenog uređenja, već ponašanje svedoka Purkara! A ako to utvrdimo onda u njegovim iskazima nema jednog bitnog elementa dela iz člana 133 st. 1 KZ SFRJ: namere ugrožavanja osnova socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i bezbednosti SFRJ, pa ga prvostepeni sud nije mogao osuditi za krivično delo iz člana 133 st. 1 KZ SFRJ.

No, pored toga, postoje i određeni etički razlozi, koji isključuju kažnjavanje za radnje u kojima bi se objektivno i stekli elementi ovog dela, ako je učinilac provociran na takve izjave.

Taj etički razlog nalazimo u činjenici da je provociranje duboko nemoralan čin. Izazvati drugog na izvršenje nekog dela, prijaviti ga za to delo da bi provocirani bio za njega kažnjen, a sam ostati u senci smejući se njegovoj “naivnosti” (v. iskaz svedoka Purkara kod istražnog sudijel). To je ponašanje koje nijedno etički ispravno društvo ne želi da ohrabruje.

Alkoholisanost

Videli smo iz odeljka B) ove žalbe da je optuženi u obe kritične prilike bio u visokom stepenu alkoholisan. I sam prvostepeni sud utvrđuje ovu činjenicu (v. str. 24. presude), ali ne ceni do kraja krivičnopravni značaj ove činjenice.

Taj značaj je dvostruk:

prvo, u vezi sa gore navedenom, od suda takođe utvrđenom, činjenicom provociranja, trebalo je uvideti da je pijanog čoveka posebno lako isprovocirati budući da je opštepoznato da je kod pijanog čoveka i inače svest sužena, da je on usled inhibicija viših funkcija i inače u stanju pojačanog afektivnog tonusa, uzbuđen, osetljiv, agitiran, te da će se mnogo lakše dovesti u stanje afekta, koji smo gore opisali, sa svim posledicama na svest i volju, kao i da pijan čovek notorno teško kontroliše ideaciju i verbalizaciju, pa je utoliko lakši plen provociranja.

drugo, nezavisno od prvog, optuženi bi mogao biti krivično odgovoran (po načelu actiones liberae in causa) za delo neprijateljske propagande učinjeno u ovakvom stepenu pijanstva jedino da se u to stanje doveo sa namerom da u pijanstvu učini krivično delo neprijateljske propagande, što svakako da nije utvrđeno, niti to tvrdi i sama presuda.

Naime, budući da je krivično delo neprijateljske propagande moguće učiniti samo sa namerom, onda je jasno da se takav oblik vinosti zahteva i za dovođenje u stanje pijanstva, da bi se onda i krivično delo moglo pripisati nameri.

Takvo stanovište zauzima i Vrhovni sud Hrvatske u presudama KŽ-287/52 od 25.03.1952. god. i KŽ-872/54 od 21.05.1954. godine.

Prema tome, činjenica (utvrđena u postupku) da je optuženi bio u visokom stepenu alkoholisan isključuje njegovu krivičnu odgovornost, izuzev ako bi se utvrdilo da se u takvo stanje doveo sa namerom da učini ovo krivično delo, što niti je slučaj, niti se uopšte i tvrdi od strane prvostepenog suda.

Naprotiv, očigledno je iz okolnosti koje opisuju svedoci da se optuženi doveo u takvo stanje nehatno, a kako se krivično delo neprijateljske propagande sa nehatom ne može izvršiti, prvostepeni sud optuženog za to delo nije ni mogao oglasiti krivim i kazniti.

S obzirom na izloženo ova žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
27. januara 1982. god.

VLADIMIR ŠEKS
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ, advokat

Odgovor na žalbu Okružnog javnog tužilaštva

OKRUŽNOM SUDU U OSIJEKU

Na temelju člana 369 ZKP optuženi ulaže

ODGOVOR NA ŽALBU

Okružnog javnog tužilaštva Osijek Kt-78/81 od 26. siječnja 1982. izjavljujem protiv presude Okružnog suda u Osijeku K-100/81 od 17. prosinca 1981. godine VRHOVNOM SUDU HRVATSKE

i stavlja sledeći

predlog

da se žalba OJT Osijek ODBIJE KAO NEOSNOVANA

Obrazloženje:

Optuženi osporava sve navode iz žalbe Okružnog javnog tužilaštva a posebno ističe sledeće:

- (1) Žalbom OJT Osijek napada se činjenični zaključak suda da je optuženi kritičnim prilikama bio provociran i, supsidijerno, osporava onaj krivično-pravni značaj koji je ovoj činjenici, kao olakšavajućoj okolnosti, dao prvostepeni sud.

Činjenični zaključak suda da je optuženi u kritičnim prilikama bio provociran od strane svedoka Purkara, Zeca i Otkovića, zasniva se na iskazu svedoka REŠETARA, VUČEVCA, ILIĆA, pa čak i na iskazima svedoka PURKARA, ZECA i TODORVIĆA.

Svedok REŠETAR, kod istražnog sudije:

“Tvrdim da je svađa koja je kasnije kulminirala potekla od toga što je taj Purkar počeo provocirati ŠEKS VLADIMIRA.”

“Ističem takođe da sam ja Vučevac Vladimiru rekao: “Vlado, jel vidiš kako ga provociraju”.

Svedok VLADIMIR VUČEVAC, kod istražnog sudije:

“Purkar je i dalje rafinirano podbadao okrivljenog koji je bio

jako pijan pa sam ocjenio da to neće izaći na dobro”.

Svedok SLOBODAN ILIĆ, kod istražnog sudije:

“... čuo sam da je Purkar upitao okrivljenog: da li si ti za protjerivanje Srba iz Hrvatske ili nisi? Purkar je nekoliko puta postavio isto pitanje”.

i na glavnom pretresu:

“...netko je upitao optuženog da li je on za protjerivanje Srba iz Hrvatske na što je on odgovorio da su Srbi politički faktor u Hrvatskoj. Netko je ponovio to pitanje...”

“... ako sam rekao (u istražnom postupku) da je to pitanje postavio Purkar onda je to tako, jer mi je događaj bio svježiji”

Svedoci PURKAR i ZEC ovo poriču, iz čega se, čak, vidi da su svesno provocirali optuženog. Svedok PURKAR, čak, poriče da je provocirao optuženog sa obrazloženjem da “... nije imao prethodne predodžbe i saznanja o Šeksu, a nije ga ni poznavao”. Utvrđeno je, međutim, da to nije istina. Optuženi, svedok REŠETAR i svedok VUČEVAC tvrde da je svedok PURKAR već kod upoznavanja rekao optuženom “A ti si taj Šeks...” (nastavljajući zatim da ga vređa), iz čega je jasno da je svedok PURKAR imao nekakvih “prethodnih saznanja o optuženom, a da to svesno prikriva, da bi prikrrio i činjenicu da je optuženog provocirao. Odatle pak sledi ne samo da je optuženog provocirao već da je to činio svesno i zlonamerno, te da ovakvim neistinitim iskazima nastoji još više otežati položaj optuženog.

Svedoci PURKAR i ZEC poriču, čak, i od svih svedoka potvrđenu činjenicu da je optuženi kritičnom prilikom bio “očigledno pijan”.

Svedoci REŠETAR i VUČEVAC nastojali su da spreče ovo provociranje (“kako optuženi ne bi razgovarao sa ljudima koje manje poznaje” kako kaže svedok VUČEVAC na glavnom pretresu), ali je svedok PURKAR i to koristio da podbada optuženog:

“Prisutni Purkar čuvši da mi, i to prvenstveno Rešetar i ja, tražimo da prestane govoriti, rekao je da pustimo čovjeka i da se danas kod nas slobodno govori. To je ujedno potaklo okrivljenog da se još više razmaše, a pored svega bio je i pijan.”

Dakle, svedok Purkar ne samo da je provocirao pijanog čoveka, već to i poriče, poriče da je taj čovek bio pijan, poriče da je imao saznanja o njemu, poriče da ga je pitao da li je za iseljavanje Srba iz Hrvatske, a u provociranju pokazuje takvu upornost da sa njim ne prestaju čak ni onda kada se u razgovor mešaju svedoci REŠETAR i VUČEVAC, već i to koristi da optuženog podbada da “slobodno govori”.

Na kraju svedok PURKAR, prema sopstvenom iskazu dozvoljava sebi i da se podsmeva optuženom što je dozvolio da bude isprovociran:

“Čovječe, pa vi ste pravnik... itd. ...a nastupate tako opasno A ISTO TAKO I NAIVNO”

kaže sam svedok PURKAR da je na kraju dobio optuženom (v. iskaz svedoka PURKARA kod Istražnog sudije).

Na pitanje branilaca da li je podneo prijavu protiv optuženog kada se toliko zgraža nad njegovim iskazima, svjedok PURKAR odgovara
“da li na ovo pitanje moram odgovoriti?”

Ako se ovakvo ponašanje ne zove PROVOCIRANJEM, onda je stvarno pitanje šta provociranje uopšte jeste.

Prvostepeni sud je savršeno ispravno zaključio na temelju svih citiranih svjedočkih iskaza da je kritičnom prilikom u “Igmanu” optuženi bio provociran od strane svjedoka PURKARA i ZECA.

Što se tiče krivičnopravnog značaja ove činjenice, on ne samo da nije precenjen, već je DRASTIČNO PODCENJEN. Kod dokazane činjenice da je optuženi bio provociran, ne može uopšte biti govora o postojanju specijalnog umišljaja, kontrarevolucionarne namere, koja čini konstitutivni element bića dela iz člana 133 KZ SFRJ, pa stoga usled okolnosti provociranja NEMA UOPŠTE DELA.

U pogledu bližih razloga za ovo stanovište optuženi upućuje na str. 14-15 žalbe branioca Popovića, gde je ovo stanovište detaljno obrazloženo.

Identična je i situacija u gostionici “Igman” gde je prema svjedoku TODOROVIĆU (v. iskaz kod Istražnog sudije) svjedok OTKOVIĆ
“testirao optuženog”.

Svjedok TODOROVIĆ takođe izjavljuje (na glavnom pretresu) da je
“imao utisak da OTKOVIĆ i optuženi jedan drugog testiraju” (čitaj provociraju – prim. branioca).

Tvrđnja žalbe OJT da bi bezazleni pozdrav “Arividerči” (“u datim okolnostima” – kojim okolnostima?) navodno “svakako predstavljala provokaciju” (?), lišena je svakog smisla, obzirom da je ovakav način pozdravljanja odomaćen, kao napr. “ćao”, “adio” i sl.

Naprotiv, krajnje je provokativno ponašanje svjedoka OTKOVIĆA, koji čuvši da njemu nepoznat čovek na ovaj način pozdravlja i to ne svjedoka nego njemu takođe nepoznato lice, smatra za potrebno da optuženog “patriotski” opominje da se “u Jugoslaviji tako ne pozdravlja”!!!

U vezi provokativnog ponašanja svjedoka OTKOVIĆA branilac dalje upućuje na str. 10 svoje žalbe.

- [2] Po stanovištu žalbe OJT optuženom bi trebalo uzeti kao otežavajuću okolnost da je “po profesiji dipl. pravnik i odvjetnik” i to iz dva razloga: (a) jer iz ove činjenice proizilazi da je optuženom “sasvim sigurno poznato šta predstavlja njegovo istupanje”, (b) da njegovo istupanje nanosi štete ugledu i položaju odvjetništva kao javne službe.

U odnosu na prvi razlog, tj. da profesija optuženog ukazuje da je optuženom moralo biti poznato da takvo njegovo navodno istupanje predstavlja krivično delo, odbrana samo ističe da se žalbom OJT ustvari želi kao otežavajuća okolnost uzeti optuženom postojanje umišljaja (tj. da je bio svestan (“da mu je bilo poznato”) “što predstavlja njegovo istupanje, koliko štete nanosi... itd.”).

Ovaj umišljaj, tj. svest o ugrožavanju zaštitnih objekata iz čl. 133 KZ SFRJ, je konstitutivni element dela.

Jasno je kao dan, da postojanje dela ne može biti otežavajuća okolnost, jer se sve otežavajuće okolnosti moraju nalaziti van bića dela.

U odnosu na drugi razlog, zbog event. nanošenja štete ugledu i položaju odvjetništva kao javne službe, optuženi je već pretrpeo sankcije od za to nadležnog mesta, budući da ga je profesionalna organizacija suspendovala. Pogrešno se žalbom OJT traži da se ovoj sankciji pridruži krivičnopravna, jer bi na taj način optuženi bio DVA PUTA kažnjen za povredu ugleda profesije.

Sve ovo tim pre što se po mišljenju odbrane ni sama javna tužba nije dovoljno brinula o zaštiti ugleda i položaja odvjetništva kao javne službe u provedenom postupku: javna tužba je predložila sudu izvođenje dokaza oduzetog arhiviranog spisa iz odvjetničke pisarne, korištenje izdvojenih separata iz toga spisa, predlagala uvid u oduzete odvjetničke rokovnike kao "neprijateljsku literaturu", a pre svega stavljala predlog za pritvor bez odobrenja veća "za krivično delo u vršenju pravne pomoći", tj. tokom ovog postupka ignorisane su potpuno mnoge odredbe Zakona o odvjetništvu SR Hrvatske kojima se definiše i brani upravo "ugled i položaj odvjetništva kao pravne službe".

- (3) Po stanovištu žalbe OJT optuženom je trebalo uzeti kao otežavajuću okolnost da je navodno delo izvršio (a) na javnom mestu; (b) "pred većim brojem ljudi", te da je (c) izazvao "revolt i ogorčenje prisutnih" koji je "kulminirao fizičkim obračunom sa svjedokom Otkovićem".

Činjenica da je navodno delo izvršeno "na javnom mestu" bez ikakvog je značaja.

O istupanju u gostionici "Igman" svedoče samo dva svedoka PURKAR i ZEC. Koji je, dakle, taj "veći broj ljudi"? U gostionici "Gaj" navodno delo je izvršeno pred svedocima TODOROVIĆEM i OTKOVIĆEM. Dakle, u oba slučaja pred dva svedoka, u razgovoru. Dva sagovornika kod krivičnog dela neprijateljske propagande su upravo MINIMUM javnosti potreban za izvršenje ovog dela, jer je u literaturi i praksi utvrđeno da "neprijateljska propaganda" može samo pod izuzetnim okolnostima biti izvršena i u četiri oka (v. Uputstvo Vrhovnog suda SFRJ Su-208/52).

"Revolt i ogorčenje prisutnih koji je kulminirao i fizičkim obračunom sa svjedokom Otkovićem", nije ničim dokazan, niti proizilazi iz stanja u spisu, niti pak može biti otežavajuća okolnost kod ovog dela (već samo kod dela protiv javnog reda iz glave XVIII KZ SRH, na primer čl. 193, gde se sankcioniše apstraktno ugrožavanje javnog reda, a konkretno uzima kao otežavajuća okolnost).

Svako krivično delo izaziva "revolt i ogorčenje", pa bi se tom logikom UVEK imalo uzeti kao otežavajuća okolnost. Taj "revolt i ogorčenje" predstavlja zakonodavni motiv inkriminacije, pa se naravno ne može uzeti kao otežavajuća okolnost.

Na stranu, što sam svedok OTKOVIĆ poriče svoj “revolt i ogorčenje koji bi kulminirao fizičkim obračunom” (v. iskaz na glavnom pretresu).

- (4) Konačno, potpuno je lišeno svakog smisla za realnost i proporciju dovesti u vezu “poznate događaje na Kosovu”, tj. pokušaj kontrarevolucionarnog udara sa jednim birtijskim incidentom u kome je (prema svedoku TODOROVIĆU) optuženi “lupao svašta bez veze”, pijan i provociran.

Odbrana je u svojoj žalbi iscrpno dokazala da na strani optuženog ne stoji delo, pa u pogledu daljih razloga kojima bi se suprotstavila žalbi OJT upućuje na žalbe optuženog i njegovih branilaca.

S obzirom na izloženo žalbu OJT Osijek treba odbiti kao neosnovanu.

U Beogradu
9. februara 1982. godine

VLADIMIR ŠEKS
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ

Presuda Vrhovnog suda Hrvatske

Broj: I KŽ 209/1982-7

PRESUDA U IME NARODA

Vrhovni sud Hrvatske u Zagrebu u vijeću sastavljenom od sudaca Vrhovnog suda Petranović Milana kao predsjednika vijeća, te Rađenović Spasoja i mr Lešić Franje kao članova vijeća i stručnog suradnika Balić Vojka kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv opt. Šeks Vladimira zbog krivičnog djela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, odlučujući o žalbama javnog tužioca i optuženika, podnesenim protiv presude Okružnog suda u Osijeku od 17. prosinca 1981. godine K 100/81, u sjednici održanoj 9. studenog 1982. u prisutnosti zamjenika javnog tužioca Hrvatske Sarapa Branka, optuženika i njegovog branitelja Knežević Vitomira, odvjetnika iz Beograda,

presudio je:

Odbijaju se žalbe javnog tužioca i opt. Šeks Vladimira kao neosnovane, te se potvrđuje presuda suda prvog stepena.

Obrazloženje:

Pobijanom presudom prvostepeni sud oglasio je krivim opt. Šeks Vladimira zbog kriv. djela protiv osnova socijalističkog samoupravg društvenog uređenja i bezbjednosti SFRJ – neprijateljskom propagandom iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, poblizhe opisanim u izreci prvostepene presude, pa ga je po tom zakonskom propisu osudio na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i jednog mjeseca, u koju mu je po čl. 50 st. 1 KZ SFRJ uračunato vrijeme provedeno u pritvoru od 14. travnja do 14. svibnja 1981. god.

Protiv te presude podnio je žalbu javni tužilac zbog odluke o kazni i predložio da se prvostepena presuda preinači u odluci o kazni i izreče stroža kazna.

Optuženik je podnio žalbu protiv prvostepene presude osobno i putem svojih branitelja zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i zbog povrede krivičnog zakona, sa prijedlogom da se ta presuda ukine i predmet vrati na ponovno suđenje ili da se ona preinači i on oslobodi od optužbe.

Optuženik je također podnio i odgovor na žalbu javnog tužioca i predložio da se ta žalba kao neosnovana odbije.

Na zahtjev optuženika stavljen u žalbi, obaviješteni su u smislu čl. 371 st. 1 ZKP on i njegov branitelj o sjednici vijeća ovog suda, pa su oni, pored javnog tužioca, i prisustvovali toj sjednici.

Nakon održane sjednice ovaj sud je našao da žalbe nisu osnovane.

Nije u pravu optuženik kad u svojoj žalbi ističe žalbeni prigovor bitne povrede odredaba krivičnog postupka koji on vidi isključivo u proturječnosti izreke presude s njenim razlozima, kao i u povredi prava obrane odbijanjem izvođenja nekih dokaza.

Prvostepeni je sud u zakonito i pravilno provedenom postupku utvrdio činjenično stanje i za svoja činjenična utvrđenja dao valjano i prihvatljivo obrazloženje u skladu s dokazima koje je izveo, a bez međusobnih proturječnosti, pa se na to obrazloženje u svemu upućuje optuženik, radi izbjegavanja nepotrebnog ponavljanja. Također odbijanjem nekih prijedloga obrane, nije povrijedio pravo obrane optuženika, jer ti prijedlozi nisu mogli dovesti do utvrđivanja drugačijeg činjeničnog stanja, a što se tiče ličnosti optuženika prvostepeni sud je sve njegove tvrdnje uzeo utvrđenim.

Osim toga, ovaj sud nije našao niti povreda odredaba krivičnog postupka na koje mora paziti po službenoj dužnosti.

Iz tih razloga nije osnovana žalba optuženika zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka.

Isto tako nije osnovana žalba optuženika ni zbog pogrešeno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.

Prvostepeni sud je pravilno i potpuno utvrdio činjenično stanje u odnosu na činjenice koje optuženik pobija, kad je našao da je on kritičnih zgoda pred više ljudi i na javnom mjestu izgovorio sve ono što je navedeno u izreci presude a u čemu su sadržana sva bitna obilježja inkriminiranog djela.

Takvo činjenično stanje utvrdio je prvostepeni sud sa potpunom izvjesnošću na temelju obrane optuženika koji i ne poriče da sve to nije izgovorio ali se brani da je bio pod utjecajem alkohola i da je bio isprovociran od nekih ljudi, kao i na temelju suglasnih iskaza svjedoka-očevidaca koji su u oba slučaja čuli šta je sve optuženik govorio, odnosno doslovno čuli sve ono što je navedeno u izreci pobijane presude, kao i brojnih drugih iskaza svjedoka koji su čuli djelomično, ali u osnovi potvrdili iskaze prvonavedenih svjedoka, pa je prvostepeni sud savjesnom i brižljivom ocjenom svih izvedenih dokaza, i to kako svakog pojedinog tako i u njihovoj međusobnoj vezi, osnovano zaključio da je optuženik izvršio inkriminirano djelo u vrijeme i na način kako je to pobliže navedeno u izreci prvostepene presude i taj svoj zaključak valjano, temeljito i prihvatljivo obrazložio, tako da isti nije ničim doveden u pitanje, a posebno ne navodima u žalbi u kojima optuženik samo uporno ponavlja svoju obranu da je bio pod utjecajem alkohola i da je bio provociran od strane ljudi koji su kasnije saslušani kao svjedoci, koju obranu je cjenio prvostepeni sud i osnovano odbio prihvatiti, a niti nekom preocjenom izvedenih dokaza naročito pronalaženjem nekih nebitnih neslaganja u iskazima tih brojnih svjedoka, koji su u osnovnome i bitnome suglasni, a posebno iskazi svjedoka Purkara, Zeca, Otkovića i Todorovića.

Nadalje, nije osnovana žalba optuženika ni zbog povrede krivičnog zakona, jer je

prvostepeni sud na pravilno i potpuno utvrđeno činjenično stanje, pravilno primjenio krivični zakon i djelo ispravno pravno označio.

Naime, utvrđeno je da je optuženik izgovorio sve inkriminirane riječi u kojima su sadržana sva obilježja inkriminiranog djela, pa pokušaji u žalbi da bi se doveo u pitanje objektivni i subjektivni elemenat djela, tj. prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji, kao i zlonamjernost budući da je bio alkoholiziran, ne dovode u pitanje pravnu oznaku djela, jer i sam žalitelj u žalbi ipak dopušta da je svašta lupetao, ali smatra da se takvim lupetanjem, ne može izvršiti inkriminirano djelo, pa onda u vezi s tim navodi niz odluka ili stanovišta, koji se naravno odnose na sasvim drugačija činjenična stanja, ili daje opširne podatke o svojoj ličnosti, koji nisu sporni.

Konačno, nije osnovana žalba javnog tužioca zbog odluke o kazni, jer je prvostepeni sud u procesu odmjeravanja kazne imao u vidu i cijenio sve okolnosti od kojih zavisi da kazna bude veća ili manja i u svemu izrekao adekvatnu kaznu, koja je i po mišljenju ovog suda podobna da se u konkretnom slučaju ostvare svrha kažnjavanja iz čl. 33 KZ SFRJ.

Iz tih razloga valjalo je po čl. 384 ZKP odbiti žalbe kao neosnovane.

U Zagrebu,
09. studenog 1982.

Zapisničar:
Balić Vojko v.r.

Predsjednik vijeća
Petranović Milan v.r.

Suglasnost ovog prijepisa s izvornikom ovjerava
Voditelj opće kancelarije
Milan Šuljić

Zahtev Saveznom sudu za vanredno preispitivanje presude

K – 100/81

OKRUŽNOM SUDU U OSIJEKU

Na osnovu člana 425 stav 1 u v. člana 426 stav 2 ZKP osuđeni VLADIMIR ŠEKS, advokat iz Osijeka, preko branioca po punomoćju u spisima, ovim podnosi

SAVEZNOM SUDU

ZAHTEV ZA VANREDNO PREISPITIVANJE

Pravosnažne presude Okružnog suda u Osijeku K-100/81 od 17. decembra 1981. godine, potvrđene presudom Vrhovnog suda Hrvatske KŽ-209/1982-7 od 9. novembra 1982. godine

- I. Zbog povrede odredaba krivičnog postupka predviđenih u članu 364 stav 1 tačka 8 u v. člana 228 ZKP (član 427 tačka 2 ZKP);
- II. Zbog povrede odredaba krivičnog postupka u žalbenom postupku koje su bile od uticaja na donošenje pravilne presude (član 427 stav 1 tačka 3 u v. člana 388 stav 1 tačka 1 ZKP); i
- III. Zbog povrede krivičnog zakona na štetu osuđenog (član 427 stav 1 tačka 1 u v. člana 365 stav 1 tačka 1 ZKP)

i predlaže da Sud donese sledeću

PRESUDU

UKIDAJU SE PRESUDE prvostepenog i drugostepenog suda i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku,

ili

UKIDA SE odluka drugostepenog suda i predmet vraća na ponovnu odluku drugostepenom sudu,

ili

PREINAČAVA SE pravosnažna odluka tako što se osuđeni OSLOBAĐA OD OPTUŽBE

s tim što se prvostepenom i (supsidijerno) naslovljenom sudu, u svakom slučaju, pozivom na član 428 stav 1 tačka 5 ZKP stavlja

predlog

da ODLOŽI IZVRŠENJE pravosnažne presude posebno obzirom na sadržinu zahteva pod I. dole.

Obrazloženje

I.

Povrede odredaba krivičnog postupka predviđenih u članu 364 stav 1 tačka 8 u vezi člana 228 ZKP (član 427 tačka 2 ZKP)

Presude se zasnivaju na iskazu svedoka koji je pribavljen zabranjenim sredstvom.

Iz dokaza koji odbrana prilaže vidi se, naime, da je svedok TODORVIĆ, kome prvostepeni i drugostepeni sud poklanjaju punu veru

- (a) kritičnom prilikom u restoranu "Gaj" bio u toj meri alkoholisan da nema nikakvog saznanja o činjenicama o kojima je svedočio, i
- (b) da je ipak svedočio podučen i nagovoren od strane organa SUP-a.

Svedok TODORVIĆ to ovako opisuje:

"Ja sam bio pijan. Ja se ničega ne sećam. Posle fudbalske utakmice u Partizanu popio sam šest piva, u 'Gaju' sam nastavio piti piva s vinjakom, dobro me uhvatilo. Vaso vas je pozvao u društvo. Ja se razgovara uopšte ne sećam... onaj iz SUP-a mi je rekao što ste vi govorili, ja sam mu rekao da se ne sećam, a on mi je ispričao takve stvari o vama i rekao da o meni ovisi sve da vas konačno ščepaju. Kad sam svašta čuo o vama nagovorio me je i ja sam pristao da svedočim... Te večeri u miliciji sa mnom nisu hteli da razgovaraju. Jedan od njih je čak rekao 'Vidiš da je pijan k'o ćuskija'. Tek za par dana su me pozvali... Onaj u SUP-u mi je rekao što ste vi rekli... šta znam... ja sam pristao da svedočim kada sam čuo i kada mi je rekao o vama neke stvari."

DOKAZ: A) transkript magnetofonske trake; veštačenje kojim će se utvrditi da li je svedok TODORVIĆ lice čiji je govor snimljen na magnetofonskoj traci i koju će osuđeni staviti na raspolaganje sudu i veštacima.

Budući da je razgovor između osuđenog i svedoka TODORVIĆA snimljen bez znanja i pristanka svedoka TODORVIĆA postavlja se pitanje dopuštenosti ovakvog dokaza.

Po oceni odbrane ovakav dokaz je dopustiv iz sledećih razloga:

- (1) Dokaz nije pribavljen krivičnim delom, prvo, zato što su izjave svedo-

ka TODORVIĆA namenjene osuđenom koji i vrši snimanje, a član 58 KZ SRH inkriminiše samo snimanje razgovora ili izjava od strane lica kome one nisu namenjene, drugo, nije krivično delo ono delo koje je učinjeno u krajnjoj nuždi, a osuđeni je snimio razgovor da bi od sebe otklonio neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti, pri čemu učinjeno zlo nije veće od zla koje je pretilo (sloboda građanina SFRJ predstavlja veću vrednost od nepovredivosti intimne sfere njegovog života) – čl. 10 KZ SFRJ.

- (2) Drugo, naš zakonodavac stavlja izuzetan naglasak na načelo materijalne istine i u članu 16 ZKP izričito odriče postojanje bilo kakvih formalnih dokaznih pravila, što dolazi do izražaja u nizu procesnih odredbi našeg ZKP-a. Kako, dalje, zakonodavac ne zabranjuje nigde upotrebu neovlašćeno snimljenih izjava i razgovora, mora se rešiti ovo pitanje u skladu sa vrhovnim načelom našeg ZKP-a, načelom materijalne istine.

Poznato je, na primer, da sudovi odbijaju da se upuštaju u ocenu zakonitosti pretresa ili drugih istražnih radnji kojima su pribavljeni dokazi u istrazi, upravo ističući na pretežni interes da se utvrdi materijalna istina, a optuženog upućuju da pokrene postupak protiv onih koji su eventualno nezakonito postupali.

Osuđeni je takođe spreman da odgovara što je neovlašćeno tonski snimio razgovor sa svedokom TODORVIĆEM, ali ne i za delo za koje ga svedok TODORVIĆ neistinito tereti.

- (3) Takvo stanovište zauzima i doktrina:

“Nezakonito pribavljeni dokaz prolazi kroz kritiku stranaka i sud ga ceni po njegovoj unutrašnjoj vrednosti, uzimajući u obzir i način na koji je pribavljen. Sud takav dokaz može da diskvalifikuje potpuno ili delimično, ali ne zato što je pribavljen na nezakonit način, već zato što ga njegova sadržina ne ubeđuje, a obavezno odbacuje samo one dokaze za koje je u zakonu izričito propisano da se ne smeju upotrebiti”.

(Dr Tihomir Vasiljević, Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, “Savremena administracija”, Beograd, 1981., str. 309).

I dalje

“Vrednost nezakonito pribavljenog dokaza ne može se osporiti samo zato što je nezakonito pribavljen, jer se nesumnjivo utvrđene činjenice ne mogu nepriznati. To ni u kom slučaju ne isključuje krivičnu odgovornost organa koji je pribavio dokaze na nezakonit način”.

(dr T. Vasiljević, op cit., str. 309).

Prema tome, osuđeni stoji na stanovištu da ponuđeni dokaz nije nezakonito pribavio, jer su snimljene izjave bile njemu namenjene, a ako bi se čak i uzelo da je dokaz nezakonito pribavljen, on se u interesu materijalne istine mora izvesti.

Kada ovaj dokaz bude izveden presude koje se zasnivaju na iskazu svedoka TODORVIĆA moraju biti ukinute odn. osuđeni oslobođen od optužbe.

***

Prilikom ocene verodostojnosti snimljenog iskaza svedoka TODORVIĆA, odbrana predlaže da taj Sud ceni i sledeće činjenice, okolnosti i dokaze:

- (1) U postupku protiv osuđenog bilo je i drugih primera nezakonitog postupanja od strane organa koji su vodili postupak.

Tako, na primer, kod osuđenog je izvršen pretres protivno odredbama čl. 11 stav 3 Zakona o odvetništvu i službi pravne pomoći SRH (NN 53/72), budući da o pretresu nije obavestena Odvetnička komora Hrvatske.

Dalje, prilikom pretresa oduzet je od osuđenog arhivirani spis njegove stranke Bukša Jakova u kojem je osuđeni nastupao kao branilac okr. Bukša Jakova, a Okružno javno tužilaštvo u optužnici KT-78/81 od 12. aprila 1981. godine prilaže taj spis kao dokaz protiv osuđenog, čime je drastično narušena tajnost odnosa okrivljenog sa braniocem.

Dalje, osuđeni je lišen slobode i određen mu je pritvor bez prethodnog odobrenja veća nadležnog suda, što je protivno odredbi člana 11 stava 2 Zakona o odvetništvu i službi pravne pomoći SRH (NN 53/72), dakle, bio je protivpravno lišen slobode.

Zbog svega toga protestovala je Odvetnička komora Hrvatske svojim dopisom broj 628/81 od 9. novembra 1981. godine.

DOKAZ: B) Dopis Odvetničke komore Hrvatske br. 628/81 od 9. novembra 1981. godine.

- (2) Prilikom pretresa izvršenog u advokatskoj kancelariji osuđenog, od njegove zakupodavke, Emilije Petrović, oduzeta je izvesna količina knjiga i časopisa. Emiliji Petrović je izdata potvrda o oduzetim predmetima, a 17. novembra 1982. godine Emiliji Petrović su vraćene ove knjige i časopisi.

Međutim, tokom postupka na primerku potvrde koja leži u spisu neko je rukom napisao da su ove stvari oduzete od osuđenog, a javna optužba u optužnici predlaže da se izvede dokaz uvidom u neprijateljske materijale oduzete od osuđenog!

DOKAZ: uvid u primerak potvrde o oduzimanju predmeta br. 38604 od 14. aprila 1981. godine u spisima;
uvid u primerak iste potvrde izdate Emiliji Petrović koji se prilaže pod C) ovog zahteva
D) Službena beleška Su-103/82-10 o vraćanju oduzetih predmeta Emiliji Petrović.

- (3) Još 1971. godine kao zamenik Okružnog javnog tužioca u Osijeku osuđeni je vodio postupak radi utvrđivanja da li su pisma iz Pošte Osijek odnošena

u Centar službe državne sigurnosti Osijek mimo zakonskih uslova. U tom postupku saslušavani su i radnici i starešine Službe državne sigurnosti, nakon čega je Javno tužilaštvo Hrvatske donelo zaključak da se Saborskoj komisiji za nadzor nad radom Službe državne sigurnosti skrene pažnja na osječku praksu i neophodnost njenog napuštanja te potrebu strogo pridržavanja zakona, kako je i učinjeno.

DOKAZ: službenim putem pribaviti od Javnog tužilaštva Hrvatske njihov dopis KTR-I-183/71 od 30. septembra 1971. godine upućen Okružnom javnom tužiocu Osijek.

Postupajući kao branilac u nizu tzv. "političkih" procesa, osuđeni je često bio u situaciji, da prateći odbranu svojih branjenika ukazuje na nezakonito postupanje organa SUP-a Osijek, naročito prilikom saslušavanja okrivljenih i svedoka. Među ovima je svakako najdrastičniji slučaj koji se branio da mu je priznanje iznuđeno fizičkim mučenjem i pretnjom smrću. Poslednji u nizu tih slučajeva bio je postupak protiv Josipa Mačeka na kome je osuđeni kao Mačekov branilac uspeo da ishodi oslobađajuću presudu uprkos činjenici da je njegovog branjenika u prethodnom postupku teretio čitav niz svedoka, budući da su svedoci na glavnom pretresu izneli da su iskazi bili pribavljeni nezakonitim načinom u prethodnom postupku.

DOKAZ: pribaviti službenim putem od Okružnog suda u Osijeku predmete krivice opt. Milana Jurića, Antuna Krnjaka, Josipa Bogdana, Josipa Mačeka.

Treba napomenuti da je optužnicom protiv osuđenog bila obuhvaćena i njegova završna reč na procesu Josipu Mačeku, kojoj se želeo dati smisao neprijateljske propagande.

Sve ove okolnosti opisane gore od (1) od (3) po mišljenju odbrane značajne su za ocenu verodostojnosti ponuđenog dokaza, snimljenog razgovora između osuđenog i svedoka TODORVIĆA, naročito u onom delu u kome, prema TODORVIĆU, organi SUP-a njega nagovaraju da iskazuje ono što mu nije poznato kako bi mogli osuđenog "konačno da šćepaju".

Za ocenu ovog dokaza značajna je takođe i činjenica da je po iskazu svedoka TODORVIĆA svedok OTKOVIĆ započeo razgovor sa osuđenim, da ga je provocirao, te da je svedok OTKOVIĆ višestruko osuđivano lice.

Bude li, dakle, sud odlučio da izvede ponuđeni dokaz i bude li ga cenio "po njegovoj unutrašnjoj vrednosti" (prof. Vasiljević) u vezi sa svim ostalim gore iznetim činjenicama i okolnostima, moraće, kako je predloženo, obe napadnute presude ukinuti.

II.

Povrede odredaba postupka koje su bile od uticaja na donošenje pravilne presude – član 427 stav 1 tačka 3 u v. člana 388 stav 1 tačka 1 ZKP

U obrazloženju presude drugostepeni sud treba da oceni sve žalbene navode

– član 388 stav 1 tačka 1 ZKP. Drugostepeni sud nije uopšte cenio nijedan žalbeni navod. Umesto svakog razloga drugostepeni sud “upućuje u svemu optuženika na obrazloženje prvostepene presude, radi izbegavanja nepotrebnog ponavljanja”!

U svojoj žalbi i u žalbama branilaca ukazuje se na nedostatke, protivrečnosti i nelogičnosti upravo tog obrazloženja prvostepene presude. Kakvog onda ima smisla “upućivati optuženika na razloge (te iste) prvostepene presude”?

Ustavno pravo na žalbu obuhvata ne samo pravo optuženog da žalbu podnese i iznese žalbene razloge, već i da drugostepeni sud te žalbene razloge oceni, prouči i drugostepenu odluku obrazloži. Ovo ustavno pravo optuženog povređeno je drugostepenom presudom.

“Drugostepena presuda kojom se potvrđuje prvostepena ne mora ponavljati dispozitiv, ali drugostepena presuda i tada treba da sadrži sopstvene razloge. Klauzula da se usvajaju razlozi prvostepenog suda nije dovoljna. Rešenje i presuda drugostepenog suda obrazlažu se i onda kada ne podležu daljem pravnom leku. Razlozi ne služe samo kao odbrana odluke pred višim sudom i ubeđivanju višeg suda. Razlozi služe i da ubede žalioaca da je sud razmotrio sve navode žalbe, kao i eventualno postojanje povreda zakona o kojima je dužan da vodi računa po službenoj dužnosti i da ga ubedi u pravilnost odluke”.

(Prof. T. Vasiljević, op. cit., str. 627)

Primeru radi, na str. 2 žalbe odbrana (potpisani branilac) ukazuje na bitnu protivrečnost između izreke i razloga prvostepene presude, koja se ogleda u tome da prvostepeni sud u izreci presude utvrđuje da je osuđeni postupao sa tzv. “kontrarevolucionarnim umišljajem” iz člana 133 (protiv osnova socijalističkog samoupravnog uređenja i bezbednosti SFRJ), a na str. 22 utvrđuje činjenicu da je umišljaj osuđenog bio upravljen na drugi zaštitni objekt, ugled SFRJ (iz Glave XVII, Krivična dela protiv ugleda SFRJ). Izreka dakle, protivreči činjenicama koje utvrđuje sam prvostepeni sud.

Drugostepeni sud umesto da ceni ovaj razlog upućuje “u svemu” osuđenog na (protivrečne) razloge prvostepene presude! Kako u prvostepenoj presudi uopšte, logički, mogu postojati ikakvi razlozi o žalbenim navodima koji se odnose na protivrečnost te iste presude? To je logički nemoguće.

Radi se, međutim, o bitnom nedostatku prvostepene presude, o činjenici odlučnoj za pravilno presuđenje.

Ili, na str. 15 žalbe (potpisanog branioca) iznosi se žalbeni razlog da, budući da je nesporno da je osuđeni inkriminacije izgovorio u stanju teškog pijanstva, po načelu actiones liberae in causa mogao bi biti krivično odgovoran za delo neprijateljske propagande jedino da se u to stanje doveo (što niko ne tvrdi, pa ni napadnute presude) sa namerom da se u pijanstvu učini krivično delo neprijateljske propagande. Ovakvo svoje stanovište odbrana zasniva na činjenici da se krivično delo neprijateljske propagande može izvršiti samo sa specijalnom namerom, pa da se takav oblik vinosti zahteva i za dovođenje u stanje pijanstva (prema stanovištu Vrhovnog suda Hrvatske Kž 287/52 od 25. III 1952. godine i Kž-872/54 od 21. V 1954. godine).

Na ovaj žalbeni navod, odlučan za pravilno presuđenje, drugostepeni sud uopšte

ne odgovara, niti ga čak pominje.

Međutim, najteži propust učinjen u žalbenom postupku učinio je drugostepeni sud kada na str. 2, osmi stav navodi da

“optuženik... i ne poriče da je sve to izgovorio”

iako osuđeni to poriče od prvog saslušanja pa do žalbi koje su podneli branioci i sam optuženi!

Ovaj nedostatak drugostepene presude takve je prirode da čini drugostepenu presudu apsolutno neodrživom.

Prema stanovištu Vrhovnog suda Jugoslavije:

“O odlučnim činjenicama postoje znatne protivrečnosti između onoga što se navodi u razlozima presude o sadržaju isprava ili zapisnika o iskazima datim u postupku i samih tih isprava ili zapisnika ako se u presudi navodi da je optuženik priznao da je izvršio radnje opisane u izreci presude, a prema zapisniku o glavnoj raspravi izlazi da je okrivljenik te radnje porekao i tražio da kao nevin bude oslobođen optužbe.” (Komentar Zakona o krivičnom postupku, izdanje “Narodne novine, Zagreb, 1981. str. 428).

“Ova povreda (iz tačke 11 člana 364 ZKP) postoji i kad se u presudi navodi da je optuženi priznao krivično delo koje je predmet optužbe, a optuženi je izričito porekao izvršenje krivičnog dela”. (Komentar dr Branka Petrića, Zakon o krivičnom postupku objašnjen sudskom praksom, “Službeni list”, Beograd, 1977. str. 274).

Radi se o tzv. APSOLUTNO bitnoj povredi odredaba krivičnog postupka, dakle, povredi koja po zakonskoj pretpostavci ima uticaja na pravilno presuđenje UVEK, te se drugostepena presuda, mora ukinuti budući da bi njen dalji opstanak u pravnom prometu vredao ustavno načelo zakonitosti.

III.

Povrede krivičnog zakona na štetu osuđenog – član 427 stav 1 tačka 1 u v. člana 365 stav 1 tačka 1 ZKP

Osporavajući kvalifikaciju odbrana ističe, prvo, da jedan čitav niz iskaza koji se inkriminišu osuđenom ne može ni pod kakvim okolnostima predstavljati krivično delo neprijateljske propagande (a) jer se ne odnosi na društveno-političke prilike u zemlji ili (b) što su iskazi besmisleni te se njima ne može ugroziti zaštitini objekt dela iz čl. 133 KZ SFRJ, drugo, po stanovištu odbrane kod iskaza na koje je osuđeni, po zaključku samog prvostepenog suda, bio svesno isprovociran od strane svedoka PURKARA, ZECA i OTKOVIĆA ne može biti ni reči o nameri (“zlonamernosti”) osuđenog da ugrozi zaštitne objekte čl. 133, budući da se provokator služi (pijanim) osuđenim kao instrumentom radi ostvarivanja zabranjene posledice koju on (provokator) želi, hoće i umišljajno ostvaruje, i treće, što je već pomenuto po stanovištu odbrane, a budući da je nesporno da je kritičnom prilikom osuđeni bio u stanju vrlo teškog pijanstva, po načelu actiones liberae in causa za krivičnu odgovornost učinioca krivičnog dela neprijateljske propagande učinjenog u stanju privremene

neuračunljivosti u koje je učinilac sam sebe doveo, potrebno je da se učinilac doveo u to stanje sa istim oblikom vinosti koji je potreban i za izvršenje dela neprijateljske propagande, a to znači – sa namerom da u takvom stanju izvrši delo protiv osnova socijalističkog samoupravnog uređenja i bezbednosti SFRJ.

Sva tri razloga odbrana je (u žalbi potpisanog branioca) detaljno obrazložila u drugostepenom postupku, ali drugostepeni sud te navode nije cenio, zato ih je odbrana ukratko gore ponovila u okviru ovog zahteva (član 427 stav 1 tačka 1 ZKP), kako bi bar taj Sud ove razloge ocenio.

S obzirom na izloženo ovaj zahtev je umestan i napred stavljeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
8. marta 1983. godine

VLADIMIR ŠEKS
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ, adv

Presuda Saveznog suda

Savezni sud u vijeću sastavljenom od sudaca dr Dušana Cotiča, kao predsjednika vijeća, Borivoja Nikšića, mr Ivana Belea, Petra Leštarova i Taipi Taipi, kao članova vijeća, sa višim sudskim savjetnikom dr Milicom Zdravić, kao zapisničarom, u predmetu Vladimira Šeksa zbog krivičnog djela iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ, odlučujući o zahtjevu osuđenika od 14. veljače 1983. i njegovog branitelja Srđe Popovića, odvjetnika iz Beograda od 8. ožujka 1983. za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude Okružnog suda u Osijeku K-100/81 od 17. prosinca 1981. i presude Vrhovnog suda Hrvatske KŽ-209/82 od 9. studenog 1982. na sjednici vijeća održanoj dana 5. travnja 1983. donio je

PRESUDU

Uvažavaju se zahtjevi za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude Okružnog suda u Osijeku K-100/81 od 17. prosinca 1981. i presude Vrhovnog suda Hrvatske KŽ-209/82 od 9. studenog 1982. osuđenika Vladimira Šeksa i njegovog branitelja Srđe Popovića, odvjetnika iz Beograda, te se ukida presuda Vrhovnog suda Hrvatske KŽ-209/82 od 9. studenog 1982. i predmet vraća drugostepenom sudu na ponovno odlučivanje.

Obrazloženje

Presudom Okružnog suda u Osijeku K-100/81 od 17. prosinca 1981. optuženi Vladimir Šeks oglašen je krivim zbog krivičnog djela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ i za to djelo osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i jedan mjesec.

Na temelju člana 50 Krivičnog zakona SFRJ, optuženom se u izrečenu kaznu zatvora uračunava vrijeme koje je proveo u pritvoru.

Protiv navedene presude izjavili su žalbu: okružni javni tužilac u Osijeku zbog odluke suda o kazni, na koju je branitelj optuženog Vladimira Šeksa, Srđa Popović, odvjetnik podnio odgovor, zatim optuženik Vladimir Šeks osobno, te putom branitelja mr Damira Strepački, odvjetnika iz Osijeka i Srđe Popovića, odvjetnika iz Beograda zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i povrede krivičnog zakona.

Vrhovni sud Hrvatske presudom KŽ-209/82 od 9. studenog 1982. odbio je kao neosnovane žalbe okružnog javnog tužioca u Osijeku, optuženika Vladimira Šeksa i njegovih branitelja i potvrdio presudu Okružnog suda u Osijeku K-100/81 od 17. prosinca 1981. godine.

U roku iz člana 425 stav 2 Zakona o krivičnom postupku podnijeli su Saveznom sudu zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude Okružnog suda u

Osijeku i Vrhovnog suda Hrvatske osuđenik Vladimir Šeks osobno i putem branitelja Srđe Popovića, odvjetnika iz Beograda zbog povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 427 toč. 1, 2 i 3 Zakona o krivičnom postupku i predložili da se ukinu prvostepena i drugostepena presuda, ili da se ukine drugostepena presuda, ili da se pravomoćna presuda preinači i osuđenik oslobodi od optužbe.

U odgovoru na ove zahtjeve savezni javni tužilac smatra da zahtjevi nisu osnovani i predlaže da se odbiju.

Savezni sud je razmotrio spise predmeta i cijenio razloge iznete u zahtjevima osuđenika i njegovog branitelja za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude pa je našao da su zahtjevi osnovani sa sljedećeg:

U presudi drugostepenog suda se navodi: "Nije u pravu optuženik kad u svojoj žalbi ističe žalbeni prigovor bitne povrede odredaba krivičnog postupka, koje on vidi isključivo u proturječnosti izreke presude s njenim razlozima". Međutim u žalbi optuženika i njegovih branitelja se navodi pored toga i da su razlozi prvostepene presude nejasni i u znatnoj mjeri sami sebi proturječni, da su razlozi o nizu odlučnih činjenica nedostatni, da postoji proturječnost između onoga što se u razlozima presude navodi o sadržaju zapisnika o iskazima danim u postupku i samih tih iskaza i da nisu dani razlozi o odlučnim činjenicama. O ovim žalbenim navodima drugostepeni sud ne samo da ne daje ocenu, već ih i ne navodi da postoje. Zatim, drugostepeni sud navodi: "Takvo činjenično stanje utvrdio je prvostepeni sud sa potpunom izvjesnošću na temelju obrane optuženika koji i ne poriče da sve to nije izgovorio ali se brani da je bio pod utjecajem alkohola i da je bio isprovociran od nekih ljudi...", što predstavlja utvrđenje nove odlučne činjenice koja nije u skladu sa utvrđenjem prvostepenog suda, niti sa izjavama optuženika koji nikad nije ni dozvolio da je izgovorio sve onako kako je opisano u izreci presude. Postupajući na napred navedeni način drugostepeni sud je povrijedio odredbe krivičnog postupka u žalbenom postupku – član 388 stav 1 i član 364 stav 1 točka 11 Zakona o krivičnom postupku, koje povrede su od utjecaja na donošenje pravilne presude.

Prilikom odlučivanja o žalbi optuženika i njegovih branitelja drugostepeni sud će ocijeniti da li svaka od izjava optuženika opisane u izreci prvostepene presude je zlonamjerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji.

Iz navedenih razloga Savezni sud je uvažio zahtjev osuđenika Vladimira Šeksa i njegovog branitelja Srđe Popovića, odvjetnika, te ukinuo presudu Vrhovnog suda Hrvatske KŽ-209/82 od 9. studenog 1982. i predmet vratio drugostepenom sudu na ponovno odlučivanje (član 429 u vezi sa članom 422 stav 1 Zakona o krivičnom postupku).*

SAVEZNI SUD u Beogradu, 5. travnja 1983., Kps-17/83

Zapisničar,
Dr Milica Zdravić, v.r.

Predsjednik vijeća
Dr Dušan Cotič, v.r.

* U ponovljenom postupku presudom KŽ 460/83 Vrhovni sud Hrvatske smanjio je kaznu Šeksu na osam meseci zatvora

PRIJEPIS MAGNETOFONSKE VRPCE RAZGOVORA STANIŠE TODOROVIĆA I ODVJETNIKA VLADIMIRA ŠEKSA

- Šeks: Dobro več, poznajete li me?
Todorović: Dobro več, izvolite.
Šeks: Drug Todorović, mogu li s Vama porazgovarati par riječi?
Todorović: Izvolite, što želite?
Šeks: Pa, neugodno mi je ovako na vratima ako bismo mogli sjesti par minuta.
Todorović: Dobro izvolite, sjedite.
Šeks: Hvala. Dobro več gospođo, konačno da nađem Vašeg muža kod kuće.
Žena Todorovića: Dobro več.
Todorović: To je drug Šeks, pričao sam ti priču o njemu.
Žena Todorovića: Drago mi je, evo upravo sam skuhalo kavu, jeste li za kavu.
Šeks: Hvala, hoću.
Todorović: Mi, ćemo malo porazgovarati, donesi nam kavu tamo u sobu.
Todorović: Hoćete zapaliti moje cigarete.
Šeks: Ne, ne, navikao sam na ove.
Todorović: Je li to Santos ili Minas, koja je to kava?
Žena Todorovića: Mješavina.
Šeks: Hvala.
Šeks: Vi se sigurno čudite što sam navratio kod Vas i što želim s Vama razgovarati?
Todorović: Pa, došli ste. Primio sam Vas. Recite o čemu se radi?
Šeks: Pa vidite, ja nisam želio doći ranije, da to ne bi bilo shvaćeno od Vas, da Vas nagovaram. Sada kada je sve gotovo, kada je suđenje već odavno prošlo, nešto me muči i to bih pokušao s Vama razjasniti.
Todorović: Što želite, recite, što Vas muči?
Šeks: Pa Vi znate kako sam ja prošao.
Todorović: Vrlo dobro znam.
Šeks: Čuli ste na sudu dosta o meni.
Todorović: Jesam.
Šeks: Vidite, ja neznam ništa o Vama, nemam Vam što ni zamjeriti. Vi ste se na sudu prema meni korektno odnosili, takoreći ste me branili, ali vidjelo se da Vam je to nekako sve mučno, da Vam to nekako teško pada.

- Todorović: Nikome to nije prijatno.
- Šeks: Ja bih Vas nešto zamolio. Molim Vas nemojte me krivo shvatiti. Vidite, Vaše izjave i izjave Otkovića, Vaše su sto posto različite. Sud Vas je i suočavao međusobno. Svi smo bili dobro pod utjecajem alkohola i ja bih Vas molio ako mi stvarno možete iskreno reći, što se te večeri dogodilo u gostioni "Gaj"?
- Todorović: Pa rekao sam već.
- Šeks: Da, vidite, nemoguće je da bi ja govorio s Vama i sa Vasom, meni nepoznatim ljudima, onakve besmislice i gluposti o Hitleru, Gebelsu i Franku. Ja neznam koliko Vi znate o meni. Vi ste na sudu čuli neke podatke iz moje biografije. Vidite cijela moja porodica je sudjelovala u NOB-i. Mnogi su stradali. Mnogi se i danas nalaze na odgovornim dužnostima. Ja sam aktivno sudjelovao od srednjoškolskih dana u društveno-političkom životu. Kao student sam bio rukovodilac. Radio sam kao sudac, zamjenik općinskog i okružnog tužioca, dugo godina sam bio član partije, išao na radne akcije, bio udarnik. Zar bi se meni mogli sviđati, boga mu, Hitler i Gebels?
- Todorović: Znate što Šeks, ja sam ukratko rekao sve. Da sam to sve znao ranije bilo bi drugačije. Ja sam od nekih starešina kasnije doznao više o Vama. Doznao sam da ste imali neke probleme s milicijom.
- Šeks: To je duga priča.
- Todorović: Ali u SUP-u mi je jedan drug ispričao mnogo ružnih stvari o Vama.
- Šeks: Ima on tu svojih ličnih razloga.
- Todorović: Što Vam onda sada ja mogu.
- Šeks: Pa mene bi zanimalo što ste stvarno čuli u gostioni "Gaj".
- Todorović: Pa ja sam vam to već rekao, na sudu.
- Šeks: Stekao sam utisak na sudu da baš nije tako.
- Todorović: Slušajte Šeks, ja ću Vam iskreno reći ali Vam to nigde neću potvrditi. Neznam što imate od toga, ako Vam je lakše, ali Vam ponavljam da Vam to nikada neću potvrditi.
- Šeks: Sami smo.
- Todorović: Ja sam bio pijan. Ja se ničega ne sećam, posle fudbalske utakmice u Partizanu popio sam pet-šest piva, u "Gaju" sam nastavio piti pivo s vinjakom, dobro me uhvatilo, Vaso Vas je pozvao u društvo. Vas dva ste razgovarali, ja se RAZGOVORA UOPŠTE NE SEĆAM...
- Šeks: Ali zaboga, Vi ste se na sudu sećali.
- Todorović: Ma slušajte, onaj iz SUP-a mi je REKAO ŠTO STE VI GOVORILI, JA SAM MU REKAO DA SE NE SEĆAM, a on mi je ispričao takve stvari o Vama i rekao DA O MENI OVISI SVE DA VAS KONAČNO ŠČEPAJU. Kad sam SVAŠTA ČUO O VAMA NAGOVORIO ME JE I JA SAM PRISTAO DA SVEDOČIM.
- Šeks: Je li to bilo te iste večeri?

- Todorović: Ma ne. Te večeri u miliciji samnom nisu hteli da razgovaraju. Jedan od njih je čak rekao "Vidiš da je pijan ko ćuskija". Tek za par dana su me pozvali.
- Šeks: Pa vi se onda ničeg ne sjećate?
- Todorović: Ništa JA NEZNAM, ja sam se tek malo pribrao kada sam odjednom u gostioni video miliciju. U TAKO NEŠTO NEĆE ME VIŠE NITKO UVALITI.
- Šeks: Pa, dobro, na osnovu čega su onda Vaše izjave?
- Todorović: MA ONAJ U SUP-u MI JE REKAO ŠTO STE VI REKLI, ŠTA ZNAM, JA SAM PRISTAO DA SVEDOČIM KADA SAM ČUO I KADA MI JE REKAO O VAMA NEKE STVARI.
- Šeks: Tako sam nešto i mislio.
- Todorović: Ja Vam ne mogu pomoći. Žao mi Vas je ali Vi razumete da Vam ovo što Vam danas kažem ne mogu nigde posvedočiti.
- Šeks: To znam, ali svejedno ste mi pomogli.
- Todorović: Ali neznam kako?
- Šeks: Važno mi je da sam doznao što se tamo točno događalo. Znete li Vi da je Vaso kriminalac, pet, šest puta osuđivan zbog provala, pogledajte presude.
- Todorović: On se meni preko fudbala prikrpio, ja se s njime uopšte ne družim, stalno je po gostionama, ubiće ga alkohol.
- Šeks: Hvala na razgovoru, ipak ste mi pomogli, morao bih krenuti.
- Todorović: Jeste li možda za jednu domaću rakijicu, fina je, prava domaća?
- Šeks: A, ne, ne pijem više. Pa, doviđenja.
- Todorović: Da Vam pozovem lift?
- Šeks: Ne pješke ću, pješke ću. Doviđenja.
- Todorović: Doviđenja, samo malo, doviđenja.

DA JE OVAJ PRIJEPIS IDENTIČAN I ISTOVJETAN S VRPCOM
MAGNETOFONSKOM TVRDI I OVJERAVA ODVJETNIK VLADIMIR ŠEKS.

Pismo Odvjetničke komore Hrvatske Okružnom sudu u Osijeku

ODVJETNIČKA KOMORA HRVATSKE
Z A G R E B
Zrinjevac broj, 15/II – telefon broj 442-261
Broj: 628/81.
Zagreb, 9.11.1981.

OKRUŽNI SUD OSIJEK
Predsjedništvu suda
O S I J E K

Predmet: krivični postupak protiv okr. Šeks Vladimira radi kriv. djela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ.

Pred tim sudom u toku je krivični postupak pod brojem K-100/81 protiv okrivljenog Šeks Vladimira, odvjetnika iz Osijeka radi kriv. djela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ.

Povodom tog postupka ova Komora je svojim rješenjem broj 275/81 od 21.4.1981. obustavila obavljanje odvjetništva okrivljenom Vladimiru Šeksu sa danom 15. travnja 1981.

Prema podacima s kojima raspolaže ova Komora proizlazi da je u ovom krivičnom postupku dana 14.4.1981. izvršen pretres odvjetničke kancelarije Šeks Vladimira i da je pri tome uzet uvid u sve spise stranaka i arhivu kancelarije. Prilikom pretresa oduzet je i arhivirani spis stranke Bukša Jakova u kojem je okrivljeni Šeks Vladimir nastupao kao branitelj okrivljenog Bukša Jakova. U optužnici broj KT-78/81 od 12. lipnja 1981. Okružno javno tužilaštvo Osijek prilaže taj spis kao dokaz protiv okrivljenog.

U istom krivičnom postupku rješenjem toga suda broj Kio-287/81 od 15. travnja 1981. odlučeno je da se protiv okrivljenog Šeks Vladimira provede istraga i određen je pritvor između ostalog i zbog djela pod toč. b) rješenja, koje je navodno učinjeno u vršenju odvjetničke dužnosti.

Vama je poznato da prema odredbi iz čl. 11 Zakona o odvjetništvu i službi pravne pomoći SRH (NN 53/72) odvjetnik ne može biti pritvoren zbog krivičnog djela učinjenog u pružanju pravne pomoći bez prethodnog odobrenja vijeća nadležnog suda pred kojim se vodi postupak za to krivično djelo. U smislu stava 2 tog istog člana kod pretrage odvjetničke kancelarije ne smije biti povrijeđena tajnost ispra-

va i predmeta na štetu stranaka. Prema stavu 3 tog istog člana o pretrazi će se pravovremeno, osim u hitnim slučajevima, obavijestiti Odvjetnička komora Hrvatske ili udruženje odvjetnika organizirano za područje općine na kojem se nalazi odvjetnička kancelarija, čiji predstavnik može prisustvovati pretrazi.

Ova Komora, a ni Odvjetnički zbor Osijeka nisu bili obaviješteni o pretrazi odvjetničke kancelarije okrivljenog Šeks Vladimira.

Ova Komora ne raspolaže sa podatkom o tome, da li je vijeće tog suda dalo odobrenje za određivanje pritvora Šeks Vladimira u krivičnom postupku pod brojem Kio-287/81.

Molimo Vas da nas obavijestite o tome da li je doista prilikom pretresa izvršen pretres cjelokupne kancelarije i spisa odvjetnika Šeks Vladimira i o tome da li je vijeće Vašeg suda dalo suglasnost o određivanju pritvora protiv Šeks Vladimira u krivičnom postupku pod brojem Kio-287/81. Ovi podaci su nam potrebni radi zauzimanja stava ove Komore.

Drugarski Vas pozdravljamo.

Predsjednik, s.r.

Ranka Čičak, 1982-1984

(Uvod)

Slučaj Ranke Čičak svojevremeno je dobio znatan publicitet, jer je u tom slučaju pokrenuto pred sudom, a zatim i u javnosti (budući da je Ranka Čičak bila novinar) pitanje upotrebe agenata-provokatora od strane UDBE.

Nespretnošću svedoka na tom suđenju u javnost je isplivala javna tajna da UDBA šalje svoje agente-provokatore ljudima koji su joj "sumnjivi" da iz tih ljudi "izvlače materijal", "zaviruju im u dušu" i "otkrivaju njihove misli" (kako je to plastično opisao jedan od ovakvih agenata na sudu).

Postavilo se zanimljivo pravno pitanje: ako je od optuženog "izvlačen materijal", takoreći bez njegove aktivne volje, da li je moguće optužiti ga da je ZLONAMERNO iznosio neistine? Umesto namere, i to tzv. "specijalne namere" upravljene na zabranjenu posledicu, ovde imamo volju i nameru provokatora da optuženog isprovocira na neoprezne izjave.

Presuda Višeg suda u Sremskoj Mitrovici (uvodni deo)

VIŠI SUD U SREMSKOJ MITROVICI
Posl. br. K-51/82
Dana 23. decembra 1982. godine
Sremska Mitrovica

U I M E N A R O D A

Viši sud u Sremskoj Mitrovici, kao prvostepeni krivični sud, u veću sastavljenom od sudije Gruber Evalda, kao predsednika veća, sudija porotnika Kojić Ivana i Bečković Tomislava, kao članova veća, uz sudelovanje zapisničara Subatlja Anke, u krivičnom predmetu protiv optužene Čičak Ranke iz Beograda, koju brani advokat Cvetić Velimir iz Beograda, zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZJ i krivičnog dela povrede ugleda SFRJ iz čl. 157 KZJ, a po optužnici Okružnog javnog tužioca iz Sremske Mitrovice br. KT-105/82 od 28. oktobra 1982. godine, nakon održanog javnog glavnog pretresa dana 22. decembra 1982. godine, posle većanja i glasanja, koje je održano dana 23. decembra 1982. godine, sud je doneo, a istog dana javno objavio u prisustvu optužene, zamenika OJT Bežanović Borivoja

P R E S U D U

Optužena ČIČAK RANKA, novinar iz Beograda ul. Vlajkovićeve br. 9/6, rođena 8. jula 1941. godine u Šibeniku od oca Maksima i majke Marije rođene Kraljev, Jugoslovenka državljanica SFRJ, razvedena, majka jednog punoletnog deteta, pismena, završila Srednju novinarsku školu, sa prosečnim ličnim dohotkom od 26.000 dinara, osuđivana i to:

- 1) od Opštinskog suda u Pećincima zbog kriv. dela iz čl 59 st. 1 KZV i
- 2) od Opštinskog suda u Beogradu zbog kriv. dela iz čl. 172 st. 1 KZJ, nalazi se u pritvoru od 11. oktobra 1982. godine,

kriva je

što je:

- 1) u više navrata krajem 1981. godine, i u toku 1982. godine u Pećincima otvoreno neprijateljski istupala pred više naših građana zlonamerno i neistinito prikazujući društveno-političke prilike u zemlji, tvrdeći da je drug Tito održavao vezu sa Stepincem i da je pred istim stajao mirno, opravdavala demonstracije na Kosovu tvrdeći da su studenti bili primorani da demonstriraju jer o njima niko nije vodio brigu tako da im je preostalo da jedu eksere, a ne hranu kao drugi studenti u Jugoslaviji, zatim je govorila da je kod nas ekonomsko-politička situacija loša i teška, te da će iz tih razloga Rusi doći u Jugoslaviju da bi sredili stanje i zaveli red, te je najzad govorila da je Hrvatska bila u pravu kada je tražila odcepljenje od Jugoslavije, da je Savka Dapčević – Kučar vodila dobru politiku i nije trebala biti smenjena, a da je Hrvatska bila u pravu tražeći odcepljenje govorila je da to potvrđuje ponašanje i diskusija Boška Krunića koji je tražio odcepljenje Vojvodine od Jugoslavije,

čime je počinila kriv. delo neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZJ,

- 2) da je u više navrata krajem 1981. godine i u toku 1982. godine u Pećincima pred više naših građana izložila poruzi SFRJ omalovažavajući ličnost druga Tita dugogodišnjeg Predsednika Republike i najznamenitijeg sina ove zemlje, te izložila poruzi najviše organe SFRJ i njene predstavnike, tvrdeći dalje da je Vladimir Dedijer u svojoj knjizi "Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita" razjasnio pre svega Titove greške i slabosti, zatim da je drug Tito mnogo rasipao i trošio novac na svojim putovanjima, te da je bio obična figura, da nije bio veliki političar i da je Kardelj Titu pisao govore i davao ideje o političkom i ekonomskom razvoju zemlje, a govorila je i da su naši funkcioneri u Saveznoj skupštini i u Saveznom izvršnom veću pravi mulci, naglašavajući da su nepismeni, posebno ističući da su među funkcionerima glupi Stane Dolanc i Dragoslav Marković, te da Dolanc troši veću sumu novca iz državnog budžeta na svoju ljubavnicu Staku Novković spikera RTV,

čime je počinila kriv. delo povrede ugleda SFRJ iz čl. 157 KZJ,

pa joj sud na osnovu istog propisa a primenom čl. 5 st. 2, čl. 33, 38, i 41 KZJ utvrđuje kazne i to:

- za krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZJ kaznu zatvora u trajanju od 2 (dve) godine,
- za krivično delo povrede ugleda SFRJ iz čl. 157 KZJ kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) meseci,

te primenom čl. 48 KZJ

OSUĐUJE

NA JEDINSTVENU KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 2 (DVE) GODINE I 6 (ŠEST) MESECI.

Na osnovu čl. 50 KZJ vreme provedeno u pritvoru od 11. oktobra 1982. godine pa nadalje ima se optuženoj uračunati u izrečenu kaznu.

Na osnovu čl. 98 st. 1 ZKP obavezuje se optužena da plati troškove krivičnog postupka u iznosu od 5.645,15 dinara, na ime sudskog paušala 700 dinara.

***

Žalba Vrhovnom sudu Vojvodine

K-51/82

VIŠEM SUDU U SREMSKOJ MITROVICI Sremska Mitrovica

ŽALBA

optužene RANKE ČIČAK, novinara iz Beograda

protiv presude Višeg suda u Sremskoj Mitrovici od 23. decembra 1982.
godine K-51/82
VRHOVNOM SUDU VOJVODINE

Optužena pobija prvostepenu presudu U CELOSTI

- zbog povrede odredaba krivičnog postupka (član 363 tačka 1 ZKP);
- zbog povrede krivičnog zakona (član 363 tačka 2 ZKP);
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja (član 363 tačka 3 ZKP)

i stavlja sledeći

žalbeni predlog

ŽALBA SE USVAJA i prvostepena presuda UKIDA i predmet vraća na ponovnu odluku pred potpuno izmenjenim većem (član 385 stav 2 ZKP)

ili

PREINAČAVA tako što se optužena OSLOBAĐA OD OPTUŽBE.

Istovremeno se predlaže da optužena i branilac budu obavješteni o sednici veća drugostepenog suda u smislu člana 371 stav 1 ZKP.

Obrazloženje:

Da bi se ponavljanje u žalbama branilaca izbeglo, ova žalba se uopšte ne bavi činjeničnim osnovama prvostepene presude, niti povredama postupka na sistematski način, već samo ukoliko je to u vezi sa predmetom ove žalbe koja se bavi

- u odeljku A. – onim delovima pobijane presude (str. 10) u kojima prvostepeni sud polemíše sa izjavom optužene da joj je “proces montiran od strane rukovodilaca pećinačke opštine”,
- u odeljku B. – obrazloženjem predloga odbrane da se ponovljeni postupak vodi pred potpuno izmenjenim većem, i
- u odeljku C. – kvalifikacijom.

A.

- (1) “Ja ne želim dati svoju odbranu danas pred sudom. Razlog odbijanja davanja odbrane je činjenica, da je ovaj ceo proces koji se vodi protiv mene montiran od strane rukovodilaca sa društveno-političke zajednice opštine Pećinci” rekla je optužena na zapisniku s glavnog pretresa od 10. XII 1982. godine.

Šta to ustvari kaže optužena? Ona kaže da su rukovodioci društveno-političke zajednice u Pećincima uticali na Službu državne bezbednosti da podnese lažnu prijavu ili na istražnog sudiju da donese nezakonito rešenje o sprovođenju istrage ili na javnog tužioca da zloupotrebi svoj položaj ili sve to zajedno. To kaže optužena.

Kada bi to bilo istina radnik SDB Milan Kovačević bio bi učinilac krivičnog dela lažnog prijavljivanja iz čl. 168 KZ SAPV, istražni sudija bio bi odgovoran za delo kršenja zakona od strane sudije iz čl. 203 istog Zakona, javni tužilac za krivično delo zloupotrebe službenog položaja iz čl. 202 KZ SAPV, a rukovodioci iz Pećinaca za nekoliko krivičnih dela podstrekavanja na vršenje ovih dela.

Dakle, kakva je onda pravna priroda ove izjave?

Pre svega, ovakva izjava ne predstavlja odbranu. Pravo optužene na odbranu sastoji se u tome da ona ima prava da se izjasni o činjenicama i dokazima koji je terete (član 4 ZKP). Međutim optužena to ne čini svojom izjavom da je proces montiran: ona se tom izjavom ne izjašnjava ni o činjenicama ni o dokazima koji je terete. Ona tvrdi da je ceo postupak rezultat niza krivičnih dela. Postojanje ovih krivičnih dela moglo bi se utvrditi samo pravosnažnom osuđujućom presudom (čl. 59 stav 5 KZ SAPV). Pravo na odbranu ne podrazumeva pravo da se iznose ovakve tvrdnje. To znači nije odbrana optužene. I sama optužena je toga svesna: “Ja ne želim dati svoju odbranu”, kaže ona. I ne daje je.

Budući da citirana izjava optužene ne predstavlja njenu odbranu, kakva je onda pravna priroda te izjave? Da li ona ovom izjavom ustvari

čini krivično delo klevete organa koji su učestvovali u postupku i pećinačkih rukovodilaca?

Smatramo da se ne radi o kleveti, a tako očigledno smatraju i javni tužilac i prvostepeni sud, jer bi inače bilo nužno da javni tužilac na licu mesta proširi optužbu protiv optužene i na ova dela učinjena na glavnom pretresu (čl. 338 st. 1 ZKP), jer bi se radilo o delu teškog narušavanja ugleda suda, državnih organa i nosilaca društveno-političkih funkcija kojima se prebacuje izvršenje krivičnih dela izvršeno u vezi sa njihovom službom i ostvarivanjem njihovih funkcija, koje se goni po službenoj dužnosti (čl. 66 st. 2 KZ SAPV). Dakle, ne radi se ni o kleveti.

Pri tome treba uočiti da i prvostepeni sud uviđa pravnu relevantnost izjave optužene, jer istu unosi u zapisnik o glavnom pretresu.

Izjava optužene ne može se nikako drugačije shvatiti nego kao obaveštavanje javnog tužioca i suda (na zapisnik) o izvršenju krivičnih dela koje se gone po službenoj dužnosti. Učinjeno prema javnom tužiocu ovakvo obaveštavanje se zove krivična prijava koju je javni tužilac morao primiti i o njoj odlučiti (član 150 stav 3 ZKP). Ako javni tužilac, ipak nije tako postupio i sam prvostepeni sud je bio dužan da u svoje ime podnese krivičnu prijavu (čl. 148 ZKP) nadležnom tužilaštvu za dela o kojima je obavешten a koja se gone po službenoj dužnosti.

Ni javni tužilac ni sud nisu postupili kako im Zakon nalaže.

- (2) Rezultat toga propusta je da prvostepeni sud pogrešno uzimajući (kako smo gore videli) ovakvu izjavu za odbranu (iako optužena jasno kaže da ne želi da daje odbranu), polemiše na čitavoj strani 10 presude sa ovom izjavom i utvrđuje da ovakva "odbrana" nije istinita.

Tako nešto prvostepeni sud nije mogao utvrditi. To bi mogao utvrditi samo krivični sud koji bi raspravljao o krivici službenika SDB, istražnog sudije javnog tužioca itd. za dela za koja ih je optužena zapisnički prijavila, ili javni tužilac koji bi ovakvu prijavu odbacio. Shodno akuzatornosti krivičnog postupka (čl. 17 ZKP) ove krivice, bez optužbe ovlašćenog tužioca, prvostepeni sud uopšte nije mogao da raspravlja: sud može da raspravlja krivice jedino ako postoji formalna optužba.

Međutim, prvostepeni sud na čitavoj strani 10 presude opširno raspravlja da li je SDB "konstruisala nepostojeću krivicu", te da li "rukovodioci sa teritorije pomenute opštine" imaju ili nemaju "nekačav uticaj" na "organe koji su učestvovali u ovom postupku".

Jasno je da "konstruisanje nepostojeće krivice", "uticanje" na "rad pravosudnih organa" i podleganje takvom "uticaju" – predstavljaju krivična dela. To sud nije mogao utvrditi u svojoj presudi.

S jedne strane, potpuno je nepotrebno načelno isticati u presudi pravnu pretpostavku da sud i državni organi postupaju po ustavnom principu legaliteta (jer bi inače to bio nužni sastojak svake presude, a

izostavljanje toga sastojka implicitno priznanje da se postupa nezakonito) a s druge strane, potpuno je nemoguće u ovom postupku utvrđivati da li je osnovana ili ne sumnja optužene da su u konkretnom slučaju izvršena krivična dela o kojima ona govori, jer za to nema zahteva ovlašćenog tužioca.

Uprkos svemu tome, prvostepeni sud raspravlja ove krivice na strani 10 presude i utvrđuje da ova prijavljena krivična dela nisu izvršena.

Svakako da sud zna Zakon, pa ostaje nerazumljivo zašto to sud čini u prvostepenoj presudi.

Na ovu izjavu optužene prvostepena presuda nije se ni trebala, ni mogla, ni smela obazirati.

- (3) Ali, kako je prvostepeni sud u razlozima svoje presude raspravljao o izjavi optužene da joj je "proces montiran", i odbrana je prinuđena da raspravlja o nelogičnostima razloga presude u ovom delu.

Prvostepeni sud na str. 10 presude recimo kaže:

"Pre svega, Služba državne bezbednosti u našem društvu nema nikakvog razloga, da bilo kome u ovoj zemlji konstruiše neku nepostojeću krivicu (i odatle izvlači logički pogrešan zaključak – prim. S.P.), pa ni u konkretnom slučaju optuženoj".

Naravno, iz pravne pretpostavke zakonitog postupanja državnih organa ne sledi NIKAKAV ZAKLJUČAK o postupanju konkretnog državnog organa u konkretnom slučaju.

Optužena nije ni izjavila da SDB u našem društvu konstruiše nepostojeće krivice, nego da je njoj, u Pećincima, konstruisana krivica.

Iz činjenice da ljudi nemaju nikakvog razloga da ubijaju, ne sledi zaključak da oni to NIKADA NE ČINE.

Ako državni organ postupa po zakonu, on nema nikakvog razloga da konstruiše krivice, ali optužena upravo tvrdi da u njenom slučaju NIJE postupano po zakonu: optužena tvrdi da je prekršen zakon, a sud joj odgovara da je to nemoguće, jer bi to bilo nezakonito!

(Uostalom ni prvostepeni sud nema nikakvog razloga da sve to raspravlja u svojoj presudi, pa ipak to čini).

Sličnom logikom prvostepeni sud "oslobađa krivice" i rukovodioce iz Pećinaca i organe koji su učestvovali u postupku:

"Međutim, sasvim je sigurno (kad god se u pravno rezonovanje uvuku ovakve retorske emfaze treba otvoriti oči – prim. branio-ca) da oni nemaju nikakav uticaj, ne samo oni, nego ni bilo koji rukovodilac sa teritorije pomenute opštine i šire, na organe koji su učestvovali u ovom postupku".

Sasvim je sigurno, kako to kaže prvostepeni sud, jedino da bi tako trebalo da bude po zakonu... ali optužena upravo tvrdi da je prekršen zakon.

U našoj javnosti je od nadležnih i autoritativnih ličnosti bilo ne jedanput isticano da ponekada i nije tako kako bi trebalo da bude i da izvršna vlast ponekada vrši uticaj na sudstvo. Dakle, optužena svojom izjavom i ne dovodi u pitanje normu, nego njeno poštovanje u konkretnom slučaju.

Prvostepeni sud (za razliku od onoga mesta gde govori o SDB) ne ocenjuje da li su rukovodioci Pećinaca "imali nekakvog razloga" da se optuženoj "konstruiše krivica". To je nelogično, jer optužena i ne tvrdi da su joj krivicu montirali organi SDB iz "nekakvih svojih razloga", već tvrdi da su joj krivicu montirali rukovodioci Pećinaca "utičući na ove organe". Dakle, ako je prvostepeni sud hteo da raspravlja da li je bilo ili nije bilo razloga za "konstruisanje nepostojeće krivice" on te razloge nije ni trebalo da traži kod SDB (gde ih traži i ne nalazi), već je trebalo da ih traži kod rukovodilaca Pećinaca (gde ih ne traži).

Razlozi prvostepene presude su, prema tome, u ovom delu sasvim nelogični.

- (4) Treba ukratko podsetiti da je optužena uzburkala pećinačko javno mnjenje još mnogo pre pokretanja ovog postupka.

Još 4. novembra 1981. godine uzbudili se se Pećinci zbog članka optužene objavljenog u "ARENI" pod naslovom "Svinjci jači od sela". U podnaslovu toga članka piše: "Spominju se kreditni milijarderi, veze i vezice u općinskim službama...", a u članku piše o jednom od tih milijardera, Devrnje, "u čijem se džepu nalazi nekoliko milijardi poljoprivrednih kredita", "da može kupiti sve". Citira se i pismo žitelja Pećinaca upućeno Izvršnom veću Vojvodine u kome se kaže: "Kako sada da imamo poverenje u našu Skupštinu opštine? Mislimo da je ona u borbi s mitom, divljom gradnjom i drugim negativnim pojavama u našem društvu izgubila bitku".

Ohrabreni ovakvim pisanjem žitelji Pećinaca otkrivaju optuženoj i njenim kolegama iz "Vjesnika" ono što je celo selo već dugo znalo, činjenice o bogatstvu "svinjara", koje rezultiraju u krivičnom postupku za basnoslovnu pljačku od blizu 2,5 milijardi starih dinara.

Iskrsavaju podaci da su neki od njih vadili u kafani i po 50 miliona starih dinara samo za lumpovanje. Zar je to moglo proći nezapaženo u malom mestu kao što su Pećinci? Nezapaženo od svih nadležnih službi i društveno-političkih organizacija?

Dana 1. i 2. marta 1982. godine optužena objavljuje u "Vjesniku" prvi put detalje o pljački, sa imenima i opljačkanim iznosima i sa podatkom da u Općinskom sudu u Pećincima čeka na izvršenje desetak platnih naloga na 35, 80, 138 itd. miliona starih dinara. "Znamo da Devrnjina žena radi kao daktilograf u sudu i da bi možda pokušala utjecati da se rokovi oduže, ali vjerujemo u časnost suda", pisala je optužena.

“Ovo je samo početak niti debelog klupka koje se svakodnevno odmotava”, piše optužena u “Vjesniku” od 26. maja 1982. godine “jer sami građani šalju informacije istražnim organima o svemu što znaju o ovome slučaju. Svaki detalj može biti koristan da se rasvetli ova pljačka za koju se s razlogom vjeruje da je jedna od najvećih u nas i da je materijalno mnogo veća nego što je u ovom trenutku objavljeno”.

Optužena nagoveštava da nema nameru da stane. Građani (njenim pisanjem ohrabreni) šalju informacije, a ona još poziva da se “šalje svaki detalj”.

U to doba su već učestale anonimne i neanonimne pretnje protiv optužene i sitna seoska maltretiranja, o kojima svedoče skoro svi svedoci. Optužena se žalila SUP-u Pećinci i tražila zaštitu, ali koliko je poznato bez ikakvog rezultata.

U septembru 1982. godine pojavljuje se u magazinu “VIKEND” priča iz pera izvesne Tereze Basioli pod naslovom “Sučeva opasna tajna” o sudiji koji prikriva platne naloge za stotine miliona dinara koji treba da se naplate od supruga njegove daktilografkinje.

Svedok Verica VELJOVIĆ na glavnom pretresu 22. decembra 1982. godine kaže:

“Meni je pretila supruga sudije iz Pećinaca Milankov Save, Milankov Bosa... pretila je i meni i optuženoj da će nas udaviti u prvom mraku. Ja uopšte ne mogu da objasnim zašto je ta žena tako postupala...”

Svedok ŽIVAN NIKITOVIĆ na glavnom pretresu 22. XII 1982. godine kaže:

“Neposredni povod zašto sam otišao u miliciju i optužena sa mnom bilo je ponašanje jedne žene u kafani prema meni. Ta žena je došla u kafanu i kada je mene videla pitala je: ‘gde je onaj ustaša?’, misleći na optuženu, pa je potom govorila da je optužena poslata u Pećince kao ustaški špijun, a zatim je govorila da će ona ukoliko je nađe – klati.”

Zašto ustaša odjednom?

Svedok MILENKO TRUDIĆ kod istražnog sudije kaže:

“Ona je govorila o tim ljudima koji su odgovarali zbog pronevere (pljačke – prim. S.P.) koju su učinili društvenoj zajednici, pa sam ja njoj rekao da ona to ostavi i da su to preuzeli nadležni organi da vode postupak, ali je ona na to odgovorila: “Ej, moj dragi to je moja Hrvatska, to je moj kraj i ja štitim njih”.

(Tobož nije optuženoj do društvene imovine, iza toga se “krije nešto drugo”. Zašto svedok savetuje optuženoj “da sve to ostavi” kada je “debelo klupko tek počelo da se odmotava”?)

Na istom zapisniku svedok otkriva i “spregu” optužene sa Okružnim javnim tužilaštvom u Osijeku:

“Ona je tom prilikom govorila da je njoj zamenik Okružnog javnog tužilaštva u Osijeku rekao da ona samo piše i da ona to tre-

ba da raskrinkava i da njoj niko ništa ne može, da je on njen branilac itd.”

Svedok očigledno misli da ona to ne treba da raskrinkava, jer volontira sa ovom izjavom svedočeći o krivici optužene. Nije takođe jasno zašto istražni sudija to unosi u zapisnik kada to s krivicom optužene nima nikakve veze.

Kod istražnog sudije svedok MILENKO TRUDIĆ govori i o drugim stvarima koje nisu predmet optuženja, niti su bile predmet istrage, ali koje stoje u vezi sa odnosima optužene i pećinačkih rukovodilaca:

“... ja sam jedne prilike bio kod svoga prijatelja gde je bila i Ranka Čičak... Tom prilikom Ranka Čičak je napadala rukovodioce SO Pećinci i predsednika SO, predsednika Komiteta... Za predsednika Jeremić Stevana da je to jedna pijandura, da je zgazio ženu, ali da nigde nije odgovarao... za predsednika Opštinskog komiteta Trudić Svetozara (svedok ne kaže “moga brata Trudić Svetozara” – prim. S.P.) je govorila da je on došao u pokvareno društvo i da je i on postao kao i ostali... Meni je okrivljena pokazivala ove godine (1982. – S.P.) letos jedan članak u reviji “Vikend” i govorila da će u toj reviji sve pisati o ovim rukovodiocima u Pećincima...”

Postavlja se pitanje da li je Milenko TRUDIĆ to rekao pre istražnog sudije i svome bratu?

Septembra meseca 1982. godine SVETOZAR TRUDIĆ piše pismo reviji “VIKEND” i traži adresu pisca TEREZE BASIOLI, jer se “napiši odnose na građane naše Opštine “koji su sebe prepoznali” “što nije teško prepoznati i odgonetnuti o kome se radi”. On potpisuje sebe kao Predsednika sekcije za informisanje OK SSRNV.

Pošto nema odgovora, organi unutrašnjih poslova Pećinci depešom (kakva je to žurba?) ponavljaju zahtev preko GSUP-a Zagreb, napominjući da se radi o pseudonimu “Tereza Basioli”.

Svedok MIRA BOŽIĆ na zapisniku o glavnom pretresu od 22.XII 1982. kaže:

“Inače dodala bih da su optuženoj više puta pretili posle objavljivanja ovog članka, a fotoreporter Matija KOKOVIĆ nam je rekao da je bio u Pećincima i da je jedan od rukovodilaca rekao da će se osvetiti optuženoj”.

Prvostepeni sud doneo je tokom rasprave rešenje da se odbija saslušanje svedoka MATIJE KOKOVIĆA “kao suvišno”.

U međuvremenu, još 27. aprila 1982. godine optužena se žali na pretnje u pismu koje upućuje zameniku Okružnog javnog tužioca u Osijeku, Luju Medvidoviću:

“I na kraju, meni se javio Petković i rekao mi da se ne moram bojati batina, da će me on politički diskvalifikovati, a to će mi biti gore”

i

“Petković me opet zvao telefonom i upozorio da ću ako budem ponovo pisala, biti politički diskvalifikovana. Možda je zanimljivo pomenuti da je neki momak iz mitrovačke države bezbednosti počeo ganjati moje poznanike i raspitivati se o meni. Kažu da se zove Kovačević”.

DOKAZ: pismo optužene upućene zameniku OJT Osijek, koje pribaviti ex officio od OJT Osijek.

Svedok TRUDIĆ na glavnom pretresu 10. XII 1982. godine kaže:

“Mene je tom prilikom saslušao KOVAČEVIĆ MILAN. Ja sam rekao šta sam dobio u zadatak posle mog razgovora u SUP-u. Dobio sam zadatak da pratim optuženu, da održavam kontakte sa njom, da vodim sa njom razgovore...”

Svedok Svetislav NIKOLIĆ kaže kod Istražnog sudije:

“Imao sam zadatak da od nje što više izvučem materijala, da bi došli do istine, kakva je ona u duši i šta ona ustvari misli”.

Na glavnom pretresu isti svedok kaže:

“Smatrao sam da treba da dobijem što više materijala kako bih optuženu razotkrio”.

Dana 12. oktobra radnik SDB Milan KOVAČEVIĆ je optuženu lišio slobode na radnom mestu u Beogradu i podneo protiv nje krivičnu prijavu. Na osnovu te krivične prijave je javni tužilac stavio zahtev za sprovođenje istrage, a istražni sudija doneo rešenje o sprovođenju istrage u kome kaže:

“osnovanost sumnje da je okrivljena učinila krivična dela proizilazi iz krivične prijave Službe državne bezbednosti...”
iako, naravno,

“krivična prijava, bez obzira od koga je podneta sama po sebi ne služi kao dokaz činjenica koje bi bile relevantne za krivični postupak”

[Zakon o krivičnom postupku, izd. “Službeni list SFRJ”, Beograd, 1977., komentar dr Branka Petrića, Predsednika Vrhovnog suda Vojvodine uz čl. 138 ZKP].

Istražni sudija zatim izveštava TANJUG da je optužena u pritvoru i da se protiv nje vodi krivični postupak za izdavanje čekova bez pokrića i klevetu, a na kraju saopštenja se pominje i da se vodi postupak za neprijateljsku propagandu.

(5) Za pitanje o kome raspravljamo vrlo bi važno bilo ustanoviti, ako je to moguće, zbog čega, kojim povodom je SDB uopšte uspostavila nadzor nad optuženom. Da li

(a) zbog njenog pisanja o “svinjarskoj aferi” kako tvrdi optužena u svom citiranom pismu zameniku OJT Osijek od 27. aprila 1982. godine, ili

- (b) zbog obaveštenja MILENKA TRUDIĆA o razgovoru koji je imao sa optuženom u kancelariji katastra o knjizi Vladimira Dedijera?

Reklo bi se da je izjava optužene verodostojnija, već i zato što je data van krivičnog postupka, još u aprilu 1982. godine, kada nije moglo biti jasno kakvog to značaja može imati za ovaj postupak. Naprotiv, svedok MILENKO TRUDIĆ dao je svoju izjavu u krivičnom postupku u čitavom nizu izjava usmerenih da otežaju položaj optužene (o čemu će još biti reći mnogo detaljnije).

Ali, to nije ni blizu sve.

Iskaz svedoka TRUDIĆA u ovom delu je krajnje nelogičan. Taj razgovor u katastru i ono što je tom prilikom optužena prepričavala iz Dedijerove knjige sada je optuženoj inkriminisan kao neprijateljska propaganda. Postavlja se pitanje: zašto SDB nije postupila po zakonu i odmah nakon ovog razgovora (16. decembra 1981. godine) podnela krivičnu prijavu protiv optužene? Prema članu 148 stav 1 ZKP svi državni organi (a naročito oni kojima je to stavljeno u poseban zadatak) dužni su da podnesu krivičnu prijavu kada saznaju za izvršenje nekog krivičnog dela.

Prema (nelogičnom) kazivanju ovoga svedoka SDB je preko njega saznala za izvršenje krivičnog dela koje se goni po službenoj dužnosti i za koje se može izreći kazna do 10 godina zatvora, a SDB umesto da podnese prijavu daje zadatak svedocima da "zaviruju optuženoj u dušu" i od nje "izvlače materijal"! Zašto? Kakav je još materijal potreban?

Očigledno je da postoji samo jedan odgovor. U to doba SDB je (pravilno) smatrala da nema nikakvog krivičnog dela u tome što optužena prepričava knjigu koja se slobodno rastura u SFRJ. Drugim rečima, da razgovor sa TRUDIĆEM u katastru po oceni SDB nije davao nikakvog osnova za sumnju da bi optužena izvršila njime teško delo protiv osnova društveno-ekonomskog uređenja SFRJ.

Treba takođe primetiti da se optužena žali zameniku OJT Osijek na Milana KOVAČEVIĆA, radnika SDB u aprilu 1982. godine, što koincidira sa njenim pisanjem o pljački u "Vjesniku", marta 1982. dakle čitava 4 meseca nakon TRUDIĆEVOG razgovora u SDB. I ta činjenica govori da je nadzor nad njom uspostavljen u vezi sa pisanjem o pljački (kako ona tvrdi), a ne u vezi sa prepričavanjem Dedijerove knjige.

Konačno, nije ni logično (ni zakonito) da bi SDB zavirivala u dušu svakog čitaoca Dedijerove knjige. Ta knjiga je bila predmet razgovora doslovno miliona Jugoslovena u jesen 1981. godine, pa svakako da to nije bio razlog da se nad tim milionima uspostavlja nadzor.

Da bi ovo bilo jasnije treba samo kratko podsetiti na sadržaj toga razgovora u katastru u decembru 1981. godine:

"Sećam se da je došlo do razgovora između Trudića i okrivljene

Čičak Ranke u vezi neke knjige Vladimira Dedijera... Tom prilikom Čičak Ranka je komentarisala o toj knjizi...”

(Svedok Bogdana Višnjevčanin, kod Istražnog sudije).

“... ona je započela razgovor o knjizi Vladimira Dedijera... Ja sam ocenio da ove izjave koje je okrivljena davala nisu u redu, bez obzira na to da li ona tako misli ili prenosi mišljenja drugog”

(Svedok Vlada JOVANOVIĆ, kod Istražnog sudije).

“... uočila sam da razgovaraju Čičak Ranka i Trudić Milenko nešto u vezi druga Tita, o nekoj knjizi koju je pisao Vladimir Dedijer... Ja sam stekla utisak slušajući ovaj razgovor da Čičak Ranka osuđuje Dedijera, zbog te njegove knjige.”

(Svedok Verica TOPIĆ, kod Istražnog sudije)

“optužena je počela razgovor o knjizi Vladimira Dedijera... Tom prilikom ona je u vezi te knjige govorila...”

(Svedok Milenko TRUDIĆ na glavnom pretresu)

“Dok smo mi radili sećam se da je optužena vodila razgovor sa Trudić Milenkom i da je predmet razgovora bila knjiga Vladimira Dedijera”.

“... Razgovor je tekao kao prepričavanje jedne knjige”.

(Svedok Vlada Jovanović na glavnom pretresu 10. XII 1982. godine).

“Ja samo znam da su razgovor vodili o knjizi Vladimira Dedijera...”

(Svedok Bogdana VIŠNJEVČANIN na glavnom pretresu 22. XII 1982.).

Šta je, dakle, svedok MILENKO TRUDIĆ uopšte mogao da kaže decembra 1981. godine radnicima SDB o optuženoj?

Ništa. Da ona zajedno sa milionima Jugoslovena prepričava knjigu Vladimira Dedijera, a možda čak i da je osuđuje (svejedno). Moguće je da je po mišljenju Milenka TRUDIĆA to vrlo opasna delatnost usmerena na rušenje osnova SFRJ, ali organi SDB očigledno da to nisu tako ocenili (u tom trenutku, i pravilno).

Očigledno je, dakle, da ovo nije mogao biti nikakav povod da se “zaviruje u dušu” optužene, jer – iako to svedok TRUDIĆ ne shvata – podjednako je nezakonito otvarati dosijea ljudima koji otkrivaju lokalne pljačke kao i ljudima koji čitaju i prepričavaju knjige koje se slobodno štampaju i rasturaju u SFRJ.

Pri tome je potpuno bez značaja, što je isti radnik SDB koji je razgovarao s TRUDIĆEM, deset meseci kasnije, ipak, podneo krivičnu prijavu protiv optužene za prepričavanje knjige. Bez značaja je, jer upravo ovo neobično oklevanje (10 meseci) pokazuje da je prva ocena bila tačna, a ne druga. Bez značaja je i zato što je prijava podneta tek nakon (a optužena tvrdi i zbog) njenih članaka

- u "Areni" novembra 1981. godine,
- "Vjesniku" marta i maja 1982. godine,
- pretnji da će biti "politički diskvalifikovana ako nastavi da piše (aprila 1982. godine),
- najava optužene da je to "tek početak" da je u pitanju "debelo klupko koje počinje da se odmotava",
- fizičkih napada na njene prijatelje, vredanja da je "ustaša",
- pretresa izvršenog u njenom stanu da se nađe "oružje" (?),
- napisa u septembru 1982. godine u VIKEND-u kojima se pećinčani prepoznaju, a koje njoj pripisuju,
- neuspelih pokušaja da se otkrije identitet Tereze Basioli,
- najava optužene da će pisati u VIKEND-u o pećinačkim rukovodiocima i najave tema o kojima će pisati.

Odbrana, naravno, ne zna (kao ni sud) šta se događalo u mislima radnika SDB Milana Kovačevića tokom tih 10 meseci, dok je u njemu lagano sazrevala ocena da se radi o teškom krivičnom delu protiv osnova društveno-ekonomskog uređenja i bezbednosti SFRJ. Odbrana samo upoređuje verodostojnost izjave optužene i svedočenja svedoka TRUDIĆA, posebno u vezi stanovišta prvostepenog suda iznetog na strani 10 pobijane presude:

"Sem toga, da su radnici državne bezbednosti želeli postupiti na ovaj način, onda bi bilo potpuno besmisleno dati upute svedocima da i dalje kontaktiraju sa optuženom u cilju sagledavanja njenog daljeg ponašanja, nego su mogli sasvim drugačije postupiti – odmah prići konstrukciji."

- (6) Činjeničnim stanjem bavi se žalba prvog branioca optužene, advokata Velimira Cvetića. Ovde je reč i dalje samo o razlozima presude koji se bave izjavom optužene da joj je "proces montiran" od strane pećinačkih rukovodilaca i opštoj verodostojnosti svedoka.

Prvostepeni sud saslušao je 14 svedoka na glavnom pretresu, 13 neposredno a iskaz svedoka V. TOPIĆ iz istrage je pročitao.

Međutim, prvostepeni sud svoju presudu zasniva na iskazu samo 3 svedoka od 14 saslušanih.

To su svedoci Milenko TRUDIĆ, Svetislav NIKOLIĆ i Katica ANTUNOVIĆ. Pored toga što jedini terete optuženu, oni imaju još ponešto zajedničko:

- svedok ANTUNOVIĆ i NIKOLIĆ su bračni drugovi;
- svedok NIKOLIĆ je član Sekretarijata OOSK Pećinci, a svedok TRUDIĆ brat Predsednika Opštinskog komiteta;
- sva tri svedoka bila su u kontaktu sa radnikom SDB Milanom Kovačevićem, koji im je davao "upute", "zadatke", da optuženoj zavire u misli i dušu i iz nje "izvlače materijal".

Možda kako kaže prvostepeni sud pećinački rukovodioci nemaju

nikakav uticaj na organe koji učestvuju u postupku, ali je njihova veza sa jedinim svedocima koji terete optuženu neporeciva.

Možda radnik SDB Milan Kovačević nema nikakvog razloga da nekome konstruiše krivicu, kako kaže prvostepeni sud, ali je činjenica da je ovim, jedinim svedocima, i samo njima dao naloge da "izvlače materijal". Njihova veza sa pećinačkim rukovodiocima svakako je opštepoznata u Pećincima.

Takođe je opštepoznato da je sin (ili posinak) bračnog para NIKOLIĆ-ANTUNOVIĆ bio zaposlen kod uhapšenog svinjara Devrnje i da je njegovim hapšenjem izgubio posao. Svedok TRUDIĆ je brat Predsednika OK SK Pećinci, koji je valjda politički odgovoran zašto se pljačka i javno rasipanje opljačkanog novca odigravalo u Pećincima, a rasvetljeno je tek dolaskom optužene u Pećince.

Zašto je radnik SDB Milan Kovačević davao naloge baš ovim svedocima za koje se moglo pretpostavljati da će biti nepouzdaniji?

Pored toga, i kada su potpuno nepristrasni i nezainteresovani svedoci su najnepouzdanije dokazno sredstvo. Kod verbalnih delikata posebno, jer (naročito slabije obrazovani) svedoci imaju teškoće da reprodukuju reči. Oni reprodukuju ideje i opšte utiske, koji mogu jako deformisati ono što je stvarno rečeno, bilo usled svoje ograničene sposobnosti da shvate smisao rečenog, bilo usled prisustva predrasuda koje rečenom daju različit smisao. Kod političkih verbalnih delikata ovi nedostaci svedočenja još su izrazitiji, jer je to sfera u kojoj su istovremeno nijanse značenja često presudne, a predrasude veoma snažne.

U konkretnom slučaju postojali su i drugi faktori koji svedočenje ovih usamljenih svedoka čine još nepouzdanijim.

Svedoci pristupaju optuženoj posebno motivisani zadatkom da "izvuku materijal", spremni da u svemu što ona kaže traže i nađu "materijal". Svedok nužno želi da "izvrši zadatak" i čuje ono što želi da čuje, a reprodukuje i više.

Dalje, kada je intelektualna i obrazovana distanca među sagovornicima i ovakvih svedoka velika (kao što je ovde slučaj: optužena je dve decenije novinar unutrašnje-političke rubrike, dakle, stručnjak za oblast o kojoj je reč, a svedoci obuçar, domaćica i administrator seoske mesne zajednice) – nespornosti su takoreći neminovni.

Optužena implicite tvrdi da su njihovi iskazi izmišljotine, ali ponešto od toga svedoci možda stvarno veruju da su čuli. Dužnost suda je bila da to razluči.

Primera radi, svedok TRUDIĆ očigledno ne shvata da se knjiga Vladimira Dedijera može sasvim slobodno prepričavati, pa, čak, i izražavati i slaganje s njenim sadržajem, već odmah ide u SUP kada tome prisustvuje.

Novinar NIN-a, Stevan Nikšić objavio je knjigu "Posle Tita" u izda-

nju "Partizanske knjige", 1982. godine u kojoj – sada kada su slegle sve polemike oko Dedijerove knjige – kaže:

"Dabome, nemoguće je tvrditi da je Dedijer potpuno u pravu, kao što je nemoguće dati u svemu za pravo njegovim kritičarima" (str. 81).

Knjigu je recenzirao Dragan Marković, direktor "Politike". Obojica bi se loše provela sa Trudićem.

Ili, drugi primer: svedok Katica ANTUNOVIĆ ne pravi nikakvu razliku između izraza otcepljenje i odvajanje. U istrazi tvrdi da je optužena govorila da je Boško Krunic tražio otcepljenje Vojvodine (znači: istupanje iz državne zajednice), a na glavnom pretresu POTPUNO UVERENA DA GOVORI ISTU STVAR da se radilo o odvajanju Vojvodine. Naravno, da se radi o dve potpuno različite stvari. (Vidi o "tendencijama odvajanja" u knjizi Zadaci Saveza komunista Srbije u ostvarivanju ustava, izdanje "Komunista", 1982. str. 22-23, 30, 100 itd. gde o "tendencijama odvajanja" govore dr Tihomir Vlaškalić i Dobrivoje Vidić). Šta je od svega toga svedok ANTUNOVIĆ znala, šta je sve ona od toga razumela?

Ili, svedoci NIKOLIĆ i ANTUNOVIĆ ne shvataju ni ustavno ustrojstvo SFRJ kada mogu smatrati da je za Tita uvredljivo reći da je od Kardelja primao ideje o ekonomskom i političkom razvoju zemlje. Oni smatraju, očigledno, da je funkcija Predsednika Republike da upravlja zemljom potpuno sam, pa čak i bez savetnika koji bi mu davali ideje, poput kakvog monarha. Naravno, da je to naopako.

(Neverovatno je da je optužena za sve ove izjave i oglašena krivom, ali o tome će biti više reči kod kvalifikacije).

Već iz ovih nekoliko primera jasno se vidi da su od saslušanih 14 svedoka mogli posvedočiti navode optužnice samo ova tri svedoka koja su (a) zainteresovana i pristrasna (b) usmerena zadatkom da "izvuku materijal" i (c) očigledno nesposobna da shvate smisao i značenje onoga o čemu svedoče.

Kada je ovakvim svedocima data prilika da "politički diskvalifikuju" optuženu – dolazi do jedne orgije optuživanja u kojoj se, nužno, potkradaju i krupne nelogičnosti, koje je prvostepeni sud morao da uoči.

Ne govorimo o sitnim protivrečnostima, govorimo o samom smislu ovih svedočenja. "Grehovi" optužene sortirani su kao po nekom katalogu političkih prestupa. Sve je zastupljeno: unutrašnje-političke prilike s posebnim osvrtom na privredu i međunacionalne odnose i spoljna politika. Ličnosti iz političkog života vredane se po ključu, da niko ne bude zapostavljen. "Politička pozicija" optužene slika se istovremeno kao liberalistička (Đilas), informbirovska ("doći će Rusi") kleronacionalistička (Stepinac), separatistička (Kosovo), a sve je to, po receptu, učinjeno (mada se ne može dokazati) pod uticajem reakcionarnih krugova iz inostranstva (svedok TRUDIĆ se zapisnički "čudi otkud njoj pare da kupi tri kuće" (neistina), a jednom je video kod optužene

“gomilu nemačkih maraka”, a drugi put “pismo iz inostranstva u kome se podržava njeno pisanje o svinjarima” (nije imao naočare, ne zna od koga je, ali se može pretpostaviti).

Ovi svedoci optuženoj kao nekom manekenu navlače sve moguće “neprijateljske uniforme”. Ona postaje univerzalni neprijatelj svih boja.

Eto, šta su svedoci našli kada su optuženoj “zavirili u dušu”. U tom žaru, u tom pobjedničkom ushićenju svedoci ne zastaju da se upitaju: da nije dosta, da nije suviše, da sada nismo preterali, i – može li sve to zajedno?

Nažalost, ni prvostepeni sud se nije upitao: može li to sve zajedno? Konačno, optužena je iskusni novinar sa dve decenije staža u jednom od najuglednijih jugoslovenskih dnevnika. Može li ona tako TRUĆATI? Nije li verovatnije objašnjenje da svedoci samo tako zamišljaju neprijateljsku propagandu?

B.

Bitnim povredama postupka bavi se žalba prvog branioca optužene, a ovde odbrana samo ukazuje na one povrede postupka koje zbog svoje težine predstavljaju “okolnosti koje izazivaju sumnju u nepristrasnost” (čl. 39 stav 6 ZKP) sudećeg veća prvostepenog suda, i zbog kojih je odbrana napred predložila da se predmet vrati na ponovnu odluku potpuno izmenjenom veću (čl. 385 stav 2 ZKP).

To su povrede iz člana 364 stav 1 tačka 11 ZKP, dakle, apsolutno bitne povrede postupka koje moraju dovesti do ukidanja presude: u prvostepenoj presudi postoji, i to kada se radi o odlučnim činjenicama (da li je optužena izrekla inkriminacije) POTPUNA protivrečnost između onoga što se navodi u razlozima presude o sadržini zapisnika i samih tih zapisnika.

Navešćemo tri takva primera:

Prvo, nijedan svedok, ni u istrazi ni na glavnom pretresu, nije posvedočio da je optužena ikada rekla:

“da Stane Dolanc troši veću sumu iz državnog budžeta na svoju ljubavnicu...”

Iako su i SDB i javni tužilac i istražni sudija bili dužni da o ovome vode računa, ova inkriminacija se uporno povlači od krivične prijave, preko rešenja o sprovođenju istrage i optužnice – sve do glavnog pretresa, pa sada, čak, i prvostepeni sud utvrđuje da je optužena ovu rečenicu izgovorila i unosi je u opis dela za koje optuženu osuđuje.

Na strani 8, red 24-34 prvostepene presude tvrdi se da su ovo posvedočili svedoci ANTUNOVIĆ i NIKOLIĆ.

Međutim, čak ni ovi svedoci to nisu posvedočili, što se lako može utvrditi uvidom u zapisnike o njihovom saslušanju kod istražnog sudi-je i na glavnom pretresu.

Drugo, takođe, niko nikada nije posvedočio da bi optužena ikada rekla

“da je Draža Marković glup”.

Prvostepeni sud na strani 8, red 24-34 tvrdi da su ovo posvedočili bračni par NIKOLIĆ-ANTUNOVIĆ. Iz zapisnika se vidi da oni to nikada nisu posvedočili.

Treći primer odnosi se na inkriminisanu tvrdnju da je optužena navodno rekla

“da je Vladimir Dedijer u svojoj knjizi ‘Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita’ razjasnio pre svega njegove greške i slabosti”

za koju je prvostepeni sud takođe osudio optuženu. Prvostepeni sud je to navodno utvrdio iz iskaza svedoka TRUDIĆA. Međutim, ni najdetaljnijim pregledom zapisnika o saslušanju ovoga svedoka ne može se pronaći ovakvo svedočenje.

Činjenica da prvostepeni sud unosi u opis dela tri inkriminacije BEZ APSOLUTNO IKAKVOG OSLONCA U DOKAZNOM POSTUPKU, tvrdeći pri tom da se oslanja na iskaze svedoka koji to nikada nisu posvedočili, po našem mišljenju predstavlja okolnost koja dovodi u sumnju nepristrasnost sudećeg veća prvostepenog suda (član 39 stav 6 ZKP), pa je zato napred stavljeni predlog (član 385 stav 2 ZKP) na Zakonu zasnovan.

(Odbrana se ovde nije bavila onim brojnim pitanjima kada je prvostepeni sud netačno interpretirao iskaze svedoka, menjajući im time i smisao – kada je napr. izjava da su oni koji sastavljaju materijale u skupštini nepismeni postajala izjava da su “naši funkcioneri u Saveznoj skupštini i Saveznom izvršnom veću pravi mulci”, naglašavajući da su nepismeni, ili ona kada ona druga izjava da je “Tito figura” postajala izjava da je “Tito bio obična figura” – jer smo se bavili samo onim krajnjim slučajevima kada je prvostepeni sud zasnivao svoju odluku na NEPOSTOJEĆEM dokazima).

C.

Nezavisno od toga što je prvostepeni sud potpuno pogrešno utvrdio činjenično stanje, što je obrazloženo u žalbi prvog branioca, odbrana ističe da je, čak i na takvo činjenično stanje, sud pogrešno primenio Krivični zakon. U tome je, čak, najveći nedostatak prvostepene presude.

Pogrešna primena Zakona može se razvrstati u tri grupe grešaka: prvo, sadržina većine inkriminiranih iskaza je takva da se njima uopšte i ne može ostvariti biće dela iz čl. 157 KZ SFRJ ili čl. 133 KZ SFRJ, jer im nedostaje bilo kakav element protivpravnosti;

drugo, “najviši organi SFRJ i njeni predstavnici” koji se pominju u opisu dela iz člana 157 KZ SFRJ ne spadaju u krug lica koja su zašti-

ćena po členu 157 KZ SFRJ;

treće, i najvažnije, svim izjavama navodno datim svedocima koji su imali zadatak da "izvlače materijal" iz optužene, nedostaje subjektivni element tzv. kontrarevolucionarne namere odn. namere vređanja (animus iniurandi), a koje predstavljaju konstitutivni element bića ovih dela, budući da je po priznanju samih ovih svedoka optužena na te izjave bila isprovocirana ("izvučeni materijal").

Obrazložićemo ove žalbene razloge po redu kojim su gore izneti.

- (1) Čitav jedan niz iskaza je takve prirode da se njima ne ostvaruje nikakva zabranjena posledica. Navešćemo neke od njih:
- (a) Na primer, ne može biti uopšte inkriminisan iskaz da je "drug Tito održavao veze sa Stepincem", jer postoje pouzdana svedočenja da se "Tito susreo sa predstavnicima klera u Zagrebu 2. jula 1945. i "razgovarao sa Stepincem 3. jula odnosno 4. jula iste godine" u nameri "da vodi agitaciju za osamostaljenje katoličke crkve u Jugoslaviji" kako kaže Vladimir Bakarić prema Dedijerovim "Novim priložima" (str. 561).
- Nevolje optužene verovatno su i nastale što ove činjenice nisu široj javnosti poznate. U citiranom pismu Vladimir Bakarić navodi, na primer, i podatak da je u opisu susreta Tita za jugoslovensku javnost "brisan" da se Tito tom prilikom predstavio "ja kao Hrvat i katolik" (ostalo je samo Hrvat). Naravno, da u takvoj situaciji svedok TRUDIĆ shvata kao "blasfemiju" i sam podatak o susretu.
- Kada se javnost ovakvim "brisanjima" nepotrebno štiti od podataka koji ni po čemu nisu kompromitantni za jednog političara (sem ako se javnost jako ne podcenjuje), onda kasnije izranjanje ovakvih podataka, ljudi poput Trudića jasno doživljavaju kao nekakvu klevetu;
- (b) ne može se inkriminisati iskaz "da je kod nas ekonomska situacija loša i teška što ne treba ni objašnjavati.
- (c) niti se može inkriminisati nastavak toga iskaza "da će iz tih razloga Rusi doći da bi sredili stanje i zaveli red". Ova inkriminacija predstavlja jedan iskaz o budućnosti, a iskazi o budućnosti logički nikada ni mogu biti ni istiniti ni neistiniti, budući da je budućnost neizvesna i da se o njoj mogu samo činiti pretpostavke. Delo neprijateljske propagande vrši se iznošenjem aktuelnih prilika i ne može se, dakle, vršiti iskazima o budućim događajima i prilikama.
- Teorijski gledano, ovakav iskaz bi se eventualno mogao shvatiti kao

izražavanje želje za takvu budućnost, propagiranje takve budućnosti, poziv da se pomogne nastupanju takve budućnosti. Ali taj iskaz je istrnut iz konteksta razgovora u kome je prema svedocima optužena izrazila strahovanje od takve budućnosti ("a onda ću prva ja visiti na banderi"), čime jasno izražava stav da takvu budućnost ne može želeći, pa je, dakle, i ne propagira;

- (d) ne može se optuženoj inkriminisati kao uvreda Predsednika Republike iskaz
"da je Vladimir Dedijer u svojoj knjizi 'Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita' razjasnio pre svega Titove greške i slabosti"
(Uzged napominjemo: ono "pre svega" ne svedoči NIKO, ali to za nas ovde nije bitno).
Citirajući jedan Dedijerov intervju objavljen pre izlaska knjige "Novi prilozi", Stevan Nikšić u cit. knjizi "Posle Tita", na str. 78 kaže:
"Govorio je (Dedijer – prim. S.P.) da će u knjizi pisati o Titu kao velikom čoveku, sa svim njegovim ljudskim vrlinama, strastima, i naravno, manama.
"Javile su se i prve nervozne reakcije", dodaje Nikšić.
Svedok TRUDIĆ takođe "nervozno" reaguje, s tom razlikom što je njegova "nervozna" optuženu dovela u zatvor, dok je Dedijer, koji takođe implicira postojanje Titovih mana (što TRUDIĆA "nervira"), hvata bogu, na slobodi iako se njegov intervju i "nervozna" reakcija odigravaju pred očima svih javnih tužilaštava u zemlji;
- (e) optužena nije mogla biti oglašena krivom za mišljenje i ocenu da je "Tito mnogo rasipao i trošio novac na svojim putovanjima".
Opet svedok TRUDIĆ ne shvata ustavni sistem, što je prvostepeni sud morao uočiti.
Naravno da optužena ima prava da iznosi svoje mišljenje i kritiku načina na koji se upotrebljavaju tzv. društvena sredstva, koja i ona svojim radom stvara. Svi politički faktori u zemlji upravo pozivaju građane da kritikuju rasipanje i trošenje.
Međutim, ono što je ovde bitno to je da kritika optužene nije uperena, niti može biti uperena na Predsednika Republike, jer on o troškovima reprezentacije nije ni odlučivao. Kritika se nužno mora odnositi na Saveznu skupštinu, jer je Savezna skupština ta koja odobrava ove troškove i odlučuje o njihovoj visini.
Kako se može omalovažavati Tito kritikom Skupštine?
- (f) optuženoj se ne može inkriminisati ni izjava da je "Tito bio (obična) figura".
"Obična" je stavljeno u zagrade, budući da to "obična" nijedan svedok ne pominje i da se uopšte ne zna kako je to dospelo u presudu.

Sam izraz "figura" prema Enciklopediji leksikografskog zavoda Jugoslavije znači:

"lik, oblik, slika; u prenesenom smislu osobeno naglašena ličnost, tipična za neko povijesno razdoblje".

Šta u tome ima uvredljivo?

- (g) Optuženom se ne može inkriminisati ni iskaz da "Tito nije bio veliki političar"

jer ne samo što je iskaz istrnut iz konteksta u kome, prema svedocima, optužena upoređuje Titove sposobnosti kao vojskovođe i borca i političara, pa u toj relaciji iznosi svoje mišljenje da je bio veliki vojskovođa, a nije bio veliki političar, nego i zato što izjava sama po sebi nije omalovažavajuća.

Prema logici koja leži iza prvostepenog suda da je ova izjava uvredljiva, stoji shvatanje da je uvreda sve što nije izuzetna pohvala. Po toj logici bilo bi uvredljivo reći za nekoga da nije veliki novinar ili da nije veliki sekretar mesne zajednice itd.

U izrazu da neko nije veliki u vršenju svoga poziva nema ničeg uvredljivog, jer se još uvek može biti dobar i vrlo dobar, pa i odličan, što nisu uvredljivi epiteti.

- (h) Ne može se optuženom inkriminisati ni iskaz da je "Kardelj Titu... davao ideje o političkom i ekonomskom razvoju zemlje".

Prvo, zato što je Kardelj bio na funkcijama koje su ga obavezivale da Predsedniku Republike daje ideje o ekonomskom i političkom razvoju zemlje, pa bi, obrnuto, za Kardelja bilo uvredljivo reći da te obaveze nije izvršavao, i

drugo, prema Vladimiru Bakariću, taj iskaz je tačan:

"Ta plodna saradnja u razmeni mišljenja (ideja-prim. S.P.) Tita i Kardelja nastavila se sve do poslednjeg dana života jednog i drugog. Naročito kada su u pitanju bile sudbonosne odluke za razvitak jugoslovenskog društva" (V. Dedijer, "Novi prilozi", str. 942).

To je, takoreći, citat iz Bakarića.

- (2) Optuženom se nisu mogli inkriminisati po članu 157 KZ SFRJ ni oni iskazi koji se odnose na funkcionere Savezne skupštine i SIV-a, Dragoslava Markovića i Staneta Dolanca, jer ovi ne spadaju u krug lica zaštićenih članom 157 KZ SFRJ.

Po članu 157 KZ SFRJ zaštićeni su jedino sledeći funkcioneri:

- (a) predsednik Skupštine SFRJ,
- (b) predsednik Saveznog veća i Veća republika i pokrajina Skupštine SFRJ,
- (c) predsednik i podpredsednik Predsedništva SFRJ,

(d) predsednik SIV-a.

(V. Komentar KZ SFRJ u redakciji Nikole Srzentića, sudije Ustavnog suda Jugoslavije, "Savremena administracija", Beograd, 1978. str. 525).

Dragoslav Marković i Stane Dolanc ne vrše nijednu od ovih funkcija, pa dakle, ne uživaju zaštitu po čl. 157 KZ SFRJ.

Iskaz o nepismenosti funkcionera Savezne skupštine i SIV-a, dat je navodno u kontekstu razgovora o skupštinskim materijalima na kojima je optužena radila i koje svakako ne pripremaju ni predsednik SIV-a ni predsednik Skupštine, već administrativni službenici, stenografi i daktilografi u skupštini. Štaviše, iz spisa je vidljivo da optužena, čak nije ni bila akreditovana u Saveznoj skupštini ili SIV-u, pa materijal koji je obrađivala nije ni mogao poticati iz Savezne skupštine ili SIV-a.

(Opet, samo uzgred pominjemo, da se u iskazima ne može naći nigde pominjanje Savezne skupštine i SIV-a, izuzev u odgovoru Katice Antunović na kapciozno pitanje javnog tužioca: "Kada ste govorili o funkcionerima Savezne skupštine i SIV-a da li je bio još neko prisutan", dok se iz zapisnika jasno vidi da svedok o tome prethodno ništa nije govorila, pa sud takvo pitanje nije smeo ni dozvoliti – čl. 317 u v. čl. 219 ZKP).

Od 4. maja 1980. godine u jugoslovenskom ustavnom sistemu ne postoji kao državni organ Predsednik Republike, pa se, čak, ni omalovažavanjem Predsednika Republike ne može ostvariti biće dela iz čl. 157 KZ SFRJ. Članom 157 KZ SFRJ inkriminiše se izlaganje poruzi najviših organa, a Predsednik Republike ne postoji kao organ, pa dakle nije među zaštitnim objektima ovoga člana.

Stav suda da je Josip Broz Tito zaštićen kao oličenje (simbol) SFRJ, takođe je neodrživ, budući da su simboli SFRJ taksativno nabrojani ne samo u članu 157 KZ SFRJ, već i u članu 8 Ustava SFRJ i krug tih simbola nije dopušteno ekstenzivnim tumačenjima proširivati.

- (3) Međutim, najdalekosežniju grešku u kvalifikaciji činjeničnog stanja načinio je prvostepeni sud kada je procenjivao postojanje ili nepostojanje kontra-revolucionarne namere optužene u navodnom izvršenju dela iz člana 133 KZ SFRJ odn. namere vredanja (animus iniurandi) kod dela iz člana 157 KZ SFRJ.

Sud naprosto ignoriše dokazanu činjenicu da su sve izjave optužene (osim prepričavanja Dedijerove knjige, koje je po svedocima bilo povod za kontakt sa SDB), bile "po zadatku" "izvučene" iz optužene da bi se utvrdila (krivičnopravno irelevantna) "istina o tome kakva je ona u duši i šta ona ustvari misli". Najbolje bi se "razotkrilo" šta je optuženoj u duši kada bi se razapela na točak (što se u istoriji radilo da bi se "zavirilo u duši"), ali ono što bismo i tim putem dobili ne bi nikada moglo biti ni neprijateljska propaganda ni bilo kakva uvreda makako đavolska ta duša bila, jer propagator

i onaj koji vređa mora postupati, po Zakonu, s namerom da ostvari zabranjenu posledicu.

Štaviše, nužno je da se predstava zabranjene posledice javlja kao motiv propagande ili izlaganja poruzi kod učinioca krivičnih dela iz člana 133 KZ SFRJ i člana 157 KZ SFRJ.

A ovde učinioca očigledno ne motiviše nikakva takva predstava, njega motiviše svedok koji "izvlači materijal", reč za koju će neoprezno izreći da bi za nju bio "uhvaćen" i "razotkriven", kako kaže svedok NIKOLIĆ. Tu nije volja učinioca ta koja pokreće događaje, već volja provokatora. On je taj koji nastoji da dođe do zabranjene posledice, a provocirani je sredstvo kojim se on služi i žrtva koja će za posledicu da plati.

Naravno, da tu ne može biti reči o krivičnom delu optužene, jer nije društveno opasno ništa što bi neko "ustvari mislio" i nosio "u duši", već je krivično delo (u objektivnim svojim obeležjima) kada se te "misli" i ta "duša" ostvare u propagandnoj akciji, kada se manifestuju na određen način u svetu, a upravo tu manifestaciju, po zadatku, izaziva – provokator. Ono što je tu društveno opasno, to čini provokator. On "izvlači" u svet "materijal", ono što bi bez njega ostalo u "duši" i u "mislima", kao deo intimne čovekove sfere koja nikada ne može biti društveno opasna, koja uopšte i nije predmet pravne regulacije od inkvizicije naovamo.

I zbog toga su ovakvi "zadatci" ne samo nemoralni, (zbog čega ne bi smeli da uživaju zaštitu prava), već i društveno opasni, jer objektivno nastoje da proizvedu zabranjene posledice, tamo gde po normalnom toku stvari, bez njihove intervencije, do takvih posledica ne bi došlo, sve zarad toga da se "onemogućiti" (tehnički izraz) "sumnjivo lice".

Drugim rečima, iz samog spisa je potpuno jasno da optužena ne govori (ako uopšte poverujemo da je nešto govorila) da bi pokrenula slušaoce na obaranje vlasti radnog naroda, već zato što joj svedoci "izvlače materijal", imaju zadatak da "s njome vode razgovore", usmeravaju ih radi "razotkrivanja" prijavljuju šta joj je "u duši" i onda svedoče o njenoj "neprijateljskoj propagandi".

Srećom, Zakon to ne dozvoljava. Zakon traži kod oba ova dela pored objektivnog supstrata izjave ("izvučenog materijala") i postojanje subjektivnog elementa "zlonamernosti odn. animus iniurandi, koji ovde kako se jasno vidi iz izkaza samih svedoka kojima sud poklanja vere, ne postoji.

I zbog toga, nezavisno od svih drugih argumenata ove žalbe, prvostepeni sud optuženu uopšte nije mogao oglasiti krivom za ova dela.

S obzirom na izloženo napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu je osnovan.

U Beogradu,
31. januara 1983. godine

opt. RANKA ČIČAK
koju brani:
SRĐA M. POPOVIĆ

Predlog za podizanje Zahteva za zaštitu zakonitosti

SAVEZNOM JAVNOM TUŽIOCU

Kao branilac osuđene RANKE ČIČAK, novinara iz Beograda, podnosim

predlog

za PODIZANJE ZAHTEVA ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI

protiv

presude Višeg suda u Sremskoj Mitrovici br. K. 51/82 od 23. XII 1982. godine i
presude Vrhovnog suda Vojvodine br. Kž. 47/83 od 18. III 1983. godine.

SAVEZNOM SUDU

zbog pogrešene primene člana 133 st. 1 KZ SFRJ, s predlogom da se obe napađute presude UKINU i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovnu odluku ili PREINAČI tako što će osuđena biti OSLOBOĐENA od krivične odgovornosti.

Obrazloženje

Ovaj predlog se podnosi budući da je po stanovištu odbrane na osuđenu pogrešno primenjen čl. 133 st. 1 KZ SFRJ. U jednom delu stručne javnosti načelno se dovodi u pitanje potreba postojanja ovog krivičnog dela zbog opasne mogućnosti da se ovom inkriminacijom ugroze neke osnovne slobode i prava građana SFRJ. S druge strane, postojanje ovog propisa se brani činjenicom da se on krajnje oprezno i restriktivno primenjuje. To bi onda bio još jedan razlog više da se navodi ovog predloga temeljno prouče.

Na pogrešnu primenu čl. 133 st. 1 KZ SFRJ u konkretnom slučaju ukazuju sledeće okolnosti:

(1) Nesporno je da je osuđena RANKA ČIČAK, kao novinar "VJESNIKA" otkrila tzv. "svinjarsku aferu". Serijom članaka ukazala je na velike zloupotrebe u rukovanju sredstvima tzv. "zelenog plana". Nesporno je takođe da je ovo imalo za posledicu pokretanje krivičnog postupka protiv aktera te afere.

(2) Nesporno je takođe da se u rukovodstvu Pećinaca sumnjalo da je osuđena pod pseudonimom "Tereza Basioli" napisala i objavila niz članaka u rukovodećim ljudima "jednog sela" u kome su Pećinčani prepoznavali sebe i svoje prilike.

(3) Nesporno je takođe (v. iskaz svedoka TRUDIĆA) da se očekivalo u Pećincima da će osuđena pisati "sve o rukovodiocima Pećinaca" u reviji "Vikend".

(4) Postoje dokazi da su joj preko posrednika (Matija KOVOVIĆ, fotoreporter "Vjesnika") pretili rukovodioci Pećinaca "da će joj se osvetiti" (v. iskaz svedoka MIRE BOŽIĆ na glavnom pretresu 22. XII 1982. godine).

(5) Postoje dokazi da je osuđena znatno pre pokretanja postupka (27. aprila 1982.) obavestila zamenika Okružnog javnog tužilaštva u Osijeku Luja MEDVIDOVIĆA preporučenim pismom, da joj "svinjari" prete da "ne treba da se boji batina", da će je "politički diskvalifikovati" i da je to izgleda uzeo na sebe "neki momak iz mitrovačke bezbednosti... Kažu da se zove KOVAČEVIĆ".

(6) Od ukupno 14 saslušanih svedoka prvostepeni sud zasnovao je svoju presudu na iskazu TRI svedoka: bračnog para ANTUNOVIĆ-NIKOLIĆ, čiji je sin bio zaposlen kod jednog od glavnih aktera "svinjarske afere" – Devrnje, i Milenka TRUDIĆA, brata Predsednika OKSK Pećinci.

(7) Dokazano je na glavnom pretresu da su upravo ova tri svedoka "dobila zadatak" od radnika SDB MILANA KOVAČEVIĆA (v. gore pod (4) i (5)) da "zavire u dušu" osuđenoj da od nje "izvuku materijal", da "održavaju kontakt", "vode razgovore" itd. jednom rečju da je provociraju.

(8) Iz spisa se vidi da je osuđena odbila da se brani na glavnom pretresu navodeći da joj je "proces montiran". Činjenica je takođe da je celokupna jugoslovenska štampa na sličan način, manje ili više otvoreno, ovako ocenila postupak koji je vođen protiv osuđene. Nikada otkada se sudi za ovo delo nije javnost tako otvoreno i jedinstveno branila optuženog, pa i osuđenog, za neprijateljsku propagandu. To se nastavilo čak i onda kada je osuđena upućena na izdržavanje kazne:

"Ko ukaže prstom dogodi se da dobije po prstima, umesto da dobije ap-solutnu podršku. Je li prikladno na ovom mestu prisetili se one novinarkae "Vjesnika" što je otkrila "svinjsku aferu", pa joj se posle našla "neprijateljska propaganda" (NIN, 27. XI 1983.).

(9) Ovo reagovanje javnosti za trenutak je samo prekinuto istupanjem predstavnika Saveznog SUP-a koji je (neovlašćeno) otvorio pred jugoslovenskom javnošću "dosije" Ranke Čičak i (takođe neovlašćeno) "ocenio" da je sudski postupak protiv nje bio zakonit.

(10) U referatu prof. dr Đorđi Marjanovića na jugoslovenskom savetovanju pravnika u Strugi 24. X 1983. godine slučaj osuđene RANKE ČIČAK uzet je za primer štetnih posledica postojanja dela "neprijateljske propagande" u našem zakonodavstvu:

"...važno je da je ova ista novinarka svojim profesionalnim angažmanom, svojim istraživanjima i pisanjem u štampi otkrila jednu veoma mračnu kriminalno-profitersku aferu (popularno poznatu kao "svinjska aferu"), aferu koja je našu privredu koštala veoma skupo".

U osnovi celog ovog slučaja nalaze se veoma važna pitanja: jedno pravno-tehničko i jedno društveno-političko.

Prvo, pravno-tehničko pitanje odnosi se na upotrebu agenata provokatora. Po stanovištu odbrane, a to je stanovište staro koliko i pravna nauka, žrtva agenta

provokatora ne može odgovarati za svoj verblani delikt (bez obzira na zaštitni objekt) iz dva razloga: (a) zato što ona u svom postupanju nije motivisana predstavom ugrožavanja zaštićenog dobra, već je motiviše provokator, i (b) zato što provokator ne širi inkriminisane izjave već ih samo po zadatku dostavlja organima gonjenja, pa se očigledno radi o nepodobnom pokušaju (koji nije kažnjiv), delu izvršenom prema apsolutno nepodobnom adresatu (kao. napr. pismo slepom čoveku, ili govor gluvoćom).

Drugo, mnogo značajnije pitanje pregnatno je formulisano u "Politici", od 24. I 1983. godine u rubrici "reagovanja" od strane Slobodana Novakovića, pa ga zato prenosimo u celini:

"O MESNIM ZAJEDNICAMA"

(Kakve su posledice "Svinjarske afere")

Sa ogorčenjem i zabrinutošću pročitao sam tekst Dragoša Ivanovića (u "Politici", od 21. januara) o posledicama "Svinjarske afere" u Pećincima, napisan povodom presude novinarki Ranki Čičak ("Jedno suđenje – više pitanja").

"Iz tog članka saznajemo da je Milenko Trudić, sekretar Mesne zajednice u Pećincima – po nalogu SUP-a "održavao kontakte sa optuženom i razgovarao sa njom, da bi video na kojoj liniji ona deluje."

Posle ovakvih "kontakata", a na osnovu Trudićevog svedočenja, Ranka Čičak je osuđena na 2,5 godine zatvora "zbog nekih svojih privatnih stavova i mišljenja".

Mislim da ovaj nemili slučaj unosi nemir među članove mesnih zajednica širom zemlje. Jer, ako sekretari mesnih zajednica počnu da deluju na ovoj liniji, odnosno ako im se budu poveravale uloge "sreskih špijuna" i provokatora, bojim se da će to dovesti u pitanje dalji razvitak i normalan rad naših mesnih zajednica (oko kojih treba da se okupljaju ljudi koji žive na istoj teritoriji, slobodno razmenjujući mišljenja o različitim temama, bez straha da će se SUP, na ovakav način, mešati u njihov rad!).

Uprkos svemu što se dogodilo u Pećincima, posle spomenute "svinjarske afere", verujem da će mesne zajednice i njihovi sekretari – uprkos povremenih lutanja – ipak uspeti da pronađu pravi sadržaj svog rada".

U tome bi mogao da pomogne Savezni javni tužilac.

U Beogradu,
5. januara 1984. godine

RANKA ČIČAK
koju brani
SRĐA M. POPOVIĆ, adv.

Vojislav Šešelj, 1984-1986 (Uvod)

Povod za pokretanje krivičnog postupka protiv Šešelja bio je banalan: Šešelj je krajem 1981. godine objavio u "Književnoj reči" tekst u kome je obelodanio da je Brana Miljuš, tadašnji sekretar Gradskog komiteta SK Sarajeva, magistrirao na radu koji predstavlja plagijat. Istovremeno, Šešelj je pokrenuo postupak za oduzimanje magisterija Brani Miljušu. Naravno, bio je isključen iz Saveza komunista.*

Najveći deo optužnice odnosi se na rukopis koji je predstavljao odgovor na anketu urednika "Komunista", Dušana Bogavca na temu "Šta da se radi". Bogavac je imao nameru da odgovore na dvanest pitanja ankete objavi kao posebnu publikaciju. Ključna inkriminacija odnosila se na onaj deo rukopisa u kome se Šešelj zalaže za ukidanje republika BiH i Crne Gore i "izmišljenih nacija" Cronogoraca i Muslimana. Šešeljeva odbrana sastojala se u tome da je rukopis koji mu je policija oduzela bio samo radna verzija i da taj rukopis nije niko nikada video, te da kao takav predstavlja apsolutno nepodobno sredstvo propagande. Javna tužba nije mogla da dokaže suprotno.

Druga pravno zanimljiva tema koja je pokrenuta na tom suđenju bila je (kao i u slučaju Čičak) upotreba agenata provokatora. Na sudu se pojavio izvesni Slobodan Čvoro, ekonomist "Famosa", koji je svedočio o "subverzivnom" razgovoru koji je vodio sa Šešeljem u vozu između Sarajeva i Beograda. U tom razgovoru je, prema Čvoru, Šešelj izjavio da je "SK u krizi i da nema izlaza dok se ne smeni kompletno postojeće rukovodstvo".

---

* Danas je zanimljivo čitati Šešeljevu odbranu datu na sednici Opštinskog komiteta SK Centar Sarajevo od 4. decembra 1981. godine:

"Svojim ukupnim dosadašnjim radom i djelovanjem višestruko sam pokazao i dokazao vlastito marksističko-lenjinističko teorijsko ubjeđenje i komunističku ideološku orijentaciju, i u tom smislu me ni jedna nepravda prema meni do sada učinjena, ili ona koja, eventualno, tek slijedi, do sada nije pokolebala. Zato ću nastaviti da se svim legalnim raspoloživim sredstvima borim za čistoću principa i ciljeva kojima se naša partija rukovodila u svojoj cjelokupnoj istoriji, te za suzbijanje svih negativnih i nekomunističkih pojava u njoj samoj, pa ma ko bio njihov nosilac i s kakvom trenutnom snagom raspolagao... Spreman sam da to dokraja uspravno i dostojanstveno podnesem, odlučan za dalju borbu za ideale i principe u čijem duhu me je Partija vaspitavala. Ostaje mi uvjerenje da će Partija, kojoj ću i dalje biti odan i spreman da svom svojom snagom i sposobnostima služim, u najskorije vrijeme izbrisati ovu ljagu...itd." Tako je govorio Šešelj u svojoj ijekavskoj fazi. (citirano prema V. Šešelj, Hajka na jeretika, KRRZ, Beograd, 1986, str. 37-38)

Optužnica OJT u Sarajevu

Kt broj: 196/84
od 07.06.1984.

OKRUŽNOM SUDU SARAJEVO

U krivičnom predmetu protiv Šešelj Vojislava, zbog krivičnog djela kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz čl. 114 KZ SFRJ, na osnovu čl. 45 st. 2 tač. 3 Zakona o krivičnom postupku, podižem

Optužnicu

protiv:

Šešelj Vojislava, zv. "Vojo", sina Nikole i majke Danice rođene Misita, rođen 11. oktobra 1954. godine u Sarajevu, gdje je stalno i naseljen u ul. Obala 27. jula br. 91, Srbin, državljanin SFRJ, naučni saradnik Univerziteta u Sarajevu, oženjen, bez djece, završio Pravni fakultet u Sarajevu, – doktor društveno-političkih nauka, vojsku služio, bez imovine, osuđivan zbog krivičnog djela uvrede iz čl. 81 KZ SR BiH i kleve- te iz čl. 80 KZ SR BiH na novčanu kaznu, drugi krivični postupak protiv njega se ne vodi, sad se nalazi u pritvoru od 15.05.1984. godine,

što je:

u periodu od 1982. godine do mjeseca maja 1984. godine, djelujući sa anarho-liberalističkih i nacionalističkih pozicija, a u namjeri pridobijanja većeg broja is- tomišljenika i podsticanja na zajedničku djelatnost lica, sa sličnim ili istim stavovi- ma i idejama, upravljenim na obaranje vlasti radničke klase, podrivanje ustavom ut- vrđenog društveno-ekonomskog i političkog sistema, na svrgavanje organa vlasti i razbijanje bratstva i jedinstva, te na protivustavnu promjenu federativnog uređenja zemlje, u tekstovima, te u razgovorima sa većim brojem lica isticao i navodio:

- u mjesecu septembru 1983. godine u pisanom materijalu u kome je odgo- varao na pitanja dostavljena mu od strane Dušana Bogavca, na temu "Šta da se radi?" namjenjen za objavljivanje u publikaciji, pod istim nazivom, naveo:

da je Savez komunista kroz čitavu istoriju pokazao da ne može tolerisati nikakvu demokratsku raspravu ni u svojim redovima, ni u društvu, ne dopuštajući pri tome ni slobodu misli, da je svoju prevlast Partija obezbjeđivala demagoškim pozivanjem na zastupništvo istorijskih i dnevno-političkih interesa radničke klase, radeći u praksi najviše upravo protiv tih interesa, da se zbog toga proletarijat mora otrgnuti iz "smrtnog zagrljaja svoje nabijedene avangarde", da se vrati društvu u kome će sa drugim progresivnim snagama obezbjeđiti demokratsko i socijalističko uređenje, da Savez komunista nije više u stanju da vodi društvenom progresu i jedino progresivno što bi mogao učiniti je "otvaranje institucionalnih mogućnosti ispoljavanja i javnog izražavanja novih društvenih snaga koje bi istupale sa alternativnim programom obnove", da je neophodno iznaći primjerenije modele i puteve društvenog preobražaja, kojim bi se u korjenu sasjeklo sve dotrajalo i preživjelo, na što su narodne mase spremne, ali da "sadašnja upravljačka garnitura nije spremna da žrtvuje "sebične i samožive materijalne interese svojih pripadnika i zato prvo njoj treba oduzeti dizgine vlasti iz ruku. Dakle, prvo je politički, a onda i ekonomski razvlastiti",

da nosioci radikalnih zahvata ne mogu biti dosadašnje "vladajuće i subjektivne snage". "Njegovo koncipiranje može postići humanistička inteligencija ljevičarskog i socijalističkog usmjerenja, a ostvarenje je moguće samo jedinstvenom akcijom svih socijalnih slojeva koje postojeća kriza egzistencijalno ugrožava", da Jugoslavija danas objektivno nije socijalistička zemlja". Tačnije ona je to samo deklarativno, po zvaničnom državnom nazivu", da ono što danas imamo "je bilo skupo naplaćena iluzija našeg mudrog političkog rukovodstva", da su Savez komunista i njegova rukovodeća struktura glavni krivci za današnju situaciju, zbog čega ne mogu biti subjekt preovladavanja kriza, da se "samoupravljanje pokazalo kroz tridesetogodišnju bezuspješnu praktičnu realizaciju kao potpuno neprimjeren i prevaziđen teoretski i ideološki koncept", da je to ustvari "na brzinu iskonstruisana i lažna alternativa staljinizmu, koja staljinizam samo na riječima negira i odbacuje, da bi ga u nešto redukovanoj i izmjenjenoj varijanti zadržala u unutrašnjim političkim odnosima", te da je ono "maska za stvarnu vladavinu birokratskih monopola, u hipokriziji nepremostivog raskoraka između proklamovanog i stvarnog", da naš sistem nije siguran ni u sebe, ni u opravdanost onoga što provodi, da sve koji mu protivuriječe naziva kontra-revolucionarima i društvenim neprijateljima, podvrgava sistematskim progonima i šikaniranju, da je dovedena do potpune dezintegracije Jugoslavije i njene svojevrsne "refeudalizacije", da su "glavni administratori sistema uspjeli suzbiti svaki otpor svojoj samovolji i da je to jedan od glavnih uzroka duboke sistematske krize", te da "prestanak njegove egzistencije (odnosi se na sistem) u sadašnjem obliku značiće da je izvjestan odgovor (na pitanje šta da se radi) napokon pronađen",

da su u politici glavnu riječ vodili "slavoljubivi i neobrazovani ljudi, is-

tinski diletanti za posao i funkcije koje su obavljali. Pitanje izlaska iz krize ne može biti pitanje daljeg razvoja samoupravljanja, jer nam je jasno kakav je sadržaj krio taj naizgled primamljivi pojam čijoj nas je svestranoj apologiji godinama podučavala politička birokratija”, da vladajuća birokratija neprekidno i slatkorječivo narodnim masama nudi participaciju u ostvarenju političke vlasti ali da praktično njegovom glavom misli aparat, a u njegovo ime odlučuju forumi, da radni čovjek – građanin predstavlja puko gorivo političkog procesa koji guta energiju masa kroz besmislene periodične kampanje, tako da isti priželjkuju čvrstu ruku “što nas podsjeća na mračnu nedavnu prošlost, na period naglog nadiranja fašizma u Evropu”,

da se “jugoslovensko društvo od samog početka nalazi u permanentnoj krizi, a vladajuća birokratija u kontinuiranom lutanju i stalnim zaokretima”, da je dominirajuća vrhuška “na iznenadnim nužnim zaokretima uvijek žrtvovala ponekog od svojih redova, obično onog ko se najviše, razumije se, izuzev glavnog velikodostojnika i ljudi od njegovog bezrezervnog povjerenja, eksponirao u dosljednom sprovođenju prethodne zajedničke politike”, da su pojedinci ili čitave političke garniture stradale, kako bi se našlo pokriće za glavne kreatore promašene politike i s njih skinula glavna krivica, da je naš ukupni privredni razvoj od 1965. godine karakterističan po totalnom iracionalizmu političkih i ekonomskih mjera, da se vladajuća oligarhija neprestano poziva na demokratske slobodarske principe, a da je njen jedini princip i zaloga budućnosti očuvanje sopstvenog društvenog položaja, da je privredna reforma 1965. godine katastrofalan promašaj, te da su vladajuća partija i njeni velikodostojnici pokazali totalnu istorijsku neodgovornost, pokušavajući da naše u osnovi nerazvijeno društvo pretvori u potrošačko, da je “sam državni partijski vrh vlastitim primjerom potstakao trku u neopravdanom ličnom bogaćenju i rasipanju društvenih sredstava na individualni i grupni luksuz. Ni jedna kampanjska akcija na planu ispitivanja porijekla imovine nije imala šansi za uspjeh sve dok je šef države gradio rezidencije po svim krajevima Jugoslavije i živio u sjaju i raskoši, valjda još jedino dostupnim feudalnim vladarima bogatih petrolejskih zemalja”, te da “trideset godina birokratija ‘vodi odlučnu borbu’ za društveno samoupravljanje stojeći i danas na samom početku njegove iluzorne realizacije”. Nikako da shvati da je ona sama njegova glavna smetnja”,

da je vladajuća birokratija nemilosrdno razbijala sve integracione procese u Jugoslaviji, da su se “njeni velikodostojnici slijepo držali kominternovskih predasuda (a one su tako godile njihovim nacionalističkim osjećanjima) prema Srbiji i Srbima, kao inicijatorima i nosiocima hegemonističkih težnji i pokušaja”, da je koncept o izgradnji Jugoslavije na federalnom principu “srbofobijom zadojena nacionalistička elita pretvorila u sredstvo realizacije parole ‘slaba Srbija – jaka Jugoslavija’” i “blagovremeno pripremila institucionalnu i političku osnovu za kasnije šovinističke poduhvate”, da su teritoriju Srbije sveli na područje koje je nekada obuhvatao beogradski pašaluk, da su u tom cilju stvorili pokrajine Vojvodinu i Kosovo, “izmišljene

su i nove nacije i ljudi gotovo na silu natjeravani da se izjašnjavaju kao njihovi pripadnici, kako Srbi ne bi predstavljali u zvaničnim statistikama apsolutnu većinu jugoslovenskog stanovništva", da je to bio prvo slučaj sa crnogorskom, a kasnije sa muslimanskom nacijom, da je to učinjeno "samo zato da bi se dalo povoda daljem razbuktavanju politikantskih strasti i nacionalističke histerije", da je to odvrćalo pažnju masa od gorućih socijalnih problema za čije se rješavanje birokratija pokazala nemoćnom, ali i nespremnom da ga nekom drugom prepusti, da je "očigledna nužnost što skorijeg postupanja racionalnoj reviziji jugoslovenskog federalizma", "obustaviti politikantsko insistiranje na daljoj 'afirmaciji' izmišljenih nacija, srpskohrvatski jezik odrediti kao zvanični za saveznu administraciju i javne službe, njegovo učenje učiniti obaveznim u svim školama, pored maternjeg jezika, te ukinuti visoko-školsku nastavu na jezicima nacionalnih manjina", da je nužno ukidanje autonomnih pokrajina ili bar njihovo striktno podvođenje pod srbijanski suverenitet te da bi se "jugoslovenska federacija sastojala od četiri stvarno ravnopravne republike: Slovenije, Hrvatske, Srbije i Makedonije. Nužno je i novo teritorijalno razgraničenje između Srbije i Hrvatske. S obzirom na djelomičnu teritorijalnu izmešanost srpskog i hrvatskog stanovništva na području Bosne, Hercegovine, Dalmacije, Like, Korduna, Banije i Slavonije, razgraničenje bi se ostvarilo na principu koji podrazumijeva da u granicama Hrvatske ostane isti broj građana srpske nacionalnosti kao u Srbiji hrvatske",

da "za neočekivano povampirenje nacionalizma u savremenom jugoslovenskom društvu glavnu odgovornost nosi upravo Savez komunista, njegovi rukovodeći organi, tijela i pojedinci", da je zbog političkog sljepila i opterećenosti nacionalističkim predrasudama vrhunskih kreatora njegove politike sam sebe stavio na marginu društvenih zbivanja, da je ustavnopravnim razbijanjem jugoslovenske federacije se pokazalo da je Partija najobičnije oruđe u rukama subjektivnih faktora koji teže ostvarenju i obezbjeđenju povlastica za svoju naciju i nacionalnu republiku, da uslijed krajnje birokratske naivnosti je "mogla istrajno njegovati iluziju da je moguće narod obmanjivati 'vo vjeki vjekov' kultom jedne ličnosti koja nije položila ispit istorijske odgovornosti i moralnosti za političke poteze u kojima je sama odlučivala zahvaljujući uzurpaciji svih poluga političke vlasti",

da je jugoslovenskoj revoluciji došla glave njena sopstvena birokratija, najviše političko rukovodstvo, da ljudi koji su nas svojom nesposobnošću do guše uvalili u krizu, ne mogu biti izbavitelji iz krize, te da predstoji radikalno preispitivanje svih "do juče neprikosnovenih, teorijskih i ideoloških zabluda, politikantskih koncepata i, što mi se čini presudnim, konačno otpočinjanje s ozbiljnom kritikom kulta ličnosti decenijama glavnog političkog lidera Tita", da je krajnje vrijeme da se inicira ispitivanje "njegove individualne odgovornosti za sve nedaće u kojima smo se našli, jer je on bio divinizovani arbitar presudnih i dalekosežnih političkih odluka koje je donosila vladajuća vrhuška, a pokazale su se totalno promašene-

im i štetnim. Pored procesa detitoizacije, kao radikalnog razračunavanja sa staljinističkom prošlošću i kominternovskim konceptima u unutrašnjoj politici, predstoji nam i temeljna dekardeležizacija ustavnopravnog ustrojstva države koja podrazumijeva odlučni raskid sa postojećom prekomjernom i nefunkcionalnom institucionalizacijom političkog sistema", da je uvođenje kardeljevskog delegatskog sistema kao okosnice kompletnog sistema odlučivanja, značilo objektivno eliminaciju svih pozitivnih dostignuća modernih političkih sistema i vraćanje točka historije nazad, da je Savez komunisti i po socijalnom sastavu tipična birokratska partija, da kontrolom institucionalnih poluga sputava građanske slobode i prava, da pruža pokriće tehnokratskoj sprezi koja čitavu zemlju sve više dovodi u tešku zavisnost od međunarodnog kapitala, da nikada eksploatacija u Jugoslaviji nije bila intenzivnija, pa ni u vrijeme staro-jugoslovenskog buržoaskog režima, te da je na području kulture, nauke i umjetnosti izražena birokratska težnja "da se oni kao glavna prepreka svakoj manipulaciji u ljudskoj organizaciji stro-poštaju u autokratski i totalitarni mrak",

da je "Savez komunisti iscrpio svoje historijske mogućnosti i da danas predstavlja isključivo faktor regresa, da su se jugoslovenski komunisti samo na riječima suprotstavili staljinističkom konceptu izgradnje socijalizma, ali su tu 'praksu' odlučno zadržali i učinili je glavnim obilježjem društveno-političkih odnosa, modifikujući je samo u nekim spoljašnjim i sporednim elementima i omotačima, prikrivajući je još debljim plaštom lažne, iluzorne svijesti, da u Jugoslaviji nema demokratije, jer je u sistemu vladavine jednopartijskog monopolizma i ideološkog monizma ne može ni biti, da nema ni prave jednakosti građana, da su građanske i političke slobode maksimalno ugrožene duhovnim terorom monolitnosti, da neposrednog izbornog prava nismo imali od rata na ovamo, da je sloboda štampe na nivou puke proklamacije, sve dok je pod striktnom kontrolom partije" te da "u ovom moru apatije i beznađa humanistička inteligencija po svom uvjerenju, predstavlja jedinu zrelu i sposobnu socijalnu snagu, spremnu da se odlučno suoči s postojećom krizom, ponudi dugoročnija rješenja i reafirmiše izvorne socijalističke principe, kompromitovane dugotrajnim birokratskim izvrtanjima i izvrdavanjem. Jednu jedinu historijsku pozitivnu ulogu, za koju smatram da je još Savez komunisti može odigrati, vidim u odustajanju od ometanja i pokušaju onemogućavanja ove nove društvene snage da izađe na političku pozornicu i preuzme ulogu odgovornog i savjesnog kormilara", te da "kada je očigledno da jedan sistem nema nikakve historijske perspektive i da čini fatalni promašaj za promašajem, onda je svako insistiranje na njegovom daljem održavanju nepromišljeno, prava ludost, jer zatvara sve horizonte oporavka i perspektive progresa",

nakon čega je više primjeraka ovog teksta poslao iz Sarajeva i to dana 03.10.1983. godine putem preporučene pošiljke na ime Dušana Bogavca, a na adresu "Komunisti" u Beograd, te drugim do sad nepoznatim licima ta-kođe u Beograd, u namjeri da isti ovaj tekst umnožavaju i rasturaju, pa je

- tekst materijala "Šta da se radi?" u vremenu od sredine maja 1984. godine umnožen i dostavljen većem broju lica i organa u Beogradu i Sarajevu.
- U toku 1983. i početkom 1984. godine u više navrata na Fakultetu političkih nauka, u svom stanu i u stanu Tošić Nebojše ovome govorio da naš samoupravni socijalizam treba mijenjati jer da je to promašaj, da je samoupravljanje neodrživo, da bi sadašnje federativno uređenje Jugoslavije trebalo mijenjati tako što bi se izvršila drugačija podjela na republike, jer da sadašnji sistem dovodi do toga da svaka republika vuče na svoju stranu, što dovodi u opasnost cijelu zemlju, da se društvo birokratizovalo, a da su društveno-političke strukture podložne mitu i korupciji, što guši svaki pokušaj daljeg napretka i razvoja društva, da se u SR BiH mnogo više proganjaju intelektualci srpske nacionalnosti,
  - Krajem decembra 1983. godine, prilikom posjete koju mu je učinio Hrustić Bego, ovome rekao da je u Savezu komunista stil da se govori napamet o ljudima i da se ljudima po kratkom postupku sudi i ostavljaju bez glave, a da se ne zna suština problema,
  - U više navrata u toku 1982. i 1983. godine na Fakultetu političkih nauka prilikom slučajnih susreta sa Čučković Dragom rekao da se Savez komunista birokratizirao, da državom odlučuju centri moći, da je samoupravljanje promašaj, a da zemljom rukovode nesposobni rukovodioci, da situaciju može riješiti samo progresivna inteligencija a ne "carevi" koji imaju silne vile i rezidencije, da se i drug Tito ponašao kao car i vladodržac, te da bi da je mogao sa sobom ponio sve u grob, za odluke AVNOJ-a rekao da su konstrukcija, da je formiranje autonomnih pokrajina u zemlji vještačka tvorevina, jer da o njima nije bilo odluke u Jajcu nego da su isforsirane u posljednjem Ustavu a na sjednici naučno-nastavnog vijeća koja je održana u istom periodu i kojoj je pored ostalih prisustvovao i Čučković Drago, rekao da u društvu započinje istorija tiranije i samovolje, da vladaju moćni klanovi navodeći imena nosilaca najodgovornijih republičkih funkcionera, koji gaze preko leševa, da se kod nas krše međunarodne norme i da nema slobode misli,
  - U mjesecu novembru 1983. godine na Fakultetu političkih nauka u razgovoru sa Vlajki Emilom ovome rekao da Savez komunista nema snaga niti mogućnosti da nađe izlaz iz nastalih teškoća i da će predvodnik u njihovom iznalaženju biti humanistička inteligencija,
  - U mjesecu septembru 1982. godine u vozu kojim je putovao iz Sarajeva za Beograd, stupio u razgovor sa Čvoro Slobodanom, sa kojim se tom prilikom i upoznao, u toku kog razgovora je ovome između ostalog rekao da su u našem društvu sve rukovodeće strukture do kraja birokratizovane, tako da onemogućavaju dalji napredak, a za samoupravljanje rekao da isto služi rukovodećim strukturama samo za manipulisanje i očuvanje vlasti u svojim rukama,

dakle učinio djelo upravljeno na obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi, po-
drivanje ustavom utvrđenog društveno-ekonomskog uređenja i društveno-političkog

sistema i sistema samoupravljanja, na protivustavno svrgavanje organa društvenog samoupravljanja i vlasti, razbijanje bratstva i jedinstva, narušavanje ravnopravnosti naroda i narodnosti i protivustavnu promjenu federativnog uređenja države,

čime je počinio krivično djelo kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 Krivičnog zakona SFRJ, predviđeno i kažnjivo po istom zakonskom propisu. Stoga predlažem:

- 1) Da se pred tim sudom održi glavni pretres na koji da se pozovu:
  - okrivljeni: Šešelj Vojislav, red. br. 22,
  - svjedoci: Tošić Nebojša, red. br. 39,
  - Hrustić Bego, red. br. 40,
  - Čučković Dragoljub, red. br. 49,
  - Dušan Bogavac, red. br. 50,
  - Vlajki Emil, red. br. 51,
  - Milenković Radiša, red. br. 52,
  - Čvoro Slobodan, red. br. 53,
  - Milivojević Aleksa, Sarajevo, ul. Zagrebačka br. 51,
  - veštak prof. dr Slobodan Loga, neuropsihijatar;
- 2) Da se na pretresu uzmu na uvid i pročitaju iskazi svjedoka Kozomara Olge – red. br. 44, Jovanović Radmila, red. br. 42 i Glišić Kosane, red. br. 41, te prilozi spisa pod red. br. 3, 4, 5, 6, 7, 34, 45 i 55;
- 3) Na osnovu čl. 69 KZ SFRJ, predlažem da se od okrivljenog Šešelj Vojislava oduzmu predmeti namjenjeni odnosno nastali izvršenjem krivičnog djela;
- 4) Da se okrivljenom Šešelj Vojislavu u smislu odredaba čl. 191 st. 2 tač. 3 i 4 ZKP, produži pritvor pošto okolnost da je okrivljeni neprijateljsku djelatnost vršio duži vremenski period opravdava bojazan da bi boravkom na slobodi nastavio sa vršenjem krivičnog djela, te pošto je optužen za krivično djelo za koje se može izreći kazna deset godina zatvora i teža kazna, a način izvršenja djela i njegove posljedice dovele su objavljivanjem djelova intervju pod naslovom "Šta da se radi?" u dnevnom listu "Oslobođenje" do takvog uznemirenja građana da je radi nesmetanog vođenja krivičnog postupka neophodno dalje produženje pritvora. Obrazloženje:

Okrivljeni Šešelj Vojislav je u drugoj polovini 1981. godine objavljivanjem svojih tekstova u časopisima "Književna reč", "Duga", "Reviji danas" i drugim, u kojima je pokušao da lažnim prikazivanjem činjenica diskredituje politiku i političko rukovodstvo SR BiH, započeo svoju neprijateljsku djelatnost. Nastojeći da se jugoslovenskoj javnosti prikaže kao "istinski borac" za slobodu štampe i zaštitnik "ugrožene inteligencije", okrivljeni je lažno tvrdio da u SR BiH "vlada totalna cenzura štampe i sveobuhvatno dirigovanje sredstvima javnog informisanja", da iza toga stoje "otuđeni birokratizovani centri političke moći", da su Sarajevo potresale brojne korupcionaške afere" u koje su "umiješani i neki najviši politički funkcioneri", tendenciozno navodeći da je "nesporno da pojedini članovi SK (i grupice) šuruju sa panislamizmom, po državaju njegove težnje... a pri tome uživaju moćnu podršku izvjesnih visokih funkcionera". Kad je zbog navedenih i sličnih stavova isključen iz SK i njego-

vi stavovi javno kritikovani, okrivljeni je uspostavio čvršće veze i kontakte sa pojedinim profesorima beogradskog univerziteta i drugim licima koji su se od ranije eksponirali kao nacionalisti i anarholiberali. Rezultat njihovih kontakata je intervju koji je Vuk Drašković pripremio sa okrivljenim pod naslovom "Buntovnik bez razloga", objavljen u "Omladinskim novinama" u Beogradu, u kome se neistinito navodi da kod nas postoji kasta ljudi koja sebe smatra nepogrešivom i nedodirljivom, misleći pri tome na naše rukovodstvo, koje je, kako navodi, izgradilo tipično "staljinističke metode diskvalifikacije" onih koji im se suprotstavljaju.

"Saradnju sa Vukom Draškovićem okrivljeni je nastavio dajući svoj prikaz njegovoj knjizi "Sudija" koji je pod naslovom "Roman kao oblik društvene kritike" objavljen u časopisu "Delo", a u kome okrivljeni pored ostalog navodi da ovaj roman "ima ulogu budilnika naše učmale i usnule kulturne javnosti", zlonamjerno navodeći da nam se svakodnevno pune uši i ispira mozak o tome da je "naš društveni sistem najbolji", tvrdeći da "birokratski duhovi intimno strepe od svake slobode plašeći se za svoje pozicije. Ko su "birokratski duhovi" okrivljeni objašnjava u referatu "Savremena refleksija Marksovih teza o slobodi štampe", koje je izlagao na naučnom skupu "Marksova misao i naše vrijeme", a u kome navodi da se "u socijalističkom društvu institucionalizovana birokratija poziva na mandat povjeren od strane radničke klase", a zatim, postavljajući tu birokratiju u naše društvene prilike poistovjećuje je sa "vladajućom kastom" aludirajući na naše najviše državno, a u tekstu "Ideološka i politička dimenzija kritičkog sagledavanja raskoraka teorijskih načela i empirijskih pokazatelja" i na partijsko rukovodstvo koje naziva "političkom birokratijom" i koje po okrivljenom u cilju sačuvanja privilegija i vlastitih pozicija "na kocku stavlja trajne vrijednosti socijalističke revolucije i kompromituje diktaturu proletarijata u očima najširih narodnih masa".

U referatu pod nazivom "Ideološki orijentiri i politički interesi birokratije kao stimulatori dezintegracionih procesa u jugoslovenskom društvu", koji je poslao na skup sociologa u Portorožu, i koji je uvršten u zbornik radova, okrivljeni zlonamjerno navodi da su se u našoj unutrašnjoj politici održale "staljinističke metode", da je birokratija povremeno naglašavala opasnosti od hegemonije jedne najbrojnije nacije, zatim da je izmišljala nove nacije, što je dovelo do "hegemonističke zavjere", čime je kako tvrdi "prokockana krvlju izoborena šansa za ostvarivanje međunacionalnog jedinstva i afirmacije ideja jugoslovenstva". Svoja ekstremna istupanja okrivljeni Vojislav Šešelj je nastavio i na filozofskim susretima održanim u decembru 1983. godine na institutu za filozofiju u Beogradu pozivajući na "ogorčenu borbu" u kojoj ne smije biti uzmicanja" i u kojoj će "svako kompromiserstvo predstavljati zločin", a sa ciljem "kako bi šanse za opstanak trenutno vladajućeg sistema vrijednosti bile svedene na minimum, kako bi se ubrzalo njegovo rušenje na dijalektici vlastitih nepremostivih protivrivičnosti. U isto vrijeme okrivljeni "nudi" zamjenu za "staljinističku birokratiju" i to "najhumanije i najobrazovanije društvene snage", koje moraju na sebe "preuzeti istorijsku odgovornost

za iznalaženje... novog političkog programa”, mada navodi da u tom momentu “jugoslovenska intelektualna ljevica još uvijek nije uspjela iznaći adekvatne forme vlastitog organizovanja”. Pored učešća na navedenim i drugim skupovima, susretima i simpozijumima okrivljeni je ostvarivao dalje kontakte sa grupom anarholiberala i svojih istomišljenika u Beogradu, što je između ostalog rezultiralo pisanjem osvrta na knjigu Dobrice Ćosića “Stvarno i moguće” u kome je okrivljeni ponovo iskoristio priliku za svoje neprijateljsko djelovanje, tako što je u tom tekstu naveo da su trebale proći godine i “bukvalni odlazak vodećih protagonista negativne političke prakse”, da bi se sagledala sva težina situacije – “paralize” jugoslovenske ekonomije i regionalno razgraničenje različitih sistema ideoloških vrijednosti”. U istom pisanom materijalu okrivljeni druga Tita naziva “Cezarom”, lažno iznoseći da je on “svojom okretnošću i okrutnošću uspevao da manipulira ljudskim idealima i zanosima”.

Nadalje, za istupanje sa istih – neprijateljskih pozicija okrivljeni Šešelj Vojslav je koristio i kontakte sa raznim licima i to kako one slučajne, sa svjedocima Čvoro Slobodanom i Čučković Dragoljubom, tako i one dogovorene sa prijateljima, poznanicima ili saradnicima svjedocima Tošić Nebojšom, Hrustić Begom i Vlajki Emilom. U ovim razgovorima okrivljeni je zlonamjerno prikazivao ulogu i snagu SKJ, stanje u našem društvu i funkcionisanje socijalističkog samoupravnog sistema, te vrijeđao druga Tita i najodgovornije republičke funkcionere, navodeći između ostalog da se SKJ birokratizovao da iz nastale krize ne može naći izlaz, da se društveno uređenje i samoupravni socijalizam nalaze u fazi rasula, a da treba mijenjati i federativno uređenje zemlje. Druga Tita je nazivao “carem” i vlastodržcem koji bi da je mogao sa sobom sve ponio u grob.

Sinteza neprijateljskih stavova i istupanja okrivljenog predstavlja, međutim, njegov pisani materijal – odgovori na anketu “Šta da se radi?”, za koji se može reći da predstavlja platformu za “radikalni zaokret” o kom je okrivljeni u svojim ranijim istupanjima na naučnim skupovima već govorio. U ovom materijalu okrivljeni Šešelj Vojslav ruši i zahtjeva promjenu Ustavom utvrđenog društveno-političkog sistema, društveno-ekonomskog uređenja i sistema samoupravljanja, kao i promjenu federativnog uređenja Jugoslavije. Lažno tvrdeći da Jugoslavija više nije socijalistička zemlja, da su pojedine nacije isforsirane i da ih treba ukinuti, okrivljeni predviđa četiri federalne jedinice, a nakon političkog i ekonomskog razvlašćivanja “sadašnje upravljačke garniture”, nove snage koje bi istupale sa “alternativnim programom obnove”. Navedeni materijal okrivljeni je dostavio na adresu urednika “Komunista” Dušana Bogavca od koga je i dobio pitanja za intervju koji je ustvari bio lični i vanredakcijski angažman, kao i svojim istomišljenicima u Beogradu koji su ga zatim umnožili i rasturali po Beogradu i Sarajevu.

Stanje stvari u optužnici temelji se na iskazima svjedoka Tošić Nebojše, Hrustić Bege, Čučković Dragoljuba, Vlajki Emila, Čvoro Slobodana, Dušana Bogavca i Milenković Radiše, potvrdi pošte o prijemu i slanju pošiljke na ime Dušana Bogavca i adresu “Komunista”, sadržini pošiljke naslovljene na Milenković Radišu, potvrda-

ma o oduzetim predmetima, nalazu vještaka neuropsihijatra Slobodana dr Loge, te sljedećim pisanim radovima okrivljenog Šešelj Vojislava "Savremene refleksije Marksovih teza o slobodi štampe", "Ideološka i politička dimenzija kritičnog sagledavanja raskoraka teorijskih načela i empirijskih pokazatelja u praksi savremenih socijalističkih društava", "Ideološki i politički monopolizam kao duhovni teror u našem vremenu i prostoru", "Intelektualno reagovanje na političku represiju", "Intelektualni angažman u konkretnom vremenu i prostoru", "Roman kao oblik društvene kritike" i "Šta da se radi?" – odgovor na anketu – intervju.

Iz potvrde o prijemu pošiljke proizilazi da je dana 3. oktobra 1983. godine iz Sarajeva upućena preporučena pošiljka na primaoca Duška Bogavca, dok se iz pregleda primljenih vrijednosnih pisama vidi da je isti dan pod prijemnim brojem 894 na ime Dušana Bogavca – Trg Marksa i Engelsa br. 11 – Beograd, upućena pošiljka čiji je pošiljalac Šešelj Vojislav – Obala 27. jula 91. Kao prilog spisu nalazi se propratno pismo sačinjeno u Sarajevu 03.10.1983. godine u kome stoji: "Dragi Duško, Dostavljam Ti svoje odgovore na postavljena pitanja iz projekta "Šta da se radi?". Javiću Ti se ovih dana telefonom da provjerim da li si pismo primio i da mi kažeš šta misliš o tekstu. Srdačan pozdrav".

Nadalje iz sadržaja pošiljki naslovljenih na Radišu Milenkovića i Redakciju "Svijeta" koje su preko beogradske pošte upućene u Sarajevo, se vidi da je nepoznato lice ili lica, umnožila tekst intervju "Šta da se radi?" i uz propratna pisma koja imaju istu sadržinu ih dostavio na adrese navedenih primaoca. U propratnom pismu koje nije potpisano navodi se: "Staljinistička banda je evo opet strpala jednog intelektualca Srbina u zatvor. Ovog puta je to mladi poletni profesor sociolog doktor Vojislav Šešelj iz Sarajeva. Procenite i sami šta u ovom njegovom naučnom radu ima što je protiv progresa i što je kažnjivo. Kada su srpski diktatori i staljinisti pokušali da unište Đoga, ustala je srpska intelektualna javnost, a sada će to biti i međunarodna javnost, jer je Šešelj već pomakao granice države u kojoj je danas čast biti u zatvoru. Bagri bosanskoj poručujemo da mi znamo da Šešelj strada jer je Srbin, jer ga goni panislamistička homeinijevska zvijer".

Prema podacima navedenim u potvrdama o oduzetim stvarima, kod okrivljenog su nađeni i od njega oduzeti tekstovi čiji je on autor, među kojima se nalaze: "Intelektualni angažman u konkretnom vremenu i prostoru", "Ideološki i politički monopolizam kao duhovni teror u našem vremenu i prostoru", "Intelektualno reagovanje na političku represiju", "Savremene refleksije Marksovih teza o slobodi štampe", "Roman kao oblik društvene kritike", "Ideološka i politička dimenzija kritičkog sagledavanja raskoraka teorijskih načela i empirijskih pokazatelja u praksi savremenih socijalističkih društava", "Ideološki orijentiri i politički interesi birokratije kao stimulatori dezintegracionih procesa u jugoslovenskom društvu" i dva primjerka "Odgovora na anketu – intervju "Šta da se radi?".

Iz oduzetog materijala proizilazi da je okrivljeni u prikazu knjige Vuka Draškovića "Sudija" koji je pod naslovom "Roman kao oblik društvene kritike" objavljenom u časopisu "Delo", na str. 2 utvrdio da smo mi "pod utiskom onoga čime su nam svakodnevno punili uši i ispirali mozak i da je naš društveni sistem najbolji, da se velike nepravde koje vlast nanosi pojedincima, te njihove nemoći da se odupru državnoj

mašini za mljevenje svijesti i savjesti, dešavaju samo u tuđim zemljama. Na strani 12 navodi da "Birokratski duhovi intimno strepe od svake slobodne i kritičke misli plašeći se za vlastite pozicije, dok javno tu strepnju i nasilnički bijes njom uslovljen pravdaju strahom od krizne situacije koju bi preispitivanje društvene prakse moglo izazvati, rušenje neke od nametnutih i lažnih vrijednosti, zapostavljajući već uveliko saznanje da zapravo potiskivanje društvene kritike, otvorenosti... pogoduje i to na idealan način tinjanju i sazrijevanju krize". Da bi sačuvala privilegije "beznačajna ili nazadna odlučujuća uloga nerijetko mediokritetskih pojedinaca i vrhuški, na kocku se stavljaju trajne vrijednosti socijalističke revolucije i kompromituje diktatura proletarijata u očima najširih masa, koje u njoj počinju, često opravdano, gledati diktatoru alijeniranih političkih aparata u ime radničke klase i nad radničkom klasom.

U referatu pod naslovom "Savremene refleksije Marksovih teza o slobodi štampe" koji je, okrivljeni izlagao na skupu "Marksova misao i naše vrijeme" na strani 17 navodi: "Epigoni birokratskih koncepata razvoja jugoslovenskog samoupravnog socijalističkog društva otvoreno dokazuju da je kod nas štampa slobodna..." U isto vrijeme nas ubjeđuju da štampa ne treba o svemu da piše, da otkriva državne, političke i poslovne tajne..." koje su "sve ono što bi vodeće eksponente moglo dovesti u neugodan položaj i izazvati revolt javnog mnijenja..." a cilj joj je da "onemoguću najširoj javnosti da objektivno procjenjuje rad svojih mandatora i po potrebi im uskraćuje povjerenje..." Na strani 23 se tvrdi da je poigravanje s ljudima njihov (birokratskih krugova) manir, način održanja hegemonije i dominacije", "kad pozivaju na dijalog, oni misle na pokoravanje; kad iniciraju idejnu diferencijaciju, oni misle na eliminisanje oponenta svih vrsta. Društvenu kritiku odobravaju samo onda kad je sami naruče, kad je u očekivanom obliku i ne prevazilazi propisani nivo i sadržaj; kad im ona olakšava vladavinu i stvara kakav-takav privid demokratije i političkih sloboda..." "Ipak (strana 26) birokratija kao vladajuća kasta u jugoslovenskom društvu nije nimalo homogena. Ona je iznutra podijeljena po regionalnom i nacionalnom principu, zatvorena u republičko-pokrajinske etatiističke strukture i es-tablišmente koji se iscrpljuju i u međusobnim borbama za prevlast".

Okrivljeni je "Reviji za sociologiju" u Zagrebu poslao radi objavljivanja materijal pod naslovom "Ideološka i politička dimenzija kritičnog sagledavanja raskoraka teorijskih načela i empirijskih pokazatelja u praksi savremenih socijalističkih društava" u kome postavlja pitanje svrsishodnosti konkretnog socijalističkog eksperimenta (str. 26) nazivajući ga eksploatatorskim u kome se licemjernim pozivanjem na princip nagrađivanja prema radu pokušava prikriti suština (eksploatatorska), a motivisanjem radnika za iscrpljujuću trku za zaradom, njihovo udaljšavanje od "procesa rješavanja egzistencijalnih društvenih, prevashodno političkih pitanja".

U osvrtu na knjigu Dobrice Ćosića – "Stvarno i moguće" pod naslovom "Intelektualni angažman u konkretnom vremenu i prostoru" koji je slao radi objavljivanja, okrivljeni na str. 9 navodi da se "Pokazalo da partija nije spremna da otvoreno prizna svoje greške iz prošlosti, makoliko one bile očigledne, što govori o nedostatku ozbiljnije namjere da se one ispravljaju. Njeni centri moći upuštaju se u liječenje tekućih društvenih bolesti, a da još ni dijagnozu nisu uspostavili... Potrebne su bile godine i godine, te bukvalni odlazak vodećih protagonista negativne političke

prakse da bi kod vladajuće birokratije počelo da sazrijeva saznanje da je birokratski nacionalizam svojim svođenjem proklamovane vlasti radničke klase i socijalističkog samoupravljanja na nacionalni suverenitet federalnih jedinica doveo do paralize jugoslovenske ekonomije i regionalno razgraničenje različitih sistema ideoloških vrijednosti". Na str. 16 okrivljeni piše "Revolucija čiji su ideali odavno iznevjereni i tradicija još se koristi kao sredstvo obmanjivanja masa i veličanja "Cezara" koji je svojom okretnošću i okrutnošću uspijeva da manipuliše ljudskim idealima i zanosima. Revolucionarni ciljevi su u korijenu transformisani, a nade izjalovile".

Referat pod naslovom "Ideološki i politički monopolizam kao duhovni teror u našem vremenu i prostoru" okrivljeni je izlagao na Institutu društvenih nauka, a dio istog pod naslovom "Intelektualno reagovanje na političku represiju" na raspravi "Nauka i politička justicija". U istom na str. 12 i 13 tvrdi da "vladajuća Partija neprekidno poziva na dijalog, ali u isto vrijeme rezolutno tvrdi da Savez komunista u političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja ne može imati partnera. Dakle, zalaže se za dijalog, ali ne s partnerima, ne nikako s ravnopravnim partnerima... riječ je o dijalogu "gluvih telefona". Na strani 15 navodi da "dalekosežna socijalna previranja, koja predstoje kao logičan i neizbježan rezultat duboke ekonomske krize koju politički faktori nisu u stanju ni kontrolisati ni prevazilaziti, tek će ukazati na neizbježnost kvalitativnih sistemskih promjena kao jedinom izlazu pred predstojećom katastrofom..." "Najhumanije i najobrazovanije društvene snage na sebe zato moraju preuzeti istorijsku odgovornost za iznalaženje pristupačne i ostvarljive nove emancipatorske ideje i političkog programa čija će okosnica biti humanizam i slobodarstvo..." a na str. 17 histerične kampanje birokratskih ideologa i propagandista prevashodno orijentisane protiv ljevičarskih misli i ideja, te njihovih nosilaca pred kojom neprekidno osjećaju odgovornost zbog istorijske promašenosti vlastite političke akcije i mogućnosti konačnog polaganja računa za gotovo bezizlaznu situaciju u koju je društvo dovedeno. Strah je sve veći i izraženiji što je vladajuća politička oligarhija svjesnija činjenice da je humanistička inteligencija jedina u stanju pružiti sveobuhvatnu kritičku analizu postojećeg socijalnog stanja i otkriti javnosti njegove uzroke". Na strani 18 i 19 okrivljeni piše: "Danas, kad se polako ali neizbježno trijeznilo iz teškog mamurluka sveobuhvatne ideologizacije i indoktrinacije promašenim ideološkim i političkim konceptima, kad se oslobađamo debelih naslaga demagogije, apologije i karikaturalno mističnog kulta ličnosti" i kad nam se nameće "pitanje mogućnosti efikasnijeg odupiranja birokratskoj samovolji... i trasiraju putevi budućeg društvenog razvoja bitno različitih onima kojima su nas decenijama promašeno vodili naši zvaničnici... svako dalje uzmicanje pred birokratskim nasrtajima predstavljalo bi fatalnu grešku i unazadilo perspektive društvenog preporoda... dakle, predstoji ogorčena borba na duhovnom terenu u kojoj ne smije biti uzmicanja..." te na strani 20 da "Sve ono što je režimsko već izaziva spontanu averziju i u širokim narodnim masama, a takav podsticaj nas dodatno obavezuje u idejnoj borbi za nove napore kako bi šanse za opstanak trenutno vladajućeg sistema vrijednosti bile svedene na minimum, kako bi se ubrzalo njegovo rušenje na dijalektici vlastitih nepremostivih protivuriječnosti."

Za sociološke susrete u Portorožu okrivljeni je pripremio i poslao tekst pod

naslovom "Ideološki orijentiri i politički interesi birokratije kao stimulatori dezintegracionih procesa u jugoslovenskom društvu". U istom tvrdi da se u "našoj unutrašnjoj politici zadržale "staljinističke metode i forme", da se kod nas proklamovana borba za "emancipaciju" pojedinih nacija pretvorila u nacionalističku histeriju", da su vještački stvorena međunacionalna suprotstavljanja i izmišljena nova nacija tako da će ove deformacije u revolucionarnoj teoriji i praksi poprimiti tipičnu kontrarevolucionarni sadržaj. Pišući o ustavno-pravnim normama naveo je da su iste "mjenjane prema volji, željama i nerijetko hirovima nekolicine najmoćnijih ličnosti na čelu birokratskog aparata... da su nam ustavne norme pisali krajnje neobrazovani, neodgovorni i nesavjesni ljudi koji su pravne norme podređivali i najbanalniji političkoj manipulaciji."

U toku istrage saslušani svjedok Tošić Nebojša je izjavio da je okrivljenog Šešelj Vojislava upoznao u mjesecu oktobru 1982. godine kad su oba putovala za Beograd, pa se to poznanstvo i druženje produžilo sve do početka 1984. godine. Vidali su se i sastojali više puta i u svojim stanovima, pa u tim prilikama razgovarali o raznim temama. Sjeća se da je okrivljeni govoreći o Savezu komunista rekao da današnji kadrovi nisu u stanju da nađu pravi izlaz iz nastalih teškoća i da ih treba promijeniti mlađim ljudima, da sistem samoupravljanja predstavlja u suštini promašaj, i da je neodrživ pošto je doveo u velike teškoće iz kojih nema izlaza. Govoreći o birokratiji okrivljeni je rekao da se ona nalazi u svim oblastima društva, da je istočnog tipa i da guši svaki pokušaj napretka i razvoja društva. U vezi sa situacijom na Kosovu govorio je da bi trebalo preduzeti radikalnije mjere, jer država to rješava veoma blago, a da bi to mogla učiniti samo Armija. U vezi krivičnog postupka koji je protiv njega – okrivljenog vođen po privatnoj tužbi porodice Dizdar i Grapčanović navodio je da su ljudi poput njih koji su za vrijeme cijelog rata pisali ili uređivali neprijateljske novine, svojim vezama poslije rata, vjerovatno i po nacionalnoj liniji, zadržali položaje i sve što su imali i da je jedino u Srbiji izvršen potpuni obračun sa saradnicima okupatora pošto je Hrvatima i Muslimanima dosta toga oprošteno. Kao primjer naveo je da u Hrvatskoj jedino Goran Kovačić osudio ustaški pokret, a da to drugi nisu činili u punoj mjeri nego da je Vladimir Nazor do odlaska u partizane slavio Antu Pavelića, a nakon toga partizane i Tita, da je Krleža izjavio da mu je svejedno ko će ga zaklati Đido (Đilas) ili Dido (Kvaternik). Nadalje, pričao je da se ustaška emigracija postepeno obnavlja i podmlađuje za razliku od četničke koja nije izradila ni prihvatljiv politički program zbog čega da propada. Isticao je da se u SR BiH mnogo više proganjaju intelektualci srpske nacionalnosti navodeći kao primjer Lubardu, Draškovića idr., te da bi i njemu – okrivljenom bilo lakše da nije Srbin pošto bi bilo mnogo manje buke. Govoreći o federativnom uređenju Jugoslavije okrivljeni je tvrdio da bi trebalo izvršiti drugačiju podjelu na republike nego što je sad, pošto je sadašnji sistem doveo do toga da svaka republika vuče na svoju stranu, što dovodi u opasnost cijelu zemlju. U toku tih razgovora nije rekao kako bi izgledala ta nova podjela, ali je svjedok izjavio da je kasnije iz dnevne štampe vidio da je okrivljeni mislio na podjelu Jugoslavije na četiri republike. Bilo je govora i o korumpiranosti društveno-političke strukture za koju je okrivljeni rekao, približno, da svak svakog "ima u džepu" i da takva situacija onemogućava dalji napredak društva.

Svjedok Hrustić Bego je izjavio da okrivljenog poznaje oko šest godina, ali da su se rijetko vidali. Krajem prošle godine posjetio je okrivljenog kod kog je bilo veće društvo i tad se poveo razgovor o Vuku Draškoviću i njegovim romanima, pa je svjedok rekao da je Drašković manje više odbačen pisac, zbog čega ga je okrivljeni pitao da li je čitao njegov roman "Nož". Kad mu je rekao da nije čitao, navedeni roman, ali da je čitao u štampi o njemu, okrivljeni je rekao da je to u stilu njegove – svjedokove Partije koja po kratkom postupku sudi ljudima, ostavlja ih bez glave a da ne zna suštinu problema i sa njom se ne upoznaje. Reagovao je rekavši okrivljenom da je to bila i njegova Partija, ali mu je ovaj odgovorio da se osvijestio na vrijeme. Pored razgovora o teškoćama u zemlji za koju je krivio rukovodstvo, i komentare o broju prisutnih ljudi na sahrani Aleksandra Rankovića koju je tumačio kao reakciju na situaciju na Kosovu, okrivljeni se hvalio svojim poznanicima i prijateljima u Beogradu, spominjući između ostalih Dobricu Čosića i druge.

Svjedok Čučković Dragoljub je izjavio da okrivljenog Šešelj Vojislava poznaje od vremena kad je došao na Fakultet političkih nauka, tj. unazad 5-6 godina. Kontakti sa njim su bili isključivi radni i u okviru Fakulteta. Poznato mu je da je okrivljeni obzirom na svoju mladu dob vrlo brzo napredovao na način koji je malo kome bio dostupan. Njegovi odnosi sa pojedinim ljudima, po ocjeni svjedoka, nisu bili u redu i to od strane okrivljenog, a kulminaciju su dostigli kad je trebao da ide na otsluženje vojnog roka i to u školu rezervnih oficira, ali je iz Komande armijske oblasti rečeno da ima i boljih mladića od okrivljenog. Okrivljeni je to protumačio kao svjesno onemogućavanje od strane ljudi sa Fakulteta. Okrivljeni je inače osoba koja teško održava normalan kontakt, ne prihvata dobronamjerne savjete pa ni od onih koji su znatno stariji od njega, a zbog njegovog ponašanja i stava prema nekim ljudima na Fakultetu naročito sa Atifom Purivatrom, došlo je do narušavanja međuljudskih odnosa, zbog čega je formirano Drugarsko vijeće radi ispitivanja partijske odgovornosti okrivljenog. Svi pokušaji da se okrivljeni urazumi i sačuva za Partiju ostali su bez uspjeha zbog njegovog odsustva samokritičnosti. U razgovoru koji je sa njim vođen početkom 1982. godine ponovo je pokušao da ukaže okrivljenom na njegove pogrešne stavove, ali mu je ovaj tom prilikom rekao da se Partija birokratizovala, da državom odlučuju centri moći, da je samoupravljanje promašaj i da se zemljom rukovodi od strane nesposobnih rukovodilaca. Opomenuo ga je podsjećajući ga da mu je ovo društvo omogućilo da postigne sve što je postigao, a okrivljeni je na to odgovorio da samo progresivna inteligencija ili čista nauka mogu riješiti stvar, a ne "carevi" koji imaju silne vile i rezidencije iz čega je on – svjedok zaključio da okrivljeni misli na druga Tita, zbog čega je pokušao da mu obrazloži da je sve to sad vlasništvo društva. Međutim, okrivljeni je spomenuo da je Tito bio vlastodržac, da se ponašao kao car, te da bi da je mogao sve odnio u grob sa sobom. Nadalje, na sastanku naučno-nastavnog vijeća polovinom 1982. godine, na kom se raspravljalo pitanje opstanka okrivljenog u direktnoj nastavi, okrivljeni je tražio riječ i u jedno-satnom izlaganju govorio stvari koje je on svjedok ocjenio kao poziv na kontrarevoluciju. Tako je između ostalog u početku rekao da počinje istorija tiranije i samovolje u ovom društvu, da se pita – okrivljeni šta se u društvu dešava, da se krše međunarodne norme, da vladaju klanovi navodeći imena nosilaca najodgovornijih republičkih

funkcionera koji gaze preko leševa, da kod nas nema slobode misli i da se ruše prava koja priznaju međunarodni ugovori. Tom prilikom je rekao da će biti neprijatelj ukoliko bude izbačen iz nastave i da će svim međunarodnim institucijama javiti šta se kod nas radi. Sastanak je nakon njegovog izlaganja prekinut zbog mučne situacije koja je nastala. Negdje u oktobru 1983. godine na Fakultetu, i to u biblioteci gdje je tražio knjigu, sreo se sa okrivljenim, koji mu je kad mu je rekao da traži Zbornik odluka AVNOJ-a, na to odgovorio da su to sve konstrukcije, da je formiranje autonomnih pokrajina u zemlji vještačka tvorevina o kojoj nije bilo odluke u Jajcu, nego da je to isforsirano u posljednjem Ustavu.

Svjedok Dušan Bogavac je u toku istrage izjavio da je on inicijator novinskog angažmana – intervju pod naslovom “Šta da se radi?”. Krajem ljeta ili početkom jeseni 1983. godine, sreo se sa okrivljenim Šešelj Vojislavom u Klubu novinara u Beogradu, pa mu je okrivljeni tom prilikom zatražio primjerak materijala – pitanje, izražavajući želju da na anketu odgovori. Dao je tražena pitanja, ali je okrivljenog upozorio da njegov rad neće biti uvršten u publikaciju pošto ne ispunjava potrebne uslove za učešće u istom. Nakon izvjesnog vremena okrivljeni ga je nazvao telefonom i zamolio da mu pošalje novi primjerak pitanja, pa mu je, koliko mu se čini, iste poslao, ali pismeni odgovor na pitanja nije nikad dobio od okrivljenog putem pošte niti mu ga je lično uručio. Istina, okrivljeni je više puta nazivao telefonom da se raspita da li su odgovori stigli.

Svjedok Milenković Radiša je nastavnik na Fakulteta političkih nauka. U svom iskazu je naveo da je dana 22. maja 1984. godine na svom radnom stolu na Fakultetu zatekao kovertu blijedo-crvene boje, koja je bila naslovljena na njega. Misleći da se radi o nekom uobičajenom materijalu ili izvještaju, otvorio je koverat i utvrdio da je u njemu tekst u fotokopiji sa naslovom “Odgovori na anketu intervju ‘Šta da se radi?’” sa naznakom da je autor teksta okrivljeni Šešelj Vojislav. Uz materijal je dobio i propratni tekst dosta kratak, ali sa izrazitom neprijateljskom sadržinom u kom je stajalo da je okrivljeni strpan u zatvor jer je Srbin, da ga goni panislamistička zvijer i sl. Ne zna ko je poslao ovaj tekst i propratno pismo, pošto nikoga u Beogradu поближе ne poznaje.

Svjedok Vlajki Emil je u toku istrage izjavio da okrivljenog poznaje od kada je ovaj došao na fakultet za asistenta – pripravnika. Jedno vrijeme nisu razgovarali, jer su došli u sukob zbog kog mu se okrivljeni izvinuo, radilo se o primjedbi koju je stavio na tekst okrivljenom objavljen u “Književnoj riječi”, obzirom da mu je rekao da je njegov tekst tendenciozan, pošto je okrivljeni u istom imenovao 8 ili 10 javnih radnika isključivo muslimanske nacionalnosti. Nakon izvinjenja, u mjesecu novembru 1983. godine, uspostavili su normalne kolegijalne odnose, ali je ponovo prigovorio okrivljenom na njegov tekst objavljen u Zborniku radova sa susreta u Portorožu, u kom je okrivljeni tvorce našeg ustavnog i političkog sistema socijalističkog samoupravljanja nazvao nepismenim ljudima. Tom prilikom rekao je okrivljenom da on svojim radom dovodi u pitanje neke osnovne stvari u društvu, ali ovaj na to nije reagovao. Nakon toga, u neformalnom razgovoru okrivljeni je govoreći o teškoćama u našem društvu rekao da Savez komunista nema snaga niti mogućnosti da nađe izlaz iz teškoća, navodeći da je za njega radnička klasa apstraktan pojam. Ne sje-

ća se da li je okrivljeni tom prilikom formulisao ko bi trebao biti predvodnik u izlazu iz teškoća, ali otprilike radilo se o humanističkoj inteligenciji. Prilikom sastanka naučno-nastavnog vijeća na kome se raspravljalo o isključenju okrivljenog sa nastave, okrivljeni je pročitao izlaganje u kom je bilo svašta, ali je odbio da isto kasnije priloži. U okviru tog izlaganja rekao je da ukoliko protiv njega bude pokrenut krivični postupak, da će cijela međunarodna javnost ustati u njegovu zaštitu. Inače, poznato mu je da je okrivljeni odlazio u Beograd sa putnim nalozima Fakulteta, te da je prilikom njegovog "skidanja" sa voza u Doboju radi njegove aktivnosti, koristio putni nalog Fakulteta.

Svjedok Čvoro Slobodan je izjavio da se sa okrivljenim sreo jedan put i to prilikom putovanja u Beograd. U istom kupeu nalazio se i okrivljeni, koji je za vrijeme putovanja uglavnom postavljao pitanja i na njih sam davao odgovore, tako da je razgovor ličio na monolog. Tom prilikom okrivljeni je govorio o mnogim temama, ali tako negativno, da je pokušao u više navrata da se ubaci u razgovor i stvari šire razmotri sa okrivljenim. Tako na pr. negativno je govorio o Savezu komunista u našem društvu, a posebno u SR BiH kritikujući republičko i jugoslovensko rukovodstvo. Navodio je da su se sve rukovodeće strukture do kraja birokratizovale i da onemogućavaju dalji napredak, da samoupravljanje rukovodećim strukturama služi samo za manipulaciju u pogledu održanja vlasti u svojim rukama, da je stanje bezizlazno, i da jedini izlaz vidi u tome da se stvari predaju u ruke mladim ljudima. Nadalje, rekao je da je SR BiH jedna dogmatkso-birokratska sredina u kojoj se od intelektualaca traži da pišu i govore po diktatu političara, te da bi ako bi ukazali na određene slabosti bili proglašeni za anarholiberale i nacionaliste. Po okrivljenom Jugoslavija je razbijena na osam društveno-političkih zajednica, od kojih svaka vuče na svoju stranu, što dovodi do anarhije i zatvaranja granice, a sve u cilju sačuvanja vlasti. Tvrdio je da se u SR BiH ne može slobodno govoriti i da oni koji žele da slobodno nešto kažu i napišu moraju otići u drugu sredinu – Beograd.

U toku istrage vještak neuropsihijatar – Slobodan dr Loga je obavio psihijatrijski pregled okrivljenog Šešelj Vojislava i dao pismeno mišljenje prema kome je okrivljeni psihički normalna osoba, jer ne pokazuje znake trajnog duševnog obolenja, privremenog duševnog obolenja, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja, pa se prema tome može smatrati da je eventualno krivično djelo počinio u stanju u kom je mogao da shvati značaj svoga djela i da upravlja svojim postupcima.

Okrivljeni Šešelj Vojislav je u toku istrage odbio da iznese svoju odbranu i da odgovori na postavljena pitanja.

Međutim, iz provedenih dokaza nesumnjivo proizilazi da je okrivljeni Šešelj Vojislav počinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret.

Naime, sačinjavajući materijal "Odgovori na anketu – intervju 'Šta da se radi?'" i djelovanjem na svjedoke, okrivljeni je počinio krivično djelo upravljeno protiv društvenog uređenja i bezbjednosti zemlje sa ciljem njihovog ugrožavanja u pravcu obaranja vlasti radničke klase i radnih ljudi, svrgavanje društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema i sistema samoupravljanja, te razbijanje bratstva i jedinstva i protivustavnu promjenu federalnog uređenja Jugoslavije.

Tako, okrivljeni zahtijeva da se "sadašnja upravljačka garnitura... politički a onda i ekonomski razvlasti", da Savez komunista odustane od "ometanja i pokušaja onemogućavanja nove društvene snage da izađe na političku pozornicu i preuzme ulogu odgovornog i savjesnog kormilara" i da pristupi "otvaranju institucionalnih mogućnosti ispoljavanja i javnog izražavanja novih društvenih snaga koje bi istupile sa alternativnim programom obnove", dakle uklanja i obara SKJ, što znači i vlast radničke klase, obzirom da je Savez komunista zakonitošću svog historijskog razvitka postao, i danas je organizovana vodeća idejna i politička snaga radničke klase i radnih ljudi u izgradnji socijalističkih društvenih odnosa. Kako je Savez komunista osnovni pokretač i nosilac političke aktivnosti radi zaštite i daljeg razvijanja socijalističkih samoupravnih odnosa, tj. onih odnosa koji predstavljaju vlast radničke klase to njegovo obaranje predstavlja i obaranje vlasti radničke klase.

U Ustavu SFRJ i u ustavima republika i pokrajina utvrđeno je da se socijalističko društveno uređenje "temelji na vlasti radničke klase i radnih ljudi i odnosima među ljudima kao slobodnim i ravnopravnim proizvođačima i stvaraocima". Međutim, prema navedenom materijalu okrivljenog "pitanje izlaska iz krize" nepojivo je sa razvojem samoupravljanja jer "taj naizgled primamljivi pojam čijoj nas je svestranoj apologiji godinama podučavala politička birokratija" u praksi "nas potsjeća na mračnu nedavnu prošlost, na period naglog nadiranja fašizma u Evropu, pošto, "praktično glavom radnih masa misli aparat, a u njegovo ime odlučuju forumi". Prema tome, okrivljeni ima namjeru obaranja društveno-ekonomskog uređenja i društveno-političkog sistema, kao i sistema samoupravljanja koji je njihov dio i temelj.

Zahtjevom za ukidanje muslimanske i crnogorske nacije, koje su "izmišljene i nove nacije" nastale tako što su, ljudi gotovo na silu natjerivani da se izjašnjavaju kao njihovi pripadnici, okrivljeni razbija bratstvo i jedinstvo kao i ravnopravnost naroda i narodnosti, a protivustavnu promjenu federalnog uređenja Jugoslavije u "nužnom ukidanju autonomnih pokrajina ili njihovom striktnom podvođenju pod srbijanski suverenitet, te podjelom Jugoslavije na četiri "stvarno ravnopravne republike: Sloveniju, Hrvatsku, Srbiju i Makedoniju."

Sačinjeni tekst okrivljeni Šešelj Vojislav je dostavio nepoznatim licima, svojim istomišljenicima u Beograd kao i tvorcu intervju "Šta da se radi?" Dušanu Bogavcu, takođe u Beograd, sa namjerom da se isti umnožava i rastura po cijeloj zemlji, što je prema podacima u spisu i učinjeno. Na taj način okrivljeni je mogao dovesti do izazivanja opasnosti za društveno uređenje i bezbjednost zemlje, pa su se prema tome u njegovim radnjama stekli svi elementi krivičnog djela kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz čl. 114 KZ SFRJ.

Kako je ovo krivično djelo počinio i pisanim materijalima, koji su mu oduzeti, to se njihovo trajno oduzimanje, kao i oduzimanje drugih predmeta koji su mu poslužili za izvršenje krivičnog djela, u smislu odredaba čl. 69 KZ SFRJ, ukazuje opravdanim. Iz navedenih razloga stoga je bilo opravdano i na zakonu osnovano podizanje optužnice.

OJT Sarajevo

Završna reč Srđe M. Popovića, branioca na glavnom pretresu

Nakon pet dana pretresa našem branjeniku, po stanovištu odbrane, dokazano je samo ono, što on nikada nije ni poricao, a to je da je 03. oktobra prošle godine uputio uredniku "Komunista", novinaru Dušanu Bogavcu odgovore na prethodno postavljena pitanja o tome "Šta da se radi?" da jugoslovensko društvo izađe iz velikih teškoća u koje je zapalo, o čemu već mesecima svi razgovaramo i još ćemo razgovarati, iznositi predloge, prepirati se i polemisati.

Kolega Radović je već govorio o tome da to ni pod kojim uslovima ne može predstavljati nikakvo krivično delo, a najmanje ovakvo, najmanje ovo koje se optuženom stavlja na teret – i ja se u tome potpuno slažem sa kolegom Radovićem, i reći ću nešto kasnije i sam samo nekoliko reči o tome iznoseći svoje razloge, pored onih koje ste već čuli i koje, rekoh, usvajam.

Međutim, našem branjeniku pored toga stavlja se još optužnicom na teret da je, učinio još dve stvari:

prvo, (citiram) "u namjeri pridobijanja većeg broja istomišljenika i podsticanja na zajedničku djelatnost lica sa istim ili sličnim stavovima i idejama (u cilju ostvarivanja zabranjenih posledica) u razgovorima sa većim brojem lica (to su: Tošić, Bego, Čučković, Vlajki i Čvoro) isticao i navodio (pa se citira sadržaj tih razgovora) – i

drugo, da je nekim nepoznatim licima u Beogradu poslao iz Sarajeva više primeraka ovog teksta u namjeri da ista ovaj tekst umnožavaju i rasturaju, pa da je tekst stvarno i umnožen i rasturan većem broju lica i organa u Beogradu i Sarajevu.

Ni jedno, ni drugo nije dokazano na ovom glavnom pretresu.

Odbrana će to i pokazati, ali pre toga hteo bih samo nekoliko reči da kažem o jednom kuriozumu ove optužnice. Našem branjeniku, na jedan stidljiv način, stavlja se još nešto na teret – čitav niz neobjavljenih tekstova za koje se u obrazloženju optužnice kategorično tvrdi da su čitani, izlagani, objavljivani. Za to se ne navode nikakvi dokazi, jer se kaže da to i nije predmet optuženja... i to je tačno.

Međutim, naravno, to nipošto ne znači da je javna tužba oslobođena svoje dužnosti iz čl. 15 ZKP da istinito i potpuno utvrdi sve činjenice koje su važne za donošenje zakonite odluke. Javna tužba nije tako postupila. Ako uopšte navodi sve ove činjenice u obrazloženju optužnice onda ih navodi sigurno zato što ih smatra za odluku važnim. A ako su za odluku važne onda su morale biti potpuno i istinito utvrđene. Prema članu 262 stav 1 tač. 6 ZKP u obrazloženju će javni tužilac.

"Prema rezultatu istrage opisati stanje stvari".

Javna tužba ovo "stanje stvari" opisuje neistinito.

Tako, na primer u opisivanju tog stanja stvari tvrdi se

- da je u časopisu "Delo" optuženi objavio nešto što nije objavio (str. 9, str. 13, drugi stav);
- da je na skupu "Marksova misao i naše vreme" izlagao ono što nije izlagao (str. 10, prvi stav, str. 13, treći stav);
- da je na filozofskim susretima na Institutu za filozofiju govorio nešto što – nije govorio (str. 10 stav 2);
- da je na raspravi "Nauka i politička justicija" izlagao nešto što – nije izlagao (str. 14 i 15) i tako dalje...

Dakle, protivno odredbama člana 262 stav 1 tač. 6 i člana 15 ZKP javna tužba u obrazloženju optužnice, potpuno proizvoljno tvrdi čitav niz za odluku važnih činjenica koje su potpuno neistinite jer smatra da to može činiti pošto one neće na glavnom pretresu biti predmet dokazivanja, budući da se optuženom dispozitivom optužnice ne stavljaju na teret.

I stvarno na glavnom pretresu javna tužba je sve te tvrdnje mirno pročitala pred prepunom salom i desetak novinara a da u dokaznom postupku nije te tvrdnje ni pokušala dokazivati jer ih nije ni mogla dokazati, već je optuženi na ovo morao sam ukazivati iako teret dokazivanja ne leži na njemu.

Ovo iznosim samo da ilustrujem prilično komotan stav javne tužbe prema činjenicama i njihovom dokazivanju uopšte. Iznosim to i zato što smatram da ovakvo postupanje javne tužbe ukazuje na njenu pristrasnost.

Rekao sam već da je ostalo sporno da li je optuženi podsticao na zajedničku delatnost svedoke Tošića, Bega, Čučkovića, Vlajkija i Čvora u razgovorima koje je sa ovim svedocima vodio. Svi ovi svedoci saslušani na glavnom pretresu kategorički pobijaju kao što to čini i sam optuženi da ih je optuženi podsticao na bilo kakvu delatnost. Radilo se prosto o razgovorima prilikom, bar što se tiče optuženog, slučajnih susreta. Ta činjenica njihovim saglasnim iskazima sa potpunom izvesnošću je utvrđena.

Što se tiče samog sadržaja njihovih razgovora ona je takođe sporna ali je po našem stanovištu to manje bitno. Ako svedoci smatraju da nisu podsticani ni na kakvu delatnost, kao što se brani i optuženi onda je potpuno jasno da takvim razgovorima ne mogu da se ugroze dobra zaštićena članom 114 KZ SFRJ.

Što se tiče same sadržine razgovora tu u svakom od pet pobrojanih slučajeva imamo identičnu situaciju. Svedoci tvrde jedno a optuženi drugo. Ono što je čudno to je da se SVI ti razgovori odigravaju u četiri oka tako da se iskazi svedoka ni u jednom jedinom slučaju ne mogu proveriti.

Tačno je takođe, da u svojim iskazima svedoci uglavnom navode stavove i ideje slične onima ili čak doslovno iste, koje je optuženi iznio u svojim pisanim i zaplenjenim tekstovima. Međutim ni ta činjenica ne može nam pomoći da proverimo iskaz svedoka, koji optuženi opovrgava, jer je na pretresu dokazano da su prezmotivnim svedocima u SDB-u čitani i predočavani ovi tekstovi čak i onda kada su svedoci izjavljivali da im nikakva neprijateljska delatnost optuženog nije poznata, pa su zlonamerni svedoci mogli kao iz nekog kataloga da biraju ideje i stavove, za čije bi iznošenje neosnovano mogli da terete optuženog ako za to imaju bilo kakvog motiva.

(Trebalo primetiti da je ovde SDB postupio nepravilno, ukoliko je postupio kako neki od svedoka navode, na primer Radmilo Jovanović i Olga Kozomara iz čijih iskaza je to sasvim jasno, jer je SDB članom 151 ZKP ovlašćen na vođenje informativnih razgovora radi prikupljanja obaveštenja, a ne radi davanja obaveštenja prezumtivnim svedocima).

Prema tome, ni iz eventualne podudarnosti nekih stavova koji se pojavljuju i u iskazima svedoka i u zaplenjenim tekstovima ne može se ništa zaključiti ko govori istinu o tim razgovorima u četiri oka.

Kod ocene ovih protivrečnih iskaza mi moramo imati u vidu da je optuženikov iskaz po ZKP-u dokaz. Prema tome da će Sud morati da ocenjuje protivrečne dokaze. Tačno je da je psihološki verovatno da će optuženi koji je stvarno izvršio delo često to negirati da bi izbegao krivičnu sankciju, ali je takođe tačno da će se na identičan način ponašati i nevino optuženi. Iz činjenice da optuženi negira izvršenje dela, kao takve, ne može se ništa zaključivati o lažnosti ili istinitosti njegovog iskaza. Nažalost ova jednostavna istina koju tehnički nazivamo prezumpcijom nevinosti vrlo se često u praksi previđa i optuženikovom iskazu prilazi kao dokazu sumnjive vrednosti, pogotovu što i svedok može biti motivisan da ne govori istinu.

Dakle, ni sam procesualni položaj optuženog odnosno svedoka ne može nam ovde pomoći da razrešimo dilemu ko govori istinu o ovim razgovorima u četiri oka.

Ono što nam može pomoći to je da je kroz razne faze ovog postupka o razgovorima sa optuženim saslušano 15 svedoka i prezumtivnih svedoka te da je selekcijom njihov broj sveden na ovih pet koji optuženog terete. Među tih 15 svedoka bilo je i onih koji su u jednoj fazi postupka optuženog teretili vrlo precizno i određeno a u sledećoj fazi iskazivali dijametralno suprotno. Među pet svedoka koji su obuhvaćeni optužnicom da svedoče o sadržini svojih inkriminiranih razgovora ostao je

- jedan par ljudi sa kojima je optuženi u teškom dugogodišnjem sukobu, koji ga kako optuženi kaže za svedoka Čučkovića "patološki mrze" i sa kojima optuženi čak godinama i ne govori (ovde valja priznati da je svedok Vlajki na glavnom pretresu znatno izmenio svoj iskaz dat u istrazi uprkos tog ličnog sukoba te da sada optuženog više i ne tereti);
- jedan par koji se sastoji od svedoka koji po vlastitoj izjavi saraduje sa SDB-om (Hrustić) i drugog za koga je prvi čuo, što tvrdi i optuženi, da je agent provokator (Tošić)
- i jednog svedoka, slučajnog saputnika iz voza (u kome su optuženog često prema njegovim navodima još iz 1982. g. pratili radnici SDB na njegovim putovanjima u Beograd, i gde mu je jednom prilikom čak i ukradena akt tašna sa spisima) za koga optuženi tvrdi da ga nikad u životu nije video što ni jednim dokazom nije osporeno.

Nemam nameru da analiziram iskaze ovih i ovakvih svedoka pojedinačno. Svedoci koji ne mogu dokazati da su ikad u životu videli optuženog, koji za sebe izjavljuju da saraduju sa SDB-om ili za koje drugi izjavljuju da su agenti provokatori i svedoci koji su u dugogodišnjem teškom sukobu sa optuženim ne mogu se uzeti kao pouzdani svedoci o razgovorima u četiri oka koje optuženi negira čak da se radi i o daleko lakšem delu, a ne o jednom od najtežih dela iz najteže glave krivičnog za-

konika. Tim pre kada znamo da je ovo najviše što je optužba uspjela da probere od triput većeg broja saslušanih prezumtivnih svjedoka.

I ne samo to. Ovdje se radi o jednom veoma opasnom presedanu i jednom veoma važnom pravnom dobru koje njima može biti ugroženo. Ako vi drugovi sudije danas usvojite ovakvu metodologiju dokazivanja jednog teškog krivičnog dela onda ćete dovesti u veliku opasnost – pravnu sigurnost građana. To će značiti da ja od sutra mogu poslati na 3 do 15 godina robije svakog slučajnog saputnika u vozu, pa čak i nekog koga u životu nisam video samo zato što mi se tako prohtelo, što sam tako shvatio nekakav svoj zadatak ili što nekoga naprosto mrzim. To je vrlo opasno. Sankcionisanje ovakve prakse može stvoriti atmosferu opšteg sumnjičenja, nepoverenja i straha, koje je nedostojno slobodnog društva.

Zato sam ja potpuno siguran da sud ovakvu metodologiju dokazivanja neće sankcionisati pa makar optuženom i nepoverovao, pa makar se samo pozvao ne pruzumpcije nevinosti.

Rekao sam već da je takođe ostalo sporno, da bi optuženi navodno 03. oktobra 1983. godine nekim nepoznatim licima u Beogradu poslao iz Sarajeva više primeraka teksta "Šta da se radi" u nameri da ista ovaj tekst umnožavaju i rasturaju, pa da bi tekst stvarno i bio umnožen i rasturan većem broju lica i organa u Beogradu i Sarajevu.

Prvo što se mora reći to je da je dispozitiv ovde potpuno nejasan. Kaže se doduše... bezlično... da je tekst "stvarno umnožen i rasturan u Beogradu i Sarajevu" ali se tužilac očigledno uopšte čak ni sam ne usuđuje da direktno tvrdi postojanje bilo kakve uzročne veze između zabranjene posledice (umnožavanje i rasturanje) i navodne radnje optuženog (slanja teksta nepoznatima u nameri da ga ona umnožavaju i rasturaju). Nama je ostavljeno da iz posledice i pretpostavljene namere optuženog zaključujemo o njegovim nedokazanim radnjama. Mislim da je vrlo karakteristično i da ukazuje na nesigurnost optužnice ovo neobično ustezanje da se bilo kojoj određenoj radnji pripíše zabranjena posledica.

Međutim, ono što je mnogo značajnije to je komotan pristup javne tužbe o kome smo već govorili u vezi sa obrazloženjem, prema činjenicama i dokazima, a koje zapažamo i ovde gde je mnogo značajnije jer se radi o samom dispozitivu optužnice, o samom opisu dela, o prouzrokovanju zabranjene posledice, zbog čega optuženi i sedi na optuženičkoj klupi. Ono što bi se u obrazloženju još i moglo oprostiti u dispozitivu je neoprostivo.

Molim vas, pogledajte samo, šta se sve ovde tvrdi, potpuno proizvoljno i bez senke nekakvog dokaza:

- javna tužba tvrdi da je optuženi poslao tekst nekim nepoznatim licima;
- to ne samo da nije dokazano na glavnom pretresu već se uopšte na pouzdan način nikada i ne može proveriti. Ta je tvrdnja potpuno isto toliko proizvoljna i neproverljiva kao kada bi meni palo na pamet, eto tako, da tvrdim da je to na primer učinio javni tužilac ili SDB. Naravno da to nije tačno, naravno da je dakle, o tome ne mogu imati ni bilo kakav dokaz kao što ne postoji dokaz da je to učinio optuženi, ali je to isto tako neproverljivo. Niti ja to tvrdim, niti ja to mogu da tvrdim budući da bi to predstavljalo krivično

- delo, ali tužilac to tvrdi za optuženog, iako bi i u njegovom slučaju to predstavljalo krivično delo. Naravno, može se reći tužilac i SDB ne bi zato imali nikakvog motiva, ali ko sme tvrditi i na osnovu čega da ga je imao optuženi kada je to kriminalan motiv a nije ničim dokazan i zakon nam zabranjuje da motive pretpostavljamo, a potom čak ni postojanje motiva, samo za sebe nije nikakav dokaz da je nekakva radnja u stvarnosti i izvršena. Svi mi u manjoj ili većoj meri, između ostalih, imamo i koristoljubive motive – pa zar to znači da smo svi lopovi. O izvršenju neke radnje ne može se zaključivati ništa isključivo iz postojanja motiva, a ovide ni motiv nije dokazan;
- optužnica dalje tvrdi da je optuženi poslao taj tekst iz Sarajeva.
    - Čemu taj previd egzaktnosti?
    - Možda ga je poslao iz Banja Luke?
    - Ne postoje dokazi ni za jedno ni za drugo.
  - Javna tužba tvrdi da je tekst poslat u Beograd.
    - Zašto baš u Beograd?
    - Možda ga je poslao u Skoplje ili Titograd pa je tekst onda posebni kurir doneo u Beograd.
    - Ni za jedno ni za drugo nema nikakvih dokaza.
    - I jedno i drugo je podjednako verovatno;
  - optužnica tvrdi da je optuženi tekst poslao ovim nepoznatim licima sa namerom da će ova lica odlučiti da taj tekst umnožavaju i rasturaju.
    - Zašto tužilac to tvrdi?
    - Možda je optuženi poslao taj tekst u nekoj sasvim drugoj nameri.
    - Recimo, u najnormalnijoj nameri da ga ta lica pročitaju ili recimo u ludačkoj nameri da obezbedi dokaze za sopstveni krivični progon.

Sve ovo javna tužba tvrdi na osnovu činjenice da su dva i samo dva anonimna pisma stigla u Sarajevo na adresu svedoka Milenkovića i redakciji "Svijeta" pa rezonuje ovako.

Celukupna logika ovakvog argumenta može stajati jedino ako je zadovoljena jedna nužna pretpostavka: da je optuženi isključivo bio u prilici da tekstem raspolaže. Ta pretpostavka međutim nije ispunjena. Tekst se naširoko citira na sve strane.

Svedok Bogavac tvrdi da fotokopije cirkulišu u ogromnom tiražu, mada se to u izveštaju "Komunista" poriče, ali postoje nesumnjivi dokazi da Bogavac govori istinu. To su "Oslobodjenje" od 10. maja i "Svijet" od 15. i 21. maja, da citiramo samo sarajevsku štampu. Sve ovo obara onu pretpostavku bez koje logika optužnice ne može opstati.

Međutim, nelogičnost ovog argumenta može se pokazati još na jedan način. Navodni Šešeljevi prijatelji kojima je on navodno poslao tekst u Beograd navodno ga umnožavaju i navodno ga šalju... Kome? Od 20 miliona Jugoslovena oni ga navodno šalju Hamzi Bakšiću, koji je izlio svu žuč na optuženog u više mahova pre toga, i ne samo to, već Hamzi Bakšiću od 20 miliona Jugoslovena za koga pouzdano znaju da taj tekst već ima jer je sam to objavio u 200-300 hiljada primeraka. To je vrhunac nelogičnosti ovog argumenta.

Dakle,

- ni dokazano,
- ni učinjeno verovatnim ni razgovori ni slanje.

A onda ostaje jedino da vidimo da li optuženi može odgovarati za slanje radne verzije teksta D. Bogavcu na mišljenje.

Krivično delo koje se našem branjeniku stavlja na teret veoma je specifično. Ono je specifično po tome što je definisano isključivo posledicom. Naime, njime se inkriminiše "delo" upravljeno na... "zaštitne objekte glave XV Krivičnog zakona SFRJ". To je, dakle, krivično delo čija radnja nije definisana nikako drukčije do ugrožavanjem, tj. dovođenjem u apstraktnu opasnost, zaštitnih objekata glave XV Krivičnog zakona. Krivično delo iz člana 114 KZ SFRJ je svaka radnja, bilo koja radnja koja eventualno može dovesti do posledice, koja bi mogla dovesti do posledice povrede zaštitnih objekata iz glave XV KZ SFRJ.

Izraz da je "delo upravljeno na..." zabranjene posledice, prema Uputstvu Vrhovnog suda FNRJ od 09.02.1952. godine, SU-207/52, ima se shvatiti kao objektivni element krivičnog dela. Dakle, taj izraz ne upućuje na subjektivni stav učinioaca koji bi išao za ostvarivanjem nekih kontrarevolucionarnih namera, već kao objektivni element dela koji definiše radnju, kao radnju podobnu da izazove takve posledice, dok se u pogledu umišljaja ono može izvršiti kako sa direktnim tako i sa eventualnim umišljajem, specijalna namera nije nužna.

Međutim, uočeno je od najvećih autoriteta među jugoslovenskim krivičarima da ovakvo određivanje radnje izvršenja može dovesti lako do "neopravdanog proširenja kažnjivosti", te da se zbog toga u primeni ovakvih odredaba koje ne sadrže konkretno određenu radnju "mora pristupiti sa posebnom oprežnošću" (dr Franjo Bačić, Komentar KZ SFRJ).

Možemo se samo složiti sa ovakvim stanovištem. Teorija i praksa u nastojanju da daju putokaze za primenu, odredile su i neke jasne kriterijume, koje bi trebalo u svakom konkretnom slučaju da pomognu da se odluči da li je konkretna radnja podobna da proizvede zabranjene posledice.

U teoriji se pominju dva ovakva kriterijuma. Citiram ih prema dr Franji Bačiću, koji je u svom Komentaru sumirao mišljenja raznih autora i našao da se (citiram) "Najveći broj autora izjašnjava u prilog shvatanja da radnje pripremanja predstavljaju radnju izvršenja, ali većina traži da se ipak mora raditi o radnjama KOJE SU NEPOSREDNO UPRAVLJENE na izvršenje."

Dakle, iako su u čl. 114 KZ SFRJ inkriminisane pripremne radnje za napad na zaštitne objekte glave XV, te pripremne radnje ne mogu biti beskrajno udaljene od posledice, jer bi se inače moglo suditi čoveku i da šeta u kontrarevolucionarnoj nameri i da je njegova šetnja upravljena na napad na osnove društvenog uređenja SFRJ. Mora se raditi o radnjama koje su NEPOSREDNO upravljene na napad, koje napadu neposredno prethode.

Drugi kriterijum koji je razvila teorija i praksa da mora postojati REALNA veza između radnje i posledice, misli se na REALNU uzročnu vezu. Dr Bačić to ovako formuliše: "Mada te radnje nisu konkretno određene one moraju stajati u vezi sa prouzrokovanjem opasnosti. Ocena o tome je zakonska osnova za utvrđivanje da li je neka radnja upravljena na ugrožavanje u zakonu navedenih zaštitnih objekata. Ta

ocena mora se zasnivati na realnosti, na objektivnom procenivanju postojanja uzročne veze između radnje i posledice, kao i na okolnosti konkretnog slučaja. Svaka imaginacija koja stoji izvan realnog povezivanja radnje i posledice može dovesti do nezakonite primene krivične sankcije" (cit. Komentar).

Dakle, gledajući objektivno (a to znači ostavljajući motive i pobude optuženog za trenutak po strani) Vi morate oceniti da li je pisanje teksta "Šta da se radi" bilo

- 1) neposredno vezano za eventualne posledice ugrožavanja osnova SFRJ i
- 2) jesu li radnja pisanja i takva posledica (nastupanje opasnosti po osnove SFRJ) realno povezane.

Pa, jasno da nisu.

Potrebna je ogromna imaginacija (kako kaže dr Bačić) da se zamisli kako bi slanje teksta Bogavcu, jednom uredniku "Komunista", organa SKJ, samo po sebi dovelo do ugrožavanja osnova SFRJ.

Da ovaj tekst, kao tekst, čak može sam po sebi da izazove u javnosti nekakve akcije koje bi dovele u opasnost osnove SFRJ (što je već samo po sebi apsurdno) – ipak, bilo bi potrebno da se stekne još čitav niz neverovatnih okolnosti, koje je nemoguće i zamisliti, da bi tekst uopšte došao do javnosti:

- bilo bi potrebno da urednici edicije prihvate tekst kojim se čini, prema optužnici, teško delo protiv osnova SFRJ;
- trebalo bi da dva recenzenta, dva ugledna društveno-politička radnika ocene da je tekst podoban za objavljivanje (to je tako po Zakonu o javnom informisanju);
- konačno, trebalo bi da javni tužilac prebregne svoju zakonsku dužnost da zabrani štampanu stvar kojom se vrši jedno ovako teško delo, pa da tekst stigne do javnosti i onda izazove, prema logici optužnice, nasilnu akciju usmerenu na prevrat.

Tu je potrebna neverovatna mašta da se to uopšte i zamisli, a da se u to ozbiljno poveruje kao moguću uzročni lanac pokretnut slanjem teksta Bogavcu – to je naprosto razumnom čoveku nemoguće. A upravo to od Vas traži javni tužilac. Da to poverujete.

Štaviše, elementarno poznavanje teorije uzročnosti koju prihvata naša pravna teorija ne omogućava ovakvu konstrukciju. Naime, pretpostavljeni nemar na strani Bogavca i Kljakića, recenzentata i Javnog tužioca, predstavljao bi sam po sebi krivično delo, ako sam tekst ocenimo uopšte kao podoban da izazove posledice, pa bi se samim tim isključivala odgovornost optuženog za posledice, jer je poznato da se uzročni lanac prekida ako se između radnje optuženog (slanje teksta) i posledice umeće izvršenje samostalnih krivičnih dela, kao što bi to ovde bio slučaj.

Kako god gledali na ovu stvar jasno je da se samim slanjem teksta Bogavcu, i to slanjem na mišljenje, zabranjene posledice ne mogu ostvariti, da između takve radnje i zabranjene posledice ne postoji realna i neposredna veza, da je ona plod neverovatne imaginacije javne tužbe. Takvo optuženje ne može izdržati ni pravni razum ni objektivni pogled.

Kako stvari tako stoje mi se moramo još samo pozabaviti pitanjem nije li, ipak, ovakvom radnjom, optuženi izvršio neko drugo srodno delo, jer je jasno da tu dela

kontrarevolucionarnog napada ne može biti. Opreznost nalaže da ispitamo, budući da sud nije vezan pravnom ocenom javne tužbe u pogledu kvalifikacije, da li se radi uopšte o nekom kažnjivom delu.

Budući da se radnja izvršenja koja se optuženom stavlja na teret sastoji u sastavljanju "napisa", te da se radi o zaštitnim objektima iz glave XV, pada na pamet kao jedina moguća druga kvalifikacija jedino delo iz čl. 133 KZ SFRJ – neprijateljska propaganda.

Po stanovištu odbrane ni ovo delo ne može postojati. Ne upuštajući se uopšte u ocenu inkriminisanih stavova odn. u postojanje objektivnog elementa ovog dela, ne upuštajući se, dakle, uopšte u to da li se istinito ili neistinito u tekstu optuženog prikazuju društveno-političke prilike u SFRJ – moramo odmah reći da ni ova kvalifikacija ne bi mogla opstati iz očiglednog odsustva subjektivnog elementa na strani optuženog, iz očiglednog odsustva svesti o eventualnom iznošenju neistina, tj. iz očigledne ubeđenosti optuženog da ono što iznosi nije ništa drugo do gola istina. Nevažno je da li je to objektivna istina ili ne, nevažno je što sud to i ne može utvrditi u sudskom postupku zbog složene prirode samih ocena tih prilika i složene prirode samih tih prilika, nevažno je što ne može ni postojati arbitar koji bi suvereno odlučivao o tome kakve su "objektivno" i "istinito" te prirode. Sve je to nevažno, jer nedostaje drugi element dela – svest o iznošenju neistina. Ustavno garantovana sloboda savesti i opredeljenja ne dozvoljavaju da se bilo koja zakonska odredba, pa ni ona o neprijateljskoj propagandi, tumače tako da može po čoveka biti kažnjivo da iznosi svoja iskrena ubeđenja, pa makakva ona bila. Ali o tome ćemo bliže govoriti kada budemo govorili o umišljaju optuženog.

O umišljaju

Prvo, za 114: član 13 KZ SFRJ kaže da optuženi da bi bio kriv mora imati umišljaj.

Šta to znači?

Da je hteo posledice ili pristajao na njih, ali svakako da je bio svestan da one mogu nastupiti (direktno ili event.).

Pa, prvo, da li je bio svestan? Da li je mislio dok je razgovarao sa Vlajkijem... sa Čučkovićem, sa Begom ovo može dovesti do obaranja vlasti radničke klase, a to baš i hoću ili pa neka dovede baš me briga?

Svakako da nije, to je svakom jasno.

Da li je on pišući onaj tekst mislio, ovo može dovesti do raspada države, pa to baš i hoću, pristajem.

Naravno da nije.

Šta je mislio, šta je hteo?

Zašto ljudi uopšte vode razgovor?

Da kažu šta misle, da čuju šta drugi misle. Čovek je takvo biće, koje misli i ima potrebe da iskaže svoje mišljenje. Šta drugo bi mislio i hteo u tim slučajnim susretima.

BOGAVAC ga je pitao, a on odgovarao. Zašto?

Pa zato što ga je Bogavac pitao. Zato što je imao mišljenje i hteo da ga izrazi. Ova potreba je kod Šešelja čak neobično razvijena – on ima mišljenja čak i o tome kako čita sudska pripravnica i mora da ga izrazi, iako mu kažemo da bude miran i da stalno ne upada. Iz te svoje potrebe, a i zbog toga što ga interesuje tema, to je područje njegove stručnosti, on je fanastično opsednut svojom strukom... šta je prirodnije od toga kod ovakvog čoveka, ako ga zamolite za mišljenje, nego da vam ga da.

On čak piše svestan da najverovatnije to neće stići nikud. O tome je i stavio DOKAZ u svome pismu Bogavcu. On nije bio znači motiviran na pisanje nikakvim PODSTICANJEM, koga da podstiče, svoju fijoku, punu rukopisa? Zainteresovala ga je tema i on je pisao.

Sama optužnica njegov umišljaj definiše kao umišljaj iz čl. 133.

Postojanje ovakvog ili onakvog umišljaja JE ČINJENICA a optužnica ovako definiše tu ČINJENICU u samom opisu dela.

NAMERA PODSTICANJA, a to je šta je hteo, da govorom i napisom podstiče... a to je umišljaj za 133.

PROTIVREČNA JE ZATO OPTUŽNICA KADA UTVRĐUJE KOD OPTUŽENOG UMIŠLJAJ IZ čl. 133 KAO UTVRĐENU ČINJENICU, a kvalifikuje delo kao 114.

Niko ne može odgovarati van granica svoga umišljaja, kada se traži umišljaj.

Ali da li postoji umišljaj za 133?

NE POSTOJI!

Zašto?

Pa vrlo jednostavno. Evo, odgovorite sami sebi na pitanje: da li po vašem najintimnijem, najpoštenijem, najiskrenijem uverenju ŠEŠELJ u svome inkriminisanom tekstu

a) svesno laže ili

b) iznosi svoje iskreno uverenje, makar po vašem mišljenju objektivno, totalno netačno i neistinito?

Pa jasno je da govori najiskrenije... Zar bi čovek odbijao hranu 45 dana zato što je nešto slagao, pa zar bi ovako insistirao na svakoj zapeti da zna da je nešto slagao i da je sada, eto, uhvaćen u laži... Zar Šešelj vama izgleda kao čovek uhvaćen u laži! Naravno da ne.

A onda nema umišljaja iz čl. 133.

Teze HRONOLOGIJE:

Iz pisma koje leži u spisu i datira sa 8. novembrom upućenom Gradskom SUP-u ŠEŠELJ se žali da još od septembra 1982. godine nad njim je uspostavljen najstroži nadzor, da je praćen, prisluškivan, praćen u vozu na putovanjima u Beograd, praćen po Beogradu itd. da mu prete fizičkim obračunom, anonimnim telefonskim pozivima, lično, anonimnim pismima itd.

1. Ako anoniredimo ove datume sa optužnicom odmah vidimo da PRVA radnja koja se optuženom stavlja na teret datira iz septembra 1982. godine (ČVORO), a da je prema iskazu istog svedoka SDB o toj radnji obavešten tek novembra 1983. godine.

2. Nadzor od strane SDB nad Šešeljem ustanovljen je hronološki pre bilo kakve njegove inkriminisane aktivnosti, a posle događaja (meni nepoznate prirode) koji su doveli do njegovog isključenja iz SKJ, postupka udaljavanja iz nastave i objavljivanja članka "U cara Trojana kozje uši", koji je doveo do krivičnog postupka u kome je ŠEŠELJ oslobođen od optužbe.

To je period od 21. oktobra kada je optuženi podneo zahtev za oduzimanje magisterija Brani Miljušu do 17. avgusta 1982. godine kada je objavio svoj članak "U cara Trojana kozje uši" u kome je tvrdio da je Grapčanović za vreme rata saradivao u ustaškim časopisima.

Dakle, nadzor nad Šešeljem uspostavljen je pre bilo koje od inkriminiranih delatnosti, a svakako i pre nego što je SDB za njih saznala. Postavlja se pitanje ZAŠTO je uspostavljen?

Dakle, još februara meseca javnom tužiocu je sve to poznato.

Na osnovu ovog materijala – isključivo ovog materijala javni tužilac će tek 21. maja o.g. i to TRI MESECA KASNIJE (100 dana) staviti zahtev za pokretanje istrage, za teško delo kontrarevolucionarnog napada i tražiće da se odredi pritvor da optuženi ne bi ponovio delo.

Ali šta radi javni tužilac u februaru? NIŠTA. Tužilac je saznao za nešto što po njegovoj današnjoj kvalifikaciji predstavlja teško krivično delo protiv osnova SFRJ – i ne preduzima NIŠTA. Opasnost koja je pretila 21. maja da optuženi ponovi delo, februara – nije postojala. Šešelj se još tri meseca šetao i nije izvršio nikakvo krivično delo, što pokazuje sama optužnica. Februara meseca javni tužilac bio je u pravu.

Javni tužilac nije preduzeo NIŠTA, jer se nije ni dogodilo ništa. U suprotnom bismo mi morali pretpostaviti nešto što ne smemo pretpostaviti – da je javni tužilac pogazio svoju dužnost iz čl. 18 ZKP:

"Javni tužilac je dužan da preduzme krivično gonjenje ako postoje dokazi da je počinjeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti".

Posle 100 dana, bez IJEDNOG JEDINOGR NOVOG DOKAZA koji bi eventualno za tih 100 dana bio pribavljen, ili se pokušalo da se pribavi, javni tužilac odjednom stavlja zahtev za sprovođenje istrage.

Pa, da li postoje dokazi da je izvršeno krivično delo ili ne postoje. Ako postoje šta se čeka 100 dana? Ako ne postoje zašto se stavlja zahtev? To je neshvatljivo. Zbog njegove inkriminisane aktivnosti očigledno NIJE.

Budući da je nad njim uspostavljen nadzor POSLE onih događaja koji su doveli do njegovog isključenja iz SKJ, isključenja iz nastave i niza političkih napada u štampi, ŠEŠELJ ima osnovu za tvrdnju da je logično da je povodom tih događaja i u sklopu tih događaja nad njim i uspostavljen nadzor.

3. Gledajte sada dalje šta se događa – februara meseca 1984. godine Šešelja skidaju sa voza, pretresaju ga lično, njegov stan i kabinet i pronalaze mu organi SDB-a sve ovo što se danas nalazi u spisu na stolu ispred vašeg veća.

Sve to prikupila je SDB još u februaru 1984. godine na odnosu svojih ovlašćenja iz čl. 151 st. 1 i 2 i čl. 154 ZKP, bez naloga istražnog sudije ili javnog tužioca; na vlastitu inicijativu.

Međutim, po čl. 151 st. 5 ZKP organi SDB bili su dužni (i ne smemo pretpostavi-

ti da su tu dužnost prenebregli) da su sve oduzete predmete, kao i obaveštenja koja su dobili, takođe još u februaru mesecu od

Olge Kozomare (21. februara),
Dušana Bogavca (22. februara),
Radmila Jovanovića (21. februara),
Bega Hrustića (24.2.)

čije smo iskaze koristili u ovom postupku, da sve izjave ovih šest prezumptivnih svedoka i predmete (rukopise) dostave javnom tužiocu bilo sa svojim izveštajem ili sa svojom krivičnom prijavom.

U svakom slučaju u februaru mesecu o.g. javni tužilac je morao biti (ne smemo u to sumnjati) **OBAVEŠTEN** o izjavama svih šest gore naznačenih prezumptivnih svedoka i svim rukopisima i ispravama koje su oduzete od Šešelja.

Kontrarevolucionarni napad – to nije kleveta ili uvreda, pa da se mislimo da li delo postoji ili ne postoji.

Danas se kaže Šešelj je ciljao na obaranje vlasti radnog naroda, na razbijanje federativnog uređenja, on je hteo da prevrne državu... a javni tužilac 100 dana ni prstom ne mrda. Kako to?

18. maja javni tužilac smatra da će Šešeljevo prisustvo na slobodi uznemiriti javnost... 100 dana se Šešelj šetao po ulicama, dok se tužilac toga setio... danas se kaže može uticati na svedoka... 100 dana je Šešelj mogao uticati na svedoke. Danas se kaže Šešelj bi mogao ponoviti delo, pa mu se iz ta tri razloga određuje pritvor, ... a 100 dana se šetao, pa nije ometao istragu.

Ovlašćenja koja su data javnom tužiocu, a ona su ogromna, mogu svakome izmeniti život preko noći, ona se moraju shvatiti vrlo ozbiljno.

Ono što nisu dokazi u zimu, ne mogu biti dokazi u proleće. Ono što nije razlog za zimu, nije ni za proleće.

Ali ni to nije sve, mi ćemo vam tek pokazati kako javna tužba luta u pitanju koje bi moralo biti kristalno jasno – **DA LI JE ŠEŠELJ UGROZIO OSNOVE SFRJ ILI NIJE**, to je takvo delo da tu nikakvog "lutanja" ne može biti. Ali ovde nije tako.

Ono što je bila kontrarevolucija u proleće, u maju, kada je podnet zahtev, u leto, danas, više nije kontrarevolucija.

Zahtev je naime podnet i optuženi pritvoren zato što je:

- dao intervju "Omladinskim novinama";
- držao referat na Institutu društvenih nauka;
- objavio prikaz u časopisu "Delo";
- držao referat na simpozijumu "Marks u naše vreme";
- podsticao na kontrarevoluciju Kosanu Glišić, Aleksu Milivojevića, Olgu Kozomaru, Radmila Jovanovića.

Danas, u leto, prema optužnici – to nije više kontrarevolucija. Optužnica više optuženog za to ne tereti.

U optužnici od svedoka predloženih zahtevom ostaju samo Hrustić i Tošić, koji su uostalom dali izjave još u februaru (pazite o ovom paru smo već govorili).

Na mesto svedoka Kozomare, Jovanovića, Milivojevića i Glišićeve koji su uveli dolaze u junu novi (sada se tvrdi da je njih optuženi podsticao na kontrarevoluciju,

nekoga je podsticao): još jedan svedok iz voza i dvojica sa kojima je optuženi u dugogodišnjem sukobu.

A od tekstova sve se svodi na famozne odgovore.

Međutim, u doba podnošenja zahteva nema nikakvih dokaza da je iko ikada makar i video ovaj tekst, što je, naravno, za optužbu dosta nezgodno, jer kako se može prevrnuti čitava država tekstem koji niko nikada nije ni video?

Ti dokazi pojavljuju se oko 20. maja, nakon što je optuženi već u pritvoru nedelju dana. U vreme kada po svedoku Bogavcu fotokopije teksta odgovora kruže u ogromnom tiražu, deset dana nakon što ih već uveliko svako živi citira, od Mitje Ribičića i Staneta Dolanca, do Đure Kozara u "Oslobođenju" 10. maja i Hamze Bakšića u "Svijetu" od 15. i 21. maja.

Kakvi su to dokazi: neko, neko anoniman je poslao jednu fotokopiju teksta na dve adrese u Sarajevo.

Pa šta se to tiče Šešelja, on je u pritvoru.

Javna tužba sada traži od nas da joj nešto verujemo na голу reč: e, tačno je da je on u zatvoru kaže javna tužba, ali je on još pre toga poslao primerke toga teksta (nema dokaza) nekim svojim prijateljima (nema imena) u Beograd (zašto u Beograd? Možda u Banja Luku, pa su odande šireni u Beograd, pa iz Beograda u Sarajevo?), pa je onda molio te prijatelje (nema dokaza) da umnože i rasturaju tekst (nema dokaza), pa su oni to i učinili – eto, kako je Hamza Bakšić došao do teksta koji je imao još pre 15. maja prema njegovim člancima. Iza celog ovog niza neverovatnih činjenica, pretpostavki, stoji – neiskazan, ali impliciran – samo jedan nelogičan argument? Pa, ko bi drugi?

Ne znam ko bi drugi.

A to svakako nisu Šešeljevi prijatelji, niti bi ga oni poslali Hamzi Bakšiću koji je objavio da tekst već ima, a da bi Šešelja popio u čaši vode.

Šešelj je sebi napravio mnogo ličnih neprijatelja, a na sudu je dokazano da je tekst kružio u ogromnom tiražu, što su uostalom dokazali i svi koji su ga citirali. Bilo ko je mogao poslati tekst, osim Šešeljevih prijatelja.

Šta ja hoću ovom hronologijom?

Osećam da sam dužan da vam dam jedan zaključak, jedan rezime. Svi vidite da nešto tu duboko nije u redu, to vidim i ja, ali može li se to malo jasnije, malo kraće reći.

Može!

Ono što je mene odmah, na prvi pogled začudilo u ovom predmetu kao karakteristično, to je jedan inverzni tok cele stvari. Jedan preokrenuti tok cele stvari.

Normalan tok stvari je u krivičnom postupku, da prvo imamo:

1. dokaze,
2. pa onda da pokrenemo postupak,
3. pa onda krivca osudimo.

Ovde imamo nešto sasvim drugo:

1. Šešelj je prvo osuđen (prema "Omladinskim novinama" od 16. januara 1982. godine) kao "nacionalista, anarholiberal, staljinista", da ne pominjem "in-

telektualna gnusoba, staljinističko đubre i infektivan pacov”.

2. Onda je protiv njega pokrenut postupak
3. I konačno su se pojavili dokazi (anonimna pisma, i svi svedoci, izuzev “zimskih” – para Hrustić-Tošić).

Dakle, umesto prirodnog

Dokazi – pokretanje postupka – osuda

Imamo

Osuda – pokretanje postupka – dokazi.

To je ono što je čudno u celom dosadašnjem postupku.

I da se razumemo, to čini optužnicu neubedljivom, pored njenog lutanja, neodlučnosti i protivrečnog sopstvenog stava u proceni šta jeste napad na revoluciju, a šta to nije. Ali to nije ni prva ni poslednja neubedljiva optužnica. (Mislim da je retko koja ovako neubedljiva, ali ni to nije ništa nad čime bi se morali jako zgražati).

Međutim, drugovi sudije, vaša presuda koja dolazi nakon jednog ovakvog postupka, u jednoj ovakvoj stvari, koja se već mikroskopom ispituje i za koju je celokupna jugoslovenska javnost ovako zainteresovana, vaša presuda ne sme izazvati ni tračak sumnje u svoju pravičnost i zakonitost. Naše poverenje u vas, drugovi sudije, u samu ustavnovu sudstva koje je jedna od najviših tekovina ne samo naših, već ljudske kulture i civilizovanosti, predstavlja takvu vrednost... pred kojom, bar po mome mišljenju, blede sve druge.

Vi ne možete reći: pa, dobro, važno je da je sada sve na okupu u trenutku kada mi presuđujemo, šta nas se tiče tok postupka, ali nije tako jer je vaša odluka drugovi sudije kruna toga postupka. Sankcionisanje zakonitosti i pravilnosti čitavog postupka, pa čuđenje koje izaziva tok, moglo bi se reflektovati i na samu presudu, a to je ono što ne smemo dozvoliti...

Sud je, drugovi sudije ono mesto gde čovek, slobodni čovek može izgubiti ne samo tu svoju slobodu, već i sve drugo, svoje zanimanje, svoje dete, pa čak i život.

A sud je vrhovni garant naše slobode i našeg dostojanstva. Zato vam predlažem da Šešelja oslobodite.

Presuda Okružnog suda u Sarajevu

U IME NARODA!

Okružni sud u Sarajevu u vijeću sastavljenom od sudija ovog suda Potparić Milorada kao predsjednika vijeća, Tomić Trpimira kao člana vijeća, te sudija potrotnika Đorđević Jezdimira, Džomba Luke i Vladičić Save kao članova vijeća, uz sudjelovanje zapisničara Špiljak Vesne, i krivičnom predmetu protiv Šešelj Vojislava, zbog krivičnog djela iz člana 114 Krivičnog zakona SFRJ, nakon održanog usmenog i javnog pretresa u prisutnosti optuženog i njegovih branilaca Radović Zdravka, advokata iz Sarajeva i Popović Srđe, advokata iz Beograda, te zamjenika Okružnog javnog tužilaštva u Sarajevu Jovanović Vere, dana 09.07.1984. godine, donio je i javno objavio

PRESUDU

OPTUŽENI ŠEŠELJ VOJISLAV, zv "Vojo", sin Nikole i majke Danice, rođene Misita, rođen 11. oktobra 1954. godine u Sarajevu, gdje je stalno i nastanjen u ul. Obala 27. jula br. 91, Srbin, državljanin SFRJ, naučni saradnik Univerziteta u Sarajevu, oženjen, otac jednog djeteta, završio Pravni fakultet u Sarajevu – doktor društveno-političkih nauka, vojsku služio, bez imovine, osuđivan, KRIV JE ŠTO JE:

(u potpunosti su preuzeti navodi iz optužnice koji se tiču Šešeljevog delovanja, te teksta "Šta da se radi?")

nakon čega je najmanje dva primjerka ovog teksta poslao iz Sarajeva i to dana 03. oktobra 1983. godine putem preporučene pošiljke na ime Dušana Bogavca, a na adresu "Komunista" u Beogradu, te drugom do sada nepoznatom licu takođe u Beograd, u namjeri da ista ovaj tekst umnožavaju i rasturaju, pa je tekst materijala Odgovori na anketu – intervju "Šta da se radi?" u vremenu od sredine maja 1984. godine umnožen i dostavljen većem broju lica i organa u Beogradu i Sarajevu.

(Zatim se u potpunosti preuzimaju formulacije iskaza svjedoka s tim što se kod Vlajkija izbacuje zadnji dio koji glasi: "i da će predvodnik u njihovom iznalaženju biti humanistička inteligencija.")

Dakle, učinio djelo upravljeno na obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi, podrivanje ustavom utvrđenog društveno-ekonomskog uređenja i društveno-

političkog sistema i sistema samoupravljanja, na protivustavno svrgavanje organa društvenog samoupravljanja i vlasti, razbijanje bratstva i jedinstva, narušavanje ravnopravnosti naroda i narodnosti i protivustavnu promjenu federativnog uređenja države,

čime je počinio krivično djelo kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 Krivičnog zakona SFRJ,

pa se za navedeno djelo primjenom člana 5 i 33 Krivičnog zakona SFRJ osuđuje na kazna zatvora o trajanju od 8 (osam) godina.

Po članu 50 Krivičnog zakona SFRJ optuženom se u izrečenu kaznu uračunava vrijeme koje provodi u pritvoru od 15. maja 1984. godine pa nadalje.

Po članu 69 Krivičnog zakona SFRJ optuženikov pisani materijal "Odgovori na anketu – intervju 'Šta da se radi?'" oduzima se dok se ostali pisani materijal u koji je izvršen uvid u dokaznom postupku optuženom ima vratiti po pravosnažnosti ove presude.

Po članu 98 st. 2 Zakona o krivičnom postupku optuženi je dužan platiti troškove krivičnog postupka u iznosu od 11.280,00 dinara, te na ime paušala platiti iznos od 800,00 dinara, sve u roku od 15 dana nakon pravosnažnosti presude.

Obrazloženje

Okružno javno tužilaštvo u Sarajevu optužnicom Kt. broj: 196/84 od 7. juna 1984. godine optužilo je Šešelj Vojislava da je na način, mjesto i vrijeme kako je navedeno u dispozitivu presude počinio krivično djelo kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 KZ SFRJ, pa je predloženo da se za ovo djelo oglasi krivim i kazni po zakonu uz izricanje mjere bezbjednosti iz člana 69 KZ SFRJ.

Optuženi, koristeći se pravom iz člana 218 stav 3 ZKP-a u prethodnom postupku nije dao odbranu.

Na glavnom pretresu je detaljno izložio svoju odbranu sa osnovnom poentom da sadržaj optužnice ne ukazuje na postojanje bilo kakvog djela. Tvrdi da njegov pisani materijal – odgovori na anketu – intervju "Šta da se radi?", koji je poslao Dušanu Bogavcu, vodiocu navedenog novinarskog projekta početkom oktobra 1983. godine na mišljenje, ali da ga ovaj nikad nije dobio, kako ga je telefonskom vezom obavijestio. Ističe da se radi o radnom, još nedovršenom tekstu koji niko do oduzimanja prilikom pretresa nije vidio ni pročitao. To što je fotokopija ovog materijala dostavljena na redakciju "Svijeta" i njegovog kolegu na fakultetu, da je to učinjeno nakon njegovog pritvaranja i da je to sve režija "policije", koja ga je od ranije dugo pratila i prisluškivala, radi čega je Gradskom SUP-u uputio i svoju predstavku. Poriče u cijelosti tvrdnju svih svjedoka, ističući da sa njima nije nikad ništa razgovarao o onome što mu optužnica stavlja na teret. Nekim od svjedoka osporava i moralne kvalitete. Tako

tvrdi da je Tošić Nebojša “policijski provokator” s kojim se samo namjerno “poigravao” imajući sa njim nekoliko susreta. Za Čučković Dragoljuba tvrdi da je neiskren, da ga patološki mrzi i da mu je zbog toga sve izmislio, dok osobu po imenu Čvoro Slobodan uopšte ne poznaje niti je sa takvom osobom razgovarao ni zajedno putovao. Sa ostalim svjedocima je poznanik ili prijatelj, ali da ni sa Hrustićem ni sa Vlajkijem nije razgovarao onako i u onom smislu kako mu to optužnica stavlja na teret.

U toku dokaznog postupka sud je saslušao svjedoka Milenković Radišu, Čučković Dragoljuba, Milivojević Aleksu, Čvoro Slobodana, Hrustić Bega, Vlajki Emila, Bogavac Dušana, Tošić Nebojšu, Čavić Boška, Milašinović Vericu, vještaka neurop-sihijatra dr Loga Slobodana, pročitao iskaze svjedoka Kozomara Olge, Glišić Kosane i Jovanović Radmila, pročitane materijal “Odgovori na anketu – intervju “Šta da se radi”, izvršen uvid u ostale spise, pa je ocjenom svih provedenih dokaza odlučeno je kao u dispozitivu presude iz sljedećih razloga.

Odbrana optuženog Šešelj Vojislava nije osnovana. Tvrdnja optuženog da njegov tekst “Odgovori na anketu – intervju “Šta da se radi”” nije sem njega niko nije vidio ni pročitao, sve dok ga nije “policija” zaplijenila i da je ostao nedovršen, je neosnovan i upravljena je na izbjegavanje krivično-pravne odgovornosti. Uvidom u potvrdu o prijemu pošiljke od PTT i pregled primljenih vrednosnih pisama predatih PTT Sarajevo, utvrđeno je da je Šešelj Vojislav poslao dana 03.10.1983. godine na adresu Bogavac Dušana, Trg Marksa i Engelsa br. 11 – Beograd, materijal sa popratnim pismom sljedeće sadržine, “Dragi Duško, dostavljam ti svoje odgovore na postavljena pitanja iz projekta ‘Šta da se radi’. Javiću ti se ovih dana telefonom da provjerim da li si pismo primio i da mi kažeš šta misliš o tekstu”. Na zahtjev OJT Sarajevo Radna organizacija PTT Saobraćaja Sarajevo dostavilo je obavijest da je pismeno 04.10.1983. godine uručeno ovlaštenom licu dostavljajući u prilogu dokaz potražnice i dostavnicu o prijemu. Uvidom u dostavnicu o prijemu pošiljke utvrđeno je da je pismo upućeno na Bogavac Dušana na označenu adresu za ovoga primio Čavić Boško dana 04.10.1983. godine. Svedok Bogavac Dušan pored ostalog tvrdi da nikad nije primio odgovore na pitanja “Šta da se radi?”, pa mu je to rekao kada je Šešelj zvao telefonom kao i pri ličnom susretu, i da mu je tom prilikom Šešelj rekao da će mu ih ponovo poslati ili donijeti ali to da nije učinio. U toku postupka saslušan je i referent za ONO i DSZ lista “Komunist” u Beogradu Čavić Boško koji je potvrdio da je 04.10.1983. godine za Bogavca primio pošiljku prepoznajući svoj rukopis. Tvrdi da se uvijek ovakva pošta koja je upućena pojedincima a preko ustanove “Komunist” uručivala onome na koga je naslovljena. Nikad do sada nisu imali primjedbe u tom pravcu ni od koga. Tvrdi da on lično ovu pošiljku nije uručio jer je ostavio u portirnici da se ista preda Bogavcu kako su to inače ranije uobičavali kada se pošta prima poslije 08 časova, direktno preko ustanove pa je stoga siguran da je i ovo pismo uručeno Bogavcu. U toku glavnog pretresa sud se uvjerio da je optuženi kako u izražavanju tako i u postupcima pokazao potpunu preciznost i opreznost pa kad se ima u vidu njegova opreznost na odnos “policije” prema njemu kako je to posebno izrazio u svom pismenu SUP-u od 08.09.1982. godine kao i ono što je iznio u svojoj odbrani na glavnom pretresu, nemoguće je zamisliti da optuženi Šešelj putem PTT potražnice ili na neki drugi način ne utvrđuje ko bi mogao umjesto Bogavca po-

dići poštu i uzeti ovaj materijal. Ovo pogotovu kad se ima u vidu da je materijal, kako sam Šešelj kaže krajnje radikalna (str. 3. Šešeljevih odgovora na anketu "Šta da se radi?"). Stoga iz svega naprijed izloženog, a naročito i iskazom svjedoka Čavić Boška kome je sud u cijelosti povjerovao, jer je u iskazu bio logičan i uvjerljiv, sud utvrđuje da je poslate "Odgovore na anketu-intervju "Šta da se radi?" od strane optuženog Šešelja primio Bogavac Dušan, a to što ovaj to poriče, te se time koristi i Šešelj tvrdnjom da ovaj materijal "sem njega nije niko vidio" očigledno je iz razloga da optuženi Šešelj izbjegne krivičnu odgovornost i da Bogavac ne doživi neprijatnost (mada je u međuvremenu sa posla suspendovan i isključen iz SKJ). Po ocjeni suda, imajući u vidu da su organi SUP-a Šešeljev materijal zaplijenili još 09.02.1984. godine i da je od tada bio na slobodi do pritvaranja, sasvim je razumljivo da su se i Šešelj i Bogavac mogli dogovoriti da Bogavac ne prizna da je primio materijal od Šešelja, tim prije što u to vrijeme organi gonjenja nisu znali da je Šešelj poštom ovaj materijal uputio Bogavcu. Da je optuženi Šešelj najmanje još jedan primjerak "Odgovori na anketu – intervju "Šta da se radi?"", dostavio za sada, nepoznatom licu u Beograd, proizilazi iz utvrđene činjenice da je ovo nepoznato lice, umnožilo fotokopiranjem navedeni Šešeljev materijal i za sada što je poznato, dostavilo ga Milenković Radiši, profesoru Fakulteta političkih nauka i Redakciji "Svijeta" u Sarajevu, čiji je urednik Hamza Bakšić, kao i Milenković predao SUP-u. Na kovertama su adrese navedenih ispisane pisačom mašinom i utisnute žigom PTT Beograd sa datumom 19.05.1984. godine za Milenkovića i 20.05.1984. godine za redakciju "Svijet". Uz oba materijala uloženo je pismo u vidu letka, protestnog karaktera pisanog na pisačkoj mašini sljedeće sadržine: "Staljinistička banda je evo opet strpala jednog intelektualca Srbina u zatvor. Ovaj put je to mladi poletni profesor sociolog doktor Vojislav Šešelj iz Sarajeva. Procijenite i sami što u ovom njegovom naučnom radu ima što je protiv progresa i što je kažnjivo. Kada su srpski diktatori i staljinisti pokušali da unište Đoga, ustala je srpska intelektualna javnost, a sada će to biti i međunarodna javnost, jer je Šešelj već promakao granice države u kojoj je danas čast biti u zatvoru. Bagri bosanskoj poručujemo da mi znamo da Šešelj strada jer je Srbin, jer ga goni panislamistička homeinijevska zver". Optuženi Šešelj u svojoj odbrani tvrdi da je "riječ o jednoj najobičnijoj policijskoj montaži", jer da su mu njegovi prijatelji i da im je ranije dao svoj materijal, ne bi mu sada otežavali položaj u postupku nakon pritvaranja. Po ocjeni suda, ovakvoj tvrdnji optuženog nema mjesta i očigledno je iznio u cilju izbjegavanja krivične odgovornosti.

Zaključak suda da je nepoznato lice iz Beograda umnožavalo i rasturalo navedeni materijal zasniva se na činjenici da na ovom fotokopiranom materijalu nema parafa "VŠ" koji je Šešelj stavio na tri primjerka ovog materijala koji mu je zaplijenjen 09.02.1984. godine prilikom pretresa stana i njegovog ličnog pretresa. Nema osnova u optuženikovo odbrani da se radi o "policijskoj montaži", jer da je to u pitanju pa sigurno je da tome ne bi policija pribjegla nakon pritvaranja Šešelja, a po nalogu ovog suda, nepoznato lice, bar što se tiče Milenkovića i "Svijeta", ovaj materijal je uputilo iz protestnih razloga zbog pritvaranja, našto ukazuje i pismo – letak naprijed navedene sadržine koji je uz materijal dostavljen. Što se tiče mogućnosti da bi ovaj materijal umnožavao i rasturao Bogavac, po ocjeni suda to je malo vjerovat-

no, jer Bogavac i koverat kad šalje materijal ispisuje svojom rukom (materijal koji je uputio Nenadu Kecmanoviću i Gaju Sekuliću ili pak materijal ranije "Šta da se radi?" koji je poslao Šešelju).

Prema tome, na osnovu svega naprijed izloženog sud utvrđuje da je optuženi Šešelj Vojislav svoj materijal "Odgovori na anketu-intervju 'Šta da se radi?'" dostavio Bogavac Dušanu i najmanje još jednom nepoznatom licu u Beograd) jer ga ovaj iz Beograda rastura, a konačno i nije bitno da li ga je poslao u Beograd ili u neko drugo mjesto jer je očigledno sa istim ciljem poslato). Na osnovu pribavljenog izvještaja NIRO "Komunist" Beograd i dostavljene fotokopije Šešeljevog materijala "Odgovori na anketu-intervju 'Šta da se radi?'" utvrđeno je da je "Komunist" posjedovao ovaj materijal na kojima je postojao paraf Šešelja "VŠ" (ćirilicom) što ukazuje da su koristili materijal kojeg je SUP oduzeo od Šešelja, a isti je služio radnicima "Komunista" o odgovornosti Bogavca.

Ni slijedeća tvrdnja odbrane optuženog Šešelj Vojislava da u njegovim radnjama nema obilježja bilo kakvog krivičnog djela pa ni ovog koje mu optužnica stavlja na teret nije osnovana. Polazna teza ovakve odbrane, pored naprijed navedene tvrdnje da inkriminirani materijal nije sem njega niko drugi vidio, jeste da je ovaj materijal dostavio Bogavac Dušanu da mu kaže šta misli o tekstu, te da je to poslao uredništvu lista "Komunist" koji ima obavezu čuvanja novinarske tajne u smislu odredaba novinarskog kodeksa.

Prije svega, iz zakonske formulacije krivičnog djela član 114 KZ SFRJ "ko učini djelo upravljeno na..." proizilazi da je djelo svršeno onda kada je optuženi Šešelj izvršio inkriminisanu radnju, tj. radnju koja je zakonom zabranjena i kada je nastupila posljedica. U konkretnom slučaju je utvrđeno da je optuženi Šešelj inkriminirani materijal dostavio Bogavac Dušanu i još drugom licu. Dakle, već oformljeni optuženikov direktni umišljaj koji ide za ugrožavanjem osnovnih vrijednosti društvenog sistema nabrojanih u čl. 114 KZ SFRJ a koji se manifestovao kroz inkriminirani materijal a za koji optuženi na glavnom pretresu ističe da ga "smatra jednim od svojih najboljih do sada napisanih naučnih radova..." ide to za time da proizvede efekat i posledicu kod trećih lica, a to čini i u razgovoru sa raznim licima.

Nadalje, članom 1 Zakona o sprječavanju zloupotrebe slobode štampe i drugih vidova informisanja ("Sl. list SFRJ" br. 58/76) reguliše se da "u ostvarivanju slobode štampe i drugih vidova informisanja, niko ne sme da koristi sredstva informisanja radi rušenja organa socijalističkog samoupravnog demokratskog uređenja utvrđenog Ustavom SFRJ" ... Sličnu odredbu sadrži i čl. 11 Zakona o informisanju ("Sl. list SR BiH" br. 34/77). Kodeks novinara Jugoslavije, usvojen oktobra 1982. godine nalaže novinaru "da posebno vodi računa o informacijama koje predstavljaju vojnu, državnu i privrednu tajnu". Prema tome Bogavca kao novinara ne obavezuje kodeks da Šešeljev materijal čuva kao tajnu, a niti pak po ocjeni ovog suda traženje mišljenja o materijalu od Bogavca umanjuje ili pak isključuje krivičnu odgovornost Šešelja, jer se očigledno radi o takvom materijalu iz čijeg teksta proizilazi namjera Šešelja upravljena na ugrožavanje osnovnih vrijednosti društvenog sistema koji su nabrojani u članu 114 KZ SFRJ. Iz svega izloženog sud nalazi da je odbrana optuženog Šešelja potpuno neosnovana.

Konačno i tvrdnja optuženog Šešelja da je njegov inkriminirani materijal "Odgovor na anketu-intervju 'Šta da se radi?'" koji smatra jednim od najboljih do sada napisanih naučnih radova "... ostao nedovršen, netačna je, a i bez ikakvog je uticaja na pitanja postojanja njegove krivične odgovornosti, jer se ista prosuđuje na osnovu postojećeg teksta, dostavljenog drugim licima.

Nelogičnost tvrdnje optuženog ogleda se u tome što iako ga smatra "jednim od svojih najboljih naučnih radova" koje je napisao za oko mjesec dana, a od 03.10.1983. godine ni slova na istom nije dodao, mada, do pretresanja i oduzimanja istog 09.02.1984. nije bio ni od koga ometan, pa makar za to vrijeme da je radio na nekim drugim "naučnim" radovima.

Optuženi Šešelj Vojislav oglašen je krivim da je u navedenom periodu djelovao putem pisanog materijala i u razgovoru sa raznim licima, sa anarholiberalističkih i nacionalističkih pozicija, upravljanim na obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi, na podrivanje ustavom utvrđenog društveno-ekonomskog uređenja, društveno-političkog sistema ili sistema samoupravljanja, na protivustavno svrgavanje društvenog samoupravljanja i vlasti njihovih izvršnih organa ili predstavnika najviših državnih organa, na razbijanje bratstva i jedinstva ili narušavanje ravnopravnosti naroda i narodnosti i na protivustavnu promjenu federativnog uređenja države, a koje predstavljaju bitna obilježja krivičnog djela kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 KZ SFRJ.

Dakle, ovim djelom su inkriminirani napadi – djela upravljena na osnovice društvenog i državnog uređenja Jugoslavije.

Društveno uređenje SFRJ zasniva se na vlasti radničke klase i svih radnih ljudi, pa svako ograničavanje ili obaranje vlasti znači sužavanje njene društvene i političke moći, odnosno potpuno onemogućavanje radničke klase i radnih ljudi da učestvuju u vlasti. Istina, inkriminiranim tekstom a i u razgovoru s navedenim licima optuženi Šešelj ne poriče postojanje radničke klase, direktno je ne negira, ali zato svojim zahtjevima istaknutim u tekstu "Odgovori na anketu-intervju 'Šta da se radi?'" (ubuduće "Odgovori na anketu...") i u razgovoru sa navedenim svjedocima ističe i traži odstupanje Saveza komunista Jugoslavije i drugih subjektivnih snaga iz ukupnih društveno-političkih zbivanja u Jugoslaviji. Glavom VIII Osnovnih načela Ustava SFRJ tačno je i precizno određeno mjesto i uloga Saveza komunista Jugoslavije kao organizovane vodeće i idejne političke snage radničke klase i svih radnih ljudi u izgrađivanju socijalizma određujući mu funkciju osnovnog pokretača i nocioca političke aktivnosti radi zaštite i daljeg razvoja socijalističke revolucije i socijalističkih samoupravnih odnosa za koje je odgovoran. Istom glavom je utvrđeno mjesto i uloga ostalih subjektivnih socijalističkih snaga. Međutim, optuženi Šešelj negirajući Savezu komunista Jugoslavije sve njegove istorijski priznate vrijednosti i ukupnu ulogu u razvoju socijalističkih samoupravnih odnosa navodi da je "svoju prevlast Partija obezbjedila demagoškim pozivanjem na zastupništvo istorijskih i društveno-političkih interesa radničke klase, radeći u praksi upravo protiv tih interesa, da se zbog toga proletarijat mora otrgnuti iz smrtnog zagrljaja svoje nabijedene avangarde", da se vrati društvu u kome će sa drugim progresivnim snagama obezbjediti demokratsko i socijalističko uređenje, da Savez komunista nije više u stanju da vodi

društvenom progresu i jedino progresivno što bi moglo učiniti jeste otvaranje institucionalnih mogućnosti ispoljavanja i javnog izražavanja novih društvenih snaga koje bi istupale sa alternativnim programom obnove”, a u razgovorima sa Čučković Dragoljubom i Čvoro Slobodanom isticao da se Savez komunista i rukovodeća struktura birokratizovala, dok je u razgovoru sa Vlajki Emilom naveo da Savez komunista nema snage niti mogućnosti da nađe izlaza iz nastalih teškoća, koja tvrdnja očigledno po ocjeni ovoga suda predstavlja potpunu negaciju Saveza komunista Jugoslavije i istovremeno poziv drugim snagama (svakako onim na koje se optuženi Šešelj u svojim “Odgovori na anketu...” poziva da izađu na pozornicu društvenih zbivanja, jer tvrdeći da je Partija (Savez komunista) “iscrpila svoje istorijske mogućnosti i danas predstavlja isključivo faktor regresa...” (str. 35.), Šešelj u svom “programu” traži da nosioci radikalnih zahvata ne mogu biti dosadašnje vladajuće “subjektivne snage”. “Njegovo konceptiranje može postići humanistička inteligencija ljevičarskog i socijalističkog usmjerenja, a ostvarenje je moguće samo jedinstvenom akcijom svih socijalnih slojeva koje postojeća kriza egzistencijalno ugrožava. “U ovom moru apatije i beznađa humanistička inteligencija po mom uvjerenju, predstavlja jedinu zrelu i sposobnu socijalnu snagu, spremnu da se odlučno suoči s postojećom krizom, ponudi dugoročnija rješenja i reafirmiše izvorne socijalističke principe, kompromitovane dugotrajnim birokratskim izvrtanjima i izvrđavanjima. Jednu jedinu istorijsku pozitivnu ulogu, za koju smatram da je još Savez komunista može odigrati, vidim u odustajanju od ometanja i pokušaja onemogućavanja ove nove društvene snage da izađe na političku pozornicu i preuzme ulogu odgovornog i savjesnog kormilara.”

Prema tome, iz svega izloženog i utvrđenog po ocjeni ovoga suda, ovakve radnje optuženog (izvršenje kako pisanim tekstom tako i govorom) očigledno predstavljaju djelo upravljeno na ograničavanje ili obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi kao jednog od objekata krivično-pravne zaštite u članu 114 KZ SFRJ.

Optuženi Šešelj Vojislav je svoju aktivnost kroz “Odgovori na anketu...” a i razgovoru sa drugim licima upravio i na sistem samoupravljanja kao same osnove našeg državnog uređenja, društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema, koji je bitna odlika našeg samoupravnog socijalizma. Istovremeno je njegov napad upravljen i na delegatski sistem kroz koji radni ljudi u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama i društveno-političkim organizacijama ostvaruju svoja prava, dužnosti i odgovornosti i organizovano učešće u vršenju funkcija u skupština-ma društveno-političkih zajednica, kako je to regulisano članom 133 Ustava SFRJ. Tako na str. 9 svojih “Odgovora na anketu...” optuženi Šešelj tvrdi da se “samoupravljanje pokazalo kroz tridesetogodišnju bezuspješnu praktičnu realizaciju kao potpuno neprijemljivo i prevaziđeno teoretski i ideološki koncept” da je on “na brzinu iskonstruisana i lažna alternativa staljinizmu” itd. a zatim poziva na obaranje ovog sistema. “Prestanak njegove egzistencije u sadašnjem obliku značice da je izvjestan odgovor napokon pronađen. Kakav? Vidjećemo.”

Na str. 30, 31 i 32 svojih “Odgovora na anketu...” Šešelj nedvosmisleno podstiče na potkopavanje cjelokupnog društveno-političkog sistema pa tako kaže: “Pored procesa detitoizacije, kao radikalnog razračunavanja sa staljinističkom prošlošću i kominternovskim konceptima, u unutrašnjoj politici predstoji nam i temeljna dek-

ardeljizacija ustavnopravnog ustrojstva države koja podrazumijeva odlučni raskid sa postojećom prekomjernom i nefunkcionalnom institucionalizacijom političkog sistema", a zatim da "Uvođenje kardeljevskog delegatskog sistema kao okosnice kompletnog procesa odlučivanja značilo je objektivno eliminaciju svih pozitivnih dostignuća modernih političkih sistema i vraćanje točka historije unazad". Identično ovome i njegovo istupanje pred svjedocima i u razgovoru sa njima, pa tako u razgovoru sa svjedokom Tošić Nebojšom iznosi svoj zahtjev da naš samoupravni socijalizam treba mijenjati jer da je to promašaj, a da je samoupravljanje neodrživo, kod svjedoka Čučković Draga, također tvrdi da je samoupravljanje promašaj, a pred Čvoro Slobodanom ističe da samoupravljanje služi rukovodećim strukturama samo za manipulisanje i očuvanje vlasti u svojim rukama. Dakle, iz izloženog se nesumnjivo utvrđuje da je ovakvo djelovanje optuženog očigledno upravljeno na podiranje Ustavom utvrđenog društveno-ekonomskog uređenja, društveno-političkog sistema i sistema samoupravljanja čime je ostvario i ovo obilježje krivičnog djela iz člana 114 KZ SFRJ.

Navedenim materijalom optuženi Šešelj napadom na cjelokupni dosadašnji samoupravni socijalistički razvoj, po ocjeni ovog suda time neposredno vrši napad upravljen na protivustavno svrgavanje organa društvenog samoupravljanja i vlasti njihovih izvršnih organa. Taj napad je uvjerljiv kada se na strani 7 "Odgovora na anketu..." piše da je "osnovna svrha današnjeg stvaralačkog i kritičkog angažmana da se pokušaju iznaći primjereniji modeli i putevi društvenog preobražaja kojim bi se u korjenu sasjeklo sve dotrajalo i preživjelo..." a zatim zaključuje "da sadašnja upravljačka garnitura nije spremna da žrtvuje sebične i samožive materijalne interese svojih pripadnika i zato njoj treba oduzeti dizgine vlasti iz ruku. Dakle, prvo je politički a onda i ekonomski razvlastiti". Ističući da nosioci radikalnih zahvata ne bi mogle biti dosadašnje vladajuće "subjektivne snage", optuženi Šešelj predlaže da "njegovo koncipiranje može postići humanistička inteligencija ljevičarskog i socijalističkog usmjerenja..."

Grubo napadajući i vrijeđajući pokojnog predsjednika Josipa Broza Tita čije je revolucionarno djelo uoči Revolucije za vrijeme i u toku poslijeratnog razvoja Socijalističke Jugoslavije istorijski priznato, po ocjeni ovoga suda optuženi Šešelj time vrši napad na sve sadašnje predstavnike najviših državnih organa, budući da u cjelokupnom radu slijede Titov put izgradnje samoupravne socijalističke Jugoslavije. On Tita naziva "glavnim velikodostojnikom" a također i "ljude od njegovog bezrezervnog povjerenja" naziva "velikodostojnicima" (str. 14 i 17 "Odgovora na anketu...") pa tvrdi da nijedna kampanjska akcija na planu ispitivanja porijekla imovine nije imala šansi za uspjeh sve dok je šef države gradio rezidencije po svim krajevima Jugoslavije i živio u sjaju i raskošu, valjda još jedino dostupnim feudalnim vladarima bogatih petrolejskih zemalja". Optuženi Šešelj traži: "predstoji nam i radikalno preispitivanje svih, do juče neprikosnovenih, teorijskih i ideoloških zabluda, političanskih koncepata i što mi se čini presudnim, konačno otpočinjanie s ozbiljnom kritikom kulta ličnosti decenijama glavnog političkog lidera Tita. Krajnje je vrijeme da se inicira ispitivanje njegove individualne odgovornosti za sve nedaće u kojima smo se našli jer je on bio divinizovani arbitar presudnih i dalekosežnih političkih odlu-

ka koje je donosila vladajuća vrhuška i pokazale su se totalno promašenim i štetnim". Optuženi Šešelj "pored procesa detitoizacije" traži temeljnu dekardeljizaciju ustavnopravnog ustrojstva države..." (str. 29 i 30 "Odgovora na anketu..."). Najzad, svoje težnje i zahtjeve prenosi i kroz razgovor pri susretima sa svjedokom Čučković Dragom, tvrdeći da "zemljom rukovode nesposobni rukovodioci" (a ovakvu "tezu" razvija i u "Odgovorima na anketu...", str. 12), da situaciju može riješiti samo progresivna inteligencija a ne "carevi" koji imaju silne vile i rezidencije, da se i Tito ponašao kao car i vladodržac i da je mogao sa sobom bi ponio sve u grob", a zatim tvrdi da "vladaju moćni klanovi" pri tom navodeći imena najodgovornijih republičkih funkcionera u SR BiH. Prema tome, naprijed navedenim tvrdnjama, zahtjevima i prijedlozima očigledno optuženi Šešelj upravlja svoju akciju na nasilno i protivustavno svrgavanje organa društvenog samoupravljanja i vlasti njihovih izvršnih organa ili predstavnika najviših državnih organa, koji predstavlja posebni oblik krivično-pravne zaštite konstrukcijom krivičnog djela iz čl. 114 KZ SFRJ.

Polazeći od nacionalističkih i velikosrpskih pozicija optuženi Šešelj konstatuje na str. 24 "Odgovora na anketu..." da su "izmišljene nove nacije i ljudi gotovo na silu natjerani da se izjašnjavaju kao njihovi pripadnici kako Srbi ne bi predstavljali u zvaničnim statistikama apsolutnu većinu jugoslovenskog stanovništva. Prvo je to bio slučaj sa crnogorskom, a onda dvije decenije kasnije i s muslimanskom nacijom..." a zatim dalje na 26 str. istog materijala zahtjeva "na nužnost što skorijeg pristupanja racionalnoj reviziji jugoslovenskog federalizma..." a zatim "obustaviti političkantsko insistiranje na daljoj "afirmaciji" izmišljenih nacija, srpskohrvatski jezik odrediti kao zvanični za Saveznu administraciju i javne službe, njegovo učenje učiniti obaveznim u svim školama pored maternjeg jezika, te ukinuti visokoškolsku nastavu na jezicima nacionalnih manjina. Njihovi pripadnici bi imali mogućnost da na maternjem jeziku pohađaju osnovne i srednje stručne škole, kako bi bili osposobljeni za proizvodni rad i stekli minimalne uslove za solidnu građansku situiranost..."

Očigledno je najgrublji napad optuženog Šešelja upravljen na razbijanje bratstva i jedinstva ili narušavanje ravnopravnosti naroda i narodnosti kao najveće tekovine narodno-oslobodilačkog rata a koje je dograđivano i učvršćivano u daljem toku razvijanja socijalističkih samoupravnih odnosa. Svaki zahtjev za negiranjem i ukiđanjem bilo koje nacije predstavlja radnju upravljenu na razbijanje bratstva i jedinstva, pa prema tome Šešeljevo nepriznavanje Crnogorske i Muslimanske nacije predstavlja samo za sebe ostvarenje bića krivičnog djela iz čl. 114 KZ SFRJ. U osnovnom načelu I Ustava SFRJ proklamovano je da su se narodi i narodnosti ujedinili u Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju, u kojoj, u interesu svakog naroda i narodnosti posebno i svih zajedno ostvaruju i obezbjeđuju pored ostalog, nacionalnu slobodu i nezavisnost, i bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti. U članu 246 Ustava SFRJ utvrđeno je da su ravnopravni jezici naroda i narodnosti i njihova pismena na teritoriji Jugoslavije. U SFRJ su u službenoj upotrebi jezici naroda, a jezici narodnosti – u skladu sa ovim Ustavom i saveznim zakonom. Zahtjevom da samo srpskohrvatski jezik bude zvanični za Saveznu administraciju i javne službe, osporavaju se narodnosti da visoko obrazovanje stiču na svom maternjem jeziku, po svojoj prirodi Šešelj vrši napad na ustavne odredbe i direktno razbijanje i narušavanje

ravnopravnosti naroda i narodnosti kao jedne od vrijednosti zaštićene krivičnim djelom iz člana 114 KZ SFRJ.

I najzad optuženi Šešelj Vojislav svoju akciju direktno upravlja na protivustavnu promjenu federativnog uređenja države, jer traži kao "nužno ukidanje Autonomnih pokrajina ili bar njihovo striktno podvođenje pod srbijanski suverenitet..." a zatim, "Jugoslovenska federacija bi se sastojala od 4 stvarno ravnopravne republike: Srbije, Makedonije, Slovenije i Hrvatske. Nužno je i novo teritorijalno razgraničenje između Srbije i Hrvatske..." itd. koje navodi na str. 26 i 27 "Odgovora na anketu..."

Dakle, zahtjevom za ukidanje Socijalističkih Autonomnih pokrajina Kosova i Vojvodine i Socijalističkih Republika Crne Gore i Bosne i Hercegovine, optuženi Šešelj svoje djelo upravlja na protivustavnu promjenu federativnog uređenja države kao jednog od temeljnih vrijednosti Ustavnog uređenja koje je od svakog napada zaštićeno krivičnim djelom iz člana 114 KZ SFRJ. U članovima 398 i 403 Ustava SFRJ tačno su određeni uslovi i način putem kojeg se može pristupiti promjeni Ustava SFRJ, pa prema tome, svaki drugi put predstavlja nasilnu ili protivustavnu promenu, a očigledno takav put je izabrao optuženi Šešelj Vojislav, pa je stoga pozivanje odbrane, na ustavno pravo svakog građanina da predlaže promjenu Ustava neosnovana jer se iz cjelovitog teksta "Odgovora na anketu..." kao i razgovora sa svjedocima vidi da se upravo radi na opštem napadu upravljenom na sve vrijednosti našeg samoupravnog socijalističkog sistema i Jugoslavije u cjelini, a koje vrijednosti su zaštićene kroz krivično djelo kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 KZ SFRJ. Svoje težnje i zahtjeve za protivustavnu promjenu federativnog uređenja države optuženi Šešelj razvija i u razgovoru sa svjedocima, pa tako u razgovoru sa svjedokom Tošić Nebojšom iznosi svoj stav "a da bi sadašnje federativno uređenje Jugoslavije trebalo mijenjati tako što bi se izvršila drugačija podjela na republike..." što predstavlja identično zahtjevu koje je konkretizovano u pisanom materijalu. Takav svoj stav javno je iznio i u prisutnosti svjedoka Čučković Drage osporavajući odluke AVNOJ-a itd.

Optuženi Šešelj Vojislav je tokom postupka pokušao osporiti tvrdnje svjedoka Hrustić Bege, Vlajki Emila i Čvoro Slobodana, a negirajući iskaze svjedoka Tošić Nebojše i Čučković Drage, pokušao je ove diskvalifikovati napadajući na njihovu moralnu i ljudsku vrijednost tvrdeći svakako bez ikakvog osnova da je Tošić Nebojša "policijski provokator" a za Čučković Dragu da je u toku rata bio u četničkim formacijama. Svjedoci Vlajki Emil i Hrustić Bego nijesu potvrdili Šešeljevu tvrdnju da je njima govorio da je Tošić "policijski provokator". Uostalom, zar bi se uvijek oprezni i ne baš povjerljivi Šešelj upuštao u prijateljske kontakte i kućne posjete, kakve su Šešelj i Tošić razmjenjivali, da je već tada za njega znao da je "policijski provokator"? Sigurno je, po ocjeni ovoga suda da to ne bi činio pa ni uz uslov da se sa njim "poigrava" kako to Šešelj na glavnom pretresu u svojoj odbrani ističe. Ovome sudu je neposredno poznato o čemu postoje podaci u spisu da je svjedok Čučković Dragoljub – Drago dugogodišnji sudija prvostepenog Vojnog suda u Sarajevu i više godina njegov predsjednik i pukovnik JNA u penziji. Očigledno je da je njegovo svjedočenje o onome što je Šešelj sa njim i pred njim govorio, optuženi želio diskvalifikovati insinucijama njegove ličnosti. Za svjedoka Čvoro Slobodana optuženi tvrdi

da ga nikad nije vidio ni upoznao, pa da je njegovo svjedočenje najobičnija izmišljotina. Međutim, kada ga je u suočenju na glavnom pretresu ovaj podsjetio kada su se u vozu upoznali ko je još sa njima bio, da je optuženi u cijelom toku vožnje dijelom razgovarao sa njim, a dijelom sa susjednim putnikom za koga ne zna kako se zove, da je veći dio optuženi pričao u vidu monologa, postavljao je mnoga pitanja i na njih odgovarao pa je govorio i ono što je predmet inkriminacije opisane u dispozitivu presude, optuženi, "sem golog negiranja nije ništa drugo mogao osporiti", tvrdeći da bi vodeći monolog morao biti u neuropsihijatrijskom smislu bolesna osoba, a da je ljekar neuropsihijatar dr Logo Slobodan našao njega potpuno zdravom i uračunljivom osobom. Valja istaći i da je svjedok Čučković Drago istakao da je optuženi posljednji razgovor kad ga je zatekao u biblioteci vodio u vidu monologa, kojom prilikom je osporavao odluke AVNOJ-a i njihovu vrijednost. Vještak neuropsihijatar dr Logo Slobodan, koji nalaz je sud u cijelosti prihvatio, jer je dat stručno a ni prigovora od stranaka nije bilo, utvrdio je da optuženi Šešelj Vojislav ne pokazuje znake trajnog duševnog oboljenja, privremenog duševnog oboljenja, poremećaja ili zaostalog duševnog razvoja, pa se ima smatrati potpuno odgovornim, te da je mogao upravljati u svojim postupcima i shvatiti značaj svoga djela. Što se tiče razgovora vođenog u vidu monologa, kako to neki svjedoci ističu a prateći i izlaganje optuženog na glavnom pretresu, vještak konstatuje da optuženi "ima tendenciju šireg objašnjenja svojih ideja, ali da unutar takvih ideja postoji determinirajuća tendenca, početak i kraj koji su međusobno koherentni, pa da u konkretnom slučaju kod optuženog nema znakova psihopatološkog poremećaja kada je u pitanju "monolog" za koji kaže da sam po sebi nije patološki znak poremećenosti. Ovim nalazom je, po nalazu suda opovrgnut prigovor optuženog upućen svjedocima Čvoro Slobodanu i Čučković Dragoljubu u dijelu kada tvrde da je optuženi Šešelj u jednom dijelu razgovora sam postavljao pitanja i davao svoje odgovore na ista. Stoga je sud u cijelosti povjerovao iskazima ovih svjedoka, jer su svojim tvrdnjama bili uvjereni, istiniti i nijednog momenta nisu pokazali pristrasnost na štetu optuženog, niti znakove bilo kakve mržnje u odnosu na optuženog. Optuženi je očigledno, nemajući drugog izbora da negira ono što je pred ovim svjedocima i u razgovoru sa njima govorio ono što je utvrđeno i navedeno u dispozitivu presude pribjegao vrijeđanjem nipoštaštanjem njihove ličnosti, pa mu je ovakve prigovore sud odbacio u cijelosti. Što se tiče iskaza svjedoka Hrustić Bege, optuženi ne poriče svoje prijateljstvo sa ovim svjedokom, ali negira da je govorio ono i onako kako je to svjedok i na glavnom pretresu potvrdio, pa je stoga sud našao da je svjedok Hrustić govorio istinu radi čega mu je sud također povjerovao. Svjedok Vlajki Emil ističe da duže vrijeme sa optuženim nije bio u dobrim odnosima, ali je potvrdio da je u nizu razgovora sa Šešeljom po nizu pitanja imao suprotne poglede, sjeća se da mu je u jednom momentu Šešelj, razgovarajući o svakodnevnim aktualnim pitanjima, rekao da "Savez komunista nema snage, niti mogućnosti da nađe izlaz iz nastalih teškoća", ali da se ne sjeća da li je dao i odgovor koje bi to druge snage bile, ali je bilo govora o nekim društvenim subjektima kao različiti stručni timovi, inteligencija itd. ali ne kao snage koje bi zamjenile SK.

Sud nije prihvatio tvrdnje svjedoka da je ovo bio njihov isključivo teoretski

razgovor, jer je Šešeljevo istupanje očigledno bilo u stilu, kao i kod ostalih svjedoka, onih polaznih osnovica djelovanja upravljenog na kontrarevolucionarno ugrožavanje društvenog uređenja kakvo je učinio i kroz svoj materijal "Odgovori na anketu..."

Što se tiče pročitanih iskaza Kozomara Olge, Jovanović Radmila i Glišić Kosane, sud je iste cijenio i budući da u istim nema elemenata inkriminacije, a ni elemenata koji bi mogli ići u prilog Šešeljevoj tvrdnji da pred drugim svjedocima ne bi mogao istupati, onako kako je istupao kao kod Čučkovića, Tošića idr. sud je našao da se u slučaju Šešelja i ovih svjedoka radi o posebno prisnim i prijateljskim odnosima koji odnos ih je očigledno opredjelio da tvrde da se ne sjećaju da je u razgovoru sa njima u bilo kom momentu istupao sa pozicija koje su suprotne opšteprihvaćenju i usvojenju politici, ili pak sa neprijateljskih pozicija.

Jedna od karakterističnih krivičnih djela iz glave XV Krivičnog zakona SFRJ, jeste da se izvršenje određenih radnji čini u cilju iznalaženja ili pridobivanja istomišljenika, a sve u namjeri ostvarivanja sebi postavljenog cilja i nastupanja posljedice. Tako je optuženi i u konkretnoj situaciji radio, pa je bez značaja što su saslušani svjedoci na pretresu bili kategorični da ih Šešelj svojim istupom nije mogao pridobiti.

Iz krivično-pravne konstrukcije krivičnog djela iz čl. 114 KZ SFRJ radnja se ne sastoji u samom ograničavanju, obaranju, podriivanju itd. već je ta djelatnost uperena na postizanje ovih ciljeva. Ovakva pravna konstrukcija ovog djela je i razumljiva kad se ima u vidu značaj objekata, koji su predmet zaštite, za naše samoupravno socijalističko društvo. Stoga je neosnovana odbrana optuženog kada se ističe da Šešelj sam ne može oboriti npr. vlast radničke klase itd. a ni da njegovom radnjom nije nastupila posljedica. Društvo ne može da čeka da bude ograničena i oborena vlast radničke klase i radnih ljudi ili da budu svrgnuti organi društvenog samoupravljanja i vlasti, pa da tek onda činioca kažnjava. Tada je kasno. Posljedica o kojoj je riječ jeste opasnost za navedene objekte ovoga djela, a ovaj zaključak proizilazi iz samog naziva djela: Kontrarevolucionarno ugrožavanje društvenog uređenja.

Iz svih naprijed navedenih razloga i utvrđenih činjenica sud nalazi da su se u radnjama optuženog Šešelj Vojislava stekla sva bitna obilježja krivičnog djela kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 KZ SFRJ, za koje ga je oglasio krivim i osudio na kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) godina, u koju kaznu mu je sud uračunao vrijeme koje provodi u pritvoru.

Prilikom odmjerenja visine kazne sud je imao u vidu težinu i društvenu opasnost krivičnog djela kojeg je počinio, a za olakšavajuću okolnost mu je uzeo da je mlad i porodičan. Sud mu nije posebno uzeo za otežavajuću okolnost što je dva puta osuđivan za krivična djela uvrede i klevete, jer sama težina proizvedene posljedice, je po ocjeni suda, s obzirom na težinu djela za koje je ovog puta osuđen, zanemarljiva.

Imajući u vidu da je optuženi krivično djelo iz člana 114 KZ SFRJ učinio dijelom i pisanim tekstom "Odgovori na anketu – intervju 'Šta da se radi?'" to je u smislu člana 69 KZ SFRJ ovaj materijal oduzet od optuženog.

Ostali pisani materijal u koje je sud izvršio uvid po predlogu stranaka, a koji su pisani od strane optuženog: "Ideološki i politički monopolizam kao duhovni teror u našem vremenu i prostoru", "Ideološki orijentiri i politički interesi birokratije kao stimulatori dezintegracionih procesa u Jugoslovenskom društvu", "Savremene re-

fleksije Marksovih teza o slobodi štampe”, “Intelektualni angažman u konkretnom vremenu i prostoru”, Ideološka i politička dimenzija kritičkog sagledavanja raskoraka teorijskih načela i empirijskih pokazatelja u praksi savremenih socijalističkih društava”, i “Roman kao oblik društvene kritike”, nije predmet inkriminacija pa ga sud nije ni posebno cijenio, i isti se, po pravosnažnosti ove presude ima vratiti optuženom.

I ostali materijali u koji je sud izvršio uvid Pismo Šešelja Gradskom SUP-u od 08.11.1982. godine i druge službene zabilješke, kao i iskaz svjedoka Milašinović Verice, po nalazu suda, su bez značaja za utvrđivanje odlučnih činjenica i krivice optuženog, pa ih nije imao razloga posebno cijeniti niti u obrazloženju presude to posebno isticati.

Sud je optuženog obavezao da plati troškove krivičnog postupka i paušal koji se utvrđuju na iznos od 11.280,00 dinara i paušal od 800,00 dinara.

Troškovi postupka sastoje se od izdataka za svjedoke i vještake. Sud je našao da je optuženi u mogućnosti da plati ove troškove i paušal i da plaćanje istih neće ugroziti njega i njegovu porodicu.

Zapisničar
Špiljak Vesna

Sudija
Potparić Milorad
predsjednik vijeća

Žalba Vrhovnom sudu BiH

OKRUŽNOM SUDU U SARAJEVU

ŽALBA

Optuženog Vojislava Šešelja, naučnog saradnika Univerziteta u Sarajevu

protiv presude Okružnog suda u Sarajevu od 09.07.1984., K- ...

VRHOVNOM SUDU BOSNE I HERCEGOVINE

Optuženi pobija prvostepenu presudu U CELOSTI

- A. zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka (član 263 tačka 1 ZKP);
- B. zbog povrede krivičnog zakona (član 353 tačka 2 ZKP);
- C. zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja (član 363 tačka 3 ZKP) i
- D. zbog odluke o kazni (čl. 363 tačka 4 ZKP),

i stavlja sledeći žalbeni predlog:

ŽALBA SE USVAJA i prvostepena presuda UKIDA i predmet vraća na ponovnu odluku prvostepenom sudu
ili
PREINAČAVA tako što se optuženi OSLOBAĐA OD OPTUŽBE,

s tim što će optuženi i branilac biti obavešteni o sednici veća drugostepenog suda u smislu člana 371. stav 1 ZKP.

O b r a z l o ž e n j e:

A. Bitne povrede odredaba krivičnog postupka:

Lica koja su želela prisustvovati glavnom pretresu morala su imati tzv. "propusnice" koje su izdavane na ime i koje su izdavane po nahođenju suda. Svako ko je želeo propusnicu morao se legitimisati i broj njegove lične karte, kao i ime ubeležava-

no je u poseban spisak. "Propusnica" je važila samo uz ličnu kartu.

Očigledno je, dakle, da se nije radilo o onom ograničavanju javnosti koje je nužno i koje bi eventualno bilo uslovljeno samo fizički ograničenim prostorom sudnice. (Na primer, novinari agencije Reuter nisu mogli ući u sudnicu iako je u njoj svakodnevno bilo 10-ak praznih mesta).

Na taj način sud je ograničio javnost na određeni krug lica, kojima je (po nekom neobjašnjenom kriterijumu) specijalno dozvoljavano da prisustvuju pretresu. Ako neko od tih lica ne bi došao na pretres, njegovo mesto je ostajalo prazno i druga zainteresovana lica, uprkos postojanja mesta, nisu puštena u sudnicu.

Ovakvo postupanje je protivno Zakonu (član 287 stav 1 ZKP) i Ustavu SFRJ (čl. 277 stav 1 Ustava SFRJ).

Javnost glavnog pretresa sastoji se u tome što javni pretres mora biti pristupačan neodređenom krugu lica (definicija javnosti).

Ova javnost ustanovljena je zakonom i zagarantovana Ustavom radi omogućavanja demokratske kontrole javnosti nad radom suda, kome Zakon daje velika ovlašćenja (npr. ovlašćenje slobodne ocene dokaza iz člana 16 ZKP), pa je zato u najvećem društvenom interesu da se omogućiti najšira kontrola javnosti nad upotrebom tih ovlašćenja.

Kada je to tako, onda je jasno da sud nad kojim se kontrola vrši ne može za to izdavati specijalne dozvole poimence određenim licima, koja bi ga jedino mogla kontrolisati. Kakva bi to kontrola bila, kada bi onaj koji treba da bude kontrolisan prethodno kontrolisao ko ga može, a ko nemože kontrolisati?

Pored toga što je javnost glavnog pretresa ustanovljena u društvenom interesu, ona je ustanovljena i u interesu optuženog, čije pravo na odbranu uključuje i pravo da mu bude suđeno javno, pa je ovim nezakonitim ograničavanjem javnosti glavnog pretresa povređeno i pravo odbrane (član 364 stav 1 tačka 4 i stav 2 ZKP).

Povrede krivičnog zakona

Delo za koje je optuženi osuđen ima jednu izrazitu specifičnost među delima iz glave XV KZ SFRJ. Ovo delo definisano je isključivo posledicom, a sama radnja izvršenja može biti bilo kakva radnja.

Posledica se sastoji u ugrožavanju osnova društveno političkog uređenja.

Upravo zbog ove specifičnosti svi komentatori savetuju izrazito naglašenu opreznost u ustanovljavanju uzročne veze između inkriminisane radnje i posledice ugrožavanja, naglašavajući da mora biti utvrđeno van svake sumnje da je inkriminisana radnja objektivno i realno mogla dovesti do ugrožavanja.

Naime, jasno je da budući da radnja nije definisana, apsolutno svaka radnja, svako ponašanje mogu biti proglašeni za kontrarevolucionarno ugrožavanje osnova društveno-političkog uređenja, ako se samo ustvrdi da takvo ponašanje navodno vodi takvim posledicama.

Zato je po mišljenjima tih autora veoma važno da se potpuno pouzdano utvrdi da određena radnja OBJEKTIVNO i REALNO može dovesti u opasnost vrednosti zaštićene, jer bi se inače kažnjiva zona mogla proširiti bezgranično i narušiti jedno od

osnovnih načela kaznenog prava: “*Nulla crimen sine lege*”.

I inače slabo određena obeležja ovog dela bez takvog striktnog utvrđivanja postojanja OBJEKTIVNE i REALNE postala bi praktično neograničena – svako ponašanje bi se moglo podvesti pod čl. 114 KZ SFRJ.

Tako se u Komentaru dr Franje Bačića kaže:

“Mada te radnje nisu konkretno određene u zakonu nesumnjivo je da one moraju stajati u vezi sa prouzrokoivanjem opasnosti. Ocena o tome je zakonska osnova za utvrđivanje da li je neka radnja upravljena na ugrožavanje u zakonu navedenih zaštitnih objekata. Ta ocena mora se zasnivati na realnosti, na objektivnom procenivanju postojanja uzročne veze između radnje i posledice, kao i na okolnostima konkretnog slučaja. Svaka imaginacija koja stoji izvan realnog procenivanja veze između radnje i posledice ovog dela može dovesti do nezakonite primene krivične sankcije” (Komentar Krivičnog zakona SFRJ, dr Franjo Bačić i dr. str. 421).

“Većina autora traži da se... mora raditi o radnjama koje su neposredno upravljene na izvršenje” (isto, str. 420).

Po stanovištu optuženog prvostepeni sud nije postupio sa dužnom oprežnošću kada je utvrđivao ovu uzročnu vezu, niti je u svojoj presudi uspeo da pokaže i obrazloži postojanje uzročne veze između inkriminiranih radnji i posledica apstraktnog ugrožavanja (koje se samo tvrde).

Veza između posledica ugrožavanja za koje se u presudi tvrdi da su nastupile i inkriminiranih radnji optuženog NIJE, ni realna, ni objektivna, niti se može uzeti da se radi o pripremnim radnjama koje bi bile neposredno upravljene na izvršenje.

Preterana subjektivna zabrinutost za vrednosti zaštićene čl. 114 ne može biti razlogom za primenu ovog propisa. Odmeravajući vrednost čovekove slobode i vrednosti zaštićene čl. 114 zakonodavac, ipak, nije dozvolio da se u prevenciji ide tako daleko, da bi se napustili objektivni i realni kriterijumi u procenivanju uzročne veze između neke radnje i eventualnog dovođenja u opasnost osnova sistema.

Kada bi sve činjenice utvrđene od prvostepenog suda i stajale, po stanovištu odbrane inkriminirane radnje optuženog (a) pisanje teksta i slanje tog teksta Dušanu Bogavcu i (b) razgovori sa 5 svedoka kako su utvrđeni od prvostepenog suda – ne bi nikada, objektivno i realno, mogli ugroziti društveno-političko uređenje SFRJ.

Štaviše, u pogledu ove važne činjenice, prvostepeni sud propušta da uopšte obrazloži svoju presudu, da objasni zašto misli da bi iz ovakvih radnji optuženog mogle nastupiti tako katastrofalne posledice. Zašto bi mišljenja, ocene i stavovi dr Vojislava Šešelja, izneti u razgovorima u četiri oka, ili u pismu upućenom novinaru “Komunistu” Dušanu Bogavcu, mogli dovesti u bilo kakvu opasnost društveno-političko uređenje SFRJ?

Po stanovištu odbrane takvu ocenu prvostepeni sud nije ni mogao obrazložiti, jer je ona nerealna i neobjektivna i predstavlja plod one imaginacije na koju ukazuje dr Bačić u svome Komentaru citiranom gore.

Posebno odbrana ističe da iz činjenice da je optuženi poslao inkriminirani tekst novinaru “Komunistu” Dušanu Bogavcu i Ljubomiru Kljakiću nikako ne proizilazi zaključak suda da je tekst bio “namenjen objavljivanju”.

Naime, nesporno je, jer se to vidi iz pisma optuženog Bogavcu koje je zaplenje-

no prilikom pretresa njegovog stana, da je optuženi uputio tekst Bogavcu, tek da bi Bogavac izneo optuženom svoje mišljenje o tekstu i primedbe na tekst. Tek nakon ovih primedbi, čiju sadržinu ne možemo pretpostavljati, i koje bi optuženi možda usvojio, što nemožemo znati, dva ugledna društveno-politička radnika, u skladu sa Zakonom o izdavačkoj delatnosti morala bi izvršiti recenziju teksta i isti preporučiti za objavljivanje. Šta više, po čl. 4 Zakona o zloupotrebi štampe otisak teksta pregledao bi nadležni javni tužilac pre nego što bi tekst mogao dospeti do javnosti i zabranio njegovo rasturanje ako bi se takvim tekstom vršilo kakvo krivično delo.

Prema tome, inkriminirani tekst bi dospelo do javnosti jedino pod pretpostavkom da dva urednika edicije, Bogavac i Kljakić i dva recenzenta, ugledna društveno-politička radnika izvrše četiri nezavisna, samostalna krivična dela a da okružni javni tužilac prenebregne svoju dužnost i tekst pusti u javnost.

Opšte poznato je u pravnoj teoriji da između radnje izvršenja i zabranjene posledice nema uzročne veze ako je za nastupanje posledice nužno da se u uzročni niz interpoliraju druga samostalna krivična dela. To je zbog toga što se krivična dela drugih lica po zakonu ne smeju pretpostavljati.

Nedozvoljeno je, dakle, makar samo i pretpostavljati da bi tekst optuženoga mogao biti objavljen i postati dostupan javnosti već se kao posledica njemu inkriminirane radnje može uzeti samo da bi tekst došao do saznanja Dušana Bogavca. Takva, pak, posledica ne može predstavljati ugrožavanje vrednosti iz čl. 114 KZ SFRJ, odnosno osnova društveno-političkog uređenja.

Pored toga, prvostepeni sud je propustio da obrazloži primenu propisa iz čl. 114 KZ SFRJ, obzirom na primedbu odbrane datu u završnoj reči da bi po svojim objektivnim obeležjima inkriminirana radnja mogla biti eventualno kvalifikovana jedino kao delo iz člana 133 st. 1 KZ SFRJ (pri čemu odbrana, o čemu će kasnije više biti reči, smatra da optuženi ne bi mogao biti odgovoran ni za ovo delo, obzirom na nedostatak subjektivnog obeležja, svesti o neistinitosti iznesenih tvrdnji).

Naime, obzirom na opšti karakter krivičnog dela iz čl. 114 KZ SFRJ, ono nužno obuhvata sva druga krivična dela iz glave XV KZ SFRJ, budući da su sva ova dela upravljena na ugrožavanje istih onih vrednosti koja su zaštićena i čl. 114 KZ SFRJ, odnosno upravljena protiv društvenog uređenja i bezbednosti zemlje.

“Iz toga proizilaze dva zaključka: prvo, kažnjavanje za ovo delo samo ako kažnjivost nije određena za neki njegov posebni oblik, i drugo, kad su ostvarena obeležja ovog dela i nekog posebnog njegovog oblika ne postoji sticaj dela već samo jedno delo i to ono koje je određeno kao poseban oblik (slučaj privednog i idealnog sticaja koji se rešava na osnovu pravila: *lex specialis derogat legi generali*). Treba uočiti da se ovde radi o posebnim oblicima koji su u zakonu određeni kao samostalna krivična dela, za razliku od oblika koji su određeni kao alternativni oblici u složenoj dispoziciji člana 114.

Izneto stanovište u osnovi je prihvaćeno u našoj sudskoj praksi. Ono je došlo do izražaja npr. u Odluci Vrhovnog suda Hrvatske I KŽ-1945/72, u kojoj se konstatuje da je “krivično delo iz čl. 100 (sada 114) KZ supsidijernog karaktera tj. do primene ove odredbe može doći samo u slučaju ako se učinjeno delo ne može podvesti niti pod jedan drugi zakonski opis krivičnog dela iz glave X (sada XV) KZ”.

Iz ovakvog načelnog stava "Vrhovni sud Hrvatske zaključio je da u jednom konkretnom slučaju nije moglo doći do primene čl. 100 KZ/1951., jer su u radnji izvršenja sadržana sva obeležja krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 "(sada 133 st.1) (Komentar Krivičnog zakona, dr. Franjo Bačić i dr. str. 425).

Radnja izvršenja koja se optuženom stavlja na teret predstavlja upravo obeležje krivičnog dela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ ("Ko govorom ili napisom...") vrednosti zaštite čine čl. 133 st. 1 upravo su one vrednosti koje prvostepeni sud tvrdi da je optuženi ugrozio. Prema tome, jasno je da se opis dela kako je utvrđeno prvostepenom presudom može (po svojim objektivnim obeležjima) podvesti pod propis čl. 133 st. 1 (neprijateljska propaganda), a samim tim zbog supsidijernog karaktera propisa iz čl. 114 KZ SFRJ nemože podvesti pod čl. 114 KZ SFRJ.

Karakteristično je da se čak i pobijanom presudom utvrđuje u samom dispozitivu da se umišljaj optuženoga kretao upravo u okviru čl. 133 st. 1 KZ SFRJ budući da se u tom opisu dela kaže da je optuženi govorom i napisom "nameravao da pridobije veći broj istomišljenika i podstakne ih na zajedničku delatnost". Ovakva namera može se ukratko nazvati namerom vršenja propagande i podsticanje govorom i napisom na ugrožavanje društveno-političkog uređenja inkriminisano je upravo čl. 133 st. 1 KZ SFRJ. Dakle, sam prvostepeni sud protivno sopstvenoj kvalifikaciji, u dispozitivu dela utvrđuje umišljaj optuženog (koji je konstitutivni element bića dela) kao umišljaj za vršenje dela iz čl. 133 st. 1.

Kako je notorno da niko ne može biti kažnjen van granica svoga umišljaja to je potpuno očigledno da je prvostepeni sud drastično pogrešio, protivrećeci sam sebi kada je kod optuženog utvrdio umišljaj za vršenje dela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, a kaznio ga za delo iz čl. 114 KZ SFRJ. To je još jedan razlog koji najbolje pokazuje da je prvostepeni sud pogrešno primenio zakon.

Međutim, kao što je već nagovešteno optuženi ne može odgovarati ni po ovom propisu obzirom na nepostojanje subjektivnog elementa. Naime, da bi optuženi mogao biti odgovoran po čl. 133 st. 1 KZ SFRJ potrebno je da bude svestan neistinitosti tvrdnji koje je iznosio.

O takvoj svesti optuženoga ne može biti ni reči. Iz celokupnog njegovog ranijeg života, kao i držanja na sudu i po izvršenom delu potpuno je jasno da je optuženi čovek koji je duboko uveren u istinitost svojih reči.

S obzirom na izloženo, jasno je da prvostepeni sud nipošto nije mogao na delo opisano u dispozitivu presude primeniti propis člana 114 KZ SFRJ obzirom na subsidijerni karakter toga dela u odnosu na čl. 133 st. 1 KZ SFRJ a da nije mogao primeniti ni čl. 133 st. 1 KZ SFRJ obzirom da optuženi očigledno nije bio svestan neistinitosti svojih tvrdnji.

Prema tome, bez obzira kako sud ocenjivao mišljenje, ubeđenja i uverenja optuženog on ga za to nije mogao kazniti, već ga je morao osloboditi od optužbe.

Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

U provedenom dokaznom postupku na glavnom pretresu, dokazano je samo ono što optuženi nikada nije ni poricao, a to je da je trećeg oktobra 1983. godine uputio

uredniku "Komunista", novinaru Dušanu Bogavcu, odgovore na anketu pod naslovom "Šta da se radi?". Međutim, optuženi se pored toga oglašava krivim i kažnjava još za dve stvari:

prvo, da je "u namjeri pridobijanja većeg broja istomišljenika i podsticanja na zajedničku djelatnost lica sa istim ili sličnim stavovima i idejama (u cilju ostvarivanja zabranjenih posledica – prim. branioca) u razgovorima sa većim brojem lica (Tošićem, Begom, Čučkovićem, Vlajkijem i Čvorom – prim. branioca) isticao i navodio (inkriminiše se sadržaj razgovora – prim. branioca)" – i

drugo, da je nekim "nepoznatim licima u Beogradu poslao iz Sarajeva više primeraka ovog teksta u namjeri da ista ovaj tekst umnožavaju i rasturaju pa da je tekst stvarno i umnožen i rasturan većem broju lica i organa u Beogradu i Sarajevu".

Ni prvo ni drugo nije dokazano na glavnom pretresu.

Ostalo je sporno da li je optuženi podsticao na zajedničku delatnost svedoke Tošića, Čučkovića, Vlajkija i Čvora u razgovorima koje je sa ovim svedocima vodio. Svi ovi svedoci saslušani na glavnom pretresu kategorički pobijaju, kao što to čini i sam optuženi, da ih je optuženi podsticao na bilo kakvu delatnost. Radilo se jednostavno o razgovorima prilikom, bar što se tiče optuženog, slučajnih susreta. Ta činjenica njihovim saglasnim iskazima sa potpunom izvesnošću je utvrđena.

Što se tiče samog sadržaja njihovih razgovora ona je takođe sporna, ali svedoci smatraju da nisu podsticani ni na kakvu delatnost. Ako svedoci smatraju da nisu podsticani ni na kakvu delatnost, kao što se brani i optuženi onda je potpuno jasno da takvim razgovorima ne mogu da se ugroze dobra zaštićena članom 114 KZ SFRJ.

Što se tiče same sadržine razgovora tu u svakom od pet pobrojanih slučajeva postoji identična situacija. Svedoci tvrde jedno a optuženi drugo. Ono što je čudno to je da se SVI razgovori odigravaju u četiri oka, tako da se iskazi svedoka ni u jednom jedinom slučaju ne mogu proveriti.

Tačno je, takođe, da u svojim iskazima svedoci uglavnom navode stavove i ideje slične onima ili čak doslovno iste, koje je optuženi iznosio u svojim pisanim i zaplenjenim tekstovima. Međutim, ni ta činjenica ne može da posluži za proveru iskaza svedoka, koji optuženi opovrgava, jer je na pretresu dokazano da su prezumpitivnim svedocima u SDB-u čitani i pročitavani ovi tekstovi čak i onda kada su svedoci izjavljivali da im nikakva neprijateljska delatnost optuženog nije poznata, pa su zlonamerni svedoci mogli kao iz nekog kataloga da biraju ideje i stavove, za čije bi iznošenje neosnovano mogli da terete optuženog ako za to imaju bilo kakvog motiva.

Ni iz eventualnih podudarnosti nekih stavova koji se pojavljuju i u iskazima svedoka i u zaplenjenim tekstovima ne može se ništa zaključiti ko govori istinu o tim razgovorima u četiri oka.

Kod ocene protivrečnih dokaza Sud mora imati u vidu da je optuženikov iskaz po ZKP-u dokaz. Sud je morao imati u vidu da je psihološki verovatno da će optuženi koji je stvarno izvršio delo često to negirati da bi izbegao krivičnu sankciju, ali je takođe tačno da će se na identičan način ponašati i nevino optuženi. Iz činjenice da optuženi negira izvršenje dela, kao takve, ne može se ništa zaključivati o lažnosti ili istinitosti njegovih iskaza. Nažalost, ova jednostavna istina, tehnički nazvana prezumpcijom nevinosti često se u praksi previđa, a optuženikovom iskazu prilazi se

kao dokazu sumnjive vrednosti.

U raznim fazama postupka o razgovorima sa optuženim saslušano je 15 svedoka i prezumptivnih svedoka, a zatim je izvršena njihova selekcija i broj sveden na onih pet svedoka koji terete optuženog. Među tih 15 svedoka bilo je i onih koji su u jednoj fazi postupka optuženog teretili vrlo precizno i određeno a u sledećoj fazi iskazivali dijametralno suprotno. Među pet svedoka koji su svedočili na glavnom pretresu o sadržini inkriminiranih razgovora ostalo je

- par ljudi sa kojima je optuženi u teškom dugogodišnjem sukobu, koji ga kako je optuženi izjavio i na sudu za svedoka Čučkovića "patološki mrze" i sa kojima optuženi čak godinama i ne govori (ovde se misli na svedoka Vlajkija koji je uprkos tog ličnog sukoba na pretresu znatno izmenio svoj iskaz dat u istrazi te više optuženog i ne tereti),
- par ljudi koji po vlastitoj izjavi saraduje sa SDB-om (Hrustić) ili je po navodima ovog i optuženog reč o agentu provokatoru (Tošić),
- i jednog svedoka, slučajnog saputnika iz voza (u kome su optuženog, prema njegovim navodima još iz 1982. pratili radnici SDB na njegovim putovanjima u Beograd, i gde mu je jednom prilikom i ukradena akt-tašna sa spisima) za koga optuženi tvrdi da ga nikada nije video u životu, a što ni jednim dokazom nije osporeno.

Svedoci koji ne mogu dokazati da su ikada u životu videli optuženog, koji za sebe izjavljuju da saraduju sa SDB-om, za koje drugi izjavljuju da su agenti provokatori i svedoci koji su u dugogodišnjem sukobu sa optuženim ne mogu se uzeti kao pouzdani svedoci o razgovorima u četiri oka koje optuženi negira čak i da je reč o mnogo lakšem delu, a ne o jednom od najtežih dela iz najteže glave krivičnog zakonika. Pored toga ne treba zaboraviti da su to svedočenja svedoka koje je optužba uspela da odabere od triput većeg broja saslušanih prezumptivnih svedoka.

Ovde se radi o jednom veoma opasnom presedanu i jednom veoma važnom pravnom dobru koje njime može biti ugroženo. Usvoji li se jedanput ovakva metodologija dokazivanja jednog teškog krivičnog dela dovodi se u opasnost pravna sigurnost građana. Sankcionisanje ovakve prakse može samo stvoriti atmosferu opšteg sumnjičenja, nepoverenja i straha, koje je nedostojno slobodnog društva.

Zato presuda prvostepenog suda zasnovana na ovakvim dokazima ne može opstati u pravnom prometu.

Odbrana takođe smatra da ni druga od dve navedene činjenice, tj. da bi optuženi 03. oktobra 1983. godine nekim nepoznatim licima poslao iz Sarajeva više primeraka teksta "Šta da se radi?" u nameri da ista ovaj tekst umnožavaju i rasturaju pa da bi tekst stvarno i bio umnožen i rasturan većem broju lica i organa u Beogradu i Sarajevu,

nije dokazana i da je prvostepeni sud pogrešno uzima za utvrđenu.

Prvo što pada u oči u činjeničnom zaključku suda to je da je u pogledu ove činjenice i sam dispozitiv presude nejasan. Kaže se bezlično da je tekst "stvarno umnožen i rasturan u Beogradu i Sarajevu" ali se čak ni prvostepeni sud ne usuđuje da direktno ustvrdi u opisu dela da postoji bilo kakva uzročna veza između činjenice rasturanja i umnožavanja i nekakve radnje i umišljaja optuženog.

Iz nesporne činjenice da je neko tekst rasturao i umnožavao prvostepeni sud pretpostavlja potpuno arbitrarno radnje (slanje u Beograd, zašto Beograd?) i motive optuženog (da bi tekst bio umnožavan i rasturan), pa ga za te radnje i motive kažnjava.

Ovakav način zaključivanja apsolutno je nedopušten u krivičnom postupku obzirom na odredbe čl. 15 ZKP prema kome se sve krivično-pravno relevantne činjenice moraju utvrditi istinito i potpuno. Prvostepeni sud osuđuje optuženog nagađajući da je verovatno optuženi poslao taj tekst u Beograd, verovatno u nameri da bi tamo (zašto ne u Sarajevu?) bio umnožen i rasturan (poslat nazad u Sarajevu?) na adresu urednika "Svijeta" i svedoka Milenkovića.

Sve to prvostepeni sud samo nagađa. I na osnovu toga nagađanja osuđuje optuženog.

Ovakva logika imala bi eventualno nekog smisla pod dve pretpostavke (a) da je optuženi isključivo bio u prilici da tekstom raspolože, i (b) da je imao ikakvog interesa da tekst umnožava i rastura 20. maja 1984. god.

Optuženi nije bio u isključivoj prilici da tekstom raspolože. Na primer, sam sud utvrđuje da je tekstom raspologao svjedok Bogavac. Tekstom su takođe raspologali i novinari koji su pisali tekstove u "Oslobođenju" od 10. maja i "Svijetu" od 15. i 21. maja (da citiramo samo sarajevsku štampu).

Dokaz: Fotokopije članaka objavljenih u sarajevskoj štampi u kojoj je iscrpno citiran tekst.

Optuženi nije imao nikakvog interesa da tekst umnožava i rastura, ni pre nego što je lišen slobode, ni nakon toga. Pre lišenja slobode on je očekivao da tekst može biti objavljen u Bogavčevoj ediciji, zato ga je Bogavcu i poslao. Zašto bi ga onda umnožio u dva primerka i poslao svjedoku Milenkoviću i uredniku "Svijeta"?

Posle lišenja slobode, optuženi bi takvim umnožavanjem i rasturanjem samo obezbedio protiv sebe one dokaze koji su javnoj tužbi upravo nedostajali – da je tekst uopšte došao nekome do saznanja. Zašto bi optuženi činio sve da obezbedi dokaze protiv sebe u trenutku kada je lišen slobode.

Ali nelogičnost ovakve logičke konstrukcije najviše pada u oči kada se analizira izbor adresata. Jedina dva primerka teksta za koje je utvrđeno da su nekome poslata upućeni su na (1) svjedoka Milenkovića i (2) Hamzu Bakšića urednika "Svijeta". Prvostepeni sud nalazi da je motiv za ovo slanje – širenje ideja koje optuženi zastupa u tekstu.

Da je to stvarno tako, da su tekst rasturali navodni "istomišljenici optuženog" u nameri širenja njegovih ideja, nije li normalno da bi tekst bio upućen licima od njihovog poverenja koja bi tekst dalje rasturala, nego Hamzi Bakšiću, koji se mesecima isticao pisanjem najotrovnijih tekstova protiv optuženog i koji je upravo polemisao preko stranica svoga lica sa tvrdnjom da niko ne može odgovarati za neobjavljen tekst? Ne bi li bilo svakome jasno da će Hamza Bakšić požuriti da tekst dostavi SDB-u ili Tužilaštvu (što je i učinio)? A kada je tako, nije li jasno da je tekst poslao neko ko je upravo želeo da obezbedi "dokaze o rasturanju"?

Dalje, od 20 miliona Jugoslovena pošiljalac (po pretpostavci suda prijatelj i istomišljenik Šešeljev) bira upravo Hamzu Bakšića za adresata, da bi upravo Hamzu

Bakšića upoznao sa tekstom, a od svih tih 20 miliona sigurno je jedino za Hamzu Bakšića da je sa tekstom već upoznat, jer je o tome obavestio jugoslovensku javnost u 200.000 primeraka "Svijeta" u svojim člancima od 15. i 21. maja u kojima obilato i ekstenzivno tekst citira.

Drugi primerak teksta upućen je svedoku Milenkoviću koji je na glavnom pretresu potvrdio da je februara meseca 1984. god. ispitivan u SDB, da nije imao čime da tereti optuženog, da mu je zatim oduzeta putna isprava i da se tim povodom obratio i dekanu Fakulteta. Nije li sasvim jasno da će i ovakav svedok smesta, po prijemu ovakve pošiljke, požuriti da je preda organima SDB-a. Pošiljalac je to tačno ocenio. Svedok je tako i postupio.

Dakle, ne samo da nije dokazano da bi se umnožavanje i rasturanje teksta moglo pripisati umišljaju i radnjama optuženog, već to nije učinio ni verovatnim. Naprotiv, sasvim je jasno da je krajnje neverovatno da se ova posledica (umnožavanje i rasturanje teksta) može dovesti u vezu sa bilo kakvim činjenjem optuženog.

Kod ovakvog činjeničnog stanja u kome je dokazano jedino da je optuženi poslao svoj tekst svedoku Bogavcu na mišljenje, jasno je da nije mogao ni biti primenjen propis člana 114 KZ SFRJ.

S obzirom na izloženo optuženi smatra da je ova žalba umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu
16. avgusta 1984. god.

VOJISLAV ŠEŠELJ
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ, advokat

Presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine

U IME NARODA !

Vrhovni sud Bosne i Hercegovine u Sarajevu, u vijeću sastavljenom od sudija: Varunek Ante kao predsjednika vijeća, Arsović Marka, Mirnić Nenada, Salman Nazifa i Vojinović Vojina, kao članova vijeća, te Aganspahić Pagire kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv Šešelj Vojislava zbog krivičnog djela iz člana 114 Krivičnog zakona SFRJ povodom žalbe okrivljenog protiv presude Okružnog suda u Sarajevu broj: K.161/84 od 09. jula 1984. godine na sjednici održanoj u prisutnosti zamjenika republičkog javnog tužioca Soknić Mirka, te branioca optuženog Radović Zdravka, advokata iz Sarajeva i Danilović Rajka, advokata iz Beograda u zamjenu za Popović Srđu, advokata iz Beograda, dana 20. novembra 1984. godine donio je ovu

PRESUDU

Okrivljeni Šešelj dr Vojislav, ostale generalije u prvostepenoj presudi kriv je što je: a) u napisu pod naslovom "Odgovori na anketu – intervju "Šta da se radi?", koga je 03. oktobra 1983. godine radi štampanja uputio poštom Dušanu Bogavcu, jednom od vodioca ove ankete, a ovaj ga dobio i upoznao se s njegovim sadržajem, između ostalog naveo: (preuzimaju se navodi prvostepene presude koji se odnose na tekst "Šta da se radi?" i svjedočenja Tošića, Čvore i Čučkovića)... Čime je učinio krivično djelo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ, pa se na osnovu istog zakonskog propisa, uz primjenu člana 41 stav 1 KZ SFRJ osuđuje na kaznu zatvora u trajanju od 4 (četiri) godine, u koju mu se, po članu 50 KZ SFRJ uračunava vrijeme provedeno u pritvoru od 15. maja 1984. godine.

U ostalom dijelu prvostepena presuda ostaje neizmenjena.

Obrazloženje

Prvostepenom presudom oglašen je krivim Šešelj dr Vojislav zbog krivičnog djela kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz čl. 114 KZ SFRJ, koje je pobliže opisano u izreci te presude i osuđen je na kaznu zatvora od 8 (osam) godina, u koju mu je po čl. 50 istog zakona uračunato vrijeme provedeno u pritvoru od 15. maja 1984. godine, izrečena mu je i mjera bjezbednosti oduzimanja napisa "Odgovori na anketu – intervju "Šta da se radi'?", a obavezan je i na naknadu troškova krivičnog postupka.

Protiv te presude okrivljeni Šešelj dr Vojislav je u zakonskom roku izjavio dvije žalbe, po svojim braniocima. Obje žalbe presudu pobijaju zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, povrede krivičnog zakona i pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, sa istovjetnim prijedlozima da se presuda ukine i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovno suđenje ili preinači tako što bi okrivljeni bio oslobođen od optužbe za predmetno krivično djelo, a stavljen je i zahtjev da se okrivljeni i njegovi branioci obavijeste o sjednici vijeća drugostepenog suda. Prvostepeni sud je, prema tvrđenju jedne od žalbi, vršio selekciju lica kojima je dopuštao da prisustvuju glavnom pretresu (propusnice, spiskovi, legitimisanje) po nekom "neobjašnjivom" kriteriju budući da takvo postupanje nije bilo motivisano ograničenim prostorom sudnice ili kojim drugim dopustivim razlogom, što se vidi iz činjenice da je svakodnevno u sudnici bilo slobodnih mjesta, a primjera radi novinari agencije Rojter nisu uspjeli dobiti propusnicu. Prekršena je time najprije odredba člana 227 stav 1 Ustava SFRJ, zatim i odredba čl. 287 stav 1 ZKP i konačno učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 4 ZKP. Ovime je jednovremeno povrijeđeno i pravo odbrane okrivljenog (teza: okrivljeni ima pravo da mu se javno sudi, uz ogromni značaj načela javnosti, kao instrumenta kontrole sudskog rada), pa je, prema gledištu iste žalbe učinjena i bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 2 ZKP. Druga, pak, žalba uzima da je učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 11 ZKP, koja se ogleda u nejasnosti i hipotetičnosti razloga koje je pobijana presuda dala nizu odlučnih činjenica (da je svjedok Bogavac primio inkriminirani tekst, da je okrivljeni ovaj tekst poslao još jednom nepoznatom licu iz Beograda itd.), a osim toga ti su razlozi suprotni stvarnom sadržaju izvedenih dokaza.

Žalbeni osnov povrede krivičnog zakona, obje su žalbe obrazložile u suštini istim argumentima. One osobenosti krivičnog djela kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 KZ SFRJ uglavnom svode na:

Prvo, radnja izvršenja ovog krivičnog djela je definisana pomoću posljedice ugroženja objekta koje ono štiti. Zbog toga se kao njegova radnja izvršenja (formulisana izrazom "djelo upravljeno na...") može uzeti samo ona radnja koja je mogla objektivno i realno prouzrokovati ovakvu posledicu.

Drugo, po opštem krivično-pravnom modelu – radnja ovog djela može biti i pripremna radnja, ali zato ona mora biti neposredno upravljena na izvršenje, jer bez ovog uslova ne može prouzrokovati posledicu ugroženja – makar da je za egzistentnost ove posljedice dovoljna i tzv. apstraktna opasnost.

Treće, ovo krivično djelo ima karakter opšteg krivičnog djela u odnosu na ostala krivična djela iz glave XV KZ SFRJ.

Držeći se ove opšte koncepcije, žalbe dalje razvijaju gledište da inkriminirano ponašanje okrivljenog, sve kad bi i bilo održivo u istoj onoj strukturi i opsegu – kako ga je utvrdila prvostepena presuda, nije moguće kvalifikovati kao krivično djelo iz čl. 114 KZ SFRJ, jer je to ponašanje takvog karaktera da ne podrazumijeva nikakvu opasnost po objekte koje ovo krivično djelo štiti. Inače su žalbe sav ovaj pristup (opšta koncepcija, problem supsumiranja (podrobno razradile i široko argumentisale. One ujedno smatraju da se u inkriminisanom ponašanju ne stiču ni obiljež-

ja krivičnog djela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ. Po jednoj, nema ovog krivičnog djela, zbog izostanka subjektivnih elemenata (svijesti o neistinitosti onog što je iznošeno), a po drugoj, ovo djelo eliminiše izostanak radnji koje bi odgovarale pojmovima "pozivanja" i "podsticanja" kao radnjama izvršenja ovog krivičnog djela.

Obje žalbe, ako se njihovi navodi u ovom pravcu oštro vide u tome što je ta presuda opseg, inkriminisanog ponašanja utvrdila daleko izvan granice koju omogućava sadržaj izvedenih dokaza ili njihova pouzdanost. Ti dokazi, mjereni po oba kriterija (sadržaj, pouzdanost) čine, po mišljenju žalbi, izvjesnim samo ovo: da je okrivljeni napisao tekst koji mu se inkriminiše, da je taj tekst napisao kao odgovore na anketu (intervju) koju su pod imenom "Šta da se radi?" pokrenuli novinari lista "Komunist" – Bogavac i Kljakić, da je 3.10.1983. godine primjerak ovog teksta uputio preporučeno poštom Bogavcu, da se radilo o tekstu koji nije perfektuiran i uopšte okolnosti su bile takve da nije dolazilo u obzir njegovo štampanje, što znači da je ovaj upućen Bogavcu samo na "mišljenje". Sve ostalo što presuda preko ovoga utvrđuje (da je Bogavac primio i upoznao se sa tekstom, da je okrivljeni jedan primjerak istog teksta poslao bar još jednom – istina neutvrđenom licu, da je tekst poslat radi umnožavanja i rasturanja, da je do ovog posljednjeg stvarno i došlo, da je okrivljeni u suštini iste ideje iznio i pri razgovorima sa svj. Tošićem, Čučkovićem i dr.), po ocjeni žalbi, ima ili krajnje proizvoljne i nelogične ili krajnje nevjerodostojne osnove. Prije svega, Bogavac, saslušan kao svjedok kategorički je potvrdio da tekst uopšte nije dobio (pored toga potvrdio je da nije dolazilo u obzir štampanje teksta, nezavisno od njegova kvaliteta) – a na istoj je liniji i odbrana okrivljenog. Jedna od žalbi se dosta detaljno bavi i normativnom i faktičkom stranom dostavljanja pismena, zatim analizira iskaz svjedoka Čavića, u koga se pobijana presuda toliko uzda u ovom pravcu – te pokušaje da ta presuda ne vidi tačno suštinu iskaza ovog svjedoka čim uzima da iz tog iskaza slijedi sa sigurnošću da je sporno pismeno predato Bogavcu. Ustvari, time što je odbio da izvede dokaz saslušanjem kao svjedoka, portira Grozdanović Uroša, koji je, već po Čavićevom iskazu, jedini mogao neposredno predati ovo pismeno Bogavcu, prvostepeni sud je, po mišljenju ove žalbe, prekinuo jednu neophodnu dokaznu kariku i time deplasirao pouzdanost zaključka koji je u ovom pogledu izveo (da je Bogavac primio pismeno). Veliki prostor su obje žalbe dale naročito kritici zaključaka pobijane presude da je okrivljeni jedan primjerak istog teksta poslao još jednom "nepoznatom licu" iz Beograda, da je i taj primjerak poslao uz nalog ("u namjeri" – kako se kaže u izreci) da se umnoži i rastura i da je tekst zaista i rasturan većem broju lica i organa u Beogradu i Sarajevu". One tvrde da ni jedan od tih zaključaka nema ozbiljnijeg temelja, da se svodi na puku hipoteziku i da su zbog toga potpuno pogrešni, a pri obradi ove osnovne teze se služe čitavim obiljem argumenata, koji se vuku iz gotovo svih logički mogućih nivoa i uglova. Pri tome pottsjećaju, da ovo ponašanje okrivljenog (u vezi teksta), uz ovakvu restrukturaciju (odbacivanjem iskonstruisanog dodatka) – ne može biti shvaćeno nikako drugačije do kao savršeno adekvatan supstrat Ustavom zajamčene slobode mišljenja. Smatraju takođe pogrešnom ocjenu prvostepene presude o vjerodostojnosti iskaza svj. Tošića, Čučkovića, Čvora i dr. Iskazi ovih svjedoka treba da održe postavku da je

okrivljeni iste ili slične ideje, koje zastupa u navedenom tekstu, iznosio i pri razgovorima. Prvobitno je ta postavka bila veoma široko postavljena, ali su brojni svjedoci odbili da je potvrde već u istrazi. Tek iza toga, kad je bilo jasno da ova koncepcija ne ide, odjedanput se pojavljuju kao svjedoci Čučković i Čvoro – kao kakva spasonosna “rezerva”. Sem toga, četvorica od ukupno pet svjedoka, koji potvrđuju odgovarajući dio inkriminacije, ili je bilo u neosporno teškom ličnom sukobu sa okrivljenim (teza o “patološkoj” mržnji sv. Čučkovića) ili se radi o saradnicima SDB, što je okrivljeni znao (Tošić, Hrustić). Neki od njih su tvrdili da baš u kritičnom periodu uopšte nisu kontaktirali sa okrivljenim, što dovodi u ozbiljnu sumnju samu mogućnost inkriminisanog razgovora. I prema njihovom prikazu uvijek je to razgovor “u četiri oka” – tako da stvar nije moguće provjeriti iz kojeg vanjskog izvora. Uostalom, svi tvrde da ih okrivljeni, pri ovim razgovorima nije pozivao ni na kakvu akciju. Posebno, identičnost ideja koje je okrivljeni iznosio pred ovim svjedocima sa idejama za koje se zalaže tekst, objašnjava činjenicu da je organ unutrašnjih poslova ovim svjedocima predočavao odgovarajuće djelove teksta, tako da ni ovdje ne leži nikakva garancija istinitosti njihovih iskaza. Najzad, Čvoro Slobodan, peti i posljednji svjedok koji potvrđuje odgovarajući dio inkriminacije, predstavlja se kao slučajni saputnik okrivljenog iz voza i navodi da je okrivljeni pred njim, nepoznatim i slučajnim saputnikom, bez povoda i provokacije, izgovorio inkriminisane riječi i to u vidu “monologa” – navodi, dakle, nešto po sebi nevjerojatno. Uz to jedna od žalbi nalazi da nisu izvedeni svi neophodni dokazi. Da se inkriminacija u cjelini temeljito rasvijetli. Pored onoga što je naprijed navedeno, bilo je nužno provjeriti autentičnost potpisa svjedoka Čavića na odnosnoj poštanskoj dostavnici, zatim trebalo je saslušati kao svjedoka Kozara Đuru, Muhić Fuada i Bakšić Mustafu – na okolnost kako su došli do inkriminisanog teksta, s obzirom da su ovaj tekst oštro napali napisima u “Oslobođenju” i “Svijetu” – prije hapšenja okrivljenog, dalje trebalo je provjeriti ko je u listu “Komunist” ovlašćen da prima poštu. Isto tako trebalo je saslušati kao svjedoke Tadić dr Ljubomira, Biskupović Dragana, Jakšić dr Božidara i Barjaktarević Dragana – na okolnost da ih je okrivljeni upozoravao da je svj. Tošić “provokator”. Trebalo je takođe provjeriti, preko RO u kojoj je zaposlen, da li je svjedok Čvoro bio na službenom putu 20.9.1982. godine, što sam tvrdi i eventualno saslušati kao svjedoka njegovu suprugu – koja je putovala s njim u ovoj prilici. Izvođenje ovih dokaza odbrana je predlagala na glavnom pretresu, ali je prvostepeni sud odbio da ih izvede. Mada nije, naslovila odgovarajući žalbeni osnov ista ova žalba napada i odluku o oduzimanju predmeta, prigovora da nije odlučeno da se okrivljenom vrati sve ono što je privremeno bilo oduzeto od njega, a samom odlukom nije konačno oduzeto.

U odgovoru na žalbu okrivljenog Okružni javni tužilac iz Sarajeva je predložio da se žalbe kao neosnovane odbiju. U odgovoru se tvrdi da selekcija publike koja je pratila glavni pretres nije vršena iz motiva ili radi svrhe, na što ukazuje jedna od žalbi, dakle da nije učinjena procesna povreda na koju ta žalba ukazuje, a dalje su, uz širu argumentaciju, podržani pravna ocjena inkriminisanog ponašanja koju je dala prvostepena presuda i njeni zaključci o odlučnim činjenicama.

Republički javni tužilac je stavio pismeni prijedlog da se žalbe kao neosnovane odbiju.

Na javnoj sjednici vijeća ovog suda, održanoj u smislu člana 371 stav 2 Zakona o

krivičnom postupku (ZKP), u odsutnosti okrivljenog, koji se nalazi u pritvoru, a vijeće je našlo da njegovo prisustvo sjednici nije cjelishodno, zamjenik republičkog javnog tužioca je ostao kod pismenog prijedloga da se žalbe odbiju, dok su branioci okrivljenog ostali kod navoda i prijedloga žalbi.

Ovaj sud je ispitao prvostepenu presudu u granicama u kojima se žalbama pobje i po službenoj dužnosti, u smislu člana 376 stav 1 ZKP, pa je presudio kao u izreci sa ovih razloga:

Prema izvještaju Okružnog suda u Sarajevu, koji je pribavljen u smislu člana 370 stav 4 ZKP, licima koja su željela da prisustvuju glavnom pretresu u ovoj stvari, izdavane su propusnice isključivo zbog velikog interesovanja, na jednoj strani i ograničenog kapaciteta sudske dvorane, na drugoj strani. Pod tim pretpostavkama se ne može s osnovom govoriti ni o kakvoj "sudskoj selekciji" publike koja može prisustvovati pretresu, niti o povredi načela javnosti glavnog pretresa sadržanog u odredbi člana 287 stav 1 ZKP, te se ne može prihvatiti gledište žalbe da je učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 4 ZKP, a to dalje eliminiše i bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 2 ZKP (povredu prava odbrane na glavnom pretresu) koju žalba gradi na istom temelju. Za razloge koje je pobijena presuda dala odlučnim činjenicama ne može se reći da su nejasni, nepotpuni ili da ih nema u pogledu nekih od tih činjenica. Između onoga što se u razlozima presude navodi u pogledu sadržaja pojedinih dokazta (sekvence koje se tiču odlučnih činjenica) i stvarnog sadržaja tih dokaza – nema nikakvog protivurječja. Stoga, nije učinjena ni bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 11 ZKP, pa se bez osnova ukazuje i na postojanje ove povrede. Žalba, kako se vidi iz načina njene obrade ovog pitanja, zamjera ustvari presudi što iz nedovljnih osnova izvodi zaključke o dokazanosti odlučnih činjenica. Ali to bi onda bili silogistički nedostaci ili mane koje mogu da uslove netačnost ili neubjedljivost zaključaka o činjenicama, dakle defektnost činjenične osnove, a tako što se ne može preobraćati u bitnu povredu odredaba krivičnog postupka navedenog tipa.

Pitanje da li je činjenična (realna) strana inkriminacije ispravno utvrđena valja posebno raspraviti u pogledu svake, od inače dvije osnovne forme ponašanja (tekst, razgovori sa svjedocima Tošićem i dr.) od kojih je sastavljena inkriminacija. Što se teksta (ili napisa) tiče nije sporno da je okrivljeni njegov autor, da je prvobitno napisan na pisačkoj mašini bar u četiri primjerka, da je okrivljeni jedan primjerak 3. oktobra 1983. godine, preporočeno poštom, poslao Dušanu Bogavcu – na adresu lista "Komunist" u Beogradu, uz prapratno pismo (čiji sadržaj takođe nije sporan), da su tri primjerka organi unutrašnjih poslova oduzeli od okrivljenog 9. febroara 1984. godine (te primjerke okrivljeni je parafirao), konačno, sam sadržaj teksta.

Po ocjeni ovog suda, pobijana presuda je ispravno zaključila da je svj. Bogavac primio upućeni mu primjerak teksta i upoznao se sa njegovom sadržinom. Taj zaključak ulazi u sporno područje, ali on ima takve temelje koji mogu lako da izdrže sve prigovore žalbi. Ti su temelji podrobno iznijeti i ubjedljivo obrazloženi u napadnutoj presudi i žalbe se mogu uputiti na te razloge. Tamo datu ocjenu stvari i logiku na kojoj ta ocjena počiva nemože da dovede u pitanje činjenica da je Bogavac, saslušan kao svjedok, kategorički porekao da je tekst primio (a ta činjenica je glav-

ni argument s kojim žalbe napadaju pravilnost ovog zaključka). Stvar je u tome što prvostepeni sud ovoj izjavi svj. Bogavca ne vjeruje i što zaista brojne okolnosti govore da je takva ocjena pravilna. Nije presudno ni to što ni iskaz svj. Čavića, po jednoj procesnoj kategorizaciji, nije neposredni dokaz da je Bogavac predmetnu pošiljku primio. Jer Čavić je identifikovao svoj potpis kao primaoca na poštanskom dokumentu koji se odnosi na ovu pošiljku, po tome potvrđuje da je pošiljku i zaista primio i da ju je ostavio kod portira da je ovaj uruči adresatu – tj. Bogavcu. Svoju sigurnost da je pošiljka uručena Bogavcu, svjedok Čavić izvlači iz načina na koji se uopšte postupalo sa pošiljkama koje su pristizale u redakciju “Komunista” – a adresirano na određenu ličnost. Da je praktikovan takav način postupanja sa ovim pošiljkama tj. da su one uručivane adresatu, potvrdio je i Bogavac. Bitna je ova praktična (stvarna) strana postupanja sa pošiljkama, a ne normativna – kojom se jedna od žalbi nepotrebno bavi. Treba uvidjeti da predmetnu pošiljku i ovakvu njenu sudbinu ne konkretizuje u prvom redu iskaz svj. Čavića, već poštanska dokumentacija koja se odnosi na nju. Pošiljka je bila adresirana na drugo lice (na Bogavca) i Čavić nije mogao znati njen sadržaj – što važi i za portira kome ju je predao. I uz to ta pošiljka nije jedina koja je pristigla u redakciju “Komunista”. Upravo zbog toga, portir Grozdanović ne bi mogao da kaže ništa više što bi doprinijelo boljem rasvjetljavanju ovog pitanja. To i čini, za razliku od stava koji zauzima žalba, njegovo saslušanje kao svjedoka izlišnim. Jednako kao što nema smisla sumnjati u to da je svj. Čavić sa sigurnošću prepoznao svoj vlastiti potpis na poštanskom dokumentu i provjeravati njegov iskaz u ovom dijelu dokazom koga ruši žalba (grafološko vještačenje). Zaključak, o kome se raspravlja, nalazi temelj u okolnostima da je okrivljeni uputio tekst Bogavcu preporučenom pošiljkom, da je pošiljka izvjesno stigla u redakciju “Komunista” i da je, po redovnom toku stvari (nije indiciran nikakav neredovni moment), morala biti uručena Bogavcu, da su okrivljeni i Bogavac u međuvremenu kontaktirali i telefonom i neposredno, a da okrivljeni nije ni pokušao da preko pošte potražuje pošiljku, što bi učinio da pošiljka nije uručena Bogavcu (to je u visokom stepenu vjerovatno zbog okolnosti koje iznosi prvostepena presuda), niti je tekst ponovo uputio Bogavcu, da svjedok Bogavac ima krupne razloge da objasni način na koji se okrivljeni ponašao u situaciji o kojoj govori ovaj svjedok, budući da to ponašanje, na prvi pogled, može da začudi. Pogotovu ako se ne otkloni nesporazum koji unose žalbe, svodenjem stvari na to da je okrivljeni ovdje održao neprijateljski “monolog” u vozu pred potpuno nepoznatim saputnikom (Čvorom) i to bez ikakve vanjske provokacije. Jer svjedok Čvoro određeno kaže da je okrivljeni započeo razgovor i prvobitno ga vodio sa nekim čovjekom, koji je sjedio do okrivljenog – sa njegove desne strane, a koji je svjedoku konačno ostao nepoznat. I ako se u takvoj situaciji izlaganje okrivljenog u jednom momentu izvrglo u “monolog” – nije to razlog da se svj. Čvoru ne vjeruje. Čak, po ocjeni ovog suda, iskaz svj. Čvoro nije nužno provjeravati dokazima koje predlaže jedna od žalbi (provjera da li je bio na službenom putu, saslušanje njegove supruge kao svjedoka). Prema tome, žalbe bez osnova pobijaju pravilnost ocjene vjerodostojnosti iskaza navedenih svjedoka – koju je dala prvostepena presuda, a time ona bez osnova pobija pravilnost i potpunost utvrđenog činjeničnog stanja u ovom sektoru.

Koncepcija koju zastupaju žalbe o biću krivičnog djela kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 KZ SFRJ i o njegovom odnosu prema drugim krivičnim djelima iz glave petnaeste istog Zakona, po mišljenju ovog suda, je ispravna. Ponašanja koja se u konkretnom slučaju stavljaju na teret okrivljenom, kako je već istaknuto, imaju dva osnovna vida: napis (oblik pisane riječi) i govor pred drugima, a to su dva tipična (eksplicitno data u samom propisu) načina na koji se izvršavaju radnje "pozivanja" i "podsticanja" – kao radnje izvršenja krivičnog djela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ. Ako je okrivljeni ovim ponašanjima ušao u kriminalno područje, onda je on prije svega učinio krivično djelo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ. Da li je to krivično djelo moglo da preraste i ako je uopšte moglo da li je stvamo preraslo u krivično djelo kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 KZ SFRJ, zavisi od toga kako se gleda na odnos ova dva krivična djela (dalje i od ocjene težine konkretnog djela). Ovaj sud stoji na gledištu da krivično djelo iz člana 114 KZ SFRJ ima karakter opšteg krivičnog djela i da između njega i krivičnog djela iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ postoji odnos specijaliteta. Radnja izvršenja prvog krivičnog djela (formula "djelo upravljeno na...") je tako široko određena da pripada tipu tzv. posljedične radnje (tj. radnje koja se opisuje posljedicom). Tako širok pojam radnje izvršenja ovog djela očigledno može da obuhvati radnje izvršenja drugog djela (iz čl. 133 stav 1 KZ SFRJ) – kao znatno uže i konkretnije, jer su objekti zaštite u krajnjoj analizi isti kod oba djela. Ne radi se, doduše, o nominalnoj istovijetnosti zaštitnih objekata, ali jedan od zaštitnih objekata djela iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ i to samoupravno socijalističko uređenje – ima tako široko značenje da obuhvata i društveno-ekonomsko i društveno-političko uređenje i sistem samoupravljanja i federativno uređenje države (ovo je u sklopu društveno-političkog sistema), dakle sve ove zaštitne objekte koji su posebno naznačeni kod djela iz člana 114 KZ SFRJ. Odavde se jasno vidi odnos opšteg i posebnog ili, u krivično-pravnom smislu, odnos specijaliteta. A konsekvencija tog odnosa, koji predpostavlja prirodni sticaj krivičnih djela, jeste da može postojati samo specijalno krivično djelo – u ovom slučaju samo krivično djelo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

Prvostepeni sud se nije bliže bavio problemom odnosa ova dva krivična djela, ali izgleda da polazi od gledišta da krivično djelo neprijateljske propagande, pod određenim uslovima, može da preraste u krivično djelo kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja i da su ti uslovi u konkretnom slučaju ispunjeni. To gledište, kao opšta koncepcija o odnosu ova dva krivična djela, možda bi moglo da se opravda kriminalno-političkim razlozima i samo njima, jer se drugačije teorijski korektno ne može obrazložiti. Specijalno krivično djelo – ukoliko postoji i u granicama u kojima postoji, negira uvijek opšte djelo i ni pod kakvim se uslovima ne može preobratiti u opšte djelo. Ali, ako bi trebalo dati mjesta i kriminalno političkim razlozima, imalo bi opravdanja da se tako postupi samo u slučaju kad se radi o specijalnom djelu tako izuzetne težine da se sankcijom, koju zakon propisuje za to djelo, ne bi moglo adekvatno reagovati, niti postići svrha krivičnih sankcija (takav bi postupak opet stvarno negirao odnos specijaliteta). Da takvi razlozi u konkretnom ne postoje – pokazala je već pobijana presuda – svojim najbitnijim stavom pre-

ma predmetnom djelu (izraženom u mjeri kazne koju je izrekla). No, i mimo toga, stepen društvene opasnosti krivičnog djela neprijateljske propagande ne mjeri se samo po opsegu i intenzivnosti destruktivne usmjerenosti ideja koje se propagiraju i važnosti objekta protiv koga su usmjerene, već i naročito, po širini samog propagiranja (na koliki broj osoba je pokušao uticaj i sl.), jer naročito ovo posljednje određuje težinu posljedice, a kako s ovim posljednjim stoji stvar u konkretnom slučaju – izloženo je naprijed.

Pobijana presuda je stoga povrijedila krivični zakon na štetu okrivljenog kada je inkriminisano ponašanje kvalifikovala kao krivično djelo kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 KZ SFRJ, na što su žalbe s pravom ukazale. Ovaj sud nalazi da to ponašanje (treba imati u vidu sve redukcije njegovog realnog opsega, koje je bilo nužno učiniti), po pravilnoj primjeni zakona, treba kvalifikovati kao krivično djelo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ. Okrivljeni, kao što je spomenuto, u ovom slučaju istupa na dva osnovna načina: napisom i govorom (pred drugima), a to su, već po zakonskom tekstu, doslovni načini na koji se izvršavaju radnje ovog krivičnog djela. Neprihvatljivo je gledište jedne od žalbi da samih ovih radnji – tj. pozivanja i podsticanja u ovom slučaju nema. U širokoj je primjeni shvatanje da izvršilac “poziva” i “podstiče”, onda kad ide za tim da nametne drugima ili učvrsti kod drugih vlastite ideje o potrebi napada na objekte koje štiti ovo krivično djelo. Kad bi se pošlo od takvog shvatanja razlike između ovih pojmova, onda bi cijela inkriminirana djelatnost (napis, razgovori), mogla imati samo karakter pozivanja, jer iz okolnosti utvrđenih u toku postupka, ne slijedi da je bilo koja osoba, koja je uopšte saznala za inkriminisane osobe, autentično već bila na liniji stavova i ideja koje sadrže te izjave. Međutim, ovaj sud nalazi da se takvo shvatanje ne može braniti. Jer jedna od njegovih konsekvenci bi bila u tome da se u krivičnom postupku moraju utvrđivati autentični stavovi i ideje koje u datoj oblasti (i intimno) zastupaju lica na koja je propaganda usmjerena i to prije nego li je ova okušana. A tada bi istraživanje moralo da uđe u sferu u ustavom zajamčene slobode mišljenja i opredjeljenja upravo ovih lica, što je nedopustivo. Ovaj sud stoga stoji na stanovištu da između pojmova “pozivanja” i “podsticanja” nema bitne (ontološke) razlike – uvijek je riječ o intelektualnom, psihološkom uticaju na druge. Razlika je samo u stepenu konkretizacije pravca akcije na čije se preduzimanje poziva, odnosno podstiče. Za razliku od podsticanja, gdje se to čini nešto konkretnije (ni ovdje se ne radi o konsekventnoj konkretizaciji), kod pozivanja su pravci vrlo široko, vrlo globalno precizirani. Zbog toga se u daljem izlaganju ovi pojmovi zajedno tretiraju (kao da je riječ o sinonimima, mada o tome nije riječ, jer izvjesna razlika postoji), bez ikakvog krutog diferenciranja.

Nije od značaja da li je izvršilac uspio da nametne ideje koje propagira i da li je uopšte bilo izgleda da uspije. Može biti u pitanju samo idejna priprema – otpočinjanje procesa idejnog pridobijanja drugih za koju od sankcionisanih kriminalnih svrha. Nije uslov za egzistentnost ovih pojmova da se “poziva” ili “podstiče” na neke konkretne određene akcije ili akcije koje treba neposredno da uslijede. I kad je potreba napada na zaštićene objekte, po propagiranom stavu ili ideji, bila vrlo uopšteno koncipirana, može se raditi o pozivanju, odnosno podsticanju u smis-

lu ovog krivičnog djela. Kriminalna zona ovog krivičnog djela, sa gledišta stadija u izvršenju krivičnog djela uopšte, počinje vrlo rano – u tu se zonu može ući već sa udaljenim pripremnim radnjama (pokazuje to njegov podoblik koji se sastoji samo u zlonamjernom i neistinitom prikazivanju društveno-političkih prilika u zemlji). Zbog toga se mogućnost svođenja ponašanja okrivljenog na radnje “pozivanja” i “podsticanja” ne može odreći okolnošću da su svj. Tošić i drugi izjavili da okrivljeni ipak “nije predlagao zajedničku akciju u bilo kojem smislu”, kao što to žalbe bez osnova čine. Ali da bi se te radnje konačno uspostavile, mora biti ostvaren njihov intencionalni element – one moraju po sebi biti usmjerene na ugroženje objekta koje štiti ovo krivično djelo.

Okrivljeni u napisu i razgovoru sa svjedocima iznosi stavove i ideje koje se odnose na postojeći društveni sistem SFRJ – u cjelini (napis) ili na neku sekvencu tog sistema (razgovor sa svjedocima). Analiza inkriminiranih dijelova napisa i cijelog konteksta iz koga su uzeti, pokazuje da je čitav taj idejni kompleks usmjeren na: obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi, protivustavnu promjenu socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i na razbijanje bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti. Utoliko ukoliko je videla napad na ove zaštitne objekte, pobijana presuda je ispravno ocijenila smisao i uopšte, usmjerenost stavova koje natpis zastupa. U tom se okviru ne može prihvatiti samo njeno određenje da se radi o “podrivanju”, odnosno o “svrgavanju” – kao formi ugroženja nekih od ovih objekata. Natpis kritikuje, kako se u njemu kaže “krajnje radikalno”, ali i krajnje destruktivno, postojeći društveni sistem – naročito njegovu društveno-političku sferu (dokazuje da je taj sistem uzrok krize, i da je nesposoban da je prevlada), te na osnovu toga zaključuje o nužnosti ukidanja tog sistema i uspostavljanja novog – bitno drugačijeg. Sa krivično-pravnog gledišta, kritički dio (sekvence koje su u inkriminaciji), po ocjeni ovog suda, ima karakter zlonamjernog i neistinitog iznošenja društveno-političkih prilika u zemlji. I to sasvim u smislu svog podoblika krivičnog djela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ, mada se cjelina ne može kvalifikovati po ovom podobliku, jer ga prethodni podoblik (čije su radnje u “pozivanju” i “podsticanju”) konzumira – uvijek kad paralelno s njim postoji. Zato ove sekvence (krivičnog djela) mogu da ostanu u činjeničnom opisu, makar da ne mogu dobiti samostalnu kvalifikaciju (one su, preopširne, jer znače ponavljanje nekoliko osnovnih ideja, ali su zato korektno preuzete iz originalnog teksta). Jasno, sve to još pod uslovom da se uspije pokazati, pored ostalog, da se ovdje zaista radi o “prikazivanju” i da se cjelina ovog ponašanja zaista može svesti na “pozivanje” i “podsticanje”. Ali prije toga, ne može se birokratska deformacija prikazivati kao apsolutna i totalna, a pretendovati na istinitost. Ne može se samoupravljanje, inače bitna oznaka našeg socijalizma, prikazivati kao čista normativna projekcija, bez ikakve stvarne participacije u postojećim društvenim odnosima – i pretendovati na istinitost. Ne može se delegatski sistem, inače jedna od osnovnih karakteristika naše neposredne socijalističke demokratije, proglašavati za konstrukciju koja stvarno ne funkcioniše, a pretendovati na istinitost. Neistina je reći da su pripadnici muslimanske i crnogorske nacije prisiljavani da se tako nacionalno opredjeljuju, a s tim u vezi graditi tezu o tome da su te nacije “izmišljene” i dalje tezu o potrebi promjene federal-

nog uređenja itd. A u napisu se sve to čini. On, istina, glavnu oštricu kritike usmjerava na Savez komunista Jugoslavije, ali to nije SKJ kao društveno-politička organizacija, sa onom pozicijom i funkcijom koje joj utvrđuje Ustav, već se on ovdje predstavlja kao demijurg cijelog društvenog sistema i glavna poluga funkcionisanja tog sistema. Zato se njegovo ime lako preobraća u "vladajuća partija", "vladajuća oligarhija", "vladajuća birokratija" i sl. I ta se kritika svodi na ovo: SKJ je po svom porijeklu birokratsko organizacija staljinističkog tipa, sa primjerenim joj kultom ličnosti, koja se "samozvano" i lažno predstavlja kao avangarda radničke klase i zastupnik njenih interesa, koja je sva ta svojstva petrificirala (još niz pogrdnih epiteta za njene "velikodostojnike" od diletantstva do infantilnosti i od slavoljublja do gramzivosti) i po tom svom zbiljskom liku izgradila (i tobože stalno dograđivala) zbiljski socijalni – naročito politički sistem. I otkud vladavina jedne oligarhijske grupe koja svoje interese pretpostavlja svim drugim, koja nikom drugom (ni radničkoj klasi), ne dopušta stvarno učešće u vlasti, koja stalno vuče potpuno iracionalne poteze – naročito na ekonomskom području i upropašćuje zemlju na svakojake načine, koja tiranski guši svaki otpor svojoj samovolji i koja sve to prikriva demagoškim "dosjetkama" – kao što su samoupravljanje itd. Čitav se, dakle, društveno-politički sistem srozava na birokratsku oligarhiju, tiraniju i netrpeljivi idejni monizam (asocira se čak na vrijeme nadiranja fašizma u Evropi). Ovakvo izvrtanje društvene stvarnosti do najcrnjeg mogućeg lika, ne može se shvatiti kao zabluda koja se potkrala dobronamjernoj nauci, već samo kao tendenciozno i izrazito neprijateljsko podmetanje. Jer prije svega tu se radi o golim tvrđenjima, o nasušnim ocjenama, koje se i ne pokušavaju korektno dokazati, koje su samo intonirane tako kao da dolaze iz nepogrešivog izvora. Neprijateljska inspiracija se, pak, i ne pokušava prikriti. Nezavisno od stvarnosti i prije nje – kategorički se odbacuje koncepcija o isključivoj vlasti radničke klase i radnih ljudi, jer to je valjda "papagajsko" kopiranje Marksove "iluzije" o radničkoj klasi – kao revolucionarnom subjektu i njenoj prvoj državi – diktaturi proletarijata. Na isti način, dakle, apriorno, odbacuje se i koncepcija samoupravljanja, kao potpuno "promašena" i "pseudoteorijska", jer nizak civilizacijski nivo masa apsolutno onemogućuje realizaciju te koncepcije, valjda kad bi i izostala birokratska uzurpacija (takve se mase osuđuju na "receptiju" tuđih dostignuća). Delegatski sistem je nefunkcionalni balast i istorijska regresija itd. Kad se stvari bliže analiziraju, jasno se vidi da je izvor cijele ovakve kritike, prije svega, u ovom organskom odbacivanju temeljnih principa samoupravnog socijalističkog društvenog uređenja, a ne u korektnoj opservaciji naše društvene stvarnosti. Tako ta kritika postaje i objektivno i subjektivno uzevši zlonamjerna kleveta te stvarnosti. Ono što postulira pojam "zlonamjernosti" – u krivično-pravnom smislu jeste činjenica koja se ne može osporiti, da okrivljeni ne ide samo za tim da nanese štetu postojećem društvenom uređenju, već ide mnogo dalje – on hoće da ga ukine. S obzirom na iznijete okolnosti, ne može se prihvatiti tvrdjenje jedne od žalbi da okrivljeni nije bio svjestan neistinitosti onoga što iznosi.

Odlučujuće je međutim, da je sva ta kritika u funkciji zahtjeva, koje napis izričito i kategorički postavlja, za obaranjem vlasti radničke klase, za promjenom socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i, konačno, zahtjeva koji smjera na raz-

bijanje bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti. Žalbe nisu ni mogle da negiraju da bar ovi zahtjevi imaju adekvatno subjektivno pokriće (da ih je okrivljeni svjesno postavio, da ih je u punoj mjeri svjestan). Ti su zahtjevi na mnogo mjesta u napisu, različito doduše, ali jasno formulisani: da o prevladavanju krize ne može biti govora dok ovakav društveni sistem postoji (integrisana je tu i profetska misao – da on nužno mora propasti), da treba otvoriti procese “detitoizacije” i “dekardeljizacije”, da pitanje daljeg razvitka nije pitanje razvitka samoupravljanja, a jasno ni pitanje dalje afirmacije vlasti radničke klase i radnih ljudi, da je nužan izlazak na istorijsku pozornicu novih snaga (inteligencije lijevog, socijalističkog usmjerenja) koje će dati, ne samo spasonosni koncept izlaska iz krize, već istodobno i koncept novog – drugačijeg društvenog uređenja itd. Uz to se odriče legitimitet u sociološkom smislu – postojećem društvenom uređenju (reći “kriza povjerenja” je pogrešno, jer povjerenja nikad nije ni bilo, a ono što ne postoji ne može ni zapasti u krizu ili tvrđenje da protivnici sistema nailaze na opšte simpatije). Premda su ti zahtjevi kategorični, način investiture “novog” poretka i dotiranja starog nije ipak dovoljno preciziran, jer se tu obrću dvije teze: ili postojeća vladajuća garnitura treba sama da omogući izlazak novih snaga na političku pozornicu (str. 6 i na drugim mjestima) ili je treba “prisiliti” na dijalog (str. 1). Savršeno je jasno uglavnom da se traži promjena cijelog samoupravnog socijalističkog društvenog uređenja. Spada tu, kako je već rečeno i zahtjev za promjenu federativnog uređenja države (ukidanje socijalističkih autonomnih pokrajina, ukidanje SR Bosne i Hercegovine i SR Crne Gore). U skladu sa Ustavom se i ne može tražiti promjena (ustvari ukidanje) samih temelja na kojima stoji postojeće društveno uređenje, te je zahtjev za takvom promjenom nužno “protivustavan”. Zašto na isti način treba kvalifikovati i zahtjev za promjenom federativnog uređenja države, dovoljno je obrazložila prvostepena presuda. Kad jedna od žalbi istupa sa gledištem da okrivljeni ima pravo da predlaže promjenu Ustava, ona gubi iz vida ne samo ono što je Ustav SFRJ u ovom pogledu propisao, već u suštini i usmjerenost cijelog inkriminisanog ponašanja – što jasno dokazuje da je subjektivno koncipirano kao ponašanje na sasvim suprotnom polu od bilo kakvog ponašanja u granicama ili u skladu sa Ustavom (to ponašanje hoće da ukine i sam Ustav). Dalje, napis traži obaranje vlasti. Ne slijedi to samo iz koncepcije koja tu vlast negira kao osnovu društvenog organizovanja, niti samo iz teze da radnička klasa konačno treba da ostane bez svoje političke organizacije, već i iz činjenice da se ona u “novom” poretku (ma koliko ovaj bio ovlašteno i apstraktno skiciran) svedena na pukog glasača za tuđe programe. Teza napisa kojom se negira postojanje crnogorske i muslimanske nacije – sa konsekvencijama koje se dalje vuku na planu državno-političkog organizovanja, uz negaciju pokrajina, i refleksije o supremaciji srpskohrvatskog jezika, su akti, kako je ispravno ocijenila i pobijana presuda, usmjereni na razbijanje bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti. Prema tome, ispunjen je i ovaj uslov (intencioni element) da se ponašanje okrivljenog u pogledu napisa shvati kao pozivanje, i “podsticanje” – u smislu krivičnog djela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ.

Ne mogu se pitanja, koja su ovdje postavljena, pravilno riješiti bez analize

samog sadržaja napisa (žalbe se ovima uglavnom ne bave). Ta analiza pokazuje na koje su zaštitne objekte usmjereni stavovi i ideje koje on iznosi – sa jasnom destruktivnom tendencijom. Ali ta analiza, na drugoj strani, pokazuje da su to ideje i stavovi na takav način eksplicirani i intonirani – da postaje sasvim jasna njihova tendencija da se nametnu drugima, da se što šire i ako je moguće najšire prihvate. Napis tako dobija karakter političkog programa, političke platforme za rješenje jedne aktuelne društveno-političke problematike. Neki njegovi dijelovi, naročito oni sa prevratničkim zahtjevima, stilski su i uredni tako da imaju vid političko-propagandnog letka ("zar ćemo im pružiti novu šansu da nas kontinuirano upropašćuju" – str. 9 i slično). Činjenica da je okrivljeni napis ovakve sadržine namijenio štampanju i da ga je u tu svrhu uputio svj. Bogavac, potvrđuje dalje ocjenu da se ovakvo ponašanje svodi na "pozivanje" i "podsticanje" – radi ugrožavanja navedenih zaštitnih objekata. Već samim slanjem ovakvog teksta svj. Bogavcu, pod ovakvim pretpostavkama (namjena štampanja, sam sadržaj), okrivljeni je ušao u kriminalno područje krivičnog djela neprijateljske propagande, jer je započeo radnje izvršenja tog djela (pozivanje, odnosno podsticanje je emitovano). Ovo krivično djelo se može pokušati ali u situacijama kao što je ova tj. kad postoji nakana izvršioca da svoje stavove i ideje saopšti i nametne većem ili što većem broju lica, radnje pozivanja i podsticanja su dovršene i kad za ove stavove i ideje ne zna samo jedna osoba. Sadržinu napisa je saznao svj. Bogavac, pa je tako ispunjen i ovaj posljednji uslov da ponašanje okrivljenog u vezi napisa poprimi karakter izvršenog krivičnog djela neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ.

Stvari ne mogu da izmjene činjenice da je okrivljeni "samo" odgovarao na pitanja ankete, sudeći po svemu neregularne (materijali o OOSK lista "Komunist" u Beogradu, koji priležu spisu), da je tu anketu i pokrenuo svj. Bogavac, da je svj. Bogavac jedan od urednika "Komunista" i da je on novinar i da ga kodeks obavezuje da čuva tajnu i slično. To što odgovara na anketu, tek je prilika da se propagiraju neprijateljski stavovi i ideje. Nije ni potrebno istraživati koliko uporišta u važećem pravnom poretku može da ima teza o čuvanju kao tajne nečega što predstavlja krivično djelo ovakve vrste i težine. Po smislu, pak krivičnog djela neprijateljske propagande nijedno lice unapred nije isključeno kao "žrtva" propagande, pa dakle ni novinar, urednik itd. S druge, strane, iz samog se napisa vidi, da okrivljeni hoće da utiče i na samog Bogavca (žali što se on ipak drži oficijelne iluzije da je pitanje izlaska iz krize – pitanje daljnjeg razvitka samoupravljanja, ne slaže se s njegovim mišljenjem da se jugoslovenski komunisti nisu "samo na riječima" suprotstavili staljinizmu itd.). Dalje, kako ispravno uzima i pobijana presuda, ovdje nije riječ o djelovanju u sferi Ustavom zajamčene slobode i mišljenja (čl. 166 Ustava SFRJ). Ne može se na slobodu mišljenja gledati kao na nedodirljivu – apsolutnu kategoriju, a žalbe upravo tako na nju gledaju i utoliko griješe. Premda je ta sloboda jedan od elementarnih uslova oslobađanja ljudske ličnosti, ne mogu je priznati kao apsolutnu ni oni društveni sistemi, kao što je naš, koji u oslobođenju ljudske ličnosti (ukidanju svih vrsta njenog otuđenja) vide svoju temeljnu svrhu. Ta sloboda se ne može priznati preko granice gdje počinje njena zloupotreba (čl. 203 st. 2 Ustava

SFRJ) – tj. preobraćanje u oružje rušenja samih osnova sistema. To je rezon opstanaka samog sistema. U konkretnom slučaju zapravo je i riječ o “mišljenju” koje je objektivizirano i emitovano i uz to o “mišljenju” sa oštrom i otvorenom (jasnom) tenzijom destrukcije samih osnova postojećeg društvenog sistema. Ono je, stoga itekako ušlo u područje zloupotrebe – inače područje čije granice u krivičnom zakonu nalaze konkretnije određenje. Prema tome, žalbe, i sa ove tačke gledanja, djelatnosti o kojoj je riječ bez osnova odriču bilo kakvo kriminalno svojstvo.

Neke dijelove napisa, koji su ušli u inkriminaciju, pobijana presuda (str. 15 paragraf 3), po ocjeni ovog suda, neprihvatljivo kvalifikuje kao akte usmjerene na svrgavanje predstavnika najviših državnih organa. I sama presuda kaže da se tu radi o “grubim napadima i vrijeđanju pokojnog predsjednika Josipa Broza Tita”, a zaista se o tome i radi. Upravo zbog toga je taj dio delatnosti, po pravilnoj primjeni zakona, trebalo posebno kvalifikovati kao krivično djelo povrede ugleda SFRJ iz čl. 157 KZ SFRJ. Pošto to nije učinjeno, povrijeđen je krivični zakon u korist okrivljenog, a takvu povredu ovaj sud nije ovlašten da otkloni. Ali se tako, na drugoj strani, ovaj dio djelatnosti i ne može eliminisati iz inkriminacije – jer nije u pitanju djelatnost koja ne sadrži obilježja ni jednog krivičnog dijela.

Zbog svega izloženog, ovaj sud nalazi da iznijeto ponašanje okrivljenog (koje se odnosi na inkriminirani napis) sadrži sva svojstva nužna da se kvalifikuju kao “pozivanje” i “podsticanje” – usmjereno na povredu (dakle, radi se o ugroženju) navedenih objekata koje štiti krivično djelo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ. U biti isti karakter imaju i izjave koje je okrivljeni davao pred svjedocima Tošićem, Čučkovićem i Čvorom. Sadržina je tih izjava takva da se one svode ili na apsolutiziranje nekih deformacija u društvu (potpuna birokratizacija, vladavina “centara moći”, korupcija i mito i sl.) ili na negaciju – u ovoj ili onoj formi, sistema samoupravljanja i postojećeg federativnog uređenja – sa izričitim zahtjevom za promjenu tog sistema, odnosno uređenja ili na izlaganje poruzi ličnosti pokojnog predsjednika Josipa Broza Tita. Šta je od svega toga rekao pred svakim od ovih svjedoka – diferencirano je već u izreci. A ono što je naprijed rečeno o značenju ovakvih sadržaja u napisu – važi sasvim i ovdje. Onome što je naprijed rečeno o samoj prirodi krivično-pravnih radnji “pozivanja” i “podsticanja” – ovdje treba dodati da za postojanje tih radnji nije od značaja ni utisak koja su ova trojica svjedoka stekla o izjavama okrivljenog – u smislu da li je okrivljeni išao za tim da im nametne, da ih ubijedi u pravilnost stavova i ideja koje je pred njima iznosio. Jer ostaje činjenica da okrivljeni sukcesivno i uglavnom ponaosob (neke izjave je dao na sjednici naučnonastavnog vijeća) iznosi, recimo, stav da je “samoupravni socijalizam” ili “samoupravljanje” – promašaj, odnosno samo demagoška oblada kojom se rukovodeće strukture služe radi očuvanja vlasti (a to je isti stav koji će kasnije šire i oštrije formulisati u napisu). Upravo ova višestrukost istupa sa višim stavom, njegovo radikalno formulisanje (na njega se nadovezuje i zahtjev za promjenom ovog sistema – bar u istupu pred Tošićem) i kategoričko iznošenje – pokazuje da okrivljeni ide za tim da nametne ovaj stav drugima i ova njegova nakana je presudna, a ne utisak lica na koja je propaganda okušana. I ovdje se, stoga, radi o “pozivanju” i “podsticanju” u

smislu krivičnog djela neprijateljske propagande i te radnje znače ugrožavanje objekta koje štiti ovo djelo, – u smislu kako je naprijed izloženo. Međutim, izjave koje je okrivljeni dao pred svedocima Hrustić Begom i Vlajki Emilom – nemaju, po ocjeni ovoga suda, takav karakter. Radi se tu o sasvim posebnim događajima i ove se izjave sa ovog gledišta, moraju posebno ocijeniti. Nedopustiva je bilo kakva hipertrofija njihovog smisla – s pozivom na sadržaj napisa, i slično. A obje su ove izjave usmjerene isključivo na SKJ. U prvoj (pred Hrustićem) se kritizira "stil" rada u SKJ – pri čemu je još ostala dilema da li se misli na SKJ u cjelini ili na osnovnu organizaciju – kojoj je prvobitno i okrivljeni pripadao. U drugoj (pred Vlajkijem) se ustvari iznosi jedna defetistička misao o tome ima li SKJ snage da nađe izlaz iz nastalih teškoća – i tu se staje. Odatle (od sadržaja i smisla ove dve izjave), pak, do "pozivanja" i "podsticanja" na ugroženje objekata koje štiti krivično djelo neprijateljske propagande ipak je predaleko. Zbog toga je ove dvije izjave, kao akte koji ne sadrže obilježja nijednog krivičnog djela nužno isključiti iz inkriminacije. Takođe je valjalo eliminisati iz izreke onaj dio preambule "činjeničnog" opisa koji ustvari znači čistu političku kvalifikaciju, jer takva kvalifikacija nije nužna za primjenu krivičnog zakona.

Sa svih ovih razloga ovaj sud nalazi da se u cjelini iznijetog ponašanja okrivljenog (i reduciranog na iznijeti način u odnosu na utvrđenja prvostepene presude) stiču sva bitna obilježja krivičnog djela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ, te nije prihvatljivo gledište žalbi da u ovom ponašanju nema obilježja ni ovog krivičnog djela.

Razmotrivši odluku o kazni u smislu člana 379 ZKP, ovaj sud je našao da je kazna zatvora od 8 (osam) godina koju prvostepena presuda izriče okrivljenom – prestroga. Slijedi to najprije iz činjenice da ponašanja okrivljenog, po pravilnoj primeni zakona, treba kvalifikovati po odredbi člana 133 stav 1 KZ SFRJ, a to je znatno blaža kvalifikacija (u pitanju je znatno lakše krivično djelo) u odnosu na onu koju je dala prvostepena presuda. Sužavanjem realnog opsega kriminalne djelatnosti, koje je takođe bilo nužno, po sebi nameće drugačiju ocjenu težine te djelatnosti i stepena njene društvene opasnosti. Kao što je već rečeno, ne može se ta ocjena zasnivati samo na unutrašnjem rušilačkom naboju ideja koje su propagirane, već ona i te kako mora uzeti u obzir i opseg efektivirane propagande (pred koliko je lica stvarno propagirano), jer najviše to iskazuje mjeru ugrožavanja zaštićenih objekata (dakle, težinu posljedice). I ovo takođe ukazuje na prestrogost kazne koju je pobijana presuda izrekla, a u istom smislu idu i olakšavajuće okolnosti koje je, iznijela ta presuda.

Najzad, sadržina odluke o oduzimanju predmeta treba da se iscrpi odredbom koji se predmeti oduzimaju od izvršioca. Ta odluka ne mora, na drugoj strani, da sadrži i odredbu koji se od privremeno oduzetih predmeta moraju vratiti izvršiocu, jer je to suvišno. Sve ono što nije konačno oduzeto, po logici stvari, mora se vratiti učiniocu. Stoga, jedna od žalbi bez razloga pobija prvostepene presude o oduzimanju predmeta (ustvari ona pobija nepotrebni dio te odluke o vraćanju privremeno oduzetih stvari).

Polazeći od svega izloženog ovaj sud je djelimično uvažio žalbu okrivljenog i prvostepenu presudu preinačio u tri pravca: suzio je realni obim kriminalne djelatnos-

ti, tako reduciranu djelatnost kvalifikovao je kao krivično djelo neprijateljske propagande, iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ i za to krivično djelo okrivljenog oglasio krivim i, najzad, za to krivično djelo izrekao je okrivljenom kaznu zatvora od 4 (četiri) godine, smatrajući da ova kazna odgovara težini djela, stepenu krivične odgovornosti okrivljenog i svrsi koju kaznom valja postići.

Vrhovni sud Bosne i Hercegovine

Zapisničar
Aganspahić Pagira

Predsjednik vijeća – sudija
Varunek Ante

Zahtev Saveznom sudu za vanredno preispitivanje pravosnažne presude Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine

Zahtev se podnosi

- I. Zbog povrede Krivičnog zakona na štetu osuđenog, čl. 427 st. 1 tač. 1 a u vezi (A) čl. 365 st. 1 tač 1 ZKP, i supsidijerno (B) čl. 365 st. 1 tač. 4 ZKP u vezi čl. 19 (pokušaj), – i
- II. Zbog povrede odredaba krivičnog postupka u žalbenom postupku koje su bile od uticaja na donošenje pravilne presude – čl. 427 st. 1 tač. 3 a u vezi čl. 364 st. 1 tač. 11 ZKP

I stavlja sledeći predlog da se presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine od 20. novembra 1984. godine broj KZ-888/84 ukine i predmet vrati istom sudu na ponovnu odluku ili preinači tako što se osuđeni oslobađa od optužbe.

Obrazloženje

Delo (napis, razgovori) osuđenog za koje je oglašen krivim, prema opisu dela datom u izreci, ne predstavlja krivično delo.

Naime, pobijana presuda u opisu dela citira osuđenog (uzmimo za trenutak da su citati nesporni) i zatim samo navodi zakonski naziv krivičnog dela sa navođenjem odredaba krivičnog zakona koje se imaju primeniti. Opisom dela se uopšte i ne utvrđuje da bi eventualno osuđeni ovakvim govorom ili napisom proizveo zabranjenu posledicu odn. ostvario neko (i onda koje) zakonsko obeležje bića krivičnog dela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ.

Da bi primenio odredbu čl. 133 st. 1 KZ SFRJ drugostepeni sud je u opisu dela, u izreci presude, morao utvrditi da je osuđeni (govorom i napisom) "pozivao i podsticao na protivustavnu promenu... itd." ili "zlonamerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji" što drugostepeni sud ne čini.

Prema tome, delo za koje je osuđenog osudio ne predstavlja krivično delo. To je toliko notorno da ne treba posebno ni ukazivati na odredbe čl. 357 i 262 ZKP, koje govore o sadržini presude i optužnice.

Prvostepeni sud načinio je drastičnu grešku na štetu osuđenog.

(Trebalo samo zamisliti kada bi sud osudio optuženog za krivično delo klevete, na primer, a da u izreci presude ne utvrdi da se inkriminiranim iskazima nanosi šteta ugledu oštećenog, odn. da su oni neistiniti).

Takva presuda ne može opstati u pravnom prometu i njeno ukidanje je apsolutno nužno, čak i ako se radi o previdu drugostepenog suda. Delo za koje je drugostepeni sud osudio osuđenog ne predstavlja krivično delo ni prema samoj izreci presude, jer se tom izrekom čak i ne tvrdi da bi osuđeni, eventualno citiranim govorom i napisom ostvario zabranjenu posledicu već samo propis koji bi se imao primeniti).

Nezavisno od iznetog drugostepeni sud je pogrešio i u primeni materijalnog zakona, kada u odnosu na napis upućen Bogavcu nije primenio odredbe krivičnog zakona o pokušaju.

Naime, drugostepeni sud nije istinito i potpuno (čl. 15 ZKP) utvrdio odlučnu činjenicu za postojanje svršenog dela: da li je svedok Bogavac inkriminisan tekst primio.

Drugostepeni sud sam priznaje (str. 12, pretposlednji red) da nema dokaza da je svedok Bogavac tekst primio i da osuđenog oglašava krivim za svršeno delo, samo na osnovu indicija! Drugostepeni sud, međutim, previda da je na ovu činjenicu izveden dokaz (saslušanje svedoka Bogavca) kojim se kategorično negira prijem teksta od strane svedoka Bogavca.

Sud može ne verovati svedoku Bogavcu, ali dokazu ne može suprotstavljati indicije, već samo druge dokaze (v. čl. 357 st. 1 tač. 7: "Sud će određeno i potpuno izneti koje činjenice i iz kojih razloga uzima kao dokazne ili nedokazane, dajući pri tome naročito ocenu verodostojnosti protivrečnih dokaza...").

U pogledu na odlučnu činjenicu za postojanje svršenog dela (prijem teksta) nema dokaza koji bi protivrečili svedoku Bogavcu. Naprotiv, ima (prema presudi) samo indicija koje protivreče dokazu. To je onaj tipičan slučaj, dakle, kada sud, makar na osnovu čl. 350 tač. 3 te načela prezumpcije nevinosti iz čl. 3 ZKP in dubio pro reo mora optuženog osloboditi od optužbe, odn. u sumnji, presuditi povoljnije za optuženog.

Niko ne može biti osuđen na osnovu indicija koje protivreče izvedenim dokazima, tj. na osnovu nedokazane sumnje.

Čak osnovana sumnja da je svedok Bogavac primio tekst može biti dovoljna za podizanje optužnice, ali ne i za osuđujuću presudu.

Budući da ničim nije isključeno da bilo svedok Čavić, bilo portir Grozdanović ustvari pismo nisu uručili svedoku Bogavcu, a da svedok Bogavac prijem kategorično negira, ne može se pouzdano utvrditi prijem.

Ovde se mora uzeti u obzir i činjenica da se radilo o preporučenoj pošiljci koja je morala biti dostavljena po pravilima poštanske službe lično primaocu, te da ničim nije utvrđeno da je svedok Čavić uopšte ovlašćen da prima poštu za svedoka Bogavca, tj. da pošiljka nije uredno dostavljena.

Drugostepeni sud polazi, drugim, pogrešnim načinom zaključivanja: on prezumpira, nasuprot dokazu, da je po redovnom toku stvari svedok morao primiti pošiljku, a da ništa (?) ne ukazuje da bi taj redovni tok stvari bio narušen (kako ništa, a iskaz svedoka Bogavca?).

Pravilan zaključak mora početi od toga da svedok Bogavac tvrdi kategorično da tekst nije primio, iako ga je po redovnom toku stvari trebalo da primi, a da ništa ne isključuje da je taj "redovan tok stvari" bio u konkretnom slučaju narušen.

Jer u sumnji, zaključivanje mora uvek teći u korist optuženog, koji ne mora dokazivati svoju nevinost, sve činjenice i okolnosti a priori se uzimaju kao povoljne za optuženog: pošto svedok Bogavac tvrdi kategorično, da je "redovni tok stvari bio narušen", a to ništa ne isključuje, ne može se zaključivati suprotno.

Prema tome, u odnosu na najveći deo dela (tekst) sud je, makar i ostao u sumnji, pa čak i u osnovanoj sumnji, morao primeniti odredbe čl. 350 tač. 3 čl. 3 ZKP i čl. 19 KZ SFRJ, te u ovom delu oglasiti osuđenog krivim samo za delo u pokušaju, budući da nije moglo biti dokazano da je napis došao do saznanja adresata.

Pažljiva analiza drugostepene presude, međutim, otkriva da je ona duboko i suštinski pogrešna, nepravilna i protivna zakonu i Ustavu SFRJ, te da neki njeni drugi navedeni nedostaci, upravo odatle i proizilaze.

Izgleda, naime, da nije slučajno da se u izreci presude ne utvrđuje da je osuđeni govorom i napisom proizveo zabranjene posledice. Izgleda da drugostepeni sud, naime, smatra da su izvesna uverenja, kao takva, kažnjiva.

Na str. 15, red 14-17 drugostepeni sud doslovno kaže:

"Uopšte uzevši, vidi se da okrivljeni nije krio svoja protivsystemska uverenja, ma koliko da je u punoj mjeri bio svjestan mogućih posljedica takvih istupa..."

Prema Ustavu SFRJ, niko ne može trpeti nikakve "posljedice" za izražavanje svojih uverenja. Da li je sam osuđeni smatrao (a ne "bio svjestan") nekakvih "posljedica", obzirom na svoje iskustvo, irelevantno je, kao što je irelevantno i ako to smatra drugostepeni sud. Odlučujuća je reč zakona i Ustava, a oni su u tom pogledu jasni.

Krivično delo iz čl. 133 st. 1 (posebno njegov drugi oblik "neistinito i zlonamerno prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji"), ne može se izvršiti iznošenjem svojih (bilo kakvih) uverenja. Naime, ovo delo se može izvršiti ne samo sa umišljajem, koji obuhvata svest o neistinitosti onog što se govori ili piše. Osuđeni je, naprotiv, prema samom drugostepenom sudu, iznosio svoja uverenja, ono u šta je uveren da je istinito. Prema tome, bez obzira na sadržaj svojih uverenja, on za njihovo iznošenje ne može biti kažnjen.

Ratio te krivične odredbe je kristalno jasan. Budući da je sama kategorija krivice vezana za mogućnost izbora, niko ne može biti kriv za svoja uverenja, koja ne može birati, koja predstavljaju njegovu ljudsku suštinu za koju ne može biti kažnjen, kao što se ne može biti kažnjen za svoju rasu, nacionalnost ili pol.

Slobodno izražavanje takvih uverenja garantovano je ustavnom slobodom savesti. Građani SFRJ nisu dužni kriti svoja uverenja (v. gore: "Uopšte uzev, vidi se da okrivljeni nije krio svoja [protivsystemska] uverenja") iz straha od nekakvih "posljedica".

I baš zato drugostepenu presudu treba ukinuti.

Navedeni materijalni nedostatak drugostepene presude ne navodi u izreci koja zakonska obeležja krivičnog dela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ bi eventualno osuđeni ostvario svojim napisom i govorom, onemogućava osuđenom da sa sigurnošću ispita presudu, te predstavlja ustvari povredu prava odbrane.

Ovo tim pre što se ovo delo sastoji iz dva oblika, a iz izreke presude nije jasno koji bi oblik (ako ijedan) osuđeni navodno izvršio citiranim govorom i napisom, što

mu, naravno, onda čini i odbranu nemogućom.

Pored toga, u odnosu na odlučno pitanje pokušaja ili svršenog dela (tekst drugostepeni sud ne navodi nikakve dokaze (sem pretpostavke o "redovnom toku stvari") za odlučnu činjenicu prijema teksta od strane adresata, ili su razlozi koje drugostepeni sud daje nejasni i protivrečni.

Konačno, drugostepeni sud zamenjuje tezu kada polemiše sa žalbenim razlogom povrede javnosti glavnog pretresa, kada ističe da su propusnice deljene zbog "velikog interesovanja i nedostatka prostora", jer se žalbeni razlog i nije sastojao u tome što su "propusnice deljene", već što su deljene propusnice na ime. Ta činjenica, pak, ne može se pravdati navedenim objašnjenjem. Propusnice su mogle biti deljene, ali svakom bez razlike, i bez legitimisanja. Sama institucija javnosti podrazumeva, kako je u žalbi navedeno, da je pretres pristupačan neodređenom krugu lica, a izdavanjem propusnica na ime taj je krug ograničen na poimenično određena lica. Neshvatljivo je da bi sud odlučivao o tome kome će izdavati propusnicu, a kome ne. Obzirom da publika treba da predstavlja kontrolu zakonitog rada suda, pa sud ne može da bira ko će ga kontrolisati, a ko neće.

O tom žalbenom razlogu u drugostepenoj presudi nema ni reči. Obzirom na izloženo, ovaj zahtev je umesan i napred stavljeni predlog je zasnovan na Zakonu.

U Beogradu,
07.02.1985.

VOJISLAV ŠEŠELJ
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ

Presuda Saveznog suda

Savezni sud u veću sastavljenom od sudija Obrada Cvijovića, kao predsednika veća, Borivoja Nikšića, mr Ivana Belea, dr Dušana Cotiča i Petra Leštarova, kao člana veća, sa višim sudskim savetnikom Jelenom Bulić, kao zapisničarom, u predmetu Vojislava Šešelja zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ, odlučujući o zahtevima njegovih branilaca za vanredno preispitivanje pravnosnažne presude Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine KŽ-888/84 od 20. novembra 1984. godine, na sednici veća održanoj dana 2. jula 1985. godine, doneo je

Presudu

Zahtevi branilaca osuđenog Vojislava Šešelja za vanredno preispitivanje pravnosnažne presude delimično se uvažavaju, te se presuda Okružnog suda u Sarajevu K-161/84 od 9. jula 1984. i presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine KŽ-888/84 od 20. novembra 1984. godine preinačuju tako što se Vojislav Šešelj oglašava krivim – što je:

(a) u napisu pod naslovom "Odgovori na anketu – intervju 'Šta da se radi?'" koga je 3. oktobra 1983. godine radi štampanja uputio poštom Dušanu Bogavcu, jednom od vodilaca ove ankete, između ostalog naveo*

čime je učinio krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ za koje ga Savezni sud osuđuje na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i deset meseci, u koju se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 15. maja 1984. godine i na izdržavanju kazne.

Obrazloženje

Navedenom presudom Okružnog suda u Sarajevu optuženi Vojislav Šešelj oglašen je krivim da je radnjama označenim u izreci te presude izvršio krivično delo kontrarevolucionarnog ugrožavanja društvenog uređenja iz člana 114 Krivičnog zakona SFRJ, za koje je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od osam godina. U iz-

---

* [ponavlja se nešto sužena inkriminacija povodom teksta "Šta da se radi?") a zatim slijede iskazi lažnih svjedoka Tošića, Čvore i Čučkovića (Citirano prema knjizi "Veleizdajnički proces" dr Vojislav Šešelj, Beograd, 1986. str. 237)

rečenu kaznu uračunato mu je vreme provedeno u pritvoru od 15. maja 1984. godine, pa nadalje. Vrhovni sud Bosne i Hercegovine svojom presudom od 20. novembra 1984. godine, uvažavajući žalbe optuženog, preinačio je prvostepenu presudu u pogledu pravne ocene dela tako što je optuženog oglasio krivim da je radnjama označenim u izreci ove presude pod tačkom a), b), c) i d) izvršio krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od četiri godine.

Branioci osuđenog – Srđa Popović, advokat iz Beograda i Zdravko Radović, advokat iz Sarajeva, zatražili su, posebnim zahtevima, vanredno preispitivanje drugostepene presude zbog povrede krivičnog zakona i povrede odredaba krivičnog postupka, sa istovetnim predlogom da Savezni sud uvaži zahtev i osuđenog oslobodi od optužbe ili da pravnosnažnu presudu ukine i predmet vrati na ponovno odlučivanje. Pored toga, branilac Zdravko Radović predložio je da Savezni sud u smislu člana 428 stav 5 Zakona o krivičnom postupku odredi da se dalje izdržavanje kazne osuđenom odloži do konačne odluke suda.

Povredu krivičnog zakona iz člana 365 tačka 1 Zakona o krivičnom postupku branilac osuđenog – Srđa Popović, objašnjava u svom zahtevu time što drugostepeni sud u izreci svoje presude nije utvrdio postojanje bitnog – zakonskog obeležja krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ, za koje je oglasio krivim osuđenog Vojislava Šešelja. U stvari, da u izreci drugostepene presude nije utvrđeno da je osuđeni tekstom predmetnog napisa i govorom pred svedocima pozivao i podsticao na ugrožavanje zaštitnih objekata određenih u članu 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ. Nedostatak ovog, bitnog elementa, po shvatanju podnosioca zahteva, isključuje i postojanje krivičnog dela iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ.

Nezavisno od ove povrede, u zahtevu se tvrdi da je drugostepeni sud izvršio i povredu zakona iz člana 365 tačka 4 Zakona o krivičnom postupku u vezi sa članom 19 Krivičnog zakona SFRJ time što nije sa potpunom sigurnošću razjasnio i utvrdio da li radnja označena pod tačkom a) izreke drugostepene presude predstavlja svršeno ili pokušano krivično delo iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ i time što je zaključak suda o ovoj činjenici zasnovan na indiciranim, a ne izvedenim dokazima. Ovim navodima ukazuje na povredu odredbe člana 3 Zakona o krivičnom postupku, te na činjenicu da je osuđujuća presuda doneta na osnovu pretpostavljene, a ne na osnovu dokazane krivice. S tim u vezi podnosilac zahteva izražava shvatanje da je drugostepena presuda suprotna i Ustavu SFRJ, jer da radnje koje su okrivljenom stavljene na teret ne predstavljaju inkriminacije, nego je osuđeni na taj način izrazio svoje lično uverenje.

U zahtevu branioca Zdravka Radovića povreda zakona iz člana 365 tačka 4 Zakona o krivičnom postupku i povrede odredaba krivičnog postupka prethodno se obrazlažu time što se izražava sumnja u istinitost odlučnih činjenica utvrđenih u drugostepenoj presudi, posebno u odnosu na inkriminacije označene pod tačkom a). Zbog toga se u zahtevu i predlaže da Savezni sud drugostepenu presudu ispita u smislu člana 423 Zakona o krivičnom postupku i da je po tom osnovu ukine. Zatim se ukazuje na povredu zakona.

Pre svega, tvrdi se da je osuđeni tekst napisa uputio svedoku Dušanu Bogavcu kao odgovor na anketu "Šta da se radi?". Ali, ne sa namerom objavljivanja, nego da ovaj svedok, kao urednik, da svoje mišljenje. Zbog toga, ova radnja ne predstavlja krivično delo iz člana 133 Krivičnog zakona SFRJ. Inače, prema navodima ovog zahteva, svršeno krivično delo iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ postojalo bi samo u slučaju da je tekst napisa publikovan, a njegov pokušaj tek započinjanjem štampanja teksta. Pošto se ne radi o svršenom, a ni o pokušanom krivičnom delu neprijateljske propagande, tim pre što svedok Dušan Bogavac nije primio predmetni napis, smatra da je sud povredio zakon na štetu osuđenog kada ga je oglasio krivim za krivično delo iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ.

U odgovoru na zahteve Savezni javni tužilac je predložio da se zahtevi odbiju kao neosnovani.

Savezni sud je razmotrio spise predmeta i cenio navode u zahtevima, pa je odlučio kao u izreci ove presude, iz sledećih razloga:

Navod zahteva da je drugostepeni sud povredio odredbu člana 365 tačka 1 Zakona o krivičnom postupku je delimično osnovan. Naime, Savezni sud nalazi da svi delovi napisa kojeg je okrivljeni uputio svedoku Bogavcu ne predstavljaju radnje krivičnog dela, pa je preinačio drugostepenu presudu tako što je iz opisa krivičnog dela izostavio delove koji ne predstavljaju radnje krivičnog dela, i to: "da je Savez komunista kroz čitavu istoriju pokazao da ne može tolerisati nikakvu demokratsku raspravu ni u svojim redovima, ni u društvu, ne dopuštajući pri tome ni slobodu misli, da je svoju prevlast Partija obezbeđivala demagoškim pozivanjem na zastupništvo istorijskih i dnevno-političkih interesa radničke klase, radeći u praksi najviše upravo protiv tih interesa, da se zbog toga proletarijat mora otrgnuti iz 'smrtnog zagrljaja' svoje nabijedene avangarde, da se vrati društvu u kome će sa drugim progresivnim snagama obezbediti demokratsko i socijalističko uređenje, da Savez komunista nije više u stanju da vodi društvenom progresu i jedino progresivno što bi mogao učiniti je 'otvaranje institucionalnih mogućnosti ispoljavanja i javnog izražavanja novih društvenih snaga koje bi istupale sa alternativnim programom obnove', da je neophodno iznaći primjernije modele i puteve društvenog preobražaja, kojim bi se u korjenu sasjeklo sve dotrajalo i preživjelo, na što su narodne mase spremne, ali da 'sadašnja upravljačka garnitura nije spremna da žrtvuje sebične i samožive materijalne interese svojih pripadnika i zato prvo njoj treba oduzeti dizgine vlasti iz ruku. Dakle, prvo je politički, a onda i ekonomski razvlastiti", i 'da je Savez komunista iscrpio svoje istorijske mogućnosti i da danas predstavlja isključivo faktor regresa, da su se jugoslovenski komunisti samo na riječima suprostavljali staljinističkom konceptu izgradnje socijalizma, ali su tu 'praksu' odlučno zadržali i učinili je glavnim obilježjem društveno političkih odnosa, modifikujući je samo u nekim spoljašnjim i sporednim elementima i omotačima, prikrivajući je još debljim plaštom lažne, iluzone svjesti".

Iz ovih razloga Savezni sud je na osnovu člana 429 u vezi sa članom 422 stav 1 Zakona o krivičnom postupku preinačio prvostepenu i drugostepenu presudu i izostavio inkriminacije za koje je utvrdio da ne sadrže zakonski opis krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ.

Produženo krivično delo sastoji se od dve ili više radnji od kojih svaka pojedinačno predstavlja izvršeno krivično delo, s tim da neka ili neke pojedinačne radnje mogu predstavljati pokušaj krivičnog dela, kad je zakonom predviđeno kažnjavanje i za pokušaj. Da li sve pojedinačne radnje produženog krivičnog dela predstavljaju krivično delo ili neke od njih predstavljaju pokušaj krivičnog dela, od značaja je za utvrđivanje stepena krivične odgovornosti izvršioca. Zbog toga nije svejedno da li radnja opisana u izreci drugostepene presude pod tačkom a) pojedinačno predstavlja svršeno krivično delo ili pokušaj krivičnog dela u sklopu produženog krivičnog dela iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ, te je osnovan zahtev u delu u kome navodi da radnja pod tačkom a) izreke drugostepene presude može predstavljati samo pokušaj krivičnog dela.

Upoređujući opis krivičnog dela u optužnici i izreci prvostepene presude sa izrekom drugostepene presude Savezni sud utvrđuje da optužnica i prvostepena presuda ne sadrže tvrdnju "a ovaj ga dobio i upoznao se s njegovim sadržajem" kako je to navedeno u izreci drugostepene presude. Ova tvrdnja drugostepenog suda predstavlja prekraćenje optužbe čime je učinjena, bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 9 Zakona o krivičnom postupku, pa je stoga Savezni sud na osnovu člana 429 u vezi sa članom 422 stav 1 i članom 387 stav 1 Zakona o krivičnom postupku (član 72 Zakona o izmenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku) preinačio drugostepenu presudu izostavljanjem iz izreke drugostepene presude tvrdnju "a ovaj ga dobio i upoznao se sa njegovim sadržajem" i utvrdio da je okrivljeni pojedinačnom radnjom pod tačkom a) učinio pokušaj, a pojedinačnim radnjama pod tač. b), c) i d) svršeno krivično delo, čime je izvršio produženo krivično delo iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ.

S obzirom na izmenu činjeničnog opisa krivičnog dela u odnosu na kriminalnu količinu Savezni sud je preinačio drugostepenu presudu i u pogledu odluke o kazni tako što je Vojislava Šešelja za izvršeno krivično delo opisano u izreci ove presude osudio na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i deset meseci.

Neosnovan je navod zahteva da opis krivičnog dela ne sadrži bitna obeležja krivičnog dela, pošto nisu navedeni zakonski izrazi "poziva", "podstiče" ili "zlonamerno i neistinito prikazuje društveno-političke prilike u zemlji", a sa razloga što iz samog opisa krivičnog dela u izreci drugostepene presude, po oceni Saveznog suda, proizlazi da se radi o "pozivanju", s tim da Savezni sud ne prihvata pravni zaključak drugostepenog suda da se radi i o "podsticanju". Ovo sa razloga što "podsticanje", kao elemenat krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ, se upućuje pojedincu, grupi, organizaciji ili nekoj drugoj zajednici istomišljenika, ako se njihova opredeljenost, odnosno neprijateljska delatnost vidi iz presude, a u ostalim slučajevima radi se o "pozivanju". Kako presudom nije utvrđeno da su lica navedena u izreci presude istomišljenici okrivljenog, odnosno da su vršili neprijateljsku delatnost, to postoji kao elemenat ovog krivičnog dela samo "pozivanje".

Savezni sud prihvata razloge navedene u drugostepenoj presudi da pojedini delovi opisani u izreci prvostepene presude predstavljaju krivično delo iz člana 157 Krivičnog zakona SFRJ i da je kvalifikacijom radnji optuženog, kao jedno umesto dva

krivična dela povređen zakon u korist optuženog.

Tačan je navod zahteva da ocena navoda žalbe u odnosu na propusnice nije u potpunosti data, no po stanovištu Saveznog suda ta povreda nije bila od uticaja na donošenje pravilne presude.

Savezni sud se nije upuštao u delove zahteva koji se odnose na to da li je pravilno i potpuno utvrđeno činjenično stanje, pošto ovo ne predstavlja zakonski osnov za podnošenje ovog pravnog leka.

Savezni sud se nije upuštao u ocenu ostalih navoda u zahtevima, jer se tim navodima pobija pravilnost utvrđenog činjeničnog stanja i ukazuje se na postojeće bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 11 Zakona o krivičnom postupku što u smislu člana 427 Zakona o krivičnom postupku ne predstavlja osnov za vanredno preispitivanje pravnosnažne presude.

Iz navedenih razloga, na osnovu člana 422 u vezi sa članom 429 Zakona o krivičnom postupku. Savezni sud je odlučio kao u izreci ove presude.

Zapisničar
Jelena Bulić s.r.

Obrad Cvijović s.r.
predsednik veća

Zahtev Saveznom javnom tužilaštvu za zaštitu zakonitosti

Kao branilac osuđenog dr Vojislava Šešelja podnosim vam ovaj predlog – inicijativu za ulaganje zahteva za zaštitu zakonitosti protiv presude Saveznog suda u Beogradu KPS broj 32/85 od 02.07.1985. godine.

Delo, kako je opisano u dispozitivu presude Saveznog suda – nije krivično delo.

Presudom Saveznog suda osuđeni je oglašen krivim što je

- (a) u napisu pod naslovom "Odgovori na anketu – intervju 'Šta do se radi?'" , koga je 03. oktobra 1983. godine radi štampanja uputio poštom Dušanu Bogavcu, jednom od vodilaca ove ankete, između ostalog naveo: (slede iskazi)
- (b) u toku 1983. godine i početkom 1984. godine u više navrata na Fakultetu političkih nauka, u svom stanu i u stanu Tošić Nebojše ovom govorio: (slede iskazi)
- (c) u više navrata u toku 1982. i 1983. godine na Fakultetu političkih nauka prilikom slučajnih susreta sa Čučković Dragom rekao: (slede iskazi)
- (d) u mesecu septembru 1982. godine u vozu kojim je putovao iz Sarajeva za Beograd, stupio u razgovor sa Čvoro Slobodanom, sa kojim se tom prilikom i upoznao u toku kog razgovora je ovome između ostalog rekao: (slede iskazi)

Iz prednjeg se vidi da Savezni sud nije postupio po odredbi člana 351 st. 1 tač. 1 ZKP tj. da nije izrekao za koje se delo osuđeni oglašava krivim, već je samo naveo (a) osobena sredstva radnje i (b) pravni opis dela tj. zakonski naziv dela i primenjene odredbe krivičnog zakona (čl. 351 st. 1 tač. 2 ZKP).

Savezni sud u izreci presude, dakle, nije naveo činjenice i okolnosti koje čine obeležja krivičnog dela, pa delo, kako je opisano u izreci presude – nije krivično delo.

Da bi mogao primeniti čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, Savezni sud je izrekom morao utvrditi da je osuđeni izvršilac radnje

- (1) pozivanja odn. podsticanja (na neprijateljsku delatnost), ili
- (2) neistinitog i zlonamernog prikazivanja (društveno-političkih prilika u zemlji).

Dalje, ukoliko bi sud izrekom utvrdio da je osuđeni izvršilac radnje pozivanja ili podsticanja, prvostepeni sud bi takođe morao izrekom utvrditi i osobeni napadni objekt, tj. da li je osuđeni pozivao i podsticao na:

- (a) obaranje vlasti radničke klase i radnih ljudi, ili

- (b) protivuustavnu promenu socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja, ili
- (c) razbijanje bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti, ili
- (d) na svrgavanje organa društvenog samoupravljanja i vlasti ili njihovih izvršnih organa, ili
- (e) na otpor prema odlukama nadležnih organa vlasti i samoupravljanja koje su od značaja za zaštitu i razvoj socijalističkih samoupravnih odnosa, bezbednosti ili odbranu zemlje,

ili je delo izvršio prema više napadnih objekata, ili svim napadnim objektima.

Ništa od toga nije utvrđeno izrekom, ni radnja izvršenja koja bi opredelila oblik krivičnog dela (koje se, poznato je, može izvršiti u dva oblika), ni napadni objekt, ako se radi o prvom obliku.

Kako i radnja i napadni objekt čine obeležja krivičnog dela, jasno je da je Savezni sud propustio da naznači činjenice i okolnosti koje čine obeležja krivičnog dela – čl 351 st. 1 tač. 1 ZKP, tj. da izreka presude ne sadrži nužne elemente osuđujuće presude.

Naime, obeležja krivičnog dela neprijateljske propagande su:

- (a) osobeno sredstvo radnje (govor, napis, itd.),
- (b) radnja (pozivanje, podsticanje, neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika),
- (c) (kod prvog oblika još i) napadni objekt.

Kako se iz obrazloženja čini, Savezni sud oglašava osuđenog krivim za prvi oblik (pozivanje), pa je, dakle, izreka morala sadržati sva tri gore pobrojana obeležja krivičnog dela neprijateljske propagande, da bi presuda bila zakonita.

Stav Saveznog suda, na str. 9, četvrti stav, da bi iz opisa dela "proizilazilo da se radi o pozivanju", neodrživ je, jer je suprotan imperativnoj normi odredbe člana 351 st. 1 tač. 1 ZKP, koja određuje nužne elemente izreke.

Ne može osuđeni nagađati za šta je oglašen krivim. Izreka mora u tom pogledu biti savršeno jasna i određena, i mora sadržavati sva obeležja krivičnog dela za koje se osuđeni oglašava krivim. Od toga zavisi i njegovo pravo na materijalnu odbranu (ovde upotrebu vanrednih pravnih lekova), koja je onemogućena kada osuđeni čak ne zna da li je osuđen za prvi ili drugi oblik dela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, pa presudu ne može sa sigurnošću ni ispitati.

Čak i da iz opisa dela "proizilazi" da se radi o pozivanju, apsolutno je nejasno o kakvom se to pozivanju radi, pozivanju na šta? Napadni objekt je jedno od obeležja prvog oblika dela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ i napadni objekt se mora u izreci navesti kao činjenica odn. okolnost od koje zavisi primena određene odredbe krivičnog zakona (čl. 351 st. 1 ZKP).

Mada je sve ovo savršeno jasno odbrana ukazuje na niz drugih dela u našem krivičnom zakonodavstvu koja imaju sličnu dispoziciju, tj. sadrže u posebnom biću dela pored radnje izvršenja stricto sensu i osobeno sredstvo radnje, i kod kojih se takođe u izreci moraju naći oba obeležja, jer predstavljaju konstitutivne elemente bića dela.

Na primer, tu spadaju sva dela kod kojih se sila ili pretnja javljaju kao sred-

stvo radnje, a sama radnja se sastoji u omogućavanju bekstva (čl. 211 KZ SRS), sprečavanju službenog lica (čl. 213 KZ SRS), prinuđivanju drugog (čl. 81 KZ SRS), odvođenju ili zadržavanju (čl. 64 KZ SRS) itd.

Tu spadaju i sva dela kod kojih se kao sredstvo radnje pojavljuju zloupotreba službenog položaja, dok je sama radnja, recimo, uticanje na organe samoupravljanja (čl. 79 KZ SRS), navođenje na obljubu (čl. 107 KZ SRS) itd.

Van svake je sumnje da i tu sredstvo izvršenja i radnja predstavljaju odvojenaa obeležja krivičnog dela, tj. da izreka mora utvrditi ne samo sredstvo, na primer, upotrebu sile ili pretnje, već i samu radnju. Tako bi izreke morale utvrditi ne samo upotrebu sile ili pretnje kod citiranih krivičnih dela, već i samu radnju, tj. da je time omogućeno bekstvo, sprečeno službeno lice, prinuđen drugi... itd.

Slično, kod druge grupe, ne bi bilo dovoljno utvrditi u izreci samo da je okrivljeni zloupotrebio službeni položaj, već bi se moralo izrekom utvrditi i da je time, recimo uticao na organe samoupravljanja, naveo na obljubu itd.

Jednostavno rečeno, kada dispozicija sadrži sredstvo izvršenja radnje i samu radnju stricto sensu, onda izreka mora sadržavati činjenice i okolnosti koje čine oba obeležja, jer su i sredstvo i sama radnja konstitutivno obeležja dela.

Štaviše, kada dispozicija sadrži i napadni objekt, odn. kada zakonodavac određuje da se delo može izvršiti samo prema posebnim napadnim objektima, onda i ti napadni objekti moraju biti imenovani u izreci (posebno kod alternativne dispozicije napadnih objekata). Propust da se to učini predstavlja grubu povredu, jer čini izreku neodređenom.

Prema tome, Savezni sud nije mogao osuđenog oglasiti krivim zato što je ovo ili ono govorio ili pisao, a da izrekom ne utvrdi da je time ili neistinito i zlonamerno prikazivao društveno političke prilike u zemlji ili pozivao odn. podsticao (na obaranje vlasti radničke klase, ili protivustavnu promenu ili... itd.).

Savezni sud nije tako postupio i zato delo koje je opisano u izreci presude Saveznog suda – nije krivično delo, jer ne sadrži činjenice i okolnosti koje čine obeležja krivičnog dela.

Odbrana posebno ukazuje na činjenicu da je ovim propustom povređeno pravo osuđenog na materijalnu odbranu, jer se presuda Saveznog suda ne može sa sigurnošću ispitati, pa samim tim se osuđeni ne može efikasno koristiti vanrednim pravnim lekovima koji mu stoje na raspolaganju.

Ovo je tim značajnije što su govor i napise osuđenog tri suda do sada na tri različita načina kvalifikovala, a osuđeni ni nakon treće presude ne zna za šta je upravo oglašen krivim.

Ovakva presuda ne može opstati u pravnom prometu, pa je zato napred stavljeni predlog umestan i na Zakonu osnovan.

26. septembra 1985.

VOJISLAV ŠEŠELJ
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ, advokat

Odgovor Saveznog javnog tužilaštva na Zahtev za zaštitu zakonitosti

Obaveštavamo Vas da smo povodom Vaše molbe, kao branioca osuđenog Vojislava Šešelja, koju ste podneli ovom Tužilaštvu, pribavili i razmotrili spis Okružnog suda u Sarajevu K. br. 161/84 i da nismo našli osnova za podizanje zahteva za zaštitu zakonitosti protiv presude Saveznog suda u Beogradu Kps. br. 32/85 od 02.07.1985. godine.

Neosnovani su Vaši navodi da je napadnutom presudom povređena odredba čl. 365 st. 1 tač. 1 ZKP jer iz izreke presude pod 1, a, b, c, i d, kao opis radnje izvršenja krivičnog dela stiču se sva zakonska obeležja jednog produženog krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ zašta je Savezni sud, u obrazloženju presude, dao jasne i ubedljive razloge, koje prihvata i ovo Tužilaštvo.

28. april 1986.

Zamjenik Saveznog javnog tužioca
Milan Simićević

“Beogradska šestorica”, 1984-1985

(Uvod)

Tokom ranih osamdesetih godina na inicijativu Lazara i Vojislava Stojanovića počelo je okupljanje (uglavnom mladih) disidenata po stanovima u Beogradu. Okupljanje je imalo karakter neke vrste diskusionog kluba. Određena bi bila tema, neko bi o njoj pripremio izlaganje a zatim bi sledio razgovor (ja sam govorio tri puta – o smrtnoj kazni, o pojmu legitimizeta i o suđenju jermenskim atentatorima na turskog ambasadora). Pred zgradom u kojoj su se ovi razgovori vodili redovno i otvoreno bila su parkirana milicijska kola.

UDBA je čekala svoj trenutak. Kada je na jedan od ovih sastanaka pozvan Milovan Đilas (da govori o nacionalizmu), UDBA je zaključila da je nastupio moment za akciju. Ideja je bila da samo učešće Milovana Đilasa (notornog “neprijatelja”) olakšava zadatak da se ova okupljanja žigošu kao “neprijateljska”. Izvršena je racija u kojoj je učestvovalo oko 200 milicionera, čitav blok je bio opkoljen i svi učesnici su bili privedeni.

Bio je to poslednji ozbiljan pokušaj da se sistem obračuna sa onim što je smatrao “opozicijom”. Politička i ekonomska kriza bile su već duboko zahvatile celo društvo i vlast je postala nervozna. Pokušaj je bedno propao i bio je poslednji ove vrste. Posle ovoga suđenja vlast je shvatila da su ovakva suđenja, ustvari, kontraproduktivna – oko optuženih se konsolidovao veliki broj ljudi, front se ustvari samo proširio, a dugogodišnji strah se topio.

Pravno je zanimljivo da je sud na ovom suđenju uneo jednu novinu u interpretaciji neprijateljske propagande pravnim shvatanjem (sudija Zoran Stojković) da je mišljenje “kao psihički proces” doduše slobodno, ali da “reči, izraz tog mišljenja mogu biti kažnjive”.

Druga inovacija sastojala se u tome da se optuženi liši branioca po svom izboru tako što će se branilac pozivati da svedoči.

Treća inovacija je bila pretres advokatske kancelarije i oduzimanje beležaka o razgovoru s branjenikom.

Videlo se da je sistem u panici.

Optužnica Okružnog javnog tužilaštva

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO
U BEOGRADU
KT-756/84
B e o g r a d

DN/DK

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU
B e o g r a d

Na osnovu čl. 45 st. 2 tač. 3 Zakona o krivičnom postupku, okružni javni tužilac u Beogradu, podiže

OPTUŽNICU – protiv –

1. MIJANOVIĆ VLADIMIRA, rođenog 15.08.1946. godine u Trebinju SR Bosna i Hercegovina, od oca Tome, državljanin SFRJ, Srbin, nesvršenog studenta Filozofskog fakulteta, bez stalnog zaposlenja, oženjenog, osuđivanog presudom Okružnog suda u Beogradu K. br. 684/70 od 04.01.1971. godine zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 3 KZ na kaznu strogog zatvora u trajanju od jedne godine i presudom Vojnog suda Sarajevo K. br. 111/73 od 26.12.1973. godine zbog krivičnog dela iz čl. 174 KZ na kaznu zatvora od jedne godine, stalno nastanjenog u Novom Beogradu, ul. Gandijeva br. 29a, bio u pritvoru od 22.05. do 03.07.1984. godine, nalazi se na slobodi,
2. MILIĆ MIODRAGA, rođenog 29.05.1929. godine u Pirotu, SR Srbija, od oca Svetozara i majke Milice, državljanin SFRJ, Srbin, bez stalnog zaposlenja, neoženjenog, stalno nastanjenog u Beogradu ul. Cara Uroša broj 6a, bio u pritvoru od 09.05. do 03.07.1984. godine, nalazi se na slobodi, neosuđivan,
3. OLUJIĆ DRAGOMIRA, rođenog 08.01.1949. godine u Sivcu SO Kula, od oca Mirka i majke Ljubice, državljanin SFRJ, Srbin, diplomiranog politikologa, zaposlenog u Radio-Beogradu, oženjenog, stalno nastanjenog u Beogradu u ul. Knez Miletina br. 40, bio u pritvoru od 09.05. do 03.07.1984. godine, nalazi se na slobodi, neosuđivanog,

4. JOVANOVIĆ GORDANA, rođenog 04.01.1961. godine u Kraljevu SR Srbija, od oca Dušana i majke Ljubice, državljanin SFRJ, Srbin, student Filozofskog fakulteta, neoženjenog, stalno nastanjenog u Kraljevu ul. Borisa Kidriča br. 130, a privremeno u Beogradu ul Pere Todorovića broj 2, bio u pritvoru od 21.06. do 03.07.1984. godine, nalazi se na slobodi, neosuđivanog,
5. IMŠIROVIĆ PAVLUŠKA, rođenog 14.10.1948. godine u Banovićima SR Bosna i Hercegovina od oca Avda i majke Anice, državljanin SFRJ, nesvršenog studenta Saobraćajnog fakulteta, bez stalnog zaposlenja, oženjenog, osuđivanog presudom Okružnog suda u Beogradu K-broj 348/72 od 21. jula 1972. godine, zbog krivičnog dela udruživanja protiv naroda i države iz člana 117 stav 1 u vezi člana 100 Krivičnog zakona na kaznu strogog zatvora u trajanju od dve godine, nastanjenog u Beogradu, ulica Kosovska broj 9, bio u pritvoru od 22.05. do 03.07.1984. godine,
6. NIKOLIĆ MILANA, rođenog 08.06.1947. godine u Beogradu, od oca Miloša i majke Milke, državljanina SFRJ, Srbina, diplomiranog sociologa, zaposlenog u Institutu za ekonomiku poljoprivrede u Beogradu, oženjenog osuđivanog presudom Okružnog suda u Beogradu K-broj 348/72 od 21.07.1972. godine zbog krivičnog dela udruživanja protiv naroda i države iz člana 117 stav 1 u vezi člana 100 KZ na kaznu strogog zatvora u trajanju od dve godine, stalno nastanjenog u Zemunu, ulica Save Kovačevića broj 1, bio u pritvoru od 22.05. do 03.07.1984. godine,

Z A T O

Što su u vremenu od 1977. do aprila 1984. godine u Beogradu, povezujući se međusobno, a polazeći sa kontrarevolucionarnih pozicija i to: okrivljeni Mijanović od 1977, okrivljeni Imširović i okrivljeni Nikolić od 1978, okrivljeni Milić i okrivljeni Olujčić od 1980. i okrivljeni Jovanović od 1981. godine radili na stvaranju, organizovanju, omasovljenju i učvršćenju grupe lica radi delovanja na podrivanju i protivustavnoj promeni društveno-političkog sistema i svrgavanju postojeće vlasti i u tom cilju organizovali i održali više sastanaka u svojim i drugim stanovima, na kojima su učestvovala i druga lica, po njihovom pozivu, čitali pred većim brojem lica tekstove, koje su i međusobno delili, ili usmeno govorili, napadajući tekovine naše Narodnooslobodilačke borbe i socijalističke izgradnje i ličnost i delo predsednika SFRJ Josipa Broza Tita, pa su:

neutvrđenog dana 1977. godine okrivljeni Mijanović u svome stanu u Beogradu u ul. Pive Karamatijevića br. 10 organizovao ilegalni sastanak više lica i na sastanku predložio i obrazložio razloge potrebe okupljanja, a zatim postigli dogovor da stvore čvrsto jezgro grupe, obezbede prisustvo "jezgra" na svakom sastanku, da rade na jačanju, učvršćenju i omasovljenju grupe pronalaženjem novih članova, a zatim su: organizovali i održali više ilegalnih sastanaka u svojim stanovima, o zakazanim

sastancima učesnika obavještaivali i pozivali na prethodnim na kojima su utvrđivali temu, lice koje će izlagati, mesto i vreme održavanja novog sastanka – obično svakog drugog petka u mesecu – a o njima obavještaivali i druga lica koja nisu bili na prethodnom sastanku ili organizovali njihovo pozivanje preko drugih učesnika, dovodili nova lica, obezbeđivali ko će podneti uvodno izlaganje na određenu temu, rukovodili sastancima koji su održavani u njihovim stanovima i prisustvovali na više ilegalnih sastanaka održanih u stanovima drugih lica i na nekim od njih uzeli aktivnog učešća u diskusiji nakon uvodnog izlaganja, a na nekim ilegalnim sastancima istupali čitanjem tekstova ili usmenim izlaganjem, dajući time smernice za stvaranje i organizaciono učvršćenje grupe i opredeljujući njeno idejno usmeravanje i delovanje, pa su:

1. okrivljeni Mijanović govorio o organizacionoj strani ilegalnih sastanaka, promeni stanova, obezbeđenju novih ljudi – učesnika i lica koja će podneti uvodno izlaganje i o tehničkoj i materijalnoj strani održavanja sastanaka;
2. okrivljeni Milić u svojim istupanjima na ilegalnim sastancima:
  - a) u novembru mesecu 1981. godine u svom stanu u prisustvu 20 do 25 ljudi pročitao svoj tekst “Leve greške u NOB-u, zima 1941/42 godine i njene posledice po dalji razvitak NOB-a u kome je, između ostalog tvrdio da je za poraz partizanskog pokreta u Srbiji 1941. godine kriva KPJ i njeno rukovodstvo, da je ustanak u Jugoslaviji bio spontanog karaktera i da CK KPJ nije pozvao narod na ustanak jer je bio na repu događaja, navodeći:
“... već samim ustankom, dakle, staljinizam u bazi je bio pokopan, ali je ostao staljinistički partijski vrh i ideološko staljinističko nasleđe koji su ga stalno obavljali...”,
“...Vrhovni komandant, nije bio dorastao da proceni zamah ustanka i NUŽNOST VIŠE FORME ORGANIZACIJE I TAKTIKE...” i da “...je princip partijski autoritaran, prenet i u vojničkoj hijerarhiji, sa svim njenim karakternim osobinama, čime je partizanski pokret onespособljen u taktičko-operativnom smislu za dalje vođenje rata. I kao rezultat te i takve politike, došlo je do katastrofalnog poraza...”, a da je uzrok poraza staljinistički tip rukovođenja jednog “asposlutno ovlašćenog mandatora”,
  - b) neutvrđenog dana u svom stanu pred više lica pročitao svoj tekst “Uzroci sukoba Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine” u kome tvrdi:
“... da je sukob Jugoslavije i SSSR-a doneo kulturnu pustoš kod nas, ali da nije uticao na izmenu karaktera jugoslovenskih rukovodilaca, jer su i oni učestvovali u manipulacijama oko Staljinovih čistki i nije im bilo teško da nastave sa čistkama kod nas...”,
za samoupravljanje je tvrdio “... da je ono poklon rukovodilaca radničkoj klasi za dobro vladanje...”,
a za Predsednika SFRJ Josipa Broza Tita “... da je postao kult, naš vođ i učitelj, što je ravnopravno kultu Staljina...”,
  - c) neutvrđenog dana u svom stanu pročitao svoj tekst “Udes Milovana Đilasa ili granice pobune” u kome:
rukovodstvo KPJ iz 1937. godine na čelu sa Josipom Brozom Titom naziva “udarnim jezgrom” i tvrdi da je ovo “udarno jezgro” karakterisala: “... partijska

bahatost, organizaciona bezobzirnost, ideološko i kulturno ultrastaljinističko sektaštvo...”,
partijsko i državno rukovodstvo u Jugoslaviji do 1948. godine (do sukoba sa Staljinom) naziva: “... vladajućom oligarhijom pod Titovim vođstvom...”,
a društveno-politički sistem toga vremena naziva “ideološko-politički sistem staljinizma Jugoslavije”, “jugoslovenski staljinizam”, “primitivni i despotiski socijalizam”, “Titovim despotizmom”, “Titova despotija”, “jugoslovenski model staljinizma”, “Titovo autoritarno ideolopoklonstvo primitivnog društva, kao ekonomska, politička i kulturna despotija nad društvom i ekonomikom”, “staljinističkim despotizmom koji je epigonski realizovan u jugoslovenskom društvu”, “epigonski sistem i ideologija koji je imao i vlastite despotске istorijske korene”,
da 1948. godina predstavlja jugoslovenski poraz, iako je “... inače slavljén kao državna pobeda Jugoslavije kao suverene države...”,
da period od 1952-1953. godine predstavlja “... proces raspada te Titove despotije...”,
za Predsednika SFRJ Josipa Broza Tita tvrdi da je “vođa vladajuće oligarhije i autoritarni despot”, “neprikosnoveni gospodar” koji se uvek pozivao na svoja osveštana prava mandatora Staljina, kako u fazi zasnivanja svoje partijske vladavine tako za vreme rata i posle rata, iz kojeg je poticalo pravo da nikome ne polaže računa “... ni za vreme najvećih ratnih poraza...”, tvrdeći neistinito: “... kakvi su bili I ofanziva, “Leva skretanja”, način rešavanja nacionalnog pitanja za vreme rata, sazivanja foruma i Kongresa, kao i posleratna praksa neprikosnovenog gospodara...”,
izjednačuje naše najveće partijsko i državno rukovodstvo sa pojmom birokratija, nazivajući ga “jugoslovenska politička birokratija” i predviđa njen krah navodeći: “... koja je brzo iscrpla svoj skromni potencijal kao istorijski subjekt jugoslovenske revolucije, začarana u krugu vlastitog provincijalnog staljinizma i antiintelektualizma, politički brzo istrulela u senci Titove lične diktature i straha od Golog otoka, gde može da zaglavi i ko nije kominformovac...”,
nadalje iznosi “... analiza jugoslovenske političke birokratije nesumnjivo je potvrđena, posebno od 1961. godine a osobito za vreme ‘otvorene euforije’ i danas...”, “... Jugoslovensko društvo zapalo je u poststaljinističku krizu i letargiju...”, “... jer taj aparat – birokratija jedini je aktivni društveni činilac koji ima totalni društveni monopol, od filatelije i društva prijateljstva Francuska – Jugoslavija, do ekonomike – koju je negacijom zakona vrednosti, dovelo do potpunog rasula i nultog stepena razvoja...” i dalje odmah u narednoj rečenici: “... Titov primitivni despotiski socijalizam doživeo je potpuni idejni, organizacioni, kulturni, politički i ekonomski krah. Titova staljinistička partija po svoj prilici u tim uslovima nije na VI kongresu ni mogla izvršiti istorijsku samokritiku, već je svoj politički folklor zaodela državnim razlogom, te time jugoslovenski pokret i društvo nagnala da živi u strahu od koncentracionog logora Goli otok (u koji su pored informbirovaca, mogli da odu i neposlušni komunisti), i policijske

strahovlade Titove harizme...” i najzad da je u Jugoslaviji postojalo “... političko i duhovno ropstvo...” i da je jugoslovensko društvo, društvo “... trajnog opasnog stanja represivnih odnosa... gde je demokratski socijalizam dobio tretman anarholiberalizma...”,

- d) u toku septembra 1981. godine svoj napred citirani tekst “Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941/42 godine” u nameri rasturanja i međusobne razmene materijala, predao okrivljenom Mijanoviću;

3. okrivljeni Olujić u svojim istupanjima:

- a) dana 23.03.1983. godine na ilegalnom sastanku u stanu okrivljenog Jovanovića u Beogradu u ul. Pere Todorovića br. 2, pred više lica tvrdio: “... da je potrebno stvaranje što jačeg sindikalnog pokreta seljaka, radnika i inteligencije...”, i da: “... u ovoj situaciji u kakvoj smo predstoji odnosno postoji mogućnost serije štrajkova...”,
- b) neutvrđenog dana u jesen 1983. godine u stanu okrivljenog Milića pred više lica pročitao svoj tekst “Od pluralizma do monizma” u kome pored ostalog tvrdi, da je jugoslovenska stvarnost od 1945. do 1949. godine bitno drugačija od onoga kako se prikazuje našoj javnosti, da vladajuća ideologija nije u mogućnosti da je pronikne i da delatnost KPJ “... nije bila stvar (vođena od) strategije i teorije (programa) nego pragmatizma. Konačno, politički pluralizam u periodu od 1944. do 1949. godine rezultat je, pre svega unutrašnjih borbi, a ne isključivo potreba međunarodnog priznanja nove vlasti...” i ovaj tekst poslao radi štampanja uredniku lista “Književna reč”,
- c) dana 20.09.1983. godine u Institutu društvenih nauka u Beogradu pred oko 100 lica javio se za reč i između ostalog tvrdio: “... da je situacija bila revolucionarna u vreme od 1941. do 1948. godine u našoj zemlji, ali da je KPJ nije uspela iskoristiti...”, “... da je KPJ u to vreme bila staljinistička...”, “... Razlog zbog čega KPJ nije uspela da iskoristi revolucionarnu situaciju je... upravo u nedostatku razrađene revolucionarne strategije i taktike. Program revolucije nije postojao, a delovi programa koji su na II zasedanju AVNOJ-a formulisani, anulirani su sporazum Tito – Šubašić...”;
u istom cilju, održali i više drugih sastanaka u svojim stanovima i stanovima drugih lica radi održavanja stalne mobilnosti lica koja su okupljali, stvaranja grupe i jedinstvenog delovanja, pa su tako ukupno održali najmanje 24 sastanka u svojim stanovima, od čega u stanu okr. Mijanovića 3, u stanu okrivljenog Milića 9, u stanu okr. Olujića 5, u stanu okr. Jovanovića 5 i po jedan u stanovima okrivljenih Imširovića i Nikolića i lično prisustvovali na više ovakvih sastanaka, a na nekima od njih uzeli aktivnog učešća uvodnim izlaganjem na određenu temu ili učešćem u razgovorima nakon izlaganja drugih učesnika i to najmanje: okrivljeni Mijanović – prisustvom na 11 sastanaka i sa najmanje 3 istupanja u razgovorima nakon izlaganja određene teme od drugih lica; okrivljeni Milić – prisustvom na 11 sastanaka i sa najmanje još četiri uvodna izlaganja na određenu temu i 3 istupanja nakon uvodnih izlaganja drugih lica; okrivljeni Olujić – prisustvom na najmanje

- 13 sastanaka, uvodnim izlaganjem na određenu temu na najmanje još 4 sastanka i diskusijom na još najmanje 2 sastanka; okrivljeni Jovanović – prisustvom na najmanje 12 sastanaka, uvodnim izlaganjem na jednom sastanku i diskusijom na najmanje 2 sastanka; okrivljeni Imširović – prisustvom na najmanje 17 sastanaka, uvodnim izlaganjem na jednom sastanku i istupanjem u razgovorima nakon uvodnih izlaganja drugih lica na najmanje 2 sastanka i okrivljeni Nikolić – prisustvom na najmanje 14 sastanaka, uvodnim izlaganjem na određenu temu na 4 sastanka i istupanjem u diskusiji nakon uvodnih izlaganja drugih lica na najmanje 3 sastanka,
- čime su kao saizvršioци učinili krivično delo udruživanja radi neprijateljske delatnosti iz čl. 136 st. 1 u vezi čl. 114 KZ SFRJ.

Stoga,

PREDLAŽEM

da se pred tim Sudom održi javni glavni pretres, na koji pozvati:

- I. Okružnog javnog tužioca u Beogradu,
- II. Okrivljene Mijanović Vladimira, Milić Miodraga, Olujić Dragomira, Jovanović Gordana, Imširović Pavluška i Nikolić Milana na napred označene adrese,
- III. Svedoke: 1) Simić Aleksandra, 2) Ocković Mirjanu iz Beograda, ul. Dositejeva br. 15, 3) Jovanović Rastka iz Beograda, ul. Mačkov kamen br. 15, 4) Avramović Zorana iz Beograda – Zemuna, ulica Vukova br. 1, 5) Karabeg Jasminu iz Beograda, Bulevar Lenjina br. 151, 6) Tenjović Lazara iz Zemuna, ul. Ratarski put br. 31, 7) Minić Savića iz Beograda, ul. Dostojevskog br. 6, 8) Petrović Momčila iz Beograda, ul. Tolstojeva br. 12, 9) Damnjanović Dragišu iz Beograda, Bulevar Revolucije, br. 62, 10) Avramović Velimira iz Beograda, III bulevar broj 120a, 11) Čolić Slavenka iz Beograda, Studentski dom “Patris Lumumba” br. 63/6, 12) Đorđe Vukoja iz Beograda, ul. Otona Župančića broj 42/40, 13) Matić Zorana iz Obrenovca, ul. XV broj 20, 14) Stanišić Ivana iz Beograda, ul. Crnotravska br. 13, 15) Gajić Milana iz Krupnja, ul. 4. jula br. 6, privremeno nastanjen u Studentskom domu “Patris Lumumba” IV/47, 16) Đapić Goranka iz Beograda, ul. Pariske Komune br. 2/83, 17) Jovanović Svetlanu iz Beograda, ul. Jurija Gagarina br. 65, 18) Sinđelić Svetozara iz Zemuna, Trg JNA br. 4, 19) Savić Đorđa iz Beograda, ul. Kumodraška br. 181/46, 20) Pantić Slobodanku iz Gornjeg Milanovca, ul. Drinčićeva br. 57, 21) Radović Snežanu iz Požarevca, ul. Mačvanska br. 6/3, 22) Brkić Anicu iz Beograda, ul. Narodnih heroja br. 37/24, 23) Mirić Jovana iz Beograda, ul. Marka Oreškovića 5, 24) Srnić Žanetu iz Kotora, ul. Dobrota br. 10, 25) Jevrić Nebojšu iz Bijelog Polja i 26) Srđu Popovića iz Beograda, ul.– Takovska br. 19;

IV. Da se na pretresu pročitaju kao dokaz zapisnici o iskazima svedoka saslušanih u istrazi i to: 1) Dičić Jelene iz Beograda, ul. Cvijićeva br. 69 od 04.06.1984. godine, 2) Višnjić Zdenka iz Beograda, ul. Milana Rakića br. 66 od 06.06.1984. godine, 3) Kostić Aleksandra iz Beograda, ul. Omladinskih brigada br. 194 od 07.06.1984. godine, 4) Stojanović Radmile, stalno nastanjene u Titogradu – Lenjinov bulevar br. 6G, a privremeno u Beogradu, ul. Istarska br. 30 od 07.06.1984. godine, 5) Teofilović Vite iz Beograda, ul. Gročanska br. 46 od 07.06. i 11.07.1984. godine, 6) Vasić Miloša iz Beograda, ul. Lole Ribara broj 13. od 09.06.1984. godine, 7) Kuljić Todora iz Zrenjanina ul. Pančevačka br. 6, od 11.06.1984. godine, 8) Popov Nebojše iz Beograda, ul. Pariske komune br. 11, od 13.06.1984. godine, 9) Tadić Ljubomira iz Beograda, ul. Gospodar Jovanova br. 38, od 13.06.1984. godine, 10) Marković Mihaila iz Beograda, ul. Vladete Kovačevića, br. 12, od 13.06.1984. godine, 11) Golubović Zagorke iz Beograda – Georgi Dimitrova br. 57/2, od 13.06.1984. godine, 12) Jeremić Tomislava iz Velikog Polja k. br. 311 SO Obrenovac, od 18.06.1984. godine, 13) Stojanović dr Svetozara iz Beograda, ul. Georgi Georgiju Deža br. 30/31, od 19.06.1984. godine, 14) Marković Milana iz Beograda, ul. Džordža Vašingtona br. 34, od 05. i 27.06.1984. godine, 15) Petrović Živadina iz Pariza od 06.06.1984. godine, 16) Bošković Dušana iz Beograda, ul. Đure Đakovića br. 13/5, od 07.06.1984. i 10.07.1984. godine, 17) Stojanović Miodraga iz Beograda ul. Vojvode Milenka br. 5/2, od 07.06.1984. godine, 18) Simonović Ljubodraga iz Beograda, ul. Učiteljska br. 62, od 07.06.1984. godine, 19) Penezić Vide iz Beograda, ul. Jovanova br. 77, od 07.06.1984. godine, 20) Kostić – Bošković Jasne iz Beograda, ul. Vlajkovićeve br. 9, od 08.06.1984. godine, 21) Kuhta Valerije iz Zemuna, ul. Sonje Marinković br. 1, od 08.06.1984. godine, 22) Došen Dragice iz Beograda, ul. Dragoslava Jovanovića br. 7, od 08.06.1984. godine, 23) Bulatović – Uzelac Jadranke iz Beograda, ul. Stevana Đukića br. 31. od 09.06.1984. godine, 24) Čirković Miloša iz Beograda, ul. Janka Vukotića br. 32, od 09.06.1984. godine, 25) Manojlović Vesne iz Srbobrana, od 11.06.1984. godine, 26) Obrenović Zorana iz Beograda, ul. dr. Zore Ilić – Obradović br. 9, od 13. i 28.06.1984. godine, 27) Bašić Mire iz Beograda, ul. Braće Jerković br. 111, od 02.07.1984. godine, 28) Ignjatović Dragoljuba iz Beograda, ul. Husinskih rudara br. 3, od 05.06. i 22.06.1984. godine, 29) Katić Branislave iz Beograda, ul. Branka Krsmanovića br. 11, od 05.06.1984. godine, 30) Vuković Slobodana iz Beograda – Zemun, ul. Slaviše Vajnera br. 3, od 05.06.1984. godine, 31) Milovanović Steve iz Beograda, ul. Prote Mateje br. 69, od 06.06. i 25.06.1984. godine, 32) Belandžić Milorada iz Beograda, Gundulićev venac br. 27, od 05.06.1984. godine, 33) Kandić Nebojše iz Beograda, ul. Jurija Gagarina br. 160/4 od 06.06.1984. godine, i njegova izjava u GSUP-u Beograd od 20.04.1984. godine, 34) Savić Branislava iz Beograda, ul. 10 Avijatičara br. 21, od 06.06.1984. godine, 35) Raičević Vasiljke iz Beograda, ul. Francuska br. 16a, od 06.06.1984. godine, 36) Savić Obrada iz Beograda, ul. Đoke Vojvodića

br. 8, od 06.06.1984. godine, 37) Topić Lidije iz Beograda, ul. Narodnog fronta br. 45, od 06.06.1984. godine, 38) Bjedov Gorana iz Beograda, ul. Milenka Popovića br. 30, od 06.06.1984. godine, 39) Gamser Dušana iz Zemuna, ul. Georgi Georgiju Deža br. 14, od 06.06.1984. godine, 40) Žunjić Slobodana iz Beograda, ul. Užička br. 58, od 07.06.1984. godine, 41) Karajović Radmile iz Beograda, ul. Visokog Stevana br. 31, od 07.06.1984. godine i izjava GSUP-u Beograd od 21.04.1984. godine, 42) Nikolić Nede iz Beograda, ul. Lole Ribara br. 13, od 07.06.1984. godine, 43) Paunović Dragiša iz Beograda, ul. Miloša Matejevića – Mrše br. 4, od 07.06.1984. godine i izjava od 22.04.1984. godine, 44) Plovanić Elizabete iz Beograda, ul. Braće Baruha br. 15, od 07.06.1984. godine, 45) Mihajlović Jovice iz Beograda – Ada Ciganlija br. 247 od 07.06.1984. godine, 46) Jovanović Eve iz Beograda, ul. Mačkov kamen br. 15, od 07.06.1984. godine, 47) Arsenijević Miloša iz Beograda, ul. Karnedžijeva br. 3, od 08.06.1984. godine, 48) Kandić Nataše iz Beograda, ul. Branka Krsmanovića br. 11, od 06.06.1984. godine, 49) Pešić Vesne iz Beograda, ul. Georgi Dimitrova br. 35, od 08.06.1984. godine, 50) Janković Ivana iz Beograda, ul. Bulevar revolucije br. 197b, od 09.06.1984. godine, 51) Manojlović Dušana iz Srbobrana od 11.06.1984. godine, 52) Samardžić Miroslava iz Zrenjanina, ul. Lenjinova br. 11/15 od 11.06.1984. godine, 53) Bogdanović Miloša iz Beograda, ul. Gospodar Jovanova br. 20, od 13.06.1984. godine i izjava kod organa bezbednosti V.P. 8115-11 Zemun od 22.04.1984. godine, 54) Šešelj Vojislava iz Sarajeva, od 13.06.1984. godine, 55) Tadić Borisa iz Beograda, ul. Gospodar Jovanova br. 38, od 14.06.1984. godine, 56) Zastavniković Veselinke iz Beograda, ul. Gospodar Jovanova br. 38, od 12.06.1984. godine, 57) Kozomara Mladena iz Beograda, ul. Pariskih komunara br. 10, od 13.06.1984. godine, 58) Damljanović Nebojše iz Zemuna, ul. Marka Orešković br. 29, od 13.06.1984. godine, 59) Cerović Stojana iz Beograda, ul. Koste Živkovića br. 9, od 13.06.1984. i 28.06.1984. godine, 60) Vujović Sretna iz Beograda, ul. 29. novembra 33, od 13.06.1984. godine, 61) Vuković Đordžija iz Beograda, ul. Skerlićeva br. 16, od 13.06.1984. godine, 62) Čavoški Koste iz Beograda, ul. Maksima Gorkog br. 19, od 13.06. i 22.06.1984. godine, 63) Pavlović Miladina iz Ratara, k. br. 19, SO Obrenovac, od 13.06.1984. godine i 64) Moljković Ilije iz Beograda, ul. Pohorska br. 8/16 od 14.06. i 11.07.1984. godine;

V. Da se na pretresu izvrši uvid i pročitaju sledeći tekstovi: 1) okrivljenog Milića “Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42.”, 2) okrivljenog Milića “Uzroci i posledice sukoba SSSR-a i Jugoslavije 1948. godine”, 3) okrivljenog Milića “Udes Milovana Đilasa ili granica pobune”, 4) okrivljenog Olujića “Od pluralizma do monizma”, 5) “Nova klasa” od Milovana Đilasa pronađen u stanu okrivljenog Milića, 6) rukom pisani tekst Koste Čavoškog “Pravni nihilizam”;

VI. Da se na pretresu izvrši uvid i pročitaju sledeći spisi:

- 1) izvodi iz kriminalističke evidencije za sve okrivljene i izveštaj Opštinskog sekretarijata za unutrašnje poslove Trebinje br. 01-235-4/160 i da se izvrši uvid u spise krivice okrivljenog Mijanovića kod istog suda K. br. 684/70, okrivljenih Imširovića i Nikolića K-br. 348/72 i u spise prekršajnog postupka protiv okrivljenih Olujića, Imširovića, Jovanovića i Nikolića kao i drugih lica Gradskog sudije za prekršaje DS. br. 1408/82, 1409/82, 1411/82, 1620 do 1625/82 i 1645/82 kao i pročita izveštaj USDB-a za grad Beograd SP. br. 3952 od 17.07.1984. godine o upozorenjima okrivljenima i drugim licima;
- 2) zapisnici o pretresu stanova okrivljenih i to: okrivljenog Mijanovića od 10.07.1982. i 23.05.1984. godine sa potvrdama o privremeno oduzetim predmetima, okrivljenog Milića od 20.04.1984. godine – stan u ul. Cara Uroša br. 6a, 21.04.1984. godine, stan u Dalmatinskoj ulici br. 90. i od 09.05.1984. u oba pomenuta stana sa potvrdama o privremeno oduzetim predmetima, okrivljenog Olujića od 21.04.1984. godine, od 09.05.1984. godine i 04.06.1984. godine sa potvrdama o privremeno oduzetim predmetima, okrivljenog Imširovića od 23.05.1984. godine i okrivljenog Nikolića od 23.05.1984. godine u stanu i u kancelariji – pretres radnog stola, kao i da se izvrši uvid u privremeno oduzete predmete navedene u ovim zapisnicima i potvrdama o njihovom oduzimanju, a posebno u dve fotokopije zbirke "Vunena vremena" od Gojka Đoga, četiri lista emigrantskog časopisa "Naša reč", glasilo emigrantske organizacije "Savez oslobođenja" odnosno "Nove demokratske alternative", foto-kopiju knjige "Slučaj Gojko Đogo – dokumenti" od Dragana Antića čije je rasturanje zabranjeno, fotokopiju teksta "RAF (Frakcija crvene armije) – koncept gradske gerile" pronađen u stanu Mijanovića kao i časopis "Praksis" br. 1 i 2 1969. godine čije je rasturanje zabranjeno, u inkriminisane tekstove i fotokopiju pamfleta Milovana Đilasa "Nova klasa" i lista "Naša reč" br. 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297 iz 1978. godine, br. 320 iz 1980. godine, br. 327 iz 1981. godine, dva intervjua Milovana Đilasa objavljenih u "Naša reč" br. 311 i 313, pronađeni u stanu okrivljenog Milića, inkriminirani tekst koji je nađen u stanu okrivljenog Olujića – rukopis i tekst kucan pisačom mašinom i emigrantski list "Naša reč" iz 1982. godine.
- 3) zapisnici o pretresu stanova: Koste Čavoškog u ul. M. Gorkog br. 19 od 22.06.1984. godine, Avramović Zorana u Zemunu, ul. Vukova br. 1, Moljković Ilije u ul. Pohorskoj br. 8, Gamser Dušana u ul. Georgi Georgiju Deža br. 14/30 i Popović Srđe u ul. Takovskoj br. 19, sa potvrdama o privremeno oduzetim predmetima, kao i da se izvrši uvid u privremeno oduzete predmete, a posebno u tekst "činjenička istina" i primerak publikacije "Yugoslavia: Freedom To Conform" u stanu Koste Čavoškog, emigrantski časopis "Naša reč" pronađen u stanu Avramović Zorana, časopis "Časovnik" pronađen u stanu Gamser Dušana i tekst "Ogled o neprijatelju" i pet primeraka emigrantskog časopisa "Naša reč" pronađeni u stanu Srđe Popovića.

Da se od okrivljenih Milića i Olujića oduzmu tekstovi namenjeni odnosno nastali izvršenjem krivičnog dela – čl. 69 KZ SFRJ.

Obrazloženje

Činjenično stanje iz dispozitiva ove optužnice utvrđuje se predloženim dokazima, a posebno iskazima svedoka čije se saslušanje neposredno predlaže u ovoj optužnici, kao i svedoka Vuković Slobodana, Milovanović Steve, Marković Milana, Obrenović Zorana i Višnjic Zdenka, a za koje je u ovoj optužnici predloženo da se pročitaju zapisnici o njihovih iskazima datim u istrazi, zatim pronalaskom inkriminiranih tekstova – pamfleta u stanovima okrivljenih: i to u stanu okrivljenog Milić Miodraga njegovi tekstovi – pamfleti “Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941/42 godine”, “Uzroci sukoba Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine” i “Udes Milovana Đilasa ili granice pobune”, a u stanu okrivljenog Mijanović Vladimira tekst – pamflet okrivljenog Milić Miodraga “Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941/42 godine” i u stanu okrivljenog Olujić Dragomira njegovom rukom pisani i na mašini otkucani tekst “Od pluralizma do monizma” i delimičnim priznanjem okrivljenog Olujić Dragomira. U ovome smislu naročito su karakteristični iskazi svedoka Sindelić Svetozara i Kostić Aleksandra, o organizacionoj ulozi okrivljenog Mijanović Vladimira, iskaz svedoka Simić Aleksandra, koji je bio prisutan na ilegalnom sastanku u stanu okrivljenog Milić Miodraga kada je ovaj izlagao svoj pisani tekst – pamflet “Leve greške u NOB-u zima 1941/42 i njene posledice za dalji razvrtak NOB-a” (što ustvari predstavlja njegov tekst pamflet “Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941/42 godine”) i iskaz i priznanje okrivljenog Olujić Dragomira da je okrivljeni Milić na ilegalnim sastancima čitao inkriminirane tekstove – pamflete “Uzroci sukoba Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine” i “O Đilasu” (ustvari njegov tekst – pamflet “Udes Milovana Đilasa ili granice pobune”) a da je on sam na ilegalnim sastancima u stanovima okrivljenog Jovanović Gordana na dan 23. marta 1983. godine i Milić Miodraga neutvrđenog dana u jesen 1983. godine istupao na način kako je to opisano u dispozitivu ove optužnice, a takođe da je na način izložen u dispozitivu ove optužnice istupao na javnom skupu u Institutu društvenih nauka u Beogradu 20.09.1983. godine.

Napred navedenim dokazima – iskazima navedenih svedoka i delimičnim priznanjima okrivljenih Olujić Dragomira, Jovanović Gordana i Nikolić Milana kao i predloženim pismenim dokazima, utvrđuje se da su okrivljeni organizovali veliki broj ilegalnih sastanaka u svojim stanovima i stanovima drugih lica, za sastanke obavestavali i pozivali druga lica ili ih dovodili pošto su prethodno ispitali njihovo interesovanje, za učešće na ovakvim sastancima, obezbeđivali lica koja će izlagati uvodne teme, lično ili preko drugih učesnika sastanaka, rukovodili ovim sastancima i sami prisustvovali na više ilegalnih sastanaka u njihovim stanovima i stanovima drugih okrivljenih i drugih lica i na njima uzimali aktivnog učešća u diskusijama na određene teme ili istupali čitanjem unapred pripremljenih tekstova ili njihovim usmenim izlaganjem, a na nekoliko sastanaka razgovarali i o organizacionim pita-

njima.

Iz navedenih dokaza u istrazi proizilazi da se svi okrivljeni dugi niz godina međusobno poznaju, pa se iz toga i iz niza njihovih preduzetih aktivnosti oko organizovanja sastanaka, načina pozivanja, obaveštavanja, odabiranja uvodničara i njihovog aktivnog učešća u radu sastanaka, nesumnjivo da zaključiti postojanje dogovora između okrivljenih da na ovaj način aktivno rade na stvaranju neprijateljske grupe, a naročito njenog jezgra koje će je stalno držati na okupu. Još 1977. godine je u stanu okrivljenog Mijanovića, u njegovom organizovanju održan sastanak na kome je bilo reči o potrebi ovakvog okupljanja, što proizilazi iz iskaza svedoka Sindelić Svetozara, a dalji niz preduzetih radnji okrivljenih u tome pravcu, kako je istaknuto, daje potpun osnov za ovakva zaključivanja.

Svi kasniji ilegalni sastanci koji su održavani sve do 20. aprila 1984. godine po privatnim stanovima, uglavnom okrivljenih Milića, Olujčića i Jovanovića, ali i kod okrivljenih Mijanovića, Imširovića i Nikolića i drugih lica, bili su dobro organizovani. Uglavnom je bila unapred utvrđena tema i lice koje će temu izlagati, ili, ponekad, samo tema o kojoj će razgovarati, vreme održavanja sastanaka i stan u kome će se sastanak održati. Ovo je obično utvrđivano na kraju prethodnog za naredni sastanak. Sastanci su uglavnom održavani petkom, svakog drugog petka sa početkom u 19 časova, a ponekad i u druge dane (sreda i dr.). Lica koja su izlagala uvodne teme uglavnom su to činila usmeno, služeći se u većini slučajeva pisanim tekstom ili beleškama a ponekad su tekstove ili njihove delove čitali. Teme su, sem retkih izuzetaka, bile dobro pripremljene. Sastancima je rukovodio domaćin – okrivljeni u čijem je stanu sastanak održavan, tako što je predstavljao lice koje je izlagalo uvodnu temu, ukoliko nije bilo poznato svim prisutnima, davao ovom licu reč, a nakon završetka njegovog izlaganja, davao i oduzimao reč učesnicima u diskusiji. U nekim slučajevima, lice koje je podnosilo uvodno izlaganje predstavljao je drugi okrivljeni, a ne onaj u čijem se stanu sastanak održavao, a to je bilo onda, kada je uvodničara neposredno ili preko drugih lica učesnika ilegalnih sastanaka obezbedio taj okrivljeni.

Pozivanje i obaveštavanje lica za sastanak vršeno je na najrazličitije načine: na kraju svakog sastanka kada je utvrđivana tema i uvodničar, utvrđeno je i vreme održavanje sastanaka i stan u kome će se naredni sastanak održati i na taj način prisutni obaveštavani o narednom sastanku. Ona lica koja nisu prisustvovala prethodnom sastanku odnosno sastanku na kome je zakazivan naredni sastanak, ili su prvi put učestvovali na ilegalnim sastancima, okrivljeni i drugi učesnici sastanaka obaveštavali su neposredno na mnogobrojnim javnim skupovima u Beogradu: u Studentskom kulturnom centru, Domu omladine i dr., zatim pri susretu na ulici i drugde.

Sastancima su uglavnom prisustvovali okrivljeni kao i jedan određeni krug lica. Ovo proizilazi iz iskaza svedoka koji su navodili imena lica koja su najčešće prisustvovala. O ovome su posvedočili Čović Slavenko, Simić Aleksandar, Stanišić Ivan i Matić Zoran.

Prisustvovati sastancima mogao je samo onaj ko je bio pozvan a za koga je ocenjeno da sastanku treba i želi da prisustvuje. Ilegalnim sastancima prisustvovalo je obično između 10-15 ljudi a ponekad i mnogo više.

Na velikom broju ovih ilegalnih sastanaka uvodno izlaganje imali su okrivljeni i to: okrivljeni Mijanović o organizacionoj strani ilegalnih sastanaka, a ostali okrivljeni na određene teme (okrivljeni Milić najmanje sedam puta, okrivljeni Olujić najmanje šest puta, okrivljeni Jovanović jedanput, okrivljeni Imširović jedanput i okrivljeni Nikolić četiri puta. Pored toga okrivljeni Mijanović prisustvovao je na najmanje 13 ilegalnih sastanaka i dva puta učestvovao u diskusiji, okrivljeni Milić Miodrag prisustvovao na najmanje 11 ilegalnih sastanaka i uzeo učešće u diskusiji tri puta, okrivljeni Olujić prisustvovao na najmanje 13 ilegalnih sastanaka i istupao najmanje dva puta u diskusiji, okrivljeni Jovanović prisustvovao na najmanje 12 ilegalnih sastanaka i učestvovao istupanjima u diskusiji na najmanje dva sastanka, okrivljeni Imširović prisustvovao na najmanje 17 ilegalnih sastanaka i učestvovao u diskusiji na najmanje dva sastanka i najzad okrivljeni Nikolić Milan prisustvovao na najmanje 14 ilegalnih sastanaka i učestvovao u diskusiji na najmanje tri sastanka.

Za veliki broj ilegalnih sastanaka okrivljeni su bili ti koji su neposredno ili preko drugih učesnika obezbeđivali lica koja će dati uvodna izlaganja na određenu temu.

Na nekim od ovih sastanaka pored uvodnih izlaganja i diskusije potpisivane su peticije koje su upućivane najvišim državnim i partijskim organima naše zemlje, o čemu je posebno svedočio svedok Stanišić Ivan.

O ovim ilegalnim sastancima svedok Mirić Jovan govori kao o takozvanim “podrumskim tribinama”, dok su svedoku Jovanović Svetlani ovakvi skupovi u stanu okrivljenog Jovanović Gordana poznati pod imenom “mala škola”. Učesnici ovih sastanaka pak nazivaju ih: sastanci, skupovi, sedeljke, druženja i sl., dok okrivljeni Olujić govori o njima kao o “sastajanju prijatelja” i “redovnim sastancima prijatelja petkom”, okrivljeni Jovanović o “druženju” i “prijateljovanju” a okrivljeni Nikolić kao o “javnim istupanjima” i “javnim tribinama”.

Na ilegalnost ovih sastanaka posebno ukazuje iskaz svedoka Čović Slavenka, koji je prestao da odlazi na sastanke, jer mu se ovakvo okupljanje učinilo ilegalnim, svedoka Đapić Goranka, koji je posvedočio o tome da je u stanu okrivljenog Jovanović Gordana održan jedan ilegalni sastanak na kome je bilo govora o temi i na način na koji se nije moglo istupati na javnom skupu i svedoka Radović Snežane kojoj je na jednom od ilegalnih sastanaka na njeno pitanje, rečeno da se na na drugim mestima o ovim temama i na ovaj način ne može diskutovati. Radilo se o okupljanju ljudi različitih profesija i različitog nivoa znanja i stručnosti, tako da ovi ilegalni sastanci nisu imali za cilj razmenu mišljenja o stručnim interesovanjima i razmenu informacija o stručnim istraživanjima učesnika sastanka već su bili politizovani, što se ogleda kako po nazivu tema koje su izlagane tako i po sadržini izlaganja i diskusijama. O ovome su posebno posvedočili svedoci Čović Slavenko, Radović Snežana, Simić Aleksandar, Damjanović Dragiša, Matić Zoran, Đorđe Vukoje i Stanišić Ivan.

Pored ovoga više ilegalnih sastanaka organizovanih u stanovima okrivljenih imali su izrazito neprijateljsku sadržinu, kako po uvodnom izlaganju, tako i po delovima diskusija nekih učesnika sastanka, a što se utvrđuje iskazom svedoka Simić Aleksandra, uvidom u inkriminisane tekstove – pamflete okrivljenog Milić Miodraga i Olujić Dragomira i delimičnim priznanjem okrivljenog Olujić Dragomira. Isto tako, veliki broj sastanaka održan je u stanovima okrivljenih i drugih lica radi održavanja

stalne mobilnosti lica koja su okrivljeni okupljali, stvaranja grupe i jedinstvenog delovanja, a sve sa ciljem napada na tekovine naše narodnooslobodilačke borbe i socijalističke izgradnje, ličnost i delo Predsednika SFRJ Josipa Broza Tita, podrivanje i protivustavnu promenu društveno-političkog sistema i svrgavanja postojeće vlasti.

U radnjama okrivljenih Mijanovića, Milića, Olujića, Jovanovića, Imširovića i Nikolića stoje svi bitni elementi krivičnog dela udruživanja radi neprijateljske delatnosti iz čl. 136 st. 1 u vezi čl. 114 KZ SFRJ. Okrivljeni su se međusobno povezali, radili na stvaranju, organizovanju omasovljenju i učvršćenju grupe lica. Iz predloženih dokaza utvrđuje se da se radilo o stalnom okupljanju okrivljenih i drugih lica na ilegalnim sastancima koji su unapred planirani. Određivana su lica za pripremu sastanka koji su bili veoma česti. Na njima su vršena dogovaranju o učvršćenju veza između učesnika da bi se držali na okupu. Radi izlaganja na sastancima dovode na su lica osuđivana zbog neprijateljske delatnosti prema SFRJ ili čitani njihovi tekstovi – pamfleti (Milovana Đilasa i drugih). Pozivali istomišljenike iz drugih sredina van Beograda (Šešelj Vojislav i drugi) koji su uzimali učešća u diskusijama. Na tim sastancima potpisuje se peticija, koje se upućuju najvišim rukovodiocima i ustanovama SFRJ, što ukazuje na organizovanost okrivljenih i njihovih istomišljenika. Na neprijateljsku sadržinu okrivljenih posebno ukazuju istupanja okrivljenih Milić Miodraga i Olujić Dragomira na ilegalnim sastancima sa inkriminiranim tekstovima, a za okrivljenog Olujića i usmenim istupanjima na ilegalnim i na javnom skupu u Institutu društvenih nauka u Beogradu.

Okrivljeni Mijanović osuđivan je zbog krivičnog dela neprijateljske propagande i povrede ugleda države SFRJ i njenih najviših predstavnika, a okrivljeni Imširović i Nikolić zbog krivičnog dela udruživanja protiv naroda i države koje su učinili kao saizvršioци. Uz to, svi okrivljeni zbog ovakve i slične neprijateljske delatnosti upozoravani su od nadležnih organa Službe državne bezbednosti, pa su i pored toga nastavili sa takvom delatnošću.

Okrivljeni su u izvršenju krivičnog dela delovali kao saizvršioци, na osnovu prethodne inicijative okrivljenog Mijanovića, koji su ostali okrivljeni u različitim vremenskim periodima prihvatili i uključili se u rad na njenom ostvarenju, što se ogleđa u radnjama koje su preduzimali na stvaranju, organizovanju, omasovljenju i učvršćenju ove ilegalne neprijateljske grupe i njenog "jezgra". Pri tome su, u ostvarenju zajedničkog cilja, okrivljeni delovali kako pojedinačno, tako i više njih zajedno i svi skupa, a delovali su po načelu podele rada.

Prema nalazu i mišljenju komisije veštaka okrivljeni Mijanović, Milić, Imširović i Nikolić u vreme izvršenja dela bili su sposobni da shvate značaj dela koje im se stavlja na teret i u mogućnosti da upravljaju svojim postupcima, a ovakva sposobnost okrivljenih Olujića i Jovanovića ničim se ne dovodi u sumnju.

Okrivljeni Mijanović, Milić i Imširović odbili su da iznesu svoju odbranu u toku istrage.

Okrivljeni Olujić Dragomir, brani se da nije prisustvovao nijednom ilegalnom sastanku, već da se tu radilo o okupljanju prijatelja i poznanika. Ponekad su se sastajali bez ikakvog dogovora, a nekad su se prethodno dogovorili kao i o čemu će razgovarati, o kojoj temi i onda su zakazivali određeno vreme i u kom stanu da

se sastanu. Nekada su bili po dvoje a ponekad i do 50 prisutnih poznanika i prijatelja. Sastajali su se u njegovom stanu, kod okrivljenog Gordana Jovanovića kao i kod drugih. Sastanci traju već 8 godina i na njih su dolazili oni koje je to interesovalo, bilo zbog teme bilo zbog društva, da ti sastanci nikoga nisu obavezivali niti je bilo kome uskraćivano prisustvo. Tokom ovih godina sastancima je prisustvovalo oko 1.000 lica sa različitim stavovima i sa različitim interesovanjima na kojima su bile različite teme. Kada su hteli da razgovaraju o nacionalnom pitanju, odlučili su da pozovu Milovana Đilasa.

Inače, okrivljeni Olujić priznaje, da je pisao tekst – pamflet “Od plurazlizma do monizma” pronađen u njegovom stanu pisan povodom knjige “Stranački pluralizam ili monizam” i da je o tome izlagao kako u privatnom stanu tako i na javnoj tribini u Institutu društvenih nauka u Beogradu 12. septembra 1983. godine, kao i da je ovaj tekst poslao radi štampanja uredniku lista “Književna reč” Gojku Tešiću. Brani se da je to bila teoretska rasprava o knjizi i da je u toj raspravi podržao stavove autora navodeći da je u periodu od 1944. do 1949. godine stvarnost bila drugačija od onoga kako se prikazuje našoj javnosti. Takođe priznaje da je u stanu okrivljenog Gordana Jovanovića i u Domu omladine na dan 06. decembra 1983. godine pred više ljudi na “druženju” izgovorio reči navedene u dispozitivu.

Okrivljeni Jovanović Gordan brani se da u svemu što mu se stavlja na teret ne vidi nikakvo ilegalno okupljanje, već druženje i prijateljevanje pri kome je neko čitao svoju knjigu, neko druge tekstove, a on je čitao svoje intervjue koji su objavljeni u “Studentu” i da on ovu vrstu okupljanja ne razlikuju od drugih druženja na raznim mestima. Siguran je da ni jedan Poljak nije dolazio kod njega u stan i držao predavanja, a inače on se interesovao za omladinsku štampu i o tome vodio razgovore, ali ne seća se gde i kada.

Okrivljeni Nikolić Milan se brani da je odlazio na sastanke i diskusije po privatnim stanovima samo ako bi ga određena tema ili uvodničar zanimali ili ako je želeo da učestvuje u diskusiji, sastancima nije redovno prisustvovao, jer zbog odsustvovanja ne bi znao da li se održavaju, a i zbog zauzetosti poslovima na radnom mestu gde je zaposlen ili iz drugih razloga. Na prethodnim sastancima su se uglavnom dogovarale teme za sledeći sastanak, bilo što je neko predložio temu, bilo da se ponudio sa nekom temom, ali to je bilo sasvim spontano i to je bilo prijateljsko intelektualno druženje, a nikakve organizacije nije bilo niti je moglo biti. Seća se da je on imao četiri vodna izlaganja na ovim sastancima i diskusijama, a spontano je učestvovao u diskusijama na sastancima, ali se ne seća na koliko. Teme koje je izlagao na sastancima takođe je izlagao i na javnim tribinama u gradu. O učešću ostalih okrivljenih na sastancima nije želeo da govori, jer su mu oni poznanici, neki dugogodišnji. On je ova istupanja na sastancima smatrao javnim istupanjima, a sastanke javnim tribinama, jer je diskusija bila otvorena i svako je mogao da prisustvuje, a on redovno nije poznavao dve trećine ljudi koji su bili prisutni. Navodi da mu je iz štampe poznato o privatnim tribinama koje se bave pozorištem, analitičkom filozofijom, ekonomijom.

Ovakve odbrane okrivljenog Olujića, Jovanovića i Nikolića treba odbaciti kao neosnovane, jer protivureče jedna drugoj (odbrana okrivljenog Olujića i Jovanovića

odbrani okrivljenog Nikolića). Iskazima svedoka utvrđuje se da se ne radi ni o kakvom druženju prijatelja i poznanika, jer su svedoci Tenjović Lazar, Slavenko Čović, Ivan Stanišić, Milan Gajić i Brkić Anica posvedočili da većinu lica koja su prisustvovala sastancima nisu poznavali, da su ih tamo upoznali i da se sa okrivljenima i učesnicima ilegalnih sastanaka nisu privatno družili, a i sam okrivljeni Nikolić Milan tvrdi da dve trećine prisutnih sastancima i diskusijama nije poznao. Odbrana okrivljenih, da se radi o spontanom obliku druženja, sastanaka i diskusija, opovrgava se iskazima brojnih svedoka: da se radi o veoma dobro planiranoj aktivnosti okrivljenih koja se dugi niz godina odvijala, a iskazima saslušanih svedoka utvrđeno je niz okolnosti koje ukazuju na ilegalnost ovih sastanaka i na to da su sastancima mogla prisustvovati samo odabrana lica odnosno lica koja su međusobno poznaju. Sem toga, utvrđuje se da su na više ovih ilegalnih sastanaka okrivljeni i druga lica istupali sa neprijateljskih pozicija prema SFRJ.

Sa svega izloženog, smatramo da je ova optužnica opravdana i na zakonu osnovana.

ZAMENIK JAVNOG TUŽIOCA
Danilo Nanović

Optužnica je primljena u Okružnom sudu u Beogradu 06.08.1984.

Prigovor Okružnom sudu u Beogradu protiv optužnice OJT

K-469/84

– OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU
Krivičnom veću iz čl. 23 st. 6 ZKP

Kao branilac okr. VLADIMIRA MIJANOVIĆA po punomoći primljenoj na zapisnik (čl. 67 st. 6 ZKP) o saslušanju okrivljenog kod Istražnog sudije 23.05.1984.g., na osnovu čl. 267 st. 2 ZKP, u zakonskom roku, podnosim sledeći

Prigovor

Protiv optužnice Kt-756/84 od 17.07.1984. godine Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu koja mi je dostavljena (čl. 123 st. 5 ZKP) dana 07.08.1984. g.

NEMA MESTA OPTUŽBI, jer

delo koje je predmet optužbe nije krivično delo (čl. 270 st. 1 ZKP)

Obrazloženje:

Kod višestruke odbrane (čl. 68 st. 2 ZKP) pismena iz čl. 122 st. 4 ZKP, među koja spada i optužnica, dostavljaju se samo jednom braniocu (čl. 123 st. 5 ZKP) i od dana dostave tom braniocu teče rok i svim ostalim braniocima, pa i potpisanim braniocu.

Optužnica je dostavljena braniocu Miodragu P. Popoviću dana 07.08.1984., pa je ovaj prigovor blagovremen.

Okrivljeni, pre svega, ističe da je u provedenom postupku, povređeno njegovo pravo na formalnu odbranu:

(1) Dana 23. maja 1984. godine prilikom prvog saslušanja, okrivljeni je na zapisnik ovlastio potpisanoj braniocu na odbranu.

Dva dana kasnije, tj. 25. maja 1984. god. u zahtevu za sprovođenje istrage javna tužba stavlja zahtev da se potpisani branilac sasluša kao svedok (!). Iz zahteva, kao uostalom ni sada iz optužnice, uopšte se ne vidi koje bi to činjenice i okolnosti trebalo event. da budu utvrđene saslušanjem pot-

pisanog branioca.

Predlog javne tužbe da se sasluša ovaj branilac, niti je opredeljen niti je obrazložen, niti se iz bilo čega može zaključiti zašto je predložen.

Obzirom na ove dve činjenice dozvoljeno je sumnjati da je ovakav predlog stavljen zato da se okrivljeni liši pravne pomoći branioca koga je slobodno izabrao.

- (2) U kancelariji potpisanog branioca u ul Takovskoj br. 19 izvršen je nezakoniti pretres (o čemu je izveštena odmah Advokatska komora) i iz njegove kancelarije oduzete beleške koje je potpisani branilac vodio prilikom razgovora sa suprugom okrivljenog kada mu se ona, 21. aprila 1984. god. obratila za pravnu pomoć.

Prema čl. 43 Zakona o advokaturi ("Službeni glasnik SR Srbije", br. 27/77 od 09. jula 1977. god.) pretres advokatske kancelarije može se izvršiti samo:

- (a) ako se protiv advokata vodi krivični postupak, i
- (b) ako postoji pismena naredba istražnog sudije.

Nijedan od ova dva zakonska uslova nije postojao.

Dakle, nezakonitim postupanjem organa koji su vodili postupak povređena je tajnost odnosa okrivljenog sa braniocem.

DOKAZ: Potvrda o privremeno oduzetim predmetima od 23. aprila 1984. god. Uprave službe državne bezbednosti za grad Beograd (u spisima);

Zapisnik o pretresanju službenih prostorija S.P. u Takovskoj br. 19. od istog dana (u spisima)

Podnesak MIODRAGA P. POPOVIĆA, advokata iz Beograda, ul. Takovska br. 19 upućen Osnovnoj advokatskoj komori u Beogradu 24. aprila 1984. god. povodom izvršenog pretresa advokatske kancelarije, koji se prilaže pod A/

- (3) Istražni sudija je nezakonito uskratio potpisanom braniocu da uzme učešća u istražnom postupku i prisustvuje istražnim radnjama.

DOKAZ: saslušanje advokata VITOMIRA KNEŽEVIĆA, ul. Vase Pelagića br. 10.

Branilac prema ZKP-u ne može biti isključen iz odbrane sve do trenutka kada bi event. bio pozvan kao svedok na glavni pretres.

Istražni sudija je, međutim isključio potpisanog branioca iz postupka u istrazi, što ni pod kojim uslovima ne može biti učinjeno (čl. 69 st. 2 ZKP).

(Ovakvo zakonsko rešenje ima svoj ratio u intenciji zakonodavca da spreči javnu tužbu da event. onemogući okrivljenom formalnu odbranu tako što bi svakog branioca koga okrivljeni izabere, jednostavno – predložila za svedoka. Tek kada se, nakon sprovedene istrage utvrdi da je takvo saslušanje zaista nužno (što ovde i nije utvrđeno), može se pravo okrivljenog na slobodan izbor branioca ograničiti potrebom da se utvrdi materijalna istina, koja se na drugi način ne može utvrditi, kao pretežnim

- interesom postupka).
- (4) Kako se branilac ne može isključiti kao branilac u periodu istrage po cit. 69 st. 2 ZKP-a, to je naravno bio i nezakonit pokušaj istražnog sudije da preko ovlašćenih organa sasluša branioca kao svedoka (!).

DOKAZ: Zapisnik o saslušanju svedoka od 16.06.1984. god.

Okrivljeni zato smatra da se na dokazima pribavljenim u ovako nezakonito sprovedenom postupku formalno (bez obzira na sadržinu tih dokaza koja ničim ne tereći okrivljenog) ne može zasnovati nikakva odluka, te da je postupak sproveden uz ovakve povrede prava odbrane, već samim tim potpuno bezvredan.

Okrivljeni, dalje, smatra da nema mesta optužbi, jer delo koje je predmet optužbe nije krivično delo (čl. 270 st. 1 ZKP).

Napadnutim rešenjem okrivljenom se stavljaju na teret

- (a) kontrarevolucionarne namere i motivi (“polazeći sa kontrarevolucionarnih pozicija...” – i
- (b) kao radnja izvršenja (objektivni element dela) kojom su realno, stvarno ugroženi osnovi socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja i bezbednost SFRJ.

što se od 1977. do 1984. god. 11 puta sastao sa svojim prijateljima (tri puta u svome stanu) i tom prilikom “najmanje tri puta istupao u razgovorima”.

(NE navodi se šta bi event. okrivljeni konkretno iznosio u tim razgovorima.)

Ad (a)

Okrivljeni ovim NEGIRA da je “istupao u razgovorima” i posećivao prijatelje iz kontrarevolucionarnih pobuda i namera.

Optužnica ne navodi NIKAKVE RAZLOGE, niti dokaze iz kojih bi se moglo osnovano sumnjati na postojanje takvih namera i pobuda.

Dolus non preasumitur, Ulpanius, D. 22, 3, 18, 1 (umišljaj se ne pretpostavlja).

Naprotiv, in favorem vitae, libertatis et innocentiae omnia preasumuntur (sve se pretpostavlja u korist života, slobode i nevinosti).

Dakle, u odsustvu suprotnog ponuđenog dokaza, mora se uzeti kao činjenica da okrivljeni nije posećivao svoje prijatelje i s njima razgovarao radi postizanja kontrarevolucionarnih ciljeva.

Okrivljeni to i tvrdi: sa svojim prijateljima se viđao i sa njima je razgovarao iz onih pobuda iz kojih se živi ljudi, i inače, viđaju i razgovaraju međusobno.

Ad (b)

NEZAVISNO od razloga navedenih pod (a), okrivljeni ističe da ono što je dopušteno (posete, razgovori) ne može ni pod kojim uslovima biti kažnjivo.

Naime, te posete i razgovore javna tužba zove “ilegalnim”, jer okrivljenog (neosnovano) sumnjiči da je išao u posete i “tri puta istupao u razgovorima” s nekom nedozvoljenom svrhom na umu.

Ali ni tada, da je to stvarno tako, okrivljeni ne može biti kriv za ono što je svugde i uvek dopušteno: ići u posete, primati posete i razgovarati.

O tome je sjajno govorio dr Hinko Hinković, kao branilac na jednom poznatom političkom procesu pre 75 godina (tzv. "veleizdajnički proces" 1909. u Zagrebu). Slično okrivljenom koji je optužen da je išao u posete i vodio razgovore "u kontrarevolucionarnoj nameri", Adam Pribičević i drugovi, bili su optuženi da su upotrebljavali ćirilicu "u veleizdajničkoj nameri". U svom pledoajeu dr Hinko Hinković tada je rekao:

"To su tako nedužne stvari da prelaze već u smiješnost... Ja držim, da ni uz kakvu tendenciju na svijetu stvari, koje su po zakonu dozvoljene, ne mogu dobiti veleizdajnički značaj. Ako je meni dozvoljeno služiti se ćirilicom, ja mogu misliti i govoriti kod toga, što hoću, al sama uporaba ili širenje ćirilice ne može postati veleizdajničkim niti sredstvom, niti veleizdajničkom pojavom. Inače bi se ovako izigrao svaki zakon. Sva bi nam se prava mogla eskamotirati pod vidom, da mi šetajući ulicom, šetamo u veleizdajničkoj nakani, ergo ne smijemo šetati."

(Govori branitelja u kaznenoj parnici protiv Adama Pribičevića i pedeset dvojice drugova radi zločinstva veleizdaje, naklada branitelja, Dionička tiskara u Zagrebu, 1909. str. 81).

Međutim, javni tužilac u optužnici tumači čl. 114 KZ SFRJ, kao da se njime može kazniti bilo ko za bilo šta, ako mu se samo pripišu "kontrarevolucionarne namere", kao da se ovim propisom, dakle, može kažnjavati sama (jer je sve drugo dopušteno: posete, razgovori) NAMERA. Javni tužilac misli da u Krivičnom zakonu SFRJ postoji takav propis tzv. zakon o namerama, zakon o nastrojenju.

Kolikogod inače propis člana 114. KZ SFRJ bio neodređen, on se ne može tako tumačiti da dozvoljava kažnjavanje inače dopuštenih radnji samo zato što bi se one izvršavale sa određenom namerom.

Prema tome, iz opisa samog dela, iz radnji koje se okrivljenom stavljaju na teret proizilazi da one ne predstavljaju niti mogu ikada predstavljati krivično delo. Inače bi se (uz pripisivanje određene namere) mogao svako optužiti za posete i razgovore, jer nema čoveka koji se ne bavi ovakvom "kontrarevolucionarnom aktivnošću".

* * *

Istini za volju to nije sve što se okrivljenom stavlja na teret. Na str. 3 u drugom stavu optužnice njemu se stavlja na teret i to što je:

"neutvrđenog dana 1977. godine... predložio i obrazložio razloge potrebe okupljanja".

(Ne kaže se KAKVI su to razlozi, ali ponavljamo kakvi god razlozi da su dati za ono što je dozvoljeno – posete i razgovori, makar ih zvali "ilegalnim" i "okupljanjem", ono što je dopušteno, a posete i razgovori su dozvoljeni, ne može nikada postati kažnjivo samo zato što se vrši zbog nekih određenih "razloga").

Takođe ne može biti ničeg kažnjivog u tome što bi čovek "predložio" nešto što je dopušteno.

Najnormalnije životne postupke okrivljenog javna tužba "kriminalizira" time što tim postupcima izdeva imena. Ničega kriminalnog nema ni u jednoj radnji

okrivljenog koja se konkretno citira u optužnici. Sve te radnje “kriminaliziraju” se jedino time što optužnica sastanke uporno naziva “ilegalnim”, izlaganja “neprijateljskim”, svest učesnika “kontrarevolucionarnom”.

Šta je okrivljeni uradio, šta je okrivljeni čak samo rekao, što po zakonima ove zemlje ne bi smeo učiniti ili reći – ne kaže se u optužnici.

Okrivljenom se, dakle, inkriminišu samo njegove “kontrarevolucionarne namere”, javnom tužiocu je “sama njegova egzistencija sumnjiva”, te traži od suda da okrivljenog kazni.

Jasno je zato da okrivljeni predlaže da se na osnovu čl. 270 st. 4 ZKP odluči da nema mesta optužbi i da se protiv njega povedeni krivični postupak OBUSTAVI.

U Beogradu,
14.08.1984. god.

VLADIMIR MIJANOVIĆ
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ, adv.

Zapisnik o saslušanju svedoka Srđe Popovića

K. 542/84

Svedok SRĐA POPOVIĆ

Službeno lice Hiseni

Prisustni:

ZJT Bajić

Branilac N. Barović

Pitanje: Da li ste u srodstvu sa okrivljenima?

Odgovor: Ne, ali sam branilac okrivljenih Milića i Mijanovića.

Pitanje: Da li vam je poznato da su se u Beogradu održavali sastanci po stanovima?

Odgovor: U krivičnom predmetu koji se vodi protiv Mijanović Vladimira, Milić Miodraga, Olujic Dragomira, Jovanović Gordana, Imširović Pavluška i Nikolić Milana, kod Okružnog suda u Beogradu za dvojicu od gore navedenih i to za Mijanović Vladimira i Milić Miodraga branilac sam u predmetu i to za Milića od 24. aprila ove godine, a za Mijanovića od dana kada je priveden kod istražnog sudije, odnosno kod ovlašćenog službenog lica. U vezi toga ja sam priložio punomoćja koja se nalaze u spisima predmeta. Sve ono što bih rekao bila bi saznanja od mojih branjenika ili njihovih porodica. Stoga uskraćujem svedočenje. Smatram da nisam dužan da svedočim o saznanjima koja potiču od mojih branjenika i to na osnovu čl. 69 st. 2 ZKP-a po kojem kao branilac mogu biti isključen tek ako dobijem poziv (kao svedok) za glavni pretres.

Na zapisnik ne želim da se podpišem jer bih time priznao svojstvo svedoka u ovom delu postupka.

Presuda Okružnog suda u Beogradu

OKRUŽNI SUD U BEOGRADU

K. br. 469/84

P R E S U D A U I M E N A R O D A

Okružni sud u Beogradu, u veću sastavljenom od sudije Stojković Zorana, kao predsednika veća, sudija Dušana Komnenića i sudije porotnika Janković Dušana, Čeh Jovana i Čeiković Veliše, kao članova veća, sa zapisničarem Kozomara Dušankom, u predmetu okrivljenih Milić Miodraga, Olujić Dragomira i Nikolić Milana, svi iz Beograda, zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ i okr. Imširović Pavluška, iz Beograda, zbog kriv. dela udruživanja radi neprijateljske delatnosti iz čl. 136 st. 1 u vezi čl. 114 KZ SFRJ, a po optužnici OJT-a u Beogradu Kt. br. 756/84 koja je izmenjena na zapisniku o glavnom pretresu dana 23.01.1985. godine, po održanom javnom i glavnom pretresu dana 1. februara 1985. godine, u prisustvu zamenika OJT-a Nanović Danila, okrivljenih Milić Miodraga, Olujić Dragomira, Imširović Pavluška i Nikolić Milana, njihovih branilaca Perović Slobodana, Šeks Vladimira, Knežević Vitomira, Barović Nikole i Petovar Tanje, advokata iz Beograda, a dana 4. februara 1985. godine javno objavio

P R E S U D U

Okrivljeni MILIĆ MIODRAG, zv. “Mića”, od oca Svetozara i majke Milice rođene Todorović, rođen u Pirotu 29.05.1929. godine, sa stanom u Beogradu ul. Dalmatinska br. 90. – stan 7, Jugosloven, državljanin SFRJ, slobodni filmski radnik, neoženjen, pismen, završio Ekonomski fakultet, vojsku služio 1952/53 godine, po činu kapetan, vodi se u VE SO Palilula, ima vlasništvo na stanu gde stanuje i prihode u toku godine u iznosu od 300.000 dinara, neosuđivan, ne vodi se drugi postupak, nalazio se u pritvoru od 09.05. do 03.07.1984. godine.

Okrivljeni OLUJIĆ DRAGOMIR, od oca Mirka i majke Ljubice, rođene Dragun, rođen u Sivcu SO Kula 08.01.1949. godine, sa stanom u Beogradu ulica Knez Miletina br. 40, Jugosloven, državljanin SFRJ, zaposlen u Radio-Beogradu kao službenik, oženjen, otac dvoje maloletne dece, pismen, završio Fakultet političkih nauka, vojsku služio u Sinju 1975/76 godine, bez čina, vodi se u VE SO Savski venac,

sa ličnim dohotkom u mesečnom iznosu od 25.000 dinara, neosuđivan, ne vodi se drugi postupak, nalazio se u pritvoru od 09.05. do 03.07.1984. godine.

Okrivljeni NIKOLIĆ MILAN, od oca Miloša i majke Milke rođene Milovanović, rođen u Beogradu 08. juna 1947. godine, sa stanom u Zemunu ulica Save Kovačevića br. 1, Jugosloven, državljanin SFRJ, sociolog, zaposlen u Institutu za ekonomiku i poljoprivredu, oženjen, otac dvoje maloletne dece, završio Filozofski fakultet, vojsku služio u Umagu 1977. godine, bez čina, vodi se u VE SO Zemun, bez nepokretne imovine, sa ličnim dohotkom u mesečnom iznosu od 16.000 dinara, smatra se neosuđivanim, ne vodi se drugi postupak, nalazio se u pritvoru od 22.05. do 03.07.1984. godine.

K R I V I S U

Što su:

Okrivljeni Milić Miodrag i Dragomir Olujčić: od 1980. godine i okrivljeni Milan Nikolić tokom 1982. godine, do aprila 1984. godine svojim napisima, a okrivljeni Milić i Olujčić i govorom, zlonamerno i neistinito prikazivali društveno-političke prilike kod nas tako što su Okrivljeni Milić i Olujčić čitali svoje tekstove ili usmeno govorili pred većim brojem lica na ilegalnim sastancima u privatnim stanovima, koje su i oni organizovali, okrivljeni Milić i okrivljeni Olujčić svoje tekstove davali i drugome na čitanje, okrivljeni Olujčić govorio i na javnoj tribini, dok je okrivljeni Nikolić jedan svoj tekst podneo u inostranstvu stranoj instituciji, pri čemu su svi okrivljeni neistinito prikazivali i tekovine naše narodnooslobodilačke borbe i socijalističke izgradnje i ulogu KPJ (SKJ) i njenog rukovodstva i ličnost i delo predsednika SFRJ Josipa Broza Tita.

Pa su tako:

Okrivljeni Miodrag Milić:

- a) u novembru 1981. godine u svom stanu u prisustvu 20 do 25 ljudi pročitao svoj tekst "Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-1942." u kome je, između ostalog, tvrdio da je za poraz partizanskog pokreta u Jugoslaviji 1941. godine kriva KPJ i njeno rukovodstvo, da je ustanak u Srbiji bio spontanog karaktera i da CK KPJ nije pozvao narod na ustanak, jer je bio na repu događaja, navodeći:

– "... već samim ustankom, dakle, staljinizam u bazi je bio pokopan, ali je ostao staljinistički partijski vrh i ideološko staljinističko nasleđe koji su ga stalno obnavljali..."

– "...Vrhovni komandant, nije bio dorastao, da proceni zamah ustanka i NUŽNOST VIŠE FORME ORGANIZACIJE I TAKTIKE..." i da "... princip partijski autoritaran, prenet i u vojničkoj hijerarhiji, sa svim njenim karakternim osobinama, čiji je partizanski pokret oslabljen u taktičko-operativnom smislu za dalje vođenje rata. I kao rezultat te i takve politike, došlo je do katastrofalnog

poraza...”, a da je uzrok poraza staljinistički tip rukovođenja jednog “apsolutno ovlašćenog mandatora”,

ovaj tekst sačinio u dva primerka od kojih je jedan pronađen u stanu Mijanovića, a drugi je pronađen kod njega i oduzet 20.04.1984. godine.

- b) neutvrđenog dana u svom stanu pred više lica pročitao svoj tekst “Uzroci sukoba Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine” u kome tvrdi:
- “... da je sukob Jugoslavije i SSSR-a doneo kulturnu pustoš kod nas, ali da nije uticao na izmenu karaktera jugoslovenskih rukovodilaca, jer su i oni učestvovali u manipulacijama oko Staljinovih čistki i nije im bilo teško da nastave sa čistkama kod nas...”,
  - za samupravljanje je tvrdio “... da je ono poklon radničkoj klasi za dobro vladanje...”,
  - a za predsednika SFRJ Josipa Broza Tita “... da je postao kult, naš vođ i učitelj, što je ravnopravno kultu Staljina”,
  - ovaj tekst fotokopirao u dva primerka, pa je pronađen kod njega i oduzet 20.04.1984. godine;
- c) neutvrđenog dana u svom stanu pročitao pred više lica svoj tekst “Udes Milovana Đilasa ili granice pobune” u kome:
- rukovodstvu KPJ iz 1937. godine na čelu sa Josipom Brozom Titom naziva “udarnim jezgrom” i tvrdi da je ovo “udarno jezgro” karakterisala “... partijska bahatost, organizaciona bezobzirnost, ideološko i kulturno ultrastaljinističko sektaštvo...”,
  - partijsko i državno rukovodstvo u Jugoslaviji od 1948. godine (do sukoba sa Staljinom) naziva: “...vladajućo oligarhijom pod Titovim vođstvom...”,
  - a društveno-politički sistem toga vremena naziva “ideološko-politički sistem staljinizma Jugoslavije”, “jugoslovenski staljinizam”, “primitivni i despotiski socijalizam”, “Titovim despotizmom”, “Titova Despotija”, “jugoslovenski model socijalizma”, “Titovo autoritarno ideološko poklonstvo primitivnog društva, kao ekonomska, politička i kulturna despotija nad društvom i ekonomikom”, “staljinističkim despotizmom koji je epigonski realizovan u jugoslovenskom društvu”, “epigonski sistem i ideologija koji je imao i vlastite despotске istorijske korene”, da 1948. godina predstavlja jugoslovenski poraz, iako je “... inače slavljjen kao državna pobjeda Jugoslavije kao suverene države...”,
  - da period od 1952. godine do 1953. godine predstavlja “... proces raspada te Titove despotije...”,
  - za predsednika SFRJ Josipa Broza Tita tvrdi da je “vođa vladajuće oligarhije i autoritarni despot”, “neprikosnoveni gospodar”, koji se uvek pozivao na svoja oveštana prava mandatora Staljina, kako u fazi zasnivanja svoje partijske vladavine, tako za vreme rata i posle, iz kojeg je poticalo pravo da nikome ne polaže računa “... ni za vreme najvećih ratnih poraza...”, naglašavajući: “...kakvi su bili l ofanziva, “Leva skretanja”, način rešavanja nacionalnog pitanja za vreme rata, sazivanje foruma i Kongresa, kao i posleratna praksa neprikosnovenog gospodara...”,
  - izjednačuje naše najviše partijsko i državno rukovodstvo sa pojmom birokratije,

- nazivajući ga "jugoslovenska politička birokratija" i predviđa njen krah navodeći: "...koja je brzo iscrpla svoj skromni potencijal kao istorijski subjekt jugoslovenske revolucije, začarana u krugu vlastitog provincijalnog staljinizma i antiintelektualizma, politički brzo istrulela u senci Titove lične diktature i straha od Golog otoka, gde može da zaglavi i ko nije kominformovac..."
- nadalje iznosi "... analiza jugoslovenske političke birokratije nesumnjivo je potvrđena, posebno od 1961. godine a osobito za vreme "otvorene euforije i danas...", "... jugoslovensko društvo zapalo je u poststaljinističku krizu i letargiju...", "... jer taj aparat – birokratija jedini je aktivni društveni činilac koji ima totalni društveni monopol, od filatelije i društva prijatelja Francuska-Jugoslavija, do ekonomike – koju je negacijom zakona vrednosti, dovelo do potpunog rasula i nultog stepena razvoja..." i dalje odmah u narednoj rečenici "... Titov primitivni despotski socijalizam doživeo je potpuni idejni, organizacioni, kulturni, politički i ekonomski krah. Titova staljinistička partija po svoj prilici "u tim uslovima" nije na VI kongresu ni mogla izvršiti istorijsku samokritiku, već je svoj politički folklor zaodela državnim razlogom, te time jugoslovenski pokret i društvo nagnala da živi u strahu od koncentracionog logora Goli otok (u koji su pored informbirovaca, mogli da odu i neposlušni komunisti), i policijske strahovlade Titove harizme..." i najzad da je u Jugoslaviji postojalo "... političko i duhovno ropstvo..." i da je jugoslovensko društvo, "...društvo trajnog opsadnog stanja represivnih odnosa... gde je demokratski socijalizam dobio tretman anarholiberalizma..",
  - ovaj tekst fotokopirao u tri primerka, koji su pronađeni kod njega i oduzeti 20.04.1984. godine, a jedan je davao drugom na čitanje;

Okrivljeni Dragomir Olujić:

u svojim istupanjima:

- a) dana 23.03.1983. godine na ilegalnom sastanku u stanu okrivljenog Gordana Jovanovića u Beogradu u ulici Pere Todorovića br. 2, pred više lica tvrdio:
  - "... da je potrebno stvaranje što jačeg sindikalnog pokreta seljaka, radnika i inteligencije..." i s tim u vezi predviđa da "... u ovoj situaciji u kakvoj smo predstoji odnosno postoji mogućnost serije štrajkova...";
- b) neutvrđenog dana u jesen 1983. godine u stanu okrivljenog Milića pred više lica pročitao svoj tekst "Od pluralizma do monizma" u kome, pored ostalog, tvrdi da je jugoslovenska stvarnost od 1945. do 1949. godine bitno drukčija od onoga kako se prikazuje našoj javnosti, pa je ovaj tekst poslao i radi štampanja uredniku lista "Književna reč";
- c) dana 20.09.1983. godine u Institutu društvenih nauka u Beogradu pred oko 100 lica, između ostalog, tvrdio:
  - "... da je situacija bila revolucionarna u vreme od 1945. do 1949. godine u našoj zemlji, ali da je KPJ nije uspeła iskoristiti...", "... da je KPJ u to vreme bila staljinistička...", "... Razlog zbog čega KPJ nije uspeła da iskoristi revolucionarnu situaciju je... upravo u nedostatku razrađene revolucionarne strategije i taktike. Program revolucije nije postojao, a delovi programa koji su na II zasedanju AVNOJ-a formulisani, anulirani su sporazumom Tito – Šubašić...";

- d) u svom rukopisu za početak knjige “o ‘68. u nas” koju je i drugom davao na čitanje, govoreći o sličnostima i razlikama između studentskog pokreta u svetu i kod nas, tvrdi da sistem u našoj zemlji “... nije ni levi, ni demokratski” i da je to otkrio studentski pokret iz 1968. godine;

Okrivljeni Milan Nikolić:

U svom tekstu na engleskom jeziku “Struktura jugoslovenskog društva, oblici sukoba i načini za njihovo prevazilaženje”, koji je podneo Brandeis Univerzitetu u Bostonu tokom 1982. godine, a čiju je fotokopiju držao kod sebe pa mu je oduzeta prilikom pretresa 23.05.1984. godine, između ostalog, tvrdi:

- za komunističku partiju Jugoslavije da je u toku borbe za njen opstanak tekao proces “boljševizacije” partije, a pred Drugi svetski rat da je ona bila totalno “boljševistička partija, a da je staro rukovodstvo Partije zamenjeno staljinističkim kadrom II Internacionale pošto su pobedili staljinisti i da je nove rukovodioce, uključujući i Josipa Broza Tita, Kominterna čistkama i naređenjima dovela na vlast, a metode kojima se danas služi u međusobnim obračunima unutar partije i koje su bile “Titova specifičnost” naučene su u Staljinovoj školi;
- da se u Jugoslaviji “... razvija nešto drugo na ruševinama buržoaskog društva, a ne socijalizma po Marksu...” i “... da današnji sistem nije socijalistički...”;
- da je u Jugoslaviji radnicima samo obećano samoupravljanje i da ono nikada nije funkcionisalo niti će funkcionisati, da je 60-tih godina, pod vidom samoupravljanja, samo omogućeno najsposobnijim privrednim rukovodiocima da srede sopstvene interese, a ne razvija se sistematsko samoupravljanje;
- da u Jugoslaviji vlada politokratija kao posebna klasa ili društveni sloj, za koju je uobičajeni termin birokratija, a da svu vlast u privredi drže u rukama privredni rukovodioci – menadžeri čiju moć u odlučivanju jedino ograničava politička i ekonomska vlast politokratije, a u vezi čega u tekstu navodi:

Politokratija broji 30.000 političara i ideologa. Oni donose najglavnije političke odluke i kontrolišu njihovo sprovođenje. Njihov posao je i da zvanično predstavljaju čitav politički sistem i da stoje iza svih ekonomskih i političkih odluka koje se donose u sistemu. Oni su istovremeno politički rukovodioci i preduzetnici najvećeg ranga (u globalnoj nacionalnoj ekonomiji)...”, “... stvaraju zakone, određujući kome će pripasti sredstva za proizvodnju...” i da je ona i “sada na vlasti...”, da “više voli da zauvek uništi ekonomsku bazu jugoslovenskog društva, samo da bi sačuvali svoje pozicije i zadržali beneficije koje im te pozicije donose...”, da je “... glavni cilj birokratije da razbije radničku klasu kako bi mogla da je kontroliše; o tome u Jugoslaviji pogoduju još i njeni prirodni uslovi koji stvaraju idealnu osnovu za “zavadaj pa vladaj...”, da birokratiju zanima samo to kako da im se omogući “... da kontroliše čitavo društvo...”, da “... izbegavajući pravi socijalistički princip: umesto da se razvija istinsko samoupravljanje birokratija postavlja privredne rukovodioce kao minornog partnera i saveznika za borbu protiv radnika i prosocijalističkih društvenih snaga...” i da “... u periodu posle Drugog svetskog rata nacionalizam u Jugoslaviji... su podsticali i zloupotrebljavali birokrati. Da to nije činjeno namerno, ovaj problem bi bio mnogo

- manji, a možda se ne bi ni pojavio...”,
- da u Jugoslaviji nema prave demokratije ni slobode stvaralaštva i da se može “... živeti slobodnije pod uslovom da “gledaš svoja posla...” a “... onaj ko nije zadovoljan “datim prostorom za život i rad” i pređe granicu koja deli dobrog od “lošeg” građanina plaća prilično visoku cenu...”, a da “legalna sloboda intelektualaca odvija se u getu, postoje izvesni časopisi, diskusije, klubovi, simpoziji, kongresi, instituti, gde par stotina intelektualaca komunicira međusobno bez ikakve mogućnosti da ima udela u vlasti ili da se povežu sa narodom (radnicima uglavnom)...”, te “... neophodno je da inteligencija probije svoj geto i uspostavi neposredan kontakt sa narodnim masama, a naročito sa radnicima...”,
  - tvrdi da je neizbežan sukob radničke klase (i svih demokratskih i naprednih socijalističkih snaga) sa “birokratijom i delom privrednih rukovodioca” traži od inteligencije da izvrši “svoj osnovni zadatak”: predloži alternativu i na osnovu toga neposredno se poveže sa narodnim masama, a naročito sa radnicima i da bi u slučaju podizanja radnika kod nas rezultati bili još drastičniji nego rezultati revolucije u Poljskoj 1980. i 1981. godine i da će se možda “... sledeća Poljska dogoditi na Balkanskom poluostrvu...”;

Čime je svako od okrivljenih izvršio krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ.

Pa ih sud primenom navedenih propisa i čl. 5 tač. 2, 33, 38, 41 i 50 KZ SFRJ

OSUĐUJE

Okr. MILIĆ MIODRAGA, na kaznu ZATVORA u trajanju od 2 (dve) godine, u koju kaznu mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru u kome se nalazio od 09.05. do 03.07. 1984. godine.

Okr. OLUJIĆ DRAGOMIRA, na kaznu ZATVORA u trajanju od 1 (jedne) godine, u koju kaznu mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru u kome se nalazio od 09.05. do 03.07.1984. godine.

Okr. NIKOLIĆ MILANA, na kaznu ZATVORA u trajanju od 1 (jedne) godine i 6 (šest) meseci, u koju kaznu mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru u kome se nalazio od 22.05. do 03.07.1984. godine.

U smislu čl. 69 KZ SFRJ oduzimaju se inkriminisani tekstovi i to:

Od okrivljenog Milić Miodraga tekstovi:

- “Staljinizam i uzroci poraza u Srbiji 1941-42. godine”,
- “Uzroci sukoba Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine”, i
- “Udes Milovana Đilasa ili granice pobune”.

Od okrivljenog Olujić Dragomira tekstovi:

- “Od pluralizma do monizma” i
- “O ’68. u nas”.

Od okrivljenog Nikolić Milana tekst na engleskom jeziku:

- “Struktura jugoslovenskog društva, oblici sukoba i načini za njihovo prevazilaženje”.

U smislu čl. 349 st. 1 tač. 3 ZKP-a prema okrivljenom IMŠIROVIĆ PAVLUŠKU, od oca Avde i majke Anice rođene Mitrović, rođen u Banovićima 14. oktobra 1948. godine, sa stanom u Beogradu, ulica Kosovska br. 9, Jugosloven, državljanin SFRJ, tehničar bez zaposlenja i slobodni prevodilac, oženjen, otac dvoje dece starih 9 i 3,5 godine, pismen, završio srednju tehničku školu i dve godine Saobraćajnog fakulteta, vojsku služio u Titogradu 1975. godine, bez čina, vodi se u VE SO Rakovica, bez imovine, izdržava se od rada kao slobodni prevodilac, mesečna primanja od 10. do 15.000 dinara, smatra se neosuđivan, ne vodi se drugi postupak, nalazio se u pritvoru od 22.05. do 03.07.1984. godine

ODBIJA SE OPTUŽBA

Da je:

U vremenu od 1977. godine do aprila 1984. godine sa ostalim okrivljenima Mijanović Vladimirom, Milić Miodragom, Olujić Dragomirom, Jovanović Gordanom i Nikolić Milanom, radio na stvaranju, organizovanju, omasovljavanju i učvršćivanju grupe lica radi delovanja na podrivanju i protivustavnoj promeni društveno-političkog sistema i svrgavanju postojeće vlasti, te su u tome cilju organizovali i održavali više sastanaka u svojim i drugim stanovima, na kojima su učestvovala i druga lica, po njihovom pozivu, čitali pred većim brojem lica tekstove, koje su i međusobno delili, ili usmeno govorili, napadajući tekovine naše Narodnooslobodilačke borbe i socijalističke izgradnje i ličnost i delo Predsednika SFRJ Josipa Broza Tita, pa su: postigli dogovor da stvore čvrsto jezgro grupe, obezbede prisustvo “jezgra” na svakom sastanku, da rade na jačanju, učvršćenju i omasovljenju grupe pronalaženjem novih članova, a zatim su:

organizovali i održali više ilegalnih sastanaka u svojim stanovima, o zakazanim sastancima učesnike obavestavali i pozivali na prethodnim na kojima su utvrđivali temu, lice koje će izlagati, mesto i vreme održavanja novog sastanka – obično svakog drugog petka u mesecu – a o njima obavestavali i druga lica koja nisu bili na prethodnom sastanku ili organizovali njihovo pozivanje preko drugih učesnika, dovodili nova lica, obezbeđivali ko će podneti uvodno izlaganje na određenu temu, rukovodili sastancima koji su održavani u njihovim stanovima i prisustvovali na više ilegalnih sastanaka održanih u stanovima drugih lica i na nekim od njih uzeli aktivnog učešća u diskusiji nakon uvodnog izlaganja, a na nekim ilegalnim sastancima istupali čitanjem tekstova ili usmenim izlaganjem, dajući time smernice za stvaranje i organizaciono učvršćenje grupe i opredeljujući njeno idejno usmeravanje i delovanje, pa su:

tako ukupno održali najmanje 24 sastanka u svojim stanovima, od čega u stanu okr. Mijanovića 3, u stanu okrivljenog Milića 9, u stanu okr. Olujića 5, u stanu okr. Jovanovića 5 i po jedan u stanovima okrivljenih Imširovića i Nikolića i lično prisustvovali na više ovakvih sastanaka, a na nekim od njih uzeli aktivnog učešća u uvodnim izlaganjima na određenu temu ili učešćem u razgovorima nakon izlaganja drugih učesnika i to najmanje: okrivljeni Imširović – prisustvom na najmanje 17 sastanaka, uvodnim izlaganjem na jednom sastanku i istupanjem u razgovorima nakon uvodnih izlaganja drugih lica na najmanje 2 sastanka, –

Čime je izvršio krivično delo udruživanja radi neprijateljske delatnosti iz čl. 136 st. 1 u vezi čl. 114 KZ SFRJ.

Obavezuju se okrivljeni: Milić Miodrag, Olujić Dragomir i Nikolić Milan, da na ime paušala plate iznos od po 10.000 dinara, svaki od okrivljenih, u roku od 30 dana po pravosnažnosti presude.

U odnosu na okrivljenog Imširović Pavluška, troškovi krivičnog postupka padaju na teret budžetskih sredstava.

O b r a z l o ž e n j e

Optužnicom OJT-a u Beogradu Kt. br. 756/84 a koja je izmenjena na glavnom pretresu dana 23.01.1985. godine, stavljeno je na teret okrivljenima Milić Miodragu, Olujić Dragomiru i Nikolić Milanu, da su izvršili krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, a na način bliže opisan u izreci. U odnosu na okrivljenog Imširović Pavluška, tužilac je odustao za delo koje mu se stavlja na teret, po optužnici od 17.07.1984.

Okrivljeni Milić Miodrag je u svojoj odbrani naveo da nije izvršio krivično delo koje mu se stavlja na teret. Ono što mu se optužnicom stavlja na teret nije krivično delo, jer ne predstavlja društvenu opasnost niti ima štetne posledice predviđene zakonom. Njega zanima istorija Jugoslavije od 1918. do 1981. godine i to prvenstveno ideološki plan kretanja i zbivanja. Tri inkriminisana teksta predstavljaju samo delove njegovog znatno obimnijeg rada i u njima on obrađuje period zaključno sa 1954. godinom. Prošlo je 30 godina od tada, otvoreni su istorijski arhivi, te je to sada predmet razmatranja i različitih mišljenja. U pitanju su bila tzv. "tabu teme", međutim nakon pojave brojne literature koja razmatra ova pitanja, te teme predstavljaju opšte mesto jugoslovenske istorije i kulture. Sve što navodi u svojim radovima, bazi- ra se na velikom broju istorijskih izvora, te se ne radi o neistinitim činjenicama, što se može proveriti i uvidom u brojne istorijske izvore. Njegova je samo interpretacija tih činjenica. Tužilac falsifikovanjem i istrzanjem citata, te smeštanjem u pogrešan kontekst na nedopušten način, teži da stvori inkriminacije za krivično delo, iako je potpuno jasno da njega interesuje jugoslovenska revolucija od 1918. do 1981. godine i da tri inkriminisana teksta obrađuju period do 1954. godine, te se ne mogu odnositi na sadašnje društvene i političke prilike kod nas. Da je hteo da analizira sadašnje stanje, to bi i učinio pozivajući se na valjane istorijske izvore. Kod njega nije postojala nikakva kontrarevolucionarna namera, njegovi stavovi su marksistički i eurokomunistički. Svoje stavove i teze je uvek javno iznosio i u pitanju su samo njegovi stavovi i mišljenja. Zato ni biće krivičnog dela a ni radnje koje mu se stavlja na teret, nemaju nikakve veze sa njegovim tekstovima. Predložio je da ga sud oslobodi od optužbe.

Okrivljeni Olujić Dragomir je u svojoj odbrani naveo da nije izvršio krivično delo koje mu se stavlja na teret. Za radnju u optužnici, tužilac nije ponudio nikakve dokaze da je on izgovorio ili čitao inkriminacije koje mu se stavlja na teret. On je zaista sačinio tekst "Od pluralizma do monizma" i isti poslao "Književnoj reči" – glavnom uredniku Gojku Tešiću, ali isti tekst nikada nije stigao tamo. Rečenice koje mu tuži-

lac stavlja na teret, kao inkriminacije, on nikada nije izgovorio, neke su istrgnute iz konteksta, a neke rečenice se i ne nalaze u tekstu rada “Od pluralizma do monizma”. Što se tiče rukopisa za knjigu o '68. godini, ističe da se radilo o inicijativi koja je potekla od nekoga, nezna tačno od koga, da se napiše knjiga o '68. godini. Sakupilo se nekih dvadesetak intelektualaca iz Beograda, Zagreba i Ljubljane i dogovorilo da napiše knjigu. U skladu sa tim on je napisao ovaj tekst za koji bi se moglo reći da je prednacrt nacrt a knjizi. U istom je samo naznačio eventualne probleme i ideje koje bi knjiga trebalo da obuhvati, razloge zbog kojih se knjiga piše i sl. Baš zbog toga u tom tekstu nisu navedeni ni određeni izvori, jer se ne radi o tekstu koji je zaista trebao da bude napisan i pripremljen za knjigu. Taj tekst je ostao kod njega u fijoci, pošto nije bio zadovoljan istim. Sticajem okolnosti jedan od predviđenih autora knjige je insistirao da mu dam da pročita taj tekst. To lice je tekst pročitalo. U pitanju je kako kasnije navodi Olujić, Vojislav Stojanović. Nakon toga, rukopis je ponovo ostao kod njega u fijoci. Inače, od predloga za ideju o pisanju knjige, nije ostalo ništa. Predlog je propao, te on nije ni došao u situaciju da napiše valjan tekst, da navede odgovarajuće izvore i izvrši citiranje određenih navoda. Nije držao nikakav materijal propagandnog karaktera, nije ga fotokopirao i davao drugome na čitanje. Zato mu nije jasno, na osnovu čega tužilac tako nešto tvrdi, jer jedino što je tačno je da je dobio pet listova časopisa “Naša reč” koja su mu poslata poštom i on ih je verovatno zadržao kod sebe zbog toga što su u njima bile navedene neke peticije, a on je bio potpisnik nekih. Istakao je da se ne oseća krivim za delo koje mu se stavlja na teret, a odbio je dalje davanje odbrane, kako objašnjava, dok tužilac ne ponudi valjane dokaze za njegovu krivicu.

Okrivljeni Nikolić Milan je u svojoj odbrani naveo da mu nije jasno od čega treba da se brani. U svom životu ništa drugo nije radio, osim onoga zašto se školovao i spremao. On je bio na 200-300 sastanaka ali javnih, kao što je tribina u Domu omladine, Studentski kulturni centar, Odbor za poljoprivredu akademije nauka, Institut za društvene nauke, kao i čitav niz seminara i savetovanja. Na tim sastancima on je izlagao svoje radove, učestvovao u diskusiji i ustvari radio samo ono za što se školovao i što društvo objektivno očekuje od njega, kao sociologa, naučnika i istraživača. Te njegove aktivnosti predstavljaju samo njegove slobode i prava koja predviđa naš Ustav. Po njegovom mišljenju akademski tekstovi ne mogu biti razmatrani pred sudom. O tome kakav je karakter teksta, mogu se izjašnjavati jedino kvalifikovana lica, koja se tim poslom bave. Tekst koji mu se stavlja na teret je naučni rad koji je on predao Brandeis univerzitetu. Reč je o tekstu “Sociološka struktura jugoslovenskog društva”. On predstavlja samo jedan od radova potrebnih za dobijanje akademske titule – magistra. Kao i svaki rad naučnog karaktera, on sadrži određene tvrdnje koje teže naučnoj istini. Iste su potkrepljene valjanim činjenicama, navedeni su izvori iz kojih su činjenice uzete, a primenjena je u potpunosti i naučna metodologija. Rad je predat samo njegovom profesoru – mentoru koji je trebao da oceni rad i njegovu sposobnost da se bavi naukom. Zato mu nije jasno kakvu bi on to propagandu vršio, tim pre što je profesor Ralph Miliband jedan od najboljih engleskih marksista, koji poznaje dobro situaciju u našoj zemlji i osvedočeni je prijatelj Jugoslavije. Nije mu jasno kako bi on mogao da mu podmetne neku neistinu, a pogotovu da on

tu neistinu prihvatiti. Što se tiče rada o Kosovu, reč je o radu koji je on dobio iz inostranstva. U pitanju je tekst na engleskom jeziku i to je jedna od radnih verzija teksta. Njemu je dostavljen taj primerak radne verzije, iz razloga što je časopis "Nova leva revija", koji izlazi u Londonu, uveo praksu, da radnu verziju teksta šalju svojim prijateljima, radi dobijanja stručnog komentara. Tekst koji je dobio stajao je kod njega u fijoci skoro dve godine i on nije poslao nikakav komentar časopisu. Konačna verzija tog teksta pod nazivom "Kosovo između Albanije i Jugoslavije", čiji je autor Michele Lee, izašao je u časopisu "Nova leva revija" i to u broju za mesec avgust – septembar 1983. godine. Časopis je dostavljen većem broju ljudi u Jugoslaviji – pretplatnicima i većem broju naših institucija koje redovno primaju ovaj časopis. On se ne može izjasniti da li je sadržina teksta neprijateljskog karaktera ili ne. Ovo iz razloga što niko do sada nije reagovao na ovaj tekst, niti je tužilac tražio zabranu istog. Tvrdi da primerak teksta o Kosovu, koji je nađen kod njega, nije držao u nameri rasturanja, niti je to moglo biti potvrđeno bilo kojim dokazom. Zato je predložio da ga sud oslobodi od optužbe.

U dokaznom postupku sud je izveo dokaze, saslušanjem svedoka Simić Aleksandra, Karabeg Jasmine, Jovanović Rastka, Ocković Mirjane, Tenjović Lazara, Minić Savića, Petrović Momčila, Matić Zorana, Đorđe Vukoja, Čović Slavenka, Stanišić Ivana, Gajić Milana, Đapić Goranka, Mirić Jovana, Jevrić Nebojše, Zastavniković Veselinke, Jovanović Svetlane, Savić Đorđa, Sindelić Svetozara, Pantić Slobodanke, Radović Snežane i Srnić Žanete. Uvidom u dve fotokopije zbirke "Vunena vremena" od Gojka Đoga, četiri lista emigrantskog časopisa "Naša reč", fotokopiju knjige "Slučaj Gojko Đogo – dokumenti", od Dragana Antića, fotokopiju teksta "Raf" (Frakcija crvene armije) – koncept gradske gerile", primerak časopisa "Praksis – o 1968-oj godini" br. 1 i 2 štampan 1969. godine, fotokopiju teksta "Društveni sukobi – izazov sociologiji" od Nebojše Popova, fotokopiju teksta "O jednoj tajnoj obustavi slobode štampe i odgovornosti beogradskih novinara", tekst pod nazivom "Akcioni program poljske opozicije", fotokopiju teksta na engleskom jeziku "Političke represije u Jugoslaviji", cirkularnu informaciju međunarodne anarhističke konferencije, dva primerka časopisa "La rivista anarhica", a koji su tekstovi pronađeni kod Mijanović Vladimira. Tekstove "Autoritarno ideolopoklonstvo", "Da li je naše društvo bolesno", "Zavođenje kapital odnosa", "Likvidacija političkih društvenih institucija koje su imale kohezione vrednosti", "Kriza revolucionarnog subjekta", "Alternative", "Antinomija revolucionarne egzistencije u Srbiji", "Despotija – istorijska legitimnost despotije", "Četiri idejna čvora KPJ", "Filip Filipović i različiti putevi u socijalizmu", i "Stranački pluralizam ili monizam" – razgovor o knjizi V. Koštunice i K. Čavoškog, sve od Miodraga Milića. Fotokopija pamfleta Milovana Đilasa "Nova klasa" – prevod, list "Naša reč" brojevi 291, 292, 293, 294, 295, 296 i 297 – iz 1978. godine i broj 320 iz 1980. godine, list "Naša reč" br. 327 iz 1981. godine, od 1-6 strane, dva intervjua Milovana Đilasa listu "Naša reč" u brojevima 311 i 313, knjigu "Stvaranje jugoslovenske države 1918. godine" – Zbornik radova (str. 357 do 369, 483 do 484, 496 do 498, 508 do 509 i 510 do 512), "Ideje i sistem", "Wartime", knjigu "Jahre der Nacht", knjigu "Nesavršeno društvo", "Jugoslavija i sovjetski ekspanzionizam", "Memoari revolucionara" strane 149-208 u prevodu, sve od

Milovana Đilasa, dva intervjua Milovana Đilasa “Našoj reči” br. 331 “Ljudsko pravo u Jugoslaviji” od Alekse Đilasa, “Ideološko politički monopolizam kao duhovni teror u našem vremenu i prostoru” od Vojislava Šešelja, a koji tekstovi su nađeni kod okrivljenog Miodraga Milića. rukopis “Uvod i početak knjige ‘O ‘68-oj’”, tekst “O jednoj tajnoj obustavi slobode mišljenja” sve od Dragomira Olujića, što je i nađeno kod njega. Tekst na engleskom jeziku o Kosovu, tabelarni pregled strukture stanovništva Jugoslavije po republikama, tekst na engleskom jeziku “Footnotes”, dve fotokopije karte Jugoslavije, legenda tabelarnog prikaza strukture stanovništva SFRJ, tekst na engleskom jeziku “Social structure of Yugoslav society...”, fotokopiju “Heuristički političko-ekonomski model Jugoslovenskog društvenog sistema”, fotokopiju teksta “Slovo o specifičnom tipu legitimiteta”, fotokopiju teksta “Kako izaći iz postojeće ekonomske i političke krize jugoslovenskog društva”, fotokopiju teksta koji počinje sa “Izašao sam da govorim...”, a završava se sa “Nije potrebna neposredna kontrola, cenzura i zabrana”, “Teze za diskusiju o projektu istraživanja društvenih sukoba u socijalizmu”, tekst “Svrha ovog priloga...”, “Klasno i nacionalno u Jugoslaviji”, šemu: Kanali vertikalne mobilnosti – Klasna struktura jugoslovenskog društva – Preklapanje slojeva – Izvori dohotka i dohodovna zavisnost – Visina dohotka, sve od Milana Nikolića, a što je i nađeno kod njega. Tekst “Socijalizam i druga Jugoslavija” – teze za diskusiju – autora Andrije Krešića, “Yugoslavia: Freedom To Conform”, rukopis kucan pisačom mašinom obima 344 strane “Viv”, posebno delovi ovog rukopisa koji su na početku imaju ispisane tekstove – “Slaviše Vajnera 44”, potvrde o pretresanju stana svedoka Koste Čavoškog od 22.06.1984. godine, Popović Srde od 23.04.1984. godine i Moljković Ilije od 22.06.1984. godine, časopis “New Left Review” br. 140 za mesec juli – avgust 1983. godine, pet listova časopisa – “Naša reč” broj 333 od marta 1982. godine u fotokopiji, koji su nađeni kod Gordana Jovanovića, spise Gradskog sudije za prekršaje Gs. 1408/82, 1409/82, 1411/82, br. 1620 do 25/82 i 1645/82. Čitanjem tekstova “Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42.”, “Uzroci i posledice sukoba SSSR-Jugoslavija 1948. godine”, “Udes Milovana Đilasa ili granice pobune” sve od Miodraga Milića, “Od pluralizma do monizma”, tekst “O ‘68. u nas” u rukopisu, od Olujić Dragomira, list “Naša reč” iz 1982. godine br. 333 i članke “Slabosti beogradskog liberalizma” od A. Đilasa i “Ko uznemirava javnost”, “Junske teze”, list “Naša reč” od 1976. godine. Teksta “Socijalna struktura jugoslovenskog društva, oblici sukoba i načini za njihovo prevazilaženje” – u prevodu, teksta o Kosovu, koji počinje rečima: “02.04.1981. godine” – u prevodu, pisma Robina Blackberna”, od 20.08.1984. godine i 14.09.1984. godine u prevodu, prevoda pisma upućenog Predsedniku Okružnog suda u Beogradu od 23.11.1984. godine, spiska koji je priložio okrivljeni Nikolić sa nazivima ustanova koje poseduju časopis “New Left Rewiev”, izjave Oklobdžija Mirjane, nalaza komisije sudskih veštaka dr Vukosava Vučkovića, Živomira Grujića i Milana Kostića, a u odnosu na okrivljene Milić Miodraga i Nikolić Milana, telegrama upućenog od strane Brandeis univerziteta br. 2179 od 12.12.1984. godine, u overenom prevodu, pisma profesora Ralpa Milibanda u overenom prevodu br. 2180. od 12.12.1984. godine, pisma Odeljenja za sociologiju Brandeis univerziteta od 12.09.1984. godine, potpisano od strane šefa katedre Gordona Fellmana, pisma Ralpa Milibanda od 04.09.1984. go-

dine u overenom prevodu, nalaze kriminiološko-tehničkog centra javne bezbednosti RSUP-a Srbija od 07.11. i 08.11.1984. godine, pisma koja su priložili svedoci, i to pisma upućeno Skupštini SFRJ i Skupštini Srbije od 30.05.1984. godine, sa potpisima Zagorke Golubović, Nebojše Popova, Miladina Životića i dr., pismo Predsedništvu SFRJ od juna 1984. godine, potpisano od većeg broja lica i pisma Predsedništvu SFRJ od 29.05.1984. godine potpisano od strane Ilije Moljkovića, Lazara Stojanovića i Vojislava Stojanovića, zapisnika o pretresanju stanova Mijanović Vladimira od 10.07.1984. i 23.05.1984. godine i 20.04.1984. godine, okrivljenog Milić Miodraga od 21.04.1984. i 09.05.1984. godine, okrivljenog Olujića od 21.04.1984., 09.05.1984. i 04.06.1984. godine, potvrde o oduzetim stvarima iz stanova okrivljenih, izveštaja iz kaznene evidencije okrivljenih, po mestu rođenja i prebivališta, pa je nakon ocene izvedenih dokaza odlučio kao u izreci iz sledećih razloga:

Nesumnjivo je utvrđeno, a ni okrivljeni to nisu osporavali, da je okrivljeni Milić napisao tekstove "Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42. godine", "Sukob Jugoslavije-SSSR-a 1948. godine" i "Udes Milovana Đilasa ili granice pobune". Okrivljeni Olujić tekstove "Od pluralizma do monizma" i "O '68. u nas", a okrivljeni Nikolić Milan tekst "Sociološka struktura jugoslovenskog društva – sukobi i načini njihovog prevazilaženja". Odgovore na druga pitanja i to kakav je karakter radova okrivljenih, istinitost njihove sadržine, da li su iste čitali i davali drugima na čitanje, karakter njihovih istupanja, kao i cilj pisanja radova i istupanja, sud je našao kroz svestranu ocenu izvedenih dokaza, kao i odbrane samih okrivljenih. Ocenjujući karaktere radova i onoga što su okrivljeni govorili, sud je imao u vidu i tvrdnje okrivljenih da su u pitanju naučni radovi i da se okrivljeni bave naukom, svako prema svojim sposobnostima. Da iz tih razloga njihovi radovi ne podležu sudskoj oceni. U pitanju su prava i slobode misli, okupljanja i naučnog i umetničkog stvaralaštva, koje slobode garantuje naš Ustav građanima. Međutim, sud nalazi da se ovakve tvrdnje okrivljenih ne mogu prihvatiti. Naš Ustav zaista predviđa niz prava i sloboda građana, pa i slobodu misli, izražavanja, naučnog i umetničkog stvaralaštva. Ali naš Ustav sadrži i odredbe kojima se regulišu dužnosti i obaveze građana i zaštita proklamovanog ustavnog poretka. Na taj način se sprečavaju zloupotrebe proklamovanih prava i sloboda i oduzima mogućnost zloupotrebe istih od strane pojedinaca i njihovo pretvaranje u nepravo i neslobode za druge. Naučna i umetnička kreativnost je slobodna i u tom smislu nema granica niti provera, osim onih provera i verifikacija kojima radovi podležu unutar same nauke i umetnosti. Međutim, kada neki tekst izade iz domena nauke i umetnosti i kada se svojim sadržajem i neistinama svede na pamflet ili parolu ne radi se više o nauci ili umetnosti, te podleže društvenom pa i sudskom preispitivanju. Isti je sadržaj i sa slobodom misli i izražavanja: onaj ko zloupotrebljava te slobode, mora da snosi i posledice, baš u skladu sa ustavom i zakonom. Ako bi se prihvatilo suprotno stanovište stvarala bi se nejednakost građana pred ustavom i zakonom, a određenim grupama davala privilegija, da budu i iznad Ustava i iznad zakona. U konkretnom slučaju radi se o tekstovima pamfletske sadržine, jer su isti prepuni neistina. Milićevi tekstovi su prepuni toga. Tako u svom tekstu "Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42. godine", iznosi niz netačnih tvrdnji. O staljinizaciji partije, eliminaciji pravih revolucionarnih kadro-

va staljinističkim metodama, da je partija postupala po direktivama Staljina i bila na repu događaja, te da su eliminisani najsposobniji kadrovi, a rukovodstvo partije nije bilo sposobno, te i Vrhovni komandant, jer nisu dorasli tome da vode ustanak i da je primena partijskog principa dovela do poraza, pošto je na taj način partizanski pokret oslabljen u taktičko-operativnom smislu za dalje vođenje rata, što dovodi do katastrofalnog poraza. Uzrok poraza po njemu je staljinistički tip rukovođenja jednog apsolutno ovlašćenog mandatora. U druga dva rada “Uzroci sukoba Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine” i “Udes Milovana Đilasa ili granice pobune”, tvrdi da sukob Jugoslavije i SSSR-a nije uticao na izmenu karaktera jugoslovenskih rukovodilaca, jer su oni učestvovali u manipulacijama oko Staljinovih čistki i da im nije bilo teško da nastave sa čistkama i kod nas. Da je samoupravljanje poklon radničkoj klasi za dobro vladanje, da su godine 1948., 1953-54. godine naših najvećih poraza iako je 1948. slavljena kao pobjeda Jugoslavije kao suverene države, i niz drugih neistina navedenih u izreci. U samim tekstovima postoji još znatno veći broj drugih neistina. Reč je o svesnom izvrtanju činjenica od strane okrivljenog Milića. On tvrdi da je reč o podacima koje je on uzeo iz određenih istorijskih izvora, a da je on u svojim radovima samo izvršio interpretaciju tih činjenica. Tu i jeste Milićev problem interpretacija. Ono što Milić tvrdi u svojim radovima i neistine koje iznosi, nigde ne postoje u izvorima kojima se on koristio. Naprotiv, on radi sledeće: svesno istrže iz konteksta citate, prepisuje pojedine rečenice ili delove tekstova, smešta ih u jedan drugačiji kontekst, eliminišući sve pozitivno što je postojalo i stvara jednu potpuno netačnu i iskrivljenu sliku. Jer činjenice koje su nepobitne i o kojima je istorija kao nauka rekla svoje, izgledaju sasvim drugačije. Ti kadrovi (koji su po Miliću bili nesposobni i staljinistički) su od KPJ, koja je bila pred rascepom zbog sektaških borbi i nesposobna za ikakvu ozbiljniju aktivnost, uspeli da stvore čvrstu i akciono sposobnu partiju da vodi ustanak, izvrši revolucionarnu promenu društvenih odnosa i iz rata na čelu naroda izađe kao pobednik. (Sudu nije poznato da je bilo kad u istoriji neka partija tipa debatnog kluba, koja bi očito odgovarala okrivljenom, uspela da izvrši revoluciju). Nepobitne su činjenice da je partija zahtevala od svojih članova da se bore i u aprilskom ratu, da preduzimaju sve kako ne bi došlo do kraha Jugoslavije. Da je nakon sloma odmah preduzela mere za organizovanje ustanka i osnovala komisije sa prikupljanje oružja. Pozvala narod na ustanak, a u ratu učeći se kroz borbu, kroz poraze i pobjede, na čelu naroda izvojevala pobjedu i slobodu. Očigledno da Milić ove stvari ne spominje, jer mu ne odgovaraju. Ako bi naveo ove nepobitne činjenice, onda nikako ne bi mogao da protura svoju tvrdnju da je partija bila nesposobna, ne bi umeo da objasni kako je to onda nesposobna partija mogla da bude na čelu naroda, da vodi borbu u izuzetno teškim ratnim uslovima i da izađe kao pobednik. Takve Milićeve neistinite tvrdnje on ne može naći ni u kom istorijskom izvoru. One postoje samo u njegovim pamfletima. I za period nakon rata, Milić radi isto, iskrivljuje činjenice, eliminiše sve što je bilo pozitivno, čak i naš sukob sa SSSR-om, 1948. godine, koje naziva porazom, kao i godine 1952-54., kada se uvodi samoupravljanje. Sve svodi na pitanje “Dahauskih procesa” i Golog Otoka, pokušavajući da kroz neke probleme koje smo tada imali a i greške, stvori potpuno crnu sliku ovog perioda. Gledajući ove Milićeve radove, čovek ne može videti ništa pozitivno što

se desilo u ovoj zemlji, jer se ne vide objektivne stvari koje su se desile u tom periodu: Naši problemi sa balistima, obnove zemlje u tom periodu, postojanje trupa istočnog bloka na našim granicama, uvođenje samoupravljanja i sl. Jasno je da Milić ovo sve čini, kako bi dobio mogućnost zaključivanja da smo mi bili i ostali društvo trajnih represivnih odnosa, da se to potvrđivalo i kasnije a i danas. On ustvari u svojim radovima jasno i dosledno razvija jednu prepoznatljivu tezu, a u završnoj reči je i potvrđuje. Ističe da je M. Đilas odbačen kao ličnost, ali su prihvaćeni njegov barjak i ideje. Reći za naše rukovodstvo da je birokratija, bilo bi na određeni način za njih kompliment. Zaista je jasno o čemu se radi kod Milića: reč je o tezama Milovana Đilasa iz njegovog pamfleta "Nova klasa".

To što Milić u svojoj odbrani objašnjava da najveći broj partijskih kadrova nije služio vojsku pa nije bio vičan vojnim veštinama, te da u tom smislu nije bio sposoban da vodi ustanak, ne treba gotovo ni komentarisati, pri činjenici da su ti kadrovi prošli na čelu Partizanske vojske kroz rat i izvojevali pobjedu. Milić verovatno zna šta je jedan dobar broj tog školovanog vojničkog kadra uradio pod komandom takođe školovanog vojnika Draže Mihajlovića, te zna koliko je skupo ovaj narod platio tu njihovu vojnu veštinu. Iz tih razloga na takvim tvrdnjama Milića, sud se nije dalje zadržavao.

Što se tiče okrivljenog Olujića, on u svom tekstu "Od pluralizma do monizma", kao i u svojim usmenim izlaganjima na tu temu, decidirano tvrdi da se period od 1945-49. godine, kod nas predstavljao kao pobjeda nad fašizmom, period obnove, entuzijazma i razlaza sa SSSR-om, a da je on bio bitno drugačiji, što se nije moglo videti jer su važne činjenice bile zakrilijene drugim događajima. Takođe tvrdi da je taj period bio revolucionaran, ali da ga KPJ nije znala iskoristiti, jer nije imala razrađen revolucionarni program, a da su delovi programa koji su na drugom zasjedanju AVNOJ-a formulisani, anulirani sporazumom Tito-Šubašić. Očigledno je da se radi o grubim neistinama. Ovaj period jeste period pobjeda nad fašizmom, jeste period obnove zemlje i entuzijazma i mi smo se 1949. godine zaista i razišli sa SSSR-om. No Olujić svesno iznosi ove neistine želeći da stvori pogrešnu sliku ovog perioda, kao da je period bio revolucionaran ali da ga Komunistička partija nije znala iskoristiti, pa normalno po njemu, nije ni mogla da se izvrši revolucionarna promena osnovnih društvenih odnosa. Zato i njegova tvrdnja u tekstu "O '68-oj u nas" da naše društvo nije ni levo ne demokratsko, predstavlja samo logičan sled događaja kako ih Olujić interpretira. U skladu s tim, on i zaključuje da je potrebno stvaranje što jačeg sindikalnog pokreta seljaka, radnika i inteligencije, jer je situacija takva da postoji mogućnost serije štrajkova. Očigledno da Olujić stvara sliku o našoj Komunističkoj partiji kao partiji koja nije ni revolucionarna ni radnička partija, te da je potrebno nešto novo – nova partija, koja bi u mnogome ličila na Poljsku "Solidarnost". Što se vidi i po njegovom istupanju na mitingu, zbog čega je i prekršajno kažnjen.

I okrivljeni Nikolić u svom radu takođe govori o boljševizaciji i staljinizaciji Partije, o zameni starog rukovodstva staljinističkim kadrom, koja je Kominternu čistkama i naređenjima dovela na vlast. I da su im metodi kojima se služe i danas u međusobnim obračunima unutar partije, Titova specifičnost naučena u Staljinovoj školi. Zatim sledi i drugi niz neistina, kao što se navodi, da ovo što postoji kod nas

nije socijalizam. Da je radnicima samo obećano samoupravljanje, a da ono nikada nije funkcionisalo niti će funkcionisati i da je 60-tih godina pod vidom samoupravljanja omogućeno samo najsposobnijim privrednim rukovodiocima da srede sopstvene interese. Sve rukovodeće društvene strukture, u društveno-političkim zajednicama i društveno političkim organizacijama, etiketira kao politokratiju. Zatim tvrdi da nema prave demokratije i slobode stvaralaštva, da ne postoji mogućnost kritike jer ko kritikuje plaća visoku cenu. Može da izgubi slobodu, stan, posao, pa i državljanstvo. Da su legalne slobode intelektualaca u intelektualnim getima, da postoje određeni časopisi, diskusije, klubovi, simpoziji, kongresi i instituti, gde par stotina intelektualaca komunicira međusobno bez mogućnosti da ima udela u vlasti ili da se poveže sa narodom. Smatra da bi inteligencija mogla da izvrši svoj osnovni zadatak, predloži alternativu i poveže se sa narodnim masama, naročito sa radnicima. Takođe ističe da kada bi do toga došlo, da bi rezultati bili još drastičniji nego u Poljskoj, te ako birokratija ne reši neke od osnovnih problema koji postoje kod nas, da bi se možda sledeća Poljska mogla dogoditi na Balkanu. Slične su i njegove tvrdnje da je položaj radnika kod nas isti kao položaj radnika u kapitalističkim zemljama, na istom stupnju razvoja. Kao i tvrdnja da kod nas ima godišnje oko 400. štrajkova u velikim preduzećima, da se hapse organizatori štrajkova, a da bi se umirili radnici koji štrajkuju, uzimaju se sredstva i stanovi drugih preduzeća i daju njima. Takva mu je i tvrdnja da je birokratija pobedila bivši režim, a da je to predstavila kao pobedu naroda, da bi zatim tvrdio da sve zasluge pripisuje sebi a umanjuje zasluge radnih ljudi. Očigledno reč je o nizu grubih neistina. Samoupravljanje kod nas postoji i ulažu se izuzetni naponi da se ono razvije a otklone svi problemi i ono što ga koči, pre svega etatizovane i birokratske strukture kao i drugi elementi koji ga guše. No zbog problema koje imamo, ne može se reći da nemamo samoupravljanje. Slično je i sa njegovim tvrdnjama u vezi štrajkova iz kojih bi proizilazilo da su nam zatvori prepuni štrajkača. Da to nije tačno moglo bi se proveriti na licu mesta svakog trenutka. Ustvari kod nas štrajkovi po svom broju, po značaju preduzeća u kojima se dešavaju, po broju radnika koji u njima učestvuju i dužine trajanja, predstavljaju još uvek samo marginalnu pojavu (a što lepo obrađuje profesor Josip Županov). Isto je i sa njegovom tvrdnjom da su preduzeća svojina radnika. Dobro se zna da su preduzeća društvena svojina i da imamo mnogo problema upravo kako sprečiti grupnosvojsniko ponašanje prema tim društvenim sredstvima. Njegova tvrdnja da je birokratija pobedila bivši režim, a posle to predstavila kao pobedu naroda, je bespredmetna. Dobro se zna ko je i kako pobedio u prošlom ratu. Njegova tvrdnja da bi nacionalizama bilo manje, ili da ga uopšte ne bi bilo, da birokratija ne manipuliše sa njim, je istog karaktera kao i ostale njegove tvrdnje. Pre svega, kad nas u višenacionalnoj zajednici uvek je bilo problema sa nacionalizmom, te je nacionalno pitanje jedno od važnih pitanja kojima se bavimo i tražimo najbolje rešenje. Bilo je određenih etatizovanih struktura koje su se prema ovom problemu ponašale pasivno, a neki i učestvovali u tome. Međutim, nacionalizam bilo koje vrste uvek je bio predmet borbe, mere i akcije za njegovo sprečavanje. One strukture koje nisu imale valjan odnos prema ovom problemu, bile su smenjivane. Međutim, da je Nikolić hteo da da pravu sliku nacionalizma, zašto postoji i ko ga podstiče, morao bi da objasni položaj

crkve i njenog delovanja, jer mu je to sigurno poznato. Takođe mu je poznato ko je potpisivao deklaraciju o jeziku i odgovor na deklaraciju. A u vezi događaja iz 1971. godine u Hrvatskoj i 1981. godine na Kosovu, sigurno mu je poznato koliko je bilo nacionalista iz redova inteligencije: učitelja, profesora, naučnika, novinara, umetnika itd. Da je to napisao, možda bi se i imala približna slika o nacionalizmu kod nas. Međutim, Nikolića istina ne interesuje, pa stoga on u svom tekstu i navodi da Albanci možda imaju objektivnih razloga da se osećaju ugnjetenim u Jugoslaviji, jer ne žive na jedinstvenoj teritoriji, a i Kosovo je najnerazvijeniji kraj Jugoslavije. Vidno je da je ova teza skoro istovetna sa tezom Kosovske iredente. On svesno ispušta iz vida ono najbitnije, da smo preduzeli sve da se nacionalno pitanje i u ratu i posle rata kod nas što bolje reši. To smo i postigli. Narodi i narodnosti su nam ravnopravni u svakom pogledu, postoji ravnopravnost jezika i nesmetan razvoj kultura naroda i narodnosti, a u celom periodu od rata do danas, ulažu se ogromna sredstva za razvoj Kosova. Zaista prećutati sve to pa reći da Albanci imaju možda objektivnih razloga da se osećaju u ovoj zemlji ugnjetenim, je najblaže rečeno gruba neistina. A šta reći za neistinu o inteligenciji, kada on tvrdi da ima mnogo disidenata, da se ne može kritikovati i da ko kritikuje može da izgubi mnogo, čak kako kaže, stan, državljanstvo i dr. potpuna je neistina. Dovoljno je otvoriti bilo koje novine, slušati radio ili gledati televiziju i videti da svi slobodno i otvoreno kritikuju sve ono što smatraju da nije u redu. Ovde ostaje nejasno kako to Nikolić misli da može naš građanin da izgubi državljanstvo i stan zato što kritikuje. Zakonom je tačno regulisano kako se stan i državljanstvo stiču i gube, ali ovaj razlog koji navodi Milan Nikolić nije predviđen. Uostalom, dovoljan je primer, što i sam Nikolić navodi u tekstu, grupe beogradskih profesora tzv. "praksisovaca" a i njegov. Svi oni radi, idu u inostranstvo, imaju stanove, pasoše i državljanstvo. Čak i Milan Nikolić, koji je bio osuđen zbog krivičnog dela protiv naroda i države, ne zbog kritike, ima posao, ima pasoš, putuje u inostranstvo, a ima i državljanstvo, tako da je nepotrebno dalje objašnjavati. Ono što okrivljenom Nikoliću smeta, vidi se baš iz tog teksta. Njemu ustvari smeta što određene grupe nemaju učešća u vlasti. Jasno i kaže šta je u pitanju: Inteligencija bi trebala da se poveže sa narodom i da ispuni svoj zadatak time, što bi mu dala novu alternativu. Pozitivan primer mu je za to Poljska "Solidarnost". Očigledno za KPJ tu nema mesta. Međutim, zašto Nikolić iznosi ovaj niz grubih neistina, postaje jasno, kada se ima u vidu sledeće: on piše rad o sociološkoj strukturi jugoslovenskog društva, a osnovni izvor mu je pamflet Milovana Đilasa "Nova klasa", što i označava u svom radu. U toj situaciji napisani tekst nije mogao ni da izgleda drugačije nego kao samo još gora verzija pamfleta "Nova klasa". Što se tiče činjenica da li su okrivljeni čitali svoje tekstove, davali ih na čitanje ili javno iznosili inkriminacije koje im se stavljaju na teret, sud je to sasvim pouzdano utvrdio. Olujčić u svojoj odbrani iz predhodnog postupka jasno ističe da je okrivljeni Milić bio uvodničar za sve tri teme iz inkriminisanog teksta, da je čitao pisane tekstove. To potvrđuje delimično i svedok Simić Aleksandar, kada tvrdi da je Milić govorio o porazu ustanka u Srbiji, Crnoj Gori i Hercegovini. Milić na jedan nezgrapnan način to pokušava da negira, tvrdeći da se kod ovog svedoka radi o tzv. lažnom sećanju. Objasnjava da je pogrešno sećanje svedoka, da je on govorio za

Milovana Đilasa kao krivca za greške, već da se radi o knjizi Vladimira Dedijera, diskusiji o njoj, te da je reč o greškama Tita i Kardelja. Zar treba nešto dalje objašnjavati, ako se ima u vidu da je jedna od osnovnih tvrdnji okrivljenog Milića, u njegovom tekstu "Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42. godine", baš teza da je Vrhovni komandant bio nesposoban da vodi ustanak i da ga je isti pre-rastao. Uostalom, Milić je probao na pretresu da negira sve što mu se stavlja na teret. Čak tvrdi da nije čitao tekst "Udes Milovana Đilasa ili granice pobune", već da je samo na protestnoj večeri povodom odlaska Gojka Đoga u zatvor, govorio o "Dahauskim procesima" i Golom otoku, da bi stavlajući primedbe na zapisnik gde je dao svoju odbranu, podneo sudu podnesak a priložen je i spisak tema koje su bile na sastancima po stanovima. Iz spiska tema tačno se vidi da su neke od tema bile i sledeće: "Uzroci sukoba između Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine", "Boljševizacija komunističke partije", "Leva skretanja u KPJ 1941-42. godine" odnosno "Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42. godine", "Nova klasa" Milovana Đilasa. Neke od ovih stvari potvrđuje i svedok Simić Aleksandar, a Olujić tvrdi da je Milić bio uvodničar i pročitao tekstove. Takođe je nesumnjivo utvrđeno da je jedan primerak teksta "Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42. godine" pronađen u stanu Mijanović Vladimira, što se vidi iz potvrde o oduzetim stvarima od svedoka Zastavniković Veselinke. Zaista ne zna se kako se on tamo našao, da li je Milić isti dao Mijanoviću ili ga je možda donela svedokinja Zastavniković Veselinke. No, to nije od nekog većeg uticaja, činjenica je da je tekst bio dostupan trećim licima. Sve priče o nekom podmetanju, su apsurdne, što će biti objašnjeno kod iskaza svedokinje Zastavniković. Milić sam prikazuje da je jedan primerak teksta "Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42. godine", dao nekom Joci Marjanoviću kao i primerak teksta "Udes Milovana Đilasa ili granice pobune", koji je takođe dao trećem licu – Iliji Moljkoviću. Uostalom u svojoj odbrani Milić i ističe da je osam tekstova dao trećim licima, navodno radi štampanja, ali ne želi da kaže koja su ta treća lica. Ako se ima u vidu da su kod Milića pronađene fotokopije tekstova, a da se ne zna gde su originali, očigledno da su oni rasturani kod raznih lica. Uostalom, iz zapisnika o pretresanju stanova i potvrda o oduzetim stvarima, vidi se da su pronađeni i drugi tekstovi, kao što je tekst Andrije Krešića, Vojislava Šešelja i dr., te je očigledno da su tekstovi koji su čitani na sastancima davani trećim licima. Tako da je potpuno sigurno i da je okrivljeni Milić svoje tekstove davao na čitanje trećim licima.

Što se tiče okrivljenog Olujića, on sam priznaje da je tekst "Od pluralizma do monizma" poslao uredniku "Književne reči" Tešiću, ne spori da je baš sa tezom iz tog rada učestvovao u diskusiji povodom knjige autora Čavoškog i Koštunice u Institutu društvenih nauka i da je isti čitao u stanu okrivljenog Milića, kao i da je tekst "O '68-oj u nas" davao trećem licu na čitanje. Same inkriminacije vezane za pitanje stvaranja sindikata, Olujić priznaje u prethodnom postupku, iako na glavnom pretresu menja odbranu, pa sve to negira, tvrdeći da je on odbranu u prethodnom postupku shvatio kao običan razgovor sa istražnim sudijom, a da ustvari tako nešto nije izgovorio. Čak tvrdi da nije ni bio na sastanku u stanu kod Gordana Jovanovića 23.03.1983. godine. Međutim, takve njegove izjave su zaista neprihvatljive. Jer pritvoren je, teško delo mu se stavlja na teret, a on objašnjava da je maltene ćaskao sa

istražnim sudijom. Uostalom, prilikom saslušanja 21.05.1984. godine on tačno ističe da se seća da je bio na sastanku, pa se čak seća da je tom prilikom bio prisutan i Gordan Jovanović i Pavluško Imširović. Očigledno da se radilo samo o njegovom pokušaju negiranja onoga što je rekao u istrazi i kako bi se stvorila drugačija slika na pretresu.

Što se tiče okrivljenog Nikolića, nema spora da je on inkriminirani tekst napisao i predao ga Brandeis univerzitetu. Tvrdi da ga je predao profesoru Milibandu, a odbio je dalje da se izjašnjava. Profesor Miliband u svom pismu ističe da se radi o jednom radu potrebnom za sticanje titule, da se iz telegrama koji je upućen od strane Brandeis univerziteta vidi da je u pitanju seminarski rad i da je slobodno istraživanje i diskusija samo jedan normalan vid studentske slobodne aktivnosti. Znači, nesumnjivo je utvrđeno da su inkriminirani tekstovi okrivljenih bili čitani pred trećim licima i davani na čitanje, tako da su treća lica sa sadržajem istih bila upoznata. Odgovor na pitanje u kom cilju okrivljeni pišu ove stvari, može se naći u opredeljenju samih okrivljenih. U svojim radovima i u završnim rečima, oni to tačno kažu. Milić govori da se radi o idejama Milovana Đilasa o višepartijskom sistemu, dok Milan Nikolić ističe da je socijalista, očigledno zapadnog tipa, jer obašnja šta je građanska demokratija i da ona znači slobodu mišljenja, izražavanja i opredeljivanja, slobodu štampe, informisanja, slobodu javnog okupljanja, slobodu udruživanja i političkog organizovanja kao i politički pluralizam itd. Socijalistička demokratija bi morala da inkorporira sva ova dostignuća građanske demokratije, znači i mogućnost postojanja većeg broja partija, a zatim da na tim osnovama nadgradi nove pretpostavke kao što su društvena svojina i samoupravljanje. Očigledno da je reč o višepartijskom sistemu, jedino ostaje nejasno šta bi od samoupravljanja ostalo u tom sistemu i kako bi se on razvijao u istom. Ovo tim pre, što se mora imati u vidu da smo nekada imali taj višepartijski sistem građanske demokratije i upoznali rezultate istog, koje je ovaj narod skupo platio. A sudu nije poznato da su te građanske demokratije, koje Nikolić zagovara, dale bilo gde šansu samoupravljanju. Očigledno se radi kod okrivljenih o razrađivanju Đilasovih teza o višepartijskom sistemu. Uostalom, to Nikolić i navodi u svom radu, jer ističe da se radi o disidentima, mlađoj grupi koja je pod velikim uticajem grupe tzv. praksisovaca – profesora sa beogradskog univerziteta. Ta grupa ima nekoliko opozicionih centara, diskusionih klubova (reč je o sastancima u privatnim stanovima – tzv. slobodnim univerzitetima), a preduzima i neke političke akcije. Piše peticije, obraća se birokratiji i organizuje demonstracije. Očigledno, reč je o manjim grupama, koje su već posle 1968. godine iznosile tezu o višepartijskom sistemu. Ako se ovo ima u vidu, potpuno je jasno da se ne radi ni o kakvoj naučnoj delatnosti okrivljenih. Sve što rade, rade u cilju propagiranja svojih ideja, a i to čine po jasno utvrđenom postupku. Prvo, okrivljeni znaju da su još uvek sveža iskustva ovog naroda sa višepartijskim sistemom, a koja iskustva je ovaj narod skupo platio. I drugo, KPJ je jedina partija koja je za vreme rata ostala u zemlji i kao radnička partija na čelu naroda, prošla rat i izvela revoluciju. Izvršena je obnova zemlje i uvedeno samoupravljanje, a narodu su obezbeđeni znatno bolji uslovi života nego pre rata. U toj situaciji teško se može izaći otvoreno sa tezama o višepartijskom sistemu. Zato okrivljeni rade sledeće: po

principu zamene teze kroz navodnu kritiku postojećih slabosti, za koju niko ne spori da ih ima, i kroz navodno kritičko i sveobuhvatno sagledavanje prošlosti, pokušavaju ustvari da eliminišu sve ono pozitivno što je partija uradila, stvaraju potpuno crnu sliku stanja kod nas, kako bi se kao neophodna nametnula teza o nužnosti postojanja opozicije i višepartijskog sistema. Zato se u raznim vidovima i provlači teza Milovana Đilasa o boljševizaciji i staljinizaciji partije, kako bi se stvorila predstava o nesposobnosti KPJ za normalan demokratski razvitak društva. Iz tih razloga sud nalazi da se pouzdano može zaključiti da su sve aktivnosti okrivljenih usmerene baš na propagandu tih ideja a iz očiglednih neistina koje oni iznose, izvesno je da oni to čine zlonamerno. Kod okrivljenog Nikolića to ima i jednu moralnu težinu. Minimum morala nalaže svakom građaninu da kada se nađe u inostranstvu, van svoje zemlje, da ako već svoju zemlju ne hvali, da bar objektivno prikazuje postojeće stanje. Okrivljeni Nikolić dobro zna koliki je značaj propagande, koliko je trebalo vremena da svojim radom na delu dokažemo tim zapadnim demokratijama da se ne nalazimo iza tzv. гвозdene zavese. On dobro zna da se u tim građanskim demokratijama komunizam još uvek shvata kao bauk. Da čak veliki broj prosečnih Amerikanaca ne zna ni osnovne stvari o našoj zemlji (u šta smo se mogli – između ostalog uveriti i kroz nedavnu anketu sa studentima jednog od najvećih Kalifornijskih univerziteta a koja je pre kratkog vremena prikazana na našoj televiziji). U toj situaciji, kada se ovako crna slika o našoj zemlji, koju stvara okrivljeni Nikolić, plasira tim ljudima, potpuno je jasno kakvo oni mišljenje mogu imati o nama. No, okrivljenog Nikolića to mnogo i ne zanima, jer kako sam ističe, želi da se zaposli na Zapadu i na ovaj način on stvara o sebi sliku disidenta. U sklopu svega iznetog, sagledava se i karakter sastanaka po privatnim stanovima, a moguće je i oceniti i iskaze saslušanih svedoka, iako to nije od nekog većeg značaja za donošenje odluke, nakon što je tužilac izmenio optužnicu. Treba ipak reći da se nije radilo o običnim sastancima prijatelja i svakodnevnim razgovorima, kako su to hteli da predstave i okrivljeni a i najveći broj svedoka. Reč je, kako to okrivljeni Nikolić i navodi u svom radu, o diskusionim tribinama opozicije. Kada se ima u vidu koje teze oni razgovaraju, onda je očigledno da se radi o nečemu što nesumnjivo izlazi iz domena ustavnih prava i sloboda i predstavlja zlupotrebu istih. Iz istog razloga su i iskazi najvećeg broja svedoka i delovali neubedljivo i nelogično. Tako se jedan svedok poziva na čl. 229 ZKP-a a da mu nije postavljeno ni jedno pitanje. Na sve stvari koje bi imale značaja za predmet, najveći broj svedoka tvrdi da su to bili razgovori o raznim temama, ni jedan se ne seća konkretno o čemu je bilo reči ni ko je govorio. A zatim, što je posebno interesantno, na masu pitanja odbrane odgovaraju: nije bilo toga i toga. Zaista interesantno! Svedoci se ne sećaju o čemu je bilo govora i ko je govorio, ali se sećaju šta nije govoreno i čega nije bilo. Mislimo da je potpuno jasno o kakvim iskazima svedoka se radi. Ovo tim pre ako se ima u vidu ono što piše Nikolić u svom radu, da su u pitanju tzv. mlađe postave opozicije. Uostalom, i ono nekoliko svedoka koje je nešto i reklo o tim sastancima, kao što su svedoci Simić Aleksandar, Radović Snežana i Čović Slavenko, nisu mogli u svojim iskazima da se sete najvećeg broja stvari. Simić je čak pokušao da odstupi od svog iskaza iz prethodnog postupka, objašnjavajući da je bio uplašen, a to objašnjenje je bilo korišćeno maltene kod svakog svedoka koji je rekao

u prethodnom postupku nešto, što ne bi odgovaralo okrivljenima. Objektivno nema razloga ne verovati svedoku Snežani Radović kada ističe da je na tim sastancima bilo svega i anarhizma i trockizma itd., ili kada Čović Slavenko ističe da je bilo reči o opoziciji Savezu komunista. Zašto ne verovati tome kada je evidentno šta zagovaraju okrivljeni a i najobičnijim uvidom u spiskove o oduzetim stvarima, vidi se da tu ima i anarhističke i trockističke literature i sl. Iskaz Simić Aleksandra a i Zastavniković Veselinke je karakterističan. On je izneo određene podatke, u prethodnom postupku, koji ne odgovaraju okrivljenom Miliću, vezane za tekst "Poraz ustanka u Srbiji 1941-42. godine" i pamflet Milovana Đilasa "Nova klasa". Na glavnom pretresu, u želji da te stvari otkloni, on donekle menja iskaz pa izjavljuje da je bio uplašen u prethodnom postupku, jer je on pravnik i on zna da se ne saslušava u zatvoru, kao i da saslušanje vrši istražni sudija a ne organi SUP-a. Ovakvo njegovo objašnjenje je dosta naivno. Ako je položio krivično procesno pravo i pročitao Zakon o krivičnom postupku, trebalo bi da zna da istražni sudija može određene istražne radnje – njihovo provođenje poveriti organima unutrašnjih poslova. Takođe on na pretresu tvrdi da je na jednom sastanku bilo citiranje nekih delova pamfleta "Nova klasa", ali usmeno, a ne čitanjem pamfleta. Međutim, u prethodnom postupku je tvrdio da je pamflet čitan i to se može pouzdano zaključiti, jer i Milić u svojoj odbrani tvrdi da su neki delovi tog pamfleta čitani. Što se tiče iskaza Zastavniković Veselinke, situacija je još jasnija. I ona priča o navodnim druženjima, iako je potpuno jasno o kakvim druženjima se radi, tj. o tribinama opozicije. Uostalom, vidi se da je postojao i red održavanja tih tribina – sastanaka, sa određenim redosledom tema, što čak i Milić ne spori u svojoj odbrani. Ovaj svedok, želeći da otkloni svaku sumnju i od Mijanović Vladimira i od sebe, a u vezi pronađenog rada okrivljenog Milića "Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42. godine", daje takav iskaz da on u sebi ne sadrži ni minimum logičnosti. Tako svedok tvrdi da pošto joj je gazdarica kao podstanaru dala otkaz, morala je da izađe iz stana 01.07.1982. godine. Da je iz tih razloga prešla da stanuje u stan Mijanovića, pošto su oni otišli na more i pošto je stan bio prazan. Znači, logično je da je ona iz prethodnog stana ponela sa sobom i svoje stvari. Međutim, za sporni tekst ona tvrdi da ga nije donela. Takođe tvrdi da ga nije videla ni u stanu Mijanovića, iako je stan razgledala. Prilikom pretresa stana tvrdi da jedan svedok od onih koji su određeni da prisustvuju pretresu, nije prisustvovao, da su joj pokazivani neki papiri i tekstovi, ali da ona nije tačno gledala šta je u pitanju, a da je potpisala potvrdu o oduzetim stvarima ne gledajući i da je to učinila samo iz razloga što joj je rečeno da je to jedina mogućnost da joj se kasnije stvari vrate. Ustvari svedok želi da izrazi sumnju da su organi SUP-a možda podmetnuli Milićev rad u stan Mijanovića. Međutim, to je zaista besmisleno. Prilikom pretresa u stanu pored određenih svedoka bio je i brat Mijanovića sa nekim svojim kolegom. Stvari – tekstovi su joj pokazani, a da je ona potpisala potvrdu o oduzetim stvarima, znajući šta u njoj piše i šta je navedeno, vidi se i po tome što je ona stavila primedbu da sve stvari koje su oduzete nisu njene. Zaista, kako bi ona mogla da stavi takvu primedbu ako nije pročitala šta u potvrdi piše i u zapisniku o pretresanju stana. Isto je i sa njenom tvrdnjom da voli da se druži i da su ovi sastanci po stanovima, samo obična druženja. Da na njima diskutuje svako o onome što ga interesuje, da su u

pitanju neformalni sastanci i sl. Kako onda objasniti njenu tvrdnju o druženju, kada sama ističe da je pozvala Zagorku Pešić – Golubović da dođe u njen stan jer je ista pisala neku knjigu o staljinizmu i socijalizmu, koja ju je interesovala. Zagorka Pešić – Golubović je obećala da će doći, pa ju je svedokinja jurila nekih mesec dana i na kraju je došla, kada je imala slobodnog vremena. I tom prilikom je bilo prisutno dosta studenata. Zaista, o kakvom bi se onda tu druženju svedoka i Zagorka Pešić – Golubović radilo, potpuno je jasno. Jurila je Zagorku Pešić – Golubović, ova je pristala da održi predavanje a na isto je svedokinja dovela i studente. Prema tome, ne radi se o neformalnom druženju, već je evidentno da se radi o tribini kako to Milan Nikolić navodi u svom radu. Stoji činjenica da se pouzdano ne može utvrditi da li je pronađeni rad okrivljenog Milića "Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42. godine" a koji je pronađen u stanu Mijanovića, okrivljeni Milić dao Mijanoviću ili ga je pak možda donela Zastavniković Veselinka. U konkretnom slučaju bitno je da je rad bio kod trećih lica i dostupan istim, a kako je kod trećih lica dospelo nije od uticaja. Međutim, njena tvrdnja o nekom podmetanju rada je bespredmetna. Pre svega, 1982. godine se i nije znalo za taj rad okrivljenog Milića, SUP nije pretresao Milićev stan da bi oduzeo taj rad, te prema tome nije ni mogao da ga podmetne u stan Mijanovića. Tako da je očigledna sva besmislenost priče svedokinje o podmetanju i očito je da ona na ovaj način želi da ili zaštiti Mijanovića ili sebe od eventualnih neželjenih posledica. Iz iznetih razloga iskazi saslušanih svedoka nisu mogli doprineti u mnogome utvrđivanju o kakvim sastancima se radilo i šta se na njima iznosilo, diskutovalo i čitalo. No, to i nije bilo od nekog većeg značaja nakon izmene optužnice javnog tužioca, a druge bitne činjenice za donošenje odluke u konkretnom slučaju, bile su na nesumnjiv način utvrđene ostalim izvedenim dokazima, pa i odbranama samih okrivljenih.

Iz iznetih razloga sud nalazi da se u radnjama okrivljenih stiču svi elementi krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ i kako su okrivljeni krivično odgovorni za učinjena dela, to ih je sud oglasio krivim za ista.

Sud je imao u vidu da je javni tužilac izmenjenom optužnicom stavio na teret okrivljenima Miliću, Olujiću i Nikoliću da su pored zlonamernog i neistinitog prikazivanja društveno-političkih prilika u zemlji, pozivali i podsticali na protivustavnu promenu socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja naše zemlje, kao i da je okrivljeni Olujić radi rasturanja umnožavao neprijateljski propagandni materijal i to: pet listova iz časopisa "Naša reč" broj 333 iz marta 1982. godine, da je isti držao u stanu, fotokopirao ih i dao na čitanje Gordanu Jovanoviću, dok je originale zadržao za sebe. A da je okrivljeni Nikolić držao neprijateljski propagandni materijal, iako je znao da je namenjen rasturanju i davao ga drugom na čitanje – reč je o fotokopiji teksta na engleskom jeziku o Kosovu. Međutim, ovo se nije moglo prihvatiti iz razloga što je nesumnjivo utvrđeno da u radnjama okrivljenih stoje elementi krivičnog dela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ i to zlonamerno i neistinito prikazivanje društveno političkih prilika kod nas, te njihove radnje, pisanja i istupanja nemaju karakter pozivanja ili podstrekavanja. Tako da su iz tih razloga te radnje pozivanja i podstrekavanja izostavljene iz izreke. U toj situaciji ne bi imalo mnogo logike stavljati im na teret i radnje iz stava 4 navedenog člana, koje radnje u suštini predstavljaju

pripremne radnje za izvršenje dela iz stava 1, a pored toga, izvedenim dokazima tako nešto nije moglo biti utvrđeno. Stoji činjenica da je kod Olujić Dragomira pronađeno pet listova časopisa "Naša reč", broj 333 za mart mesec 1982. godine, a da su kod Jovanović Gordana pronađena fotokopije tih pet listova. Međutim, okrivljeni Olujić se brani da on nije vršio fotokopiranje niti dao te fotokopije Jovanoviću, već da je poštom dobio te listove, a zadržao ih najverovatnije zato što je tu bila navedena i jedna peticija, čiji je on bio potpisnik. Zaista je to tačno. Tih pet listova je i pronađeno u koverti kod okrivljenog Olujića, te se vidi da ih je dobio putem pošte. Zaista one sadrže i jednu peticiju gde se kao potpisnik javlja i okrivljeni Olujić. U toj situaciji ne može se pouzdano tvrditi da je Olujić fotokopirao tih pet listova i dao Jovanoviću, tim pre što se ne može isključiti mogućnost da je fotokopiranje izvršio onaj koji je poštom i slao. Iz tih razloga sud je našao da se ove radnje ne mogu staviti na teret okrivljenom Olujiću, jer se pouzdano ne može zaključiti da ih je on izvršio, niti ima dokaza da je on tih pet listova držao u nameri rasturanja, te ih je sud izostavio iz činjeničnog opisa dela.

I u odnosu na rad o Kosovu, koji je pronađen kod okrivljenog Nikolića, sud je imao u vidu njegovu tvrdnju da mu je tekst dostavljen iz inostranstva, radi davanja stručnog komentara. On nije poslao nikakav stručni komentar, a tekst je stajao kod njega u fijoci dve godine i isti nije davao na čitanje. Konačna verzija tog teksta izašla je u časopisu "Nova leva revija" (New Left Review) u Londonu i to u broju za avgust – septembar 1983. godine i isti časopis dostavljen je većem broju pretplatnika u našoj zemlji kao i većem broju institucija. Iz pisma od 20.08.1984. godine potpisanog od strane Robina Blekberna, vidi se da je zaista jedna radna kopija članka "Kosovo između Jugoslavije i Albanije" autora Michele Lee-ja, bila poslata Milanu Nikoliću pre njenog objavljivanja. Da je njihova normalna praksa da zamole kompetentne čitaocae da pročitaju radne verzije članka pre njihovog objavljivanja i da je članak na kraju objavljen u "Novoj levoj reviji" br. 140 za juli – avgust 1983. godine. Zaista članak jeste objavljen u navedenom broju časopisa "Nova leva revija", što se može zaključiti prostim poređenjem tekstova, i to onog koji je nađen kod Nikolića i onog koji je objavljen u časopisu. Časopis takođe poseduje veći broj naših institucija pa i biblioteka Pravnog fakulteta u Beogradu, što je sud utvrdio i uvidom u primerak časopisa baš te biblioteke. Ni jednim izvedenim dokazom nije moglo biti utvrđeno da je okrivljeni Nikolić materijal preveo na srpskohrvatski jezik, niti da je isti dao bilo kome na uvid ili čitanje. Sama ta činjenica da je rukopis nađen kod njega, ne daje osnova za pouzdano zaključivanje da ga je on držao u nameri rasturanja. To bi zaista bilo suvišno pri činjenici da je konačna verzija teksta izašla u časopisu koji je dostupan svakom zainteresovanom jer se nalazi u velikom broju biblioteka, pa okrivljeni nije imao nikakve potrebe da tekst rastura. To što na primerku teksta stoje ispravke, nema značaja, iste nije vršio okrivljeni Nikolić, a nezna se kada su ispravke izvršene, tj. da li su izvršene ispravke pa tek onda tekst dostavljen Nikoliću. Kako se ne može isključiti mogućnost da je tekst sa postojećim ispravkama kao takav i dostavljen Nikoliću, to sud nije mogao prihvatiti tvrdnju javne tužbe da je ispravke vršilo neko treće lice, nakon što je tekst već bio dostavljen okrivljenom Nikoliću. Iz tih razloga, a

pošto nije imalo pouzdanih dokaza da je okrivljeni tekst držao radi rasturanja i da ga je davao drugom na čitanje, sud je te radnje izostavio iz izreke.

Sud je takođe cenio tezu odbrane da kod krivičnog dela neprijateljske propagande zaštitni objekat ne mogu biti događaji i zbivanja koja su se desila pre rata, pa ni ona poratna, koja su obrađivana u radovima okrivljenih. U pitanju je period od koga je prošlo već 30 godina, te taj period ne može biti značajni objekat krivičnog dela neprijateljske propagande. Ovakvu tezu odbrane sud nije prihvatio iz već iznetih razloga, jer radovi okrivljenih predstavljaju jedinstvenu celinu, kako je već objašnjeno. Neistine iznose u radovima sa određenim ciljem tj. da bi eliminisali sve pozitivno što je urađeno od strane partije i negirali partiji čak i mogućnost revolucionarne promene društvenih odnosa i time pokazali da smo mi navodno nedemokratsko društvo gde se guše osnovna prava i slobode čoveka, iz čega bi se izvlačio zaključak u nužnosti višepartijskog sistema. Uostalom, okrivljeni Milić to otvoreno i kaže kada ističe da smo mi posle obračuna sa Milovanom Đilasom ostali društvo trajnih represivnih odnosa, da se to potvrđivalo i kasnije a i danas. Nema značaja što Milić ističe da su to marginalne reči, jer očigledno da se ne radi o marginalnim rečima, već baš o onom bitnom čemu teži Milić. Isti je slučaj i sa okrivljenim Olujićem, jer i on želi da stvori takvu sliku o stanju kod nas, negirajući sve pozitivno, on zaključuje da naše društvo nije ni levo ni demokratsko i da nam je potreban jak pokret radnika, seljaka i inteligencije. Prema tome, očigledno se radi o stvarima i te kako vezanim za sadašnju situaciju kod nas a kako je već objašnjeno okrivljeni to rade po klasičnom metodu zamena teza, što je napred već detaljno objašnjeno.

Takođe su neprihvatljive tvrdnje okrivljenih o tome da se oni bave naukom i da kod njih nije postojala namera vršenja propagande, a ovo iz već ranije iznetih razloga, tj. pouzdano se može zaključiti da se radi o radovima pamfletskog karaktera koji nemaju ničeg zajedničkog sa naukom i da okrivljeni to rade baš u cilju propagande. Uostalom, okrivljeni Nikolić u svom radu i kaže da se radi o diskusionim tribinama opozicije, te je onda potpuno i logično da se tu iznose i propagiraju određeni stavovi opozicije.

Posebno je cenjena odbrana okrivljenog Olujića i njegova tvrdnja da on nije rekao ništa od onoga što mu se stavlja na teret, ali istu odbranu sud nije mogao prihvatiti. Ovo iz razloga što je okrivljeni Olujić u prethodnom postupku i to na zapisniku od 11.05.1984. godine vrlo detaljno objasnio kako su se održavali sastanci. Čak je objasnio da je na Institutu društvenih nauka govorio 20.09.1983. godine i objasnio šta je govorio. Jedino što tvrdi da je to teorijska rasprava o knjizi, a da se na javnoj raspravi i javno izdatoj knjizi može suprotstaviti samo javnom raspravom i da tu sud nema mesta. Takođe je govorio i o sastanku u stanu kod Gordana Jovanovića od 23.03.1983. godine, pa tvrdi da je on možda rekao inkriminacije koje mu se stavljaju na teret, ali da se radi o rečenicama nešto drugačijim od onih što stoje u zahtevu za sprovođenju istrage. On kaže da nema spora u vezi onoga što je on rekao o sindikalnom pokretu radnika, seljaka i inteligencije. Na kasnijim zapisnicima on ponovo potvrđuje da je tekstove koji mu se stavljaju na teret izlagao i na javnoj tribini u Institutu društvenih nauka i u njegovom stanu na jednom susretu prijatelja, kao i

da je primerak teksta poslao Gojku Tešiću za "Književnu reč", ali mu ovaj nije objavio tekst. Takođe tvrdi da je bio na sastanku od 23.03.1983. godine u stanu Gordana Jovanovića i da je diskutovao (reč je o njegovoj diskusiji vezanoj za sindikate). Čak tvrdi da su na tom sastanku bili i Pavluško Imširović, Gordan Jovanović i Milić Miodrag, koji bi mogli da posvedoče o njegovoj diskusiji. Na glavnom pretresu on to negira i tvrdi da nije bio na tom sastanku. Međutim, očigledno da okrivljeni Olujić menja svoju odbranu želeći da od sebe a i od okrivljenog Milića, otkloni krivičnu odgovornost, obzirom da je u prethodnom postupku govorio i o istupanju okrivljenog Milića. Ovakva izmena njegove odbrane na glavnom pretresu, ne može se prihvatiti kao logična i ubedljiva. Pogotovo uz Olujićevo objašnjenje da je on to u prethodnom postupku rekao misleći da se radi o običnom razgovoru sa istražnim sudijom. Iz tih razloga njegova odbrana sa glavnog pretresa u tom delu nije mogla biti prihvaćena.

I Nikolićeva tvrdnja da profesor Miliband poznaje dobro situaciju u Jugoslaviji, te da mu se ne bi mogle podmetnuti neke neistine, je bespredmetna. Nikolić je napisao tekst pamfletskog sadržaja, koji je prepun neistina. On je to predao trećem licu – profesoru. Cilj mu je da svoje ideje plasira i ubedi u ispravnost onoga što je pisao. Bez značaja je koliko profesor Miliband poznaje situaciju u Jugoslaviji, kao i da li će prihvatiti ili ne to što Nikolić piše, jer za krivično delo koje mu se stavlja na teret, nije od uticaja to da li treće lice prihvata ili ne ideje onoga ko ih propagira.

Sud je cenio i ostale izvedene dokaze, ali je našao da nisu od uticaja za donošenje odluke u konkretnom slučaju.

Prilikom odmeravanja kazne, sud je cenio sve okolnosti konkretnog slučaja. U odnosu na okrivljenog Milić Miodraga imao je u vidu da se radi o licu već u zrelim godinama, neoženjenom, koje do sada nije imalo sukoba sa zakonom. U odnosu na okrivljenog Olujića, da je zaposlen, oženjen, otac dvoje maloletne dece, neosuđivan, a u odnosu na okrivljenog Nikolić Milana, da je zaposlen, oženjen, otac dvoje maloletne dece, da mu je supruga bolesna i da je već imao sukoba sa zakonom, kao i društvenu opasnost krivičnog dela koja su izvršili, pa je sud okrivljenom Milić Miodragu, izrekao kaznu zatvora u trajanju od 2 (dve) godine, u koju kaznu mu je uručunato vreme provedeno u pritvoru u kome se nalazio od 09.05. do 03.07.1984. godine. Okrivljenom Olujić Dragomiru, kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine u koju kaznu mu je uračunato vreme provedeno u pritvoru u kome se nalazio od 09.05. do 03.07.1984. godine i okrivljenom Nikolić Milanu, kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine i 6 (šest) meseci, u koju kaznu mu je uračunato vreme provedeno u pritvoru u kome se nalazio od 22.05. do 03.07.1984. godine. Sud smatra da će izrečenim kaznama biti ostvarena svrha izricanja krivičnih sankcija u kazni, a na okrivljene uticati da ubuduće ne vrše krivična dela.

U smislu čl. 69 KZ SFRJ od okrivljenih su oduzeti predmeti izvršenja krivičnog dela – propagandni materijal.

Kako je javni tužilac na glavnom pretresu odustao od optužnice prema okrivljenom Imširović Pavlušku, a za krivično delo udruživanja radi neprijateljske delatnosti iz čl. 136 st. 1 u vezi čl. 114 KZ SFRJ, to je sud u smislu čl. 349 st. 1 tač. 3 ZKP-a odlučio kao u izreci i prema istom odbio optužbu.

Sud je obavezao okrivljene Milić Miodraga, Olujić Dragomira i Nikolić Milana, da na ime paušala plate iznos od po 10.000 dinara, svaki od okrivljenih, imajući u vidu složenost i trajanje postupka, dok je u odnosu na okrivljenog Imširović Pavluška sud odlučio da troškovi krivičnog postupka padaju na teret budžetskih sredstava, pošto je prema istom optužba odbijena.

Zapisničar,
Dušanka Kozomara s.r.

Predsednik veća-sudija,
Zoran Stojković s.r.

UPUTSTVO O PRAVU NA ŽALBU:

Protiv presude može se izjaviti žalba Vrhovnom sudu Srbije, a preko ovoga suda u roku od 15 dana od dana prijema presude, s tim što se rok ima računati od dana prijema branioca.

Žalba Vrhovnom sudu Srbije

K-469/84

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

ŽALBA

(1) SRĐE M. POPOVIĆA, advokata iz Beograda, ul. Takovska br. 19

protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu od 6. novembra
1984. god., K-469/84 kojom mu je uskraćena odbrana u predmetu
K-469/84 opt. MIODRAGA MILIĆA
VRHOVNOM SUDU SRBIJE (čl. 394 st. 3 ZKP)

(2) opt. MIODRAGA MILIĆA, slobodnog filmskog radnika iz Beograda, ul.
Dalmatinska br. 90/7

protiv presude Okružnog suda u Beogradu od 4. februara 1985.
godine, K-469/84
VRHOVNOM SUDU SRBIJE

Optuženi pobija prvostepenu presudu u CELOSTI

- A. – zbog bitnih povreda odredaba postupka – čl. 363 tač. 1 ZKP;
- B. – zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja čl. 363 tač. 3 ZKP, i
- C. – zbog povrede krivičnog zakona – čl. 363 tač. 2 ZKP, pa stavlja sledeći

žalbeni predlog

- (1) USVAJA SE ŽALBA Srđe M. Popovića, advokata, izjavljena protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu K-469/84 od 6. novembra 1984. godine kojim se žalioću uskraćuje odbrana u predmetu K-469/84 toga suda i rešenje UKIDA;
- (2) USVAJA SE ŽALBA protiv prvostepene presude i ista UKIDA i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovnu odluku,
ili

PREINAČAVA se prvostepena presuda tako što se optuženi OSLOBAĐA OD OPTUŽBE s tim što potpisani branilac zahteva (čl. 371 st. 1 ZKP) da bude obavješten o sednici veća drugostepenog suda povodom žalbe na presudu.

O b r a z l o ž e n j e

Ad (1) – ŽALBA NA REŠENJE

O dozvoljenosti žalbe na presudu mogu po Zakonu o krivičnom postupku odlučivati i (1) predsednik veća prvostepenog suda (čl. 368 st. 2 ZKP) i (2) drugostepeni sud čl. 381 ZKP).

Smatram da o toj dozvoljenosti u konkretnom slučaju ne može odlučivati predsednik veća prvostepenog suda, već da to mora odlučiti drugostepeni sud.

Naime, odluka po mojoj žalbi na rešenje predstavlja prejudicijalno (prethodno) pitanje od koga zavisi odluka o dozvoljenosti žalbe na presudu.

Ako bi predsednik prvostepenog veća odbacio moju žalbu na presudu kao nedozvoljenu, on bi me lišio time i prava na žalbu na rešenje kojim mi je uskratilo učestvovanje u postupku, budući da se ova može izjaviti samo uz glavnu stvar, tj. uz žalbu na presudu (čl. 394 st. 3 ZKP).

Ovo bi, pak, bilo u direktnoj suprotnosti sa odredbom čl. 394 st. 1 prema kome protiv rešenja suda donetih u prvom stepenu, lica čija su prava povređena mogu izjaviti žalbu uvek kad ona nije izrično isključena (što ovde nije slučaj), kao i sa ustavnom odredbom iz čl. 180 st. 2 Ustava SFRJ, prema kojoj je svakome zajemčeno pravo na žalbu protiv odluka sudova kojima se rešava o njegovom pravu.

Jasno je, dakle, da prvostepeni sud mora prepustiti odluku o dozvoljenosti moje žalbe na presudu drugostepenom sudu koji je na ovu odluku ovlašćen odredbom člana 381 ZKP, budući da bi u suprotnom povredio moje zakonsko i ustavno pravo na žalbu.

* * *

Dana 24. aprila 1984. godine optuženi me je odredio za svoga branioca (v. zapisnik o ispitivanju okrivljenog Kri-621/84 od 24. aprila 1984. godine, str. 14 spisa).

Dana 25. maja 1984. godine Okružni javni tužilac predložio me je za svedoka u zahtevu za sprovođenje istrage (ne navodeći na koje bi okolnosti mogao svedočiti).

Odbio sam da svedočim u istrazi budući da sam u tom trenutku bio branilac optuženog i da bi to bilo u koliziji sa branilačkom funkcijom, a da sam ove funkcije mogao biti lišen tek ako, budem pozvan na glavni pretres (čl. 69 st. 2 ZKP).

Optužnicom Kt. br. 756/84 od 17. jula 1984. godine javni tužilac je predložio da budem pozvan na glavni pretres kao svedok (ne navodeći opet okolnosti na koje bi trebalo da svedočim, niti je to inače, makar posredno, moguće zaključiti iz optužnice).

Odlukom prvostepenog suda (naredbom) od 11. oktobra 1984. godine odlučeno je da se predlog javnog tužioca usvoji i da budem pozvan na glavni pretres kao svedok.

Na temelju te odluke, prvostepeni sud je (formalno ispravno) doneo rešenje od 6. novembra 1984. godine kojim mi se uskraćuje odbrana na temelju čl. 69 st. 2 obzirom da sam "pozvan na pretres kao svedok".

Međutim, prvostepeni sud je svoju prvobitnu odluku (naredbu od 11. oktobra 1984. godine) da se saslušam kao svedok ukinuo svojim rešenjem od 23. januara 1985. godine (str. 276 spisa), kada je odlučio da se

"otklanja izvođenje dokaza saslušanjem svedoka A.Z., D.D., A.V., B.A. i Popović Srđe, pošto bi izvođenje ovih dokaza bilo suvišno."

Prema tome, prvostepeni sud je sam svoju prvobitnu odluku da me pozove na glavni pretres novom odlukom (rešenjem od 23. januara 1985. godine) stavio van snage.

Prvostepeni sud je, međutim, propustio da stavi van snage i svoju drugu odluku (rešenjem kojim mi se uskraćuje odbrana pošto sam pozvan na glavni pretres) koja se, videli smo, na prvoj (da budem pozvan na glavni pretres) – zasniva.

Kada je sud izmenio svoju odluku da budem pozvan na glavni pretres i rešio da je to suvišno, prestala je svaka kolizija između branilačke i svedočke funkcije i rešenje prvostepenog suda od 6. novembra 1984. godine moralo je biti stavljeno van snage.

Prvostepeni sud nije tako postupio.

Protiv rešenja kojim mi se uskraćuje odbrana ni ja, ni optuženi nismo mogli izjaviti posebnu žalbu, budući da se radi o rešenju koje je doneto radi pripremanja glavnog pretresa, protiv koga se žalba može izjaviti samo uz žalbu na presudu (čl. 394 st. 3 ZKP).

To ovim i činim, pošto se pobijanim rešenjem odlučuje o pravu optuženog na slobodni izbor branioca i o mome pravu na obavljanje branilačke funkcije u konkretnom predmetu (čl. 75 st. 1 ZKP).

Obzirom na izloženo i pošto smatram da su prestali razlozi na osnovu kojih je doneto pobijano rešenje, predlažem da drugostepeni sud isto ukine i meritorno odluči po izjavljenoj žalbi na presudu.

Ad (2) ŽALBA NA PRESUDU

A. – Bitne povrede odredaba postupka

Pobijanom presudom bitno su povređene odredbe ZKP-a iz čl. 364 st. 1 tač. 11 jer je (a) izreka presude sama sebi protivrečna, i (b) jer nedostaju razlozi o odlučnim činjenicama.

Ad (a)

Prvostepeni sud pobijanom presudom utvrđuje u dispozitivu presude, u opisu dela, da je optuženi MILIĆ iskazima o događajima i prilikama u Kraljevini Jugoslaviji 1937. godine, u Srbiji 1941-1942. godine i u FNRJ 1948. odn. 1952-1953. godine

neistinito i zlonamerno prikazivao društveno-političke prilike u zemlji.

Pošto je ovo parafraza zakonskog teksta iz člana 133 stav 1 KZ SFRJ, mora se uzeti da sud ove izraze upotrebljava u onom značenju koje im daje zakonodavac u tom propisu. To znači (kao što ćemo pokazati kasnije), da pod izrazom “prilike” podrazumeva aktuelne prilike, a pod izrazom “zemlja” – SFRJ.

Inkriminisani iskazi odnose se, međutim, na istorijske prilike, a većim delom na prilike, ne u SFRJ, već u Kraljevini Jugoslaviji, obzirom da je Deklaracija o proglašenju Demokratske Federativne Republike Jugoslavije doneta od strane Ustavotvorne skupštine tek 29. novembra 1945. godine (“Službeni list DFJ”, br. 9/45, str. 1009).

Prema tome, izreka presude je sebi protivrečna kada utvrđuje istovremeno i da je opt. MILIĆ prikazivao “prilike u zemlji”, dakle aktuelne prilike u SFRJ, i da se njegovi iskazi odnose na prikazivanje istorijskih prilika u tzv. Nedićevoj Srbiji odn., čak, Kraljevini Jugoslaviji.

Među inkriminisanim iskazima postoji i jedan vrlo mali deo koji bi se odnosio na aktuelne prilike u SFRJ, ali je sud bio dužan takve iskaze izdvojiti i suziti opis dela samo na takve iskaze (radi se ustvari o jednoj rečenici), da izreka ne bi bila sama sebi protivrečna.

Ad (b)

U skladu sa odredbom čl. 15 ZKP prvostepeni sud je bio dužan da istinito i potpuno utvrdi činjenice odlučne za odluku, a u presudi da dâ razloge, i određeno i potpuno iznese iz kojih razloga koje činjenice uzima za dokazane ili nedokazane (čl. 357 tač. 6 i 7 ZKP). Prvostepeni sud tako ne postupa.

Dve su odlučne činjenice koje je prvostepeni sud morao utvrditi: (I) neistinitost inkriminiranih tvrdnji optuženog MILIĆA, i (II) njegovu zlonamernost.

Zlonamernost optuženih (svih zajedno!) prvostepeni sud utvrđuje i obrazlaže jedinom jedinom rečenicom:

“... iz očiglednih neistina koje oni iznose, izvesno je da oni to čine zlonamerno”.

Odmah se vidi da, ustvari, nedostaje bilo kakav samostalni razlog za odlučnu činjenicu zlonamernosti, koja predstavlja konstitutivni element bića dela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ. Naime, sud je dužan utvrditi postojanje svakog od dva obeležja ovog krivičnog dela ponaosob, jer tek njihovom kumulacijom nastaje delo. Postupajući suprotno, sud se upušta u “legislativu” i neovlašćeno proširuje zakonsku definiciju krivičnog dela.

Ako bi “zlonamernost”, izvodili iz “neistinitosti”, onda se “zlonamernost” nikada ne bi morala ni utvrđivati kao nezavisno obeležje krivičnog dela. Da je to želeo, zakonodavac bi ovo obeležje zlonamernosti izostavio iz definicije dela. Sve što je “neistinito” bilo bi ipso facto zlonamerno. Kada je, pak, zakonodavac definisao delo pomoću dva obeležja, onda se svako od tih obeležja mora utvrđivati nezavisno, a ne može se iz postojanja jednog od dva obeležja, zaključivati o postojanju drugog, nezavisnog, obeležja.

To posebno znači da se u presudi moraju navesti i nezavisni razlozi za postojanje

svake od te dve nezavisne činjenice.

Međutim, za postojanje jedne od njih, zlonamernosti, prvostepeni sud ne daje NIKAKVE razloge, već samo upućuje na postojanje drugog obeležja, kao da bi iz neistinitosti iskaza morala slediti njegova zlonamernost.

Ovaj nedostatak presude utoliko je veći, što prvostepeni sud ni za neistinitost iskaza za koje optuženog MILIĆA oglašava krivim – ne daje nikakve razloge, tako da presuda ostaje, ustvari, bez ikakvog razloga.

Prvostepeni sud samo deklarativno kvalifikuje iskaze svih optuženih kao “neobjektivne”, kaže za njih da “netačno interpretiraju” (opt. MILIĆ) činjenice, da ih “svesno izvrću”, “istržu iz konteksta” itd.

Zatim prvostepeni sud izriče jedan niz tvrdnji koje jednostavno suprotstavlja tvrdnjama optuženih i kojima one prve osporava, ne navodeći nikakve dokaze ili razloge u prilog svojih ili protiv tvrdnji optuženih.

Umesto razloga koji bi omogućili proveru zaključaka prvostepenog suda u pogledu ove odlučne činjenice, imamo golo negiranje tih tvrdnji i izricanje suprotnih tvrdnji, potkrepljeno jedino retorskim poštapalicama kojima presuda vrvi, kao što su: “očigledno je”, “izvesno je”, “potpuno je jasno”, “dobro se zna” itd.

Reklo bi se da prvostepeni sud uzima da se radi o tzv. NOTORNIM činjenicama, koje ne podležu dokazivanju (iako bi i tada ostalo nejasno zašto onda prvostepeni sud opterećuje presudu polemisanjem sa stavovima optuženih iznošenjem sopstvenih tvrdnji; dovoljno bi bilo reći da te činjenice sud uzima za NOTORNE, tj. da ne podležu dokazivanju).

Prvostepeni sud drži da se radi o NOTORNIM činjenicama pozivajući se na tzv. opštu saglasnost (consensus omnium) i na str. 25, red 19-22, doslovno kaže:

“Dovoljno je otvoriti bilo koje novine, slušati radio ili gledati televiziju i videti...”

Međutim, ovakva metodologija dokazivanja logički je neodrživa. Po logici stvari, ovaj argument može imati nekakvu težinu, mada ni onda presudnu, jedino ako SVI građani SFRJ mogu svoj stav objaviti, bar nekako, ako ne preko radija, novina i televizije, a upravo prvostepena presuda kažnjava zatvorom optuženog MILIĆA što drugačije stavove iznosi i generalnom prevencijom to uopšte sprečava.

Drugim rečima, prvostepeni sud istovremeno, efikasno i energično, primenom državne sile, utiče na sadržinu javnog mnjenja i poziva se na njega! Jasno, to je paradoksalno.

Sve ovo postaje tim nelagodnije što se radi o krivičnom delu neprijateljske propagande i što se ovakva metodologija dokazivanja primenjuje u krivičnom postupku.

Naime, pored ove opšte neodrživosti primenjene metodologije obrazlaganja, koja bi važila u uslovima bilo kakvog spora, ovakva metodologija je posebno nedopustiva u krivičnom postupku.

Jer, u krivičnom postupku se ne radi o nekoj slobodnoj polemici raznih stanovišta, nego o utvrđivanju krivice i kazne, o subjektima spora koji, dakle, nisu ravnopravni učesnici nekog akademskog disputa. Odatle, proizilazi:

prvo, da su posledice netačnog zaključivanja na strani optuženog, s jedne strane, i na strani suda, s druge strane – sasvim različite: netačnom zaključivanju op-

tuženog može se svako suprotstaviti svojim razlozima i pobiti njegove tvrdnje; ne-tačnom zaključivanju prvostepenog suda ne može se niko suprotstaviti, postane li ono pravosnažno, a optuženi to plaća svojom slobodom, i,

drugo, upravo zato, zakonodavac uspostavlja načelo prezumpcije nevinosti, uspostavlja apriornu zakonsku pretpostavku da je optuženi nevin, da nije zlonameran i da su njegove tvrdnje apriori istinite. Tek ako javna tužba uspe u postupku tu zakonsku pretpostavku da obori, može sud optuženog oglasiti krivim, ali tada, naravno, mora jasno, argumentovano, dokumentovano, obrazložiti zašto zakonsku pretpostavku nevinosti smatra oborenom. Stavljajući celokupni teret dokazivanja na optužbu, zakonodavac postavlja pooštren zahtev sudu da valjano obrazloži zašto smatra dokazanom neistinitost tvrdnji optuženog.

Zato, kao razlog, nije dovoljno da sud tvrdnjama optuženog, čak i kada su nedokazane i neobrazložene, suprotstavlja svoje, isto tako neobrazložene i nedokazane, tvrdnje.

Istini za volju, u konkretnom slučaju, tako nešto tražiti od suda bilo bi previše, jer i da je hteo prvostepeni sud nije mogao to učiniti: radi se o tvrdnjama koje su u sudskom postupku ustvari neproverive, ali to samo znači, da je sud optužene morao osloboditi od optužbe, upravo zato što su te tvrdnje neproverive (in dubio pro reo), odn. da takvoj optužbi nije ni bilo mesta i da je uopšte nije ni trebalo podizati.

Konačno, ne samo da je ovakva metodologija logički neodrživa, a tim pre nedovoljna i krivičnom postupku u kome vlada pretpostavka nevinosti optuženog, već je ona posebno neprimerena sudskom postupku u kome se sudi za delo neprijateljske propagande, usled specifičnih obeležja toga dela.

Naime, svako prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji, ako je kritičko (a drugo nikada i ne podleže gonjenju), sadrži u sebi, pored ocene tih prilika, i implicitiranu kritiku nosilaca javno-pravnih ovlašćenja koji su, po prirodni stvari, odgovorni za te prilike.

Ako ti isti nosioci javno-pravnih ovlašćenja imaju i odlučan uticaj na formiranje javnog mnjenja (usled svog autoriteta, olakšanog pristupa sredstvima komuniciranja, tehničkog, ljudskog, finansijskog itd. potencijala koji im stoji na raspolaganju), onda je nezamislivo da bi u osnovanosti implicirane kritike (odn. neistinitosti tvrdnji o “prilikama”) moglo da se prosuđuje upoređivanjem te kritike sa tako formiranim javnim mnjenjem. Ako bi to učinili, onda bi kao meru dopuštene kritike (osnovane kritike, tačnog prikazivanja prilika), postavili meru samokritike onih nosilaca javno-pravnih ovlašćenja koji su za njih i odgovorni, a koji po psihološkoj nužnosti te prilike ocenjuju manje kritično (“dobronamerno”). Međutim, time se, naravno, ugrožava sam koncept odgovornosti, o kojoj toliko govorimo, koja je uvek odgovornost pred drugim.

Zato prvostepeni sud nije mogao otkloniti davanje razloga o odlučnoj činjenici neistinitosti inkriminiranih ikaza, pozivanjem na consensus omnium, na “očiglednost” koja proizilazi “iz čitanja novina, slušanja radija i gledanja televizije”.

B. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

Usled citiranih nedostataka prvostepene presude, njeni činjenični zaključci se ne mogu sa sigurnošću ispitati, tako da u pogledu odlučnih činjenica (neistinitosti iskaza i zlonamernosti optuženog) ostaje, neoborena, na snazi, zakonska pretpostavka u korist optuženog: da su iskazi istiniti, a on dobronameran, te je u tom pogledu suviše pobijati prvostepenu presudu, jer onus probandi na optuženom i ne leži.

C. Povreda krivičnog zakona

Nezavisno od gornjih žalbenih razloga, prvostepeni sud je pogrešno primenio na opis dela kako je dat u dispozitivu, odredbu člana 133 st. 1 KZ SFRJ.

Naime, prvostepeni sud je primenio odredbe toga propisa da kazni optuženog

- (1) za "zloupotrebu slobode misli", i
- (2) za neistinito prikazivanje istorijskih prilika u Kraljevini Jugoslaviji, okupiranoj Srbiji i istorijskih prilika u posleratnoj Jugoslaviji od pre 30 godina.

Time je prvostepeni sud nedopustivo proširio opseg ovog krivičnog dela, mimo i preko duha smisla i slova ovog propisa.

Na str. 20, red 2-4 presude prvostepeni sud doslovno kaže":

"Isti je slučaj i sa slobodom misli i izražavanja: onaj ko zloupotrebljava te slobode, mora da snosi i posledice, baš u skladu sa ustavom i zakonom."

Iako reč "ustav" prvostepeni sud piše malim početnim slovom, verovatno je da prvostepeni sud misli na naš Ustav. Međutim, po našem Ustavu sloboda misli se ne može "zloupotrebiti".

Sam koncept zloupotrebe prava odnosi se samo na ona prava (a to je uglavnom, s nekim izuzecima, područje tzv. privatnog prava), koja subjekt prava teorijski može koristiti na takav način kojim sprečava drugog u vršenju tog istog prava.

Time se i pravda zabrana zloupotrebe prava, tj. da se tom zabranom upravo štiti pravo koje se ograničava: ograničenje nametnuto zabranom zloupotrebe prava upravo omogućava da se istim pravom koristi što veći broj, makar u tako ograničenom obimu.

Postoje i u oblasti javnog prava (retke) situacije gde je teorijski moguća zloupotreba prava. Sloboda kretanja može se, na primer, koristiti na takav način da se ometa saobraćaj, dakle, sloboda kretanja drugih.

Sloboda misli i pravo na izražavanje (što je ustvari jedna sloboda i jedno pravo, jer intimna sfera mišljenja koje se ne izražava, nalazi se potpuno van pravne regulative kao intimni, psihički proces, nad kojim je svaka vlast nemoguća, nepotrebna i nepoželjna) – ne mogu se, ni teorijski, zloupotrebiti. Misleći bilo-šta i izražavajući bilo-kakvo mišljenje, po prirodi stvari, drugi se ne sprečava da vrši i sam isto pravo, tj. da slobodno izražava svoja mišljenja. Ne može se zloupotrebiti mišljenje,

čak, ni onda kada se ono sastoji u tome da bi svima drugima trebalo zabraniti slobodu izražavanja i slobodu misli – jer ni to ne sprečava drugog da iznese suprotna mišljenja. Efikasno sprečiti drugog u vršenju prava na izražavanje misli može samo sila.

Sintagma “zloupotreba misli” pravno je lišena svakoga smisla i ušla je u naš jezik iz laičkog jezika političkih referata.

Upravo zato što je “zloupotreba misli” nemoguća, Ustav zajemčuje slobodu misli “bez ikakvih rezervi. Ona je zajemčena samim Ustavom, i po Ustavu nema osnova da se sloboda misli ma u kom pogledu dalje uređuje, ma i zakonom. To je pravo, po svojoj sadržini i po obliku izražavanja, apsolutno, a svako njegovo uređenje znači organičenje”.

(Prof. dr Jovan Đorđević, Ustavno pravo, Savremena administracija, 1982., str. 386).

Tako veli jedan od pisaca Ustava, po čijim udžbenicima polažu ustavno pravo već generacije pravnika u Jugoslaviji.

Protivustavno je, dakle, kako smo svi učili u istoj školi tumačiti bilo koji zakon, pa i čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, kao da on inkriminiše nekakvu “zloupotrebu slobode misli”, tj. kao da čl. 133 st. 1 “uređuje” ovu slobodu. Ona je apsolutna.

Članom 133 st. 1 KZ SFRJ inkriminiše se svesna i zlonamerna LAŽ o političkim relevantnim činjenicama, a NE inkriminiše se mišljenje (ni “upotreblijeno”, ni “zloupotreblijeno”).

Međutim, u svojoj presudi prvostpeni sud upotrebljava član 133 st. 1 KZ SFRJ kao da on inkriminiše delikt mišljenja (delit d’opinion), iako svi postojeći branioci ovog propisa, koji se često osporava, upravo nastoje svim silama da dokažu da se tu ne radi ni o kakvoj kriminalizaciji (bilo-kakvog) mišljenja.

Na više mesta u svojoj presudi, prvostpeni sud izričito naglašava da je optužene oglasio krivim zbog njihovih IDEJA:

“Sve što rade (okrivljeni), rade u cilju propagiranja svojih IDEJA”:
(str. 29 red 12-13 presude).

“Iz tih razloga sud nalazi da se pouzdano može zaključiti da su sve aktivnosti okrivljenih usmerene baš na propagandu tih ideja.”

(str. 29 red 31-33)

“Cilj mu je (opt. NIKOLIĆU) da svoje ideje plasira i ubedi u ispravnost onoga što je pisao”.

(str. 37, predposlednji red)

“Nije od uticaja to da li će treće lice prihvatiti ili ne ideje onoga koji ih propagira”.

(str. 38, 3. red)

Ne radi se ni o kakvoj omašci, radi se o konzistentnom i pogrešnom pravnom shvatanju prvostepenog suda da se u SFRJ može suditi ljudima za “njihove ideje”, za uverenja koja čovek ima i u čiju “ispravnost” želi i druge da ubedi (zato ljudi i izražavaju svoja mišljenja).

Prvostpeni sud, je dakle, svestan da se radi o mišljenjima (druga reč za ideje) optuženih, svestan je da oni veruju u njihovu ispravnost, ali im svejedno sudí što

ih izražavaju ("propagiraju") i oglašava krivim na osnovu propisa koji inkriminiše svesnu i zlonamernu laž, a NE izražavanje mišljenja.

Ideje i mišljenja ne mogu biti ni istiniti, ni neistiniti, usled nepostojanja vrhovne arbitraže koja bi savršeno misleći bila u posedu konačnih "istinitih" mišljenja. Naravno, da takva arbitraža ne može biti ni Okružni sud u Beogradu, niti zakon tako šta predviđa.

Upravo zato, uporedo sa slobodom misli Ustav zajemčuje i slobodu opredeljenja (čl. 166) koja znači

"slobodu čoveka da usvoji, prihvata i zastupa filozofske, idejne, moralne i druge poglede i stavove u skladu sa svojim unutrašnjim nastrojenjem i svojom determiniranošću, tj. bez ikakvog spoljnog i mehaničkog nametanja tuđih i stranih mišljenja, bez obzira da li su ona, inače, 'opravdana' i prihvatljiva s gledišta opredeljenja drugih, pa i sa stanovišta 'istine', zdravog razuma i javnog mnjenja."

(Prof. J. Đorđević, op. cit., str. 387)

Tako kaže udžbenik ustavnog prava, a prvostepeni sud oglašava krivim i kažnjava kaznom zatvora optuženog MILIĆA što je prihvatio, usvojio i zastupa IDEJE, pa čak i druge pokušao da ubedi u njihovu ispravnost, u čemu prvostepeni sud vidi sadržinu njegovog kriminalnog umišljaja!

Prvostepeni sud je takođe pogrešio kada nije prihvatio stanovište odbrane da se iznošenjem istorijskih prilika, događaja i okolnosti ne može izvršiti krivično delo neprijateljske propagande.

Iskazi koji bi se odnosili na istorijske prilike, a pogotovo na istorijske prilike u nekoj drugoj državnoj zajednici, ne mogu ugroziti osnove SFRJ, pa i ne podležu inkriminisanju po ovom propisu.

Prvostepeni sud optuženog MILIĆA oglašava krivim, kao što smo videli, za iskaže koji se najvećim delom, skoro isključivo, odnose na istorijske prilike od pre 30, 40, pa i više godina (pola veka!), i u drugim državnim zajednicama: Kraljevini Jugoslaviji i okupiranoj Srbiji.

To je pitanje u doktrini i praksi potpuno raščišćeno. Tako se u našem najiscrpnijem Komentaru Krivičnog zakona, na kome je radila grupa najpoznatijih krivičara u Jugoslaviji, kaže:

"Pod društveno-političkim prilikama treba razumeti sve događaje iz oblasti unutrašnje politike, međunarodnih odnosa, ekonomskog stanja, kulturnih manifestacija i drugih oblasti društveno-političkog ŽIVOTA (ne – istorije! prim. branioca) zemlje." (cit. Komentar, str. 468)

Neistinitim i zlonamernim predstavljanjem prilika u Kraljevini Jugoslaviji ne može se ugroziti zaštitni objekt iz glave XV KZ SFRJ: društveno uređenje i bezbednost SFRJ.

Savezni sud zauzima isto stanovište:

"Pored toga, inkriminisani napis obuhvata... i prikazivanje događaja i prilika iz ranijih vremenskih perioda koji uopšte ne mogu da budu obuhvaćeni inkriminacijom iz člana 133 Krivičnog zakona SFRJ, koji se odnosi na zlonamerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u socijalističkoj Jugoslaviji."

(presuda Saveznog suda KPS-3/81 od 9. septembra 1980. godine).

Već iz samih naslova tekstova za koje je optuženi MILIĆ oglašen krivim vidi se da se oni upravo odnose na “ranije vremenske periode”, da se NE odnose na “dogadaje iz... ŽIVOTA zemlje”, da se ne bave aktuelnim prilikama u SFRJ.

Sa jasnim i odlučnim stavom Saveznog suda, na koji je odbrana upozoravala tokom pretresa, prvostepeni sud polemiše potpuno nerazumljivim razlozima:

“Ovakvu tezu odbrane sud nije prihvatio iz već iznetih razloga, jer radovi okrivljenih predstavljaju jedinstvenu celinu, kako je već objašnjeno. Neistine iznose u radovima sa određenim ciljem tj. da bi eliminisali sve pozitivno što je urađeno od strane partije i negirali partiji čak i mogućnost revolucionarne promene društvenih odnosa i time pokazali da smo mi navodno nedemokratsko društvo gde se guše osnovne slobode i prava čoveka, iz čega bi se izvlačio zaključak o nužnosti višepartijskog sistema. Uostalom, okrivljeni MILIĆ to otvoreno i kaže kada ističe da smo mi posle obračuna sa Milovanom Đilasom ostali društvo tajnih represivnih odnosa, da se to potvrđuje i kasnije a i danas. Nema značaja što Milić ističe da su to marginalije reči, jer očigledno da se ne radi o marginalnim rečima, već baš o onom bitnom čemu teži Milić.”

(str. 36, od početka)

Iz ovoga je jedino jasno da opt. MILIĆ misli da smo mi “i danas represivno društvo” – i za to mu je prvostepeni sud jedino i mogao suditi, jer to predstavlja jedinu rečenicu koja se odnosi na aktuelne prilike u Jugoslaviji. Međutim, izvesno je da za tu rečenicu protiv MILIĆA svakako da optužnica ne bi bila podignuta, niti bi ga za tu rečenicu sud kaznio zatvorom od dve godine. Jer mi nismo represivno društvo!

Međutim, savršeno je nejasno kako prvostepeni sud misli citiranim stavom da ospori valjanost tumačenja Saveznog suda.

Izgleda da prvostepeni sud smatra da ono što je inače (objektivno) dozvoljeno tj. neistinito predstavljati istorijske prilike, “iz ranijih vremenskih perioda”, postaje kažnjivo zbog toga što se čini “s određenim ciljem”. U odsustvu objektivnog obeležja dela, prvostepeni sud oglašava krivim isključivo zbog njegovih ciljeva.

Prvostepeni sud neprestano brka subjektivni i objektivni element dela iz čl. 133 KZ SFRJ. Jednom videli smo iz “neistinitosti” ideja optuženih zaključuje o postojanju njihove zlonamernosti, a zatim, drugi put, kažnjava ih isključivo za njihovu “zlonamernost” (određene ciljeve), kada se radi o iskazima koji objektivno ne mogu nikako podpasti pod čl. 133 KZ SFRJ!

Iz “neistinitosti ideja” zaključuje se o postojanju zlonamernosti, a iz zlonamernosti o kažnjivosti “ideja”, koje inače po sebi nisu kažnjive.

Ono što objektivno nije kažnjivo, ne može to postati, ma sa kakvim ciljem to činili.

Međutim, tu se ova dijalektika ne završava. Ciljeve optuženih prvostepeni sud utvrđuje na sledeći način:

“Odgovor na pitanje u kom cilju okrivljeni pišu ove stvari, može se naći u opredeljenju (sic!) samih okrivljenih. U svojim radovima i u završnim rečima (sic!) oni to tačno kažu.”

(str. 28, drugi stav)

Drugim rečima, prvostepeni sud oglašava optužene krivim i kažnjava ih zatvorom za nešto što je samo po sebi dozvoljeno (v. cit. presudu Saveznog suda) samo zato što oni to čine “s određenim ciljem”, a o postojanju toga cilja se zaključuje iz samog opredeljenja optuženih.

Opet drugim rečima, prvostepeni sud jasno kaže da osuđuje optužene zbog njihovog opredeljenja.

Šta je ostalo od već citirane odredbe člana 166 Ustava SFRJ o slobodi opredeljenja? Ovakvo tumačenje odredbe čl. 133 st. 1 KZ SFRJ ne samo što je krajnje ekstenzivno i jasno protivustavno, ono je suprotno načelima izbornim pre više od 200 godina, načelima koje predstavljaju elementarnu civilizacijsku tekovinu.

Drugi razlog, koji se može nazreti u citiranom stavu obrazloženja prvostepene presude, sastojao bi se u shvatanju da naša saznanja i stavovi o istorijskim događajima utiču na opredeljenja i uverenja savremenika, ili, ako hoćete, da istorija kao “učiteljica života” mora biti moralno-politički podobna. To je razlog što bi istorija, po stanovištu prvostepenog suda, morala samo ponavljati ono što je “nepobitno utvrđeno”:

“Jer činjenice koje su nepobitne i o kojima je istorija kao nauka rekla svoje izgledaju sasvim drugačije”
(str. 21, prvi i drugi red).

Po mišljenju prvostepenog suda postoje večne, okamenjene i “nepobitne” “istine” o kojima je istorija (misli se na historiografiju) “rekla svoje”, jednom za svagda. Ali tako nešto ne postoji.

“Jedino što sam tražio to je pravo da i ja ne moram dijeliti jednu široku rasprostranjenu pamet za koju držim da je na krivom putu. Kakva god bila zvanična nauka... ostaje moje ljudsko pravo da drukčije mislim”.

(Prof. Milorad Ekmečić, Jugoslovenski istorijski časopis, 1-2, 1974).

Primeri negiranja “istorijskih istina” bezbrojni su u historiografiji. Bez toga ona ne bi postojala kao nauka. Upravo ta činjenica možda je jedina “nepobitna” istina “istorije kao nauke”.

Primeru radi, navodimo pojedine odeljke iz ranijih napisa Josipa Broza Tita, koji po kazivanju samog autora predstavljaju “...historijsko svedočanstvo o našim saznanjima i mogućnostima delovanja...” (“Predgovor izdanju sabranih djela”, Sabrana djela, Beograd, Izdavački centar “Komunist”, 1977, tom 1 str. XV). U proglasu “Radnom narodu Jugoslavije” od marta 1940. godine, ističe se: “Engleski i francuski imperijalisti napali su prije sedam mjeseci drugu imperijalističku silu – Njemačku da je pokore i prisile na kapitulaciju i da na taj način osiguraju svoje gospodstvo u svijetu da produže bez konkurencije pljačku nad kolonijalnim i polukolonijalnim narodima... Ovaj imperijalistički rat koji su započeli engleski i francuski imperijalisti teško je pogodio i sam narod Jugoslavije” (Sabrana djela, tom 5, str. 56-58). A u napisu “pred godišnjicu imperijalističkog rata u Evropi” od avgusta 1940. godine iznosi se sledeće: “Krvava buktinja imperijalističkog rata koja se zapalila u septembru 1939. godine poslednja je karika u dugom lancu zločina protiv mira i interesa radnih masa, zločina čednog društva englesko-francuskih imperijalista i njihovih sluga i oruđa – socijaldemokrata i ‘demokrata’ daladjeovskog kova” (Sabrana djela, tom 5, str. 137).

Čak jednu ovako kapitalnu istorijsku činjenicu: ko je započeo Drugi svetski rat, današnja historiografija ocenjuje potpuno drugačije. Šta tek reći za druge, za svetsku istoriju svakako manje važne, istoriografske činjenice, o kojima govori opt. MILIĆ.

Uzmimo drugi primer, primer tzv. “dahauskih procesa”, kada ih prvostepeni sud već pominje: dugo je bila “nepobitna” činjenica o kojoj je “istorija rekla svoje” da su na tim procesima osuđeni i potom streljani “gestapovski agenti”, koji su vršili u Jugoslaviji važne državne funkcije. Danas, srećom, znamo da ta istina nije bila “nepobitna” makar da je bila utvrđena i pravosnažnom sudskom presudom, da se radilo, kako kaže prvostepeni sud, “o problemu... a i grešci”.

Treći razlog koji se može nazreti u prvostepenom rešenju, ako dobro shvatamo, sastojao bi se u osporavanju ispravnosti stava Saveznog suda sa stanovišta, da se i iskazima o istorijskim prilikama može, makar posredno, govoriti o aktuelnim prilikama.

Ovaj razlog svakako da je ozbiljan, mada po našem mišljenju predstavlja ekstenzivno tumačenje odredbe čl. 133 st. 1 KZ SFRJ.

On je ozbiljan, budući da se legitimitet društveno-političkog uređenja SFRJ, na primer, ustavne odredbe o ustavnopravnom položaju SKJ iz uvodnog dela Ustava, umnogome oslanja na istoriju partije, na delo Josipa Broza, na ratne pobjede, na borbu za nezavisan međunarodni položaj Jugoslavije 1948. godine itd., a upravo tu su i teme o kojima optuženi MILIĆ u svojim radovima govori.

Međutim, odatle se, opet, otvaraju dva nova pitanja, jedno činjenično, koje se odnosi na konkretan slučaj, i drugo teorijsko, pravno.

Činjenično, nije jasno kako sud može ocenjivati da bi opt. MILIĆ dovodeći u pitanje “istorijske činjenice” pred desetak studenata, mogao ozbiljno ugroziti poverenje u stavove SKJ o istim temama, kada ovoj stoje na raspolaganju takva moćna sredstva političkog uticanja kao što je dvomilionska organizacija, znatna finansijska sredstva, veliki uticaj na sredstva komunikacija, moderna tehnika, da ne pominjemo dokaze i argumente. Sredstva državne prinude su tu valjda sasvim suvišna?

Pravno, što je daleko, daleko, važnije, takvo stanovište je neodbranljivo budući da legitimitet nije zaštitni objekt ni člana 133 st. 1 KZ SFRJ, ni glave XV KZ, budući da se zna šta su osnovi društveno-političkog uređenja. Legitimitet, naravno, to nije.

Legitimitet, koji se uglavnom u literaturi jednoobrazno definiše kao vera u optimalnu prirodu postojećih političkih institucija u državi, ne može se ni ostvarivati, ni braniti prinudom. Budući vera legitimitet je nešto na šta se ne može uticati prinudom (može se stvarati samo privid vere, kao posledica strahom iznudenog uzdržavanja od ispoljavanja skepse), niti se sme uticati prinudom, obzirom na ustavnu slobodu savesti i opredeljenja i slobodu misli.

Legitimitet se stvara optimalnim funkcionisanjem političkih institucija, a brani političkim sredstvima, uključujući i propagandu. Ako ta propaganda ima teškoća, državna prinuda joj malo može pomoći, jer je uzrok tome u funkcionisanju institucija. To su jednostavne politikološke jednačine, koje su našle svoj pravni izraz upravo u cit. ustavnom načelu slobode opredeljenja (čl. 166 Ustava SFRJ).

Zato je, opet, ako smo ga ispravno razumeli i ovo tumačenje čl. 133 st. 1 KZ prvostepenog suda ekstenzivno i protivustavno.

***

Uopšte, prvostepeni sud je morao pokazati mnogo više opreznosti u primeni ovog propisa, budući da je ovaj propis u stručnoj i široj javnosti najčešće osporavan, pre svega upravo zbog svoje velike neodređenosti, koja, prema nekim autorima, dozvoljava vrlo arbitrarnu primenu. Diskusija oko ovoga propisa vodi se već godinama (od 1970. godine u široj javnosti). Neki primeri primene (Đogo, Čičak) izazvali su pravu buru reagovanju. Ukidanje ovog propisa predlažu naši najugledniji krivičari (prof. Bavcon, prof. Marjanović, prof. Šeparović). Godine 1980. pokrenuta je zakonodavna inicijativa građana (pravnika, umetnika, naučnih radnika) za ukidanje ovog propisa. Međunarodne organizacije koje se bave zaštitom prava čoveka često kritikuju ovaj propis. U komitetu za prava čoveka Ujedinjenih nacija izražava se sumnja da naše krivično zakonodavstvo, posebno formulacija čl. 133 KZ nije u saglasnosti sa članom 19 Pakta o građanskim i političkim pravima ("Jugoslovenski pregled, 1982., br. 7-8, str. 273). Delegati SR Slovenije, prema pisanju štampe, iniciraju promenu, preciziranje ili ukidanje čl. 133 st. 1 KZ SFRJ.

U svim tim kritikama neprekidno se ističe njegova neodređenost i opasnost od arbitrarne primene. Prof. Bavcon objašnjava "slovenačke stavove" o potrebi ukidanja ovog propisa sa objašnjenjem da je to zakonodavstvo delimično "produkt jednopartijske, monističke i monopolističke (ekskluzivističke) ideologije", te da je "takva koncepcija i institucionalizacija socijalizma kod nas odbačena nakon sukoba sa IB, ali se u krivičnom zakonodavstvu nije ništa izmenilo" ("NIN", 3. marta 1985. god.).

Zastupnici zadržavanja ovog dela u Krivičnom zakonu, ističu da se njegova neodređenost u praksi sanira veoma opreznom primenom, a samo postojanje ovog dela u Krivičnom zakonu pravdaju time da ono, iako verbalne prirode, ne predstavlja "delikt mišljenja", budući da se u praksi kažnjava samo ono verbalno ispoljavanje koje znači posredno pozivanje na akciju usmerenu na nasilno rušenje društveno-političkog uređenja.

Veli se da se tu radi o "posebnom (prikrivenom) načinu pozivanja i podsticanja" na rušenje postojećeg društveno-političkog uređenja. (cit. Komentar, str. 468)

Takav stav preglatno je izrazio, sasvim nedavno, i sudija Okružnog suda u Beogradu, Zoran Stojković, u razgovoru sa novinarom "NIN"-a (3. mart 1985. god.):

"Indoktrinacija prethodi akciji, a akcija se, vrlo često, javlja u obliku nasilja".

Kod ovakvog stanja stvari, prvostepeni sud je morao biti veoma oprezan u primeni člana 133 st. 1 KZ SFRJ. On je morao u svojoj presudi obrazložiti, kako bi po mišljenju suda, stavovi optuženog MILIĆA, na primer, mogli dovesti do akcije i zatim nasilja.

Kakav to nezamisliv uzročno-posledični lanac događaja ima sud pred očima kao moguć – između iskaza opt. MILIĆA o Kraljevini Jugoslaviji i nasilne akcije usmerene na rušenje sistema?

Kakav je to sled fantastičnih okolnosti, događaja i budućih zapleta mogao

sud imati pred očima kada je (očigledno) utvrdio da bi seminarski rad optuženog NIKOLIĆA, napisan na engleskom jeziku SAD, 1982. godine mogao dovesti do nasilne akcije državnog prevrata?

Odbrani je, naravno, poznato da je ovo tzv. delo apstraktnog ugrožavanja, što će reći da nije nužno da je opasnost nastupila po zaštitne objekte, već da je dovoljno da je postojala mogućnost da takva opasnost nastupi. Ali to ne oslobađa prvostepeni sud obaveze da obrazloži ZAŠTO smatra da je i takva mogućnost postojala. Ta “apstraktna opasnost” nije toliko apstraktna, da bi se mogla obrazložiti stavom da je “sve moguće”. Prvostepeni sud je morao pokazati u svojoj presudi da je takva mogućnost bila realna, makar da je samo mogućnost.

Sud ima takvu dužnost upravo iz ogromne neodređenosti ovog propisa. Inače, preti opasnost da se bilo šta proglasi za delatnost koja, u krajnjoj instanci, vodi krvavom prevratu. Sud ima takvu dužnost i zato da bi odbrani bilo omogućeno da oce- ni takav zaključak suda, a višem sudu da ga objektivno preispita.

U teoriji se možda neko može i složiti sa tim kako “indoktrinacija vodi akci- ji, a ova često – nasilju”, ali se onda i praktično propis mora tako primenjivati, da se u svakom posebnom slučaju ispita i oceni: je li REALNO postojala mogućnost da konkretno verbalno ispoljavanje dovede do “akcije” i “nasilja”?

Smatramo da je potpuno nerealno da bi ono za šta su optuženi oglašeni krivim moglo, pod bilo kojim normalnim okolnostima (a druge se ne smeju predpostavljati, jer je zakon pisan za normalne okolnosti) dovesti do nasilne prevratničke akcije!

Ako je prvostepeni sud stvarno drugačije mislio, onda to može biti samo rezultat preteranog straha za zaštićene vrednosti, kojima realno nije pretela nikakva opas- nost, brige koja se i ne može racionalno obrazložiti u okviru presude, a nikako re- zultat objektivne društvene opasnosti dela i samih optuženih.

I apstraktna opasnost se mora procenjivati realno. To nalaže i načelo legalite- ta i pravne sigurnosti građana. Građani moraju unapred znati za šta mogu odgov- arati, oni moraju biti sigurni da neće odgovarati za svoje reči onda kada ne vide ni najudaljeniju mogućnost da njihove reči realno ugroze osnove SFRJ. Da li sud, na primer, smatra da je opt. NIKOLIĆ pišući svoj seminarski rad “mogao i morao zna- ti” da time može ugroziti osnove SFRJ? Da bi mogao svojim seminarskim radom za Brandeis univerzitet izazvati “akciju” i “nasilje”? Da će to jednog dana neki sud tako oceniti? Pa da je, ipak, bezobzirno, nastavio sa pisanjem seminarskog rada?

Ako nije, kao što je jasno da nije, kako je on mogao znati da treba da se uzdrži od takve “delatnosti”, kao “kažnjive” (načelo legaliteta)? Ako to nije znao, kao što je jasno da nije, kako za to može biti kažnjen sa godinu i po dana zatvora? Pojam kriv- ice podrazumeva mogućnost izbora, a izbor svest o alternativama i njihovim posle- dicama.

Optuženi nisu mogli predpostavljati, niti su bili dužni da predpostavljaju, da će usled preterane brige za zaštićene vrednosti neko sutra u njihovim rečima pronaći “apstraktnu opasnost”, mogućnost dovođenja u opasnost društveno-političkog ure- đenja i bezbednosti SFRJ.

Kod ovakve primene propisa o neprijateljskoj propagandi, kod ovakvog utvrđiva- nja “apstraktno opasnosti”, jedino bezbedno ponašanje građana bilo bi da se uzdrže

od svake, pogotovo, kritičke, ocene društveno-političkih prilika i da “gledaju svoja posla”. A to nije, niti može biti, u bilo kakvom tumačenju, smisao propisa iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, jer je nespojivo sa aktivnim ustavnim položajem građanina u SFRJ (ili bilo gde drugde).

S obzirom na izloženo optuženi smatra da je ova žalba umesna i na Zakonu osnovana.

U Beogradu,
10. marta 1985. god.

MIODRAG MILIĆ
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ, adv.

**Odgovor Okružnog javnog tužioca u Beogradu
na žalbu optuženih
(uvodni deo)**

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO
U BEOGRADU
KT – 756/84
Beograd, 20.03.1985. godine

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU
za
VRHOVNI SUD SRBIJE
B e o g r a d

Na osnovu člana 369 Zakona o krivičnom postupku, Okružni javni tužilac u Beogradu podnosi sledeći

ODGOVOR NA ŽALBU

Optuženih: MILIĆ MIODRAGA i njegovog branioca advokata Vitomira Kneževića i advokata Srđe Popovića; OLUJIĆ DRAGOMIRA i njegovog branioca advokata Barovića Nikole i NIKOLIĆ MILANA i njegovog branioca advokata Petovar Tanje, izjavljenih protiv presude Okružnog suda u Beogradu K-469/84 od 04.02.1985. godine kojom su sva trojica optuženih oglašeni krivim zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ i osuđeni i to: optuženi Milić na kaznu zatvora u trajanju od dve godine, optuženi Olujčić na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i optuženi Nikolić na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i 6 meseci, a takođe prema svoj trojici optuženih izrečena mera bezbednosti oduzimanja predmeta – tekstova bliže označenih u izreci prvostepene presude iz čl. 69 KZ SFRJ, a advokata Srđe Popovića i protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu K-broj 469/84 od 06.11.1984. godine i

P R E D L A Ž E M O

DA VRHOVNI SUD SRBIJE

1. Žalbu advokata Srđe Popovića odbaci kao nedozvoljenu u celosti;
2. Žalbe optuženih i njihovih branilaca i advokata Srđe Popovića odbije kao neosnovane, a prvostepenu presudu u celosti potvrdi.

O b r a z l o ž e n j e

Pre svega u odnosu na žalbu advokata Srđe Popovića na rešenje Okružnog suda u Beogradu K-469/84 od 06.11.1984. godine i na presudu K-469/84 od 04.02.1985. godine ističemo da smatramo da je ona nedozvoljena i da je stoga treba odbaciti.

Inicijativa da se advokat Srđa Popović sasluša kao svedok sadržana je u krivičnoj prijavi Uprave službe državne bezbednosti za grad Beograd Sp. br. 2770. od 23.05.1984. godine. U ovoj prijavi navedeno je na koje okolnosti ovaj svedok – advokat treba da svedoči. Predlog da ovaj advokat bude saslušan kao svedok sadržan je u zahtevu ovog Tužilaštva za sprovođenje istrage od 25.05.1984. godine. U toku istrage (a i kasnije i na glavnom pretresu), na osnovu iskaza brojnih svedoka potvrđena je osnovanost ovog predloga (njegovo učešće na ilegalnim sastancima u svojstvu predavača – uvodničara više je nego evidentno). Stoga bi bili potpuno neosnovani prigovori optuženih i njihovih branilaca da ovaj svedok nema o čemu da svedoči u ovom predmetu i da mu je onemogućena odbrana okrivljenih.

Od strane istražnog sudije ovaj svedok je upozoren da ne može biti branilac okrivljenog Mijanovića u ovom predmetu za koga se javljao i u toku istrage pozivan da dâ svoj iskaz o činjenicama i okolnostima koje su mu poznate. Odbio je da svedoči pozivajući se na svoje svojstvo branioca, smatrajući da ove funkcije može biti lišen tek kada bude pozvan na glavni pretres (čl. 69 st. 2 ZKP-a). Po stanovištu javne tužbe i u toku istrage a i kasnije pa i u ovoj žalbi advokat Srđa Popović očigledno se neosnovano poziva na svojstvo branioca kada je odbijao da svedoči. Ovu odredbu on posmatra izolovano od drugih odredaba Zakona o krivičnom postupku, pre svega odredbe koja govori o tome koja lica se ne mogu saslušati kao svedoci (čl. 226 ZKP) i o oslobođenju od dužnosti svedočenja (čl. 227 ZKP). Po čl. 226 ZKP ne može se saslušati kao svedok branilac okrivljenog samo o onome što mu je okrivljeni kao svom braniocu poverio, osim ako to sam okrivljeni zahteva, što u ovom predmetu nije slučaj. Logično je, da ako neko lice može da bude svedok i ako ne može da odbije da svedoči, da ono ne može biti branilac u istom predmetu. Ni jednom učesniku postupka pa ni advokatu ne može biti dozvoljeno da u istom predmetu ima istovremeno dve uloge – i ulogu svedoka i ulogu branioca. Iskazi svedoka u istrazi sa iskazima istih svedoka na glavnom pretresu čine jednu celinu. Brojne su presude koje se zasnivaju na iskazima svedoka iz istrage. Iskaz advokata kao svedoka može biti odlučujući za ocenu da li će uopšte doći do optuženja, on može biti jedini svedok i očevidac događaja i sl., pa je utoliko logičnije da se apsolutna prednost mora dati funkciji svedoka u postupku, nad funkcijom branioca.

Advokat Srđa Popović, po našem mišljenju, ne može biti branilac optuženog Milić Miodraga i sa razlogom što se u slučaju kada je angažovan advokat Srđa Popović radilo o pritvaranju i privođenju optuženog Milića istražnom sudiji bez ikakve krivične prijave, pa je nakon privođenja istražnom sudiji optuženi Milić pušten na slobodu i tako okončan ovaj slučaj.

Optuženi Milić je 09.05.1984. godine lišen slobode i priveden istražnom sudiji sa krivičnom prijavom Uprave službe državne bezbednosti za grad Beograd i protiv njega i optuženog Olujica stavljen je zahtev za sprovođenje istrage i zasnovan predmet u pitanju. U ovom novom predmetu optuženi Milić za svoga branioca an-

gažovao je advokata Rajka Danilovića. Puštanjem optuženog Milića na slobodu nakon trodnevnog pritvora u aprilu 1984. godine prestalo je svojstvo branioca advokatu Srđi Popoviću. Nakon hapšenja 09.05.1984. godine optuženi Milić je sebi odredio za branioca drugo lice – advokata Rajka Danilovića i time se opredelio da mu u postupku koji je zasnovan nakon ovog hapšenja ovaj advokat bude branilac, a ne advokat Srđa Popović, odnosno može se smatrati da je time otkazao punomoćje advokatu Srđi Popoviću. Ovo se vidi i iz kasnijeg ponašanja ova dva advokata. Advokat Rajko Danilović učestvovao je u postupku kao branilac optuženog Milić Miodraga sve do podizanja optužnice, a advokat Srđa Popović nije se ni prihvatio uloge branioca optuženog Milića, dok se interesovao kod istražnog sudije za odbranu optuženog Mijanovića, pa su odbranu okrivljenog Mijanovića prihvatili advokati iz njegove kancelarije Popović Slavoljub, Samardžija Petar i kasnije advokat Mikijelji.

Žalbu advokata Srđe Popovića na rešenje K-469/84 od 05.11.1984. godine treba odbaciti kao neblagovremenu, a na presudu K-469/84 od 04.02.1985. kao nedozvoljenu i sa sledećih razloga. Rešenje Okružnog suda K-469/84 od 06.11.1984. godine spada u rešenja koja se donose po čl. 494 st. 1 ZKP-a (na ovu odredbu se poziva i žalba), pa je na njega u smislu ovog propisa dozvoljena posebna žalba. Ovo rešenje advokat Srđa Popović primio je još u novembru mesecu 1984. godine i na isto se nije žalio blagovremeno u roku od 3 dana od prijema rešenja, pa i stoga ovu žalbu na pomenuto rešenje treba odbaciti. Ovim rešenjem pravosnažno je odlučeno o učešću advokata Srđe Popovića kao branioca u ovom predmetu, o čemu su i advokat Srđa Popović i njegov vlastodavac obavesteni i ne može se ovo rešenje staviti van snage od strane prvostepenog suda samom činjenicom što je kasnijim rešenjem otklonjeno saslušanje ovog advokata kao svedoka.

Najzad, saslušanje advokata Srđe Popovića predloženo je i dozvoljeno u vreme kada se protiv optuženog Milića i drugih sprovodio jedinstveni postupak. I rešenje K-469/84 od 06.11.1984. godine kojim je ovom advokatu uskraćena odbrana, doneto je u ovom jedinstvenom postupku. Postupak protiv optuženog Milića, Olujića i Nikolića izdvojen je sa razloga što optuženi Mijanović nije bio dostupan sudu i što je optuženi Jovanović bio bolestan, pa razlozi zbog kojih je advokatu Srđi uskraćena odbrana u predmetu K-469/84, po nama, i dalje stoje, u odnosu na ova dva optužena. Iz prvostepene presude vidi se da je optuženi Olujić oglašen krivim i za neprijateljsko istupanje na ilegalnom sastanku u stanu optuženog Jovanovića, pa između ova dva postupka postoji međusobna uska veza, a ostaje i dalje na snazi rešenje K-469/84 od 06.11.1984. godine. Stoga i sa ovih razloga, advokat Srđa Popović ne bi mogao biti branilac optuženog Milića u ovom postupku.

Stoji to da u spisima postoji ovlašćenje brata optuženog Milića kojim za branioca optuženog Milića uzima advokata Srđu Popovića kao i da je uz žalbu na ovu presudu advokat Srđa Popović priložio ovlašćenje optuženog Milića, ali i u tom slučaju smatramo da je žalba na presudu nedozvoljena, jer i tada stoje navodi ovog odgovora da advokat Srđa Popović još uvek ostaje svedok u izdvojenom postupku protiv optuženog Mijanović Vladimira i Jovanović Gordana i o međusobnoj vezi ovog i pomenutog izdvojenog postupka.

ZAMENIK OKRUŽNOG JAVNOG TUŽIOCA
Danilo Nanović

Dopuna žalbe branioca Okružnom sudu

K-469/84

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

DOPUNA ŽALBE

SRĐE M. POPOVIĆA, advokata iz Beograda, ul Takovska 19

protiv rešenja Okružnog suda u Beogradu od 06.11.1984. godine, K-469/84 kojom mu je uskraćena odbrana u predmetu K-469/84 protiv optuženog MIODRAGA MILIĆA

VRHOVNOM SUDU SRBIJE (čl. 394 st. 3 ZKP)

U vezi navoda odgovora na žalbu javnog tužioca od 22.03.1985. godine, žalilac ističe da su svi navodi odgovora na str. 2 i 3, gde javni tužilac govori o povodu, okolnostima i potrebi moga saslušanja kao svedoka, potpuno irelevantni za odluku, obzirom na rešenje prvostepenog suda kojim je moje saslušanje otklonjeno kao suviše (rešenje Okružnog suda u Beogradu, od 23.01.1985. godine).

Štaviše, ovo rešenje doneto je u jedinstvenom postupku koji se vodio protiv svih optuženih.

U odnosu na argumente date na str. 4 odgovara žalilac ističe sledeće:

- 1) Neosnovano se u odgovoru predlaže da se gore citirana žalba odbaci kao neblagovremena.
Prvo, zato što se radi o rešenju kojim se priprema glavni pretres, a takva rešenja se mogu pobijati samo uz žalbu na glavnu stvar (čl. 394 st. 3 ZKP), tj. suprotno od onoga što se tvrdi u odgovoru na takvo rešenje posebna žalba nije dopuštena; i
drugo, pobijano rešenje mi nikada nije ni uručeno (to se neistinito tvrdi u odgovoru), niti mi je moglo biti uručeno, budući da sam se nalazio van zemlje od 12.11.1984. godine do 22.02.1985. godine.
DOKAZ: uvid u spise.

- 2) Propis na koji se poziva odgovor – član 494 ZKP uopšte ne govori o ovoj materiji, već se odnosi na poseban postupak za primenu mera bezbednosti!
- 3) U vezi navoda odgovora da je dokazno rešenje o saslušanju žalioca doneto u jedinstvenom postupku – žalilac se saglašava da je to tačno, ali je u tom jedinstvenom postupku i opozvano rešenjem Okružnog suda u Beogradu od 23.01.1985. godine.
U svakom slučaju, rešenje doneto u postupku K-469/84 opozvano je u postupku K-469/84, i u tom postupku K-469/84 je i žalilac izjavio žalbu na presudu.
- 4) Mada je to irelevantno za odluku po žalbi, žalilac ističe da se netačno u odgovoru navodi da je
“postupak protiv optuženog Milića, Olujića i Nikolića izdvojen”
Naprotiv, tačno je da je postupak protiv optuženog MIJANOVIĆA i JOVANOVIĆA izdvojen.
Protiv opt. Milića, Olujića i Nikolića, vodi se od početka jedan te isti postupak – K-469/84.
- 5) Mada je i to irelevantno, netačno se tvrdi u odgovoru da se žalilac pojavljuje kao svedok u postupku protiv optuženog Mijanovića i Jovanovića, budući da je rešenje kojim se otklanja saslušanje žalioca doneto još pre izdvajanja postupka protiv optuženog MIJANOVIĆA i MILIĆA, te se, dakle, odnosi i na postupke koji se vode protiv ove dvojice.
- 6) Konačno, Zakon isključuje kumulaciju branilačke i svedočke funkcije samo u jednom te istom postupku, a ne i u postupcima “među kojima postoji uska veza”, kako se to navodi u odgovoru.
S obzirom na sve izloženo žalba na pobijano rešenje je umesna i na Zakonu osnovana.

U Beogradu,
02. aprila 1985.

SRĐA M. POPOVIĆ

Presuda Vrhovnog suda

Kž. I. 357/85

U IME NARODA

Vrhovni sud Srbije u Beogradu, u veću sastavljenom od sudija: dr Jovana Pavlice, kao predsednika veća, Sretena Veličkovića i Božidara Grujića, kao članova veća i stručnog saradnika Ljiljane Žikić, kao zapisničara, u krivičnom predmetu optuženih: MILIĆ MIODRAGA, OLUJIĆ DRAGOMIRA i NIKOLIĆ MILANA, zbog krivičnih dela neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, rešavajući o žalbama optuženih i njihovih branilaca, izjavljenih protiv presude Okružnog suda u Beogradu K. br. 469/84 od 04. februara 1985. godine održao je sednicu veća u smislu člana 371 ZKP, dana 09. jula 1985. godine, u prisustvu zamenika javnog tužioca Srbije Stojana Miletića, optuženih Milić Miodraga, Olujic Dragomira i Nikolić Milana, te branilaca optuženih Vitomira Kneževića, Nikole Barovića i Tanje Petovar adv. iz Beograda, pa je doneo

PRESUDU

- I. DELIMIČNO SE UVAŽAVAJU ŽALBE optuženog Milić Miodraga i njegovih branilaca te se presuda Okružnog suda u Beogradu K. 469/84 od 04. februara 1985. godine PREINAČUJE tako što ovaj sud nalazi da radnje opisane u izreci prvostepene presude, u delu koji se odnosi na tog optuženog, samo pod tačkom b) i tač. c) alineja 3 do 8 sadrže sva bitna obeležja krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ za koje je inače oglašen krivim prvostepenom presudom, pa ga Vrhovni sud za to delo os-
uđuje na kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine i 6 (šest) meseci u koju mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 09. maja do 03. jula 1984. godine.

- II. DELIMIČNO SE UVAŽAVAJU žalbe optuženog Nikolić Milana i njegovog branioca te se presuda Okružnog suda u Beogradu K. 469/84 od 04. februara 1985. godine u odnosu na tog optuženog PREINAČUJE tako što ovaj sud nalazi da je optuženi navodima u svom tekstu na engleskom jeziku "Struktura jugoslovenskog društva, oblici sukoba i način njihovog prevazilaženja", koji je u 1982. godini predao profesoru Ralph Milibandu sa Brandeis univerziteta u Bostonu izložio poruzi Socijalističku Federativnu Republiku

Jugoslaviju, njene najviše organe i predstavnike tih organa, tako što je naveo:

- da je pred Drugi svetski rat, nove rukovodioce, uključujući i Josipa Broza Tita Kominternu čistkama i naređenjima dovela na vlast,
- da su metodi kojima se danas služi u međusobnim obračunima unutar Partije i koji su bili “Titove specijalnost” naučene u staljinističkoj školi,
- da u Jugoslaviji vlada politokratija kao posebna klasa ili društveni sloj,
- da politokratija, kojim nazivom obuhvata sve članove samoupravnih i državnih organa i određeni krug privrednih rukovodilaca više voli da zauvek uništi ekonomsku bazu društva, samo da bi sačuvala svoje pozicije i zadržala beneficije koje im te pozicije donose,
- da je glavni cilj birokratije, kojim nazivom obuhvata sve članove samoupravnih državnih organa i određenih rukovodilaca u privredi, da razbije radničku klasu kako bi mogla da je kontroliše, te da tome u Jugoslaviji pogoduju još i njeni privredni uslovi koji stvaraju idealnu osnovu za “zavadi pa vladaj”,
- da birokratiju zanima samo to kako da im se omogući da kontrolišu čitavo društvo,
- da umesto razvijanja istinskog samoupravljanja birokratija postavlja privredne rukovodioce kao mirovne partnere i saveznike za borbu protiv radnika i prosocijalističkih društvenih snaga,
- da su posle Drugog svetskog rata nacionalizam u Jugoslaviji podsticali i zloupotrebljavali birokrati,
- da u Jugoslaviji nema prave demokratije ni slobode stvaralaštva,
- čime je učinio krivično delo povrede ugleda SFRJ iz čl. 157 KZ SFRJ, pa ga Vrhovni sud za to krivično delo OSUĐUJE na kaznu zatvora od 8 (osam) meseci u koju mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 22. maja do 03. jula 1984. godine.

III. UVAŽAVAJU se žalbe optuženog Olujić Dragomira i njegovog branioca, te se presuda Okružnog suda u Beogradu K. 469/84 od 04. februara 1985. godine u delu koji se odnosi na ovog optuženog PREINAČUJE tako što se optuženi Olujić Dragomir sa ličnim podacima navedenim u izreci prvostepene presude na osnovu člana 350 tač. 1 ZKP

OSLOBAĐA OD OPTUŽBE

što je u svojim istupanjima:

- a) dana 23. marta 1983. godine na ilegalnom sastanku u stanu okrivljenog Gordana Jovanovića u Beogradu ul. Pere Todorovića br. 2, pred više lica tvrdio da je potrebno stvaranje još jačeg sindikalnog pokreta seljaka, radnika i inteligencije i s tim u vezi da u ovoj situaciji u kojoj smo postoji odnosno predstoji mogućnost serije štrajkova;

- b) da je neutvrđenog dana u jesen 1983. godine u stanu okrivljenog Milića pred više lica pročitao svoj tekst "Od pluralizma do monizma" u kome, pored ostalog, tvrdi da je jugoslovenska stvarnost od 1945. do 1949. godine bila bitno drugačija od onoga kako se prikazuje našoj javnosti, pa je ovaj tekst poslao i radi štampanja uredniku lista "Književna reč",
- c) dana 20. septembra 1983. godine u Institutu društvenih nauka u Beogradu pred oko 100 lica, između ostalog tvrdio:
da je u vremenu od 1945. do 1949. godine u našoj zemlji situacija bila revolucionarna ali da je KPJ nije uspela iskoristiti, da je KPJ u to vreme bila staljinistička, a razlog zbog čega KPJ nije uspela iskoristiti revolucionarnu situaciju je upravo u nedostatku razrađene strategije i taktike, niti da program revolucije nije postojao, a delovi programa koji su na Drugom zasedanju AVNOJ-a formulisani anulirani su sporazum Tito – Šubašić;
- d) u svom rukopisu za početak knjige "O '68. u nas" koji je drugom dao na čitanje, govoreći o sličnostima i razlikama između studentskog pokreta u svetu i kod nas, tvrdi da sistem u našoj zemlji "nije ni levi, ni demokratski" i da je to otkrio studentski pokret iz 1968. godine,
čime bi učinio krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ.

Troškovi krivičnog postupka u delu koji se odnose na optuženog Olujića padaju na teret budžetskih sredstava.

- IV. Na osnovu člana 98 st. 4 ZKP optuženi Nikolić Milan se oslobađa dužnosti plaćanja troškova krivičnog postupka iz člana 95 st. 1 tač. 1 do 6 ZOP.

O b r a z l o ž e n j e

Označenom presudom Okružnog suda u Beogradu optuženi Milić Miodrag, Olujčić Dragomir i Nikolić Milan, oglašeni su krivim za krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ i osuđeni su i to:

- optuženi Milić Miodrag na kaznu zatvora u trajanju od dve godine u koju mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 09. maja do 03. jula 1984. godine,
- optuženi Olujčić Dragomir na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine u koju mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 09. maja do 03. jula 1984. godine i
- Nikolić Milan na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i šest meseci u koju mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 22. maja do 3. jula 1984. godine

Primenom čl. 69 KZ SFRJ prema optuženima je izrečena mera bezbednosti oduzimanja predmeta upotrebljenih za izvršenje krivičnog dela. Optuženi su obavezni da plate troškove krivičnog postupka i to paušalno svaki po 10.000 dinara.

Istom presudom prema Imsirović Pavlušku odbijena je optužba za krivično delo udruživanja radi neprijateljske delatnosti iz člana 136 st. 1 u vezi člana 114 KZ SFRJ, i odlučeno da troškovi krivičnog postupka u odnosu na tog okrivljenog padaju na teret budžetskih sredstava.

Protiv ove presude žalbe su izjavili:

- optuženi Milić Miodrag i njegovi branioci Knežević Vitomir adv. iz Begorada i Srđa Popović, adv. iz Beograda, zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, povrede krivičnog zakona i pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja s predlogom da se prvostepena presuda ukine ili preinači tako da optuženi bude oslobođen od optužbe,
- optuženi Olujčić Dragomir i njegov branilac Nikola Barović, adv. iz Beograda, zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, povrede krivičnog zakona i pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja s predlogom da se prvostepena presuda ukine ili preinači tako da optuženi Olujčić bude oslobođen od optužbe,
- optuženi Milan Nikolić bez navođenja osnova i njegov branilac Tanja Petovar adv. iz Beograda, zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, povrede krivičnog zakona, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, odluke o kazni i odluke o troškovima krivičnog postupka, s predlogom da se prvostepena presuda ukine ili preinači u smislu žalbenih navoda.

Okružni javni tužilac u Beogradu dao je odgovor na žalbu optuženih i njegovih branilaca, i predložio da se žalbe optuženih i branilaca odbiju, a prvostepena presuda potvrdi kao zakonita i pravilna.

Na sednici veća održanoj u smislu čl. 371 ZKP razmotreni su svi spisi ovog krivičnog predmeta sa presudom koja je ispitana u granicama odredbi člana 376 ZKP, kao i žalbeni navodi, pa je nakon toga, i pošto je saslušao objašnjenja prisutnih Vrhovni sud Srbije odlučio kao u izreci presude.

Ovu odluku Vrhovni sud je doneo imajući u vidu sledeće razloge:

I.

Za optuženog Milić Miodraga

Pobijajući prvostepenu presudu zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka optuženi i njegovi branioci ističu da je izreka presude nerazumljiva i protivrečna sama sebi kao i razlozima, da presuda ne sadrži razloge o odlučnim činjenicama i da su dati razlozi nejasni i u znatnoj meri protivrečni, dok branilac adv. Vitomir Knežević ističe i da postoji protivrečnost između onoga što se u presudi navodi u pogledu sadržine pojedinih zapisnika o iskazima datim u postupku i sadržine tih zapisnika. Optuženi u svojoj žalbi ističe da su u predhodnom postupku i na glavnom

pretresu učinjene brojne povrede odredaba krivičnog postupka koji je bio doveden u položaj da nije imao mogućnosti da se brani, kao i da je povređeno pravo odbrane. Branilac adv. Srđa Popović pobija i rešenje veća kojim je njemu uskraćeno pravo da bude branilac opt. Miliću.

Nerazumljivost prvostepene presude prema navodima u žalbi optuženog i njegovog branioca adv. Kneževića ogleda se u tome što je optuženi oglašen krivim da je krivično delo učinio u periodu od 1980. do aprila 1984. godine, dok se u opisu radnji krivičnog dela utvrđuje da je prvu radnju učinio novembra 1981. godine a zadnju 20. septembra 1983. godine. Za razliku od toga adv. Popović smatra da je presuda nerazumljiva i protivrečna zato što je optuženi oglašen krivim za neistinito i zlonamerno prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji pri čemu se imaju u vidu aktuelne prilike u SFRJ-u a u opisu dela su obuhvaćeni najvećim delom istorijski događaji, čak i onih u Kraljevini Jugoslavije i okupiranoj Srbiji, odnosno događaji pre proglašenja DFJ od 29. novembra 1945. godine. Stav u žalbama da presuda ne sadrži razloge o odlučnim činjenicama je konkretizovan tvrdnjom da u prvostepenoj presudi nije navedeno kojim se dokazima utvrđuje neistinitost i zlonamernost izjava i tvrdnje optuženog. S tim u vezi se ističe da okolnost što je sud tvrdnjama optuženog suprostavio svoje tvrdnje koje takođe nije dokazivao ne može biti osnov za zaključak koji se izvodi u prvostepenoj presudi u pogledu neistinitosti, tim pre što se radi o mišljenju optuženog čija se istinitost ili neistinitost i ne može utvrditi, a da kriterij za to ne može biti ni javno mnjenje koje se formira pod uticajem sredstava ispoljavanja društvene svesti na koja najveći uticaj vrše grupe na vlasti. U žalbama se posebno ističe da zlonamernost ne može biti izvedena iz neistinitosti odnosno da se te dve činjenice moraju posebno utvrditi jer su one konstitutivni element bića krivičnog dela iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ. Protivrečnost između onoga što se navodi u razlozima prvostepene presude o sadržini pojedinih zapisnika o iskazima datim u postupku i sadržine tih zapisnika branilac adv. Knežević vidi u tome što se u presudi navodi da je opt. Milić priznao da je tekst "Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-1942." dao na čitanje Joci Marjanoviću, a tekst "Udes Milovana Đilasa i granice pobune" Iliji Moljkoviću, a da je optuženi suprotno tome tvrdio da te tekstove nikome nije dao na čitanje a da je navedenim licima dao tekstove radi lektorisanja. Optuženi protivrečnost razloga vidi u tome što je sud protivno sadržini tekstove koje je pročitao na glavnom pretresu našao da su njegovi tekstovi neistiniti. Kao povredu odredaba krivičnog postupka optuženi vidi u tome što je pretres stana od organa unutrašnjih poslova vršen bez rešenja i noću, što je lišen slobode na kulturnoj tribini otvorenog univerziteta, te što mu rešenje o pritvoru koji su odredili organi unutrašnjih poslova nije uručeno u času lišenja sloboda, zatim da je u pritvoru proveo duže od tri dana, da rešenje po njegovoj žalbi na rešenje o pritvoru nije urađeno i dostavljeno u roku od 48 časova, te da mu nije uručeno rešenje o ukidanju pritvora, zatim da rešenje o istrazi i prvostepena presuda obuhvataju više lica iako zakon ne poznaje kolektivnu odgovornost, kao i odbijanju suda da dozvoli magnetofonsko snimanje ili stenografisanje glavnog pretresa i što mu nije obezbeđeno dovoljno vremena za razgledanje spisa kao ni fotokopiranje istih. Dalje, optuženi ističe da mu predsednik veća nije dozvolio da ispita svedoka Čovića, te da je neosnovano odbijen

njegov predlog za izvođenje dokaza kojim bi se utvrdilo da su istinite njegove tvrdnje koje su inkriminisane kao krivično delo.

Prednje žalbene navode ovaj sud ocenjuje neosnovanim. Izreka presude nije nerazumljiva ni protivrečna. Inkriminisane radnje za koje je optuženi oglašen krivim smeštene su u vremenski period naveden u uvodnom delu činjeničnog opisa krivičnog dela u izreci prvostepene presude, a okolnost da taj sav period nije ispunjen kriminalnom delatnošću nije smetnja da se utvrdi vreme izvršenja krivičnog dela. Protivrečnost izreke prvostepene presude koju ističe adv. Popović vezuje se za drugačiju pravnu ocenu dela od one koju je dao prvostepeni sud, a to pitanje može biti razmatrano samo u okviru ocene pravilnosti primene krivičnog zakona, a ne kao bitna povreda odredaba krivičnog postupka. Nema podloge u spisima ni navoda u žalbi da postoji protivrečnost između onoga što se navodi u razlozima prvostepene presude o sadržini iskaza optuženog Milića i sadržine tog zapisnika jer lektorisanje teksta predpostavlja i njegovo obavezno čitanje. U prvostepenoj presudi su dati dovoljni i jasni razlozi o tome kako je sud utvrdio neistinitost i zlonamernost inkriminisanih tekstova a zaključak o tome da li oni imaju karakter koji je imao u vidu čl. 133 st. 1 KZ SFRJ može biti predmet ocene samo u okviru pravne ocene dela.

Neprihvatljiv je i stav optuženog Milića o postojanju povreda odredaba krivičnog postupka. Članom 201 st. 1 ZKP je propisano da organi unutrašnjih poslova mogu izvršiti pretres stana i bez naredbe o pretresu, pored ostalog, i kada je očigledno da se na drugi način ne bi mogli obezbediti dokazi, a pod istim uslovima ti organi mogu izvršiti pretres stana i noću. Ocena o tome kada je navedeni uslov ispunjen je faktično pitanje koji ovlašćeni organ ceni u svakom konkretnom slučaju, a budući da se u konkretnom slučaju radi o pronalaženju pisanih tekstova koji se mogu lako uništiti, ovaj sud nalazi da je ocena organa unutrašnjih poslova bila pravilna. Dalje, iz odredbe st. 3 čl. 192 ZKP proizilazi da je rešenje o određivanju pritvora uručeno u zakonskom roku i kada je ono predato optuženom u roku od 24 časa od lišenja slobode. U spisima nema podloge tvrdnja optuženog da je po rešenju organa unutrašnjih poslova duže od tri dana proveo u pritvoru, a navod da mu rešenje po žalbi na rešenje o pritvoru nije dostavljeno u roku od 48 sati je bez uticaja, jer se radi o roku u kojem sud mora doneti odluku o žalbi na rešenje o određivanju pritvora, a ne u roku kojem se pritvorenom licu mora dostaviti odluka po žalbi. Bez značaja je i navod u žalbi optuženog da nije doneto rešenje o ukidanju pritvora, jer se takvo rešenje i ne donosi kada se osumnjičeni pušta iz pritvora po isteku roka za koji je pritvor bio određen. Povreda odredaba krivičnog postupka se ne čini i time što se u dispozitivu rešenja o produženju pritvora ne navodi rok do koga pritvor teče, ako se navode za koliko se vremena pritvor produžava, a podaci o vremena od kada pritvor teče i koliko je do tada teкао omogućuju da se utvrdi datum do kojeg pritvor teče. Odlučivanje o predlozima stranaka za izvođenje dokaza, za magnetofonsko snimanje i stenografisanje glavnog pretresa spada u nadležnost veća koje svoju odluku donosi na osnovu svestrane procene konkretnog slučaja i odbijanje takvih predloga ne predstavlja povredu odredaba krivičnog postupka. Takvu povredu ne predstavlja ni to što optuženi i branioci nisu imali više od 4 sata nedeljno razgledanje spisa, jer su oni bili

upoznati sa stanjem dokaza u istrazi, a obaveza veća da obezbedi razgledanje spisa u toku glavnog pretresa nije nigde propisana i razgledanje se može dozvoliti samo ako se time ne odugovlači postupak i ne ometa normalan rad veća. O bilo kakvoj povredi odredaba postupka ne može se govoriti ni kada je u pitanju tvrdnja optuženog da mu nije dozvoljeno da do kraja ispita svedoka Čovića. Saslušanje svedoka ne spada u prava stranaka pa ni okrivljenog već to pravo ima samo predsednik veća i veće. Stranke i branilac kao i oštećeni mogu zahtevati da se svedoku postavie određena pitanja a po odobrenju predsednika veća može i sam postaviti ta pitanja. Iz zapisnika o glavnom pretresu se vidi da su svedoku Čoviću optuženi i branioci postavljali preko 40 pitanja, a veliki broj pitanja je zabranjen ili je na njih zabranjen odgovor. Ta činjenica ukazuje da je odbrani dato neuobičajeno puno prava posebno u saslušanju svedoka Čovića iako se iz pitanja i komentara uz njih vidi da je dobar broj tih pitanja bio sračunat na omalovažavanje svedoka kao ličnosti i učinjen pokušaj da se saslušanje svedoka pretvori u njegovo maltretiranje, a to predsednik veća i veće ne smeju nikada dozvoliti.

Navodi u žalbi branioca optuženog advokata Popovića kojim se pobija rešenje veća kojim je tom braniocu uskraćeno pravo da bude branilac opt. Milića na glavnom pretresu ocenjeni su iz aspekta bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz čl. 364 st. 1 tač. 3 ZKP i ovaj sud je našao da ta povreda nije učinjena. Jer, i u žalbi se ne osporava da su u momentu donošenja predmetnog rešenja bili ispunjeni uslovi za njegovo donošenje. Prestanak razloga zbog koga je rešenje doneto nije obavezivalo sud da donese rešenje o opozivanju rešenja o isključenju advokata Popovića iz funkcije branioca. Šta više mogućnost opozivanja nije ni postojala jer je u vreme donošenja rešenja bilo zakonito a u daljem toku postupka nisu se pojavile okolnosti koje bi opravdavale izmenu rešenja. Konačno ono i ne spada u rešenja koja veće može samo izmeniti. Prema tome, adv. Popoviću nije nezakonito uskraćeno pravo da kao branilac prisustvuje glavnom pretresu pa nije učinjena ni bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz čl. 364 st. 1 tač. 3 ZKP. Advokat Popović nakon prestanka razloga zbog kojih je i doneto rešenje o njegovom isključenju iz funkcije branioca imao je pravo da se ponovo pojavi u funkciji branioca ali sud nije bio dužan da ga o tome obaveštava ni poučava.

Polazeći od izloženog Vrhovni sud nalazi da prvostepenom presudom u delu koji se odnosi na opt. Milića, kao ni u postupku koji joj je predhodio nisu učinjene bitne povrede odredaba krivičnog postupka na koje se ukazuje žalbama kao ni neke druge koje drugostepeni sud pazi po službenoj dužnosti.

Žalbama opt. Milića i njegovih branilaca prvostepena presuda se neosnovano pobija i zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja. Ovaj žalbeni osnov u žalbama opt. Milića i njegovog branioca advokata Popovića se posebno i ne obrazlaže, ali se iz razloga za druge žalbene osnove vidi da žalbe zastupaju stav da nije utvrđeno da su inkriminisane izjave optuženog neistinite i zlonamerne, odnosno optuženi Milić nastoji dokazati da je njegova izjava istinita, da su u pitanju naučna saznanja do kojih je došao proučavajući istoriju radničkog pokreta u Jugoslaviji. Stav da nije utvrđeno da su inkriminisane izjave optuženog neistinite i zlonamerne zastupa se i u žalbi branioca optuženog advokata Kneževića, koji pored toga ističe

da nije dokazano da je opt. Milić čitao svoje tekstove i da ih je davao na čitanje. S tim u vezi se ističe da iskaz optuženog Olujića ne može biti dokazno sredstvo, pošto kao okrivljeni po zakonu nije dužan govoriti istinu, a da svjedok Simić nije izjavio da je opt. Milić čitao svoje tekstove, da on ne potvrđuje iskaz opt. Olujića. Pored toga u žalbi se ističe da je sud pogrešio kada nije prihvatio predlog za saslušanje predloženih svjedoka i veštačenje kojim bi se utvrdila istinitost inkriminiranih izjava. Stav da iskaz optuženog Olujića ne može biti dokaz nema podloge u zakonu, ni u teoriji kao i u praksi. Iskaz optuženog predstavlja i sredstvo odbrane i dokaz i mora se ceniti kao i svaki drugi dokaz. Pri oceni iskaza okrivljenog kao dokaza mora se imati u vidu i njegov poseban položaj u postupku, ali se samo zbog toga ne može zaključiti da iskaz optuženog u odnosu na optužene nije istinit. Naprotiv ocena iskaza okrivljenog se mora vršiti po istim pravilima koja se primenjuju kod ostalih dokaza s tim što se mora posebno imati u vidu da li okrivljeni ima interesa da neistinito tereti ostale optužene, posebno da bi na njih prebacio svoju krivicu. U konkretnom slučaju ništa ne ukazuje da je optuženi Olujić imao bilo koji razlog da u istrazi neistinito tereti optuženog Milića ili nekog drugog saoptuženog. Naprotiv, on je imao interesa, s obzirom na vrstu krivičnog dela za koje je u to vreme i vođen postupak protiv njega i ostalih optuženih, da sve optužene prikaže u boljem svetlu i kao lojalne građane. Izjavama koje je dao u odnosu na optuženog Milića opt. Olujić nije prebacio krivicu na drugoga, a iz spisa proizilazi da nije imao bilo koji drugi razlog da optuženog Milića neistinito tereti. Optuženi Olujić je bio veoma određen i izričit u iskazu kada je izjavio da opt. Milić kao uvodničar po temi “Uzroci sukoba Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine” i “Udes Milovana Đilasa i granice pobune” čitao svoje tekstove. Sadržina iskaza svjedoka Simića u odnosu na učešće optuženog Milića po temi “Udes Milovana Đilasa i granice pobune” saglasan je sa optuženim Olujićem, ali taj svjedok nije tako određen i kategoričan kao Olujić. U odnosu na tekst “Staljinizam i uzroci poraza u Srbiji 1941-42” on je izjavio da nije siguran da li je Milić kao uvodničar čitao tekst, nije siguran da je uvodničar Milić ali misli da jeste, dok je u odnosu na tekst “Sukob Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine” izjavio da se ne seća rasprave po temi pod tim naslovom, iako se seća da je Milić govorio o boljševizaciji partije, ali tvrdi da tom prilikom nije čitao tekst. S obzirom na ovakvo stanje dokaza, bez obzira što je prvostepeni sud postupio po oceni određene protivrečnosti u iskazima opt. Olujića i svjedoka Simića, može se pouzdano zaključiti da je opt. Milić u vreme navedeno u izreci prvostepene presude pred više lica pročitao tekstove sa naslovom “Uzroci sukoba Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine” i “Udes Milovana Đilasa ili granice pobune”. Nije značajno da li je čitao i tekst sa naslovom “Staljinizam i uzroci poraza ustanka u Srbiji 1941-42 godine”, s obzirom na izmenjenu pravnu ocenu dela.

Zapisnicima o pretresu stana i potvrdama o oduzetim stvarima pouzdano je utvrđeno da su od optuženog Milića oduzeti, pored ostalog, i tekstovi sa naslovom “Uzroci sukoba Jugoslavije i SSSR-a 1948. godine” i “Udes Milovana Đilasa i granice pobune”, a sam optuženi je izjavio da je on sačinio te tekstove. Uvidom u te tekstove je utvrđeno da oni sadrže inkriminirane tvrdnje i izjave navedene u izreci prvostepene presude pod C) alineja tri do osme, što se i žalbama ne osporava. Navodi u žalbama branioca optuženog advokata Kneževića da se radi o istrgnutim samo

pojedinih rečenicama ili delova rečenice, pa čak i pojedinih reči i da se za to ne može videti prava sadržina izjava optuženog se ne može prihvatiti, jer su u pitanju takve izjave i tvrdnje koje ne mogu promeniti smisao bez izbora na celinu u koju bi se smestile. Inače ceo tekst je u smislu kakav imaju inkriminacije koje su opisane u postupku pod B) i C) izreke prvostepene presude.

Neistinitost inkriminiranih izjava i tvrdnji opt. Milića prvostepeni sud je utvrdio polazeći od opšte poznatih činjenica o društveno-političkim prilikama u zemlji, i iznošenje tih prilika u razlozima prvostepene presude ne predstavlja utvrđivanje činjeničnog stanja, već navođenjem opšte poznatih činjenica sa kojim su izjave optuženog Milića u direktnoj suprotnosti. Upotreba izraza očigledno, jasno i slično u razlozima prvostepene presude nema značaja koji se daje u žalbama jer ti izrazi ukazuju da su u pitanju opšte poznate činjenice odnosno notorne činjenice čije dokazivanje nije potrebno. Pošto se radi o opštepoznatim činjenicama nije ni bilo potrebe da se navode dokazi radi njihovog utvrđivanja. Stoga ovaj sud navodi u ovim žalbama kojima se ukazuje da je činjenično stanje ostalo neutvrđeno zato što nije prihvaćen predlog odbrane za saslušanje svedoka i veštačenje raznih razjašnjenja istinitosti ili neistinitosti izjava i tvrdnje optuženog ocenjuje neosnovanim. U razlozima prvostepene presude može se dodati da se inkriminirane izjave i tvrdnje optuženog svode na pripisivanje negativnih naziva državnim i partijskim rukovodstviima i društveno-političkom sistemu, vređanje i omalovažavanje svih institucija i instancija, a tome pribegava samo onaj ko nema argumenata. S tim u vezi može se istaći da je u pravu branilac Popović kada tvrdi da se istinitost ili neistinitost inkriminiranih delova teksta i ne može utvrditi, ali ne zato što se radi o naučnom saznanju i činjenicama iz istoriografije kako se navodi u žalbama, već zato što je u pitanju omalovažavanje, nipoštašavanje i vređanje, a vređanje i omalovažavanje te nipoštašavanje ostaje uvek samo to i kad se radi o pojedincima i društvenim instancijama, institucijama ili drugim kategorijama bez obzira kakav je karakter teksta u koji su one smeštene. Pitanje karaktera nekog teksta nije pitanje koje se može raspravljati u krivičnom postupku i to nije učinjeno i u ovom postupku da li je tekst naučni ili ne, ne može se utvrđivati ni veštačenjem ni svedocima, jer se tek praktičnom proverom može doći do saznanja da li je nešto naučno ili ne. No, u ovakvom slučaju može se reći da u naučne činjenice ne spada etiketiranje, ponižavanje, omalovažavanje itd. Kao ni drugi oblici uvredljivog izjašnjavanja o nekoj ličnosti ili događaju društvenoj instituciji, društvenim organima i slično.

---

ovde nedostaje strana 10 originalne presude (prim. Z.P.)

Posebno je neprihvatljiv stav u žalbi da je optuženi oglašen krivim za zloupotrebu mišljenja ideja i opredeljenja, koji su van pravne regulative i čija je zloupotreba nemoguća. Nema sumnje da mišljenja i ideje i opredeljenja ne mogu biti radnja izvršenja krivičnog dela. To je u krivičnom pravu rasčišćeno pre više decenija i taj stav je dosledno sproveden i u krivičnom zakonodavstvu SFRJ. Žalba očigledno namerno ili iz neznanja meša pojmove izgovorene ili napisane reči sa pojmom mišljenja,

ideja i opredeljenja, iako su to sasvim različite kategorije. U teoriji krivičnog prava napravljena je veoma jasna razlika između mišljenja, ideja i opredeljenja i izgovorenih ili napisanih reči. Opšte je prihvaćeno da mišljenje ideje i opredeljenja kao unutrašnji psihički procesi ne mogu biti radnja krivičnog dela. Nasuprot tome, reči mogu biti i radnja krivičnog dela. Krivična dela koja se čine na taj način poznaju sva zakonodavstva, pre svega kakav karakter ima većina krivičnih dela povrede časti i ugleda kao i druga brojna dela svrstana u drugoj glavi krivičnog zakona, a većina zakonodavstava inkriminiše i neprijateljsku propagandu kao krivično delo koje se može činiti i rečima.

Neistinitim prikazivanjem društveno-političkih prilika u zemlji, kao drugo bitno obeležje drugog oblika krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ je svako prikazivanje događaja iz oblasti unutrašnje i međunarodne politike, ekonomskih, kulturnih i drugih aktivnosti u SFRJ koja se ne zasnivaju na stvarno postojećim činjenicama, ili se zasnivaju samo delimično na činjenicama ili su proizvod netačnog interpretiranja činjenica. Izjave i tvrdnje optuženog se odnose na navedene oblasti odnosa u SFRJ i najvećim delom se ne zasnivaju ni na jednoj činjenici, a tamo gde se koriste neke činjenice ove se netačno interpretiraju. Sve te izjave se odnose na stanje društveno-političkih odnosa u SFRJ, a pod tim se podrazumevaju i prilike u zemlji. Nisu u pitanju nikakve istorijske prilike jer optuženi iznosi svoje tvrdnje i ocene ne ograničava to vremenski već ih smešta u posleratni prostor u SFRJ i ceo taj period pokušava prikazati neuspešnim i crnim. Prema tome, ovaj sud nalazi da je neosnovan navod u žalbi kojim se pobija pravilnost primene krivičnog zakona kada su u pitanju inkriminacije opisane u izreci prvostepene presude pod b) i c) alineja od 3-8. Šta više u tim radnjama okrivljenog sadržana su bitna obeležja i drugih krivičnih dela, ali ovaj sud nije vršio korekciju pravne ocene u tom pravcu, jer bi to bilo nepovoljnije po optuženog. S druge strane sud je prihvatio stavove u žalbama da inkriminacije obuhvaćene u izreci prvostepene presude pod a) i b) alineja 2, s obzirom da se odnose na prilike u KPJ pre Drugog svetskog rata i u vreme ustanka 1941. godine da one nisu obuhvaćene pojmom društveno-političkih prilika u zemlji u smislu čl. 133 st. 1 KZ SFRJ i zato su one ispuštene iz opisa dela.

Odmeravajući kaznu optuženom za delo za koje ga je ovaj sud oglasio krivim Vrhovni sud je našao da je prvostepeni sud pravilno utvrdio sve okolnosti od značaja za kazneni tretman optuženog i tim okolnostima dao značaj koje one imaju u konkretnom slučaju pa je prihvatajući takvu ocenu tih okolnosti, kao i okolnost da su određene inkriminacije za koje je optuženi bio oglašen krivim ispuštene iz opisa krivičnog dela zbog toga što nemaju obeležja krivičnog dela, optuženog Milića je osudio na kaznu zatvora kao u izreci, uz uračunavanje pritvora, u uverenju da je takva kazna nužna i dovoljna za postizanje svrhe kažnjavanja.

Odluka o meri bezbednosti koja je izrečena optuženom Miliću je pravilna i zakonita i zasnovana na pravilnom tumačenju člana 69 KZ SFRJ.

U ostalim delovima odluka u odnosu na opt. Milića ostaje nepromenjena.

II. Optuženi Nikolić Milan

Neosnovano se žalbom branioca optuženog Nikolića prvostepena presuda pobija zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka. Nema podloge u spisima tvrdnje u žalbi branioca o odlučnim činjenicama te, da ti razlozi nisu jasni i da su protivrečni. U razlozima prvostepene presude navedeno je na osnovu kojih dokaza je utvrđeno da je opt. Nikolić napisao tekst na engleskom jeziku "Struktura jugoslovenskog društva, oblici sukoba i način za njihovo prevazilaženje" (str. 28 prvostepene presude). Dovoljne i jasne razloge prvostepena presuda sadrži i kad su u pitanju ostale odlučne činjenice. Oni su sadržani na strani 28 i 29 prvostepene presude a delom i na strani 30. Ocena prihvatljivosti ovih razloga može biti predmet razmatranja samo u okviru pravne ocene dela a ne u okviru pobijanja presude zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka. Razlozi prvostepene presude nisu nepotpuni ni zato što u njima nema stava o karakteru inkriminisanog teksta, odnosno što nije utvrđeno da tekst ima akademski karakter. Jer, u razlozima se utvrđuje da je optuženi tekst napisao kao seminarski rad za postdiplomske studije, a da li tekst ima akademski karakter ili ne to se ne utvrđuje u krivičnom postupku niti to zavisi od toga šta optuženi misli o svom tekstu. Karakter teksta nije bitan ni za ocenu da li su određene činjenice istinite ili ne, jer se istinitost ili neistinitost određene izjave ili tvrdnje a kakve ima u vidu čl. 133 st. 1 KZ SFRJ može ceniti samo njihovim upoređivanjem sa opšte poznatim činjenicama u društveno-političkim prilikama kod nas. Karakter teksta nije značajan posebno kad je u pitanju krivično delo izlaganja poruzi SFRJ, njenih najviših organa i predstavnika tih organa za koje je ovaj sud optuženog oglasio krivim i osudio. Saopštavanjem drugom uvredljivim, omalovažavajućim i klevetničkim izjavama uvek ostaje samo to, bez obzira kakav karakter teksta u kojem se sadržina želi dati, autor ili bilo ko drugi. Izjave i tvrdnje takvog karaktera ne mogu imati akademski naučni ili drugi sličan karakter čak ni onda kada bi se tekst u ostalim delovima mogao svrstati u vredna ostvarenja. Razloge prvostepene presude ne čini nerazumljivim ni okolnost što se inkriminisani sadržaj opisan u izreci prvostepene presude nazivaju pamfletom. Posebno se ima u vidu da se taj pojam, kako se negde definiše, može svrstati i u vredna literalna ostvarenja. Upotreba izraza "očigledno", dobro se zna, evidentno je, izvesno je i slično, ne čini razlog nejasnim jer upotreba takvih izraza ukazuje da su u pitanju opšte poznate činjenice odnosno notorne činjenice. Izostala ocena iskaza svih saslušanih svedoka, svakog za sebe i u vezi sa ostalim dokazima, razloga prvostepene presude ne čine manjkavim, jer su se svedoci izjašnjavali o činjenicama u odnosu na krivično delo udruživanja radi neprijateljske delatnosti, a ovlašćeni tužilac je odustao od optužbe za to delo. U razlozima presude nema protivrečnosti ni u pogledu sadržine zapisnika o iskazu okrivljenog Nikolića i onoga što se u prvostepenoj presudi navodi o sadržini tog zapisnika, jer sud u presudi ne tvrdi da je optuženi rekao da želi da se zaposli na Zapadu i da na ovaj način stvara o sebi sliku disidenta, kao ni da je socijalista zapadnog tipa, već to navodi kao svoje zaključke na osnovu ukupnog ponašanja optuženog. U postupku koji je prethodio donošenju prvostepene presude nije povređena ni

odredba čl. 337 st. 1 ZKP, jer je u toj odredbi propisano da ovlašćeni tužilac ako u toku glavnog pretresa nađe da navedeni dokazi ukazuju da se izmenilo činjenično stanje izneseno u optužnici može izmeniti optužnicu. Navedeni tekst zakona, posebno upotrebljeni izraz “nađe da izvedeni dokazi ukazuju da se činjenično stanje izmenilo” vodi zaključku da tužilac može izmeniti optužbu ne samo kada se pojave novi dokazi i kada dokazi sadrže podatke o činjenicama koje tužiocu nisu bile poznate u momentu optuženja, već i u slučaju kada tužilac ocenom poznatih dokaza i činjenica dođe do procene da se činjenično stanje izmenilo. Izmenjenom optužnicom ne mogu se obuhvatiti samo one radnje optuženog za koje je ovlašćen tužilac u toku krivičnog postupka odustao od krivičnog gonjenja. U konkretnom slučaju tužilac nije odustao od krivičnog gonjenja, u odnosu na opt. Nikolića, za ponašanje obuhvaćeno izmenjenom optužnicom.

Osnovano se u žalbi branioca optuženog pokazuje da je prvostepeni sud povredio odredbe krivičnog postupka kada u presudi nije izveo razloge zbog čega nije prihvatio predlog odbrane za izvođenje novih dokaza, ali to ne predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka jer se iz drugih razloga presude vidi da su novi dokazi predloženi radi utvrđivanja notorne činjenice, za čije utvrđivanje nije potrebno izvoditi dokaze, pa izostanak razloga za dobijanje predloga u pravcu izvođenja takvih dokaza nije moglo biti niti je uticalo na donošenje zakonite i pravilne odluke. Prema tome, ovaj sud nalazi da u prvostepenoj presudi u odnosu na opt. Nikolića i postupku koji je prethodio njenom donošenju nisu učinjene bitne povrede odredaba krivičnog postupka na koje se ukazuje u žalbi branioca optuženog kao ni neka druga na koju drugostepeni sud uvek pazi po službenoj dužnosti.

Žalbama optuženog Nikolića i njegovog branioca prvostepena presuda se neosnovano pobija i zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja. Jer i u žalbama se ukazuje na činjenice koje je prvostepeni sud utvrdio i što nije sporno. Naime, ukazuje se da optuženi nije ništa drugo uradio osim što je napisao seminarski rad “Struktura jugoslovenskog društva, oblici sukoba i način njihovog prevazilaženja” i da taj rad nije saopštavao ni dao na čitanje nikom drugom osim profesoru mentoru, te da on nije bio namenjen ma kojoj drugoj svrsi sem sticanju akademске titule, kao i da se utvrđenje činjenica u odnosu na opt. Nikolića svelo na iščitavanje tog teksta. Te činjenice prvostepeni sud je utvrdio pouzdano, s tim što je čitanjem teksta utvrdio i njegov sadržaj, a pored ostalog da on sadrži izjave i tvrdnje sadržane u činjeničnom opisu dela u izreci prvostepene presude, a među njima su i one navedene u drugostepenoj presudi. Istina, prvostepeni sud je ocenjujući napred navedene nesporne činjenice izveo zaključak da je optuženi opisanim radnjama zlonamerno i neistinito prikazao društveno političke prilike u zemlji ali one s obzirom na izmenjenu pravnu ocenu dela više nisu značajne. Pravilnost utvrđenog činjeničnog stanja ne dovodi se u pitanje ni navodima u žalbi da je prvostepeni sud pogrešio kada je odbio predlog odbrane da se kao svedok sasluša prof. Ralf Miliband i izvršio veštačenje. Polazeći od izloženog, ovaj sud nalazi da je u odnosu na opt. Nikolića činjenično stanje pravilno i potpuno utvrđeno.

Ovaj sud, međutim, nije prihvatio pravnu ocenu dela koju je dao prvostepeni sud. Zlonamerno prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji, kao što je već nave-

deno, podrazumeva takvu aktivnost kojom se drugi želi podstaći na razmišljanje o potrebi promene društveno-političkog sistema protivustavnim putem a iz okolnosti da je optuženi predmetni tekst napisao kao seminarski rad na postdiplomskim studijama, da je on napisan na engleskom jeziku, te da ga je više od dve godine držao u stanu ne saopštavajući njegov sadržaj nikome ne može se izvući zaključak da takvo postupanje optuženog ima karakter zlonamernog prikazivanja društveno-političkih prilika u zemlji kakav ima u vidu čl. 133 KZ SFRJ. I prvostepeni sud na strani 13 presude, pored ostalog, izvodi da ovako crna slika u našoj zemlji koju stvara opt. Nikolić i plasira tim ljudima sada među kojima je veliki broj i onih koji neznaju ni osnovne stvari u našoj zemlji mogla dovesti do pogrešnog mišljenja o nama ali da to opt. Nikolića mnogo i ne zanima, jer on ne želi da se zaposli na Zapadu i na ovaj način on stvara o slebi sliku disidenta. Prema tome i prvostepeni sud nalazi da delatnost optuženog nije bila usmerena da kod nekog građanina u inostranstvu pobudi razmišljanje o potrebi akcije za promenu društveno-političkog uređenja u našoj zemlji ili ugrožavanje drugih objekata pobrojanih u čl. 133 st. 1 KZ SFRJ. I ovaj sud nalazi da je seminarski rad opt. Nikolića uređen sa namerom da ispuni određene uslove u okviru postdiplomskih studija ali da je on nemajući kvalitetnog rada kojim bi udovoljio svojoj obavezi kao student na postdiplomskim studijama pribegao etiketiranju, vredanju i izvrtanju činjenica o našoj stvarnosti. U ovom tekstu tvrdnjama i izjavama navedenih u izreci ove presude on je izložio poruzi Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju, njene najviše organe i predstavnike tih organa kao i ličnost predsednika SFRJ sada pok. Josipa Broza Tita. Takvim ponašanjem optuženi je ostvario sva bitna obeležja krivičnog dela povrede ugleda SFRJ iz čl. 157 KZ SFRJ. Optuženi je bio svestan da izlaže poruzi SFRJ, njene najviše organe i predstavnike tih organa i ličnost Josipa Broza Tita i to je hteo, jer je rad u kome je izvršeno izlaganje poruzi predao drugom licu da ga čita, znajući da će biti pročitano od mentora što je on i učinio. Okolnost da su tvrdnje uvrede kojim je izvršeno izlaganje poruzi sadržane u seminarskom radu na studijama, u kome optuženi daje karakter naučnog rada, a branilac akademskog rada su bez ikakvog uticaja na postojanje dela, jer predmet razmatranja nije delo kao celina već one tvrdnje i izjave kojima se izlaže poruzi SFRJ. Izlaganje poruzi društvenih institucija svakako da nema u sebi ništa naučno ni akademsko. Naprotiv, tome pribegavaju oni koji nisu dorasli za naučni i akademski dijalog. Izjave uz upotrebu uvredljivih naziva i omalovažavajućeg značaja bilo da su uperene na pojedince ili društvene institucije, uvek postaju samo to, bez obzira u kakav se tekst uklope i sigurno da one svaki tekst čine siromašnijim i manje vrednim, te daju vrlo ružnu sliku o autoru a ne mnogo bolju ni o onim koji se sa tim solidarišu.

Odmeravajući kaznu optuženom Nikoliću za delo za koje je oglašen krivim, ovaj sud je imao u vidu sve okolnosti od uticaja na kazneni tretman optuženog, posebno one utvrđene u prvostepenoj presudi, te slabo zdravstveno stanje supruge optuženog koje se potvrđuje lecarskom intervencijom koju je branilac predao na sednici, ali je ovaj sud imao u vidu i obim izjava i tvrdnji kojima je izvršeno izlaganje poruzi kao i okolnost da je to učinjeno pred stranim državljaninom. Imajući u vidu te okolnosti kao i težinu i društvenu opasnost izvršenog krivičnog dela sud je op-

tuženom izrekao kaznu kao u izreci nalazeći da je ona nužna i dovoljna za postizanje svrhe kažnjavanja.

U izrečenu kaznu optuženom se uračunava vreme provedeno u pritvoru shodno odredbi čl. 109 KZ SFRJ.

Optuženog Nikolića sud je oslobodio plaćanja troškova krivičnog postupka, pošto je branilac optuženog podneo dokaze da su imovinske prilike optuženog takve da bi plaćanje troškova krivičnog postupka moglo dovesti u pitanje izdržavanje četvoročlane porodice optuženog.

Ocenjujući meru bezbednosti koja je optuženom izrečena primenom čl. 69 KZ SFRJ sud je našao da je ta mera pravilna i zakonita.

III. Optuženi Olujić Dragomir

Ocenjujući prvostepenu presudu u delu koji se odnosi na opt. Olujića kao i žalbu optuženog i njegovog branioca te navode odgovora na žalbu Okružnog javnog tužioca, ovaj sud je našao da su izjavljene žalbe osnovane, zato što se u radnjama optuženog Olujića ne stiču bitna obeležja krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti. Naime, izrekom prvostepene presude optuženi je oglašen krivim za četiri inkriminacije. Inkriminacija u drugoj alineji pod A) izreke presude ne predstavlja ni istinitu ni neistinitu činjenicu već normativni način iskazivanja u kome se ukazuje na potrebu jačeg sindikata, a ne na stanje društveno-političkih prilika u zemlji. Izjava da predstoji odnosno postoji mogućnost serije štrajkova, takođe ne predstavlja zlonamerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji. Inkriminacija pod B) se ne odnosi na prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji, jer se u njoj ne daje ni negativan ni pozitivan prikaz ili ocena tih prilika, a inače ona je tako neodređena da se i ne može zaključiti šta optuženi misli. Do istog zaključka se dolazi i kada se ona posmatra u okviru celokupnog teksta u kom je sadržana, a koji se bavi kritičkim prikazom knjige u kojoj su razmatrani uloga i položaj političkih partija kod nas neposredno posle Drugog svetskog rata.

Inkriminacija pod C) se odnosi na društveno-političke prilike u KPJ u toku Narodnooslobodilačke borbe i neposredno posle Drugog svetskog rata, a i to se ne može podvesti pod pojam zlonamernog i neistinitog prikazivanja društveno-političkih prilika u zemlji kakve ima u vidu čl. 133 st. 1 KZ SFRJ. Pored toga, ovaj sud je imao u vidu da je navedena inkriminacija uneta u opis dela u optužbi na osnovu zapisnika o ispitivanju okrivljenog u istrazi kojom prilikom on nije tvrdio ono što se navodi u opisu već je izjavio da je mogao u raspravi o knjizi Čavoškog i Koštunice izneti ono što se navodi u opisu dela. Neposredno nakon davanja navedene izjave optuženi je rekao da je u diskusiji o knjizi Čavoškog i Koštunice učestvovao sa pisanim radom pod nazivom “Od pluralizma do monizma” i dao je podatke gde se taj tekst može naći pa je on i pronađen i uvidom u taj tekst se može utvrditi da takve tvrdnje tekst ne sadrži. U tom okviru ovaj sud je cenio i najavu da program revolucije nije postojao, a da su delovi programa koji su na Drugom zasedanju AVNOJ-a formulisani anulirani su sporazumom Tito-Šubašić, koja izjava se odnosi na društveno-

političke prilike u zemlji i nije zasnovana činjenicama, ali se s obzirom na okolnosti pod kojima je izjava data i druge okolnosti koje se moraju imati u vidu kad se utvrđuje postojanje zlonamernosti kakav ima u vidu čl. 133 st. 1 KZ SFRJ ne može zaključiti da je delatnost optuženog bila usmerena na postizanje posledica iz čl. 133 st. 1 KZ SFRJ. Stoga se ne može uzeti da je tom izjavom optuženi zlonamerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji u smislu čl. 133 st. 1 KZ SFRJ. Konačno, u inkriminaciji pod D) optuženom se stavlja na teret da je tvrdio da sistem u našoj zemlji nije ni levi ni demokratski. Inkriminisane izjave da sistem u našoj zemlji nije levi je besmisleno, a tvrdnja da nije demokratski predstavlja neistinitu činjenicu, ali kad se ima u vidu da je navedena tvrdnja sadržana u konceptu koji je trebalo biti osnov za pisanje knjige i da je taj koncept čitao samo jedan od potencijalnih koautora ne može se ni ova tvrdnja podvesti pod zlonamerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji.

Polazeći od izloženog, Vrhovni sud je optuženog oslobodio od optužbe zato što delo za koje je optužen nema bitna obeležja krivičnog dela. S obzirom da je optuženi oslobođen od optužbe za delo za koje je optužen, to navodi u žalbama optuženog i njegovog branioca kojima se prvostepena presuda pobija i po drugim osnovama su postali bespredmetni.

Odluka o troškovima krivičnog postupka doneta je primenom čl. 99 ZKP.

Odluka o oslobođenju optuženog od optužbe ima za posledicu nevažnost odluke o meri bezbednosti iz čl. 69 KZ SFRJ.

Ova presuda doneta je na osnovu ovlašćenja drugostepenog suda sadržanih u čl. 387 st. 1 ZKP.

Zapisničar,
Ljiljana Žikić, s.r.

Predsednik veća,
sudija
dr Jovan Pavlica

Za tačnost otpravka
Šef pisarnice
Branka Milanović

Zahtev Saveznom sudu za vanredno preispitivanje pravosnažne presude

K-469/84

OKRUŽNOM SUDU U BEOGRADU

Na osnovu čl. 425 ZKP, kao branilac osuđenog MIODRAGA MILIĆA, iz Beograda, ul. Dalmatinska br. 90 ovim podnosim

ZAHTEV ZA VANREDNO PREISPITIVANJE PRAVOZNAŽNE PRESUDE
Vrhovnog suda Srbije Kž-357/85 od 9. VII 1985. god.

SAVEZNOM SUDU

- zbog povrede odredaba krivičnog postupka u žalbenom postupku, koje su bile od uticaja na donošenje pravilne presude – čl. 427 st. 1 tač. 3 ZKP u v. čl. 11 st. 1, čl. 67 st. 1 i čl. 371 st. 1 ZKP, i
- zbog povrede krivičnog zakona na štetu osuđenog – čl. 427 st. 1 tač. 1 u v. čl. 133 st. 1 i čl. 157 KZ SFRJ.

i stavljam sledeći

predlog

da se presuda Vrhovnog suda Srbije Kž-357/85

UKINE i predmet vrati istom sudu na ponovnu odluku

ili

PREINAČI tako što se osuđeni OSLOBAĐA OD
OPTUŽBE

Istovremeno se stavlja

predlog

da sud u smislu čl. 428 st. 5 odloži izvršenje pravosnažne presude.

O b r a z l o ž e n j e

I. – Povrede odredaba krivičnog postupka

Tokom celog postupka izvršene su brojne povrede prava formalne odbrane osuđenog (čl. 11 st. 1 i čl. 67 st. 1 ZKP), od kojih su ovde pobrojane samo najgrublje. Te povrede su kulminirale u propuštanju drugostepenog suda da o sednici veća obavesti potpisanog branioca osuđenog (čl. 371 st. 1 ZKP), što samo po sebi predstavlja APSOLUTNO BITNU POVREDU odredaba ZKP-a, zbog koje se drugostepena presuda MORA UKINUTI, budući da stoji neoboriva pravna pretpostavka (praesumptio iuris et de iure) da je taj propust bio od uticaja na donošenje pravilne presude.

1)

Pravo na formalnu odbranu osuđenog povređeno je grubo još pre otvaranja istrage, kada su organi unutrašnjih poslova nezakonitim postupanjem povredili tajnost odnosa branilac – branjenik.

Naime, osuđeni je lišen slobode 20. aprila 1984. godine u svom stanu u Dalmatinskoj ulici u Beogradu, zajedno sa 27 drugih lica. Tokom sledeća dva dana u kancelariji potpisanog branioca dolazili su srodnici mnogih od tih lica, među kojima i brat osuđenog, tražeći stručnu pomoć.

O svim tim razgovorima dole potpisani branilac vodio je beleške (između ostalog one su sadržavale i pritužbe srodnika na postupak organa unutrašnjih poslova prilikom pretresa stanova).

Dana 23. aprila 1984 .godine, u kancelariji potpisanog branioca izvršen je nezakoniti pretres, bez naredbe, po čl. 210 ZKP, koji se nije mogao primeniti.

Naime, primena čl. 210 ZKP isključena je u slučaju pretresa advokatske kancelarije postojanjem lex specialis-a – člana 43 st. 2 Zakona o advokaturi ("Službeni glasnik SR Srbije", br. 27/77 od 9. jula 1977. godine), prema kome se pretres advokatske kancelarije može izvršiti isključivo pod uslovom

- (a) da postoji o tome (naredba) istražnog sudije, i
- (b) da se pretres vrši u krivičnom postupku pokrenutom protiv advokata.

Nijedan od ova dva uslova nije bio ispunjen.

Potpisani branilac upozorio je organe na njihovo nezakonito postupanje i odbio da potpiše zapisnik, odn. da uzme bilo kakvog učešća u takvom nezakonitom postupanju.

DOKAZ: (A) Zapisnik o pretresanju službenih prostorija Uprave SDB za grad Beograd od 23. IV 1984. godine.

Tokom tog nezakonitog pretresa, iz advokatske kancelarije potpisanog branioca oduzete su beleške o razgovorima koje je potpisani vodio sa porodicama pritvorenih lica i osuđenog.

DOKAZ: (B) Potvrda o privremeno oduzetim predmetima Uprave SDB od 23. IV 1984. godine.

Svakako da je na taj način grubo povređeno pravo osuđenog iz čl. 11 st. 1 ZKP i uopšte načelo formalne odbrane.

2)

Potpisanom braniocu osuđenog, nezakonitim postupanjem istražnog sudije uskraćeno je pravo na učestvovanje u istražnom postupku, a time i pravo osuđenom na slobodan izbor branioca.

Istražni sudija je uskratio potpisanom braniocu da prisustvuje istražnim radnjama kojima po zakonu može prisustvovati sa obrazloženjem “da će biti svedok” (?), u trenutku kada je potpisani (a) već bio imenovan za branioca i (b) kada nije postojao nikakav predlog za saslušanje potpisanog branioca kao svedoka.

No, bez obzira na sve to, iz čl. 69 st. 2 ZKP potpuno je jasno da branilac (a) niti može biti saslušan u istrazi, (b) niti mu može biti uskraćeno pravo na odbranu u istrazi po tom osnovu. Iz čl. 69 st. 2 ZKP potpuno je jasno da braniocu to pravo može biti uskraćeno tek kad primi poziv za glavni pretres, dakle tek kada je istraga okončana.

Potpisani branilac je tražio od istražnog sudije o ovome pismeno rešenje, kako bi se na isto mogao žaliti, ali mu je istražni sudija to odbio rečima da “to nije potrebno”.

Na taj način osuđeni je tokom čitave istrage bio lišen prava na odbranu branioca po svom izboru (čl. 67 st. 1 ZKP).

DOKAZ: Saslušanje advokata VITOMIRA KNEŽEVIĆA iz Beograda, ul. Vase Pelagića br. 10.

3)

Istražni sudija je, protivno odredbi čl. 226 st. 2 ZKP pokušao da sasluša branioca osuđenog kao svedoka preko ovlašćenih organa.

DOKAZ: Zapisnik o saslušanju potpisanog u spisima.

4)

Javni tužilac je optužnicom – potpuno suvišno sa stanovišta postupka – predložio da se potpisani branilac sasluša “kao svedok”, onemogućujući na taj način osuđenom da ga brani branilac koga je odabrao već prilikom prvog saslušanja.

Da je predlog javnog tužioca bio suvišan vidi se iz tri okolnosti:

- (a) jer se u optužnici uopšte i ne navodi na koje bi to okolnosti trebalo da bude saslušan potpisani, niti se to bilo kako može zaključiti na drugi način iz same optužnice, što je nedopustivo kada se predlaže bilo koji dokaz, a pogotovo kada se predlogom okrivljeni lišava branioca i kada bi morale postojati posebne, specijalne okolnosti koje čine nužnim ovakav postupak;
- (b) jer se u optužnici navodi oko 100-tinak svedoka, pa je krajnje neverovatno da je postojala potreba za saslušanjem potpisanog, i
- (c) najvažnije, i sam prvostepeni sud je ocenio da je to saslušanje sasvim suvišno, ali tek kada je proveo skoro ceo prvostepeni postupak i već lišio osuđenog prava da ga brani branilac po njegovom sopstvenom izboru.

DOKAZ: spis

5]

Sve ove grube povrede prava na odbranu iznesene su jedino kao ilustracija sistematskog, nezakonitog, onemogućavanja osuđenog da se koristi svojim pravom na formalnu odbranu.

Međutim, povreda prava osuđenog na odbranu od strane drugostepenog suda, kojom kulminiraju ove povrede, takve je prirode da o njenom značaju uopšte ne može biti spora:

Propust drugostepenog suda da potpisanog branioca, koji je to zahtevao u žalbi, obavesti o sednici veća, predstavlja APSOLUTNO BITNU POVREDU odredaba ZKP-a, koja može biti sankcionisana ISKLJUČIVO ukidanjem drugostepene presude, kako je gore i predloženo.

Naime, neoboriva je zakonska pretpostavka (praesumptio iuris et de iure) da je propust suda po čl. 371 st. 1 ZKP UVEK od uticaja na donošenje pravilne presude i u takvom slučaju nema mesta ocenjivanju da li je ta povreda bila ili mogla biti od uticaja na zakonito i pravilno donošenje presude (v. Komentar dr Branka Petrića uz Zakon o krivičnom postupku, Službeni list, Beograd, 1977.).

(Uzgred se napominje da je tačno da je potpisanom braniocu tokom prvostepenog postupka bilo uskraćeno (bez razloga) pravo na odbranu osuđenog rešenjem prvostepenog suda, ali sam drugostepeni sud (v. str. 7, drugi stav presude), nalazi da je potpisani "po prestanku razloga iz kojih je rešenje doneto" imao pravo "da se ponovo pojavi u funkciji branioca" i pred prvostepenim sudom, a onda pogotovo u ožalbenom postupku pred drugostepenim sudom, te da se propust drugostepenog suda ovom okolnošću ne može pravdati).

Kod takvog stanja stvari potpuno je jasno da je osuđenom, jednim nizom nezakonitih postupaka, raznih subjekata, što je posebno zanimljivo (organima SDB, istražnog sudije, prvostepenog suda, javnog tužioca) onemogućavano da se koristi svojim pravom na formalnu odbranu, a da je sve to kulminiralo u propustu drugostepenog suda da postupi po čl. 371 st. 1 ZKP, što konačno predstavlja APSOLUTNO BITNU POVREDU zbog koje drugostepena presuda mora biti UKINUTA.

II. – Povrede krivičnog zakona

pogrešno je drugostepeni sud primenio na osuđenog čl. 133 st. 1 KZ SFRJ. Razlozi koje za takvu primenu Zakona daje drugostepeni sud nelogični su i protivrečni sami sebi.

Naime, na str. 9 treći stav presude, drugostepeni sud utvrđuje

"da je u pravu branilac Popović kada tvrdi da se istinitost ili neistinitost inkriminiranih delova teksta i ne može utvrditi...";

a na strani 6, prvi stav presude doslovno kaže:

"u prvostepenoj presudi su dati dovoljni i jasni razlozi o tome kako je sud utvrdio neistinitost... inkriminiranih tekstova".

Drugim rečima, drugostepeni sud ISTOVREMENO tvrdi i da se ne može utvrditi neistinitost inkriminiranih tekstova i da je taj nemogućći zadatak prvostepeni sud uspešno obavio?!

Kako je mogao osuđeni biti oглаšen krivim za NEISTINITO prikazivanje naših prilika, kada je neistinitost nemoguće utvrditi po stanovištu samog drugostepenog suda?

Drugostepeni sud kaže da je činjenično stanje od koga zavisi pravilna primena Zakona bilo NEMOGUĆE utvrditi, a istovremeno tvrdi da je činjenično stanje, ipak pravilno utvrđeno!

Drugostepeni sud, čak dalje razvija istu misao pa utvrđuje na str. 9, drugi stav, da se u inkriminisanim tekstovima radi o vrednosnim sudovima (čija istinitost ili neistinitost, po definiciji, ne može da se utvrđuje), a ne o činjeničnim iskazima:

“... u pitanju (je) omalovažavanje, nipodaštavanje i vređanje”

odn. pri dnu iste strane 9 presude:

“etiketiranje, ponižavanje, omalovažavanje... izjašnjavanje o nekoj

ličnosti ili događaju, društvenoj instituciji, društvenim organima i slično.”

potpuno je jasno da drugostepeni sud utvrđuje svojom presudom da se radnja izvršenja osuđenog sastoji, dakle, jednostavno rečeno u izlaganju poruzi (“ličnosti, društvenih institucija, društvenih organa i sl.”).

Naime, izlaganje poruzi definiše se u teoriji i praksi, upravo istim onim rečima koje upotrebljava drugostepeni sud da okvalifikuje radnju osuđenog:

“Pod tim (izlaganja poruzi) se podrazumeva ponižavajući, omalovažavajući, prezriv ili uvredljiv odnos prema državi, organu ili organizaciji...”

(Komentar KZ SFRJ, Savremena administracija, 1978., dr Franjo Bačić i dr, str. 523).

Isto i prof. dr Ljubiša Lazarević:

“Pod tim (izlaganje poruzi) se podrazumevaju delatnosti kojima se povređuje njihova čast i ugled, kao što su razni postupci omalovažavanja, ponižavanja, ismejavanja, potcenjivanja i sl.”

(Krivično pravo, posebni deo, Savremena administracija, 1981., str. 406)

Iz svega napred rečenog je potpuno jasno da drugostepeni sud

- (a) sam utvrđuje da se radi o iskazima čija se istinitost ili neistinitost ne može utvrđivati, čime se isključuje primena čl. 133 st. 1 KZ SFRJ kod koga neistinitost iskaza predstavlja konstitutivni element bića dela:
- (b) s druge strane, sam drugostepeni sud utvrđuje činjenično stanje tako što kvalifikuje radnju izvršenja kao izlaganje poruzi, što bi nužno zahtevalo primenu čl. 157 KZ SFRJ, a ovaj propis ne primenjuje.

Kod takvog stanja stvari mora se samo zaključiti da je drugostepeni sud pogrešno primenio na štetu osuđenog čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, baš na temelju činjeničnog stanja (radnje izvršenja) koje sam utvrđuje.

III.

– Nezavisno od prednjih razloga, odbrana ističe da drugostepena presuda obiluje i drugim nejasnoćama, pogreškama u zaključivanju, neodrživim pravnim stanovištima, u toj meri da je presudu gotovo nemoguće sa sigurnošću ispitati.

Neki od tih nedostataka zaslužuju da budu posebno ispitani, ne samo obzirom na konkretni slučaj, već i zato što se radi o stavovima najvišeg suda u Republici u materiji koja je od izvanredne važnosti za zaštitu ustavnih prava građana.

Tu imamo u prvom redu na umu stanovište drugostepenog suda po kome bi se sadržina prava građana na slobodu mišljenja iscrpljivalo nekakvim "pravom na unutrašnje psihičke procese".

Na strani 11, prvi stav presude, drugostepeni sud doslovno kaže:

"Posebno je neprihvatljiv stav u žalbi da je optuženi oglašen krivim za zloupotrebu mišljenja ideja i opredeljenja, koji su van pravne regulative i čija je zloupotreba nemoguća. Nema sumnje da mišljenja i ideje i opredeljenja ne mogu biti radnja izvršenja krivičnog dela. To je u krivičnom pravu raščišćeno pre više decenija i taj stav je dosledno sproveden i u krivičnom zakonodavstvu SFRJ. Žalba očigledno namerno ili iz neznanja meša pojmove izgovorene ili napisane reči sa pojmom mišljenja, ideja i opredeljenja iako su to sasvim različite kategorije. U teoriji krivičnog prava napravljena je veoma jasna razlika između mišljenja ideja i opredeljenja i izgovorenih reči. Opšte je prihvaćeno da mišljenje ideje i opredeljenja kao unutrašnji psihički procesi ne mogu biti radnja krivičnog dela. Nasuprot tome, reči mogu biti i radnja krivičnog dela. Krivična dela koja se čine na taj način poznaju sva krivična zakonodavstva, pre svega kakav karakter ima većina krivičnih dela povrede časti i ugleda kao i druga brojna dela svrstana u drugoj glavi krivičnog zakona, a većina zakonodavstava inkriminiše i neprijateljsku propagandu kao krivično delo koje se može činiti i rećima."

"Unutrašnji psihički procesi" ne mogu biti radnje krivičnog dela ne zato što bi to "bilo raščišćeno u teoriji" (time se teorija nije nikada ni bavila), ne zato što bi građanima "slobodu na unutrašnje psihičke procese" davao Ustav (Ustav se time i ne bavi), već zato što mišljenje kao unutrašnji psihički proces nije uopšte predmet pravne regulative. Ustav i zakoni, drugim rećima, niti zabranjuju, niti dopuštaju "unutrašnje psihičke procese", niti se njima bave.

Pravna norma (i ustavna norma) definišu se (v. Pravna enciklopedija, Savremena administracija, 1978., str. 1040), kao PRAVILA O PONAŠANJU LJUDI. Unutrašnje psihičke funkcije nisu "ponašanje" i njima se pravne norme uopšte i ne bave.

Kao što se Ustav i Zakon ne bave funkcijom bubrega ili jetre građana SFRJ, tako se ne bave ni funkcijom korteksa jer je područje psihosomatskih funkcija čoveka van pravne regulative budući da psihosomatske funkcije nisu "ponašanje".

Drugostepeni sud shvata slobodu mišljenja kao slobodu čoveka na psihosomatske funkcije (nad kojima, uostalom, niko ne može ni praktično imati kontrolu), koje se obavljaju nevoljno i koje ne proizvode (za razliku od ponašanja) nikakve posledice u socijalnoj stvarnosti.

Drugostepeni sud, u stvari, sužava slobodu mišljenja na pravo na život (pravo na psihosomatske funkcije)!

Sloboda mišljenja, ukoliko je pravno regulisana, mora se dakle shvatiti kao sloboda određenog ponašanja, tj. kao sloboda IZRAŽAVANJA mišljenja, jer samo izražavajući mišljenje stupa čovek u svet, tj. u područje pravne regulative.

Zato, kada Ustav ustanovljava slobodu mišljenja, Ustav može imati na umu jedino izraženo mišljenje, budući da uopšte i ne reguliše ono što nije ponašanje već nužna ljudska funkcija, koja je posledica samog života čoveka, samog postojanja čiju neprikosновенost Ustav garantuje na drugom mestu, kao pravo na život.

Prema tome, rezonovanje drugostepenog suda da bi po Ustavu građani SFRJ imali “slobodu” da misle šta hoće u svojim glavama, a da bi mogli biti kažnjeni za izražavanje toga mišljenja, duboko je pogrešno.

Naprotiv, ustavna odredba o slobodi mišljenja odnosi se baš na IZRAŽENO mišljenje, koje jedino i podleže regulaciji.

“Ustav zajemčuje slobodu misli bez ikakvih rezervi. Ona je zajemčena samim Ustavom, i po Ustavu nema osnova da se sloboda misli ma u kom pogledu dalje uređuje, ma i zakonom. To je pravo, po svojoj sadržini, i po obliku IZRAŽAVANJA, apsolutno a svako njegovo uređenje znači ograničenje.”

(Prof. dr Jovan Đorđević, Ustavno pravo, Savremena administracija, 1982., str. 386)

Član 133 KZ SFRJ, uostalom i ne inkriminiše (mada se često tako primenjuje) izražavanje mišljenja, kako to smatra drugostepeni sud, ni “zloupotreba mišljenja”, koja je ne moguća ex lege. Taj član inkriminiše svesnu laž (“neistinito prikazivanje” kumulirano sa svešću [umišljaj] o neistinitosti). Učinitac se prema čl. 133 KZ SFRJ kažnjava ne zato što iznosi svoje mišljenje, već što umesto njega iznosi drugo, u čiju istinitost ni sam ne veruje, dovodeći adresata u zabludu o sadržini svoga mišljenja, što je upravo suprotno izražavanju mišljenja.

Drugostepeni sud, međutim, proteže, opet protivustavno, primenu člana 133 KZ SFRJ i na iznošenje autentičnog mišljenja učinioca, nalazeći za to osnov u svojoj potpuno pogrešnoj teoriji o slobodi mišljenja “kao psihičkog procesa”.

Ovakvo pravno stanovište derogira ustavna rešenja o slobodi mišljenja, a budući da dolazi od najvišeg suda u Republici, zahteva korekciju od više sudske instance.

Drugo, podjednako opasno pogrešno pravno stanovište iznosi drugostepeni sud kada opravdava metodologiju pozivanja na “opštepoznate činjenice” prvostepenog suda u utvrđivanju istinitosti odn. neistinitosti inkriminiranih stavova.

Takva metodologija je nedopustiva koliko je i raširena. Presude kojima se okrivljeni oglašavaju krivim za neprijateljsku propagandu, po pravilu, vrve od izraza kao što su “jasno je”, “očigledno je”, “nesumnjivo je”, “opštepoznato je” itd.

Međutim ovakva metodologija, pre svega, je nelogična. Sud istovremeno, kažnja-va izražavanje određenih stavova i poziva se na činjenicu da niko drugi takva stanovišta ne izražava (tj. da javno mnjenje izražava samo suprotna stanovišta). Pa, naravno, da ih niko drugi ne izražava kada za to može biti kažnjen! Na javno mnjenje može se pozivati kao argument samo onda, kada je iznošenje svih stavova svima dozvoljeno. Kada to nije slučaj, javnog mnjenja ne može ni biti, pa se na njega ne može ni pozivati.

No, nezavisno od ovog argumenta pozivanje na “notornost” činjenica, kada se radi o tako složenim činjenicama kao što je “ocena društveno-političkih prilika u SFRJ (čl. 133 st. 1 KZ SFRJ) pravno je neosnovano.

Pozivanje na notorne činjenice dopušteno je samo onda kada se radi o činjenicama o kojima među posmatračima ne može biti nikakvog spora po prirodi stvari. To su pre svega činjenice kao što su poplava, nepogoda, rat, suša itd. U empirijskoj koncepciji znanja, jedino nam čulni utisci, dakle, daju taj nesumnjiv osnov. Ocene, naprotiv, budući rezultat složenih misaonih procesa u koje se upliću predrasude, prethodno iskustvo, znanje itd. nikada nisu notorne. One su, po pravilu, sporne.

Tvrditi za neke ocene da su NOTORNE zato se svodi na naturanje tih ocena primenom državne prinude, što svakako nije ratio propisa iz čl. 133 KZ SFRJ.

S druge strane, ne samo da je nedopustivo pozivanje na notorne činjenice kada se radi o ocenama, već je to i protivrečno smislu odredbe čl. 133 st. 1 KZ SFRJ, kao neprijateljske propagande.

Haim Perelman u svome delu Pravo, moral i filozofija, kaže

“Među činjenicama koje mogu imati nekog uticaja na ishod procesa, nije potrebno dokazivati opštepoznate činjenice, tj. one koje u našem društvu svaki normalan čovek poznaje (str. 98).

Svakako, da se ne može tvrditi da se u oceni naših društveno-političkih prilika slažu svi normalni ljudi. Naprotiv, to je područje najraznovrsnijih, pa i najkontraverznijih ocena. Tu nikakvih notornih ocena ne može biti. Uostalom, kakvog bi smisla imalo sa gledišta društvene opasnosti učionica i dela kašnjavati nekog za iznošenje stavova čiju neistinitost uočava svaki normalan čovek?

Kakva bi to propaganda bila kada bi njenu neistinitost mogao smesta uočiti svaki normalan čovek. Takva propaganda ne bi imala nikakvu društvenu opasnost, a budući da Krivični zakon definiše krivično delo kao društveno opasno delo, tu krivičnog dela ne bi moglo ni biti.

Ako naime, osuđeni iznosi stavove koji su tako očigledno neistiniti da je to jasno svakom normalnom čoveku (notorno), onda je neshvatljivo kako bi osuđeni mogao takvim stavovima bilo koga “pokrenuti na akciju” odn. ugroziti temelje SFRJ.

Da zaključimo, ili stavovi osuđenog nisu tako NOTORNO neistiniti, pa ih je trebalo na sudu dokazivati odn. dokazima osporavati, ili oni jesu notorno neistiniti, ali onda je to jasno svakom normalnom čoveku i takvi stavovi predstavljaju APSOLUTNO NEPODOBNO SREDSTVO za izvršenje dela neprijateljske propagande, pa je sud morao primeniti odredbe čl. 20 KZ SFRJ o nepodobnom pokušaju i osuđenog osloboditi od kazne.

Trećeg nema. Drugostepeni sud, međutim, nije postupio ni na jedan, ni na drugi način već se zapleo u potpuno protivrečno rezonovanje.

S obzirom na izloženo ovaj Zahtev je umestan i napred stavljeni predlog na Zakonu je osnovan.

U Beogradu,
22. septembra 1985.

MIODRAG MILIĆ
koga brani:
SRĐA M. POPOVIĆ

Presuda Saveznog suda

Kps-96/85

U IME NARODA

Savezni sud u veću sastavljenom od sudija Borivoja Nikšića, kao predsednika veća, mr Ivana Belea, Obrada Cvijovića, dr Dušana Cotića i Petra Leštarova, kao članova veća, sa višim sudskim savetnikom Jelenom Bulić, kao zapisničarom, u predmetu Miodraga Milića zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 st. 1 Krivičnog zakona SFRJ, odlučujući o zahtevima osuđenog i njegovih branilaca za vanredno preispitivanje pravosnažne presude Okružnog suda u Beogradu broj K-469/84 od 04. februara 1985. i presude Vrhovnog suda Srbije KŽ-357/85 od 09. jula 1985. godine, na sednici veća održanoj dana 24. decembra 1985. godine, doneo je

PRESUDU

Zahtev osuđenog Miodraga Milića i njegovih branilaca za vanredno preispitivanje pravosnažne presude Okružnog suda u Beogradu K-469/84 od 04. februara 1985. i presude Vrhovnog suda Srbije KŽ-357/85 od 09. jula 1985. godine, odbijaju se kao neosnovani.

Obrazloženje

Navedenom presudom Okružnog suda u Beogradu, pored ostalih, oglašen je krivim i osuđen Miodrag Milić da je radnjama označenim pod tačkama a), b) i c) u izreci prvostepene presude izvršio krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 st. 1 Krivičnog zakona SFRJ, za koje je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dve godine. U izrečenu kaznu uračunato mu je vreme provedeno u pritvoru od 09. maja do 03. jula 1984. godine.

Vrhovni sud Srbije, delimično uvažavajući žalbu optuženog i njegovih branilaca, preinačio je prvostepenu presudu, tako što je našao da su u odnosu na ovog optuženog elementi krivičnog dela neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ ostvareni samo u radnjama označenim pod tačkom b) u celini i pod tačkom c) od treće do zaključno osme alineje pa ga je za ovo delo osudio na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i šest meseci, u koju mu je uračunato vreme provedeno u pritvoru.

Protiv prvostepene i drugostepene presude zahteve za vanredno preispitivanje pravosnažne presude podneli su:

- osuđeni Miodrag Milić, zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 8 Zakona o krivičnom postupku i povrede krivičnog zakona iz člana 365 tačka 1 Zakona o krivičnom postupku;
- branilac osuđenog – Vitomir Knežević, advokat iz Beograda, zbog povrede prava odbrane optuženog na glavnom pretresu i povrede odredaba krivičnog postupka u žalbenom postupku iz člana 427 tačka 3 Zakona o krivičnom postupku i povrede krivičnog zakona iz člana 365 tačka 1 Zakona o krivičnom postupku;
- branilac osuđenog – Srđa Popović, advokat iz Beograda, zbog povrede odredaba krivičnog postupka u žalbenom postupku iz člana 427 tačka 3 u vezi sa članom 11 stav 1, članom 67 stav 1 i članom 371 stav 1 Zakona o krivičnom postupku, i zbog povrede krivičnog zakona iz člana 427 tačka 1 Zakona o krivičnom postupku u vezi sa članom 133 stav 1 i 157 Krivičnog zakona SFRJ.

U zahtevima je stavljen istovetan predlog – da se obe presude preinače i osuđeni oslobodi od optužbe ili da Savezni sud presude ukine i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

U odgovoru na zahteve savezni javni tužilac je predložio da se zahtevi odbiju kao neosnovani.

Savezni sud je razmotrio spise predmeta i cenio navode zahteva, pa je našao da zahtevi nisu osnovani.

Pre svega, po oceni Saveznog suda ne stoje povrede odredaba krivičnog postupka na koje zahtevi ukazuju.

Osuđeni, naime, u svom zahtevu ističe bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 8 Zakona o krivičnom postupku samo kao osnov za vanredno preispitivanje pravosnažne presude, a u obrazloženju zahteva ne daje objašnjenje u čemu vidi njeno postojanje. U stvari, pozivajući se na navode svoje žalbe, ponavlja – da je prvostepeni sud njemu i braniocu ograničio vreme za razgledanje spisa, što je u slučajevima kao što je konkretan i normalno, s obzirom na broj okrivljenih i njihovih branilaca kojima je takođe trebalo omogućiti razgledanje spisa. Međutim ovi navodi nisu osnov za isticanje bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 8 Zakona o krivičnom postupku a ni bilo koje druge bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 364 Zakona o krivičnom postupku.

Pogrešno je i neosnovano shvatanje izraženo u zahtevu branioca osuđenog, advokata Srđe Popovića, da je sud time što mu je uskratio pravo da u ovom krivičnom postupku brani osuđenog u istrazi i na glavnom pretresu, povredio pravo okrivljenog na formalnu odbranu.

Naime, pravo okrivljenog da sam izabere branioca iz reda advokata (član 11 stav 1 Zakona o krivičnom postupku), nije ograničeno niti vezano samo za ličnost jednog, određenog advokata, tim pre ako je advokatu kojeg je okrivljeni izabrao po zakonu, uskraćeno pravo na vršenje branilačke funkcije.

U konkretnom slučaju, sud je upravo zbog prava i interesa odbrane okrivljenog Miodraga Milića, bio dužan da advokatu Srđi Popoviću uskrati pravo vršenja bra-

nilačke funkcije, pošto je po članu 69 stav 2 Zakona o krivičnom postupku nedopustivo da lice koje je pozvano kao svedok u istom krivičnom postupku vrši i funkciju branioca. Ovo tim pre što je u krivičnom postupku, za razliku od branilačke funkcije, funkcija svedoka nezamenljiva.

Inače, okolnosti koje su uslovile predlaganje advokata Srđe Popovića kao svedoka (pretresanje njegove advokatske kancelarije od strane nadležnih organa), nastupile su pre nego što ga je okrivljeni izabrao za svog branioca, pa je u takvoj situaciji advokat Srđa Popović, mogao očekivati da će još u istrazi biti predloženo njegovo saslušanje kao svedoka. Stoga su neosnovani navodi u zahtevu ovog branioca, da je osuđenom na nezakonit način uskraćeno pravo na formalnu odbranu, tim pre što je osuđeni tokom čitavog postupka imao branioca, a nakon prestanka zakonskih razloga iz člana 69 stav 2 Zakona o krivičnom postupku i advokat Srđa Popović je ovlašćen da brani osuđenog.

Tačni su navodi u zahtevu ovog branioca – drugostepeni sud ga nije obavestio o sednici veća, iako je to branilac tražio u svojoj žalbi, odnosno u njenom delu kojim se pobija prvostepena presuda. Međutim, time nije izvršena povreda prava osuđenog u žalbenom postupku, jer je o sednici veća obavešten osuđeni i njegov branilac Vitomir Knežević, takođe advokat iz Beograda, pa u takvoj situaciji – ako okrivljeni ima više branilaca iz istog mesta, sud je u smislu člana 123 stav 5 Zakona o krivičnom postupku, ovlašćen da obaveštenja o sednici veća dostavi samo jednom od njih.

Tačni su i navodi u zahtevu branioca osuđenog, advokata Vitomira Kneževića, da je na glavnom pretresu, prilikom saslušanja svedoka Slavenka Čovića, odlukom veća osuđenom uskraćeno pravo da mu ovaj svedok odgovori na neka od postavljena pitanja. Time, međutim, nije izvršena povreda prava odbrane okrivljenog na glavnom pretresu, odnosno povreda iz člana 427 tačka 3 Zakona o krivičnom postupku, kako se to neosnovano tvrdi u zahtevu. Pre svega zato, što se postavljena pitanja nisu odnosila na konkretne okolnosti odbrane osuđenog koje bi bile od uticaja na pravilno i zakonito donošenje presude, nego su postavljana isključivo sa namerom da se vređa ličnost i dostojanstvo svedoka, što u postupku pred sudom nije dozvoljeno.

U odnosu na povrede krivičnog zakona, zajednički smisao sva tri zahteva je u tome da je osuđeni oglašen krivim za radnje koje ne predstavljaju krivično delo iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ, s tim što ovu tvrdnju podnosioci zahteva obrazlažu sa različitih krivičnopravnih aspekata.

Tako se u zahtevu osuđenog tvrdi da su predmet njegovih napisa događaji iz naše prošlosti (1941-1953. godine). Pošto je od njihovih zbivanja protekao rok od trideset godina, arhive su otvorene i dokumenti dostupni. Danas je njihov značaj u tome što predstavljaju inspiraciju literarnog stvaralaštva i predmet istoriografskog izučavanja. Kako više ne čine društvenu vrednost, ne mogu biti ni zaštitni objekat u članu 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ, niti se može izražavanje kritičke misli o njihovoj dramatičnosti, opravdanosti ili neopravdanosti i krivičnopravnom smislu ocenjivati kao krivično delo neprijateljske propagande iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ.

U zahtevu njegovog branioca – advokata Srđe Popovića, tvrdi se da je sud u odnosu na ovog osuđenog na protivustavan način primenio odredbu člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ. Ustvari, izražava se shvatanje – da se odredbom člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ ne inkriminiše izražavanje ličnog uverenja, nego tuđeg, neistinitog mišljenja, koje kumulirano sa svešću o neistinitosti činjenica koje se prikazuju, predstavlja radnju izvršenja krivičnog dela zlonamernog i neistinitog prikazivanja društveno-političkih prilika u zemlji iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ.

Branilac osuđenog – advokat Vitomir Knežević, u svom zahtevu navodi da je osuđeni bio u uverenju da radnje koje je izvršio nisu protivzakonite, s obzirom da su skupovima na kojima je on istupao prisustvovali i radnici službe bezbednosti. Ova okolnost da isključuje i umišljaj osuđenog na izvršenje dela, a ako bi se i uzelo da su u njegovim radnjama ostvarena obeležja krivičnog dela iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ, s obzirom na njihovu neznatnu društvenu opasnost i odsutnost štetne posledice, sud je bio dužan da primeni odredbu člana 8 stav 2 Krivičnog zakona SFRJ. Pošto ovu odredbu nije primenio, povredio je zakon na štetu osuđenog.

Savezni sud je i u ovom delu ocenio zahteve kao neosnovane.

Osuđeni je, naravno, u pravu kad tvrdi da događaji kao što je naša revolucija i događaji posle oslobođenja zemlje, predstavljaju inspiraciju literarnog stvaralaštva i predmet ozbiljnog istoriografskog izučavanja. Međutim, neosnovani su i apsolutno neprihvatljivi njegovi navodi da segmenti tadašnjeg društveno-političkog uređenja naše države danas ne predstavljaju društvenu vrednost, jer su upravo neki od njih (demokratija, federativno uređenje i samoupravljanje), i danas osnovne vrednosti našeg društva, a time i osnovni zaštitni objekti Krivičnog zakona SFRJ. Prema tome, društveno-političke prilike u našoj zemlji ne mogu se ocenjivati izolovano od trajnih i još sada važećih osnovnih vrednosti našeg društva, s obzirom da su i one njihov sastavni deo.

Tačna je konstatacija u zahtevu osuđenog da naša prošlost iz tog perioda može biti predmet kritičke ocene bilo u okviru literarnog dela ili u okviru ozbiljnog istoriografskog prikaza, ili pak druge objektivne i argumentovane javne kritike, međutim, ne i u pamfletskim napisima koji se pišu radi neistinitog i zlonamernog prikazivanja društveno-političkih prilika u zemlji, sa kojom namerom je i osuđeni postupao kada je takve svoje napise čitao pred više lica ili davao drugima na čitanje.

Prema tome, i po oceni Saveznog suda, iz činjeničnog opisa dela utvrđenog u izreci pravosnažne presude, sud je pravilno utvrdio da su u radnjama osuđenog Miodraga Milića ostvarena sva bitna obeležja krivičnog dela iz člana 133 stav 1 Krivičnog zakona SFRJ.

Za postojanje predmetnog krivičnog dela, odnosno za utvrđivanje krivice njegovom učionocu, nije bitno da li je on pri izvršenju radnje izražavao lično uverenje, što mu po shvatanju izraženom u zahtevu branioca Srđe Popovića, daje pravo i na ličnu istinu, bez obzira da li se radi o istini ili neistini, niti se krivica utvrđuje zavisno od toga da li je izražavao tuđe, lažno uverenje, nego zavisno od toga da li je radnja izvršenja preduzeta radi zlonamernog i neistinitog prikazivanja društveno-

političkih prilika u zemlji, što je sud u odnosu na osuđenog Miodraga Milića utvrdio na nesumnjiv način.

Sud nije povredio krivični zakon ni time što na okolnosti konkretnog dela nije primenio član 8 stav 2 Krivičnog zakona SFRJ, kako se to neosnovano tvrdi u zahtevu branioca osuđenog, advokata Vitomira Kneževića.

Naime, s obzirom na subjektivne i objektivne okolnosti konkretnog slučaja, nije bilo osnova za primenu člana 8 st. 2 Krivičnog zakona SFRJ, pošto se ne radi o krivičnom delu tako malog značaja da bi i njegova društvena opasnost bila neznatna. S tim u vezi neosnovani su i navodi podnosioca ovog zahteva o odsutnosti štetne posledice dela, s obzirom da štetna posledica kod delikata ove vrste nastupa samom povredom zaštićenog dobra.

Savezni sud se nije upuštao u ocenu ostalih navoda u zahtevima, jer se ti navodi odnose na pobijanje utvrđenog činjeničnog stanja, na bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 364 stav 1 tačka 11 Zakona o krivičnom postupku, odluku o kazni, a dobrim delom tih navoda se i polemizira sa stavovima izraženim u prvostepenoj i drugostepenoj presudi, što sve skupa, u smislu člana 427 Zakona o krivičnom postupku, nije osnov za vanredno preispitivanje pravosnažne presude.

Iz datih razloga Savezni sud je ocenio zahteve kao neosnovane i na osnovu člana 421 u vezi sa članom 429 Zakona o krivičnom postupku odlučio kao u izreci ove presude.

SAVEZNI SUD u Beogradu, 24. decembra 1985, Kps – 96/85

Zapisničar
Jelena Bulić, s.r.

Predsednik veća,
Borivoj Nikšić, s.r.

Dragoljub Ignjatović, 1974 (Uvod)

Slučaj ilustruje klasičnu primenu odredaba krivičnog zakona o "neprijateljskoj propagandi". Svaka kritika postojećih okolnosti u društvu proglašavana je za notorno "neistinitu", pri čemu je bilo zabranjeno dokazivati istinitost inkriminiranih tvrdnji (branilac u ovom predmetu kasnije je i sam bio suđen za slično krivično delo jer se "identifikovao sa tvrdnjama svoga branjenika").

Postavljalo se onda pitanje kako se uopšte može braniti neko optužen za iznošenje neistina, ako mu ne bi bilo dozvoljeno da dokazuje istinitost svojih tvrdnji? Da li je ovim propisom zabranjeno samo iznošenje neistinitih činjenica (koje podležu dokazivanju) ili je zabranjeno i iznošenje neistinitih mišljenja (koja nisu dokaziva)? I u potonjem slučaju: u čemu se onda sastoji Ustavom garantovana sloboda mišljenja? Kako se dokazuje zlonamernost pisca, odnosno govornika? Da li o njoj može da se zaključuje iz sadržine njegovog neistinitog govora? Zar se time ne sužava definicija dela? I obratno, da li se iz zlonamernosti govornika sme išta zaključivati o istinitosti govora? Itd.

Ovaj propis bio je svesno nejasan i neodređen, jer mu je cilj bio da učutka svaku kritiku koja bi ličila na pozivanje na odgovornost. U tome je bilo, čak, neke logike i neke doslednosti: politička svrha slobodne kritike nosilaca vlasti je kontrola te vlasti, a utvrđeni propusti vlasti sankcionišu se na slobodnim izborima. Ako nema slobodnih izbora, ako se nosioci vlasti nalaze na svojim položajima "po istorijskoj nužnosti", ako nije moguće politički se organizovati i ponuditi alternativne kandidate za funkcije – stvarno čemu kritika? Kritika koja ne može da dovede do promena, nije konstruktivna, ona predstavlja "kritizerstvo". Ne mogu se pozivati na odgovornost oni koji odgovaraju samo pred istorijom. Takva kritika samo otežava ispunjenje njihovog istorijskog zadatka, ona je imanentno destruktivna. Zaključak je ispravan, problem je u osnovnoj premisi koja definiše samu prirodu te vlasti. Mogli bi se složiti sa tom vlašću da je zalaganje za slobodu izražavanja (kritiku vlasti) u uslovima jednog komunističkog režima ustvari kontrarevolucionarno.

Optužnica Okružnog javnog tužilaštva u Valjevu

OKRUŽNOM SUDU
VALJEVO

Na osnovu čl. 44 st. 2 tač. 3, čl. 240-242 ZKP, Okružni javni tužilac u Valjevu uz dostavu krivičnih spisa KI-31/74 podiže sledeću

OPTUŽNICU

protiv

Ok. DRAGOLJUBA IGNJATOVIĆA, književnika iz Beograda, ul. Ščerbinova br. 5, rođenog 12.10.1936. godine u Bošnjanima, od oca Svetomira i majke Drage, rođene Andrić, Srbina, državljanina SFRJ, razvednog, oca jednog deteta, završio III stepen Filološkog fakulteta, vojsku nije služio jer je oslobođen zbog bolesti, sa ličnim dohotkom od 2.600 n. din., neosuđivanog, u pritvoru kod ovog suda od 06.03.1974. godine.

zbog toga

što je 08.02.1974. godine u hotelu "Divčibare" na Divčibarama, na IV Zimskim filozofskim susretima koje je organizovalo Srpsko filozofsko društvo iz Beograda, Institut za filozofiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i časopis "Filosofija" na temu "Kultura i revolucija", u svom izlaganju, zlonamerno i neistinito prikazivao društveno-političke prilike u zemlji, osporavajući tok i tekovine revolucije, ulogu radničke klase i SKJ, osporavajući postojanje legalne građanske i stvaralačke slobode, predstavljajući vlast kao apsolutističku, a društveno-ekonomski trenutak kao stanje tavorenja, pa je tako u govoru na ovom skupu pred oko 60 učesnika istakao:

"... Naš razgovor danas, pada u naglašeno nezgodan čas; sav duhovni život naroda manipulantski je usmeren na rešavanje banalnih pitanja vlasti od danas do sutra; perspektiva ove današnje istorijske zbilje, voljom političkih upravljača biva stalno zadržavana na jalovoj i opasnoj tački akumuliranja kriza, koja pogoduje postojećoj političkoj vlasti, ali koja dovodi u pitanje opstanak kulture, onoga bez čega nema hleba ni vlasti...

... primitivna poljoprivreda, nerentabilna i nekonkurentna industrija, niska i sve niža produktivnost rada, inflacija, siromašno i dezorganizovano zdravstvo, devet-

naestovekovni školski sistem, masovna nepismenost, masovna nezaposlenost, konjunktorni izvoz radne snage, nerentabilni uvoz kapitala, vrtoglavo bogaćenje manjine, pauperizacija širokih slojeva stanovništva, hipreprodukcija kriminala i delikvencije, prostituisanje, korupcija, laž kao forma opštenja, falsifikat kao forma informisanja, tako stoje stvari, to nije ni kapitalizam ni socijalizam, to je prosto rečeno, jedno patvoreno tavorenje, bitisanje na samom dnu (postojeće, poluvarvarske) evropske civilizacije, sa tendencijom najvarvarskije alternative...

... u tom tavorenju imamo političku vlast apsolutno totalitarnu, nikom odgovornu...

... vlastodržačka birokratija budući da je tikva bez korena i da se zbog toga plaši svega i svačega, da reaguje na svaki šušanj, i budući da je osetila kako je klasno nagomilane protivrečnosti potiskuju ka ivicama istorijske pozornice, rešava da da zeleno svetlo samo onome u misli, i stvaralaštvu, što je ili bez snage ili apologetskog karaktera...

... mi živimo stvarnost poraženih socijalističkih revolucija, nalazimo se na granicama dva sveta, oba nemogućna: jednog kapitalističkog kojem je nemoguće da postoji i drugog socijalističkog, kome je nemoguće da se rodi...

... težnja našeg poslednjeg narodno-oslobodilačkog rata, prevashodno seljačkog, da se produži i preraste u socijalističku revoluciju (vlast narodnih veća, naoružano radništvo, ekonomska i politička jednakost građana, javnost rada svih službi bez izuzetka, izbornost činovništva, dogovorno planska privreda) – tako je temeljno anulirana da taj rat ima za nas, danas, isti skriveni značaj koji ima i Gupčev seljački ustanak, Timočka buna i bitke na Ceru i Kajmakčalanu...

... danas se naša stvaralačka inteligencija suočava sa političkom akcijom koja nastoji da joj oduzme javne, legalne, građanske i stvaralačke slobode; nećemo drammatizovati, organizovanom zlu koje nasrće sleduje organizovani otpor; ne bude li mogućan – sleduje pojedinačan otpor; zlu u svakom slučaju, sleduje otpor; dva su puta: ili legalna odbrana legalnih stvaralačkih sloboda ili carstvo ilegalne stvaralačke slobode, široki prostori podzemnog umetničkog delovanja; drugi put je, po svemu sudeći, neminovan, a pre a posle – on će se nametnuti...

... kada neko ljudstvo u određenom istorijskom trenutku dođe do bezizlaza ili do alarmantnog stanja opšte krize, koja se jedino može rešiti najskupljom cenom žrtvovanja života ili gubljenja sloboda ili mnogim odricanjima od lične sreće, onda je za taj bezizlaz, za tu skupu cenu čupanja iz besmisla najviše kriv onaj ko najviše zna, a najviše zna, bez sumnje, inteligencija, prevashodno stvaralačka...,

čime je učinio krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ.

radi toga

PREDLAŽEM

Da se pred ovim sudom zakaže i održi glavna javna rasprava i na nju pozovu:

1. Okružni javni tužilac u Valjevu,
2. Okrivljeni Dragoljub Ignjatović koga na dan pretresa privedi iz pritvora kod ovog suda,
3. Svedoci: dr Mihajlo Marković iz Beograda, ul. Vladete Kovačevića br. 12 i Igor Primorac iz Beograda, ul. Njegoševa br. 1,
4. Da se na pretresu pročitaju i kao dokaz upotrebe: izvorni tekst diskusije okrivljenog Ignjatovića u rukopisu, tekst diskusije skinut sa magnetofonske trake, kao i da se izvedu i preslušaju kao dokaz magnetofonske trake na kojima je snimljena diskusija okrivljenog Ignjatovića,
5. Predlažemo da se prema okrivljenom Ignjatoviću izrekne mera bezbednosti zabrane javnog istupanja iz čl. 61 KZ.

Obrazloženje

Tokom istrage utvrđeno je sledeće činjenično stanje:

Okrivljeni IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB se kao književnik već desetak godina bavi esejistikom, a član je i Udruženja književnika Srbije, te je u tom svojstvu i dobio poziv organizacionog odbora IV Zimskih filozofskih susreta, koji su održani od 07. do 10. februara 1974. godine u hotelu "Divčibare" na Divčibarama za učešće u radu ovog skupa.

Na ovom skupu bilo je oko 60 učesnika, a tema razgovora je bila "Kultura i revolucija".

Učestvujući u radu ovog skupa, okrivljeni Ignjatović je 08.02.1974. godine, u toku prepodnevno zasedanja, kome je predsedavao svedok dr Mihajlo Marković, uzeo učešće u radu. U svom govoru izneo je niz neistinitih i zlonamernih činjenica kojima je prikazivao stanje u privredi, ocenjivao slobodu stvaralaštva, istorijska zbivanja, perspektive daljeg razvitka SFRJ, i u tom izlaganju isticao da "perspektiva ove naše današnje istorijske zbilje, voljom političkih upravljača biva stalno zadržavana na jalovoj i opasnoj tački akumuliranja kriza, koje pogoduju političkoj vlasti", "da u takvom tavorenju imamo političku vlast apsolutno totalitarnu, nikom odgovornu", da "vlastodržačka birokratija budući da je tikva bez korena i da se zbog toga plaši svega i svačega, rešava da dâ zeleno svetlo samo onome (u misli, i stvaralaštvu) što je ili bez snage ili apologetskog karaktera", da se "danas naša stvaralačka inteligencija suočava sa političkom akcijom koja nastoji da joj oduzme javne, legalne, građanske i stvaralačke slobode", i da "organizovanom zlu koje nasrće sleduje organizovani otpor, ne bude li moguće, – sleduje pojedinačni otpor; zlu u svakom slučaju sleduje otpor; dva su puta: ili legalna odbrana legalnih stvaralačkih sloboda ili carstvo ilegalne stvaralačke slobode, široki prostori podzemnog umetničkog delovanja; drugi put je po svemu sudeći, neminovan, a pre a posle – on će se namet-

nuti", da je "laž forma opštenja, falsifikat forma informisanja".

Ovo činjenično stanje utvrđeno je iskazom okrivljenog Ignjatovića kojim je potvrdio autentičnost izvornog teksta svoje diskusije, teksta diskusije skinutog sa magnetofonske trake, kao i magnetofonskih traka na kojima je snimljena njegova diskusija, a zatim iskazom svedoka dr Mihajla Markovića.

U ovakvoj radnji okrivljenog Ignjatovića stižu se sva obeležja krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ.

Okrivljeni Ignjatović ne osporava svoje učešće u radu navedenog skupa, kao ni autentičnost teksta svoje diskusije na tom skupu, a ni sam tekst diskusije skinut sa magnetofonske trake a ni svoju diskusiju snimljenu na magnetofonskoj traci.

Svojim istupom, neistinitim i zlonamernim prikazivanjem naše stvarnosti, okrivljeni Ignjatović prihvata princip kritike svega postojećeg, zalažući se za takvu organizaciju i usmeravanje političkog života u našoj zemlji, koji su nespojivi sa stavovišta SKJ, sa sociološkim činjenicama i perspektivama daljeg razvitka.

On osporava ulogu i politiku SKJ i rezultate samoupravnog socijalizma nastojeći da proletarijatu oduzme sva revolucionarna svojstva i orijentaciju na određene ciljeve.

Prisutna je i njegova kritika tekovina i toka jugoslovenske revolucije, skretanje pažnje na prisutnost staljinizma i u skladu sa njim na njegove metode i represije.

Društvena opasnost ovog krivičnog dela pokazuje se u povećanom stepenu zbog toga što okrivljeni svojim prikazivanjem društveno-političkih prilika u zemlji pokušava da unosi nevericu, sumnju, opovrgava notorne činjenice, o klasnoj suštini revolucije, pokušava da omalovažava postignute rezultate u socijalističkoj izgradnji samoupravnog društva i to u vreme kada se čine napori na planu ekonomskih i društveno političkih prilika u zemlji kada SKJ vrši mobilizaciju svih poštenih građana na bržoj izgradnji samoupravnog socijalističkog društva i prevazilaženju postojećih slabosti.

Na povećanu društvenu opasnost postupanja okrivljenog Ignjatovića ukazuje i činjenica da je pojačana neprijateljska aktivnost iz inostranstva upravo takva da se i ona služi istim metodom stvaranja nepoverenja pokušavajući da unosi zabunu i pometnju kod građana SFRJ napadajući osnovne tekovine revolucije i njen klasni karakter.

Ovakav istup okrivljenog Ignjatovića nema literarne ciljeve, već političku agitaciju sa ciljem pronošenja lažnih i neistinitih postavki o marksizmu, avangardnoj ulozi radničke klase, proletarijata, revolucije, samoupravnom društvu, slobodi i samostalnosti kulturne akcije, ekonomskih i društveno-političkim prilikama u zemlji.

Sa izloženg ova je optužnica opravdana i na zakonu osnovana.

19.03.1974.

OKRUŽNI JAVNI TUŽILAC,
Petar Pavlović

ZAPISNIK SA GLAVNOG PRETRESA (09.04.1974.)

K-24/74

ZAPISNIK O GLAVNOM PRETRESU

Pred Okružnim sudom u Valjevu dana 09.04.1974. godine
Predsednik veća Milorad Ristivojević
Članovi veća-porotnici Mića Smiljanić i Momčilo Bošković
Zapisničar Vera Stanković
Optuženi Ignjatović Dragoljub
Branilac Srđa M. Popović, advokat

Predmet pretresa

krivično delo iz čl. 118 st. 1 KZ.

Predsednik veća otvara zasedanje objavljuje predmet glavnog pretresa i utvrđuje da su došla sva pozvana lica osim: SV – Igora Primorca koji poziv nije primio pošto se ne nalazi na označenoj adresi.

Javni tužilac: Kao u optužnici.

Optuženi izjavi da je razumeo optužnicu, ne priznaje izvršenje krivičnog dela, da stanje koje je izneto u optužnici se ne odnosi na njega, izlaže da je književnik, pesnik, da je marksistički kritičar i da pripada odnosno prihvata Marksov pogled na svet i objašnjava da Narodno-oslobodilačka borba kao krajnji nastanak naše revolucije nije ostvario osnovne ciljeve Socijalističke revolucije koje je naveo u svom izlaganju. Priznaje da je na tim susretima izneo stanje u našem društvu duhovni život našeg rada je sračunat samo na pitanju vlasti, na trošenju privrednog i dr. što je u optužnici navedeno. Priznaje da je u svom izlaganju na susretima takođe izjavio o stanju naše poljoprivrede, o stanju industrije, o produktivnosti rada i sve što je navedeno u optužnici pod stavkom 2. Priznaje takođe i sve ostale navode optužnice koje je izgovorio na pomenutim susretima, jer je to i sadržano u njegovoj diskusiji na pomenutim susretima koja je pisana njegovom rukom što je izneo u prethodnom postupku pred istražnim sudijom.

Što se tiče teksta diskusije snimljene na magnetofonskoj traci izjavljuje da mu je i to predočeno na prethodnom postupku. Izjavljuje da mu je istražni sudija predočio tekst diskusije skinute sa magnetofonske trake, ali ja nisam pročitao, nisam po-

sumnjao u autentičnost toga teksta, te nisam tražio da se isti presluša.

Na pitanje javnog tužioca kako objašnjava svoje izlaganje kao književnik na temu kultura i revolucija da njegovo izlaganje ima stavki koje prikazuju netačno društveno-političko uređenje i da se u svom izlaganju pretežno bavi političkim pitanjem a ne pitanjem kulture, pa kako objašnjava svoje izlaganje da mi imamo političku vlast apsolutno totalitarnu i nikom odgovornu. Na ovo pitanje okrivljeni izjavljuje da je on većinu svoga izlaganja i to po njegovoj oceni samo 2/10 izlaganja se odnose na političku vlast a sve ostalo na književnost odnosno kulturu, a što se tiče izlaganja da je politička vlast apsolutno totalitarna iz njihovog odgovora, to smatra pravnim terminom, da nije za višepartijski sistem, ali da je sam za izvesni politički pluralitet u okviru komunističkog pokreta.

Na pitanje tužioca kako objašnjava svoje izlaganje da je vlastodržačka demokratija, izjavljuje da svaki ko je na vlasti nije demokrata, ili da je dobar deo vlasti kod nas uzela birokratija.

Na pitanje tužioca kako objašnjava izlaganje da živimo u stvarnosti poraženih Socijalističkih revolucija i kako onda smatra našu revolucija, okrivljeni na ovo pitanje izjavljuje da je u svom izlaganju dao objašnjenje i da ne želi da odgovara.

Na pitanje tužioca šta podrazumeva optuženi pod snagom koja treba da pruži otpor političkoj akciji odnosno izvesnim tendencijama u društvu u kome se sputavaju stvaralačke slobode, da, odnosno da postoje tendencije u društvu koje sputavaju stvaralačke slobode i da ta snaga treba da bude, snaga koja će te tendencije da omogući, treba da bude Boljševička levica.

Na pitanje javnog tužioca kako optuženi izjašnjava da otpor treba da pruži zlu koje nasrće, optuženi izjavljuje da to treba da se organizuje na taj način ili da se taj otpor ostvari delom i rečju, da u našem društvu ima levica koja je u stanju da pruži dalji otpor i da organizuje, odnosno da pruži otpor destruktivnim snagama koje daju otpor.

Tužilac postavlja pitanje optuženom da li snage koje treba da pruže otpor rečju i delom podrazumeva ono što je izjavio "da kada društvo dođe do bezizlaza ili do alarmantnog stanja opšte krize, koja se može jedino razrešiti najskupljom cenom žrtvovanja života ili gubljenja sloboda ili mnogih odricanja podrazumeva ono što je danas izjavio u pogledu snage koja treba da pružio otpor."

Na ovo pitanje branilac okrivljenog izjavljuje da je pitanje kapriciozno a optuženi izjavljuje da na to pitanje neće ni da odgovori.

DOKAZNI POSTUPAK

Svedok MIHAJLO MARKOVIĆ profesor, sa poznatim generalijama: u svemu kao na zapisniku kod istražnog sudije od 14.03.1974.

IZVOD IZ ZAPISNIKA SA SUĐENJA D. IGNJATOVIĆU 09.04.1974. GOD. K-24/74

Pročitano je izvorni tekst diskusije u rukopisu optuženog i isti izjavljuje da se ništa ne protivi čitanju toga izvornog teksta, da se pročita tekst diskusije skinute sa magnetofonske trake, sa čim je saglasan i javni tužilac.

Sud donosi

rešenje

Da se pročita tekst diskusije skinut sa magnetofonske trake.

Po pročitaju teksta diskusije skinut sa magnetofonske trake koja je snimljena na IV Filozofskim diskusijama na Divčibarama je potpuno autentična izlaganju optuženog Ignjatovića na pomenutim sastancima što on sam priznaje.

Javni tužilac, branilac i optuženi su saglasni da se ne vrši preslušanje magnetofonske trake na kojoj je snimljena diskusija optuženog na susretima održanim na Divčibarama.

Javni tužilac nema predloga u dopunu dokaznog postupka.

Branilac optuženog u dopunu dokaznog postupka predlaže

1. Da se od Saveznog sekretarijata za poljoprivredu odnosno privredu pribave podaci o opremljenosti sredstvima za rad individualnih poljoprivrednih proizvođača, o veličini individualnog poljoprivrednog poseda, o broju staračkih domaćinstava i poljoprivredi, o prinosima pšenice, o količini veštačkog đubriva, o proseku novčanih primanja od poljoprivrede, a ovo sve za dokaz izlaganja optuženog o produktivnosti poljoprivrede;
2. Da se od Saveznog sekretarijata za spoljnu trgovinu pribave obrasci o kretanju o strukturi izvoza, za dokaz nekonkurentne industrije;
3. Da se od Narodne banke Jugoslavije pribave podaci o inflaciji;
4. Da se od Zavoda za statistiku i planiranje pribave podaci o troškovima života i o prosečnim primanjima;
5. Da se od Saveznog zavoda za zapošljavanje pribave podaci o zaposlenosti naših građana u inostranstvu i nezaposlenosti u zemlji;
6. Da se od Saveznog sekretarijata za privredu pribave podaci o inostranim kreditima, o kamatama na te kredite, za dokaz tvrdnje optuženog o nerentabilnom uvozu kapitala;
7. Da se od Saveznog sekretarijata za zdravlje pribave podaci o broju lekara, o broju pomoćnog medicinskog osoblja i o broju posteljine, za dokaz siromaštva u pogledu zdravstvene zaštite;
8. Da se od Saveznog sekretarijata za školstvo pribave izveštaj o broju dece uzrasta 7-14 godine koji ne pohađaju školu;
9. Da se od Odbora za obrazovanje i kulturu pribave podaci o broju nepismenih u zemlji;
10. Da se od Saveznog sekretarijata za pravosuđe pribave podaci o broju krivičnih dela izvršenih u vremenu od 1960-1973. godine (privredni kriminal);

Javni tužilac na predlog odbrane izjavljuje da se protiv predlogu sa razloga što nalazi da se istim ide na odugovlačenje postupka i da je isti bez uticaja na utvrđivanje činjeničnog stanja u odnosu na krivično delo koje je predmet optužnice.

Sud donosi

rešenje

Da se predlozi branioca okrivljenog odbiju.

Ovom rešenju branilac optuženog zamera.

Odbrana, javni tužilac nemaju predloga u dopunu dokaznog postupka i sud objavljuje da je dokazni postupak završen, odnosno odustaje se od ispita svedoka Igora Primorca, koji na današnji pretres nije došao.

Dalje se nastavlja pretres govorima stranaka.

Javni tužilac: predlaže osudu.

Branilac okrivljenog u svome izlaganju osvrće se na izlaganje javnog tužioca i ukazuje da je njegovo izlaganje političko a ne obrazlaže postojanje elemenata krivičnog dela. Nalazi da je očekivao da će javni tužilac posle izvedenog dokaza izmeniti svoju optužnicu.

Iznosi da činjenice koje je okrivljeni izneo u svom izlaganju na pomenutim susretima su istinite, i da on kao branilac nalazi prazninu u činjeničnom stanju optužnice jer istinitost činjenica ne može da predstavlja krivično delo iz člana 118 KZ jer optuženi je izneo istinu a istina se ne može zloupotrebiti.

Iznosi o ličnosti optuženog da je on boljševik, marksist, da je u našem društvu sloboda misli zagantovana ustavom i da njegovo izlaganje na pomenutim susretima ne može da predstavlja krivično delo, te predlaže da se optuženi za ovo delo oslobodi od optužbe.

Optuženi na zadnje pitanje suda izjavi da nema više šta u svoju odbranu da navodi, ne oseća se krivim i ne priznaje izvršenje dela.

Pretres je završen.

Za ovim je sud doneo i javno objavio presudu.

Presuda Okružnog suda u Valjevu (uvodni deo)

K. 24/74

U IME NARODA

Okružni sud u Valjevu u veću sastavljenom od predsednika suda Milorada Ristivojevića, kao predsednika veća, sudija porotnika Momčila Boškovića i Miće Smiljanića, kao članova veća i zapisničara daktilografa Vere Stanković, u krivičnom predmetu protiv Dragoljuba S. Ignjatovića, književnika iz Beograda, zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ, održan je glavni javni pretres na dan 09.04.1974. godine u prisustvu Okružnog javnog tužioca Petra Pavlovića, optuženog Dragoljuba S. Ignjatovića, koji se brani iz pritvora i njegovog branioca Srđe M. Popovića, iz Beograda, pa je po saslušanju konačnih zahteva optužbe i odbrane doneo i istoga dana javno saopštio sledeću:

PRESUDU

Optuženi DRAGOLJUB S. IGNJATOVIĆ, književnik iz Beograda od oca Svetomira i majke Drage, rođene Andrić, rođen 1936. godine u selu Bošnjane, SO Varvarin, oženjen, otac dvoje dece, završio III stepen filološkog fakulteta, sada živi u Beogradu, ul. Šcerbinova br. 5, vojsku nije služio, živi od ličnog dohotka u iznosu od 2.600,00 – dinara, neosuđivan, u pritvoru, u vremenu od 06.03. do 09.04.1974. godine,

KRIV JE

Što je dana 08.02.1974. godine u hotelu "Divčibare" na Divčibarama, na IV zimskim filozofskim susretima koje je organizovalo Srpsko filozofsko društvo iz Beograda, Institut za filozofiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i časopis "Filosofija" na temu "Kultura i revolucija" u svom izlaganju, neistinito i zlonamerno prikazivao društveno-političke prilike u našoj zemlji osporavajući legalne građanske i stvaralačke slobode, predstavljajući vlast kao totalitarnu osporavajući tok revolucije, a društveno-ekonomski trenutak kao stanje tavorenja, pa je tako u govoru na označenom skupu pred oko 50 učesnika izneo:

- "... Naš razgovor danas, pada u naglašeno nezgodan čas; sav duhovni život naroda manipulantski je usmeren na rešavanju banalnih pitanja vlasti od danas do sutra i trošenja privrednog takođe od danas do sutra; perspektiva ove da-

našnje istorijske zbilje voljom političkih upravljača bila je stalno zadržavana na jalovoj i opasnoj tački akumuliranja kriza, koja pogoduje postojećoj političkoj vlasti, ali koja dovodi u pitanje opstanak kulture, onoga bez čega nema hleba ni vlasti;

- Primitivna poljoprivreda, nerentabilna i nekonkurentna industrija, niska i sve niža produktivnost rada, inflacija, siromašno i dezorganizovano zdravstvo, devetnaestovekovni školski sistem, masovna nezaposlenost, konjunktorni izvoz radne snage, nerentabilni uvoz kapitala, vrtoglavo bogaćenje manjine, pauperizacija širokih slojeva stanovništva, hipreprodukcija kriminala i delikvencije, prostituisanje, korupcija, laž kao forma opštenja, falsifikat kao forma informisanja, tako stoje stvari, to nije ni kapitalizam ni socijalizam, to je prosto rečeno jedno patvorno tavorenje, bitisanje na samom dnu (postojeće, poluvarvarske) evropske civilizacije, sa tendencijom najvarvarskije alternative;
- U tom tavorenju imamo političku vlast apsolutno totalitarnu, nikom odgovornu;
- Vlastodržačka birokratija budući da je tikva bez korena i da se zbog toga plaši svega i svačega, da reaguje na svaki šušanj i budući da je osetljiva kako je nagomilane klasno-političke protivrečnosti potiskuju ka ivicama istorijske pozornice, rešava da dâ zeleno svetlo samo onome, u misli i stvaralaštvu, što je ili bez nade ili apologetskog karaktera;
- Mi živimo stvarnost poraženih socijalističkih revolucija, nalazimo se na granicama dva sveta, oba nemoguća; jednog kapitalističkog kojem je nemoguće da postoji i drugog, socijalističkog, kojem je nemoguće da se rodi;
- Težnja našeg poslednjeg narodno-oslobodilačkog rata, prevashodno seljačkog, da se produži i preraste u socijalističku revoluciju (vlast narodnih veća, naoružano radništvo, ekonomska i politička jednakost građana, javnost rada svih službi bez izuzetka, izbornost činovništva, dogovorna planska privreda) tako je temeljno anulirana da taj rat ima za nas, danas, isti iskustveni značaj koji ima i Gubčev seljački ustanak, Timočka buna i bitke na Ceru i Kajmakčalanu;
- Danas se naša stvaralačka inteligencija suočava sa političkom akcijom koja nastoji da joj oduzme javne, legalne, građanske i stvaralačke slobode; nećemo drammatizovati, organizovanom zlu koje nasrće sleduje organizovani otpor; ne bude li mogućan – sleduje pojedinačan otpor; zlu u svakom slučaju, sleduje otpor; dva puta su: ili legalna odbrana legalnih stvaralačkih sloboda ili carstvo ilegalne stvaralačke slobode, široki prostori podzemnog umetničkog delovanja; drugi put je, po svemu sudeći neminovan, a pre a posle – on će se nametnuti...
- Kada neko ljudstvo u određenom istorijskom trenutku dođe do alarmantnog stanja opšte krize, koja se jedino može razrešiti najskupljom cenom žrtvovanja života ili gubljenja sloboda ili mnogih odricanja od lične sreće, onda je za taj bezizlaz za tu skupu cenu čupanja iz besmisla najviše kriv onaj ko najviše zna, a najviše zna, bez sumnje, inteligencija, prevashodno stvaralačka...”

čime je učinio krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ,

pa ga sud na osnovu čl. 118 st. 1, čl. 38 KZ

OSUĐUJE

Na kaznu strogog zatvora u trajanju od 3(tri) godine i 6 (šest) meseci, u koju kaznu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 06.03. do 09.04.1974. godine.

Na osnovu čl. 61 tač. g KZ izriče se mera bezbednosti zabrana javnog istupanja u trajanju od dve godine po izdržanoj ili oproštenoj kazni.

Na osnovu čl. 62 KZ magnetofonska traka na kojoj je snimljeno izlaganje optuženog na pomenutim Susretima ODUZIMA SE.

Na osnovu čl. 89 st. 2 optuženi se obavezuje da plati paušalni iznos u visini od 500,00 – dinara.

***

Žalba Vrhovnom sudu Srbije

K – 24/74

OKRUŽNOM SUDU U VALJEVU

ŽALBA

Optuženog Dragoljuba S. Ignjatovića, književnika iz Beograda ulica Ščerbinova 5.
Protiv presude Okružnog suda u Valjevu K-24/74 od 09.04.1974.
godine

VRHOVNOM SUDU SRBIJE

- zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, čl. 333 st. 1 tač. 1 ZKP,
- zbog povrede krivičnog zakona, čl. 333 st. 1 tač. 2 ZKP,
- zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, čl. 333 st. 1 tač. 3 ZKP, i
- zbog odluke o kazni.

Optuženi pobija prvostepenu presudu U CELOSTI i preko svog branioca po punomoćju koje prilaže pod A) stavlja sledeći

žalbeni predlog

USVAJA SE ŽALBA OPTUŽENOG i prvostepena presuda
UKIDA I PREDMET VRAĆA NA PONOVRNO SUĐENJE,
ili
PREINAČAVA tako što se optuženi OSLOBAĐA OD OPTUŽBE ili mu se
izriče po vrsti i meri blaža kazna.

Optuženi takođe predlaže da on i njegov branilac budu obavešteni o
sednici veća u smislu čl. 341 st. 1 ZKP.

Obrazloženje

Pobijanom presudom prvostepeni sud oglasio je optuženog krivim i kaznio ga je
kaznom strogo zatvora u trajanju od 3 godine i 6 meseci.

I. Bitne povrede odredaba krivičnog postupka

U pobijanoj presudi nisu navedeni dokazi o odlučnim činjenicama, a razlozi presude u bitnom delu nejasni su i u znatnoj meri protivrečni.

Optuženi je oglašen krivim i kažnjen je zbog neistinitog prikazivanja društveno-političkih prilika u našoj zemlji, a da prvostepeni sud nije izveo dokaze kojima bi utvrdio istinitost inkriminiranih stavova, niti je za odbijanje ovakvog dokaznog predloga odbrane dao ubedljive razloge u presudi. Naime, na pretresu 09.04.1974. godine odbrana je predložila da se ispita istinitost inkriminiranih stavova tako što će se od nadležnih državnih organa kao što su: Savezni sekretarijat za privredu, Savezni sekretarijat za spoljnu trgovinu, Narodna banka Jugoslavije, Zavoda za statistiku i planiranje, Veća saveza sindikata, Saveznog biroa za zapošljavanje, Saveznog sekretarijata za zdravstvenu zaštitu, Saveznog zavoda za unapređenje školstva, Saveznog sekretarijata za obrazovanje i kulturu i Saveznog sekretarijata za pravosuđe, pribaviti službeni izveštaji o činjenicama na koje se odnose inkriminirane tvrdnje optuženog:

- Da je jugoslovenska privreda primitivna;
- Da je industrija nerentabilna i nekonkurentna;
- Da postoji inflacija;
- Da je zdravstvo siromašno i dezorganizovano;
- Da imamo zaostali školski sistem;
- Masovnu nepismenost;
- Masovnu nezaposlenost;
- Izvoz radne snage;
- Nerentabilni uvoz kapitala;
- Pauperizaciju širokih slojeva stanovništva;
- Hiperprodukciju kriminala i delikvencije itd.

Tako što bi pomenuti izveštaji dali podatke o onim činjenicama na kojima se ovakva tvrđenja optuženog zasnivaju, tj. pomenuti nadležni organi trebalo je da pruže podatke:

- O opremljenosti i sredstvima za rad individualnih poljoprivrednih proizvođača;
- O posedovnoj strukturi i veličini poseda poljoprivrednih domaćinstava;
- O broju takozvanih staračkih domaćinstava;
- O gubicima poljoprivrednih kombinata po kilogramu proizvedene pšenice;
- O prosečnim prinosima osnovnih kultura na teritoriji SFRJ;
- O proseku novčanih primanja po domaćinstvu od poljoprivrede;
- O brojnom stanju pretora u društvenim poljoprivrednim gazdinstvima za poslednjih deset godina;
- O isporuci stoke za poslednjih deset godina;
- O potrošnji veštačkog đubriva za poslednjih deset godina;
- O veržnom indeksu poljoprivredne proizvodnje za poslednjih deset godina;
- O strukturi jugoslovenskog izvoza i odnosu izvoza industrijske robe u odnosu na izvoz sirovina i polusirovina;

- O stopi inflacije u 1973. godini;
- O kretanju troškova života i ličnih primanja zaposlenih u 1973. godini;
- O životnom standardu radnika za poslednjih pet godina;
- O broju naših radnika na radu u inostranstvu;
- O kamatnim stopama i rokovima vraćanja inostranih kredita i o slučajevima neodgovaranja obavezama po zajmovima čak i od strane velikih banaka;
- O broju lekara na 1.000 stanovnika;
- O broju bolničkih postelja na 1.000 stanovnika;
- O broju pomoćnog medicinskog osoblja na 1.000 stanovnika;
- O broju dece koja ne pohađaju obaveznu osnovnu školu;
- O broju nezaposlenih u Jugoslaviji;
- O broju nepismenih u Jugoslaviji;
- O broju krivičnih dela izvršenih na teritoriji SFRJ od 1960. godine do danas po godinama i po vrstama krivičnih dela, naročito krivičnih dela iz oblasti tzv. privrednog kriminala.

Da je sud ovako postupio utvrdio bi da preko jedan milion seoskih domaćinstava radi na posedu manjem od dva hektara, na kome se, naravno, može samo primitivno privređivati, da u Jugoslaviji ima preko 600.000 tzv. staračkih domaćinstava koja naravno samo primitivno mogu da obrađuju zemlju i da se broj ovakvih domaćinstava iz godine u godinu povećava, da su, na primer, slavonski poljoprivredni kombinati pojedinih godina imali sa naknadom OZ-a i po 40 starih dinara gubitka po 1/kg proizvedene pšenice, da je prosek novčanih primanja po domaćinstvu od obrađivanja zemlje 1.000 novih dinara, da od 1961. godine postoji stalni porast uvoza poljoprivrednih proizvoda, da se po prinosu pšenice po hektaru sa 29 kvintala Jugoslavija nalazi na predposlednjem mestu u Evropi (ispred Grčke), da broj traktora u društveno-poljoprivrednim gazdinstvima od 1963-1972. godine opada, da isporuka stoke u 1973. godini opada u odnosu na prethodne godine, da potrošnja veštačkih đubriva opada, kao i verižni indeks poljoprivredne proizvodnje (od 119 u 1961. na 98 u 1969. godini), što sve ukazuje da ne samo imamo primitivnu poljoprivredu, već da ne postoji ni tendencija bilo kakvog poboljšanja u tom smislu u poslednjoj deceniji.

Da je sud ovako postupio ustanovio bi da u strukturi jugoslovenskog izvoza preovlađuje izvoz sirovina i polufabrikata, a da u uvozu preovlađuje uvoz industrijske robe, kao i da je u prva dva meseca ove godine uvoz povećan za 70%, a izvoz za 69%, dok je spoljno-trgovinski deficit u prva dva meseca prošle godine iznosio 4,7 milijardi dinara, a u istom razdoblju ove godine 8 milijardi dinara, da deficit sa konvertibilnim područjem iznosi 7.252 miliona, a sa istočno-evropskim kliringom 593 miliona dinara, što sve pokazuje da je u međunarodnoj raspodeli naša industrija nekonkurentna, te da takva tvrdnja optuženog nije neistinita.

Da je izveo predložene dokaze na postojanje inflacije u Jugoslaviji prvostepeni sud bi utvrdio da je od decembra 1971. godine do decembra 1973. godine novčana masa porasla za 94,8%, što svakako nije praćeno odgovarajućim porastom ukupne nacionalne proizvodnje.

Izvođenjem predloženih dokaza sud bi dalje utvrdio da je oko milion zaposlenih imalo lični dohodak od 1.000 do 1.400 dinara, a oko 200.000 dohodak manji od 1.000

dinara. Međutim, sud je odbio da izvede ovaj dokaz, a u presudi tvrdi da je “u očiglednoj suprotnosti sa stvarnošću” tvrdnja optuženog da široki slojevi stanovništva siromaše “jer je životni standard baš najširih slojeva stanovništva daleko iznad proseka i drugih ekonomski jačih zemalja”. Međutim, podaci koje smo gore naveli objavljeni su od strane Saveznog zavoda za statistiku u “Politici” od 06.04.1974. godine, na str. 11, dok se na strani 14 pod naslovom “Cene povrća i voća juče na Kalenićevoj pijaci” navodi da kilogram paradajza košta 18-19 dinara, što znači da 200.000 zaposlenih radi za 50 kg paradajza, a jedan milion zaposlenih za 70 kg paradajza. Očigledno je da je tvrdnja izneta u presudi da je standard najširih slojeva “daleko iznad proseka i drugih ekonomski jačih zemalja” u suprotnosti sa službenim podacima.

Da je prvostepeni sud izveo predložene dokaze on bi utvrdio da u Jugoslaviji postoji 671.908 registrovanih nezaposlenih na radu u inostranstvu, dok je taj broj svakako i veći pošto svi oni koji su zaposleni u inostranstvu nisu i registrovani.

Izvođenjem dokaza, što je sud odbio da izvede, takođe bi se utvrdilo da pored navedenih 671.908 radnika u Jugoslaviji postoji i 390.000 nezaposlenih, koji neće moći da se zaposle ni u inostranstvu, pošto se očekuje da će se u 1974. godini vratiti kućama oko 150.000-200.000 naših radnika koji neće moći da obnove ugovore sa poslodavcima, tako da se očekuje da će broj nezaposlenih u zemlji do kraja 1974. godine premašiti cifru od pola miliona.

Da je izveo predložene dokaze prvostepeni sud bi dalje utvrdio, da u Jugoslaviji postoji samo sedam bolnica opšte prakse na jedan milion stanovnika, jedan lekar na 3.000 stanovnika, dva viša i jedan niži medicinski radnik na 3.000 stanovnika, četiri postelje na 1.000 stanovnika, 0,8 zubnih lekara na 10.000 stanovnika, 350 lekara specijalista na 23.000 prijavljenih slučajeva TBC u 1973. godini, što bi sve svakako pokazalo da je istinita tvrdnja optuženog o siromaštvu jugoslovenskog zdravstva.

Izvođenjem predloženih dokaza sud bi dalje utvrdio da oko 400.000 dece uzrasta 7-14 godina ne pohađa obaveznu osnovnu školu i da je u Jugoslaviji svaki peti čovek – nepismen.

Međutim, prvostepeni sud u obrazloženju presude na strani 5 tvrdi, s jedne strane da su ovi podaci našoj javnosti poznati, a s druge strane da optuženi “ne ukazuje na to stanje objektivno, već neistinito”.

Ovako obrazloženje suda pre svega je samo sebi protivrečno, jer ako su navedeni podaci opštepoznato istiniti, onda je neshvatljivo zašto sud smatra da optuženi iznosi te iste podatke “neistinite”. U ovome delu, presuda je savršeno nejasna, sama sebi protivrečna i njeni razlozi se ne mogu sa sigurnošću ispitati, a radi se o činjenicama koje su odlučne za pitanje postojanja krivičnog dela, jer neistinitost inkriminisanih tvrdnji čini obeležje bića krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1.

Prema tome, kada je prvostepeni sud odbio da izvede dokaze kojima se ove odlučne činjenice utvrđuju, on je u činjeničnom stanju stvorio takvu prazninu, koja čini pobijanu presudu apsolutno neodrživom.

Posebno optuženi ukazuje da metod argumentacije kojim se pojedine tvrdnje

optuženog proglašavaju opštepoznato neistinitim – stoji u suprotnosti sa čl. 3 ZKP odnosno sa proklamovanim načelom prezumpcije nevinosti.

Naime, paušalna optužba dozvoljava paušalnu odbranu. Ili, drugim rečima, ako se optužnicom tvrdi da su izneti stavovi opštepoznato neistiniti, odbrani je dozvoljeno da isto tako tvrdi da su oni opštepoznato istiniti, a prvostepeni sud time ne bi trebalo da bude doveden ni u kakvu nedoumicu, jer dok javna tužba ne dokaže postojanje činjenica na kojima zasniva svoju kvalifikaciju, sve tvrdnje optuženog imaju se smatrati istinitim, sve dok ovu zakonsku pretpostavku javna tužba dokazima ne obori.

Budući da javna tužba nije čak ni pokušala da ispuni svoju zakonsku dužnost i dokaže postojanje na kojima zasniva kvalifikaciju, odbrana je preuzela na sebe teret dokazivanja, koji po zakonu leži na tužiocu, međutim, kao što se iz pobijene presude vidi prvostepeni sud ne samo što nije po službenoj dužnosti, kada je to javni tužilac propustio da učini, preduzeo sve što je potrebno da utvrdi činjenice koje su od važnosti za donošenje zakonite odluke (čl. 9 ZKP), već je, odbio i dokazne predloge odbrane koji su imali za cilj da propust tužioca i suda otklone.

Da bi se shvatila sva težina povrede odredaba postupka koje je na ovaj način izvršio prvostepeni sud, treba posebno naglasiti da se u konkretnom slučaju radi o krivičnom delu koje za zaštitni objekt ima Državu. Ova činjenica posebno je važna, jer su i tužilac i sud organi te iste Države. Prema tome, kod ovakve vrste dela posebno, treba biti oprezan i nedozvoliti kao što zakon i nedozvoljava, da sud i tužilac svoja ovlašćenja, koja takođe proističu jedino iz zakona, koriste na taj način što će neopozivo i jednostrano u krivičnom postupku proglašavati šta je istina i šta nije istina, bez ikakvog dokaznog postupka i oslanjajući se jedino na svoje slobodno sudijsko uverenje.

Slobodno sudijsko uverenje ne znači proizvoljno postupanje suda, već slobodnu ocenu verodostojnosti izvedenih dokaza, s tim što će sud u obrazloženju presude – čl. 327 ZKP navesti iz kojih razloga uzima pojedine činjenice kao dokazane ili nedokazane i iz kojih razloga nije uvažio pojedine predloge stranaka.

Ovlašćenja suda i tužioca ograničena su odredbama Zakona o krivičnom postupku i zakon tužiocu i sudu nedozvoljava da Državu, čiji su organi, štite na bilo koji način, izuzev onoga koji su sudu Zakonom propisali građani te iste Države, jer Država nije nikakva vrednost po sebi, već zajedno sa sudom i tužilaštvom predstavlja instrument koji ima služiti svima nama, građanima, po onim pravilima koja su Zakonom zato propisana, a ta pravila u čl. 3 i 9 ZKP ne dozvoljavaju da se bilo koja činjenica proglasi opštepoznato istinitom i neistinitom, pošto bi to vodilo monopolu na istinu, koji ne može niko imati.

Prema tome, prvostepeni sud je odbijajući dokazne predloge odbrane i utvrđujući bez ikakvih dokaza "opštepoznate istine" povredio pravo okrivljenog na materijalnu odbranu, a obrazloženje presude, usled takvog propusta pojavljuje se kao nepotpuno, nejasno i protivrečno u pogledu odlučnih činjenica za presuđenje.

Već samo iz ovoga razloga drugostepeni sud bi morao ukinuti prvostepenu presudu.

II. Pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje

- (1) Već govoreći o bitnim povredama krivičnog postupka rekli smo da je neobrazloženim odbijanjem dokaznog predloga odbrane, sud ne samo izvršio povredu formalnog propisa, već je stvorio u činjeničnom stanju takvu prazninu koja čini prvostepenu presudu neodrživom. Podaci koji su gore izneti u ovoj žalbi dobijeni su iz "Statističkog godišnjaka Jugoslavije" za 1973. godinu koji izdaje i štampa Savezni zavod za statistiku, pa su ti podaci pristupačni svima, tj. i drugostepenom sudu. Pojedine podatke optuženi je našao u dnevnoj štampi i časopisu "Ekonomska politika".

DOKAZ:

- A) "Politika", od 06.04.1974. godine, str. 11 i 14,
- B) "Ekonomska Politika", br. 1139 od 28.01.1974. godine, str. 30,
- C) "Ekonomska Politika" br. 1147 od 25.03.1974. godine, str. 31,
- D) "Ekonomska Politika" br. 1148 od 01.04.1974. godine, str. 34.

Optuženi ponavlja dokazni predlog da se pribave izveštaji od nadležnih organa na okolnost istinitosti inkriminiranih tvrdnji, kako je to učinio na glavnom pretresu 09.04.1974. godine.

2. Pored činjenice čije dokazivanje je optuženi gore predložio, javna tužba stavlja na teret optuženom i iznošenje drugih stavova kao, na primer sledećeg stava: "... kada neko ljudstvo u određenom istorijskom trenutku dođe do bezizlaza ili do alarmantnog stanja opšte krize, koja se jedino može rešiti najskupljom cenom žrtvovanja života ili gubljenja sloboda ili mnogim odricanjima od lične sreće, onda je za taj bezizlaz, za tu skupu cenu čupanja iz besmisla, najviše kriv onaj ko najviše zna, bez sumnje, inteligencija, prevashodno stvaralačka."

Ovakva i slična mišljenja, optuženi je toga svestan, ne mogu se na pouzdan način, kako to zahteva Zakon o krivičnom postupku, ni pobiti ni dokazati. Zato će o ovakvim tvrdnjama, koja predstavljaju subjektivne ocene optuženog biti posebno reči tamo gde budemo govorili o kvalifikaciji, a govoreći o nepotpuno i pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju, optuženi ovde želi samo da istakne da je i prvostepeni sud mogao jedino utvrditi da je savršeno nesposoban da istinitost ovakvih tvrdnji bilo utvrdi bilo ospori.

III. Povrede krivičnog zakona

Javna tužba inkriminiše optuženom dva tipa iskaza:

1. činjenične iskaze, kao što je na primer postojanje inflacije, nepismenost, nezaposlenost, nekonkurentna industrija itd. i
2. mišljenja, subjektivne ocene i vrednosne sudove, kao što je na primer mišljenje da postoji politička akcija kojom se nastoji stvaralačkoj inteligenciji oduzeti njene legalne, građanske i stvaralačke slobode.

Optuženi je gore pokazao da su njegovi činjenični iskazi istiniti, tj. da na primer, kod nas postoji inflacija, nezaposlenost, nepismenost, nekonkurentna industrija.

Subjektivna ocena, mišljenja i vrednosni sudovi optuženog, koji su kao takvi, nužno i emotivno obojeni, ne mogu se, kao što je već rečeno, na pouzdan način ni dokazati ni osporiti. Na primer, da li je postojanje 390.000 hiljada nezaposlenih masovna nezaposlenost ili ne, da li se činjenica da je svaki peti Jugosloven nepismen može nazvati masovnom nezaposlenošću ili ne, da li se ograničavanje slobode štampe, govora itd. koje se vrši u ime zabrane zloupotrebe tih sloboda, može smatrati opravdanim ili ne, društveno-celishodnim ili ne, stvar je subjektivne ocene, koja zavisi od niza činilaca i u kojoj će se pojedini subjekti uvek i nužno razlikovati, naravno, s obzirom na ugao gledanja, na svoju društvenu ulogu i na svoje mesto u tome procesu. Notorno je da jednu istu stvarnost, svako vidi iz drugog ugla. Takođe je notorno da sve te subjektivne ocene zavise od iskustva koje imamo sa tom stvarnošću i da se one znatno razlikuju kod svakog od nas.

Zbog toga je, po stanovištu odbrane nemoguće te subjektivne ocene, mišljenja i vrednosne sudove inkriminisati, kao delo neprijateljske propagande.

U potvrdu ovakvog svoga stava optuženi navodi sledeće:

Članom 166 Ustava SFRJ zajemčena je sloboda misli i opredeljenja.

Član 118 KZ može se tumačiti jedino u skladu sa Ustavom.

Tačno je da je u čl. 153 st. 2 Ustava SFRJ predviđeno načelo zabrane zloupotrebe slobode prava čoveka i građanina na taj način što je rečeno da su ove slobode i prava ograničene "samo jednakim slobodama i pravima drugih".

Međutim, treba odmah primetiti da je sloboda misli (i naravno, izražavanja tih misli, jer se sloboda samog intimnog procesa mišljenja nalazi potpuno van oblasti bilo kakvog pravnog regulisanja) APSOLUTNA, tj da se načelo zloupotrebe sloboda ne proteže na garantovanu slobodu misli.

Naime, u čl. 166 Ustavotvorac ne određuje da se ova sloboda može ograničiti Zakonom, kao što to čini u onim slučajevima gde prava i slobode građana ograničava zabranom zloupotrebe slobode.

Razlog ovome je što se, za razliku od nekih drugih sloboda, sloboda mišljenja uopšte ne može zloupotrebiti po prirodi same stvari.

Tako na primer, Ustavom je zajemčena, u čl. 167 st. 1 sloboda štampe. Međutim, u st. 3 istog člana kaže se da se ovom slobodom građani mogu koristiti "pod uslovi-ma određenim zakonom". Ili, čl. 183 st. 1 zajemčuje se građanima sloboda kretanja, ali se stavom 2 ova sloboda ograničava time što se predviđa da se "ograničavanje slobode kretanja može predvideti zakonom" u određenim slučajevima.

Član 166 zajemčuje slobodu misli bez ikakvog ograničenja, što znači da se sloboda misli ne može ograničiti ni Zakonom.

Prema tome, sloboda misli nije ograničena ni Krivičnim zakonom.

Rekli smo, da je sloboda misli po Ustavu SFRJ APSOLUTNA budući da je zloupotreba misli nemoguća po prirodi same stvari. Zašto?

Zloupotreba slobode štampe ili slobode kretanja moguća je i zbog toga je i Ustavom predviđeno da se Zakonom može takva sloboda ograničiti. Na primer ako bi se lice A koristilo svojom slobodom kretanja na apsolutan način, potpuno je jasno da bi se na taj način moglo potpuno onemogućiti licu B da se tom istom slobodom koristi: pešaci bi, na primer, mogli potpuno paralisati saobraćaj i onemogućiti slobodu kretanja svim vozačima.

Uzurpiranje slobode štampe od strane određenog kruga lica može se onemogućiti drugim licima koja su isključena iz monopola na štampu, da se koriste zajedničnom slobodom štampe (na primer, davanjem odgovora na objavljenu informaciju), jer je po prirodi stvari novinski prostor ograničen i ne može svako lice imati svoje novine u kojima će se ravnopravno sa svim ostalim građanima služiti svojom slobodom štampe.

Drugim rečima zloupotreba je moguća jedino kod onih sloboda, odnosno prava, čijim apsolutnim korišćenjem mogu da se ugroze ista prava drugih lica.

Sloboda misli, međutim, apsolutna je i Ustav ne predviđa njeno ograničavanje, čak ni Zakonom upravo zbog toga što se njenim apsolutnim korišćenjem ne dovodi u pitanje zajednička sloboda misli drugih građana.

Sasvim je jasno da izražavajući svoje mišljenje, iznoseći svoju subjektivnu ocenu društveno-političkih prilika u zemlji, ja ni u kom slučaju NE MOGU zloupotrebiti svoju slobodu mišljenja, jer se time nipošto ne omogućava i drugima da isto tako iznesu svoja mišljenja, svoje ocene i svoje sudove.

To je i bio smisao i razlog koji je rukovodio ustavotvorca da zagaruje apsolutnu slobodu mišljenja.

Međutim, postoje i drugi razlozi koji opravdavaju ovakav stav našeg Ustava. Ti razlozi su sledeći:

1. Sasvim je iluzorno Zakonom zabranjivati ljudima da pogrešno misle, kada svako misli onako kako može i kada je svako uveren u istinitost svoga mišljenja, što je jednostavna psihološka nužnost. Naime, kada bi neko mogao znati da je njegovo mišljenje ili ocena netačno, on ne bi mogao više tako misliti;
2. Izražena mišljenja i ocene u društvu se primaju kritički, za razliku od tvrdnji o činjenicama, koje mogu dezinformisati javnost;
3. Mišljenje se uvek odnosi na složene pojave stvarnosti koje ne mogu biti na pouzdan način verifikovane pred sudom, već jedino u praksi procesa društvenog mišljenja, u tzv. "borbi mišljenja", a taj proces nikada nije konačan. Nezamislivo je da bi o takvim složenim pojavama sud mogao izricati konačne i neprikosnovene istine i time zaustavljati proces društvenog mišljenja;
4. Upravo zbog razlike u subjektivnim ocenama, odnosno zbog razlike u mišljenjima izražavanje mišljenja uvek je društveno poželjno, jer tek kada se izraze sva mišljenja, i kada javnost zauzme svoj stav prema svim tim mišljenjima, moguće je da jedno društvo samo o sebi stekne relativno tačnu sliku, koja je uslov svim progresivnim društvenim kretanjima;
5. Za razliku od iznošenja neistinitih činjenica, koje se iznose apodiktički, mišljenje i subjektivne ocene podležu polemici dok neistinite činjenične tvrdnje podležu samo demantovanju;
6. Ispravnost takvog stanovišta potvrđena je i u pravnoj doktrini i u sudskoj praksi: Tako Vrhovni sud Hrvatske u odluci KŽ 108/53 od 19.03.1955. godine kaže:
"U konkretnom slučaju radilo se o vrednosnom sudu, čiju ispravnost nije moguće dokazati. Pitanje ispravnosti subjektivnih sudova... ne može, naime, uopšte biti predmet raspravljanja pred sudom... već ta pitanja treba raspravljati u javnoj diskusiji..."

Identično stanovište zastupa i dr Bogdan Zlatarić u svome delu "Krivični zakonik u praksi", gde na strani 199 kaže:

"Da li je kritika opravdana ili ne, to još samo po sebi nije odlučno za pitanje njene protivpravnosti."

Naravno, postavlja se pitanje, kako razlikovati u praksi činjeničnu tvrdnju od subjektivne ocene, vrednosnog suda i zaključka kao ishodišta procesa mišljenja. Međutim, pravna doktrina poznaje instrumente koji omogućavaju ovakvu distinkciju, i ti instrumenti poznati su, na primer, u učenju o krivičnom delu uvrede (čl. 170) i klevete (čl. 169). Naime, prema tom učenju krivično delo klevete ne može postojati kada se radi o neistinitim vrednosnim sudovima kojima se nanosi šteta časti i ugledu oštećenog (upravo zbog toga što se istinitost ovakvih sudova u Krivičnom postupku ne može dokazati), već ovo delo postoji samo ako se radi o pronošenju ili iznošenju neistinitih činjenica koje mogu škoditi časti i ugledu oštećenog (jer se istinitost činjeničnih tvrdnji na sudu može dokazati). Prema tome, praksa i poznaje i raspolaže instrumentima, a pravna doktrina je razradila kriterijume za razlikovanje vrednosnih sudova tj. mišljenja od činjeničnih tvrdnji.

Zato je prvostepeni sud u kvalifikaciji dela pogrešio i protumačio član 118 KZ protivno odredbi čl. 166 Ustava kada je optuženog oglasio krivim i kaznio za iznošenje njegovih misli i ocena na koje on po Ustavu ima apsolutno pravo, koje mu ni Zakonom ne može biti ograničeno.

Prvostepeni sud je mogao i morao da razluči šta u inkriminisanim stavovima predstavlja mišljenje, a šta činjeničnu tvrdnju, pa osloboditi optuženog ODMAH od onih inkriminacija čija se istinitost ne može utvrditi ni dokazati, tj. od inkriminacija koje predstavljaju subjektivne ocene i mišljenja optuženog, a istinitost činjeničnih tvrdnji na pouzdan način utvrditi onim dokaznim sredstvima, koja su mu stajala na raspolaganju i koja su bila sadržana u odbijenom dokaznom predlogu odbrane.

Svakako da ovakvo stanovište ima i određene šire društvene, političke implikacije. Poznato je naime da se jedan konzervativan duh od uvek odupirao ovakvom shvatanju apsolutne prirode slobode misli, sa obrazloženjem da je narod "maloletan, nezreo", ili "nedorastao", pa da se ne sme dozvoliti slobodno iznošenje svih mišljenja, jer navodno, postoji mogućnost da takav maloletan narod bude zaveden od neodgovornih demagoga.

Pobornici ovakvog konzervativnog shvatanja smatraju ili da je "svet nemoguće popravljati, jer je nesavršen" ili "da je svet savršen i ne treba ga popravljati" (Lešek Kolakovski, "Etika bez kodeksa" u "Filozofskim esejima", Nolit, Beograd, 1964.). Za taj duh javnost je "masa" ili "ulica", "svetina", "mnoštvo", "gomila", "stihija", jednostavno "vulgus", objekt vladanja.

U svome delu "Birokratija i javnost" ovaj konzervativni duh Marks ovako slika: "Konzervativni duh kaže: "Što se manje može poricati da je štampa danas politička sila, to mi se pogrešnije čini isto tako veoma rašireno shvatanje da će između dobre i loše štampe proizići istina i svetlost i da se može očekivati veće i delotvornije širenje ovih poslednjih. Čovek je i kao pojedinac i u masi uvek isti. On je po svojoj prirodi nesavršen i nezreo i potrebno mu je vaspitanje dokle god traje njegov razvitak koji prestaje tek smrću" (K. Marks, Birokratija i javnost", str. 84. Ali Marks pita:

“Ako svi budemo vaspitani, ko će nas vaspitavati, ako svi budemo u kolevci, ko će nas ljuljati. Ako svi budemo zatvorenici, ko će nas čuvati?”

Takvo stanovište u njegovoj najekstremnijoj formi zastupao je, naravno, i jedan od najvećih političkih zločinaca ovog veka, Adolf Hitler koji u svome delu “Mein Kampf” kaže: “Ulici ne treba davati reč. Njeno mišljenje treba oblikovati da bi smo dobili zajednicu živih bića koja su fizički i duhovno slična. Popustljivost pred gomilom vodi slaboj državi. Na javno mnjenje pozivaćemo se tek onda kada ga oblikujemo!”

Naš Ustav, videli smo, odbacuje svaki paternalistički odnos prema narodu, imajući dovoljno poverenja u rasuđivanje toga naroda da u slobodnoj borbi mišljenja razlikuje istinu od neistine i demagogije. Ovo je sasvim jasno kada se ima u vidu da je ovo društvo, društvo koje se deklariraše kao zajednica zasnovana na načelima NAUČNOG socijalizma. Jer, postoje društva, čija se egzistencija zasniva na prikrivanju realnih društvenih odnosa, društva koja bi se raspala kao organizovane državne zajednice, kada bi njegovi članovi sagledali istinu o stvarnosti i smislu društvenih odnosa koji u njima vladaju. U takvim društvima, naravno, sa gledišta političkog i pragmatizma, nepoželjno je da se čuju sva mišljenja. Međutim, društvo koje se definiše kao socijalističko, društveno uređenje koje se zasniva na postavkama NAUČNOG socijalizma, ne može imati interesa da suzbija slobodno izražavanje bilo kakvog mišljenja, jer je u prirodi procesa društvenog mišljenja da, ukoliko se odvija slobodno, odbaci neistinu i prihvati istinu. Posebno, optuženi želi da skrene pažnju drugostepenom sudu na odsustvo svakoga obrazloženja u prvostepenoj presudi, u odnosu na drugi konstitutivni element bića krivičnog dela iz čl. 118 KZ, na postojanje zlonamernosti na strani optuženog.

Prvostepeni sud, naime, izgleda izvodi zaključak o namerama optuženog iz sadržine inkriminiranih iskaza.

Međutim, neistinitost odnosno zlonamernost predstavljaju DVA, odvojena i nezavisna obeležja krivičnog dela iz čl. 118. Zato kada sud izvodi zaključak o nameri optuženog iz navodno neistinite sadržine inkriminiranih iskaza, onda sud de facto neovlašćeno sužava definiciju krivičnog dela iz čl. 118 KZ, jer postojanje jednog obeležja izvodi iz postojanja drugog, pa primenjuje čl. 118 KZ, ustvari, kao da sadrži jedno jedino obeležje.

Naime, čak i da se uzme, što nipošto ne stoji, da su inkriminirane tvrdnje optuženoga stvarno neistinite, odatle se ne sme zaključivati da su ove tvrdnje zbog toga što su neistinite i zlonamerne.

Činjenice i okolnosti kojima se utvrđuje postojanje namere, ne samo kod ovoga već i kod svakog drugog krivičnog dela koje predviđa nameru kao posebno obeležje dela, moraju se nalaziti VAN BIĆA DELA. Na primer kod krivičnog dela krađe, ne može se ništa zaključivati o nameri učinioca iz činjenice postojanja drugog posebnog obeležja dela, tj. da je stvar tuđa (na primer oduzimanje tuđe pokretne stvari u nameri izvršenja sudske presude).

Postojanje svakog od obeležja krivičnog dela mora se utvrđivati nezavisno.

Kod ocene namere optuženog, sud je propustio da ceni, da optuženi nije mogao imati nikakve lične koristi, ma kako udaljene od svoga istupanja, da nije plaćen ni

od kakve strane sile, da je naprotiv, optuženom moglo biti jasno da ovakvo njegovo istupanje može da doživi različite ocene i da optuženi sebi samo može takvim istupanjem stvoriti neprilike, kojih nije pošteđen niko ko želi kritički da misli (mada ne i da će se izložiti krivično-pravnim sankcijama).

Namere i pobude optuženog (koje je sud morao da utvrdi, ne samo zbog kvalifikacije po čl. 118 već i u okviru ispitivanja okolnosti iz člana 38 KZ) ostale su u prvostepenoj presudi potpuno nerasvetljene.

Namere i pobude optuženog /koje sud morao da utvrdi, ne samo zbog kvalifikacije po čl. 118, već i u okviru ispitivanja okolnosti iz čl. 38. KZ/ ostale su u prvostepenih presudi potpuno nerasvetljene.

U oceni ovih pobuda i namera prvostepeni sud morao je da pođe od toga da je optuženi javni radnik, književnik, autor zapaženih knjiga, asistent – magistar Instituta za književnost i umetnost u Beogradu, saradnik mnogih listova i časopisa u ovoj zemlji, koji se bavi javnim radom 12 godina, za koje vreme nikada i ničim nije doveo u pitanje svoj pošten i otvoren stav i namere prema ovom društvu.

Sud je takođe ocenjujući njegove pobude morao oceniti i činjenicu da je optuženi pozvan na skup, na kome je izneo inkriminisane stavove, zbog toga da iznese svoje mišljenje o temi "Kultura i revolucija", u okviru koje se izlaganje optuženog i kretalo. Prema tome, ako je prvostepeni sud bio mišljenja da je optuženi imao nameru drugu od one dozvoljene, da koristeći svoja ustavna i elementarna ljudska prava iznese svoje mišljenje, jedino mišljenje koje ima o temi diskusije, onda je prvostepeni sud takvu sumnju u namere optuženog morao da potkrepi i nekakvim ubedljivim razlogom.

Međutim, prvostepeni sud ne samo što takve razloge ne navodi, već ne navodi uopšte nikakve razloge.

Uopšte, na kraju optuženi bi želeo da ukaže na drastičnu povredu svoga prava na odbranu koja se vidi i iz obrazloženja presude, gde se na str. 5 u stavu 5 doslovno kaže:

"Ovakvoj odbrani sud nije poverovao sa razloga što je nedokazana (!) i što stoji u očiglednoj suprotnosti sa već utvrđenim činjeničnim stanjem."

Čemu služi pravo optuženog na odbranu ako se mogu odbiti svi njegovi konkretno formulisani dokazni predlozi, a zatim reći da se odbrana optuženog ne usvaja, jer je nedokazana?

Čemu služi pravo optuženog na odbranu ako se njegova odbrana odbacuje zbog toga što je u suprotnosti "sa već utvrđenim činjeničnim stanjem"?

To znači da prvostepeni sud, po sopstvenom priznanju, odbranu optuženog uopšte nije ni cenio, i da prvostepeni sud može da prihvati kao odbranu jedino priznanje, jer jedino priznanje nije u suprotnosti "sa već utvrđenim činjeničnim stanjem". Po takvom shvatanju pravo na odbranu svodilo bi se na pravo na priznanje.

IV. Odluka o kazni

Za verbalno istupanje na jednom naučnom skupu i iznošenje svojih mišljenja i činjenica za koje se u presudi tvrdi da su "našoj javnosti poznate" optuženi je os-

uđen na 3,5 godine strogog zatvora nekoliko dana pošto je podoficir jugoslovenske armije Trudić osuđen za ubistvo jednog mladog čoveka koga je zatekao u krađi njegovog "Ficé" skoro dvostruko blažom kaznom.

Pri tome prvostepeni sud na strani optuženog ne nalazi nikakve otežavajuće okolnosti, a od olakšavajućih okolnosti nalazi da nije osuđivan i njegove porodične prilike.

Kada se pri tome još ima u vidu da je zakonski minimum za ovo krivično delo kazna – jedna godina strogog zatvora, onda je neshvatljivo da prvostepeni sud odmerava optuženom tako drastičnu kaznu, a da pri tome to ničim ne obrazlaže, već na protiv na strani optuženog nalazi samo olakšavajuće okolnosti!

Šta više, optužnica optuženom stavlja na teret, i sud ga oglašava krivim za lakši oblik krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 stav 1 KZ, naime za zlonamerno i neistinито prikazivanje društveno-političkih prilika u zemlji, a ne za teži oblik tj. pozivanje na protivustavnu promenu društvenog ili državnog uređenja.

Zbog toga se izrečena kazna javlja kao prekomerna i u neskladu sa društvenom opasnošću dela i učinioca i utvrđenim okolnostima iz čl. 38 KZ, a obrazloženje ovakve odluke kao sasvim nedovoljno i samo sebi protivrečno.

S obzirom na izloženo žalba je umesna i napred stavljeni žalbeni predlog na Zakonu osnovan.

U Beogradu,
18.04.1974. god.

DRAGOLJUB S. IGNJATOVIĆ
koga brani
SRĐA M. POPOVIĆ, advokat

Odgovor Javnog tužioca na žalbu Srđe Popovića izjavljenu u korist D. Ignjatovića

OKRUŽNOM SUDU
VALJEVO

– ZA VRHOVNI SUD SR SRBIJE – BEOGRAD

Protiv okrivljenog DRAGOLJUBA IGNJATOVIĆA iz BEOGRADA, zbog krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ, Okružni javni tužilac u Valjevu podnosi

ODGOVOR NA ŽALBU

Optuženog IGNJATOVIĆA izjavljenu protiv prvostepene presude Okružnog suda u Valjevu K-24/74 kojom je oglašen krivim zbog krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ i osuđen na kaznu strogog zatvora u trajanju od tri godine i šest meseci.

RAZLOZI

U žalbi koju je optuženi Ignjatović izjavio protiv prvostepene presude i koju pobija sa ovih razloga, ističe da su navodi u njegovoj diskusiji koju je imao na IV Zimskim filozofskim susretima na Divčibarama, a koji se odnose na društveno-političke prilike u zemlji, tačni.

U prilogu ove tvrdnje izneo je niz statističkih podataka kojima želi da ilustruje tačnost svojih tvrdnji: da je jugoslovenska privreda primitivna, industrija nerentabilna i nekonkurentna, da postoji inflacija, da je zdravstvo siromašno i dezorganizovano, da imamo zaostali školski sistem i masovnu nepismenost, masovnu nezaposlenost, izvoz radne snage, nerentabilni uvoz kapitala, pauperizaciju širokih slojeva stanovništva, hiperprodukciju kriminala i delikvencije itd.

Iz prikupljenih statističkih podataka koji su priloženi uz žalbu opt. Ignjatovića a iz kojih se vidi da kod nas ima preko milion seoskih domaćinstava koja rade na posedu manjem od dva hektara, kao i da ima preko 600.000 staračkih domaćinstava, da je prinos pšenice po hektaru 29 kvintala i da smo na pretposlednjem mestu u Evropi po proizvodnji pšenice, da broj traktora u društvenom sektoru opada, da je upotreba veštačkih đubriva u padu, da se zaključiti, po tvrdnji odbrane opt. Ignjatovića, da imamo primitivnu poljoprivredu i da ne postoji ni tendencija bilo kakvog poboljšanja u poslednjoj deceniji.

Ovakva tvrdnja je neistinita, i ukazuje na nastojanja da se omalovaže i zlonamer-

no prikažu društveno-ekonomski odnosi kod nas.

Po tvrdnji odbrane isti slučaj je i sa industrijom, koja je prema priloženim statističkim podacima, u međunarodnoj podeli rada nekonkurentna, to tvrdnje opt. Ignjatovića u pogledu ovih činjenica nisu neistinite.

Odbrana opt. Ignjatovića je predlagala, tokom glavnog pretresa, da sud po službenoj dužnosti pribavi ove podatke od saveznih sekretarijata u prilog tačnosti njegovih tvrdnji.

Kako je ovaj predlog bio odbijen, sa motivacijom da ti podaci nisu nepoznati našoj javnosti, odbrana je u završnoj reči iznosila ove podatke, koji su bili predmet ocene prvostepenog suda, te se u žalbi neosnovano ponavljaju.

Pored toga, odbrana je i sama tokom glavnog pretresa i u žalbi iznosila činjenice koje je i opt. Ignjatović iznosio u svojoj inkriminisanoj diskusiji.

Tvrdnja opt. Ignjatovića da je "politička vlast totalitarna, nikom odgovorna, da se stvaralačka inteligencija suočava sa političkom akcijom koja nastoji da joj oduzme javne, legalne, građanske i stvaralačke slobode", da je težnja našeg poslednjeg NOR-a, prevashodno seljačkog, tako temeljno anulirana da taj rad ima za nas isti iskustveni značaj koji ima i Gubčev seljački ustanak, Timočka buna, kao i bitke na Ceru i Kajmakčalanu" itd., odbrana ne osporava ni jednim jednim argumentom, iako one čine veći deo inkriminacija u diskusiji opt. Ignjatovića koje se osporavaju žalbom.

Ovakve tvrdnje opt. Ignjatovića sadrže kritiku svega postojećeg, zalažući se za takvu orijentaciju i usmeravanje političkog života u našoj zemlji, koji su nespojivi sa sociološkim činjenicama a ukazuju i na neistinitost tvđenja koje je opt. Ignjatović iznosio i na njegovu zlu nameru kojom nastoji da opovrgne opšte poznate činjenice unese nevericu i sumnju i omalovaži postignuti stepen izgradnje samoupravnog društva iako sebe naziva marksistom koji već 12 godina propagira marksističku kulturu.

Iako je opt. Ignjatović nastojao da u svojoj diskusiji na IV Zimskim filozofskim susretima da sasvim drugačiji ton – literarni smisao njegove diskusije je potpuno jasan i ima isključivo politički karakter sa nastojanjem da neistinito i zlonamerno prikaže društveno-političke prilike u zemlji.

Smatramo da se žalbom neosnovano opovrgavaju samo činjenice koje nisu jedina inkriminacija stavljena na teret optuženom Ignjatoviću i da se niko ne može pozivati na građanske slobode onda kada ih zloupotrebljava sa tendencijom da omalovaži stanje i društveno-ekonomske prilike u zemlji.

Stoga nalazimo da u radnji opt. Ignjatovića stoje svi elementi krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ pa stavljamo sledeći

P R E D L O G

da presudu Okružnog suda u Valjevu K-24/74 potvrdite a žalbu opt. Ignjatovića odbijete kao neosnovanu.

OKRUŽNI JAVNI TUŽILAC,
Petar Pavlović, s.r.

Presuda Vrhovnog suda Srbije

Kž. I. 927/74

U IME NARODA

Vrhovni sud Srbije u Beogradu u veću sastavljenom od sudija: Seratlić Milivoja, kao predsednika veća, Đukić Milutina i Nikolić Vlastimira, kao članova veća i stručnog saradnika Žikić Ljiljane, kao zapisničara, u krivičnom predmetu opt. Ignjatović Dragoljuba, zbog krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ, rešavajući o žalbama optuženog Ignjatovića i njegovog branioca izjavljenim protiv presude Okružnog suda u Valjevu K. 24/74 od 09.04.1974. godine, održao je sednicu veća u smislu čl. 341 ZKP, dana 29.10.1974. godine, u prisustvu zamenika Javnog tužioca Srbije, Aleksić Miloša i branioca optuženog Ignjatovića – Srđe Popovića, adv. iz Beograda, pa je doneo

PRESUDU

ODBIJAJU SE kao neosnovane žalbe: optuženog Ignjatović Dragoljuba i njegovog branioca, a presuda Okružnog suda u Valjevu K. 24/74 od 09.04.1974. godine – POTVRĐUJE.

Obrazloženje

Prvostepenom presudom optuženi Ignjatović Dragoljub iz Beograda, oglašen je krivim za krivično delo neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ i za isto osuđen na kaznu strogo zatvora u trajanju od 3 godine i 6 meseci, u koju mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru od 06.03.1974. – 09.04.1974. godine.

Na osnovu člana 61 KZ prema optuženom Ignjatoviću izrečena je mera bezbednosti zabrane javnog istupanja za vreme od 2 godine od dana izdržane ili oproštene kazne.

Na osnovu čl. 62 KZ oduzeta je magnetofonska traka na kojoj je snimljeno izlaganje optuženog, kao predmet koji je nastao izvršenjem krivičnog dela.

Optuženi Ignjatović je obavezan da plati 500,00 dinara na ime paušala.

Protiv ove presude izjavili su žalbe optuženi Ignjatović i njegov branilac zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvđenog činjeničnog stanja, povrede krivičnog zakona i odluke o kazni, s predlogom da se prvostepena presuda ukine ili preinači tako što će se optuženi Ignjatović osloboditi od optužbe.

U žalbi branioca optuženog stavljen je zahtev da optuženi i njegov branilac budu obavješteni o danu održavanja sednice veća pred drugostepenim sudom.

Odgovor na žalbu optuženog podneo je Okružni javni tužilac u Valjevu.

Vrhovni sud je održao sednicu veća u smislu čl. 341 ZKP u prisustvu zamenika JT Srbije i branioca optuženog a u odsustvu uredno obavještenog optuženog, razmotrio je spise ovog predmeta i pobijanu presudu koju je ispitao u smislu čl. 346 ZKP i saslušao predloge i objašnjenja stranaka, pa je po oceni navoda u žalbi, našao:

Žalba optuženog Ignjatovića se prethodno osvrće na ličnost optuženog kao "pesnika i dugogodišnjeg književnog kritičara a u političkom smislu kao marksistu-lenjinistu, bez bližeg političkog opredeljenja". Zatim, u sebi sadrži i uopštenija razmišljanja optuženog o našem društvu u okvirima svetske istorije, o tekovinama Pariske komune, Oktobarske revolucije i narodno-oslobodilačke borbe, koje su temelj naše budućnosti, s tim što se takva razmišljanja ne dovode u vezu sa inkriminacijama koje se optuženom stavljaju na teret.

Žalba branioca optuženog je konkretnija. U njoj se razmatra krivična aktivnost optuženog kroz dva dela. U prvom delu se ističe da je povređeno pravo odbrane optuženog odbijanjem predloga da se pribave odgovarajući izveštaji od nadležnih organa kojima bi se mogla dokazati istinitost činjenica o kojima se izjašnjavao optuženi na IV Zimskim filozofskim susretima na Divčibarama. To se odnosi na prikazivanje određenih činjenica iz društveno-političkog sistema u našoj zemlji, tj. da je privreda primitivna, industrija nerentabilna, zdravstvo siromašno, dezorganizovano itd. Jer, kako se ističe u toj žalbi, teško je prihvatiti da je optuženi iznosio neistinite podatke, a da se to prethodno zaista i ne dokaže. U tome, po stanovištu žalbe branioca optuženog, i jeste bitna povreda postupka iz čl. 334 st. 2 ZKP koja je svojim postojanjem stvorila takvu prazninu u činjeničnom stanju da je prvostepena presuda neodrživa. U drugom delu žalbe branioca vrši se osvrt na subjektivnu ocenu mišljenja i zaključaka optuženog koja zavisi od niza okolnosti, pre svega od ugla sa kog optuženi posmatra određene pojave, od društvene uloge optuženog, kao i od toga kakvo mesto optuženi ima u uočavanju nastanka i razvoja svih tih pojava. Zato se po stanovištu žalbe takve subjektivne ocene optuženog nisu mogle inkriminisati kao krivično delo neprijateljske propagande, s pozivom na odredbu čl. 166 Ustava SFRJ kojom je zagarantovana sloboda misli i opredeljenja. Dalje se u žalbi branioca optuženog ističe da je prvostepeni sud morao da razdvoji dva, po žalbi, odvojena i nezavisna obeležja krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ i to: neistinitost i zlonamernost. Jer, do zaključka o postojanju namere kod optuženog da izvrši krivično delo prvostepeni sud je došao na osnovu – prema žalbi – navodno neistinite sadržine izgovorenih inkriminacija, tako da je u konkretnom slučaju sužena definicija krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ. Čak i pod pretpostavkom da su inkriminisane tvrdnje optuženog o određenim činjenicama neistinite, nije se moglo, prema žalbi, zaključiti da zato što su takva tvrđenja neistinita, da su ona i zlonamerna. Zato branilac optuženog smatra da se u konkretnom slučaju moralo utvrditi postojanje svih obeležja krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ nezavisno jedno od drugog. Pošto smatra da u pobijanoj presudi nedostaju takva utvrđenja, a isto tako i utvrđenja u odnosu na postojanje namere kod optuženog da izvrši predmetno krivično delo, kao i kakve su pobude

rukovodile optuženog da dajući svoja mišljenja o temi "Kultura i revolucija" izgovori utvrđene inkriminacije – branilac je u žalbi predložio da se optuženi oslobodi od optužbe jer njegova delatnost ne sadrži obeležja dela za koje je oglašen krivim.

Vrhovni sud nalazi da su prednji žalbeni navodi neosnovani.

Pošto se žalbom optuženog iznose određena razmišljanja koja nisu u vezi sa inkriminacijama koje se optuženom stavljaju na teret, Vrhovni sud je te žalbene navode imao u vidu samo kod ocene pobuda sa kojih se optuženi odlučio da izvrši delo iz čl. 118 st. 1 KZ, o čemu će kasnije biti reči.

Odbijanjem predloga odbrane da se od nadležnih organa pribave izveštaji kako bi se njihovim čitanjem dokazala istinitost činjenica o kojima se izjašnjavao optuženi u diskusiji o temi "Kultura i revolucija", nije išlo na uštrb pravilnog utvrđenja činjeničnog stanja. Krivično-pravni položaj optuženog se u konkretnom slučaju utvrđuje prema onome što čini sadržaj izgovorenih inkriminacija gledanih u celini, a ne prema onom što su o tim činjenicama pisali članci u časopisu "Ekonomska politika". Prema tome, izvođenje predloženih dokaza bilo bi izlišno. Stoga tu nema bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz čl. 334 stav 2 ZKP, kako se to ističe u žalbi branioca optuženog, pošto odbijanjem predloga o izvođenju navedenih dokaza, nije povređeno pravo odbrane optuženog. Naprotiv, odbrana je iznela svoje stavove o inkriminacijama koje se optuženom stavljaju na teret, a ti stavovi su u pogledu bitnih činjenica cenjeni u prvostepenoj presudi o čemu ista sadrži određene razloge.

U inkriminacijama izloženim u izreci pobijane presude, prvostepeni sud je utvrdio sva bitna obeležja krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ. Naime, stoji činjenica da u diskusiji optuženog ima i određenih manje-više tačnih tvrdjenja u vezi sa stanjem ekonomije, školstva ili zdravstva u našoj zemlji a to i jeste ono na šta se ukazuje većim delom žalbe branioca optuženog. Međutim, ta se činjenica ne može posmatrati izolovano od zaključaka do kojih je pri iznošenju tih istih činjenica došao optuženi. Ustvari, a polazeći od određenih i u neku ruku negativnih ali i retkih pojava u našem društvu koje su svima nama poznate i protiv kojih se ovo društvo organizovanom akcijom bori, optuženi na takvim pojavama zasniva svoje zaključke, koji su očigledno neistiniti i zlonamerni i koji ustvari i predstavljaju elemente krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ. Tako, tvrdnje optuženog:

- "da je život naroda manipulantski usmeren na rešavanju banalnih pitanja vlasti od danas do sutra...;
- da je perspektiva današnje istorijske zbilje voljom političkih upravljača stalno zadržavana na jalovoj i opasnoj tački akumuliranja kriza koje pogoduju postojećoj političkoj vlasti...;
- da negativne pojave u našem društvu ukazuju da to nije ni kapitalizam ni socijalizam, prosto rečeno, to je bitisanje na samom dnu evropske civilizacije pri čemu imamo političku vlast apsolutno totalitarnu, nikom odgovornu...;
- da se nalazimo na granicama dva sveta – kapitalističkog kome je nemoguće da postoji i socijalističkog kome je nemoguće da se rodi"

predstavlja zlonamerno i neistinito prikazivanje društveno-političkih prilika u našoj zemlji. U njima je očigledno sadržana neistina o tekovinama narodno-oslobodilačke borbe, za koje optuženi kaže "da su temeljno anulirane" pa ih zato pois-

tovećuje sa “iskustvenim značajem koji ima Gubčev seljački ustanak, Timočka buna, Bitka na Ceru i Kajmakčalanu”. Povezano sa ovim iznošenje ostalih neistinitih činjenica i zaključaka u inkriminisanom izlaganju optuženog, pravilno je od strane prvostepenog suda ocenjeno kao zlonamerno, jer je usmereno ka tom cilju. U tome i jeste umišljaj optuženog.

Ostali deo inkriminacija a posebno reči koje je izgovorio optuženi “... da organizovanom zlu koje nasrće sleduje organizovani otpor...” bilo pojedinačan, bilo organizovan... koji je po svemu sudeći neminovan...” – predstavlja poziv ili podsticanje na nasilnu promenu društvenog ili državnog uređenja.

U žalbi branioca se ističe da je u diskusiji optuženi izneo svoja subjektivna mišljenja o određenim pojavama, pa da se zato ne može reći da u njegovoj radnji stoje elementi krivičnog dela za koje je oglašen krivim.

Ovaj navod žalbe se ne može prihvatiti kao osnovan.

Optuženi je, kako je to pravilno ocenio prvostepeni sud, a o čemu je i napred bilo reći, u svojoj diskusiji o temi “Kultura i revolucija” izlagao svoja mišljenja koja su prožeta neistinom i zlonamernošću da bi na kraju bila i poentirana pozivom na promenu društvenog i državnog uređenja, jer je, kako kaže optuženi “ljudstvo u određenom istorijskom trenutku došlo do bezizlaza ili do alarmantnog stanja opšte krize”. Značaja ovakvog poziva optuženi je bio svestan. Sigurno je da je optuženom kao intelektualcu – književniku bilo dobro poznato da ovakvim svojim izlaganjem ne doprinosi razvoju socijalizma, kao i da, na taj način ne vrši konstruktivnu kritiku postojećih negativnosti. Iz te činjenice jasno proizilazi da je optuženi iskoristio ovu diskusiju da bi iskrivljenim podacima, poluistinama i iskonstruisanim zaključcima neistinito prikazao društveno-političke prilike u zemlji.

Nije osnovan ni navod u žalbi da su neistine, ukoliko one i jesu takve, i zlonamerne. Ovo sa razloga što se taj navod pobija već i samom sadržinom i karakterom diskusije optuženog. Osim toga, pogrešno odbrana u žalbi odredbu čl. 118 st. 1 KZ deli na dva, odvojena dela sa bližim objašnjenjima datim u toj žalbi, pošto zlonamernost kao elemenat krivičnog dela iz čl. 118 st. 1 KZ implicira alineju o kojoj se govori na početku tog zakonskog propisa, tj. stvaranja raspoloženja za promenu društvenog ili državnog uređenja.

Prema izloženom, prvostepeni sud je u oceni suštine i značaja inkriminacija koje se optuženom stavljaju na teret, pravilno postupio kada je našao da u radnji optuženog stoje sva bitna obeležja krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 118 st. 1 KZ, te se u žalbi branioca neosnovano ističe da je povređen krivični zakon.

Vrhovni sud je cenio predlog u žalbi branioca za izvođenje novih dokaza – čitanjem članaka iz časopisa “Ekonomska politika” kojima bi se ustanovila tačnost nekih činjenica o kojima je govorio optuženi, što bi, prema žalbi, bilo od značaja za ocenu njegovog umišljaja kod izgovorenih inkriminacija. Predlog nije osnovan, jer se radi o ilustraciji samo nekih podataka u vezi sa ekonomskom politikom u našoj zemlji koji su u osnovi poznati, a koje je optuženi iskoristio za konstrukciju svojih neistinitih i zlonamernih zaključaka. Takvi zaključci u kontekstu svega onoga što je govorio optuženi i objašnjavaju povodom čega je optuženi to govorio, a svedoče i o njegovom raspoloženju iz čega se vidi zašto je tako postupio. Tu okolnost, a koja je

detaljno obrazložena u žalbi optuženog, Vrhovni sud je imao u vidu ali, kod ocene žalbenih navoda kojima se pobija odluka o kazni.

Ocenjujući odluku o kazni koju je optuženom izrekao prvostepeni sud a u vezi navoda žalbi odbrane – Vrhovni sud nalazi da je optuženom izrečena kazna koja odgovara i težini dela i stepenu krivične odgovornosti optuženog, te da prvostepenu presudu i u tom delu treba potvrditi. Pri odmeravanju kazne prvostepeni sud je imao u vidu i cenio da optuženi do sada nije bio osuđivan, kao i njegove porodične prilike, koje je okolnosti pravilno ocenio kao olakšavajuće.

S druge pak, strane stoji činjenica da je optuženi kao književnik i intelektualac i kao čovek za kog sam tvrdi da je privržen ideji socijalizma, postupajući na utvrđeni način i pred određenim skupom ljudi, – bio svestan toga koliko štetnih posledica može to da prouzrokuje po naše društveno-uređenje. Ovo utoliko pre što je čitav napad na naš društveno-politički sistem od strane optuženog bio prikazan kao dobronamerna kritika, mada je to faktički bio napad sa antikomunističkih pozicija prikriven “levičarskim” frazama o slobodi, tiraniji i tome slično. S obzirom na izneto društvena opasnost delatnosti optuženog pojavljuje se u takvom obliku da se zaštita napadnutih dobara ne može postići kaznom u kraćem vremenskom trajanju što se alternativno predlaže u žalbi branioca.

Ocenjujući pitanje izrečene mere bezbednosti iz čl. 61g KZ u smislu čl. 349 ZKP, Vrhovni sud nalazi da je i ta sankcija pravilno izrečena prema optuženom i da je dovoljno obrazložena u pobijanoj presudi.

Sa izloženog, a na osnovu čl. 354 ZKP Vrhovni sud je odlučio kao u izreci ove presude.

Zapisničar,
Žikić Ljiljana, s.r.

Predsednik veća,
sudija,
Seratlić Milivoje, s.r.

Za tačnost otpravka
Upravitelj sudske pisarnice,
Miroslava Kovačević

